

AA0004048146

THE ROYAL CANADIAN MOUNTED POLICE

KEESE LIBRARY
UNIVERSITY OF CALIFORNIA.

Received Mar. 27 1893

Shelf No 50714 Class No

PA
6105
V24
V.37

**Southern Branch
of the
University of California
Los Angeles**

Form L 1

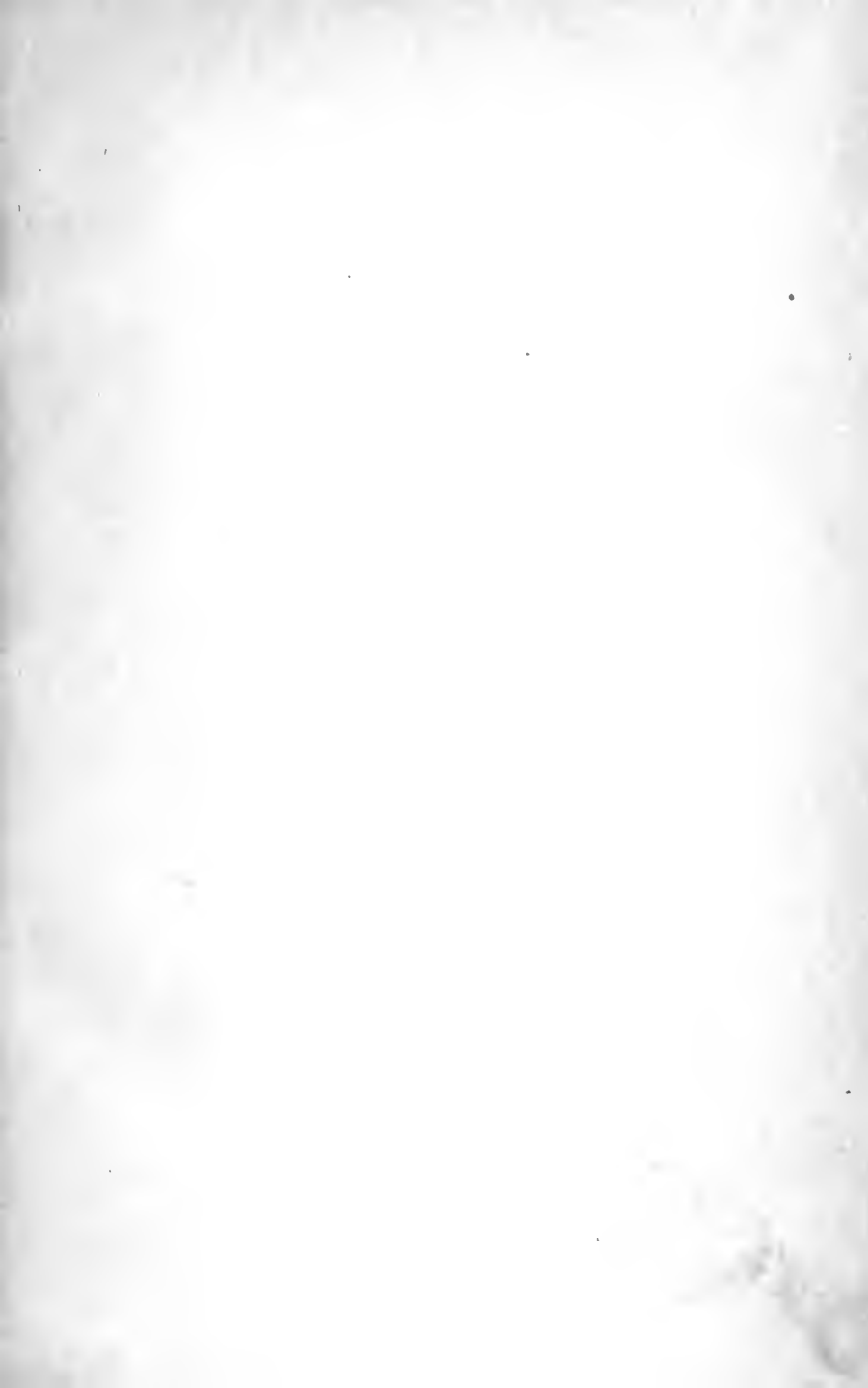
PA
6105
V24
V.37

This book is DSE on the last card stamped below.

Form L-9-15m-8,'26

Digitized by the Internet Archive
in 2008 with funding from
Microsoft Corporation

CLAUDII CLAUDIANI

OPERA OMNIA.

VOL. I.

CLAUDII CLAUDIANI

OPERA OMNIA

EX EDITIONE P. BURMANNI SECUNDI

CUM NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

ET

INDICE LOCUPLETISSIMO

ACCURATE RECENSITA.

75858

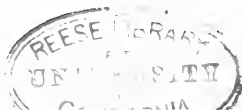
VOLUMEN PRIMUM.

T

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A.M.

1821.

CONSPECTUS

EORUM QUÆ HAC EDITIONE

CONTINENTUR.

	Pag.
GULIELMI Pyrrhonis Epistola Serenissimo Delphino	1
Prolegomena in Cl. Claudianum, in quibus de ejus vita, carminum generibus, eoque, quid in singulis præstitum sit, de scribendi genere universo quo usus est, et de fatis quæ nacta sunt carmina, disputatur, a G. L. Kœnig	5
Testimonia de Cl. Claudiano	52
I. In Sex. Anicii Probini et Sex. Anicii Hermogeniani Olybrii Fratrum Consulatum Panegyris	61
II. In Rufinum Lib. I. Præfatio	89
III. In Rufinum Lib. I.	92
IV. In Rufinum Lib. II. Præfatio	138
V. In Rufinum Lib. II.	140
VI. Præfatio in Panegyrim de tertio Consulatu Honorii Augusti	197
VII. De tertio Consulatu Honorii Augusti Panegyris	200
VIII. De quarto Consulatu Honorii Augusti Panegyris	225
IX. Epithalamii in Nuptias Honorii Augusti et Mariæ Præfatio	302

	Pag.
X. Epithalamium Honorii Augusti et Mariæ .	306
XI. XII. XIII. XIV. In Nuptias Honorii Augusti et Mariæ Fescennina	342
XV. De Bello Gildonico Liber	355
XVI. In Panegyrim de Consulatu Fl. Mallii Theo- dori Prologus	417
XVII. De Consulatu Fl. Mallii Theodori Panegyris	420
XVIII. In Eutropium Lib. I.	458
XIX. In Eutropium Lib. II. Præfatio	509
XX. In Eutropium Lib. II.	517
XXI. In primum Consulatum Fl. Stilichonis Lib. I.	576
XXII. In primum Consulatum Fl. Stilichonis Lib. II.	615
XXIII. De secundo Consulatu Fl. Stilichonis Libri Præfatio	665
XXIV. De secundo Consulatu Fl. Stilichonis	668
XXV. De Bello Getico Libri Præfatio	705
XXVI. De Bello Getico Liber	708
XXVII. Præfatio in Panegyrim de sexto Consulatu Honorii Augusti	775
XXVIII. De sexto Consulatu Honorii Augusti Pane- gyris	779
XXIX. Laus Serenæ	849
XXX. Epithalamii dicti Palladio et Celerinæ Præ- fatio	875
XXXI. Epithalamium Palladii et Celerinæ	877
XXXII. De Raptu Proserpinæ Lib. I. Præfatio	893
XXXIII. Raptus Proserpinæ Lib. I.	896
XXXIV. De Raptu Proserpinæ Lib. II. Præfatio	934
XXXV. Raptus Proserpinæ Lib. II.	941
XXXVI. Raptus Proserpinæ Lib. III.	985
XXXVII. Gigantomachia	1038
XXXVIII. Ἐκ τῆς Γίγαντομαχίας	1051
XXXIX. EPISTOLÆ.—I. Deprecatio ad Hadrianum Præfectum Prætorio	1054
XL. 2. Ad Serenam	1061
XLI. 3. Ad Olybrium	1068

	Pag.
XLII. 4. Ad Probinum, ut scribat . . .	1071
XLIII. 5. Ad Gennadium ex Proconsule . . .	1074
XLIV. EIDYLLIA.—1. Phoenix . . .	1076
XLV. 2. Hystrix . . .	1088
XLVI. 3. Torpedo . . .	1093
XLVII. 4. Nilus . . .	1096
XLVIII. 5. Magnes . . .	1102
XLIX. 6. Aponus . . .	1108
L. 7. De piis Fratribus et eorum Statuis quæ sunt apud Catinam . . .	1119
LI. EPIGRAMMATA.—1. De Mulabus Gallicis . . .	1125
LII. 2. De Sene Veronensi qui Suburbium nunquam egressus est . . .	1127
LIII. 3. De Apro et Leone . . .	1130
LIV. 4. Descriptio Armenti. Fragmentum . . .	ib.
LV. 5. Concha Serenæ . . .	1132
LVI. 6. De Crystallo cui aqua inerat . . .	1133
LVII. 7. Aliter . . .	1134
LVIII. 8. Aliter . . .	1135
LIX. 9. Aliter . . .	1136
LX. 10. Aliter . . .	1137
LXI. 11. Aliter . . .	1138
LXII. 12. Aliter . . .	1139
LXIII. 13. "Ετι περί αὐτοῦ . . .	1140
LXIV. 14. "Ετι περί αὐτοῦ . . .	1141
LXV. 15. Πρὸς Φοῖβον . . .	ib.
LXVI. 16. Εἰς Μιμάδα γηράσασαν . . .	1142
LXVII. 17. Εἰς δοῦλον τυπηθέντα παρ' αὐτοῦ . . .	1143
LXVIII. 18. In Sphæram Archimedis . . .	1145
LXIX. 19. De Polycaste et Perdicca . . .	1147
LXX. 20. De Zona Equi regii missa Honorio a Se- rena . . .	1148
LXXI. 21. De Zona ab eadem missa Arcadio . . .	1149
LXXII. 22. De Chlamyde et Frænis . . .	1150
LXXIII. 23. De Fræno, Phaleris, et Cingulo Equi Honorii a Serena missis . . .	1152

	Pag.
LXXIV. 24. Deprecatio ad Alethium Quæstorem .	1153
LXXV. 25. In Curetium	1156
LXXVI. 26. In eundem	1157
LXXVII. 27. In Jacobum Magistrum Equitum .	1158
LXXVIII. 28. Rimanti telum ira facit . .	1160
LXXIX. 29. In Podagrum	ib.
LXXX. 30. De Theodoro et Hadriano . .	1161
LXXXI. 31. Ad Æternalem	1162
LXXXII. 32. Ad Maximum, qui mel misit .	1163
LXXXIII. 33. De Locusta. Fragmentum . .	ib.
LXXXIV. 34. De Balneis Quintianis . .	1164
LXXXV. 35. Descriptio Portus Smyrnenſis .	ib.
LXXXVI. 36. Est in conspectu longe locus .	1165
LXXXVII. 37. De Quadriga marmorea . .	1166
LXXXVIII. 38. Fragmentum	1167
LXXXIX. 39. De paupere Amante . . .	ib.
xc. 40. De eodem	1168
xcI. 41. In Sepulcrum speciosæ	ib.
xcII. 42. De Birro Castoreo	1169
xcIII. 43. De Hippopotamo	1170
xcIV. 44. Quæ in mensa de Sardonyche lapide .	1171
xcv. 45. Carmen Paschale	1172
xcvi. 46. Εἰς τὸν Σωτῆρα	1174
xcvII. 47. Εἰς τὸν Δεσπότην Χριστὸν . . .	1177
xcvIII. 48. Laus Christi	1178
xcix. 40. Miracula Christi	1180
c. 50. In Sirenas	1182
Anonymi poetæ Laudes Herculis	1184
Elegia de Phœnice, vulgo Claudiano ascripta .	1197
NOTÆ VARIORUM in Cl. Claudiani Opera.—I. In Proбини et Olybrii Consulatum Panegyris .	1212
II. In Rufinum Lib. I. Præfatio	1230
III. In Rufinum Lib. I.	1232
IV. In Rufinum Lib. II. Præfatio	1267
V. In Rufinum Lib. II.	ib.
VI. De tertio Consulatu Honorii Præfatio . .	1306

	Pag.
VII. De tertio Consulatu Honorii . . .	1308
VIII. De quarto Consulatu Honorii . . .	1321
IX. Epithalamii Honorii et Mariæ Præfatio . . .	1366
X. Epithalamium Honorii et Mariæ . . .	1367
XI. XII. XIII. XIV. In Nuptias Honorii et Mariæ Fescennina	1385
XV. De Bello Gildonico	1392
XVI. De Mallii Theodori Consulatu Prologus . . .	1418
XVII. De Mallii Theodori Consulatu	1420
XVIII. In Eutropium Lib. I.	1444
XIX. In Eutropium Lib. II. Præfatio	1476
XX. In Eutropium Lib. II.	1479
XXI. In primum Consulatum Stilichonis Lib. I. . .	1499
XXII. In primum Consulatum Stilichonis Lib. II. .	1514
XXIII. In secundum Consulatum Stilichonis Præ- fatio	1535
XXIV. In secundum Consulatum Stilichonis . . .	1537
XXV. De Bello Getico Præfatio	1551
XXVI. De Bello Getico	1552
XXVII. In sextum Consulatum Honorii Præfatio . .	1575
XXVIII. De sexto Consulatu Honorii	1577
XXIX. Laus Serenæ	1603
XXX. Epithal. Palladii et Celerinæ Præfatio . . .	1611
XXXI. Epithalamium Palladii et Celerinæ	1612
XXXII. De Raptu Proserpinæ Lib. I. Præfat. . .	1620
XXXIII. De Raptu Proserpinæ Lib. I.	1623
XXXIV. De Raptu Proserpinæ Lib. II. Præfat. . .	1644
XXXV. De Raptu Proserpinæ Lib. II.	1647
XXXVI. De Raptu Proserpinæ Lib. III.	1663
XXXVII. Gigantomachia	1678
XXXIX. EPISTOLÆ	1684
XLIV. EIDYLLIA	1695
LI. EPIGRAMMATA	1715
Laudes Herculis	1738
De Phœnice	1739
RECENSUS EDITIONUM Cl. Claudian	1749

	Pag.
RECENSUS CODICUM MSS. CL. CLAUDIANI qui in Bibliothecis Britannicis asservantur . . .	1769
INDEX in Claudianum	i
Index Vocabulorum omnium Græcorum quæ in Claudiani Operibus leguntur	clxxvii

CLAUDII CLAUDIANI

OPERA OMNIA.

SERENISSIMO

DELPHINO

GULIELMUS PYRRHO.

NATALIS Ægypti et Alexandriae, in qua olim vigeat, delicias relinquit Poëta Claudianus, SERENISSIME DELPHINE, eo proposito, ut in Gallia et felicius renascatur, et diem videat nitidiorem, quam tum, cum floreret, videbat. Quod quidem tam jucundum ipsi est, quam quod jucundissimum esse queat homini cogitanti, in Imperium felix ac fortunatum, continuisque triumphorum palmis florentissimum, se receptum iri.

Non enim est, quod ætatis, qua THEODOSIUS MAGNUS imperabat, desiderio teneatur; si uti confidit, reviviscat in sæculo LUDOVICI MAGNI, qui tantum nomen longe pluribus ac majoribus implet virtutibus, quam unquam Theodosius implevit. Quippe augusti illius invictique Principis tam longe lateque diffusa laus; ipsius, ut sapientiæ, moderationis, magnificentiæ, fortitudinis, totque partarum mari et terra victoriarum fama remotissimas quasque regiones pervaserit.

Neque vero etiam est, quod Poëta noster illa tempora, quibus, ut Honorio alias perplaceret, ipsi contigit, nunc requirat; siquidem ea illi spes ostenditur, ut tibi non dis-

pliceat, SERENISSIME DELPHINE, quippe qui fiduciam habeat, non a superbia inductam, sed ab ipsa conscientia, et virtutis suæ, et præstantis tui ingenii, ac Regiæ plane indolis, quibus mire excitatus præclarissimarum rerum studio tam duceris, quam qui maxime. Excelso nempe et illustri loco sita de te fama, quæ nec obscuro nec vario sermone, sed clarissima et una omnium voce percrebuit, nemini dubiam relinquit nobilem illam animi contentionem, quam ad assequendam optimarum artium intelligentiam ita adhibes; ut, quod in tali fortuna novum est atque admirabile, quantum generis et dignitatis splendore tuis æqualibus, tantum ingenii et doctrinæ ornamentis antecellat.

Et quidem, etiamsi mentis tuæ rerum omnium capacis facilitas et magnitudo non ea esset, ut non tam feliciter, sicuti facis, proficeres; curis tamen et consiliis sapientissimi tui Rectoris, qui nihil habet antiquius, quam ut ad virtutes maximas te ultro altiora petentem provehat, provehi potuisses. At vero divina Providentia, quæ te ad regnandum tulit, ipsius curas adjuvit mirifice, crexit, recreavit, cum te eximiis omnibus corporis et animi dotibus, quæ firma esse possint adjumenta sustinendæ olim imperatoriæ personæ, tam instructum esse voluit, ut in toto orbe habeas parem neminem.

Ac re quidem ipsa, natus es ea formæ dignitate, ut corpus nec ipsæ Charites pulchrius ad venustatem; nec, pro tua ætate, Mars ipse vegetius ad firmitatem, et ad suscipienda ac toleranda belli munia fingere potuerit. Qui enim vultus decor? quæ frontis gratia simul et majestas? quam vividus Martiusque color? qui nitor vigorque oculorum, et quam animosa regalisque species, omnium amoris non solum conciliatrix, sed etiam venerationis? His accedit firma valetudo, et mira naturæ agilitas, ac denique pulchro corpore longe pulchrior ac generosior animus, mensque rebus atque artibus, quascumque expetiveris, tam apta, tam habilis, iis ut natus esse videaris.

Nam si ad avocandum a studiis gravioribus animum, venatui indulgendum est, quis te expeditior in equo per

campos patentes fertur? quis te propius cursum ferarum premit? quis ictu certiore aves volantes licet, dejicit? Si enses retusi vibrandi sunt, qua vi, qua corporis agilitate id facis? Si quid ex iis rebus, quæ ad bella campumque Martis et urbium munimenta pertinent, adumbrandum est, rem tanta solertia exprimis, ut in tuo opere non inficiandas sibi rerum imagines Mars ipse fateatur. Jam, si arma tractanda sunt, et milites quibusdam veluti pugnae simulacris, quo vera deinde certamina prudentius fortiusque committant, assuefaciendi, eos ad quascumque militaris exercitationis formas, ad quæcumque prælia ludicra sic vertis ac torques, ut vel belli Duces præstantissimi; quam tam alacriter et generose sustines, eam non majore industria personam sustinerent. Si denique domandus est alter aliquis Bucephalus, ne Alexander quidem ipse cum licet ferocitate exultantem aut agat callidius; aut, si ita videatur, ipsius spumantis armos stimulis audentioribus fodiat, aut cursus recursusque melius ineat, orbesque orbibus sagacius impediat. Quæ quidem prima illa rudimenta et incunabula virtutis satis probant, quam magna habeas a natura atque etiam ab exercitatione, cum ætas mox feret, subsidia bellorum gerendorum; quamque magnis passibus, quam in gloria consequenda Heroës inierunt, eam sis viam initurus.

Sed quanquam illa tibi innata ad venatum, equos, arma, et alia, quæ tuæ cum ætati, tum fortunæ decora sunt, propensio te tam vehementer rapit, quam non ullum Principem unquam; ex his tamen animum lubenter revocas, ad artium ingenuarum, quas in deliciis habes, studia recolenda. Unde in Claudiani nostri animo inest velut quoddam augurium gloriæ sibi acquirendæ, cum mente cernit, quibus curis ad cultum multo elegantiorum splendidioremque, quam fuit antea, restituitur, eas curas tibi tanto Principi acceptas referri oportere. Quin et exultat lætitia, triumphatque gaudio, memor se in tuas manus esse venturum, tecum graves de rebus magnis sermones esse collaturum; et monita, quæ ad virtutes morales, militares, ac politicas pertineant, esse traditurum.

Et certe poëta nemo est, qui ad Principum congressum colloquiumque dignius pervenire posse videatur. Quis enim in describendis belli pacisque artibus præstantior? Quis in extollendis Heroïbus sublimior? Quis in deprimentis pravis Regnorum administris satyricus vehementior? Quis in investigandis naturæ mysteriis, quibus ducuntur et ipsi Imperatores, Philosophus solertior? Quis in fundendis elegis mollior? Quis ludendis epigrammatis acutior? Quid plura? Fabulas, ejus carmina novis illecebris adornant, historias nova pulchritudine adumbrant, totam antiquitatem pulchriori facie illustrant. Styli ipsius majestas præclare cogitatis assurgit, floret sententiis, admirabili rerum varietate distinguitur.

His fretus virtutibus ad solium tuum accedit, SERENISSIME DELPHINE, et ut adeptus jam aliquid concupitum, lætitia effertur, quod tempus faustum illucescat, quo non solum in quasdam velut partes Regiæ tuæ institutionis venire, sed et consilia quædam ad amplitudinem et gloriam tuam, populorumque olim tibi regendorum felicitatem possit impertiri; quoties, qui tuus est in homines doctissimos amor, suorum Poëmatum lectione delectaberis.

Utere, hoc interim spatio, PRINCEPS MAGNE, flore ætatis tuæ ad colligendos Parnassi foetus immortales, et ad fovendas illas doctrinarum ac virtutis parentes Musas, easque in regium splendorem restituendas. Non erunt illæ, non erunt tanti facti unquam immemores: te loquentur, te celebrabunt, te sequentur, quocumque ieris; et cum mox invictum Patrem comitaberis, quo Mars vocabit, ipsæ aderunt, tuasque lauros canent, ut Achillis, ut Alexandri, ut Cæsaris cecinere. His enim Heroibus, cum ingenio, facundia, studiisque et artibus quæ Principem decent, sis jam major, quam illi erant id ætatis qua nunc ipse es, spem magnam habemus, te tali satum Parente, tali indole præditum, iisdem et heroica fortitudine, et armorum felicitate, aut fore majorem, aut nihil esse cessurum. Cadomi, Kal. Januar. anno Dom. MDCLXXVII.

PROLEGOMENA

IN

CL. CLAUDIANUM,

IN QUIBUS DE EJUS VITA, CARMINUM GENERIBUS, EOQUE, QUID IN SINGULIS PRÆSTITUM SIT, DE SCRIBENDI GENERE UNIVERSO QUO USUS EST, DE FATIS QUÆ NACTA SUNT CARMINA, IISQUE VIRIS DOCTIS QUI DE ILLIS EDENDIS, CASTIGANDIS, ET EXPLICANDIS BENE MERITI SUNT, DISPUTATUR.

FATO accidit satis iniquo, ut virorum, quorum scriptis adhuc delectamur, vitam et fortunas plerumque ignoremus, quanquam, quemadmodum in iis, quos vel amore vel veneratione complectimur, omnia, quaecumque ad illos pertineant, non aliena a nobis ducimus, scireque desideramus. Quid? quod cognitio temporis, quo vixerit aliquis scriptor, locorum, ubi sit versatus, disciplinæ, qua a teneris imbutus, virorum, quorum familiaritate et consuetudine usus, vitæ denique omnis privatæ et publicæ, necessaria est ad recte de virtutibus ejus et vitiis eorumque causis judicandum. Quorum, si memoriæ prodita non sunt, desiderio affici solemus tanto vehementiore, quanto major est utilitas, quæ ex illorum cognitione capi potuisset.

Nec Claudianus communem fere scriptorum antiquorum sortem effugit; paucis tantum, quæ patriam vitamque ejus spectant, quæque ipse scriptis suis passim intexuit, exceptis, reliqua omnia plane ignorantur. Quanquam fuerunt, qui de patria ejus controversiam moverent, constat tamen, non tam ex ipsius, quam ex aliorum testimoniis, cum

Alexandriæ natum atque educatum fuisse. Quales parentes habuerit, nescimus; a quibus tamen, quicumque tandem illi fuerint, liberaliter est institutus. Nam, ut ex carminibus ejus apparet, nulla fere res est, quæ quidem ad humanitatem pertineat, quam ille scientia non sit complexus; mythorumque antiquitatis, inprimis Romanæ, diversarumque rationum philosophicarum cognitio, ubique fere ostentata, declarat, eum et bonis magistris esse usum, et in ea civitate diu versatum, ubi literarum studia maxime vigerent.

Quando, quo ætatis anno, et quonam fato in Italiam pervenerit, parum liquet; neque magis constat, qua ratione se Stilichonis tutelæ commendarit, benevolentiamque Sere-næ sibi comparaverit. Romæ illum jam fuisse A. C. 394. inde facile colligitur, quod anno sequenti panegyricum in Probinum et Olybrium consules recitavit; quo in carmine cum liberalitatem Probi, patris illorum juvenum, præcipue laudibus efferat, fieri potest, ut ipse quoque illam sit expertus, ab illoque viro Stilichoni traditus. Cujus viri quoniam in illo carmine, ubi de rebus gestis Theodosii M. sermo est, nulla mentio fit, quem alibi induxit profitentem, se nihil sine illius opera gessisse; fortasse ante hujus Imperatoris mortem, quæ accidit A. C. 395. in Stilichonis tutelam non est receptus. Sed belli contra Eugenium poterat spectator esse, saltem ex propinquo; nam illum in castris quoque esse versatum, nullo modo potest probari. Post obitum autem Theodosii M. Mediolanum se contulisse atque in Stilichonis cohorte ab illo inde tempore fuisse videtur; quem virum, tunc principatum obtinentem in expeditionibus, forsitan secutus est. Ipse enim testatur in illa carminis prolusione, quo consulatus Stilichonis celebratur, se per quinquennium Roma abfuisse. Cum igitur Stilicho consul fuerit A. C. 400.: sequitur, ut ille se Roma Mediolanum contulerit A. C. 395.; quo anno, ut supra monuimus, Probinus et Olybrius consules fuerunt, et Theodosius M. mortuus est. Honores quoque, quibus ornatus est, ostendunt, quam carus fuerit fautoribus suis. Fuit enim Tri-

bunus et Notarius, ut ostendit tabula marmorea, in domo Pomponii Læti inventa. Cujus autem generis Tribunus fuerit, haud facile dixeris; sed castra illum esse secutum, minime potest affirmari.

In illud etiam quinquennium incidit iter Claudiani in Ægyptum, nulla alia ratione forsan susceptum, quam ut puellam, quam jam ante cognitam amarat, literis Serenæ ad parentes illius scriptis adjutus, in matrimonium duceret. Hujus rei mentionem ipse facit XL., ubi Serenæ matrimonii nomine et illustris et divitis gratias agit. Illas nuptias Alexandriae esse celebratas patet ex v. 55., quo tempore jam Honorius Mariam, Stilichonis et Serenæ filiam, in matrimonium duxerat, atque, ut equidem conjicio, post bellum contra Gildonem, circa finem anni C. 398. Mirum sane videri nequit, homines, tanta potentia indutos, poëtæ nostri rationibus tantopere consuluisse. Quid enim tyranno ex barbaris orto, rerumque summam contra jus fasque sibi vindicanti, optatius contingere potuit, quam poëta aliquis insignis, qui res ejus vel levissimas tanta verborum magnificentia posset celebrare, omnibusque, quæ minus placerent, hominumque voluntatem offenderent, honestatis, justitiæ et æquitatis speciem rhetoricis artibus induere. Nihil enim est, quemadmodum nostra quoque memoria usu venit, quod multitudini persuaderi nequeat, non tam res quam verba ponderanti, neque quicquam est tam fœdum, quod non colore callidæ orationis obductum possit nitescere. Natura etiam ita comparatum est, ut deletio omnis libertatis sensu, omnique generosioris animi impetu, in publicis malis homines, quæ propulsare, cum vires deficient, non possint, libenter acquiescant, facileque patiantur, ut illis felicitatis species induatur, ne quando levitatis abjectissimæ, qua hujuscemodi ferenda et toleranda existiment, conscientia crucientur, aliorumque contemptui exponantur. Illam igitur Stilichonis benevolentiam Claudianus carminibus sibi conciliavit, in quibus præconem agit ingenii illius virtutum et rerum gestarum, ita ut adulationi penitus inserviat, veritatique forsan parum

tribuat. Quæ quidem non in eam sententiam disputata accipias, quasi omnia, quæ laudibus effert, ingenio ejus debeantur, neque quicquam in ejus carminibus invenias, quo uti possis ad historiam illorum temporum accuratius expoliendam. Etiam si enim in Honorii et Stilichonis gratiam omnia erant componenda, quæ in panegyricis protulit: tamen, siquidem impudentiæ et summæ vanitatis crimen vel in laudando effugiendum est, ne is, quem extollas, risui propinetur, fundo aliquo probabili destituta esse omnino non poterant, quæ prædicanda suscepit. Atque hoc non tam valet in virtutibus celebrandis, in corporis pulchritudine et specie laudanda, quanquam etiam in his, quæ fidem aliquam dictis facere possint, non omnino debent desiderari, quam in rebus gestis prædicandis, in quibus semper aliquid subesse debet, quod vere gestum inter omnes constet, etiam si id artibus rhetoricis ornatuque poëtico faciem externam sit nactum a rei veritate abhorrentem. Res ipsas comminisci ne abjectissimus quidem adulator temere audet; quia vel ipsius magnopere interest, cum maxime blandiatur, ab assentandi suspicione liberum videri, ne oratio ironiæ speciem induat; sed in iis explicandis, augendis, depri-mendis, exornandis, et amplificandis consilio suo accommodare versari solet. Neque ei idcirco, cum nihil fere sit, de quo in utramque partem disputari nequeat, præsertim si ejus, quod vel laudandum vel vituperandum susceperis, ratio pluribus accurate cognita non sit, manifestum vanitatis crimen potest intendi. Quapropter, carmina Claudiani, quanquam ad historiæ fidem ea scripsisse existimandus non est, quandoquidem nemo sanus ei, qui vel prædicatoris vel vituperatoris vices tuendas susceperit, injungere potest, ut sine studio et ira res commemoret: tamen in iis monumentis, ex quibus temporum ratio, qualis sub Theodosio M. ejusque filiis fuerit, possit constitui, vel gravissima sunt existimanda. Nec parva sane est utilitas, quæ ex eorum lectione ad historiam illius ævi condendam possit redundare; modo intelligas ornatum poëticum detrahere fucumque oratorium abstergere, ut nuda veritas possit apparere.

Quo rite facto, nescio sane, cur Zosimo, Zonaræ compilatoribus, jejunisque annalium consarcinatoribus, et patribus ecclesiæ ipsis, quibus ea tantum probari solebant, memoratuque digna videbantur, quæ ipsorum superstitionibus essent accommodata, plus auctoritatis tribuatur, quam Claudiano. Uberior autem de fide Claudiani disputatio aliena est a nostro proposito, qui id agamus, ut constitutur, quemadmodum ille poëtæ vices defenderit; de illa autem omnino tacere nolimus propterea, ut non ignorarent juvenes, poëtam nostrum vel hoc nomine non plane esse negligendum. Ceterum carminibus in Stilichonem scriptis id assecutus est Noster, ut illius auctoritate senatus Romanus ipsi statuam cum titulo in foro ponendam decreverit, qui honor et illis temporibus non vulgaris fuisse censendus est. Eadem facultate poëtica multos præterea sibi proceres devinxit, ut Probinum et Olybrium juvenes, Mallium Theodorum, Gennadium, quos etiam in epistolis satis familiariter tractat. De iis, quæ post Stilichonis cædem, (interfectus autem est A. C. 408.) Claudiano acciderint, nihil omnino memoriæ est proditum. Alia quæstio eruditos exercuit, utrum Claudianus sacris Christianis initiatus fuerit, nec ne. Probabile quidem videtur, cum Imperatores cum proceribus plurium Deorum cultu abdicato ad puriorem religionem se transtulissent, jamque sacerdotum instinctu veteres cærimoniae, quibus ante fuerant addicti, partim circumscribendas partim tollendas curarent, etiam poëtam in retinendis ritibus pristinis non fuisse pervicacem, sed lubenti animo ad nova sacra se contulisse, ut gratiam Imperatoris et sacerdotum, qui jam tum magnos spiritus sumere cœperant, vel hoc nomine iniret. Sed Augustini et Orosii testimonia contrariam perhibent, quorum ille poëtam nostrum ‘a Christi nomine alienum,’ hic ‘gentilem pervicacissimum’ nominat; atque in his acquiescendum esse censeo. Reliqua argumenta, quæ Gesnerus ex carminibus ipsis ducit, levissimi sunt momenti, aut potius nihil probant; etenim quid prohibeat, quominus vel sanctissimus poëta veterum loquendi formulis uti possit? Contra, Christianæ disciplinæ assecclam

Nostrum fuisse ex carminibus Græcis disputare velle, quæ sub ejus nomine circumferuntur, nihil aliud est, quam litem lite dissolvere; prius enim est probandum, quod probari nequit, illa ingenio Claudiani deberi. Sed satis jam de vita Claudiani disputatum est: videamus nunc, quali fuerit ingenio, quæque scribendi ejus ratio, quibus virtutibus illa inclaruerit, quæ vitia notanda videantur.

Tenendum est igitur, Claudianum fuisse Alexandrinum, in ea urbe natum, in qua etiam illis temporibus literarum studia vigeant, quibus sub Ptolemæis per omnem terrarum orbem nobilis erat et clara. Ibi scholæ geographorum, mathematicorum, astronomorum, seu potius astrologorum, philosophorumque discendi cupidis erant apertæ; qui, nisi omnino naturæ et ingenii dotibus destituti essent, variis doctrinis et multiplici rerum cognitione animum poterant locupletare. Diu autem jam ante perversus ille mos apud scholarum magistros reliquosque homines doctos invaluit, ut omnibus studiis a rerum actu et vera vita ad umbram et otium revocatis, finem scribendi et orandi delectationem solam statuerent, illamque non in gravitate rerum et utilitate, sed in figmentis et exornatione oratoria collocarent. Præterea vigeat in illa urbe grammaticorum multitudo, qui operam suam in fabulis subtiliter explicandis ponebant, qui multa veterum lectione erant imbuti, ingeniumque illarum rerum pervestigatione acuerant. Ex his facile potest colligi, qualis fuerit poëtarum habitus. Ingenia exculta et elegantia non deerant; sed omnes fere inventionis, quæ summa poëtices est, laude carebant, illaque simplicitate cum sublimitate conjuncta, quam tantopere in antiquioribus admiramur, erant destituti. Oratio eorum et nitida et tersa palæstram et oleum sapiebat; eamque commendare solebant ingenti doctrinæ copia, magno mythorum et historiæ antiquæ studio, et numeris versuum maxime exactis, omninoque naturali venustate repudiata artis illecebris placere cupiebant. In hac communi poëtarum Alexandrinorum imagine a nobis adumbrata prima quasi lineamenta jam ducta sunt, ex quibus Claudiani ingenium scriben-

dique genus, quod secutus est, cognosci possit, quippe qui similitudinem ejus familiæ, in qua natus est et educatus, in omnibus suis carminibus præ se ferat.

Adhuc juvenis in Græcorum scriptis versatus, quorum sermone etiam hactenus in carminibus faciendis usus esse videtur, nescio quo casu et quo anno Romam est delatus. Ibi Alexandrinum illud ingenium invenit solum, in quo lætius potuit efflorescere. Jam pridem enim sermo Latinus, ad rationem poëtarum Alexandrinorum temperatus, a pristina simplicitate deflexerat, candoremque suum cum ipsa civium libertate amiserat. Non enim amplius patriæ amor, frugalitati, gravitati, atque constantiæ in rebus gravissimis inserviebat, sed publicus ejus usus in adulando erat positus, depravato pulchri judicio accommodatus, atque in rhetorum scholis auditoriisque recitantium troporum figurarumque multitudine, formularum subtilitatibus pronuntiantique mollitia oneratus, obscuratus atque enervatus. Omnia ad aurium voluptatem referebantur; et quo quis magis ostentationem ipsam ostenderet, eo majori plausu excipiebatur ejus oratio. Sed de his uberius alio loco disputavimus.

Diu jam a rhetoribus erat receptum, ut veterum orationibus, præclarissimis naturæ atque ingenii foetibus, excussis, non solum rerum inventionem, sed et compositionem omnemque elocutionem ad certas præceptiunculas revocarent, indeque artem efficerent, qua quis instructus orationes non illis quidem, ex quibus regulæ erant deductæ, pares, sed earum similitudines imitando expressas posset elaborare. In hac arte perficienda et locupletanda quo magis erant occupati, eo proclivior quidem via videbatur munita ad eloquentiæ laudem, etiam iis quos aditum ad oratorum cœtum natura pæne negaverat, sed eo magis ingenia ipsa, quæ libero cursu forsitan summa attigissent, præceptiuncularum angustiiis circumscripta, dum locorum copia atque ubertate parata, remoto mentis in inveniando et excogitando labore, uterentur, torpore quodam exarescebant. Idem fere in poëtices studiis accidisse perquam

est probabile, cum ea partem eloquentiæ constituat, aut saltem cognatione arctissime eam attingat. Quæ tamen res suas habebat difficultates non facile superandas. Orationum enim natura ita comparata est, ut partium descriptio in omnibus fere sit eadem, et ut diversitas, si qua est, a temporum, rerum, personarum, et locorum ratione facile possit repeti, et ad certas regulas, easdemque paucas, revocari. Carminum autem genera non solum infinita sed etiam natura sua tam diversa sunt, ut, si singula quædam excipias, compositio eorum ad præcepta deduci nequeat. Longe aliter autem se res habuit in ratione, qua res et sententiæ poëtarum more possunt efferri, seu in dicendi genere et ornatu poëtis proprio, cum ipse sermo, quem antiquissimi Romanorum poëtæ adhibuerant, posterisque adoptandum reliquerant, ex Græco fonte fluxerit, et propterea imitandi consuetudo, antiquitatis auctoritate commendata, apud Romanos inveteravit. Ad eam igitur partis rhetoriæ similitudinem, quæ de enuntiatione agit, acutiores magis quam ingeniosiores totam sermonis poëtici rationem, omnes tropos, figuras, imagines ad certa genera et classes revocare cœperunt, ut totum apparatus poëticum scientia complecti atque in promptu habere unusquisque posset ad sententias quascumque poëtica veste induendas. Ita se res habebat sub serioribus Imperatoribus, ubi, ut monumenta, quæ ætatem ex illo ævo tulere, satis abunde testantur, ex laceratorum et comminatorum carminum ejus ætatis, quam vocant auream, fragmentis satis ridicule interdum comitis, nova carmina componebantur, seu potius Musarum ludibria. Ex quibus ea, quæ optima sunt, externam tantum carminum speciem induerunt, eorumque auctores id modo consecuti sunt, ut verbis sonantibus numeroque et concinnitate versuum auribus colligerent escas, quarum voluptas tamen mentis fastidio vel minuitur vel tollitur. In omni enim carmine, quod non impetu quedam et ardore mentis seu contemplatione seu cogitatione alicujus rei commotæ fustum, sed frigida præceptorum observatione consutum est, nulla vivida vis seu divina quædam aura lectores et auditores

afflat, ut rebus præsentibus quasi emoti arteque magica in novas regiones delati aliam et inusitatam rerum formam sibi videantur aspicere, novosque et insolitos animi motus sentire, quorum perceptione voluptatibus jucundissimis perfundantur, sed, dum aures vel maxime implentur, animus languet, eumque sudoris vestigia, quem anxia et operosa artis observatio expressit, frigore feriunt. Magis etiam hæc locum habent in inventione et compositione, quæ ad certa præcepta revocari nequibat; quam si respicias, facili negotio poëtas, quibus nascentibus Musæ arriserint, ab illis possis dignoscere, qui furorem simulatum quibusvis rebus potius, quam fontium divinorum haustibus debeant, etiamsi id quavis pagina vel verbis conceptis jurent.

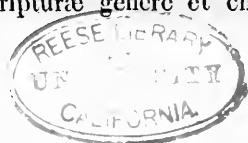
Cum omnis poëtices ratio apud Romanos in hunc statum esset delata, ut arte magis quam ingenio regeretur, natum est panegyricum genus carminum, non plane hactenus inauditum, sed specie aliqua, quam origini debuit, singulari novum. Quod si enim naturam illorum carminum solam spectes, huc referri possunt omnia, in quibus laudes Deorum vel heroum vel virorum illustrium celebrabantur non lyrica sed epica ratione, ut Callimachi hymni, ut Theocriti carmen ad Hieronem, Hieroclis filium, ultimum Siciliae tyrannum. Fortasse etiam in recitationibus poëtarum publicis, quæ in ludis Apollini et Musis Alexandriae institutis fiebant, laudes Ptolemæorum canebantur. Idem fere factum est Romæ sub Augusto. Illud autem genus, de quo nunc agimus, ortum videtur ex orationibus panegyricis, quibus primum consules suffecti eo die, quo munus adibant, in senatu solebant Imperatoribus gratias agere, quod deinde etiam ab aliis et diversis quidem temporibus esse frequentatum reperimus. Exempla oratorum, præmiis et honoribus ob hanc rem ab Imperatoribus ornatorum, secuti sunt poëtæ, omnemque artem suam ad res gestas illorum celebrandas contulerunt. Et cupide sane ingrediebantur viam, qua sola latranti stomacho possent succurrere; nam omnis laboris fructus, Musarum studiis insumti, jam Ju-

venalis tempore plausus erat et fames. Sed cum non amplius nascerentur poëtæ, sed in rhetorum subselliis et grammaticorum scholis fingerentur, nemini potest mirabile videri, quod in hujusmodi carminum inventionem et dispositionem rhetor jejunus, in enunciatione et ornatu poëta frigidus agnoscat. Quo tempore hic mos percubuerit, non facile dixeris: prima hujus rei mentio, quod equidem sciam, fit sub imperio Pescennii Nigri et Alexandri Severi. Antiquiora autem extant duo carmina, quæ in hunc censum veniunt, alterum in Messalam, quod Tibullo perperam tribuitur, nec definiri potest, a quo et quo tempore sit scriptum, alterum ad Pisonem, quod Lucani nomen falso præ se fert, et Saleio Basso, qui sub Nerone et Imperatoribus sequentibus vixit, a Wernsdorfio assignatur. Forma quidem illorum plane eadem est cum eo genere, de quo nunc quærimus, sed missa sunt ad illos viros, non coram illis in cœtu aliquo solenni recitata.

His præmissis, accedere possumus ad id, quod nobis proposuimus, atque ostendere, quem locum inter poëtas Claudianus obtineat, quod scribendi genus secutus sit, quæ fuerint virtutes ejus, quæ vitia; de his enim omnibus nusquam, quod sciam, accurate disputatum est. Ut recte autem de poëta nostro et de ejus facultate poëtica judicemus, necesse est, ut carminibus, quæ ad nos pervenerunt, in sua genera descriptis, quemadmodum unumquodque tractatum sit, quidque in singulis præstitum, dispiciamus. Scripsit autem et recitavit primum carmina panegyrica in *consulatum Proбини atque Olybrii*, in *consulatum Honorii tertium, quartum, et sextum*, in *consulatum Fl. Mallii Theodori*, in *consulatum Stilichonis*, cui tria carmina impendit, quæ quasi unum constituunt. His annumerari potest carmen *Laudes Serenæ* continens. Sequitur alterum genus carminum, non tam forma quam materia a priori diversum, in quo poëta ostendit, quantus in vituperando esset. Sunt autem carmina *unum et alterum in Rufinum*, *unum et alterum in Eutropium*. Illud, quod tertio loco ponimus, ab iis, quæ præcedunt, disjunctum, complectitur duo carmina, alterum *de*

bello Gildonico, alterum *de bello Getico* inscriptum. Quarto genere continentur duo epithalamia, alterum *de nuptiis Honorii et Mariæ*, alterum dictum *Palladio et Celerinæ* inscriptum. Omnia illa hoc habent commune, quod ad epicum genus pertinent. Genus autem carminum prorsus peculiare constituunt ea, quæ *præfationum* titulos in fronte gerunt, quibusque majoribus carminibus, quibus sunt præfixa, prolusum est, et *Fescennina*, quorum sunt quatuor. Scripsit præterea Claudianus carmen epicum; *De raptu Proserpinæ*, cujus tres libros priores fortuna servavit; porro aliud ejusdem generis, *Gigantomachia* inscriptum, cujus principium tantum extat, et fragmentum e carmine Græco, quo, ut volunt, bellum Deorum contra Gigantes erat expositum. Sequuntur epistolæ quinque, *Deprecatio ad Hadrianum Præfectum Prætorio*, *ad Serenam*, *ad Olybrium*, *ad Probinum ut scribat*, *ad Gennadium ex Proconsule*. Tum *Eidyllia* septem, *Phoenix*, *Hystrix*, *Torpedo*, *Nilus*, *Magnes*, *Aponus*, *De piis fratribus et eorum statu*, quæ sunt apud *Catinam*. Tandem quinquaginta epigrammata, hoc enim titulo parva carmina varii argumenti et pretii, etiam Græca quædam, comprehenduntur, quorum pleraque Claudiano prorsus indigna sunt. His omnibus adjungi solet fragmentum poëtæ anonymi, quod *Laudes Herculis* continet.

Primum igitur agemus de carmine panegyrico, videamusque, quomodo poëta in eo adornando versatus sit, ita tamen, ut cum non ad certas leges et formulas, ex notione carminis in hoc genere perfecti, quam mente forsitan et cogitatione conceperis, deductas, exigamus. In hoc carmine ejus, in cujus honorem scriptum est, genus et natales laudantur, institutio et disciplina puerilis, studia juventutis, mores, res gestæ, dignitatis gradus, per quos ad summos honores ascenderit. Principia solent ex iis duci, quæ carminibus occasionem præbuerunt, et illuc etiam fines spectare. Eadem igitur res argumentum constituunt, quæ in orationibus panegyricis, omnisque materia ex locis rhetoricis, in scholis ad nauseam usque decantatis, petita est. Disputatio autem de hoc scripturæ genere et caractere,

ejusque causis, si, quæ ante dicta sunt, memoria tenes, haud est difficilis. Totum est declamatio, quæ carminis speciem assumsit. Atque hoc præcipue inde est factum, quod illa carmina, ex orationibus panegyricis nata, naturam originis suæ traxerunt. Sermo enim solutus, numero poëtico adhibito, comparisonibus et imaginibus crebrius inductis, in poëticum, a quo tunc temporis in orationibus, si numerum excipias, haud multum abhorrebat, mutatus est; libertateque assumpta, qua in rebus exponendis poëtæ soli uti possunt, species quidem carminis nata est, cui tamen, si illius naturam spectes, hujusmodi argumentum parum est accommodatum. Etenim carminis ratio hæc est, ut diversa, quæ illo contineantur, totum aliquod conciant in suo genere perfectum atque absolutum, cujus illa partes sint atque membra, quorum nullum salva conspiratione totius possit deesse. Illa autem rerum varietas, quæ hujusmodi carmine complectenda est, hoc uno cohæret, quod ad unum spectat, seu ad laudes unius pertinet. Etiam ille, qui laudat, nullum habet in rebus celebrandis liberum delectum, neque quicquam ad consilium suum minus accommodatum sine offensione potest relinquere, præsertim in rerum gestarum inopia, et, etiamsi hoc possit, tamen non semper res vel per se vel ex hominum sensu et consuetudine maxime memorabiles, eæ quoque sunt, quæ poëticam tractandi rationem facillime admittant. Simul cogetur sæpius poëta illius, quem laudat, existimationem cogitandi sentiendique rationem sequi, quam rei naturam et carminis, ita ut iis potissimum utatur, quibus ille maxime superbire soleat. Poëta porro, nisi magnitudine rerum et amplitudine ipse incaluerit, animos eorum, a quibus vel auditur vel legitur, non potest accendere. Sed quid esse poterat in puero, vix duodecim annos nato, magnopere laudandum, quæ virtutes Stilichonis in admirationem sui rapere, cum nihil eorum, quæ faceret, ad publicam utilitatem, nihil non ad sua comoda referret? Id igitur solum restabat poëtæ, ut animi motus, quibus ipse carebat, arte simularet. Non potest autem fieri, ut omnis artis ostentatio eos sensus excitet,

quos animi affectus veri eliciunt, ad quos loquendi ratio ea, quæ optima et fidelissima mentis interpret est, sponte se accommodare solet. Ceterum laudandi consuetudine semel inducta, certamineque poëtis, præsertim famelicis, injecto, cum alter alteri in captanda Imperatorum et procerum benevolentia cedere nollet, accidit, ut in rebus citra omnem veritatis verecundiam augendis et amplificandis probabilitatis modum prorsus excederent. Quæ cum legimus, mirari licet, quanto stolidæ arrogantiae callo frons illorum fuerit obducta, quorum aures hujusmodi recitationibus paterent. Sed omnis exaggeratio, quæ primum animos pungit, consuetudine vim suam amittere, atque in inanem loquendi formulam solet abire, ita ut semper nova impudentia opus sit, ad veterem audaciam superandam. Atque, si semel a naturæ veritate in laudando discessum est, non potest consisti nisi eo, ubi verborum et rerum discrepantia ea demum facta est, ut vel fungis et stipitibus risum excutiat. Inde quoque narratio nascatur necesse est, non quæ simplicitate, proprietate, et venustate sensim in animos se insinuat, eosque molli quidem sed tamen efficaci imperio, quocumque velit, flectit; verum quæ inani verborum pompa sententiarumque strepitu aures tantum implet seu potius obtundit, et doctrinæ multiformis ostentatione ornatuque undique conquisito onerata riget. Ut actione aliqua inducta colorem epicum carmina trahant, ad fastidium, quod in perpetuis declamationibus et descriptionibus auditores capere possit, leniendum, Claudianus ratione utitur non semper felici, interdum jejuna, in qua magnæ inprimis Romæ Deæ partes sunt, interdum plures terræ in personas mutatæ et fluvii in scenam prodeunt, non ut agant, sed ut orationes, in quibus, quicquid figurarum et flosculorum scholæ rhetoricæ colligerint, consumtum esse videtur, cum artis ostentatione tanquam in auditorio aliquo recitent. In tanta sæpe rerum, quæ vera laude dignæ essent, inopia, est sane, quod mireris, qua ratione poëta parvis et interdum futilibus verborum et sententiarum pompa dignitatis speciem conciliarit, et quædam, non admodum honorifica, virtutis et sapientiæ splen-

dore dicendo induerit, et easdem sæpe res quanta varietate exposuerit. Cujus rei exempla in promptu erunt carminibus in tertium et quartum Honorii consulatum inter se comparatis; et quam studiose laudis et ostentationis materiam undique collegerit, specimen luculentum carmen in sextum ejusdem consulatum suppedabit. Ceterum ad rectum de toto hoc carminum genere judicium ferendum hoc in universum tenendum est. Omnis laudandi ratio, quæ quidem non solum ei, qui laudatur, sed etiam aliis, qui legunt vel audiunt, placeat, non magis ab imaginandi vi et Musarum dotibus, quam a sensu quodam exquisito et judicio poëtæ subacto pendet, ut intelligat, quo quis maxime ex sui ipsius et vulgi opinione ornetur, et quid alii, cum audiant, vel inviti probent seu rei veritate adducti, seu verborum et sententiarum lenociniis invidiam mitigantibus. Oportet enim carmen, quo laudes alicujus celebrantur, ut statua in honorem posita summaque arte expolita, omnium oculos cum voluptate non solum in se convertere, verum etiam jucunde detinere; quo frequentiores enim lectores invenerit, eo majus et perennius erit laudis monumentum. Nihil igitur in eo debet desiderari, quod in carmine politissima arte perfecto requiri solet; ut lector operis præstantia commotus summa voluptate perfruatur, itaque dulcedine captus teneatur, ut nullus in illo invidiæ sensus oriri, nec ipse ad historiæ veritatisque calculos possit confugere. Quod ut fieri possit, genuinus et sincerus animi sensus in eo spiraret necesse est, quem artis ostentandæ et ornatus laboriose quæsiti suspicio non minus refrigerat, quam commodi alicujus aut accepti aut expectati. Subesse etiam debet vel vera et justa laudandi materia, vel saltem ea, quæ aliqua ex parte speciose possit commendari, et vel leviter tractata naturali fulgore exsplendescere. Errant quoque, qui arbitrentur, præcepta in hanc rem posse a rhetoribus peti; cum oratio, ut semel audiatur, componenda sit, carmen repetitæ lectioni vel auditioni scribendum. Neque quicquam magis Claudiano fraudi fuisse unusquisque fatebitur, quam forma ipsa carminum a poëtices natura utique aliena, unde natum

est aliquid, quod mixtas virtutes habet et rhetorices et poëseos, locumque obtinet inter orationem atque carmen; cuius ratio hybrida eo tempore tantum poterat placere, quo sensus pulchri exquisitus et perversæ magnificentiae studio et exaggerandi audaciæ cessit. Probabile quoque est, Claudianum non animi voluntate et iudicio hanc formam elegerisse, sed consuetudine et more semel recepto ad illam esse delatum. Inter omnes poëtas, qui laudandi partes susceperunt, primum sane locum obtinet Horatius; neque fere quisquam est, qui majore cum dignitate illam provinciam sustinuerit. Sed rationes, quibus usus est ingenio limatissimo et iudicii sensusque subtilitate ex consuetudine virorum elegantissimorum contracta dignissimis, haud scio an lyrico generi sint propriæ, atque temporibus et institutis, quibus Claudiano indulgendum fuit, alienissimæ. Quotus enim quisque tunc illa blandimenta, ad quæ percipienda et teretes aures et sensus omni humanitate expoliti requirebantur, poterat intelligere, quotusquisque sibi persuadere, sæpius in una sententia, in unico, prope dixerim, verbo, majorem laudandi vim inesse, quam in oratione panegyrica vel verbosissima. Etiam si igitur Claudianus, si eum ad illa, quæ ars desiderat, revoces, minus probari possit; tamen excusatio illi est parata, si morem et consuetudinem, cui erat litandum, auresque obtusas et corruptum ætatis ejus iudicium, quibus erat placendum, apud animum reputes. Progrediamur ad illud carminum genus, quod secundo loco posuimus.

Hujus generis ratio eadem est cum priori, materia diversa. In illo laudandi, in hoc vituperandi partes sustinet; atque, si utrumque compares, invenias illum plus valuisse in hoc quam in illo. Scilicet in hostibus Honorii et Stilichonis lædendis, quicquid in eum finem utile putaret, eo poterat impune uti, cum sciret, ne monstra quidem inferna quenquam esse offensurâ; nam malos genios esse, eosque se rebus humanis immiscere mortalesque in fraudem agere, vel Christianæ fidei doctoribus tunc erat persuasum. Etiam fingendi et comminiscendi quæque libera erat potestas. In priori genere, ad meram ostentationem comparato, nulla

erat orationis varietas, omnia vel in summa rerum tenuitate splendida erant et magnifica; in altero lascivia interdum gravitati admista est, et dignitas subinde in petulantiam abit, indeque sermo modo cothurno incedit, modo soccis inambulat. In hoc Furiarum et Bellonæ instinctu et auxilio pleraque fiunt; in illo magnopere erat cavendum, ne Deorum interventu et ope gloriæ ejus, quem laudaret, detraheretur. Ceterum in vituperando eandem viam ingreditur, quam in laudando; totam inimici vitam percurrit, omniaque ad odium, invidiam, infamiam excitandam idonea occupat, et carpendo, ridendo, calumniando vel vera vel ficta omni verborum turpitudine exagitat. Magis etiam ingenio indulget in inveniando, epicaque ratione frequentius utitur, quam in prioribus, ut ostendunt carmina in Rufinum, quorum prioris prima pars, omisso principio, quod declamatoris est sermone poëtico utentis, Claudiano satis feliciter cessit. Alecto felicitatis, qua homines sub Theodosii M. imperio fruebantur, invidia corripitur. Quam felicitatem ut conturbet, convocat monstrorum infernorum concilium. Sententiæ dicuntur. Megæra censet, sufficere Rufinum Constantinopolim mittendum. Ipsa se accingit operi, illumque, cujus pueritiam ipsa finxerat, lucri cupidine et spe potentiæ futuræ concitat. Bene hominis astutia et calliditas exaggeratur, ne mireris Theodosium istius insidiis succubuisse. Hactenus bene; sed statim ad ingenium et consuetudinem poëta redit, declamationemque interponit frigidam, de cupiditate habendi, quam longa scelerum recensio excipit ab illo improbo commissorum, in qua satis prudenter pleraque tantum significat poëta, ad quædam alludit, ne invidiam faciat manibus Theodosii, quod nebuloni tantum indulserit. Quanquam autem poëta, si, quæ composuit, ad artem referas, in hoc genere magis probatur: displicere debet, si consideres vel levitatem ejus in laudando vel in vituperando cupiditatem. Sed patriæ vitiis inquinatus, Romanque profectus, Stilichonem patronum nactus est, prudentem quidem et callidum, sed et genere et moribus barbarum, cujus voluntati erat inservien-

dum. Inde quoque factum est, ut in spectaculis et immanibus et abominandis cum voluptate immorari videatur, dummodo Stilichonis vindictæ satisfaciatur. Quis enim ab humanitatis sensu non plane alienus illam Rufini dilacerationem, tanquam in tabula picta propositam, sine horrore et oculis irretortis potest aspicere! Valet tamen ad poëtam ex parte excusandum, quod illorum hominum, quibus scribebat, oculi et animi consuetudinis callo erant obducti, nihilque gratius iis esse poterat, quam iram suam ulciscendique cupidinem expletam videre. Propterea quoque miser ille in frustula dissectus et dissipatus Rufinus nondum dimittitur, sed ad inferos deductus poenæ traditur sempiternæ. Quid in vituperando possit efficere, videtur expertus esse in carmine XVIII. et XX., in quibus Eutropium spadonem, gravissimum Stilichonis adversarium, eversum et in exilium actum, in patroni sui gratiam non solum æqualibus sed etiam posteris abominandum reddere tentavit, nomenque illius æterna infamia aspergendum. Iste Eutropius, quod hactenus inauditum fuerat, et spado et consul, largam sane materiam maledicendi præbere potuit, etiamsi res ejus gestæ non magnopere fuissent culpandæ, atque illam rem quasi cardinem constituit, in quo utrumque carmen verteretur. Hac indignitate veluti vehementer percussus omnia monstra et portenta, quæ semper gravissima sunt habita maximeque dira, principio recenset, quorum tamen nullum tam foedum et immane fuerit, quam consul spado. Omni deinde verborum pondere utens eos, quorum est monstra procurare, Deorumque iram avertere, compellat, ut explorent, quæ tanta calamitas turpissimo illo omine portendatur, quove piaculo possit depelli. Cum fortuna expostulat, quod, si omnino voluerit servum facere consulem, non probum et frugi, sed abjectissimum, sed infinitorum dominorum elegerit, qui non amplius vendi, ne dono quidem cuiquam obtrudi potuisset. Verba et sententiæ, quibus hæc expressit, hujusmodi sunt, ut vehementius et contumeliosius nihil possit excogitari. Potuisses expectare, jam satisfactum esse maledicendi officio, quod assen-

tandi studium poëtae imposuerat, verum illa omnia exordii tantum vices sustinent, statimque cognoscimus, poëtam in animo habere, nihil prætermittere, quod memoriam istius hominis aliqua ratione possit diffamare. Incipit enim a prima pueritia, eaque etiam, quæ fortunæ fuerant, suæque natura miserationem potius quam invidiam movere solent, summa inhumanitate vel potius crudelitate in ludibrium istius adhibet, dumque ea vel mente recolit vel effingit, velut lætissimo spectaculo frui videtur. Ex his rebus sæculi mores cognoscas, quibus talia placere potuerint. In sequentibus, ubi vitam spadonis usque ad ætatem ejus exoletam prosequitur, talem verborum, sententiarum, et similitudinum delectum habet, ut ex altera parte ingenium mireris, ex altera doleas, donum illud naturæ in re tam turpi esse consumptum. Imaginem enim miseri hominis videmus omnibus numeris absolutam, ut ad fœditatem et obsœnitatem nihil possit addi. Quæcumque mala senectus decrepita et neglecta afferat, in istam aucta etiam et amplificata congesta sunt. Sed piget istis rebus diutius immorari, in quibus, quantum arti tribuit poëta, tantum ab humanitate discessit; et quæ dicta sunt, possunt sufficere ad ostendendum, quibus lineamentis et coloribus usus sit in adversariis describendis, qua in re non dubitat, omnem probabilitatis legem migrare, dummodo curet, ne turpitudine aliqua vulgari insignes conspiciantur.

Progrediamur ad tertium genus, quo bellum Gildonicum et Geticum continetur. In quo cum persona vel laudanda vel vituperanda non sit proposita, sed res gesta exponenda, jure potuisses expectare, rationem epicam potissimum fuisse adhibitam. Verum multum falleris; nam in duobus illis carminibus actionis est parum, nimiumque declamationis. Dii quidem et homines complures in scenam prodeunt, sed plerumque ut pueri, qui orationes memoriæ mandatas ante magistri cathedram recitant. Hoc præcipue locum habet in carmine xv., quia illa pars, quæ narrationem expeditionis continebat, fato intercidit. Mirari quoque hoc possis, quod in carmine xxvi. Claudianus illud ad

Pollentiam prælum, quod præ ceteris debuisset verbis exornare, leviter tantum attigit. Forsan consultius existimavit, paucis in illa re describenda defungi, quæ accurate exposita gloriam Stilichonis vel minuisset vel obscurasset. Hujus rei suspicionem ipsum quoque poëtæ studium movet in laudando Stilichonis consilio (v. 90. seqq.), quo pulsum Alaricum, quem, si adulatori fides est, vel vivum capere vel penitus delere potuisset, salvum et incolumem ex Italia decedere passus est. Hujusmodi eloquentiæ specimina sæpius nostra memoria in eo bello sunt edita, quo Germania, non virtuti et armis, sed Principum discordia proditiōi et perfidiæ cessit. Ceterum cum indoles et natura hujus generis carminum a prioribus non magnopere abludat, eaque vitia, quæ supra notata sunt, huic quoque insint; ad ea properemus, quæ restant.

Quartum genus, quod carmina in nuptias Honorii et Mariæ atque Palladii et Celerinæ complectitur, cum materia ipsa tum tractatione majorem lectoribus voluptatem præbebunt. In hoc videmus poëtam, quanquam illis vinculis nondum plane exsolutum, quibus eum consuetudinis vis existimatioque publica de pulchro et honesto, qualis tunc temporis erat, innexum tenebat, liberius tamen incedere, et ex suo ipsius ingenio materiam petere, quam in prioribus vel virtutes amicorum vel vitia adversariorum præbuerant. Cum enim laudes alicujus persequi aut vitia aut rem aliquam gestam exponere magis sit oratoris vel historici quam poëtæ, quia tot tamque diversa, quæ simul prædicanda sunt, vix ita possunt componi, ut membra quasi unius pulchri corporis videantur, neque rerum delectus liber est, neque omni verborum et sententiarum pompa ille ardor excitari potest, quo liberi ingenii, sensuum et imaginum veritate accensi, foetus agnoscuntur: noli mirari, quod in prioribus declamatorem tantum sentias poëtico ornatu incedentem, teque ipsum in tanto artis apparatu nihil commotum. Nuptiarum cogitatio copiam rerum et imaginum venustarum poëtæ menti suggestit, quas inventionē ingeniosa ita conjunxit, ut naturali vinculo inter se cohæ-

rere videantur. Compositio atque adumbratio poëtam pro-
 dit; quanquam in singulis partibus expoliendis popularium
 magis iudicium, quam naturæ veritatem atque simplicitatem
 secutus sit, neque omnino liber fuerit ab iis vitiis, quæ tem-
 porum et morum corruptela in artem poëticam invexerat.
 In carmine x. fingit poëta Honorium amoris desiderio cor-
 reptum de nuptiarum dilatione queri. Cupido, auctor vul-
 neris, astat; et ubi vidit Honorii pectus telo misso in-
 flammatum, statim ad matrem avolat tantam victoriam
 nuntiaturus (x. 1—48.). Mores quidem ejus, qui, primo
 amore accensus, omnium rerum, quibus ante delectaretur,
 tædio afficitur animoque nequit consistere, in Honorio na-
 turæ accommodate sunt expressi; sed in querimoniis, quæ
 illi tribuuntur, plura sunt intexta, quæ abesse malis, præ-
 cipue dignitatis imperatoriæ mentionem ab amoris simpli-
 citate prorsus alienam. Hoc tamen Imperatoris reveren-
 tiæ poëta dandum putavit; nec Stilicho poterat in malam
 partem accipere, quippe qui, quo tutius ipse dominatum
 exerceret, speciem majestatis Honorio relinquendam exis-
 timaret. Sedes Veneris in insula Cypro ita describitur, ut
 agnoscas, Claudianum ingenio non fuisse destitutum, sed
 ævi vitiis, quibus rerum magnificentia plus quam simplex
 gratia placebat, illud fuisse inquinatum. Inde nata est
 auri et argenti copia gemmarumque pretiosissimarum mul-
 titudo, quibus omnia exstructa atque distincta narrantur.
 Sed hæc compensantur pulchro loco, quo Venus in cultu
 corporis occupata Gratiaeque illi ministrantes inducuntur
 (v. 97—109.); et illo non minus venusto, quo Venus Cu-
 pidini, quem victoria superbientem, remque gestam festi-
 nanter et concise narrantem gremio exceperat, præ gaudio
 nihil respondet, sed statim, ornatu corporis accelerato ces-
 toque arrepto, ad littus properat, Amoresque alio alium ad
 Tritonem arcessendum præmio proposito dimittit. Pulchra
 quoque est illa scena, quam poëta carminis xxxi. prin-
 cipio oculis proponit. Venus in umbraculo vitibus con-
 texto super flores molliter reclinata somnum capit ad solis
 æstum vitandum. Nymphæ et Gratiae sub ingenti quercu

juxta requiescunt. Cupidines suspensis per ramos arcubus pharetrisque vel collidunt, vel avium nidos investigant, vel mala legunt dominæ, vel volitant per summas ulmos, vel in statione sunt ad arcendos Faunos reliquosque Deos sylvestres, ne nimis curiosi Veneris somnum conturbent. Sed non æque bene Venus, ubi chori ex urbe vicina auditi somnum illi excusserunt, Amores dimittit ad quærendum Hymenæum, et cum ipsa in illum incidisset, ex eo quærit, ejusnam nuptiæ celebrentur. Ceterum motus animi, quos sentit Hymenæus Venere visa, egregie sunt expressi (v. 40. seqq.). Minus placet declamatio, qua ille generis nobilitatem et Palladii et Celerinæ celebrat (v. 56—99). Apte in priori (x. 135. seqq.) Triton Cymothoën reluctantem ambiensprehenditur, qui, ubi audivit, si properasset, facilem sibi dehinc illam Deam fore, ad littus festinat, in illum corporis habitum compositus, quo Venerem per mare vehens a plasticis et pictoribus fingi solet. In itinere describendo poëta ingenio luxurianti nimis indulsit, nec margaritæ, a Nymphis marinis e maris fundo in dona nuptialia petitæ, satis probantur. In altero (xxxī. 103. seqq.) curru vehitur Venus floribus ornato et a columbis tracto; Amores avibus insidentes per auras iter faciunt. In oratione Veneris (x. 190—227.), qua comitibus partes cuique agendas distribuit, rerum opulentia, nimis studiose oculis exposita, offendit. Tandem ad Mariæ ædes pervenitur, quæ puella tum maxime ex veterum Græcorum et Latinorum poëtis, et quod mireris, ex Sapphus carminibus, pudicitæ exempla discebat. Pulchritudo matris et filiæ Veneris stupore exprimitur adjectis similitudinibus haud ineptis; sed sequens oratio, quæ Veneri tribuitur (v. 252—281.) quanquam non omnino displicet, oratorios magis lecythos sapit, quam simplicitatem et venustatem Venere dignam. Etiam in altero (xxxī. 116—138.) Venus ad ædes Celerinæ tendit easque floribus ornat et balsami odoribus implet, tum, puella ad juvenem e matris gremio deducta, junctisque illorum manibus, illum, ut precibus po-

tius quam vi puellam aggrediatur, hanc, ne nimis juveni repugnet, adhortatur.

Ad quintum genus pertinent ea carmina, quæ in Mss. epithalamio Honorii et Mariæ vel præmittuntur vel postponuntur. Inscripta quidem vulgo sunt *Fescennina*; cum autem in Mss. hæc inscriptio variet, num ea genuina sit, potest dubitari. Carmina sunt quatuor, nec, ut vel ex argumento patet, inter se cohærentia, ut quidam tamen statuerunt, in quorum primo Principis pulchritudo celebratur, quæ tanta sit, ut omnes Deas amore accendat et vel Scythas et Hippolyten domet. In toto hoc carmine ne levissima quidem significatio occurrit, illud in Honorii laudem esse scriptum, sed potest ad quemcumque pulchrum Principem trahi. Ceterum non invenustum est, et inter meliora Claudiani potest censi. In secundo totus terrarum orbis ad celebrandas nuptias invitatur. Priori forsitan est postponendum. Tertium, quod scriptum est ad Stilichonem, frigidam continet sententiam, nec a virtute poetica potest commendari. Venustius est quartum, nec solum ingenium Catulli, sed etiam lasciviam ejus spirat, verumque epithalamii titulum sibi potest vindicare. Barthius, quem secutus est Gesnerus, existimavit, illa carmina primo nuptiarum die a Claudiano esse recitata, quæ cum minus placuissent quibusdam severioribus, illum, ut ostenderet, se posse etiam altius quiddam et gravius canere, septimo die attulisse epithalamium, quod nostro ordine decimum est. Verum enim vero omnia hæc nituntur conjectura; cui ansam dederunt vrs. 9. seqq. carminis 1X. quam nec infringere nec confirmare operæ pretium videtur.

Porro illa carmina, quibus prælusit majoribus Claudianus, novum genus constituunt, in quorum nonnullis ostendit, quid præstare potuisset, si Musis tantum, non Honorio et Stilichoni, cecinisset. Forsan suum quodque carmen e majoribus præfatiunculam habuit, sed quædam, cum colligerentur in unum fasciculum Claudiani carmina, jam inter-ciderant; ut, contra, quædam præfatiunculæ extare viden-

tur, quæ ad illa carmina, quibus nunc præfigi solent, nullo modo pertinent. Carmen quidem IV. quod in fronte secundi in Rufinum carminis collocatum videmus, ad hoc minime spectat, quemadmodum jam Barthius recte observavit, neque magis ad aliud quodcumque eorum, quæ servata sunt. Quo, nisi omnia nos fallunt, ei carmini prælusum est, quod victoriam de Getis a Stilichone in Græcia reportatam celebrabat, ad quam non uno in loco Claudianus alludit. Nec credibile est, poetam, qui victos ad Pollentiam barbaros cecinit, illam cladem Getis illatam silentio prætermisisse, cum tam amplam laudandi Stilichonis materiam præbere potuisset. In hoc Musas invocat, et Apollinem ipsum, ut suæ sedis defensorem coronent, deinde argumentum carminis majoris, quod subinde recitaturus est, proponit, Stilichonemque rogat, ut canenti sibi aures præbeat. Sermo purus est et contus, neque ornatu neque doctrina molestus; sententiæ non operose quæsitæ, sed ab ipsa re suggestæ. Propter nimium tumorem minus placet carmen II. quod forsitan interpolatione laborat. Jucundam quoque similitudinem continet VI. modo obliviscaris, Deum illum Honorium fuisse, puerulum, undecimum vix ætatis annum agentem. Dignitas cum suavitate egregie juncta est in carmine IX. et, si quid judico, ipsi epithalamio, cui præfixum est, illud est anteponendum. Minus placet carmen XVI. propter similitudinem nimis longe quæsitam neque satis convenientem. Præfatio carminis XVIII. non amplius extat, qua tamen, ut ex Claudiani consuetudine colligere possumus, destitutum non fuit. Etiam secundum in Eutropium prælusionem habet ipso carmine longe meliorem. Carmen XXIII. non tertio libro in Stilichonem, sed primo, præfigendum videtur, et ad omnès tres pertinuisse, nec ex XXII. 286. seqq. possis colligere, Stilichonem nondum Romæ fuisse, cum illa scriberentur. Non quidem invenustum est carmen XXV. sed venustius XXVII. si illud ipsum, non eum simul, in quem scriptum est, consideres. Elegantissimum sane XXXII. habendum, quod principia, incrementa, et perfectionem navigationis paucis versibus complectitur, sed ad librum, in

ejus fronte nunc legitur, vix pertinet, neque magis XXXIV. Nihil enim in illis est, quod ad ea, quibus præmittuntur, possit trahi. Hoc autem omnes fere habent præfatiunculæ, ut iis aliquid insit, ex quibus tuto colligas, quorsum pertineant. Ceterum hæc duo carmina illi epico, etiamsi integrum ad nos pervenisset, virtute poëtica palmam præripiunt, nisi dignitatem carminis decempe da metiaris.

Carmen epicum, quod vulgo *De raptu Proserpinæ* barbare, ut existimat Heinsius, qui *raptus Proserpinæ* corrigendum censet, inscriptum est, ab actione, quam voluit primariam poëta esse, titulum traxit, quem etsi nemo facile contendet esse genuinum, tamen similem illud carmen in fronte gessisse, docent verba Sidonii Apollinaris IX. 271. sqq. Omnem disputationem ex illa quæstione ortam, num fabula de Cerere et Proserpina præbere potuerit materiam carmini epico satis idoneam, vanam puto et inanem, cum, quid ingenium aliquod felix et a natura benigne instructum possit efficere, definire nequeas, nec, si vel pluribus conata haud prospere cesserint, non inde sequetur, argumentum, quod incassum toties tentatum sit, ab hujusmodi tractatione prorsus abhorre. Recte quidem dixeris, quo uberius res sit, quam tibi proposueris, eo faciliorem reddi laborem, quippe quia in rerum copia electione tantum opus sit et diligenti compositione: ingenium tamen fons est rerum inexhaustus, unde semper depromi possunt, quæ argumento desint, ita ut nihil tam simplex sit et tenue, quod non tractatione fieri possit uberius. Quid? Iliade penitus incognita, si quis iram Achillis cum Proserpinæ raptu animo contenderet, utram rem et graviores et uberiorem judicaret? Quæ cum ita sint, neminem movere debent, quæ Walchius contra disputavit. Quin, qui neget, actionem illam non tam quidem per se, quam propter ea, quæ secuta sunt, esse gravissimam, arbitror esse neminem. Quid enim magis, non ad certam aliquam gentem, sed ad omne genus humanum potest pertinere, quam agriculturæ inventio, unde semina simul omnis humanitatis vitæque cultioris et sparsa sunt et effloruere? Hanc rem ita tractare, ut admiratio inde et delectatio audi-

tores et lectores capiat, poëtae est ingeniosi. Num autem hoc omnino fieri potuerit in actione, in qua Deorum tantum partes sunt, nec affirmaverim nec negaverim. Quid fieri potuerit, nemo facile dixerit; quid factum sit, facilius judicabitur. Sed mihi propositum non est, ad præcepta, quæ artis scriptores excogitaverunt, Claudianum exigere, et ut alter Procrustes, quæ lectuli modulo minus convenient, vel amputare, vel dilatare; verum ut unus de multis, non de schola neque a magistro, quæ mihi probentur, quæve minus, candida mente profitebor. Sunt quædam principia veri et pulchri in animis hominum insita, quibus ut quique proxime accedunt ad naturæ simplicitatem, ita maxime quasi impetu quodam cæco reguntur, quanquam illorum ab omni rerum copulatione remotorum sibi conscii non sint. Illa citra rerum complexum animo sibi proponere, aliaque ex illis ratiocinatione deducere, accurate definire, ad genera et classes revocare, artemque inde efficere, recentioris, et nostræ maxime, erat ætatis, judicii que maturitatem requirebat et quasi principatum, quem temporibus antiquis imaginandi vis et ardor aliquis animi obtinuerat. Quæ quidem ante oculos habere, cum veterum monumenta legas, ad multas res utile est, præcipue autem id præstat, ut intelligas, tenerum et incorruptum naturæ sensum in hominibus, certum aliquem ingenii cultum rerum quadam felicitate nactis, sed pristina morum simplicitate nondum amissa, plus efficere potuisse, quam subtilissimas de arte disputationes, quibus nostra ætas onerata est et laborat. Videamus jam, quemadmodum poëta argumentum sibi propositum persecutus sit.

Contra Horatii, eorumque qui Horatium secuti sunt, de carmine epico præcipientium, normam atque regulam non moderate et modeste Claudianus orditur, sed spiritu quodam vehementiore animi, divino afflatu concitati, principio statim incedit et speciem potius vaticinaturi, quam narraturi, præ se ferre videtur. Quæ ratio cum acriter sit a quibusdam notata, dispiciendum est, num habeat, quo se quodammodo tueatur, aut num aliquid sit, quod poëta sequi

potuerit. Nempe ea erant canenda, quæ magnam partem apud inferos fuerant gesta. Hæc sine monitu divino scire poëta non poterat; animum igitur ab Apolline occupatum fingit, mentemque priorem penitus expulsam, seque inter earum rerum species repente delatum, quas erat expositurus. Hanc animi concitationem subitque furoris accessum exprimit imaginum obscura et confusa significatio, quæ oculis de improvviso sunt obortæ, atque illa fictio, qua in templum Cereris Eleusiniæ delatus sibi videtur, iisque sacris interesse, in quibus actione quadam oculis ea proponebantur, quæ argumentum carminis constituunt. Jam sibi redditus, quanquam mente adhuc commota, Deorum inferorum veniam precatur, ut sibi, quæ viderit, cum aliis liceat communicare. Hoc entusiasmo, quo poëta consilium atque argumentum carminis proponit, lectoris animus necesse est vehementer commoveatur, expectatioque intendatur, quam deinde ne destituat narratio ipsa, etiam atque etiam cavendum est. Verum nequaquam illa frustrabitur lectores, si rerum expositio ita est temperata, ut admirationem moveat, sustentet, sensim augeat, animum spe et timore suspensum teneat, novæque semper voluptate permulceat, etiamsi impetus, quo opus est inceptum, in sedatiorem narrationis habitum, rebus exponendis aptum, abierit. Cogitemus igitur poëtam repentino numinis instinctu mente solita emotum, novisque rerum imaginibus, quæ ei aliæ post alias suboriuntur, stupentem et conturbatum, rerum novarum multitudine et mole plane oneratum, conditionemque suam in universum tantum indicantem, potioraque capita eorum significantem quæ ante oculos versantur. Narratio, quæ sequitur, videri potest ejus, qui resipuerit, aliisque, quæ viderit, animo rursus composito et quieto exponentis. Hanc rationem secutus esse videtur inter alios Wielandus noster, in carmine *Oberon* inscripto, quem nemo sanus, nisi qui veterum exemplis prorsus acquiescendum, Horatiique præceptum semper et ubique sequendum putat, nulla rerum naturæ ratione habita, hoc nomine vituperabit. Quæ quidem veteres in ratione et disciplina pulchri instituerunt at-

que sanxerunt, pleramque sunt ejusmodi, ut ipsius naturæ dietata, a quibus non sit recedendum, existimari debeant; quorundam autem ratio ea est, ut certis tantum rebus astricta perperam ad omnia quæcumque transferantur. Quemadmodum nemo negabit, veteres in pulchro et venusto dijudicando plus vidisse et sensisse acutius quam nos, qui a naturæ simplicitate remotiores variisque opinionibus et institutis, pravo more receptis, corrupti sumus; sic stolidè antiquitatem admirantis est, arbitrari, veteres omnem rerum naturam exhausisse, novisque commentis nullum locum reliquisse. Hæc sufficiant ad carminis epici proœmium contra eos defendendum, qui, ut frigidi grammatici, non rationibus pugnant, sed præceptis tantum nituntur, quæ apud veteres legerunt. Cum autem per se intelligatur, principium carminis, illa ratione constitutum, quanquam natura sua lyricum sit, lyricumque dicendi genus postulet, non ita tamen comparatum esse debere, ut a reliquo corpore, tanquam pannus inscite assutus, dissideat, sed transitum mollem atque facilem habere, ut quasi genuinum totius membrum videatur; Claudianus in hoc minus ferendus est, qui, ut alia, quæ ad dictionis genus pertinent, omittam, non probanda, clivo molli seu per gradus non descendit, sed plane ab alto in lutum, ut aiunt, se præcipitat. Quis enim ex hoc principio hujusmodi narrationis initium (v. 32.), quo anus auspicari solent nœnias suas, æquo animo potest ferre? Sed satis de proœmio; videamus totius carminis dispositionem.

Inducitur statim Pluto ira commotus, quod solus ex Diis connubio egeat, ejusque jussu monstra inferna contra superiores bellum parant (v. 32—41.). Cum jam omnium rerum confusio ex hac contentione immineret, Parcæ, ad pedes illius abjectæ, rogant et obtestantur, ut a Jove conjugem petat, nam repulsam eum laturum esse negant (v. 41—67.). Verecundia precantium motus, per bonam gratiam obtinere statuit, quod vi sibi conciliare paraverat (v. 67—75.). Jam quæritur, cur ira Plutonis tam repente et tantopere excanderit. Num jam precibus ante, et sæpius, rem tentaverat

incassum? Et, si tentaverat, quod tamen nusquam significatur, quam re motus Jupiter, siquidem omnino id negare potuerit, negavit? Deinde, si Parcarum arbitrio omnia subiecta sunt (v. 51—53.), cur ad pedes Plutonis accedant supplices? Possis dicere, non Deorum res, sed hominum, omniumque rerum, quæ in terris sunt, ad arbitrium Parcarum ex mente poëtæ pertinere (v. 55—63.); sed si dissolutionem *legum pacis firmatarum* (v. 64.), quarum auctores Parcæ se profitentur, cum ex iis, quæ statim sequuntur, tum ex superioribus (v. 42—47.) explices, rerum omnium complexum ab nutu et arbitrio Parcarum pendere Claudianus finxit. cf. v. 215—217. Tandem, si futuri erant consciæ, quid omnino belli apparatu erat opus, quandoquidem eæ tantum a Plutone fuissent consulendæ? Quæ cum ita sint, apparet, totam rem non satis accurate a poëta fuisse expensam. Sunt præterea, quæ notatu digna videantur: præcipue displicet comparatio (v. 69—75.) per se satis bona, sed loco inepto.

Mercurio propere accito declamationem Pluto, ex rhetorum subselliis petitam, detonat, qua satis superbe Jovem increpat, bellumque minitatur, nisi obtemperet imperataque faciat (v. 89—116). Jupiter, perlatis mandatis, terrore forsitan percussus, postulatis annuit; illo tantum angitur, quæ tandem illud conjugium sit secutura. Sed ecce, cogitanti, animumque in omnes partes versanti, pulcherrimum scilicet suboritur consilium (v. 117—121). Quæ sequuntur de Cerere et Proserpina (v. 122—140) satis bona sunt, quibus indicat poëta, unicam Cereris filiam Proserpinam esse matrique carissimam, jam ab Apolline et Marte in matrimonium petitam, quos tamen mater repudiaverit, illamque puellam, cum raptus ejus tum maxime timeretur, in Sicilia loco aliquo ante præparato a matre fuisse absconditam. Sequitur locus communis de Sicilia ejusque insulæ natura, cujus descriptione, velut gemmula, carmen poëta distinguere studuit, non quidem omnino aliena, sed tamen frigidiuscula (v. 140—157). Ætnæ montis descriptio (v. 158—168) alienior est, aptiorque fortasse loco (III. 330.

sq.) potuisset inseri; sed sequentes versus, quibus physices doctrinam ostentare videtur, mihi quidem non solum frigidissimi, sed plane absurdi videntur. Ceterum vix attinuit, Siciliae nobilitatem tantopere celebrare, cum obscurus aliquis angulus Cereris consilio accommodatior fuisset, id quod Ceres ipsa sentit seroque profitetur (111. 120. sqq.).

Filia, ut putabat Ceres illa quidem, bene abscondita, iter facit per aërem ad Cybelen in Phrygiam (v. 170—211.). Quod cum Jupiter vidisset, Venerem arcessit, eamque jubet postero die Proserpinam, dolis circumventam, in campum deducere, simulque hortatur, ut fines imperii sui etiam apud inferos proferat, ita ut vel Furiae amoris vim sentiant (v. 212—226.). Mirationem quidem, verum minime epicam, hoc loco facit consilium a Jove initum, quod a Venere perficitur ita, ut Pluto, in cujus gratiam omnia fiebant, ne minima quidem significatione certior fieret; quodque ille iter statim ad illum locum molitur, in quem Proserpinam Venus erat deductura, quem ut scire posset tantum aberat, ut plane etiam ignoraret, quid Jupiter stauisset. Qui potest poëta epicus illa prætermittere, quibus omissis vel vulgaris narratio manca fiat!

Venus in Siciliam properans adjunxerat sibi comites Minervam et Dianam totius consilii ignaras. Cur hoc factum sit, docemur infra (111. 209.) ex mente nutricis (v. 229—236.). Expectari poterat, poëtam descriptionem ædium, in quibus Proserpina delitescebat, non esse omissurum, idque potissimum commemoraturum, quantopere latuerint consilio Cereris accommodate; sed palatium a Cyclopibus structum finxit cum opere firmissimum tum materia magnificentissimum (v. 237—245.). In illis Proserpina telam texebat, in cujus artificio describendo Claudianus Ovidii more luxuriatur (v. 246—265.). Lacrymæ subito abortæ faciunt omen (v. 266—268.). Deæ cardine verso intrant, subitusque rubor, in quo describendo quatuor versus impenduntur, Proserpinæ faciem tingit (v. 269—278.). Jam aures cupide arrigimus, ut percipiamus, quomodo Proserpina deas exceperit, quam fraudem Venus molita sit, ut

miseram illam et comites falleret; sed frustra, reticentur hæc, et ruboris descriptioni hoc tantum adjungitur: noctem venisse. Quæ hoc loco desideres, infra (III. 207. sqq.). Electra ex parte narrat. Contra miraberis, Plutonem, qui de Jovis consilio nondum erat edoctus, nec sciebat, Proserpinam sibi destinatam, nec ubi gentium illa moraretur, nihilominus tamen iter ad superos parare, equosque curru junctos jam paratos ante fores habere.

Sequitur liber secundus. Luce nondum orta Proserpina cum deabus Hennam petit monstris nequicquam monita (v. 1—10.). Frustra quæris, qua re sit adducta, ut matris præcepta negligeret. Quo divinationi lectorum relicto, in cultu, quo Proserpina et deæ fuerint ornatae, describendo non invenuste Claudianus occupatus fuit (v. 11—54.). Euntibus additur Nympharum agmen, inter quas Cyane eminet (v. 55—70.). Henna, cum vidisset illas adventantes, Zephyrum rogat, ut vallem, per se jam amœnam, arboribus, herbis, floribus exornet exquisitissimis (v. 71—117.). Satis bene hunc locum tractavit Claudianus, sed singulis ex sæculi ingenio nimis operose persequendis simplicitatem neglexit. Dum virgines in floribus legendis sunt occupatae (v. 118—150.), subito fragore terrentur. Pluto nempe, cujus currus misero Encelado, vix Ætnæ molem sustinenti, altos sulcos imprimit (quale phantasma!), exitum cum quærit nec invenit, trabali sceptro terram ferit, omniaque gravi motu concutiuntur (v. 151—185.). Terror occupat supera (v. 186—192.). Equi primum in sole caligant, mox lucis patientes et verbere incitati iter celeriter perficiunt (v. 192—203.). Proserpina in currum rapta Minerva et Diana raptorem invadunt, illa minaciter eum increpat, jamque missura erat hastam, sed fulmine a Jove misso deterretur (v. 204—233.). Quidnam Veneri acciderit, utrum cum reliquis aufugerit, an partes mutas egerit, in dubio est relictum. Oratio, qua Proserpinæ valedicit Minerva, dolores habet nullos sed multum artis (v. 234—246.). Sic quoque docte lamentari vicemque suam lugere Proserpina didicit (v. 247—272.). Tandem Pluto,

nunc quidem primum amoris accessum sentiens, lacrymisque Proserpinæ commotus, eam solatur et elysii descriptione et spe potestatis futuræ (v. 273—306.). Tandem nuptiæ apud inferos omni, qua par est, lætitia et festivitate celebrantur (v. 307—366.); nec pronuba deest, cujus vices Nox suscipit, nec epithalamium.

Librum tertium Deorum concilio Claudianus orditur, quod frequenter occurrit apud poëtas. Jupiter convocaverat Deos, ut eos vetaret minis gravissimis adjectis, raptorem Proserpinæ matri filiam quærenti indicare, ut coacta omnes terras peragraret, votique compos tandem facta indicioque læta hominibus fruges impertiret. Se nempe olim auream ætatem sustulisse, ne homines otio et torpore conficerentur, corporisque et animi vires in quærendis vitæ necessitatibus exercebantur. Nunc autem naturæ almæ precibus, ut sibi liceret, egestati humanæ opibus suis subvenire, sese cedere (v. 1—65.). Comminatione igitur Plutonis Jupiter cogitur suam ipsius filiam prodere, hancque rem malam in bonam vertit hominibus, Cereremque erroribus insuper fatigat, ut illis melius tandem sit. Jam quoque quæras, quorsum tandem tot tantique errores? Nunc et sine his, præmio judicii statim proposito, Ceres fruges terræ dare poterat? Equidem habeo, quod ex antiqua illa fabula respondeam; vellem tamen me a poëta vel verbo esse monitum. Sunt præterea plura, quibus elucet, poëtam de consilii ratione non nimis fuisse sollicitum, et ingenio, quatenus in rebus inveniendis se exserat, acumen defuisse. Interim Ceres somnia videt complura ex *ὄνειροπόλων* disciplina quasi subnata, quorum alia aliis clariora et significantiora erant. Ceterum numen aliquod somnians ab aliquo poëta fuisse inductum, nunc quidem, cum hoc scribo, legere me non memini. Tandem ipsius filiæ imago oboritur cubanti, matrisque incuriam, non quidem immerito, sed paulo tamen vehementius, quam filiæ par esset, incusans, macie confecta catenisque onerata (v. 66—110.). Quibus rebus excitata Ceres, ut, quemadmodum ipsa proficitur, securiorem filiæ locum prospiceret, animo calamitatem jam præsagiente,

Cybelem matrem relinquit, et in Siciliam itinere per aërem facto festinat (v. 111—136.). Moræ omnis impatientia anxiusque matris animus bene est expressus (v. 137—145.); nec minus ipsa attonita gravissimoque dolore subito oppressa, ubi ædes apertas et desolatas invenit (v. 146—164.). Comparatio, quæ sequitur, minus est apta (v. 165—169.). Incidit tandem in Electram, nescio cur, latentem, quæ lectori non nunc demum innotescere debuit; qua visa Cereris dolor in exclamationes et interrogatiunculas, ostentationi comparatas, erumpit (v. 170—192.). Longam Electra narrationem incipit earum rerum, quæ partim in scena jam erant actæ, partim agendæ potius, quam narrandæ, fuissent, partim novæ sunt, ut Cyanes in fontem mutatio, fata Sirenum, quæ adeo obscura proferuntur, ut ex illo quidem loco vix possint intelligi (v. 193—253.). Ceres, quæ cum tigride, cui catuli sunt erepti, comparatur, Olympum adit; primoque vehementer vociferando et increpando, deinde misericordia Deos, inprimis Latonam, commovere studet, ut, ubi Proserpina sit, indicent. Qua re ubi nihil perfici vidit, omnes terras se pererraturam esse minatur (v. 260—329.). Quo facto vadit ad Ætnam, ejusque igne duas pinus excisas accendit, iterque meditatum ingreditur. Hæc ad alia, vel graviora, relata fusius tractata sunt. Reliqua desunt.

Ex hac brevi carminis totius descriptione cuique erit perspicuum, multa esse, quæ ad narrationis perfectæ atque absolutæ facti cujusdam notionem, animo et mente conceptam, exacta reprehendi possint; non pauca enim adeo manca sunt, ut putes, quædam in duobus primis libris intercidisse, aut poëtam, ut fieri solet, quasdam tantum partes prima statim cura, prout vel in hac vel in illa re opus facilius succederet, perfecisse, ceteras secundis curis reliquisse, sed vel morte vel aliis rebus præpeditum ad incudem revocare opus non potuisse. Nec dispositio admodum placet; etiamsi id vitio verti non possit, quod præcepta, quæ ex rerum ordine et collocatione ab Homero et Virgilio adhibita, deducta sunt, Claudianus non sit secutus. Illa enim collo-

catio pro argumenti ratione varia esse potest; semperque probatur, si virtutes habet illas, quibus expositio epica destituta esse omnino non debet, ut expectationem et excitet et augeat et teneat. Ipsæ quoque personæ, quæ inducuntur, quanquam et indole et moribus diversæ sint, actionis varietatem nihil fere augent, prodeunt tantum, ut oratiunculas declamitent, quas nisi respicias, statuæ plerumque sunt inanimes in scena ornatus causa positæ, non actores fabulæ. Partes quoque, quas poëta illis tribuit, et mores, quos affinxit, dignitati, qualem quidem poëtæ antiquiores singulis statuerunt, non satis convenire videntur. Jupiter ille pater Deum Plutonis minis anxius et confusus displicet, multo magis timoris turpitudinem falsa oraculorum necessitate celans, et principio tertii libri Thrasonem in Deorum concilio agens. Quid de Plutone dicam ira æstuante sine ulla causa idonea, bellumque non indictum et quasi ante res repetitas superis movente? Proserpina pulchra quidem puella et simplex, sed nulla re, qua animos in se convertat atque aliqua ratione sibi conciliet, insignis, telam texit, flores legit, et rapitur; verum nisi rapta clamasset, fidemque deorum et matris implorasset, vix tandem esset, quod vices ejus doleremus. Mater sola lectoris mentem occupat, proculque dubio primas actionis partes sustinet, variæque animi commotiones, quibus agitatur, convenienter sunt expressæ. Illa sola est, cujus caritate, qua ducitur in filiam, suaviter afficiamur, cujus conditio, etiamsi incogitantiam ejus culpamus, nobis curæ sit, quacum indignemur et irascamur, quamque libenter per orbem terrarum errantem secuti essemus, nisi illa carminis pars, quæ errores ejus continebat, intercidisset. Ceterum in toto carmine nulla inest animi magnitudo cum ipsius fati necessitate colluctans, qui animus justus et propositi tenax ne oppressus quidem fleatur, cujus vivo quasi exemplo discamus, quantum valeant vires humanæ; nullum certamen virtutum cum vitiis, quod vehementer ad nos pertinere arbitramur; nullæ insunt difficultates aliæ post alias continuo abortæ, quæ, quamvis putasses eas insuperabiles, tamen ratione improvisa superan-

tur; nulla Deorum miracula et interventus, quibus res humanæ subito subvertuntur, exitusque novos et inexpectatos nanciscuntur; nulla denique oracula, quæ ambiguitate sua primum homines in fraudem agunt, deinde aliis ejusdem argumenti illustrata rursus in rectam viam eos deducunt, tandemque rerum fide probantur. Hujus generis quidem aut plura aut omnia argumenti ratio, in quo Dii tantum partes sustinent, non admittit; nihilominus tamen inde non potest colligi, illud epicæ tractationi omnino fuisse ineptum, cum hoc tantum exploratum habeamus, finem epici carminis et admirationem esse et delectationem, parum autem intersit, quibus rebus ea efficiantur, nec, quia vulgaris ratio, in Homero et Virgilio adhibita, locum habeat nullum, sequetur, nulla omnino id fieri potuisse, nisi aliorum ingenia nostro modulo metiri sustineamus. Iniquius, mea quidem de sententia, comparisonem Claudiani cum Ovidio instituit Walchius, cum hic diversum plane consilium sit secutus, ad quod si ea, quæ tradidit, exigas, totam Ovidii rationem optime constare tecum senties. Nihil sane in illa de Cereris et Proserpinæ fatis narratiuncula, cujus in summa facilitate, non in epica dignitate, laus consistit, occurrit, cujus causam non videas, adeo, ut non solum res gestæ legantur, verum etiam intelligantur, nihil omissum deprehendes, quod ad rerum gestarum illustrationem pertineat. Ingeniosa certe, ut hoc solo utar, et naturalis est illa ratio, qua Pluto apud Ovidium in amorem incidit; apud Claudianum cæcus ille est et subitus impetus, qua præceps agitur, cujus nec causa nec ratio nec incrementa cognita sunt. Frugum quoque repertio est illa quidem res maximi momenti, unde omnis ingeniorum cultus, omnes cœtus civiles, omnisque humanitas originem duxit. Sed gravitas ejus summaque dignitas non cuivis satis obvia est, sed perpendiculari tantum, et eorum, quæ inde secuta sunt, seriem animo consideranti. Quæ cum paulo remotiora sint, nec poëta id egerit, ut hæc lectori succurrerent, factum est, ut tota res minorem ad animum vim haberet. Omnino fabula est ejusmodi, ut tractantem copia rerum magis quam inopia urgeat;

est enim multorum poëtarum perpolitione trita atque decantata, varique mythi cum illa conjuncti sunt, qui non solum ad argumenti dilationem atque amplificationem, sed etiam ad ornatum et varietatem pertinere possint. His Claudianus quidem usus est, minus tamen ad actionem variandam et multiplicandam, quam ad rerum descriptiones facultatisque oratoriæ ostentationem. Quod enim ex omnibus carminibus, paucis tantum exceptis, constat, etiam ex hoc elucet, Claudianum nequitquam ingenio destitutum, sed totum illud consumptum esse in elocutione, ita ut inventioni vacare non posset.

Sequuntur epistolæ, quarum dignitatem reliquis carminibus inferiorem putat Gesnerus adeo, ut existimet, sibi rogandum esse lectorem, ne ex illis virtutes Claudiani ponderet, seu ne arbitretur, quoniam superiora egregia fuerint, etiam has sibi esse imitandas. Moverunt illum virum doctissimum ea, quæ olim solebant cum de universo epistolarum genere, tum de epistolis poëticis disputari, omnibus ad Ciceronis et Horatii epistolas relatis. Sed nec Cicero tenui et incompto scribendi genere semper usus est, verum ad res, personas, et tempora accommodato; neque Ovidius, qui illud genus præcipue exornavit, nusquam exsurgit sermoneque utitur exquisitiore. Quæ cum ita sint, Gesnero assentiri non possum; quanquam non is sum, qui putem, in illis epistolis poëticis lueulenta facultatis poëticæ specimina Claudianum edidisse. Si a scribendi genere recedas, quod nimis quæsitum interdum adeo tumet, illa carmina minime in postremis ejus sunt habenda; et illud ad Olybrium, in quod imprimis censoris severitatem destringit Gesnerus, mihi quidem non admodum displicet, cum reputem, epistolam esse ad poëtam et oratorem copiosum et grandiloquum (v. 3. sqq.), cujus judicio et voluntati vel in literis conscribendis esset serviendum. De prima epistola, seu carmine XXXIX. jam supra locutus sum: quæ restant, ad dicendi genus Claudiani universum pertinent, de quo infra sermo erit.

Veniamus jam ad illa carmina, quæ *Eidyllia*, nomine satis indefinito, vocantur, narrationes et descriptiones similes

quibusdam, quæ Statii Sylvis continentur, illisque Ausonii carminibus, quæ sub eodem nomine venduntur, continentia. Habent hoc peculiare, quod rem aliquam, vel minus notam, vel memorabilem, exponunt, aut aliquid vel a natura vel ab arte profectum describunt. In toto hoc genere sæpius accidit, ut poëtæ pictorum officia et munus occupent, in eoque nequicquam laborent, quod poëseos ratio non possit efficere. Descriptio enim alicujus rei verbis instituta, quæ necessario fit partibus aliis post alias descriptis, quarum priorum imagines vel deletæ sunt vel obscuriores factæ prius, quam ordine ad posteriores veneris, tam vivida et luculenta esse nullo modo potest, quam ejusdem imago lineamentis et coloribus in tabula aliqua expressa oculisque exposita. Imaginandi vis in ordinem quasi coacta et coërcita, facultate libere agendi exclusa, incassum laborat ea repetere seu retinere, quæ jam extincta sunt seu evanescent, atque inde frigus animis oboritur, quod vel splendidissimæ dictiones non possunt defendere. Videntur hæc carmina ad ea pertinere, in quibus plerumque ingenii periculum facerent, qui versibus scribendis operam dare instituerent, aut jam exercitati in hac re otium fallerent. Fortasse etiam hoc genus in grammaticorum scholis natum est, cum magistri discipulis rem aliquam, a vetere aliquo poëta paucis tantum versibus tractatam, imitandam, variandam, omnique ratione locupletandam proponerent. Hinc a poëtis recentioribus, ingenio non admodum abundantibus, sed sermonis poëtici artem probe edoctis, retentum est studioque singulari excultum. Narrationem continet primum carmen, quod inscriptum est *Phanix*; et septimum, in quo exponitur pium facinus duorum fratrum, qui parentes suos senes in Ætnæ montis eruptione humeris sublato servarunt. Reliqua vel rem aliquam describunt, vel narratiunculam descriptioni adjunctam habent. Quanquam acumen quæsitum, doctrinæ ostentatio, et miraculorum studium in omnibus se exserat: tamen, si verum fatendum est, hæc parva carmina illis longioribus, in quibus rhetor se jactat, longe præstare videntur. Colorem, quo scholæ infecerunt poëtam, etiam in his videas; præci-

pue in secundo et quinto, quibus principia obtigerunt magis ab oratoris quam a poëtæ facultate profecta; sed in hoc Martis et Veneris, quorum ille ex ferro, hæc ex magnetæ erat facta, comubium eleganter est descriptum, nec sine voluptatis sensu legetur. Quartum carmen in fine mancum est, pannumque, ni fallor, stulte assutum habet. Pars ultima, quæ periit, descriptionem Nili exundantis, faciemque Ægypti inferioris in mare, insulis innumeris consitum, mutatæ, continuisse videtur. In descriptione Aponi fontis, quod argumentum est sexti carminis, passim virtutes et vitia Ovidii agnoscuntur: est tamen ex omnibus thermarum descriptionibus, quæcumque apud veteres leguntur, et multæ ad nos pervenere, longe optima. In ultimo, quod ex piorum fratrum, quorum statuæ apud Catinam fuisse dicuntur, contemplatione natum est, Claudianus poëtis recentioribus exemplum proposuit, quomodo pulchrum artis statuariae opus pulchre possit describi. Sed de hoc carminum genere hactenus: properemus ad reliqua.

Carmina minora varii argumenti variæque dignitatis, quæ communi epigrammatum nomine vulgo complectuntur, adhuc restant. Ex his salem habent et urbanitatem XXIV. in Alethium quæstorem, et XXVII. in Jacobum Magistrum equitum. Illius versus Claudianus riserat, rationeque ironica iram ejus deprecatur; hunc per omnes sanctos, superstitionem forsitan Christianorum ridens, rogat, ne criticum agere velit versuum suorum. Item XXIX. satis lepidum est, ex ambiguitate vocis *pedis* in podagricum de versibus claudicantibus judicantem. Aculeum quoque habet XXX. in Theodorum et Hadrianum. Mordacia sunt, sed lasciva obscœnitate, XXV. et XXVI. in Curetium. Ex his omnibus et Alexandrinum Nostrum fuisse et dicacem tuto colligas, quæ sane Martialis carminibus non sunt inferiora. Huc pertinet quoque XLII. nimis obscurum. Brevem sententiam continent et acutam XXXIX. XL. et XLI.

Ex illo genere, quod rei naturam lepide exprimit, sunt VI. VII. VIII. IX. X. XI. XII. Latina, et XIII. XIV. Græca de Crystallo inscripta, a diversis forsitan auctoribus profecta.

In quibusdam acumen nimis quæsitum est, et XVIII. in Sphæram Archimedis. Inventio est venustissima. Jupiter sphæram illam admirans inducitur.

Elegans sententia continetur carmine v. in concham, e qua Serena lavatur. Huc pertinet quoque XXXIV. de balneis Quintianis.

Pro epigrammatum natura nimis forsân longum est I. et II. quorum primum mulas Gallicas describit barbaræ voci Galli actoris obtemperantes, ut mirum non amplius sit, Orpheum cantu pecudes demulsisse: alterum in senem Veronensem, qui suburbium nunquam egressus est; in quo natura ejusmodi hominis, rerum cognitione, quam peregrinationes afferre solent, plane destituti, summaque vitæ simplicitas vigorque corporis nullis vitiis imminutus, quæ in magno hominum cœtu et nasci et disci solent, egregie describitur. Acumen latet in duobus versibus supremis, ubi ille cum peregrinatore comparatur.

Armentum describit IV. in tabula forsân pictum, et XXXVII. quadrigam marmoream acumine operose quæsito.

Carminibus XX. XXI. XXII. XXIII. munera Serenæ ad Honorium missa prosecutus est; non invenusta illa quidem, muneribus tamen ipsis commendanda.

Frigida sunt III. XXXI. XXVIII. et XLIII.; nec non Græca XVI. et XVII.

Fragmenta sunt XXXII. XXXV. XXXVIII. XLIV. L. et XV. Græcum, seu non satis liquet, quid sibi voluerit poëta. Forsân amore correptus Apollinem, qui ipse quoque amoris vim senserat, rogat, ut sibi canturo adsit.

A pia quidem mente, sed ab omni gratia poëtica destituta, XLV. XLVIII. XLIX. Latina, et XLVI. XLVII. Græca sunt profecta, ut mireris fuisse, qui arbitrarentur, illa Claudiani ingenio deberi.

Plane obscurum est XIX. de *Polycaste et Perdice* inscriptum. Spectat enim rem aliquam, quæ nobis plane est incognita.

Demonstratis iis, quæ Claudianus in inveniêdo, quæ primaria poëseos virtus est, et in disponendo præstiterit,

veniamus tandem ad enuntiationem seu ad indolem sermonis, quo est usus. Scripta ejus vel obiter perlustranti statim apparet, illum adhibuisse dicendi genus copiosissimum. Ornatum petivit cum ex rebus tum ex sententiis. Ad rerum copiam, qua semper vel in argumento maxime tenui et exili solet abundare, pertinet doctrinae ostentatio, qua nemo fere poetarum Latinorum ante eum tantopere sibi placuisse videtur, quanquam jampridem eam adhibere coeperant, eoque majori semper studio, quo magis ingenii defectum, cujus sibi conscii essent, illis subsidiis cuperent supplere. Quod quidem studium, cujus fons in natura animi humani, non verae utilitati, sed famae inani, servientis partim, partim in ipsa imitandi ratione situs est, nulla alia civitas magis alere atque excitare poterat, quam Alexandria, et virorum omni literarum genere doctorum copia, et monumentorum scriptorum multitudine, ubi summa omnium artium ac disciplinarum, quas quidem tunc hominum solertia excogitaverat, brevi et nullo fere negotio poterat colligi. Quo amplior autem et diffusior erat rerum cognitio, qua memoriam locupletabant, eo minor suberat facultas mente et cogitatione eam digerendi, ejusque acumini subjiciendi. Qua utilitate, quae ad subigendum formandumque ingenium unica est, plane tandem neglecta, illa sola est relicta, per se nullius pretii, quam in ostentatione scientiae collocabant. Hac quoque usi sunt poetae, nec in postremis Claudianus. Solent quidem vulgo, in quibus poetis illud studium se exerit, eos doctos vocare, eorumque doctrinam magnopere admirari: verum, etiamsi sumas, non omnia, quae scirent, eos effudisse, sed longe plura retinuisse, solidae tamen eruditionis gloriam hujusmodi poetae nequaquam merentur; quandoquidem omnia, quae venditant, puerili studio in scholis erant comparata, aut aliunde facili negotio quaesita, ut memoria tantum opus esset mediocri ad ea complectenda, nullaque fere mentis contentione ad ea intelligenda. Quam ob rem nescio, an vanitas illorum potius ridenda, quam doctrinae ubertas suspicienda sit. Claudianus in iis rebus, quae ad philosophicas disciplinas pertinent, cum Mallii prudentiam laudaret, suam ipsius lectoribus jactitasse vi-

deri potest; nam omnis divinarum humanarumque rerum scientiæ potiora capita, diversasque de iis philosophorum opiniones maxime memorabiles exposuit. Etiam astronomiæ exquisitioris, non poëticæ, cognitionem ostendit multis in locis, quæ tamen ex Claudii Ptolemæi inde tempore Alexandrinos, qui quidem doctrina vel leviter essent imbuti, fugere non poterant. Quæ etsi sint per se egregia, tamen poëseos naturæ parum accommodata esse dici possunt; etenim illa res tantum ita prosequitur, ut in sensus incurrun, respuitque subtiles illas rationes, quæ calculo tantum posito aut mente et ratiocinatione colliguntur. Nemo sane frequentior fuit Claudiano in fabulis antiquis proferendis et coacervandis, quas mutare solet interdum et variare et rationi philosophicæ accommodare Stoicorum, qui hoc inprimis instituerunt, et popularium suorum exemplo; ita, ut non necesse sit in iis, in quibus a vulgari consuetudine recedit, ad obscuram Heraclidis disciplinam confugere, aut alios auctores circumspicere, quos secutus sit. Terrarum quoque et regionum descriptionibus abundat; quod mirum esse nequit, cum Alexandriae geographiæ studia florerent. Qua in re simul apparet, cum illorum, quæ versus septentrionem sita sunt, vel imperfectam vel nullam habuisse cognitionem; et in quibusdam aliis, quorum verum situm ignoraret, ut passim alii quoque fecerunt, ingenio indulsisse. Præcipue splendidissimorum urbium, montium, et fluminum, vel mythis celebratorum, vel rerum annalibus memorabilium, frequens fit ubique mentio, nulla fere habita in urbibus ratione, utrum extarent adhuc, an ruinæ tantum superessent. In exponendis quoque rebus suo tempore gestis colores solet petere ex antiquorum et Græcorum et Romanorum moribus atque institutis, id quod in promptu debet esse carmina ejus legenti, ne ea, quæ diu jam in desuetudinem venerint, Claudiani adhuc temporibus obtinuisse existimentur. Qua re hoc est consecutus, ut iis dicendi formulis posset uti, quas prisce poëtæ adhibuerant, suæque orationi antiquitatis dignitatem conciliaret. Sed inde interpreti difficultates ortæ sunt ad dissolvendum plerumque difficillimæ. Ritus enim, instituta, religiones Græcorum, Ro-

manorum aliarumque gentium ita erant ea tempestate confusa, ut ex illa colluvie nova plane rerum facies exorta esset, quæ rursus subinde variis ex causis mutabatur, aliamque speciem quotidie pæne induebat. In his et publicæ et privatæ vitæ vicissitudinibus tantum abest, ut definire possimus, quæ cuique tempori fuerint propria, quidque postea vel demtum vel additum vel immutatum sit, ut ne eam quidem rerum formam, qualis Claudiani ævo fuerit, cognitam perspectamque habeamus. Ita fit, ut in ejus carminibus voces quidem audiamus et legamus in priorum poetarum monumentis satis obvias, rerum autem ratio per illas expressarum interdum nos fugiat, quando ex adjunctis cognoscimus, eam ab antiqua illa et vulgari diversam fuisse. Admirabilis porro erat morum Romanorum in homine Alexandrino cognitio, eorum præsertim, qui locum habuerant in libera republica; hanc quoque quavis pagina ostendat, exemplaque et comparationes inde alias super alias repetit, quasi id egerit, ut dominatum inanibus libertatis verbis commendaret; nec in omni historia Romana vix factum aliquod seu res accidit memoratu digna, cujus ille loco plerumque apto mentionem non faciat, passimque rebus præsentibus ingeniose accommodet.

Præterea dicendi genus, quo Claudianus usus est, similitudinum, comparationum, figurarum, troporum est refertum, quorum in iis carminibus, quæ in laudem vel in vituperationem alicujus scripta sunt, iis plerumque gaudet, quibus res supra modum vel augentur vel deprimuntur. Oratio non ex mentis conditione sponte nata, ita ut ex ejus colore sumum colorem traheret, sed arte quæsita est, singulaque ad præceptiones quasi composita sunt. Unde factum est, ut illa imaginis sit instar, ad picturæ quidem leges delineatæ, pigmentis non naturalibus, sed exquisitissimis quibusque, obductæ, vitam stolide ludentis, non oculos animosque contemplantium, sibi que imponi libenter patientium, fascinatione suavissima perstringentis. Quemadmodum omnes res ad ostentationem comparatæ sunt et congestæ, non ut admirationem moveant, quippe in quo declamator raro

soleat acquiescere, sed ut attonitos homines reddant, miraculoque stupentes; ita etiam in elocutione nullæ sunt luminum et umbrarum gratæ vices, suavesque misturæ, colores non ad veritatem temperati rerumque naturæ convenientes; nullæ partes sapienter neglectæ recedunt, ut, quæ potiores sint, sponte emineant, sed ad modum picturarum Sinensium magna est rerum varietas sine ulla copulatione et consilio, lumina ardent tenebris adjectis, pigmentorum fulgor oculos graviter ferit, omniaque plana et in eadem superficie jacentia deprehenduntur. Cum animus poëtæ rebus ipsis non magnopere moveretur, nihilominus tamen affectus vehementes essent simulandi: ad eas confugit rationes, quas veræ mentis commotiones antiquioribus poëtis et oratoribus suggesserant, iisque pro instrumentis usus est ad sensus simulandos, quas ipse habere non posset. Neque sane mirum est, illum inflatum passim et tumidum esse factum, ubi grandis et sublimis videri vellet, cum ipsa ostentandi ratio ita sit comparata, ut quæ in medio posita sunt transeat, et extrema semper sectetur. Quando enim veri sensus desunt, ideoque nihil est, ad quod verba et dictiones referas; fieri non potest, quin tumida fiant, quæ sublimia velles, improba, quæ audentia, et nimia, quæ plena. Omnes præterea, qui ingenio, vel natura vel consuetudine circumscripto, utuntur, ut totum mente complecti, partesque inter se ad convenientiam totius accommodare disponere non valeant, in singulis membris, iis præsertim, quæ amplissimas descriptiones admittant, ornandis occupati esse solent. Cujus rei exempla cum plurima apud recentioris temporis poëtas, tum etiam apud Nostrum occurrunt; adeo, ut interdum videantur illis locis non pro luminibus esse usi, quibus totum distinguerent, sed carmina sua scripsisse, ut fila haberent, quibus gemmulas istas, ante comparatas et politas, ordine quasi continuarent. Illæ descriptiones etiam hoc habent proprium, quod omnis fere cura consumpta est in materiis exquisitissimis et pretiosissimis undique colligendis, ratio autem, qua composita sunt omnia, vel omnino interdum neglecta est, vel tam insulse

designata, ut statim videas, pulchri et venusti sensum, qui ordine rerum aptaque illarum copulatione cernitur, ineptæ et puerili cessisse magnificentiæ, quæ imperitorum tantum oculos pascat, nauseam vero moveat genuinæ elegantiaæ assuefactis. Ne tamen iniquam de Claudiano sententiam feramus, hoc tenendum est, in illo carminum genere, ad quod necessitas magis illum compulit, quam animi voluntas adduxit, et in quo, quod profecto dolendum est, ingenium suum haud mediocre consumsit, plurimum illorum iudicio erat dandum, quorum laudes essent sibi celebrandæ. In his enim, non quod tibi magnificum et præclarum videatur, dicendum est, non eo modo, qui solus recto rerum iudicio possit probari; sed ea, quorum causa maxime sibi plaudant, eaque ratione, qua obtusus eorum sensus et iudicium, nulla fere politiori humanitate excultum, lætetur. Barbarorum autem oculos venusta rerum forma raro in se solet convertere; aut, etiamsi naturæ beneficio molliores sensus nacti sint, tamen materia ipsa formam commendet necesse est, quam sint admiraturi. In iisdem carminibus nimio artis ostentandæ studio laborant etiam omnes fere comparationes et similitudines, quæ, cum ad ornatum, cui in illo scribendi genere maxime inservitur, pertineant, frequentius occurrunt. Plane nova invenire in tanta poëtarum, qui præcesserant, multitudine, difficile erat et omnino arduum ei, qui a pueris ad imitationem aliorum ingenium suum composuerat; decantata autem repetere non erat poëtæ, ingeniosi nomen sibi vindicantis: omnis igitur opera in variandis, exornandis, et dilatandis erat impendenda, in quo etiam omnem dicendi copiam exposuisse Claudianus videri potest. Quamquam enim sæpius eandem rem profert, tamen semper fere tanto verborum delectu, tam nova sententiarum conversione utitur, ut, nisi penitius attendas, vix repetita te legere sentias; atque id non solum fecit in iis, quæ hoc natura habent, ut variandi copiam ultro præbeant, verum etiam in vulgariibus atque tritis, quæ minus in exornandi studio exercitatus, aut minori ingenii ubertate instructus, vix semel splendide extulisset, sine tædio iterare se posse desperasset. Atque,

quod difficillimum in hoc genere est, ut et satietatem lectorum evites, et in puerorum ludibria non incidas, hoc fere semper providit inexhausta ingenii sui copia. Mihi quidem, carminum lectionem per intervalla repetenti, oborta semper est ea cogitatio, ut statuerem, Claudianum non tam sententiarum copiae studuisse, etiamsi et his abundat, quam singulis novo semper modo variandis, atque in hac re summam elocutionis collocasse. In verbis semper summus adhibitus est delectus, ita ut in rebus laudandis gravissima quæque et ornatissima et maximam vim habentia delegerit; in vituperandis haud raro quidem ad turpia descendit, in quibus tamen vel acumen vel elegantiam, siquidem illa in istiusmodi rebus possit locum habere, agnoscas, neque unquam ornatum poëticum desiderabis. Inprimis ad indolem Claudiani sermonis pertinet gravissimorum epithetorum copia, nusquam fere temere, sed magna cum diligentia positorum, quæ quidem interdum nimio studio quæsita pauloque altius petita sunt, ut vix possis dispicere, quid poëta sit secutus. Illis potissimum usus est pro gemmulis, quibus orationem distingueret, et splendorem, non tam grato lumine fulgentem, quam scintillantem, per totum ejus decursum diffunderet, qui quoque eam vim habuit, ut vel doctissimorum et elegantissimorum virorum oculos adeo deliniret, ut in reliquis sermonis vitiis cœcutirent, aut iudices essent nimis dissoluti. Omnes enim propemodum ita existimaverunt, Claudianum poëtam esse inter Latinos Virgilio tantum postponendum, ejusque lectione vehementer delectati sunt. Nec, si sermonis cultum et splendorem, verborum suavem collocationem, versuum numerum et diligentiam consideres, habes sane, quod illorum iudicium magnopere deprehendas, quippe qui in illis, quæ ad instrumenta tantum artis poëticæ rectius referenda sunt, quam ad veram ejus indolem et naturam, omnem illius facultatis vim sitam esse arbitrarentur. Sunt tamen verborum et enuntiationum complexiones, quamquam suavitatem habent, auribusque concentu suo blandiuntur, oratoriæ magis quam poëticæ. Modo sententiæ per plurium membrorum, numerose et concinne inter se

copulatorum, continuationem devolvuntur; modo eadem res bis, ter, interdum quater alia sententiarum conversione aliisque verbis iteratur: sed membris concisis, nullaque copulatione junctis, ut in summa dicendi copia species aliqua brevitas ostendatur. Interdum non membra solum membris, sed verba etiam verbis respondent; concinnitasque non sponte oblata, sed curiose quæsita, apparet: id quod omnino indolem sermonis panegyrici ostendit, quæ non solum in Plinio juniore, sed etiam in illis, qui eum secuti sunt, deprehenditur, et remansit in carminibus panegyricis, ut vel ex hoc fontem agnoscas, unde illa sunt derivata. Frequentissime occurrunt duæ enuntiationes, eandem sententiam complectentes, quarum, quod altera per affirmationem expressit, altera per negationem effert numeris priori respondens. Ad communem versuum, quibus Claudianus utitur, indolem referas, quod graves sunt, et sonori et splendidi; non semper quidem tanta arte inter se contexti, quantum in Virgilio admiramur, cujus rhythmicæ versuum continuationes jure putandæ sunt attigisse summa, ad quæ in illo artificio possit perveniri. Huic autem rei Claudianus temporis angustiis exclusus non eam poterat curam impendere, qua Virgilius carmina sua perpolivit. Quam limatæ autem aures nostri poëtæ fuerint, et quam elegans ipse in versuum constructione, multa loca ostendunt; inprimis ea, ubi versuum numerus ad sensuum et rerum rationem attemperatus deprehenditur. Non est igitur, quod negemus, in artificio poëtico Claudianum fuisse maxime exercitatum; sed, si ille nihil præter panegyrica, et epicum illud carmen, quod de raptu Proserpinæ est inscriptum, reliquisset, nihilominus tamen non magis genuinus Calliopes alumnus esset habendus, quam Seneca tragicus Thaliæ, etiamsi in dialogis hujus spiritum tragicum, et in choris lyricam majestatem non magnopere desideres. Ex parvis autem quibusdam carminibus, ut supra monuimus, tuto possumus colligere, Claudiani ingenium meliori tempore fuisse dignum; gloriæque suæ apud posteros eum melius consuluisse, si vacuus a curis et vulgi securus in antris et umbraculis

Musarum esset versatus, nec invitas eas in domum Honorii et Stilichonis, tanquam in pistrinum, compegisset. In omnibus autem vitiis, quæ illi jure exprobrari possunt, talis tamen est, qualem illa tempestate nequaquam expectasses: tantam in quibusdam carminibus parvis et in singulis reliquorum locis ostendit ingenii elegantiam, tanta est sermonis, quem adhibuit, puritas, ut raro sæculi in barbariem inclinantis vestigia occurrant. Quæ cum ita sint, recte dixeris, errorem quendam naturæ Claudiani ingenium, tanquam semen aliquod, non veris tempore apto, sed æstate jam inclinata, terris intulisse, quæ herbam quidem luxuriantem produxerint et flores fructus ostendentes uberrimos, qui tamen ad maturitatem pervenire non potuerint. Accedit quoque, quod carmina ejus pleraque sunt ejusmodi, quæ non liber animi impetus fudit, sed quæ debent originem occasioni subito obortæ, non satis opportunæ ad mentem magnitudinis et admirationis sensu inflammandam; nec, etiamsi eum ab aliis negotiis plane vacuum cogitamus fuisse, satis mirari possumus, quod tot sæpe carmina, tam prolixa, in tanta rerum jejunitate, uno eodemque anno conficere potuit. Cum quoque, quæ scripsisset, statim recitanda et in patronorum honorem evulganda essent, Horatiāno præcepto, ut scripta nonum in annum premantur, non poterat uti, illaque opportunitate, quam optimis quibusque poëtis fortuna non negavit, carmina sua retractandi et male cusa ad incudem revocandi, erat destitutus. Etiam post Stilichonis necem, si modo illi viro superstes, nec calamitate ejus fuerit implicatus, tanta rerum commutatio facta est, ut, quæ laudibus ante celebrata fuerant, nunc maximo odio premerentur; quo tempore igitur de iis limandis non poterat cogitare, quæ, si sibi consulere vellet, penitus essent abolenda. Quæ cum considerem, mihi persuadere non possum, ut statuam, Claudianum unquam carmina sua colligendi et secunda cura edendi consilium agitasse. Ex carminum etiam, quæ supersunt, ratione et ordine diverso, quo in Mss. juncta deprehenduntur, necnon singulorum mutilatione et defectu, verisimile est, ea post illius mortem, quæ quidem

adhuc deprehendi possent, esse collecta, cum jam temporum lapsu non pauca essent vel deperdita vel suppressa. Forsan inde quoque explicari possunt interpolationes haud paucae, aut, si mavis, loca plane inepta et frigida, quorum culpam poëtae manes immerito sustinent, et nimia brevitate perplexa, quæ ex lacunis male consutis possunt orta esse. Præcipue in iis carminibus, quæ epigrammatum nomine circumferuntur, difficile est judicatu, quænam Claudiani sint, quæque alium auctorem habeant: in hoc certe mecum consentient omnes, ea, in quibus res religionis Christianæ celebrantur, ad illum non pertinere, sed lusus esse pii cujusdam ingenii, bene quidem de republica Christiana sentientis, sed ab omni facultate poëtica adeo abhorrentis, ut ne oscitanti quidem Claudiano in mentem venire potuerint, etiamsi sumas, illum vel ad Christianam sectam se convertisse, vel semper fuisse ejus assecclam, cujus tamen rei in reliquis carminibus nullum extat vestigium. Inter reliqua quoque nonnulla sunt dubii auctoris, et hujusmodi, ut operæ non sit, de iis longam disputationem instituere.

G. L. KÖENIG.

TESTIMONIA

DE

CL. CLAUDIANO.

Romæ Tabula Marmorea.

STATUÆ basis marmorea, in foro Trajani inter ruinas effossa, Claudiano fuit honorificentissima. Hanc, ex Claverio, ‘ Pomponius Lætus, ævi sui Quintilianus, possedit atque in honore habuit.’ Hujus tale fuit elogium: ‘ Cl. Claudiano V. C. Tribuno et Notario, inter ceteras ingentes artes prægloriosissimo Poëtarum, licet ad memoriam sempiternam carmina ab eodem scripta sufficiant, attamen testimonii gratia ob judicii sui fidem DD. NN. Arcadius et Honorius, felicissimi ac doctissimi Imperatores, Senatu petente, statuem in foro Divi Trajani erigi collocarique jusserunt.’ Ubi et hoc Distichum Græcum repertum est:

Εἰν ἐνὶ Βιργιλίῳ νόον καὶ μούσαν Ὀμήρου,
Κλαυδιανὸν Πώμη καὶ βασιλεῖς ἔθεσαν.

Quod sic ad verbum interpretamur: *Roma et Reges, seu Imperatores, posuerunt Claudianum, seu statuem Claudiani, habentis in se uno Virgilii mentem et Musam Homeri, hoc est hujus fecunditatem et illius judicium. Quid autem majus, quam in uno et eodem Poëta Claudiano agnoscere Virgilii judicium, et Musam seu ubertatem atque*

ἐνθουσιασμόν Homeri, unde Maro ipse materiam petere, quam ingenio suo præstantissimo confidere maluit. Sunt qui per literas V. C. in statuæ basi marmorea inscriptas *virum Consularem* intelligant, eumque ideo Consulatu functum esse contendant; sed alii per V. C. *quintæ cohortis Tribunum* explicant: id quod Janus Parrhasius damnat in scitiæ; quod, ut opinor, passim legamus, *Tribunos militum*, at cohortis Tribunos non ita legamus. Guthrieus tamen refert *Tribunos minorum cohortium*: ubi etiam hoc legitur, *Inter milites clarissimorum honore potiuntur Tribuni*, &c. Ceterum hac et statua et statuæ inscriptione ab Imperatoribus, et petente Senatu, data nihil meo judicio honorificentius fingi potest; et Virgilius ipse, ad quem *dignatus Cæsar scripsisse*, nihil unquam simile adeptus est.

S. Augustinus de Civ. Dei, v. 26.

‘ Unde et Poëta Claudianus, quamvis a Christi nomine alienus, in ejus tamen laudibus dixit:

O nimium dilecte Deo, cui militat æther,
Et conjurati veniunt ad classica venti.’

Suidas.

Κλαυδιανὸς Ἀλεξανδρεὺς ἐποιοῖς νεώτερος γέγονεν ἐπὶ τῶν χρόνων Ἀρκαδίου καὶ Ὀνορίου τῶν βασιλέων: *Claudianus Alexandrinus Poëta epicus recentior extitit, aut floruit, temporibus Arcadii et Honorii Regum, seu Imperatorum.*

Paulus Orosius VII. 23. De Claudiano loquens.

‘ Unus ex ipsis Poëta quidam eximius, sed paganus per-
vicacissimus, hujusmodi versibus et Deo et homini testimo-
nium tulit, quibus ait: O nimium dilecte Deo,’ &c.

Paulus Diaconus, lib. XII.

‘ Ad cujus laudem ob insignem victoriam, Poëta quidam
eximius, sed infidelis, inter cetera hos versiculos cecinit:
O nimium dilecte Deo,’ &c.

Sidonius Apollinaris ad magnum Felicem, Carm. IX. 271.

‘ Non Pelusiaco satus Canopo,
Qui ferruginei thoros mariti,
Et Musa canit inferos superna.’

Prosper Aquitanicus in Chronico Consulari, secundum Editionem Scaligeri.

‘ Anno II. Honorii et Arcadii Claudianus Poëta admiratione dignus habetur.’

Cassiodorus Chronico, sub Consulatu Probini et Olybrii.

‘ Hoc tempore Claudianus Poëta insignis habetur.’

Jovianus Pontanus.

‘ Ponam versus aliquot e Proserpina Claudiani Poëtæ, tum summi quidem studii, tum magni etiam exercitæ ingenii.’

Philippus Beroaldus vocat Claudianum *luculentum Poëtam*; Joannes Pierius Valerianus, *luculentissimum*; J. B. Pius, *utriusque linguæ consultissimum*; Durantius, *disertissimum*; Casaubonus, *facundissimum*; Muretus, *optimum ævi sui Poëtam*; P. Faber, *clarissimum, elegantem, et politum*; Buchananus, *summo ingenio, summaque doctrina Poëtam*; Junius, *recondito et minime vulgari usu verborum gaudentem*; Fr. Modius, *ingeniosum et tersum*; B. Rhenanus, *cultissimum*; Vincentius Contarenus, *Poëtam bonum et grandem*; Hieronymus Cagnolus Jureconsultus, *quædam Claudiani, Carmina literis aureis putavit inscribenda*.

Hæc omnia testimonia brevitatis causa congressimus, sed qui sequentes auctores omitti queant?

Petrus Crinitus de Poëtis Latinis, l. v. c. 85.

Cl. Claudianus Poëta insignis Arcadii et Theodosii temporibus, ‘ floruit ... ingenio excellenti fuit, maximeque apto ad carmen componendum. Nam et assurgit feliciter,

variisque figuris ac sententiis mirifice delectat; ut videatur a natura ipsa instructus ad Poëticam facultatem. Verisimile est eum Romæ diu versatum, multasque Italiæ urbes peragrasse; quod cum alia multa testantur, tum hi versus, quos de balneis Aponi composuit. Opera illius satis nota sunt: sed præcipuam laudem sibi, multorum judicio, vindicat his carminibus, quibus principes viros summis laudationibus seu Panegyricis extulit....Augustinus et alii veteres plurimum commendarunt ingenium atque eruditionem Claudiani.'

J. Vadianus.

'Jam Raptus Proserpinæ adeo insignibus montium, urbium, lacuum, amnium locis refertus est, ut piaculum mihi videatur, si quis Geographiæ expers tam eruditum Poëma attingat, nedum evolvat, profiteatur....quem alium, quam Geographum Claudianum dixeris. Transeo encomia in Stilichonem, ob hoc maxime erudita, quod locis Geographiæ explicandis referta sunt.'

Zazius Jureconsultus.

'Quam totam rem Claudianus ad Honorium elegantissimo, imo aureo, carmine complexus est. Quam bene haberet, si celeberrima hujusmodi carmina divino ingenio scripta Principibus Romanis tam operose ingererentur!'

Ludovicus Vives, l. III. De Tradendis Disciplinis.

'Ansonius Gallus ubique argutus et excitans, nec lectorem sinit dormire. Claudianus melior, ac ingenii et spiritus plane Poëtici.'

Idem in Comm. ad S. Augustinum, de Civ. Dei, l. v. 26.

Claudianus 'ad carmen natus fuit, quod elegantissime scripsit Poëtico vir ingenio.'

Janus Parrhasius Neapolitanus in vita Claudiani.

'Si nihil aliud ad claritatem sui nominis Alexandria protulisset, illustraretur, Hercule, vel uno Claudiano; qui

præter ingenii monumenta, quæ de se prædicant, in vita tantus fuit, ut Arcadio Honorioque gratus, amplissimis ab utroque muneribus honestaretur et statua,' &c.

Piso et Picus puer apud Gyraldum.

' Istius ego Poëtæ a primis usque annis studiosus fui: ejus enim mihi carmen non sonorum modo et elegans, sed et floridum semper visum est: idem dicere velle videbatur puer Picus.'

Stephanus Claverius in Præf. ad Claudiani Annot.

Claudianus Poëta, ' qui non injuria maximus, altus, et animosus audiat....Poëta, quem in osculis habebat Jacobus ille Cujacius' Jureconsultorum aquila.

Justus Lipsius, De Magnitudine Romana, l. i. 2.

' Habes pleraque versibus iis ab alto et animoso Poëta (talís fuit Claudianus) inserta.'

Joannes Borcholten et Vinnius Jurisconsulti.

' Huc pertinent elegantissimi et antiquitatis pleni versus Claudiani in quarto Consulatu Honorii, Aspice mox lætum,' &c. Sed idem Borcholten male tribuit Ausonio hoc Distichum, ' Direptas quid plangis opes,' &c. Nam Claudiani nostri est, cui, ex Vinnio Jurisperito, *lepidi joci* in Eutropium materiam *tribuit* parentis appellatio.

Julius Cæsar Scaliger, Poët. l. vi. 5.

' Maximus Poëta Claudianus, solo argumento ignobiliore oppressus, addit de ingenio, quantum deest materiæ. Felix in eo calor, cultus non invisus, temperatum judicium, dictio candida, numeri non affectati, acute dicta multa sine ambitione....Libri de Raptu Proserpinæ sunt candidi, culti, tersi, numerosi.'

Idem, l. v. 6.

Idem ait quædam Claudiani carmina ' speciosiora esse quam Ovidiana....Cereris currum tam Claudianus, quam

Ovidius describere: verum hic levissime, non suo more; ille ambitiosius,' &c.

Josephus Scaliger.

‘Claudianus in eruditissimo carmine ad Mallium.’

Idem de fratribus Catanæis.

‘Claudianus, qui eos egregio carmine celebravit.’

Angelus Politianus.

‘Aut Pelusiaci missum de plebe Canopi....
Gaudentem Stygio dominam junxisse marito.’

Ex Petro Collutio.

Claudianus cecinit,

‘Infernos raptus Cereris, pugnasque Deorum,
Cæsareas laudes, necnon Stilichonis honores,
Natalis Comes,’ &c.

Natalis Comes Myth. l. ii. 9.

‘Claudianus rem totam de Plutone elegantissimo carmine complexus est.’

Gaspar Barthius.

Barthius, qui plurima nobis suppeditavit testimonia, inter alias laudes Claudianum vocat, ‘Nobilissimum et literatissimum ex omni fere antiquitate Poëtam, et ingenio ad omnia summa nato.’

Idem de Panegyri Mallii Theodori.

‘Eruditissimum, eloquentissimum, tantumque non divinum hunc librum, humanæ sapientiæ mysteria magnam partem indicantem, si enarrare ex merito velis, Græciæ Latii-que penetralia omnia necesse erit ut excutias.’

Nicolaus Heinsius de Claudiano.

‘Musarum ocellus, summus artifex fandi,
Salubribusque plenus ora præceptis,

Quo Nili alumna nil venustius jactat,
 Lagea tellus, civitasque Alexandri,
 Sive arma verbis, atque adoreas magni
 Herois æquat, inque laude virtutis
 Pulchre occupatus, tollit indolem Augusti,
 Infantis altam,' &c.

Gerardus Joannes Vossius, de Poëtis Latinis, cap. 4.

‘Claudianus Poëta magni spiritus, ab Arcadio et Honorio statuum meruit in Foro Romano.’

Malherbæus et Hallæus, Cadomi et Literariæ Reipub. clarissima lumina.

Malherbæum illum Lyricorum Galliæ nostræ Poëtarum facile principem dicere solitum accepimus, se crebra Claudiani lectione delectari, seque ex hoc Poëta, tanquam ex uberrimo fonte, semper haurire aliquid consuevisse, unde præclare cogitatis foret fœcundior. Id a nobilissimo Malherbæo sæpius se audivisse dictitabat, idemque sentiebat, vir clarissimus Antonius Hallæus, summus et Poëta et Orator, et dum viveret, nostri lux prima Lycei. Taliùm virorum illustre testimonium pro coronide adjiciemus, idque omisisse piaculum esse duceremus.

Sequuntur Inscriptiones duæ honori Stilichonis positæ, quarum in nostris Annotationibus mentio facta est.

Prima Inscriptio reperta Romæ in basi marmorea prægrandi.

Fl. Stilichoni, V. C.

‘Fl. Stilichoni illustrissimo viro, Magistro equitum peditumque, Comiti Domesticorum, Tribuno Prætoriano, et ab ineunte ætate per gradus clarissimæ militiæ ad columnen gloriæ sempiternæ et Regiæ affinitatis evecto, Progenere Divi Theodosii, Comiti Divi Theodosii Augusti in omnibus bellis atque victoriis, et ab eo in affinitatem Regiam coop-tato, itemque socero D. N. Honorii Augusti, Africa consiliis ejus et provisione liberata, ex S. C.’

Secunda Inscriptio ibidem reperta in basi marmorea superne fracta.

‘ Viro bis Consuli, ordinario Magistro utriusque militiæ, Comiti Domesticorum et stabuli sacri, atque ab ineunte ætate per gradus clarissimæ militiæ ad columnen Regiæ affinitatis evecto, socio bellorum omnium et victoriarum, affini etiam Divi Theodosii Augusti, itemque socero Domini nostri Honorii Augusti, Populus Romanus pro singulari ejus circa se amore atque providentia statuam ex ære argentoque in Rostris ad memoriam gloriæ sempiternæ collocandam decrevit. Exequire Fl. Pisidio Romulo V. C. Præfecto urbis.’

I.

CL. CLAUDIANI

IN

SEX. ANICII PROBINI

ET

SEX. ANICII HERMOGENIANI OLYBRII

FRATRUM CONSULATUM

PANEGYRIS.

ARGUMENTUM.

SOL invitatur ad aperiendum annum lætiorem sub Consulatu duorum Fratrum, quibus id munus debetur ob generis nobilitatem, ob illustrem Patrem eorum Probum, quem Filii superant. Quibus Roma ipsa petit Consulatum a Theodosio, et propter eorum virtutem et doctrinam obtinet. Ergo Proba Mater, Heroinarum instar, parat vestes Consulares: plaudit Cælum, exultat Tiberis, fluvios indigenas ad convivium invitat: annus fortunatus portenditur.

SOL, qui flammigeris mundum complexus habenis

Sol, qui circumcingens mundum habenis igneis ducis annos revertentes cursu

~~~~~
Titulus Poëmatis in Excerptis Pomponii Læti, *Panegyris in Probum et Probinum atque Olybrium fratres*. in primo Vaticano recentissima manu ascriptum erat hoc Carmen. in Farnesiano legebatur post libros in Rufinum. in primo Leidensi inseritur post librum 1. in Eutropium.—1 *Flammigeris* princeps Vat. et chartaceus ejusd. Bibl. Pal. Farn. Leid. pr. Pric. Petav. Med.

NOTÆ

Panegyris] Est elogium in cœtu omnis populi pronuntiatum: etenim *πᾶν* significat *omne*, *ἄγρις* *cætum*; et simul *πανήγυρις*, *cætum populi universi*,

aut laudationem celebratam in cœtu populi universi.

1 *Sol*] Solem invocat, ut principem astrorum, patremque lucis; idque ex

Volvis inexhausto redeuntia sæcula motu,
 Sparge diem meliore coma, crinemque repexi
 Blandius elato surgant temone jugales,
 Efflantes roseum frænis spumantibus ignem.
 Jam nova germanis vestigia torqueat annus
 Consulibus, lætique petant exordia menses.
 Scis genus Auchenium, nec te latuere potentes
 Anniadæ: nam sæpe soles ductoribus illis

5

perpetuo, sparge lucem radii nitidioribus, et tui equi juba repexa surgant sublato jucundius curru, emittentes flammam rubentem ore spumante. Jam novus annus vertat novos passus pro Fratribus Consulibus, et grati menses capiant principium. Cognoscis, o Sol, Aucheniorum gentem, nec tu ignoras potentiam Anniorum: etenim sæpe consueristi, illis Consulibus, renovare annos, et dare nomen curriculo eorum.

////////

dno et ed. Vicet. *Flammiferis* al. *ab annis* pro *haben* Vat. pr.—2 *et exhausto* Moret. *sidera* Pal. et Med. pr.—3 *Crinesque* multi codd.—4 *Surgunt* Vicet. et Parm. *rubeant* Isingr. quod placet Heinsio: ita et ed. Bipont.—6 *Fastigia* conj. Heins.—8 *Auchenium* Leid. pr. Vicet. Ald. *Auchenium* pro *Aucheniorum* Isingr. *Auchemium* Petäv. pr. et Pal. *Alchenum* Vat. opt. *Alchenium* cod. vet. Gyr. Farn. et Exc. Lucens. *Anthemium* Pric. Pal. a m. sec. *Anchemium* duo Med. dein *parentes* Exc. Læti. *potentes* Moret. vet. Gyr. Farn. Pric. Vat. dno. Med. pr. Leid. pr. et Petäv.—9 *Anniadæ* Med. dno. *Aumadæ* Vat. opt. *Anniadæ* Farn. Vicet. Parm. Ald. Gryph. Isingr. *Aniadæ* Pric. *Haniadæ* Exc. Læti.

NOTÆ

vetere superstitione: veteres quippe lætiora omnia fore ex cæli serenitate sperabant. Et præterea quidam populi, præsertim Poëtæ, Solem ut numen aliquod præcipuum venerabantur, et in landandis Principibus, serenitatem diei rem non levis momenti esse judicabant.

Mundum complexus] Universam rerum naturam sol complectitur luce, radiis, fulgore. Nullus enim locus est quo non ista penetrent.

2 *Redeuntia sæcula*] Optime exprimit anni in se redeuntis vicissitudinem; et hinc annus dictus, quasi annulus, quia reddit in se. Virgilius: 'Atque in se sua per vestigia volvitur annus.'

3 *Coma*] Id est, radiis: radii enim solis sunt ejus comæ, seu crines.

5 *Roseum ignem*] Rubentem instar rosarum, qualis solet esse Auroræ aspectus.

6 *Vestigia*] Alii legunt, *fastigia*, id est, annus torqueat fastigia; seu annus, sese torquendo ac volvendo, det Consulatum seu supremi honoris fastigia duobus Fratribus.

8 *Auchenium*] Auchenium et Anicium genus unum et idem esse Heinsius probat; Probinus autem et Olybrius Consules orti erant ex gente Aniciorum.

9 *Anniadæ*] Anniorum gens illustris fuit Romæ, et cum Aniciorum familia matrimoniorum affinitate conjuncta simul coaluit.

Ductoribus] Ducibus, regentibusque Consulibus, anni renovabantur sub novis titulis.

Instaurare vias, et cursibus addere nomen. 10
 His neque per dubium pendet Fortuna favorem,
 Nec novit mutare vices: sed fixus in omnes
 Cognatos procedit honos. Quemcumque requires
 Hac de stirpe virum, certum est de Consule nasci.
 Per fasces numerantur avi, semperque renata 15
 Nobilitate virent, et prolem fata sequuntur,
 Continuum simili servantia lege tenorem.
 Nec quisquam procerum tentat, licet ære vetusto

Fortuna horum Anniorum non pendet a favore incerto, et nescit pati inconstantiam; sed dignitates stabiles transeunt ad omnes cognatos. Quemcumque virum quæres ortum ex hac familia, constat eum nasci ex aliquo Consule. In hac gente avi numerantur per Consulatus, et illi semper florent nata nova nobilitate; et fata servantia seriem perpetuam pari ordine favent nepotibus. Ac nullus optimatum,

////////

Huniadæ Exc. Ruben.—11 *pendi* Vat. quint. dein *pavorem* id. Vat. et Pal. *favorem* Vat. opt. Petav. Farn. Pric. Med. quart. Exc. Lucens.—12 *finis* pro *fixus* Vat. quint.—13 *require* Vat. pr. Pal. Farn. Pric. Med. duo, Moret. Leid. pr. Exc. Lucens. *requires* Vat. quint. Heinsius margini primæ editionis suæ ascripserat, *f. requiras*.—15 *retentu* Med. quart.—16 *vigent* Plant.—17 *continuo* id. *signantia* Med. pr. et Pal. qui pro *tenorem* exhibet *nepotem*.—18 Heinsius conjecerat *tentet. ore* Pric. et al. *venusto* Leid. a m. pr.—

NOTÆ

10 *Cursibus addere nomen*] Sol facit annos, Consules dabant ipsis nomina; seu potius anni numerabantur per Consules atque nominabantur. Dicebatur quippe hoc anno, *Probino et Olybrio Consulibus*.

12 *Fixus honos*] Honores velut fato fixi et stabiles, ordine non interrupto transeunt ad omnes cognatos hujus gentis. *Fixus procedit*: acumen est in verbo, quod scilicet et procedat ad cognatos, et fixus remaneat in familia cognatorum.

15 *Fasces*] Fasces duodeni a lictoribus ferebantur ante Consules, velut insignia Consulatus: unde et pro ipso Consulatu sumuntur, signum pro re signata.

Semperque renata nobilitate virent] Iisdem Consulum titulis identidem redeuntibus, ac velut renascentibus, novus quidam nobilitatis splendor renascitur atque elucet: novus qui-

dam ramus additur, atque in dies revirescit. Et re ipsa ab initio principatus Constantini Magni, multum effloruit familia Proborum, ex qua orti sunt Probinus et Olybrius.

16 *Et prolem fata sequuntur*] Eadem scilicet fata sequuntur prolem; hoc est, Anniorum posteri habent eadem fata, eandem felicitatem.

18 *Procerum*] Proceres sunt tribus capita in aedificiis eminentia: inde sic appellati Principes civitatis, quod emineant in civitate.

Ære vetusto floreat] Antiquis imaginibus æreis: nam imagines apud antiquos fiebant ex cera, sed fiebant etiam ex ære. Statius: 'Quid referam veteres ceræve ærisve figuras? Si quid Apellæ gaudent animasse colores?' Et Juvenalis: 'Tota licet veteres exornent undique ceræ Atria,' id est, ceræ imagines.

Floreat, et elaro cingatur Roma Senatu,
 Se jactare parem: sed, prima sede relicta 20
 Aucheniis, de jure licet certare secundo.
 Haud secus ac tacitam Luna regnante per Arcton
 Sidereæ cedunt acies, cum fratre retuso
 Æmulus adversis flagraverit ignibus orbis.
 Tunc jubar Arcturi languet: tunc fulva Leonis 25

quamvis illustretur antiquis imaginibus æreis, et Roma compleatur Senatoribus illustribus, audet gloriari se esse æqualem: at permittitur his contendere de secunda dignitate, primo gradu concesso Aucheniis. Quemadmodum ignes stellarum cedunt Lunæ dominanti per tranquillam Septentrionem, cum ejus orbis velut æqualis illuminatur flammis oppositis solis percussi. Tunc lux Arcturi deficit:

//////////

21 *Aucheniis* Moret. Leid. pr. et ed. Vicet. *Ancheniis* Pal. Med. pr. *Alcheniis* cod. Gyr. Vat. opt. Farn. Exc. Lucens. *Acheniis* Pric. *Ancheis* Vat. quint. *Anthemii* Med. quart. mox *ne* pro *de* Pal.—22 *Hanc s. hanc* Pal. *ad* Med. quart. *aut tacitam* et emend. *Atraciam* Leid. pr. *Abraciam* corrector aliquis ap. Heins.—23 *retuso* Vat. duo Farn. Petav. pr. Med. quart. ed. Parm. et Vicet. *retruso* conj. Scal. *reviso* Vat. quint. *recusso* Mss. Barth. Pal. Petav. pr. Med. pr. Moret. et Leid. pr. *recurso* Pric.—25 *attractu* Pric. *languens* Pal.—27 *regi* pro *tegi*

NOTÆ

19 *Floreat*] Statuæ dicabantur illustrioribus viris, qui inter alios, florum iustar, enituerant.

Cingatur Roma Senatu] Roma abundet clarissimis atque amplissimis Senatoribus, qui, cum varias urbis partes habitent compleantque, eam veluti cingere dici queant.

22 *Haud secus*] Similitudo duas habet partes; ut, sicut sol semper lucescit, ita et virtus. At Poëtæ unam partem sæpe reticent, ut in hac comparatione, quæ integra sic breviter institui potest. Sicut alia sidera cedunt Lunæ tanquam reginæ, sic ceteræ familiæ cedunt genti Aucheniiorum tanquam primariæ.

Tacitam per Arcton] Intelligit partem mundi Septentrionalem, in qua est Arctos seu Ursa, signum cæleste. Dicitur autem Arctos tacita, cum cælum serenum est, et venti silent.

Luna regnante] In Septentrione Luna lucidior apparet, ideoque ibi reg-

num illustrius habere, seu magis regnare dicitur, quod magis accedat ad nostrum Zenith.

23 *Sidereæ cedunt acies*] Cedunt Lunæ velut reginæ, ordines stellarum; aut acies intelligi debet fulgor ille acuminatus, qui in sideribus apparet.

Fratre retuso] Id est, Sole percusso: etenim radii Solis contra Lunæ corpus retunduntur atque percutiuntur, et ab hoc radiorum percussu Luna, instar speculi, verberata, emittit lucem reflexam, minusque vivam quam Solis, quia radii retusi sunt atque debilitati.

24 *Æmulus orbis*] Quasi parem splendorem dignitatemque affectaret: et tum plena Luna intelligenda est.

25 *Arcturi*] Dicitur ἄρκτου οὐρά, *Ursæ cauda*; est enim Arcturus pars caudæ majoris Ursæ.

Leonis] Est signum cæleste in Zodiaco, alias Leo Nemæus victus ab Hercule.

Ira perit: Plaustro jam rara intermicat Arctos,
Indignata tegi: jam caligantibus armis
Debilis Orion dextram miratur inermem.

Quem prius aggrediar? veteris quis facta Probini
Nesciat? aut nimias laudes ignoret Olybri? 30

Vivit adhuc, completque vagis sermonibus aures
Gloria fusa Probi, quam nec ventura silebunt
Lustra, nec ignota rapiet sub nube vetustas.

Illum fama vehit trans æquora, transque remotas
Tethyos ambages, Atlanteosque recessus. 35

tunc furor Leonis fulvi eranesceat: jam stellæ Ursæ recusantes occultari, rarius per intervalla lucent in Plaustro: jam Orion languidus stupet manum exarmatam telis obscuratis. Quem primo suscipiam laudare? Quis nesciat actiones natu majoris Probini, aut ignoret laudes infinitas Olybri? Fama Probi sparsa vixit adhuc, et replet aures verbis diffusis; fama, quam anni futuri non tacebunt, nec antiquitas sepeliet sub tenebris obscuris oblivionis. Fama fert illum Probum trans maria, et trans circuitus ultimos Tethyos, ac latetras Atlantis. Ille etiam

*****

Moret. Vat. opt. Farn. Med. quart. et ed. Vicet.—29 in Petav. pr. pro glossa ascriptum erat. *Stat. Quem prius Heroum Clio dabis? facta* id. Petav. Med. duo, vet. ed. Parm. et Vicet. *fata* Exc. Læti, Ald. Ising. Pulman. Claver. et alii. vid. Barth.—30 *ignorat* Pric. Pal. *Olimbi* Vat. opt. Moret. Petav. pr. Med. duo et ed. Vicet. *Olinbri* Vat. quint. Leid. pr. et Farn.—32 *quem* Med. pr. et Moret. *non* id. Moret. et Pal.—33 *ignotam* legit Gronov. ad Barthianam Claud. edit. *obscura* Ising.—35 *Athalanteosque* Varr. LL. e margine ed. Parm. *Atlantidosque* Med. quart. margini edit. Lugd. ascripserat Heinsius,

NOTÆ

26 *Plaustro*] Hoc est signum itidem cœleste, et dicitur Ursa, cujus stellæ septem ita dispositæ sunt, ut Planstri speciem quodammodo referant: adde quod illæ stellæ septem dictæ sunt Triones, aut Terriones rustico vocabulo, id est, boves; et inde sidus quod proximum est, dicitur ἀκροφύλαξ, sive *Custos Ursæ*; dictum etiam βοώτης, id est, *Bubulcus*; et inde quoque Septemtrionis appellatio manavit.

Arctos] Id est, stellæ majoris Ursæ. Arctos fuit olim Calisto Lycaonis filia, a Jove amata, a Junone in Ursam mutata, et ab eodem Jove relata inter sidera.

28 *Orion*] Eum nonnulli dicunt contra Scorpionem fortissime pug-

Delph. et Var. Clas.

nantem in cœlum cum armis translatum esse: alii alia sentiunt, ut de re fabulis involuta: quicquid sit, semper armatus fingitur.

30 *Nimias*] Immensas, infinitas.

31 *Vagis sermonibus*] Qui sparguntur abiis, qui ultro citroque vagantur.

32 *Probi*] Is erat pater Probini et Olybrii, et ad summas pervenerat dignitates, et iis optime functus erat in regenda Africa aliisque provinciis.

35 *Tethyos ambages*] Qua longius Tethys, sen mare, per varios circuitus flexusque evagatur. Tethys est conjux Neptuni, mater Nympharum maris, at hic ponitur pro ipso mari.

Atlanteosque recessus] Atlas est mons Mauritanie in Africa.

E

Audiit et, gelido si quem Mæotia pascit
 Sub Jove, vel calido si quis conjunctus in axe
 Nascentem te, Nile, bibit. Virtutibus ille
 Fortunam domuit : nunquamque levantibus alte
 Intumuit rebus : sed mens circumflua luxu 40
 Noverat intactum vitio servare rigorem.
 Hic non divitias nigrantibus abdidit antris ;
 Nec tenebris damnavit opes : sed largior imbre
 Sueverat innumeras hominum ditare catervas.
 Quippe velut densos currentia munera nimbos 45
 Cernere semper erat : populis undare penates ;

audivit, si quem terra Mæotica alit sub aëre frigido, vel si quis vicinus Zonæ torridæ, bibit te oricentem, o Nile. Ille Probus superavit fortunam virtutibus suis : et nunquam superbiit prosperitatibus attollentibus homines alte. Sed animus ejus cinctus ditiis sciebat conservare severitatem puram a crimine. Hic Probus non occultavit nummos in cavernis nigris, nec condemnavit divitias latere in tenebris : sed abundantius pluvia solebat locupletare multos catus hominum. Nam facile erat semper videre dona volantia, quasi nubes copiosas : domum ejus repleti populis :

//////////

forte *Atlantiacosque*.—36 *Audit et Juntin. quis Mæotida* Med. quart. *Mæotica* ed Gesn. et al.—37 *convinctus* Vat. pr. *cognatus* al.—38 *bibet* Vat. pr. Farn. dein *venientibus pro virtutibus* Palat.—39 deest *quæ* in Med. duob. et Pal. *nunquam relevantibus* Vat. opt. Farn. et vet. Gyr. qui tamen et vulgatam habet.—40 *Fluxu* in quibusdam.—41 *intactumque nutat regnare* Moret. *regnare* Leid. pr. Petav. pr. Med. duo et Pal. *regnare vel servare* Vat. quint. *rigorem* id. Vat. Pal. Pric. *rigorem* Vat. opt. Farn. vet. Gyr.—42 *addidit* Med. pr. Petav. pr. Vat. quint. Pal. *umbris et alis* Moret.—43 *imber pro imbre* Pric.—45 *densos curr. m. nimbos* Petav. pr. Med. quart. *denso nimbo* Vat. duo, Pal. Farn. Pric. *numina* Pal. Heinsius conjecerat *torrentia*.—46 *proprius* Pal. *nudare*

NOTE

36 *Mæotia*] Terra est vicina Paludi Mæotidi, quæ Europam ab Asia separat.

Gelido sub Jove] Id est, sub aëre frigido ; terra enim illa est frigoribus obnoxia.

38 *Nascentem te, Nile*] Fons Nili quondam incognitus : ‘ Et gens si qua latet nascenti conscia Nilo.’ Hodie detectus est : oritur nempe ex fonte duplici ultra lacum *Dambea*, in extremis Æthiopum finibus, ad Lunæ montes.

40 *Mens circumflua*] Animus, licet

cinctus deliciis circumfluentibus, erat tamen ‘ rigidi servator honesti.’ Ammianus Marcellinus aliter tamen sentit de hoc Probo.

43 *Tenebris damnavit*] Probus non imitatus est avaros, qui ita damnant divitias tenebris, ut inde nunquam eas exire patiantur.

Largior imbre] Alludit ad Imperatores, qui larga manu nummos spargebant : appellant Missilia.

46 *Undare penates*] Id est, domum Probi ita plenam esse populis, ut velut exundet, nec eos capere possit.

Assiduos intrare inopes, remeare beatos.
 Præceps illa manus fluvios superabat Iberos,
 Aurea dona vomens. Sic quis tellure revulsa
 Sollicitis fodiens rimatur collibus aurum : 50
 Quantum stagna Tagi, rudibus stillantia venis,
 Effluxere decus : quanto pretiosa metallo
 Hermi ripa micat : quantas per Lydia culta
 Despumat rutilas dives Pactolus arenas.
 Non, mihi centenis resonent si vocibus ora, 55

homines pauperes continuo intrare in eam, et exire divites. Illa manus prodiga Probi spargens munera aurea, superabat fluvios Hispanos: ita aliquis effodiens, terra proscissa, quærit aurum in montibus molestis; quantas diritias fluvius Tagus fluens rivis impolitis effundit; quanto metallo ripa dives Hermi nitet; quantas arenas rutilantes Pactolus locuples exomit per agros Lydiæ. Si os meum emitat

////////

Med. pr.—47 *assiduis* Petav. pr. a m. pr. *beato* Pric.—49 *roxens* Med. quart. si *quid* Raph. si *quis* duo Med. Vat. pr. Pal. Farn. Pric. et ed. Vicet. si *quis* et emend. *quantum* Leid. pr. sed Petav. pr. qui post *aurum* signum interrogationis exhibet. Heinsius conjecerat *sic qui* in margine suæ editionis—50 *solicitus miratur* Leid. pr. *sollicitus miratus* Moret. *miratur* Vat. duo, Med. duo, Pal. Farn. Pric. et ed. Vicet.—51 *fallantia* et a m. sec. emend. *pallentia* Vat. pr.—52 *detur pro decus* Moret. *quanto p. metallo* Petav. pr. Med. quart. *quantum* Med. pr. Pal. *metalli* Pal. Farn. Pric.—53 *Lydia* Vat. duo a m. pr. sed in primo Vat. a m. sec. emendatum erat *pinguia. gelida* Farn.—54 *rutilans pro rutilas* Med. quart. Pric.—55 *Nec* Vat. quint. *Non* Exc. Læti. *patcant* Leid. pr. duo Med. Petav. pr. Vat. quint. Pal. Farn. Pric. ed. Parm. et Vicet.

NOTE

47 *Beatos*] ‘Naturaliter bona ex eo dicuntur, quod beant, hoc est beatos faciunt: beare est prodesse.’ *Ulpianus* Jurisc. l. XL. D. de verb. signif.

48 *Præceps*] Ita liberalis erat Probus, ut ejus manus prodiga adandum motu celeri ac precipiti ferretur.

49 *Sic quis*] Manns Probi prodiga spargit tantum auri, quantum aliquis invenit fodiens in collibus; quantum Tagus, Hermus, &c.

50 *Solicitis collibus*] Id est, molestis: nam multæ sunt devorandæ molestiæ in auro effodiendo, ob labores gravissimos, aëremque pestilentem. Vel, *solicitis*, id est, anxium et sollicitum reddentibus hominem.

Rimatur] Id est, quærit, investigat. Alii legunt, *miratur*, nec male: et sensus est: Nos admiramur manum Probi dona spargentem, et tantum auri, quantum aliquis fodiens in collibus admiratur, &c.

51 *Tagi*] Tagus est fluvius Hispaniæ; Hermus, Asiæ minoris; et Pactolus Lydiæ; omnes auriferi. Pactolus ideo aurifer, quia ex fabulis Midas totus auratus, et omnia in aurum vertens, hic ablatus est.

Rudibus venis] Id est, ramentis impolitis, sine ornatu, ut nata sunt.

54 *Despumat*] Spumando volvit atque emittit.

55 *Non, mihi centenis*] Familiare est Poëtis optare sibi centum ora in

Multifidusque ruat centum per pectora Phœbus,
 Acta Probi narrare queam; quot in ordine gentes
 Rexerit, ad summi quoties fastigia juris
 Venerit, Italiæ late cum fræna teneret,
 Illyricosque sinus, et quos arat Africa campos. 60
 Sed nati vicere patrem, solique merentur
 Victores audire Probi. Non contigit illi
 Talis honor, prima cum parte viresceret ævi:
 Non consul cum fratre fuit. Vos nulla fatigat
 Cura, diu majora petens: non anxia mentem 65
 Spes agit, et longo tendit præcordia voto.
 Cœpistis, qua finis erat: primordia vestra
 Vix pauci meruere senes: metasque tenetis

centum voces, et Apollo multiplex exeat mihi ex centum pectoribus, non possem numerare facta Probi; quot gubernaverit prudentia sua populos, quoties ascenderit ad culmen supremæ dignitatis, cum moderaretur habenas Italiæ, et oras maris Illyrici, et terras quas Africa colit. Sed filii superaverunt Patrem, et soli merentur reputari victores ipsius Probi. Talis dignitas Consularis non accedit illi Probo, cum floretet prima parte ætatis: non Consul fuit cum Fratre. Nulla cura aspirans diu ad altiora vos cruciat: spes sollicita non agitat animum vestrum, nec suspendit corda vestra longo desiderio. Incepistis, ubi finis erat aliorum; senes pauci vix habuerunt principia vestra: et attingitis terminum, priusquam flos adole-

////////

paribus cod. Moreti, unde jam Heinsius conjecerat pateant, quod et in Exc. Ruben. postea invenit. sub Pal. Med. pr.—56 Multifideque Leid. pr. et Moret. quod arridet Barthio.—57 Numerare al.—58 vestigia Leid. pr. Moret. Med. pr. Pal.—60 quot Pric.—61 Et pro Sed Ald. Vicet. Parm. Junt. Col.—62 nunc contigit Pal. Med. pr. Heinsius conjiciebat num. attigit Vat. pr. Farn.—63 orbi Leid. pr. a m. pr. Pric. orbus Moret.—64 Nec Med. pr. Petav. pr. Vat. quint. Pal. Pric. pro vos nulla Vat. pr. exhibet non ulla.—65 dei m. petis Pal. di Moreti.—66 lento al.—67 qua Barth. qua Vat. duo, Pal. Farn.

NOTÆ

rebus magnis. Virgilius: 'Non mihi si voces centum sint oraque centum, Ferrea vox,' &c.

57 *Ordine*] Revix gentes ordine, id est, vel prudentia sua, vel servato quodam ordine. ut alias post alias regeret, successione continua, et sic foret perpetuus rector populorum.

58 *Summi juris*] Id est, Consulatus, qui est summa potestas.

59 *Fræna teneret*] Id est, regeret Italianam.

60 *Illyricosque sinus*] Teneret, regeret.

61 *Nati vicere*] Optabile gratumque est parentibus se vinci a filiis suis.

63 *Viresceret*] Prima ætas dicitur viridis, instar arborum aut fructuum; altera deinde ætas dicitur matura.

66 *Tendit*] Spes sollicita non diu suspensos tenet animos vestros longis desideriis, aut non diu tenet intentos et expectantes.

Ante genas dulces quam flos juvenilis inumbret,
Oraque ridenti lanugine vestiat ætas. 70

Tu, precor, ignarum doceas, Parnassia, vatem,
Quis Deus ambobus tanti sit muneris auctor.
Postquam fulmineis impellens viribus hostem
Belliger Augustus trepidas laxaverat Alpes,
Roma Probo cupiens dignas persolvere grates, 75
Sedula pro natis dominum flexura rogando
Ire parat. Famuli currum junxere volentem
Impetus, horribilisque Metus, qui, semper agentes
Prælia, cum fremitu Romam comitantur anhelò,
Sive petat Parthos, seu cuspide turbet Hydaspen. 80
Hic ligat axe rotas: hic sub juga ferrea mittit

scientiæ tegat genas teneras, et ætas prima cingat mentum vestrum barba grata. O Musa, rogo te, ut tu doceas Poëtam imperitum, quis Deus auctor fuerit duobus fratribus tanti doni? Postquam Augustus bellicosus fugans hostem manu fulminante aperuisset Alpes timentes, Roma exoptans agere gratias dignas Probo, parat ire diligenter evictura Principem precando pro filiis suis. Servi junxerunt currum ceptem, qui servi sunt Impetus et Timor terribilis, qui moventes semper bella comitantur cum gravi anhelitu Romam, seu aggrediatur Parthos, seu terreat Hydaspen armis. Hic Impetus alligat rotas axi: ille Metus jungit equos jugo ferreo, et docet

*****

Pric. præcordia pro primordia Pal.—71 Te Vat. quint. Parnassia alt. Voss. Cod.—76 gnatis unus Pulmanni.—77 Jure parat Mercil. rexere Med. quart.—79 pro Romam Gronov. ad edit. Barth. legit Dominam.—80 turpet Pric. subdet Vat. quint. Hydaspen duo Vat. duo Med. Petav. pr. ed. Parm. et Vicet. Hidaspen Leid. pr.—81 vertit Vat. opt. nequit Petav. pr. Vat. quint.

NOTÆ

69 *Inumbret*] Flos juvenilis seu lanugo sunt prima barba, quæ obumbrat genas.

71 *Parnassia*] Id est, Musa Parnassi, Calliope scilicet, quæ præest Poëtis Heroas canentibus.

74 *Augustus*] Theodosius Magnus, pater Honorii et Arcadii. Augusti nomen Octavio primum a Senatu tributum est, ductum ab eo, quod loca, in quibus augurato quid consecratur, Augusta nominantur: alii Augustum ab augendo Imperio dictum putant: post Octavium Augustum, ceteri Imperatores Augusti appellati sunt.

Trepidus Alpes] Non quod trepidæ essent Alpes, sed quod trepidi essent

accolæ Alpium.

76 *Dominum*] Antiqui Imperatores parce appellabantur Domini: hoc nomen Augustus ut maledictum exhorruit; sed post, glisciente adulatione, crebrius usurpatum est in gratiam Imperatorum.

77 *Famuli*] Impetus et Metus sunt famuli Martis: hos tribuit Romæ, quæ a Romulo Martis filio condita est.

80 *Cuspide*] Alludit ad imaginem urbis Romæ, quæ hastata pingebatur.

Hydaspen] Id est, regiones quas alluit Hydaspes, fluvius Asiæ, qui per Parthos Medosque fluit.

Cornipedes, rigidisque docet servire lupatis.
 Ipsa, triumphatis qua possidet æthera regnis,
 Assilit, innuptæ ritus imitata Minervæ.
 Nam neque cæsariem crinali stringere cultu, 85
 Colla nec ornatu patitur mollire retorto;
 Dextrum nuda latus, niveos exerta lacertos,
 Audacem reteggit mammam, laxumque coërcens
 Mordet gemma sinum. Nodus, qui sublevat ense,
 Album puniceo pectus discriminat ostro. 90
 Miscetur decori virtus, pulcherque severo
 Armatur terrore pudor, galeæque minaci
 Flava cruentarum prætenditur umbra jubarum,
 Et formidato clypeus Titana lacessit
 Lumine, quem tota variarat Mulciber arte. 95

obedire frænis divis. Ipsa Roma, qua parte occupat aërem, subactis imperiis, exultat imitans ornatum Palladis innuptæ. Nam non patitur comas compressas ornameto crinali, nec collum cinctum torque tortili: habens nudum latus dextrum, et nuda brachia candida. Fibula gemmea dtegit mammam generosam, et nectit vestem laxam, constringens illam. Balthus qui attollit ense, illuminat pectus candidum purpura rubra. Virtus miscetur pulchritudini, et modesta verecundia armatur severitate tinenda; et galea terribilis præfert umbram horribilem cristarum sanguinearum; ac clypeus, quem Vulcanus variaverat omni artificio, provocat solem

*****

Pal. Farn. Pric.—83 *triumphatis* qua Vat. quint. *triumphantum* Exc. Læti, Junt. *triumphatum* Vat. opt. Pal. Farn. Pric. Med. duo, Petav. pr. Moret. Exc. Ruben. ed. Parm. Vicet. quæ Pal. qua Leid. pr. Petav. pr. Ald. et ed. Parm.—85 *non* Med. pr.—87 *cohercens* pro *lacertos* Moret. in quo versus sequens non comparet.—88 *tetigit* vitiose Vicet.—89 *nodum* Moret.—90 *puniceo* Leid. pr. *pectus discriminat* ed. Parm. *rectus* Ald. Junt. *disterminat* Vat. opt.—93 *protenditur* Med. pr. Pal.—95 *tota variarat* Lov. *variabat* Pal. et

NOTÆ

81 *Ritus*] Habitum, cultum, armaturam Palladis imitatur Roma.

86 *Ornatu retorto*] Satis indicat esse monile seu torquem; torquis enim est ornamentum colli tortum.

87 *Nuda latus*] Talis erat imago Romæ; talis Amazonum; talis Heroinarum in pugnam euntium.

90 *Puniceo*] Id est, rubenti. Purpura tingebatur Tyri apud Phœnicias, qui et dicti Pœni, unde Puniceus et Puniceus.

92 *Armatur*] Ea figura maxime convenit Palladi, ut pulchra sit simul-

que terribilis.

Galeæ minaci] Nam monstra in galeis infixa, Dracones, Lupi, minari videntur.

93 *Prætenditur umbra*] Non galea præfert umbras, sed præfert cristas quæ faciunt umbras; et sic effectus ponitur pro causa. Virgilius: 'Falce seces umbras,' id est, frondes quæ faciunt umbram.

91 *Titana*] Clypei fulgor imitatur fulgorem Titanis seu Solis. Sol filius Hyperionis, qui unus fuit e Titanibus.

95 *Mulciber*] Sic dictus a muleen-

Hic, patrius Mavortis amor, foetusque notantur
 Romulei: pius amnis inest, et bellua nutrix.
 Electro Tiberis, pueri formantur in auro.
 Fingunt æra lupam: Mavors adamante coruscat.
 Jam simul emissis rapido velocior Euro 100
 Fertur equis, stridunt Zephyri, cursuque rotarum
 Saucia dividuis clarescunt nubila sulcis:
 Nec traxere moras, sed lapsu protinus uno,
 Quem poseunt, tetigere locum; qua fine sub imo
 Angustant aditum curvis anfractibus Alpes, 105

fulgore formidabili. In hoc clypeo amor Martis patris, et filii ejus designantur Romulus et Remus: fluvius pius inest pictus, et lupa nutrix. Tiberis pingitur in electro, pueri in auro: lupa ex ære fingitur: Mars fulget adamante. Jam subito Roma trahitur equis laxatis, promptior vento levi: Zephyri flant, et aer, sectus vestigio rotarum, splendet velut sulcis separatis: nec equi tardaverunt cursum, sed statim uno impetu attingunt locum, quem petunt; qua parte Alpes arctant aditum,

////////

Med. pr. *hoste pro arte* Exc. Voss.—96 *patris* Med. quart. *patrii* Var. LL. e margine Parm. *erat pro amor* Med. pr.—97 *pius amnis inest* Vat. quint. Leid. pr. Med. quart. Put. Petav. pr. Pric. *prius* Med. pr. Vat. pr. Pal. Farn. *post amnis vulg. iners* Sixtin.—98 *pinus* ed. Vicet.—99 *Fingunt* Vat. opt. *Pingunt* vet. Gyr. Petav. pr. a m. sec. *Tingunt* Pal. Farn. Pric. Exc. Læti, Leid. pr. qui et *adamante* habet pro *adamante*.—101 *stridunt* Vat. pr. et Pal. *strident* Pric. Med. quart. *cursusque* Vat. pr. Farn.—103 *Non* Pal. *imo* Vat. pr.—104 *qua f. s. imo Angustant* Petav. pr. *quin* Lov. et vet. Gyr. corrupte. *qua* Med. duo. *uno* Vat. pr. Pal. Farn. Pric.—105 *Angustare* ed. Parm. et

NOTÆ

do, quia mulcet mollitque ferrum et alia metalla Vulcanus, et verlit ad quos voluerit usus.

96 *Patrius Mavortis amor*] In hoc nempe clypeo pingitur Mars amans Rheam Sylviam: pinguntur et Romulus et Remus, pueri Marte sati.

97 *Pius amnis*] Tiberis, qui quasi pins fuerit in pueros expositos, retraxisse aquas dicitur, ut iis parceret.

Bellua nutrix] Lupa scilicet, quæ Remum et Romulum aluisse dicitur. Hos vero aluit Acca Laurentia meretrix, Faustini pastoris uxor. Meretrices autem dictæ sunt Lupæ. Id quod fabulæ dedit occasionem. Por-

ro Lupam Poëtæ puerorum nutricem fingere maluerunt, quod Heroas a feris educatos inducere non displiceret: sic Cyrus a Cane nutritus: sic Achilles medulla Leonis pastus: et illi fortissimi evaserunt.

98 *Electro*] Electrum vel est succinum, vel metallum aureum, in quo miscetur quinta pars argenti.

101 *Zephyri*] Notum omnibus Deos ferri ventis afflantibus.

105 *Alpes*] Montes sunt altissimi inter Galliam et Italiam, et utrique regioni velut communia claustra, atque repagula variis rupibus salebrosa. Hos montes, ruptis igne et aceto saxis, superavit Annibal.

Claustraque congestis scopulis durissima tendunt,
 Non alia reseranda manu, sed pervia tantum
 Augusto, geminisque fidem mentita tyrannis.
 Semirutæ turres, avulsaque mœnia fumant.
 Crescunt in cumulum strages, vallemque profundam 110
 Æquavere jugis. Stagnant immersa cruore
 Corpora: turbantur permisto funere manes.

Haud procul exacto lætus certamine victor
 Cespite gramineo consederat, arbore fultus
 Acclines humeros: dominum gavisa coronat 115

vario circuitu, in extremo angulo, et opponunt obstacula asperrima saxis cumulatis; obstacula non aperienda manu alterius, sed potentia Augusto soli, postquam non servarunt fidem duobus tyrannis. Turres eversæ, et urbes incensæ fumant: cada-vera surgunt per acervos, et adæquant vallem cavam monti: corpora mersa sanguine natant: Dii inferi turbantur infinita clade. Non longe Theodosius victor lætus bello perfecto, sederat in cespite viridi, fulciens arbore humeros inclinantes. Terra

////////

Vicet. Colin. et Junt. Angustant Ald.—106 *congestis* Med. quart. *congestis* Vat. opt. Pal. Farn. Pric. *congestis* Vat. quint.—107 *referenda* pro *reseranda* Med. pr.—110 *tumulum* Med. pr. Pal. *culmum* Farn. Med. quart. *culmine* ed. Vicet. corrupte.—111 *immersa* Ald. Cod. Barthii, quem vide. ed. Claver. *immersa* duo Vat. Pal. Petav. pr. Med. quart. et ed. Vicet.—112 *turbantur* duo Med. Leid. pr. Petav. pr. Pal. et Vat. quint. *traduntur* Vat. sec. Farn. *trahantur* Moret. *truduntur* ed. Parm. Vicet. Lugdun. et Basileens. et Paris. atque ita correxerat Heinsius, et ascripserat locum Lib. i. in Rufin. 381. 'imo barathri condere recessu:' ubi ex Vat. sec. reposuit *trudere*, et illud ad hunc locum referri oportere monuit.—113 *exausto* Vat. quint. *exausto* Leid. pr. et Moret.—114 *fluctus* pro *fultus* Med. quart.—115 *acclines* Petav. pr.

NOTÆ

108 *Augusto*] Theodosio: vide vs. 74. supra.

Geminis fidem mentita tyrannis] Quæ claustra Alpium fefellerunt duos Tyrannos, Maximum, et Eugenium e Grammatico ab Arbogaste factum exercitus Imperatorem. Isti, cum Alpes pepigisse quodammodo viderentur ipsis facilem transitum esse concessuras, re vera admissi sunt quasi fide data, sed non transmissi, ideoque contra fidem et spem decepti, et simul oppressi sunt a Theodosio.

109 *Semirutæ*] Describuntur breviter ea, quæ vel Romæ vel Theodosii fulminantis currum sequuntur,

incendia scilicet, sanguis, strages, &c.

112 *Turbantur*] Tam immensa est cadaverum simul permixtorum multitudo, ut cum tumultuaria sepultura captim acervatimque congerantur, ipsi turbentur terreanturque manes.

114 *Cespite gramineo*] More veterum Heroum sellas spernentium, et in cespite sedentium, Duces olim in terra aut gramine, in autro aut specu, saxo impendente ac tegente, dormiebant. Sic Plinius de Trajano.

115 *Dominum*] Quasi terra agnoscat eum esse suum Principem legitimum, eumque natum esse, ut donetur, ut terræ imperet universæ: quod coronandi aut flores fundendi

Terra suum, surguntque toris majoribus herbæ.
 Sudor adhuc per membra calet, creberque recurrit
 Halitus, et placidi radiant in casside vultus.
 Qualis, letifera populatus cæde Gelonos,
 Procubat horrendus Getico Gradivus in Hæmo. 120
 Exuvias Bellona levat, Bellona tepentes
 Pulvere solvit equos; immensaque cornus in hastam
 Porrigitur, tremulisque ferit splendoribus Hebrum.
 Ut stetit ante ducem discussas Roma per auras,

lætata coronat Principem suum, et lecti herbarum crescunt altiores. Sudor calet adhuc per corpus, et anhelitus repetitus redit, et vultus lenis nitet sub galca. Sicut Mars, postquam vastavit clade mortali Gelonos, vultus horribili modo in Hæmo Getico: Bellona attollit spolia: Bellona liberat equos pulvere prælii calentes; et cornus altissima assurgit in hastam, et verberat Hebrum fulgore tremente. Statim atque Roma stetit ante Principem, per aërem dissipatum, saxum conscium ter reso-

~~~~~

Med. pr. Ald.—117 *creber* Petav. pr. Leid. pr. duo Med. Moret. vet. ed. Parm. Ald. Exc. Læti et Ruben. *crebri* ed. Vicet. et Parm. *crebro* al.—119 *populatus* Vat. opt. *prælatatus Gelono* Pric.—120 *arvo* Vat. duo, Pal. Farn. Pric. *horrendum* Leid. pr. *Hæmo* Med. quart. *auro vel Hæmo* Petav. pr.—121 *gerit* Vat. opt. Farn. Med. quart. *bellique* Vat. quint. Exc. Læt. *bellisque* ed. Parm. *Bellona* Med. pr.; *Exutas vias Bellona leva, Bellona repentes* Vicet.—122 *immensum* Vat. quint. *astra* Sixtin. quod probare visus Heinsius, qui in edit. Antwerp. ascripserat locum ex Lib. II. de laud. Stilichon. 372.—123 *fremet proferit* Med. quart.—124 *auras* Moret. et Exc. Læti. *aures* ed.

NOTE

officium a Poëtis terræ ascribitur, in gratiam Principum. 'Quicquid calcaverit hic rosa fiat.' Persius.

118 *Placidi*] Etiam dum galeam gerit, spiratque bella Theodosius, præfert in vultu lenitatem atque clementiam.

119 *Qualis*] Talis sedet Theodosius, qualis Mars.

Gelonos] Hi sunt Scythiæ populi, qui faciem in prælio ad terrorem pingebant, et sanguinem equinum cum lacte permistum, premente siti, bibebant.

120 *Gradivus*] Sic Mars vocatur, vel a *κραδαίνειν, κραδεύειν, vibrare*; vel a *gramine*, cujus corona in bello honorifica; vel a *gradiendo*, quod gradum inferant qui pugnant, vel impigre gradientur, ex Servio; vel quod

bellum a parvis initiis ortum, velut per gradus assurgat.

Getico Hæmo] Hæmus mons est inter Thraciam et Thessaliam, Getis vicinus: in cujus vertice Martis erat domicilium: ibi quippe post bella quiescere solebat.

121 *Bellona*] Belli Dea, et Martis soror.

122 *In hastam*] Alii legunt, *in actam*, nec male. Id est, hasta ex corno arbore facta extenditur in actam, seu ripam fluminis. Virgilius: 'At procul in sola secretæ Troades acta.' Id est, in littore.

123 *Hebrum*] Hic fluvius est Thraciæ aurifer, et ideo fulgore hastæ magis repercutitur.

124 *Ducem*] Imperatorem Theodosium.

Conscia ter sonuit rupes, et inhorruit atrum 125
 Majestate nemus. Prior hic, O numen amicum,
 Dux ait, et legum genitrix, longeque regendo
 Circumfusa polo, consors adjuncta Tonanti,
 Dic agedum, quæ causa viæ? cur deseris arces
 Ausonias, cœlumque tuum? dic, maxima rerum. 130
 Non ego vel Libycos cessem tolerare vapores,
 Sarmaticosve pati medio sub frigore Coros,
 Si tu, Roma, velis: pro te quascumque per oras
 Ibimus, et nulla sub tempestate timentes
 Solstitio Meroën, bruma tentabimus Histrum. 135

nuit, et sylvæ nigra reverita est majestatem. Primus hic Princeps dixit, O Roma, numen gratum, et mater legum, et cincta late cœlo gubernando, addita socia Jovi, dic ergo, quæ causa est viæ tuæ? cur relinquis urbes Italas, et sedem tuam? dic, Regina mundi. Non ego desinam vel perferre calores Libyæ, vel pati ventos Sarmaticos sub hyeme media, si tu, Roma, optes; pro te ibimus per omnes regiones, et per nullum timentes tempus, aggrediemur Meroën astate, Danubium hyemæ. Tum

//////////

Vicet. *ter* Moret. *tunc* Vat. duo, Pal. Farn.—125 *concita* pro *conscia* Leid. pr. *atrum* vet. Gyr. Petav. pr. duo Med. vet. ed. Parm. *artum* Pal. *acri* Exc. Læti. *acriter* ed. Vicet.—126 *hæc* Petav. pr. Moret. Med. quart. *hoc* Pal. —127 *longeque* Med. quart. et ed. Vicet. *longoque* Med. pr.—128 *adducta* Tonantis Leid. pr. *addita* vet. ed. Parm. *addicta* Vat. opt. Farn. Pric. Petav. pr. ed. Vicet. Isingr. *adducta* Vat. quint. Pal. Junian. *Tonantis* Med. pr. duo Vat. Farn. Pric. Pal. et Moret. Junian. Heinsius conjecerat *consorsque adjuncta Tonanti*.—129 *cura* Med. pr.—131 *labores* Vat. duo, Farn. Pric. Pal.—132 *medios* Med. pr.—133 *per horas* Vicet. Ald. Junt.—135 *Meroem* duo Med.

NOTÆ

Per auras] Familiare Diis erat nebulis tegi. Horatius: 'Nube candelentes humeros amictus Augur Apollo.'

125 *Conscia*, &c. *inhorruit*] Rupes ter resonuit, quasi sciret et cognosceret adventum Romæ; et sylvæ inhorruit, ac reverita est tanti numinis accessum.

128 *Circumfusa*] Hoc ex fastu Romanorum, qui consortem Jovi Romanam faciebant ad regendum mundum; et ideo conjunctum cum Jovis templo templum Roma habebat in monte Palatino.

130 *Cælumque tuum*] Id est, tuum templum, in quo ut numen cœlestis habitas: vel tuam urbem, ex qua ve-

lut ex cœlo, regis orbem terrarum.

131 *Libycos*] Libya est regio Africae, maximis caloribus adusta.

132 *Sarmaticos*] Sarmatia est regio frigidissima, eaque partim in Asia, partim in Europa.

Coros] Corus sive Caurus, semper spirans frigora, flat ab occasu solstitiali.

135 *Solstitio*] Solstitium dicitur quasi Solis statio, quod Sol non accedat ad nos amplius; id quod fit, ubi attingit Tropicum Canceri, et tunc est dies anni longissimus.

Meroën] Meroë, vulgo *Gucguere*, est insula quam facit Nilus, et maximis est obnoxia caloribus.

Bruma] Dies est anni brevissimus,

Tum regina refert : Non me latet, inelyte rector,
 Quam tua pro Latio victricia castra laborent :
 Nec quod servitium rursus, Furiaëque rebelles
 Edomitæ paribus sub te cecidere triumphis.
 Sed, precor, hoc donum cum libertate recenti 140
 Adde, precor, si vera manet reverentia nostri.
 Sunt mihi pubentes alto de semine fratres,
 Pignora cara Probi, festa quos luce creatos
 Ipsa meo fovi gremio : cumabula parvis
 Ipsa dedi, cum matris onus Lucina beatum 145
 Solveret, et magnos proferrent sidera partus.

Regina Roma respondet : Haud ignoro, Princeps illustris, quantum tuus victor exercitus labore pro Italia : nec ignoro, quod iterum servitus et furia rebelles superata ceciderunt sub te, simili victoria : sed rogo te, ut addas hoc munus cum libertate nova, si est tibi verus amor nostri. Fratres juvenes sunt mihi illustri de gente, filii dulces Probi, quos complexa sum in sinu meo genitos die felici : ipsa dedi cunas infantibus, cum Lucina liberaret matrem ab onere felici, et astra producerent ingen-

////////

et Petav. pr. *Merapen* Moret. qui et pro *Istrum* exhibet *Hebrum*, ut et Barth. —136 *Tunc* Vat. quint. Pric. Med. pr.—137 *Quam* Petav. pr. Med. quart. *Quod* Vat. quint. Pal. Farn. Pric. *laborant* Leid. pr. Junian.—138 *Servitium* Vat. opt. a m. pr. *Servicii* Pric. Voss.—140 *retentu* Med. quart.—141 *Adjicias* Vat. quint. Pric. *Adde* Vat. opt. Farn. *Adde, tibi* Vat. id. a m. sec. *Adde, precor* vet. Gyr.—143 Heinsius conjiciebat *clara*.—146 *proferrent* duo Med. Petav. pr. Leid. pr. *præberent* vet. Gyr. *præferrent* al. *proderent* cum Farn. *perderent*

NOTE

qui fit, cum Sol attingit Tropicum Capricorni.

Histrum] Danubium, qui fluvius Europæ maximus in Pontum Euxinum se exonerat.

138 *Servitium*] Quod servitium minabantur, instar furiarum, Eugenius et dux ejus Arbogastes, Gallus audacissimus, qui sub Eugenii nomine imperium se recturum esse pollicebatur.

139 *Paribus triumphis*] Quia simul devicti sunt Eugenius et Arbogastes.

140 *Libertate*] Quasi reddita sit libertas, quam erepturus videbatur Arbogastes.

142 *Pubentes*] Seu puberes, id est, juvenes, adolescentes, vigentes.

143 *Pignora*] Filii, qui dicuntur pignora, quia re vera sunt quædam pignora amoris, fideique conjugalis.

Festa luce] Id est, fortunato die : erant enim dies nonnulli, quos felices putabant, et ex quibus bene ominabantur veteres.

144 *Fovi*] Parentes liberos recens natos sinu complectebantur : id quod Roma ait se fecisse.

145 *Lucina*] Dea parientium præses, quæ et Juno et Diana dicitur.

146 *Proferrent sidera partus*] Pueros illustres, velut de cælo demissum munus veteres aspiciabant. Virgilius : ' Jam nova progenies cælo demittitur alto.'

His ego nec Decios pulchros, fortesve Metellos
 Prætulerim: non, qui Pœnum domuere ferocem,
 Scipiadas, Gallisque genus fatale Camillos.
 Pieriis pollent studiis, multoque redundant 150
 Eloquio: nec desidiis, dapibusve paratis
 Indulgere juvat: nec tanta licentia vitæ
 Abripit, ut mores ætas lasciva relaxet:
 Sed gravibus curis animum sortita senilem
 Ignea longævo frænatur corde juvenus. 155

tes filios. Ego non antepono his Decios fortes, aut Metellos generosos: non Scipiones, qui superaverunt Carthaginenses crudeles; non Camillos, prolem funestam Gallis. Illi Fratres excellunt disciplinis Pieriis, et abundant multa eloquentia: nec delectantur vacare otio et conviviiis magnificis: nec talis libertas vitæ trahit hos, aut adolescentia effrænata remittit mores: sed juvenus fervida nacta mentem maturam pro magnis negotiis, retinetur sapientia senili. Rogamus te, o Theodosi,

////////

cum sed a m. sec. emend. peterent Vat. opt.—147 nec duo Med. Petav. pr. non Vat. quint. fortesque Pric.—148 nec Med. quart.—149 lethale Leid. pr. Pric. et Cod. Jun. letale Vat. quint. Pal. Med. pr. Pric. Moret. Catullos Vicet. fortesque Pric.—151 non Vat. opt. Farn. deliciis Pric. dapibusque Vat. quint. desidiæ Heins.—152 juvat Exc. Læti. parant Vat. opt. vet. Gyr. Farn. Med. quart. et ed. Vicet. Colin.—153 Arripit Vat. duo, Pal. Farn. Pric. arripuit Junt. aut...relaxat al. ut...relaxet duo Med. et Pal. aut vel ut Vat. quint.—

NOTÆ

147 *Decios pulchros*] Id est, fortes. Virgilius: 'Satus Hercule pulchro, Pulcher Aventinus:' id est, fortis, &c. Decii autem se pro patria devoverunt: pater bello Latino, filius bello Hetrusco, nepos bello Tarentino, et omnes sua morte Romanis victoriam pepererunt.

Metellos] Metelli fuere illustres: inter hos Macedonicus, Numidicus, Celticus, a devictis provinciis sic appellati.

149 *Scipiadas*] Scipiones multi fuere; at illustriores Africanus major, et Africanus minor, a devicta Africa, deletisque Carthaginensibus.

Camillos] Camillus Romam a Gallis liberavit, unde et alter Romulus dictus est.

150 *Pieriis*] Pieria est urbs mons-

que Bæotiaë, Musis sacer: vel Pieria est regio Macedoniæ, in qua Musæ ex Jove et Mnemosyne, seu Memoria, natæ sunt: hinc Pierius, pertinet ad Musas.

Pieriis pollent studiis] Excellunt cognitione artium quas docent Musæ Pieriæ, hoc est, artium ingenuarum.

151 *Dapibus paratis*] Conviviis magno apparatu extructis.

153 *Mores atus lasciva relaxet*] Ætas juvenilis, lasciviæ jocisque obnoxia, non relaxat eorum mores severos, et ad virtutem intentos.

155 *Longæro corde*] Cor sumitur pro sapientia; quia veterum nonnulli ejus sedem in corde esse reputabant. Unde 'egregie cordatus homo,' id est, sapiens. Ennius. *Lon-*

Illis, quam propriam ducunt ab origine, sortem
 Oramus præbere velis, annique futurum
 Devoveas venientis iter : non improba posco :
 Non insueta dabis : domus hoc de more requirit.
 Annue : sic nobis Scythicus famuletur Araxes, 160
 Sic Rhénus per utrumque latus : Medisque subactis
 Nostra Semiramiae timeant insignia turres :
 Sic fluat attonitus Romana per oppida Ganges.
 Ductor ad hæc : Optata jubes, ultroque volentem,
 Diva, rogas : non hæc precibus tentanda fuissent. 165

ut digneris dare illis fratribus munus, quod velut debitum trahunt a gente sua, et destines illis cursum venturum anni sequentis: non peto injusta: non dabis extraordinaria: familia postulat hoc munus ex consuetudine. Concede. Sic Araxes Scythiæ serviat nobis: sic Rhénus per ripam geminam serviat: et Medis superatis arces Babylonis metuant signa nostra: sic Ganges admirans fluat per urbem Romanam. Princeps respondit ad illa: Imperas quod opto, o Dea, et precaris me cupientem id sponte. Non preces adhibendæ fuissent ad illas res. An oblivio sepelit

156 qui propriam Moret.—159 Hoc Leid. pr. atque ita ex Petav. pr. legit Heinsius. hæc Vat. quint. Farn.—160 vobis pro nobis Vat. quint. Exc. Læti et Ald. Parm. Junt. Colin. Oraxes Moret. Artaxerxes Vicet.—161 Medisque Med. pr.—162 stupeant Pulm.—164 adhuc Vicet.—165 hic Ald. ed. Parm.

NOTÆ

gævo corde, id est, sapientia, qualem habet longævus, seu senex. Illi itaque erant *νεογέροντες*, juvenes-senes, quia in ætate juvenili senilem prudentiam habebant.

Frænatur] Egregium est fervidæ ætatis frænum sapientia, sine qua ruit atque pessndatur hæc ætas.

156 *Sortem*] Consulatum, qui velut sorte ita proprius atque debitus est genti Proborum, ut illi nascentes, ab ipsa origine ducere videantur felicitatem hæreditariam tantæ dignitatis adipiscendæ. Unde S. Hieronymus: 'Nunc mihi Proborum et Olybriorum repetenda sunt nomina, et illustre Avicii sanguinis genus: in quo aut nullus, aut rarus erit, qui non meruerit Consulatum.'

158 *Devoveas venientis iter*] Designes hos futuros Consules, simulque duces ac rectores anni sequentis.

159 *Domus*] Familia Proborum ea est, ut hoc ipsi munus debeat, quod Probi pro more tanta cum laude gerere consueverunt.

160 *Sic nobis famuletur Araxes*] In gratiam ejus muneris, quod Probis concedes, optamus, ut adjiciantur imperio eæ omnes regiones remotæ, quas alluit Araxes, quas alluit Rhénus, &c.

Scythicus Araxes] Araxes est fluvius Armeniæ, vicinus Scythiæ, et ideo dicitur Scythicus. Rhénus est ingens Europæ fluvius, magnam Germaniæ partem et Belgium alluens.

161 *Medisque*] Medi sunt populi Asiæ, apud quos est Babylon Parthorum Metropolis, quam ex Ovidio, 'Dicitur olim Coctilibus muris cinxisse Semiramis urbem.' *Semiramis* autem, id est conditæ a Semiramide.

163 *Ganges*] Est fluvius aurifer

Usque adeone meam condunt oblivia mentem,
 Ut pigeat meminisse Probi, quo vindice totam
 Vidimus Hesperiam, fessasque resurgere gentes?
 Ante dabunt hyemes Nilum; per flumina damæ
 Errabunt, glacieque niger damnabitur Indus; 170
 Ante Thyesteis iterum conterrita mensis
 Intercisa dies refugos vertetur in ortus,
 Quam Probus à nostro possit discedere sensu.
 Dixerat, et velox jam nuntius advolat urbem.

meum animum usque adeo, ut nolim recordari Probi, quo liberatore, aspeximus omnem Italiam, et populos afflictos recreari? Prius regiones Nili patientur hyemem: prius damæ vagabuntur per fluvios, et Indus niger constringetur gelu; prius Sol denuo territus conviriis Thyesteis, interruptus redibit ad Orientem refugientem, quam Probus possit removeri ab animo nostro. Sic locutus erat; et statim nuntius

////////

Junt. et Vicet.—166 *condant* Livin. quod præfert Heins.—167 *pudeat* duo Med. Pal. *bonis* Pric. *judice* Farn. Pric. *vindice* Leid. pr. Moret. et vet. Gyr. *coram* pro *totam* Med. quart.—168 *falsasque* Palat. *turres vel gentes* Moret.—169 *damne* Vicet.—171 *modo territa* Petav. pr. a m. pr.—172 *interscissa* Moret.—173 *Nossit* Vicet. *discendere* Parm. *Jun. discedere* Exc. Læti. Heinsius conjecerat *descendere*, quod exstat in edit. Vicet. *et velox* Exc. Læti. Heinsius correxerat, *at. Jam* omittit Vicet. *axem* pro *urbem* Vat. pr. Med.

NOTÆ

Indorum. Fluvios depictos in triumphum ferri jubebant Imperatores; ideoque *sic fluat*, id est, fluens feratur in triumphum, quod designaret Indos victos.

167 *Vindice*] Barthius legit *judice*, id est, præfecto; quia Probus Præfectus erat Prætorio in Italia, et severis judiciis populos regebat; vel *vindice*, id est liberatore, quod Italiam vindicarit, seu liberaverit a moribus pravis.

168 *Hesperiam*] Sic dicitur ab Hespero, stella occidentali, quia Italia Græcis, qui eam dixerunt Hesperiam, est occidentalis: Hesperiam magnam vocat Virgilius, quia Hispania dicitur quoque Hesperia.

169 *Ante dabunt*] Id est, prius regiones Nilo fluitimæ obnoxia erunt hyemi, seu Aquiloni hybernas tem-

pestates ferenti. Hypallage. Ante Nilus emittit Aquilonem et hyemem: vel, prius per hyemem exundabit Nilus. Quod falsum, quia semper æstate exundat.

170 *Glacieque niger*] Heinsius præfert, *glacieque piger*, constringetur atque damnabitur, vel *niger Indus* dicitur propter Indos coloratos seu nigros.

Indus] Fluvius est maximus in India.

171 *Thyesteis*] Atreus constupratam a fratre Thyeste uxorem indignans, ejus ipsi filium dedit epulandum: quod convivium Thyestenm ne Sol videret, retrorsus cursum convertisse dicitur.

174 *Dixerat*] Dixerat talia Theodosius Imperator, et statim nuntius equo citato advolat in urbem Romam,

Extemplo strepuere chori, collesque canoris	175
Plausibus impulsī septena voce resultant.	
Lætatur veneranda parens, et pollice docto	
Jam parat auratas trabeas, cinctusque micantes	
Stamine, quod molli tondent de stipite Seres,	
Frondea lanigeræ carpentes vellera sylvæ :	180
Et longum tenues tractus producit in aurum,	
Filaque concreto cogit squalere metallo.	
Qualis purpureas præbebat candida vestes	
Numinibus Latona suis, cum sacra redirent	
Ad loca nutricis jam non errantia Deli.	185

celer accurrit Romam. Statim cætus plausere, et colles agitati acclamationibus sonoris remittunt septem voces. Mater Proborum venerabilis gaudet, et jam præparat perita manu trabeas textas auro, ac vestes nitentes vellere, quod Seres depeccunt ex trunco molliculo, colligentes in foliis vellera nemoris lanigeri. Ac mater protendit laminas subtiles in filum aureum longum, et cogit fila rigescere metallo conglutinato. Quemadmodum pulchra Latona dabat vestimenta Diis ex se natis, cum reverterentur ad regionem sacram Deli altricis, non jam fluctuantem. Illa

*****

quart. Farn. ed. Vicet.—175 *fremuere* Vat. quint.—176 *pulsibus* ed. Vicet. Parm. Junt. et Colin. *plausibus* Ald. *impulsu* Pric.—178 *cinctusque* Leid. pr. Moret. duo Med. Petav. pr. vet. Gyr. *Jam parat auctoritas, currusque* Vicet. *auratus trabeas* Parm.—179 *tundent* Vicet. *condent* Ald. *tondunt* Vat. pr. Pal. Farn. *condunt* Vat. quint. *cespite* Med. pr. Palat.—182 *concreto vel conserto* Petav. pr. *conserto* Barthii libri. *cogit incalere* Vicet.—184 *Numinibus* Pric.

NOTE

qui Probino et Olybrio deferret insignia Consulatus.

Urbem] Cum Urbs dicitur, intelligitur Roma per excellentiam.

175 *Strepuere chori*] Chori Nympharum plausere, quasi Probino et Olybrio delatum honorem gratularentur.

176 *Plausibus*] Universæ urbis acclamationibus, septem Romæ colles resonant, et ideo septem remittunt voces.

177 *Parens*] Mater Probini et Olybrii, quæ filiis parat vestes ex prisco more, quo matres filiis Heroibus vestimenta concinnabant. Successus liberorum, parentum lætitia est.

178 *Trabeas*] Trabea est vestis Consularis.

179 *Molli tondent de stipite Seres*] Hi populi ad Orientem habitant supra Sinenses: 'perfusam aqua depectentes frondium canitiem.' Plin. Unde molli de stipite, quia materia stipiti hærens aqua mollebat.

182 *Filaque concreto*] Fila Serica ita involvit filis aureis, ut utrumque simul concrevisse videatur.

183 *Qualis*] Qualis est Latona, talis est Proba: sicut Latona dat vestes filiis suis Apollini et Dianæ, sic Proba vestes parat filiis suis Probino et Olybrio.

184 *Numinibus suis*] Diis ex se natis; nam Apollo et Diana ab ipso ortu Dii erant.

185 *Ad loca sacra Deli*] In insula Delo Latona peperit Dianam et

Illa feros saltus et desolata relinquens
 Mænala, lassato certis venatibus arcu :
 Phœbus adhuc nigris rorantia tela venenis
 Extincto Pythone ferens. Tunc insula notos
 Lambit amica pedes, ridetque Ægæus alumnis 190
 Lenior, et blando testatur gaudia fluctu.
 Sic Proba præcipuo natos exornat amictu ;
 Quæ decorat mundum : cujus Romana potestas
 Fœtibus augetur : credas ex æthere lapsam
 Stare Pudicitiam, vel sacro thure vocatam 195

Diana deserens sylvas sacras, et Mænala direpta, sagitta fatigata venationibus certis : Apollo portans jaculu adhuc stillantia tube mortifera, Pythone occiso : tum Delos insula grata volritur ad pedes cognitos Numinum, et Ægæus mitior adulatur alumnis suis, ac significat lætitiā suam undis blandientibus. Ita Proba decorat filios veste singulari : Proba quæ ornat orbem ; cujus Probæ fecunditate potentia Romana amplificatur. Putes Pudicitiam ex cælo demissam adesse, vel Junonem

—186 *ferox* pro *feros* Vat. opt.—187 *certis venatibus* Petav. pr. duo Med. vet. Gyr. *venantibus* Ald. *Cretam venantibus* Ald. Junt. *Cretam* ed. Vicet. *centum* al. *cunctis venantibus* Pric.—191 *latior* Petav. pr. *luctu* Med. pr. *fletu* Leid. pr. a m. pr. et Moret. Cod. Jun. a m. pr.—192 *præcipuos* Moret. *exornet* Pal. Med. pr.—193 *Et* pro *Quæ* Med. quart.—196 *avertere* Moret.

NOTÆ

Apollinem : Apollo insulam fluctuantem antea atque 'Errantem Mycone celsa Gyaroque revinxit, Immotamque coli dedit, et contemnere ventos.' Virgilius.

187 *Mænala*] Mænalus, Arcadiæ mons est, Dianæ sacer, ejusque venationibus notus.

Lassato certis venatibus arcu] Id est, arcu certo, qui semper prædam certo ferit, fatigato in venatibus.

189 *Pythone*] Vide Carm. II. in Ruf.

190 *Lambit*] Insula, velut canis blandiens, lambit pedes Numinum redeuntium.

Ægeus] Neptunus Ægæus, qui sic appellatur a Virgilio et aliis, quod Ægæ Euboicæ sint urbs, ubi templum est Neptuni ; vel Ægæus dicitur a scopulo prope Tenedum in-

sulam, quæ Capræ, αἶγος, speciem refert. Alii alias afferunt etymologias, de quibus nos alibi.

Alumnis] Dianæ et Apollini, qui nati et educati in Delo insula maris Ægæi.

192 *Proba*] Hæc mater Probini et Olybrii, nobilitate, doctrina, atque castitate fuit insignis, ut altera Cornelia.

Præcipuo amictu] Veste Consulari, quæ singularis et præcipua erat.

193 *Decorat*] Proba dedit nova mundo ornamenta, dum peperit geminos Consules, eosque illustres.

Romana potestas] Consulatus.

194 *Augetur*] Amplificatur, ornatur.

195 *Stare Pudicitiam*] Adstare præsentem, et ex cælo descendisse : cælum enim petierat, abominata cædes, raptus, &c.

Junonem Inachiis oculos advertere templis.
 Talem nulla refert antiquis pagina libris,
 Nec Latiae cecinere tubæ, nec Graia vetustas:
 Conjuge digna Probo: nam tantum cœtibus extat
 Fœmineis, quantum supereminet ille maritos: 200
 Ceu sibi certantes, sexus quid possit uterque,
 Hunc legere torum: taceat Nereida nuptam
 Pelion: o duplici fœcundam Consule matrem,
 Felicemque uterum, qui nomina parturit annis!
 Ut sceptrum gessere manu, membrisque rigentes 205
 Aptavere togas, signum dat summus hiulca

invocatam thure sacro convertere oculos in delubra Inachia. Nulla monumenta in scriptis veteribus tulerunt talem matrem, neque Musæ Italicae laudaverunt, neque antiquitas Græca. Digna est Probomarito: nam tantum superat choros muliebres, quantum ille superat viros: quasi uterque sexus pugnans, quid valeat, elegit sibi hunc thalamum. Pelion mons sileat Thetida nuptam. O matrem fœcundam duobus Consulibus, ventremque fortunatum, qui peperit Consules annum nominantes! Posteaquam Probinus et Olybrius tulerunt manu sceptrum, et induerunt corpus vestibus concretis auro, Jupiter supremus mittit signum, nubibus deliscentibus, et

*****

et Med. quart. in aliis Vicet.—198 non Græca Pal. grata Vat. opt. Farn. Moret. pro *Graja*, atque ita correxerat Heinsius.—199 *instat* pro *exstat* Vat. opt. Farn.—200 *illa* duo Med.—201 *Ceu sibi cert.* Hi quatuor versus sequentes desiderantur in Vat. duobus, ut et in Pal. Farn. Pric. Med. duob. Leid. pr. Petav. pr. necnon in ed. Parm. et Vicet. quales hic sunt, debentur Claverio. —206 *togam* Med. quart.—207 *genitanque* in duob. Med.—208 *Aspera vibrati*

NOTE

196 *Junonem*] Hæc Saturni et Opis filia, Jovis soror et conjux, Dea regnorum divitiarumque habita.

Inachiis] Juno post spectam a Paride formam, Græciam sæpius frequentabat, et potissimum Inachium, seu Argos Hippium in Peloponneso. Plinius.

Oculos advertere] Aspectus Deorum, mortalium est felicitas.

197 *Talem*] Non legimus apud antiquos talem extitisse, qualis Proba est.

198 *Tubæ*] Vel Musæ, quæ tubas citharasque animant; vel tubæ, id est, versus vatum Heroicorum non cecinerunt talem, qualis est Proba.

Delph. et Var. Clas.

201 *Sexus quid possit uterque*] Quasi sexus uterque pugnarit, hoc ut Probi Probæque matrimonium celebraretur.

202 *Nereida*] Thetidem matrem Achillis, quæ in Pelio Thessaliæ monte, Peleo nupsit.

204 *Nomina parturit annis*] Diximus supra Consules nomen annis dare solitos.

205 *Sceptrum*] Statim atque Probinus et Olybrius inceperunt gestare sceptrum eburneum, seu insigne majestatis Consularis; cui sceptro insidens Aquila, Romanæ virtutis index, depicta erat.

206 *Signum dat*] Dat emittitque

Claud.

F

Nube pater, gratamque facem per inane rotantes
 Prospera vibrati tonuerunt omina nimbi.
 Accepit sonitus curvis Tiberinus in antris
 Ima valle sedens, arrectisque auribus hæsit, 210
 Unde repentinus cœli fragor : ilicet herbis
 Pallentes thalamos, et structa cubilia musco
 Deserit, ac Nymphis urnam commendat herilem.
 Illi glauca nitent hirsuto lumina vultu,
 Cœruleis infecta notis, reddentia patrem 215
 Oceanum : crispo densatur gramine colla.
 Vertice luxuriat toto crinalis arundo ;
 Quam neque fas Zephyris frangi, nec sole perustam

poli volentes lumen jucundum, concussi, tonando emiserunt auguria felicia. Tiberis auditur murmur in caverna curvata, Tiberis sedens in profunda valle, et auribus erectis obstupuit, unde sonitus subitus cœli proveniret : statim relinquit alveum squalentem graminibus, et lectum stratum musco, atque tradit Nymphis urnam dominam. Oculi cœrulei, facie hispida, distincti maculis viridibus, similes parenti Oceano fulgent in ipso Tibri : habet cervicem crispam herbis spissis. In toto capite Tiberis canna viget pro crinibus, quam cannam rumpere non licet ventis, nec

Vat. quint. et ed. Vicet. *temuerunt* Vat. duo, Pal. Farn. Pric. Vicet. Parm. Barth. *somuerunt* edd. Amstel. Blaw. et Elzev. *temuerunt* Petav. pr. *omnia* Pal. *omina* duo Med. et vet. Gyr.—209 *Accepit s. curvis Tib.* Heinsius ascripserat loca Ovid. (Lib. I. Fast. 561.) ‘*Accipio revocamen, ait.*’ et Metam. in fab. Æaci (Lib. VII. 620.) *Accipio, de tonitru. curvisque Tribunus* Junt. Exc. Læti, unde Heinsius conjecerat *Tiburnus. curvusque Tribunus* Vicet. Parm.—210 *arrectisque* Ald. et Var. Lect. e margine ed. Parm. *arrectis auribus*, sine copula, Exc. Læti, Vat. duo et Farn. *erectis* Vat. quint. Pal. Leid. pr. Petav. pr. duo Med. *vallibus* unus Barth. *hausit* etiam duo ejusdem. Pric. *annibus* Vat. quint.—211 *cœli* Var. Lectt. e marg. Parm. *proprii* Pal. *populi* duo Vat. Farn. Pric. *scopulis* Sixtin. quod Heinsio probatum; qui hæc ascripserat. *leg. scopulis.* de Roma alibi, *Quæ septem scopulis zonas imitatur Olympi.*—212 Heinsius legit *Squalentes. structa* Vat. duo, Pal. Farn. *structa* pro varia lectione Pal.—213 *ant* Med. duo. *urnam* Vat. pr. Leid. pr. Moret. vet. Gyr. Petav. pr. duo Med. *dominam* vulg. *domum* al.—214 *illa* pro *illi* Med. duo.—215 *Cæruleisque* Isingr. Ed. Gryph. *cæruleisque infecta* Junt. Colin. *Cæruleis* absque copula, Petav. pr. Med. duo, ed. Parm. et Vicet. *membris* unus Barth.—216 *Oceani* Med. quart. *densatur* Leid. pr. a m. sec. *densantur* Vat.

NOTE

fulmen secundum, seu prosperum, ex quo omnia fortunata fore credantur.

209 *Tiberinus*] Fluvius scilicet Romanam alluens, qui et Tiberis et Tiberis dicitur.

210 *Arrectis auribus hæsit*] Attentius audit, observavit : homines non

erigunt aures audituri, sed erigunt caput in quo sunt aures.

213 *Urnæ herilem*] Ipse Tiberis, qui Herus seu Dominus est, commendat urnam suam Nymphis. Urna, cubile, barba, et alia ejusmodi, fluvii tribuuntur.

Æstivo candore mori : sed vivida frondet
 Æquævum complexa caput : taurina levantur 220
 Cornua temporibus raucos sudantia rivos.
 Destillant per pectus aquæ : frons hispida manat
 Imbribus : in liquidos fontes se barba repectit.
 Palla graves humeros velat, quam neverat uxor
 Ilia, percurrens vitreas sub gurgite telas. 225
 Est in Romuleo procumbens insula Tibri,
 Qua medius geminas interfluit alveus urbes
 Discretas subeunte freto, pariterque minantes
 Ardua turrigeræ surgunt in culmina ripæ.

soli extinguere eam adustam calore æstatis : at illa rigens frondescit, cingens verticem coævum : cornua tauri cornibus similia attolluntur effluentia ex temporibus fluvios sonoros : aquæ fluunt per sinum : frons hirsuta stillat pluviis : barba se componit in fontes claros : pallium tegit humeros ingentes, quod pallium conjux Ilia texuerat, conficiens telas crystallinus sub rotice suo. Insula est sita in Tibri Romuleo, qua fluvius interpositus irrigat velut duas urbes separatas aquis interfluentibus, et littora excelsa aqualiter et turrata attolluntur in moles altas. Con-

duo, Farn. Pric. *gramina* Pric. a m. pr. *gramina collo* Moret.—219 *invida* sponlet ed. Vicet. *frondent* Moret. et Vat. quint.—221 pro *raucos* Heinsius conjiciebat *flavos* vel *glauco*s.—222 *distillant* Vicet.—223 *repectit* Moret. duo Vat. duo Med. Farn. Petav. pr. *reflectit* al. *resolvit* unus Barth. et Palmer. *recepit* Vicet. Parm. Ald. Isingr.—225 *Ilia* Vat. opt. Moret. Petav. pr. et ed. Vicet. *Ille* Vat. quint. Leid. pr. Pal. Pric. Exc. Læti. *procumbens* pro *percurrentes* Pal.—226 Heinsius in margine primæ suæ edit. legit *procurrens*.—227 Quo Ald. Junt. Colin. *medius geminus* Petav. pr. *interfluit* Vat. quint.

NOTÆ

221 *Cornua*] Hæc tribuantur fluvii, vel ob fremitum aquarum mugientium, vel quia finduntur aliquando in cornua.

Temporibus sudantia] Emittentia rivos ex utroque capitis latere.

224 *Neverat*] Ex more matronarum veterum, quæ vestes maritis conficiebant.

225 *Ilia*] Romuli mater, uxor Tiberis, qui ideo ab Horatio dicitur, 'Uxorinus annis.'

226 *Romuleo*] Tibris dicitur Romuleus præsertim, quia Maritus Ilia, quæ mater erat Romuli; et quia, Romulo et Remo expositis, dicitur aquas retraxisse, ne pueris noceret.

Procumbens] In planitiem porrecta

insula; sic apparet ob fretum arcum.

Insula] Tarquinius ejectis, populus furens eorum segetes in campo Martio avulsas in Tiberim conjecit: inde nata insula in carinæ formam coaluit, quæ sacrata est Æsculapio, et quæ serpentis Epidaurii appulsu famosa est.

227 *Geminus urbes*] Tiberis ita permeat Roman, ut inde velut duas urbes efficere videatur.

228 *Minantes*] Res altiores minari dicuntur a Poëtis. Virgilius: 'Geminique minantur in cælum scopuli.'

229 *Culmina*] Villæ nimirum seu prætoriorum amœnissima turres altius attollunt ad ripam utramque Tiberis.

Hic stetit, et subitum prospexit ab aggere votum, 230
 Unanimes fratres, juncto stipante Senatu,
 Ire forum, strictasque procul radiare secures,
 Atque uno bijuges tolli de limine fasces.
 Obstupuit visu, suspensaque gaudia vocem
 Oppressam tenere diu; mox inchoat ore : 235
 Respice, si tales jactas aluisse fluentis,
 Eurota Spartane, tuis: quid protulit æquum
 Falsus olor, valido quamvis decernere cestu
 Norint, et ratibus sævas arcere procellas?
 En nova Ledæis soboles fulgentior astris. 240

stitit hic Tiberis, et e colle aspexit statim desiderium suum, fratres scilicet amicissimos incedere in forum, Senatu conjuncto comitante, ac longe secures districtas fulgescere, et fasces geminatos afferri ex una domo: admiratus est videns, et lætitia incerta cohibuit longum vocem compressam; tum incipit loqui: O Eurota Lacedæmoniensis, vide an glorieris tulisse similes viros prope flurium tuum. Cyc-nus simulatus quid æquale edidit? Etsi filii ejus sciunt pugnare cestu duro, et removere tempestates perniciosas a naribus: ecce proles recens, clarior sideribus

Heinsius emendat *interluit*.—230 *conspexit* Leid. pr. Moret. Jun.—231 *juncto* Moret. Petav. pr. a m. sec. Med. pr. ed. Parm. et Vicet. *juxta* vel *junctos* Vat. quint. *junctum* conjecerat Heinsius. *cuncto* Barth.—233 *ino* Vat. pr. Vicet. *uno* Exc. Læti. *bijuges* vel *binas* Vat. quint. *lumine* Moret. Med. pr. Pric.—234 *Obstupuit* Pric. Petav. pr. qui tamen a m. sec. *obstre-puit* habet. *suppressa* unus Barth. *ostensa* alter.—236 *fluentes* Vicet.—237 *Eurotas* Med. quart. *Eurotas Spartasre* Med. pr. Pal. Moret. *Eurota* Ald. *Spartare* duo Vat. *Sparteque* Pric. *Spartere* Farn. *Eurotas Spartere* Leid. pr. Cod. Junt. Vicet. Isingr. Parm. Ald.—239 *Norint* Exc. Læti. *Hor-ruit* duo Med. et ed. Vicet. *Norit et a rat.* Leid. pr. *Noverit* Vat. duo, Farn. Pric. *Noverit a ratibus* Moret. *Norit et a* Cod. Jun. *norunt et* Exc. Voss.—240 *En* Exc. Læti. *Et* duo Med. *Tu* edit. Vicet. *fulgentibus* Pric.—241 *aptat*

NOTÆ

230 *Votum*] Aspexit fratres unanim-
 es, qui erant causa votorum suo-
 rum, seu desiderii sui.

232 *Secures, &c. fasces, &c.*] Sunt
 insignia Consulatus, quæ a lictoribus
 ante Consules gestabantur.

233 *Bijuges*] Fasces geminatos; sex scilicet pro uno Consule, et sex pro altero, qui tamen ex una domo attollebantur, quod rarum.

234 *Suspensa gaudia*] Incerta, res enim tanta tamque singularis erat, ut dubitaret an re vera duo fratres es-sent simul Consules.

237 *Eurota*] Hic notus est Laconia

fluvius, quem Tiberis alloquitur, flu-vius fluvium; Romanus Græcum.

238 *Falsus olor*] Jupiter in Olorem conversus cum Leda Tyndari conjuge concubuit, et inde nati Helena et Pollux frater Castoris, qui inde Le-dæi dicuntur.

Decernere cestu norint] Castor et Pollux, qui magni pugiles extitere.

239 *Ratibus arcere procellas*] Non-nunquam in mari apparent duo ignes, qui vocantur Castor et Pollux, et inde nautæ præsagiunt tempestates sedatum iri.

240 *Ledæis astris*] Castore et Pol-

Ecce mei cives : quorum jam Signifer optat
 Adventum, stellisque parat convexa futuris.
 Jam per noctivagos dominetur Olybrius axes
 Pro Polluce rubens, pro Castore flamma Probinii.
 Ipsi vela regent : ipsis donantibus auras 245
 Navita tranquillo moderabitur æquore pinum.
 Nunc pateras libare Deis, nunc solvere multo
 Nectare corda libet : niveos jam pandite cœtus
 Naides, et totum violis prætexite fontem.

Ledæis: en cives mei; quorum adventum jam eupit Zodiacus, et præparat cælum iis futuris sideribus. Nunc Olybrius regnet per cælum noctu volutum, pro Polluce fulgens, et ignis Probinii pro Castore. Illi fratres gubernabunt nares: illis dantibus ventos, nauta reget navem mari placido. Jam juvat sacrificare vina Dîs, jam liberare animos vino copioso: o Naides explicate nunc choros candidos, et cingite fontem totum floribus. Sylvæ producant mella: fluxius nunc currat faciens ebrios

////////

Moret. quod probare visæ Heinsius, qui in vs. seq. legebat *Adventu*, ut sc. Signifer eorum adventu convexa aptare et parare videatur stellis futuris.—243 *Olimbrius* Moret. Vat. opt. Leid. pr. Pal. Farn. Pric. Petav. pr. Med. duo et ed. Vicet.—245 *regant* Pal. Med. duo. *donantibus* Moret. Petav. pr. Med. duo, Ald. et ed. Vicet. unde Heinsius conjiciebat *ipsisque domantibus. dominantibus* vulg.—246 *pinus* pro *pinum* Med. quart. Pal. et Pric.—247 *patrias* Vicet. *libare Deis* Exc. Læti. *libate* Vat. pr. Deo Pric. *Deum* Med. quart.—248 *niveo cœtu* Vat. opt. Pal. Farn. ed. Vicet. *niveo pangite cœtu* Med. duo, et Pal. a m. sec. *pergite* Med. quart. a m. sec. *niveo jam plaudite cœtu* Pric. *cinctus* conj. Scal.—249 *Naiades* duo Vat. Pal. Farn. Pric. Cod. Jun. ed. Vicet. *et desideratur* in duob. Med. Leid. pr. Petav. pr. et Cod. Jun. *violis totum* Vat. quint. *totam frontem* Pal. Pric. *totum fontem* vel *totam frontem*

NOTÆ

luce Ledæ filiis, qui inter astra relati sunt, dicunturque gemini, quibus Tibris ait illustriores esse Probinum et Olybrium suos cives.

241 *Signifer*] Zodiacus qui fert signa duodecim: 'Sunt Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libraque, Scorpius, Arcitenens, Capter, Amphora, Pisces.' Zodiacus porro dicitur, ἀπὸ τῶν ζώων, ab animalibus, quia signa omnia, excepta Libra, speciem gerunt alicujus animalis.

242 *Convexa*] Id est, Cælum parat, ut choris Astrorum Probinus et Olybrius ascribantur. Ceterum non

cæli convexa, sed concava videmus, verum Poëtæ non concava, sed convexa dicunt.

243 *Per noctivagos axes*] Per cælestes orbes, qui diu noctuque voluntur.

247 *Solvere*] Liberare, recreare animum a curis, unde Bacchus dicitur Lyæus, ἀπὸ τοῦ λύειν, *solvere*, quod exsolvat animum curis.

248 *Niveos*] Candidos, quasi ob restitutam libertatem; quin et dies festos lætosque Romani colebant togis candidis.

249 *Naides*] Nymphæ aquarum, ἀπὸ τοῦ ναίειν, *fluere*.

Mella ferant sylvæ : jam profluat ebrius amnis 250
 Mutatis in vina vadis : jam sponte per agros
 Sudent irriguæ spirantia balsama venæ.
 Currat, qui sociæ roget in convivia mensæ
 Indigenas fluvios, Italis quicumque suberrant
 Montibus, Alpinasque bibunt de more pruinas : 255
 Vulturisque rapax, et Nar vitiat odor
 Sulphure, tardatusque suis erroribus Ufens :
 Et Phaëthontæ perpessus damna ruinæ
 Eridanus, flavæque terens querceta Maricæ
 Liris, et Œbalis qui temperat arva Galesus. 260
 Semper honoratus nostris celebrabitur undis
 Iste dies : semper dapibus recoletur opimis.
 Sic ait : et Nymphæ patris præcepta secutæ

aquis conversis in vinum : nunc per campos rivi limpidi emittant balsama odorifera. Aliquis currat qui incitet ad epulas mensæ unice flumina hic nata, quæcumque vagantur sub collibus Italiæ, et potant pro consuetudine nires Alpium, et Vulturinus rapidus, et Nar infectus sulphure maleolenti, et Ufens retardatus flexibus suis, et Padus passus mala casus Phaëthontis, et Liris proculcans querceta Maricæ flarentis, et Galesus qui aluit agros Tarentinos. Ille dies semper cultus honorabitur aquis nostris : usque renovabitur convivis laetis. Ita loquitur, et Nymphæ obediētes

Petav. pr. *pratexere* Med. quart.—252 *spumantia* Pal. Pric. deest seq. v. Vicet.—255 *Curat* Moret. *regat* Vat. opt. Farn. Moret. *regat* et emend. *regat* Leid. pr. *riget* vet. Gyr. Heinsius ad firmandam lectionem *roget* in *convivia* ascripserat sequentia. *roget*, sic *rogare ad convivium* Capitol. pag. 55. l. 39, in Pertinac. Spartian. init. Sever. pag. 64. p. 111. l. 7. D. Ambros. apud Casaub. pag. 121. 6.—256 *odore sulfureo* Exc. Voss. *et ras* Vicet.—257 *Ufens* Cod. Barthi. *Ufens* Vicet. *utens* Moret. qui et *Phetontæ* exhibet.—259 *flavisque* duo Med. *tenens* Vat. pr. Farn. *terens* Moret. Petav. pr. Vat. quint. Pal. Farn. Med. duo. *Mariscæ* Leid. pr. Moret. item duo Med. Vicet.—260 *temperat arva* duo Med. Petav. pr. Livin. ex Virgilio, ‘scatebrisque arentia temperat arva.’ de Galeso. Hæc Heinsius ad oram ed. Antverp. qui et in margine primæ suæ edit. ascripserat locum Minuc. Felic. pag. 17. ed. Leid. *Ægypti siccitatem temperat Nilus*. reparat al. ora Pric.—261 *celebretur in undis* Pal. Pric. Med. duo.—262 *recolatur* Exc. Voss.—264 *epulis*

NOTE

250 *Mella ferant sylvæ*] Quasi sæculum aureum renovetur, Consulibus Probino et Olybrio, quæ magna certe laus est.

254 *Indigenas fluvios*] In eadem terra, scilicet Italia, natos, vel Italianam alluentes.

256 *Vulturinus*] Campaniæ fluvius. *Nar*] Fluvius Umbriæ. Virgilius, ‘Sulphurea Nar albus aqua.’

257 *Ufens*] Fluvius prope Tarracina, fluens per Pontinas paludes.

259 *Eridanus*] Sen Padius, fluvius in Italia Cisalpina, in quem Phaëthon fulminis ictu dejectus est.

Maricæ] Hæc Nympha fuit uxor Fauni.

260 *Liris*] Fluvius Campaniæ.

Œbalis qui temperat arva Galesus] Galesus est fluvius agri Tarentini in -

Tecta parant epulis : ostroque infecta corusco
Humida gemmiferis illuxit regia mensis. 265

O bene signatum fraterno nomine tempus !

O consanguineis felix auctoribus anne,
Incipe quadrifidum Phœbi torquere laborem.
Prima tibi procedat hyems, non frigore torpens,
Non canas vestita nives, non aspera ventis, 270

Sed tepido calefacta Noto : ver inde serenum
Protinus, et liquidi elementior aura Favoni
Pratis te croceis pingat ; te messibus æstas
Induat, autumnusque madentibus ambiat uvis.
Omni nobilior lustru tibi gloria soli 275

Contigit, exactum nunquam memorata per ævum,
Germanos habuisse duces : te cuncta loquetur

imperio patris Tibris, præparant domum convivio, et Palatium udum, ornatum purpura nitenti, refulsit mensis gemmatis. O tempus feliciter designatum nominibus fratrum ! o anne fortunate, auctoribus fratribus, aggredere volvere opus quadripartitum Solis. Hyems prior effluit tibi non rigens glacie, non cincta nivibus albis, non infestata ventis, sed calens Austro tepenti. Inde Ver tranquillum statim, et flatus lenior Zephyri sereni illustret te in pratis floridis. Æstas restiat te frugibus, et Autumnus cingat racemis vino fluentibus. Honos clarior toto quinquennio, honos nusquam narratus per annos præteritos, accidit tibi uni, habuisse ductores fratres :

//////////

Leid. pr. duo Vat. Pal. Farn. Pric. *peplis* Raphcl. e conj. Scal. *refecta* ed. Parm. Vicet. Isingr. Gryph. Colin. al. *referta* marg. Isingr. *infecta* Ald. —265 *Horrida* pro *Humida* Pric. a m. pr.—267 *annus* Vat. quint. Pal. Pric. Exc. Læti. *annæ* ed. Vicet. *anne* vet Gyr. Vat. opt. Farn. Var. Leett. e marg. Parm. et Exc. Putean.—269 *procedit* ed. Vicet. Parm. Colin. *nec* Med. quart. pro *torpens* Heinsius conjecerat *torrens*.—271 *tepido* Petav. pr. Med. pr. Ald. ed. Parm. et Vicet. *trepido* Pal.—273 *ætas* Pric.—274 *imbuat* Vat. duo, Pal. Farn. *ambiat* Petav. pr. et Ald. *inbiat* Leid. pr. a m. pr.—

NOTÆ

Italia. Tarentum dicitur autem esse in Œbalia, quia conditum est a viris qui ex Œbalia, seu Laconia, duce Phalanto, profecti erant.

266 *O bene signatum*] Tempus annorum designabatur per Consules.

267 *Consanguineis auctoribus*] Fratribus, quibus auctoribus, atque ducibus, annus procedit, atque denominatur.

271 *Noto*] Ventus est, qui flat a

Meridie.

273 *Croceis*] Pulechris, picturatis. Croceum vocant Ποῦτæ quod est grati aspectus.

275 *Lustru*] Lustrum hic significat spatium quinque annorum ; quia quinto quoque anno, sacrificiis urbs lustrabatur atque purgabatur.

277 *Germanos habuisse duces*] Ποῦτice, nam et alii fratres fuere Consu-

Tellus, te variis scribent in floribus Horæ,
 Longaque perpetui ducent in sæcula fasti.

terra universa celebrabit te, Horæ depingent te in frondibus diversis, et historiæ sempiternæ deducunt te in ætatem venturam.

////////

276 *exhaustum* cod. Jun.—277 *loquatur* Vat. quint. Pal.—278 *scribunt et ducunt* Pal. Pric. et Med. pr.

NOTÆ

les; quanquam et mirum certe il- gebantur, temporum moderatrices.
 lud est, duos fratres simul Consules 279 *Fasti*] Erant libri, in quibus
 extitisse. describebantur Consules, et eorum
 278 *Horæ*] Hæ virgines esse fin- acta.

II.

CL. CLAUDIANI IN RUFINUM.

LIBER I.

PRÆFATIO.

ARGUMENTUM.

Ut post occisum ab Apolline Pythonem, Parnasso liberiore, Dii Poëtas audire dignati sunt : sic post Rufinum ab Imperatore interemtum, Claudianum audiunt Romani Proceres.

PHÆBEO domitus Python cum decidit arcu,
Membraque Cirrhæo fudit anhela jugo :

Cum Python victus arcu Phæbeo dejectus est, et extendit artus expirantes in

In Rufinum] Hi libri primo loco sunt in Codicibus Moreti, Lovaniensi, et Excerptis Gevartii. in Rottendorphiano legitur : *Incipit magnum opus Cl. Claudiani. præfatio in librum primum.* in Vaticano sec. erat : *De perfidia Rufini et laudibus Stiliconis liber primus incipit.* Codex Dominicanorum Florentiæ ad D. Marci exhibet, *Fl. Claudiani Panegyricon. Incipit liber primus de gestis Theodosii* in Petav. pr. a manu recente ascriptum : *Cl. Claudiani in Rufinum liber primus incipit.* in Codice S. Salvatoris Bonon. est, *Præfatio in librum Cl. Claudiani.* Exc. Læti habent *Cl. Claudiani V. C. Prologus in Lib. 1. bell. civil.* Var. Lectt. e margine Parm. similiter inscribunt, *Cl. Claudiani V. C. Belli Civilis liber primus.* in primo Leidensi erat, *Incipit propositio libri de Rufino.* in Vaticano tertio deest liber primus et pars secundi.

1 *Pytho* Vat. quart. *Phiton* Lov. qui sic semper exhibet. Vicet. et Parm. ut dec. unus Barth. concidit Bonon. Oxon. sec. et Sched. Gud.—2 solo

NOTÆ

In Rufinum] Rufinus ex Gallia luit apud Theodosium Imperatorem, Aquitanica oriundus, gratia adeo va- ut et præfectus prætorii factus fue-

Qui spiris tegeret montes, hauriret hiatu
 Flumina, sanguineis tangeret astra jubis:
 Jam liber Parnasus erat, nexuque soluto
 Cœperat erecta surgere fronde nemus.
 Concussæque diu spatiosis tractibus orni
 Securas ventis explicuere comas.

5

monte Cirrhæo: qui Python operiret montes flexibus, absorberet fluxuos hianti gutture, attingeret Cælum cristis rubicundis: Parnassus jam erat liberatus, et rinculis remotis, sylva inceperat assurgere foliis elatis, et orni quassatæ jamdudum

////////

Petav. tert. qui et jugo habet.—3 *Rogo* marg. Isingr. Quis Leid. sec. a m. pr. cum interrogationis nota. Et vel *Qui* Leid. pr. *spinis* Var. Lectt. ed. Antv. *tegeret spiris* Farn. Petav. tert.—4 *tangeret astra* duo Vat. Pal. Rott. Pat. Ambr. tert. Moret. sec. qui et *tingeret* habet, Exc. Læti et lib. Lucens. *tingeret* Bonon. Reg. Oxon. sec. Thuan. Leid. duo, Ambr. duo, Petav. sec. Tholos. Farn. Ald. ed. Vicet. Exc. Gevart. Var. Lectt. ed. Antv. *tingeret* Sched. Gud. *tingeret* vel *tungeret* Vat. quint. ambo Moret. *tergeret* vel *tangeret* Vat. quart. *tangeret*, *tingeret* vel *tergeret* Oxon. pr. quod Heinsio probatum. in Lov. erat. . . *gueret astra* et *t* videbatur deletum; dein inter lineas *tangeret* rescriptum. ut fuerit *tergueret*. Heinsius ascripserat locum ex Lib. II. de laud. Stilich. 272. 'summæ tangunt laquearia cristæ:' ubi ex Med. pr. reposuit *terguunt*.—5 *Parnasus* Lov. Leid. duo, ambo Moret. Put. Petav. tres, Reg. Thuan. Mazarin. Florent. Ald. *solutum* vel *solutum* Moret. pr. *solutum* legit Heinsius. *solutum* cod. Barth. in margine.—6 *erepta* Petav. tert.—7 *spatiosis* vel *squamosis* Vat. opt. *fractibus* vel *frondibus* Put. *frondibus* Med. sec. a m.

NOTÆ

rit, et Consul, et tutor Arcadii a Theodosio patre designatus. Hic Alaricum Gothorum Regem ad arma capienda sollicitavit; ut aut bello, aut dolo Arcadium pupillum tolleretur, Orientisque Imperium occuparet. Stilicho ab eodem Theodosio Honorii alterius filii tutor relictus, frandem detexit, Rufinum cum sociis factionis oppressit, ejusque caput hastæ affigi jussit.

1 *Python*] Serpens erat immanis, natus post diluvium Deucalionem; totum orbem infestabat, sed sagittis Apollinis confossus est; et ideo Indi Pythii ab ipso instituti in victoria monumentum. Python ἀπὸ τοῦ πύθω, *putrefacere*, designat putredinem quandam natam ex aquis diluvii, terrasque infestantem, sed quæ radiis

Solis dissipata evanuit.

2 *Cirrhæo*] Cirrha, unde Cirrhæus, est urbs Phocidis ad radicem Parnassus, ad quam stratus est famosus ille Python.

3 *Spiris*] Tractibus atque voluminibus sinuosa caudæ, totiusque corporis.

4 *Sanguineis*] Coloris rubri, et sanguinem imitantis.

Jubis] Cristis, quas Poëtæ, imo et Oratores, serpentibus tribuunt. 'Jubatus Draco,' dicitur a Cicerone.

5 *Parnasus*] Mons Phocidis, Apollini et Musis sacer, quem serpens ille vexabat.

Nexuque soluto] Dissolutis ac remotis serpentis morte flexibus, quibus velut vinculis pestiferisque nexibus implicabat, et vitiabat arbores.

Et qui vipereo spumavit sæpe veneno

Cephisos, liquidis purior ibat aquis.

10

Omnis, Io Pæan, regio sonat : omnia Phœbum

Rura canunt. Tripodas plenior aura rotat.

Auditoque procul Musarum carmine ducti,

Ad Themidis coëunt antra severa Dei.

longis tractibus serpentis, porrexerunt ventis frondes tutas. Ac Cephisus, qui sæpe exaudavit veneno Draconis, fluctat nitidior aquis limpidis. Totus tractus resonat, io Pæan: omnes agri cantant Apollinem: ventus liberior agitat Tripodas. Et Dii impulsī cantibus Musarum longe exauditis, conveniunt ad cavernam asperam

//////////

pr. Petav. tert. Mazar. Rott. Pric. Oisel. *fractibus* Petav. sec. *ictibus* Exc. ex Pat. rec. *tractibus* vel *frondibus* Ambr. sec.—8 *explicuisse* Put. a m. sec.—9 *fumavit* Rott. Thuan. Oisel. Sched. Gud. *spumavit* vel *fumavit* Put. *fumavit* vel *spiravit* Ambr. sec. *spiravit* Petav.—10 *Cephisos* Reg. Ambr. tert. Lov. Bonon. Tholos. Leid. ser. Moret. sec. duo Oxon. tres Vat. item Petav. tres et incert. Heins. *Cephisus* Pat. Florent. Put. Rott. Oisel. Pal. Farn. Pric. Moret. pr. Ambr. sec. Vat. sec. duo Med. Ald. Exc. Læti et Lucens. *liquidis* Flor. Med. duo, Rott. Oisel. Pat. Ambr. sec. Put. reliqui omnes *nitidis*, quod et habet Ald. ed. Vicet. et Exc. Gevart. *liquidis* vel *nitidis* Moret. pr. in Schedis Gud. hæc scripta erant. *Cephisus liquidis*—Isingr.—*nitidis*, quod lineola subdlexerat, ut moneret in suo codice ita fuisse.—12 *rura* vel *regna* Oxon. pr. *notat* Vicet. Vien. et Colin.—13 *ducti* Florent. *dulci* tres Vat. Pal. Farn. Pric. Oisel. *dulci* vel *ducti* Vat. pr. Moret. pr. Med. sec. Rott. Pnt. Petav. pr. *docti* Isingr.—14 *severa Dei* fere omnes scripti. *Dei* vel *Deos* Vat. quint. *Dei* Cujac. *Dicæ*

NOTÆ

8 *Ventis explicuere*] Porrexerunt frondes liberius atque patentius per aërem.

Comas] Frondes comantes, quæ in arboribus videntur habere similitudinem comarum.

10 *Cephisos*] Græce, qui et Cephisus dicitur Latina terminatione, est fluvius Bæotiæ, fatidicas habens aquas, propter Oraculum Themidis. Est et Cephisus fluvius Phocidis, de quo hic loquitur Poëta.

Purior] Nam ante nigræ erant aquæ, quod eas bibendo fœdaret Python.

11 *Io Pæan*] Io, interjectio, quæ aliquando indicat tristitiam, aliquando gaudium, ut in hoc loco. Pæan est hymnus in laudem Apollinis ob devictum serpentem: nonnunquam accipitur pro ipso Apolline.

12 *Tripodas*] Sacerdos seu Phæbas vaticinatura sedebat super Tripodem, qui inde dictus fatidicus.

Plenior aura] Liberior ventus, cui obstabat serpens, reddit, agitatque Tripodem, et Sacerdotem desuper insidentem. Nimirum ex Justino, 'In Delphicæ rapis anfractu, planities exigua est, atque in ea profundum terræ foramen, quod in oracula patet: ex quo frigidus spiritus vi quadam, velut vento, in sublime expulsus mentes vatium in vecordiam vertit, impletasque Deo, responsa consulentibus dare cogit.'

13 *Musarum*] Quæ continebantur propter metum Pythonis.

14 *Themidis*] Themis seu Astræa in urbe Delphis ante Apollinem colebatur.

Nunc alio Domini telis Pythone peremto

15

Convenit ad nostram sacra caterva lyram,
Qui stabilem servant Augustis fratribus orbem;
Justitia pacem, viribus arma regunt.

Astræa. Rufino velut altero Pythone occiso sagittis Imperatoris, cætus sacratus procerum confluit ad cantus nostros, qui proceres conservant mundum firmum, fratribus Imperatoribus, et regunt pacem æquitate, bella fortitudine.

////////

al. Heinsius conjecerat *sonora*.—16 *vestram* Vat. quint. unus Barthii.—17 *servans* Farnes.—18 *pacis* Ambr. tert. qui et *cadunt. tegunt* vel *cadunt* Ambr. sec. Oisel. Petav. tert. *regit* Exc. Lucens. Farnes. a m. sec. *gerunt* Var. LL. ed. Antv.

NOTÆ

15 *Domini*] Imperatoris. Domini appellationem ut maledictum et opprobrium semper exhorruit Augustus; sequentes Imperatores, etiam boni, receperunt.

Pythone] Rufino, qui ut alter Pytho omnia infestabat. Neque novum est hominem pessimum comparare serpenti. Cicero de Vatino: 'Te, tanquam serpens e latibulis, oculis eminentibus, inflato collo, tumidis cervicibus intulisti.'

16 *Sacra caterva*] Procerum, Senatus scilicet, qui canenti Claudiano favent.

17 *Qui stabilem servant, &c.*] Proceres Senatus conservant Orbem, veluti tutores Imperatorum Arcadii et Honorii, qui pupilli relictī fuerant a Theodosio patre.

Augustis fratribus] Arcadio et Honorio. Octavius Cæsar primus Augustus vocatus, ab eo ceteri omnes Imperatores Augusti sunt appellati.

III.

CL. CLAUDIANI IN RUFINUM. LIB. I.

ARGUMENTUM.

PROSPERITAS improborum Claudianum inducebat de Providentia divina dubitare, vetuit pœna Rufini. Hujus hæc origo Poëtice describitur. Alecto, convocatis sororibus, indignatur de Orbis tranquillitate. Furiae assentiunt; Megæra promittit monstrum se dignum, Rufinum scilicet, hominem teterrimum. Ergo ipsa in senem conversa, hunc evocat ex Gallia, immittit in Palatium Theodosii. Hic exercet ambitionem, fraudes, avaritiam, luxum, crudelitatem, et omnia scelera. At monstrum invadit Stilicho, Marte fretus, et illud accitis licet barbaris munitum profligat. Megæra ejus sceleribus exultans, insultat Justitiæ; hæc vicissim Megæram irridet, prævidens monstrum mox esse mactandum, et inde sæculum aureum promittit.

In Rufinum] de Rufino Theodorit. Lib. ix. Tripert. Hist. Suidas in *Theodosius* et *Rufinus*. Gyr. *Rufinus Aradius, Comes Orientis* memoratur Ammiano

SÆPE mihi dubiam traxit sententia mentem,
 Curarent Superi terras, an nullus inesset
 Rector, et incerto fluerent mortalia casu.
 Nam cum dispositi quæsissem fœdera mundi,
 Præscriptosque mari fines, annisque meatus,
 Et lucis noctisque vices : tunc omnia rebar
 Consilio firmata Dei, qui lege moveri

5

Frequenter dubitatio tenuit animum meum ancipitem, an Dii regerent mundum, an nullus gubernator foret, et res humanæ moverentur fortuna dubia. Etenim cum perpendissem ordinem mundi constituti, et terminos mari præfixos, et cursus datos annis, et vicissitudines diei atque noctis, tum cogitabam omnia esse constituta providentia divina, quæ voluerit astra volvi certo cursu ; quæ voluerit messes prove-

//////////

Lib. XIII. initio. NB. In Excerptis vetustissimi Libri Lucensis hæc in margine notata sunt. *Hic cæpi conferre cum vetustissimo Codice amici cujusdam Lucensis. geminis punctis . . notata sunt, quæ illinc emendabo.* Apparet ergo duobus Codicibus nsum, cum jam ante diversas lectiones adnotavit. Ceterum nos quoque, ubi duo puncta invenimus, ea expressimus. Idem monet, ubi tale signum + ascriptum fuerit, veterem lectionem abrasam aut interpolatam ab improbis correctoribus fuisse. Hæc Heinsius ad edit. Lugd. 1551.

1 *Sæpe mihi, &c.*] de providentia his similia disputantur apud Minuc. Felic. Octav. pag. 5. ed. Leid. vid. illic interpretes. Senec. Hippol. 960 et seqq. de iis, qui Deos non esse crediderunt apud veteres, vide Minut. Felic. l. c. Elmenhorst. in Arnob. pag. 29. 30. Lucian. p. 672. 673. 681. 687. 728. 729.—3 *an certo* Cujac. ad Isingr. *certissima pro mortalia* Exc. Voss.—4 *Jam* Vat. quint. *secula* Med. sec. a m. pr.—5 *Perscriptosque* ed. Vicet. et Var. Lect. e marg. Parm. *mari* Oxon. pr. Reg. Thuan. Tholos. Pal. Farn. Ambr. pr. tres Vat. duo Heins. Med. pr. Leid. pr. et Ald. *maris* Vat. pr. Farn. a m. sec. Oisel. Rott. a m. sec. Ed. Vicet. et Parm. *mari* vel *maris* Ambr. sec. *annisque* Thuan. a m. pr. *annoque* Vat. quint. *annique* tres Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *annisque* Med. tert. et vet. Gyr. *animique* Med. sec. a m. pr. Heinsius ascripserat locum ex IV. Cons. Honor. ‘Ne pete præscriptos homini transcendere fines.’—6 *luci noctique* conj. Heins.—7 *Consilio* Farn. Heinsius con-

NOTÆ

1 *Dubiam*] Pagani, bonos cum affligi videbant, de Deo divinaque providentia impie dubitabant. Lucanus : ‘Cum cæco rapiantur singula casu, Mentimur regnare Jovem.’

3 *Fluerent*] Incerto atque dubio casu hinc atque inde ferrentur, aquæ fluentis instar, quæ has illasque ripas alluit. Manilius : ‘Hinc et opes et regna fluunt.’

4 *Fœdera*] Illum rerum ordinem,

quo partes omnes inter sese, velut quodam fœdere, vinciuntur.

6 *Vices*] Vicissitudinem, qua lux et nox sibi invicem succedunt. Minutius Felix : ‘Quid tenebrarum et luminum dicam recursantes vices, ut sit nobis operis et quietis alterna reparatio?’

7 *Lege*] Certo constitutoque cursu, qui lex dicitur ; nam ‘In cælo nihil fortuitum, nihil temerarium provenit,

Sidera, qui fruges diverso tempore nasci,
 Qui variam Phœben alieno jusserit igni
 Compleri, Solemque suo : porrexerit undis 10
 Littora : tellurem medio libraverit axe.
 Sed cum res hominum tanta caligine volvi
 Aspicerem, lætosque diu florere nocentes,
 Vexarique pios : rursus labefacta cadebat
 Religio, causæque viam non sponte sequebar 15
 Alterius, vacuo quæ currere semina motu
 Affirmat, magnumque novas per inane figuras
 Fortuna, non arte, regi : quæ Numina sensu
 Ambiguo vel nulla putat, vel nescia nostri.

nire variis temporibus ; quæ voluerit Lunam instabilem lucere alieno lumine, et Solem suo : extenderit littora aquis, suspendit terram in orbe medio. At cum res humanas viderem involvi tanta obscuritate, et improbos longum fortunatos vigere, et probos affligi ; opinio de Diis iterum eversa ruebat, et invitus consecratar vestigia opinionis alterius, quæ ait principia moveri cursu inani, et formas rudes per vacuum amplum, gubernari casu, non sapientia : opinionis, quæ incipiti ratione, vel existimat nullos esse Deos, vel non sollicitos pro nobis. Supplicium Rufini tandem libe-

*****

jecerat formata.—8 *diviso* Florent. Med. sec. *diviso* vel *diverso* Reg. Oxon. pr.—9 *Jusserat* Med. quart. et Exc. Lucens. *igne* Vat. sec. Farn. Med. quart. Exc. Lucens. ed. Parm. et Vicet. ceteri omnes *igni* exhibent.—10 *Compelli* pro *Compleri* Mazar. *porrexerat* et *libraverat* Med. quart. et Exc. Lucens. *vibraverit* Tholos.—12 *Et* Florent. *At* Farn. Med. quart. Exc. Lucens. *Et a m. pr.* *At a m. sec.* Med. sec.—13 *conspicerem* codex, quem vidit Dorvillius.—16 *vano* Cujac. ad ed. Isingr. *qui vet.* ed. Parm. Put. pro Var. Lect. Isingr. et Gryph. *quæ* Reg. Thuan. Mazar. Moret. Lov. Exc. Gevart. et Ald. in Schedis Gud. erat, vacuo *qui* currere. *Lego, qui.* al. *quæ.* *semina currere* Vat. pr. Pat. Incert. Heins. ed. Vicet. Parm. Junt. Colin. *secula* Thuan. Heinsius ascripserat, *semina*, ἀρόμους. vid. Ouzel. in Minuc. pag. 26.—18 *censet* marg. Isingr.—19 *Ambigua* Vat. quint. marg. Isingr. *sensus Ambigui* vel *sensu Ambi-*

NOTÆ

sed universa illic divinis legibus, et stata ratione procedunt.' Macrobius.

9 *Variam Phœben*] Lunam toties cornua mutantem.

12 *Caligine*] Quæ non sinit rerum ordinem videri humanæ mentis acumine.

14 *Vexarique pios*] Rex etiam David sic videtur cum Deo expostulare, Psalmo LXXII. 'Zelavi super iniquos pacem peccatorum videns.' Quod sic vertit Buchananus : 'Fervebat

ira pectus et æmulo Livoris æstu, cum scelorum omnium Contaminatos sordibus impios Florere cunctis conspicerem bonis,' &c.

17 *Per inane figuras*] Atomos, seu tenuissimas particulas, quæ secari nequeunt, quarum turbulenta concursione Mundus coalescit, et casu regitur, secundum Epicurum. Atomos autem dicitur ab ἀ *sine*, et τέμνω *seco*, quia secari non potest.

19 *Nescia nostri*] Sic et Epicurus

Abstulit hunc tandem Rufini pœna tumultum, 20
 Absolvitque Deos. Jam non ad culmina rerum
 Injustos crevisse queror. Tolluntur in altum
 Ut lapsu graviore ruant. Vos pandite vati
 Pierides, quo tanta lues eruperit ortu.
 Invidiæ quondam stimulis incanduit atrox 25
 Alecto, placidas late cum cerneret urbes ;
 Protinus infernas ad limina tetra sorores,
 Concilium deforme vocat : glomerantur in unum
 Innumeræ pestes Erebi, quascunque sinistro

ravit me ab hac confusione mentis, et absolvit Deos. Nunc non conqueror improbos ascendisse ad dignitates mundi: illi erehuntur in altum, ut eadant ruina majore. Vos o Musæ, aperite Poëtæ, ex quo loco tanta pestis emergerit. Olim Alecto crudelis exarsit furore zelotypiæ, cum aspiceret undique urbes pacatas. Statim illa advocat cætum turpem sororum Tartararum in anlam nigram: furie innumerabiles congregantur simul; quas Nox conjux Erebi peperit partu infelici:

////////

quo Moret. sensu Ambiguo reliqui omnes. probat marg. Morin. nostri Ambr. Tholos. Reg. Mazar. Med. tert. Incert. Heins. Petav. duo, ed. Parm. et Vicet. veri duo Med. Heins. Pal. Pric. Vat. sec. Rott. Oisel. Leid. pr. veri vel nostri Vat. duo, Farn. Florent. Med. pr. Mazar. Pnt. Lov. duo Petav. Exc. Lucens.—22 querar Farn. Florent. Moret. pr. Med. duo et Exc. Lucens.—23 majore Exc. ex Pat. rec. ed. Parm. et Vicet. lapsu vel casu Rott. Heinsins ascripserat locum Minuc. Fel. cap. 37. in hoc altius tolluntur, ut decidant alius. marg. Morin. plaudite.—24 quæ pro quo Pat.—25 Præcanduit Pulman. Cod.—26 Alecto omnes fere Mss. tales pro late Farnes. Tholos.—27 lumina unus Heins. et Exc. Lucens. culmina Farn. sacra Isingr. marg. 28. consilium Tholos.—29 Innumeræ pestes, Erebi Mss. omnes.—30 fluxu Var. LL. ed. Antv. belli

NOTÆ

credebat Deos non curare res humanas.

20 *Tumultum*] Supplicium Rufini abstulit hunc tumultum, id est, hanc pugnam dissidentium cogitationum, quibus modo putabam Deos esse, nunc non esse.

21 *Absolvitque Deos*] Quos ego meo judicio condemnassem, veluti humana non curantes, nisi Rufinum puniissent.

24 *Pierides*] Musæ sic dictæ, vel a Pieria regione Macedonia, vel a monte Pierio amœnissimo, quem illæ habitabant.

Lues] Pestis: nam homo improbus sævit instar morbi perniciosi.

Eruperit] Instar vomiciæ, quæ ex corpore ægroto erumpit.

25 *Stimulis incanduit*] Ut furiosa bestia calcaribus accensa.

26 *Alecto*] Una ex furiis, sic dicta ab, ἀ, sine, et ἄλγω, cesso, quod sit sine quiete, quodque non cesset vexare homines.

Placidus] Nam placidis ac lætis successibus Alecto offenditur, gaudetque adversis.

29 *Erebi*] Erebus, obscurior inferorum locus, est conjux Noctis. Dig-

Nox genuit fœtu : nutrix Discordia belli, 30
 Imperiosa Fames, leto vicina Senectus,
 Impatiensque sui Morbus, Livorque secundis
 Anxius, et scisso mœrens velamine Luctus,
 Et Timor, et cæco præceps Audacia vultu,
 Et Luxus populator opum, quem semper adhærens 35
 Infelix humili gressu comitatur Egestas,
 Fœdaque Avaritiæ complexæ pectora matris
 Insomnes longo veniunt examine Curæ.
 Complentur vario ferrata sedilia coetu,
 Torvaque collectis stipatur Curia monstris. 40
 Alecto stetit in mediis ; vulgusque tacere

Discordia altrix belli, Fames dominatrix, Senectus propinqua morti, Morbus morosus in se, Invidia inimica prosperitatis, et Luctus tristis vestibis laceratis, et Timor, et Audacia temeraria, facie cæcata, et Luxus prædator divitiarum, quem Egestas infausta perpetuo ipsi affixa sequitur pedibus supplicibus, et Curæ pervigiles amplectentes sinum turpem Avaritiæ parentis suæ, conveniunt longa caterva. Sedes ferreæ replentur caterva diversa, et aula densatur congregatis portentis crudelibus. Alecto media stetit, et imperavit plebem silere, atque rejecit post dorsum serpentes

////////

vel rixæ Oxon. pr. nutrit Cujac. ad Isingr.—31 lecto Ambr. sec. Farnes.—32 secundi Farnes.—34 Heinsius conjecerat *Tumor. rultus* Farnes.—35 cui Moret. pr. Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. vet. ed. Parm. *quoi* ed. Vicet. *cui* vel *quem* alter Moret. *quem* reliqui omnes, ut et Var. LL. ed. Antv. in Pat. extat ‘quem semper Egestas Infelix humili gressu comitatur euntem.’ Heinsius ascripserat locum Ovid. Met. XII. in Fab. Cygni : ‘Cedentique sequens instat.’ sic in optimo Cod. legitur. vulgo *Cedentemque*. dein alia manu notatum erat, *adhæcere aliquem*. vid. Giphani. Ind. Lucret. *populator* vel *spoliator* Reg.—37 *riscera* Med. pr. Pal. unus Heins. *pectora* vel *viscera* Pric. Moret. sec.—38 *veniunt* longo *certamine* Pric. *ex ordine* ad Isingr. Cujac.—39 *ferrata* vel *secreta* Vat. opt. *cubilia* Incert. Heins. a m. pr.—40 *totaque* Pat. Moret. pr. Leid. a m. sec. ed. Claver. marg. Isingr. *torraque* reliqui omnes, Exc. Lucens. ed. Parm. et Vicet. *torraque* vel *totaque* alter Leid. *tetraque* Cujac. ad Isingr.—41 *Alecto* omnes scripti fere. *medio* Pat. Pric. Moret. pr. ed. Vicet. *sedit* in *medio* Farnes. *mediis* Tholos. Exc. Lucens. *medios* Vat. pr. *vultuque* Cujac.

NOTÆ

num patella operculum. Ex hoc conjugio natæ Furia, et pestes omnes, quæ genus humanum infestant.

32 *Impatiensque sui Morbus*] Qui tam morosos ac difficiles reddit ægrota-
 tantes, ut se vix pati possint.

33 *Anxius*] Nam ‘Invidus alterius marcescit rebus opimis.’

Scisso velamine] Antiqui in luctu

lacerabant vestes.

39 *Ferrata*] Inferorum habitacula ferrea sunt. Virgilius : ‘Ferrei que Eumenidum thalami.’ Id quod fin-
 gitur, quia nihil non durum in inferis.

40 *Torra Curia*] Non quod torva sit Aula, sed quia continet monstra torva atque crudelia.

41 *Vulgus*] Parvas pestes, et ple-

Jussit, et obstantes in tergum repulit hydros,
Perque humeros errare dedit: tum corde sub imo
Inclusam rabidis patefecit vocibus iram:

Siccine tranquillo produci sæcula cursu, 45
Sic fortunatas patiemur vivere gentes?
Quæ nova corrumpit nostros clementia mores?
Quo rabies innata perit? quid inania prosunt
Verbera? quid facibus nequicquam cingimur atris?
Heu nimis ignavæ, quas Jupiter arcet Olympo, 50
Theodosius terris. En aurea nascitur ætas.
En proles antiqua redit. Concordia, Virtus,
Cumque Fide Pietas alta cervice vagantur,

efficientes sibi, ac permisit iis vagari per humeros: tunc ostendit verbis insanis furem clausum sub alto pectore. An ita sinemus annos elabi motu placido? Ita sinemus populos vivere felices? quorsum indulgentia insueta depravat nostros animos? quorsum feritas naturalis desinit? quid flagella vana prosunt? cur frustra armamur tædis nigris? ah! nimium inertes sumus, quas Jupiter expellit ex cælo, Theodosius ex terris. Ecce sæculum aureum oritur: ecce priscum genus revertitur. Concordia, Virtus, et Pietas cum Fide incedunt erecto capite, et cantant vic-

*****

ad Isingr.—42 *errantes* Var. LL. ed. Antv. a m. pr. a pectore Farn. *angues* Vat. quatuor, Pal. Farn. Pric. Rott. et Oisel. *hydros* Oxon. pr.—43 *jubet* Exc. Cod. Rhem. tum Moret. tunc ceteri omnes, et Exc. Lucens. dum ed. Claver.—44 *rabidis* tres Vat. duo Ambr. duo Med. Pric. Thuan. vet. ed. Parm. et Vicet. *rapidis* reliqui. *rabidis* vel *rapidis* Put. *faucibus* Cujac. ad Isingr.—45 *tempora* Ambr. pr. *fadera* Thuan. *sæcula* vel *tempora* Oxon. pr. *luxu* Farn. *cursu* Rott.—47 *Quo* Bonon. Tholos. Vat. quart. Lov. duo Petav. Vat. Livin. et Leid. sec. a m. pr. item Exc. Gevart. ita edidit Gesn. *Quæ* tres Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. *Quæ* vel *Quo* Oxon. pr. Put. Petav. pr. *corrupt* Ambr. pr. duo Med. Vat. sec. Pric. vet. ed. Parm. et Pulm. reliqui *corrumpit*. *corrumpit* vel *corripuit* Vat. quint. *dementia* pro *clementia* Bonon. et Tholos.—48 *Quid* Med. quart. et Exc. Lucens.—49 *stringimur* vel *cingimur* alter Moret. *accingimur* Thuan.—50 *minus* ed. Vicet. *ignava* Moret. alt. *ignare* Ald. *Jupiter arcet Olympo* Exc. Lucens. *cælo* quas J. arcet Moret. pr.—51 *Theodosius* Mss. *Theodosius* Exc. Læti. *Θεοδόσιος* Gyr.—52 *En omnes* Mss. *Et* Ald. Claver. marg. Isingr. *atas* pro *proles* Exc. ed. Antv.—53 *vagantur*

NOTÆ

hem ipsa Aleto tanquam Imperatrix tacere jussit.

42 *Hydros*] Quos Furia habent pro criminibus. Furiis autem tribuuntur serpentes, ob consilia pestifera, quæ suggerere finguntur.

46 *Sic fortunatas*] Dolent Furia, cum populos vident felicem vitam agere.

49 *Verbera*] Credebantur Furia verberibus agitare homines consceleratos. Id quod designat conscientia stimulos.

50 *Olympo*] Olympus est mons Thessaliae altissimus, qui pro Cælo sumitur.

51 *Theodosius*] Sub principatu Theodosii refloruit resp. Romana.

Delph. et Var. Clas.

Claud.

G

Insignemque canunt nostra de plebe triumphum.
 Pro dolor! ipsa mihi liquidas delapsa per auras 55
 Justitia insultat, vitiisque a stirpe recisis
 Elicit oppressas tenebroso carcere leges.
 At nos indecores longo torpebimus ævo
 Omnibus ejectæ regnis. Agnoscite tandem
 Quid Furiis deceat: consuetas sumite vires; 60
 Conventuque nefas tanto decernite dignum.
 Jam cupio Stygiis invadere nubibus astra,
 Jam flatu violare diem, laxare profundo
 Fræna mari, fluvios ruptis immittere ripis,
 Et rerum vexare fidem. Sic fata cruentum 65

toriam illustrem de catervis nostris. O tristitiam! Justitia ipsa descendens per aërem serenum illudit mihi, et criminibus reculsis a radice, educit ex ergastulis obscuris jura obruta. Sed nos degeneres cessabimus tam longo tempore, expulse imperiis cunctis? Discite tandem quid dignum sit Furiis? accipite robur solitum, et statuite crimen conveniens tanto cætui. Jam desidero occupare cælum tenebris infernis, jam polluere lucem anhclitu, immittere habenas alto mari, emittere flumina littoribus abruptis, atque turbare ordinem mundi. Alecto ita locuta reboavit crude-

////////

est in plurimis Mss. *rægatur* Claver.—54 *nostra de duo* Vat. *de nostra* Lov. Reg. Bonon. Tholos. Incert. Heins. duo Oxon. duo Leid. Petav. duo, Med. tert. et Exc. Gevart. *gente* Farn. et Moret. sec. *gerunt* vel *canunt* Lov. et Vat. Livin.—55 *Pro dolor* Pat. Rott. Vat. duo. *Proh* Lov. Farn. Vat. duo, ambo Moret. duo Oxon. item Leid. *Proh pudor* Med. pr. Pal. Incert. Heins. *delapsa* Ambr. sec. reliqui fere omnes *dilapsa*.—56 *exultat* Pal. *vitiis*, sine copula, Farn. Petav. pr. *vitiis ab stirpe* Oxon. pr. *rescissis* Pat. Ambr. pr. Vat. sec. *reculsis* marg. Morin.—57 *tenebroso a carcere* Med. sec. a m. pr. *e carcere* Isingr. Gryph. et al. edd. *in carcere* Florent. Med. duo, Vat. pr. Pal. Rott. unus Heins. Ald. ed. Parm. et Vicet. *tenebroso carcere* reliqui omnes sine præpositione.—58 *Et* Moret. alter. *Ac nos* Leid. pr. *dedecores* Exc. Cod. Rhem. *torquëbimus* Florent. *torquebimur* vel *torpebimus* Moret. sec.—59 *objectæ* Mazar. *terris* vel *regnis* Lov. et Vat. Livin. *terris* Pulmanni cod. post *rd regnis* signum interrogationis exhibet Gesner.—60 *Quid deceat Furiis* Ambr. sec. *fusces* vel *vires* Moret. sec. *suctas consumite* Var. LL. ed. Antv.—61 *tandem* pro *tanto* Rott. *discernite* Med. pr. *discrimine* ed. Vicet.—62 *viribus* marg. Morin.—63 *Deum* Vat. quint. a m. pr. *Deos* a m. sec. *lapsare* Florent.—64 *raptis* Leid. sec. et Exc. Gevart. *ripis* imm. *ruptis* Vat. sec. Pric. *emittere* Petav. duo a m. sec. et Pat. *dimittere* Cujac. ad Isingr. *ripis* unus Heins.—65 *vexare* Reg. Med. pr. Heins. Exc. Lucens. sec. *lapsare* Med. sec. Pric.

NOTÆ

54 *Canunt triumphum*] Propter voces acclamantium. Ovidius: 'Miles io, magna voce, triumphus canet.'

62. *Stygiis*] Styx fons est veneno frigidissimo scatens in Arcadia: flu-

vius est Inferorum ἀπὸ τοῦ στυγῆν, *odisse, horrere*, quod sit fluvius odii atque horroris. Inde Stygius, id est, Infernus.

65 *Vexare fidem*] Vexare, turbare

Mugiit, et totos serpentum erexit hiatus,
 Noxiæque effudit concusso crine venena.
 Anceps motus erat vulgi : pars maxima bellum
 Indicit Superis : pars Ditis jura tuetur.
 Dissensuque alitur rumor : ceu murmurat alti 70
 Impacata quies pelagi, cum flamine fracto
 Durat adhuc sævitque tumor, dubiumque per æstum
 Lassa recedentis fluitant vestigia venti.
 Improbæ mox surgit tristi de sede Megæra,
 Quam penes insani fremitus animique profanus 75

liter, et extulit dracones omnes hiantes, atque excussa coma, sparsit virus pestiferum. Fremitus plebis erat dubius: pars maxima infert bellum Diis: pars conservat leges Plutonis, et murmur augetur dissensione sententiarum: quemadmodum requies turbata maris profundi strepitat; cum, ventis positis, æstus remanet adhuc et furit, ac reliquæ fatigatæ tempestatis abeuntis agitantur per fluctus incipientes. Statim Megæra seclerata exsurgit ex solio horrendo; in ejus Megæra potestate

////////

luxare tres Vat. Rott. Oisel. *luxare* vel *rexare* Put. Moret. pr. Leid. pr. *luxare* vel *lucrare* Exc. Læti, *turbare* Ms. Vat. N°. 1660. *rexare* vel *turbare* Oxon. pr. *vetare* et emend. *turbare* Vat. Livin. unde Heinsius jam conjecerat *rexare*. *luxare* Barth. *lassare* al. *cruente* vel *cruentum* Lov.—66 *totos* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *tortos* Petav. sec. a m. sec. Leid. pr. Exc. Cod. Rhem. ita edidit Gesn. *totos* vel *tortos* Oxon. pr.—68 *anxia* Exc. Voss. —69 *tuetur* Put. Thuan. Ambr. sec. et pr. a m. sec. vet. Gyr. duo Med. duo Vat. Pal. Rott. Oisel. item unus Heins. *revertur* Vat. duo, Pric. Exc. Læti. *tuetur* vel *revertur* Lov. Vat. pr. Put. Med. sec. ambo Moret. Florent. Mazar. Petav. tert. et Exc. c Pat. rec. *tuentur* Med. quart. Exc. Lucens. Sched. Gud. ita Gesn. *revertur* Farn.—70 *Assensuque* Pric. *commurmurat* Med. quart. Exc. Lucens. sec. seu Moret. pr. ed. Delr. *cei* Lov.—71 *implicata* Med. sec. duo Ambr. *flamine* Vat. opt. et Farn. *flamine* vel *flumine* Leid. pr. Oxon. pr. Pric. Lov. ceteri omnes *flumine*.—72 *timor* Med. quart. Leid. pr. a m. pr. ed. Vicet. *dubiumque per æstum* vel *dubiosque per æstus* Moret.—73 *laxa* vel *lassa* Med. sec. *fluit ad vestigia* Farn.—75 *gemitus* Vat. pr. *prophatus* Terror Ambr.

NOTÆ

ordinem, qui tanto consensu res omnes vincit atque colligat, ut fidem dedisse putes, se eo ordine esse remansuras.

66 *Mugiit*] Reboavit, clamavit, fremuit atrociter instar tauri furentis.

68 *Anceps motus erat vulgi*] Quia aliis alia placebant.

69 *Pars Ditis jura tuetur*] Quia sub ejus imperio vis Furiarum constat: Dis, autem dicitur Latine, et Pluton, Græce, ἀπὸ πλούτου; utrum-

que a divitiis; quibus, quia in terræ visceribus includuntur, præsidet Pluton.

70 *Dissensuque alitur rumor*] Sonus quidam tumultuosus nutritur et augetur varietate sententiarum.

72 *Tumor*] Reliquiæ tempestatis in immenso æquore habent adhuc aliquid sævitæ murmurantis.

74 *Megæra*] Furia dicta, ἀπὸ τοῦ μεγαλρεῖν, invadere.

75 *Animique profanus error*] Insania

Error, et undantes spumis furialibus iræ.
 Non nisi quæsitum cognata sede cruorem,
 Illicitumve bibit, patrius quem fuderit ensis,
 Quem dederint fratres. Hæc terruit Herculis ora,
 Et defensores terrarum polluit arcus : 80
 Hæc Athamantheæ direxit spicula dextræ :
 Hæc Agamemnonios inter bacchata penates
 Alternis lusingulis : hac auspice tædæ

sunt iræ vesanæ, et recordia impia mentis, ac furores exundantes spumis rabidis. Illa non sorbet sanguinem, nisi prohibitum et manantem ex strage cognatorum; quem sanguinem gladius paternus spuserit, quem fratres effuderint. Hæc Megæra perterruit vultum Herculis, et infecit sagittas liberatrices orbis: hæc direxit tela manus Athamantis: hæc furens in Regia Agamemnonis, lascivit jugulando

////////

pr. tumultus vel profanus Florent.—76 Terror Oxon. sec. spinis Vat. sec.—77 Nec Vat. quart. ed. Gryph. cede Farn. et duo al. cæde edidit Gesn. Leid. Non si Sched. Gnd.—78 Illicitumque duo Vat. Rott. Pal. ed. Vicet. Parm. Ald. Isingr. Gryph. Delr. al. Illicitumve Pat. Thuan. Put. Petav. tert. Mazar. Moret. Exc. Voss. Illicitumque vel Illicitumve Moret. sec. patris Vat. quint. fuderat Florent. et Exc. Lucens.—79 terruit ed. Vicet.—80 Et Leid. pr. et Exc. Lucens. sec. Hæc quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. defensoris Leid. sec. alter Moret. a m. sec. et Exc. Gevart. terruit Vat. sec. Pric. Pat. Farn. polluit vel terruit Vat. pr. artus Pal. duo, Ambr. duo, Med. Petav. duo, Exc. Gevart. Sched. Gud. ed. Vicet. Ald. Colin. marg. Morin. arcus vel artus Put. alter Moret. Med. quart.—81 Athamantheos Vat. quart. et quint. a m. pr. unde Heinsius conjiciebat Athamantiados. Leid. Athamanteos. Farn. Achamanteæ.—82 uno verbo interbacchata cod. Barth.—83 Alternis lusingulis Exc. Lucens. Alternis jugulis lusing Vat. quint. Alterius Leid. pr. a m. pr. et ed. Vicet. lusing Petav. sec. cod. Farnes. Thebæ Med. pr. Vat. pr. Pal. Farn.

NOTÆ

animi furentis, qui nihil sanctum habet, sed omnia spectat facitque ut profana.

77 Cruorem illicitum bibit] Non hostilem bibit cruorem, sed patrum, filiorum, fratrum, amicorum, sese invicem occidentium.

79 Terruit Herculis ora] Cum eum vertit in tantum furorem, ut se rogis ardentibus iniecerit.

80 Defensores terrarum arcus] Nam Hercules purgavit orbem monstris.

Polluit] Parricidio, quod admisit in suos, occidendo uxorem et liberos.

81 Athamanthea] Athamas, Rex Thebarum, Learchum filium interfecit.

82 Bacchata] Furens more Bacchantium.

Penates] Sunt Dii domestici: accipiuntur pro domo.

83 Lusing] Eo adducens Ægisthum adulterum, et Clytæmnestram, ut conjugem Agamemnonem ex bello Trojano redeuntem occiderent: eo adducens Orestem, ut Agamemnonis patris cædem ulturus, matrem Clytæmnestram mactaret: et sic Megæra, horum scelерum causa, lusing, jugulando alternos conjuges.

Auspice] Ne fās olim erat contrahere nuptias, nisi prius exploraretur Deorum voluntas: ideo prima luce

Œdipoden matri, natæ junxere Thyesten.

Quæ tunc horrissonis effatur talia dictis :

85

Signa quidem, o sociæ, Divos attollere contra
Nec fas est, nec posse reor : sed lædere mundum
Si libet, et populis commune intendere letum,
Est mihi prodigium cunctis immanius hydrys,
Tigride mobilius foeta, violentius Austris
Acribus, Euripi refluus incertius undis,

90

alterna guttura: hac duce facies copulaverunt Œdipoden matri ipsius, copulaverunt Thyesten filiae ipsius: quæ Megæra tum dixit hæc verba voce terribili: O Comites Furiae, haud certe licet efferre vexilla contra Deos, neque puto nos posse: ut si placet vobis vexare orbem, atque immittere mortem generalem hominibus, habeo monstrum crudelius serpentibus omnibus, celerius Tigride enixa, turbulentius Notis inquietis, inconstantius aquis reciprocantibus Euripi; et monstrum illud

////////

Thebæ vel taiaæ Leid. pr. *tadæ* vel *dextræ* Mazar.—84 *Œdipoden* Ambr. sec. alter Moret. Lov. Incert. Heius. Exc. e Pat. rec. Ald. ceteri Mss. *Œdipodem* et *Thyestem* exhibent.—85 *nunc* Farn. Ambr. pr. *affatur* Farn. Leid. pr. *affatur* vel *effatur* alter Moret.—86 *Digna* Exc. ed. Antv. *bella* marg. Morin. *O sociæ* Med. tert. Exc. Lucens. et ed. Vicet. τὸ *O* deest in Vat. opt. Pal. Rott. Florent. tribus Med. et Vat. Livin.—87 *hæc fas* Farn.—88 *immittere* Pal. Med. pr. Exc. e Pat. rec. *rubus* Thnan. ad vulgatam tuendam Heinsius ascripserat in marg. ed. Lugd. 1551. locum l. ii. in Ruf. 371. ‘intendere longos A tergo amplexus,’ et Albinov. (ad Liv. 361.) ‘Ecce necem intentam cælo terræque fretoque,’ sic ‘intendere spicula’ Noster alibi.—89 *notis* vel *notis* Pric. *immanior* Petav. ser. a m. pr.—90 *mobiliusque fera* Rott. *velocius* Isingr. *Euris* vel *ursa* Moret. pr.—91 *Acribus, Euripi refluus* Exc. Lucens. sec. *Acrius Harpyis* Vat.

NOTÆ

Auspices auguria captabant, seu aves observabant, ut rescire conarentur, an gratæ nuptiæ forent Diis. Auspex dicitur ab avium inspectione. Ast, *hac auspice*, id est, hac duce.

Tadæ] Hæ ex spina alba factæ præferri solebant in novis nuptiis. Hic sumuntur pro ipso conjugio.

84 *Œdipoden*] Laius Rex Thebarum, cum ex oraculo didicisset se a filio occisum iri, eum pastori dedit perimendum: pastor, perforatis pueri plantis, ideoque tumentibus (unde Œdipi nomen, οἰδέω, *tumeo*, et πῶς, *pes*), ex arbore suspendit: Phorbis pastor eum invenit, deditque uxori Polybii Corinthiorum Regis: crescit, adolescit; discit ex oraculo in Pho-

cide se patrem inventurum, hic et reperit, et nato jurgio insciens occidit; matremque Jocastam insciens quoque ducit uxorem.

Thyesten] Qui Pelopeam filiam constupravit, et uxorem fratris sui Atrei.

87 *Fas*] Apud Furias nullum fas, seu jus: immo omnia contra fas et justitiam: sed hic *non fas*, id est, non licet.

90 *Mobilis*] Celerius ad rapinam et perniciem miserorum.

Austris] Auster flat a meridie, ventus florum inimicus. Virgilius: ‘Floribus austrum Perditus, et liquidis immisi fontibus apros.’

91 *Acribus*] Alii legunt, *acrius Har-*

Rufinus : quem prima meo de matre cadentem
 Suscepi gremio : parvus reptavit in isto
 Sæpe sinu, tenero perque ardua colla volutus
 Ubra quæsivit fletu, linguisque trisulcis 95
 Molli lambentes finxerunt ora cerastæ.
 Meque etiam tradente dolos artemque nocendi
 Edidicit : simulare fidem, sensusque minaces

est Rufinus, quem ego prior recepi in sinu meo nascentem ex matre: ille infans reptavit frequenter in hoc gremio, atque ragitu molli repens per cernicem altam vestigarit mammas, et serpentes adulantes ipsi linguis trifidis formaverunt os tenellum. Et præterea didicit fraudes, modosque malefaciendi, docente me; didicit

////////

quart. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *Acrius Hirpiis* Vicet. *Actrius* Farn. *refluis* Var. LL. ed. Antv. ed. Isingr. *fulvis* vet. Gyr. Pal. Farn. *fulvis* vel *flavis* Exc. Lucens. *flavisque* Med. quart. Leid. sec. Exc. Gevart. reliqui libri *flavis*. *incertior* Pal. Thuan.—92 *Quæ* Vicet. Parm.—93 *parvus reptavit* omnes scripti, Exc. Gevart. et Lucens. Ald. ed. Parm. et Vicet. *reptavit parvus* ed. Gesn. *raptavit* al.—94 *teneroque per ardua* omnes fere Codd. Mss. Heins. et Gesn. *tenero perque ardua* Vat. sec. Farnes. ed. Parm. Vicet. Delr. Gryph. Isingr. et Claver. qui *sinu tenero* conjungit. *rolata* vel *volutus* Vat. quart.—95 *Oscula* Pric. Oisel. Thuan. Moret. pr. *Ubra* vel *Oscula* Leid. pr. Med. quart. et alter Moret. *flexu* Vat. quint. a m. pr.—96 *fixerunt* Reg. Petav. sec. Oxon. sec. Farn. ed. Vicet. Parm. Isingr. et Gryph. *finxerunt* vel *fixerunt* Oxon. pr. *ora duo* Vat. Pric. Rott. Oisel. Thuan. Med. sec. Petav. pr. *membra* Vat. quart. et quint. Farn. Pal. *membra* vel *ora* Vat. opt. Pnt. Florent. *cerastæ* Farn.—97 *Meque etiam trad. d.* Vat. quatuor, tres Petav. Pnt. Mazar. duo, Med. duo, Heins. Lov. Moret. Bonon. Tholos. Pat. tres Ambr. Oxon. sec. Leid. sec. Vat. Livin. Sched. Gud. ed. Vicet. Isingr. *me tradente dolos gestus artemque n.* Farn. Pric. Rott. Oisel. duo Med. Florent. Ambr. sec. Pnt. a m. sec. Pat. pro var. lect. Exc. Læti et Lucens. sec. Heinsins legebat *astusque artemque nocendi. artesque* Oxon. pr. Leid. pr. Reg. Bonon. duo Petav. duo Med. totidem Heins. et Ambr. Exc. Lucens. pr.—98 *Edidicit* duo Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Vat. sec. a m. sec. *Et didicit* al. ita Gesner. *Cum didicit* Vat. quart. a m. pr. *vultusque minaces* Moret. sec. *minantes* Rott. Med.

NOTÆ

pyiis, flavis, &c.

Euripi] Euripus est fretum inter Bœotiam et Eubœam, septies die, ac nocte, fluctibus invicem versis, tam rapide fluens, ut navigia ventis repugnantibus abripiat. Hinc dicitur *Euripus homo*, id est, inconstans.

92 *De matre cadentem]* Infans natus humi deponebatur, mox tollebatur manu patris, aut matris, quod signum erat legitimæ prolis. Sic Megæra

ait Rufinum suam esse prolem legitimam.

95 *Ubra quæsivit]* Alii legunt, *oscula*, nec male.

96 *Finxerunt]* Ursorum instar, qui lambendo rumpunt pelliculas quæ catulos involvunt.

Cerastæ] Genus serpentum, qui sic dicti sunt a quadrigeminis cornibus quæ exerunt, *κέρας, ατος, cornu*,

Protegere, et blando fraudem prætexere risu,
 Plenus sævitia, lucrique cupidine fervens. 100
 Non Tartessiacis illum satiarit arenis
 Tempestas pretiosa Tagi, non stagna rubentis
 Aurea Pactoli: totumque exhausserit Herminum,
 Ardebit majore siti: quam fallere mentes
 Doctus, et unanimos odiis turbare sodales! 105
 Talem progenies hominum si prisca tulisset,
 Pirithoum fugeret Theseus; offensus Oresten
 Desereret Pylades; odisset Castora Pollux.

fingere sinceritatem, ac tegere minus cogitatas, atque velare dolos facie serena: repletus crudelitate, et ardens cupiditate auri. Exundatio dices Tagi non satiet illum arenis Tartessiacis: non aqua aurea Pactoli micantis: si absorbeat Herminum integrum, uritur desiderio avidiore: quam peritus est decipere animos, et miscere odia inter amicos concordēs! Si proles antiqua hominum produxisset similem, Theseus arcesseretur Pirithoum; Pylades lasus derelinqueret Orestem; Pollux

*****

sec. nocentes Med. quart. et ed. Vicet.—99 *fraudes* Vat. pr. Rott. Florent. duo Med. *protexere* Med. quart. Petav. tert. duo Vat. Oisel.—100 *sævitia* Farn. Pnt. Mazar. Pat. *sævitie* Lov. Moret.—101 *Tarchesiæ* Var. LL. ed. Antv. *Carchesiæ* duo Med. et Moret. *Charchesiæ* duo Leid. *satiaret* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. *satiarit* Rott. Lov. Mazar. Oisel. *satiarit* vel *satiaret* Pnt.—102 *vel pro non Reg. si* Ambr. pr. *vel vel non* Leid. pr.—103 *si exh.* Med. quart. *totum si haus.* Farn. Ambr. tert. *totum quoque si hauserit* Exc. Luc. sec. *Hermon* Med. tert.—104 *arcebit* Med. quart. *Arcebit* in cod. ora Heins. *quam ambo* Moret. *nam* Vat. quint. a m. sec. Claver. et duo Barth. *quam vel qua* Exc. Læti. *qua* edd. Isingr. Colin. Gryph.—105 *unanimes* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *unanimos* legit Heinsius. sic alibi, *unanimi fratres*.—106 *hominem* Farn. Vat. quint. a m. sec. et Incert. Heins. *hominum vel hominem* Rottend. Moret. pr.—107 *fugit et* Var. LL. ed. Antv. *infensus* in cod. ora Heins. *Orestes* Pat.

NOTÆ

100 *Lucrique cupidine*] Rufinus re- vera fuit insigniter avarus.

101 *Non Tartessiacis*] Exundatio, seu imber copiosus, Tagi fluvii auri- feri non illum satietat omnibus arenis pretiosis, quæ fluunt non procul a Tartesso urbe Hispaniæ.

103 *Pactoli*] Hic est fluvius Lydiæ aurifer, sicut et *Hermus*, 'auro turbi- dus,' in Asia minore.

105 *Unanimos*] Qui ita vivunt, ut una tantum anima videantur esse in duobus corporibus.

106 *Progenies prisca*] Id est, anti- qua sæcula.

107 *Pirithoum fugeret Theseus*] Hi

fuere arcissimo conjuncti amicitiaæ vinculo, adeo ut Pirithous secutus sit Theseum ad inferos, nec unquam a- velli potuerit. Unde eorum disjunctio non tribuitur nisi pessimis inge- niis. Martialis: 'Te fingente nefas Pyladen odisset Orestes, Thesea Pi- rithoi destituisset amor.'

Oresten desereret Pylades] Pylades Oresti fugienti, ob matrem Clytæm- nestram interfectam, sese comitem perpetuum adjunxit: tantaque inter se amicitia conjuncti sunt, ut alter pro altero mori non recusaret.

108 *Castora Pollux*] Hi fratres ami- cissimi.

Ipsa quidem fateor vinci; rapidoque magistram
 Prævenit ingenio: nec plus sermone morabor. 110
 Solus habet, quicquid scelerum possedimus omnes.
 Hunc ego, si vestræ res est accommoda turbæ,
 Regalem ad summi producam Principis aulam.
 Sit licet ille Numa gravior, sit denique Minos;
 Cedet, et insidiis nostri flectetur alumni. 115
 Orantem sequitur clamor: cunctæque profanas
 Porrexere manus, inventaque tristia laudant.
 Illa, ubi cœruleo vestes connexuit angue,
 Nodavitque adamante comas, Phlegethonta sonorum

abhorreret Castorem. Ego ipsu confiteor me seperari; et ille vincit me magistram indole rapaci. Neque detinebo vos amplius hac oratione. Ille solus complectitur ea omnia crimina, quæ omnes unquam habuimus. Si res est utilis cætui vestro, ego introducam illum in palatium Imperatoris supremi. Etiam si Imperator ille fuerit sapientior Numa, etiam si tandem fuerit Minos alter, indulgebit, et vincetur dolis alumni nostri. Acclamatio secuta est loquentem Megaram, et omnes pestes extenderunt manus impius, et probant inventionem detestandam. Illa Megara, postquam colligavit vestimenta serpente nigro, et nexvit crines adamante, petit Phlegethon-

//////////

—109 *vinci fateor* Farn. Pric. Med. quart. Put. Exc. Lucens. *rapidoque* duo Vat. Petav. pr. Exc. ex Patav. rec. ed. Vicet. Isingr. *rapidoque* vel *rapidoque* Vat. quint. *rapidoque* reliqui Mss. et Sched. Gud. *magistrum* Rott. *Megaram* Pric. Leid. *magistrum* vel *Megaram* Oxon. pr.—110 *neque* Mazar. *parabat* pro *morabor* Exc. Voss.—111 *quidquid scelerum* Ambr. sec. Med. quart. Exc. Lucens. *scelerum quidquid* quatuor Vat. Pal. Farn. Rott. Oisel.—112 *nostræ* Med. sec. Mazar. Pat. Vat. quart. Heinsius hic ascripserat, *accommoda turbæ*, sic Trebell. Poll. in Claud. p. 207. ‘si ejus animo accommodum est, quando voluerit, accipiat prætorianam, accipiat præturam.’—113 *summam* Var. LL. ed. Antv. *perducam* tres Vat. Pal. Farn. Pric. Lov. Oisel. *producam* Med. duo Vat. pr. Rott. et sic legebat Heinsius, qui ascripserat locum Lib. 1. in Eutrop. 155. atque adeo notabat Salmas. p. 358. male mutasse *pro producere*.—114 *ipse* Vat. pr. Med. quart. Exc. Lucens.—115 *ingeniis* vel *insidiis* Med. sec. *vestri* Pat.—116 *junctæque* Petav. sec.—118 *connexuit* Med. sec. *conixuit* Exc. Lucens. sec. *conexuit* Thuan.—119 *Nodavitque ad. comas* Vat. opt. *Flegetunta*

NOTÆ

109 *Rapido*] Ingenio rapaci, vel præcipiti atque audaci.

113 *Principis*] Theodosii magni.

114 *Numa*] Numa Pompilio secundo Romanorum Rege, cujus fuit magna gravitas, magna vitæ sanctitas.

Minos] Cretensium Rex, adeo justus, ut post obitum creditus sit unus esse ex judicibus Inferorum.

115 *Alumni*] Rufini.

116 *Clamor*] Qui signum est accla-

mationis et approbationis.

117 *Porrexere manus*] Olim porrigebant manus ad petendum silentium; ad testandam approbationem; ad offerendum auxilium, &c.

118 *Connexuit angue*] Implicavit vestes variis flexibus unius e suis serpentibus.

119 *Nodavitque adamante comas*] Crines reject in tergum, ne obstarant, et rejectos adamante colligavit,

Poscit, et ambusto flagrantis ab aggere ripæ 120
 Ingentem piceo succendit gurgite pinum,
 Pigraque veloces per Tartara concutit alas.

Est locus, extremum pandit qua Gallia littus,
 Oceani prætentus aquis, ubi fertur Ulixes
 Sanguine libato populum movisse silentem. 125
 Illic umbrarum tenui stridore volantum
 Flebilis auditur questus. Simulacra coloni
 Pallida, defunctasque vident migrare figuras.
 Hinc Dea prosiluit, Phœbique egressa serenos
 Infecit radios, ululatuque æthera rupit 130

tem mugientem, et ex tumultu ardenti littoris fumantis accendit tædam magnum in fluvio atro, ac movet pennas celeres per Inferos incertes. Terra jacet, qua parte Gallia porrigit littus ultimum; terra cincta undis Oceani: ubi Ulysses dicitur evocasse umbras latentes cruore gustato. Hic querela tristis animarum volitantium murmure levi exauditur: agricolæ vident spectra pallentia, et imagines defunctorum evolare. Inde Dea Megæra exiliit, et exiens polluit cultum clarum Solis, et com-

//////////

sororum Var. LL. ed. Antv.—120 *Poscit* hic pro *petit* poni, notaverat Heinsius. angusto marg. Isingr. *flagrantis* Voss. *flagrantis vertice* alter Moret.—121 *piceum* Vat. pr. *succendat* vel *succendit* Petav. pr.—122 *Nigraque* duo Vat. Ambr. tert. *Nigraque* vel *Pigraque* Vat. quint. *concutit* Thuan. Farnes.—123 *pandit qua* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *qua pandit* Pat. Oxon. pr.—124 *ubi* Exc. Lucens. sec. *quo* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *qua* Ambr. pr. *Ulixes* omnes fere Mss. *Ulysses* Isingr. et Lucens. in vet. cod. *Ulyses*.—125 *populos* Farn. *novisse* Oisel. Vicet. *silentum* Vat. quatuor, Pal. Pric. Farn. Oisel. Rott. *volantum* Exc. Læti, *silentem* Exc. Lucens. sec. atque ita correxerat Heinsius ascripto loco Lib. II. de Rapt. 237.—127 *auditu* Vat. quart. a m. sec. *auditus* Petav. tert.—128 *errare* Leid. sec. Exc. Gevart. *mugire* Med. sec. *mugire* vel *migrasse* Rott. *cutervas* Vat. pr.—129 *Huc* Vat. duo, Voss. *Hic* Petav. tert. *Huc* vel *Hine* Oxon. pr. Reg. Vat. quint. Petav. pr. *prosiliit* Put. Reg. Mazar. Med. pr. Oxon. pr. Leid. pr. ambo Moret. *pro-*

NOTÆ

hoc est fibula seu tænia, quæ ornata erat adamante.

Phlegethontu] Fluvium inferorum: αϕλεγέθων, ardeo, quasi fluvius ille sit fluvius ignis.

121 *Pinum*] Tædam factam ex pinu.

122 *Pigraque veloces*] Poëtæ non raro contraria jungunt. Tartara autem, altissimus inferorum locus, dicuntur pigra, quia sunt plena umbris pigris, inertibus.

123 *Gallia*] Ex qua Rufinus oriundus.

124 *Ulixes*] Fabula apud veteres vulgata, Ulyssem excisa Troja in Oceanum Occidentalem advenisse.

125 *Sanguine libato*] Hausto, gustato, id quod necessarium erat ad evocationem umbrarum.

Populum silentem] Umbras inferorum.

127 *Simulacra pallida*] Umbras pallescentes mortuorum.

128 *Migrare*] Alii, *mugire*, id est, gemere.

Terrifico. Sensit feralē Britannia murmur,
 Et Senonum quatit arva fragor, revolutaque Tethys
 Substitit, et Rhēnus projecta torpuit urna.
 Tunc in canitiem mutatis sponte colubris,
 Longævum mentita senem, rugisque severas 135
 Persulcata genas, et ficto languida passu,
 Invadit muros Elusæ, notissima dudum
 Tecta petens, oculisque diu viventibus hæsit,
 Pejorem mirata virum. Tunc talia fatur:

movit aërem clamore terribili. Anglia audit sonum funestum; et clamor concutit campos Senonum, atque mare regressum stetit, ac Rhēnus stupuit urna abjecta. Tum Megara conversis ultro serpentibus in canos crines, fingens senem annosum, et habens frontem aratam rugis tristibus, et debilis gressu simulato, intrat mœnia Elusæ, adiens domum cognitam sibi jampridem, atque longum constitit oculis invidentibus admirans Rufinum hominem tetriorem, quam putarat: tum dicit hæc

siluit tres Vat. Pal. Farn. Pric. Oisel.—131 *Tartareo* Thuan. *sensit* Med. sec. Ambr. tert. *ferale* Exc. Læti et Lucens. *lethale* Pric. *fatale* ed. Parm. et Vicet. *ferale* vel *fatale* Exc. ex Pat. rec.—132 *Tethis* Var. LL. ed. Antv. *Thenis* vel *Thetis* Lov.—133 *Rheni* Med. tert. *Rhenus* vel *Rhemus* Florent. Put. Ambr. pr. *remis* Med. quart. *subjecta* Ambr. pr. Med. sec. Pnt. Rott. *unda* quatuor Vat. Pal. Rott. Oisel. *urna* Pric. a m. pr. Farn. vet. Gyr. Exc. Lucens. marg. Isingr. sec. *urna* vel *unda* Florent. Petav. pr. Ambr. pr. item Moret.—134 *sæpe* Vat. pr. Oisel. Thuan. Rott. Pric. a m. pr. *sæpe* vel *sæpe* Florent. Ambr. pr. Vat. sec. *figuris* pro *Colubris* Thuan.—135 *Longævam* et *Longævum* Thuan. *serenas* Ambr. tert.—136 *Persulcata* Exc. Læti et Lucens. *Perfalcata* ed. Vicet. *Præsulcata* Vat. sec. Leid. pr. *persiccata* Exc. lib. Rhem. a m. sec.—137 *Invasit* Rott. *Elusæ* vet. Gyr. Vat. pr. Pric. Oisel. Florent. Med. sec. Exc. Lucens. sec. Var. Lect. ed. Antv. *Elysæ* Exc. Læti. Ald. *Elisæ* Lov. ambo Moret. tres Vat. Pal. Rott. duo Med. Put. tres Petav. Reg. Pat. Thuan. Mazar. duo Oxon. item Leid. Heins. ed. Parm. Vicet. *Elisse* Farn. *Elisis* Exc. Lucens. pr. *Elises* Med. quart. *Eleusæ* Thuan. [*Elusa* urbs Galliæ in Agennia. Sulpit. Sever. Lib. II. *Elusonem* Paulinus appellare videtur Epist. VI. sub finem.] Hæc Heinsius ad ed. Antverp. Plant. 1596.—138 *petens* Exc. Læti, *petit* ed. Parm. et Vicet. *languentibus* Pat. *lucentibus* vel *liven- tibus* Reg. Oxon. pr.—139 *tum* Exc. Lucens. sec. Oxon. pr.—140 *Te sine fine*

NOTÆ

131 *Britannia*] Major scilicet, quæ opposita est Galliæ Aquitanicæ.

132 *Senonum*] Senones sunt populi Galliæ; at hic ponitur pars pro toto.

Revolutaque Tethys] Mare retroac- tum contra æstum. Tethys Tethysos, est mater Nympharum maris, et hic ponitur pro mari: at Thetis Thetidos, est Nympha maris, mater Achillis.

133 *Urna*] Fluvii urnæ tribuuntur, ex quibus aquas effundunt.

134 *Mutatis sponte colubris*] Quasi serpentes ultro sese mutaverint in crines, ut res facilius fieret.

135 *Sereras*] Seniles: nam senex severus, difficilis, querulus.

136 *Ficto languida passu*] Fingens se obrepere debilitatis pedibus, instar senis.

137 *Elusæ*] Urbs olim florentissi- ma, Claudiani temporibus, vulgo *Euse* en Gascogne.

Otia te, Rufine, juvant? frustra que iuventæ 140
 Consumis florem patriis inglorius arvis?
 Hæc nescis quid fata tibi, quid sidera donent,
 Quid fortuna paret: toti dominabere mundo,
 Si parere velis. Artus ne sperne seniles.
 Namque mihi magicæ vires, ævique futuri 145
 Præscius ardor inest: novi quo Thessala cantu
 Eripiat lunare jubar, quid signa sagacis
 Ægypti valeant, qua gens Chaldæa vocatis
 Imperet arte Deis: nec me latuere fluentes

verba: O Rufine, an requiris tibi placet? Et perdis inutiliter sine gloria florem ætatis in agris patriæ tuæ? Ah! ignoras quid fata dent tibi, quid cælum, quid fortuna præparet? Imperabis Orbi universo, si velis obedire. Ne contemnas corpus debile senis. Etenim artes Magicae sunt mihi, et ignis divinus cognoscens res futuras. Cognovi quibus incantamentis Saga deducat Lunam micantem: quid prosint characteres Ægypti solertis: qua ratione natio Chaldæa dominetur Diis

*****

Exc. Voss. Heinsius corrigit *frustrane*.—141 *absumis* Incert. Heins. *patriis* Vat. duo et Exc. *Lat. patriisque* Florent. Rott. Vat. duo, Pat. *armis* Pal. Med. pr. et tert. a m. pr. Exc. Lucens. et ed. Vicet.—142 *donent* duo Oxon. duo Leid. et Vat. *Liviu. dedent* Exc. Lucens. sec. *debent* vet. Gyr. Isingr. *donent vel debent* Vat. pr. *spondent vel donent* Moret. pr.—143 *toti dominabere mundo* tres Med. *toto donabere mundo* Leid. pr. Vat. pr. Rott. Oisel. Thuan. Florent. Petav. tert. Vat. *Liviu. Moret. pr. a m. sec. et Incert. Heins. toti dominabere vel toto donabere* Reg. Put. Petav. pr. Oxon. pr. *toto dominabere* Vat. quart. duo Leid. *toti vel toto* Pat. Lov.—144 *nec* Petav. sec. et Pat.—146 *quo vel quid* Oxon. pr. *quod vel quo* Reg.—147 *Eripiat vel Excipiat* Florent.—149 *Imperet* duo Vat. Rott. Petav. pr. duo Ambr. Exc. Lat. et Lucens. sec. Ald. *Imperat* Oxon. sec. duo Leid. duo Vat. Pal. Farn. Pric. Oisel. ita

NOTÆ

142 *Sidera*] Numina quæ cælum habitant sideribus distinctum. Ceterum Poëta ea attulit omnia, ex quibus Philosophi iudicant de rerum eventu. Stoici fati, Academici astris, Epicurei fortunæ tribuunt rerum omnium causas.

144 *Si parere velis*] Alii legunt, *servire*, nec male: 'Servilia nempe omnia pro dominatione.' Tacitus.

146 *Præscius ardor*] Quædam particula mihi est ignis divini, quæ facit ut præsciam res futuras.

Thessala] Saga, a Thessalia, quæ fecunda Magis, herbisque veneficis.

147 *Eripiat*] Detrahat, avellatque Lunam ex cælo. Vetus est Antiquo-

rum error credentium Lunam posse deduci incantamentis, atque avelli Cælo; ideoque ut tanto malo occurrerent, adhibebant tinnitus sonosque æris.

Signa] Characteres Magici, aut notæ Hieroglyphicæ, quæ varia rerum indicia continebant.

Sagacis] Ægyptus sagax, seu docta appellatur, quia illa diu floruit velut mater omnium disciplinarum.

148 *Gens Chaldæa*] Magici sacri- ficiis insignes olim Chaldæi.

149 *Imperet Deis*] Evocet Deos, qui veniunt, tanquam obediant evocantibus.

Arboribus succi, funestarumque potestas 150
 Herbarum, quicquid letali germine pollens
 Caucasus, et Scythicæ vernant in gramina rupes,
 Quas legit Medea ferox, et callida Circe.
 Sæpius horrendos Manes sacrisque citavi
 Nocturnis Hecaten, et condita funera traxi 155
 Carminibus victura meis; multosque canendo,
 Quamvis Parcarum restarent fila, peremi.

evocatis. Neque ignoro liquores stillantes ex arboribus, et vires perniciosas herbarum, quascumque Caucasus alit turgentes semine mortifero; et quas saxa Scythica fundunt herbas, quas Medea crudelis collegit, et Circe astuta. Ego frequentius evocavi Manes horribiles, et Hecaten in sacrificiis nocturnis, et reduci figuras mortuorum sepultas, revictura incantamenti meis: atque interfeci plurimos cantando, etsi stamina Parcarum nenda superessent. Ego coëgi quercus erra-

Pulman. ed. Vicet. et Parm. *neque* Mazar.—151 *germine* Ambr. tert. Exc. Lucens. *carmine* Med. sec. Vat. quint. marg. Isingr. reliqui omnes *gramine*. ita Gesner. *pollet* Pric. a m. pr. et Ald.—152 *Scythiæ* Pat. Farn. Pric. Thuan. Med. duo, Exc. Gevart. ed. Parm. et Vicet. *Scitica* Oxon. sec. *Sitiæ* Oxon. pr. a m. sec. *gramine* Ambr. duo et Tholos. Vicet. et Parm. *vernanti* *gramine* Bonon. *gramine* etiam habent omnes Vat. Pal. Farn. Rott. Pric. Oisel. *gramina* Exc. Lucens. sec. *carmina* et emend. *gramina* Florent. *rupes* vel *cautes* Vat. pr. Heinsius legit *vernant in carmina*. ita Gesner. *carmine* Isingr.—153 *Quasque legit* Florent. a m. sec.—154 *litices* pro *Manes* marg. Isingr. *vocavi* Bonon. a m. sec. *levavi* Exc. Lucens. sec. *litavi* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *litavi* vel *levavi* Pric. *titando* Vat. pr. pro varia lect. *litatis* Med. tert. *litatam* legit Heinsius, qui ascripserat locum Ovid. Met. xiv. 364. 'sacrisque ex more litatis.' sic *sanguine litare* Capitolin. p. 168. l. 27. alia vero manu, ut videtur, notatum erat, *sacrisque citavi* vet. cod. Claverii. vid. Val. Flacc. Lib. iii. 520. loco corrupto, 'Furias Ditemque ciebo.' male *morebo* v. c. Carr. quod præcessit. *citavi* autem jam conjecerat Gronov. ad edit. Barth. *conditaque* Vat. quart. et quint.—158 *Et reragas* Med. quart.

NOTÆ

150 *Succi*] Funesti ac pestiferi liquores ex arboribus manantes.

152 *Caucasus*] Mons Asiæ versus Septemtrionem, Magicis herbis abundans: efficacissima porro ad veneficium gramina montium. Et duplex est Magia, una fit per carmina, altera per herbas: utramque sæpius Poëtæ conjungunt.

Scythicæ rupes] Rupes Scythiæ, regionis in Asia; sed et Scythia est Europæa.

153 *Medea*] Filia Ætæ Regis Colchorum; fœmina Magicis artibus, et liberorum cæde infamis.

Circe] Solis et Perses Nymphæ fi-

lia, et Ætæ Colchorum Regis soror, veneficiorum peritissima.

154 *Manes*] Deos Inferorum horribiles visu.

155 *Hecaten*] Tergeminam, quæ nocturnis sacrificiis evocabatur ex Inferis. Hecaten, Dianam, et Lunam eandem esse putant, tergeminaque faciunt ob tres varias Lunæ facies.

Condita funera] Condita funera et sepulta cadavera in lucem reducere; id quod per incantamenta fieri posse credebant. Sic funus ponitur pro cadavere, quod funere effertur.

157 *Quamvis Parcarum restarent fila*] Fila nenda scilicet; hoc est etsi Par-

Ire vagas quercus, et fulmen stare coëgi.
 Versaque non prono curvavi flumina lapsu,
 In fontes reditura suos. Neu vana locutum 160
 Me fortasse putes, mutatos cerne penates.
 Dixerat: et niveæ (mirum) cœpere columnæ
 Ditari, subitoque trabes lucere metallo.
 Illecebris capitur, nimiumque elatus avaro
 Pascitur intuitu. Sic Rex ad prima tumebat 165
 Mæonius, pulchro cum verteret omnia tactu.
 Sed postquam riguisse dapes, fulvamque revinctos

bundas currere, et fulmen consistere; ac retroëgi fluxus mutatos, cursu averso, reversuros in caput suum: et ne credas forsitan me dixisse inania, vide domum mutatam. Senex sic locutus fuerat; et columnæ candidæ, rem admirabilem! inceperunt locupletari, et luquearia fulgere auro repentino. Rufinus vincitur his lenociniis, et nimis inflatus alitur aspectu cupido. Ita Midas Rex Phrygiæ superbiebat ad dona prima, cum mutaret cuncta attactu pretioso; at postquam conspexit cibos in-

*****

flumen Florent. et Exc. Lucens. *fulmen* Exc. Lucens. sec. *fulmina* Livin. marg. Isingr. reliqui Mss. Ald. et ed. Vicet. *flumina* exhibent. *flamina* Isingr. Colin. *stamina* Ed. Elzevir. an. 1650. *flare* marg. Isingr.—159 *tersaque* ed. Claver. *parvo* alter Moret. a m. pr. *repressi fl. cursu* cod. Pulman. marg. Isingr. *curvanti* unus Barth. *currari* Vat. pr. Farn. *cursu* Pat. et Vat. sec.—160 *Ad* Exc. Læti. *ne* Pat. Farn. Put. Reg. Oxon. pr. Ambr. pr. item Vat. Petav. sec. Exc. Lucens. sec. Voss. non Rott. *nec* Med. sec. *locutam* Pal. a m. sec. Med. duo, Petav. sec. a m. sec. et tert. unus Heins. Exc. Læti et ed. Vicet. *locutum* Thuan. pro var. lect. et Exc. Lucens. pr.—162 *Dixit ad hæc* Ambr. sec. *en* conjiciebat Heinsius. *lapidum* pro *mirum* Pat.—164 *nimum* sine copula Farn. *avorum* Var. LL. ed. Antv.—165 *aspectu* vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. *adprime* Pat. *tumebat* Exc. Læti et Lucens. *timebat* Pal. Petav. sec. *ruebat* ed. Vicet.—166 *tractu* pro *tactu* Oisel.—167 *riguere* Tholos. Ambr. pr. *ful-*

NOTÆ

cæ nondum consumsissent omnia vitæ fila, tamen homines occidi contra fati ordinem, tempusque vitæ præfixum.

159 *Non prono lapsu*] Cursu averso, contrario, qui non pronus seu declivis erat, sed redeat versus fontem.

Curvari] Frænavi, reflexi, retroëgi versus fontem.

162 *Dixerat*] Megæra in senem conversa, sic locuta erat.

Niveæ] Candidæ instar nivis.

163 *Metallo*] Auro, κατ' ἐξοχήν, per excellentiam.

164 *Illecebris capitur*] Delinitur, vinciturque his magnificentiæ illecebris.

Avaro pascitur intuitu] Pascitur aspectu rerum avaritiæ suæ placentium.

165 *Rex Mæonius*] Midas rex Phrygiæ dicitur Mæonius aut Lydius, quod abluus sit Pactolo Lydiæ fluvio: Lydia quippe et Mæonia promiscue usurpantur.

166 *Pulchro tactu*] Tactu res pulchras efficiente, aureas scilicet.

167 *Riguisse dapes*] Nam Midas quicquid tangebatur, vertebatur in au-

In glaciem vidit latices; tum munus acerbum
Sensit, et invisio votum damnavit in auro.

Ergo animi victus, Sequimur, quocumque vocabis, 170
Seu tu vir, seu Numen, ait: patriaque relicta
Eoas jussu Furiae tendebat ad arces,
Instabilesque olim Symplegadas, et freta remis
Inclyta Thessalicis; celsa qua Bosphorus urbe

duruisse, et vinum constrictum in gelu flarum; tunc animadvertit donum esse molestum, et condemnavit desideria sua in auro odioso. Igitur Rufinus, mente superata, inquit, Inus quo jusseris, sive tu es homo, sive Deus. Et patria derelicta Rufinus imperio Furiae properabat ad urbes Orientis, et Symplegadas quondam inconstantes, atque maria celebratu navigationibus Thessalicis: qua parte Bosphorus

////////

ramque revinctos Exc. Læti et Lucens. sec. *flavamque* Leid. pr. Farn. *ful-*
ramque vel *flavamque* Rott. *revinctos* Med. quart. et Exc. Lucens. pr. *reductos*
Farn. ed. Parm. et Vicet.—168 *tum* Bonon. Tholos. Lov. Anbr. Thuan. Leid.
pr. duo Oxon. et Petav. item Incert. Heins. *tunc* Rott. Oisel. *vidit* Exc. Læti
et Lucens. pr. *vertit* Pat. ed. Parm. et Vicet.—169 *invito* Bonon. Oisel. Med.
tert. duo Petav. alter Moret. *invicto* Leid. pr. a m. pr. *inviso* vel *invito* Reg.
Lov. duo Oxon. *inviso* vel *invicto* Vat. sec. *injusto* Ambr. pr.—170 *animum*
Pric. *animum* vel *animi* Vat. quint. *victus* vel *tactus* Oxon. pr. *vocabis* Vat.
opt. Farn. Pal. Rott. Oisel. Oxon. *vocaris* Med. duo, Thuan. et duo Vat.
vocatis Vat. quart.—172 *jussu Furie* Mazar. Lov. Tholos. Leid. sec. alter
Moret. Petav. pr. Ambr. tert. ed. Parm. et Vicet. *Furie jussu* Vat. sec. Rott.
Pal. Oisel. *ductu* vel *monitu* Bonon.—173 *Instabilesque* Exc. Lucens. pr. Vat.
pr. et tres al. *Instabiles*, absque copula, Reg. Leid. pr. Vat. pr. Rott. *diu* duo
vet. *diu* vel *olim* Moret. pr. *Symplegadas* Oxon. pr. *Symplegades* Rot. Pal.
unus Heins. duo Vat. item Med. ambo Moret.—174 *Indita* Lov. Med. sec.
Exc. Voss. *Indita* vel *Inclita* alter Moret. *qua celsa* Med. quart. *celsa qua* Vat.
duo, Pal. Farn. Rott. Pric. *arce* Exc. ex Pat. rec. a m. sec. et ed. Vicet.

NOTE

rum: et sic ex Ovid. 'Copia nulla
famem relevat, sitis arida guttur
Urit, et invisio meritis torquetur ab
auro.'

170 *Animi victus*] Virtute scilicet,
seu mente animi victus; ἀκρατής θυ-
μοῦ, Arist. *Impotens animi*, qui resis-
tere non potest.

172 *Eoas ad arces*] Orientis urbes,
versus Auroram: ἥως, vel ἕως, *Auro-
ra*: ἑώς, pertinetur ad Orientem.

173 *Instabilesque olim Symplegadas*] *Cyaneos scopulos* trans Bosphorum
Thracium, instabiles dictos, quod in-
ter se collidi viderentur: unde Sym-

plegades vocantur, ἀπὸ τοῦ συμπλήτ-
τεσθαι, collidi, concurrere.

Freta remis inclyta Thessalicis] Ma-
ria celebrata navigationibus Minya-
rum seu Argonautarum, ejus expe-
ditionis Dux Jason erat Thessalus.

174 *Bosphorus*] Thracius, qui sic di-
citur a bovis meabili transitu, seu
quod bos hoc fretum transnare pos-
sit: βοῦς, bos, πόντος, transitus, πορεύομαι,
rado, eo; unde et dici deberet potius,
Bosphorus.

Urbe] Byzantio, Constantinopoli,
quæ sedes erat Imperii Orientis, non
procul a Bosphoro Thracio.

- Splendet, et Odrysiis Asiam disternit oris. 175
 Ut longum permensus iter, ductusque maligno
 Stamine fatorum claram subrepsit in aulam,
 Illicet ambitio nasci, discedere rectum;
 Venum cuncta dari. Profert arcana, clientes
 Fallit, et ambitos a principe vendit honores. 180
 Ingeminat crimen, commoti pectoris ignem
 Nutrit, et exiguum stimulando vulnus acerbatur.
 Ac velut innumeros amnes accedere Nereus

refulget ob urbem altam, et separat Asiam a finibus Thraciae. Postquam Rufinus peragrata longa via, et conductus filo pessimo fatorum, insinuat se in Regiam illustrem, statim ambitio oriri, aqutitas recedere; omnia vendi coeperunt. Dirulgat secreta, decipit clientes, et vendit dignitates petitas ab Imperatore: duplicat scelera; alit flammam cordis iracundi, et asperat plagam parvam excitando. Et quemadmodum Neptunus ignorat fluvios infinitos ad se venire, et licet hinc sorbeat

////////

urbe vel arce Oxon. pr. ceteri Mss. urbe.—175 Otrisiis Exe. Lib. Lucens. sec. Odrysiis ed. Vicet. Otrysiis vel Othrysiis ceteri. Orthrysiis Parm. Ald. al. Othrysiis multi codd. discriminat Vat. quatuor, Pal. Pric. Oisel. Rott. disternit vel discriminat Moret. pr. et Farn. horis Var. Leet. ed. Antv. Farn. Oxon. Leid.—176 Et Vat. quart. dimensus Pric.—177 subrepsit Incert. Heins.—179 profert Bonon. proferre Exe. Lucens. quod probat Heinsius, unde et vs. seq. fullere et vendere eodem modo legebat. In Excerptis Barthianæ Claud. editionis, ad quam ex Schotti Codicibus quædam notaverat Gronovius, hæc leguntur: ambitos a principe] Juvenal. Sat. viii. 128. Lamprid. in Sever. p. 230. 251. Cic. Philip. ii. cap. 32. Tacit. xiv. Ann. 52. Dio de Cævide in Vespasiano. Hoc est vendere fumos Martial. iv. Ep. v. ubi male interpres. Cic. Lib. xiii. Ep. Fam. 36. et iv. in Verr. cap. 31. Liban. Orat. de Assessor. pag. 193. Cic. i. ad Q. Frat. c. 4. Cassiod. Ep. ix. 24. Luet. lib. v. c. 11. auditos marg. Isingr.—181 commoti vel quo moti Oxon. pr. criminis Florent. Vat. sec. Exe. Lucens. ignes Oxon. sec. Pal. Med. duo, Bonon. Petav. tert. dno Ambr.—182 cumulando Vat. pr. Pric. Oisel. Thuan. Petav. pr. a m. sec. Stimulando vel cumulando Put. et Vat. quart. stimulando vel simulando Oxon. pr. pectus Incert. Heins. hunc vers. ignorat Vicet. ed.—183 Ac velut Reg.

NOTÆ

- 175 *Odrysiis]* Thraciis, ab Odrysis populis Thraciæ.
 176 *Ductusque maligno stamine fatorum]* Quasi fata mala enim filo deduxissent in aulam Theodosii: alludit ad filium Theoco datum ab Ariadne.
 177 *Subrepsit]* Malis artibus.
 179 *Venum cuncta dari]* Venumdari cuncta: id quod sit ambitione ingruente.
Profert arcana] Pecunia corruptus vulgat secreta sibi commissa, fallit clientes, &c.
 181 *Ingeminat crimen]* Apud Principem delator improbus crimen exaggerat, duplicat suis mendaciis.
Iguem nutrit] Alit iracundiam Theodosii Principis ad iram propensi.
 182 *Exiguum stimulando vulnus acerbatur]* Exiguum vulnus, id est, parvum malum reddit acerbius, Principem malis stimulis excitando.
 183 *Nereus nescit]* Deus maris, non sentit accedere tot fluvios.

Nescit, et undantem quamvis hinc hauriat Histrum,
 Hinc bibat æstivum septeno gurgite Nilum, 185
 Par semper similisque manet. Sic fluctibus auri
 Expleri sitis ista nequit: cuicumque monile
 Contextum gemmis, aut prædia culta fuissent,
 Rufino populandus erat: dominoque parabat
 Exitium fœcundus ager: metuenda colonis 190
 Fertilitas. Laribus pellit, detrudit avitis
 Finibus, aut aufert vivis, aut occupat hæres.
 Congestæ cumulantur opes, orbisque ruinas

Danubium exundantem, inde per æstatem potet Nilum, cum septem alveis, remanet usque idem, et æqualis: ita sitis illa Rufini non potest satiari undis aureis. Cuicumque torquis erat ornatus lapillis, aut agri æberes, ille spoliandus erat Rufino: et campus fertilis pariebat perniciem domino suo: fœcunditas erat timenda agricolis. Ejicit eos domo; deturbat fundis patriis; vel eripit viventibus iis, aut hæres invadit. Congregantur divitiæ immensæ, et domicilium unicum recipit furta terrarum:

////////

Pnt. Mazar. Med. quart. Oxon. sec. Leid. pr. relud Pat. et Moret. sec. *At veluti* ed. Vicet. ceteri omnes *reluti*.—185 *effusum* Vat. quint. qui tamen et vulgatam habet, *litore* Isingr.—186 *meat* Med. quart. Florent. Exc. Læti et Lucens. ed. Parm. *manet* vel *meat* Pnt. Ceteri Mss. et ed. Vicet. *manet*. in Med. quarto erat, *Par est persimilisque meat*.—187 *suis ista* Pric. vulgo *calor iste*. male. *calor ille* Gesner. *circumque* et emend. *cuicumque* Moret. sec. *circumque* Var. Lect. ed. Antv. a m. pr.—188 *Contextum* Exc. Læti. *Prætextum* Pric. ac duo Vat. Petav. pr. a m. pr. *prælia* Exc. Lucens. sec.—189 *feribat* ed. Vicet. *parabat* Exc. Lucens. *parabat* vel *feribat* Exc. Pat. rec.—191 *rellit* vet. ed. Parm. *amicis* Ambr. pr.—192 *unus* pro *viris* Leid. pr. a m. pr. *viras* Farn.—193 *conjectæ* Voss. *ruinas* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *rapinas* Pat. Heinsius primo *coniciebat ruinam*: sed tandem legit, 'orbisque rapinas Accipit una mauns.' et ascripsit. *rapinas* est in Isingrini Codice. sic et locu-

NOTE

184 *Histrum*] Danubium, maximum Europæ fluvium, orientem ex vico Vittenbergensi, et se exonerantem in Pontum Euxinum.

185 *Æstivum Nilum*] Fluvium Africæ celebratissimum. Oritur ex duobus parvis fontibus trans lacum *Dambea*: alluit et fœcundat Ægyptum, solutis montium nivibus exundans, mensibus Junio et Julio.

Septeno gurgite] Septenis ostiis in mare Mediterraneum se olim exonerabat, unde septemgeminus dicitur.

186 *Similisque manet*] Magnitudine et figura.

187 *Sitis*] Ardor sceleratus habendi, nullis undis aureis restingui potest.

Monile] Sordida prorsus avaritia, quæ vel mulierum ornamentis non parceret.

191 *Laribus*] Lares sunt Dii domestici: hic ponuntur pro domo.

192 *Occupat hæres*] Rufinus hæres in testamento scriptus vel vere vel falso, invadit bona. Porro miserum olim erat istud adulandi genus, quo moribundi, Principem virosque potentes partim hæredes scribebant, ut illi reliqua bona suis liberis conservarent,

Accipit una domus : populi servire coacti,
 Plenaque privato succumbunt oppida regno. 195
 Quo, vesane, ruis ? teneas utrumque licebit
 Oceanum, laxet rutilos tibi Lydia fontes,
 Jungantur solum Cræsi Cyrique tiara :
 Nunquam dives eris, nunquam satiabere quæstu.
 Semper inops, quicumque cupit. Contentus honesto 200
 Fabricius parvo spernebat munera Regum,
 Sadabatque gravi Consul Serranus aratro,

gentes coactæ sunt servire, et urbes ditissimæ cedunt imperio hominis privati. Quo raperis, insane Rufine ? Quamvis possideas geminum Oceanum, licet Lydia aperiat tibi fontes aureos, solum Cræsi et tiara Cyri jungantur, nunquam eris locuples, nunquam satiaberis pecunia. Semper pauper est, quicumque desiderat. Fabricius contentus exiguis opibus et honestis, contemnebat dona Regum, et Serranus Consul laborabat affixus duro vomeri, et parva domus operiebat Curios

//////////

tus est Lib. i. in Eutrop. ' nunc uberiore rapina Peccat in orbe manus.' *Prædam* vocat similiter Lamprid. in Commodo de Perenni p. 47. l. 35. sic II. in Rufin. 442. ' Illa manus, quæ sceptrâ sibi gestanda parabat.' et alibi, ' Quidquid amas, dabit illa manus.' Hæc Heinsius ad edit. Lugd. 1551.—194 *manus* Med. sec. Florent. *domus* vel *manus* Pnt. Rott. et pro varia lect. Florent. *sunt jure pro servire* Vat. quart. *pressi* vel *populi* Florent.—197 *licet* India Farn.—198 *jungatur* Pnt. Farn. Moret. pr. Exc. Lucens. *Et jungant Tyri Cræsiq[ue] thyra Vicet. Cyrrhi Cræsiq[ue]* Parm. Med. sec. *Cræsi Cyrique* Florent. quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Moret. pr. Exc. Lucens. *Cyri Cræsiq[ue]* reliqui Mss. *tiara* Vat. sec. Pal. Farn. Rott. duo Leid. Oxon. sec. reliqui omnes *tiara. tiara* vel *corona* Moret. pr. Heinsius corrigebat *tiaras*. ut IV. Cons. Honor. 215.—201 *regis* marg. Isingr. *regnum* Parm.—202 *Sur-*

NOTÆ

194 *Una domus*] Rufini, quæ erat velut spelunca latrocinii.

Populi servire coacti] Redacti in servitutem, et velut venditi a Rufino, qui præfecturas vendebat Provincia- rum præsidibus. Hi ideo ita vexabant, et obruebant vectigalibus populos, ut velut servi generent oppressi.

195 *Plenaque*] Plenæ urbes divitiis cedunt Rufino dominanti.

196 *Utrumque Oceanum*] Opes utriusque Oceani Eoi et Occidentalis.

197 *Lydia*] Minoris Asiae regio, in qua Pactolus aurifer fluit.

198 *Cræsi*] Qui Rex erat Lydiae, Delph. et Var. Clas.

et Regum ditissimus.

Tiara] Ornamentum capitis, Persicarum prins mulierum ; sed quo postea usi sunt Reges Persarum, et Sacerdotes.

201 *Fabricius*] Civis Romanus fortissimus, frugalitate conspicuus, tenuissimo censu contentus vivebat, et Samnitum et Pyrrhi Epirotarum Regis dona repudiabat.

202 *Serranus*] Civis Romanus sic dictus a serendo : quidam putant eum esse Cincinnatum, qui ab aratro ad Consulatum, deinde ad Dictaturam vocatus est.

Claud.

H

Et casa pugnaces Curios angusta tegebat.

Hæc mihi paupertas angustior: hæc mihi tecta

Culminibus majora tuis: tibi quærit inanes

205

Luxuries nocitura cibos: mihi donat inemtas

Terra dapes: rapiunt Tyrios tibi vellera fucos,

Et picturatæ saturantur murice vestes:

generosos. Hæc pauperies, o Rufine, affluentior videtur mihi: hæc domus videtur mihi magnificentior turribus tuis: luxus perniciosus consecatur tibi dapes inutiles: terra dat mihi liberaliter cibos: illic lana sarbet liquores Tyri, et vesti-

//////////

ranus Put.—203 *pugnantes* Med. sec. Rott. *pugnaces* vel *pugnantes* Moret. sec. *tenebat* Farn. Pric. Thuan. Med. quart. Oxon. pr. Ald. Isingr. ed. Parm. et Vicet. *tegebat* vel *rigebat* Med. sec. *tenebat* vel *tegebat* Put. reliqui Mss. *tegebat*.—204 *angustior* tres Vat. Pal. Pric. Rott. Oisel. *angustior* Vat. quart. Farn. *opulentior* vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. Isingr. Helmæst. Var. Lect. ed. Antv. ita Gesner. *angustior* vel *opulentior* Put. Petav. tert.—205 *si quærit* Ambr. pr. *hic quærit* Leid. pr. *ibi* vel *tibi* Put. *inanis* Exc. Lucens. sec. *quærat*, *rapiant*, et *saturentur* legebat Heinsius.—206 *tibi donat* Vat. pr. *hic donat* Put. et Leid. pr. *ineptas* Tholos. Heinsius ad oram primæ suæ edit. ascripserat. [*tibi quærit inanes*] Tota hæc digressio ex Virgilio deprompta Lib. II. Georg. v. 458. et seqq.—207 *rapiant* Thuan. *tibi* Pric. Rott. Oisel. *ibi* Leid. pr. ita Gesner. *tibi* vel *ibi* Put. Oxon. sec. *sucos* Vat. quatuor, Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Lucens. *fucos* Florent. Pat. Tholos. Petav. pr. *fucos* a m. pr. et emend. *succos* Lov. *fucos* vel *succos* duo Oxon. Heinsius ascripserat locum Corippi lib. II. ‘Curaque puniceis induxit regia vinclis, Parthica capano luerant quæ tergora fucis.’ et Mattii in Mimiambis apud Gell. Noct. Att. lib. XX. c. 9. ‘Jam tonsiles tapetes ebrii fucis.’—208 *Hinc* Vat. sec. Florent. Oisel. Med. sec. ed. Parm. *satiuntur* Med. pr. Mazar. Pal. Pric. *saturantur* Thuan. *fucantur* Exc. Lucens. sec. *signantur* marg. Isingr.

NOTÆ

203 *Curios*] Curius Dentatus, vir etiam notæ frugalitatis fortitudinisque, Samnitum aurum contempsit, dicens eum qui rapis vesci posset (nam rapas in foco torrebat) auro non indigere: Romanosque male imperare aurum habentibus, quam aurum habere.

204 *Opulentior*] Alii legunt, *angustior*; sanctior, venerabilior, splendidiior, feliciior. Auctor Panegyrici ad Pisonem: ‘Ipsaque possesso meus est opulentior auro.’

205 *Culminibus*] Turribus, domibus excelsis atque magnificis.

Quærit] Magno labore consecatur.

206 *Luxuries nocitura*] Ex luxu

quippe, et epularum varietate morbi creantur: ‘Ipsæ voluptates in tormenta vertantur.’ Seneca.

207 *Rapiunt Tyrios tibi vellera fucos*] Lana tingitur purpura Tyria, seu qualis est Tyri incolarum. Fucus est id quo lana mutatur, atque fucatur. Tyrus est urbs Phœnicia, nota purpura.

208 *Picturatæ*] Variis picturis distinctæ; ac u pictæ.

Murice] Murex est genus piscis, quo utebantur ad tingendam purpuram, sicque ponitur pro purpura. Alii dixerunt Muricem esse Florem ad eodem usus aptissimum, et inventum a cane Herculis.

Hic radiant flores, et prati viva voluptas
 Ingenio variata suo: fulgentibus illic 210
 Surgunt strata toris, hic mollis panditur herba,
 Solicitum curis non abruptura soporem.
 Turba salutantum latas ibi perstrepat aedes :
 Hic avium cantus, labentis murmura rivi.
 Vivitur exiguo melius: natura beatis 215
 Omnibus esse dedit, si quis cognoverit uti :
 Hæc si nota forent, frueremur simplice cultu :
 Classica non fremerent: non stridula fraxinus iret :
 Non ventus quateret puppes, non machina muros.

menta picta tinguntur purpura: hic flores micant, atque deliciæ naturales pratorum, distinctæ suapte natura: illic cubilia attolluntur lectis nitentibus; hic gramina tenera premuntur, non turbatura somnum anxium solitudinibus; illic cetera clientum personat domum spatiosam: hic concentus volucrum, sasurri fluvii fluentis me delectant. Vivitur ex parvis bonis placidius: natura concessit cunctis esse felicibus, si aliquis sciat bene uti bonis. Hæc si essent cognita, contenti essemus victu tenui; tubæ non clangerent, sagittæ sonantes non vibrarentur, venti non everterent naves, non tormenta bellica everterent urbes. Avaritia improba auge-

//////////

ritiuntur Exc. Voss.—209 *Hinc* Med. sec. Florent. Moret. pr. *Hic* vel *Hinc* Exc. Læti. *hic prati* Vat. pr. *hinc prati* Vat. sec. et Rott. Heinsius ascripserat: vid. Catalecta Pithœi, pag. 34. 35. Senec. Hippol. 483. et seqq. et in Here. Œt. 643. &c.—210 *surgentibus* Thuan. *illinc* Med. sec.—211 *structa* ed. Parm. et Vicet. *strata* vel *structa* Exc. Pat. rec. *hinc* Rott.—212 *abruptura* Leid. pr. *abruptura* Rott. *obruptura* Farn. unde *obruptura* conjiciebat Heinsius.—213 *letas* Vat. sec. *ibi* Leid. pr. Exc. Læti. *ibi* vel *tibi* Reg. Put. reliqui omnes *tibi*. ut et ed. Vicet.—214 *Hinc* Rott. Med. sec. *Hic* Vat. pr. *labentis* Farn. m. pr. Med. tert. item Ambr. tert.—215 *exiguus* Oxon. pr. *beatos* Floret. Rott. Petav. tert. Leid. sec. Exc. Læti et Gevart. *beatos* vel *beatiss* Med. sec. Oxon. sec.—217 *foret* Vat. quatuor, *fruerentur* Farn. *cultu* Vat. pr. *rectu* Oxon. pr.—218 *generent* Vat. Livin. marg. Isingr. *generent* vel *fremere*nt Vat. pr. et sec. *nec* Med. quart. Incert. Heins. Exc. Lucens. *stridula* Farn.—219 *Nec—nec* Oxon. pr. Med. quart. unus Heins. Exc. Lucens. *ventis* Med. sec. *puppis* Oisel. *trabes* Med. quart.—220 *sceleratus amor* Pat. *fumes* conjicie-

NOTÆ

209 *Viva voluptas*] Vivum dicitur quicquid est nativum, nec fureo inquinatur.

210 *Ingenio suo*] Naturali venustate, suapte natura.

212 *Solicitum*] Somnum habere vacuum curis et solitudinibus, magnæ est felicitatis.

218 *Fraxinus*] Tela facta ex fraxino.

119 *Non ventus quateret puppes*] Navigando, id quod fit avaritia impellente, quæ avaritia reposita est inter pestes humanæ felicitatis inimicas.

Non machina muros] Non essent bella hominum quietem turbantia.

Crescebat scelerata sitis, prædæque recentis 220
 Incestus flagrabat amor, nullusque petendi
 Cogendive pudor : crebris perjuria nectit
 Blanditiis : sociat perituro fœdere dextras.
 Si semel e tantis poscenti quisque negasset,
 Effera prætumido quatiebat corda furore. 225
 Quæ sic Gætuli jaculo percussa læna
 Aut Hyrcana premens raptorem bellua partus,
 Aut serpens calcata furit ? jurata Deorum

batur in Rufino, et cupiditas impia novæ pecuniæ ardebat ; nulla erat moderatio poscendi et exigendi aurum, implicat perjuria multis lenociniis : conjungit manum jurjurando futuri. Si aliquando aliquis denegasset petenti quiddam ex tot rebus, accendebat pectus crudele rabie turgida. Quæ læna icta telo venatoris Gætuli, vel fera Hyrcana persequens Parthum prædatorem, vel serpens atrita, ita sævit !

////////

bat Heinsius.—221 *Incertus* Vat. pr. a m. pr. *incestus* Parm.—222 *cogendique* Exc. Lucens. *nectit* omnes Mss. fere exhibent, uti et Ald. ed. Parm. et Vicet. Cnjac. ad Isingr. Var. Lect. ed. Antv. *nutrit* Pat. Med. quart. Exc. Lucens. *nutrit* vel *nectit* alter Moret. *misceat* vulg.—223 *perituras* Vat. pr. a m. sec. *perituras* vel *perituro* Reg. Oxon. pr. *perjuro* Med. quart.—224 *ex* Mazar. Flor. Rott. Oisel. Vat. sec. Med. sec. Petav. tert. *negurit* Pat. a m. pr. *negaret* Vat. duo. Pric. Tholos. Petav. pr. *negabat* vel *negasset* Oxon. pr. *præ tumido* Tholos. Put. et duo Petav. *præ nimio* Pric. *pratimido* Reg. *quatiabat* Leid. pr. *nembra* Exc. Wolf. *veneno* pro *furore* Farn.—226 *Non sic* Vat. pr. Bonon. a m. sec. *Gætulis* Rott. a m. pr. *Gætuli* Vicet. *Gatula* incert. Heins. Cod. Med. *Gatulum* Putean. *Gætuli* vel *Gatulum* Florent. *gentili* Bonon. Heinsius legebat *Gatulo*.—227 *Aut quæ Hyrc.* Rott. Vat. duo. *Parthum* vet. Gyr. Put. Leid. pr. a m. pr. Exc. Cod. Rhem. et Lucens. sec. ita Gesner. *Partum* Med. sec. *partus* tres Vat. Pal. Farn. Pric. Oisel. *partus* vel *Parthum* Vat. pr. *Partum* vel *partus* Lov. *Parthum* vel *partu* Florent.—228 *calcata* Pal. Med. pr. unus Heins. a m. pr.—229 *premitur* Vat. pr. Pric.

NOTE

220 *Sitis*] Impia et abhorrens a communi vita cupiditas pecuniæ habendæ.

221 *Incestus*] Sacrilegus, profanus, impius amor, qui impellat ad sacrilegia, ad templa expilandæ, ad violandas res omnes sacratissimas.

222 *Cogendi*] Exigendi a populis.

Perjuria nectit blanditiis] Promittit, quæ non factururus esset, sicque pejerat, sed miscet blanditias, ut facilius decipiat.

223 *Sociat dextras*] Dat fidem, promittit, sed jurjurando futuri, inutili

futuro : manus olim jungebant in fide danda, seu promittendo.

226 *Gætuli*] Gætulia regio est Africa, sævis leonibus insignis. Alii legunt, *Gentili junculo*, id est, jaculo populari, seu popularium venatorum, ejusdem regionis.

Læna] Sæviore lænæ, quam leones esse creduntur.

227 *Hyrcana bellua*] Tigris est. Martialis : ‘ Tigris ab Hyrcano gloria rara jugo.’

Raptorem] Eum qui rapuit catulos.

228 *Jurata*] Rufinus jurat per

Majestas teritur: nusquam reverentia mensæ,
 Non conjux, non ipse simul, non pignora cæsa 230
 Sufficiunt odiis: non extinxisse propinquos,
 Non notos egisse sat est, excindere cives
 Funditus, et nomen gentis delere laborat.
 Nec celeri mittit leto: crudelibus ante
 Suppliciis fruitur: cruciatus, vincla, tenebras 235
 Dilato mucrone parat. Pro sævior ense
 Parcendi rabies, concessaque vita dolori!
 Mors adeone parum est? causis fallacibus instat:

*Majestas Deorum juramento decepta violatur: reneratio mensæ nunquam reddi-
 tur: haud uxor, haud maritus ipse una, haud liberi interfecti satisfaciunt furori:
 haud sufficit occidisse cognatos, haud expulisse amicos: tentat destruere penitus
 cives, et abolere nomen nationis. Neque Rufinus occidit eos morte prompta:
 delectatur prius cruciatibus immanibus: differens gladium, præparat tormenta,
 catenus, carcerem. O furor ignoscendi crudelior ferro, et vita data pœnis ferendis!
 an mors tantilla res est? urget innocentes sceleribus falsis; reprehendit terribos,*

////////

trahitur Exc. Lucens. *nusquam* Reg. Thuan. Med. pr. Ambr. tert. Exc. Lucens. sec. *nunquam* Vat. sec. Leid. sec. Farn. Pat. Rott. Oisel. *nunquam* vel *nusquam* Pat. *postquam* et emend. *nusquam* Petav. pr.—230 *ipsa* vet. cod. *cæsi* Vat. pr. et Exc. Lucens. *cæsa* vel *læsa* Oxon. pr. Heinsius suspicabatur hic versum deesse, quia tò ipse arguit de aliquo actu.—231 *extendisse* Vat. quart. Petav. pr. a m. pr. *extinxisse* vel *extendisse* Oxon. pr. Heinsius conjiciebat *excidisse*.—232 *notos* Med. quart. Ambr. tert. *notis* Isingr. Marcilius in ora libri. *extinguere cives* tres Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. et ed. Parm. *excindere* Vat. opt. vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. Isingr. Debrii cod.—233 *nunc* Exc. Voss.—234 *Non* Med. sec. Vat. sec. Oisel. Farn. *perimit* duo Vat. Rott. Florent. Med. sec. vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. Isingr. *mittit celeri* Exc. Lucens. pr. *mittit* vel *perimit* Pnt. et Vat. pr. reliqui scripti *mittit*. Heinsius ascripserat locum Ovid. Met. iii. 695. ‘Stygiae demittite morti.’ *perant* Farn.—235 *cruciatum* Vat. pr.—236 *pro* Pnt. Petav. pr. *proh* duo Vat. *sævior* ed. Parm. *ipsa* pro *ense* Ambr. tert.—237 *portenti* marg. Isingr.—238 *parum est* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *est* ignorat

NOTÆ

Deorum majestatem, moxque eam contemnit ac violat.

229 *Nusquam reverentia mensæ*] Rufinus non retinetur veneratione mensæ debita, quin allectos etiam jurato numine in mensam homines, cum liberis, et uxoribus occidat, eos ut spoliaret bonis; quod immane est, nam post templa arasque, magnus mensæ cultus deferabatur.

230 *Pignora*] Filii, qui sunt pignora fidei conjugal.

232 *Notos egisse*] Ejecisse in exilium notos, amicos scilicet et clientes.

235 *Tenebras*] Carcerem obscurum ac tenebrosum. Supra v. 57. ‘Oppressas tenebroso carcere leges.’

236 *Dilato mucrone*] Differens supremum supplicium, quod gladii mucrone sen cuspide jubet peragi.

237 *Parcendi rabies*] Dum vitæ parcat ad tempus, crudelior est ac furiosior, quam si vitam adinerec.

238 *Mors adeone parum est*] An

Arguit attonitos se iudice, cetera segnis,
 Ad facinus velox; penitus regione remotas 240
 Impiger ire vias: non illum Sirius ardens,
 Brumave Riphæo stridens Aquilone retardat:
 Effera torquebant avidæ præcordia curæ,
 Effugeret ne quis gladios, neu perderet ullum
 Augusto miserante nefas: non flectitur annis; 245

se quæsitore, lentus quoad alia, promptus ad crimen; diligens est adire regiones distantis longe ab hoc tractu. Sirius calidissimus, aut frigus sibilans ob Boream Thracium, haud retinet illum. Sollicitudines cupidæ vexabant cor Rufini barbarum, ne aliquis evitaret enses; nec amitteret aliquod scelus, commiseratione Imperatoris.

//////////

Pulman. cod. *fallentibus* Pric.—239 *attonito* Vat. pr.—240 *remota* Rott. Med. sec. *penitus a regione* Med. quart. unde Heinsius conjiciebat *penita*.—242 *stringens* Vat. quart. Leid. et Pulm. Cod. *stringens vel stridens* Petav. pr. Oxon. pr. *Brumave* Med. pr. Moret. pr. unus Heins. *Riphæo* Reg. Put. Mazar. Thuan. tres Petav. et ed. Parm. *Rhipæo* Gesner. et Bipont. *Typhæo* margg. Maicil. et Isingr. Heinsius legit *retardat*.—243 *nudæ* Exc. Pat. rec. et Lucens.—244 *neu* Vat. pr. Pal. Farn. Med. sec. Bonon. Put. Ambr. sec. Petav. tert. Oxon. sec. et unus Heins. *ne* tres Vat. Pric. Rott. Oisel. Leid. *proderet* Livin. *perderet* alter Moret.—245 *miserante* Leid. pr. *nec* duo Vat. Farn.

NOTÆ

mors Rufino videtur esse tam leve supplicium?

Causis fallacibus] Per delatores, qui scelera commentitia objiciant, persequitur innocentes, ut videri possint jure spoliari.

239 *Attonitos se iudice*] Arguit innocentes, qui cum sciant sibi periculum creari, Rufino iudice, attonitis percelluntur animis.

240 *Ad facinus velox*] Promptus ad scelus patrandum. Proverb. vi. 'Odit Dominus pedes veloces ad currendum in malum.'

Penitus] Quidam alii legunt, *penita regione*, id est, longinqua. Plantus: 'Ex Arabia penitissima.'

241 *Sirius*] Stella in ore Caniculæ, quæ æstum duplicare olim credita est.

242 *Bruma*] Est dies anni brevis: hic ponitur pro frigore.

Riphæo] Thracio, nam Riphæi montes sunt in Thracia, et in iis domum Aquilonis reponunt Poëtæ. Alii legunt *Rhipæo*, ἀπὸ τῆς ῥιπῆς, a vi flatuum.

Aquilone] Ventus qui flat a Septentrione.

Retardat] Nec æstas, nec hyems, nec venti impediunt avarum Rufinum, quominus vel media hyeme properet, quocumque lucrum vocat.

243 *Avidæ curæ*] Cupiditas pecuniæ: et sanguinis ac cædis, quo facilius pecunia raperetur.

244 *Neu perderet ullum*] Scelus; quasi scelera et cædes in lucro ponerentur a Rufino.

245 *Augusto miserante*] Theodosio Imperatore; nam post Cæsarem Octavianum Augustum, ceteri Imperatores Angusti dicti sunt.

Non ætate labat: juvenum rorantia colla
 Ante patrum vultus stricta cecidere securi.
 Ibat grandævus, nato moriente superstes,
 Post trabeas exul. Quis prodere tanta relatu
 Funera, quis cædes possit desilire nefandas? 250
 Quid tale immanes unquam gessisse feruntur
 Vel Sinis Isthmiaca pinu, vel rupe profunda
 Sciron, vel Phalaris fauro, vel carcere Sylla?

Non tangitur annis florentibus, non movetur senectute. Cervices stillantes adolescentum abscisse sunt bipeuni districta, coram oculis parentum. Senex remanens, filio occiso, progrediebatur in exilium post consulatum summi. Equis valeat narrare mortes tam miserabiles dictu? Equis valeat lugere strages impias? An tortores crudeles dicuntur aliquando fecisse aliquid simile, aut Sinis cum arbore in Isthmo Corinthio, aut Sciron ex saxo alto, aut Phalaris cum bove, aut Sylla

Petav. pr.—247 *vultum* Vat. pr.—250 *possit* Reg. Pnt. Thuan. Mazar. tres Petav. duo Med. Florent. duo Oxon. duo Leid. incert. Heins. Bonon. Pat. tres Ambr. Lov. Tholos. Exc. Lucens. sec. et Ald. *posset* Med. pr. Pal. vet. ed. Parm. *numerare* alter Moret.—252 *Sinis Isthmiaca* recte ed. Vicet. *Sinon Thimica* Reg. duo Petav. incert. Heins. *Sinon Thimica* Tholos. Med. tert. duo Oxon. duo Leid. Exc. Wolf. *Cynon thimica* Rott. *Synon timica* Vat. quart. Petav. pr. *Cyclops thynica* Florent. Med. pr. et sec. a m. pr. *Cyclops Thimica* vel *trunca pinu* Leid. pr. *Ciclops thimica* Pal. *Cyclops Sicula* Thuan. *Cyclops hamata* marg. Isingr. *cimix Thimica* Farn. *Si non timeu* Pat. *Si non tunica* Vat. quint. *Si non Timica* alter Moret. *Cyclops tunica* unus Heins. *Schiron timica* Med. quart. *Sinis trunca* Exc. Lucens. sec. signo + appposito, quo erasam esse veterem lectionem notatur. *Cenis thimica* Vat. sec. *Scypis Hismiaca* Moret pr. *Sinon timica* vel *hamata* Pric. *Sinon Timica* vel *Cinis* vel *Synon Löv. cinostinica* vel *cinis istmiaca* Put. *Scinis* ed. Parm. Isingr. Puhn. al. *Cinis Ismiaca* Mazar. *Cinis* Vat. pr. *Sinis* Vet. Gyr. *Scinis* duo Ambr. *Senis* Bonon. *profunda* Leid. *profana* Ambr. pr.—253 *Chiron* Reg. Put. Thuan.

NOTE

246 *Non ætate labat*] Non dubitat ob ætatem senilem, an parcere debeat.

247 *Ante patrum vultus*] Patrum vultus filiorum sanguine fedare, erat ultimæ immanitatis. Sic Priamus Pyrrhum detestatur apud Virgilium: 'Dii debita reddant Præmia, qui nati coram me cernere letum fecisti, et patrios fœdasti sanguine vultus.'

248 *Nato moriente superstes*] Sceleratissimum habebatur, filium trucidare, vivente patre; nam sic filius rapiebatur, 'In contumeliam fatu- rum, turbato ordine mortalitatis.'

249 *Post trabeas*] Post consula-

tum; signum pro re signata: nam trabea primo fuit Regum, et Augu- rum; at fuit et Consulum, imo et equitum.

252 *Sinis*] Vel *Scinis*. Latro in Isthmo Corinthiaco habitans, qui arborum ramos vi magna curvabat, iisque curvatis hominum captorum brachia et pedes alligabat, ut iisdem ramis sursum nitentibus atque redeuntibus, alligati homines crudelissime discerperentur: ipse, supplicio quod invenerat, a Theseo et crucia- tus et sublatu est.

Pinu] Pro qualibet arbore.

253 *Sciron*] Latro qui proximis

O mites Diomedis equi! Busiridis aræ
 Clementes! jam Cinna pius, jam, Spartace, lenis 255
 Rufino collatus eris. Dejecerat omnes
 Occultis odiis terror, tacitique sepultos
 Suspirant gemitus, indignarique verentur.

cum ergastulis? O equi Diomedis mansueti! o altaria Busiridis mitia! Nunc Cinna est religiosus, nunc tu o Spartace, comparatus Rufino, cris clemens. Timor insanus conflictaverat homines ob secreta odia: et silentes suffocant suspiria oppres-

*****

Mazar. Leid. sec. duo Oxon. ambo Moret. Lov. tres Petav. Exc. Gevart. Farn. Chyron Florent. quatuor Med. Silla ambo Moret. Lov. duo Oxon. duo Leid.—254 *equis* vel *equos*, item *aras* incert. Heins.—255 *Parthace* Mazar. Pnt. Lov. Petav. sec. duo Leid. *Parthare* Oxon. *Partuco* Leid. *Punture* vel *Spartace* Moret. sec.—256 *omnes* Ambros. tert. quatuor Vat. Pric. a m. sec. *omnis* Exc. Lucens. *omnes* vel *amens* Vat. sec. Put. Moret. pr. Leid. sec. Med. sec. reliqui magno numero *amens*: ita Gesner. *erit* Isingr. ed. Debr.—257 *occultus* Farn. Exc. Lucens. sec.—258 *indignatique* Florent. Thuan. Pal. Farn. Rott. Med. pr. Ambr. pr. Vat. quint. ed. Parm. *indignatique* vel *indignarique* Reg. Moret. pr. Oxon. pr. Heinsius conjiciebat, *tacitique sepultos*

NOTE

Megaræ scopulis insidens, raptos viatores præcipites agebat: ipse a Theseo præceps actus est, et ejus ossa in mare jacta, in saxa versa esse dicuntur a Poëtis. Id quod fictum est ob importunam latronis hujusce duritiem.

Phalaris] Agrigentinarum in Sicilia tyrannus, qui taurum habuit æreum, in quem immissi damnati, igneque subjecto, bovis mugitum edere videbantur. Ipse Phalaris aut saxis obrutus est, aut, æreo tanro inclusus, instar Perilli artificis, 'Docuit suum mugire juvenem.' Claudianus.

Sulla] Crudelissimus Romanorum civis, qui proscriptionibus et cædibus Romam infestavit, et eorum etiam, quos occiderat, filios ejecit.

254 *Diomedis equi*] Diomedes Rex Thraciæ, equos carne humana alebat, sed ab Hercule victus, et iisdem equis traditus est devorandus.

Busiris] Ægyptiorum tyrannus, qui hospites Jovi immolabat.

255 *Cinna*] Civis Romæ immanis-

simus, qui Romam proscriptionibus et cædibus etiam implevit.

Spartace] Spartacus gladiator Thracius, qui effracto Lentuli ludo cum septuaginta gladiatoribus Capua erupit, et Campaniam populans, fasces rapiens, ferro flammaque cuncta vastavit: a Crasso victus est: obiit tamen fortiter dimicans.

257 *Occultis odiis*] Timebant homines versutiam belluæ, occultissime odia sua gerentis.

Terror] Qui turbat homines, et reddit velut mente captos, et amentes.

Tacitique sepultos suspirant gemitus] Suspirant suos gemitus esse sepultos atque oppressos; seu suspirant dolentque vehementer, quod sibi non liceat gemere atque suspirare.

258 *Indignarique verentur*] Metuunt, ne videantur irasci. Alii legunt, *indignati*; secum indignati in pectore verentur, ne quis sit intimarum cogitationum delator.

At non magnanimi virtus Stilichonis eodem
 Fracta metu : solus medio sed turbine rerum 260
 Contra letiferos rictus, contraque rapacem
 Movit tela feram, volucris non præpete cursu
 Vectus equi, non Pegaseis adjutus habenis.
 Hic cunctis optata quies, hic sola pericli
 Turris erat, clypeusque truce projectus in hostem : 265
 Hic profugis sedes, adversaque signa furori :

sa, ac metuunt irasci. Verum fortitudo Stilichonis generosi haud dejecta est timore simili: at ille unus in ipsa calamitate Reip. cepit arma adversus hiatus mortiferos, et adversus belluam aridissimam, non inectus celeri fuga equi alati, non sublatus frænis Pegasi. Hic Stilichon erat omnibus requies expectata; hic erat præsidium unicum contra discrimina, et tutela parata contra inimicum crudelem. Hic erat perfugium exulibus; hic erat cen vexillum oppositum rabiei; hic erat

////////

Suspirant genitu, dedignarique verentur.—259 *Stilichonis* Vat. pr.—260 *medio solus* Leid. pr. Vat. quint. Pal. Thuan. duo Med. unus Heins. Moret. pr. Ald. *solus medio* Vat. Livin. *medio se* Vat. duo, Put. et Exc. Gevart. *medio sese sed* Tholos. Bonon. Med. tert. Pat. duo Oxon. Rott. Lov. Vat. quart. tres Ambr. incert. Heins. Sched. Gud. Oisel. vet. Germ. *medio sese (vel solus) sed* Reg. Mazar. duo Petav. *sese medio de* vet. Gyr. *sese medio sed* Med. quart. ed. Parm. et Vicet. *medio de* Exc. Lucens. sec. *medioque in* Vat. pr. Exc. Læti, Paris. Isingr. et tres Lugdun. *medio solusque in* Woss. *medio solus in* Farn. *medio qui* Florent. *socius medio se* Leid. sec.—261 *pestiferos* Vat. pr. pro varia lect. ut et *rictus vel tractus. ictus* Med. quart. *rapacem vel capacem* Moret. pr. *rapacem vel ferocem* Oxon. pr. *minacem* Vat. sec.—262 Heinsius conjecisse videtur, non *præpete cursu* *Tectus equi*: nam provocaverat ad vs. 280. *sed tutior alis.*—264 *Hic* tres Vat. Farn. Pric. duo Ambr. Exc. Lucens. ed. Vicet. reliqui omnes *Hæc. Hic vel Hæc* Vat. pr. Petav. pr. Med. sec. *periclis* legit Heinsius. *aptata* Claver.—265 *protectus* Farn. *porrectus* Gesner.—266 *Hic* Vat. duo, item duo Ambr. *Hic vel Hæc* Vat. pr. *Hæc* reliqui omnes. *aversaque* Moret. pr. a m. sec. *adversa* Vat. pr. Ambr. tert. Exc. Lucens. sec. *regna* tres Vat. Farn. Pric. *regna vel tela* Put. *adversa hæc regna*

NOTE

259 *At non magnanimi*] Rufini timor invaserat omnes, præter unum Stilichonem. Hic ad altissimos honores ascendit, adeo ut Imperatoris Honorii socer extiterit, et Rector Occidentis: sed tandem Honorii ab Olympio Stilichonis inimico impulsu jussu obruncatus est.

260 *Turbine rerum*] Calamitate publica, quæ velut turba tot miseros quatiebat.

261 *Rictus*] Quasi contra guttur

immane belluæ, quæ omnium bona rapiebat.

263 *Pegaseis habenis*] Cursu Pegasi, equi aligeri, qui natus est ex sanguine Medusæ, dicitur. ἀπὸ τῆς πηγῆς, a fonte, quod natus sit prope fontem; vel quod ungula fontem Castalium Musis sacrum fuderit.

264 *Optata quies*] Stilichon omnibus pariebat quietem, et velut turris ac clypeus erat, velut perfugium, asylum, vexillum contra improbos.

Servandis hic castra bonis : huc usque minatus
 Hærebat, retroque fuga cedebat inerti :
 Haud secus, hyberno tumidus cum vortice torrens
 Saxa rotat, volvitque nemus, pontesque revellit. 270
 Frangitur objectu scopuli, quærensque meatum
 Spumat, et illisa montem circumtonat unda.
 Qua dignum te laude feram, qui pæne ruenti
 Lapsuroque tuos humeros objeceris orbi?
 Te nobis, trepidæ ceu sidus dulce carinæ, 275
 Ostendere Dei, geminis quæ lassa procellis

ceu vallum prohis tutandis. Rufinus intentans minas huc usque coerceretur, et refugiebat retrorsum effugio ignaro. Non aliter torrens, dum turgens pluvia hyemali, volvit lapides, et trahit sylvam, et avellit pontes; rumpitur opposita rapis, et restigans transitum spumescit; et mugit circum collum aqua refracta. Quo encomio extollam te merentem, o Stilicho, qui opposueris tuam potestatem mundo fere cadenti, et casuro? Superi miserunt te nobis, tanquam astrum propitium nari timent, quæ fatigata verberatur tempestatibus duabus, et jam dubia rapitur, guber-

*****

vel signa Oxon. pr. Petav. pr.—267 *Servandisque* Pric. Farnes. *hæc* Put. Petav. pr. Rott. Oisel. Vat. sec. duo Med. et unus Heius. *hic* Florent. et Med. tert. *claustra* Pal. Med. pr.—268 *fugam* Pal. *tendebat* Farn. *rectorque* Med. quart.—269 *vortice* Reg. Vat. quint. Ambr. pr. duo Oxon. duo Leid. Exc. Gevart. *vortice* vel *vertice* Tholos. reliqui omnes *vertice*.—270 *pontemque* Ambr. sec. *pontisque* Exc. Lucens. sec. *vertitque nemus, postesque* marg. Ingr.—271 *scopulis pro scopuli* Pal.—272 *elisa* Vat. opt. *illisa* Leid. pr. *circumtonat* Vat. Livin. ceteri *circumsonat*. Heinsius conjiciebat *molcm*—273 *indignum pro qua dignum* Exc. Wolf.—274 *subjeceris* Pric.—275 *trepidus* Rott. pro var. lect. *sidus ceu* Vat. Livin. et Exc. Lucens.—276 *lassa* Vat. pr. Med. quart. Ambr. tert. Leid. sec. a m. sec. Exc. Cod. Rhem. *lapsa* tres Vat. Pal. Farn. Rott.

NOTÆ

267 *Huc usque minatus hærebat*] Rufini minæ et terror late pervadebant, sed cum ad Stilichonem pervenerunt, hærebat, velut contra propugnaculum ineluctabile.

269 *Vortice*] Vortex est turbo rapidissimus aquarum præcipitantium.

Torrens] Est fluvius temporarius, natus ex subitis imbris.

272 *Circumtonat*] Mugit, ut tonitruo.

274 *Lapsuroque tuos humeros*] Imperium caducum erat, et certe lapsurum, nisi tuos humeros, seu tuam po-

testatem subjecisses: alludit ad Atlantem, cælum sustentantem humeris, quos si substraheret, cælum ruere diceretur.

275 *Sidus dulce*] Castoris et Pollucis, quod navigantibus propitium est.

276 *Ostendere*] S subito obtulere Superi, quod orbi necessarium esse videretur.

Geminis lassa procellis] Venti et undarum agitationibus fatigata navis: alii legunt, *lapsa*, id est, labans, in exitum ruens.

Tunditur, et victo trahitur jam cæca magistro.
 Inachus rubro perhibetur in æquore Perseus
 Neptuni domaisse pecus, sed tutior alis.
 Te non penna vehit. Rigida cum Gorgone Perseus : 280
 Tu non vipereo defensus crine Medusæ.
 Illum vilis amor suspensæ virginis egit ;
 Te Romana salus. Taceat superata vetustas,
 Herculeos conferre tuis jam desinat actus.

nature superato. Perseus Inachus dicitur superasse monstra Neptuni in mari rubro, sed adjutus pennis: alæ haud ferunt te, o Stilicho. Persens vicit cum capite rigenti Gorgonis: tu haud munitus capillis anguiferis Medusæ. Amor abjectus puellæ captivæ impulit illum: conservatio Romæ impulit te. Antiquitas victa silcat: nunc cesset comparare facta Herculis factis tuis. Unus lucus nutriebat

////////

Oisel.—278 *rubro* tres Petav. Reg. Tholos. Bonon. duo Ambr. duo Medic. duo Heins. Moret. sec. Vat. Livin. Sched. Gud. Exc. Lucens. sec. ed. Parm. et Vicet. *quondam* Mazar. Rott. Oisel. Florent. duo Med. Leid. sec. Pat. Ambr. tert. et Exc. Lucens. pr. Ald. Isingr. Gryph. et al. *rubro* vel *quondam* Putean. *Proteus* Bonon.—279 *Securior* Leid. *set tucior* alter.—280 Hic versus non comparet in Cod. Mazar. *pinna* Exc. Lucens. sec. *trahit* Med. sec. *tegit* marg. Isingr. *tygrida* pro *rigida* Rott.—281 *vipercæ* Tholos. *vipereo* quatuor Vat. Pal. Farn. Prie. Rott. Oisel. Heinsius legit *vipercæ*—282 *virginis* Exc. Læti et Lucens. *conjugis* ed. Vicet. *virginis* vel *conjugis* Exc. Pat. rec.—284 *Herculeo* Vat. sec. *actis* Thman. Petav. sec. Moret. pr. Med. pr. duo

NOTE

277 *Caca*] Obscura, non videnda, fere aquis sepulta.

278 *Inachus*] Persens filius Jovis et Danaës: quæ Danaë erat filia Acrisii originem ducentis ex Inacho, qui primus Argivorum Rex fuisse dicitur.

Rubro æquore] Æthiopico mari, rubro ob repercussum radiorum solis.

279 *Neptuni pecus*] Monstra marina, quorum pastor erat Proteus. Horatius. 'Omne cum Proteus pæens egit altos Visere montes.'

Tutior alis] Persens a Mercurio falcatum enseni et talaria obtinuerat, et ideo aliger, seu alis defensus, volabat per aërem.

280 *Rigida cum Gorgone*] Persens habebat caput Medusæ a se victæ, quæ erat una ex Gorgonibus, et ejus

caput vertebat in saxa spectatores: unde *rigida Gorgone*, ejus aspectu homines saxorum instar obrigesce-rent.

281 *Vipereo crine Medusæ*] Medusa in templo Minervæ cum Neptun concubuit; unde Dea indignata, an-reos ejus crines convertit in serpen-tes.

282 *Vilis amor*] Abjectus, et Heroë non satis dignus.

Suspensæ virginis] Pendentis ex alta rupe Andromedes: hæc fuit Cephe Æthiopum Regis, et Cassiopes filia, ob matris se Nereidas forma superare gloriantis superbiam, a Nymphis saxo alligata, ceto marino monstro exposi-ta, et a Perseo ceti interfectore li-berata.

284 *Herculeos actus*] Facta Hercu-

Una Cleonæum pascebat sylva leonem: 285
 Arcadiæ saltum vastabat dentibus unum
 Sævus aper: tuque o, compressa matre rebellis,
 Non ultra Libyæ fines, Antæe, nocebas:
 Solaque fulmineo resonabat Creta juvenco,
 Lernæamque virens obsederat Hydra paludem. 290
 Hoc monstrum non una palus, non una tremebat
 Insula: sed Latia quicquid ditione subactum
 Vivit, et a primis Ganges horrebat Hiberis.

Leonem Cleonæum: aper crudelis vexabat dentibus sylvam unam Arcadiæ, et tu, o Antæe intractabilis, complectens terram parentem haud incommodabas trans regionem Libyæ. Creta unica remugiebat bove ignifero, et serpens caruleus occupaverat solum lacum Lernæ. Haud lacus unus timebat hoc portentum, Rufinum, haud una insula: at quicquid superatum imperio Romano vixit, et Oriens ab ultima

////////

Vat. duo Leid. Farn. Oisel. *actis vel artus* Vat. quart.—286 *uncis pro unum* Ambr. sec.—287 *tu qui* Moret. pr. a m. sec. *tu quoque* Farn. *oppressa* Med. quart. *compressa* Raphael. e Scal. conj. *rebellis* Vat. pr. a m. pr.—288 *Libyæ* Prie. *fines Libyæ* Rott. *jacebas* Tlman.—289 *capta* Med. sec. *fulmineo* Leid. pr. *fulmineo* Ambr. pr.—290 *consederat* incert. Heins.—291 *tremebat* Med. duo. *timebat* Vat. sec. Med. sec. Rott. Oisel. Florent. Oxon. *tenebat* Farn. Ambr. pr. Petav. pr. Med. quart. Leid. et Exc. Lucens. *tremebat vel timebat* Put. *tenebat vel tremebat* Reg. Oxon. pr. Heinsius ex Vat. quart. *tremebat vel tremebat* legisse videtur.—292 *regione* ed. Vicet. *ditione vel regione* Exc. Pat. rec. *Jam quidquid*

NOTE

lis, qui filius fuit Jovis et Alcmænæ, quique orbem monstris purgavit.

285 *Cleonæum*] Cleonæ urbs est inter Argos et Corinthum; prope quam sylva erat, in qua Hercules confecit portentosum Leonem, inde dictum Cleonæum.

286 *Arcadiæ*] Arcadia est regio Græciæ in Peloponneso, sic dicta ab Arcade filio Calistis.

287 *Aper*] Dictus Erymanthus, ab Erymantho Arcadiæ monte, in quo stabulabat.

288 *Libyæ*] Regio est Africæ ad mare Mediterraneum, in qua erat Antæus.

Antæe] Antæus fuit Gigas terræ filius, qui quoties complecti poterat terram matrem, exsurgebat viribus duplicatis: id colluctans Hercules

tandem animadvertit, ideoque alte eum extulit, et in aëre suffocavit.

289 *Creta*] Insula maris Mediterranei celeberrima.

Juvenco] Bovis fulminei, hoc est flammæ vomentis, mugitu Creta resonabat.

290 *Lernæam*] A Lerna quæ est lacus in agro Argivo, Hydra notissimus.

Virens Hydra] Nigra, cærulea belua, quæ habebat capita quinquaginta, quorum unum si quis amputaret, duo pullulabant. Hercules prout unum amputabat, ignem admovebat, et sic omnia capita sustulit.

293 *A primis Hiberis*] A ultima Hispania, vel a principio Hispaniæ versus Oceanum, hoc est a primo Occidente.

Hoc neque Geryones triplex, nec turbidus Orci
 Janitor æquabunt, nec si concurrat in unum 295
 Vis Hydræ, Scyllæque fames, et flamma Chimæaræ.
 Certamen sublime diu, sed moribus impar
 Virtutum scelerumque fuit. Jugulare minatur:
 Tu prohibes: ditem spoliat: tu reddis egenti.
 Eruit: instauras. Accendit prælia: vincis. 300
 Ac velut infecto morbus crudescere cælo

Hispania abhorrebat hoc. Non Geryon tergeminus, neque custos Inferorum furiosus adæquabunt hoc monstrum, neque furor Hydræ, ac rabies Scyllæ, et ignes Chimæaræ, si cœvant simul. Pugna inter te et Rufinum fuit longum suspensa, at dissimilis inæqualitate virtutum ac vitiorum. Ille minatur se occisurum homines, tu impedis: exiit locupletes, tu restituis parperi: erexit, reedificas: inflammat certamina, tu superas. Quenadmodum pestis inchoans ingrarescere, aëre corrupto,

////////

Latia Ambr. sec. subaustum Farn. subactum Exc. Læti.—294 Geryones Vat. opt. Geriones ed. Vicet. Geryon tres Vat. Farn. Pric. Rott. Oisel. Ald. Exc. Læti. Gerion duo Oxon. duo Leid. tu Geryon Med. sec. Pal. Geryoni Bonon. Lov. Petav. sec. Heinsius conjiciebat Geryonesse. non turbidus Tholos. Petav. pr. a m. pr. duo Vat. neque Mazar. Thuan. Pal. Pat. Oisel. Ambr. sec. Vat. et Med. sec. Orchi Farn.—295 Cerberus Exc. Læti, æquabunt Tholos. Lov. Vat. pr. Ambr. tert. ambo Moret. Thuan. Leid. sec. Exc. Gevart. et Lucens. sec. æquabit duo Vat. Leid. Farn. Petav. pr. Pric. Rott. æquabat Pal. tres Med. Exc. Læti, et ed. Parm. æquabant reliqui Mss. non si Med. sec. Rott. Ald. conjurat duo Vat. conjurat vel concurrat Petav. pr. concurrat vel conjuret Oxon. sec. conjuret Leid. m. pr.—296 canes vel fames Reg. et Oxon. pr. Sicelæque Vicet.—297 fuit pro diu Vat. quint. a m. pr. motibus Pal. Med. pr. et unus Heins. qui conjecerat motibus, sed ad firmandum τὸ motibus ascripserat vs. 68. hujus libri; ‘Anceps motus erat vulgi.’—299 vilem Exc. Wolf. spoliat Pal.—300 attentat Rott. et Med. sec.—301 At ed. Vicet. veluti Med. pr. Pal. et unus Heins. infesto Vat. duo. Med. quart.

NOTÆ

Ganges] Oriens qui designatur a Poëtis per fluvium illum, quod versus Indicas regiones, quas alluit, Sol oritur.

294 Geryones] Vel Geryon, habere dicebatur triplex corpus. Unde Virgilius: ‘Et forma tricorporis umbræ.’

Orci Janitor] Cerberus Janitor Inferorum, Orcus dicitur, ἀπὸ τοῦ ὄρκου, a jurejurando, quod sacratissimum erat, si Dii jurarent paludem Stygiam.

296 Scyllæ] Hæc fuit filia Phorci; in fonte a Circe zelotypa infecto se

Javans, vidit inferiores corporis partes versas in canes; hinc pudibunda se in mare præcipitans, mutata est in saxum, quod nautas absorbet, inter Siciliam et Italiam.

Chimæaræ] Monstrum, ‘prima Leo, postrema Draco, media ipsa Chimæara.’ Mons nempe est Lyciæ, ignem evomens; cujus culmen leones habitant, medium capræ, radicem serpentes.

297 Certamen sublime diu] Pugna inter Stilichonem et Rufinum diu fuit sublimis, et velut in alto ac suspensio

Incipiens, primos pecudum depascitur artus ;
 Mox populos urbesque rapit, ventisque perustis
 Corruptos Stygiam pestem desudat in amnes :
 Sic avidus prædo jam non per singula sævit, 305
 Sed sceptris inferre minas, omnique peremto
 Milite, Romanas ardet prosternere vires.
 Jam gentes Histrumque movet, Scythiamque receptat

corripit primo membra animalium, et post statim inradit homines et oppida, et ardentibus ventis, velut sudando diffundit pestilentiam infernam in fluvios infectos : ita ardens luto Rufinus furit nunc haud in privatas res, at flagrat intentare minas imperiis, et militibus cunctis occisis, destruere potentiam Romanam. Jam concitat externos, et accolat Danubii, et recipit Scythiam in præsidium, et exponit reliquias

//////////

Ambr. sec.—302 *Impatiens* Leid. primo Med. pr. Pal. unus Heins. reliqui omnes *primos*.—303 *populosque* Rott. *urbisque* Exc. Lucens. *ventisque perustis* Exc. Lucens. pr. *membrisque* ed. Vicet. et Colin. *ventisque vel membrisque* Exc. Pat. rec. *venisque* Exc. Læti, quod Heinsius probat, qui in edit. Lugd. Gryph. 1548. ascripserat, leg. *venisque* : sc. fluviorum.—304 *desudat* Tholos. Bonon. Moret. sec. Ambr. tert. Vat. pr. Exc. Læti, in quibus etiam est *defundat*. *insudat* al. *diffudit* Farn. *defundit* Petav. tert. *diffundit* Vat. sec. Pric. Rott. Ois-el. Pat. duo Ambr. Med. sec. Mazar. Leid. pr. Exc. Cod. Rhem. Ald. ed. Vicet. Colin. marg. Isingr. *desudat* vel *diffundit* Put. Petav. pr. Med. sec. *desudat* vel *diffudit* Lov. *annes*, aut *annos* cod. Barth.—305 *præda* Vat. sec. *jamjam* Vat. quart. Petav. pr. a m. pr. *non jam* Oxon. pr. *jam nunc* Farn. Med. quart. Exc. Gevart. Leid. *nunc per sæcula* virit Lov. *singula* vel *sæcula* Reg. Oxon. pr.—306 *ceptis* Leid. sec. Et Farn. Petav. pr. a m. pr.—307 *ardet* duo Vat. Bonon. Tholos. Pat. tres Ambr. Reg. Put. tres Petav. duo Heins. quatuor Med. Mazar. Exc. Pat. rec. et Gevart. Sched. Gud. ed. Vicet. *ardet* duo Vat. Rott. Florent. Med. sec. Exc. Læti. *ardet* vel *audet* Put. Lov. ambo Moret. *leges* Exc. Pat. rec.—308 *Nam* duo Vat. Oxon. m. s. *Jamque Getos* vet. Gyr. Vat. pr. a m. sec. Exc. Lucens. sec. Pric. et Exc. Læti, *monet* Leid. pr. Exc. Lucens. pr. *Traciamque* Farn. *receptat*

NOTÆ

posita, tenensque omnium animos
 snblimes atque crectos, quasi avide
 expectantes eventum certaminis.

Sed moribus impar] Pugna fuit dissimilis, moribus inæqualibus, seu inæqualitate virtutum Stilichonis, ac vitiorum Rufini.

302 *Primos pecudum depascitur artus*] Forsan, quia pecudes ad pastum abjectæ citius pernicioso terræ halitu affluantur.

303 *Ventis perustis*] Austris nimis æstuantibus, et ideo letiferis.

304 *Pestem Stygiam*] Tanta est tamque letalis illa pestilentia, ut ex Styge fluvio Inferorum orta esse credi possit : στὴν, ἀπὸ τοῦ στυγῆν, *odisse*, quasi sit fluvius odii.

308 *Gentes*] Exteras, sacris Romanis non initiatas : hoc autem dicit Poëta, quod Rhadagaisus cum ducentis Scytharum et Gothorum millibus in Italiam a Rufino excitus fuerit : hic a Stilichone captus est, ejusque exercitus deletus.

Histrum] Populos qui accolunt Is-

Auxilio, traditque suas hostilibus armis
 Reliquias : mixtis descendit Sarmata Dacis. 310
 Et qui cornipedes in pocula vulnerat audax
 Massagetes, cæsamque bibens Mæotin Alanus,
 Membraque qui ferro gaudet pinxisse Gelonus,
 Rufino collecta manus. Vetat ille domari,

crudelitatis suæ telis inimicis: Sarmata descendit cum Dacis junctis, et Massagetes animosus, qui sauciât equos suos ad bibendum, et Alanus potans Mæotida fructum, ac Geloni, qui gestiant ferro notare faciem suam; hæc cateræ sunt con-

//////////

Bonon. Ambr. sec. Moret. sec. Florent. duo Med. Farn. Exc. Læt. ed. Vicet. *retemptat* Pat. duo Ambr. Med. tert. tres Vat. Pric. Oisel. Sched. Gud. Exc. Lucens. pr. Var. LL. ed. Antv. *receptat* vel *retemptat* Lov. *retentat* Med. quart. duo Oxon. duo Leid. Heins. Reg. Thuan. Mazar. Petav. pr. Exc. Gevart. *receptat* vel *retentat* Vat. pr. Moret. pr. Petav. pr. Heinsius ad confirmandam vulgatam *receptat* ascripserat locum ex Land. Seren. 58. 'Namque aliæ gentes, quas fœdere Roma recepit:' sed mutasse sententiam videtur: nam ascripserat, V. Codd. *Seythiamque retentat*: de quo verbo vid. Casaub. ad Hist. Aug. p. 43. sic 'retentare exercitus' Hist. Aug. p. 82. l. 4.—309 *traditque* Pric. Rott. Exc. Lucens. *traxitque* Oisel. Exc. Læti, et Pat. rec. pro var. lect. ed. Parm. et Vicet.—310 *accendit* Thuan. *decedit* vel *descendit* Petav. pr.—311 *audax* vel *atrox* Rott. *prælia* vel *pocula* Moret. pr.—312 *cæsamque* Exc. Lucens. sec. *patriamque* duo Vat. Ambr. tert. Tholos. Thuan. Exc. Læti: reliqui *patriumque*. *bibit* Florent. *Mæotin* duo Vat. Med. quart. Exc. Læti et Lucens. pr. Oxon. Leid. *Mæotis Orontem* Farn. Pric. Oisel. m. pr. Moret. sec. Pat. Mazar. ed. Parm. Vicet. et Exc. Cod. Rhem. *Mæotin Alanus* vel *Mæotis Orontem* Put. *Mæotin Alanus* Med. sec. *Mæotina Alanus* Pal. unde Heinsius legit *Mæotida*.—313 *pressisse* Med. tert. unde *pinxisse* conjiciebat Heinsius, ut et unus Barth. *Gelonos* Bonon.—314 *collata* tres Vat. Pal. Med. tert. Thuan. Isingr. *cum lata* marg. Isingr. *collecta* Exc. Læti. *collata* vel *collecta* Reg. Petav. pr. duo Oxon. *collata* probare visus Heinsius, quod firmabat

NOTE

trum, seu Danubium, fluvium Europæ maximum.

Seythiam] Vastissima est hæc regio, partim in Europa, partim in Asia.

310 *Reliquias suas*] Reliquias suæ crudelitatis, hoc est Romanos, qui ejus sævitiam evaserant.

Descendit Sarmata] Sarmatæ et Daci sunt populi Septentrionales, qui regiones montanas habitant, et ideo dicuntur descendere: quid quod ea quæ vergunt ad Septentrionem dicuntur altiora?

312 *Massagetes*] Massagetæ sunt

populi Seythiæ Asiaticæ, ultra mare Caspium: hi sanguinem equinum lacte mixtum bibere solent.

Mæotin] Paludem, quæ est supra Pontum Euxinum.

Alanus] Alani sunt populi accolæ paludis Mæotidis, qui aquas hujus paludis glaciæ concretas cædunt, franguntque, fractasque bibunt.

313 *Gelonus*] Geloni Seythiæ populi, qui faciem pingebant, et notis sen stigmati ferro inustus deformabant, ut terribiliores in prælio viderentur.

Innectitque moras, et congrua tempora differt. 315
 Nam tua cum Geticas stravisset dextra catervas,
 Ulta ducis socii letum, parsque una maneret
 Debilior, facilisque capi: tunc impius ille
 Proditor imperii, conjuratusque Getarum
 Distulit instantes, eluso Principe, pugnas, 320
 Hunnorum laturus opem: quos affore bello
 Norat, et invisīs mox se conjungere castris.

Est genus extremos Scythiæ vergentis in ortus
 Trans gelidum Tanain: quo non deformius ullum

vocatæ a Rufino: ille Stilicho prohibet has vinci, et implicat moras, ac procrastinat in tempus conveniens. Etenim cum manus tua, vindicans mortem ductoris amici, superavisset exercitum Geticum, et una pars esset infirmior, et facilis expugnata, tunc ille proditor Reip. Rufinus scelratus, et conspirans cum Getis, Imperatore decepto, procrastinavit prælia impendentia, adjucturus auxilia Hunnorum, quos sciebat venturos ad pugnam, et statim sese juncturos catervis inimicis. Hunni sunt natio Scythiæ tendentis in tractus ultimos Orientis ultra Tanain frigidum:

////////

loco Lucani l. i. [477.] 'Ipsū omnes aquilas collataque signa ferentem,' &c.—316 *Jam* Med. quart. qui et *congestas* pro *Geticas* exhibet. *traxisset* vel *stravisset* Oxon. pr. *dextra catervas* Exc. Lucens. sec. *dextera turmas* quatuor Vat. Pal. Farn. Prie. Rott. Oisel. Exc. Læti.—317 *victa ducis s. leto* Petav. sec. a m. sec. *vita* Var. LL. ed. Antv. a m. pr. *cumque una* Moret. pr. a m. pr.—318 *tunc proditor ille Impius* omnes Mss. Exc. Læti, Gevart. Var. LL. ed. Antv. Ald. ed. Parm. Viet. Ald. et Colin. marg. Morin.—320 *turmas propugnās* Thuan.—321 *Hunorum* Bonon. Put. Thuan. Petav. pr. Florent. Med. sec. *laturus* Florent. a m. sec. *al-laturus* Pal. Med. duo Heins. Petav. tert. Leid. pr. Oxon. sec. Moret. pr. Exc. Gevart. Var. Lect. ed. Antv. *ablaturus* Petav. sec. a m. pr. *ops* Pat. et Farn. qui et *quos* ignorat.—322 *noverat invisīs* ed. Viet. *dextris* Moret. pr. quod probat Heinsius ascripto loco ex II. in Ruf. 368. *conjungeret hastis* vel *conjungere castris* Vat. pr.—323 *Ast* Vat. quart. *gens* Moret. pr. Reg. Petav. sec. *gens* vel *genus* Oxon. pr. et Reg. pro var. lect. *Austros* Var. LL. ed. Antv. a m. pr. *extremum Ortum* Moret. sec.—324 *Tanain* Ald. *Tanaim* Bo-

NOTÆ

316 *Geticas*] Getæ sunt populi in Scythia Europæa: horum opes victoria Stilichonis attritæ sunt; ideoque una illa pars erat debilior, et non difficili negotio poterat penitus deleri, vel uno certamine; sed proditor Rufinus, eluso Imperatore Arcadio, distulit prælium consulto, ut possent Hunni se jungere Getis, eosque clade afflictos recreare.

317 *Ducis*] Dux erat Promotus, Stilichonis amicus, qui impactum sibi

a Rufino colaphum modis omnibus ulcisci tentabat.

321 *Hunnorum laturus opem*] Cum Rufinus oppressus est, proximi erant Hunni, et credebantur ab eo acciti.

322 *Invisis castris*] Catervis Getarum, inimicis Imperio Romano.

323 *Est genus*] Hunni scilicet ultra paludem Mæotidem habitantes.

Scythiæ] Ex Scythia venere Gothi, Alani, Heruli, Gepidi, Hunni, Gothuni, Cayci, qui Imperium Ro-

Arctos alit : turpes habitus, obscœnaque visu
Corpora; mens duro nunquam cessura labori.
Præda cibus, vitanda Ceres, frontemque secari
Ludus, et occisos pulchrum jurare parentes.
Nec plus nubigenas duplex natura bifformes

qua natione haud ullam nutrit Ursa crudeliorem: facies hujus sunt fœdæ, et corpora turpia aspectu: animus nunquam frangendus labore gravi. Alimentum ex rapina: panis fugiendus est, et voluptas est os lucerari, et gloriosum est jurare per patres interfectos. Neque natura gemina magis accommodavit Centauros binem-

////////

non. Florent. duo Med. tres Vat. Pal. Farn. Oisel. Mazar. Petav. pr. liquidum Pric. Exc. Pat. rec. *qua non famosius* Reg. *famosius* Vat. sec. Pric. quatuor Med. Lov. Moret. sec. Bonon. Tholos. Pat. tres Ambr. Reg. Put. tres Petav. Thuan. Exc. Gevart. et Lucens. sec. Ald. *animosius* Florent. Vat. Livin. *animosius* vel *famosius* Vat. pr. *formosius* Oisel. *violentius* Mazar. *deformius* ed. Parm. Exc. Pat. rec. a m. sec. et Læti.—325 *Arctos habet* ed. Vicet. et Exc. Pat. rec. *turpes* Vat. pr. vet. Gyr. Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. *tristes* tres Vat. Pal. Farn. Pric. Exc. Læti.—326 *gens* Med. tert. *dura* Farn. *dolori* Rott. Florent. Leid. Ald.—327 *secari* Vat. pr. marg. Isingr. Exc. Lucens. *secare* Put. Reg. Mazar. tres Petav. Med. pr. Incert. Heins. Bonon. Pat. Tholos. duo Ambr. vet. Gyr. Moret. sec. Oxon. pr. duo Leid. quatuor Vat. Oisel. Exc. Læti, et Var. LL. ed. Antv. *frutremque secare* Pal. Farn. Ambr. pr. Med. pr. unus Heins. Oxon. pr. Thuan. Ald. Exc. Gevart. *frontemque* vel *fratremque secare* Oxon. pr. *frontemque* vel *fratresque secare* Florent. Exc. Læti. *fratresque cœcare* Med. quart. *fratresque secare* ed. Parm. Vicet. *fratremque necare* Vat. quart. Rott. Med. sec. *fratresque necare* Isingr. *frontemque secare* vel *fratremque necare* Lov.—328 *Lusus* Bonon. Exc. Lucens. *occiso* Pal. *vitare* Pric. *jurare vel jugulare* Reg. duo Oxon. *per enses pro parentes* Moret. sec. a m. pr.—329 *Non* Florent. Med. sec. Pal. Mazar. *biformes* Put. Reg. Thuan. Bonon. Pat. Mazar. Lov. duo Ambr. tres Pet. Moret. sec. Ald. et

NOTÆ

manum sæpius affligerunt.

324 *Tanain*] Hic est fluvius Scythiæ, extremus Asiæ et Europæ terminus, vulgo *Don*: se exonerat in paludem Mæotidem.

Deformius] Genus deformius, et magis infamatum sua crudelitate.

325 *Arctos*] Ursa, signum cœleste, sumitur pro Septemtrione.

Turpes habitus] Facies notis sen stigmatis inustæ ad horrorem. Mos ille notus Barbaris, in visus Romanis, qui notis fœdabant tantum calumniatores, delatores, servos.

327 *Præda cibus*] Vivebant rapto.

Vitanda Ceres] Hæc Dea frugum est, ponitur pro pane, a quo abstine-
Delph. et Var. Clas.

bant, herbarum radicibus et semicruda carne vescentes.

Frontem secari] Frontem notis et stigmatis inurere. Alii legunt *fratresque necare*.

328 *Occisos parentes*] Quos ipsi occiderant; id quod faciebant Scythæ, ut testis Plutarchus in oratione de fortuna Alexandri, qui eos dedocuit tam ferinam crudelitatem.

Jurare parentes] Jurare per defunctorum umbras familiare antiquis. Mos manavit ex Spartanis.

329 *Nec plus*] Non magis Centauri equis juncti erant, quam Hunni assuetudine equitandi.

Nubigenas] Centauros natos ex

Claud.

I

Cognatis aptavit equis : acerrima nullo 330
 Ordine mobilitas, insperatique recursus.
 Quos tamen impavidus contra spumantis ad Hebri
 Tendis aquas, sic ante tubas ferrumque precatus :
 Mavors, nubifero seu tu procumbis in Hæmo,
 Seu te cana gelu Rhodope, seu remige Medo 335
 Sollicitatus Athos, seu caligantia nigris
 Illicibus Pangæa tenent, accingere mecum,
 Et Thracas defende tuos : si lætior adsit

bres equis similibus : celeritas promptissima est huic nationi, et reditus inexpectati. Adversus quos Hunnos nihilominus progredieris, o Stilicho, intrepidus, prope undas Hebri spumosi, ita orans Deum ante clangorem et pugnam : o Mars, sive tu habitas in Hæmo alto, sive Rhodope alba nire possidet te, sive Athos vexatus a Medis remigantibus, sive Pangæa obscurata quercubus opacis habent te, para te mecum, et tutare Thraces tuos : si successus gloriosus veniat, ditaberis quercu ornata

Exc. Gevart. *biformis* Vicet. et Parm. *bimembres* al.—330 *aptarat* Farn.—331 *nobilitas* ed. Vicet. *inspiratique* Ambr. tert. Leid. pr. a m. pr. *infrenatique* Ambr. sec. *recessus* Florent. *insperatique* legit Heinsius. vid. l. II. in Ruf. 372.—332 *impavidus* ita vet. Gyr. Vat. Livin. Exc. Lucens. *impavidus* Amb. tert. Ald. et ed. Vicet. *Ebri* Farn.—333 *tendit* Pal. Leid. sec. Exc. Læti a m. pr. Edd. Ald. Isingr. Colin. Gryph. et al. *tendis* reliqui. *aciemque* Vat. pr. vet. Gyr. Heins. Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. *ferrumque* vel *aciemque* Pnt. *profatus* Med. quart. Exc. Lucens. pr.—334 *nubifero* Vat. sec. *pinifero* Ambr. sec. *Hæmo* Var. LL. ed. Antv. *Æmo* Gesner.—335 *Seu te* Var. LL. ed. Antv. *Seu tu* Med. sec. duo Petav. *Medo* Put. Mazar. duo Vat. Ambr. pr. Exc. Læti. *nondum* Pal. Med. pr. *Medo* Ald. *nudo* vel *Medo* Lov. Thnan. Med. sec. Vat. quart. *nudo* reliqui Mss. Exc. Læti et ed. Vicet. Pulm.—336 *apex* pro *Athos* Pric.—338 *Sed* Incert. Heins. *Thrachas* Oxon. *Thrachos* Farn.

NOTÆ

Ixione, et nube supposita a Jove.

Biformes] Formam enim partim hominum, partim equorum habere Centauri dicebantur.

330 *Acerrima*] Innuitis tam prompta erat celeritas, etiam sine ordine, ut in pugna cum fugisse crederes, statim præter opinionem redirent.

332 *Hebri*] Fluvius est Thraciæ turbidus et rapidus, ab Hebro Cassandri Regis filio novercam fugiente, ibique merso : olim *Rhombus*.

333 *Ante tubas*] Ante clangorem tubarum.

334 *Nubifero*] Hæmo Thraciæ monte, ita excelso, ut nubes ferre videatur.

335 *Rhodope*] Mons itidem Thraciæ tectus nivibus.

Medo] Medi populi Asiæ, Xerxis imperio subditi.

336 *Athos*] Mons Thraciæ, qui æquatus a Xerxe, et velificatus creditus est ; hoc est perforatus, ut hac immisso mari classis in Græciam transiret.

337 *Pangæa*] Pangæus mons inter Thraciam et Macedoniam.

338 *Thrakas*] Thracia ferax homi-

Gloria, vestita spoliis donabere quereu.

Audiit illa pater, scopulisque nivalibus Hæmi 340

Surgit, et hortatur celeres clamore ministros :

Fer galeam, Bellona, mihi, nexusque rotarum

Tende, Pavor : fræna rapidos, Formido, jugalos.

Festinas urgete manus : meus ecce paratur

Ad bellum Stilichon, qui me de more tropæis 345

Ditat, et hostiles suspendit in arbore cristas.

exuviis. Pater Mars exaudivit has preces, et exsurgit ex rupibus gelidis Hæmi atque excitat voce satellites suos relocos, sic loquens : O Bellona, affer mihi cassidem : et tu, o Pavor, accomoda vincula rotarum : tu, o Formido, infraena equos præcipites : morete manus celerrimas. En Stilicho meus accingitur ad prælium : qui Stilicho pro consuetudine locupletat me tropæis, atque attollit in quereu galeas

-----

stratos Vat. quint.—340 *ille* Vat. sec. *ista* Farn. Moret. sec. *speculisque* Loy. a m. pr. *scopulis rullibus* Prie. *spoliisque* Rott. in *rullibus* Moret. pr. a m. pr. duo Vat. Thuan. a m. pr. *Hæmi* Mss. et Varr. LL. ed. Antv. *hærens* Mazar.—341 *Surgat* Med. sec. a m. pr. *celeri* Vat. pr. Ambr. sec. Exc. Læti. *sermone* Prie. *Sinone* Exc. Voss.—342 *nexusque omnes meliores* Mss. Exc. Gevart. et Lucens. sec. *nexuque* Ald. ed. Parm. Vicet. Isingr. Gryph. al. *nexusque vel falcesque* Petav. pr. Leid.—343 *frena* Med. quart. Exc. Lucens. pr. *frenet* quat. Vat. Pal. Prie. Rott. Oisel. ed. Isingr. *rapidos frenet* Vat. Livin. Exc. Læti, ed. Parm. Vicet. Ald. *tepidos* Vat. pr. a m. pr. *rabidos* Vat. quint. *rapidos vel trepidos* Put. *trepidos marg.* Isingr.—344 *festinas* Pat. *urgere* Vat. quart. Vicet. et *paratus*.—345 *ad bella* Petav. sec. a m. pr. *Stilicho* Vat. sec. Farn. *Stilichon* Exc. Læti, Rott. Var. LL. ed. Antv. *Stilicho semper* Gesner. *Stilichon* reliqui omnes, Exc. Gevart. et Lucens. sec.—346 *ordine pro arbore* Ambr. pr. a m. sec. *dictat* Leid. sec. *ditet et suspendat* legit Heinsius, uti et

NOTE

num bellicosorum, et ideo Marti sacra credita est, et dicta Terra Martia, Martis patria.

339 *Vestita spoliis*] Intelligit tropæum, quod erigebant post fugam hostium, decisis quereus ramis, et exuviis superimpositis.

341 *Clamore ministros*] Clamore gaudet Mars, habetque satellites Bellonam, Pavorem, Formidinem.

342 *Bellona*] Hæc auriga, immo aut soror, aut conjux Martis fingitur.

Nexusque rotarum tende] Hoc est, nocte vinclis capita extrema axis, et his alligata fræna equorum; sic enim olim alligabantur.

343 *Pavor, Formido*] Sunt famuli comitesque Martis.

Jugalos] Equos, qui sub eodem iugo trahunt currum.

344 *Festinas urgete manus*] Urgete et maturate rem manu celeri: hoc est, festinate equos jungere, et aptare, ut Stilichoni ad bella eunti me comitem præbeam.

345 *Tropæis*] Ἀπὸ τῆς τροπῆς, a fuga hostium; post quam fugam, τροπαῖον, tropæum, hoc est spolia suspendebantur in arbore aliqua, et præsertim in quereu.

346 *Cristas*] Galeas cristatas; sed hic designantur quæcumque spolia.

Communes semper litui, communia nobis
 Signa canunt, junctoque sequor tentoria curru.
 Sic fatus campo insiluit, lateque fugatas
 Hinc Stilichon turmas, illinc Gradivus agebant, 350
 Et clypeis et mole pares. Stat cassis utrique
 Sidereis hirsuta júbis, loricaque cursu
 Æstuat, et largo satiatur vulnere cornus.

inimicas. Tubæ eadem perpetuo, dant nobis eadem signa pugnae, et curru conjuncto comitor tabernaculum ipsius. Mars ita locutus exiit in arcem, et hinc Stilicho premebat cohortes expulsas longe, illinc Mars premebat, ambo similes et scutis et magnitudine. Uterque habet galeam horrentem cristis ardentibus, et thorax ferret agitatione, et hasta saturatur multis plagis. Interim Megæra violent-

~~~~~

vs. 374. ex veteri Cod. 'Qui subigat Medos et cuspe proterat Indos.'—348 *canunt* Tholos. *rinctoque* Petav. tert. *rinctoque* vel *junctoque* Moret. sec. *simul pro sequor* Ambr. pr. *siguar* Thuan. et Vat. pr. a m. pr. *restigia* Petav. pr. Leid. *vestigia cursu* vet. lib. ap. Delr. *tentoria* vel *restigia* Reg. duo Vat. Oxon. pr. *curru* tres Vat. Med. tert. Læti et Pat. rec. *curru* vel *cursu* Put. *cursu* reliqui omnes.—349 *insiluit* meliores omnes et Exc. Lucens. sec. *insiliit* duo Moret. Exc. Læti et Ald. *fugatas* Exc. Lucens. pr. *fugantes* Exc. Pat. rec. et Læti, ed. Parm. et Vicet.—350 *Stilico* Lov. *Stilicon* Vat. quinque, Florent. Oisel. *Stilichon* Vat. pr. pro var. lect. Mazar. Petav. sec. *turbam* Var. Lect. ed. Antv. *turmas* scripti omnes, Exc. Gevart. Lucens. pr. et ed. Vicet. *illuc* ed. Parm. *Gramlerus* marg. Morin. *agebat* tres Vat. Farn. Exc. Læti. *agebant* reliqui et Exc. Gevart.—351 *et amore* Thuan. Farn. Pric. Ambr. pr. Moret. pr. et Vat. Livin. *more* duo Vat. duo Pet. Florent. Put. Mazar. Pat. Rott. Oisel. Med. tert. et sec. a m. pr. unus Heins. *mole* vel *more* Reg. Petav. pr. a m. pr. *mole* vel *amore* Med. sec. Petav. pr. Heinsius notaverat, posse quoque legi, *Et clypeis et honore pares.* ut lib. II. de Rapt. Proserp. vs. 38. 'Nec membris nec honore minor.' in ore Leid. pr. *utrisque* tres Vat. Lov. Florent. Reg. Put. Oxon. sec. Leid. pr. Rott. Oisel. tres Petav. Tholos.—352 *comis* pro *júbis* Pric. Med. tert. Exc. Cod. Rhem. Exc. Voss. *júbis* Vat. pr. a m. pr. unde Heinsius conjicit *Sidereus hirsuta júbis.* *cursu* Tholos. *cursu* . . , erasa una litera Vat. pr. ut appareat *cursu* fuisse, quod probabat Heinsius, qui hic monuit, similiter se in Prudentii loco ex Ms. Put. restituisse *æstuat sitim* p. 142. *curru* Leid.—353 *æstuat* Vicet. Parm. et Ald. *longo* Mazar. Exc. Gevart. *sanguine* Thuan.

NOTÆ

348 *Signa canunt*] Dant signa ad pugnam suscipiendam: et id designat Stilichoni Martem semper hæsisse comitem; ideoque non interruptum fuisse ipsius victoriarum cursum.

349 *Campo insiluit*] Mars in campum insiluit, in arenam, in æquor.

351 *Mole*] Magnitudine pares Mars et Stilicho, quasi hic habeat aliquid divinitatis. Deos antiqui humana specie majores exhibebant; ita et

viros principes aliis proceriores, ob sapientiam et virtutem.

Stat cassis] Galea stat, hæretque, quasi ipsa minitans: *hirsuta*, nam antiqui galeas pellibus hirsutis ad terrorem arnabant.

352 *Sidereis*] Cristis ardentibus, instar sideris.

Cursu æstuat] Fervet ob agitationem cursus.

353 *Satiatur vulnere cornus*] Hasta

Acrior interea voto, multoque Megæra
 Luxuriata malo, moestam deprendit in arce 355
 Justitiam, diroque prior sic ore lacescit :
 En tibi prisca quies, revocataque sæcula rursus,
 Ut rebare, vigent. En nostra potentia cessit.
 Nec locus est usquam Furiis : huc lumina flecte.
 Aspice barbaricis jaceant quot mœnia flammis, 360
 Quas mihi Rufinus strages, quantumque cruoris

tior desiderio succedente, et lascivens ob multas calamitates, inreuit in Aula Astræam tristem, et prima ita provocat hanc voce crudeli: Ecce florent tibi otia antiqua, et ætus aurea renorata iterum, sicut credebas; ecce potestas nostra abiit; nec locus unquam remanet Furiis. Verte oculos huc. Vide quot urbes prostratæ sint ignibus Barbarorum, quantas cades Rufinus edat mihi, et quantum det san-

////////

Med. quart. Exc. Lucens. pr. Exc. Voss. *satiatur* Exc. Læti, *saturatur* Vat. pr. vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. *cornus* Rott. Exc. Lucens. pr. *comus* duo Vat. Reg. Petav. sec. et pr. a m. pr. Moret. sec. Leid. sec. Tholos. Med. quart. Heins. Exc. Læti, ed. Parm. et Vicet. *comus* vel *cornus* Lov. Vat. quart. Moret. pr. *comus*, *cornus*, vel *currus* Oxon. sec. *curris* Leid. m. pr. *campus* Thuan.—354 *vultu* Reg. *roti* legit Heins. *multisque M. J. malis* Vat. pr. Florent. Exc. Læti et Lucens. pr. *multoque malo* reliqui omnes, Exc. Gevart. ed. Parm. et Vicet. item Var. LL. ed. Antv. *cultuque M. marg.* Morin.—355 *monstrum* marg. Morin. *dependet* Oisel. *in arcem* duo Vat.—356 *diroque* prior Vat. pr. veterr. Gyr. Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. *atque prior* vel *hancque* Moret. sec. *atque prior diro* Leid. sec. *atque p. diro* vel *duro* Pat. et Incert. Heins. *atque prior diro* reliqui Codd. Exc. Gevart. Læti, et Lucens. pr. Ald. et ed. Vicet. *atque prior sic illam Diræ lacescit* Thuan.—357 *An* Pat. *En* Tholos. *fides* Med. sec. Mazar. Moret. sec. Leid. a m. sec. *quies* vel *fides* Petav. pr. *renovataque* Vat. pr. Reg. Oxon. pr. Med. sec. Leid. sec. Exc. Gevart. et Lucens. sec. marg. Isingr. *renovataque* vel *revocataque* Put. Reg. Oxon. sec. *fœdera* Mazar. *tempora* unus Heins. *sæcula* vel *tempora* Vat. duo, Reg. Oxon. pr. *rursus* Vat. pr.—358 *restra* Mazar. *cessat* Petav. pr. *certat* vel *cessit* Put.—359 *Non* Rottend. Med. sec. *unquam* Patav. Ambr. pr. Incert. Heins.—360 *barbariis* Farn. *taceant* Pal. Med. pr. *milis* Oisel. Leid. pr. Pat. Mazar. Med. quart. Exc. Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv. a m. sec. *milis* vel *mania* Petav. pr. *lumina* Vat. pr. a m. pr. unde Heinsius conjiciebat *culmina*.—361 *cedes* Pat. *clades* Leid. sec. unus Heins.

NOTE

facta ex corno arbore satiatur, quasi ipsa hasta avide sanguinem sitiret. Esayas, c. 34. ‘Gladus Domini repletus est sanguine.’

354 *Acrior interea*] Megæra facta insolentior ac violentior, quod quæ optaverat de Rufini improbitate succederent, et lascivens ac triumphans ob scelera, quæ ille patrabat.

355 *Arce*] In Aula Imperatoria:

vel in arce virtutum; ut sapientia in earundem virtutum arce esse dicitur. *Platonis ingenium in arce*, quia eminet.

357 *Sæcula*] Aurea scilicet, et Poëta per ipsius Furie os blanditur suis Principibus, dum eorum ætati ascribit sæculum ærenum.

360 *Barbaricis*] Irruptionibus Hunnorum barbarorum, quos Rufinus ex-

Præbeat, et quantis epulentur cædibus hydri.
 Linque homines, sortemque meam : pete sidera : notis
 Autumni te redde plagis, qua vergit in Austrum
 Signifer. Æstivo sedes vicina Leoni 365
 Jam pridem, geminæque vacant confinia Libræ.
 Atque utinam per magna sequi convexa liceret !
 Diva refert : Non ulterius bacchabere demens.
 Jam pœnas tuus iste dabit : jam debitus ultor
 Imminet : et terras qui nunc ipsumque fatigat 370

guinis, et quanta strage serpentes mei pascantur. Desere homines, et meam hæreditatem : ascende cælum : refer te tractibus cognitis Autumni, qua parte Zodiacus inclinat versus meridiem : domicilium finitimum Leoni æstifero vacuum est dudum, sicut et termini Libræ duplicis. Et utinam permetteretur mihi persequi te per cælum supremum. Dea Justitia respondet : O insana Megæra, haud sævis amplius. Mox iste tuus Rufinus afficietur supplicio : jam vindex justus adest, et

////////

Pulm. Cod. et Exc. Gevart. in Leidensi pr. versus 357. et 358. in margine ascripti erant.—362 *epulantur* Leid. sec. Exc. Gevart.—363 *rotis* Bonon. *noctis* Vat. pr. a m. pr. Pric. a m. sec. *noctis* marg. Isingr.—364 *Autumnis* Rott. a m. pr. *tu Reg.*—366 *gelidæ* cessant Vat. duo, Isingr. marg. Morin. *geminæ* vet. Gyr. ed. Vicet. *gelidæque* vacant Exc. Lucens. sec. *gelidæque* vacant vel *gelidæ* cessant Reg. *gelidæ* vel *geminæ* Exc. Læti et Patav. rec. *Jam dudum gelidæ* v. *eglidæ* al. *cessent* Tholos. *cessent* Rott. Med. sec. Exc. Lucens. pr.—367 *convexa* ed. Claver. sed vitiose.—369 *tuus iste dabit* Vat. pr. Rott. Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. *dabit iste tuus* Vat. duo, Pal. Farn. Pric. Oisel. Exc. Læti. *ille* Farn. Mazar. Tholos. Ambr. pr. cod. Pulman. *iste* tres Vat. Pal. Farn. Pric. Oisel. Exc. Læti. *bacchabere : clemens* Vicet.—370 *emi-*

NOTE

civerat.

362 *Hydri*] Serpentes, qui pro criminibus ex Megæra capite pendent.

363 *Sortem*] Terram quæ mihi sorte obtigit.

Notis Autumni te redde plagis] O Justitia, repete tractus Autumni tibi cognitos. Virgo quæ est inter duodecim signa Zodiaci, creditur a nonnullis esse Justitia seu Astræa, et ideo esse inter Leonem et Libram, quia ad bene judicandum opus est fortitudine, quæ per Leonem; et æquitate, quæ per Libram designatur. Autumni autem, quia Virgo, ut pote ultima signorum Æstivorum, ad Autumnum vergit.

364 *Qua vergit in Austrum signifer*] Qua Zodiacus propendit versus Austrum, Meridianum ventum, hoc est versus partem Meridianam.

366 *Geminæ Libræ*] Habentis duas lances a stateræ jugo æqualiter dependentes. Libra forte dicitur, quia Sol in ea existens facit dies æquales. Alii legunt, *gelidæ*, quia tum aër incipit frigescere.

367 *Convexa*] Cæli convexitatem, seu curvationem.

368 *Bacchabere*] Sævis instar Bacchantum.

369 *Iste tuus*] Rufinus, per contemptum.

Debitus ultor] Debitus ac destina-

Æthera, nec vili moriens condetur arena.
 Jamque aderit læto promissus Honorius ævo;
 Nec forti genitore minor, nec fratre corusco:
 Qui subigat Medos, qui cuspide proterat Indos.
 Sub juga venturi reges: calcabitur asper
 Phasis equo, pontemque pati cogetur Araxes.
 Tuque simul gravibus ferri religata catenis
 Expellere die, debellatasque draconum
 Tonsa comas imo barathri condere recessu.

375

iste qui nunc regat terram et cælum ipsum, non sepelietur mortuus etiam in pulvere abjecto. Mox Honorius promissus sæculo huic fortunato veniet; Honorius haud inferior patre generoso Theodosio, neque Arcadio fratre illustri; qui Honorius vincat Medos, qui clidat hasta Indos. Reges in servitutem redigendi sunt. Phasis glaciatus proculcabitur equo ejus, et Araxes adigetur perferre pontem. Et tu, o Megæra, revincta vinclis rigidis ferri una ejiceris ex terra lucida; et habens ramos crines serpentum edomitorem, detruderis in latebras profundas Tartari. Tunc

////////

net Vat. quart. quæ Pal.—371 moriens vili Thuan. non ulli Farn. non ulla Med. quart. Exc. Lucens. pr. nec vili vel nunc sicca Put.—372 Namque Med. tert.—373 forte Med. quart. non fratre Farn.—374 subigit Vat. pr. a m. pr. et cuspide Vat. quinque, Pal. Pric. dno Oxon. duo Leid. Exc. Læti. proterit Vat. quart. proteret Vat. quint. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. Moret. pr. Oxon. proteget et proteret tres Vat. subigit et proterat Exc. Lucens. sec.—376 pacemque Vat. sec. reliqui pontemque. Oraxes vel Araxes Moret. pr.—377 ferro Med. quart.—379 comas quatuor Vat. Pal. Farn.

NOTE

tus fato vindex criminum Rufini.

371 *Æthera*] Æther est superior pars æris, ἀπὸ τοῦ αἰθεῖν, ardere, quod a nonnullis ignis ibi reponatur. Hic sumitur pro cælo.

Nec moriens condetur] Jacabit insectus, quod ultima infelicitas esse credebatur, nec etiam vili tegetur pulvere. Virgil. 'Nos animæ viles inhumata infletaque turba.'

372 *Jamque aderit*] Quasi divinitus immissus ad liberandos homines a tali portento.

373 *Corusco*] Glorioso fratre Arcadio, illustri, et micante instar sideris.

374 *Medos*] Hi populi sunt in Asia, alias potentissimi.

Indos] Populos Orientis.

375 *Asper Phasis*] Glacie concretus fluvius: ex Armenia nascitur, alluit Colchidem, Euxinum petit: ab hoc dicuntur Phasiani.

376 *Araxes*] Fluvius rapidus Armeniæ: hodie illa pars quam alluit, dicitur *Persis* et *Parthia*.

377 *Religata catenis*] Alludit ad pacem, quam Theodosius ante obitum composuit, et qua vigente velut vineta remansit Megæra. Sic Virgilius: 'Furor impius intus Sæva sedens super arma, et centum vinctus ahenis Post tergum nodis,' &c.

378 *Expellere die*] Expellere, ex orbe lucido, ex locis, ubi dies est.

379 *Tonsa*] Victarum gentium ima-

Tum tellus communis erit: tum limite nullo 380
 Discernetur ager: nec vomere sulcus adunco
 Findetur: subitis messor gaudebit aristis.
 Rorabunt querceta favis, stagnantia passim
 Vina fluent, oleique lacus: nec murice tinctis
 Velleribus quæretur honos: sed sponte rubebunt 385

terra erit communis; tunc campi nullis dividuntur terminis: neque ager frangetur aratro curvo: agricola latabitur spicis subito nascentibus. Querceta stillabunt melle: vina exundantia fundentur undique, et lacus olei: neque splendor accersetur lanis aspersis purpura: sed greges ultro purpurascunt, pastore admirante, et per

////////

Pric. Rott. Leid. pr. Exc. Læti. *jubas* Oxon. pr. a m. sec. ita Gesner. uno Leid. pr. *trudere* Vat. sec. quod Heinsio placuit ad Paneg. Olyb. et Prob. vs. 112. *claudere* tres Vat. Pal. Farn. Pric. Oisel. *condere* Florent. Med. sec. Petav. pr. Exc. Cod. Rhem. quod amplecti visus Heinsius, qui ascripserat sequentia. *condere*, sic et *condere lumina* pro *claudere* apud Ovid. hinc et *condita* posterioris ævi scriptoribus, de qua voce vid. Casaub. ad Hist. Aug. p. 21. et Salmas. p. 26. *condere finis* Capitolin. pag. 30. l. 5. Hæc Heinsius. *condere* vel *claudere* Rott. Put. *barathri longo* Ambr. pr.—380 *Tum* Reg. Oxon. pr. Petav. sec. Exc. Lucens. sec. *tunc*—*tunc* tres Vat. Pal. Farn. Pric. Oisel. Exc. Læti. *communis* vel *immunis* Petav. pr.—381 *discernentur* Leid. pr. *adunco* Vat. quint. Pal. Exc. Læti et Lucens. pr. *obunco* Vat. duo, Med. tert. Oisel. Leid. pr. Ambr. sec. Petav. sec. Exc. Læti, ed. Parm. et Vicet. *abunco* Tholos. Reg. Petav. tert. *abunco* vel *adunco* Lov. *ab unco* Voss.—382 *scindetur* Med. quart. Exc. Lucens. pr. *frangetur* Leid. pr. Exc. Gevart. *messor subitis* g. Med. quart. Exc. Lucens. pr. *gaudebit messor* Pric.—383 *favis* vel *furios* Vat. pr. Med. sec. *passis* pro *passim* Rott.—384 *oleoque* Pat. *olimque* Vicet. Heinsius conjecerat *oleumque*, et provocabat ad notas in Epigr. in Jacobum mag. equit. ubi e septem Codd. legit, ‘Et tua perpetuodolia vina fluent.’—385 *honos* tres Med. Bonon. Tholos. Lov. Ambr. sec. duo Leid. duo Petav. et totidem Heins. *honor* Vat. pr. Farn. Rott. Oisel. Exc. Læti. *oris* Moret. sec. *honor* vel *oris* Reg. Oxon. pr. Vat. quart. *sed ponte*

NOTE

gines tonsæ in triumpho ducebantur: et rasura crinium pœna civilis fuit. Quot olim Principes opprobrii causa rasi, et in monasterium detrusi!

Barathri] Barathrum locus Athenis profundus, et cœnosus, in quem uoxii præcipites agebantur; et inde sumitur pro Inferis seu Tartaro, in quem detruduntur improbi: βάραθρον apud Græcos est fossa profunda.

380 *Tellus communis erit*] Ut erat per sæculum aureum, cujus imagi-

nem renovandam esse ait, Imperantibus Arcadio et Honorio.

383 *Querceta*] Sylvæ quercubus consitæ. Virgilius: ‘Et duræ quercus sudabunt roscida mella.’

384 *Murice*] Purpura, quæ tingitur sanguine Muricis piscis, vel liquoze Muricis floris.

385 *Quæretur honos*] Lana enim purpuræ colore videtur esse honorata.

Attonito pastore greges, pontumque per omnem
Ridebunt virides gemmis nascentibus algæ.

totum mare algæ viridantes emicabunt, lapillis orientibus.

//////////

Var. LL. ed. Autv.—386 *portumque* Tholos. Pric. Med. quart. *positumque* Thuan.

NOTÆ

387 *Ridebunt*] Grata et jucunda nascentibus.
erunt videntibus, quia mixta gemmis   *Algæ*] Alga est herba marina.

IV.

CL. CLAUDIANI
IN RUFINUM
LIBER II.

PRÆFATIO.

ARGUMENTUM.

RUFINO extincto, liber Helicon, Castaliæ aquæ a Barbaris impollutæ agnoscunt Stilichonem vindicem, Musæque eum invitant ad suos cantus, exemplo Martis, audiendos.

PANDITE defensum reduces Heliconæ sorores;
Pandite: permissis jam licet ire choris.

Aperite o Musæ redeuntes Heliconem; aperite: cætus nunc possunt ingredi in

---

In Florentino, Mediceo quarto, et utroque Lucensi huic libro præfigitur Præfatio, quæ in aliis ante Bellum Gildonicum legitur, cum hac inscriptione, *Flavii Claudiani Lib. II. de Morte Rufini.* in Vaticano optimo, veterrimo Gyraldi, ut et Vaticano Livinei similiter hic inseritur. In Petav. sec. non est distinctio novi libri.

1 *Defensum* Farn. Var. LL. ed. Antv.—2 *demissis* Heins. Oxon. pr. Leid.

NOTÆ

1 <i>Defensum Heliconæ</i>] Helicon est mons Phocidis in Græcia, sacer Musis, quæ sunt novem doctæ sorores, filiæ Jovis et Mnemosynes seu Memoriae. Defensum autem contra	Rufinum, quasi monstrum illud etiam Musis bellum indixerit, cætusque doctorum prohibuerit.
	2 <i>Permissis choris</i>] Nullus est Rufinus qui prohibeat.

Nulla per Aonios hostilis buccina campos

Carmina mugitu deteriore vetat.

Tu quoque, securis pulsa formidine Delphis,

5

Floribus ultorem, Delie, cinge tuum.

Nullus Castalios latices, et præscia fati

Flumina polluto Barbarus ore bibit.

Alpheus late rubuit, Siculumque per æquor

Sanguineas belli retulit unda notas.

10

Agnovitque novos absens Arethusa triumphos;

Et Geticam sensit, teste cruore, necem.

Immensis, Stilichon, succedant otia curis,

Et nostræ patiens corda remitte lyræ.

hunc Heliconem. *Tuba nulla inimica prohibet clangore sinistro versus per agros Aonios. Tu etiam, o Apollo, Delphis tutis, timore fugato exorna sertis liberatorem tuum Stilichonem. Nemo barbarus ore profano potat liquores Castalios, et aquas inspirantes futura. Alpheus undique tinctus est, et aqua per mare Siciliae ostendit signa sanguinolenta praelii: atque Arethusa remota cognovit victorias recentes, et ex testimonio sanguinis animadvertit cladem Getarum. O Stilicho, quies sequatur*

////////

præmissis Rott. Florent. Med. sec. Colin. *permistis* Pat. Ceteri omnes melioris notæ, Exc. Lucens. Ald. ed. Parm. et Vicet. *permistis*. Heinsius pro *licet* legit *libet*. *choris* vel *rotis* Vat. pr. *choris* vel *comis* Florent.—4 *vetat* vel *canat* Vat. pr.—5 *Te quoque* Mazar.—6 *Delia* Pal. *Dele* *cinge* Exc. Lucens. sec.—7 *facti* ed. Parm.—8 *bibat* Oisel. Moret. Thuan. Pric. *bibit* Exc. Lucens. pr. *bibet* reliqui magno numero, Exc. Gevart. Lucens. sec. ed. Parm. et Vicet.—10 *ore* vel *unda* Put.—11 *Admoritque* Rott. *Agnoscitque* Pal. Med. pr.—12 *Et Geticam* vet. Gyr. Vat. Liv. Florent. duo Med. unus Heins. Exc. utriusque Lucens. *Gildonis* duo Oxon. duo Heins. totidem Med. et Vat. Farn. Rott. Pric. Vicet. Isingr. *Et Geticam* vel *Gildonis* Vat. pr. Pric. in ed. Antv. Plant. Heinsius notaverat seqq. ‘*Gildo* interfectus in Sicilia. Gyrald. locum male intellexit.’ *sensit* Thuan.—13 *Stilicho* Vat. pr. *succedent* Pal.

NOTE

3 *Aonios*] Aonia pars est montana Bœotiar, Musis sacra.

Nulla buccina carmina vetat] Hoc est, nullum bellum vexat doctos.

5 *Delphis*] Urbs hæc est ad radicem Parnassi, Apollinis oraculo celebris.

6 *Ultorem*] Stilichonem.

Delie] Apollo Delius appellatur a Delo maris Ægæi insula, in qua natus est.

7 *Castalios*] Castalius fons est ad radicem Parnassi, Musis sacer. Dicitur a Castalia, quæ Apollinem fingens, in hunc fontem conversa est.

Præscia fati flumina] Quæ inspirant fatum, seu futurorum notitiam: nam ‘fatidici vates:’ Ansonius.

9 *Alpheus*] Flavius Elidis in Græcia, sed qui per secretos maris meatus pervenit ad fontem Arethusam in Sicilia. Unde utriusque amores celebrantur a Poëtis.

11 *Absens Arethusa*] Hæc Dea fontis cognominis cognovit absente se, et forsitan Alpheum amatorem invidente, relatas esse a Stilichone novas victorias de Getis, in Græcia, idque iudicavit ex strage et fuso sanguine.

Nec pudeat longos interrupuisse labores, 15
 Et tenuem Musis constituuisse moram.
 Fertur et indomitus tandem post prælia Mavors
 Lassa per Odrysias fundere membra nives;
 Oblitusque sui, posita elementior hasta,
 Pieriis aures pacificare modis. 20

labores infinitos, et relaxa animum audiens citharam nostram. Neque erubescas interpellavisse magna opera, et dedisse Camanis tantulum temporis. Etiam Mars invictus dicitur post bella demum prosternere corpus suum fatigatum per glaciem Thraciæ, et immemor feritatis suæ, mitior lancea deposita, demulcere aures cantibus Pieriis.

////////

Pric. et cod. Barth.—14 *corda remitte* vel *carmina mitte* Florent. *carmina nostra* Rott. *verba* vel *membra* Oxon. sec. unus Heins.—15 *Non Pric. Ne* Vat. quint. Pal. Pnt. Thuan. Med. pr. Ambr. sec.—16 *Musis tenuem* Heins. Oxon. pr. *continuisse* Med. quart. Exc. Lucens. pr. *instituisse* Med. pr. Pal.—18 *Lapsa* Med. pr. *Odrysias* Vet. Gyr. Med. quart. et unus Heinsii. *Othrysius* al. *Otrisyas* duo Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *verba* pro *membra* Oxon.

NOTÆ

14 *Nostræ patiens*] *Patiens* lyram Odrysia.
 nostram resonare. 20 *Pieriis modis*] *Cantibus* Musa-
 18 *Odrysias*] *Odrysæ* sunt populi rum, quæ *Pieriæ* dicuntur a *Pieria*
 Thraciæ, unde Thracia dicta est regione Macedoniæ ipsis sacra.

V.

CL. CLAUDIANI IN RUFINUM LIB. II.

ARGUMENTUM.

THEODOSIO mortuo, Stilichone orbis tutore, Rufinus pergit orbem vexare, Europam et Asiam vastat per Getas accitos: ipsa Constantinopolis timet: ipse sceleribus et cæde, hostiumque colloquio gaudet. Orbis implorat opem Stilichonis; hic cum variis populis pergit ad Orientem. Barbari timent, Rufinus exanimatur, mox criminatur Stilichonem, et ab Arcadio mandata obtinet, quibus dimittat Stilichonem; hic dolet, queritur de Rufino; milites fremunt, querunturque, Rufinum execrantur, vindictam ardentibus devovent se Stilichoni, quo tamen recedente, Rufinus exultat, sibi promittens imperium, parat convivia, sceleratis plaudentibus: hinc somnio delusus largitur aurum. At milites hunc de sceptro, non de periculo cogitantem adiungunt,

capinnt, occidunt, lacerant, caput præfigunt in hasta, manum avulsam circumferunt. Ipse detruditur ad Inferos suppliciiis omnibus a Rhadamantho cruciandus.

JAM post edomitas Alpes, defensivaque regna
Hesperiae, merita complexus sede parentem
Auctior adjecto fulgebat sidere mundus ;
Jamque tuis, Stilichon, Romana potentia curis,

Jam post Alpes subactas, et conservatum Imperium Occidentis, cælum cohonestans loco digno putrem Theodosium, micabat honorabilius, addito astro novo : et jam, o Stilicho, Imperium Romanum, et fastigium mundi traditum est curis tuis.

//////////

1 *Alpis* Exc. Læti, regnis Med. sec. a m. sec.—2 *media* Leid. sec. Heins. Exc. Gevart.—3 *Altior* Rott. Heins. *Aptior* Bonon. Tholos. Oxon. sec. Med. tert. Petav. tert. Var. LL. ed. Antv. a m. pr. *Auctior* vel *Aptior* Exc. Læti, *Junctior* Oisel. *Auctior* vel *Junctior* Put. *actior* Exc. Voss.—4 *Stilichon* Petav.

NOTÆ

1 *Alpes*] Montes inter Italiam Galliamque, quos cum Arbogaste Gallo Principe occupaverat Eugenius Grammaticus, qui se pro Imperatore gerebat, et cui sic scripsit S. Ambrosius, ‘Imperatori Eugenio.’ At hic cum suo Arbogaste a Theodosio victus est.

Regna Hesperiae] Quæ sunt versus Occidentem, habita ratione Romæ. Hesperus est stella Occidentalis: unde Hesperium dicitur, quod est Occidentale.

2 *Merita sede*] Ob virtutem, cujus velut gradibus Heroës in cælum ascendunt.

Complexus] Velut filium, cui debetur hæreditas.

3 *Auctior mundus*] Cælum magis auctum et honoratum micabat addito novo sidere, Theodosio scilicet: alludit ad Julium Casarem, qui post obitum creditus vulgo est in astrum esse mutatus. Addendum est quosdam Philosophos censuisse Heronum animas e stellis oriundas, ad stellas redire. Porro hic Theodosium canit Apotheosi donatum, seu relatum inter superos: qui honos etiam Or-

thodoxis Imperatoribus delatus est, ut patet ex nummo, ubi relata Principis effigies cum inscriptione, ‘Divus Constantinus;’ altera facie ipse quadrigis invehens ad cælum videtur exurgere, manum manni cælesti porrigens. Ceterum ut scias qualis fuerit Theodosius, audi S. Ambrosium de ipso loquentem: ‘Manet in lumine Theodosius, et sanctorum cœtibus gloriatur: ibi Gratianum complectitur: dies diei eructat verbum.’ Deinde agens de Maximo et Eugenio ait: ‘Nox nocti indicat scientiam.’

4 *Stilichon*] Decedens Theodosius Rufinum Arcadio Imperatori Orientis tutorem dedit, Stilichonem Honorio Imperatori Occidentis. Claudianus vero uni Stilichoni omnia ait esse commissa, quia noverat hoc eum affectare; et hanc fuisse Theodosii mentem populus credebatur. Immo et Zosimus, et S. Ambrosius id memorie prodiderunt. Ultimus de Theodosio sic loquitur: ‘Nihil habebat novum, quod conderet, qui filiis totum dederat, nisi ut eos præsentem commendaret parenti, id est Stilichoni.’

Et rerum commissus apex: tibi credita fratrum 5
 Utraque majestas, geminæque exercitus aulæ.
 Rufinus (neque enim patiuntur sæva quietem
 Crimina, pollutæque negant arescere fauces)
 Infandis iterum terras accendere bellis
 Inchoat, et solito pacem vexare tumultu. 10
 Hæc etiam secum: Quanam ratione tuebor
 Spem vitæ fragilem? qua tot depellere fluctus
 Arte queam? premor hinc odiis; hinc milite cingor.
 Heu! quid agam? non arma mihi, non Principis ullus
 Auxiliatur amor: matura pericula surgunt 15

Majestas Fratrum amborum demandata est tibi, et ugmina Regiæ duplicis. Rufinus (etenim scelera atrociora non permittunt requiem, et guttur infectum recusat siccescere) Rufinus incipit rursus orbem inflammare præliis nefariis, et turbare pacem seditionibus consuetis. Quin et Rufinus ait talia verba secum: Quonam modo conservabo spem debilem vitæ meæ? qua industria possim avertere tot tempestates? hinc obruor invidiis, inde obsideor a militibus. Ah! quid faciam? non cohortes opitulantur mihi, non ulla benevolentia Imperatoris. Discrimina subita

sec. Exc. Læti a m. sec. Stilico Vat. sec. Rott.—5 *condita* Exc. Voss.—6 *exitus* Vicet.—7 *Ruffinus* Vat. quart. *Ruffini* Tholos. *scæva* Var. LL. e marg. Parm. *nec enim* Pal. Pric. Rott. Put. Pat. Ambr. pr. et tres Med.—8 *pollutasque* Morct. pr. *pollutæque* vel *pollutasque* Reg. *avidaque* v. *avidasque* Oxon. *mansuescere* Med. tert. Petav. tert.—9 *terrasque* Lov. *flummis* Reg. Ambr. pr. Oxon. *terris* Leid. duo. b. *accendere t.* Ms. Palm. et Barth.—10 *subito* Med. sec. *turbare* Pric. Thuan. Mazar. Petav. tert. Exc. Lucens. pr. *vexare* tres Vat. Pal. Farn. Put. Reg. Patav. pr. duo Oxon. et Leid. Med. duo, ambo Moret. Lov. Bonon. tres Ambr. duo Heins. Exc. Gevart. Lucens. sec. Sched. Gud. et ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *turbare* vel *vexare* Rott. Thol. Exc. Læti.—11 *fecit pro secum* Florent. *Quanam* vel *Qua nunc* Oisel.—14 *nec Principis* Pric. Med. quart. Exc. Lucens. pr.—16 *impositis* Exc. Læti, Ald.

NOTE

5 *Rerum apex*] Fastigium, seu supremæ dignitates utriusque Imperatoris tibi commissæ sunt.

Fratrum] Arcadii et Honorii; et utriusque aulæ, Constantinopolitanæ in Oriente, et Romanæ in Occidente. Quanquam nonnulli dicunt Arcadium viginti annos natum, non opus habuisse tutorem.

8 *Arescere fauces*] ‘Ut fera quæ gustatum semel sanguinem semper sitit.’ S. Hieronymus. Semper fauces madescent cruore, ac proinde recusant arescere.

10 *Tumultu*] Tumultus dicitur, qua-

si *timor* vel *tumor multus*. Dicitur proprie de bello Gallico aut Italico.

12 *Spem vitæ fragilem*] Vitæ spem, quæ est exigua, caduca, et fragilis ut vitrum.

Fluctus] Mala ingruentia, et fluctuum ac tempestatis instar, obruentia.

13 *Odiis*] Principis, procerum, populi: nec mirum est sic invisum esse hominem avarissimum.

15 *Matura pericula*] Parata cadere, ut pomum nempe maturum subito cadit, ita et pericula subito casura sunt in caput Rufini.

Undique, et impositi radiant cervicibus enses.
 Quid restat, nisi cuncta novo confundere luctu,
 Insontesque meae populos miscere ruinae?
 Everso juvat orbe mori: solatia leto
 Exitium commune dabit: nec territus ante 20
 Discedam. Cum luce simul linquenda potestas.
 Haec fatus, ventis veluti si fræna remittat
 Æolus, abrupto gentes sic objice fudit,
 Laxavitque viam bellis: et ne qua maneret
 Immunis regio, cladem divisit in orbem, 25

imminent undequaque, et gladii collo minantes fulgent. Quid superest nisi perturbare omnia calamitate luctuosa, et permiscere gentes innocentes cum exitio meo. Lubet perire, mundo labefactato; perniciis communis omnibus præbebit consolationem morti meae: neque prius ego metu percussus obibo: deserenda est potentia una cum vita. Locutus hæc verba Rufinus, cum Æolus laxet habenas ventis, ita fractis obstaculis turbavit populos, et aperuit iter præliis: ac ne quis tractus remaneret expertus belli, partitus est stragem in oppida, et

////////

ed. Parm. Vicet. Junt. Colin. omnes Leid. pr. Exc. Luc. pr. enses vel omnes Reg. Oxon. pr. imbres Med. sec. a m. pr.—17 mihi pro nisi Pal. succendere Med. tert. luctu vel fluctu Vat. quint.—19 everso Med. quart. destructo Exc. Lucens. pr. fato Mazar. et Heins.—21 Decedam Petav. pr. Isingr. Discendam Leid. pr. a m. pr. Discedam quatuor Vat. Farn. Pric. Rott. Oisel. Decedam vel Discedam Exc. Læti. Heinsius conjiciebat Discedam.—22 fatur Moret. pr. veluti ventis Farn. Pric. Rott. Oisel. resolveat Vat. pr. vet. Gyr. Vat. Livin. Exc. Lucens. sec.—23 sic gentes Pric. fundit Vat. quart. Reg. Petav. pr. Exc. Lucens. pr. marg. Morin.—25 demisit Bonon. Ambr. sec. dimisit duo Vat. Lov. Leid. pr. Pal. Farn. Oisel. duo Med. item Heins. totidem Petav. Reg. Moret. sec. Mazar. Tholos. Ambr. tert. Ald. Exc. Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv. Vicet. divisit Florent. Med. sec. Pat. Ambr. pr. vet. Gyr. Vat. Livin. demisit vel divisit Oxon. sec. divisit vel dimisit Oxon. pr. Vat. quint. Petav. pr. Moret. pr. et Exc. Læti, demisit, dimisit, vel divisit Pat. orbem quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Med. quart. Exc. Læti et Lucens. pr. Vien. et Isingr. urbis Exc. Lucens. sec. urbes vet. Gyr. Heinsius ad firmandam lectionem divisit ascripserat: divisit, sic ‘dividere equos factionibus’ Capitolin. in Gordianis p. 152. et ‘porcellum dividere per triduum’ Spartian. in Didio Juliano p. 61. l. 22. et ‘congiarium populo dividere’ Capitolin. in Marco Antonino p. 32. l. 11. sic idem in

NOTÆ

16 *Impositi enses*] Exemplo Damoclis, ‘Districtus ensis cui super impia Cervice pendet,’ &c. Horatius.

19 *Everso juvat orbe mori*] ‘Incendium ruina restinguere,’ ut jactabat Catilina apud Sallustium.

23 *Æolus*] Filius Hippotæ, Deus

ventorum creditus ab antiquis, quod ex fumo Strongyles insula ventos futuros prænosceret; vel quod Astrologiam, et præsertim ventorum naturam, calleret.

Fudit] Confudit, perturbavit.

Disposuitque nefas. Alii per terga ferocis
 Danubii solidata ruunt, expertaque remos
 Frangunt stagna rotis: alii per Caspia claustra,
 Armeniasque nives, inopino tramite ducti,
 Invadunt Orientis opes. Jam pascua fumant 30
 Cappadocum, volucrumque parens Argæus equorum.
 Jam rubet altus Halys: nec se defendit iniquo
 Monte Cilix. Syriæ tractus vastantur amœni:
 Assuetumque choris, et læta plebe canorum,

distribuit scelera. Hi irrumpunt per dorsum glaciatum Istri furentis, et rumpunt curribus aquas ante tentatas remigiis: illi per aditus Caspios, et per nives Armenia, conducti semita improvisa, irrumpunt in Imperium Orientis. Jam prata Cappadociæ fumant strage, et Argæus pater equorum celerrimorum. Jam Halys profundus rubescit cæde: neque Cilix tutatur se culmine abrupto: gratæ regiones Syriæ diripiuntur, et equus inimicus calcit Orontem incertem, et consuetum choreis, et

*****

Gordianis: 'Illos sane xx. senatus ad hoc creaverat, ut divideret his Italicas regiones contra Maximinum pro Gordianis tuendas' p. 156. et sæpe.—26 *Imposuitque Tholos. ferocis* Vat. sec. *feroces* Tholos. tamen *ferox Rhodanus* Cons. Manlii vs. 53. nisi ibi legendum *ferax*. alibi, 'Subvectæ Rhodano Tiberina per ostia classes Nec prius inventas Araris tibi donat aristas.' Heinsius ad oram Lugd. edit. 1548.—27 *remis* Florent. Thnan. Pat.—28 *castra* Pat. Moret. sec. a m. pr. *lustra* marg. Isingr.—29 *limite* Pric.—31 *Egenus* Lov. a m. pr. *equorum* Vat. sec. Oisel. *uquorum* Oxon. pr. a m. pr.—32 *intus vel altus* Vat. quint. *intus* Vat. duo, et totidem Med. Lov. Pat. Tholos. Pal. Farn. Oisel. Reg. Mazar. duo Petav. ambo Moret. duo Ambr. Leid. pr. et unus Heinsii, qui inde conjiciebat *Indus*.—33 *amœni* legit idem Heinsius, qui et post *canorum* versum deesse suspicatur. *montes pro tractus* marg. Isingr.—34 *sonorum* Pric. Leid. *phæbe* marg. Morin. et *lotæ* Var. LL. ed. Antv. a m.

NOTÆ

26 *Disposuitque nefas*] Constituit ut scelus suum, seu bellum nefarium a se excitatum, una cum cladibus a Getis, a se accitis, spargeretur per provincias et urbes omnes.

27 *Danubii*] Sen Istri: fluvius est maximus Europæ: oritur ex vico Vittenbergensi: se exonerat in Pontum Euxinum.

28 *Caspia claustra*] Aditus Caspiæ regionis, Caspio mari vicinæ: claustra alii vocant κλειδας, *claves*, regni alienjus.

29 *Armeniasque nives*] Armenia regio est Asiæ.

30 *Orientis opes*] Id est, Imperium Orientis. Virgilius: 'inclementia

Divum Hæc evertit opes, sternitque a culmine Trojam.'

31 *Argæus*] Mons Cappadociæ equorum pernecitate celebris: Cappadocia porro, regio Asiæ minoris versus Pontum, optimis et pascuis et equis abundat.

32 *Halys*] Fluvius ex Tandro monte nascens: alluit Cappadociam, Syriam, Paphlagoniam.

Iniquo] Difficili, salebroso, arduo, abrupto.

33 *Cilix*] Taurus mons Ciliciæ, quæ est in Asia minore.

Syriæ] Hæc est regio Ciliciæ continenda.

34 *Assuetumque choris*] Syri, et præ-

Proterit imbellem sonipes hostilis Orontem. 35
 Hinc planctus Asiae : Geticis Europa catervis
 Ludibrio praedæque datur, frondentis adusque
 Dalmatiæ fines : omnis qua mobile Ponti
 Æquor, et Hadriacas tellus interjacet undas,
 Squallet inops pecudum, nullis habitata colonis, 40
 Instar anhelantis Libyæ, quæ torrida semper
 Solibus humano nescit mansuescere cultu.
 Thessalus ardet ager : reticet pastore fugato
 Pelion : Emathias ignis populatur aristas.
 Jam plaga Pannoniæ, miserandaque mœnia Thracum, 45

resonantem populo gaudente. Inde fletus Asiae nascuntur : Europa permittitur irrisioni et rapinae cohortium Geticarum, usque ad terminos Dalmatiæ sylvas : tota terra, quacumque porrigitur inter fluentes aquas Ponti Euxini, et mare Hadriaticum, desolata est, et spoliata gregibus, non culta agricolis ullis, in speciem Libyæ ardentis, quæ perpetuo adusta caloribus, non potest mitescere cura humana : campi Thessali incenduntur bello : Pelion silet pastoribus expulsiis : flamma consumit spicas Macedonicas. Jam regio Pannoniæ, et urbes Thraciæ, et terræ Mysorum erant

*****

pr.—36 *Hic* Vat. quint. cultus Med. tert. forte luctus. *Geticisque* Ambr. pr. *Geticisque* vel *gentisque* Exc. Læti. *catenis* Exc. Læti m. pr. *cathenis* Thuan. *severis* Ambr. pr. *Geticisque Europa severis* Lov.—37 *praedæque* Junt. Ald. Col. lin.—38 *Dalmatiæ* quatuor Vat. Farn. Petav. pr. *Dalmatiæ fines omnes* Lov. quæ Farn. vet. Gyr. Mazar. Thuan. ambo Moret. Petav. pr. Ambr. tert. Leid. pr. a m. sec. *Ponti vel Poli* Moret. pr. Barth.—39 *Actiacas* marg. Morin. *Adriacas* tres Vat. Farn. *interieret* Moret. sec. a m. pr. *Hadriacas* undis Tholos.—41 *anhelantis* Var. LL. ed. Antv. Voss. Leid. *anhelantis libyæ* Cod. Barth.—43 *cultore* Med. tert.—45 *Nam* Oisel. Put. Thuan. Petav. tert. et sec. a m. pr. Moret. sec. Med. tert. Exc. Lucens. sec. Voss. et Var. LL. ed. Antv.

NOTÆ

sertim cives Antiochiæ, quam irrigat fluvius *Orontes*, choreis et cantibus sæpius indulgebant.

36 *Hinc*] Ex hoc bello, quod Ru-
finus excitavit.

Geticis] Omnes ejusmodi populi non satis cogniti sub vocabulo Geta-
rum sæpius significantur.

38 *Dalmatiæ*] Hæc regio est ad
oram maris Adriatici.

39 *Hadriacas*] Vel Adriaticas, sic
dictas ab urbe Adria.

41 *Anhelantis Libyæ*] Ardentis, æ-
stu fatiscentis, et præ nimio calore
reddentes homines ita anhelos, ut vix

Delph. et Var. Clas.

respirare possint. Libya est regio
Africæ siticulosa, arcuosa, et ideo
incolta.

44 *Pelion*] Hic mons seu spelæum
Thessaliæ in Græcia miris pastorum
cantibus personabat.

Emathias] Græciæ regio Emathia
est, dicta ab Emathione Rege, fratre
Memnonis : appellatur Macedonia.

45 *Pannoniæ*] Hæc est lata Europæ
regio, quam a Germania Danubius
separat.

Thracum] Thraces populi Græciæ
vicini ; immo a quibusdam in ipso
Græciæ limine repositi.

Claucl.

Arvaque Mysorum; jam nulli flebile damnum,
 Sed cursus solennis erat, campusque furori
 Expositus, sensumque malis detraxerat usus.
 Heu heu, quam brevibus pereunt ingentia fatis!
 Imperium tanto quæsitus sanguine, tanto
 Servatum, quod mille ducum peperere labores,
 Quod tantis Romana manus contexuit annis,
 Proditor unus iners angusto tempore vertit.

50

Urbs etiam, magnæ quæ dicitur æmula Romæ,
 Et Chalcedonias contra despectat arenas,

55

deplorandæ: jam jactura nemini lacrymabilis, sed incursiones erant ordinariæ, et agri objecti rabiei hostium, ac consuetudo ademerat sensum in damnis. Heu! res magnæ quam levi ruunt casu! unus Rufinus, perfidus, ignarus, pessumdat brevi momento sceptrum comparatum tanto cruore, conservatum tanto cruore, quod facta mille Ductorum acquisiverunt, quod per tot sæcula Romana potestas connexuit. Urbs quoque quæ fertur fuisse rivalis Romæ ingentis, ac quæ sita est contra arenas

*****

Nec non Pann. alt. Leid. duo Vat. Petav. pr. *Jam* vel *Nam* Oxon. pr.—46 *Mæsorum* Tholos. *Mesorum* Vat. quart. Med. sec. *Mysorum* vel *Mæsorum* Exc. Læti, *missorum* Voss. *non ulli* Vat. quart. Exc. Lucens. pr.—48 *sensusque* Pric. Oisel. Pat. Thuan. Mazar. Florent. et unus Heins. *malis* Vat. sec. Pnt. Florent. Mazar. Med. quart. et sec. a m. pr. Lovan. Exc. Lucens. pr. *malis* Exc. Lucens. sec. *sensusque malus* Rott.—49 *Heu heu* præstantiores magno numero, Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *Heheu* Mazar. Leid. sec. Petav. duo. Ald. *heu* al. ut Gesner. *fatis* vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. *caussis* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti, quæ et *fatis* vel *curis* a m. sec.—51 *junxere* Leid. pr. Oxon. *junxere* vel *peperere* Reg.—52 *armis* Vat. quint.—54 *ducitur* Vat. pr. Exc. Lucens. pr.—55 *Quæ Chalcedonias* Petav. tert.

NOTE

46 *Mysorum*] Mysia regio est minoris Asiæ ad Hellespontum. Strabo constituit etiam *Mysos* in Europa in confinio Pannoniæ ad Danubium, putatque Mysos Asiaticos ab his nomen et originem traxisse. Sed hos Plinius non *Mysos* sed *Mæsos* appellat. Unde in hoc Claudiani loco nonnulli legunt *Mæsorum*.

47 *Solennis*] Incurio Barbarorum ordinaria, et assueta, fiebat veluti cum pompa et cærimonia, non furtim, sed palam et publice, ut solenne quidpiam. Et populi his malis ferendis jam erant assuefacti.

48 *Sensusque malis detraxerat usus*] Occalluerat jam omnium patientia,

et consuetudo, quæ est altera natura, effecerat, ne mala amplius sentirentur.

52 *Contexuit*] Multas scilicet urbes et provincias in unum velut corpus imperii contexnit, atque conjunxit.

53 *Vertit*] Non evertit tamen Rufinus, sed evertere tentavit, ut ipse velut denno excitaret, atque in suo opere triumpharet, regnaret.

54 *Urbs etiam*] Constantinopolis, quæ non solum æmula, sed et postea victrix fuit Romæ, et altera Roma dicta.

55 *Chalcedonias*] Chalcedon, hodie *Scutari*, secundum aliquos; urbs olim erat ea parte Asiæ ad Bosphorum

Jam non finitimo Martis terrore movetur,
 Sed propius lucere faces, et rauca sonare
 Cornua, vibratisque peti fastigia telis
 Aspicit. Hi vigili muros statione tueri,
 Hi junctis properant portus munire carinis. 60
 Obsessa tamen ille ferus lætatur in urbe,
 Exultatque malis; summæque e culmine turris
 Impia vicini cernit spectacula campi.
 Vinctas ire nurus: hunc per vada proxima mergi
 Seminecem, hunc subito percussum vulnere labi, 65
 Dum fugit: hunc animam portis efflare sub ipsis:
 Nec canos prodesse seni, puerique cruore

Chalcedonis, jam haud concutitur timore vicino belli, at videt proxime tædas fulgere, et tubas raucas resonare, et culmina turrium percuti jaculis contortis. Hi festinant defendere mœnia excubiis rigilantibus, illi corroborare portus navibus catenatis. Attamen barbarus ille Rufinus gaudet in urbe oppugnata, et triumphat calamitatibus; et ex culmine arcis altissimæ aspicit spectacula nefaria agri finitimi: aspicit nurus incedere catenatas; aspicit hunc semianimem submergi in aquas propinquas; illum, dum effugit, appetitum plaga repentina concidere; hunc reddere animam sub portis ipsis; neque cunictiem juvare senes; et gremium matris repleti sanguine infantis. Gaudium infinitum et saepe jocus afficit Rufinum: una tristitia moeret hominem,

Calcedonius Vicet. Ald. Isingr. al.—56 moveri conjiciebat Heinsius pro movetur.—57 proprias Pat. proprius Tholos. potius vel propius Vat. pr. propius vel proprias Moret. pr. sed propius sonare faces Leid. sec. rauca sonore cornua Moret. sec.—59 hic Vat. sec. hi Pat. Tholos. Ambr. sec. Put. duo Petav.—60 muros pro portus Thuan. portas Exc. Voss. murare Leid. sec. Exc. Gevart. catenis pro carinis legit Heinsius, qui ascripserat locum Ammian. Lib. xxvi. p. 349. ed. Lindenbr. sub finem: alia tamen manu notatum erat, male: vid. Barth.—61 ferox unus Heins.—62 summæque Vat. pr. quod maluit Heinsius. summoque al. ita Gesner. e culmine vet. Gyr. Vat. Livin. ex culmine Vat. pr. a culmine tres Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti.—63 spectat Tholos. Petav. pr. cod. Delr. certamina Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. certamina vel spectacula Vat. sec. Put. spectat certamina Vat. quart. et quint. marg. Morin. spectacula Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. Isingr.—64 victas ire manus Oisel. junctas vel vinctas Put. victas Med. quart. Ambr. pr. Leid. sec. Exc. Gevart. vinctas Oxon. sec. manus duo Med. duo Petav. Bonon. Tholos. Mazar. Pat. Ambr. tert. Ald. et Exc. Schott. domus Ambr. pr. Sched. Gud. nurus vel manus Vat. quint. Florent. Put. Exc. Læti. vinctas nurus vel victas manus Oxon. pr. in vada vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. cerula Oisel. Vat. pr. et sec. vada Vat. duo. vada vel vada Vat. pr.—65 Seminecem, Lov. Vicet. Parm. Ald. percussum tres Vat. Pal. percussum Med. tert. convulsus Pric. a m. pr.—66 hic Med. quart. spirare Florent. Rott. Thuan. Med. sec. Leid. sec. Exc. Gevart. et Cod. Rhem. ed. Parm. spirare vel efflare Oxon. pr. Exc. Læti. efflare animam ex Capitolin. p. 34. l. 23. probat Heinsius.—67

NOTÆ

Thracium, e regione Byzantii sen junctis ac catenatis navibus, ne hostis Constantinopolis. propius accedat.

57 Faces] Tædas ardentes hostium.

63 Spectacula] Aspicit nimirum cer-

60 Portus munire carinis] Simul

tamina impia, et mala omnia, quæ

Maternos undare sinus. Immensa voluptas,
 Et risus plerumque subit: dolor afficit unus,
 Quod feriat non ipse manu: videt omnia late 70
 Exceptis incensa suis, et crimine tanto
 Luxuriat, carumque sibi non abnuat hostem.
 Jactabatque ultro, quod soli castra paterent,
 Sermonumque foret vicibus permissa facultas,
 Egregii quoties exisset foederis auctor. 75
 Stipatur sociis; circumque armata clientum
 Agmina privatis ibant famulantia signis.

quod non ipse percutiat sua dextera: spectat undique cuncta combusta, præter sua bona, et lascivit tantis sceleribus, neque negat hostes esse jucundos sibi. Ac sponte gloriabatur, quod castra hostium panderentur sibi uni, et potestas congressuum concessa esset vicissim, quotiescumque ipse egreditur comitatus sociis, conciliator futurus fœderis illustribus: et cæteræ armatæ clientum circum incedebant, obediens vexillis privatis. Ipse

//////////

Non Med. quart. unus Heins. Exc. Lucens. pr. puerique Vat. sec. puerumque Pal. Thuan. Mazar. Med. pr. duo Ambr. unus Heins. Sched. Gud. *cruorem* Reg. *cruore* vel *cruorem* Put.—68 *fedare* Vat. sec. Pal. Oisel. Thuan. Mazar. Med. pr. unus Heins. Ambr. pr. Sched. Gud. *nudare* Pat. Thuan. *nudare* vel *fedare* Pat. *undare* vel *fedare* Moret. pr. *undante* Farn. Heinsius conjiciebat, ‘puerique cruore Maternos fedante sinus.’—69 *In risus* Med. sec. *rursum* Exc. Gevart. *rursus* Leid. *populumque* pro *plerumque* Rott. Var. LL. ed. Antv. *Et rursum pl’umque* Leid. sec. *inficit* Pric. a m. pr. Thuan. Mazar. Exc. Cod. Rhem. *afficit* vel *efficit* Oxon. pr. *inficit* et emend. *efficit* Put.—70 *faciat* Med. tert. *esse manus* Exc. Læti.—71 *Exceptis* vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. *Præceptis* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *Præcipitis* Tholos. *intenta* Med. sec. a m. pr.—72 *casumque* pro *carumque* Tholos. *abnuat* Vat. pr. vet. Gyr. Reg. Oxon. pr. Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. *abnegat* tres Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Pat. Ambr. duo et Exc. Læti. *abnegat* vel *abnuat* Pet. Oxon. sec.—73 *quod soli* duo Med. Reg. Put. Thuan. Mazar. Lov. Petav. tert. unus Heins. duo Oxon. totidem Leid. ambo Moret. Exc. Lucens. pr. Ald. et ed. Vicet. *soli quod* Vat. sec. Rott. Exc. Læti. *paterent* vel *parabant* Reg.—74 *Sermonisque fuit* id. Reg. *commissa* Farn. incert. Heins. *concessa* vel *permissa* Put. *facultas* Vat. pr. vet. Gyr. et Exc. Lucens. sec. *potestas* alii ut Gesner.—75 *actor* duo Med. Heinsius conjicit *ictor*. *fueris* marg. Isingr.—76 *Stipatur* duo Leid. Mazar. Vat. Livin. Isingr. *Stipatis* Tholos. *Stipatus* tres Vat. Pal. Farn. Pric.

NOTÆ

suscitaverat. Sic Nero ex turri Mæcænatiana Romæ incendium a se excitatum cernere gestiebat.

71 *Exceptis suis*] Villis, quod argumentum erat Rufinum cum hostibus fecisse fœdus, quod præter ejus villas omnia incendenterentur. Secus alias de Fabio judicatum est, cujus agrum, incensis aliis, Annibal invidiose serva-

verat, eum ut Romanis suspectum redderet.

75 *Fœderis auctor*] Quoties mitteretur ad fœdus persuadendum, facientum.

76 *Clientum agmina*] Quod nimiam arguit hominis potentiam, cum stipatus clientibus incedat, quo more principes incedebant.

Ipse inter medios, ne qua de parte relinquit
 Barbariem, revocat fulvas in pectora pelles,
 Frænaque, et immanes pharetras, arcusque sonoros 80
 Assimulat, mentemque palam testatur amictu.
 Nec pudet Ausonios currus, et jura regentem,
 Sumere deformes ritus, vestemque Getarum :
 Insignemque habitum Latii mutare togæque

Rufinus, in medio, ne aliquatenus omittat morem Barbarorum, retrahit pelles fulvas in gremium, et imitatur habenas, et pharetras ingentes, et arcus stridentes, et publice ostendit animum veste. Neque homo ducens currum, et leges Italiæ, erubescit usurpare turpem consuetudinem, atque indumenta Getarum. Ac leges impulsæ permutare vestes illustres Italiæ, dolent victæ a iudice pellito. Quæ facies populi tum

//////////

Oisel. Exc. Læti. *armenta* vet. ed. Parm. et Exc. Læti, in quibus et *fabulantia* a m. pr.—78 *maneret* Exc. Voss.—79 *pectora* Vat. pr. Oisel. Leid. pr. Vat. Livin. Petav. pr. Exc. Læti, *pectore* tres Vat. Pal. Farn. Pric. Isingr. ita Gesner. *corpora* Rott. Med. sec. *corpore* Florent. Heinsius ascripserat: ‘ peregrinos habitus sumere probrosum olim.’ Lamprid. in Commodio, p. 49, 12. Casaub. p. 96.—80 *pharetras* vel *phaleras* Oxon. pr.—81 *Assimulat* omnes fere scripti, Exc. Lucens. pr. et Læti, ed. Parm. et Vicet. *mentemque* Leid. sec. *satis* Florent. Rott. *satis* vel *palum* Med. sec. *proclamat amictu* Exc. Lucens. sec. *amictu* vet. Gyr. *amictus* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti, *amictus* vel *amictu* Oxon. pr.—82 *Ne* Rott. *Nou* Thuan. Mazar. Moret. sec. duo Ambr. *Nec* vel *Nil* Oxon. pr. *cursus* Tholos. *cultus* Vat. sec. *bella* Put. a m. pr. *Jura tuentem* Leid. sec. Exc. Gevart. ad vulgatam tuendam ascripserat Heinsius locum Lib. II. in Entrop. 343. et Zitzman. not. in Rutil. p. 68. *nec jura* Incert. Heins. *tenentem* Ms. Pulman.—83 *riktus* Med. sec. *ritus* vel *riktus* Reg. *vestesque* Lov. et Varr. LL. ed. Antv.—84 *togæque* quatuor Vat. Pal. Farn. Rott. Oisel. Isingr. *coactæ* vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. *Getæque* Pric. Heinsius conjiciebat, et *veste Getarum Insignes habitus Latii mutare togati*.

NOTÆ

79 *Pelles*] Gentes Septemtrionales propter frigoris acerbiteriam se pellibus vestiebant.

81 *Assimulat*] Rufinus, ut Getarum gratiam aucuparetur, eorum vestes imitatus est.

Mentemque palam] Testatur hac veste Barbara, quis sibi sit animus, barbarus scilicet, et Barbarorum causæ favens, sicque Romani Imperii proditor.

82 *Ausonios currus*] More Consulium, qui sellis curulibus in currum vecti procedebant. Alii legunt, *Ausonias curas*, id est, curas Italiæ. *Regere*

jura, est regere magistratum; ‘ qui jura regere possint.’ Digestis de Origine Juris § 13.

83 *Deformes*] Contemta patriæ consuetudine, peregrinum morem, vestesque Geticas usurpare: qua labe notatus est Alexander, quod relictis Græcis vestibus Persicas indueret: sed egregie defenditur a Plutarcho, quod hac vestium mutatione sibi hostium animos conciliaret.

84 *Insignem*] Togatam vestem scilicet, qua Romani a ceteris nationibus distinguebantur.

Mœrent pellito captivæ iudice leges. 85
 Quis populi tunc vultus erat? quæ murmura furtim?
 Nam miseris nec flere quidem aut lenire dolorem
 Colloquiis impune licet. Quonam usque feremus
 Exitiale jugum? duræ quis terminus unquam
 Sortis erit? quis non funesto turbine rerum 90
 Aut tantis solvet lacrymis, quos Barbarus illinc,
 Hinc Rufinus agit, quibus arva fretumque negatur?
 Magna quidem per rura lues; sed major oberrat

erat? Quis fremitus clam? Etenim afflicti non audent etiam lugere tuto, vel mulcere ærummas sermonibus. Hæc dicunt: Quousque patiemur servitatem detestabilem? Quis finis erit unquam calamitatis acerbæ? Quis liberabit nos a fatuti tempestate miseriarum, vel a tantis flitibus? Nos, quos hinc Barbari, inde Rufinus vexat: nos, quibus terra et mare non conceduntur. Certe per campos ingens

*****

85 *pellito captivæ* Vat. pr. *captivæ pellito* Sched. Gud. *polluto* Petav. sec. Med. sec. Incert. Heins. Marg. Isingr. *pellitæ* Farn.—86 *populis* Rott. a m. pr. Florent. Med. sec. *tum* Vat. pr. Moret. sec. Reg. Oxon. pr. *luctus* pro *vultus* conjicit Heins.—87 *Dant miseri* Leid. sec. Exc. Gevart. *Dant miseris* Med. quart. *non flere* Farn. Lov. Med. pr. ambo Moret. *non vel nunc* Pal. *dolores* Exc. Læti. *dolorem* undecim scripti et Exc. Gevart. Ald.—89 *malum* pro *jugum* Varr. LL. ed. Antv. *duræ* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *diræ* Tholos. Med. sec. Petav. pr. *quis duræ* vel *duræ nec* Lov. *qui* Oisel. Reg. duo Petav. Med. sec.—90 *Mortis* Med. sec. a m. pr. Pal. et ed. Vicet. *funesto turbine* Exc. Lucens. sec. *in tanto* vel *funesto* Oxon. pr. *funesto in turbine* reliqui scripti, item Var. LL. ed. Antv. *infesto* Pat. *nos in tanto t.* Leid. alt.—91 *Aut tantis* tres Vat. Med. tert. Ambr. pr. Incert. Heins. *Aut vel A* Reg. *Ab* Exc. Lucens. pr. *A tantis* reliqui omnes, Exc. Pat. rec. item Gevart. et Varr. LL. ed. Antv. *solvit* Oisel. *nos barbarus* Exc. Læti a m. sec. *quas barb.* Petav. tert.—92 *arma* Lovan. *negatur* quatuor Vat. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *negantur* Reg. Pal. Pat. duo Med. unus Heins. Ambr. sec.—93 *per castra* Vat. sec. *post jura* ed. Vicet. *per rura* vel *post jura* Exc.

NOTE

85 *Pellito*] Nam pellitos seu pel-
 libus barbaricis indutos videre Ro-
 manos proceres, id indicium esse
 videbatur Imperii a Barbaris occu-
 pati.

Leges] Romanæ, a Barbaro in
 potestatem redactæ. Per leges, in-
 telligere Iudices legum ministros, quos
 mutare habitum Rufinus coëgerit.

86 *Murmura*] Populi afflictii fre-
 mebant, murmurabant clam, et Ru-
 fini tyrannidem detestabantur.

90 *Funesto turbine*] Quis nos libe-
 rabit a malis funestis, quæ nos, in-
 star turbinis, vexant, rapiunt, oppri-
 munt, suntque nobis tantarum causæ
 lacrymarum?

91 *Barbarus*] Exercitus Barbaro-
 rum excitus a Rufino.

92 *Quibus arva*] Quia non possu-
 mus effugere Rufini iram, neque per
 terram, neque per mare.

93 *Lues*] Malum et calamitas om-
 nis, instar pestis, affligens.

Intra tecta timor. Tandem succurre ruenti
 Heu patriæ, Stilichon : dilecta hic pignora certe ; 95
 Hic domus ; hic thalamis primum genialibus omen.
 Hic tibi felices erexit regia tædas.
 Vel solus, sperate, veni. Te prælia viso
 Languescent, avidique cadet dementia monstri.
 Talibus urgetur discors Aurora procellis. 100

malum est, ut metus acerbior ragatur intra domos. Auxiliare tandem patriæ, heu ! cadenti, o Stilicho : hic profecto liberi tui cari sunt : hic domus tua, hic primum fuit prasagium pro lecto tuo nuptiali. Hic Aula sustulit pro te faces fortunatas. Etiam solus adsis, expectate Stilicho : pugna torpescant, te conspecto, et recordia portentis avari dejicietur. Oriens turbatur his tempestatibus discordiarum. Sed

~~~~~

Pat. rec.—94 *Inter* Vat. sec. Ambr. pr. Moret. sec. Farn. Rott. Med. sec. Exc. Læti, ed. Parm. et Vicet. *Intra* Pric. *minor* Pat. *Iuveni* Vat. quart.—95 *Stilicho* Vat. opt. *Stilichon* Exc. Lucens. pr. *Stilicon* incert. Heins. *delecta* Leid. pr. *dilecti hæc* Reg. *dilecti et* Vat. sec. *tua sint hæc* Florent. *sunt hæc* Med. sec. *tua sint hic* Rott. et Vat. sec. pro var. lect.—96 *thalamis* vet. Gyr. Vat. Livin. *thalami* Vat. sec. Exc. Læti, ed. Parm. Vicet. *thalamus* Rott. Thuan. Mazar. Ambr. pr. Petav. tert. Oxon. et Ald. *thalamus* vel *thalamis* Put. Petav. pr. *proprium* tres Vat. Pal. Rott. Oisel. Exc. Læti et Lucens. pr. *primum* Farn. Thuan. vet. Gyr. Vat. Livin. Med. quart. Exc. Gevart. et Lucens. sec. item ed. Vicet. marg. Isingr. *proprium* vel *primum* duo Vat. *genialibus* vel *gentilibus* Exc. Læti. *genialibus* vel *genitalibus* Reg. Put. Oxon. pr. *genitalibus* reliqui omnes, Exc. Lucens. pr. et cod. Rhem. Ald. ed. Parm. et Vicet. quod probat Heinsius, qui et ita legendum monuit apud Senecam initio Medææ : ‘Tuque genitalis tori Lucina custos.’ *primum genialibus* vel *proprium genitalibus* Vat. pr. Exc. Læti. *gentilibus* Exc. Voss. m. pr. *omne* Reg. *omen* vel *omne* Petav. item Oxon. pr.—97 *Hic tibi* fere omnes Codd. Exc. Gevart. ed. Parm. Ald. Colin. et Vicet. *Hic ubi* Varr. LL. ed. Antv. *hæc al.*—98 *sperare* Vat. quart. *sperare* vel *superare* Reg. Oxon. duo. *venis ?* Med. quart.—99 *languescent* Pat. *cadent* Pal. *rubidique* pro *avidique* conjicit Heinsius. *vestri* pro *monstri* Exc. Voss.—100 *dictis* pro *discors* Med. tert.

NOTÆ

95 *Patriæ*] Num Constantinopolis Stilichonis patria est? Vix credo. Patria vocatur, quia Stilicho hic habuit domum, hic duxit uxorem, ex qua liberos suscepit.

95 *Pignora*] Liberi, qui sunt velut pignora, quibus Princeps astrictus, debent magis amare patriam, ubi nati illi sunt.

96 *Primum thalamis genialibus omen*] Id est, primum auspiciū felix pro lecto nuptiali. Virgilius : ‘Primis-que jugarat Ominibus.’ Olim nuptiæ non celebrabantur, nisi auspiciato, seu inspectis avibus. Genialis sic dicitur

a Genio, naturæ et voluptatis Deo.

97 *Tadas*] Faces nuptiales altius attollebantur a matribus sponsarum, sicque conjugium felicis fore credebatur : *δαῖς, δαΐδος, τὰδα*, vel *φαῖς accensa*.

98 *Viso*] Laus Heroum magna est, victores extitisse, statim atque visi sunt. Notum illud Julii Cæsaris, ‘Veni, vidi, vici.’

99 *Dementia monstri*] Vecordia Rufini monstri pessimi contundetur.

100 *Discors Aurora*] Oriens vexatus discordiis, et velut tempestatibus, seu ventis contrariis agitatus.

At Stilichon, Zephyris cum primum bruma remitti,
 Et juga diffusis nudari cœpta pruinis,
 Partibus Italiæ tranquilla in pace locatis,
 Utraque castra movens, Phœbi properabat ad ortus,
 Gallica discretis Eoque robora turmis 105
 Complexus. Nunquam tantæ ditione sub una
 Convenere manus, nec tot discrimina vocum.
 Illinc Armeniæ vibratis crinibus alæ
 Herbida collectæ facili velamina nodo :
 Inde truces flavo comitantur vertice Galli, 110

Stilicho, statim atque hyems cœpit mitigari Favoniis, ac montes cœperunt liberari glaciē dispersa, tractibus Italiæ collocatis in pace tranquilla, promovens castra gemina, festinabat versus Solem orientem, habens vires Gallorum et Orientis, separatis agminibus. Nunquam tanti exercitus congregati sunt sub uno imperio, neque unquam tanta differentia linguarum fuit. Hinc catervæ Armeniæ capillis crispatis, habentes vestes virides collectas nodo tenui : inde Galli feroces crinibus fla-

Hic vero versus in Med. sec. manu recentiori in margine est ascriptus.—101 *Ast* Pat. Exc. Voss. *Stilicho* Vat. pr. *Stilicon* Ex. Lucens. pr. et Læti. *Stilico* Vat. sec. *remitti* vel *reverti* Put.—102 pro *nudari* Heinsius conjiciebat *viduari. captu* Exc. Voss.—103 *tuta sub pace relictis* vet. Gyr. et Exc. Lucens. sec. *relictis* Vat. Livin. Isingr. *relictis* vel *locatis* Vat. opt. Put. *tranquilla pace* Med. tert. Moret. sec.—104 pro *Utraque* Heinsius conjecerat *Ultra*, sed postea deleverat. *solus* vitiose pro *Solis* Pal. Med. pr. *ortum* Pric.—105 *discriptis* Rott. *disertis* Med. pr. *turbis* Thuan.—106 *Amplexus* Vat. pr. Exc. Lucens. sec. *tantæ nunquam* Thuan. Pric. *nusquam* Exc. Læti m. sec. *statione* Pric. a m. pr.—107 *non tot* Pal. Med. pr.—108 *Illinc* Florent. Bonon. Med. sec. Ambr. sec. Vat. Livin. *Illic* Vat. sec. Pal. Pric. Oisel. Exc. Læti. *vibratis* vel *vibratæ* Exc. Læti. *vibratæ* reliqui Codd. magno numero, ut et Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. item ed. Vicet.—109 *Fervida* tres Vat. duo Oxon. duo Leid. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *Herbida* Bonon. Put. Exc. Lucens. sec. Isingr. *fervida* vel *ferbida* Vat. pr. Var. LL. ed. Antv. Helmæst. *Fervida*, *Rubea* vel *Tenuia* Ambr. pr. *Findia* et eadem manu in

NOTÆ

101 *Zephyris*] Zephyrus seu Favonius, ventus lenior qui flat ab Occidente; qui solvit frigora, flores parit. Unde dicitur quasi ζephyρός, sive τὸ ζῆν φέρων, ferens vitam. Plinio dicitur, 'genitalis Mundi spiritus.' Catullus: 'Aura parit flores tepidi fœcunda Favoni.'

104 *Phœbi*] Solis, qui dicitur, φωτός, clarus, seu, φῶς βίου, lux vitæ.

105 *Eoa*] Έως, et ἡώς, unde Eous, Aurora, Oriens.

108 *Armeniæ vibratis crinibus*] Armenia est Asiæ regio, in qua milites

habebant crines vel natura crispus vel ferro vibratos.

Alæ] Sunt hic cohortes militum.

109 *Herbida velamina*] Vestes ad colorem viridem, herbarum instar, accedentes. Apud Romanos hoc vestis genus erat pauperiorum.

110 *Flavo vertice Galli*] Galli dicti a colore candido, nam γάλα lac significat. Quæ appellatio Gallorum comprehendebat et Germanos, quibus flava seu 'aurea cæsaries' tribuitur.

Quos Rhodanus velox, Araris quos tardior ambit ;

Et quos nascentes explorat gurgite Rhenus ;

Quosque rigat retro pernicios unda Garumnæ,

Oceani pleno quoties impellitur æstu.

Mens eadem cunctis, animique recentia ponunt

115

Vulnera : non odit victus, victorve superbit.

Et quamvis præsens tumor, et civilia nuper

Classica, bellatrixque etiam nunc ira caleret,

In ducis eximium conspiravere favorem.

rentibus stipantur, quos Gallos Rhodanus celer, quos Araris lentior circum alluit, et quos Rhenus in aquis experitur nascentes, et quos aqua velocior Garumnæ aspergit, rediens, quotiescunque agitur fluctu pleno Oceani. Una voluntas est omnibus : et corda deponunt injurias recentes : victus non irascitur victori : non victor insultat victo. Ac licet iracundia tumens, et bella civilia, et odium quoque bellicum modo incenderetur, tamen consenserunt in gratiam ductoris egregii. Non dissimi-

//////////

margine Florida Pat.—111 Quos Rhodanus velox Bonon. ambit Rodanus Tholos. amnis pro Araris Med. tert. pigrior Ambros. sec.—112 nascentes vel miscentes Thuan. vertice pro gurgite Med. tert. Rhemis Vicet.—113 ligat Florent. Pric. Oisel. Pat. ligat vel rigat Vat. sec. Med. sec. Lov. Thuan. Mazar. Moret. alter. eadem varietas mox vs. 148. tetro Pal. Garinæ marg. Morin. Garumnæ Vat. pr. Farn. Garonnæ Rott. Garunnæ Vat. sec. Garannæ Med. sec. Ambr. pr. Exc. Cod. Rhem. Girannæ Ambr. pr. Garannæ vel Cayci Med. tert. Heinsius conjiciebat legendum, Quos Liger et retro pernicios unda Garumnæ.—115 cunctas Exc. Gevart. poscunt pro ponunt Exc. Læti a m. sec.—116 victorque Thuan. Ambr. pr. duo Leid. Exc. Gevart. victorve vel victorque Pat.—117 præceps conjicit Heinsius, ut supra. præceps audacia lib. i. 34. et q. petulans animis c. marg. Isingr. timor Farn. Florent. Pat. Thuan. Leid. pr. Moret. pr. tumor vel timor Moret. sec. tumorem et iram sæpe conjungi monuit Heinsius, et provocavit ad vs. 7. Deprec. ad Hadr. ubi reponebat, 'Me tumor incautus, me lubrica duxerit ætas.' pro dolor. et firmabat loco Capitolin. in Pertinace pag. 58. l. 7. 'Sed cum Tansius quidam in iram et tumorem milites adduxisset,' ita enim omnino legendum. ut et vidit Salmas. vulgo timorem.—118 bellatrix sine copula Vat. pr. Oxon. pr. Leid. sec. tunc Moret. sec. Exc. Gevart. maneret Thuan. natura pro nunc ira Var. LL. ed. Antv.—119 eximii Vat. duo, Oxon. duo, Reg. et Petav. pr.

NOTÆ

111 Rhodanus, Araris, Garunnæ] Fluvii Galliæ notissimi.

112 Et quos nascentes] Accollæ Rheni solebant infantes recens natos flavio imponere, ut si frigidum fluvium paterentur, pro legitima sobole agnoscerentur.

115 Recentia ponunt vulnera] Milites Stilichonis, etsi patria differunt, non differunt voluntate; iis eadem est mens; et injurias deponunt, quibus nuper exulceratus fuerat eorum

animus. Injuriae dicuntur vulnera, quia ut vulnus lædit corpus, ita et injuria animum: ξίφος τιτρώσκει σῶμα, τὸν δὲ νοῦν ὕβρις.

116 Non odit victus] Qui vicerant cum Stilichone, non insultant victis: nec victi odere victores.

117 Præsens] Iræ durantis atque adhuc tumentis reliquiæ.

Civilia classica] Tubæ, bella: signum pro re signata.

Haud aliter Xerxen toto simul orbe secutus 120
 Narratur rapuisse vagos exercitus amnes,
 Et telis umbrasse diem, cum classibus iret
 Per scopulos, tectumque pedes contemneret æquor.
 Vix Alpes transgressus erat, nec jam amplius errat
 Barbarus, adventumque tremens, se cogit in unam 125
 Planitiem, tutoque includit pascua gyro.
 Tum duplicem fossam, non exsuperabile vallum

liter exercitus comitatus Xerxen una ex omni Imperio dicitur exhausisse fluvios errantes, et obscurasse Solem juculis, cum volaret per saxa cum navibus, et pedes incedens sperneret mare opertum ratibus. Vix Stilicho superaverat Alpes; et jam exercitus Barbarorum non vagatur amplius, et timens accessum Stilichonis congregat se in planitiem, et claudit pascua circulo securo. Deinde construit fossam geminam, vallum inexpugnabile, palis infixis, et bobus interfectis, opponit vehi-

*****

extremum pro eximium Ambr. tres Petav.—120 Xerxen tres Med. Reg. Bonon. Mazar. duo Ambr. tres Petav. Xerxem Vat. sec. Oisel. Xersen Leid. duo. tanto Med. sec. m. pr.—121 potasse pro rapuisse Exc. Læti. feros amnes Pric. amnes vel ares Oisel.—122 vibrasse Petav. pr. umbrasse vel vibrasse Reg. Oxon. pr. Exc. Læti, et ed. Parm. umbrasse sedecim alii, Excerpt. Lucens. sec. et ed. Vicet.—123 tectus duo Vat. contexeret Oxon. sec. Put. cum cerneret Thuan. Mazar. Oisel. Exc. Pat. rec. et Cod. Rhem.—124 Alpes Exc. Læti. egressus erat Exc. Lucens. sec. non jam Exc. Læti.—125 adductumque Var. LL. ed. Antv. Exc. Voss. timens duo Vat. Rott. Put. Florent. duo Med. Ambr. sec. Petav. pr. Moret. sec. Exc. Gevart. et Lucens. sec. tremens Reg. Thuan. Vat. duo, Oisel. duo Oxon. Leid. pr. Exc. Voss.—126 tutoque Exc. Læti. tantoque Oisel. tutoque tres Vat. Pal. Tholos. Med. pr. unus Heins. tutoque vel tortoque Oxon. pr. excludit Med. pr. unus Heins. unus Barth. Leid. et Exc. Gevart. in Petav. pr. pro glossa ascriptum erat, sic infra, 'Finibus exiguis vallis conclusa tenebas.'—127 Tunc Med. quart. Mazar. Ambr. pr.

NOTÆ

120 *Xerxen*] Regem potentissimum Persarum in Asia, numero militum prope infinito fluvios exhaustientem.

Toto orbe] Vastissimo Imperio, quod Xerxes regebat: sic dicitur orbis Gallicus, pro Gallico Imperio.

121 *Rapuisse*] Exhaustisse propter immensam copiam hominum equorumque.

122 *Telis umbrasse*] Aiebant Persas telorum multitudine solem obscurare, unde iocis Spartani ejusdam: 'Melius in umbra pugnabimus.'

123 *Per scopulos*] Xerxes dicitur æquasse montem Athon, et velis pervium fecisse.

Æquor] Hellespontum, quem Xerxes ponte navium junxit, atque trajecit; et per quem postea victus cymba effugit.

125 *Barbarus*] Exercitus prope Constantinopolim a Rufino evocatus formidat advenientem Stilichonem; etsi vix Alpes superasset. Adeo formidabile erat nomen Stilichonis.

126 *Pascua*] Ad pabula equis subministranda.

127 *Vallum asperat*] Vallum munit palis acutis atque asperis per alternos seu geminos ordines, hinc inde dispositis; et in medio sub specie muri, planstra constituit tecta pelli-bus boum. Id etiam a Carolo Magno

Asperat alternis sudibus, murique locata
 In speciem cæsis obtendit plaustra juvenis.
 At procul exsanguis Rufinum perculit horror : 130
 Infectæ pallore genæ : stetit ore gelato
 Incertus peteretne fugam, veniamne subactus
 Posceret, an fidos sese transferret in hostes.
 Quid nunc divitiæ, quid fulvi vasta metalli
 Congeries, quid purpureis effulta columnis 135

cula constituta in formam muri. Sed longe terror pallens percussit Rufinum: vultus deformatur pallore: facie gluciata constitit, dubitans, an capesseret fugam? An victus peteret pacem, an transiret ad hostes sibi sociatos? Quid tum opes prosunt Rufino? Quid cumulus immensus flarentis metalli? Quid domus elata columnis rubris, et ædificia sublata ad cælum prosunt? Discit etiam exercitus Stilichio-

//////////

Petav. pr. Leid. sec. *duplicem fossam* Vat. pr. et Livin. *duplici fossa* tres Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *bellum pro vallum* Vat. sec.—128 *locata* Reg. Thuan. Exc. Gevart. et Lucens. sec. marg. Isingr. Ald. *locata* vel *locatum* Vat. pr. Petav. pr. *locatum* habent reliqui omnes, item Exc. Læti et Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. Heinsius conjiciebat *locato*.—129 *In speciem* Med. tert. a m. sec. *In specie* sedecim alii. *ostendit* Pat. Oisel. Leid. sec. Exc. Gevart. *obtundit* Lov. *claustra* incert. Heins. Vicet. Vien. *claustra* vel *plaustra* Exc. Læti.—130 *error* Rott. Pat. Lov. a m. pr. Exc. Gevart. Exc. Voss.—131 *Infectæ* Reg. Leid. pr. *Infecto* ed. Parm. *Infectæ* vel *Infecto* Exc. Læti. *pallore* duo Vat. Exc. Lucens. sec. *pallore* vel *terrore* Put. *terrore* reliqui scripti triginta fere, Exc. Læti, Lucens. pr. et Gevart. Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv. et ed. Vicet. *ore gelato* Florent. Med. sec. *stat corde gelato* Tholos.—132 *veniamne* duo Med. duo Ambr. Reg. Thuan. Mazar. Leid. pr. duo Petav. Lov. et Exc. Gevart. *veniamque* Vat. pr. Oxon. pr. *veniamne* Vat. sec. Pal. Farn. Pric. Put. Oxon. sec. *subactus* Exc. Lucens. sec. *fugatus* ed. Vicet.—133 *an* Leid. sec. *aut* Florent. *an* vel *aut* Put. *attonitos* sese an Petav. pr. *fidos* Leid. sec. Pat. Exc. Gevart. *fidos* vel *tantos* Vat. pr. a m. sec.—134 *Quid dant* vel *nunc* Moret. sec.—135 *porphireis* Exc. Læti. *præfulta* Pric. *effulta* Ald. *columnis* Vat. pr. Pat. Ambr. sec. Exc. Læti et Lucens. sec. *columnis* vel *metallis* Put. *metallis* triginta alii, Exc. Lucens. pr.

NOTÆ

factum esse nonnulli memoriæ prodiderunt.

129 *Cæsis juvenis*] Pellibus tau-
 rorum occisorum.

130 *Exsanguis horror*] Terror red-
 dens Rufinum pallidum et exsanguem.
 Effectus ponitur pro causa, sic dici-
 tur 'pallida mors,' quæ homines red-
 dit pallidos.

131 *Ore gelato*] Ore pallenti et
 frigido corpore, ob scelerum consci-
 entiam, metumque Stilichonis.

133 *Fidos sese transferret in hostes*]
 An transiret in hostes, quos sua per-
 fidia patriam prodens sibi fidos ef-
 fecisse putabat.

134 *Fulvi metalli*] Auri congestus
 acervus.

135 *Purpureis columnis*] Columnis
 e marmore coloris punicei, seu rufi,
 rubri. Quod intelligendum de opere
 Byzantino structuræ admirabilis,
 quod exstructum est a Rufino.

Atria, prolataeque juvant ad sidera moles ?
 Audit iter, numeratque dies, spatioque viarum
 Metitur vitam : torquetur pace futura,
 Nec recepit somnos, et sæpe cubilibus amens
 Excutitur, pœnamque luit formidine pœnæ. 140
 Sed redit in rabiem, scelerumque immane resumit
 Ingenium, sacrasque fores prædivitis aulæ
 Intrat, et Arcadium mixto terrore precatur :
 Per fratris regale jubar, per facta parentis
 Ætherii, floremque tui te deprecor ævi, 145
 Eripe me gladiis : liceat Stilichonis iniquas

nis, supputat dies, et metitur vitam intervallo itineris : vexatur pace ventura, neque admittit soporem, et frequenter mente captus excitatur lecto, penditque supplicium, timore supplicii. At resumit furem solitum, et repetit crudelem propensionem ad crimina, atque ingreditur limina angusta Regiæ locupletissima, et rogat Arcadium metu mixto, dicens : Per sidus Regium Fratris, per gesta Diri Patris, et florem ætatis tuæ, rogo te, libera me ab ensibus. Permittatur mihi effugere minationes injustas Stili-

Sched. Gud. et ed. Vicet. male. nam præcessit.—136 *prolatæque* duo Vat. *profectæque* Vat. sec. *valles pro moles* Pat.—137 *Audet* Oisel. *vias* Pat. Leid. sec. Exc. Gevart. *spatiumque* Bonon.—138 *peste* duo Vat. *pace* Exc. Lucens. sec.—139 *Nec* Pric. Rott. *Non* Farn. *repetit* Exc. Cod. Rhem.—140 *tulit pro luit* Tholos.—141 *in vel ad* Tholos. *rabiem* Vat. pr. Med. quart. Pat. vet. Gyr. Leid. sec. Vat. Livin. Exc. Gevart. et Luc. pr. ed. Parm. Isingr. *faciem* duo Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Florent. Put. Mazar. Thuan. Bonon. Tholos. duo Ambr. tres Petav. totidem Med. duo Heins. Exc. Læt. et Lucens. sec. item ed. Licet. *faciem vel rabiem* Put. duo Lat. *faciem vel facinus* Reg. *resolvit* Tholos.—143 *immixto* magna pars Codd. Exc. Læti et Lucens. sec. Oxon. Ald. Colin. *mixto* Med. quart. Exc. Lucens. pr.—144 *fata* Thuan. *facta* plurimi Codd. Exc. Gevart. Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv. ed. Parm. et Vicet.—146 *Eripe* Put. a m. pr. unde Heinsius legit *Exime*. *Stilichonis* Vat. pr.

NOTÆ

137 *Spatioque viarum*] Metitur, judicatque tantum se distare a morte, quantum ipse a Stilichone distabat.

138 *Pace*] Quam Stilicho redditurus erat Orienti.

140 *Pœnamque*] Magisque torquetur, quia magis timet, conscius suorum criminum. Petronius: 'Dii Deæque quam male est extra legem viventibus! Quod semel meruerunt, semper expectant.'

141 *Redit in rabiem*] Rufinus prima fronte territus, de sceleribus non cogitabat, sed mox redit ad rabiidam

scelerum consuetudinem, resumitque crudelem, et ad crimina propensum animum, quem exuisse videbatur.

142 *Prædivitis aulæ*] Intelligit secretissimum Arcadii Imperatoris thalamum, ut ostendat Rufini omnia penetrantis potentiam.

144 *Regale jubar*] Exquisita adulatio Honorii, per quem, velut per astrum, obtestatur.

Parentis ætherii] In æthere seu cælo jam consecrati. Vid. v. 3. supra.

Evitare minas, in nostram Gallia cædem
 Conjurata venit. Quicquid ligat ultima Tethys,
 Extremos ultra volitat gens si qua Britannos,
 Mota mihi. Tantis capiendi credimur armis ? 150
 Tot signis unum petitur caput ? unde cruoris
 Ista sitis ? geminum cœli sibi vindicat axem,
 Et nullum vult esse parem : succumbere poscit
 Cuncta sibi : regit Italiam, Libyenque coërcet :
 Hispanis Gallisque jubet : non orbita Solis, 155

chonis. Gallia conspirans in cladem nostram properat : id omne, quod mare extremum constringit, siqua natio vagatur trans Britannos ultimos, excitata est contra me. Nos tradimur comprehendendi tantis exercitibus ? Unus homo lacescit tot vexillis ? Unde ista venit cupiditas sanguinis ? Stilicho tribuit sibi Orbem duplicem, et neminem patitur esse parem sibi. Petit omnia subjici sibi : gubernat Italiam, et reprimi Libyam : imperat Hispanis, et Gallis. Non via Solis circumscri-

////////

Stiliconis Vat. sec.—147 *evasisse* Incert. Heins. *minas* Vat. pr. vet. Gyr. Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. *manus* tres Vat. Pal. Farn. Rott.—148 *redit* vel *venit* Put. *rigat* Vat. pr. et Vat. Livin. ita Gesner. *legit* Petav. sec.—149 *volitat gens ultra* Tholos. duo Vat.—150 *Nota* Ald. Junt. Colin. *Vota* Tholos. *tutis* Pat. *tantis* Petav. tert. Ambr. pr. *digni* Petav. pr. a m. sec. Ald. *dignis* Pal. Rott. Reg. Thuan. Bonon. Tholos. Lov. et Petav. sec. a m. pr. duo Med. duo Ambr. totidem Heins. Var. LL. ed. Antv. *tantis* vel *dignis* Rott. a m. sec. Oxon. pr. Leid. pr. Exc. Læti. *digni capiendis* vel *tantis capiendi* Exc. Pat. rec. Heinsius recte notaverat, τὸ *dignis* natum esse ex voce *signis* in versu seq. *credimur* Put. Petav. pr. *tradimur* vel *credimur* Reg. Oxon. pr.—151 *nostrum* Thuan. *petimur* Ambr. pr.—152 *Tanta sitis* Pric. *Stilico* Med. sec. ed. Parm. *Stilicon sibi* Exc. Læti. *cœli sibi* Vat. sec. Farn. Lov. Moret. sec. Leid. pr. duo Oxon. Exc. Cod. Rhem. et Gevart. Var. LL. ed. Antv. et Ald. *sed cœli jam* Vicet. et marg. Isingr. *vendicat* ambo Moret.—153 *poscit* vel *credit* Rott. [NB. deest hic versus in Vicet. editione.]—154 *Libyamque* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Exc. Læti. *Libyenque* Oisel. Mazar. Leid. pr. Oxon. pr. et Ambr. Lov. Petav. sec. Var. LL. ed. Antv. *Libyenque* Ambr. tert.

NOTÆ

148 *Ligat*] Constringit glacie. Alii legunt, *rigat*, nec male.

Tethys] Est Tēthys, Tēthys, et Thētis, Thētīdōs : hæc nympha marina mater Achillis ; illa mater Nympharum maris, seu Nereidum. Hic sumitur pro mari.

149 *Volitat*] Vagatur ; alludit ad Britannorum vitam vagam et erraticam.

150 *Mota mihi*] Hoc est, *contra me*. Alias significat, *pro me*. Ut, *tibi militat æther*, id est, *pro te*.

152 *Arem*] Axis pertinet ad rotas : transfertur ad polos, quibus cælum verti dicitur : imo et ponitur pro orbe et regione : hic *geminus axis* significat utrumque orbem, utrumque Imperium Orientis et Occidentis.

155 *Gallisque jubet*] Apud Cicero- nem et alios ejus sæculi auctores *Jubeo* non jungitur cum dativo sed cum accusativo et infinitivo ; ut, ‘jubeo te bene sperare,’ &c. Contra Claudianus in hoc loco, et Cornelius Tacitus Ann. lib. viii. ‘quibus jusse-

Non illum Natura capit : quascumque paravit
 Hic Augustus opes, et, quas post bella recepit,
 Solus habet : possessa semel non reddere curat.
 Scilicet ille quidem tranquilla pace fruatur :
 Nos premat obsidio ? quid partem invadere tentat ? 160
 Deserat Illyricos fines ; Eoa remittat
 Agmina ; fraternas ex æquo dividat hastas ;
 Nec sceptri tantum fueris, sed militis, hæres.
 Quod si dissimulas nostræ succurrere morti,

bit illum, non Orbis universus. Quascumque divitias hic Imperator Theodosius cumulavit, et quas resumpsit post prælia, unus Stilicho possidet : nec sategit restituere res semel occupatas. Nimirum ille Stilicho potitur pace placida : nos obruamur obsidione ? cur conatur occupare hereditatem tuam ? relinquit provincias Illyricas : reddat cutervas Orientis ; partiatur aequaliter exercitus fraternos, neque tu sis, o Arcadi, successor tantum imperii, sed et exercituum. Quod si fingis auxiliari

pererrat Pal. Med. pr.—158 *nec* Vat. pr. *sibi* pro *semel* et *curæ* Ambr. pr. et Sched. Gud.—159 *Scilicet* Moret. sec. a m. sec. *Si licet* Rott. in *pace* Pal. Heinsius conjiciebat, *tranquilla ut pace fruatur. fruatur* Farn. Med. sec. Exc. Lucens. sec. ed. Parm. et Vicet. *fruetur* Pal. Florent. Bonon. Mazar. Petav. tres, item tres Med. Oxon. pr. duo Leid. totidem Ambr. et Heins. Pat. Lov. Oisel. Vat. tres, item Vat. Livin. Exc. Læti, Gevart. cod. Pulman. et Lucens. pr. *fruatur* vel *fruetur* Reg. Put.—160 *premat* Farn. Florent. Thuan. Bonon. Pat. tres Petav. quatuor Med. unus Heins. Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *premet* Vat. Livin. Tholos. Mazar. Incert. Heins. tres Ambr. *premit* ed. Isingr. et Gryph. *premit* vel *premet* Vat. pr. m. pr. *premat* vel *premet* Put. in voce *obsidio* mendum subesse suspicatur Heinsius. *quam parte* duo Vat. *quid* vel *qui* Oxon. pr. *quis* Oisel. *pacem* Exc. Pat. rec. *parem* cod. Claver. *partem* Isingr. *partem* Vat. Tholos. Florent. Ambr. tert. *partem* sc. *nostram* Gloss. Med. sec. Heinsius ascripserat locum Capitolin. in Pertinace p. 54. l. 13. ‘a partibus remotus est.’ vid. Casaubon. p. 103. et Salmas. p. 125. de partibus Scaliger ad Manil.—161 *Ægeu* Exc. Voss.—162 *alas* legit Heinsius.—163 *cepti* Exc. Voss. *fueris sed tantum* Thuan. *fueris tantum* triginta Codd. Exc. Læti, Gevart. Voss. et Lucens. pr. ed. Vicet. Parm. Junt. Colin.—164 *dissimulas* duo Vat. Exc. Læti et Lucens. sec. *dissimulas* vel *dissimules* Oxon. pr.

NOTÆ

rat, ut resisterent :’ et Livius, ‘aliis bellum jussu erat.’

Non orbita] Stilichonis potentia non iisdem, quibus Sol, limitibus circumscribitur.

160 *Partem*] Partem hereditatis tuæ, scilicet Imperium Orientis.

161 *Illyricos*] Illyria est vasta regio supra sinum Adriaticum.

Eoa] Orientis. Supra sæpius de

hac voce.

162 *Hastas*] Vel exercitus per hastam signatos ; vel sceptrum, quod Græci vocant σκήπτρον, *hastam*, qua Reges olim innitebantur : σκήπτρον, ἀπὸ τοῦ σκῆπτεσθαι, inniti.

163 *Hæres*] Alii deducunt ab *hærendo* : aliis *heres* ab *hero*, qui dominus est : Scaligero *heres* dicitur, ut ἥρως.

Nec prohibere paras: Manes et sidera testor, 165
 Hæc cervix non sola cadet: miscebitur alter
 Sanguis, nec Stygias ferar incomitatus ad umbras,
 Nec mea securus ridebit funera victor.

Hæc ubi: dictatur facinus; missusque repente, 170
 Qui ferat extortas invito Principe voces.

Interea Stilichon jam lætior hoste propinquo,
 Nec multo spatii distantibus æquore vallis,
 Pugnandi cupidus accendit voce cohortes.
 Armeniis frons læva datur; per cornua Gallos
 Dexteriora locat. Spumis ignescere fræna, 175
 Pulveris extolli nimbos, lateque videres
 Surgere purpureis undantes anguibus hastas,

cladi nostræ, nec uccingis te impedire illam: juro per inferos et per astra: hoc caput non unum dejicietur: error alius confundetur cum meo, neque ego ibo ad tenebras infernas, non stipatus; neque victor tutus irridebit mortem meam. Postquam Rufinus dixit hæc verba: epistola facinorosa dictatur; et statim orator missus est, qui reportet verba Stilichoni expressa ab Imperatore nolente. Interim Stilicho jam gaudens hoste propiore, et vallis non remotis magno intervallulo campi, influmat sermone suo catervas aridas dimicandi. Frons sinistra traditur Armeniis; collocat Gallos per partes dexteris. Cerneret lubenas accendi spumis, cerneret nubes pulvereas levare, et vexilla tumentia rubris serpentibus circum attolli, ac cælum

//////////

reliqui dissimules, nec non Exc. Lucens. pr. ed. Vicet.—167 *feror* Ambr. tert. undas Vat. pr. et Livin. undas vel umbras Florent.—168 *ridebit securus* Farn.—169 *Hic* ed. Parm. et Vicet. *Hoc* Reg. Pal. Petav. tres Med. [NB. ab hoc versu incipit Vat. tert.] *dictatum* Med. sec. a m. pr. *ditatur* Exc. Lucens. pr. *vitatur* Thuan. ed. Vicet.—170 *extortas* ed. Vicet. *invito* Thuan. *inriso* Pal. Med. pr. et sec. a m. pr. cod. Barth. *injuncto* Oisel. *invito* vel *inriso* Put. Vat. tert. *leges pro voces* Incert. Heins.—171 *Stilico* Vat. sec. *Stilicho* Vat. pr. *Stilicon* Petav. sec. Exc. Læti.—172 *Non* Med. pr. *spatiis* Bonon. Exc. Læti m. sec. *spatiis distantes* Med. sec. et Petav. sec. a m. pr. *distantibus* vel *distantes* Put. Vat. tert. a m. pr. *vallis* Bonon. *valli* Pal. Med. pr. Rott. cod. Barth.—174 *pars* Lov. *frons* vel *pars* Med. sec.—175 *Exteriora* Ambr. pr. *levat* vel *locat* Moret. sec.—176 Heinsius legit *attolli. nimbos* vel *nubes* Vat. tert. *longeque* Rott. Florent. *lateque* Sched. Gud. *lateque* reliqui, ut et Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet.—177 *sugere* Leid. pr. pro *surgere* Heinsius conjiciebat *fervere*, et ascripserat Lib. iv. Cons. Hon. 545. *anguibus* Oisel. Med. sec.

NOTE

167 *Stygias*] Infernas, a Styge fluvio inferorum, qui dicitur ἀπὸ τοῦ στυγῆν, odisse, quasi sit fluvius odii.

169 *Dictatur facinus*] Rufinus dicat epistolam, qua mandatur Stilichoni cedere partibus Arcadianis, sed quia contra voluntatem Imperatoris est

hæc epistola, facinus et crimen est.

171 *Lætior hoste propinquo*] Gaudens se ad hostes propius accedere: in quo videtur herois magnanimitas.

172 *Vallis*] Palis erectis et vallum propinquum ostendentibus.

177 *Hastas*] Hastis superimposita

Serpentumque vago cœlum sævire volatu.
 Implet Thessaliam ferri nitor, antraque docti
 Cornipedis, teneroque amnis reptatus Achilli, 180
 Et nemus Cætæum radiat: clamore nivalis
 Ossa tonat, pulsoque fragor geminatur Olympo.
 Intumuit virtus, et lucis prodigus arsit
 Impetus: haud illos rupes, haud alta vetarent
 Flumina: præcipiti stravissent omnia cursu. 185
 Si tunc his animis acies collata fuisset,
 Proditæ non tantas vidisset Græcia cædes:
 Oppida semoto Pelopeia Marte vigerent:

furere volatu erratico draconum. Fulgor armorum replet Thessaliam; et caverna Centauri eruditi, et fluvius ad quem Achilles infans repsit, et sylva Cætæa resplendet: Ossa frigida resonat murmure, et strepitus duplicatur Olympo impulso. Fortitudo militum aucta est, et ardor non parcens vitæ inculcit. Non saxa retinerent illos, non fluxii profundi: deiecerunt cuncta cursu rapido. Si tum exercitus conflixisset cum his militibus animosis, Græcia prodita non aspexisset tantus clades:

m. pr.—178 *servire* Farn. Petav. tert. Exc. Læti m. pr. cod. Delr. *sævire* vel *servire* Oisel.—180 *raptatus* Oisel. Med. quart.—181 *Ætneum* Vat. sec. Exc. Cod. Rhem. *Ætneum* Leid. *Enthneum* Med. sec. *æthereum* Vat. quart. Pal. Rott. Med. pr. Pat. Tholos. unus Heins. *Ætheum* vel *æthereum* Oxon. pr. *radiat* omnes fere scripti, Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *resonat* vulg.—182 *sonat* duo Vat. Ambros. sec. Leid. sec. Exc. Gevart. *tonat* vel *sonat* Oxon. pr. Med. sec. tres Petav. *tremuit* vel *tonat* Put. Heinsius ascripserat locum II. de Rapt. Proserp. 173. ‘Siculæ tonuere cavernæ.’ ut ibi Oxon. pr. et Voss. vid. Lib. III. de Rapt. 396.—183 *Et tumuit* Pal.—184 *haud ulla* Oxon. pr. *aut alta* duo Vat. Farn. Pric. Rott. Florent. *aut—aut* Leid. sec. Barth. *retarant* Leid. sec. Med. quart.—185 *æquora* pro *omnia* Leid. sec. Exc. Gevart.—186 *Si tunc his* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *His si tunc* Vat. Livin. *Quod si tunc* Vat. pr. Pat. et Moret. pr. Barth. *collecta* Thuan. Var. LL. ed. Antv. *fuissent* Bonon. Var. LL. ed. Antv.—187 *audisset* Ambr. pr. *fudisset* Tholos. *cædes* Vat. pr. vet. Gyr. Mazar. Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. *classes* Vat. quart. *clades* vel *classes* Vat. quint. *cædes* vel *clades* Petav. tert.—188 *semoto* vel *submoto* tres Vat. Pal. Rott. *vigerent* vel *fuissent* Moret. pr. Heinsius conjiciebat *virerent*. *fuissent* cod.

NOTE

vexilla undantia serpentibus in purpura depictis.

178 *Cælum sævire*] Propter agitationem vexillorum depictos dracones habentium, videas cælum sævire, vel potius credas serpentes volantes per cælum seu per aërem sævire.

179 *Thessaliam*] Græciæ regionem, in qua antrum erat Chironis Centauri, qui edocebat Achillem, natum in eadem Thessalia, ad fluvium Sperchium

forte.

181 *Cætæum*] Cætæa, Ossa, Olympus, sunt totidem montes Thessaliæ.

186 *Acies*] Si exercitus Barbarorum pugnare ausus fuisset cum animosis Stilichonis militibus, urbes Græciæ starent.

187 *Proditæ*] A Rufino, qui Barbaros in Græciam immiserat.

188 *Oppida Pelopeia*] Urbes Peloponnesi; hæc sic dicitur a Pelope

Starent Arcadiæ, starent Lacedæmonis arces :
 Non mare fumasset geminum, flagrante Corintho, 190
 Nec fera Cecropias traxissent vincula matres.
 Illa dies potuit nostris imponere finem
 Cladibus, et sceleris causas auferre futuri.
 Invida, pro, quantum rapuit Fortuna triumphum !
 Inter equos, interque tubas mandata feruntur 195
 Regia, et armati veniunt ductoris ad aures.

urbes Peloponnesi florent, bello remoto, urbes Arcadiæ et Sparta remanent. Mare duplex non fumasset, Corintho ardente, non catenæ crudeles rapuissent mulieres Athenienses. Illa dies potuit facere finem calamitatum nostrorum, et tollere semina criminis futuri. Pro qualem sors zelotypa ademit victoriam! mandata Imperatoria afferuntur inter equos, inter clangorem tubarum, et accedunt ad aures

Barth.—189 *arces* duo Med. Ambr. sec. Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *agri vel arces* Vat. pr. Put. Oxon. pr. *agri* reliqui fere omnes, Exc. Gevart. et Var. LL. ed. Antv.—190 *flagrasset* Ambr. sec. *fumante* Vat. sec. Oisel. Mazar. Thuan. Exc. Cod. Rhem. *fragrante* Vat. pr. *fumante* vel *flagrante* Put. Oxon. pr. *firmante* vel *fumante* Florent.—191 *Non* duo Vat. Pal. Farn. *Non* vel *Nec* Oxon. pr. *male profera* Ambr. tert. *Cecropidas* Pat. *Cecropias* Lovan. *Cecropia* Vat. pr. m. pr. *Cycropias* ambo Moret. *transisset* Thuan.—192 *Ille* Med. pr. unus Heins.—193 *Cladibus* Pal. Moret. sec. Med. pr. a m. sec. *præferre* pro *auferre* Vat. tert. m. pr. *futuris* Vat. pr. Pric. *futuras* Pal. Med. pr. Moret. sec.—194 *pro!* Vat. pr. Put. qui et *tantum* pro *quantum* exhibet. *removet* Pric. Rott. *potuit* Oisel. *potuit* vel *rapuit* Vat. sec. *rapuit* vel *removet* Put. Oxon. sec.—196 *Regia* omnes scripti, Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. et ed. Vicet. *Regis* Isingr. Gryph. codd. Pulman. *armatas* Rott. *armenti* Leid. pr.—

NOTE

Tantali filio, quasi *νήσος*, *insula Pelopis*. In Peloponnesum nempe Stilicho appulerat, auxilium daturus Achaïæ; et inde fugavit Barbaros. Stilicho tamen et Rufinus ambo affectabant Imperium; hic sibi, ille filio: hic gentes Barbaras accivit; ille fovit. De Stilichone Claudianus laudator dissimulat.

189 *Lacedæmonis*] Urbs nobilis est in Laconia, parte Græciæ; dicitur et Sparta. Tunc viris et armis destituta capta est.

190 *Corintho*] Corinthus est urbs inter duo maria in Istmo Corinthiaco: unde dicitur, 'Corinthus bimaris.' Hæc urbs tum proditione Gerontii periit, ex Zosimo.

Delph. et Var. Clas.

191 *Cecropias*] Sic dicuntur a Cecrope Atheniensium Rege, in Attica. Nam debes intelligere matres Atticas, quæ captivæ fuerunt. Etenim tum Athenæ diu obsessæ, nec tamen captæ sunt.

193 *Sceleris causas*] Illa dies, qua Stilicho Græciam intravit, potuit extinguere causas *sceleris*, id est belli scelesti, quod Rufinus excitaverat accitis Barbaris. Hos enim Stilicho superasset, nisi a pugna mandatis Arcadii a Rufino extortis deterrius fuisset.

195 *Interque tubas*] Equis ad pugnam paratis, tubisque signum canentibus.

Claud.

L

Obstupuit: simul ira virum, simul obruit ingens
 Mœror: et ignavo tantum licuisse nocenti
 Miratur: dubios anceps sententia volvit
 Eventus, peragat pugnas, an fortia cœpta 200
 Deserat. Illyricis ardet succurrere damnis:
 Præceptis obstare timet: reverentia frangit
 Virtutis stimulos. Hinc publica commoda suadent,
 Hinc metus invidiæ. Tandem indignatus ad astra
 Extollit palmas, et ab imo pectore fatur: 205
 Numina Romanis necdum satiata ruinis,
 Si juvat imperium penitus de stirpe revelli,

Ducis Stilichonis tenentis arma. Ille obstupefactus est. Iracundia pariter, pariter tristitia magna invadit virum, et obstupescit sotent inetem tantum potuisse. Animus ejus dubius volutat exitus incertos: an perficiat bellum, an relinquat incepta generosa? flagrat mederi cludibus Illyricis: veretur non obedire Imperiis. Veneratio ejus in Arcadium hebetat stimulos fortitudinis: hinc utilitas publica suadet: inde timor invidiæ dissuadet: tandem iratus tollit manus ad cælum, et velut suspirans ab alto corde, sic loquitur. O Dii, nondum saturati malis Romanis, si placet vobis Imperium Romanum destrui funditus ab ipsis fundamentis, si

////////

197 *Obstupuit* Med. sec. Reg. Lov. Exc. Læti et Lucens. pr. ora Pric. ipse Ambr. pr. ira vel ora Florent. Med. sec. ducem horruit Pat.—198 *tonanti pro nocenti* Leid. sec. Exc. Gevart.—199 *mirantur* Med. pr. miratur Med. sec. a m. pr. dubios tres Vat. Pal. Rott. Oisel. dubiosque Pric. Thuan. solvit Vat. pr. et Med. pr. a m. pr.—200 *facta duo* Vat. Rott. Oisel. Florent. duo Med. Thuan. Mazar. Moret. pr. Ambr. sec. cod. Barth. cœpta tres Vat. Pal. Farn. Pric. facta vel cœpta Vat. tert. Put. Moret. sec.—201 *differat* Thuan. differat vel desinat Rott. Illyricis Exc. Læti. Illicitis Vat. sec. audet concurrere Med. sec. a m. pr. campis Pat.—203 *damna pro commoda* Thuan. Pric.—204 *odium invidiæ* Florent. m. pr.—205 *Extendit* Vat. quart.—206 *Lumina* Tholos. necdum Vat. pr. Moret. sec. Exc. Lucens. sec. nondum tres Vat. Farn. numquam Exc. Pat. rec. nondum vel necdum Exc. Læti.—207 *penita* Barth.—208 *sidera*

NOTÆ

197 *Ira*] Quod cogatur parere mandatis a Rufino extortis: mœror quod non audeat succurrere miseris. Simul Stilicho miratur tantum licuisse nocenti Rufino, ut obtinuerit tam perniciose mandata.

201 *Illyricis*] Illyria olim vastissima continebat Dalmatiam, Pannoniam, Valeriam, Noricum, Cretam, Achajam, Macedoniam, Thessaliam, Epirum, &c. Unde per *Illyrica damna* intelliges vastatam Græciam. Porro Honorii socer futurus Stilicho Il-

lyricum sub ditione Rufini ab Alarico positum recuperare voluisset.

202 *Reverentia*] In principem Arcadium.

204 *Ad astra extollit palmas*] Vestustissima orandi consuetudo: Virgilius, 'Ingemit, et duplices tendens ad sidera palmas.'

206 *Satiata*] Dii nondum contenti malis Romanorum. Virgilius de Junone: 'Mea numina tandem Fessa jacent, odiis aut exsaturata quievi.'

Uno si placuit deleri sæcula lapsu,
 Si piget humani generis; prorumpat in arva
 Libertas effræna maris, vel limite nullo 210
 Devius errantes Phaëthon confundat habenas.
 Cur per Rufinum geritur? procumbere mundum
 Hoc auctore pudet. Mediis revocamur ab armis,
 (Pro dolor!) et strictos deponere cogimur enses.
 Vos, arsuræ urbes, perituraque mœnia, testor: 215
 Cedo equidem, et miserum permitto casibus orbem.
 Flectite signa, duces: redeat jam miles Eois.
 Parendum est. Jaceant litui: prohibete sagittas,

visum est everti sæcula uno motu, si tædet vos gentis hominum; licentia vesana maris effundatur in campos; aut Phaëthon aberrans a via recta misceat fræna vagantia. Quare id fit per Rufinum? Probrosus est orbem labefacturi ab hoc auctore: o tristitiam! retrahimur a medio bello, et cogimur abjicere gladios districtos. Vos appello, o oppida inculcenda, et muri subvertendi: equidem recedo et relinquo mundum afflictum fortunæ: o Ductores, vertite vexilla: milites Orientis jam revertantur. Obediendum est: tubæ sileant: retinete tela, ignoscite hosti propinquo, Rufinus

////////

vel sæcula Lov.—209 arma Rott. Thuan. arva vel arma Put.—210 Tempestas vesana Vat. pr. Tempestas insana Vat. Livin. nullo tres Vat. Pal. Farn. Oisel. Exc. Læti, justo duo Vat. vet. Gyr. Pric. Med. sec. Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. nullo vel justo Rott. Florent. nullo vel certo Ambr. pr.—211 Pheton Lov. ambo Moret. Triton Vat. pr. m. pr. arenas pro habenas Vat. quint.—212 urgemur Exc. Lucens. sec. unde Heinsius conjiciebat *terimur, confundere mundum* Vat. tert. m. pr.—213 actore Rott. Farn. Florent. Med. sec. Petav. sec. Exc. Cod. Rhem. *revocatur* vet. Gyr. *revocamur vel revocatur* Vat. pr.—214 pro! proh dolor! astrictos Leid. Put. Ardor et adstrictos Vat. Livin. Ardor et adstrictos vel Pro pudor et strictos Vat. pr. adstrictos etiam exhibent Pat. et Leid. sec. Heinsius ascripserat locum lib. i. in Eutrop. vs. ult. *reponere* Med. quart. *depellere* Lov.—216 Credo Med. sec. m. sec. promitto Oisel. committo Med. tert. promitto vel permitto Put. claudibus quatuor Vat. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti, casibus vet. Gyr. Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. marg. Isingr. casibus vel claudibus Vat. pr. hostem marg. Isingr.—217 Eois Med. tert. Put. Bonon. Tholos. duo Petav. Ambr. tert. incert. Heins. Eois vel Eous Reg. duo Oxon. Eous decem alii, Exc. Læti et Pat. rec. in Petav. tert. et Put. post miles erat *τελεία στιγμή*.—218 Parendum est Vat. sec. Exc. Læti et Lucens. sec. Parendum absque est Petav. pr. duo Ambr. Parendum vel Parcendum Vat. pr. Parcendum est reliqui omnes, ut et Exc. Gevart. Lucens. pr. et ed. Vicet. litui taceant Oxon. pr. jaceant Vat. quint. prohibere

NOTE

208 *Deleri sæcula*] Amitti fructum tot annorum, totque sæculorum, in condendo Romanorum Imperio.

211 *Phaëthon*] Filius Solis, qui equis errantibus mundum incendit:

φαέθων, ardens.

217 *Miles Eois*] Milites Orientis redeant in regiones suas: ἡὼς, et ἔως, Aurora, unde Eous, qui ad Auroram, seu Orientem spectat. Vel forte,

Parcite contiguo, Rufinus præcipit, hosti.

His dictis, omnes una fremuere manipuli :

220

Quantum non Italo percussa Ceraunia fluctu :

Quantum non madidis elisa tonitrua Coris :

Secernique negant, ereptaque prælia poscunt ;

Insignemque ducem populus defendit uterque,

Et sibi quisque trahit. Magno certatur amore,

225

Alternamque fidem non illaudata lacessit

Seditio, talique simul clamore queruntur :

jubet. Post hæc verba Stilichonis, omnes catervæ simul murmuraverunt, tantum quantum Ceraunia saxa non feriuntur undis maris Ausonii: quantum fulmina non emittuntur Cauris pluriis. Et hæ catervæ nolunt separari: ac repetunt facultatem ademptam pugnae. Atque populus geminus purgat Ducem illustrem Stilichonem, et unusquisque tribuit sibi. Certatim contenditur benevolentia mutua: ac tumultus non vituperandus excitat fidem utriusque, atque una conqueruntur tali

////////

Vat. quart. Heinsius legit *cohibete*.—219 *Parcere* Exc. Lucens. sec. *Rufinus id imperat* Pat. et Ald. *orbi* Pat. et Ambr. sec.—220 *sonuere* Moret. sec. *infremuere* Pric. *cecidere* Oisel.—221 *illisu* quatuor Vat. Rott. Oisel. *elisa* vet. Gyr. Ambr. tert. Exc. Lucens. sec.—222 *Cauris* Exc. Læti. *choris* Var. LL. ed. Antv. [in Pal. Tholos. Ambr. tert. Med. quart. et Vat. quint. versus 222. legitur ante 221.]—223 *Secretumque* cum Glossa i. e. *recessum*. Moret. sec. *Secretumque* vel *Secernique* Vat. tert. hic vero versus deest in Vicet. edit. *ereptaque* pro *creptaque* Rott. Ambr. sec. Exc. Gevart.—225 *petit unus pro* var. lect. *amore* duo Ambr. Exc. Pat. rec. *amore* vel *honore* duo Vat. Reg. Mazar. Leid. pr. Oxon. sec. Lov. Petav. pr. *honore* tredecim alii.—226 *alternantque* Vicet. Parm. Colin. *illaudanda* legit Heinsius, quod est in Ambr. sec. *lacessit* Exc. Læti, *recessit* Rott. *quiescit* ed. Vicet. Parm. Colin.—227 *que-*

NOTE

redeat miles Eous; id est; redeat miles in mollitiam, qualis est populorum Orientis.

219 *Rufinus præcipit*] Nihil certe ad invidiam Rufino conciliandam potentius: cum hujus imperio, etiam pulcherrima incepta relinquere oporteat.

221 *Quantum non Ceraunia*] Murmurationum catervarum fremitus superabat murmura fluminis, et fluctuum Ceraunia verberantium. Ceraunia autem sunt saxa Epiri in Græcia, crebris fulminibus ob altitudinem percuti solita: unde dicuntur, ἀπὸ Κεραυνῶν, a fulmine: sed et verberantur fluctibus maris Ionii, quod et Ausonium et Italum appellatur.

222 *Coris*] Seu Cauris, 'Semper frigora spirantibus,' ex Virgilio. Caurus autem Græcis ἀπ' ἑσπέρης ventus est, qui flat ab Occasu Solstitiali.

223 *Secerni*] Nolunt separari a se invicem, sed repetunt facultatem pugnandi, Rufini fraude sibi ereptam.

224 *Populus uterque*] Populus ex Imperio genuino, Arcadii scilicet et Honorii, collectus, contra Rufini fraudes defendit seu purgat Ducem Stilichonem, et ad suas quisque partes eum trahit. Milites enim Orientis abeuntes, eum cupiunt habere Ducem: contra milites Occidentis eum sibi tribuunt.

227 *Seditio*] Tumultus laudabilis

Quis mihi nudatos enses, quis tela lacertis
 Executit, et solvi curvatos imperat arcus?
 Quisnam audet leges vibrato imponere ferro? 230
 Inflammata semel nescit mitescere virtus.
 Jam mihi barbaricos sitientia pila cruores
 Sponte volant, ultrixque manus mucrone furenti
 Ducitur, et siccum gladium vagina recusat.
 Num patiar? semperne Getis discordia nostra 235
 Proderit? en iterum belli civilis imago!

murmure: Equis extorquet mihi gladios districtos? Equis jacula ex manibus, ac jubet arcus intentos remitti? Equis audet ferre leges nobis enses nudos habentibus? fortitudo semel incensa non potest mitigari. Jam pila avida sanguinis Barbarorum erolant ultro ex meis manibus, et dextra vindex impellitur gladio sævientis, ac vagina rejicit ense aridum. An ego feram? An dissensiones nostræ usque utiles erunt Getis? Ecce rursus species pugnae civilis! Quare separas exer-

////////

runtur vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. Læti, *morentur* Vat. pr. Thuan. ed. Vicet. Parm. *morentur* reliqui omnes, item Exc. Gevart. Lucens. pr. Var. Lect. ed. Antv. Ald. Junt. Colin.—228 *laudatos* Var. LL. ed. Antv. *pila* vulgo.—230 *leges vibrato* Vat. pr. Exc. Lucens. sec. et Vat. Livin. Isingr. Claver. Raphel. *stricto teges* ceteri Codd. pr. Gevart. Lucens. pr. Var. LL. ed. Antv. Ald. ed. Parm. et Vicet. *leges stricto* unus cod. et Isingr.—231 *mansuescere* pro *mitescere* Pat.—232 *Jamjam* Vat. tert. Rott. Pal. Exc. Læti et ed. Parm. Isingr. *Jamjam* vel *Jam mihi* Florent. *Jam mihi* reliqui magno numero, Exc. Gevart. Lucens. pr. Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv. Ald. Lovan. et ed. Vicet. *pila* Exc. Læti et Lucens. sec. *tela* Vat. quart. Pal. Pnt. Reg. Thuan. Ambr. pr. item Oxon. Var. LL. ed. Antv. et ed. Vicet. Isingr. *pila* vel *tela* Rott. *cruorem* Pat.—233 *ultrixque* Exc. Læti, Pnt. et ed. Parm. *utroque* quinque Vat. Pal. Farn. Pric. Oisel. Moret. sec. Leid. pr. Lov. dno Oxon. Ald. Isingr. et Var. LL. ed. Antv. *utroque* Leid. sec. et Exc. Gevart. *ultrixque* vel *utroque* Florent. *furentis* Mazar. Petav. sec. Oisel.—235 *Num* ed. Parm. *Nun* Vat. pr. Vicet. *Non* quatuor Vat. Pal. Pric. Rott. Oisel. Ald. Isingr. Colin. Gryph. *Num* vel *Non* Petav. pr. Vat. Livin. Exc. Læti, *semperque* Exc. Voss.—236 *Proderit* vel *Proditur* Vat. tert.—237 *dividis* Thuan.,

NOTÆ

excitatur inter militem Arcadianum, et Honorianum, uter habeat Ducem Stilichonem: sicque ambo alternatim certant, suamque in illum et fidem et benevolentiam vicissim certatimque ostendunt.

231 *Mitescere*] Alii legunt, *frigescere*, ut sit oppositio inter flammam et frigus.

Virtus] Virtutis nomine Poëtae fortitudinem intelligunt, immo et Oratores. ‘Virtuti Cnei Pompeii quæ

potest par oratio inveniri?’ Cicero pro lege Man. n. 29.

231 *Ducitur*] Manns ipsa quæ ducit impellitque gladium, ab ipso gladio duci impellique videtur pro aviditate pugnae.

Siccum gladium] Aridum, cruoris expertem.

235 *Getis*] Populi Scythiæ: sumuntur pro tota Scythia, pars pro toto.

Quid consanguineas acies, quid dividis olim
 Concordes aquilas? non dissociabile corpus,
 Coniunctumque sumus. Te, quo libet ire, sequemur.
 Te vel Hyperboreo damnatam sidere Thulen, 240
 Te vel ad incensas Libyæ comitabor arenas.
 Indorum si stagna petas, rubrique recessus
 Æquoris, auriferum veniam poturus Hydaspen:
 Si calcare Notum, secretaque littora Nili

citus cognatos, quare separas Aquilas quondam amicas? Sumus unum corpus simul iunctum, non separabile. Sectabimur Te, o Stilicho, quocumque placet. Sequar Te, o Stilicho, aut ad Thulen constrictam glacie Boreali: sequar te, aut ad arenas ardentes Libyæ: si eas in Oceanum Indiæ, et fines remotos maris Orientis; adveniam bibiturus Hpdaspen aureum. Si impes me proterere Austrum, et ripas

*****

Exc. Læti et Lucens. sec. *dividet* Vat. quint. Lov. *dividit* vel *dividis* tres Vat. *dividit* viginti alii, Var. LL. ed. Antv. et ed. Vicet.—239 *Coniunctumque* Exc. Læti. *Coniunctique* Vat. quint. quo Thuan. quo vel qua Reg. qualibet alii triginta, Exc. Pat. rec. Lucens. pr. Ald. et Var. LL. ed. Antv. *sequemur* Exc. Læti, *sequamur* Reg. Rott. Mazar. Petav. sec. Ambr. tert. Oxon. sec. m. pr. Exc. Voss. Vicet.—240 *Hyperboreico* marg. Morin. *Hyperboream* Var. LL. ed. Antv. *damnatum* Vicet. *Thylen* duo Ambr. Exc. Læti, *Tylen* duo Leid. *Tilem* Moret. sec. duo Vat. *Thilen* duo Vat. Oisel. Lov. *Thylem* sedecim alii.—241 *in acensas* Thuan. *in incensas* Tholos. Leid. pr. m. sec. *comitamur* Rott. Pric.—242 *stagna* vel *signa* Vat. pr. *petis* Thuan.—243 *æquoris* Pulmanni liber, quem in edit. Antv. litera C in margine notatum Moreti esse putavit Heinsius, qui eadem litera Moret. pr. designaverat. *bibiturus* Pat. *Idaspen* Lov. *Hydaspen* Med. pr. *Hydaspen* viginti alii, Exc. Lucens. pr. et ed. Vicet.—244 *Notum* vel *locum* Oisel. *noscere* pro *litora* Moret. sec. cum glossa, *litora* s. item Vat. pr. m. pr. unde Heinsius corripuit *poscere*, propter vocem *Litoris* in versu priore, ut videtur, quia has voces ducta lineola conjunxerat.—

NOTÆ

237 *Consanguineas*] Cur exercitus Orientis et Occidentis, quorum multi inter se amicitia et affinitate coniuncti erant, cur Aquilæ sen signa olim amica separantur?

238 *Dissociabile*] Horatius: 'Oceano dissociabili.'

Corpus] Sumus unum et idem corpus, ut sub aliis Imperatoribus; hoc est duo exercitus Orientis et Occidentis sub unius tantum auspiciis pugnare volunt, et a se invicem non separari, idque ob amorem suum in Stilichonem.

240 *Hyperboreo*] Frigore vehementi, quod videtur esse supra Bo-

ream, non tamen ultra, quia Boreas flat a Polo Arctico extremo Mundi fine.

Damnatum Thulen] Constrictam ac velut damnatam glacie: toto enim hyberno tempore aiunt ibi Solem non videri.

241 *Libyæ*] Regionis ardentis, arenosæ, et siticulosæ in Africa.

242 *Rubri æquoris*] Rubri a radiis Solis Orientis.

243 *Hydaspen*] Fluvium aureis arenis insignem in Asia.

244 *Calcere Notum*] Calcere Regiones Noto seu Austro subjectas, hoc est, regiones Meridianas.

Nascentis jubeas, mundum post terga relinquam ; 245
 Et quocumque loco Stilichon tentoria figet,
 Hic patria est. Dux inde vetat : desistite, quæso,
 Atque avidam differte manum. Cadat iste minacis
 Invidiæ cumulus. Non est victoria tanti,
 Ut videar vicissè mihi : vos, fida juvenus, 250
 Ite mei quondam socii. Nec plura locutus,
 Flectit iter ; vacuo qualis discedit hiatu
 Impatiens remeare leo, quem plurima cuspis
 Et pastorales pepulerunt igne catervæ ;
 Inclinatque jubas, demissaque lumina velat, 255
 Et trepidas mœsto rimatur murmure sylvas.

recedentes Nili Orientis, linguam orbem post terga mea. Et Stilicho collocabit tabernacula quacunque in terra, hic patria est mea. Princeps Arcadius inde prohibet, ait Stilicho, rogo vos, desinite, et reseruate dexterâs cupidas cædis. Acervus istelivoris submittatur. Victoriâ non tantum facio, ut videar superare, pro me. Vos juvenes fideles olim commilitones mei, abite. Neque dicens plura verba, detorquet riam ; sicut leo indignans redire, abit, ore vacuo, quem leonem tela multa et turbæ pastorum expulerunt flammis. Et ille demittit villos, ac tegit palpebris oculos submissos, et scrutatur nemora tremantia fremitu tristi. Cum

*****

245 *annum terga* Exc. Lucens. sec.—246 *Stilichon* Exc. Læti et Lucens. pr. *Stilico* Vat. sec. *figet* Exc. Lucens. pr. *ponet* Put. Pal. Med. pr. unus Heins.—247 *Hæc patria est* Vat. pr. item Livin. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet.—248 *Atque quidem Vicet. cadit Thuan. ille* Vat. pr. Tholos. Florent. Ambr. pr. Sched. Gud. *inde* Vat. quint. *minantis duo* Vat. Leid. m. pr.—249 *cumulus* vel *stimulus* Reg. Oxon. pr.—251 *Ite mihi* Rott.—252 *Flectit* duo Vat. Moret. sec. *Flexit* vel *Flectit* Vat. pr. *descendit* Put. Mazar. Leid. pr. item Moret. Vat. sec. Petav. tert. *discessit* Florent.—253 *qua pro quem* Bonon.—254 *repu- lerunt* Reg. Pal. Med. pr. Oxon. pr. et Leid. *ire catervæ* Med. tert.—256 *trepido mæstus* Med. sec. *ripas* duo Vat. Leid. pr. Petav. pr. Oxon. *sylvas* vel *ripas* Reg. Heinsius conjicit *rupes*, qui ascripsit locum de B. Gild. vs. 357.—

NOTÆ

245 *Nili nascentis*] Ultra lacum Danbea, in Africa ; vid. in Cons. Prob. v. 38.

Post terga relinquam] Etiam ultra mundum ibo pro Stilichone.

249 *Invidiæ cumulus*] Qua velut gravatus sum, et cui hoc Rufini facto cumulus accessit : vel *cadat cumulus invidiæ*, o Milites, quam in nos attraheremus, si contra Arcadii mandatum pugnaremus : vel *cumulus invidiæ*, qua me gravat Rufinus, sponte con-

cidet. Ceterum ut a Clandiano dicitur *invidiæ cumulus*, sic a Cicerone dicitur, ‘tempestas et moles invidiæ.’

250 *Vicisse mihi*] Ut videar velle pugnare et vincere ad gloriam mihi comparandam.

254 *Ignem*] Ignis valde infestus est leoni.

256 *Trepidas sylvas*] Quasi sylvæ timeant leonem : vel petit *sylvas trepidas*, hoc est, passu trepido aut celeri.

Ut sese legio vidit disjuncta relinqui,
 Ingentem tollit gemitum, galeasque solutis
 Humectant lacrymis; pressamque morantia vocem
 Thoracum validos pulsant suspiria nexus. 260
 Tradimur, heu, tantumque sequi prohibemur amorē,
 Exclamant, spernisne tuas, Dux optime, dextras,
 Quas tibi victrices toties Bellona probavit?
 Nos adeo viles? adeo felicior axis
 Hesperius, meruit qui te rectore teneri? 265
 Quid nobis patriam, quid clara revisere tandem
 Pignora, dilectosve juvat coluisse penates?
 Te sine dulce nihil. Jam formidata tyranni

exercitus separatus aspexit se deseri, emittit magnum gemitum, et aspergit galeas fletibus obortis, ac singultus, cohibentes vocem compressam, distendunt fortes juncturas loricarum. Ah! prodimur, et vetamur comitari Ducem tam amabilem, vociferantur; an contemnis dextras tibi, Dux fortissime, tam fideles, quas Bellona toties experta est superantes pro te? nos sumus tam abjecti? An terra Occidentalis est adeo faustior, quae mereatur administrari a te gubernatore? Quid recens penates patriam nobis? Quid tandem jurat revivere dulces liberos, et habitare domos jucundas? Absque te nihil est jucundum: jam injuria timenda Tyranni Rufini

//////////

257 vidit legio Pat. Vat. sec. Leid. sec. Ald. Exc. Gevart. *disjuncta* Vat. Livin. *conjuncta* Leid. sec. Exc. Gevart. *distincta* vel *disjuncta* Exc. Læti. —258 solutus Thuan. Pal.—259 Humectant Vat. quart. Petav. pr. Exc. Lucens. sec. Humectat Vicet. ita Gesner. Bipont.—260 Thoraca Oisel. Thoracum vel Thoracem Reg. Thoracis Pulm. nexus suspiria pulsant Moret. sec.—261 Trahimur Rott. Tradimur vel Prodimur Moret. pr. sed in Moret. sec. Prodimur pro glossa ascriptum, quod probatum Heinsio. spernimur ed Claver. quantumque Rott.—262 spernisne Vat. pr. Put. vet. Gyr. Moret. sec. Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. spernesne marg. Isingr. tradisne quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. dextras vel turmas Reg. Oxon. pr.—263 probavit Exc. Læti et utriusque Lucens. probavit marg. Mor. paravit octo alii et ed. Vicet.—265 metuit Exc. Voss.—267 dilectosre Vat. sec. dilectosque Pat. Moret. sec. dilectosne Vat. quart. Oxon. pr. penates vel parentes Put.—268 non form. Rott. nunc Florent. te Med. tert. formidanda Exc. Læti, formidata vel formidanda

NOTE

257 Legio] Exercitus Orientis separatus ab exercitu Occidentis.

260 Thoracum pulsant nexus] Id quod arguit singultus militis ferocis.

261 Tantum amorem] Tantum Ducem Stilichonem, causam amoris nostri.

261 Axis Hesperius] Terra vel tractus Occidentalis, ab Hespero stella

Occidua.

Adeo felicior] Ita et Cicero: 'Per dexteram te istam oro, quam Regi Deiotaro hospes hospiti porrexisti: istam, inquam, dexteram, non tam in bellis et in præliis, quam in promissis et fide firmiorem.'

267 Penates] Sunt Dii domestici: sæpius usurpantur pro ipsa domo.

Tempestas subeunda mihi : qui forte nefandas
 Jam parat insidias : qui nos aut turpibus Hunnis, 270
 Aut impacatis famulos præstabit Alanis.
 Quanquam non adeo robur defecerit omne,
 Tantave gestandi fuerit penuria ferri.
 Tu licet occiduo mancas sub cardine Solis,
 Tu mihi dux semper, Stilichon ; nostramque vel absens 275
 Experire fidem : dabitur tibi debita pridem
 Victima : promissis longe placabere sacris.
 Tristior Hæmoniis miles digressus ab oris

toleranda est mihi: qui Tyrannus forsam jam struit mihi dolos nefarios: qui nos tradet serros futuros vel Hunnis deformibus, vel implacabilibus Alanis. Etsi non adeo vis cuncta elanguit, neque tanta est necessitas armorum tractandorum. Tu, o Stilicho, quanquam eris in regione Occidentali Solis, tu eris mihi usque ductor; et etiam absens probabis fidelitatem nostram. Hostiæ devota tibi iamdudum mactabitur pro te. Sedaberis e longinquo sacris pollicitis. Milites mæstiores discedentes ex terra Thessalia, contingebant tractus Macedonum, et acce-

~~~~~

Vat. pr.—269 *subjecta pro subeunda* Tholos. *formidanda potestas Tiranni* Vat. sec.—270 *imperat* Med. quart. *exuvius* Vat. sec. m. pr. *Hunis* duo Vat. Pat. Bonon. Tholos. Pat. et Petav. pr.—271 *impacatis* Florent. Thuan. duo Med. et Vicet. *implacatis* reliqui magno numero, Exc. Gevart. Lucens. sec. Ald. Vicet. Colin. et ed. Parm. *præbebit* Vat. pr. vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. *properabit* vel *præstabit* Med. tert.—272 *defecerat* Farn.—273 *Tantane* tres Vat. Reg. Mazar. Bonon. Lov. Leid. sec. Vicet. Parm. *gestati* Exc. Lucens. sec. *ferri?* Reg.—274 *occidui* Med. sec. quod probat Heinsius. *cardine cæli* Leid. pr. *culmine* ed. Vicet. *cardine* Exc. Lucens. sec. *cæli* Vat. sec. Farn. Pric. Oisel. Thuan. vet. Gyr. Mazar. Moret. sec. Exc. Lucens. sec. ed. Vicet. *solis* vel *cæli* Vat. pr. et tert. *cardine solis* vel *culmine cæli* Exc. Pat. rec.—275 *Tu dux es Stilico semper* Moret. sec. *Stilichon* Exc. Læti. *Stilico* Vat. sec. *Stilicon* Petav. sec. deerrat hic versus in Leid. sec.—276 *perdita pro debita* Med. sec. m. pr.—277 *longe* quinque Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *longum* Med. sec. et sic legit Heinsius. ita Gesner. Bipont.—278 *Tristius*

NOTÆ

269 *Tempestas*] Injuria, contumeliæ, mores turbulentis, et tempestati obruenti similes.

270 *Turpibus Hunnis*] Hunni et Alani populi Scythiæ. Attila Rex Hunnorum Romanos vocabat servos suos. *Turpes Hunnos* supra describit Claudianus in Ruf. lib. I. vs. 327. Ceterum de Hunnis fabulæ narrantur, eos esse animalia minuta, tetra, quibus facies horrendi nigroris; immo esse non facies, sed ossa, et puncta potius, quam oculos.

272 *Quanquam non adeo*] Non tam exigua animi vis nobis est, non tanta armorum penuria, ut sineremus nos a Rufino tradi Hunnis et Alanis duccendos.

273 *Penuria*] Non eo nos penuria et paupertas adegerunt, ut vellemus remanere sub Rufino.

276 *Debita victima*] Rufinus scilicet immolabitur. Heroum iræ victimis placabantur.

278 *Hæmoniis*] Hæmonia vel Æmonia, sic dicta ab Æmo monte, vel

Tangebatur Macetum fines, murosque subibat,
 Thessalonica, tuos. Sensus dolor hæret in alto 280
 Abditus, et tacitas vindictæ præstruit iras :
 Spectaturque favens odiis locus, aptaque leto
 Tempora : nec quisquam tanta de plebe repertus,
 Proderet incautis qui corda minantia verbis.
 Quæ non posteritas, quæ non mirabitur ætas 285
 Tanti consilium vulgi potuisse taceri,
 Aut facinus tam grande tegi ? mentisque calorem

debant ad tua mænia, o Thessalonica. Tristitia pressa in corde profundo infixæ est, ac præparat ultioni indignationem silentem. Locus opportunus odio exercendo expectatur, et tempus commodum morti inferendæ. Neque ullus inventus est in tanta juvenum turba, qui divulgaret sermones minaces dictis imprudentibus. Qui non obstupescunt posteræ, quæ non sæcula, consilium tantæ multitudinis sileri, aut factum tam magnum occultari potuisse ? et fervorem animi non frangi colloquio

//////////

Lov. m. pr. *Hæmoniis* Vat. pr. *digressus* Exc. Lucens. pr. *progressus* Exc. Pat. rec. ed. Parm. et Vicet. *avis* duo Vat. Petav. pr.—279 *Macedum* tres Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *Macetum* duo Vat. Pal. Med. pr. unus Heins. Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. *terras* pro *fines* Pat. Vat. sec. m. pr.—280 *Thessaliconæ* Mazar.—281 *ambitus* Med. pr. *tacitus* Thuan. Tholos. *præstitit* Farn.—282 *odio* Pal. Florent. Pat. Lov. Med. pr. unus Heinsii. *odium* Med. quart. *odii* Ald. Colin. *leto* vel *voto* Vat. quint.—283 *neu* Med. tert. *nec* Vat. Livin. *quisquam est* Vat. tert. Med. quart. *de tanta* Vat. tert. Pric. Moret. sec. *de tanta est* Moret. pr. *plebe* quatuor Vat. Pal. Farn. Rott. Oisel. *pube* vet. Gyr. Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. quod probatum videtur Heinsio, qui ascripserat locum de bell. Gild. vs. 416. ita Gesner. Bipont. *pube* vel *plebe* Put. *locutus* pro *reperitus* Oisel.—284 *proderit* duo Moret. Thuan. Ambr. sec. incert. Heins. ed. Vicet. *minacia* Pric. Pat. *micantia* Vat. pr. m. pr.—286 *consilium* Farn. *consilii* Med. pr.—287 *mortisque* cod.

NOTÆ

ab Æmone Deucalionis filio, sumitur pro Thessalia Græciæ regione. Ovid. 'Æmonis Æmonio Laodamia viro,' id est, Protesilao Thessalo principi.

279 *Macetum*] Macetia et Macedonia sunt unum et idem, vel Macetia est pars Macedonia.

280 *Thessalonica*] Urbs primaria Macedonia, vulgo *Salonichi*, S. Pauli epistolis colonestata. In hac, Rufini crudelis instigatione Theodosius, ob magistratus violatos ira percitus, civium stragem edidit. Hinc ab Ambrosio Mediolani Præsule, templi aditu prohibitus, nec admissus est prius, quam et pœnitentiam egerit,

et lege caverit, ut capitales sententiæ ante trigesimum diem ratæ non haberentur. Lex postea salutaris Antiochiæ. Hanc enim, ob raptatam in seditione Flaccillæ Augustæ statum, everti jusserat: sed legis suæ mora placatus, et voce sancti Eremitæ monentis, ne propter mulieris imaginem, tot Dei imagines perderet, urbi pepercit.

286 *Taceri*] Ecquid enim remanet occultum, quod ad notitiam multitudinis pervenit?

287 *Mentisque calorem non rumpi*] Fervidum de occidendo Rufino propositum non violari, rumpi etiam in-

Non sermone viæ, non inter pocula rumpi?

Æqualis tantam tenuit constantia turbam:

Et fuit arcanum populo. Percurritur Hebrus, 290

Deseritur Rhodope, Thracumque per ardua tendunt,

Donec ad Herculei perventum nominis urbem.

Ut cessisse ducem, propius venisse cohortes,

Cognita Rufino: magna cervice triumphat,

Omnia tuta ratus, sceptrumque capessere ferveret, 295

Et conjuratos accendit voce clientes:

Vicinus, expulimus. Facilis jam copia regni.

Nullus ab hoste timor: quid enim? quem poscere solum

itineris, non inter bibendum? Constantia eadem tot replevit caterras! Et hoc occultum plebi extulit. Hebrus peragrat, Rhodope relinquitur, et eunt per altos montes Thraciæ, donec perveniant ad oppidum dictum de nomine Herculis. Postquam notum est Rufino ductorem Stilichonem recessisse; et caterras suas advenisse propius: superbit elato capite, credens cuncta esse secunda, atque ardet usurpare sceptrum, inflammaturque sermone clientes simul conspirantes; sic dicens, Superavimus, eiecimus hostes: jam potestas imperii facilis est mihi: nullus metus

*****

Barth. *colorem Bonon. dolorem Med. quart. incert. Heins.*—288 *Nec Lov. Ambr. pr. rumpit Reg.*—289 *turman Pric. mentem Vat. tert. a m. pr. unde Heinsius conjiciebat gentem.*—290 *Hæmus Med. sec. Exc. Lucens. sec. et sic legit Heinsius. Æmus vet. Gyr. Hemus vel Hebrus Vat. tert.*—292 *pervenit Ambr. sec. perventum est Vat. tert. Florent. Pat. Thuan. Rott. Med. sec.*—293 *propias Farn. cohortem Ambr. tert.*—294 *ter voce Med. quart. virtute vel cervice Med. sec.*—295 *intus pro ratus ed. Vicet.*—296 *accendit Oxon. pr. ostendit Vat. sec. Oisel. Tholos. Mazar. Petav. sec. ambo Moret. Exc. Pat. rec. affatur Pal. Med. pr. minus Heins. hortatur quatuor Vat. Farn. Pric. Rott. ostendit vel hortatur Lov. hortatur vel accendit Vat. pr. Oxon. sec. ostendit vel accendit Reg. conjuratas cohortes duo Med. Bonon. Ambr. pr. Var. LL. ed. Antv. conjuratas cohortes vel conjuratos clientes Med. sec. Put. Lov.*—298 *quid enim Oisel. Heinsius conjicit, quid enim? qui vincere solum Horruit, hunc tanto munitum milite vincat? vincere quinque Vat. Pal. Farn.*

NOTE

ter pocula, et a multitudine quæ sæpius nescit dissimulare.

290 *Hebrus]* Fluvius Thraciæ. *Rhodope*, mons ejusdem Thraciæ.

292 *Herculei nominis urbem]* Herculæam, urbem Thraciæ, vel Constantinopolim, quam Hercules comitis sui Byzantis memoriæ dedicasse dicitur.

293 *Cohortes]* Barbarorum, quos Rufinus acciverat.

294 *Cognita]* Scilicet sunt ea omnia cognita. Virgilius: 'Frater ut

Æneas pelago tuus omnia circum Littora jactetur odiis Junonis iniquæ, Nota tibi; et nostro,' &c.

295 *Omnia tuta]* Adulatur Stilichoni, quo remoto, omnia pessumdabat.

296 *Clientes]* Barbaros accitos.

298 *Quid enim]* Sic gloriatur Rufinus. An Stilicho, qui non ausus est aggredi me solum et inermem, sustinere poterit nos armatos?

Horruit, hunc tanto munitum milite vincat?
 Quis ferat armatum, quem non superavit inermem? 300
 I nunc, exitium nobis meditare remotus
 Incassum, Stilichon: dum nos longissima tellus
 Dividat, et mediis Nereus interstrepit undis.
 Alpinas transire tibi, me sospite, rupes
 Haud dabitur. Jaculis illinc me figere tenta: 305
 Quære ferox ensem, qui nostra ad mœnia tendi
 Possit ab Italia. Non te documenta priorum,
 Non exempla vetant? quis par conatus adire
 Has jactat vitasse manus? detrusimus orbe

ab hoste: non equis superet hunc stipatum tot militibus, quem vel solum timuit aggredi? Equis sustineat armatum, quem non devicit inermem? I, jam, o Stilicho, longe distans machinare frustra perniciem nobis, modo terra immensa separet nos, et mare mugiat aquis interpositis. Me vivente non licebit tibi transmittere saxa Alpium. Ex hoc loco conare trajicere me telis. Consecrare, o crudelis, gladium, qui ab Italia valeat pertingere ad urbem nostram. Non documenta superiorum, qui me tentarunt, non exempla prohibent te? an aliquis tentans lacessere me, gloriatur effugisse nostram fortitudinem? Nos deturbavimus te ex orbe medio,

//////////

Rott. Put. *poscere* vet. Gyrald. et Exc. Lucens. sec. marg. Isingr.—300 *Quid feret* Vat. sec. Moret. sec. Tholos. Heinsius legit, *Qui ferat. superabit pro superavit* Farn. *inermem* quatuor Med. duo Heins. Florent. et ed. Vicet. *inertem* Claver. et Gryph.—301 *Tu nunc* vel *I nunc* Vat. pr. *exilium* vel *exitium* Put. *remotis* vel *remotus* Vat. pr.—302 *Incassum* vel *In casum* Moret. pr. *in casum* lib. Barth. *Stilico* Vat. sec. *Stilicon* Exc. Lucens. pr. *Stilicho* Reg. *Stilichon* Exc. Læti.—303 *Dividit* Med. quart. *interstrepit* Vat. quart. *interstrepit* Med. quart. Thuan. Moret. sec. *interfluat* Vat. pr. item Livin. marg. Isingr.—304 *Nunc alias* Thuan. *nives* pro *rupes* Rott. *turres* Ambr. sec. *me consule* marg. Isingr. cod. Barth.—305 *illic* Vat. quint. Oxon. sec. ed. Parm. et Vicet.—307 *num te* Pat. Vat. sec. *monumenta* quinque Vat. Pal. Farn. Oisel. *documenta* Exc. Lucens. sec.—308 *quis par* Vat. pr. item Livin. *quisnam* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *quisquam* ed. Claver. *conceitus* pro *conatus* Ambr. sec.—309 *vicisse* Prie. Rott. Tholos. *vitare* Exc. Lucens. sec. *vicisse* vel *vitasse* Exc. Pat. rec. *detruimus* marg. Morin. *destruximus orbe* Bonon. Ambros. sec. Petav. tert. *destruximus orbem* duo Vat. Reg. Oisel. Mazar. Tholos. duo Oxon. Leid. pr. Ambr. pr. Petav. sec. Exc. Cod. Rhem. et Var. LL. ed. Autv. quod probat Heinsius, qui ascripsit. sic supra vs. 19.

NOTÆ

301 *I nunc*] Ironia Rufini. Eat nunc Stilicho, et ex locis remotis in me tela torqueat. Virgilius: 'I, sequere Italiam ventis, pete regna per undas.'

302 *Dum nos tellus dividat*] Sic Tullius in Catilinam: 'Magno me metu liberabis, dummodo inter me atque te murus intersit.'

307 *Non te documenta*] Non te exempla superiorum, qui me infelici-ter aggressi sunt, te vetant mihi bellum inferre? Eorum clades non fuit tibi documento id non esse tentandum?

309 *Vitasse manus*] Potentiam, fortitudinem.

Te medio, tantisque simul spoliavimus armis. 310

Nunc epulas tempus, socii, nunc larga parare

Munera, donandumque novis legionibus aurum.

Opportuna meis oritur lux crastina votis.

Quod nolit, Rex ipse velit, jubeatque coactus

In partem mihi regna dari. Contingat in uno 315

Privati fugisse modum, crimenque tyranni.

Talibus acclamant dictis infame nocentum

Concilium, qui perpetuis crevere rapinis,

Et quos una facit Rufino causa sodales,

Illicitum duxisse nihil. Delicta fuere 320

et una eximus te tantis telis. O commilitones, nunc tempus est præparandi convivii, nunc dona profusa, et aurum dandum exercitibus nostris. Dies crastina commoda lucebit meis desideriis. Imperator ipse cogetur velle, quod nollit, et coactus imperabit partem Imperii mihi tradi. Continget mihi uni, et evitasse conditionem hominis privati, et tamen evitasse scelus tyranni. Turpis catus sontium applaudit his verbis Rufini; sontium, qui ceciti sunt furtis assiduus, et quos causa eadem reddit socios Rufini, nihil scilicet putare vetitum: crimina eorum fuerunt vincula

////////

‘Destructo juvat orbe mori.’ Ex Cod. vet. *medius* modo in bonam, modo in malam partem sumitur. Virgil. ‘Dum paci medium se offert.’—311 *epulis* duo Vat. *socii* Vat. pr. *sociis* Oxon. sec. *parate* duo Vat. Pric. Pat. Ambr. sec. Exc. Læti et ed. Parm. *parari* Vat. sec. et sic legit Heinsins.—314 *Quæ* Leid. pr. Oxon. et Ald. *Qua* Vat. Livin. *noluit* Farn. *volui* Med. tert. *subactus* Leid. pr. qui et *magna* exhibet pro *regna*.—315 *in unum* incert. Heins.—316 *domum* pro *modum* Ambr. sec. *nomenque* Moret. sec. *crimenque* vel *nomenque* Vat. quint. Put.—317 *exclamat* Lov. Farn. Med. quart. Var. LL. ed. Antv. *acclamat* quinque Vat. Pal. Rott. Oisel. *assentit* Leid. pr. *accelerat* Thuan. *exclamat* vel *acclamat* Oxon. pr. *nocentes* marg. Morin.—318 *Concilium* Farn. *Consilium* Rott. Vat. tert. Put. Lov. Pat. *nituere* Vat. tert. Pal. Rott. Med. pr. unus Heins. *crevere* vel *nituere* Med. sec. *ruinis* Florent.—319 *Rufini* duo Vat. Tholos. Petav. pr. *Rufino* vel *Rufini* Oxon. pr. *fideles* Thuan. *sodales* vel *sodalis* Oxon. pr.—320 *dixisse* Vat. pr. m. pr. Pat. Exc.

NOTE

311 *Nunc epulas*] More priorum Principum, qui initio Imperii, populo dabant epulum, et militibus donativa: in quibus vis tanta fuit, ut milites sæpius faverent iis qui pecuniosi essent et liberales.

314 *Rex*] Imperator Arcadius.

Coactus] Magna Rufini hominis scelerati confidentia; qui, accitis Barbaris, sperabat eo se res adducturum, ut ipse Imperator Arcadius se ipsum imperii facere consortem coge-

retur.

315 *Contingat in uno*] Ego Rufinus factus consors Imperii, fugiam modum seu conditionem hominis privati: fugiam etiam scelus tyranni, nam non invadam imperium, sed Arcadius ipse, meis artibus coactus, illud mihi ultro committere videbitur, sicque Imperator ero, non Tyrannus.

318 *Crevere rapinis*] Congesto per iurtum auro ceciti sunt ad honores, quos a Rufino emerant.

Nexus amicitiae : jam jam connubia læti
Despudent aliena sibi, frustra que vicissim
Promittunt, quas quisque petat, quas devoret urbes.

Cœperat humanos alto sopire labores
Nox gremio, pigrasque sopor diffuderat alas. 325
Ille, diu curis animum stimulantibus ægrum,
Labitur in somnos. Vix toto corde quierat :
Ecce videt diras alludere protinus umbras,
Quas dedit ipse neci : quarum, quæ clarior, una
Visa loqui : Pro ! surge toro : quid plurima volvis 330
Anxius ? hæc requiem rebus finemque labori

amicitiæ : jamjam hilares pollicentur sibi uxores alienas, et spondent incassum sibi invicem oppida, quæ unusquisque pascat, quæ helluetur. Nox inceperat soporare curas hominum in sinu profundo, et somnus sparserat pennas pigras. Ille Rufinus cadit in soporem, ob solitudines argentes dudum mentem inquietam. Vix requieverat omni pectore, ecce statim cernit secum ludere Umbras funestas, quas ipse tradidit morti ; quarum una quæ splendidior, visa est sic affari illum : Pro ! exsurge lecto : quare sollicitus cogitas multa ? Hæc dies impositura est finem, et

////////

Voss. et ed. Vicet. fuerunt Pric. funesta tacere pro eo est in Exc. Lucens. sec.—321 nam jam Exc. Læti. jamque et Exe. Lucens. sec. connubia Exc. Gevart. lecti Vat. pr. Leid. pr. Thuan. Med. sec. m. pr. lati vel lecti Pric.—322 desponsant Farn.—323 Promittit Var. LL. ed. Antv. quæ quisque Exc. Lucens. sec. derorat Tholos.—325 nigrasque Pal. ita Gesner. et Bip. nigrasque vel pigrasque Vat. pr. soror Med. sec. m. pr.—326 a curis lib. Barth. stimulantibus Vat. pr. simulantibus Vat. tert. famulantibus Exc. Voss. æger Vat. pr. item Livin. et ed. Parm. ægrum triginta Codd. Exe. Gevart. et Ald. ægre Leid. pr. lib. Barth. æger vel ægrum Florent. ægre vel ægrum Vat. sec. animam ægrum Med. quart.—327 somnos vel somnum Oisel. rix vel vir Reg. Oxon. pr. vir Leid. quierit Moret. sec.—328 duras Vat. quart. item Med. Oisel. Reg. Thuan. Mazar. Ambr. et Leid. pr. Moret. sec. et tres Petav. diras vel duras Oxon. pr. illudere tres Vat. et Ambr. tert. fortiter umbras Pric.—329 savior Pal. Med. pr. unus Heins. clarior vel clatior Bonon. præclarior Moret. sec.—330 Visa loco Pal. pro surge Vat. pr. Farn.—331 requies Ambr. tert. dolori Ambr. pr. timori Lucens. laboris Pal. Put. laborum Ambr.

NOTE

320 *Illicitum*] Una causa facit eos socios hac in re, quod nihil illicitum omnes putent.

321 *Nexus amicitiae*] Ipsa crimina eos rendideant amicos : ut enim ‘ lupus cito lupum,’ sic ‘ latro cito latronem’ agnoscit.

323 *Promittunt*] Frustra sibi invicem pollicentur urbes, quas quis petat ad eas consumendas atque devo-

randas ; frustra, inquam, nam Rufinus mox est mactandus.

325 *Nox*] Nocti datur currus, bigæ, gremium, alæ, et ‘ molles suasa papavera somnos.’

328 *Alludere*] Secum ludere, secum blandiri ; id quod erat signum enim mox inter umbras futurum.

Umbras quas dedit ipse neci] Umbras eorum quos interfecit.

Allatura dies: omni jam plebe redibis
 Altior, et læti manibus portabere vulgi.
 Has cauit ambages. Occulto fallitur ille
 Omine, nec capitis sentit præsentia fixi. 335
 Jam summum radiis stringebat Lucifer Hæmum,
 Festinamque rotam solito properantior urget,
 Tandem Rufini visurus funera, Titan.
 Prosiluit stratis, densæque capacia turbæ
 Atria regifico jussit splendere paratu, 340
 Exceptura dapes: et, quod post vota daretur,
 Inscribi propriis aurum fatale figuris.

quietem rebus omnibus, atque operi tuo: mox tu excelsior toto populo reverteris, et fereris manibus multitudinis gaudentis. Umbra prædicit has ambiguitates. Ille Rufinus decipitur præsentia incognito, neque prævidet hæc esse signa capitis sui figendi. Jam Phosphorus illustrabat radiis partem supremam Hæmi montis, et Sol suo more velocior impellit rotas celeres, aspecturus tandem mortem Rufini. Hic exsiluit ex lecto, et imperavit Aulam capacem magnæ multitudinis fulgescere apparatu regali, ad epulas recipiendas: et imperavit aurum funestum signari sua imagine, ut distribueretur militibus, post desideria explicata. Ipse jam turgens

sec. Med. quart.—332 *Collatura* pro *Adlatura* Thuan.—333 *letis* Pal. Thuan. Florent. item dno Med. *vulgi m. p. læti* Bonon. Oxon. sec.—334 *oculato* marg. Morin.—335 *nec c. sentit p. fixi* vet. Gyr. Pat. Reg. Ambr. pr. item Oxon. et Leid. pr. Exc. Lucens. sec. non Ald. *fixi p. sensit* quatuor Vat. Pal. Farn. Rott. *sentit* Pric. Oisel. Med. sec. Pat. Thuan. Petav. pr. Vat. Livin. et Ald. *sensit* Vat. pr. *sensit* vel *sentit* Florent. *dici* Vat. pr. m. sec. item Livin. *diri* vel *fixi* Vat. pr. m. pr. *diri* marg. Isingr.—336 *tangebat* *Lucifer* Mazar. Ambr. sec. Exc. Cod. Rhem. *Hæmum* Var. LL. ed. Antv. *Etiam* conjiciebat Heinsius.—337 *Festinusque* Moret. sec. m. sec. *properantius* Var. LL. ed. Antv.—338 *Rufini visurus* Vat. Livin. *visurus* Ruf. Vat. tert. Rott. Oisel. Florent. Med. sec. Pat. Mazar. Ambr. sec. et Ald. *flumina* pro *funera* Var. LL. ed. Antv. editiones priscae plenam habent interpunctionem post *urget*, nullam post *Titan*: ita Gesn. et Bip.—339 *Prosiluit* quatuor Vat. Pal. Farn. *Prosiluit* Vat. sec. Reg. Mazar. Oxon. pr. Leid. pr. Ambros. sec. et Moret. *Desiluit* Pric. Rott. Oisel. Exc. Lucens. sec. *turbæ* Ambr. sec.—340 *mirifico* Leid. pr. *peractn* Leid. sec. m. pr. qui et *dies* pro *dapes* exhibet.—342 *Insculpi* Vat. pr. vet. Gyr. Exc. Lucens. sec.—343 *salutatun* Exc. Lu-

NOTÆ

333 *Altior*] Ex Artemidoro tamen id somniantibus diadema portenditur.

335 *Nec capitis sentit præsentia fixi*] Non prævidet Rufinus sibi mox caput amputandum esse, idque lancea affixum a lætis Stilichonis militibus esse circumferre. dum: non, inquam, prævidet; sed dum se in somnis videt altio-rem, putat se evectum iri ad solium principum: sicque infeliciter ab-

errat

336 *Hæmum*] Hæmus vel Æmus mons est inter Thraciam et Thessaliam.

341 *Post vota daretur*] Ut post desiderium expletum, hoc est, post possessam partem imperii, quam votis omnibus expetebat, daretur aurum militibus.

342 *Inscribi aurum fatale*] Jussit

Ipsæ salutatum reduces post prælia turmas
 Jam regale tumens, et principe celsior, ibat,
 Collaque sœmineo jactabat mollia gestu,
 Imperii certus: tegeter cen purpura dudum
 Corpus, et ambirent ardentes tempora gemmæ.

345

Urbis ab angusto tractu, qua vergit in Austrum,
 Planities vicina patet: nam cetera Pontus
 Circuit, exiguo dirimi se tramite passus.
 Hic ultrix acies, ornatu fulgida Martis,

350

regali more, et elatior principe incedebat salutaturus exercitum redeuntem post bella; et sibi promittens certo regnum, agitabat cervicem effaminatum more mulierum: quasi purpura jam pridem restiret corpus suum, et lapilli splendentes cingerent caput suum. A parte arcta urbis Constantinopolis qua tendit versus meridiam, planities finitima porrigitur: mare exim siue se separari parvo limite, cingit reliqua. In hac planitie exercitus vindex splens insignibus Martis, ex-

cens. pr. salutatum Leid. sec. Med. quart. et ed. Vicet. turbas Thuan.—344 celsior vel scior Med. sec. Vat. tert.—345 jactabat quatuor Vat. totidem Med. tres Pet. duo Oxon. et Leid. Pal. Pric. Reg. Pot. Ald. et Var. LL. ed. Antv. marg. Isingr. gestabat Vat. sec. Farn. Thuan. Florent. Mazar. Moret. sec. ed. Parm. et Vicet. solvebat Exc. Lucens. sec. jactabat vel gestabat Rott. Oisel.—346 cui Mazar. nudum Med. pr. naus Heins. Exc. Pat. rec. ed. Vicet. Colin. nudum ed. Parm. nudum Vat. sec. Pal. tutum Ambr. pr. et Sched. Gud. Claver. marg. Isingr. nudum vel nudum Exc. Læti. tegit et pro tegeter Var. LL. ed. Antv.—347 ardentes ambirent Vat. pr. Exc. Lucens. sec. ambirent ardentes viginti alii, Exc. Gevart. ed. Parm. et Vicet. ambirent regales vel ardentes Med. quart. tempora Vat. Livin. corpora vel tempora Moret. sec.—348 qua Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. quo Tholos. quæ incert. Heins. Ald. ed. Parm. Colin. et Vicet. vertit Vat. pr. m. pr. ad Austrum Rott. Med. sec. Florent.—349 patri pro patet Med. quart.—350 exiguo Exc. Lucens. sec. angusto Exc. Læti. eximio Exc. Pat. rec. ed. Vicet. quæ et dirimit limite Pric. vet. Gyr. Exc. Lucens. sec.—351 ultrix vel cultrix Exc. Læti. fulgida Lov. lucida Reg. Ambr. pr. Oxon. pr. Vat. Livin. Sched. Gud. lucida vel fulgida Vat. pr. lurida et lucida libri Barth. ferri Vat. pr. Rott. duo Ambr. ed. Parm. Martis triginta alii, Sched. Gud. Ald. et Var. LL. ed. Antv. ferri vel Martis

NOTE

Rufinus anrum funestum sibi futurum signari sua imagine, quasi jam esset Imperator. Unde patet quanta fuerit potentia Rufini, qui Imperatorum more epulum populo, militibus ex auro sua imagine signato donativum indicebat.

343 *Salutatum*] Imperatores salutabant legiones ex bello redeuntes.

346 *Imperii certus*] Virgilius de Ænea, 'jam certus cundi.'

Purpura] Hæc Regum est ac Principum.

347 *Ardentes gemmæ*] Diadema gemmis ardentibus distinctum.

348 *Urbis*] Constantinopolis, quæ sita est ad Bosporum Thracium, Propontidem, et Pontum Euxinum, a quibus alluitur.

350 *Exiguo tramite*] Qui dicitur, Bosporus Thracius, quo arcatur mare.

351 *Ultrix acies*] Quia mox pœnas

Explicuit cuneos. Pedites in parte sinistra
 Consistunt: equites illinc poscentia cursum
 Ora reluctantur pressis sedare lupatis.
 Hinc alii sævum cristato vertice nutant, 355
 Et tremulos humeris gaudent vibrare colores,
 Quos operit formatque chalybs. Conjuncta per artem
 Flexilis inductis animatur lamina membris,
 Horribilis visu. Credas simulacra moveri
 Ferrea, cognatoque viros spirare metallo. 360
 Par vestitus equis: ferrata fronte minantur,

tendit catervas: pedites stant in latere sinistro: equites alia parte conantur coercere habentis compressis ora equorum potentium cursum. Inde ceteri concubant horribiliter capita cristata, et latantur movere colores trementes in humeris; quos ferream tegit, ac velut efformat. Lamina flexibilis juncta per industriam, quasi animatur ab inducto corpore; estque terribilis aspectu: putes statuas ex ferro incedere, et viros vivere metallo cognato. Similis habitus est equis: minitantur capite

//////////

Florent. Tholos.—353 *Constituit* Pric. *illinc* equites Moret. sec. *illic* Med. tert. Mazar. Tholos. Ambr. pr. Petav. tert. Oxon. et Leid. duo, Exc. Ge-
 vart. item Lucens. sec. apposito + signo, quod indicio est, veterem lect.
 esse abrasam aut interpolatam. *illinc* tres Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. *po-*
rentia pro *poscentia* Thuan.—354 *reluctantur* Pric. *sedare* pro *sedare* Vat. pr.
 m. pr. *sudare* Isingr. *judare* lib. Barth.—355 *Hinc* Vat. pr. Farn. et Vat. Li-
 vin. *Hac* Ambr. sec. *Hic* viginti alii, Exc. Gevart. et Lucens. pr. item ed.
 Vicet. Parm. Ald. Colin. ita Gesner. Bip. *se inde* pro *sarum* Med. quart.
senium Pal. Vicet. *nudato vertice* Rott. *nudato* vel *cristato* Med. sec. *nutant*
 ed. Vicet. *micant* Farn. *nutant* vel *mutant* Lov.—356 *humero* Med. tert. *gaudet*
 Pal.—357 *formatque* vel *firmatque* Reg. Oxon. pr. *coniecta* pro *conjuncta* Exc.
 Lucens. pr. unde Heinsius conjiciebat *conjecta. artis* Med. pr. a m. pr.
artus Tholos.—358 *indutis* Pal. Vat. pr. m. sec. Ambr. sec. *inctis* vel *in-*
ductis Vat. tert. *hamatur* Thuan. Mazar. Pal. Rott. Florent. duo Med. Pric.
 m. pr. Ambr. sec. m. pr. Exc. Latini et ed. Parm. *hamatur* Leid. sec. *ani-*
matur octodecim alii, Exc. Gevart. Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv. marg.
 Isingr. et ed. Vicet. *hamatur* vel *animatur* duo Vat. Leid. sec. pro var. lect.
hamatur vel *animatur* Vat. tert. Heinsius ad lectionem *animatur* confirman-
 dam ascripserat locum ex Nupt. Honor. vs. 188. ‘subitis animantur frondi-
 bus hastæ.’—359 *Horribili* Med. tert.—360 *cognatosque* Farn. Mazar. Moret.
 pr. Ald.—361 *ferrati* Exc. Latini.—362 *morent* tres Vat. Pal. Farn. Pric.

NOTÆ

sumtura a Rufino: *ornatu fulgida Martis*, id est, armis instructa, vel instructa suis ordinibus.

355 *Sævum nutant*] Milites nutan-
 do, sem movendo capita cristis ful-
 gentia, videntur ostendere nescio
 quam sævitiam militarem.

357 *Quos operit, formatque*] Quasi
 illi non solum tecti sint, sed formati,
 atque facti ex ferro, adeo ut ipsæ

Delph. et Var. Clas.

laminæ ferreæ quibus vestiti sunt,
 videantur esse animatæ ipso tactu
 membrorum uniuscujusque militis.

360 *Metallo cognato*] Unde formati
 sunt atque facti. Ovidius: ‘Sive
 recens tellus, seductaque nuper ab
 alto Æthere, cognati retinebat semi-
 na Cæli.’ *Cognati Cæli*, id est, ex
 quoeducta et separata erat.

361 *Par vestitus equis*] Ferreus

Claud.

M

Ferratosque levant securi vulneris armos.

Diviso stat quisque loco. Metuenda voluptas

Cernenti, pulcherque timor; spirisque remissis

Mansuescunt varii vento cessante dracones.

365

Augustus veneranda prior vexilla salutat.

Rufinus sequitur, quo fallere cuncta solebat

Callidus afflatu, devotaque brachia laudat

Nomine quemque vocans: natosque patresque reversis

Nuntiat incolumes. Illi, dum plurima ficto

370

Certatim sermone petunt, extendere longos

ferrato, et ridentes plagam, attollunt humeros ferratos. Unusquisque stat in loco separato: delectatio est formidanda videnti, et jucundus metus; ac flexibus laxatis, serpentes diversi mitescunt, ventis quiescentibus. Imperator primus salutat signa venerabilia: Rufinus sequitur, quo alloquio ipse versutus consueverat decipere omnes, et commendat manus militum se derorentium, appellans unumquemque suo nomine: atque annuntiat militibus reducibus eorum patres et filios esse saluos. Illi milites, dum poscunt certatim multa verbis fictis, accingunt porrigere pone cir-

////////

Oisel. *levant* duo Vat. Rott. Med. sec. Pat. Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. *levant* vel *morent* Florent. Heinsius ascripserat locum ex Bel. Get. vs. 51. 'Securas jam Roma levat tranquillior arces.' artus Moret. pr. Pric. m. pr. annos Thuan.—363 *Et jusso* Pat. Rott. et Exc. Pat. rec. m. sec. Vicet. Parm. Ald. Isingr. Colin. unde Heinsius legebat *Ut jusso*. *Et jusso* vel *Diviso* Vat. tert. Thuan. Florent. *Diviso* vel *Dimenso* Vat. pr. *Diviso* reliqui fere omnes. Exc. Gevart. Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv. et Sched. Gud. *metu* pro loco Med. tert.—364 *Cernendi* Tholos. Loy. Farn. Pric. Petav. pr. m. pr. *Cernendi* vel *Cernenti* duo Vat. Med. quart. *revulsis* Ambr. pr. *reversis* Med. quart. *revulsis* vel *remissis* Moret. sec.—365 *leones* pro *dracones* Vat. sec.—366 *Arcadius* marg. Isingr. ed. Claver. *prius* Moret. sec.—367 *qui* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Oisel. *quo* Vat. Livin. Petav. ser. m. s. Barth. *quo* vel *qui* Vat. pr.—369 *rocat* Vat. pr. vet. Gyr. Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. *natos patresque* Moret. sec. duo Vat. *natosque* Exc. Lucens. sec. *notosque* Vat. tert. m. pr. Florent. Ald. ed. Parm. et Vicet. *natumque patremque* Pal. Med. pr. *reversus* Thuan.—371 *extendere* vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. *intendere* decem alii. *longo* Vat. tert. duo Med. Petav.

NOTÆ

scilicet, et contextus ex laminis ferreis.

363 *Metuenda voluptas*] Dulce erat sic videre et milites et equos cataphractos, seu laminis ferreis tectos, sed et simul nescio quid in illo apparatu formidandum apparebat.

365 *Dracones*] In vexillis picti.

366 *Augustus*] Imperator Arcadius salutat vexilla; deinde Rufinus idem facit.

369 *Nomine quemque vocans*] More summorum Imperatorum: sic Cyrus, sic Alexander et alii sese gerebant, ad milites sibi conciliandos.

371 *Extendere longos flexus*] Milites ceperunt longo flexu sese in orbem curvare, moxque alas explicatas in unum conjungere, ac sic Rufinum de sceptro, non de periculo cogitantem, circumvenire.

A tergo flexus, insperatoque suprema
 Circuitu sociare parant. Decrescere campus
 Incipit, et clypeis in se redeuntia junctis
 Curvo paulatim sinuantur cornua ductu. 375
 Sic ligat immensa virides indagine saltus
 Venator: sic attonitos ad littora pisces
 Æquoreus populator agit, rarosque plagarum
 Contrahit anfractus, et hiantes colligit oras.
 Excludunt alios: cingi se fervidus ille 380
 Nescit adhuc, graviterque apprensa veste morantem
 Increpat Augustum: scandat sublime tribunal:
 Participem sceptri, socium declaret honoris.

cuitus longos, et conjungere ultima agmina gyro inexpectato: spatium campi capit videri minus, et alæ revertentes in se scutis conjunctis cœunt sensim tractu curvo. Ita venator cingit nemora viridantia retibus maximis: ita prædator marinus impellit ad littora pisces obstupefactos, et congregat raros circuitus retium, et complicit foraminu dehiscencia. Milites arcent ceteros: ille urdens Rufinus ignorat adhuc se circumveniri, et apprensa veste, valde objurgat Imperatorem, ut scilicet conscendat tribunal excelsum, et denuntiet ipsum Rufinum consortem Im-

sec. Exc. Læti.—372 *flexus* vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. *amplexus* quinque Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *insperatuque* Farn.—373 *putant* pro *parant* Vat. tert. m. pr.—374 *vinctis* Med. quart.—376 *innenso* Med. tert. Lov. Moret. sec. *immersa* Exc. Gevart. *immissa Venetos* marg. Isingr. et Marcil. Heinsius ex v. cod. *immissa* legit, et remittit lectorem ad ea, quæ dixit ad Cons. Mall. Theod. vs. 332. ‘Stagnaue remigibus spument immissa canoris.’ *saltus* duo Vat. vet. Gyr. Mazar. Pat. Florent. Med. sec. Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv. *sylvas* tres Vat. duo Oxon. et Leid. Pal. Farn. Pric. *saltus* vel *sylvas* Put. Rott.—379 *hiantes oras* vel *hiantia ora* Reg. Oxon. sec. multa desunt hic in Leid. sec.—380 *Excludit* Farn. *Excluditque* Bonon. *angi* Vat. quint. *perfidus* Reg.—381 *graviter*, sine copula, Farn. Florent. Med. sec. *comprensa veste* Thuan. *depressa* Rott. *apprensa* Mazar. Petav. sec. Exc. Voss. *morantes* Vat. quart. *moventem* Ambr. sec. *Arcadium* marg. Isingr.—382 *scandit* vel *scandat* Oxon. pr.—383 *Participem* et Vat. quint. *socium sceptri* duo Vat. *declamet* Thuau. *declaret* vel *declarat* Reg. Oxon. pr.—384 *enscs*

NOTE

373 *Decrescere*] Campus cohortibus explicatis cœpit videri minor.

376 *Sic ligat, &c.*] Ut venator cingit sylvas retibus ad capiendam feram: sic milites cingunt agminibus suis Rufinum, ut eum capiant.

378 *Plagarum anfractus*] Impares retium cavitates, et variis ambagibus implicatas.

380 *Excludunt alios*] Tandem circulus ille militum tam arcte claudi-

tur, ut cum Principe remaneat in medio solus Rufinus, cui mactando parabatur ista tragedia: sicque eos, qui circa ipsum erant, excludunt, instar piscatoris, qui pisciculos emittit, quo prædam aliquam opimiorum retineat.

381 *Apprensa veste*] More antiquo urgentium.

382 *Tribunal*] Lignum, in quo solium aureum imponebatur.

Cum subito stringunt gladios, vox desuper ingens

Infremuit: Nobis etiam, deterrime, nobis

385

Sperasti famulas imponere posse catenas?

Unde redi nescis? patiarne audire satelles,

Qui leges aliis, libertatemque reduxi?

Bis domitum civile nefas: bis rupimus Alpes.

Tot nos bella docent nulli servire tyranno.

390

Diriguit. Spes nulla fugæ: seges undique ferri

Circumfusa micat: dextra lævaque revinctus

Hæsit, et ensiferæ stupuit mucrone coronæ.

Ut fera, quæ montes nuper dimisit avitos,

perii, consortem dignitatis: cum statim nudant enses. Vox magna præterea insonuit: Tu etiam nobis, Rufine pessime, credidisti te posse injicere nobis vincula servilia? ignoras unde reversus sum? an sinam appellari satelles, ego qui dedi leges aliis, et restitui libertatem? Bellum civile bis a me superatum est: bis fregimus claustra Alpium. Tot praelia nos edocent nulli famulari Tyranno. Rufinus cohorrui: nulla est spes effugii: multitudo telorum undique circumjecta fulget: a dextra, et a sinistra ligatus constitit, atque obstupefactus est cuspidibus catervæ armatæ. Quemadmodum bestia, quæ nuper reliquit colles patrios, et expul-

~~~~~

Pric.—385 *deterrime* vel *teterrime* Vat. quint. *teterrime* Gesu. et Bip.—386 *cohortes* pro *catenas* Med. sec. m. pr.—387 *redi* Vat. pr. Rott. Oisel. Put. Reg. Lov. Bonon. duo Petav. *nescis*, sine nota interrogationis, Exc. Gevart. *patiarne* Med. quart. *redire* pro *audire* Tholos.—388 *alias* Reg. Leid. pr. Vat. sec. m. pr.—389 *domui* Vat. pr. a m. sec. Oxon. pr. Mazar. Thuan. et Vat. Livin. *domui* vel *domitum* Florent. *civile* vel *servile* Vat. tert. *rupimus* Reg. Pal. Med. quart.—391 *Diriguit* Vat. pr. m. pr. *fati* Vat. quart.—392 *nitet* pro *micat* Oxon. pr. *reductus* pro *revinctus* Pal. Med. pr. quod placere visum Heinsio, qui ascripserat. sic alibi, ‘intra claustra reductus.’—393 *instantis* *stupuit* Bonon.—394 *montes nuper* Oxon. pr. Ald. et ed. Vicet. *nuper montes* decem alii. *amisit* Pric. Med. quart. *dimisit* vel *amisit* duo Vat. Put. Petav. et Ambr. sec. ed. Parm. *dimisit* reliqui fere omnes, Exc. Cod. Rhem. Gevart. et Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv. Ald. et Vicet. ad firmandam lectionem *amisit* Heinsius sequentia ascripserat: *amittere* pro *dimittere* veteres dicebant. Plant. Mostell. ‘Quom me amisisti vix a te vivum modo.’ Terent. Phorm. Act. III. Sc. 2. ‘Nam neque quo pacto a me amittam, neque ut retineam scio.’ Heaut. Act. III. Sc. 1. ‘prius pecuniam omnem, quam abs te amittas filium.’ Hæc Scioppius Suspect. Lect. Lib. IV. Ep. 15. qui Donatum citat ad ultimum

NOTE

386 *Famulas catenas*] Quales famulis, servis, captivis injiciuntur.

387 *Unde redi, nescis*] Nescis ex qua regione ego miles redeam? ex regione scilicet Honorii et Stilichonis, qui viri fortes.

389 *Bis domitum civile nefas*] Extinxisimus duo bella civilia, quibus

Maximus et Eugenius oppressi sunt a Theodosio, sed socio Stilichone.

Bis rupimus Alpes] Sicque plus fecimus quam Annibal, qui Alpes semel trajecit.

391 *Diriguit*] Rufinus totis artibus perhorruit, atque concreto in venis sanguine, lapidis instar obriguit.

Altorumque exul nemorum damnatur arenæ

395

Muneribus, commota ruit: vir murmure contra

Hortatur, nixusque genu venabula tendit.

Illa pavet strepitus, cuneosque erecta theatri

Respicit, et tanti miratur sibila vulgi.

Unus per medios audendi pronior ense

400

Prosilit exerto, dictisque et vulnere torvus.

sa ex sylvis excelsis, condemnatur ad ludos Circi, excitata irruit; contra vir bestiarum urget illam clamore, et innixus genu opponit hastam. Illa metuit murmur, et elata aspicit concessum theatri, atque instupescit clamores tantæ multitudinis. Unus proclivior ad audendum, per medios irruit gladio districto, et terribilis verbis

//////////

locum, cum Donati in Heant. commentaria non extant.—395 *exilit* pro *exsul* Med. quart. jugum lib. Barth.—396 *Muneribus* Pat. Tholos. duo Ambr. ed. Parm. Isingr. tres Lugdun. *Vulneribus* duo Vat. Farn. Med. sec. Thuan. Moret. sec. Mazar. Var. LL. ed. Antv. m. pr. Vicet. et Colin. *Verberibus* tres Vat. duo Med. et Petav. Reg. Bonon. Ambr. sec. Pal. Put. unus Heins. Leid. pr. Oxon. sec. Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. item Gevart. *Muneribus* vel *Vulneribus* Lovan. Moret. pr. Med. tert. *Verberibus* vel *Muneribus* Oisel. Petav. pr. incert. Heins. *Muneribus*, vel *Verberibus* vel *Vulneribus* Pric. *Muneribus* probare visus Heinsius, qui *virum* de venatore capit, ideoque ascripsit locum Ausonii Epigr. II. ‘Cedere quæ sævo nescit fera saucia ferro, Armati-que urget tela cruenta viri.’ idem et *vector* vocabatur, vid. Salmas. ad Histor. Aug. Script. p. 258. Tom. II. p. 226. Noster Paneg. in Cons. Mall. vs. 294. ‘Audaces legat ipsa viros, qui colla ferarum Arte ligent, certoque premant venabula nisu.’ Heinsius ad ed. Lugd. 1551. *convicta* cod. Delr. *furit* Med. tert. *rix* Pat. Vat. pr. m. sec. Exc. Pat. rec.—397 *nixusque* Florent.—398 *strepitu* Med. quart. *crepta* Florent.—399 *Respicit* Vat. sec. m. pr. Mazar. Exc. Lucens. sec. vet. Gyr. *Despicit* duo Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *Aspicit* Pat. duo Vat. *Respicit* vel *Despicit* Vat. pr.—400 *pronior* Pat.—401 *exserto* Lov. Moret. sec. Exc. Gevart. Lucens. sec. Sched. Gnd. et Var. LL. ed. Antv. m. sec. *extento* Thuan. *erecto* duo Vat. Pal. Med. sec. Ald. Parm. et Vicet. *erecto* vel *exserto* Vat. tert. *crepto* vel *exserto* Florent. *dictis* Farn. Med. tert. *sævus* Vat. sec. *lumine torvus* Pat. Ald. Vien. marg.

NOTE

394 *Montes avitos*] Montes, in quibus avi ipsius stabulabant. Avus transfertur ad feras in hoc loco. Virgilius de tauro victo fugiente: ‘Et stabula aspectans regnis excessit avitis.’

395 *Exul*] Quia fera invita expellitur ex sylvis patriis.

396 *Muneribus*] Ludis, qui vocantur *Munera*, quia dantur populo. Cicero: ‘Magnificentia popularium Munerum.’ Alii legunt, *Arenæ verberibus*.

397 *Venabula*] Hastas venatoribus

idoneas vir bestiarum, qui bestiis curandis præpositus est, opponit, et sic hortatur, urgetque ingredi in circum: ita et milites urgent Rufinum ingredi casses paratos.

398 *Cuncos*] Ita theatrum erat dispositum, suos ut haberet cuneos, seu sua latera in speciem cuneorum comparata. Virgilius: ‘Cuncosque theatri.’

400 *Audendi pronior*] Dicitur *pro-nus* ad vel in ferrum: *pronus paci*: et *pronior audendi*, ut in hoc loco.

401 *Lumine*] Alii legunt, *Vulnere*,

Hac petit, hac Stilichon, quem jactas pellere, dextra
 Te ferit : hoc absens invadit viscera ferro.
 Sic fatur, meritoque latus transverberat ictu.
 Felix illa manus, talem quæ prima cruorem 405
 Hauserit, et fessi pœnam libaverit orbis.
 Mox omnes fodiunt hastis, artusque trementes
 Dilaniant. Uno tot corpore pila tepescunt :
 Et non infecto puduit mucrone reverti.
 Hi vultus avidos, et adhuc spirantia vellunt 410

et oculis, ait: Stilicho, quem renditas te ejicere, hac manu invadit te, hac percutit te: oppugnat pectus tuum hoc ense, licet absens. Ita loquitur, et trajicit latus Rufini digno vulnere. Fortunatus est illa dextera, quæ prima effuderit talem sanguinem, et attigerit supplicium mundi fatigati. Statim cuncti transfigunt Rufinum cuspidibus, et lacerant membra palpitantia: tot tela calescent in uno corpore, ac puduit illos redire gladio non cruentato. Hi avellunt os avarum, et oculis adhuc

//////////

torcis Thuan.—402 Hac petit Leid. pr. *Apetit* Oisel. Farn. *Appetit* quatuor Vat. Pal. Pric. Rott. *appetit* heu Isingr marg. *Impetit* Vat. pr. Med. quart. Bonon. Ambr. et Oxon. sec. Petav. tert. Var. LL. ed. Antv. *Hac petit vel Impetit* Put. Hunc Pal. Med. pr. ac *Stilico* Moret. pr. *Stilico* Vat. sec. *Stilichon* Exc. Læti. *Stilicon* Petav. pr. *hic absens* Vat. tert. Med. sec. *hac* Pal. Med. pr. *pectora* Farn.—404 *Sic fatur* viginti Codd. Exc. Gevart. et Lucens. sec. *fatus* Vat. tert. et ed. Parm. *meritoque* Farn. *meritumque vel meritoque* Vat. pr. Med. item Oxon. sec. *meritumque* reliqui fere omnes, Exc. Gevart. Lucens. pr. marg. Isingr. et Var. LL. ed. Antv. *ense* Pal. Med. pr. Sched. Gud. *ictu vel ense* Ambr. pr.—406 *pœnam fessi* Tholos. Exc. Læti. *fessi pœnam* Pric. *libaverit* Exc. Lucens. sec. *litarerit* lib. Barth. *libaverit* quinque Vat. Pal. Farn. *libaverit* marg. Marcil. *libaverit* Thuan. Rott. et Ald. Pric. m. sec.—407 *una fodiunt* Vat. sec. *laniant* Oisel. Mazar. Exc. Cod. Rhem. *laniant vel fodiunt* Vat. pr. et tert. *tremes* Exc. Læti et Lucens. sec. *nefandos* Thuan. Moret. sec. ed. Vicet. *tremes* vel *nefandos* Vat. pr. Ambr. pr. Farn. Pric. Exc. Pat. rec.—408 *dilaniant* ambo Moret. *dilacerant* Pat. Vat. Livin. Exc. Cod. Rhem. *tela duo* Vat. Pal. Pric. Pulm. Oisel. Florent. Pnt. Mazar. Pat. duo Med. duo Ambr. Exc. Gevart. Sched. Gud. *pila vel tela* Rott.—409 *infesto* Claver.—410 *rabidos vultus* vet. Gyr. Exc. Lucens. sec.—

NOTÆ

id est, terribilis, quod vulnus cogitaret inferre : vel, *ἄμα ἔπος, ἄμα ἔργον*, simul dictum, simul factum: simul minatur, simul vulnerat.

402 *Hac petit*] Virgilius: 'Pallas te hoc vulnere, Pallas Immolat.'

406 *Pœnam libaverit*] Leviter attigerit pœnam Rufino debitam ab orbe universo fesso atque oppresso: leviter, inquam, attigerit; nam Rufinus

in inferis mox pœnas majores daturus est. Vel, *libaverit*, id est, degustaverit, quasi fruatur pœna ac supplicio Rufini.

408 *Pila*] Tela Romanorum propria. Lucanus: 'Et pila minantia pilis,' de bello civili.

410 *Vultus avidos*] Spirantes adhuc avaritiam.

Lumina : truncatos alii rapuere lacertos.
 Amputat ille pedes, humerum quatit ille solutis
 Nexibus : hic fracti resecat curvamina dorsi.
 Hic jecur, hic cordis fibras, hic pandit anhelas
 Pulmonis latebras. Spatium non invenit ira.
 Nec locus est odiis. Consumto funere vix tum
 Deseritur, sparsumque perit per tela cadaver.
 Sic mons Aonius rubuit, cum Penthea ferrent
 Mænades, aut subito mutatum Actæona cornu

415

viventes : alii abstulerunt brachia amputata : ille abscindit pedes, ille dejecit humerum laxatis vinculis : hic secat spinam curvam dorsi abrupti. Hic aperit jecur, hic fibras cordis, hic latebras pulmonis anhelantis. Furor non reperit spatium, nec locus patet odiis omnium. Morte consummata, vixtum cadaver relinquitur, at perit dispersum per arma militum. Ita mons Cithæron tinctus est, cum Bacchantes auferrent Pentheum ; aut cum puella Latonia exponeret Molossis furentibus

411 illi pro alii Pal. Florent.—412 humeros Pal. iste pro ille legit Heinsius.—413 anfracti Med. quart. hinc Leid. pr. reserat quinque Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. resecat Moret. sec. atque ita conjecerat Heinsius. confinia marg. Isingr.—414 anhelas ita fere omnes scripti, Exc. Gevart. Lucens. sec. Ald. et ed. Vicet. anhelas vel anhelci Vat. tert. hancas Oxon.—415 nunc invenit Vat. pr. iras Parm. ed. tamen inv. Farn.—416 Non duo Vat. Tholos. Petav. pr. funere vel corpore Vat. sec. Oxon. sec. victor vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. et Vat. pr. m. pr. marg. Isingr. victum Pric. Rott. Oisel. Med. sec. m. pr. Mazar. Leid. pr. justum Petav. sec. vix tunc novem alii. vix tum Pat. unde Heinsius conjicit vixdum.—417 sparsimque Rott. perit duo Vat. Pal. Florent. duo Med. Pat. Vat. Livin. Exc. Læti, Lucens. sec. Isingr. et ed. Parm. cadit reliqui fere omnes, Exc. Gevart. Sched. Gud. Ald. et ed. Vicet. cadit vel perit Vat. pr. Moret. pr. Florent. Pric. et Petav. tert.—419 ac duo Vat. Rott. Florent. Med. sec. Pat. Mazar. cornu Exc. Læti et

NOTE

412 *Solutis nexibus*] Laxatis scilicet ac ruptis vinculis ac nervis, quibus humerus sustinetur. Et sic perisse Rufinum testantur historici.

415 *Ira*] Non invenit spatium, in quo se exerceat.

416 *Consumto funere*] Morte consummata, perfecta, non deserunt cadaver, sed in frusta discerpunt, atque dispergunt. Vel, *consumto funere*, seu cadavere, cadaver adhuc quærunt, nunquam satis satiati.

418 *Mons Aonius*] Cithæron in Bæ-

otia regione Græciæ, olim *Aonia* dicta ; mons Bacchantum insania infestari solitus.

Penthea ferrent] Cum Bacchantes ferrent Pentheum dilaceratum, ob sprete Bacchi sacra.

419 *Mænades*] Bacchantes, ἀπὸ τοῦ μαίεσθαι, *furere*, Mænades dicuntur.

Actæonu] Hic venator insignis a Diana quam nudam viderat, in ceruum mutatus est, et a suis canibus discerpitur.

Traderet insanis Latonia virgo Molossis. 420
 Criminibusne tuis speras, Fortuna, mederi?
 Et male donatum certas æquare favorem
 Suppliciis? una tot millia morte rependis?
 Eversis agetum Rufinum divide terris.
 Da caput Odrysiis: truncum mereantur Achivi. 425
 Quid reliquis dabitur? nec singula membra peremtis

Actæonem transformatum cornu repentino. O Fortuna, an credis te posse mederi sceleribus tuis? et conaris adæquare panis honorem male datum? Remunerat una morte multitudinem tantum cæcorum? Eia, partire Rufinum orbi destructo: da caput Thracibus, Græci habeant truncum. Quid donabitur ceteris? Neque membra sin-

////////

Lucens. sec. cerro Moret. sec. Exc. Pat. rec. et ed. Vicet.—420 *Proderet* Moret. sec. *visa* Exc. Lucens. sec. ita Gesn. et Bip. *virgo* quinque Vat. Pal. Farn. Pric. Oisel. *molossis* pro *molossis* Moret. ambo, Leid. duo, et Lov.—421 *speras* Florent. Exc. Lucens. sec. *credas* ed. Vicet. *speras* vel *credis* Rott. Med. sec. *credis* alii magno numero, Exc. Læti, Gevart. Ald. et ed. Parm. ita Gesn. et Bip. *æquare favorem* pro *Fortuna mederi* Pal.—422 *furor* Put. m. pr. *furor* vel *favorem* Reg. *certas* Pat. Florent. Med. sec. Vat. Livin. Lucens. sec. *credis* Ambr. pr. Vat. sec. Lov. Sched. Gud. lib. Barth. *credas* Leid. *speras* reliqui omnes, Exc. Læti, Gevart. Var. LL. ed. Antv. Ald. et ed. Vicet. ita Gesn. et Bip. *Fortuna mederi* pro *æquare favorem* Pal.—423 *forte* Ambr. pr. *repenti* Helmaest. ita Gesn. et Bip.—424 deest hic versus Lucensi sec.—425 *Odrysiis* Med. quart. vet. Gyr. et incert. Heins. *Othrysiis* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Oisel. *Otrysiis* Moret. ambo, Ald. et Exc. Gevart. *Otrisiis* Lov. Leid. pr. Oxon. sec.—426 *dabitur reliquis* Med. sec.

NOTE

420 *Latonia virgo*] Diana Latonæ filia.

Molossis] Canibus sic dictis a Molossia Epiri parte in Græcia: ibi optimi canes celebrantur.

421 *Criminibusne*] An speras, o Fortuna, nius Rufini morte te posse mederi criminibus, quæ, eo adjutore, patrasti?

422 *Male donatum*] Rufino homini immerenti.

423 *Rependis*] An una Rufini morte, reddis tot millia hominum, quos occidit?

424 *Divide*] Discerpe Rufinum, et divide terris, quas evertit, quibus ejus pœna debetur. Alludit ad debitores, quos in frustra discerpere licebat, si solvendo non essent. Unde

proverbium: ‘Solvat in cute, qui non potest solvere in ære:’ hoc est, occidatur, qui reddere debitum nequit. Hoc tamen factum esse nemo narrat. Nam ex Tertulliano; ‘Populus Romanus maluit hominis sanguinem suffundere, quam effundere.’

425 *Odrysiis*] Odrysi sunt populi Thraciæ: ponuntur pro ipsis Thracibus, pars pro toto.

Achiri] Populi Achaïæ: ponuntur pro ipsis Græcis, pars itidem pro toto.

Truncum] Corpus exsangue, capite amputato. Virgilius de Priamo: ‘Jacet ingens littore truncus, Avulsumque humeris caput, et sine nomine corpus.’

426 *Quid reliquis dabitur*] Si Thracæ caput habeant, et Græci truncum.

Sufficiunt populis. Vacuo plebs obvia muro,
 Jam segura, fluit : senibus non obstitit ætas,
 Virginibusve pudor. Viduæ, quibus ille maritos
 Abstulit, orbatæque ruunt ad gaudia matres : 430
 Insultantque alacres. Laceros juvat ire per artus,
 Pressaque calcato vestigia sanguine tingui.
 Nec minus assiduis flagrant elidere saxis
 Prodigiale caput : quod jam de cuspide summa
 Nutabat, digna rediens ad mœnia pompa. 435
 Dexterâ quinetiam, ludo concessa, vagatur
 Æra petens, fraudesque animi persolvit avari

gula satisfaciunt nationibus occisis : populus obreus, urbe relicta, jam currit tutus : ætas non retardavit senes, non verecundia puellas : viduæ quibus ille Rufinus eripuit conjuges, et matres privatæ filiis erumpunt ad latitiam, et late insultant : jucundum est incedere super membra laniata, et colorare pedes impressos cruore proculcato. Neque minus ardent proterere lapidibus continuis monstrosam caput Rufini, quod jam pendebat ex alta lancea, revertens ad urbem digno apparatu. Præterea manus data ad ludibrium errat, poscens stipem, et punitur quæsta horribili, ob

~~~~~

non Pric.—427 Sufficiunt Vat. pr. Sufficerent Pat. obvia vet. Gyr. Vat. Livin. Put. Bonon. Oisel. Mazar. Ambr. sec. Moret. sec. Petav. tert. Oxon. sec. m. pr. Exc. Lucens. sec. marg. Isingr. et Var. LL. ed. Antv. *undique* quatuor Vat. Pal. Farn. Rott. *undique* vel *obvia* Lov. Pric. Med. sec.—428 *fluit* Vat. pr. a m. pr. Oisel. et Vat. Livin. *fluit* vel *ruit* Vat. tert. *ruunt* al.—430 *mœnia* vel *gaudia* Lov.—431 *Insultant alacres* incert. Heins. *vacuos* viginti Codd. Exc. Pat. rec. m. pr. Var. LL. ed. Antv. *laceros* duo Vat. Farn. Pric. Oisel. Thuan. Mazar. Ambr. sec. *laceros* vel *vacuos* Put. *truncos* Moret. sec.—432 *tingunt* Vat. sec. *tingui* Vat. Livin.—433 *certant* tres Vat. Pal. Farn. Pric. *flagrant* Oisel. Bonon. Pat. Florent. Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. Isingr. *flagrant* vel *certant* duo Vat. Rott. *tentant* cod. Pulm. *illudere* ed. Parm. *elidere* Exc. Lucens. sec. *illidere* Farn. ed. Vicet.—434 *quodnunc* cod. Pulm.—435 *Nutabat* vel *Nutabat* Var. LL. ed. Antv.—436 *congressa* Vat. pr. m. pr. *vagavit* pro *vagatur* Var. LL. ed. Antv. m. pr.—437 *fraudesque* Vat. pr. Med. sec. Pat. Exc. Lucens. sec. Isingr. *panasque* quinque Vat. Pal.

NOTÆ

427 *Vacuo muro*] Vel urbe relicta, vel muris custodia militum destitutis.

428 *Fluit*] Currit cum dulcedine et securitate : translatio sumitur a fluvio, qui molli quadam æquabilitate fluit. Virg. 'Olli convenere, fluuntque ad regia plenis Teeta viis.' Alii legunt, *Jam segura ruit*.

435 *Nutabat*] Caput, quod præfixum in suprema cuspidis parte nu-

tahat.

437 *Æra petens*] Abscissa Rufini manus circumlata est ostiatim, quasi stipem emendicans lucro infami et terribili. Populusque per jocum clamatibat ΔΟΤΕ ΑΠΑΗΚΤΩΙ, *Date insatiabili*. Porro *as* ponitur pro stipe, quia olim erat in usu pro moneta. Virgilius : 'Gravis ære domum mihi dextra redibat.'

Terribili lucro, vivosque imitata retentus
Cogitur adductis digitos inflectere nervis.

Desinat elatis quisquam confidere rebus, 440

Instabilesque Deos, ac lubrica Numina discat.

Illa manus, quæ sceptrâ sibi gestanda parabat,

Cujus se toties submisit ad oscula supplex

Nobilitas, inhumata diu, miseroque revulsa

Corpore, feralem quæstum post fata poposcit. 445

Aspiciat, quisquis nimium sublata secundis

Colla gerit: Triviis calcandus spargitur ecce,

dolos mentis insatiabilis, atque imitans nexus vivos, cogitur curvare digitos, nervis attractis. Ille cesset fidere magnis dignitatibus, quicumque sit, et sciat Deos esse inconstantes, ac voluntatem eorum mutabilem. Manus illa quæ præparabat sceptrum sibi gerendum, ad quam osculandam nobilitas humilis se toties subiecit, longum insepulta et avulsa a corpore miserabili petivit stipem funebrem post mortem. Ille videat hoc, quicumque fert caput nimis elatum rebus prosperis. En iste dis-

////////

Farn. Pric. *fraudesque* vel *pænasque* Florent. Rott. Ambr. sec.—438 *luctu pro lucro* Med. quart. *luco* Leid. pr. Ald. *vivos imitata* Vat. pr. *receptus* Vat. tert. Pal. Rott. tres Med. Mazar. Pat. unus Heins. qui ascripserat, *receptus* quia recipiebat argentum. *receptus* vel *retentus* Put.—439 *adductos digitos inflect. nervos* Vat. pr. Oisel.—441 *et* cod. Pulm. *lubrica n.* Vat. pr. et sec. item Pal. *et tres* Vat. Rott. Put. Florent. Moret. sec. Exc. Lucens. sec. et Ald. *numina lubrica* Med. quart. Ambr. pr. Petav. sec. *ludicra* Pric. m. sec. *dicat* Oisel.—442 *qua* Vat. quint. Reg. Put. Bonon. Leid. pr. Oxon. sec. Petav. sec. Var. LL. ed. Antv.—443 *commisit* Ambr. pr.—444 *inhumata jacet* Oxon. pr. *miseroque* vel *misereque* Vat. pr.—445 *fatalem quæstum* Thuan. *reposcit* Farn. Exc. Lucens. sec.—446 *quisquis* Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. et Isingr. *nequis* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. *quisquis* vel *nequis* Vat. pr. Heinsius legit *si quis. stillata* cod. Barth.—447 *gerit* Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. Isingr. *gerat* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. *gerit* vel *gerat* Vat. pr. *rebus pro triviis* Exc. Cod. Rhem. *rebus* vel *triviis* Vat. pr. *calcatus* Pat. Petav. tert.

NOTE

438 *Vivos imitata retentus*] *Imitans nexus atque rapacitatem tenacitatemque, qualem vivus Rufinus habebat.*

441 *Instabilesque Deos*] *Deorum favorem mutabilem, seu fortunam inconstantem. Sic Seneca, 'Nec leves metuit Deos;' id est, levem favorem.*

Numina] *Numen est velut anima et voluntas Deorum. Itaque, lubrica numina discat, id est, sciat voluntatem Deorum non semper esse firmam atque constantem in dandis rebus prosperis.*

443 *Ad oscula*] *Mannum osculari obsequii argumentum est: mos ille veteribus fuit familiaris sic obsequium et reverentiam testari. Sic ex Plutarcho, Catonis Uticensis abitus ægre ferentes milites, vestes suas, qua iturus erat, sternebant, et manus deosculabantur.*

445 *Feralem*] *Antiqui ferale vocabant, id quod est funestum, exitiale, abominandum, horrendum, funebre, obscenum, malique ominis.*

447 *Spargitur*] *Partes corporis*

Qui sibi Pyramidas, qui non cedentia templis
 Ornatura suos exstruxit culmina Manes :
 Et, qui Sidonio velari credites ostro, 450
 Nudus pascit aves. Jacet en, qui possidet orbem,
 Exiguæ telluris inops, et pulvere raro
 Per partes tegitur, nusquam totiesque sepultus.
 Senserunt convexa necem, tellusque nefandum

pergitur proculcandus in compitis ; iste, qui ædificavit sibi pyramides, qui ædificavit non inferiora templis Mausolea honoratura suas umbras ; et ille putatus tegi purpura Sidonia, nudus nutrit volucres. Ecce ille jacet, qui occupat mundum, carens terra exili, et operitur exiguo pulvere per partes, humatus nunquam, et toties tamen humatus. Cælum cognovit mortem Rufini, et terra remoret pondus detes-

////////

iste Pric. ecce vel ille Florent.—448 Pyramides tres Vat. Pal. Rott. duo Med. et pro qui Farn. Vat. sec.—449 exstruxit Pet. sec. instruxit Put. instruxit vel exstruxit Rott. erexit Ambr. sec. culmine Exc. Voss.—450 creditus Oisel. Moret. pr. Reg. creditit quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. creditus vel creditit Vat. pr. Oxon. pr. creditur I-ingr. creditit legit Hemsius pro creditit se velandum, quod firmat loco Spartiani in Ælio Vero [c. 4.] ‘Accepta potione, qua se existimaret juvari.’ pro jurandum, ita Gesner. et Bipont. condidit lib. Barth. qui se Sid. velandum creditit Dempster. e Bongars. membr.—451 jacet en Exc. Læti. hen ed. Vicet. presserat orbem Pat.—453 nunquam Pric. nusquam alii magno numero, Exc. Gevart. Lucens. sec. Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv. ed. Vicet. Parm. Junt. Colin. al. nusquam vel nunquam Reg. Med.

NOTÆ

Rufini discerptæ sparguntur pedibus proculcandæ. *Ἀπὸς πεσούσης πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται : Ut lapsa quercus, omnis hanc homo secat.*

448 *Pyramidis*] Pyramis est turris quæ desinit in figuram conii. Sic dicitur, *ἀπὸ τοῦ πυρός, ab igne*, ejus figuram imitatur. Ceterum Pyramides erigebantur, ad servanda Regum cadavera, et erant Mausolea : vel ad servanda grana ; et tunc dicuntur, *ἀπὸ τοῦ πυροῦ*, id est, *a frumento*.

448 *Non cedentia templis*] Fuit Romæ sepulcrum Probi, viri illustris, mole sua et opere admirandum, et templis non inferius.

449 *Ornatura*] Pyramides sen Mausolea a Rufino exstructa non ornaverunt ipse corpus, siquidem disceptum est, et per compita dispersum ; sed tantum ornaverunt ipsius *Manes*,

seu memoriam.

450 *Ostro*] Qui credidit se futurum Imperatorem, ac proinde velandum esse purpura, fit avium præda.

Sidonio] Ab urbe Sidone in Phœnicia, Asiæ parte, ubi purpura exquisita.

451 *Possidet*] Ironia. En scilicet ille jacet, qui putabat se possessurum esse totum Orbem.

452 *Pulvere raro*] Partes corporis discerpti teguntur exiguo pulvere.

453 *Nusquam totiesque*] Rufini corpus nusquam sepultum est, siquidem disceptum et dispersum est : toties tamen est sepultum, quia lacerata corporis frusta hinc, inde, infeliciter exiguo pulvere semisepta sunt.

454 *Convexa*] Cælum lætatum est nece Rufini. *Convexa* explicuimus in Cons. Prob. v. 242.

Amolitur onus. Jam respirantibus astris, 455
 Infernos gravat umbra lacus. Pater Æacus horret,
 Intransitque etiam latratu Cerberus urget.
 Tunc animæ, quas ille fero sub jure peremit,
 Circumstant, nigrique trahunt ad judicis urnam,
 Infesto fremitu. Veluti pastoris in ora 460
 Commotæ glomerantur apes, qui dulcia raptu
 Mella trahit, pennasque cient, et spicula tendunt:
 Et tenuis saxi per propugnacula cinctæ

tandum. Jam Cælo respirante, umbra ipsius premit fluxios Tartareos. Æacus pater exhorrescit; et Cerberus quoque invadit illum ingredientem. Tum animæ quas ille Rufinus occidit sub lege crudeli, circumstant, et rapiunt illum ad urnam judicis atri, cum clamore horribili. Sicut apes agitatæ congregantur contra cultum pastoris, qui eripit furto mella suavissima, et apes movent alas, et exerunt

////////

sec. Vat. tert.—455 *Amolitur* Leid. pr. m. sec. et Exc. Lucens. sec. *Emolitur* tres Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *Demolitur* Pat. *Amolitur* vel *Emolitur* Vat. pr. et tert. *Emollitur* Moret. sec. *antris* pro *astris* Vat. pr. m. pr. *austis* Pat.—456 *lacus* vel *lares* Rott.—457 *intransitque* Pal. Asteriscum huic versui apposuerat Heiusius, cui *etiam* suspectum, pro quo in ed. Lugd. Gryph. 1548. conjecerat *fero*, sed delevisse videtur.—458 *Hinc* pro *Tunc* Vat. sec. *animas* Pat. *ferox* Lov. Vat. Livin. Petav. pr. m. sec. *feros* Petav. tert. *ferox* sub *jura* Farn.—460 *in horis* Oxon. sec. m. pr.—461 *Commotæ* Exc. Lucens. sec. *Collectæ* Reg. Put. Ambr. pr. Leid. pr. item Oxon. Exc. Læti et ed. Vicet. *Commotæ* vel *Collectæ* Exc. Pat. rec. *quæ* Petav. tert. qui vel *quem* Pric. *dubia* pro *dulcia* Med. quart. *raptim* Pric. *queru* vel *raptu* Moret. pr. *queru* cod. Barth.—462 *rehit* pro *trahit* Vat. Livin. *pinnasque* Oisel. Exc. Lucens. sec. *pinnisque* Pric. *bellagæ* pro *pinnasque* Ald. *figunt* Sched. Gud.—463 *tenui* Pat. et Var. LL. ed. Antv. *tenuis* vel *teneri* Oxon. sec. *cinctæ* duo

NOTÆ

455 *Amolitur*] Terra tentat a se removere cadaver, tanquam onus detestandum.

Respirantibus astris] Quasi Rufinus pessimus, pestifero halitu, serpentis Pythonis instar, Cælum contaminasset, ac velut oppressisset.

456 *Æacus*] Filius Jovis, et Ægina, regnavit in Ægina insula maris Ægæi, tanta justitiæ fama, ut iudex apud Inferos constitutus esse dicatur.

Horret] Æacus, etsi iudex, tremit, atque horret adventum Rufini.

458 *Animæ quas peremit*] Occidit non animas, quæ sunt immortales, sed homines quorum animæ tunc trahe-

bant Rufinum.

459 *Urnæ*] Judicia conjectis in urnam lapillis, et inde extractis atque numeratis suffragiis, exercebantur apud Græcos; et ideo mos ille inferis tribuitur. Urnam hanc movet Æacus vel Minos. Virgilius: 'Quæsitores Minos urnam movet.' Statius: 'Immensis urnam quatit Æacus umbris.'

460 *Infesto*] Inimico, infenso, horribili clamore.

462 *Spicula*] Exercent aculeos, qui sunt velut tot spicula.

463 *Cinctæ*] Sese invicem cingentes. Alii legunt, *cunctæ*, id est, omnes.

Rimosam patriam, dilectaque pumicis antra
Defendunt, pronoque favos examine velant. 465

Est locus, infaustis quo conciliantur in unum
Cocytos Phlegethonque vadis: inamoenus uterque
Alveus. Hic volvit lacrymas: hic igne redundat.
Turris per geminos flammis vicinior amnes
Porrigitur, solidoque rigens adamante sinistrum 470
Proluit igne latus: dextra Cocytia findit
Æquora, triste gemens, et fletu concita plangit.
Huc post emeritam mortalia sæcula vitam

aculos: ac densæ per claustra parvæ rupis tutantur patriam latebrosam, et cellas carus pumicis, ac tegunt favos turba pendente. Est locus quidam, in qua Cocytus et Phlegethon cœunt simul cum aquis infelicibus, ambo fluvii sunt injucundi: hic exultat igne, ille trahit fletus. Arx propior ignibus extenditur inter utrumque flumen, et compacta ex adamante solido irvigat flamma partem sinistram: dextro latere secat aquas Cocytias, resonans flebiliter, et impulsa planctu queritur. Homines mortales huc descendunt post ritam transactam. Hic nulla superest diffi-

////////

Vat. Pal. Oisel. *cunctæ* Vat. pr. m. pr. Pat. Ambr. inc. Heins. Ald. *Cunctæ* vel *cinctæ* Vat. sec. et tert. *cunctæ* vel *cuntæ* Oxon. pr. *cuntæ* Leid. *cintæ* al.—464 *Limosam* duo Vat. *dilectam* vel *dilectaque* Thuan. *spumicis* Var. LL. ed. Antv.—465 *pronoque* Farn. Reg. Mazar. Ambr. pr. Med. sec. *celant* Pric. *vellant* unus Florent. *vallant* pro *velant* legit Heinsius.—466 *qua* Pnt. Reg. Pat. *conciliatur* Pat. ed. Parm. et Vicet. *consiliantur* Petav. tert. *in iram* pro *in unum* Ambr. pr.—467 *Cocytos* Oisel. Mazar. Exc. Læti. *Cocytus* duo Vat. Pal. Farn. Rott. *Cocytos* ambo Moret. *Phlegethonque* tres Vat. pro *uterque* Heinsius legit *utrique*.—468 *fundit* vulg. *lacrimas* voluit Pric. *lacrimis* Oxon. pr. m. sec. Leid. m. s.—469 *ignes* pro *amnes* Pric.—470 *sinistrum* Pal. Vat. tert. Exc. Lucens. sec. *sinistro* viginti alii, Var. LL. ed. Antv. Parm. et Vicet. *sinistro* vel *sinistrum* Lov. *sinistra* vel *sinistro* Reg.—471 *Perluit* duo Vat. Moret. pr. *dextraque* Vicet. *Cocytia* Vat. pr. Exc. Læti. *Cocynia* Farn. *Cocynia* vel *Cocinia* Rott. *Concia* Med. tert. *Conculia* Var. LL. ed. Antv. *findit* Vat. Livin. Exc. Cod. Rhem. *scindit* Ambr. pr. *fudit* Exc. Læti. *fundit* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. *findit* vel *fundit* Mazar. Oisel. Med. sec. m. sec.—472 *fletu* Vat. pr. m. pr. Oisel. Pric. m. sec. *flectu* Parm. *fluetu* vet. Gyr. Exc.

NOTÆ

465 *Prono*] Prompto ad ferendum auxilium; vel demisso atque inclinato, vel pendente.

467 *Cocytos*] A fluvii inferorum describit Inferos. *Cocytus* dicitur, ἀπὸ τοῦ κοῦβειν, gemere, quod sit fluvius gemitus, lacrymarum, doloris. *Phlegethon* vero dicitur, ἀπὸ τοῦ φλεγῆναι, ardere, quod sit fluvius ignis.

469 *Vicinior*] Similior flammis, ob adamantem lucidum; vel quia paulo

magis vergit ad aquas Phlegethontis, qui flammæ ignesque volvit.

471 *Proluit igne latus*] Turris habet latus sinistrum irrigatum flammis, seu torrente igneo.

472 *Plangit*] Turris dextra parte impulsa lacrymis Cocyti, ipsa flere atque conqueri videtur, ob murmur aquarum lacrymabile.

473 *Emeritam*] Translatam vitam. *Emeriti* dicuntur ii, qui suo officio

Deveniunt : ibi nulla manent discrimina fati,
 Nullus honos : vanoque exutum nomine Regem 475
 Proturbat plebeius egens. Quæsitō in alto
 Conspicius solio pertentat crimina Minos,
 Et justis dirimit sotes. Quos nolle fateri
 Viderit, ad rigidi transmittit verbera fratris.
 Nam juxta Rhadamanthus agit. Cum gesta superni 480
 Curriculi, totosque diu perspexerit actus ;

rentia sortis, nulla gloria ; et pauper plebeius repellit Regem spoliatum titulo inani. Minos inquisitor spectabilis in tribunali excelso examinat scelera, ac separat nocentes a bonis, atque transfert ad flagella fratris sui sereri eos quos aspexerit nolle confiteri peccata. Etenim prope Minoem est Rhadamanthus, qui postquam perpenderit longa facta vite supernæ, et omnes actiones, æquat penam factis, et

*****

Læti et Lucens. sec. *fletu* vel *fluctu* Vat. tert. Moret. sec.—474 *Deveniunt* Ald. *ibi* viginti Codd. Exc. Gevart. et Lucens. sec. *tibi* Pal. Med. pr. unus Heins. *ubi* Pric. ed. Parm. Vicet. Junt. Isingr. Colin. Gryph. Raphel. *facti profati* Med. sec. Vat. tert. m. pr.—475 *honor* duo Vat. Pal. Farn. *honos* septem alii et Exc. Lucens. sec. *varioque* Tholos. *excitum* vel *exutum* Reg.—476 *Proturbat* Vat. pr. et tert. item Ambr. sec. *Perturbat* reliqui omnes, Ald. ed. Parm. et Vicet. *Præturbat* Exc. Lucens. sec. *Phebeius* Vat. quart. Var. LL. ed. Antv. *plebeius* vel *quæsitō* Vat. tert. *egens* vel *honor* Med. sec. *ab alto* Med. quart. ad vocem *quæsitō* citat Heinsius Landenbrog. in *Amuian.* p. 22.—477 *Conspiciens* Pal. *Perspicies* Vat. sec. *pertentat* vel *permutat* Vat. pr. *prætentat* Reg. Pal. Oxon. pr. Leid. pr. *numina* Florent. *vulnera* incert. Heins.—478 *Et vel E justis* Thuan. *Et Bonon. Pat. sotes* dirimit Moret. pr. Ambr. sec.—479 *Viderit ad rigidi* Vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. *duri* Vat. sec. *sævi* Pric. Put. ad *sævi* *nox mittit* Thuan. *rigidi* Exc. Læti. *Viderit ad mala* *nox* tres Vat. Pal. Farn. Vat. pr. m. sec. *Ad mala* *nox* . . . *transmittit* Vat. pr. m. pr. vox una ibi excidit. *ad mala* *viderit* *transmittit* Osiel. *Ad mala* *me vicini* *transmisit* *verbera matris* Med. sec. m. pr. *permittit* Moret. pr. *transmittat* Farn. *ad mala* *nox* *Vic t.*—480 *Nam juxta* Var. LL. ed. Antv. *congesta* Pal. Pric. Florent. tres Med. Var. LL. ed. Antv. ed. Parm. et Vicet. Isingr. Colin. Gryph. *cum gesta* Reg. Put. Thuan. Mazar. Bonon. Tholos. Med. sec. inc. Heins. duo

NOTÆ

functi, merentur habere vacationem et quietem. Vox transfertur ad homines, qui vitæ officiis, seu vita defuncti sunt.

Mortalia sæcula] Homines, qui mortales erant in sæculo: sicque pro contento ponitur continens.

474 *Di-crimina fati*] Post mortem cuncta paria, nulla est differentia sortis ac præteritæ conditionis. Lucianus: ἰσότης ἐν ᾄδον, καὶ ὁμοῖον ἅπαντες: *Æqualis honor in inferis, et*

omnes pares.

477 *Minos*] Rex Cretæ insulæ, secundum multos, filius Jovis, cujus colloquio leges scripserat: tanta cum iustitiæ fama vixit, ut post mortem creditus sit iudex apud Inferos fuisse constitutus. Virgilius: 'Quæsitō Minos arnam movet,' &c.

479 *Rigidi fratris*] Rhadamanthi, qui Jovis ex Europa filius, sicut et Minos, esse perhibetur.

480 *Rhadamanthus*] Filius itidem

Exæquat damnum meritis, et muta ferarum
 Cogit vincla pati. Truculentos ingerit ursis;
 Prædonesque lupis, fallaces vulpibus addit.
 At qui desidia semper vinoque gravatus 485
 Indulgens Veneri voluit torpescere luxu,
 Hunc suis immundæ pingues detrudit in artus.
 Qui justo plus esse loquax, arcanaque suevit
 Prodere, piscosas fertur victurus in undas,
 Ut nimiam pensent æterna silentia vocem. 490
 Quos ubi per varias, annis ter mille, figuras

cogit sotes tolerare catenas bestiarum. Homines crudeles immittit in ursos, rapacesque in lupos: proditores injicit in vulpes. Sed qui semper oppressus pigritia et vino et impura voluptate caluit marcescere in luxuria, præcipitat hunc in corpus porci lutulentum. Ille qui solitus est esse garrulus plus æquo, et divulgare secreta, rapitur in aquas cum piscibus, ut silentia sempiterna puniant nimiam loquacitatem. Quos sotes postquam Rhadamanthus impulit per formas diversas animalium,

*****

Ambr. et Petav. Exc. Lucens. sec.—481 *notosque* conjicit Heins. *perspexerit* plurimi Codd. Exc. Latini et Lucens. sec. *prospexerit* Vat. tert. Farn. Rott. Mazar.—482 *Exaquus* Pal. Vallin. in Boëth. p. 78 *multa* pro *muta* Vat. sec. Pal. duo Med. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv.—484 *fallentes* Med. pr. *abdit* in Gevartii Codice ex conjectura emendatum.—485 *Et tres* Vat. Med. sec. Mazar. Tholos. Petav. pr. item. Moret. Leid. duo. *somno* Put. *souono* vel *semper* Vat. pr. *gravatur* Vat. et Med. quart.—486 *Indulgens Veneri*, &c. Hunc versum delendum putat Heinsius. *compescere* Exc. Voss.—487 *immundi* ed. Gesn. Heins. vet. Gyr. Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. *immunda* vel *immundi* Oxon. pr. Petav. pr. *immunda* quatuordecim alii, nec non Exc. Lucens. pr. Ald. ed. Parm. Vicet. et Var. LL. ed. Antv. *detrusit* Pat. Moret. *sic. pigros artus* Med. quart. *arcus* Tholos.—488 *serit* pro *suerit* Med. *sic.*—489 *moturus* Med. sec. *victurus* vel *moturus* Vat. tert. *ad undas* Bonon. Oxon. sec. Med. tert. Var. LL. ed. Antv. *mutuum* pro *nimium* Farn. *pulsent* Pric. *mentem* Pal. Med. pr. pro *vocem*.—491 *Hos* vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. *varias* Put. Reg. Thuan. *annes* ed. Vic. t. *per varios annos* per Farn. *varios annos* per mille tres Vat. Pal. Pric. Rott. Oisel. *varias annis* per Vat. pr. m. pr. *varios animos* et emend.

NOTE

Jovis, ut diximus: Rex Lyciæ, pariter severus, pariterque iudex Inferorum creditus.

Superni curriculi] Curriculi vitæ actæ inter homines, qui superi dicuntur, habita ratione Inferorum. Curriculum porro vitæ dicitur, quia vita optime comparatur cum stadio, in quo omnes currunt ad metam.

483 *Vincla pati*] Pythagorica μεταμίσχωσις, seu transmigratio animarum in alia corpora hic adumbratur.

Vincla pati itaque, id est, Rhadamanthus cogit nocentum animas alligari cum bestiis, pro ratione vitæ præteritæ, ita ut crudescentes jungantur cum ursis, fallaces cum vulpibus, immundi cum porcis, &c.

486 *Indulgens Veneri*] Fœdæ voluptati.

488 *Loquax*] Loquaces detruduntur in aquas, ut cum piscibus silere discant, vel ut convertantur in pisces mutos.

Egit Lethæo purgatos flumine; tandem
 Rursus ad humanæ revocat primordia formæ.
 Tum quoque, dum lites Stygiique negotia solvit
 Dura fori, veteresque reos ex ordine quærit,
 Rufinum procul ecce notat, visuque severo
 Lustrat, et ex imo concussa sede profatur:

495

Huc superum labes, huc insatiabilis auri
 Proluvies, pretioque nihil non ause parato,
 Quodque mihi summum scelus est, huc improbe legum 500

spatio *ter mille annorum, tandem ablutos fluvio Lethe reducit ad principia figuræ humanæ. Tunc etiam idem Rhadamanthus dum explicat rixas, et res acerbæ Senatus inferni, et vestigat reos antiquos per ordinem, en longe animadvertit Rufinum, et considerat oculis terribilibus, ac solio commoto ab ipsis fundamentis loquitur: Veni huc, Rufine, pestis hominum, huc impurum receptaculum, et qui ausus*

//////////

*varias animas per Vat. tert. varius, annos post mille, figuras Lov. annis ter mille vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. Heinsius ascripserat: vid. Marrob. Somn. Scip. Plat. in Phædro. Silius Lib. xiii. 558. Livin.—492 Lethæos Pnt. purgatos Lethæo Ambr. pr. flamina Oisel. Vat. pr. m. pr.—493 renovat vel revocat vet. Gyr. Lov. Vat. Livin. formæ Oisel. vitæ Vat. pr. m. sec.—494 Tunc Thuan. Tholos. Ambr. pr. Hic Pat. Lethes pro lites inc. Heins. cum Tholos. Exc. Voss.—495 Jura Thuan. Exc. Læti. Cura Vat. quart. solvit Vat. tert. m. pr.—496 esse pro ecce Pat. Ambr. pr. videt Med. tert. vocat Tholos. vultque Pal. Med. pr. unus Heins. sereno Pat.—497 ex uno Pal. ed. Vicet. eximia concussus. Exc. Læti, et ed. Parm.—498 Heu Pal. Med. pr. unus Heins. labor Vat. quint. cludes Pric. ed. Vicet. labes vel cludes Exc. Pat. rec. cludes Heinsius probat, qui notat eladem et pestem Lampridio sæpe vocari Caracallam. heus Pal. Med. pr. exsiciabilis Thuan.—499 ad vocem Proluvies in ora prima: suæ ed. notavit Heinsius sequentia. Proluvies] sic Stat. i. Theb. 618. 'Liventes in morte oculos uterique nefandam Proluviem,' forte *Ingluvies*. Virg. *Æneid.* iii. 217. 'fœdissima ventris Proluvies,' ubi quidam Codd. *Illuvies* pro *Ingluvies*. et Georg. iii. 430. 'piscibus atram Improbus ingluviem ranisque recentibus explet,' sic *fœnoris ingluturies* Petronio. Amm. Lib. xxii. p. 223. ed. Lindenbr. sub finem. ubi ante *eluries*. Sulpicia in Satyra v. 36. 'ingluvie albus,' ubi *alvi* forte legendum. Claud. Lib. ii. in Eutrop. v. 333. hactenus Heinsius. *ause* pro *ause* Pat. Vat. tert. *paracto* vel *parato* Oxon. pr.—500 *Quodque mihi* vel *Cuique**

NOTE

492 *Lethæo*] Postquam Rhadamanthus animas sotentium egit, duxit, impulit in varia animalium corpora, per mille annos ex Virgilio; per tria annorum millia ex Claudiano; per mille lustra ex Silio, eas purgat aqua fluvii Lethes, ut præteritorum obliviscantur, et remittit easdem ad informanda humana corpora.

495 *Ex ordine*] Observato tempore, prout quisque venerat.

497 *Concussa sede*] Per indignationem.

499 *Proluvies*] Rufinus dicitur insatiabilis proluvies auri, id est, auri fœdissime parti receptaculum turpe, ac velut cloaca; quod scilicet ille avaritia incensus, se pecunia per fas et nefas omni turpitudine impleret.

500 *Legum venditor*] Quod scelus est hominum pessimorum, tyrannorum.

Venditor, Arctoi stimulator perfide Martis,
 Cujus ob innumeras strages angustus Avernī
 Jam sinus, et plena lassatur portitor alno.
 Quid demens manifesta negas? en pectus inustæ
 Deformant maculæ, vitiisque inolevit imago, 505
 Nec sese commissa tegunt. Genus omne dolorum
 In te ferre libet: dubio tibi pendula rupes

es omnia, pecunia proposita, et quod maximum puto crimen, veni huc scelerate venditor justitiæ, auctorque perfidiose belli Septemtrionidis, ob cujus cædes infinitas jam aulius Inferorum arcus est, et vector fatigatur nave repleta. Quare inficiaris, insipiens, quæ vera sunt? Ecce notæ impressæ deturpant pectus tuum, et imago quædam innata est sceleribus tuis, neque peccata se operiunt. Juvat decernere in te genus omne suppliciorum: saxum pensile impendeat tibi casu ancipiti: rota celeris

*****

nihil Exc. Læti, legis Vat. quint. legis vel legum Petav. pr. Leid.—501 et sævi Vat. tert. Rott. Oisel. Florent. Med. sec. Pat. Exc. Cod. Rhem. et sævi vel Arctoi Put. famulator Med. quart. simulator duo Vat. Pat. Moret. sec. stimulator vel dilator Oisel. stimulator vel simulator Vat. tert. belli pro Martis Vat. sec.—503 laxatur Tholos. alio pro alno Vat. pr. m. pr. Pal. Med. quart.—504 deinceps pro demens Vat. pr. a m. pr. demum conjiciebat Heinsius. an Exc. Wolf. pectus inustæ Exc. Schotti, in quibus Gronovius ascripserat locum Cicer. pro Syll. cap. 27. Heinsius vero ascripserat Lucian. p. 232. 233. 234. et Platon. in Gorgia.—505 Conformant duo Vat. Ambr. tert. Leid. vitiis inolevit Farn. Ambr. pr. Heinsius legit ritiq; i. imago. sc. tergori, qui hæc notat. sic inolescere vitia dicuntur Capitolin. in Maximino p. 140. ne vitia eorum sub aliis inolescentia emendare non posses. hoc est, quæ sub aliis inoleverunt. inhæsit pro inolevit Mazar.—506 Non Tholos. tegunt vel negant Farn. malorum Med. tert. m. pr. Leid. dolorum vel malorum Oisel. Petav. pr.—507 scire juvat pro ferre libet Pal. Vat.

NOTÆ

501 *Arctoi*] Ἄρκτος, *Ursa*, signum cæleste in Septemtrione: unde Arc-tos Septemtrionalis.

Stimulator Martis] Auctor belli Septemtrionalis, quod Rufinus suaserat, excitatis Getis et aliis populis ad Septemtrionem vergentibus.

502 *Arctni*] Hic lacus est in Italia, tam pestifer, ut aves prætervolantes tetro halitu extingnat. Unde ponitur pro Inferorum aditu. Unde Græci vocant, ἄρκον: a sine, et ὄρνις avis, quod careat avibus.

503 *Portitor*] Charon, qui transmittit umbras ad Inferos.

504 *Inustæ*] Secundum Platonem et alios auctores, perjuri ceterisque hominibus maleficis, innascuntur ma-

culæ seu stigmata, quæ post mortem etiam inhærent Umbris defunctorum. Hæ maculæ a Luciano vocantur, στίγματα τῆς ψυχῆς. Tacitus: 'Si tyrannorum mentes recludantur, possint aspici laniatus et ictus, quando ut corpora verberibus, ita sævitia, libidine, malis consultis animus dilaceratur.'

505 *Vitiisque inolevit*] Imago quædam innata est atque concreta cum vitiis tuis, adeo ut etiam tua Umbra referat hanc vitiorum tuorum imaginem.

506 *Tegunt*] Nec tua peccata latent; manifesta sunt, apparent.

507 *Rupes*] Tu saxum volvas, ut Sisyphus.

Immineat lapsu: volucer te torqueat axis.
 Te refugii fallant latices, atque ore natanti
 Arcscat decepta sitis; dapibusque relictis 510
 In tua mansurus migret præcordia vultur.
 Quanquam omnes alii, quos hæc tormenta fatigant,
 Pars quota sunt, Rufine, tui! quid tale vel audax
 Fulmine Salmoneus, vel lingua Tantalus egit,

te volrat: aquæ fugaces decipiant te, et sitis illusa siccescat ore tuo natante, atque epulis desertis, vultur æternus in viscera tua. Etsi tamen alii omnes, quos illa supplicia torquent, particula quantulacunque tui sunt, o Rufine? Quid aut Salmoneus fulmine superbiens simile fecit? Quid simile, aut garrulitate Tantalus pec-

//////////

Livin. libet Reg. Put. Thuan. Mazar. Bonon. Pat. Oxon. pr. Leid. pr. ambo Moret. tres Petav. Exc. Gevart. jurat Lov. Med. pr.—508 *Emineat* Rott. Florent. Med. sec. *pendula lapsu Emineat rupes* Pat. *lapsus* Pal. Med. pr. ed. Vieet. *volucerque retorqueat* Med. tert.—509 *ludant* Ambr. tert.—510 *ora Arcscant siti vel ore Arcscat sitis* Thuan. *Accrescat* Rott. Ambr. sec. *decepta vel tentata* Reg. *temptata* Leid. *temptata vel decepta* Oxon. pr. in quo sequens glossa erat. Petronius: ‘Nec bibit inter aquas, nec dependentia carpit Tantalus infelix, quem sua vota premunt. Divitis hæc magni facies erit, omnia late Qui tenet, et sicco concoquit ore famem.’ in Tholosano Fulgentio hoc tribuitur, ibique pro *nec dependentia* legitur *nec poma potentia carpit*.—512 *aliter* Vat. pr. a m. pr. *hic* Vat. tert.—513 *sit* Tholos. *sunt* Vat. pr. Faru. Put. Mazar. Reg. a m. pr. duo Ambr. inc. Heins. *peraudax* Exc. Læti, et ed. Paru.—514 *flumine* Petav. sec. *Sisyphus* pro *Tantalus* Exc. Læti. *ager* pro *egit* Ambr. tert. inc. Heins. Exc. Gevart.

NOTE

508 *Torqueat*] Rota te torqueat, ut torquet Ixionem. Ovidius: ‘Volvitur Ixion, et se sequiturque fugitque.’

509 *Fallant latices*] Te aqua sitientem fallat, ut Tantalum.

511 *Vultur*] Rodat tundatque vultur tua præcordia, ut tundit jecur immortale Tityi. Horum suppliciiis plena sunt Poëtarum volumina.

513 *Pars quota sunt*] Omnes nocentes, qui suppliciis infernis premuntur, non accedunt ad improbitatem Rufini, sed sunt ipsius particula exigua: quasi in hoc uno multi seelerati contineantur. Sic Sylla uni Cæsari dicebat multos inesse Marios, hoc est, multos Optimum hostes, seu unus

Cæsar formidabilior erat, quam multi Optimum hostes.

514 *Salmoneus*] Hic Rex Elidis in Græcia super pontem æneum currum agebat ‘lampada quassans, et non imitabile fulmen,’ sed Jupiter vero hunc fulmine perculit. Virgilius: ‘Præcipitemque immani turbine adigit.’

Lingua] Tantalus ex Enripide, Deorum mensæ adhibitus ἀκόλαστον εἶχε γλώσσαν, improba lingua usus est, ideoque vel ipsi saxum impendit; vel, ‘Querit aquas in aquis, et poma fugacia captat Tantalus, hoc illi garrula lingua dedit.’

Aut inconcesso Tityos deliquit amore? 515

Cunctorum si facta simul jungantur in unum,
Præcedes numero. Cui tanta piacula quisquam

Supplicio conferre valet? quid denique dignum

Omnibus inveniam, vincunt cum singula pœnas?

Tollite de mediis animarum dedecus umbris. 520

Aspexisse sat est. Oculis jam parcite nostris,

Et Ditis purgate domos. Agitate flagellis

Trans Styga, trans Erebum. Vacuo mandate barathro

Infra Titanum tenebras, infraque recessus

Tartareos, nostrumque Chaos, qua noctis opacæ 525

carit, aut Tityus voluptate illicita? Si omnium scelera simul accumbuntur in unum, tu superabis eos multitudine. Cui pœne quisquam potest comparare tanta crimina? Quod tandem reperiam supplicium dignum cunctis, cum singula exsuperant quævis supplicia? Remove te hoc animarum opprobrium ex medio umbrarum: satis est vidisse. Parcite jam oculis nostris, et cluite regnum Platonis. Ejicite illum verberibus ultra Stygem, ultra Erebum: deturbate illum in Barathrum inane, infra latebras Titanum, infraque ergastula inferna, et Chaos nostrum, qua

*****

—515 *inconcesso* vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. *non concessio* Petav. sec. *Tytios* Vat. pr. Oisel. Med. tert. *Pnt.* Bonon. duo Petav. Exc. Lucens. sec. *Tytius* tres Vat. Pal. Farn. Pric. *Tytio* Ambr. pr. *Tytios* Oxon. sec. *Tycius* Vicet. *delinquit* Rott.—516 *fata* Pric. duo Petav. tres Ambr. inc. Heins. *junguntur* Vat. quint. Med. tert. *jungamus* Exc. Lucens. sec.—517 *quo tanta* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *tota* Florent. *cui vel quo* Vat. pr. *Pnt.* Reg. Oxon. duo. *alios pro numero* incert. Heins. *quisnam* Med. tert.—518 *potest pro valet* Pric. Thuan.—519 *panis* Oisel.—521 *vestris* Florent. inc. Heins. Var. LL. ed. Antv.—522 *Dites* Vat. pr. a m. pr. *purgare* Bonon.—523 *Hebrum* Bonon. Pat. Var. LL. ed. Antv. *sepulcro pro barathro* Med. sec. m. pr.—525 *Tartareum* Med. quart. *meritumque Chaos* Moret. sec. *nostrumque, meritumque vel dirumque* Reg. *qua* duo Ambr. Exc. Lucens. sec. Gyr. *quo duo Vat. noctis opacæ* vet. Gyr. Pat. Med. sec. *Pnt.* Exc. Luc. sec. *ditis opacæ* Reg. *Ditis opaci vel noctis opacæ* Florent. ed. Vic. *qua—opacæ* Var.

NOTÆ

515 *Tityos*] Hic gigas miræ magnitudinis, cum Latonæ stuprum inferre tentasset, a Jove, aut ab Apolline, confossus est, et dejectus ad Inferos, ubi vultur ejus 'Immortale jecur tundit, fecundaque pœnis Viscera.' Virgilius.

521 *Parcite*] Ne offendite oculos nostros aspectu longiore talis monstri, Rufini scilicet: quia credebant oculos inquinari spurcis rebus obiectis. Ovidius: 'Cum spectant oculi

laesos, læduntur et ipsi.'

523 *Erebum*] Erebus, Barathrum, Tartara, sunt loca Inferorum profundiora, obscuriora.

Barathrum] Locus erat Athenis profundus, in quem damnati injiciebantur, et ideo ponitur pro Inferis.

524 *Titanum*] Titanes bella Saturno intulerunt, sed a Jove filio fulmine detrusi sunt ad Inferos.

525 *Chaos*] Est locus Inferorum valde confusus, ex Ovidio: 'Quem

Fundamenta latent : penitusque immersus anhelet,
Dum rotet astra polus, feriant dum littora venti.

parte principia noctis obscurissimæ absconduntur : ac funditus mersus ingemiscat, dum Cælum volvet sidera, dum venti percutient littora.

//////////

LL. ed. Antv. *Ditis opaci* tres Vat. Pal. Farn. Pric.—526 *præceps ubi* Flor. Exc. Læti. *præceps ibi* duo Vat. Oisel. Med. pr. Pat. et Vat. Livin. *præceps-que ibi mersus* Exc. Lucens. sec. *penitusque ubi* Pal. Med. pr. Lov. unus Heins. ed. Parm. *penitusque ibi* sedecim alii, Exc. Gevart. ed. Vicet. *penitus ibi* tres Vat. *penitus vel prorsus* Vat. tert. *penitus vel præceps* Vat. pr. *penitusque ibi vel præceps ibi* Put. *præceps immersus* Rott. *penitusque immersus* Med. quart. Ambr. pr. Moret. sec. Leid. pr. unus Heins. Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv.—527 *Dum rotet* Pric. m. sec. Florent. Raphel. *rotat* quinque Vat. Pal. Pric. Rott. Oisel. duo Oxon. qui et *feriunt* habent. *feriant* Pat. Pric. m. sec. Florent. Raphel. *rotet et feriant* legit Heins. *fluctus* Vat. sec. *venti vel fluctus* Vat. tert. ultimus hic versus deest in Med. quarto.

In Lucensi sec. post libros in Rufinum sequebantur libri in Entropium. In Vicetina de Bello Gildonico, nec non in Excerptis Læti; et in Læti Exc. cum hac inscriptione *BELLI CIVILIS LIB. TERTIUS*, præfixa simul Præfatione, quæ nunc ante Lib. II. in Rufinum legitur. In Moret. sec. erat *EXPLICIT magnum opus Claudiani nobilissimi versificatoris.*

NOTÆ

dixere chaos : rudis indigestaque moles.’ ‘Ubi nullus ordo, sed semper-
ternus horror inhabitat.’ Job. que, ut semper anhelitu laboret, nec
unquam respirare possit. 527 *Dum rotet astra*] Id est, sem-
per, in æternum.

DE UXORE ET FILIA RUFINI OBSERVATIO.

Mortuo Rufino, et in frustra discerpto, uxor ejus, et filia, metu pœnæ ad Ecclesiam, velut ad asylum, confugerunt. Inde navigarunt Hierosolymam, ubi reliquum vitæ suæ tempus exegerunt.

VI

CL. CLAUDIANI
DE TERTIO CONSULATU
HONORII AUGUSTI
PANEGYRIS.

PRÆFATIO.

ARGUMENTUM.

UT Aquila probatos ad Solem pullos alit, Jovis fulmen gesturos, ad eum propius accessuros, aviumque Reges futuros; sic Roma probatum in ipsa procerum luce Claudianum ad Anlam promovet, Imperatoris laudes dicturum, ad ejus Majestatem accessurum, Poëtarumque Regem futurum.

PARVOS non aquilis fas est educere foetus
Ante fidem solis, judiciumque poli.

Non licet Aquilis educere pullos teneros, ante testimonium Solis, et approbationem

~~~~~
Hic liber in Vaticano primo recentissima manu scriptus est. in Moret. pr. tertio ordine legitur post Consulatam Olybrii et Prohini. in Moret. sec. et Excerptis Gevartii post Epithalamia sequitur. in Vaticano Livincii plane deest. in Vaticano quarto legitur. *Incipit liber Panachericus de tertio Consulatu Honorii*: ante Præfationem vero, *Incipit præscriptio Claudiani super libro de*

NOTE

Panegyris] Vide supra in Consulatam est coram ipso Principe, in
sultu Prob. Hoc carmen in tertium Palatio Mediolanensi, anno Dom.
Honorii Consulatam a Claudiano re- 396.

Nam pater, excusso saluit cum tegmine proles,

Ovaque maternus rupit hiulca tepor,

Protinus implumes convertit ad æthera nidos,

5

Et recto flammæ imperat ore pati.

Consulit ardentem radios, et luce magistra

Natorum vires ingeniumque probat.

Degeneres refugo torsit qui lumine visus,

Unguibus hunc sævis ira paterna ferit.

10

Cæli. Etenim pater, cum soboles exsiluit rupto putamine, et calor matris fregit ora dehiscencia, statim vertit ad Cælum pullos nondum plumescences, ac jubet hos sustinere ignem Solis fixis. Consultat radios igneos, et experitur virtutem et indolem filiorum, Sole judicante. Qui pullus degenerans avertit oculos, acie refugiente, iracundia patris verberat hunc unguibus rigidis; qui vero passus est

//////////

tertio Consulatū Honorii. in Lucensi sec. erat Panegyricus de tertio Consulatū Honorii. ejusdem Præf. Petavianus pr. simpliciter exhibet Tertius Honorii Consulat. dein manu recentiore Cl. Claudiani Præfatio in tertium Consulatū Honorii Aug. Lovan. habet, Incipit Panegyricus de tertio Consulatū. Præfatio.

1 nunc Pal. non est fas aquilis Florent. Reg. Vat. tert. Rott. Oxon. pr. non aquilis est fas Med. tert. contemnere Pric. educere Rott. producere Jun. pr. deducere Oxon. pr. producere vel educere Oxon. sec.—2 indiciumque Vat. tert. Pat.—3 excusso Jun. pr. duo Oxon. excusso Raphael. Dempst. ceusso Var. LL. ed. Antv. saluit Med. tert. Exc. Lucens. sec. saluit Gesn. et Bip. germine quinque Vat. Pal. Farn. Pric. gramine Med. quart. Rott. incert. Heins. tegmine vet. Gyr. Oisel. fragmine vel segmine conjiciebat Heinsius, item maturus pro maturus. Heinsius porro ascripserat locum Lucani l. ix. vs. 902. Antigon. Histor. Mirabil. c. 52. Tzetz. Chiliad. p. 238. Ælian. Histor. Anim. Apostol. Centur. par. 62. et Julian. Epist. xvi.—5 nidos Reg. cum Glossa i. e. pullos. natos Mazar. Tholos. Exc. Cod. Rhem. nidos vel pullos Petav. pr. Oxon. pr.—6 pari pro pati. Et recto flammæ, &c. Heinsius ascripserat locum Prisciani in Perieg. 395. 'Luminibusque vident rectis (mirabile!) solem.'—7 magister inc. Heins.—8 Natorum viginti Codd. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. naturam marg. Marcil.—9 Degeneres Lov. Ald. Exc. Gevart. Degenerem Med. quart. Bonon. Thuan. Ambr. pr. Moret. sec. inc. Heins. Petav. duo, Pric. tres Barth. et Var. LL. ed. Antv. Degener et refugo Isingr. Pulm. Gryph. profugo Pric. qui torsit Florent. Pal. Med. pr. torsit si inc. Heins. visum Florent. Med. tert. Exc. Lucens. sec. degenerem visum Vat. pr. Pric. Degeneresque fugit qui torsit l. visus Jun. pr.—10 feris

NOTÆ

2 *Ante fidem Solis*] Antequam explorent fidem pullorum, testimonio Solis et Cæli; sive antequam examinent an pulli futuri sint fideles in aspiciendo Sole, recta acie oculorum.

3 *Excusso tegmine*] Fracto ovi putamine, in quo erat germen.

5 *Nidos*] Pullos, qui in nido continentur: tumque ponitur continens pro contento: quod est Poëtis familiare. Sic Virgilius: 'Nidisque loquacibus escam.' De hirundinibus.

10 *Ferit*] Occidit.

Exploratores oculis qui pertulit ignes,
 Sustinuitque acie nobiliore diem;
 Nutritur, volucrumque potens, et fulminis hæres,
 Gesturus summo tela trisulca Jovi.
 Me quoque Pieriis tentatum sæpius antris
 Audet magna suo mittere Roma Deo.
 Jam dominas aures, jam regia tecta meremur,
 Et chelys Augusto iudice nostra sonat.

15

oculis flammas probantes, et intuitus est lucem visu audaciore, educatur futurus Rex avium, et successor fulminis, laturus Jovi omnipotenti flammas tricuspides. Sic etiam Romæ ingentes Proceres audent exhibere Numini suo me probatum frequentius in recessu Pierio. Jam obtinemus attentionem Imperatoris, jam ingredimur Palatium Regale, et Lyra nostra resonat, Imperatore judicante.

////////

pro sævis Vat. tert. secus Pal.—11 perculit inc. Heins.—12 acies Petav. tert. fidem Pric. a m. pr.—13 parens it. volucrum princeps Cujac. hæres vel ignes Ambr. sec. ignes inc. Heins.—14 Tecturus Var. LL. ed. Antv.—15 tentacit Pat. armis Moret. sec. m. pr.—16 Roma suo m. magna Deo Moret. sec. Med. tert. Jovi Vat. sec. m. pr.—17 arces marg. Isingr. liber Barth. meremur Jun. pr. Oxon.—18 Et Chelys Oisel. principe Jun. pr. Oxon.

NOTÆ

13 *Potens*] Hic significat, Regem, Principem. Sic Horatius, ‘Diva potens Cypri,’ id est, Regina.

15 *Pieriis*] Pieria est regio Macedoniæ in Græcia, eaque Musis sacra.

Me tentatum antris] Me qui tantum periculum feceram mearum virium, in umbratili Musarum recessu; me, inquam, Roma, seu Romæ proceres producant ad lucem Aulæ Imperatoriæ.

16 *Magna Roma*] Magnæ Romæ Proceres.

Deo] Imperatore, quem adulator Poëta Deum vocat. Sic et Martialis sæpe.

17 *Regia tecta meremur*] Procerum benevolentia freti meremur ingredi Regiam Cæsaris.

Jam dominas aures, &c. et chelys Augusto iudice, &c.] Jam meremur habere Imperatorem, et auditorem, et iudicem. Octavius Cæsar primus dictus est Augustus, et ab eo deinceps ceteri Imperatores appellati sunt Augusti.

VII.

CL. CLAUDIANI DE TERTIO CONSULATU
HONORII AUGUSTI PANEGYRIS.

ARGUMENTUM.

GRATULATUR Claudianus tertium Consulatam Honorio, cujus celebrat natales Regios, infantiam, pueritiam armis jam tum gaudentem, adolescentiam crudam ad ferendos labores Martis. Celebrat illum ut avi imitatore futurum, ut patri bellicoso hæerere jam ardentem, ut felicitate sua victorias properantem, Cælo dilectum, euntemque ad Patrem, cum Patre triumphantem, populo militibusque plaudentibus. Tum Theodosius morti proximus Stilichonem liberis suis tutorem constituit, scandit Cælum, mutatur in Astrum. At Arcadio et Honorio totum Orbem subacturis parat Vulcanus arma, equosque Neptunus.

TERTIA Romulei sumant exordia fasces,
Terque suas ducat bellatrix pompa curules.
Festior annus eat, cinctusque imitata Gabinos

Fasces Romani capiant tertium initium, et pompa militaris comitetur tertio solium tuum Consulare. Annus solennior incipitur, et purpura locuples æmulata

Panegyris] Panegyricus Rott. incert. Heins.—*I sumunt vel ducunt* Oisel.—*2 Atque tuas* Petav. tert. *Teque* Vat. tert. Rott. Reg. Mazar. Petav. sec. *duas* Med. tert. *suas* Florent. m. sec. *tua* Vat. tert. *tuas* duo Vat. Rott. Oisel. *tuos* tres Vat. Pal. Farn. Pric. *Teque tua vel Terque tuas* Oxon. pr. *et triplices ducat* Oxon. *dicat* Oisel. *pompa* Florent. Med. tert. Lov. Isingr. Cod. Ald. Exc. Gevart. *Roma* Pal. duo Med. Jun. pr. inc. Heins. Moret. sec. Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *cohortes* Pat. m. pr. *curuli* Reg. *curuli vel curules* Oxon. pr.—*3 cinctus* duo Vat. Pat. Moret. pr. *ritusque* Exc.

NOTÆ

1 Romulei fasces] Fasces dnodeni a lictoribus ferebantur ante Consules, velut insignia Consulatus: unde et pro ipso Consulatu sumuntur, signum pro re signata. Dicuntur fasces Romulei, id est, Romani, quia gestabantur in urbe in qua regnavit Romulus, et a solis Romanis usurpabantur.

Sumant exordia] Annum incipiant, aperiant.

2 Bellatrix pompa] Cohortes militares solenni pompa procedentes comitentur Principem Togato Magistratu conspicuum, ipsique honori novum decus conciliantem.

Curules suas] Suas, id est, Romanas. **Curules**, id est, Sellas eburneas, in quibus sedentes Consules curru vehebantur in Curiam.

3 Festior annus] Jucundior sanctiorque sit hic annus, cui Princeps

Dives Hydaspeis augeat purpura gemmis.

Succedant armis trabecæ : tentoria lictor

5

Ambiat, et Latiae redeant ad signa secures.

Tuque, o, qui patrium curis æqualibus orbem

Eoo cum fratre regis, procede secundis

Alitibus, Phœbique novos ordire meatus,

vestes Gabinorum amplificetur lapillis Hydaspeis ; ornamenta pacis sequantur bella ; lictor circumdet tabernacula, et secures Romanæ revertantur ad vexilla. Et tu, o Honori, qui gubernas mundum paternum cum fratre Eoo, curis similibus, ingredi faustis avibus, et incipe cursus novos Solis ; tu, qui es spes et desiderium Cali,

////////

Cod. Rhem. Sabinos Farn. Pat. inc. Heins.—4 *lucescat* Moret. sec. *augeat* vel *lucescat* Reg. Moret. pr. duo Oxon. *lucescat* vel *fulgescat* conjecerat Heinsius, sed postea deleverat.—5 *ritus* pro *trabecæ* Oisel.—6 *latæ* vel *Latiae* Jun. sec. *clariæ* vel *Latiae* Oxon. pr. *latæ* Oxon. *jactæ* Leid. ad Jura Moret. sec.—7 *Tu quoque* Moret. pr. Jun. pr. Oxon. *patrum* duo Med. *Latium* marg. Isingr.—8 *geris* Med. tert.—9 *Auspiciis* Pal. Med. pr.—10 *Spem* Tholos. Jun. pr. *Spes* vel *Spem* Reg. Oxon. pr. *quam* Med. tert. *primævo* Tholos. *quem primo* vel *primævo* Reg. *limite* Vat. pr. duo Med. *lumine* Pat. Jun. pr. *primæ* vel

NOTÆ

Consul prærit.

Cinctus Gabinos] Vestes longiores, similes iis, quibus utebantur Gabini populi Volscorum, in Italia : qui ab hoste deprehensi, quanquam hoc habitu cingerentur, victoriam tamen retulerunt ; et ideo in rebus urbanis sacrisque hoc cinctu usi sunt.

4 *Hydaspeis gemmis*] Hydaspes, unde *Hydaspeus*, est fluvius Asiæ gemmis notissimus.

Purpura] Purpura Regum olim et Consulum solenne indumentum.

Dives augeat purpura gemmis] Id est, purpura augeatur, ditetur, atque exornetur divitiis gemmarum.

5 *Trabecæ*] Trabea vestis olim Augurum, Regum, et Consulum : hic sumitur pro Consulatu : signum pro re signata, Metonymicōs. Nam *succedant armis trabecæ*, id est, post bellica facta Honorii succedat Consulatus, et Respublica ejus armis defensa, ejusdem Consulari auctoritate regatur.

Tentoria lictor ambiat] Ex more

veterum Consulum, qui vel inter ipsas expeditiones, Consularia insignia, fasces, et secures a lictore gestari volebant.

6 *Latiae redeant ad signa secures*] Ut olim etiam, secures Romanæ, seu Consulares, ferantur ad signa, seu castra, in quibus dantur signa pugnæ. Ceterum fasces, trabecæ, curules, secures, sunt insignia Consulatus, et sæpe ponuntur pro ipso Consulatu, Metonymicōs.

7 *Patrium orbem*] Orbem, seu Imperium terrarum, a patre Theodosio relictum.

8 *Eoo*] Ἠὼς, vel Ἑως, *Aurora*, inde *Eous*, matutinus, ad Orientem pertinens : *Eoo cum fratre*, id est, cum fratre Arcadio, qui administrat Imperium Orientis.

Secundis alitibus] Faustis avibus, feliciter.

9 *Phœbique novos ordire meatus*] Incipe novum cursum Solis, sive novum annum, cui nomen Consules dabant.

Spes votumque poli, quem primo a limine vitæ 10
 Nutrix aula fovet: strictis quem fulgida telis
 Inter laurigeros aluerunt castra triumphos.
 Ardua privatos nescit Fortuna penates,
 Et regnum cum luce dedit. Cognata potestas
 Excepit Tyrio venerabile pignus in ostro: 15
 Lustravitque tuos Aquilis victricibus ortus
 Miles, et in mediis cunabula præbuit hastis.

quem Regia alitrix educavit a principio vitæ primo, quem castra micantia armis
 nutriverunt inter victorias laureatas. Fortuna tua excelsa non cognovit domum
 privatam; et illa concessit tibi imperium cum vita: potentia domestica
 vobis, recepit in purpura Tyria te ceu depositum sacrum: et miles cinxit
 locum tuorum natalium, cum signis triumphalibus, atque dedit tibi cunas inter

*****

præ legebat Heinsius.—11 tenet Exc. Voss. strictis quoque Med. tert. tedis
 Florent. m. pr. tedis Jun. pr. thedis Rott.—12 Intra Lov. lauriferos Jun.
 pr. claustra Var. LL. ed. Antv. fata Rott. Oxon. pr.—13 Natura Oxon. pr.
 m. sec. hinc versni asteriscum apposuit Heinsius.—14 Hæc regnum Ambr.
 tert. Et cum luce dedit regnum Jun. pr. dedit vel reddit Moret. sec. Vat. quint.
 regnum Lov. Moret. sec. Exc. Gevart. Lucens. sec. Ald. et Var. LL. e marg.
 Parm. item Sched. Gud. regimen ed. Parm. Vicet. Isingr. Pulm. Colin.
 Gryph. quod Heinsius in v. cod. invenit et probat adducto loco Capitolin. in
 Pertinace, 'mox Daciæ regimen accepit.' et mox, 'Integre se usque ad Syriæ
 regimen Pertinax tenuit.' p. 54. Capitolin. in Opilio Macrino imperii tutelam a
 regimine distinguit. l. xxiii.—14 privata Jun. pr. post vocem potestas τελελα
 στήνην habet Petav. pr. et ed. Gesn. quam Farn. et duo Vat. omittunt.—15
 Accepit Moret. sec. pignus venerabile Vat. tert. Rott. corpus vel pignus Med.
 sec.—16 alis Oxon.—17 venabulu plurimi Codd. venabula vel cunabula Reg.

NOTÆ

10 *A limine*] Limen est aditus domus, unde ponitur pro initio, principio vitæ. Gloriosum est autem Honorio natum esse Imperatorem, quod plerique aliorum vel armis, vel adoptione, vel electione, vel dolo, vel pecunia ad solium ascenderint.

13 *Arlua*] Excelsa tua fortuna non provenit ex domo privata, o Honori, sed statim atque natus es, ad imperandum natus es. Alioqui multi ex privata domo ad solium emeruerunt.

14 *Cognata potestas*] Potestas domestica parentum seu cognatorum tuorum; quasi diceret, statim atque natus es, evectus es ad potestatem et honores.

15 *Tyrio in ostro*] Purpura Tyria, ab urbe Tyro in Phœnicia, ubi purpura exquisitior jactabatur. Ceterum mos erat excipere infantes recens natos in purpura, quæ propria erat Regum, Imperatorum, magistratuum.

Venerabile pignus] Te excepit velut sacrum depositum, velut pignus nostri amoris atque venerationis.

16 *Aquilis*] Aquilæ signa erant Romanorum, quibus milites in orbem circumductis Honorio recens nato gratulabantur, ex more veterum, qui filios Heroum, eorumque nativitatibus locum, exultantes circumibant.

17 *In mediis cunabula præbuit hastis*] Intra domum Cæsaream, aut in Cas-

Te nascente ferox toto Germania Rheno
 Intremuit: movitque suas formidine sylvas
 Caucasus: et positis numen confessa pharetris 20
 Ignavas Meroë traxit de crine sagittas.
 Reptasti per scuta puer, Regumque recentes
 Exuviae tibi ludus erant: primusque solebas
 Aspera complecti torvum post praelia patrem,
 Signa triumphato quoties flexisset ab Histro 25
 Arctoa de strage calens, et poscere partem

arma media. Germania bellicosa circa omnem Rhenum trepidavit, te exoriente, et Caucasus concussit numera sua prae timore: ac Meroë sagittis abjectis confessa te esse numen, arulsit ex caesarie jacula inertia. Reptasti puer per clypeos, et nova spolia Regum tibi erant voluptas: ac primus consueveras osculari Parentem bellicosum post bella terribilia, quotiescunque fervens clade Septentrionali revocaverat vexilla ex Danubio superato; tu consueveras petere aliquid ex exuviis; seu

//////////

duo Moret. Oxon. sec. posuit Med. quart. astris Jun. pr. hastis duo Ambr. escis Vat. tert. Rott. Oisel. Pric. m. pr. Ambr. pr. m. pr. Var. LL. ed. Antv. hastis vel escis Florent. Med. sec. m. pr. Reg. dno Moret. inc. Heins. armis Cujac. praeibita castris conjiciebat Heinsius.—18 regno duo Vat. Petav. pr.—19 Intremuit vel Intomuit Reg. Oxon. pr. pennas pro silras Var. LL. ed. Antv.—20 numen Exc. Latii et Lucens. pr. manus ed. Vicet. et Var. LL. ed. Antv. sagittis Jun. pr.—21 de corde Vat. tert. Rott. Florent. Med. sec. m. pr. Mazar.—22 per scuta Lov. Moret. sec. Exc. Gevart. Lucens. sec. Sched. Gud. et Ald. per signa decem alii, Exc. Lucens. pr. ed. Parm. Vicet. Isingr. Junt. Gryph. Colin. signa vel scuta Reg. Med. sec. Reptatique secuta Var. LL. ed. Antv. regumque vel regnumque Reg. feroces Exc. Latii. juventes Vat. tert. Rott. Oxon. pr. recentes quindecim alii, Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. item Schedæ Gud. feroces vel recentes Med. sec. feroces vel juventes Florent. juventes vel recentes Reg.—23 Eximia Vicet. mihi pro tibi Oxon. pr.—25 torsisset ab Istro Put. Pat. Austro Pal. Med. pr.—26 cade Oxon. sec. parte marg. Marcil. patrem Vat. quinque. Farn. Pric. Oisel. Jun. sec. ferrum

NOTÆ

trensi Prætorio nasci, magnæ erat et felicitatis, et fortitudinis futuræ præsagium.

18 *Ferox Germania*] Germani Rhæni accolæ bellicosi, et jugi dominatōnisque impatientes: continens pro contento, Metonymicōs.

20 *Caucasus*] Mons gentium immanissimarum hospes, Scythiam dirimens ab India.

Positis pharetris] Pharetra est theca, unde jacula depromuntur.

21 *Meroë*] Insula Nili, vulgo, *Guc-*

guere.

Traxit de crine sagittas] Meroës incolæ solebant implere crines parvis sagittis.

22 *Recentes exuviae*] Cæde ac sanguine recens madentes, horrentes.

24 *Torrum*] Spirantem adhuc, torvo vultu, bella, minas, cædes.

25 *Ab Histro*] Post devictas gentes immanissimas, Danubium accolentes.

26 *Arctoa*] Ἀρκτος, *Ursa*, signum cæleste in Septentrione, unde *Arctous*

De spoliis, Scythicosve arcus, aut rapta Gelonis
Cingula, vel jaculum Daci, vel fræna Suëvi.

Ille coruscanti clypeo te sæpe volentem

Sustulit arridens, et pectore pressit anhelo

30

Intrepidum ferri, galeæ nec triste timentem

Fulgur, et ad summas tendentem brachia cristas.

Tum sic lætus ait : Rex o stellantis Olympi,

Talis perdomito redeat mihi filius hoste,

Hyrcanas populatus opes, aut cæde superbus

35

Assyria : sic ense rubens, sic flamine crebro

arcus Scytharum, seu balteos ereptos Gelonis, seu tela Daci, seu habenas Suevi. Ille pater blandiens extulit frequenter super scutum micans te latantem, et pressavit in sinu ferventi te interritum armis, neque metuentem splendores terribiles cassidis, et tollentem manus ad iugas altas. Tunc ita gaudens inquit; o Rector Cæli siderei, filius meus ad me revertatur similis, superato hoste, direpto Imperio Hyrcaniæ, aut gloriatus cæde Assyriorum: ita rubescens gladio, ita sub-

////////

Pal. Med. pr. *fratrem* Rott.—27 *Scythicosque* Bonon. Ambr. pr. *Scythicos*, sine copula, quinque Vat. Pal. Farn. Pric. Oisel. *Scythicos raptus* Petav. sec. *Scythicosve* legebat Heinsius. *rupta Gelonis* Med. sec. m. pr.—28 *Dacis...* Suëvis Oxon. pr. in Juniano primo v. 25. et 26. desiderantur.—29 *volentem* Vat. sec. m. pr.—30 *et ridens te pectore* Med. tert. *hanelo* Var. LL. ed. Antv.—31 *Nec strepitum* Pat. *Intrepidum* vel *Nec strepitum* incert. Heins. *Intrepidum* vel *In strepitum* Vat. tert. Petav. sec. *tremementem* Med. tert. Mazar. *gementem* Jun. pr. *minantem* Pric.—32 *ripas* Var. LL. ed. Antv. m. pr.—33 *Tum sic* Ambr. pr. Exc. Luc. pr. *Tunc* quinque Vat. Pal. Farn. Rott. Oisel. *stillantis* Oxon. sec.—36 *flamine crebro* Lov. *ense rubet* Moret. sec.—

NOTÆ

ponitur pro Septemtrionali; ac proinde Arctoa strage, id est, strage edita versus Septemtrionem, ultra Danubium.

27 *Scythicos*] Scythæ, Geloni, Daci, Suevi, gentes bellicosæ, circa et ultra Danubium.

30 *Pectore pressit anhelo*] Pectore anhelanti bella et funera.

31 *Galeæ nec triste timentem fulgur*] Quod certum est fortitudinis initium, fulgorem armorum sanguinolentorum non expavescere.

33 *Stellantis*] Stellis undique micantibus.

Olympi] Hic est mons Thessaliæ altissimus, qui pro Cælo sumitur.

34 *Talis*] Hoc desumptum ab Homeri Hectore : Ζεῦ, ἄλλοι τε θεοί, δότε δὴ καὶ τόνδε γενέσθαι Παῖδ' ἐμὸν, ὥς καὶ ἐγὼ : Jupiter, et alii Dii, date filium meum fieri talem, qualis ego sum.

35 *Hyrcanas opes*] Imperium Hyrcaniæ, seu Persarum et Parthorum vicinorum, qui semper infensi fuere Romanis.

36 *Assyria*] Assyriorum, qui populi sunt in Asia.

Flamine crebro turbidus] Facie subhorrida ac deformata ventorum flatu,

Turbidus, et grato respersus pulvere belli :
Armaque gavisio referat captiva parenti.

Mox ubi firmasti recto vestigia gressu,
Non tibi desidias molles, non marcida luxu 40
Otia, nec somnos genitor permisit inertes :
Sed nova per duros instruxit membra labores,
Et cruda teneras exercuit indole vires :
Frigora sæva pati, gravibus non cedere nimbis,
Æstivum tolerare jubar, tranare sonoras 45
Torrentum furias, ascensu vincere montes,
Planitiem cursu, valles et concava saltu.
Nec non in clypeo vigiles perducere noctes,
In galea potare nives ; nunc spicula cornu

horridus continuis ventis ; et sordidus pulvere glorioso pugnarum, et reportet tela capta patri latanti. Statim postquam signasti gressus certo pede, Pater non indulsit tibi inertiam effeminatam, non requiem luxu diffluentem, neque soporem pigrum : ut corroboravit tibi corpus tenerum per exercitia laboriosa, atque assuefecit vires tuas pueriles perferre animo calido hyemes asperas, non se dimittere tempestatibus turbidis, pati ardores æstatis, trahere impetum frementem torrentum, superare montes ascendendo, campos currendo, concava vallium saltando, et traducere noctes insomnes supposito scuto, bibere nives in casside, modo tor-

////////

37 *Turgidus* Pric. Put. Med. quart. *Præditus* Med. sec. m. pr. *grato* vel *crebro* Oxon. pr. Exc. Voss. *turbine* Jun. pr.—38 *captivo* referat *gavisio* Exc. Voss.—39 *certo gressu* Pric. *recto cursu* Jun. pr.—40 *Nec tibi* Moret. pr. Jun. pr. *delicias* Tholos. *non marcida* Vat. sec. Pal. Florent. Ambr. pr. *nec* Exc. Voss. *ita* Gesn. et Bip. *inertia* vel *marcida* Oxon. sec. *inertia* Med. tert. *cursu* pro *luxu* Pric. m. pr.—41 *permittit* Pric. *dimisit* Jun. pr. qui et *inertia* habet. *inertis* Bonon. Ambr. tert.—42 *instructo* Vat. quart. *laertos* Jun. pr.—43 *dura teneras* Thuan. Florent. m. sec.—44 *nec cedere* inc. Heins. *credere* Put. Mazar.—45 *tranare* septem Codd. et Exc. Lucens. pr. *marinas* vel *sonoras* Oxon. sec.—46 *accensu* Jun. pr. *ascensum montis* vet. Gyr. inc. Heins. Exc. Lucens. sec. *ascensu montis* Ambr. sec.—47 *vallesque* Moret. pr. *concava cursu* Vat. pr. m. pr.—48 *Nec tamen* Petav. sec. et *clypeo* Thuan. *perducere noctes* Vat. pr. Farn. Med. quart. duo Ambr. et Heins. Exc. Lucens. sec. Vicet. Parm. Ald. Isingr. Colin. Gryph. *producere* septemdecim alii, item Var. LL. e marg. Parm. Ita Gesn. et Bip.—49 *In galeas* Farn. Reg. Var. LL. ed. Antv. *galeis* Oxon. pr. *galeas* et emend. *galeis* Vat. pr. *portare* Vatt. omnes,

NOTÆ

et campestri labore pulverulentus.

39 *Mox ubi, &c.*] Ab infantia Honorii transit ad laudes pueritiæ ipsius.

43 *Cruda indole*] Viridi et laborum patiente: id quod decet Heroum filios.

46 *Torrentum furias*] Torrens est fluvius temporarius, natus ex subitis imbribus.

47 *Planitiem cursu*] Landata in Heroibus celeritas; sic laudatur Achilles ab Homero: πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεύς, *pedibus velox*.

Tendere, nunc glandes Baleari spargere funda. 50
 Quoque magis nimium pugnae inflammaret amorem,
 Facta tui numerabat avi, quem littus adusta
 Horrescit Libyæ, ratibusque impervia Thule.
 Ille leves Mauros, nec falso nomine Pictos
 Edomuit, Scotumque vago mucrone secutus, 55
 Fregit Hyperboreas remis audacibus undas :
 Et geminis fulgens utroque sub axe tropæis

quere arcu tela, modo vibrare glandes funda Baleari. Et ut Theodosius pater incenderet in te ingentem ardorem præliorum, memorabat facinora avi tui, quem ora Libyæ ardentis exparescit, et Icelandia inaccessa navibus. Ille avus devicit Mauros celeres, et Pictos bene nominatos, ac persecutus Scotum ferro populante, rupit aquas Septemtrionales ratibus generosis, ac micans duobus trium-

////////

Pal. Pric. Oisel. Jun. pr. duo Oxon. in Exc. Gevart. erat *f. potare*, quod Mazar. exhibet, *nunc spicula* Bonon. Tholos. Pat. tres Ambr.—50 *tendere nunc gladios* Lov. m. pr. *Baleares* Petav. tert.—51 *Quoque magis* Exc. Lucens. sec. Quodque Put. Mazar. ed. Vicet. *nimium amorem* Rott. *amores* Var. LL. ed. Antv. *nimio amore* corrigebat Heinsius.—52 *numerabit* Vat. pr. *memorabat* Put. Tholos. Pat.—53 *Thyle* Florent. *Tyle* Thnan. *Tile* Put. *Thile* novem alii et Var. LL. e marg. Parm. *Thile* vel *Tile* Vat. pr.—54 *leves Mauros* Var. LL. e marg. Parm. *levis Marors* Vicet. et Parm.—55 *Edocuit* Put. *Perdomuit* Ambr. pr. Exc. Voss. *Scotumque vagum* Reg. *vago* Jun. duo, Oxon. sec. *vago* vel *vagum* Oxon. pr. *vagum* marg. Isingr.—57 *E geminis* Vat. tert. *Ac geminis* Moret. pr. *At geminis* Vat. quint. *fungens* vel *fulgens* Oxon. sec.—

NOTE

50 *Baleari funda*] Tali funda, qualis sit eorum qui habitant Baleares insulas e regione Hispaniæ Bæticæ: quarum insularum incolæ a teneris ita assuefaciunt liberos torquendis telis, ut panem habeant nullum, nisi quem funda deiecerint; et inde fiunt jaculandi peritissimi. Dicuntur Baleares ἀπὸ τοῦ βάλλειν, a jaculando.

51 *Nimium*] Ingentem, insignem, annisque majorem audaciam.

52 *Ari*] Theodosii etiam vocati.

53 *Libyæ*] Libya est regio Africae, siticulosa, ardens, perpetuo calore adusta.

Thule] Hodie *Iceland*, ad quam usque victis Scotis pervenisse dicitur Theodosius avus.

54 *Leves Mauros*] Mauri et Numidæ populi Africae, celeres in pugnando, fugaces, et instabiles.

Pictos] Populos Septemtrionales, qui olim Britanniam insulam subegerunt: et qui ad terrorem, faciem pingebant, aut variis animantium figuris deformabant.

55 *Vago mucrone*] Gladio populatore, quo usus Theodosius, quæcumque loca pererraret, ea omnia vastabat, populabatur.

56 *Hyperboreas*] Aquas Septemtrionales, et quasi supra Boream ventum, qui fluit a Septemtrione: ὑπὲρ, *super*.

57 *Utroque sub axe*] Utroque sub mundicardine, scilicet Septemtrionali et Meridiano, victoriis reportatis.

Tethyos alternæ refluas calcavit arenas.

Hos tibi virtutum stimulos, hæc semina laudum,

Hæc exempla dabat. Non ocyus hausit Achilles 60

Semiferi præcepta senis, seu cuspidis artes,

Sive lyræ cantus, medicas seu disceret herbas.

Interea turbata fides, civilia rursus

Bella tonant, dubiumque quatit discordia mundum.

Pro! crimen Superum! longi pro dedecus ævi! 65

Barbarus Hesperias exul possederat urbes,

phis sub cardine duplici, protrivit arenas astuantes maris utriusque. Ille præbebat tibi hæc exempla, velut incitamenta fortitudinis, et germina gloria. Achilles non arripuit promptius documenta veteris Centauri, sive edisceret industriam hastæ, sive concentus citharæ, sive herbas salutiferas. Interim fides violata est, pugnae civiles murmurant, et discordia concutit Orbem nutantem. O scelus Deorum! o pudor sæculi diu mansurus! Exul Argobastes ferus occupaverat arcēs

////////

58 *Tethyos adversæ* Jun. pr. *calcabat* Prie. *refugas* Vat. pr. Farn.—59 *virtutis* Med. quart. Jun. sec. Exc. Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv. *emina* Exc. Læti. *præmia* Vicet. *laudis* Mazar.—60 *exempla dedit* Pat. *aptius pro ocyus* Ambr. pr. *potius* Leid.—61 *cuspidis artes* sedecim scripti, Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *artis* Petav. sec. *artem* Med. quart. Exc. Gevart. et Ald. *arcus vel artes* Moret. sec. *arris vel artes* Thuan. *arcēs* Exc. Voss.—62 *diceret pro disceret* Exc. Gevart. *artes pro herbas* Vat. sec. Pal. Med. duo, Moret. sec. inc. Heins. *herbus vel artes* Florent.—63 *turbata dies* Jun. sec. m. pr.—64 *Bella timent* Pat. unde Heinsius conjiciebat *tument*, quod in Patavino extat.—65 *Pro crimen s. pro longi* ed. Vicet. *Per crimen s. per* Med. tert. *proh longi* ed. Parm. *Superum crimen* Ambr. pr.—66 *exul in*

NOTÆ

58 *Tethyos*] Tethys est mater Ne-reidum, seu Nympharum maris: hic accipitur pro mari. *Tethyos alternæ*; utriusque scilicet maris, Septemtrionalis et Meridiani, *arenas* alternatim *calcavit*.

59 *Semina laudum*] Dabat tibi exempla, quorum observatio excitaret velut quædam gloriæ semina.

60 *Achilles*] Filius Pelei et Thetidis Nymphæ, Heros Græciæ.

61 *Semiferi senis*] Chironis Centauri, partim hominis, et partim equi, et ideo dicti *Semiferi*.

Cuspidis] Edisceret ensipidis vibrandæ industriam. Ceterum Achilles a Chirone didicit artes belli, Musicæ, et Medicinæ.

63 *Interea*] Dum Theodosius hæc Honorio daret documenta virtutum.

Turbata fides] Fides debita Imperatori violata est, et ingens tumultus seentus est, qui occasionem dedit Principi ostendendæ virtutis.

64 *Dubium*] Nutantem Orbem, ac prope eadentem discordiarum agitatione.

65 *Pro! crimen Superum*] Cum quiddam indignum accidebat, Poëtæ execrabantur, vocabantque crimen, dedecus, opprobrium, pudorem Deorum, sæculi, &c. quasi peccarent Dii permittentes tanta mala, quorum eos puderet certe, si quis in eodem eaderet pudor.

Longi pro dedecus ævi] Dedecus seu macula ad longam annorum seriem duratura.

66 *Barbarus*] Argobastes, seu Arbogastes, Princeps Gallus, quem

Sceptraque dejecto dederat Romana clienti.

Jam Princeps molitur iter, gentesque remotas

Colligit Auroræ, tumidus quascumque pererrat

Euphrates, quas lustrat Halys, quas ditat Orontes.

70

Thuriferos Arabes saltus, vada Caspia Medi,

Armenii Phasin, Parthi liquere Niphaten.

Quæ tibi tunc Martis rabies, quantusque sequendi

Occidentales, et tradiderat Imperium Romanum clienti vili. Jam Princeps Theodosius suscipit riam, et congregat populos longinquos Orientis, quos peragrat Euphrates turgens, quos Halys alluit, quos Orontes locupletat. Arabes deseruerunt sylvas thuriferas, Medi mare Caspium, Armenii Phasin, Parthi Niphatem deseruerunt. Qualis tibi tum erat amor belli, o Honori, qualis cupiditas comitandi

*****

Lucens. sec. glossa erat exul. i. e. Eugenius et Arbogastus. oras Med. quart. Moret. sec. urbes vel horas Oxon. sec.—67 *Fortuna* Pric.—70 *ditat Halys*, q. lustrat O. Jun. pr. *Alis* Vicet.—71 *Arabes* plurimi Codd. Exc. Lucens. pr. et Var. LL. e marg. Parm. *saltus Arabes* Ambr. pr. Oxon. sec. ed. Claver. Elzev. *Arabum* Vicet. Parm. Isingr. Gryph. al. *Caspia* Lov.—72 *Armenii* Pal. Med. pr. *Phasin* duo Med. Thuan. Mazar. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *Niphaten* duo Vat. *Niphatem* alii magno numero, Exc. Lucens. pr. et ed. Vicet.—73 *nunc* Vat. pr. Farn. Pric. Thuan. cum Var. LL. ed. Antv. tum plurimi alii. tum vel nunc Var. LL. e marg. Parm. tantumque Exc. Voss.

NOTÆ

barbarum vocat, ob genus, et mores. Romani Barbaros olim vocabant omnes populos, exceptis Græcis. Ceterum Arbogastes gratia valuit apud Gratianum, et Valentiniano addictus fuit, sed non diu. Oderat Francos gentiles suos: oderat et Sacerdotes. Est et hodie locus prope Rhenum et Illi fluvios, qui dicitur *Arbogast*.

67 *Dejecto clienti*] Humili, ignavo, ignobili, Eugenio Grammatico, quem Arbogastes ad Imperium transtulerat, ut sub ejus umbra regnaret, mox umbram ipsam, cum posset, aut sublaturus, aut elusurus. Porro non ita despectus fuit Eugenius, ut Claudianus ait, nam Rhetorices et vitæ claritudine ut alter Seneca floruit. Et ideo huic diademate cessit Arbogastes: nisi forte propter ancipitem eventum aleam hanc subire timuerit. De hoc supra.

70 *Euphrates*] Fluvius nascens ex Niphate monte Armeniæ: alluit Me-

sopotamiam; dicitur hodie *Frat*.

Halys] Fluvius ex Tauro monte nascens: irrigat Cappadociam, Syriam, Paphlagoniam.

Orontes] Fluvius in Syria ex Strabone, Καταδὸς εἰς τὸ μεταξὺ χάσμα Ἀπαμείας καὶ Ἀντιοχείας, ὃ καλοῦσι Χάρυβδιν, ingrediens in hiatum inter Apameam et Antiochiam, quem hiatum vocant *Charybdin*. Sic et Anas Hispaniæ se condit in occultos meatus.

71 *Arabes*] Populi Asiæ, thuris proventus divites.

Medi] Populi itidem Asiæ, prope mare Caspium, vulgo, *Mer de Bacchu*, ou de Sala.

72 *Phasin*] Hic fluvius est Colchorum, oriundus ex Armenia. Ad huius fluvii ripas magna est Phasianorum copia.

Niphaten] Niphates fluvius ortus a monte cognomine, alluit Parthos.

73 *Quæ Martis rabies*] Quam præceps amor, et quasi rabida belli cu-

Ardor erat? quanto flagrabant pectora voto,
 Optatas audire tubas, campique cruenta 75
 Tempestate frui, truncisque immergere plantas?
 Ut Leo, quem fulvæ matris spelunca tegebat
 Uberibus solitum pasci, cum crescere sensit
 Ungue pedes, et terga jubis, et dentibus ora;
 Jam negat imbelles epulas, et rupe relictæ 80
 Gætulo comes ire patri, stabulisque minari
 Æstuat, et celsi tabo sordere juvenci.
 Ille vetat, rerumque tibi commendat habenas,
 Et sacro meritos ornat diademate crines.

patrem? *quali desiderio cor tuum ardebat audire buccinas expetitas, et potiri turbine sanguinolento telorum Martis, et pedes demergere in corporibus truncatis? Quemadmodum Leo, quem antrum matris fluxæ forcebat consuetum nutrirî mammis ejus, cum animadvertit pedes suos augeri unguibus, et terga villis, et os dentibus, jam recusat escas inertes, et deserto saxo ferret incedere comes parenti Gætulo, ac formidari ab armentis, ac fœdari cruore tauri ingentis. Ille pater prohibet, ac tradit tibi gubernaculum mundi, atque honorat caput tuum dignum diademate*

////////

—76 *truncis immergere* duo Vat. Petav. pr. item Moreti. *inungere* Vat. pr. Farn. *imingere* Pal. unde Heinsius *intingere* conjiciebat.—77 *tegebat* sedecim scripti, Exc. Lucens. sec. ed. Vicet. *tepebat* Tholos.—78 *solitus* Vat. quint. Moret. pr. *cum* Put. Reg. Mazar. tres Petav. *tum* Oisel. *concreescere* Thuan. *sensit* Pric. Rott. Med. sec. Lov. Jun. pr. Florent. m. pr.—80 *fugit pro negat* duo Vat. Moret. pr. item Petav.—82 *celsi tabo sordere* vet. Gyr. et Exc. Lucens. sec. *cæsi terga absorbere* quinque Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *absorbere* Reg. m. sec. Var. LL. ed. Antv. *celeris terga absorbere* Jun. pr. *celsi* Petav. pr. *cæsi* vel *celsi* duo Vat. et Oisel. pro Var. Lect.—83 *negat* Med.

NOTÆ

piditas erat Honorio? Hic tum novem annos natus erat, cum Theodosius in Eugenium arma convertit, et ipsum Arbogasten eo desperationis adegit, ut sibi mortem afferret.

76 *Tempestate frui*] Delectari immittenda grandine ac tempestate telorum, in campo: dicitur optime telorum seges, grandio, tempestat, ferreus horror, &c.

80 *Imbelles epulas*] Quas bello non meruerit.

81 *Gætulo*] Gætulia regio est Africae, Leonibus famosa: qui Leones fulvi sæpius dicuntur.

Delph. et Var. Clas.

81 *Tabo sordere*] Ardet parvus Leo mactare taurum ingentem, et ejus sanguine sordescere.

83 *Ille*] Pater Theodosius vetat, ne filius Honorius se sequatur ad bella, eumque relinquit, ut absente se regat Imperium.

Habenas] Imperium, quod regat Honorius, ut eques, equum. Habena dicitur de equo, de navi, de imperio, &c.

84 *Diadema*] Ἀπὸ τοῦ δειν, ligare: est fascia candida, qua Reges frontem ornabant.

Claud.

O

Tantaque se rudibus pietas ostendit in annis, 85
 Sic ætas animo cessit, quererentur ut omnes
 Imperium tibi sero datum. Victoria velox
 Auspiciis effecta tuis: pugnastis uterque;
 Tu fatis, genitorque manu. Te propter et Alpes
 Invadi faciles; cauto nec profuit hosti 90
 Munitis hæsisse locis. Spes irrita valli
 Concidit, et scopulis patuerunt claustra revulsis.

sacrato. Et pietas tua talis patefecit se in ætate tenera: ita vero pueritia superata est ab animo tuo, ut cuncti conquererentur sceptrum commissum tibi esse tardius: victoria prompta, felicitate tua, facta est: ambo decertastis; tu fato tuo, et pater dextera sua: ob te Alpes etiam fuerunt faciles occupatu: nec profecit hosti callido mansisse in locis vallatis; spes vana valli corrui, et repagula aperta sunt

tert.—85 *pietas rudibus* Vat. et Farn. ed. Vicet. et al. *rudibus pietas* reliqui inagno numero, Exc. Lucens. pr. et Gevart. Var. LL. e marg. Parm. *ostentat* Vat. pr. Farn. Ald. ed. Vicet. Parm. Junt. Isingr. et al. *ostendet* Sched. Gnd. *ostendit* reliqui fere omnes, Exc. Lucens. pr. et Gevart.—86 *cessit vel crescit* duo Vat. et Petav. pr. *crescit* Leid. m. pr. *quærantur* at Jun. pr. *reuerentur* Var. LL. ed. Antv.—87 *sibi* Med. sec. *victoria lata* Ambr. pr.—88 *pugnatis* Petav. pr.—90 *invadi faciles* plurimi Codd. Exc. Lucens. pr. et Gevart. Ald. et ed. Vicet. *invadit* al. *nec profuit* Var. LL. e marg. Parm. *non* Oxon. pr. *nec vel non* Reg.—91 *voti pro ralli* Put. Thuan. Bonon. Pat.—92 *castra* Vat. pr. Pal. Pric. Med. pr. *remissis* Ambr. pr. *reclusis* inc. Heins. m. pr.—93 *Aquilon*

NOTÆ

85 *Rudibus in annis*] In ætate puerili, tenera, rudi, imperita in aliis, sed in Honorio jam rebus gerendis habili, quia virtus prævenit annos. Ovidius: 'Ingenium cæleste tuis velocius annis Crescit, et ignavæ fert male damna moræ.'

Pietas] Intelligit sub nomine pietatis, virtutem omnem; vel intelligit pietatem, quod rerum habenas egregie moderaretur, patris imperio obediens; id quod est magnæ pietatis.

89 *Tu fatis*] Exquisitum adulationis genus, nam cum non potuerit puer per ætatem debellare hostes, poëta dicit debellatos esse, felicitate seu fato Honorii propugnante: eodemque fato multa esse felicius gesta.

Genitorque manu] Theodosius fortissimus Imperator, cum videret Arbogasten inter suorum fugientium cæ-

dem ac sanguinem triumphare, confugit ad auxilium divinum; et ex Cedreno, pro galea induens epomidem, pro hasta virgam in speciem crucis una manu gestans, et altera Evangelium, suos palantes ad prælium et victoriam revocavit. Sic Theodosius in Nummo pictus est, cujus Nummi imago videtur in historia Baronii.

Alpes] Montes Galliæ Italiæque communes, quorum aditus obsederat Arbogastes.

90 *Invadi*] Alpes facile invadi et occupari possunt. Valerius Maximus, 'Invadendæ Lacedæmonis.'

91 *Munitis hæsisse locis*] Nil profuit adhaerescere optimis munimentis.

92 *Claustra*] Ipsi aditus alicujus provinciæ, sed præsertim aditus salebrosi, ac difficiles. Vulgo vocant *claves*, *Κλειδὰς*.

Te propter gelidis Aquilo de monte procellis
 Obruit adversas acies, revolutaque tela
 Vertit in auctores, et turbine repulit hastas. 95
 O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
 Æolus armatas hyemes; cui militat æther,
 Et conjurati veniunt ad classica venti!
 Alpinae rubuere nives, et Frigidus amnis
 Mutatis fumavit aquis, turbaque cadentum 100
 Staret, ni rapidus juvisset flumina sanguis.
 At ferus inventor scelerum trajecerat altum
 Non uno mucrone latus, duplexque tepebat

saxis avulsis. Ob te Boreas oppressit exercitus oppositos frigidis tempestatibus ex alto venientibus, et convertit jacula repulsa in jaculatores ipsos, et impetu suo retorsit tela. O Honori, nimis care Deo, pro quo Æolus immittit ex cavernis procellas bellantes pro te: pro quo Calum pugnat, et venti conspirantes adsunt ad tubæ clangorem. Nives Alpium tinctæ sunt sanguine, et Frigidus fluvius fumavit undis versis in sanguinem, et consisteret ob multitudinem cæsorum, nisi cræor præceps impelleret aquas. Sed barbarus artifex criminum transfixerat sibi latus

Reg. Petav. sec. Bonon. Tholos. Ambr. tert. Voss. pr. Oxon. sec. Leid.—94 *Terruit* vel *Obruit* Oxon. sec.—95 *Torsit* pro *Vertit* Moret. sec. actores duo Vat. Rott. Oisel. Reg. Petav. pr. Bonon. Lov. Voss. pr. *hostes* Voss. pr. m. sec. *hastas* Med. quart. Exc. Gevart.—96 *tibi fundit—tibi militat* Med. sec. *judit* Mazar. m. sec. Leid. *quoi* Vicet. *ab antro* Med. tert. *in antris* Tholos. Ambr. tert. *austis* Pat.—97 *armatas acies* Vat. pr. m. pr. Med. tert. m. pr. Jun. pr. Moret. sec. Oxon. sec. Petav. tert. *armatus* Vicet.—100 *casque* Var. LL. ed. Antv. m. pr.—101 *Starent* Florent. Thuan. *Ni staret* Mazar. *jurasset* Put. *jurisset* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Oisel. *meruisset* Var. LL. ed. Antv. *mirisset* Rott. *ricisset* Vat. duo, Med. tert. *jurissent* Lucens. pr. *parisset* Jun. pr. Voss. pr. m. sec. et Exc. Gevart. vid. VI. Cons. Honor. 116.—102 *alter pro altum* Ambr. pr.—103 *petebat* lib. Barth. Exc. Voss.—

NOTÆ

93 *Aquilo*] Seu Boreas, flat a Septentrione.

De monte] Ex alto monte Alpium.

95 *Turbine repulit hastas*] Revera historiis proditum est, tam vehementem fuisse ventum a partibus Theodosii, ut ipsa tela retorqueret in corpora hostium, et id S. Augustinus, se a militibus, qui aderant, audivisse ait.

97 *Æolus*] Filius Hippotæ, Deus ventorum, quos in antris retinet, 'Et premere et laxas novit dare jussus habenas.' Ideo autem creditus Deus ventorum, quod ex fumo Strangyles insuæ ventos futuros esse prædiceret.

Armatas hyemes] Pugnantes, velut armis instructæ forent, hyemes, procellas, tempestates. Hyems dicitur, ἀπὸ τοῦ ὕειν, pluvie. Alii deducunt ἀπὸ τοῦ χέειν, fundere, quod fundat pluvias: Unde et χεῖμα, vel potius χειμῶν, hyems, ut ipsi scribunt.

99 *Frigidus*] Nomen proprium fluvii, qui a Græcis dicitur Φρίγιος. Est autem non procul Aquileia.

101 *Staret*] Fluvius consisteret ob multitudinem cadaverum, nisi sanguine adjuvante tumescens averteret obices.

102 *Ferus inventor scelerum*] Arbo-

Ensis, et ultrices in se converterat iras
 Tandem justa manus. Jam libertate reducta, 105
 Quamvis emeritum peteret Natura reverti
 Numen, et auratas astrorum panderet arces,
 Nutaretque oneri venturo conscius Atlas,
 Distulit Augustus cupido se reddere cœlo,
 Dum tibi pacatum præsentī traderet orbem. 110
 Nec mora; Bistoniis alacer consurgis ab oris,

profundum, non uno ense, et gladius geminus calebat, ac tandem dexterâ Arbogastis justa verterat in se furorem vindicem. Jam libertate restituta, licet natura posceret Theodosium seu Numen officio functum redire, atque aperiret domos aureas Cæli, et Atlas cognoscens quateretur opinione ponderis futuri, Augustus Theodosius procrastinavit referre se Polo expetenti, donec præberet tibi præsentī terris pacificas. Continuo, o Honori, latus exurgis a tractibus Thraciæ, nudens transmeare

////////

104 *ultrices* Voss. pr. *convertitur iras* Tholos.—105 *eum libertate* Vat. tert. Rott. Oisel. Ambr. sec. Med. sec. m. pr. *tum* Petav. tert. *jam vel cum* inc. Heins. *recepta* Pric.—106 *Quantumvis* Exc. Voss.—107 *artes* Var. LL. ed. Antv.—108 *Nuptaretque* Var. LL. ed. Antv. *oncris venturi* Exc. Lucens. sec. *oneri vel eorum* Reg.—109 *Sustulit* Pal. *capto* Jun. pr. qui et *eondere. reddere* quatuor Vat. Pal. Farn. *credere* decem alii, Exc. Schott. et vet. Cod. Rhem. ita Gesn. et Bip.—110 *sibi* Var. LL. ed. Antv. *placatum* Pal. Tholos. Ambr. pr. *præsentem* Vat. tert. *præsertim* Rott. *redderet pro traderet* Moret. sec. Tholos. Petav. tert.—111 *consurgit* duo Vat. Med. tert. Jun. pr. Pat. Bonon. Ambr. pr. *confugit* Med. sec. Put. Lov. Petav. sec. Leid. a m. pr. *consurgit*

NOTE

gastes Comes Valentiniani secundi commotus in Principem ob missum sibi libellum exactorantem, omnia permiscuit: sed in ipso aditu Alpium eo desperationis adductus est a Theodosio, ut sibi mortem conscisceret, repetito cnsis icu.

105 *Tandem justa manus*] Tandem Arbogastes in se convertit iras ultrices, et se justa manu occidit, qua Valentinianum Augustum nefarie strangulasse dicebatur.

106 *Emeritum Numen*] Quasi Theodosius, ut Numen, e cœlo deciderit, ut orbem placaret, tumultusque extingueret, et hoc officio defunctus, et velut emeritus rediret ad cœlum patrium. *Emeritus* olim dicebatur, qui per certum tempus in Circo pugnaverāt, et ab illa pugna deinceps immūnis erat: inde transfertur ad eos,

qui defuncti sunt, et velut fatigati quibusdam laboribus.

Natura] Ordo ille rerum omnium seriem continens; vel potius Deus ipse auctor naturæ.

107 *Auratas astrorum panderet arces*] Theodosio ascensuro: credebant quippe, ut diximus, ortas ex stellis Heronum animas, illic redire.

108 *Nature*] Fictio Poëtarum, qui dicebant Heroas aliis hominibus esse graviores.

109 *Augustus*] Theodosius: ab Augusto Cæsare ceteri Imperatores dicti Augusti.

110 *Præsentī*] Theodosius Constantinopoli ægrotans, accessivit Honorium, quo præsentē visus convalescere: mox filiis imperium tradidit, et vitam reliquit.

111 *Bistoniis*] Bistones sunt populi.

Inter Barbaricas ausus transire cohortes.
 Impavido vultu linquis Rhodopeia saxa,
 Orpheis animata modis: juga deseris Œtes,
 Herculco damnata rogo: post Pelion intras, 115
 Nereis illustre toris. Te pulcher Enipeus
 Celsaque Dodone stupuit, rursusque locutæ
 In te Chaoniæ moverunt carmina quereus.
 Illyrici legitur plaga littoris: arva teruntur

*inter ceteras Barbarorum. Deseris vultu intrepido rupes Rhodopeias commo-
 tas cantibus Orphæi: linquis culmina Œtes, condemnata pyra Herculis: postea
 ingrederis Pelion celebratum nuptiis marinæ Nymphæ, amarus Enipeus ad-
 miratus est te; et Dodone alta admirata est, ac quereus Chaoniæ loquentes
 iterum pronuntiaverunt versus in gratiam tui. Ora littoris Illyrici raditur;*

*****

vel tum fugit Reg.—113 *Impavido vultu* Med. pr. *Intrepido* Oxon. sec. *Impa-
 vidus* Vat. tert. Pric. *luctu pro vultu* Put. *linquens* duo Vat. Moret. pr. Hic
 versus in Medic. sec. desideratur. *sacra* Pric. *signata pyra* Herculis: *postea*
 duo Vat. Jun. pr. Pat. Reg. Moret. sec.—115 *juga* Vat. sec. m. pr. Pric.
 Pat. *ruga* Vat. tert. Rott.—116 *choris* quinque Vat. Farn. Rott. Oisel. *modis*
 Pal. Med. pr. *thoris* vet. Gyr. Jun. sec. Florent. Ambr. sec. quod Heinsio
 placet, qui ascripserat *choris*. l. *toris*. sic et peccatum apud Val. Flacc. Lib.
 v. 240. 'Fert castos Medea toros.' vulgo *choros*. *Enifeus* Moret. pr. *Enipeus*
 Lov.—117 *Didone* Var. LL. ed. Antv. *Dodonis* Exc. Voss.—118 *Inter Chaoniæ*
 Mazar. Exc. vet. Cod. Rhem. *Pro te* Ambr. pr. *Saloniæ* Colin. *Per te* conjici-
 cit Heinsius. *monuerunt* Var. LL. ed. Antv.—120 *Delmatia* Ald. *Stygii* Reg.

NOTÆ

Thraciæ, a Bistone Martis et Callir-
 rhoës filio: hinc *Bistonis ab oris*, id
 est Thraciis, sen ab urbe Constanti-
 nopoly, quæ est in Thracia, exsurgis
 cen sidet, vel consurgis, ut
 Heros animosus, contra hostes.

113 *Rhodopeia*] Rhodope mons est
 Thraciæ, cujus saxa Orpheus olim
 lyræ dulcedine trahere et animare
 dicebatur.

114 *Œtes*] *Œta*, *Œtæ*, et *Œte*, *es*,
 est mons Thessaliæ, in quo Hercules
 se rogo ardenti injectit, seseque dam-
 navit flammis consumendum.

115 *Pelion*] Mons itidem Thessa-
 liæ, in quo nuptiæ celebratæ sunt
 Pelei et Thetidis, quæ una erat ex
 Nymphis marinis, sen Nereidibus,
 unde et dicitur *Nereus toris*, id est,
 marinus, sen Nymphæ marinæ.

116 *Enipeus*] Fluvius Thessaliæ,
 qui alluit pulcherrima et amœnissima
 loca.

117 *Dodone*] Civitas Chaoniæ re-
 gionis Epiri in Græcia: prope hanc
 urbem nemus erat totum quercubus
 consitum, et Jovi sacrum. Hic duæ
 columbæ fatidicæ, immo et quereus
 ipsæ vocales, edebant oracula.

118 *Moverunt carmina in te*] In tui
 gratiam post longum silentium ora-
 cula carminibus ediderunt: et ex
 Theodoretō nondum obmutuerat ora-
 culum Dodonæum.

119 *Illyrici*] Ora Illyriæ cursu præ-
 tervehitur: Illyria autem regio est
 ad littus maris Adriatici porrecta;
 sicut et Dalmatia, quæ pars est Illy-
 riæ.

Dalmatiæ: Phrygii numerantur stagna Timavi. 120
 Gaudent Italiæ sublimibus oppida muris
 Adventu saciata tuo: submissus adorat
 Eridanus, blandosque jubet mitescere fluctus:
 Et Phaëthontes solitæ deflere ruinas
 Roscida frondosæ revocant electra sorores. 125
 Quanti tum juvenes, quantæ sprevere pudorem

agri Dalmatiæ calcantur: recensentur alvei Timari Trojani: urbes Italiæ altis mœnibus evectæ, consecratæ accessu tuo latentur: Padus humilis veneratur te, et imperat undas lœnes mansuescere: ac sorores ramosa Phaëthontis, consuetæ lugere exitium ejus, cohibent electra manantia. Quot tunc adolescentes, quot matres

////////

Med. sec. m. pr. *Stigii* Rott. Oisel. Oxon. pr. *claustra* Moret. sec.—121 *fulgentibus* Med. tert.—122 *adoret* Vat. pr. Farn. m. pr. *adornat* Leid. pr. a m. pr.—123 *Euridanus* Var. LL. ed. Antv. *jurat* Jun. pr. *rapidusque jubet* Med. tert. m. sec.—124 *Phetontes* Lov. ambo Moreti.—125 *Rosida* Exc. Lucens. sec. ed. Vicet. *formosæ* Jun. pr. *renovant* Petav. pr. m. pr. *renovant* Leid. m. sec.—126 *Quanti tum juvenes* Moret. sec. *nunc* Vat. quint. *tunc* duo Vat. Med. quart. Jun. pr. Tholos. Mazar. Petav. pr. Ambr. sec. ed. Parm. *tunc*

NOTÆ

120 *Phrygii*] *Phrygius* dicitur *Timarus*, quia huc appulit Antenor Phrygius, seu Trojanus.

Stagna] Vel ob novem fontes aut ostia Timavi, vel ob insulas quarum objectu stagnant aquæ.

Timari] Est fluvius Venetiæ prope Aquileiam, vulgo *Brenta*. Oritur ex sex fontibus: fons septimus adjungitur in palude ortus: duo adhuc alii fontes ex Virgilio et Pomponio Mela adjiciuntur, sicque sunt novem fontes. Ille fluvius per cuniculos quosdam ab æstu maris recipit incrementum, et ubi mare intumuit, ingenti fragore saxei montis, ex quo fontes oriuntur, per complura illa ostia prorumpit, et exundans 'pelago premit arva sonanti.'

122 *Adventu sacraata tuo*] Urbes omnes sacraatæ adventu Honorii, velut cujusdam Numinis: et quasi urbes fierent totidem templa, in quibus nemo non Honorium colat.

Adorat Eridanus] Id familiare Poë-

tis, fluviorum Genios sic inducere venerabundos. *Eridanus* seu *Padus* fluvius maximus Italiæ: Virg. 'Fluviorum rex Eridanus.'

124 *Phaëthontes ruinas*] Ruinas Phaëthontis, qui cum male regeret currum Solis, a Jove, Terræ precibus evicto, in Padum fulminis ictu dejectus est.

125 *Frondosæ sorores*] Sorores Phaëthontis ita casum ejus defleverunt, ut in alnos mutatæ sint, aut in arbores, unde stillat electrum, seu succinum; quod appellant *lacrymas Heliadum*, nam *Heliades*, ἀπὸ ἡλίου, a *Sole*, dicuntur sorores Phaëthontis; *Phaëthus*, *Lampetie*, et *Lampetusa*.

Revocant] Cohibent electra stillare parantia, ut facilius mirentur Honorium.

Electra roscida] Manantia et sudantia instar roris.

126 *Sprevere pudorem*] Matres, velut spreto pudore, turmatim evolarunt mixtæ adolescentibus, studio viden-

Spectandi studio matres, puerisque severi
 Certavere senes, cum tu genitoris amico
 Exceptus gremio mediam veherere per urbem,
 Velaretque pios communis laurea currus! 130
 Quis non Luciferum roseo cum Sole videri
 Credidit, aut junctum Bromio radiare Tonantem?
 Floret cristatis exercitus undique turmis,
 Quisque sua te voce canens. Præstringit athena

contemserunt verecundiam cupiditate videndi, et senes rigidi contenderunt cum pueris, cum tu receptus in sinu caro patris ferreris per civitatem mediam, ac laurus communis cingeret currus sacros! Equis non existimavit cerni Phosphorum cum Sole purpureo, aut Jovem micare conjunctum Baccho. Agmina composita ex cohortibus galeatis florescunt undequaque: unusquisque prædicans te lingua sua:

*****

vel nunc Reg. *Quam tutum* Varr. LL. ed. Antv.—127 *Spectandi puerum* Med. sec. m. pr. *puerique* Exc. Lucens. pr.—128 *patres* Vat. quint. Moret. pr. *patres* vel *senes* Vat. quart. Petav. pr. *cum tu* Reg. m. sec. *curru* Vat. pr. m. pr. *cum te* Vat. tert. *tu quum* Florent.—129 *Susceptus* Med. pr. Vat. sec.—130 *Velaretque* Pat. *Velarique* Put. *crines* Pric. *curvus* Tholos.—131 *Lucifero...* vel *Sole* Pat.—132 *Junctum* Exc. Lucens. pr. *Juncto* Ambr. pr. *riatum* Jun. pr. *vinatum* ed. Vicet. Leid.—133 *Floret* Vat. tert. Rott. Oisel. Med. tert. Jun. sec. Thnan. Exc. Lucens. sec. et Sched. Gud. *Haret* Oxon. pr. *Haret* vel *Floret* Med. sec. *Iret* Reg. *Fervet* quatuordecim alii et ed. Vicet. *Floret* Bonon. Ambr. pr. Petav. sec. *Flebat* Put. *Flebat* et emend. *Fertur* Pat.—134 *præstringit* Exc. Læti. *præstrinxit* Moret. sec. Exc. Lucens. pr. *perstrinxit* tres Vat. Moret. pr. Farn. Rott. Petav. pr. Junian. Oxon. *prostringit* vel *præstrinxit* Reg.—135 *strictique seges* Ambr. tert. *sepes* Var. LL. ed. Antv. *undique* pro *nudique* Vat. pr. *ferri* Med. quart. Exc. Lucens. pr. *belli* duo Vat. Rott. Oisel. Florent. duo Med. Var. LL. ed. Antv. ed. Parm. et Vicet.

NOTÆ

dorum Principum.

128 *Certavere senes*] Senes etsi severi sunt et tetrici, tamen cum pueris certaverunt alacritate currendi, præ desiderio cernendi triumphii.

130 *Communis laurea*] Et patri, qui vicerat, et filio, ejus felicitate citior victoria contigerat.

Pios currus] Patris, qui pietate motus vicerat, ut pacatum liberis relinquere Imperium. Notandum est currus triumphales aureos fuisse et laureatos.

131 *Quis non Luciferum*] Qui videt triumphantem Theodosium, cum filio Honorio, is putet videre se Solem

cum Phosphoro, aut Lucifero; aut Jovem cum Baccho filio.

132 *Bromio*] Baccho, qui sic dicitur ἀπὸ τοῦ βρέμειν, fremere, murmurare; quippe natus est Bacchus inter frementia tonitrua; vel dicitur fremere ab effectis vini.

133 *Floret exercitus*] Ob eristas scilicet floris instar emicantes. Virgilius: 'Florentes ære catervas.' Alii legunt, *Fervet*, id est, ardet honorare, et prædicare Principem.

134 *Voce canens*] Diversi populi diversa te lingua canunt atque commendant. Martialis: 'Vox diversa sonat, populorum est vox tamen una,

Lux oculos, nudique seges Mavortia ferri 135
 Ingeminat splendore diem. Pars nobilis arcu,
 Pars longe jaculis, pars cominus horrida contis.
 Hi volucres tollunt Aquilas, hi picta Draconum
 Colla levant; multusque tumet per nubila serpens
 Iratus, stimulante Noto, vivitque receptis 140
 Flatibus, et vario mentitur sibila tractu.

Ut ventum ad sedes, cunctos discedere tectis
 Dux jubet, et generum compellat talibus ultro:
 Bellipotens Stilichon, cujus mihi robur in armis

fulgor æreus hebetat oculos, et multitudo bellica gladiatorum nudatorum duplicat lucem fulgore suo. Alii insignes sunt arcubus; alii formidondi telis longe, alii hastis prope ferientibus. Hi ferunt Aquilas celeres, illi attollunt capita Serpentum depicta, et anguis plurimus indignans, vento commovente, turgescit per ærem, atque nutritur exceptis flaminibus, ac fingit sibila flexu diverso. Statim atque perventum est ad palatium, Imperator Theodosius imperat omnes recedere domo, ac sponte sic alloquitur generum. O Stilicho magnanime, cujus virtus experta est mihi in

////////

ferri vel belli Reg. Oxon. pr. Med. sec. Vat. quart. Pric.—136 *Ingeminet* Vat. quart. Leid.—137 *longis* Tholos. *undique* pro *horrida* Med. tert. *comptis* Jun. pr. *cunctis* Pal. Vat. pr. m. pr. Med. sec. Exc. Voss.—138 *aquilas tollunt* Jun. pr. *leonum* Moret. pr.—139 *tumet* Exc. Lucens. pr. *tumens* Pric. ed. Vicet.—140 *stimulare* Rott. *receptus* duo Vat. Lov. Oxon. pr. item Jun. pr.—141 *tanto mentitur* Pat. *cinctu* Med. sec. *tractu* vel *tinctu* Vat. tert. *tinctu* Jun. sec. m. pr. Rott. Leid. a m. pr.—142 *cunctis* Vat. sec. Pal. Med. pr. *cunctis* vel *cunctos* Vat. quart. *omnes* Exc. Lucens. pr. *tutos* Reg. Thuan. Put. Rott. Bonon. Oxon. pr. Petav. sec. Ambr. pr. Sched. Gud. *tutas* Med. sec. Pat. Oxon. sec. m. sec. *tuto* Exc. Schott. *tutos* vel *cunctos* Reg. Mazar. *discedere* Oxon. sec. m. sec. Exc. Schott. *excedere* Jun. pr. *descendere* Vat. pr. Petav. sec. *castris* Jun. pr. Sched. Gud. Exc. Schotti. *tectis* Oxon. sec.—143 *generis* Vat. pr. *compellit* Pric. *vocibus* Ambr. tert.—144 *Stilico* Vat. pr.

NOTÆ

Qua verus patriæ diceris esse pater.

Athena lux] Splendor armorum, ex ære conflatorum.

137 *Contis*] Contus sumitur pro pertica, remo, hasta.

138 *Aquilas*] Vexilla Romanorum.

Picta Draconum colla] Veteres in vexillis gestabant Dracones depictos.

139 *Tumet per nubila serpens*] Serpens depictus tumet, cum explicatur per ærem, et vento permittitur.

140 *Vivitque*] Draco nutriti et con-

servari flatu videtur, et imitari draconem sibilantem, cum expanditur, et celeri motu, quasi levi flexu ostenditur, et subtrahitur oculis.

142 *Sedes*] Palatium, seu domum Cæsaream.

Cunctos discedere] Magna laus Stilichonis landari a Theodosio, qui moriens, remotis omnibus arbitris, ipsi magnum quiddam commendaturus est.

143 *Generum*] Stilichonem qui duxerat filiam Honorii senioris, qui frater

Pace probata fides; quid enim per prælia gessi 145
 Te sine? quem merui te non sudante triumphum?
 Odrysium pariter Getico fœdavimus Hebrum
 Sanguine: Sarmaticas pariter prostravimus alas;
 Riphæaque simul fessos porreximus artus
 In glacie, stantemque rota sulcavimus Histrum. 150
 Ergo age, (me quoniam cœlestis regia poscit),
 Tu curis succede meis: tu pignora solus
 Nostra fove: geminos dextra tu protege fratres.

bello, fidelitas in pace. Nam quid feci per certamina absque te? Quam retuli palmam te non laborante? Tinximus simul crure Getarum Hebrum Thracium; simul fudimus cohortes Sarmatarum; et una extendimus membra fatigata in nive Rhiphæa, et curru scidimus Danubium glaciatum. Age igitur, quia Aula cœlestis repetit me, tu succede curis meis, tu unus tutare filios meos, tu defende virtute tua

////////

et sec.—145 *gessi* Bonon. Ambr. pr. *rixi* Med. sec. m. pr. *gestit* Pat.—146 *non te* Pat. duo Ambr. Voss. pr. Oxon. sec. Jun. sec. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. *suadente* Vat. pr. Put. Mazar. Exc. Latii. *sudante* reliqui magno numero, Exc. Lucens. sec. Gevart. Sched. Gud. et ed. Vicet. *tropæum* Put. Reg. Mazar. *trophæum* Vat. tert. duo Med. Rott. Oisel. marg. Isingr. *trophæum* vel *triumphum* Florent.—147 *Odrysium* Bonon. et Tholos. *Othrysium* Lov. Ald. *Othrisium* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Vicet. Parm. *Otrysium* Jun. pr. Oxon. sec. *Otrisiium* duo Moret. Var. LL. ed. Antv. *Odrisium* Florent. duo Petav. tres Med. Exc. Lucens. pr. *Getico pariter* Moret. pr. Leid. *Geticis pariter* Vat. quart. Pric. *fudarimus* Med. sec. m. pr. *sudarimus* Vat. tert. Rott. inc. Heins Junian. *sudarimus* vel *fædarimus* Florent. *Histrum* pro *Hebrum* Pat. Put.—148 *Sarmaticas* Med. tert. Jun. sec. Exc. Lucens. pr. *Dalmaticas* viginti alii et ed. Vicet. *Dalmatias* Ambr. pr. et ed. Parm. *sudarimus* pro *prostravimus* Rott. Bonon. Tholos. Pat. tres Ambr. *fædarimus* vel *prostruximus* Jun. pr.—149 *Riphæaque* Var. LL. ed. Antv. *Riphæamque* glaciem Pat. *fessos* vel *pariter* Vat. quart. *simul pariter* Vat. tert. m. pr. Med. tert. *proteximus* Mazar. *projecimus* conjiciebat Heinsius. *arcus* Oisel. Med. sec. Jun. pr. *arctus* Oxon. sec.—150 *Hebrum* pro *Histrum* Ambr. pr. *Ergo age* Exc. Lucens. pr. *Sic age* Jun. pr. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *cœlestis patria* Med. sec.—152 *pueris pro curis* Pat. Ald. *succurre* Moret. sec.—153 *prorige*

NOTÆ

erat Theodosii, sed quam filiam ipse Theodosius adoptaverat.

146 *Sudante*] Tuis sudoribus bellicis.

147 *Odrysium Hebrum*] Hebrus fluvius dicitur Odrysus, ab Odrysiis populis Thraciæ, in qua deleti a Theodosio Getæ.

148 *Sarmaticas*] Sarmatæ, sen Sannomatæ, populi circa fluvium Tanaim.

149 *Riphæa*] Vel *Rhiphæa*, a Riphæis montibus Scythiæ. Vide l. i. in Ruf. v. 242.

150 *Histrum*] Danubium, maximum Europæ fluvium, stantem glacie.

151 *Regia poscit*] Quoniam mortis sum proximus.

152 *Pignora*] Filios meos Arcadium et Honorium, quæ mihi sunt carissima pignora.

Per consanguineos thalamos, noctemque beatam,
 Per tædas, quas ipsa tuo Regina levavit 155
 Conjugio, sociaque nurum produxit ab aula,
 Indue mente patrem : crescentes dilige fœtus,
 Ut ducis, ut soceri. Jam jam securus ad astra,
 Te custode, ferar : rupta si mole Typhœus
 Vinculis prosiliat, Tityos si membra resolvat, 160
 Si furor Enceladi projecta mugiat Ætna,
 Opposito Stilichone cadant. Nec plura locutus,
 Sicut erat, liquido signavit tramite nubes,

fratres duos. Per affinitatem matrimonii tui, et lectum felicem, per facies quas ipsa Imperatrix sustulit in nuptiis tuis, et conduxit nurum ex Regia cognata, accipe animum paternum, ama filios surgentes, ut est Ductoris et Soceri. Mox, mox, te relicto tutore, ibo tutus ad sidera. Si Typhæus fractis obicibus erumpat ex catenis; si Tityus expediat corpus; si rabies Enceladi fremat eversa Ætna; hæc monstra ruant Stilichone obstante. Neque dicens plura verba, qualis erat, nota-

fratres Oisel.—155 levabit Put. Pat. Petav. sec. Var. LL. ed. Antv. m. pr.—156 rirum duo Vat. dno Med. ed. Parm. nurum vel rirum Oisel. Reg. Oxon. pr. Exc. Læti. nurum triginta Codd. Exc. Gevart. et Lucens. pr. item Schotti. Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv. et ed. Vicet.—157 dirige Ambr. pr. m. pr. Var. LL. e marg. Parm. marg. Isingr. dilige vel dirige inc. Heins.—158 et soceri Moret. sec.—159 feror Vat. quint. Oisel.—160 Vinculis Exc. Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv. marg. Isingr. Undis tredecim alii. Undis vel Vinculis Oxon. pr. Prosiliat vinculis Med. tert. Tityos Med. tert. Exc. Lucens. sec. Tithios Leid. sec. Tityus quinque Vat. Pal. Farn. Pric. Rott.—161 projecta Reg. prarupta Moret. sec. mugiat duo Vat. mugiet Leid. pr. Enna Pric.—162 Stilichone quatuor Vat. cadet Moret. sec. cadent decem alii. cadant Jun. pr. Petav.

NOTE

154 *Noctemque beatam*] Noctem nuptialem ita expetitam.

155 *Tædas*] Facies nuptiales ex alba spina ferri solitas : *δαῖς, τὴν δαΐδα*; hinc deducunt *tædam, facem, lampadem* : ut deducunt *hebdomadam* ab accusativo *τὴν ἑβδομάδα*.

156 *Socia aula*] Cognata, affini, seu in qua sunt cognati et affines.

Nurum produxit] Serenam filiam adoptivam Imperatrix pronuba produxit, ex more matrum veterum, quæ filiabus suis tædas præferebant, easque ad mariti domum deducebant.

158 *Ut ducis, ut soceri*] Ut est proprium ducis et soceri amantis. Stilicho enim erat socer Honorii.

159 *Typhæus*] Gigas Jovis fulmine percussus, et Inarime, Puteolani sinus insula, vel Ætna monte oppressus.

160 *Tityos*] Tityus gigas itidem, Jovis et Elaræ, seu Terræ, filius, ob tentatam Latonæ pudicitiam, aut a Jove fulminatus, aut ab Apolline confixus, et ad inferos detrusus.

161 *Enceladi*] Hic gigas itidem immanis, sub Ætna superimposita gemens.

163 *Sicut erat*] Quasi Theodosius vivus ac corporatus Cælum ascenderit.

Liquido tramite] Semita, quam instrabat corpus divino splendore.

Ingrediturque globum Lunæ, limenque relinquit
 Arcados, et Veneris clementes advolat auras. 165
 Hinc Phœbi permensus iter, flammamque nocentem
 Gradivi, placidumque Jovem, stetit arce suprema,
 Argenti qua zona riget Saturnia tractu.
 Machina laxatur cœli, rutilæque patescunt
 Sponte fores: Arctoa parat convexa Bootes: 170

vit aërem semita clara, et intrat orbem Lunæ, ac deserit domicilium Arcadis, et advenit ad mite sidus Veneris. Inde transgressus riam Solis, et ignem damnosum Martis, ac Jovem mitem, consistit in Cælo alto, qua parte circulus Saturni concretus est in regione frigida. Moles Cæli aperitur, et januæ micantes panduntur ultro. Bootes præparat convexitatem Septentrionalem: Orion armatus

pr.—164 *limenque* tredecim Codd. Exc. Gevart. Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv. et Parm. item Ald. *lumenque* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. et Vat. Livin. *lumen* vel *limen* Oxon. sec. *relinquit* plurimi Codd. Exc. Læti, Lucens. sec. et ed. Vicet.—165 *Arcados* Moret. pr. Petav. pr. item Leid. Exc. Lucens. pr. *Arcades* Med. pr. *Arcadis* decem alii. *pervolat* quatuor Vat. Pal. Lov. m. pr. *advolat* Oisel. Med. tert. Florent. Mazar. Reg. Oxon. pr. *auras* tres Med. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. Vat. Livin. Var. LL. e marg. Parm. *aures* Lov. m. pr. Ald. et al. edd. *alas* Var. LL. ed. Antv. *alas* vel *auras* vel *aulas* Florent. *clementem auram* Pat.—166 *Hinc permensus iter Phœbi* inc. Heins.—167 *Gradivum* Vat. tert. Rott. Florent. Med. sec. m. pr. *placidique* Var. LL. ed. Antv. *supremum* Pal. Med. pr. *superna* vel *suprema* Oxon. sec.—168 *quo* Med. pr. *qua* Jun. pr. Oxon. pr. item Leid. *quo* vel *qua* Oxon. sec. *nitet* dno Vat. Petav. pr. Leid. *rubet* Med. sec. m. pr. *rubet* vel *riget* Oxon. sec.—170 *arcana petas* Var. LL. ed. Antv. m. pr. *parat* Med. tert. *dereva* Put.

NOTÆ

164 *Globum Lunæ*] Quia primum Lunæ Cælum trajiciendum est in Cælum ituro.

Limen Arcados] Domicilium Arcadis, in Septentrione. Hic Arcas erat filius Calistus, ac cum eam Ursam factam jaculo petere pararet, una cum matre in Cælum raptus est: et illa in Ursam majorem seu Helicen transformata est, hic in minorem, seu Cynosuram: ἑλίκη, dicitur, ἀπὸ τοῦ ἐλίσσασθαι περὶ τὸν πόλον, quod volutatur circa Polum: Cynosura, quia est ad caudam Canis, seu Ursæ, scilicet majoris: κύων, κυνὸς, canis, et οὐρὰ, cauda.

165 *Veneris*] Alludit forte ad Nummum, in quo infans sculptus erat sep-

tem Planetis circumdatus.

166 *Flammamque nocentem Gradivi*] Planetam ardentem Martis; Planetam blandum Jovis.

167 *Arce*] Cæli: arx enim ponitur pro apice aut fastigio.

170 *Arctoa*] Ἀρκτος, *Ursa*, signum Septentrionale, unde *Arctous* pro Septentrionali ponitur.

Bootēs] βοῶτης, *bulbulcus*, a βοῦς, *bos*, et ὠθέω, *trudo*, *pello*. Sed et *Bootes* dixerunt Sidus cæleste proximum Ursæ, quam antiqui ἄμαζαν sive *Plaustrum* vocabant, sellasque duas pariles, maxime loco conjunctas, pro bobus ex Hygino, reliquas quinque pro *Plaustrum* habebant. Sed postquam Astrologi *Plaustrum* stellis auxerunt, sic

Australes reserat portas succinctus Orion :
 Invitantque novum sidus, pendentque vicissim,
 Quas partes velit ille sequi, quibus esse sodalis
 Dignetur stellis, aut qua regione moveri.
 O decus ætherium, terrarum gloria quondam, 175
 Te tuus Oceanus natali gurgite lassum
 Excipit, et notis Hispania proluit undis.
 Fortunate parens, primos cum detegis ortus,
 Aspicias Arcadium : cum te proclivior urges,
 Occiduum visus remoratur Honorius ignem. 180

aperit januas Meridianas; et adlocant astrum recens, et dubitant inter se invicem, quas partes eligat ipse amplecti, quæ sidera cohonestet sua societate, vel qua in parte placeat manere. O Theodosi, honor Cæli, olim ornamentum terrarum: Oceanus patrius recipit te sinu natalitio fessum, et Hispania te irrigat aquis familiaribus. O pater felix, cum primo explicus caput, intueris Arcadium: cum prior præcipit ad Occasum, Honorius aspectus retardat flammam Occidentem. Et quacumque

//////////

Bonon. Ambr. pr. *penates* pro *Bootes* Exc. Voss.—171 *Australis* Put. Leid. sec. *partes* Moret. pr. *Sicileus* pro *succinctus* Med. tert.—172 *immittantque* marg. Marcil. *pensantque* Pat. *pendetque* Pal. *quærunque* Med. tert.—173 *ipse* Vat. tert. Rott. Florent. Mazar. Oxon. et Ambr. pr. Reg. m. pr. Leid. sec. Ald. et Exc. Gevart. *illa* vel *ipse* Med. pr. *quis* Vat. quart. *ipse sodalis* Vat. tert. Rott. Florent. Reg. Mazar. *ille* duo Vat. Tholos. Moret. pr. Ambr. sec.—174 *a qua regione* Med. tert. *vel qua* Pat. *moreri* Vat. tert. Prie. Rott. Oisc. *teneri* Jun. pr. *morari* ed. Gesn. Vat. quatuor, Pal. duo Med. vet. Gyr. et Petav. pr. *morari* vel *moreri* Mazar. Oxon. sec.—176 *tituli* Prie. *lapsus* duo Med. Petav. pr. m. sec. Ambr. tert. marg. Isingr.—177 *perluit* Ambr. sec.—178 *Fortunaque parens* Exc. Lucens. sec. *primus* ed. Patm. et Vicet. *primo* Jun. pr. *artus* vel *ortus* duo Vat.—179 *Respicias* Med. tert.—180 *visu* Petav. pr. Leid. *visum* Moret. pr. Vat. quart. *memoratur* Jun. pr. *ignis* Pat. et ed.

NOTÆ

ut non amplius tam Plaustrī, quam Ursæ haberet effigiem: tum et pro Plaustrō *ἄρκτος* sive *Ursa* dici cæpit, et *βοώτης* similiter vocatus *ἄρκτοφύλαξ*, hoc est, *Ursæ custos*, quod stellas Ursæ regere ac custodire videatur.

171 *Australes*] Meridianas, ab Austro vento, qui fiat a Meridie.

Succinctus] Armatus, ad pugnam expeditus; sic enim pingitur Orion. Orion Jovis, Neptuni, et Mercurii filius; vel Scorpionis, cum quo pugnavat, ietu, vel Dianæ telis confixus, ut tentator impudens: at postea inter signa cælestia relatus.

176 *Te tuus Oceanus*] Oceanus Hispaniæ patriæ tuæ excipiet te cum aliis sideribus fessum tuo cursu. *Poëtæ* fingunt sidera post diurnum laborem descendere in mare, et ibi se lavare, inde caput exerere.

177 *Notis undis*] Cognitis, familiaribus. Nam Theodosius oriundus erat ex Gallæcia Hispaniæ regione.

179 *Arcadium*] Imperatorem Orientis: vetus liber scribit *Archadium* cum aspiratione, quasi deducatur ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, ab imperio.

180 *Honorius*] Imperator Occidentis.

Et quocumque vagos flectas sub cardine cursus,
 Natorum per regna venis, qui mente serena,
 Maturoque regunt victas moderamine gentes ;
 Sæcula qui rursus formant meliore metallo.
 Luget avarities Stygiis innexa catenis, 185
 Cumque suo demens expellitur ambitus auro.
 Non dominantur opes : non corrumpentia sensus
 Dona valent. Emitur sola virtute potestas.
 Unanimi fratres, quorum mare terraque fatis
 Debentur, quodcumque manus evasit avitas, 190
 Quod superest patri. Vobis jam Mulciber arma
 Præparat, et Sicala Cyclops incude laborat.

sub regione vertas rias, incendis per imperia filiorum, qui gubernant populos edomitos animo placido, et imperio prudenti ; qui faciunt iterum civitatem metallo pretiosiore conspicuam. Avaritia ligata vinculis infernis flet, et Ambitio insana exultat cum opibus suis : dirigit non regnant, nil munera depravant animos prosunt : honores acquirantur una virtute. O fratres concordēs, quorum felicitati terræ et maria destinantur, et id omne quod effugit fortitudinem avorum vestrorum, quod restabat superandum patri Theodosio. Jam Vulcanus fabricatur vobis arma, et Cyclopes

Vicet. Parm.—181 *vagos* Lov. *vago* Moret. sec. *flectis* Vat. pr. et sec. Pal. Farn. Ambr. sec. Petav. tert. *flectas* reliqui fere omnes, Exc. Gevart. et Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. item ed. Antv. *cursus* Vat. pr. Farn. Med. quart. Moret. sec. inc. Heins. *cursus* vel *curvus* Reg.—182 *serena* Leid. pr. *serena* vel *serena* Vat. quart.—183 *victas* Thuan. Leid. pr. Moret. sec. Med. quart. *vinctas* Var. LL. e marg. Parm. *cunctas* Vat. pr. Jun. pr. Farn. Exc. Læti. *junctas* quatuor Vat. Pal. Rott. Oisel. *gentes moderamine victas* Pric.—184 *formant* Florent. *formant* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Oisel.—185 *Stygiisque* Lov. *innexa* vel *innexa* Oxon. sec. *immersa* vet. Gyr. inc. Heins. Leid. sec. Ambr. tert. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. unde Heinsius conjiciebat *immersa cavernis*.—187 *Nec dominantur* Reg. Rott. Oxon. pr. Med. sec. Ambr. tert. *non corr.* Vat. sec. *nec* plurimi alii et Exc. Lucens. sec.—189 *Unanims* Bonon. *Unanimes* Oxon. sec. *unanimes* Pric. *factis* Med. quart. Leid. sec. Exc. Gevart. Oxon.—190 *Debentur* duo Vat. Jun. pr. Lov. m. sec. *quicunque* Lov. et ed. Vicet. Parm.—191 *nobis* Oisel. Petav. tert. *Mulcifer* Pric. Mazar. Oxon. pr.—192 *Præparat* Oxon. pr.—193 *Prontes* Med. tert.

NOTÆ

183 *Maturo moderamine*] Imperio justo, tranquillo, prudenti, et maturis ac sapientibus Imperatoribus digno.

184 *Formant*] Renovant, faciunt sæculum aureum.

185 *Stygiis*] Infernis. Styx dicitur ἀπὸ τοῦ στυγῆν, odisse, quod sit fluvius odii atque horroris. Styx est fons

Arcadiæ veneno frigidissimo ac præsentissimo scatens ; unde tribuitur Inferis. Alexander hac aqua sublatu dicitur.

191 *Mulciber*] Vulcanus vobis arma fabricatur, ut antiquis Semideis : Mulciber dicitur, quasi *mulcens* tractansque ferrum.

192 *Cyclops*] Cyclopes, Neptuni et

Brontes innumeris exasperat ægida signis :
 Altum fulminea crispare in casside conum
 Festinat Steropes ; nectit thoraca Pyracmon ; 195
 Ignifluisque gemit Lipare fumosa cavernis.
 Vobis Ionia virides Neptunus in alga
 Nutrit equos : qui summa freti per cœrula possint
 Ferre viam, segetemque levi percurrere motu :
 Nesciat ut spumas, nec proterat ungula culmos. 200
 Jam video Babylona rapi, Parthumque coactum

*sudant in incole Ætnæa. Brontes insculpit in clypeo signa infinita ; Steropes pro-
 perat concinnare in galea fulminanti apicem sublimem : Pyracmon colligat loricam ;
 et Lipare fumans mugit antris flammiferis. Neptunus alit vobis equos cœruleos in
 littore Ionio, qui vulcant tendere iter per terga suprema maris glauci, et pererrare
 cristas curru celeri ; adeo ut seges non sentiat spumas ; et pedes equorum non pro-
 culcent spicas. Jam cerno Babylona vastari, et Parthos subactos metuere, effugio*

exasperet ed. Parm. et Vicet.—194 *Artum* Pric. *crispans* Med. tert. *cornu* Vat. tert. Rott. Med. pr.—195 *Festinet* Rott. Oisel. Petav. sec. et tert. m. pr. Bonon. Ambr. pr. *Pyracmon* Put. Lov. Leid. sec. Reg. duo Moret. et Petav. duo. edd. Vicet. Parm. Ald. Isingr. et alia.—196 *Ignifluus* Var. LL. ed. Antv. *Ignifcrisque* Reg. Jun. pr. Oxon. pr. Med. sec. *Lupare* Moret. sec. *Lipate* Var. LL. ed. Antv. *furiosa* Med. sec.—197 *in unda vel alga* Med. quart.—198 *eos pro equos* Vat. tert. *equas* Put. *per nubila* Pric. *possunt* Oxon.—199 *jubam pro viam* Moret. sec. Heinsius ascripserat iv. Cons. Hon. 548. *segetesque* Med. sec.—200 *Nesciat os spumas* Med. tert. *spicas* Moret. pr. m. sec. *ne* Vat. pr. Farn. *non* Mazar. *proteret* Vat. pr. Farn. *prote-
 gat* Ambr. pr.—201 *Jamque videt* Vat. tert. Rott. Med. sec. Florent. m. pr. marg. Isingr. Heinsius corrigit *Jamque ridet*. sic aliquoties apud Val.

NOTÆ

Amphitrites filii, Vulcani ministri, sic dicuntur ἀπὸ τοῦ κύκλου, a circulo, quod dicantur habere tantum unum oculum, velut ingentem circulum aut orbem. Virg. ‘Argolici clypei aut Phœbeæ lampadis instar.’

Sicula incude] Ætnæa, quæ est in Sicilia.

193 *Brontes, Steropes, Pyracmon*] Tres Vulcani ministri. Brontes dicitur ἀπὸ τῆς βροντῆς, a tonitru: Steropes, ἀπὸ τῆς στεροπῆς, a fulgure: Pyracmon, quasi πῦρ, ignis, et ἄκμων, incus.

Exasperat] Asperum reddit clypeum, insculptis multis signis.

Ægida] Clypeum: Ægis autem erat Jovis clypens, contextus ex pelle

capræ Amalthææ: unde dicitur Ægis, ἀπὸ τῆς ἀγῆς, a capra.

194 *Crispare conum*] Concinnare, attollere apicem, cristas.

196 *Lipare*] Una ex insulis Æoliis, officina Vulcani.

197 *Neptunus nutrit equos*] Primus equorum creator atque domitor vobis alit equos generosissimos. Cui Neptuno, ex Virgilio, ‘prima frementem Fudit equum tellus magno percussa tridente.’

Alga] Est herba marina.

Ionia] Asiæ minoris regio, cæli bonitate et situs commoditate celebrata.

201 *Babylona*] Babylon, (vulgo *Bagdat*, quæ urbs mutato loco sic dicitur;

Non ficta trepidare fuga : jam Bactra teneri
Legibus, et famulis Gangen pallescere ripis,
Gemmatosque humilem dispergere Persida cultus.

Ite per extremum Tanain, pigrosque Triones :

205

Ite per ardentem Libyam : superate vapores
Solis, et arcanos Nili deprendite fontes.

Herculeum finem, Bacchi transcurrите metas.

Vestri juris erit, quicquid complectitur axis.

haud simulato : jam cerno Bactra subijci Imperio vestro, et Gangem pallere littoribus famulantibus, ac Persidem victam effundere ornamenta gemmarum. Vadite per Tanain ultimum, et Septemtrionem frigidum : vadite per Libyam aestuantem : transite calorem Solis, et detegite capita secreta Niti. Transite terminos Herculis, et limites Bacchi. Quicquid mundus continet, erit vestrae potestatis. Mare rubrum

////////

Flacc. ut Lib. v. 548. *capi* Med. tert.—202 *trepida* pro *ficta* Med. tert. *Bracta* Moret. pr.—203 *Gangen* Ambr. sec. *Gangem* Florent. quatuor Med. Pat. Reg. Thuan. Bonon. Pat. Tholos. Mazar. Ambr. tert. tres Petav. Exc. Lucens. pr. et ed. Vicet. *flavescere* Med. sec. *flavescere* vel *pallescere* Reg. *nimbus* v. *ripis* Vat. sec.—204 *Gemmatosque iterum* Oxon. sec. *dispergere* Med. tert. *disperdere* Reg. Oisel. Lov. Bonon. Moret. sec. duo Oxon. duo Petav. et Ambr. Var. LL. ed. Ant.—205 *Ite* et *deprendere* Med. sec. *Ite* et *superare* id. Med. sec. *Tanain* Med. quart.—206 *ardentem Zonam* Vat. pr. Farn. in Med. quart. hic versus deest. *ardentem* legit Heinsius, ut *arida Barce*. Lucan. Lib. 1. 686, ‘dubiae super aequora Syrtis Arentemque feror Libyam.’ *calores* Jun. pr.—207 *deprendite* Leid. pr.—208 *Bacchi* Med. quart. Exc. Lati et Lucens. pr. *Bracti* Pat. *Bactri* Florent. m. pr. Mazar. incert. Heins. Leid. pr. m. pr. Var. LL. ed. Antv. et Vicet. *Bactri* vel *Bacchi* Lov. *percurrите* Med.

NOTE

est enim ad ripam Tigris fluvii, cum vetus Babylon staret ad ripam Euphratis,) Assyriae, sive Babyloniae, sive Chaldaee urbs primaria, admirandis coctili latere muris latissimis a Semiramide conditis cincta : at per Babylonem intelligit Persarum et Parthorum regna esse diripienda ab Arcadio et Honorio.

202 *Non ficta*] Parthus enim fugam simulabat, et fugiendo vincebat.

Bactra] Scythiae Asiaticae provincia : est et urbs ejusdem nominis.

203 *Gangen*] Fluvius est aurifer Indiae : hic designat Indiam.

204 *Gemmatos cultus*] Vestes gemmatas, seu gemmis distinctas.

205 *Tanain*] Tanais fluvius in Pa-

ludem Maotidem se exonerans, extremus Asiae et Europae terminus, Dicitur hodie, *Don*.

Triones] Ursam, sidus caeleste, cuius stellas Triones, et Terriones, id est, Boves, rustico vocabulo appellant : pigros autem, quia hae stellae cursum suum absolvunt lente : hic significant Septemtrionem.

206 *Libyam*] Ardentem Africae regionem, arenosam, sitientiosam.

207 *Nili fontes*] Olim ignoti erant : hodie scimus duos esse Nili fontes, ultra lacum *Dambea*.

208 *Herculeum finem*] Columnas Herculis, constitutas ad fretum Gaditanum, sen Herculeum.

Bacchi metas] In India, ubi a Bac-

Vobis rubra dabunt pretiosas æquora conchas, 210
Indus ebur, ramos Panchaia, vellera Seres.

donabit vobis gemmas dites, Indi ebur donabunt, Panchaia ramos thuriferos, Seres vellera.

////////

sec.—209 *orbis pro axis* Ambr. pr.—210 *rura* Var. LL. ed. Antv. *litora* Jun. pr. quod probat Heinsius; *rubra litora* ut in Epigr. de sene Veronensi: ‘Benacumque putat litora rubra lacum.’ *gemmas* Med. quart. *pompas* Vicet. *vestes* inc. Heins.

NOTÆ

cho lapides crebris intervallis dispositi, et arbores proceræ, truncis hederæ contextis.

210 *Dabunt*] Pro vectigalibus.

211 *Indus ebur*] India abundat elephantis, ac proinde ebore.

Panchaia] Regio Arabiæ, in qua arbores thuriferæ.

Seres] Scythiæ Asiaticæ populi, ex Plinio: ‘Sylvarum lanificio nobiles, profusam aqua depectentes frondium canitiem.’ Alii hoc putant fabulosum, aiuntque Sericum omne nasci ex vermibus, sed qui nutriantur in illis arboribus Serum, ex quibus ideo Serica depectunt.

VIII.

CL. CLAUDIANI

DE QUARTO CONSULATU

HONORII AUGUSTI PANEGYRIS.

ARGUMENTUM.

IMPERATOREM Honorium rursus Consulem comitantur milites, Duces, Bellona, Mars. Hujus Imperatoris celebratur et origo ab Ulpio Trajano, et a patria Hispania: unde natus Avus ejus bellicosus, Avoque major pater Theodosius, qui barbaros fudit, Remp. restituit, Maximum et Eugenium tyrannos, horumque Duces Andragathium et Arbogasten, aut inactavit, aut ad desperationem mortemque impulit, ipse clemens, misericors, liberalis, carus militibus. Ex hoc nascitur Honorius, cujus patria et mater præferuntur patriæ et matribus Deorum: de hoc fausta præsentia, seu nascatur, seu Consul et Imperator fiat. Comparatur Iulo, Castori, Polluci, Jovi. Theodosius hunc docet non nobilitate, sed virtute confidere; docet notitiam sui habendam, fræandasque cupiditates, ut bene imperet, ut virtutes Imperatorum consequatur, vitia Tyrannorum fugiat: quid faciendum in bello, a quo illum flagrantem arceat; quid faciendum in pace: præclara ipsi Ducum exempla proponit. Mox Honorius æquat patrem, fretus Stilichone tot victoriis illustri, cujus ductu, ut animosus est ad bella, ita et in pace sapiens, justus, moderatus, liberalis, amabilis, venerabilis, industrius, in armis, in equitando. Describitur ejus pompa, incessus, comitatus, vestes, libertas data, Consulatus felicitas, et denique voto clauditur hæc Panegyris.

AUSPICIIS iterum sese regalibus annus

Annus rursus ornat se sub auspiciis Imperatoriis, ac superbior potitur Regia cogni-

////////

Hic liber deest in Vaticano Livinei. in Codd. Moreti et Excerptis Gevartii sequitur post superiorem Panegyricum. in Vaticano quarto erat *Incipit Pana-*

NOTÆ

1 *Auspiciis regalibus induit*] Induit Imperatoriis; ut enim annus designatur per Consules, ita hic annus

Delph. et Var. Clas.

Claud.

P

Induit, et nota fruitur jactantior aula.

Limina nec passi circum privata morari

Exultant reduces, Augusto Consule, fasces.

Cernis, ut armorum proceres, legumque potentes

5

Patricios sumunt habitus, et more Gabino

Discolor incedit legio, positisque parumper

Bellorum signis, sequitur vexilla Quirini?

ta, et fasces recusantes manere circum domos privatorum, latantur redeunt, Imperatore Consule. Vides quomodo duces legionum, et præsides legum, induunt vestes Senatorias, et pro consuetudine Gabina legiones differentes veste progrediuntur, et vexillis belli aliquandiu depositis, comitantur insignia Romuli? Aquilæ gestantur a

*****

giriæ de iv. Consulatu Honorii. Petav. pr. simpliciter inscribit Quartus Honorii Consulatus. in Leid. pr. itidem priori continuus erat, et inscribitur Liber de quarto Consulatu Honorii.

1 regentibus Vat. pr. Farn.—2 *rota* Ambr. tert. *voto* Med. tert.—3 *Limina* Med. pr. inc. Heins. *passi* Moret. pr. *passi* vel *passim* Reg. *passim* sedecim alii, Ald. marg. Isingr. et Var. LL. ed. Antv. *morari* duo Ambr. *morari* vel *vagari* Pat. *morati* Vat. sec. Moret. sec. Leid. et Oxon. sec. Exc. Gevart. *morati* vel *morari* Reg. in Jun. pr. hic tertius versus deest.—4 *Exsultent* Lov. Tholos. Vat. sec. Oxon. sec. Med. tert. Leid. sec. Exc. Gevart. *fratres pro fuses* Med. sec. m. pr.—5 *regumque* Vicet. *longumque* Jun. pr.—6 *sumant* Vat. pr. Farn. Med. quart. Moret. sec. *amore* Rott. *en more* legit Heinsius.—7 *incedat* Ambr. pr.—8 *Quiritum* Jun. pr.—9 *cedere* Var. LL. ed. Antv. *cre-*

NOTÆ

præferre gloriabatur nomen Imperatoris Consulis. Auspicia autem hic memorantur, quia olim in creandis magistratibus, aves inspiciebantur, seu auspicia captabantur, ut omnia fierent auspiciato, sicque Deorum voluntas exploraretur.

2 *Induit*] Quasi veteres Consulum præcedentium exuvias abjecerit: instar serpentis, qui se vere renovat: vel potius *Annus se induit*, id est, in hoc anno Imperator induit se veste Consulari, et est continens pro contento, Metonymicâs.

Fruitur] Quasi annus id optaverit. *Jactantior* tanto titulo, et Aula tam magnifica.

4 *Reduces fasces*] Hi affigebantur postibus eorum, qui magistratum iniissent: hi epulantibus præsto erant, &c. *Reduces*, autem, quasi exules antea fuerint per privatas domos, et

nunc ab Honorio pristino honori restituantur.

6 *Patricios*] Senatorios: nam a *Patre*, *patricius* factus est, ut a *Latere*, *latericius*: Senatores autem ob ætatem et prudentiam vocabantur patres.

More Gabino] More vetustissimo, cum milites Consulibus parebant: cinctus Gabinus autem, est vestis longa, seu, toga sic in tergum rejecta, ut una ejus lacinia hominem cingat. Serv. Et inde orta ejusmodi toga arcta, quod cum Gabii in Campania, sacris hac veste operantes, hostes ex improvviso supervenientes fuderint, hæc inde ut vestis felix usurpata est.

7 *Discolor*] Nou eo colore, non ea veste, qua ante utebatur: nam tum erat togatus miles, qui antea erat sagatus.

8 *Bellorum signis*] Aquilis et Draconibus: his addebatur Honorii effi-

Lictori cedunt Aquilæ, ridetque togatus
 Miles, et in mediis effulget Curia castris? 10
 Ipsa Palatino circumvallata Senatu
 Jam trabeam Bellona gerit, parmamque removit,
 Et galeam, sacras humeris vectura curules.
 Nec te laurigeras pudeat, Gradive, secures
 Pacata gestare manu, Latiaque micantem 15
 Loricam mutare toga, dum ferreus hæret
 Currus, et Eridani Indunt per prata jugales.
 Hand indigna coli, nec nuper cognita Marti,
 Ulpia progenies, et, quæ diademata mundo

lictoribus, et miles togatus gaudet, et Senatus micat in castris mediis? Bellona ipsa circumdata Senatu Palatino, gestat nunc trabeam, et rejecit scutum, et cassidem, latura humeris curules sacratas. Neque erubescas, o Mars, ferre dextra pacifica secures laureatas, et commutare thoracem fulgentem toga Romana, dum currus tuus ferreus consistit, et equi tui lascivunt per pascua Padi. Gens Ulpiorum non indignum est honorari, neque nove nota est Marti; et non indigna honorari patriâ

*****

dunt Wolf. a m. pr. *gaudetque* Jun. pr.—11 *Palestino* Ambr. pr. *tumultu* ed. Vicet.—12 *petit* Ambr. pr. *trahit* al. *pallamque* Pat. Pat. m. pr. *parmamque* Ambr. pr. *parmanque* Ambr. sec.—13 *galeata* Rott. *sacris* Vat. sec. Pal. Med. duo, Reg. Moret, sec. Ambr. pr. Oxon. sec. Jun. pro *vectura* Heinsius *ductura* conjicit.—14 *Nec tibi* Exc. Luc. pr. et ed. Vicet. *pigeat* Ambr. sec. ceterum deest hic versus in Rott. Bonon. Tholos. Pat. Jun. pr. Oxon. pr. Lov. dnoh. Leid. et Ambr. item Var. LL. ed. Antv. sed in pr. Ambr. tribus Vat. item in Pal. et Oisel. margini ascriptus erat.—16 *manu* pro *toga* duo Vat.—17 *Comus* vel *Currus* Oxon. sec. *currunt per prata* Med. quart.—18 *condita* pro *cognita* Med. sec. Pat. m. pr. Put. Petav. tert. *mundo* pro *Marti* Jun. pr.—19 *Vulpia* Lov.—20 *tantæ* Med. quart. Jun. pr. Moret. sec.

NOTÆ

gies, ejus sæculo.

Vexilla Quirini] Insignia togati Senatoriique ordinis instituti a Romulo, qui in Cælo Quirinus dicitur.

9 *Cedunt*] Cedunt arma togæ: lictores nempe cum fascibus Cæsari propiores sunt, quam Aquiliferi; ac proinde cum locum honorificentiorum occupent, Aquilæ cedunt lictori.

Ridet] Depositis minis ac feritate bellica.

11 *Palatino Senatu*] Tota Aula Senatum referente, et Palatium petente.

12 *Trabeam*] Vestem Consularem.

13 *Curules*] Sellam eburneam, in qua sedebat Consul curru vectus.

14 *Gradive*] Mars, qui dicitur Gradivus, quod per gradus eatur in bellum, et ex parva scintilla sæpe magnum oriatur incendium: vel dicitur, ἀπὸ τοῦ κρᾶδεῖν, vel κρᾶδαῖν, vibrare.

Secures laurigeras] Insignia Consulatus secures, quæ in prospero successu laureis cingi solebant.

17 *Eridani*] Sen Padi, qui fluvius Poëtis amatus: hunc per campos Elysios fluere dicunt.

19 *Ulpia progenies*] Poëta ait oriundum esse Theodosium ab Ulpio

Sparsit, Hibera domus : nec tantæ vilior unda
 Promeruit gentis seriem : cunabula fovit
 Oceanus : terræ dominos pelagique futuros
 Immenso decuit rerum de principe nasci.
 Hinc processit avus : cui post Arctœa frementi
 Classica Massylas annexuit Africa lauros.
 Ille, Caledoniis posuit qui castra pruinis,

20

25

Hispania, quæ distribuit per orbem diademata. Neque fluvius abjectior meritis est incipere ordinem tantæ familiæ. Oceanus ipse complexus est cunus hujus : decorum fuit principes futuros terræ et maris, oriri ex infinito patre rerum. Inde Avus egressus est, cui post pugnas Septemtrionis furenti, Africa alligavit palmas Massylas. Ille est, qui castra metatus in glacie Scotorum, qui passus est sub ga-

//////////

Exc. Gevart. *tantam* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. *tandem* Vat. tert. Rott. Oisel. Florent. Med. sec. *aula* Var. LL. ed. Antv. marg. Isingr. *unda* Jun. pr. duo Oxon. duo Leid. et Vicet.—21 *seriem generis* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. Oisel. *seriem gentis* Leid. *gentis seriem* Florent. Med. sec. Jun. pr. Oxon. pr. Petav. sec. post *seriem* *τελεία στιγμή* erat in Moret. pr. *speciem* vel *seriem* Vat. tert.—22 *dominos terræ* Petav. tert.—23 *decuit* Ambr. sec. *regum* Vat. pr. m. sec. *immenso n. decuit* de pr. rerum Put. Pat.—24 *qui post* Junian. quo Vicet.—25 *Maxylas* Var. LL. ed. Antv. *Massilas* Ald. et al. edd. *Maxillas* Vicet. *Massirias* Leid. pr. *Massilicas* Petav. tert. *Massylas* Oxon. pr. Exc. Cod. Rhem. *Massilias* decem alii. *Massilios* Jun. pr. Med. sec. et Leid. *Massilias lauros* vel *Massilios Mauros* Reg. *adrexit* Pal. Jun. pr. *lauros* Exc. Lucens. sec. *Mauros* Vat. tert. Jun. pr. Florent. et Med. sec.—26 *Caledoniis*

NOTÆ

Trajano Hispano, summo Imperatore, cui etiam habitu corporis similem fuisse tradunt.

Diademata] Intellige Principes Romanos, signum pro te signata. *Diadema ἀπὸ τοῦ δεῦν, ligare*, est fascia candida, qua Reges caput præcingebant.

20 *Hibera domus*] Patria Hispania, unde ortus Theodosius : Ibera dicitur ab Ibero fluvio, vulgo *Ebro*.

Nec rilior unda] Non fluvius aliquis villis originem dedit huic Augustæ Ulpiorum genti, ut multis viris illustribus ; at ipse qui alluit Hispaniam, Oceanus, *pater rerum, ἀθανάτων τε θεῶν*, et *Deorum immortalium*, ex Homero et Virgilio.

24 *Hinc processit*] Ex hoc Oceano, seu potius, ex hac Hispania, Oceani

aquis irrigata, natus Theodosius pater Theodosii, avus Honorii, Dux fortissimus, domuit Barbaros multis in locis ; trans Rhenum ; in Britannia ; in Africa, unde et dictus, *Saxonicus, Britannicus, Alemannicus, &c.*

Arctœa classica] Id est, pugnas Septemtrionis : signum pro te signata ; nam classica seu tubæ sunt signum pugnae. *Ἀρκτος, Ursa major*, est signum caeleste in Septemtrione, unde *Ἀρκτῶος* Septemtrionalis.

25 *Massylas lauros*] Victoriam Theodosius senior retulit de Massylis Africæ populis, qui, Numidarum instar, neque frænis, neque ephippiis utuntur. *Annexuit lauros*, id est, adjunxit novas victorias.

26 *Caledoniis*] Caledonia olim sylvæ erat Britannicæ, in ea parte quæ

Qui medios Libyæ sub casside pertulit æstus,
 Terribilis Mauro, debellatorque Britanni
 Littoris, ac pariter Boreæ vastator et Austri.
 Quid rigor æternus cœli, quid sidera prosunt, 30
 Ignotumque fretum? maduerunt Saxone fuso
 Orcades: incaluit Pictorum sanguine Thule:
 Scotorum cumulos flevit glacialis Ierne.
 Quid calor obsistit forti? per vasta cucurrit

lea ardores violentissimos Libyæ, formidabilis Mauris, domitorque oræ Britannicæ, et populator Septemtrionis simul et Meridiei. Quid frigus perpetuum æris jurat, quid astra et mare incognitum? Orcades tinctæ sunt strage Saxonum: Thule intepuit cruore Pictorum: Ierne frigida deflevit acervos Scotorum. Quid æstus resistit Duci generoso? ille volavit per deserta Æthiopum, et obsedit Atlantem

*****

Put. *Calydoniis* Vicet. *ruinis* Vat. pr.—27 *medio* Exc. Læti, Junt. Ald. Gryph. Colin. *medios* reliqui omnes fere, Exc. Lucens. pr. Schotti et Gevart. Var. LL. ed. Antv. item ed. Parm. et Vicet. *Libyæ* Petav. sec.—28 *Terribiles Mauros* Vat. pr.—29 *ac pariter* Pric. aut Med. sec. et Vat. pr. Pal. Farn. Med. pr. Reg. Jun. pr. et Oxon. *Boreæ pariter* Jun. pr.—30 *calor* Pat. m. sec. *rigor æternus?* Vat. pr. et sec. *rigor æternus cœli?* Reg. Thuan. Mazar. Petav. pr. Moret. sec. duo Ambr. *æternus*, Lov. Vicet. Parm. Junt. Ald. Isingr. Gryph. *sidera* Vat. pr. Farn. ed. Parm. *littora* Vat. tert. Rott. *frigora* quatuor Med. inc. Heins. Mazar. Lov. Moret. sec. Exc. Lucens. pr. Ald. Exc. Gevart. Sched. Gud. *litora vel frigora* Florent. *possunt* Put. Bonon. inc. Heins. Jun. pr. duo Leid. Exc. Gevart. *possunt vel prosunt* Reg. Oxon. pr. Ambr. sec.—31 *sanguine* Farn. Ambr. sec. Oxon. sec. *Saucone* Ambr. pr. *sanguine* vel *Saxone* Med. sec. Reg. Petav. tert.—32 *Ciclades* Vat. quint. *Archades* Vat. tert. Rott. Jun. Oxon. et Leid. pr. *Archades* Var. LL. ed. Antv. *Pictorum* Ald. *Pictorus* Pal. *Pictorum* duo Med. Florent. Put. duo Petav. Tyle Put. Thuan. duo Petav. *Thyle* Var. LL. ed. Antv. *Thile* duo Vat. Reg. Moret. pr. item Petav.—33 *Scotorum* Med. tert. *tumulos* Pal. Med. pr. Tholos. Oxon. pr. Leid. sec. Exc. Gevart. *tumulos vel cumulos* Reg. *flevit* Pric. *fremuit* Med. sec. *Hibere* Jun. pr. *Hiberne* omnes Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Lov. Oxon. pr. duo Leid. *Hyberne* ed. Parm. Isingr. Gryph. *Hyberne* Ald. Colin. *hiberne* Vicet. *Hiberus* Oxon. sec. *Ierne* Vossian.—34 *Quis* Isingr. *Quid calor* duodecim scripti, Exc. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *obsistit* quatuor Vat. Pal. Pric. Rott. *obstituit* Vat. pr.

NOTÆ

Scotia esse creditur. Theodosius senior Britanniam armis victricibus peragravit.

27 *Libyæ*] Quæ est ardens Africæ regio, sicut et Mauritania, ubi Mauri.

29 *Boreæ et Austri*] Per Boream, Septemtrio, per Austrum, Meridies designatur; in quibus triumphavit Theodosius senior.

30 *Rigor cœli*] Frigus, Cœli incele-

mentia, quæ est in Scotia, et aliis regionibus.

32 *Orcades*] Insulæ in mari Britannico, in quibus Theodosius senior profligavit Saxones, qui in Angliam trajecerant.

Pictorum] Seu *Pictorum*, strage a Theodosio seniore facta, Thule seu Islandia frigida incaluit.

33 *Ierne*] Seu Hybernia, in qua

Æthiopum, cinxitque novis Atlanta manipulis. 35
 Virgineum Tritona bibit, sparsosque venenis
 Gorgoneis vidit thalamos, et vile virentes
 Hesperidum risit, quos ditat fabula, ramos.
 Arx incensa Jubæ: rabies Maurusia ferro
 Cessit: et antiqui penetralia diruta Bocchi. 40
 Sed laudes genitor longe transgressus avitas,
 Subdidit Oceanum sceptris, et margine cœli

novis catervis: potavit Tritona Virginealem, et aspexit cubilia infecta veneno Gorgoneo, et irrisit arbores Hesperidum, quas fabula locupletat, habentes viriditatem vilem. Castellum Jubæ combustum est: furor Maurusiorum compressus est armis, et palatium reteris Bocchi eversum est. At pater multum superans facta avi, subjecit Oceanum ditioni suæ, et terminavit Imperium finibus Cæli: quantum Gades

//////////

Farn. Heinsius *obstiterit* vel *obsistat* conjicit.—35 *Achata* pro *Atlanta* Var. LL. ed. Antv. *Jovis* pro *novis* Vat. pr. Farn.—36 *Virgineum Tritona* Gronov. in Exc. Schotti ascripserat. vid. Lucan. l. ix. *subit* Leid. *sparsisque* Med. quart.—37 *Gorgoneos* omnes Vat. Pal. Farn. Pric. Oisel. *Gorgoneis* inc. Heins. Ambr. sec. et Moret. item Var. LL. e marg. Parm. quod probat Heinsius. *risit* Pal. Med. pr. Heinsius legit *risit. ut vile* Med. tert. *jure* pro *vile* Ambr. sec. *rite* Pat. m. sec.—38 *Hesperios* Moret. pr. *Hesperidum* vel *Hesperios* Vat. quart. *ditat* Med. tert. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. *dictat* plurimi alii, Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. m. pr. *ditat* vel *dictat* inc. Heins. *ditat, quos risit* Exc. Voss.—39 *Ars* Vat. tert. Rott. Florent. Petav. tert. Var. LL. ed. Antv. *intacta* Vat. tert. Florent. Oxon. pr. m. pr. *intenta* inc. Heins. *immensa* Lov. Leid. Oxon. sec. m. pr. *intensa* Var. LL. ed. Antv. *intacta* vel *incensa* Med. sec.—40 *Bocchi* Vat. sec. Pal. *Bochi* Leid. sec. *Bocci* Oxon. pr. *Bachi* Jun. pr.—41 *longe genitor laudes* Pric. *genito* Var. LL. ed. Antv.

NOTÆ

devicti sunt Scoti ab eodem.

35 *Æthiopum*] Hi sunt in Africa, et latissimum obtinent Imperium. Dicuntur Æthiopes, quod *αἰθιοπ* *ῥαες*, ardeant, et *nigri* sint eorum *vultus*.

Atlanta] Atlas mons altissimus Mauritaniae, in Africa.

36 *Virgineum Tritona*] Palndem in qua nata est Minerva innupta, semperque virgo.

Sparsosque venenis] Vidit Dorcadus insulas in mari Æthiopico, ubi reponuntur domicilia Gorgonum, Medusæ, Sthenus, et Euryales, quarum Medusa pro crinibus habebat serpentes veneno omnia inficientes.

37 *Vile virentes*] Non aureos, ut jactant fabulæ, sed vili tantum viriditate insignes.

38 *Hesperidum*] Hæ oriundæ erant ex Hespero, Atlantis fratre: ad oras Africæ habitabant; et secundum poëtas, hortos colebant, pomis aureis pretiosos.

39 *Jubæ*] Regis Mauritaniae in Africa: sed per Jubam, intelligitur Firmus latro, Gildonis frater.

Maurusia] Id est, rabies Mauritanorum, quos Firmus latro excitabat.

40 *Bocchi*] Qui Mauritaniae et Gætuliae Rex fuerat.

41 *Genitor*] Theodosius, pater Honorii.

Clausit opes : quantum distant a Tigride Gades,
 Inter se Tanais quantum Nilusque relinquunt.
 Hæc tamen innumeris per se quæsitâ tropæis, 45
 Non generis dono, non ambitione potitus.
 Digna legi virtus : ultro se purpura supplex
 Obtulit, et solus meruit regnare rogatus.
 Nam cum barbaries penitus commota gementem
 Irrueret Rhodopen, et mixto turbine gentis 50

remotæ sunt a Tigride: quantum terrarum Tanais et Nilus inter se continent. Attamen Theodosius possedit hæc parta a se victoriis infinitis, non favore gentis, non ambitione. Virtus ejus merebatur eligi. Purpura velut rogans sponte unibit ipsum: et unus ille oratus, meritus est imperare. Etenim cum Barbari longe excitati irrumperent in Rhodopen suspirantem, et Ursa derelicta, quasi com-

*****

—42 regnis pro sceptris Pric. captis Leid.—43 distent Bonon. Ambr. pr. Tibride Pal.—44 quantum Danaus Nilumque Jun. pr. relinquunt Bonon. reliquit Vat. tert. relinquit Vat. pr. Farn. Pric. Rott. Reg. Tholos. Oxon. pr. Med. sec.—45 Hæc sunt vet. Gyr. Hic tantum Vat. pr. immeritis Jun. pr.—46 petitus ed. Vicet. potitus Med. tert. Jun. pr. Leid. sec. potitus vel potitur Lov. Oxon. pr. potitur viginti Codd. Exc. Gevart. et Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. item ed. Antv.—48 togatus Vat. tert. Pric. Ambr. pr. m. pr. Moret. sec.—50 Irruerat

NOTE

43 *Tigride*] Tigris est fluvius Mesopotamiæ.

Gades] Parva insula (hodie, *Cadis* vel *Calis*) ad fretum Gaditanum, seu Herculeum, quam dixeret, *cubilia Solis*. *Quantum*, id est terminavit imperium per tantum spatium, per quantum Gades distant a Tigride.

44 *Tanais*] Vulgo, *Don*, fluvius Asiam ab Europa discriminans.

Nilus] Fluvius Africæ ingens, aluens et fecundans Egyptum.

45 *Tropæis*] Victoriis: *τροπαίων*, dicitur, ἀπὸ τῆς τροπῆς, a fuga hostium, quod tropæum excitaretur ex spoliis hostium fugientium.

46 *Potitus*] Theodosius non ambitione, non generis splendore, sed sola virtute Imperium adeptus est, sen potitus. Nam et potior jungitur cum accusativo, apud Plantam et Terentium, quorum hic sic ait, 'Miseriam omnem capio, hic potitur gaudia.' Ille vero, 'fortiter malum qui

patitur, idem post potitur bonum.'

47 *Digna legi virtus*] Theodosius, patre Theodosio sibi scelere Valentis imperatoris adempto, privatam in Hispania vitam agebat, nec sine metu patrum inimicorum: unde S. Ambrosius: 'Portavit jugum grave Theodosius a juventute, quando ei insidiabantur, qui patrem ejus triumphatorem occiderant.' At Gratianus Ausonii illustris consiliis, eum evocavit, suis exercitibus præfecit, ut Barbaros contunderet: tandemque ob virtutem Heroicam, et Augustum eum fecit, et imperii consortem, cum oblatum etiam Imperium deprecaretur. Unde Pacatus, 'Orat ecce te Dominus adhuc tuus, (Gratianus) et qui posset cogere, mavult impedire.'

49 *Barbaries*] Ita effusa barbarorum multitudo, ut ipsa Barbaries effusa esse videretur.

50 *Rhodopen*] Montem Thraciæ, in

Jam deserta suas in nos transfunderet Arctos,
 Danubii totæ vomerent cum prælia ripæ,
 Cum Geticis ingens premeretur Mysia plaustris,
 Flavaque Bistonios operirent agmina campos:
 Omnibus afflictis, et vel labentibus ictu,
 Vel prope casuris, unus tot funera contra

55

mixta tempestate, populos suos Septemtrionales immitteret contra nos, cum omnia littora Istri effunderent certamina, cum Mysia magna obrueretur vehiculis Getarum, et exercitus flari tegeant agros Thraciæ: cunctis conflictatis, et vel ruentibus calamitate, vel mox fere ruituris, solus Theodosius opposuit se adversus tot clades,

//////////

Pat. *gentes* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. *gentis* undecim alii, et Exc. Lucens. sec.—51 *deserta* Exc. Lucens. sec. *referta* ed. Vicet. *suos* Pric. Oxon. pr. *suos hunnos* Vat. pr. Farn. *transfunderat* Reg. *transfuderat* Jun. pr. *Alpes* Vat. sec. m. pr.—52 *romerent jam* Moret. sec. *moveant* Florent. Petav. tert. *moveant* Vat. tert. Rott. *gement* Pat. *tremere* Med. sec. m. pr. *moveant* vel *quaterent* Oisel. *tremuerunt* vel *romerent cum* Oxon. pr.—53 *lugens* conj. Heins. *ingens*, hic vetus lectio erasa erat in Vat. tert. *Misia* Vat. pr. *Mesia* Lov. *Massia* Vat. tert. *Misia* vel *Nursia* Oxon. sec.—54 *campis* Rott. *Bistonios* Thuan. *operirent* viginti Codd. Exc. Gevart. Schott. et Lucens. pr. Sched. Gud. item ed. Vicet. Ald.—55 *afflatis* Jun. pr. *vel jam* Mazar. *et jam* vel *et vel* Oxon. sec. *igni pro ictu* Med. tert.—56 *milia pro funera* Med. quart. Moret. sec. Exc. Gevart. Leid. duo a m. s. *Constitit* Pric. illa vero, ‘Exstinxitque faces agrisque colonos Reddidit,’ desiderantur in Jun. pr. et Petav. tert. *Exstinguitque* Put. *Pharos* Vat. tert. *Phares* Med. sec. *Phares* vel *faces* Oxon. pr. *faces* vel

NOTÆ

quo deleti a Theodosio Barbari.

Mixto turbine] Mixta colluvie variarium gentium, quæ velut turbine aliquo quassabat Imperium Romanum.

51 *Arctos*] Regio Septemtrionalis. Nam, ‘*Ἀρκτος*, *Ursa*, signum cæleste in Septemtrione, hic ponitur pro regionibus Septemtrionis.

Transfunderet] Gentes immitteret, ut procellam aliquam a Septemtrione erumpentem.

52 *Vomerent prælia*] Cum ripæ ita essent plenæ, ut vomere atque effundere viderentur populos ita ad prælium paratos, ut ex Danubio non milites, sed ipsa prælia effundi putares.

53 *Mysia*] Partem Thraciæ et Phrygiæ continebat, et ideo ingens dicitur. Hujus dux erat Theodosius, et in ea rem feliciter gessit. Alii

legunt *lugens Mysia*, id est afflictæ, ut supra, *gementem Rhodopen*.

Geticis] Getæ populi Scythiæ erant, quos Theodosius superavit. *Geticis plaustris*, quibus scilicet Getæ abundabant.

54 *Flava agmina*] Gothi, Getæ, et alii hostes versus Septemtrionem, dicuntur fuisse flava coma.

Bistonios] Thracios, a *Bistone* Martis filio, unde Thraces dicti sunt *Bistones*, et Thracia *Bistonia*.

55 *Afflictis*] Alii legunt, *afflatis*, quasi ictu fulminis, postquam scilicet Valens Imperator a Gothis cum exercitu deletus est, et ipse in rustici casa, in quam fugerat, vivus combustus.

56 *Funera*] Tot clades, tot funera edita, et edenda.

Restitit, extinxitque faces, agrisque colonos
 Reddidit, et leti rapuit de faucibus urbes.
 Nulla relicta foret Romani nominis umbra,
 Ni pater ille tuus jamjam ruitura subisset 60
 Pondera, turbatamque ratem; certaue levasset
 Naufragium commune manu. Velut ordine rupto
 Cum procul insanæ traherent Phaëthonta quadrigæ,
 Sæviretque dies, terramque et stagna propinqui
 Haurirent radii, solito cum murmure torvis 65
 Sol occurrit equis: qui postquam rursus hæriles

et oppressit ladas, et restituit campos agricolis, et liberavit oppida ex gurgite ipsius mortis. Nulla species Imperii Romani remansisset, nisi ille tuus pater Theodosius sustinuisset onus Imperii mox casurum, et navim perturbatam; et removisset forti dextera naufragium universum. Quemadmodum, cursu interrupto, cum equi præcipites raperent longe Phaëthontem, et calor fureret, et flammæ proximæ siccarent terram et aquas, Sol pro more increpans, obicium venit equis

fares cum glossa i. e. populos Oisel. agrisque colonos plurimi Codd. Exc. Gevart. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. agrosque colonos vel agrisque colonis Oxon. pr.—58 letis Vat. tert. m. pr. tecti Var. LL. ed. Antv. m. pr. fascibus pro faucibus Put. Bonon.—60 peritura Ambr. pr. Sched. Gud. subiret Vat. quint. subiret vel subisset Moret. pr.—62 cult ordine Vat. tert.—63 Cum procul Thuan. ruerent Jun. pr. Phetonta ambo Moret.—64 Sæviretque Ambr. tert. terrasque Reg. Moret. sec. Ald. Exc. Voss. Oxon. terras Pric. Tholos. Exc. Gevart. terras et Med. quart. Leid. sec. et terram Vat. pr. in stagna Vat. tert. Rott. Med. sec. profundi Exc. Gevart. Leid.—65 subito Pat. m. sec. solitoque in Med. sec. torvis duo Vat. duo Med. Thuan. Moret. sec. Exc. Lucens. sec. torvus tres Vat. Farn. Pric. Rott. Oisel. torvus vel torvis Oxon. sec.—

NOTÆ

57 *Faces*] Incendio et vastationi paratas.

58 *Leti de faucibus*] Ex ipso interitu, et ruina præsentissima, velut ex faucibus inhiantis belluæ, liberavit Imperium. Cicero: 'Urbem ex omni impetu hostium, ac totius belli ore ac faucibus creptam esse atque servatam.'

61 *Turbatamque ratem*] Navim Reipub. fluitantem in alto, tempestatibus bellorum, quæ Barbari, velut Archipiratæ contra Romanos excitabant.

62 *Naufragium*] Nisi Theodosius sua virtute relevasset navim commu-

nem, mox naufragam futuram, seu naufragium passuram. Sic *naufragium* ponitur pro navi naufraga, ut apud Ciceronem scelus pro scelurato, Metonymicæ.

Ordine rupto] Elementorum rerumque omnium cursu abrupto.

63 *Phaëthonta*] Phæbi et Clymenes filium, cui efflagitanti in paterni amoris pignus, Phæbus dederat equos regendos; at equi mali rectoris conscii, eum per devia raperunt, et orbem incenderunt. Phaëthon dicitur, ἀπὸ τοῦ φαέθεις, lucere, ardere.

64 *Stagna*] Aquas, pars pro toto.

Agnovere sonos; rediit meliore magistro
 Machina, concentusque poli, currusque recepit
 Imperium, flammæque modum. Sic traditus illi,
 Servatusque Oriens: at non pars altera rerum
 Tradita, bis possessa manu, bis parta periclis.
 Per varium gemini scelus erupere tyranni
 Tractibus occiduis: hunc sæva Britannia fudit,
 Hunc sibi Germanus famulum delegerat exul;

70

sarientibus: qui ubi senserunt iterum vocem domini sui, moles et harmonia Cæli restituta est, Rectore præstantiore, ac currus subiit præcepta, et ignes passi sunt moderationem: ita Oriens commissus est illi Theodosio, atque defensus; sed pars alia mundi, non commissæ est, bis occupata est dextera, bis acquisita variis casibus. Duo Tyranni emergerunt per crimina diversa ex regionibus Occidentis; Britannia crudelis peperit hunc Maximum; exul Germanus Arbogastes elegerat sibi illum

//////////

68 *contentusque Mazar. conceptusque Med. quart. contemptusque* duo Vat. Med. pr. et sec. m. pr. *contentusque* vel *conceptusque* Reg. polis malebat Barthius, ex suo codice. *currusque* Pric. Med. quart. et sec. m. sec. vet. Gyr. Thuan. Exc. Lucens. sec. Isingr. et Raph. *cursusque* Oisel. Var. LL. ed. Antv. *rursusque* Pat. *rursusque* omnes Vat. Pal. Farn. Rott. Jun. pr. Leid. sec. duo Oxon.—69 *modus* Jun. pr. *traditus* vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. *traditur* decem alii. *illis* octo scripti, et Var. LL. ed. Antv. *traditus illi* vel *traditur illis* Oxon. sec. *traditus illis* Wolf.—70 *Servatusque* vet. Gyr. Vat. pr. Farn. Oisel. Bonon. duo Petav. Exc. Lucens. sec. *Serratur mundus* vel *Serratusque Oriens* Oxon. sec. *Serraturque* quatuor Vat. Pal. Pric. *pars ultima* Med. sec. Oxon. pr. a m. pr.—72 in schedis Gud. est scriptum. *ad hunc rersum nomina eorum Tyrannorum notaverat. Maxentius et Eugenius.* paulo post: *Arbogastus. irrupere* pr. Med. sec. Vatic. et Pal.—73 *Tractibus* Exc. Lucens. pr. *Thracibus* ed. Vicet. *Partibus* vel *Tractibus* Oxon. sec. *assiduis* Vat. pr.—74 *Hunc sibi* inc. Heins. *famulus* Pal. Med. pr.

NOTÆ

68 *Machina, concentusque poli*] Ordo ille cælestis et corporum cælestium, stæque et admirabiles eorum cursus in harmonia quadam consistere dicebantur a Pythagora.

Poli] Cæli; polus dicitur, ἀπὸ τοῦ πολεῖν, *vertere, volvere*, quod Cælum Polis velut cardinibus volvi fingatur.

69 *Traditus servatusque*] Imperium Orientis et commissum Theodosio est, et statim in pristinam salutem, pacemque restitutum.

70 *Pars altera*] Occidens scilicet, seu Imperium Occidentis.

71 *Bis possessa manu*] Theodosius duobus Tyrannis, Maximo et Euge-

nio, oppressis, bis possedit Imperium Occidentis, bis sibi sua virtute peperit.

73 *Britannia fudit*] Maximus erat genere Hispanus, domus Theodosianæ verna; dux strenuus, fortis, et laudandus, si non eo superbiæ devenisset, ut se Theodosii affinem diceret, et animo subdolo de tyrannide cogitaret: dicitur ortus ex Britannia, quod inde legiones eduxisset, nam vere fuit Hispanus.

74 *Germanus exul*] Arbogastes Francus, qui Germanus dicitur, quia Franci e Germanis oriundi sunt.

Famulum] Clientem Eugenium ele-

Ausus uterque nefas, domini respersus uterque 75
 Insontis jugulo. Novitas audere priori
 Suadebat, cautumque dabant exempla sequentem.
 Hic nova moliri præceps: hic quærere tuta
 Providus: hic fasis, collectis viribus ille.
 Hic vagus, excurrrens: hic intra claustra reductus. 80

servum Eugenium. Ambo ausi sunt patrare scelera; ambo fœdati sunt cruore Imperatorum innocentium, Gratiani et Valentiniiani. Ignobilitas impellebat primum Maximum ad audendum; et exempla faciebant alium securum Eugenium. Hic Maximus temerarius ad nova suscipienda: ille Eugenius cautus ad tuta ca-

////////

famulum vel socium Ambr. pr.—75 scelus pro nefus Pric. Pnt. Pat. Exc. Voss. —76 audire Pal.—77 Suadebant Lov. m. pr. et Vicet. tutumque Moret. sec. tantumque Voss. a m. pr. et alii. cautumque Pric. duo Med. Thman. Petav. pr. Ambr. sec. Exc. Lucens. pr. quod probat Heinsius ascripto loco ex III. Cons. Hon. vs. 90. 'canto nec profuit hosti Munitis hæsisse locis,' et Lectorem remittit ad notas lib. II. de R. Pros. vs. II. tutumque vel tantumque Vat. quint. tutumque vel cautumque Vat. sec. dabunt Jun. ex altero codice, Leid. pr. Florent. Bonon. dno Petav. sequenti Vat. pr. Pat. sequentem triginta Codd. Exc. Gevart. Lucens. sec. et Schotti, Var. LL. ed. Antv. item e marg. Parm. —78 princeps Jun. Florent. Oxon. pr. vita Var. LL. ed. Antv. Wolf. a m. pr. tutum Tholos.—79 iste Oxon. sec.—80 inter quatuor Vat. Farn. Pric. Oisel.

NOTÆ

gerat Arbogastes, ut sub ejus umbra imperaret. De Eugenio supra.

75 *Ausus uterque nefas*] Eugenius arte et manu Arbogastis Valentiniianum Imperatorem apud Viennam in Gallia strangulavit. Quidam dicunt eum tædio vite, laqueo periisse. Maximus Andragathii manu usus jugulavit Gratianum Imperatorem, quem deceperat lectica adornata in speciem leeticæ uxoriæ, quasi Flavia Maxima Constantia Augusta eum, Gratianum scilicet conjugem, invisceret.

76 *Novitas*] Generis, fortunæ: nam Maximus fuerat verna Theodosianæ domus, et lixa: at multas victorias retulerat, et a militibus creatus fuerat Imperator, etsi invitus, ut simulabat.

77 *Cautum dabant*] Id est, efficiebant. Sic Titus Livius de Horatio: 'alterum, intactum ferro corpus et

geminata victoria ferocem, in tertium certamen dabant.'

Cautum dabant sequentem] Faciebant alium securum, scilicet Eugenium. Alii legunt, *tantumque dabant exempla sequenti*, id est, exemplum Maximi feliciter agentis dabat tantum audaciæ sequenti, seu secundo, scilicet Eugenio.

Exempla] Maximi, cui res feliciter successerat.

78 *Hic nova*] Laudat in Eugenio prudentiam, in Maximo audaciam; quas duas res superasse gloriosum erat Theodosio.

80 *Reductus*] Arbogastes et Eugenius ultro admittendum Theodosium censuere, ut loca commodiora in Alpibus occupantes, ejus exercitum dederent: et forte ita contigisset, nisi favore divino ventis vehementioribus exortis, et tela in Arbogastem retorquebantibus, Theodosius vicisset.

Dissimiles ; sed morte pares : evadere neutri
 Dedecus, aut mixtis licuit procumbere telis.
 Amissa specie, raptis insignibus, ambo
 In vultus rediere suos, manibusque revinctis
 Oblati gladiis submitunt colla paratis :
 Et vitam veniamque rogant. Pro damna pudoris !
 Qui modo tam densas nutu movere cohortes,
 In quos jam dubius sese libraverat orbis,
 Non hostes victore cadunt, sed iudice sontes.

85

pressenda ; hic copiis laxis ; ille munimentis. Disparis ingenio, sed pares interitu ; neutri concessum est effugere ignominiam, aut mori collatis signis. Ambo figura splendida sibi erepta, erepta purpura, resumerunt formam pristinam, et manibus ligatis producti subijciunt cervicem cultris expeditis : ac poscunt vitam atque indulgentiam. O ruinam virecundiæ ! qui nuper excitaverunt ad arbitrium catervas tam immensas, in quos jam mundus anceps pendebat, non occiduntur a victore ut

intra Vat. sec. Pal. Moret. sec. tres Med. Oxon. sec. Exc. Lucens. sec. vid. Gronov. ad Liv. p. 558. reductas Rott. reductas conjiciebat Heins.—82 haut mixtis Pat. hand Moret. sec. missis conjiciebat Barth.—83 Amissa Var. LL. ed. Antv. Admissa Wolf. Amissam spem raptis Jun. pr. raptis plurimi Codd. Exc. Gevart. et Lucens. pr.—84 In cultus conj. Heins.—85 Oblita Med. tert. Oblaque inc. Heins. Oblata legit Heinsius, ultima sc. longa vel propter cæsura vel geminas consonantes vocis sequentis, nam ascripserat ' sic Statius sæpe.' peructis Tholos.—87 Quomodo Leid. sec. Qui mihi Tholos. tot densas Mazar.—88 In quo Med. tert. dubiis Var. LL. ed. Antv. tam Moret. sec.

NOTE

81 *Morte pares*] Ambo carnificis manu periere, quanquam alii aliter sentiunt ; et Eugenium obtruncatum a militibus aiunt, dum Theodosio supplicat.

82 *Mixtis telis*] In acie, in conflictu militari.

83 *Amissa specie*] Eugenius et Maximus amissa figura quadam splendida, quæ eorum ignobilitatem certa specie tegebat, spoliati purpura, et aliis insignibus imperii, redierunt in vultus suos, hoc est, in formam statumque pristinum, Eugenius rediit in formam Grammatici ; Maximus in figuram vernæ, lixæ, armigeri.

85 *Submittunt*] Non ignari, se morte esse dignissimos.

86 *Et vitam veniamque rogant*] De

Eugenio nemo dubitat : de Maximo multi : erat enim fortis et audax. Immo sunt, qui eum a militibus occisum dicant ; nec in Theodosii venisse potestatem. Alii contra asserunt eum Aquileiæ captum a Theodosio, et cum filio Victore capitali supplicio affectum.

Pro damna pudoris] O pudorem amissum ! vitæne rogare non erubescunt, qui de vita sua statuere poterant, et fortiter se occidere ! id enim fortitudinis esse veteres credebant.

88 *Sese libraverat*] Terrarum orbis nesciebat, cujus victoria futura esset, an Theodosii, an aliorum ; et sic dubius pendebat cujus potestati sese subjiceret.

Damnat voce reos, petiit quos Marte tyrannos. 90
 Amborum periere duces. Hic sponte carina
 Decidit in fluctus: illum suus abstulit ensis.
 Hunc Alpes, hunc pontus habet. Solatia cæsis
 Fratribus hæc ultor tribuit. Necis auctor uterque
 Labitur: Augustas par victima mitigat umbras. 95
 Has dedit inferias tumulis, juvenumque duorum
 Purpureos merito placavit sanguine Manes.
 Illi justitiam confirmavere triumpho;

hostes, sed damnantur ab eo iudice, ut nocentes: et Theodosius condemnat sua sententia, ut noxios, quos aggressus est bello, ut tyrannos. Ductores utriusque Maximi et Eugenii ceciderunt. Hic Andragathius ultro ex navi præcipitavit se in aquas: gladius proprius interfecit illum Arbogasten. Alpes possident unum: mare possidet alterum. Vindex Theodosius dedit hanc consolationem fratribus interfectis Valentiniano et Gratiano: ambo parricida pereunt. Hostia similis placat manes Imperatorios. Vindex immolavit has inferias sepulchris eorum, et sedavit cruore digno umbras Augustas duorum Principum juvenum. Illæ vic-

//////////

se jam Reg. Oxon. pr. Med. sec. *libraverit* Vat. pr. Leid. pr. Farn. Oxon. *vibraverat* Vat. tert. Rott. Oxon. pr. Florent. m. pr. *vibraverat* vel *libraverat* Med. sec. *hostis* pro *orbis* Pat.—89 *vindice* Ambr. tert.—90 *Damnant* Tholos. Oxon. pr. m. pr. *petiit* quos decem scripti et ed. Vicet. qui Raphael. *arte* marg. Isingr.—91 *Amborum* Jun. pr. duo Oxon. duo Leid. *Ambo rei* conj. Scal. et sic edidit Raphael. male. *preces* pro *duces* inc. Heins.—93 *deest* hic versus in Jun. pr. *habent* Tholos. quod probat Heins.—94 *hic* Vat. pr. *hic* vel *hæc* Reg. *cultor* Florent. *tribuit ultor* Ambr. sec. *mox necis actor* Barth. Cod. duo Vat. Pal. Rott. Med. pr. inc. Heins. *ultor* Med. tert.—95 *Augustas* Leid. sec. *angustas* vel *augustas* Oxon. pr.—96 *cunulis* inc. Heins. *thalamis* Jun. pr. *cunulus* Bonon. *tumulus* Oxon. sec. et pr. a m. pr. Vat. tert. item Petav. *duorum* Vat. pr.—97 *Purpureo* *meritos* Reg. Med. sec. *Purpureus* *meritos* Vat. tert. Rott.—98 *victicium* Var. LL. ed. Antv. *victiciam* Wolf. *justitia confirmatrice* con-

NOTÆ

91 *Amborum periere duces*] Andragathius et Arbogastes, qui erant velut duces Maximi et Eugenii, infelicitate perierunt.

Hic] Andragathius accepta clade Maximi, Gratiani que a se interemti, ultorem timens, eo desperationis incidit, ut in mare Ionium se præcipitem egerit.

92 *Illum*] Biduo post Eugenii cladem, Arbogastes se ipsum interfecit, in ipsis Alpium claustris.

94 *Fratribus*] Valentiniano et Gratiano, quorum hunc Andragathius,

illum Arbogastes sustulerat.

95 *Augustas umbras*] Umbras Imperatorum Valentiniani et Gratiani placat: credebant autem veteres, Manes amicorum posse placari, ad tumulum cæsis ipsorum hostibus.

96 *Juvenum*] Gratianus natus erat annos circiter 25. Valentinianus adhuc adolescens. Hos velut oculos sibi effusos doluit S. Ambrosius.

97 *Purpureos Manes*] Augustos Manes Imperatorum purpura micantium.

98 *Justitiam*] Æquitatem causæ, quam defendebat Theodosius.

Præsentes docuere Deos. Hinc sæcula discant

Indomitum nihil esse pio, tutumve nocenti.

100

Nuntius ipse sui longas incognitus egit,

Prævento rumore, vias: inopinus utrumque

Perculit, et clausos montes, ut plana, reliquit.

Exstruite immanes scopulos, attollite turres,

Cingite vos fluviis, vastas opponite sylvas:

105

Garganum Alpinis, Apenninumque nivalem

Permixtis sociate jugis, et rupibus Hæmum

Addite Caucasiis, involvite Pelion Ossæ:

toriæ stabiliverunt æquitatem causæ Theodosii: ostenderunt Deos esse adiutores: inde posteritas cognoscat nihil esse invictum viro pio; nihil securum sonti. Theodosius ipse nuntius sui, peragravit ignotus longum iter, præcurrens fumum; et improvisus irruit in ambos, et transgressus est montes munitos, quasi planitiem peragraret. Erigite saxa prodigiosa, erigite arces, circumvallate vos fluminibus, obijcite nemora ingentia, cumulate Garganum et Apenninum frigidum, montibus Alpium conjunctis; et adjungite Hæmum saxis Caucasi: commiscete Pelion cum

//////////

jecerat Heinsius, sed postea deleverat. *triumphis* et emend. *dum firmavere* etiam conjecerat Heinsius. *confirmatore triumpho* Conj. Barth. *triumphi* Oxon. sec. *triumphi* omnes Mss. Exc. Gevart. Lucens. pr. et Cod. Rhem. Var. LL. ed. Antv. Ald. ed. Parm. et Vicet. *triumpho* Ms. Vicet. et Parisien.—99 *Præsentis* ed. Parm. *hoc sæcula* Vat. pr. Farn.—100 *nihil pro nihil* Vat. sec. Put. Thuan. Pat.—101 *sui* Lov. Moret. sec. Exc. Gevart. Vicet. Ald. et Raphael. *sibi* marg. Isingr. suis Bas.—102 *Prævento* Bonon. Pat. tres Ambr. *Prævectas* Var. LL. ed. Antv. *utque* Jun. pr.—103 *perculit* vitiose Colin. *Pertulit* Vat. pr. *ut clausos* ... ubi Vat. pr. *clausit* Reg. et *clausos* vel *obstructos* Exc. Gevart. *relinquit* Vat. tert. Rott. Thuan.—104 *immanis* Oisel. *turris* Bonon.—105 *vastas* Exc. Lucens. pr. *vastasque* Mazar. Ambr. sec. ed. Parm. et Vicet. *componite* Vat. pr. Farn.—106 *Garganon* Med. quart. *nivales* Oisel. *Apenninumque* Niphaten conj. Barth. *Permisto* Exc. Lucens. sec. *Permixtos* Mazar. Lov. Ambr. sec. inc. Heins. *Pernices* Med. tert. duo Ambr. Exc. Schotti et Lucens. pr. et unus Petav. *Permixtos* vel *Pernices* Reg. cum glossa i. e. *celeris*. *Permixtos* vel *Pyrenes* conj. Heins. et Barth. *sociare* Vat. quart. *Permittes sociare* Var. LL. ed. Antv. et Cod. Helmæstad. *perniciem* Schotti Codd. *pernici* Palat.—108 *Addite* Moret. pr. *Carrasiis* Pat. *advolvite* Mazar.

NOTE

99 *Præsentes Deos*] Adjutores, et scelerum ultores.

100 *Indomitum nihil esse pio*] Nihil esse, quod non domet pietas; nullum esse tutum asylum nocentibus.

103 *Clausos montes*] Claustra montium eadem alacritate, ac planitiem superavit.

104 *Scopulos*] Munimenta in rupibus Alpium.

105 *Sylvas*] Scribitur *silva* a *silendo*, et *sylva*, ἀπὸ τῆς ἤλῃς, *materia*, *sylva*.

106 *Garganum*] Montem Apuliæ in Italia.

Apenninum] Montem, qui mediam secat Italiam.

107 *Hæmum*] Vel *Æmum*, montem Thraciæ.

108 *Caucasiis*] Caucasus est mons Scythiam ab India separans.

Non dabitis murum secleri : qui vindicet, ibit.

Omnia subsident meliori pervia causæ.

110

Nec tamen, oblitus civem, cedentibus atrox

Partibus infremuit. Non insultare jacenti

Malebat : mitis precibus, pietatis abundans,

Pœnæ parcus erat : paci non intulit iram :

Post acies odiis idem, qui terminus armis.

115

Profuit hoc vincente capi : multosque subactos

Prospera laturæ commendavere catenæ.

Ossa ; non præbebitis propugnaculum criminibus ; Dux aliquis procedet, qui ulciscatur : cuncta cedentia submittentur causæ justiori. Theodosius tamen haud immemor se esse civem, non iratus est crudeliter in cæteras fugientes : non sustinebat exagitare prostratos : lenis erat in precantes, plenus clementia, moderatus in suppliciis : non miscuit iracundiam cum pace. Post prælia idem fuit finis odiis, et telis. Juxta capi ab hoc victore, et vincula prosperitatem paritura conciliaverunt Principi captivos plurimos. Theodosius dator erat ingentium divitiarum, dator

////////

Ambr. sec. et Moret. inc. Heins.—109 *Non d. murum* : ed. Parm. *Nec* Vat. quint. Moret. pr. *vindicet* Vat. pr. Farn. Exc. Lucens. sec. *vendicat* Exc. Gevart. *vindicat* tres Vat. Pric. Rott. Oisel. Heinsius vero hic aliquid deesse suspicatur.—110 *subsident* Pat. Tholos. Ambr. pr. Oxon. pr. Leid. a m. pr. et sec. Moret. sec. Exc. Gevart. *meliorum* Var. LL. ed. Antv.—111 *Non tamen* duo Vat. Pal. Farn. Thuan. duo Med. Jun. pr. *cires* Leid. sec.—113 *mixtis precibus* Pal. et Med. pr.—114 *contulit* Med. quart. *iram* ; Moret. pr.—115 *post acies*. hic *τελευτᾶν σπινγμῆν* habent Med. pr. Lov. ambo Moret. et Gesn. aliter distinguitur ap. Heins. *non terminus* Med. tert. *annis* Jun. pr.—116 *hæc vincente* Rott. Heinsius ascripserat locum Rutil. in Itin. t. 64. ‘Profuit invitis te dominante capi.’ ut ibi rescripsit, cum vulgo *invictis* legeretur : monuit tamen posse ibidem legi, *Profuit et victis*, &c.—117 *Prospera* Pric. Thuan. Med. tert. ed. Vicet.

NOTÆ

Pelion] Pelion et Ossa sunt montes Thessaliæ in Græcia.

110 *Meliori causæ*] Alludit ad dictum Theodosii, quem dicere aiebant, se non copiis, non armis, non animis militum, sed justitia causæ, favore Dei, et pietate Principum confidere.

111 *Oblitus civem*] Theodosius in civilibus bellis nunquam oblitus est se esse civem ; neque insectatus est crudeliter partes cedentes, seu adversas factiones.

113 *Pietatis*] Clementiæ, quæ cum excreetur a pio Principe, dici potest pietas, quæ in Theodosio tanta fuit,

ut S. Ambrosium mererit suarum laudum habere præconem.

115 *Odiis idem, qui terminus armis*] Post arma deposita, nullum odium remansit : victus non oderat victorem ; neque victor victis insultabat, id quod faciunt Tyranni.

116 *Profuit capi*] Mutato in meliorem conditionem statu. Id dicitur de Alexandro, a quo Barbari victi gaudebant, siquidem ab eo ad mansuetiorem honestioremque vivendi rationem traducti sunt.

117 *Commendavere catenæ*] Ipsæ catenæ, quæ miseros homines red-

Magnarum largitor opum, largitor honorum :
 Pronus, et in melius gaudens convertere fata.
 Hinc amor, hinc validum, devoto milite, robur. 120
 Hinc natis mansura fides. Hoc nobilis ortu
 Nasceris, æquæva cum majestate creatus,
 Nullaque privatæ passus contagia sortis.
 Omnibus accēptis, ultro te Regia solum
 Protulit : et patrio felix adolescens in ostro ; 125

dignitatum, proclivis latansque mutare calamitatem hominum, in feliciorum statum. Inde amor omnium in illum ; inde vires insuperabiles militum, se pro illo devotum. Inde duratura fidelitas subditorum in filios ejus. Illustris hoc patre, o Honori, oris, natus cum majestate cœva, et nullam ferens maculam conditionis privatæ. Aula te produxit unum, receptis cunctis ornamentis, et fortunatus crescis in purpura parentis, ac corpus tuum nunquam violatum veste pro-

//////////

Aspera novem alii, Exc. Læti et Lucens. sec. Prospera vel Aspera Leid. pr. catervæ marg. Isingr.—118 largitor honorum Pronus, ita distinguunt Vicet. Barth. Ald. Isingr. Gryph. Colin. et alii.—119 Pronus vel Comis Oisel. avidus convertere Mazar. facta Med. quart.—120 odium pro validum ed. Vicet. voti tum Var. LL. ed. Antv.—121 hinc nobilis Vat. tert. Jun. pr. sed nobilis Var. LL. ed. Antv. hic Farn. Pric.—122 æqua Pal. tunc majestate Moret. sec.—123 pateris pro passus Jun. pr. commercia Ms. Pulm. sordis pro sortis conjiciebat Heins.—124 exceptis duo Vat. Med. quart. Thuan. Moret. sec. Ald. exceptis vel acceptis Petav. pr. Ambr. pr. item Moret. acceptis Exc. Schotti, ad quæ Gronov. citaverat Liban. Basil. p. 103. 'cum omnes acceperit regia, te dedit ipsa.' se Var. LL. ed. Antv.—125 Pertulit Vat. pr. Farn. Moret. pr. Prætulit Vat. sec. Moret. sec. adolescit. Put.

NOTÆ

dunt, reddidere captivos commendabiles, sen conciliaverunt Theodosio, et prosperitatem ipsis attulerunt : etenim si eos Theodosius non vicisset, non cognovisset, non affecisset beneficiis ; sicque ipsis sua profuit clades et captivitas.

119 *In melius convertere fata*] In meliorem statum, in felicitatem gaudet Theodosius mutare fortunam miseram hominum : quod certe divinum est, homines afflictos facere felices.

120 *Hinc amor*] Ob liberalitatem Theodosii, atque dotes divinas, milites pro illo se devovebant, subditi fidem inviolatam servabant.

122 *Æquæva cum majestate*] Landat Honorium quod ex patre jam Impe-

ratore natus sit ; qui honos non contigit Arcadio : quod libenter dixit Poëta in gratiam Patroni sui Stilichonis, qui infensus erat Arcadianis partibus.

123 *Contagia*] Non passus est Honorius maculam privatæ conditionis ; sed natus est e domo Imperatoria, quæ sacra est.

124 *Omnibus acceptis*] Non quæsit, sed acceptis jure nativitatis, atque hæreditatis.

Solum] Quia Theodosio nondum imperante, Arcadius natus est in domo privata, non in Regia, ut Honorius.

125 *Patrio*] In purpura patris jam Imperatoris.

Membraque, vestitu nunquam temerata profano,
 In sacros cecidere sinus. Hispania patrem
 Auriferis eduxit aquis : te gaudet alumno
 Bosphorus. Hesperio de limine surgit origo :
 Sed nutrix Aurora tibi. Pro pignore tanto 130
 Certatur : geminus te civem vindicat axis.
 Herculis et Bromii sustentat gloria Thebas :
 Hæsit Apollineo Delos Latonia partu :

fana, exceptum est cultu sacro. Hispania extulit parentem tuum e fluviis auriferis. Bosphorus superbit te alumno : ortus tuus primus provenit e tractu Occidentali ; sed Oriens nutritor est tibi. Certamen est pro tali honore. Uterque Orbis tribuit sibi te civem. Gloria Herculis et Bacchi cōhonestat Thebas ; Delos Lato-

—126 Gronov. ad Exc. Schott. ascripserat locum Liban. Basil. p. 108. *temerata* duo Med. *violata* Jun. Oxon. marg. Isingr. Lovan. a m. s. et alii. *temerante* et emend. *violata* Lov. *sinistro* Jun. pr.—128 *deduxit* Med. tert. *produxit* Mazar. Ambr. pr. *produxit* vel *eduxit* Oxon. pr. Reg. *equis* Var. LL. ed. Antv. *Olympo* Jun. pr.—129 *surgit de limite* Pric. et Petav. pr. m. sec. *surgit de semine* Exc. Voss. *litore* Moret. pr. *limine* Oisel. *lumine* novem alii. *limite* legit Heins. ex Ms. *crevit* Vat. tert. m. pr. *imago* Put.—131 *Cenatur* Var. LL. ed. Antv. *civem te* Rott. Leid. Oisel. *te civem vindicat* Med. tert. *vindicat* duo Moret. Exc. Gevart. *civem sic* Ald. unde Heinsius legit *civem sibi*.—132 *sustentant* Amb. sec. Jun.—133 *Apollinee* Leid. pr.—134 *raptata*

NOTE

126 *Temerata profano*] Vestes privatorum profanæ dicuntur, quia opponuntur vestibus regiis, quæ sacræ appellantur : ac proinde idem est, ac si diceret, Corpus tuum exceptum est in purpura regali, quæ sacra est, non in veste privatorum, quæ est profana.

127 *Cecidre*] Infans statim atque natus erat, terram tangebatur, inde sublatus excepiebatur a parentibus, et vestibus involvebatur.

128 *Auriferis eduxit aquis*] Heroum ortus fluminibus ascripti : inde Theodosius Hispanus, dicitur natus e Tago aurifero Hispaniæ fluvio.

129 *Bosphorus*] Thracius scilicet, dictus a bovis meabili transitu, ob angustias maris : *βοῦς*, *bos*, et *πόρος*, *transitus*, *meatus*.

Hesperio] Occidentali, ab Hespero stella Occidentis.

130 *Nutrix Auroræ*] Quæ pulchra, Delph. et Vur. Clas.

et ex Homero ῥοδοδάκτυλος, *rosos habens digitos*. Id autem dicitur, quod Honorius educatus sit Constantino-poli, quæ sedes est Imperii Orientis.

131 *Geminus axis*] Oriens et Occidens : axis enim hic usurpatur pro parte mundi.

132 *Herculis et Bromii*] Hercules multi fuere, sed omnium facta tribuuntur Herculi Jovis et Alcmeneæ filio, qui natus est Thebis ; sicut et Bacchus, qui dicitur Bromius ἀπὸ τοῦ βρέμειν, *fremere*, *minari*, nam ebrii fremunt, minantur, bacchantur.

Thebas] Bæoticas scilicet, in Bæotia Græciæ regione. Pacatus : 'Cedat his terris terra Cretensis parvi Jovis gloriata cunabulis, Delosque geminis reptata Numinibus ; et Thebæ alumno Hercule nobiles.'

133 *Hæsit Delos Latonia*] Delos, insula maris Ἐγæi, olim fluitabat, sed

Claud.

Q

Cretaque se jactat tenero reptata Tonanti :
 Sed melior Delo, Dictæis clarior oris, 135
 Quæ dedit hoc Numen regio. Non littora nostro
 Sufficerent angusta Deo : nec inhospita Cynthi
 Saxa tuos artus duro læsere cubili.
 Acclinis genetrix auro, circumflua gemmis,
 In Tyrios enixa toros. Ululata verendis 140
 Aula puerperiis. Quæ tunc documenta futuri?
 Quæ voces avium, quanti per inane volatus ?

nia constitit nativitate Apollinis ; et Creta in qua Jupiter infans repsit, gloriatur. At terra, quæ peperit Honorium divinum præstantior est Delo, et nobilior insula Creta. Purva littora non satisfacerent Numini nostro, neque rupes inaccessæ Cynthi offenderunt tuum corpus in lecto saxo. Mater cubans in veste aurea circumdata lapillis peperit in cubili purpureo : Regia personuit ob felicem partum. Quæ tum signa fuerunt venturi ? Qui cantus volucrum erant ? qui volatus per ærem ? qui

////////

Voss. a m. pr. *Tonante* inc. Heins. *Cretæis* Med. quart. Leid. sec. m. sec. Exc. Gevart.—135 *annis* pro *oris* Med. sec. m. pr. unde *antris* conj. Heins.—137 *angusta* Pal. Leid. sec. Exc. Gevart. *angusta* vel *augusta* Reg. Oxon. pr.—138 *arcus* Florent. Med. sec. *ortus* Vat. quart. *actus* Var. LL. ed. Antv. *læsura* Vat. sec. Pal. *læsere* vel *pressere* Florent. *serere* vel *fodere* Oisel.—139 *Acclinis* viginti Codd. et Exc. Lucens. sec. *Acclivis* Vat. pr. Pric. Reg. Ambr. pr. m. pr. Leid. sec. Med. quart. Ald. et Vicet. item Var. LL. ed. Antv. m. pr. *Acclivi* Pulman. *Acclini* malit Barth.—140 *Tyriis toris* ed. Parm. Vicet. Junt. Col. et Parisienses. *Tyrios toros* Var. LL. e marg. Parm.—141 *futuris* Moret. sec.—142 *quantus* Jun. pr.—143 *Qui* Rott. Tholos. ed. Vicet. *decursus*

NOTÆ

postquam Latona hic peperit Apollinem et Dianam, Apollo eam stare jussit, e Virg. ‘ Immotamque coli dedit, et contemnere ventos.’

Delos Latonia] Id est, Latonæ partu consecrata.

134 *Creta*] Insula nobilis e regione Græciæ, in qua parvus Jupiter educatus est. Virgilius : ‘ Creta Jovis magni,’ &c.

135 *Dictæis oris*] Cretæis : Dictæ est mons Cretæ, unde Creta dicitur terra *Dictæa*.

137 *Cynthi*] Hic est mons Deli, ad quem Latona palmam amplexa peperit Apollinem.

138 *Læsere*] Ut læsum corpus Apollinis editi prope arbores et saxa.

139 *Circumflua*] Abundans gemmis velut undique affluentibus.

140 *In Tyrios enixa*] Emisit fœtus in vestes Tyrias, hoc est, purpureas, ab urbe Tyro in Phœnicia, ubi purpura nobilis.

Ululata verendis Aula puerperiis] Aula personuit vel faustis acclamationibus, vel votis quæ fiebant pro puerpera, et quibus Lucinam parturientium Deam propitiabant.

142 *Quæ voces avium*] Et voces seu garritus avium, et volatus observati, mira de Honorio promittebant.

Quanti volatus] Nam si volabat major avium multitudo, felicius erat auspicium ; et ille vincebat, cni id contigerat : sic Romulus visis duode-

Quis vatum discursus erat? Tibi corniger Hammon,
 Et dudum taciti rupere silentia Delphi.
 Te Persæ cecinere Magi; te sensit Etruscus 145
 Augur, et inspectis Babylonius horruit astris.
 Chaldaei stupuere senes, Cumanaque rursus
 Intonuit rupes rabidæ delubra Sibyllæ.

cursus raticinantium? Ammon cornutus, et Delphorum Oracula jampridem reticentia abruperunt silentium pro te. Sacerdotes Persarum prädixerunt te: Augur Thuscus cognovit te, et Babylonius timuit, sideribus observatis. Senes Chaldaei admirati sunt, atque saxum Cumanaum, quod est, sacellum Sibyllæ furentis, iterum

Petav. sec. erant Vat. pr.—144 *dudum* Exc. Læti. dubium ed. Vicet. Qui pro Et Vat. quint. Vel Vat. pr. *rapuere* Pat. *rupere* vel *rapuere* Florent.—145 *Te propter* Vat. sec. Pal. duo Med. Moret. sec. *Persæ* vel *propter* ine. Heins. *sentit* Florent. *Sensus* Pat.—146 *stupuit* Babylonius Med. quart. et Ald.—147 *Cumæaque* Pal. Vat. quart.—148 *rabidæ* duo Vat. duo Med. Put. Thuan. Mazar. Pat. Petav. pr. tres Ambr. Exc. Lucens. sec. et ed. Vicet. *rapidæ*

NOTE

cim vulturibus, vicit fratrem Remum, qui sex tantum viderat.

143 *Vatum discursus*] Vates ultro citroque cursitabant, ut explicarent felices de Honorio prædictiones.

Corniger Hammon] Seu *Ammon*: Jupiter, pictus in speciem Arietis, quod Baccho sitiendi in forma Arietis terram pedibus concutientis fontem ostenderit. Hic porro Oracula edebat inter arenas Libyæ in Africa; unde nomen, nam ἄμμος, seu ψάμμος, arenam significat. Alii deducunt ab *Ammone* pastore, qui ibi templum extruxit. Alii a *Chamone*, seu *Chamo*, Noë Patriarchæ filio, qui veram religionem depravavit, et in Africa superstitiones invenit.

144 *Delphi*] Urbs ad radicem Parnassi, in qua Apollo edebat oracula; sed post natum Christum tacuit. (Nero tamen, e Suetonio, 'Consulto Delphis Apolline septuagesimum ac tertium annum cavendum sibi audiuit.') Unde notabis hæc omnia dici e licentia poetica.

145 *Magi*] Hi erant Persarum sa-

pientes, quos Græci Philosophos, Latini Sapientes, Galli Druidas, Ægyptii Prophetas seu Sacerdotes vocabant. Jactabant se habere scientiam futurorum: ideoque postea hæc vox ad eos translata est, qui prædicendis rebus futuris se applicuerunt.

Cecinere] Te nasciturum, te fore felicem.

145 *Etruscus Augur*] Huic magis Romani credebant; quod ab Etruria Italiæ regione superstitionum leges cærimoniasque acceperant.

Babylonius] Philosophus Genethliacus, seu qui inspecta nativitatibus hora futura prædicit: Babylonius dicitur ab urbe Babylone, quæ caput erat Chaldaeorum; unde et Chaldaeus etiam appellatur.

147 *Cumanaque*] Cumæ sunt urbs Campaniæ in Italia: ubi Sibylla rabida, Deo, vel potius Dæmone plena furebat edens oracula. Sibylla dicitur quasi, Σιοῦ Βουλῆ, *Dei consilium*.

148 *Delubra*] Autrum, quod ipsi erat velut templum.

Nec te progenitum Cybeleius ære sonoro
 Lustravit Corybas. Exercitus undique fulgens 150
 Astitit: ambitur signis augustior infans:
 Sentit adorantes galeas, redditque ferocem
 Vagitum lituis. Vitam tibi contulit idem
 Imperiumque dies: inter cunabula Consul
 Proveheris: signas, posito modo nomine, fastos; 155
 Donaturque tibi, qui te produxerat, annus.
 Ipsa Quirinali parvum te cinxit amictu

personnit. Neque Corybas Cybeleius te natum circumdedit armis sonantibus: legiones undequaque coruscantes affuerunt. Infans venerabilior cinctus vexillis, ærniit cassides cultrices, et respondet tubis vagitu terribili. Lux eadem dedit tibi vitam et honores: Consul procedis inter cunas, et designas fastos nomine imposito tibi nuper, et idem fere annus, qui ediderat te, attribuit tibi. Parens ipsa restitit te tenellum trabea Consulari, et monstravit tibi obrepere ad curules primas.

//////////

Voss. Jun. Oxon. Leid. Lovan. et alii.—149 *Non te* duo Vat. Farn. Mazar. Moret. sec. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Vicet. *ore* duodecim scripti Exc. Gevart. Jun. Oxon. Leid. *ore sereno* Vat. tert. Rott. *ore sereno* vel *ære sonoro* Florent.—151 *ambitus* Oxon. sec. *ambitur* decem alii. *ambitus* et emend. *ambitur* Var. LL. e marg. Parm. *angustior* Vat. quart. Lov.—152 *sentit adorantes* Leid. pr. Exc. Lucens. sec. *Sensit* novem alii. *odorantes* Var. LL. ed. Antv.—153 *lituus* vet. Gyr. *pueris* Med. tert.—155 *Proveheris* Exc. Lucens. sec. *Perveheris* ed. Vicet. Parm. *signas* duo Vat. Exc. Lucens. sec. *signans* septem alii. *positos* Jun. pr. *primos* duo Moret. *posito tibi* Moret. sec. *positos de nomine* Moret. pr. m. pr. *fastus* Exc. Lucens. sec. quod probavit Heins.—156 *produxerit* Jun. pr.—

NOTÆ

149 *Cybeleius Corybas*] Corybantes, Cybeles magnæ Deorum matris Sacerdotes, non te *lustrarunt*, vel in circulum ambierunt, ut Jovem in Creta insula recens natum, *ære sonoro*, cum cymbalis sonantibus ex ære factis, ne pueri vagitus a Saturno patre liberos masculos devorante audiretur.

150 *Exercitus*] Astitit tibi inter arma nascenti.

152 *Adorantes galeas*] Non galeæ adorant, sed milites galeati, sese adorantium more submittentēs.

Redditque ferocem] Edit ferocem tubis clangentibus vagitum, qui jam audacem arguat animam. Id tamen de Honorio non confirmavit eventus.

154 *Inter cunabula Consul*] Honorius

tertio ætatis anno Consul factus est.

155 *Posito modo nomine*] Poëtice: nam lustricus dies puellarum octavus, puerorum nonus erat: tumque iis nomina imponebantur. *Signas fastos*, denominas: dictum enim est, *Honorio et Evodio Consulibus*: sicque annus seu fasti designabantur per Honorium. Sic et Poëtice intelligendus versus sequens *donaturque*, &c. Nam Honorius non factus est Consul anno quo natus est, sed, ut diximus, tertio ætatis anno.

156 *Donatur*] Nomini tuo consecratur.

157 *Quirinali*] Trabea seu veste Consulari, qualis fuit Quirini seu Romuli Regis.

Mater, et ad primas docuit reptare curules.
 Uberibus sanctis, immortalique Dearum
 Crescis adoratus gremio : tibi sæpe Diana 160
 Mænalios arcus venatricesque pharetras
 Suspendit, puerile decus : tu sæpe Minervæ
 Lusisti clypeo, fulvamque impune pererrans
 Ægida, tractasti blandos interritus angues.
 Sæpe tuas etiam, jam tum gaudente marito, 165
 Velavit Regina comas, festinaque voti
 Præsumtum diadema dedit: tum lenibus ulnis

Tu honoratus sacris mammis, et æterno sinu Dearum adolescis. Diana frequenter suspendit ex humeris tuis arcus Mænalios, et pharetras aptas venationi, in honorem pueri : tu frequenter delectatus es scuto Palladis, et percurrens tuto clypeum ejus terribilem, tetigisti securus serpentes ejus blandientes. Frequenter quoque Imperatricæ cinxit tuum caput, jam tum lætante conjuge Theodosio ; et desiderio prompto tribuit tibi diadema destinatum prius : tunc extulit te brachiis teneris, et admovit te

*****

157 *Jamque Quirinali* Moret, sec.—158 *decutit* Vat. pr.—159 *sacris* Mazar. *immortalisque* Exc. Gevart. *Dearum* Vat. quart. Med. tert. Petav. pr. Ambr. tert. Exc. Lucens. sec. *Deorum* septem alii. *Deorum* vel *Dearum* Vat. pr. Farn. *duarum* vel *Dearum* Vat. quint.—160 *Crescit* Vat. tert. Rott. Reg. m. pr. *Cum sis* Med. quart. *odoratus* Exc. Lucens. sec. *adornatus* olim legebat Heins.—163 *Jussisti* Var. LL. ed. Antv. *flavamque* Ambr. sec. inc. Heins.—164 *blandosque* Jun. *non terribus* Put. Pat. *perterritus* Vat. tert. Rott. Oisel. Bonon. Florent. m. pr. duo Petav. *anguis* Exc. Lucens. pr.—165 *jam tum* ambo Moret. Exc. Læti et Lucens. pr. *Jam nunc* Med. quart. Bonon. Pat. Leid. pr. et sec. m. sec. Lucens. et ed. Vicet. *Jam tum* vel *Jam nunc* Exc. Gevart. *Jam tunc* reliqui omnes.—167 *deest hic* versus in Jun. pr. *Præsumtum* Vat. pr. Farn.

NOTÆ

158 *Primas curules*] Mater docuit te tum primum repere ad dignitatem, qua qui conspicuus est, vehitur *sella eburnea*, seu *curnli*, quæ in ipsius curru imponitur. Sic *curnlis* ponitur pro Consulatu ; signum pro re signata.

159 *Uberibus sanctis*] Cura et educatione matris Augustæ, crescis, adoratus in gremio Dianæ et Palladis, quæ tibi blandiuntur. Id dicitur forsan, quod Honorius venatione, armis, et literis delectaretur.

160 *Diana*] Soror Apollinis, filia Latonæ et Jovis, Dea venationis.

161 *Mænalios arcus*] Quibus utitur in Mænalo, monte Arcadiæ in Græcia.

162 *Minervæ*] Quæ et Pallas, filia Jovis, Dea armorum et doctrinarum.

164 *Ægida*] Clypeum sic dictum, ἀπὸ τῆς αἰγῆς, a capræ pelle, qua Ægis seu Clypens Jovis patris tegebatur : hinc Ægis sæpius sumitur pro Deorum clypeis.

Blandos angues] Serpentes Medusæ, quibus horrebat clypeus Palladis, blandiebantur Honorio, non secus ac ipsi Palladi : magnum Deæ in illum amoris argumentum.

166 *Festinaque voti*] Ante præcipientis præveniensque suum de Honorio votum, suum desiderium, quo ipsum Imperatorem esse optabat.

167 *Præsumtum*] Ante legitimam

Sustulit, et magno porrexit ad oscula patri.
 Nec dilatus honos. Mutatus Principe Cæsar
 Protinus æquaris fratri : nec certius unquam
 Hortati Superi : nullis præsentior æther
 Affuit omnibus : tenebris involverat atra
 Lumen hyems, densosque Notus collegerat imbres.

170

patri ingenti ad oscula danda. Neque dignitas tardata est. Tu Cæsar factus princeps statim adæquaris fratri Arcadio. Neque Dii quenquam clarius unquam excitaverunt : Cælum nullis præsagiis magis favit cuiquam. Tempestas nigra obscuraverat lucem caligine, et Auster congregaverat pluvias spissas. At statim atque milites te sustulerunt

////////

Heinsius ascripserat seqq. *Præsumtum?* de voce *præsumptionis* vid. Casaub. ad Hist. Aug. p. 6. et Salmas. p. 5. Casaub. p. 9. et Salmas. p. 11. idem est *sponsio*. sic *sponsio adoptionis* Lamprid. ut locum recte emendat Salmas. pag. eadem. *tunc lenibus* duo Med. duo Ambr. Moret. pr. cum Med. sec. Jun. pr. et Leid. pr. *lenibus* duo Vat. Pal. Pric. Rott. Oisel. *lenius* Ambr. sec. inc. Heins. *lenibus* Reg. Mazar. Moret. pr. duo Leid. duo Petav. item Med. Exc. Gevart. *læribus* Gesn.—168 *puerum* Jun. pr. *parvum* Petav. pr. Moret. sec. *parvum vel magno* Vat. quart. Oxon. sec. *porreixerat oscula* Exc. Cod. Rhem. *patris* Vat. quint. Moret. sec.—169 *Ne* Vat. tert. Pal. *mutatus* Vat. pr. Pal. Farn. *mutato* Moret. sec. Jun. pr. *miratur* Tholos. *mutatur* Oxon. Lovan. duo Leid. Pulm. Ald. et reliqui fere omnes. *mutatur vel mutato* Petav. tert. *mutantur* Var. LL. ed. Antv.—170 *æquaris* omnes Vat. Farn. Pric. Rott. Oisel. *æquari* Med. pr. et Palat. *æquatur* Pal. *nec certius* Ambr. pr. non viginti alii et Exc. Lucens. sec. *non ociosus* Moret. pr.—171 *Hortari* octo Codd. *Hortantur* Var. LL. ed. Antv. *nullus* Pat. Reg. Jun. pr. Leid. pr. Oxon.—172 *violaverat* inc. Heins. *atris* duo Vat. Pal. Farn. Mazar. *astris* Vat. quint. *astri* Vat. quart. Reg. Pat. Jun. pr. Petav. tert. duo Ambr. *astra* Vat. tert. Rott. Oisel. Bonon. Var. LL. ed. Antv. m. pr. Exc. Gevart. *atra* duo Med. inc. Heins. Leid. pr. Lov. Thuan. vet. Gyr. Ambr. sec. Exc. Lucens. sec. *atra vel astra* Var. LL. e marg. Parm. *atris vel astra* Med. sec. *atris vel astri* Petav. pr. *atra vel astri* Exc. Schott. *astra* et emend. *atra* Leid. sec. *Austri* et emend. *astri* Oxon. sec. *atra*, vel *astri*, vel *atris* Oxon. pr.—173 *densos* pro

NOTÆ

ætatem, sumi atque gestari cœptum est.

Diadema] Fasciam candidam, ἀπὸ τοῦ δέῃν, ligare; qua fascia cingebantur Regum capita.

169 *Mutatus Principe Cæsar*] Hoc est, Honorius Cæsar factus est Imperator. *Principes juvenutis*, filii Imperatorum primo dicebantur, deinde *Augusti* fiebant, sen Imperatores.

170 *Æquaris fratri*] Honorius factus est Princeps, sicut et Arcadius. Theodosius contra Engenium iturus,

ambos in Oriente reliquit; ut hi superstitēs remanerent, si qua calamitas ingrueret.

171 *Hortati Superi*] Nunquam Dii præsagiis frequentioribus hortati sunt quicquam facere, quam voluerunt te Principem fieri.

Æther] Ἀπὸ τοῦ αἰθεῖν, ardere; est enim pars superior aëris, subtilis instar ignis: hic sumitur pro Cælo.

173 *Notus*] Sive Auster, ventus flans a meridie, pluvias creans.

Sed mox, cum solita miles te voce levasset,
 Nubila dissolvit Phœbus; pariterque dabantur 175
 Sceptra tibi, mundoque dies. Caligine liber
 Bosphorus adversam patitur Chalcedona cerni.
 Nec tantum vicina nitent: sed tota repulsis
 Nubibus exuitur Thrace. Pangæa renident,
 Insuetosque palus radios Mæotia vibrat. 180
 Nec Boreas nimbos, aut Sol ardentior egit:
 Imperii lux illa fuit. Præsagus obibat
 Cuncta nitor: risitque tuo Natura sereno.

cum plausu consucto, Sol dissipavit nubes: et simul sceptrum tibi, et lux orbi donabantur. Bosphorus liberatus tenebris, sinit Chalcedona oppositam videri. Neque solum tractus finitimi resplendent: at omnis Thracia, expulsa caligine, expurgatur. Pangæus mons refulget, et palus Mæotis emittit splendorem insolitum. Neque Aquilo agitavit nubes; neque Sol calidior has excitavit. Ver illud fuit nascentis Imperii. Splendor præcunctius felicitatis lustrabat omnia, et natura delectata est

densosque Farn. —174 cum mox Ald. subita Ambr. pr. te miles Med. quart. —175 deposuit pro dissolvit Med. sec. Phæbi Med. quart. —176 mundique Vat. pr. Farn. —178 Nec tamen Med. quart. Non tantum Jun. pr. —179 Extrahitur Moret. sec. terre pro Thrace Vat. tert. Hylace Med. tert. reuocent Vat. quart. Pal. Med. pr. renident vel renitent Moret. pr. retundunt Vat. pr. Farn. —180 Mæotia Med. tert. Exc. Lucens. sec. Mæotica quatuor Vat. Pal. Farn. Mæotida Pric. Rott. Oisel. Reg. Put. Bonon. Tholos. Lov. Florent. m. pr. duo Petav. Moret. sec. duo Oxon. et Leid. Var. LL. ed. Antv. et ed. Vicet. Nilotica vel Mæotida Moret. pr. —181 Nec B. n. aut Pric. Pal. Farn. Rott. Oisel. et tres Vat. Non B. n. non Jun. pr. Leid. sec. Gesn. et ed. Bipont. Nec—nec Vat. quart. et quint. nec sol Put. Petav. pr. item Ambr. Sched. Gud. —182 lux ista Rott. rix ista Var. LL. ed. Antv. m. pr. adibat Bonon. —183 Certa Var. LL. ed. Antv. arsitque Med. quart. Exc. Gevart. suo Pat. tuo vel suo Vat. tert. tuæ Sercnæ Jun. pr. in duobus Moret. Lov. Excerptis Gevart. et ed. Ald. hic ordo servatur ut

NOTÆ

174 *Levasset*] Cum milites faustis acclamationibus Honorium Imperatorem salutassent, et in solium extulissent. Mos ille antiquus: sic Claudius, ‘militibus vicissim succollantibus, in castra delatus est.’ Suetonius in Claudio.

177 *Bosphorus*] Thracius scilicet, ubi situm erat Byzantium seu Constantinopolis. De Bosporo supra l. i. in Ruf. v. 175.

Chalcedona] Urbem Bithyniæ, e regione Byzantii, quæ ante non videbatur ob tenebras nubescere.

179 *Pangæa*] Pangæus, et in plurali *Pangæa*, mons Thraciæ: quæ

Thracia nebulosa est; ac proinde mirum sic subito claram evasisse.

180 *Palus Mæotia*] Sen *Mæotica* supra Pontum Euxinum.

181 *Boreas*] Sen *Aquilo*, ventus flans a Septemtrione, non turbavit serenitatem diei. Alioquin fugat nubes Aquilo. Ovid. ‘Protinus Æoliis Aquilonem claudit in antris, Et quæcumque fugant inductas flamina nubes.’

Aut Sol ardentior egit] Sol calidior non excitavit nubes.

183 *Tuo sereno*] Ea serenitate, quæ diei Imperii tui præluxit.

Visa etiam medio, populis mirantibus, audax

Stella die, dubitanda nihil, nec crine retuso

185

Languida, sed quantus numeratur nocte Bootes.

Emicuitque plagis alieni temporis hospes

Ignis, et agnosci potuit, cum Luna lateret.

Sive parens Augusta fuit, seu forte reluxit

Divi sidus avi, seu te properantibus astris

190

tranquillitate tua. Astrum quoque ardens conspectum est, in media luce, gentibus obstupefactis, non dubitabile, nec debile coma hebetuta, at tantum, quantus Arctophylax censetur nocte: et flamma effulsit hospita in regionibus Caeli, alteri temporis destinatis, ac potuit animadverti cum Luna delitesceret. Seu mater Imperatrix extitit, sive forsans Astrum Avi tui Divi refulsit, sive Sol facilis concessit Cælum

////////

Imperii lux illa fuit sequenti Cuncta nitor præponatur, secus ac in aliis.—184 Et visa est Vat. pr. Farn. mediis Reg. Med. tert. cunctis mirantibus Oxon. sec.—185 recuso Oisel. Oxon. pr. Leid. pr. et Ms. recusso Exc. Schott. reciso Med. sec. a m. pr. recisso Pric. Thuan. Exc. Voss. retento Vat. pr. Farn. retruso Leid. sec. Exc. Gevart. Lugd. et Basil. refuso ed. Vicet. retuso vet. Germ. Colin. Exc. Lucens. sec. ed. Parm. et alii.—186 quatur numeratus Vat. tert. Med. sec. m. pr. luce Vat. quart. et quint. item Jun. pr. luce vel nocte Petav. pr.—187 expers pro hospes Med. tert.—188 lucet marg. Isingr. contra metum.—189 potens Tholos. Auguste Med. quart. sponte reluxit Vat. pr. Farn.—190 Divi sidus avi, seu te vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. Dires avus Lov. Dirus avus fuista seu te Ambr. tert. Dirus avus seu te claris Pal. Farn. et omnes Vat. Thuan. et Ambr. pr. claris seu te Med. quart. Moret. sec. Leid. sec. Exc. Gevart. seu te clarus vel claris Pric. seu te calo Leid. pr. Vat. tert. pro var. Lect. Med. sec. calo seu te ed. Vicet. calo vel claris Florent. claris in Oisel. desideratur, ut et in Reg. Tholos. Petav. sec. et duobus Ambr. seu te jam tun Med. tert. seu te cunctis Rott. seu te puero Pnt. seu te natum vel seu te jam jam Oxon. sec. seu te dominum Mazar. manu recentis. Dires avus, charis

NOTÆ

184 *Audax stella*] Quasi stella ausa sit prodire meridie: sed notandum est hic stellam die visam poni pro fortunato præsgio; et si alias infelix stellæ diurnæ aspectus esse credatur, quod scilicet id fiat verso naturæ ordine.

185 *Dubitanda nihil*] Tam clare videbatur stella, ut de ea dubitare nemo posset.

Crine] Radii hujus stellæ, capillorum speciem habebant.

186 *Languida*] Moriens: veteres dicebant ignem, instar animalis, spirare et exspirare, languescere et excitari.

Sed quantus] Stella sola tanta erat, quantus est Bootes; hoc est, suo

splendore æquabat numerosam stellarum Bootæ multitudinem. De Boote supra diximus in III. Cons. Hon. v. 170.

187 *Hospes ignis*] Flamma, stella: et optime hospes, quæ in eo loco esse non solet hoc tempore.

189 *Augusta*] Sive stella illa fuerit mater tua Placilla seu Flaccilla, sive avus, qui, instar Julii Cæsaris, probabiliter conversi sunt in astra.

190 *Divi*] Julius Cæsar, Augustus, et alii multi deinceps Imperatores, post mortem consecrati sunt, et appellati *Divi*.

Astris] Gentilibus, sive e familia Honorii desumptis, matre scilicet et avo.

Cernere Sol patiens cœlum commune remisit.
 Apparet, quid signa ferant. Ventura potestas
 Claruit Ascanio, subita cum luce comarum
 Innocuus flagraret apex, Phrygioque volutus
 Vertice fatalis redimiret tempora candor. 195
 At tua cœlestes illustant omina flammæ.
 Talis ab Idæis primævus Jupiter antris
 Possessi stetit arce poli, famulosque recepit,
 Natura tradente, Deos. Lanugine nondum
 Vernabant vultus, nec adhuc per colla fluebant 200

commune sideribus Gentilitiis festinantibus te videre. Jam videtur quid signa illa portendant. Nota fuit Iulo magnitudo futura, cum vertex ejus capillorum illæsus arderet flamma repentina, et candor felix effusus per caput Trojani pueri, ambiret ejus tempora. Sed ignes ætherei illuminant tua præsagia. Similis Jupiter adolescens a cavernis Idæ constitit in alto Cæli occupati, et excepit Deos obedientes, Natura dante: genæ Jovis vestiebantur prima barba, et crines concussuri Cælum

~~~~~

dominam properantibus astris Cod. Barth. austris Exc. Voss.—191 reliquit Moret, sec. reluxit Var. LL. ed. Antv. m. pr.—192 Apparet Jun. pr. quod signa ferunt Barth. ed. prim.—193 subito Med. sec. Put. Tholos. Moret, sec.—194 flagravat Med. tert. fluidoque Vat. pr. Farn. solutus Med. sec. m. pr.—196 Ut tua Moret, sec. omina Vat. sec. et tert. vet. Gyr. Bonon. Tholos. duo Ambr. Lucens. pr. Ald. Junt. Pulmann. et Colin. omnia duo Vat. Med. tert. Petav. tert. Voss. et edd. Vicet. Ald. Isingr. et Gryph. omnia vel omina Mazar.—199 tribuente Vat. pr. Farn. mundum pro nondum inc. Heins.—200 nec ad

NOTE

191 *Sol remisit*] Inhibita tantisper sua luce, ut locus daretur Astris illis gentilibus, Honorum factum Imperatorem videre gentientibus.

193 *Subita luce*] Subita lux, subitus ignis, felix præsagium esse credebatur. Sic ignis lambens caput Servii Tullii pueri, ipsi causa fuit felicitatis.

194 *Phrygioque volutus vertice candor*] Candor seu lux candida, purior, celestior, ambiens caput Phrygium, aut caput Ascanii seu Iuli, pueri Phrygii, Trojani. In candore autem alludit ad diadema, quod erat fascia candida, candor fatalis, felix, fatoque promissus.

196 *At tua cœlestes*] Ignis purus,

candidus, cœlestis, reddit illustriora præsagia tua, seu de futura tua magnitudine.

197 *Talis*] Qualis est Honorius flamma lucidiore atque candidiore illustratus, talis fuit Jupiter primævus, in primo ævo, seu prima ætate.

Idæis] Ida, unde Idæus, mons est in insula Creta, ubi Jupiter educatus est.

199 *Natura tradente*] Naturæ auctoritas Numinibus imperat: et quæ porro est ista Natura Deorum vestrorum dominatrix, o pagani, nisi verus Deus, qui est super omnes Deos?

Lanugine vernabant] Vernabant, vestiebantur prima barba; ut prata prima vernant herba.

Moturæ convexa comæ. Tum scindere nubes

Discebat, fulmenque rudi torquere lacerto.

Lætior augurio genitor, natisque superbus

Jam paribus, duplici fultus consorte redibat,

Splendebatque pio complexus pignora curru.

205

Haud aliter summo gemini cum patre Lacones,

Progenies Ledæa, sedent: in utroque relucet

Frater, utroque soror. Simili chlamys effluit auro:

Stellati pariter crines. Juvat ipse Tonantem

non adhuc diffundebantur per cervicem: tunc ediscebat rumpere nimbos, et vibrare fulmen manu in experta. Pater Theodosius hilarior hoc præsagio, et glorians filiis jam æqualibus, fretus gemino socio Imperii revertebatur, ac fulgebat amplectens filios in curru, pius ipse. Sic Lacones gemelli, Ledæ filii considunt cum patre supremo Jove. In ambobus, species fraterna refulget, in ambobus species sororia. Chlamys eorum contexta auro pari diffunditur: capilli sunt similiter aurei: error

~~~~~

hæc Vat. quart.—201 *Maturæ* Vat. tert. Rott. *Jubæ* Put. Pat. *cum scindere* Ambr. pr. Jun. et Moret. pr. *tunc* Oxon. Leid. et alii.—202 *fulmenque* Leid. pr.—203 *auguriis* Med. tert. *augurio* vel *augusto* Petav. tert.—204 *fultus duplici* Mazar. *fustus* Rott. *cum sorte* Vat. pr. Med. tert. Thuan.—205 *suo* Put. Pat.—206 *gemini summo* Vat. tert. Rott. Oisel. Tholos.—207 *sedent: in utroque* Moret. ambo, Ald. et Exc. Gevart. ad Schotti Exc. Gronov. ascripserat locum Martial. lib. ix. Epigr. 103. *neutroque* Exc. Cod. Rhem. *uterque* Med. quart. *sedentem utroque* ed. Pulman. unde Barthius pr. ed. *sedentium. reluct* quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. *relucent septem* alii.—208 *simili* Med. tert. Reg. Moret. pr. Leid. pr. duo Oxon. Exc. Lucens. sec. *similis* novem alii. *similis* vel *simili* Mazar. in Petav. pr. erat glossa, Stat. ‘simili coma fulgurat astro.’ *chlamys* Pric. *clamor* Vat. pr. *affluit* Exc. Voss. Pric. Thuan. ed. Vicet.—209 *crinem* legit Heins.—211 *Eurota* Med. pr. *proprio alumno*

NOTÆ

201 *Moturæ convexa comæ*] Ovidius: ‘Terribilem capitis concussit terque quaterque Cæsariem, cum qua terram, mare, sidera movit.’

202 *Discebat*] Dii in pueritia discebant quæ in aliis ætatibus essent facturi.

203 *Lætior augurio*] Theodosius gaudens se vidisse, et stellam, et ignem lambentem, qui innocens illustrabat caput Honorii.

204 *Paribus*] Honore Imperatoriæ dignitatis.

Fultus] Filii sunt parentum spes, et columen.

205 *Pio curru*] Complectens curru filios, qua in re ostendebat pietatem

in liberos: sic dicitur *pius currus*, quia pium Principem continet.

206 *Gemini Lacones*] Castor et Pollux, quorum hic Jovis filius, alter Tyndari, ambo Ledæ, ambo e Laconia Græciæ regione oriundi.

208 *Frater*] In utroque satis cognoscitur eos esse fratres, et similes sorori Helenæ.

Chlamys effluit] Chlamys contexta auro, seu filis anreis, effluit ac diffunditur ventis agitantibus.

209 *Stellati crines*] Flavi, aurei, instar stellarum. Alludit ad fabulam Argonautarum, quibus navigantibus singulæ stellæ in capitibus Castoris et Pollucis effulserunt.

Error, et ambiguae placet ignorantia matri.	210
Eurotas proprios discernere nescit alumnos.	
Ut domus exceperit reduces, ibi talia tecum	
Pro rerum stabili fertur ditione locutus:	
Si tibi Parthorum solium Fortuna dedisset,	
Care puer, terrisque procul venerandus Eois	215
Barbarus Arsacio consurgeret ore tiaras;	
Sufficeret sublime genus, luxuque fluentem	
Deside nobilitas posset te sola tueri.	
Altera Romanae longe rectoribus aulae	
Conditio: virtute decet, non sanguine niti.	220

ipse delectat Jovem, et inscitia recreat Matrem dubiam. Eurotas non potest discernere alumnos suos. Statim atque Aula recepit vos redeuntes, ibi Theodosius narratur dixisse haec verba tecum, o Honori, pro Principatu mundi confirmando. Si fatum concessisset tibi imperium Parthorum, o fili dilecte, et tiaras Barbaricus reverendus longe in regionibus Orientis attolleretur in capite tuo Arsacio; origo excelsa satis esset tibi, atque una generis claritas valeret te sustinere etiam diffluentem luxu molli. Longe alia sors est Moderatorum Imperii Romani: convenit sustentare se virtute, non

//////////

Petav. tert. *populos* Var. LL. ed. Antv. *Eurotasque suos nescit disc.* Moret. pr. *nescit discernere* Pal. Med. pr. *crevit* Rott. *cernit* Codd. Voss. Leid. Oxon. Lovan. et Pulman. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. m. pr. *nescit vel cernit* Reg. *dinoscere* Mazar.—212 *accepit* duo Vat. Petav. pr. Lov. Jun. pr. Moret. *secum* Oisel. Med. sec. Mazar. marg. Isingr.—213 *statione* Pric. Exc. Voss.—214 *Natura* Put. Pat. m. pr. Ambr. pr. Moret. sec. Sched. Gud. Exc. Schotti, in quibus Gronovius ascripsit, vid. infr. vs. 380. *Fortuna vel Natura* Oxon. sec. in quibusdam Mss. *natura*, sed correctum *fortuna*.—216 *Assyrio* Vat. pr. Farn. Heinsius notaverat locum Prudent. p. 257. ubi ex vet. Cod. Put. legit *Assyrii tiaræ*. vulgo ibi *Assyriæ* edebatur. *cum surgeret* duo Med. Put. Mazar. Var. LL. ed. Antv. *orbe* duo Vat. *ore* vel *orbe* Farn.—217 *fluentes* Pal. Med. pr. *fluente* duo Vat.—218 *possit* Reg. Oxon. pr.—220 *Conditio est* Oxon. sec. sequentes vero versus Vet. Gyrard. et lib. Incens. sec. hoc ordine exhibent: ‘Hanc tamen haud quisquam, qui non agnovit ante Semet, et incertos animi placaverit æstus, inveniet: longis illic ambagibus itur. Major

NOTÆ

Juvat error] Dum alterum pro altero esse censet, sicque errat, fallitur. Virg. ‘proles Indiscreta suis, gratusque parentibus error.’

211 *Eurotas*] Fluvius Laconiae, ad quem educati Castor et Pollux.

214 *Solium*] Imperium Parthorum: signum pro re signata, Metonymicòs.

216 *Barbarus tiaras*] Qualem habent Barbari: *Tiaras* autem est Regium capitis insigne, quod soli Reges

rectum, et velut *consurgens* gestabant, aliis depressum gestantibus. Et tum Parthorum dominatio late per Orientem patebat.

Arsacio consurgeret ore] Consurgeret supra os, in capite scilicet Principis *Arsacii* vel *Arsacidae*, a primo Rege *Arsace*.

217 *Luxuque fluentem*] More Regum Orientis, qui diffiunt, consumenturque deliciis.

Major et utilior fato conjuncta potenti,
 Vile latens virtus. Quid enim submersa tenebris
 Proderit obscuro? veluti sine remige puppis;
 Vel lyra, quæ reticet; vel, qui non tenditur, arcus.
 Hanc tamen haud quisquam, qui non agnoverit ante 225
 Semet, et incertos animi pacaverit æstus,
 Inveniet. Longis illuc ambagibus itur.

steinmæte. Virtus excelsior et fructuosior juncta magnis fati; si delitescat, abjecta est: nam illa virtus sepulta obscuritate, quid proficiet ignoto? erit sicut navis absque remis: aut sicut lyra, quæ silet: aut sicut arcus, qui non contenditur. Nemo tamen reperiet hanc virtutem, qui non prius cognoverit se ipsum, atque sedaverit perturbationes affectuum fluctuantes. Itur ad hanc virtutem per anfractus longos.

et utilior fato conjuncta potenti, Vile latens Virtus. quid enim submersa tenebris Proderit, obscuro veluti sine remige puppis, Vel lyra, quæ reticet, vel qui non tenditur arcus? et hoc probat Heins.—221 *utilior* Put. Oxon. pr. et sec. m. sec. duo Leid. *ulterior* Petav. tert. *ulterior facto* Var. LL. ed. Antv. *facto* duo Vat. Rott. Vicet. Parm. Ald. Isingr. *fato* viginti duo Codd. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. *facto* vel *fato* Florent. *potenti* Oxon. sec. m. pr.—222 *Virtus vile latens* Med. quart. *mox quid si* Med. tert. *submissa* Med. sec. *lutebris* Rott. Florent. Med. sec. Moret. sec. *tenebris* Med. quart. —223 *Proderet* Vat. tert. *Proderit*. Moret. pr. *Proderit?* Moret. sec. Exc. Gevart. *Proderit obscuro?* Put. Reg. Thuan. Mazar. Pat. Petav. pr. Ambr. sec. Var. Lect. e marg. Parm. *Proderit? obscuro veluti* Vicet. Ald. Isingr. et al. *Proderit obscuro:* tres Vat. et Farn. in Vat. sec. autem et Rott. colon desideratur. *obscuris* Ambr. pr. Leid. pr. m. sec. Sched. Gud. Heinsius ascripserat Lucan. Paneg. ad Pison. p. 120. ed. Pithæi. *sine remige* Med. tert. *sub remige* duo Vat. Pal. Farn. Florent. un. Heins.—225 *Haud tamen hanc q.* Med. sec. *haudquaquam* Vat. pr. Farn. *aut quisquam* Var. LL. ed. Antv. *cognoverit* Vat. sec. Pal. Pric. Pat. *agnoverat* Vat. tert. Florent.—226 *incertos* Pat. Reg. Thuan. tres Petav. *ingratos* Moret. sec. *incestos* decem scripti, Sched. Gud. Voss. a m. pr. marg. Isingr. *animum* Med. tert. *placaveris* Vat. quart. m. pr. *placaverit* decem alii. *paccaverit* Put. *pacaverit* Pat. Heinsius annotaverat seqq. *incerti animi æstus*] Valer. Flacc. Lib. v. 303. ‘Præcipue Æsonidem varios incerta per æstus Mens rapit.’ vid. Salmas. ad Hist. Ang. p. 181.—227 *longisque* Florent. *illic*

NOTE

221 *Fato conjuncta potenti*] Virtus Principum, quæ solet nancisci fatum magnum et potens.

222 *Vile latens*] Virtus latens est vile negotium: ‘Dulce sopor fessis.’ Virgilius.

225 *Agnoverit*] Scientia est oraculo digna, γνῶναι σεαυτὸν, nosse seipsum, et quid de se Deus, patria, parentes, amici expectent.

226 *Incertos æstus*] Animi affectus instabiles, et maris instar, hominem

fluctuantem efficientes. Et jure quidem Theodosius jubet placari animi motus; ad iram enim erat propensior, et hac inflammatus sævierat atrociter in Thessalonicenses. Vide Lib. II. in Ruf. v. 280.

227 *Longis illuc*] Ad virtutem, longa, ardua, salebrisque et anfractibus plena via est. Sed ad eam consequendam duo requiruntur, nosse seipsum, et placare animi cupiditates.

Disce orbi, quod quisque sibi. Cum conderet artus
 Nostros, ætheriis miscens terrena, Prometheus,
 Sinceram patrio mentem furatus Olympe 230
 Continuit claustris, indignantemque revinxit.
 Et cum non aliter possent mortalia fingi,
 Adjunxit geminas. Illæ cum corpore lapsæ

Edisce pro orbe, quod privatus ediscit pro se. Cum Prometheus effingeret corpora nostra, commiscens res terrestres cælestibus, raptiens ex Cælo natuli animam spiritalem, eam coërcuit hoc carcere, et alligavit repugnantem: cumque mortalia non possent aliter formari, addit duas animas, sentientem, et vegetantem. Illæ

Pat. Moret. sec. Med. quart.—228 *orbis omnes* Vat. Pal. Farn. Exc. Gevart. *orbi* Med. tert. Tholos. Leid. pr. Ambr. tert. Florent. qui Glossam adjungit *i. e. de orbe. orbis vel orbi* Pric. *quod quosque* Florent. Mazar. *quodcumque inc.* Heins. *quod quisque vel quodcumque* Lov. a m. s. *sibi est* Med. tert. *orbis quodcumque* Ambr. sec. sed in margine alia manu *orbi quod quisque.* in Excerptis Schotti a Gronovio seqq. ascripta erant, *Discordis* Dempster. p. 400. Philostr. de vit. Apollon. L. viii. c. 3. p. 392. Barth. Advers. xv. 14. Dionys. Long. p. 110. Isocrates ad Nicocl. p. 34. Veget. prolog.—230 *patrio* Raphael. Isingr. Pric. a m. pr. et sec. Moret. sec. et Wolf. Cyprian. de Mortal. c. 13. ‘nam quod moriturus audivit, ad hoc audivit, ut diceret. audivit non sibi ille sed nobis,’ *dum* Jun. pr. Vat. tert. *crederet id.* Vat. tert. et Wolf. *patri* quatuordecim alii, item Var. LL. ed. Antv.—231 *recepit* Med. pr. m. pr.—232 *frangi* Vat. tert. Rott. Med. sec. m. pr. *fingi vel frangi* Pric.—233 *Adjungit inc.* Heins. *gemmas vel geminus* Thuan. *cum e corpore* Vat. pr. Farn.—

NOTÆ

228 *Disce orbi, &c.*] O Honori, disce pro orbe regendo, quod privatus quisque discit, ad seipsum regendum, suamque familiam.

229 *Prometheus*] Filius Iapeti, primus hominem e luto finxisse dicitur, et Minervæ, opus ipsius admirantis, ope in Cælum fuisse sublatus. Hic ferulam seu virgulam rotæ Solis admovit, eaque accensa, ignem detulit in terras, quo luteum sum hominem animavit. Dictus est Prometheus ἀπὸ τῆς προμηθείας, a providentia Dei, qui ‘formavit hominem de limo terræ, et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ:’ hoc est, animam rationis participem, spiritalem, quæ velut ignis cælestis hominem animat. Has fabulas ex sacris historiis detortas esse nemo non videt.

Ætheriis] Miscens lutum rebus cæ-

lestibus, hoc est corpus anima cælesti.

230 *Sinceram mentem*] Animam sinceram, et puram ab omni corporea fæce: animam rationis participem, spiritalem, immortalem.

231 *Claustris*] Animam velut in carcere corporeo, repugnantem coërcuit, atque vinxit.

232 *Non aliter*] Et cum homo mortalis non posset fingi, ac formari aliter, quam si anima ejus spiritalis, cælestis, immortalis jungeretur corpori mortali ac terreno, per vinculum ali-quod; ideo Prometheus addidit geminas animas, unam sentientem, alteram vegetantem, quæ essent velut nexus et vincula animæ immortalis cum corpore mortali. Sic Virgilius dat ‘tres animas’ Herilo.

233 *Illæ*] Anima sentiens, et anima vegetans.

Intereunt: hæc sola manet, bustoque superstes
 Evolat. Hanc alta capitis fundavit in arce 235
 Mandatricem operum, prospecturamque labori.
 Illas inferius collo, præceptaque summæ
 Passuras dominæ, digna statione locavit.
 Quippe opifex veritus confundere sacra profanis,
 Distribuit partes animæ, sedesque removit. 240
 Iram sanguinei regio sub pectore cordis
 Protegit imbutam flammis, avidamque nocendi,

pereuntes cum corpore moriuntur: hæc remanet una, et vivens post rogum exsilit. Prometheus collocavit hanc in celso vertice capitis, imperaturam faciendam, et provisuram operibus. Posuit illas, sentientem et vegetantem, infra cervicem, perlaturas in loco apto imperia Reginæ supremæ. Etenim Creator timens miscere sacra cum impuris, separavit sedes animæ et mansiones divisit ab invicem. Regio quædam sub domicilio cordis sanguinem facientis foret iracundiam incensam igne,

234 *Intereant* Vat. pr. Heinsius sequentia ascripserat: 'Hæc et sequentia omnia ex Timæo Platonis hausit. Cic. Lib. i. Tusc. Quæst. Ejus auctor Platonem triplicem fingit animam, vid. ibi seqq. Hanc Platonis sententiam Galenus probat ac passim sequitur, etsi Aristoteli improbatam. vid. Jul. Firmicum contra gentes p. 8. ed. Leid. in 4. Ouzel. p. 74. Wouwer. in Minuc. p. 21. Elmenhorst. p. 37.'—236 *prospecturamque laborum* Lov. *perspectricemque laborum* Petav. pr. *præspecturamque* Moret. sec. *perspecturamque* Reg. *spectatrici- que laborum* Vat. quint. *prospectricemque* Moret. pr. Jun. Vat. quart. unus Pet. Ambr. sec. m. sec. *laborum* Moret. pr.—237 *Illis* Thuan.—238 *digne* Reg.—239 *conjungere sancta* Moret. sec. *committere* Pal. Med. pr. *sacra* Vat. sec. *sancta* sedecim alii.—240 *remisit* Farn. m. pr.—241 *Iram*, vid. Val. Maxim. ix. 3. Horat. Carm. i. 16.—242 *imbustam* Leid. pr.—243 *rabies* Jun. pr. *tumescit*

NOTÆ

234 *Hæc*] Anima rationis particeps sola vivit, sola superstes, corpore in pyra cremato, evolat in Cælum.

235 *Hanc*] Animam rationis participem collocavit in capite, tanquam in arce, in qua, ut Regina, imperat faciendam, providetque rebus omnibus.

236 *Labori*] Quo vita humana constat: quippe vita labor est perpetuus.

237 *Illas*] Sentientem et vegetantem inferius collocavit, ut ex ipso loco inferiore, in quo constitutæ sunt, discant parere animæ, superiori in sede regnanti.

239 *Opifex*] Prometheus, vel po-

tius divina providentia.

Sacra profanis] Metuens confundere animam rationis compotem, quæ est sacra atque 'divinæ particula auræ,' cum profanis, hoc est, cum impuris terrenisque animabus sentiente et vegetante, quæ e materia conflatae sunt, et quæ secum trahunt perturbationes animi, ut iram, odium; sedes earum omnium separavit, atque distinctit: adeo ut ex illis una pars esset superior; altera inferior.

241 *Pectore cordis*] Sub domicilio cordis, sub intimo corde; ubi sedem iræ Platonici reponunt, simulque fontem sanguinis; quod ultimum astruit Aristoteles, et contra Galenum aliosque medicos multi recentiores.

Præcipitemque sui. Rabie succensa tumescit:
 Contrahitur tepefacta metu: cumque omnia secum
 Duceret, et requiem membris vesana negaret; 245
 Invenit pulmonis opem, madidumque furenti
 Præbuit, ut tumidæ ruerent in mollia fibræ.
 At sibi cuncta petens, nil collatura Cupido,
 In jecur et tractus imos compulsa recessit.
 Quæ, velut immanes reserat dum bellua rictus, 250

et cupidam nocendi, et se præcipitantem. Ea regio inflammata furore turget, adhuc subcalida, angustatur timore; et cum ira raperet cuncta secum, atque insana non daret quietem corpori, reperit auxilium pulmonis, et illum objecit humidum ardenti, ut fibræ turgentes subsiderent leniter. Sed cupiditas poscens pro se omnia, et nihil datura, pulsa secessit in jecur, et regiones infimas. Quæ cupiditas, sicut

////////

vel tremescit Vat. quart.—244 *tepefacta* tres Vat. Farn. Pric. Oisel. Exc. Lucens. pr. *stupefacta manu vel metu* Lov. *stupefacta* Pal. Med. pr. Ambr. pr. et sec. m. sec. ed. Parm. Vicet. et sic edidit Gesn. *tabefacta* vet. Cod. unde *labefacta* legit Heinsius. ut Lib. r. in Ruf. init. ‘rursus labefacta cadebat Religio.’ *tremefacta* Pric. *tumefacta* Med. tert. *tepefacta* vel *stupefacta* Vat. pr. *tabefacta* vel *stupefacta* Reg. Oxon. *fecit pro secum* Med. quart.—245 *Verteret* Moret. pr. *rabies vesana* Put. *lccaret* Thuan.—246 *furenti* viginti Codd. Exc. Gevart. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. *fluenti* ed. Vicet. *furoris* Put.—247 *timidæ* pro *tumidæ* Leid. pr.—248 *At sibi cuncta petens.* Heinsius ascripserat locum Val. Max. ix. 4. *certa* Var. LL. ed. Antv. *nec collatura* Reg. *nil collatura* Exc. Læti. *collatura* Exc. Lucens. pr. *secum latura* Ald. *cum latura* Med. tert. *celatura* ed. Vicet. *præstatura* Pric.—249 *compressa* Exc. Voss.—250 *immanis* Med. tert. Reg. Pat. Oxon. pr. Exc. Lucens. pr. et Var. LL. e marg. Parm. *reserat* Med. sec. *reseret* Jun. Leid. Lovan. Var. LL. e marg. Parm. Ald. et alii. *dum* duo Med. Put. Var. LL. e marg. Parm. et Ald. *dum*

NOTÆ

243 *Præcipitemque sui*] ‘Furor iraque mentem Præcipitant,’ et ad temere agendum impellunt.

Rabie succensa] Illa regio per iram effervescit atque ebullit, venis toto corpore incensis.

244 *Tepefacta*] Adhuc subcalida, et refrigescens ex illo ardore iracundiæ contrahitur, detumescit. Alii legunt *tremefacta metu*, vel *stupefacta*, nec male.

245 *Duceret*] Cum ira secum omnia raperet, everteret, et suo motu totum corpus, velut torrens, opprimeret atque pessumdaret, pulmonem invenit, cujus humido et salutari flatu, fervorem cordis ardentis atque

furentis leniat atque eventilet.

247 *In mollia*] Ut fibræ tumentes subsident leniter, fiantque molliores.

248 *Cupido*] Cupiditas mater omnium scelerum, sed præsertim avaritiæ et amorum, in regione jecoris, quæ regio inferior est quam sedes cordis, collocata est. Hinc distichum illud: ‘Cor sapit, et Pulmo loquitur, Fel concitat iras, Splen ridere facit, cogit amare Jecur.’

249 *Tractus imos*] Quos pudor abscondit, et nominare vetat.

Compulsa] Cupiditas et libido, nisi coercerantur, emicant, et partem superiorem invadunt, impudenterque turbant.

Expleri pascique nequit : nunc verbere curas
 Torquet avaritiæ, stimulis nunc flagrat amorum :
 Nunc gaudet, nunc mœsta dolet : satiataque rursus
 Exoritur, cæsaque redit pollentius Hydra.
 Hos igitur potuit si quis sedare tumultus, 255
 Inconcussa dabit puræ sacraria menti :
 Tu licet extremos late dominere per Indos,
 Te Medus, te mollis Arabs, te Seres adorent :
 Si metuis, si prava cupis, si ducers ira,

bestia cum aperit guttur ingens, non potest satiari et nutriri : modo flagello impellit curas avaritiæ, modo latatur, modo tristis affligitur ; et saturata iterum exsurgit : ac renovatur valentius Hydra interfecta. Si aliquis ergo vult placare hos motus animi, præbebit animæ sinceræ templa stabilia. Tu etiamsi regnes longius, per Indos ultimos ; etiamsi Medi udorent te, et Arabes et Seres : si times, si desideras im-

////////

vel cum Vat. tert. Heinsius conjicit *ceu*.—251 *Compleri* Moret. sec. *nequit* Mazar. Ambr. pr. Exc. Lucens. sec. ed. Vicet. *velit* triginta alii, Var. LL. ed. Antv. et marg. Parm. *velit* vel *nequit* Pric. *nunc verbere* vel *contraria* Lov.—252 *dum flagrat* Exc. Voss. *amoris* Vat. pr. Pat. Moret. item Ambr. pr.—253 *Tunc gaudet* Ambr. sec. *gaudet* etiam habet Petav. tert. m. pr. *mæsta silet* marg. Isingr.—254 *valentius* Med. tert. *parentius* Reg. *pollentior* Moret. sec.—255 *potuit* si quis Vat. pr. et tert. Farn. Pric. Rott. Pal. Oisel. si quis *potuit*. Jun. pr. Petav. pr. Ambr. sec. Med. tert. duo Moret. inc. Heins. *poterit* Vat. duo. Ambr. sec. *sedare* Var. LL. ed. Antv.—256 *sacraria mentis* Moret. pr.—257 *longe* Moret. sec. *dominare* Vat. tert. Farn. Rott. Oisel. Med. sec. Petav. sec.—258 *adorent* duo Vat. Pat. *adorat* Moret. pr. *adorant* Med. sec. Oxon. pr.—259 *prava* viginti

NOTÆ

251 *Expleri*] Cupiditas enim e sua natura est insatiabilis, ac proinde non potest expleri ; immo ne quidem satis nunquam pasci. Unde cum belua non immerito comparatur.

252 *Avaritiæ*] Cupiditas modo avaritia, quasi verbere, torquetur et agitur ultro citroque : modo amore incenditur, &c.

253 *Satiataque*] Cupiditatem cum putas esse satiatam atque contentam, sicque edomitam, ea tamen iterum exsurgit fortius ac valentius quam Hydra ; cui, cum caput abscissum est, duo pullulant. Ea nempe cupiditatum natura est, ut iterum reviviscant, cum extinctas putamus : ideo improbo labore domandæ sunt.

256 *Puræ sacraria menti*] Si quis possit sedare tumultuaria pugnan-

tium inter se cupiditatum bella, anima ab omni motuum perturbatione ac contagione pura atque tranquilla, in ipso præsidebit capite, tanquam quoddam numen in templo stabili et inconcusso ; et in hac animæ tranquillitate posita esse videtur beatitudinis humanæ ratio.

258 *Medus*] Medii, Arabes, Seres, Indi, sunt Asiæ populi celebres.

Mollis Arabs] Arabes mollitia et luxu diffuere dicuntur.

Seres] Populi sunt in extrema Asia ultra Tartariani, vulgo Sinenses vocant.

Adorent] Reges adorare familiare erat Persis, Seribus, et aliis populis Orientis.

259 *Si metuis*] Si es obnoxius timori, malo desiderio, iræ ; eris ser-

Servitii patiere jugum: tolerabis iniquas 260
 Interius leges. Tunc omnia jure tenebis,
 Cum poteris rex esse tui. Proclivior usus
 In pejora datur: suadetque licentia luxum,
 Illecebrisque effrena favet. Tum vivere caste
 Asperius, cum prompta Venus: tum durius iræ 265
 Consulitur, cum pœna patet. Sed comprime motus:
 Nec tibi quid liceat, sed quid fecisse decebit,

proba, si abriperis iracundia, feres jugum servitutis: feres duras leges interius. Tum imperabis cunctis merito, si valebis esse imperator tui ipsius. Consuetudo prior ruit in mala majora, et libertas persuadet luxuriam, atque effrenata indulget voluptatibus. Tum difficilius est vivere pudice, cum facilis est voluptas: tunc impeditur iracundia operosius, cum facilis est vindicta. At cohibe affectus pravorum, et cogites, non quid permittatur tibi, sed quid decorum erit agere: et contemplatio hones-

*****

quatuor Codd. Exc. Gevart. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. et Sched. Gud. parva Med. quart. Bonon. et ed. Vicet. capis Jun. pr. velis Pric.—260 Si ritii Med. quart. patiare Vat. tert. Pat. Jun. pr. Leid. pr. m. pr. tolerabit Var. LL. ed. Antv.—261 Interius Exc. Læti et Lucens. pr. Ulterius ed. Vicet. Interius vel Imperii Lov. mox jura pro jure Jun. pr. timidis Tholos.—263 luxum Vat. quint.—264 Illecebris effrena Florent. Med. sec. Lov. et Ald. patet Moret. sec. tunc vivere Vat. quart. et quint. quam vivere Vat. pr. tum vivere tredecim alii, Exc. Gevart. et Lucens. sec. juste Med. quart. Put.—265 tum prompta Pal. Med. pr. prompta motus Exc. Voss. tunc durius Bonon. Pat. Tholos. tres Ambr. Moret. sec. Exc. Gevart.—266 Consultum Reg. a m. sec. Tholos. Consultus Petav. sec. Consulimus Vat. pr. Farn. Oisel. Leid. pr. Consulimur Vat. tert. Pric. Exc. Voss. Consulitur decem alii, Exc. Lucens. sec. item Var. LL. e marg. Parm. Consulimus Vicet. Parm. dum pœna Put. petet pro patet Pal. Med. pr. pœna pati Jun. pr. plena patet legebat Heins. supprime Pric. comprime Exc. Voss.—267 Ne tibi Vat. pr. Med. sec. Bonon.

NOTE

vus cupiditatum tuarum, et servitutis jugo, bovis instar, opprimeris. Ceterum hos versus multi viri docti aureis literis censent inscribendos in institutione Principum.

Si duceris irā] Jure Theodosius ait vitandam esse iram, qua ipse inflammatus ita saevierat in Thessalonicenses. Vide in Ruf. II. 280. Seneca de ira: 'Si effectus ejus damnaque intueri velis, nulla pestis humano generi pluris stetit. Videbis cædes ac venena, et reorum mutuas sordes, et urbium clades, et totarum exitia gentium,' &c.

261 *Interius*] In te ipso patieris duras leges, et senties 'legem in

membris tuis repugnantem legi mentis tuæ.' S. Paulus.

262 *Proclivior usus*] Habitus seu consuetudo præceps ruit in pejora magis ac magis. S. Augustinus: 'E voluntate perversa facta est libido, et dum servitur libidini, facta est consuetudo, et dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas.'

263 *Licentia*] Licentia et impunitas, pessima sunt vitiolorum incentiva. Cicero: 'Impunitatis spes maxima est illecebra peccandi.'

266 *Pœna patet*] Difficilius prospicitur iræ retinendæ, cum ostenditur facilis vindicta, et occasio pœnæ sumenda.

Occurrat: mentemque domet respectus honesti.

Hoc te præterea crebro sermone monebo,

Ut te totius medio telluris in ore

270

Vivere cognoscas, cunctis tua gentibus esse

Facta palam; nec posse dari regalibus usquam

Secretum vitii: nam lux altissima fati

Occultum nihil esse sinit, latebrasque per omnes

Intrat, et abstrusos explorat fama recessus.

275

Sis pius inprimis: nam cum vincamur in omni

tatis superet animum tuum. Insuper hoc admonebo te verbis frequentibus, ut scias te vivere in ipso conspectu totius Orbis, et tuas actiones esse coram omnibus populis, neque ullum arcanum locum posse quæri peccatis Regum. Etenim splendor celsissimus fati regalis nihil permittit manere absconditum, et penetrat per cuncta latibula; et fama perscrutatur angulos occultiores. Esto pius et clemens ante omnia: etenim

//////////

Lov. inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm. *quod liceat* Rott.—268 *Occurret* Lov. dein *domat* Reg. Jun. pr. item Oxon.—269 *Hæc* Med. quart. Mazar. *manebo* Thuan. *docebo* Ambr. pr. m. pr.—270 *Ut tu te totius* Vat. quart. m. pr. *ore* Oxon. pr. Ambr. sec. Reg. m. pr. inc. Heins. Petav. sec. Exc. Lucens. sec. *orbe* decem al. et ita edidit Gesn. *ore* vel *orbe* Leid. pr.—272 *Fata* Oxon. pr. Med. tert. *usquam* Med. tert. *unquam* Jun. Var. LL. ed. Antv. et al.—273 *lux altissima fati* Gronov. in Exc. Schotti ascripserat locum Dion. Lib. III. p. 559.—274 *nil* quatuordecim Codd. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. Lovan. Leid. edd. Vicet. Ald. Colin.—275 *abstrusos* Med. tert. Livin. Exc. Lucens. sec. *obtrusos* Vat. tert. Farn. Oxon. pr. *obstructos* Jun. pr. *obstrusos* Oxon. edd. Vicet. Parm. Ald. Isingr. Colin. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. *obstrusos* vel *obstructos* Oxon. sec. *obscuros* marg. Isingr. ex cod. Barth. *implorat* decem Codd. et Exc. Schotti cum Glossa S. *explorat*. *explorat* decem alii et Exc. Lucens. sec.—276 *Sis* Leid. et edd. Vicet. Ald. Isingr. Colin. Gryph.

NOTÆ

267 *Quid liceat*] Plinius: 'Leges Principi nemo scripsit: non tamen ei licet, quod libet, ac minimum decet licere, cui nimium licet.' Alexander in Plutarcho: πάντων αἰδόμενος δέω περιεῖναι, τοῦ δικαίου δὲ ἡττᾶσθαι: *Putans omnia sibi circumoccupari quidem, sed justitiæ submitti se oportere.*

268 *Respectus honesti*] Contemplatio et reverentia honestatis.

Honesti] 'Et incoctum generoso pectus honesto.' Persius.

269 *Crebro sermone*] Repetita sæpius admonitione inculcabo, ne id ex animo excidat. O digna magno Principe monita!

272 *Facta palam*] *Facta* Regum

sunt in oculis omnium gentium. Etsi e Seneca: 'Magna pars peccatorum tollitur, si peccatoris testis assistat: quo sensu esse illi debent, qui factorum suorum πολλοὺς μάρτυρας ἔχουσι, multos habent testes. Pindarus.

273 *Secretum*] Euripides (Iph. T. 670.) τὰ γὰρ τῶν βασιλέων παθήματα ἴσασι πάντες: *Regum vitia omnes cognoscunt.*

Lux] Altissimus splendor eorum fati, hoc est, majestatis, quæ ipsis fato contigit.

275 *Abstrusos explorat famam recessus*] Et quid fugere queat monstrum illud, cui quot plumæ, tot oculi, tot linguæ, tot ora, tot aures?

Munere, sola Deos æquat clementia nobis.
 Neu dubie suspectus agas: neu falsus amicis,
 Rumorumve avidus. Qui talia curat, inanes
 Horrebit strepitus, nulla non anxius hora.
 Non sic excubiæ, non circumstantia pila,
 Quam tutatur amor: non extorquebis amari.
 Hoc alterna fides, hoc simplex gratia donat.
 Nonne vides, operum quo se pulcherrimus ille

280

cum superemur a Diis in omni virtute, una clementia nos assimilat Diis. Neve quid facias animo dubio et suspicaci: neve sis simulator amicitia, aut cupidus rumusculorum. Qui sequitur ista, timebit vana murmura, inquietus momentis omnibus. Non ita custodiæ, non ita arma cingentia defendunt Principem, quam amor subditorum. Non coges alios ad amorem tui. Hunc fidelitas mutua parit, hunc sincerus candor. An non aspicias, qua concordia mundus ille ornatissimus

~~~~~

Sic Farn. et inc. Heins. in fatis Pric. Exc. Voss. imprimis Heins. Gesn. et ed. Bipont.—278 Nec dubie Pal. Med. pr. Ne Jun. pr. Leid. sec. inc. Heins. ne falsus Pric. Lov. Jun. Leid. Voss. amicus Pat.—279 Rumorisve Vat. pr. currit ed. Vicet.—281 Nec sic Vat. sec. Pal. Med. pr. et quart. non circumstantia sedecim scripti, Var. LL. e marg. Parm. nec duo Vat. Pal. Farn. pila vel tela Reg.—282 tutetur Put. extorquebit Med. quart.—283 Hac alterna Vat. pr. æterna conjiciebat Heins. simplex Moret. sec. gloria Med. sec.—284 quo se Thuan. Petav. tert. Med. quart. et sic legebat Heins. qui se Vat. pr. Farn. Lov. Jun. pr. Oxon. pr. quod se alii magno numero, Exc. Gevart. Lucens. sec. Voss. Ms. Palm. Var. LL. e marg. Parm. et Sched. Gud. quod non Tholos. pulcherrimus ille Med. quart. Put. Moret. pr. iste Pat. ipse decem alii.—

NOTÆ

276 *Pius*] Gregorius Thaumaturgus: εὐσέβειαν μητέρα παρὶ τῶν ἀρετῶν ὁρθῶς λέγοντες: Pietatem matrem dicunt virtutum, qui recte dicunt.

277 *Clementia*] ‘Pietate et Justitia Principes Dii fiunt.’ Seneca pro persona Angusti. ‘Animum vincere, iracundiam cohibere, &c. Hæc qui faciat, non ego cum summis viris comparo, sed simillimum Deo judico.’ Cicero.

278 *Dubie suspectus*] Ne indulgeas suspicionibus dubiis; ne credas calumniis, &c. Ipsam maledicentiam sprevere Cæsar, Augustus, et alii magni Principes.

Falsus amicis] Ne simules te amare, ne decipias amicos.

280 *Anxius*] ‘Dii Deæque! quam

male est extra legem viventibus! quod semel meruerunt semper expectant.’ Petronius.

282 *Amor*] ‘Amor subditorum, minus alienens.’ Id sæpius usurpabat Ludovicus XII. populi pater.

283 *Alterna fides*] Amor mutuus et fidelitas reciproca. ‘Ego tibi monstrabo amatorium, sine medicamento, sine herba, sine ullius veneficæ carmine. Si vis amari, ama.’ Seneca.

Simplex gratia] Simplicitas et candor, quæ conciliant amorem et gratiam omnium.

284 *Nonne vides*] An non vides quomodo mundus ille pulcherrimus partes omnes suas contineat, velut quodam amoris et concordia vinculo inter se conjunctas?

Mundus amore ligat, nec vi connexa per ævum 285
 Conspirant elementa sibi? quod limite Phœbus
 Contentus medio, contentus littore pontus?
 Et qui perpetuo terras ambitque vehitque,
 Nec premat incumbens, oneri nec cesserit aër?
 Qui terret, plus ipse timet. Sors ista tyrannis 290
 Convenit. Invideant claris, fortesque trucidant:
 Muniti vivant gladiis, septique venenis:

operibus vinciat sese, et elementa consintiant secum, non per tempus colligata inter se impetu aliquo? an non aspicias, quod Sol contentus via media sit, quod mare contentum sit littoribus; et aër qui cingit et sustentat semper terras, neque opprimat subsidens, neque opprimatur pondere? Ille qui terreat alios, ipse magis metuit: ea propria est Tyrannorum conditio, ut invidcant viris illustribus, occidantque generosos; vivant freti ensibus, et cincti venenis, incolant turres dubias, et timidi

285 *ligat* duo Vat. Pal. Rott. edd. Vicet. Parm. Junt. Isingr. Pulm. Ald. Colin. Gryph. *liget* viginti duo Codd. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. Scalig. Heins. et Gesn. *nec non connexa* Pat. *convexa* quatuor Vat. Farn. Jun. pr. Ambr. sec. inc. Heins. *connexa* Pal.—286 *Aspirent* Thuan. *Conspirent* octodecim alii, Exc. Gevart. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. et ita Heins. et Gesn. *qui limite* Vat. pr. Farn. Lov. *qui* Isingr. *quo* Jun. pr. *quod* viginti Codd. Exc. Gev. Lucens. sec. Sched. Gud. et Var. LL. e marg. Parm.—287 *Contemptus* Med. tert. *portus* inc. Heins. *pontos* Vat. quart. *pontus* vel *portus* Vat. tert.—288 *perpetuus* Moret. sec.—289 *nec premat incumbens*. cum *τελείσσι* Petav. tert. *omen* pro *oneri* Tholos. *hominum* Vat. quart. et quint. *ne cesserit* Mazar.—290 *ipse* Exc. Læti. *iste* ed. Vicet. *timet* Pal. Med. pr. *sors ipsa* Med. quart.—292 *vivant gladiis* duo Vat. Petav. pr. et sec. m. pr. *septique venenis* Petav. pr. *freti* Vat. tert. Med. sec. m. pr. Petav. sec. *freti*que vel *septique* Flo-

NOTE

Mundus pulcherrimus] Ornatus pulcherrimis operibus, unde a Græcis, κόσμος dicitur, id est, ornatus.

285 *Nec vi*] Elementa inter se conjuncta sunt, sed naturali quodam amoris nexu, non vi, non impetu.

286 *Phæbus*] Quod Sol sese contineat in Zodiaco seu in mediis limitibus Cæli, ut luceat propositque omnibus.

287 *Pontus*] Quod mare contineatur littoribus, seu terminis, quos constituit divina providentia, quos præterire non poterit.

288 *Ambitque*] Multorum ea est opinio, ut existent aëris molem non tantum superimpositam esse terris,

casque undequaque cingere, sed et eas ita sustentare, ut terra in medio aëre velut librata remaneat. Ovidius: 'Nec circumfuso pendebat in aëre tellus, Ponderibus librata suis.'

289 *Oneri nec cesserit*] Aër non cedat, non opprimatur pondere orbium celestium.

290 *Qui terret*] Sallustius: 'Fieri non potest quenquam a multis metui, quin ad eum e multis formido recidat.'

292 *Septique venenis*] Quod sepi-mentum! Tyranni se defendunt muniantque gladiis, ad sunt septi venenis. Hoc est, si qua vis ingruat, parata habent venena, quibus se pœnis

Ancipites habeant arces, trepidique minentur :
 Tu civem patremque geras. Tu consule cunctis,
 Non tibi : nec tua te moveant, sed publica vota. 295
 In commune jubes si quid, *censesve* tenendum,
 Primus jussa subi : tunc observantior æqui
 Fit populus, nec ferre negat, cum viderit ipsum
 Auctorem parere sibi. Componitur orbis
 Regis ad exemplum : nec sic inflectere sensus 300

minitentur. Tu vero agas civem et parentem. Tu provide omnibus, non tibi. Non desideria tua tangant te, sed desideria populi. Si aliquid imperas pro Rep. aut aliquid judicas observandum, tu prior exequere imperia tua. Tunc populus est religiosior custos justitiæ, neque recusat obtemperare, cum animadvertit ipsum legislatorem obedire suis legibus. Mundus regitur ad imitationem Principis; neque

////////

rent. *fullique vel septique* Moret. pr.—293 *Ancipites arces* probat Heinsius, ut lib. 1. in pr. Cons. Stilich. 142. ‘Ancipites rerum ruituro culmine lapsus;’ qui etiam *Præcipites* conjecerat: ut Ovid. Met. 1. 97. ‘Nondum præcipites cingebant oppida fossæ.’ *artes* Med. sec. Jun. pr. m. sec. ed. Vicet. et Var. LL. e marg. Parm. *arces* Exc. Lucens. sec. *aures* Moret. sec. Ambr. pr. m. pr.—294 *geras* Put. *feras* Pric. et Exc. Voss.—295 *Non tibi* viginti duo scripti, Exc. Lucens. sec. Ald. et Var. LL. e marg. Parm. *Nec tibi* Reg. mox *non tua* te Pric. Med. quart. Florent. Put. Mazar. *ne tua* Med. tert. *publica fata* Put. *facta* Pric. *nota* pro *rota* Var. LL. ed. Antv.—296 *In commune jubes* Exc. Schott. ubi Gronovius ascripserat, vid. Dio lib. LII. p. 559. Justin. III. 2. *censes* si quidque Med. tert. *si quid censesque* Vat. tert. Farn. Rott. Oisel. *censesve* Reg. duo Med. Petav. pr. ambo Moret. Leid. pr. duo Oxon. *tuendum* Ambr. tert. Exc. Gevart. unde Heins. conj. *censesve jubendum*.—297 *Jussa subi primus* Put. *sibi* Vat. tert. *subi* vel *sequi* Reg. *sic observantior* Pat. Var. LL. ed. Antv. *cum servantior* Med. quart. unde Heins. legit *conservantior*.—298 *negat* duo Vat. vet. Gyr. Med. tert. Reg. Thuan. Bonon. Pat. Ambr. et Petav. pr. Exc. Lucens. sec. Sched. Gud. *retat* quatuordecim alii. *retat* vel *negat* Lov. Oxon. sec.—299 *Autorem* Exc. Lucens. pr. *Actorem* Vat. tert. Pal. Med. pr. Petav. sec. Leid. Vicet. Ald. Var. LL. e marg. Parm. *cum ponitur* Thuan. Petav. sec.—300 *nec tantum* Vat. sec. *tantum necesse* Pal. *tantum flectere*

NOTÆ

eripiant. Sic enses paratos habent in hostes, venena in semetipsos.

293 *Ancipites*] Id est, arces ancipites, præruptas, altas, in quas descendere quis non facile queat, nisi in periculum haud dubium se adducere velit. Ovidius: ‘Ab ancipiti delapsus acumine montis:’ id est, excelso, prærupto.

294 *Tu civem*] Tu te geras, ut ci-

vem, ut patrem. Xenophon: Ἀρχων ἀγαθὸς οὐδὲν διαφέρει πατρὸς ἀγαθοῦ: *Bonus princeps non differt a bono patre.* Contra sentiebat Cæsar, de quo Lucanus: ‘Concessa pudet ire via, civemque fateri.’

Consule cunctis] Imperator enim cligitur, non ut sibi, sed ut ceteris provideat, iisque pacem pariat et tranquillitatem.

Humanos edicta valent, ut vita regentis.
 Mobile mutatur semper cum principe vulgus.
 His tamen effectis, neu fastidire minores,
 Neu pete præscriptos homini transcendere fines :
 Inquinat egregios adjuncta superbia mores. 305
 Non tibi tradidimus dociles servire Sabæos ;
 Armeniæ dominum non te præfecimus oræ ;
 Non damus Assyriam, tenuit quam fœmina, gentem.
 Romani, qui cuncta diu rexere, regendi :
 Qui nec Tarquinii fastus, nec jura tulere 310
 Cæsaris. Annales veterum delicta loquuntur.

edicta sic possunt regere animos hominum, ut vita regentis regit eos. Populus mutabilis perpetuo mutatur cum Rege. Nihilominus his perfectis rebus, ne velis contemnere inferiores, neve velis transgredi terminos præfixos homini. Arrogantia admixta dedecorat indolem eximiam. Non dedimus tibi Sabæos assuetos obedire ; non constituimus te Regem regionis Armeniæ ; non tradimus tibi populum Assyrium, quem fœmina rexit : gubernandi sunt tibi Romani, qui gubernaverunt omnia diu : qui nec passi sunt superbiam Tarquinii, neque passi sunt leges Cæsaris. Historiæ referunt peccatu antiquorum. Dedecus remanebit. Equis non in ater-

*****

Med. pr. non pro nec Thuan.—301 ut vita Petav. pr. Moret. sec. quam vita duo Vat. Pal. Farn. Rott. Oisel. Jun. pr. duo Oxon. duo Leid. Jura Leid. pr. Med. quart. vita vel jura Vat. tert. dicta ed. Vicet. vita regentis Exc. Læti et Lucens. sec. ut vita regentis vel quam jura tenentis Vat. pr. jura Jun.—303 neu duo Vat. Moret. sec. item Oxon. Exc. Lucens. sec. non inc. Heins. Moret. pr. Tholos. Ambr. sec. nec tres Vat. Pal. Farn. Rott. duo Ambr. Exc. Gevart. Voss. ne Pric. Leid. pr.—304 Nec duo Vat. Pal. Farn. duo Med. Leid. sec. Put. Mazar. Nec te ed. Parm. Ne pete Thuan. Pric. hominis Pat. hominum Pal. conscendere Vat. tert. transcurrere Pric. mores vel fines Put.—305 Inquinet Pric. admota Florent. adjecta inc. Heins.—306 Non te Oxon. duo et Leid. duo. Nec tibi Vat. quint. Thuan. Hunc tibi Mazar. dociles servire Moret. sec. dein—307 nec te præfecimus quatuor Vat. Pal. Farn. te non Put. non te reliqui omnes fere, Exc. Lucens. sec. Lov. Ald.—308 sic Med. quart. Put. Mazar. duo Moret. Nec damus quatuor Vat. Pal. Farn. Rott. Oisel.—310 non Florent. tenere pro tulere duo Vat.—311 edicta Pal. loquen-

NOTÆ

301 *Ut vita*] Pacatus: 'Blandissime jubetur exemplo.' Ceterum magni Duces si quid egregium a militibus perfici volebant, primi manum operi admovebant. Sic Germanicus apud Tacitum primus cespitem posuit in tumultu Varianis extruendo.

305 *Superbia*] Ea enim est ruina virtutum omnium, et qui altius se tollit, citius ruit graviore casu. Superbia dicitur, quasi ἐπὶ βλαῦ, *supra*

vim, quod vim omnem et violentiam superet. Et gravior est servitute contemptus.

306 *Sabæos*] Populos Arabiæ, thure divites.

308 *Assyriam*] Assyria regio est Asiæ, quam Semiramis fœmina rexit.

310 *Tarquinii*] Superbi, quem cum filiis ejecerunt Romani.

311 *Cæsaris*] Julii Cæsaris, quem occiderunt in ipso Senatu.

Hærebunt maculae. Quis non per sæcula damnet
 Cæsareæ portenta domus? quem dira Neronis
 Funera, quem rupes Caprearum tetra latebit,
 Incesto possessa seni? victura feretur 315
 Gloria Trajani; non tam quod Tigride victo
 Nostra triumphati fuerint provincia Parthi,

num condemnet monstra familiae Cæsareæ? Ecquis non cognoscet cædes crudeles Neronis? ecquis non cognoscet saxa probrosa Caprearum occupata a sene impurissimo? Laus Trajani mansura celebrabitur, non tam, quia domito Tigride, Parthi

tur Vat. quint. Pal. inc. Heins. Pat. Petav. pr. Ambr. sec. Leid. *loquuntur* septem alii.—312 *Horrebunt* Med. tert. Oxon. Jun. Leid. pr. m. sec. *Hærebunt* vel *Horrebunt* Reg. Oxon. pr. *mox damnet* Vat. sec. Med. pr. Moret. sec. Jun. pr. Oxon. sec. et Ald. *damnet* octo alii.—313 *portenta manus* Med. tert. quem Exc. Læti. *quam* Vicet.—314 *numera* conj. Heins. *Campanum* Oxon. sec. *tectu* Vat. pr. Farn. Med. sec. m. pr. *latebant* vel *latebunt* Farn. *latebræ* Var. LL. ed. Antv.—315 deest hic versus in quatuor Vat. tribus Med. item Florent. Put. Reg. Thuan. Mazar. Voss. Jun. pr. duobus Petav. totidem Leid. et Oxon. nec non Bonon. Tholos. Pat. Moret. sec. Lov. et duob. Ambr. sed in Petav. pr. et Tholos. manu recentiore margini ascriptus erat.—316 *non tum quod T. r.* Pal. Farn. Pric. Oisel. Exc. Lucens. pr. *tum qui* ed. Parm. Vicet. et Collin. *tandem* Vat. tert. *tanquam* Rott. Jun. pr. *pro Tigride* inc. Heins. *nec qui cum* Var. LL. e marg. Parm. *numquam* Var. LL. ed. Antv. *victor* Jun. pr.—317 *ficerent provincia* tres Vat. Pal. *fuerat* Vat. tert. Exc. Læti, Ald. Isingr. *fuerant* Rott. *fuerit* Vat. quint. Med. quart. Pat. Mazar. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *fuerint* quatuordecim alii, Exc.

NOTÆ

Annales] Historiæ loquuntur delicta veterum Imperatorum; quibus, cum Imperium male rexerint, sempiterna inuretur infamiæ macula. In hoc differunt Annales et Historiæ, quod Annales referant res gestas plurimum annorum, servato anni ordine: Historiæ vero referant res sine hac distinctione.

312 *Hærebunt*] Macula turpitudinis æternæ, ob male gestum Imperium, pravis Imperatoribus hærebunt.

313 *Cæsareæ*] Monstra domus Cæsareæ; quæ insignis fuit variis fœdisque criminibus, non solum ob Tiberium, Caligulam, Neronem, sed et ob fœminas, quales fuere infames Juliæ, filia, neptisque Augusti Cæsaris.

Dira funera] Parricidia infinita pa-

trata a crudelissimo Nerone.

314 *Caprearum*] Caprææ, parva insula ad oras Campaniæ in Italia, ubi Tiberius senex sese omni turpitudinum generi totum permisit; unde dicitur incestus senex, quia nulla libido est, nulla impudicitia, qua non se polluerit spurcissimum illud portentum.

316 *Trajani*] Principis optimi atque fortissimi; cujus hic præsertim mentio facta est, quod nonnulli dicerent ex ejus familia Theodosium originem duxisse.

Tigride] Tigris, vulgo, *Tigil*, et Euphrates, vulgo, *Frat*, sunt fluvii, qui alluvunt Armeniam, Mesopotamiam, quæ hic denotantur; ut familiare est poëtis, per fluvios designare provincias.

Alta quod invectus fractis Capitolia Dacis ;
 Quam patriæ quod mitis erat. Ne desine tales,
 Nate, sequi. Si bella tonant, prius agmina duris 320
 Exerce studiis ; et sævo præstrue Marti.
 Non brumæ requies, non hybernacula segnes
 Evellent torpore manus. Ponenda salubri
 Castra loco : præbenda vigil custodia vallo.
 Disce, ubi denseri cuneos, ubi cornua tendi 325
 Equius, aut iterum flecti ; quæ montibus aptæ,
 Quæ campis acies, quæ fraudi commoda vallis :

ericti fuerint ditionis nostræ ; non tam quia vectus in Capitolium excelsum, Dacis subactis ; quam quia benignus erat in patriam. O fili, ne cessa imitari tales Principes. Si bella imminuent, assuefac prius catervas disciplinæ severæ, atque præpara eas militiæ asperæ. Non otium hyemis, non hyberna emolliant luxu manus inertes : castra collocanda sunt in situ salutari : excubiæ vigillum deponendæ sunt in munitionibus. Edisce, ubi melius sit conglobari cuneos, ubi melius cornua explicari, vel rursus sinuari : qui exercitus sunt idonei in montibus, qui in planitie, quæ valles aptæ strategemati, quod iter sit arduum ? Si hostis confi-

Lucens. pr. Sched. Gnd. et ed. Vicet.—318 *invectus* Med. tert. *inventus* Var. LL. ed. Antv. *fractus* Bonon. *fractis* maxima Codd. pars, Exc. Gevart. Lucens. pr. Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv. ed. Parm. et Vicet. in Mss. Heins. invenit *fractum*.—319 *nec desine* tres Vat. *ne desine* quatuordecim alii, Exc. Gevart. et Lucens. sec.—320 *tonant* Vat. pr. et quint. Pal. Farn. Pric. Med. pr. Thuan. Mazar. Ald. et ed. Vicet. *juvant* Jun. pr. *sonant* Leid. sec. *canant* plurimi Codd. Exc. Lucens. sec. Sched. Gnd. et Var. LL. ed. Antv. *canant* vel *tonant* Vat. quart. Petav. pr. *canant* Helmæst. Jun. *post agmina* Petav. tert. *diris* Med. sec. *divis* Oiscl.—321 *aut sævo* Med. tert. *perstrue* Vat. pr. Farn.—324 *jugis custodia* Ambr. tert. *vigil* vel *jugis* Reg. et. Lov. *gracis* vel *vigil* Oxon. sec. *Concordia* inc. Heins. *belli pro vallo* Jun. pr.—325 *denseri cuneos* Livin. et Exc. Lucens. sec. et sic legit Heins. qui lectorem remittit ad notas in Ovid. iii. Fast. *densari* Pat. Pat. Gesn. *diversus cuneus* Jun. pr. *densus erit cuneus* triginta alii, Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. et e marg. Parm.—327 *In campis* Jun. pr. *quæ fraudi* sedecim Codd. Exc. Gevart. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. et Ald. *accommoda* Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. Parm. Isingr. Gryph. Colin. Raphael. *commoda* reliqui omnes, Exc.

NOTÆ

318 *Dacis*] Hi populi erant Danubio finitimi, quos vicit Trajanus.

321 *Exerce*] Disciplina militaris e Valerio Maximo : ‘Præcipuum decus et stabilimentum Romani Imperii.’

322 *Non brumæ*] Milites ne quidem per hyemem et hyberna a labore cessent ; ne emolliantur et enerventur otio, sicque in luxum et torporem in-

cidant.

325 *Cuneos*] Cunei sunt catervæ militum, in cunei formam conglobatæ.

Cornua] Sunt catervæ militum, instar cornu flexæ atque sinuatæ, ut hostem facilius circumveniant.

327 *Vallis*] Virgilius : ‘Est curvo anfractu vallis accommoda fraudi.’

Quæ via difficilis. Fidit si mœnibus hostis,
 Tum tibi murali libretur machina pulsu,
 Saxa rota: præceps aries, protectaque portas 330
 Testudo feriat: ruat emersura juvenus
 Effossi per operta soli. Si longa moretur
 Obsidio; tum vota cave secura remittas,

dit muris, tunc tibi machina vibrabitur tormento murali; contorque rupes; aries impetuosus, et testudo operta concutiat portas. Juvenes latentes erumpant per cuniculos terre egeste. Si obsidium longius te retardet; vide tunc, ne tutus

Gevar. Var. LL. ed. Antv. item e marg. Parm.—328 *Qua via* Vat. pr. Farn. Put. Mazar. Pat. Ambr. sec. Petav. tert. *Et quæ vel Qua via* Lev. *si fidit* Pal. Med. pr. *fidit* Med. sec. *fidis* ed. Vicet.—329 *Tum mihi* Med. sec. Jun. pr. Oxon. sec. *Tunc tibi* Vat. pr. Farn. Pric. Thuan. Moret. pr. *Tunc tua* Moret. sec. *murali libretur* duo Vat. *libretur murali* Oisel. Petav. pr. *Tum tibi muralis librato machina pulsu Saxa rotet* Gesn.—330 *Saxa rota* octodecim libri scripti. *rotat* Reg. Var. LL. ed. Antv. *rotet* Pal. tres Med. et quatuor Vat. *protectaque* Petav. tert. inc. Heins. *protectaque* viginti Codd. Exc. Gevar. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. et Ald. *protectaque* Vat. tert. Rott. Med. sec. Jun. pr. ed. Parm. et Vicet. *protectaque* Var. LL. ed. Antv. *projectaque* Bonon. *protectaque vel projectaque* Reg. *portentaque vel protectaque* Florent. unde *prætentaque* legit Heinsius, qui ascripserat seqq. *protectaque l. prætentaque.* apud Martial. Spectac. Ep. ii. similiter peccatum: ‘Splendida jam tecto cessent venabula ferro.’ lege *tento*, etsi non ignorem Scaligerum et Scriverium pro vulgata stare, quod venatores domum reversi fasciis involvant venabula.—331 *feriet* Pal. *reseret* Tholos. mox *ruit* Rott. *emensura* Vicet.—332 *effusi* Rott. *aperta soli* Vat. pr. Farn. *opaca* Var. LL. ed. Antv.—333 *tunc*

NOTE

329 *Murali pulsu*] ‘Tormento murali,’ Virgilius, seu impulsu, qui muros subruat, atque evertat.

330 *Aries*] Est machina bellica, e ligno ferroque compacta, tam portentosæ magnitudinis, ut aliquando sex hominum millia eam impellerent. Dicitur *Aries*, quod arietis instar, fronte feriat et labefactet. Alii legunt, *saxa ferat præceps aries*. In ultima obsidione Constantinopolis Machometes Othomannus vix trahebat monstrum æreum cum 150 bobus.

331 *Testudo*] Est quoque machina bellica, tabulatis, et crudo corio, ne comburatur, contexta; trabem ingentem funibus suspensam habens, quæ si unco tantum ferreo muniretur, ad avellenda saxa, *falx* dicebatur; si un-

co bifurco ad impetendos muros, dicebatur *Aries*; quod feriret, moxque retrocedens, Arietis instar, ad ferendum majore impetu concitaretur. Appellatur *testudo*, quod ceu viva testudo, modo caput exerat, modo abscondat.

332 *Effossi*] Inventus erumpat per effossos cuniculos, qui sic dicti sunt ab animali cuniculo, qui egrediendo humum, et sibi specus fodiendo, videtur docuisse hominem effodere cuniculos, ut hostium munitionibus improvisus adsit ad urbium eversionem. Martialis: ‘Gaudet in effossis habitare cuniculus antris, Monstravit tacitas hostibus ille vias.’

333 *Vota secura*] Cave, ne per ignavam securitatem, tua vincendi

Inclusumve putes. Multis damnosa fuere
 Gaudia: dispersi pereunt, somnove soluti. 335
 Sæpius incautæ nocuit victoria turbæ.
 Neu tibi regificis tentoria larga redundant
 Deliciis, neve imbelles ad signa maniplos
 Luxuries armata trahat: neu flantibus Austris
 Neu pluviis cedas; neu defensura calorem 340
 Aurea submoveant rapidos umbracula Soles.
 Inventis utere cibus: solabere partes

*minuas desideria vincendi; et credas conclusum hostem. Latitia fuit pernicio-
 multis Principibus. Milites dissipati, et oppressi vino occiduntur. Victoria fre-
 quentius incommodavit exercitibus imprudentibus. Neve tabernacula tua copiosa
 implentur tibi illecebris regalibus, neve luxus armatus ducat catervas inertes ad
 bella: neve remittas te Notis furentibus, neve imbribus: neve vela aurata æstum
 repulsura arceant calores fercentissimos Solis. Fruere alimentis repertis: levabis*

////////

Ambr. Jun. pr. ambo Moret.—334 *Inclusive* Med. tert. *Inclusumque* Vat. sec. Farn. Med. pr. ed. Vicet. *Inclusumne* Vat. quart. et quint. *putas* Oxon. pr.—335 *somno pereuntque* Moret. pr. *somnoque* Med. tert. ed. Vicet. *somnoque* vel *somnore* Oxon. sec. *somnore* reliqui magno numero, Exc. Gevart. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. item ed. Antv. et Ald.—337 *Nec tibi* Jun. pr. Var. LL. ed. Antv. *larga* Exc. Læti et Lucens. sec. *longa* Vat. pr. ed. Vicet. *redundant* Jun. pr.—338 *neve* Exc. Læti, et Var. LL. e marg. Parm. *non* Moret. pr. ed. Parm. et Vicet. *magistros* Med. tert. *ministros* decem alii. *maniplos* Moret. pr. inc. Heins. qui ascripserat. vid. de B. Gild. vs. 416.—339 *trahit* Jun. pr. *nec* inc. Heins. *ne* Moret. sec. Lov. *flantibus Austris* Lov. *flantibus Austri* Pal. Med. pr. Exc. Lucens. pr.—340 *Ne pluviisne* Lov. Moret. sec. Jun. pr. Leid. sec. *Nec pl. c. nec* decem Codd. Var. LL. ed. Antv. ed. Parm. *ne* septem alii, Exc. Gevart. et ed. Vicet.—341 *rabidos* Vat. quint. Med. sec. Thuan.—342 *utere* plurimi Codd. Exc. Lucens. sec. et Vicet. in Thuan.

NOTE

cupiditas, vigorque obsidentium re-
 langueat: cave ne ita putes inclusum
 hostem, ut non possit erumpere.
 Nam per istam stultam securitatem,
 quæ initium est calamitatis, milites
 dispersi vagantur, lætitiæ vinoque
 indulgent, sicque facile mactantur.
 Nullus enim facilius opprimitur,
 quam qui nihil timet.

336 *Incautæ*] Sæpe nimia exul-
 tatio, aut nimia fiducia de victoria
 referenda nocuit turbæ militum im-
 prudenti; quibus, quo magis victo-
 ria certa speratur, eo certior clades
 imminet: qui quo magis de victoria

non dubitant, eo facilius vincuntur.

339 *Luxuries armata*] Nimius ap-
 paratus aulicus, quales sunt Pistorēs,
 Coqui, Pincernæ, mensarum asseclæ,
 qui non sunt milites, sed potius luxus
 armatus, quo castra minime facien-
 da sunt.

*Neu flantibus Austris, neu pluviis ce-
 das*] Id est. ne cedas pluviis Austro-
 rum, qui nubili sunt, et pluviis: ne
 cedas tempestatibus, quod argumen-
 tum est animi generosi.

341 *Umbracula*] Vela, tapetes auro
 texti.

342 *Inventis cibus*] Sic Julium Cæ-

Æquali sudore tuas. Si collis iniquus,
 Primus ini : sylvam si cædere provocat usus,
 Sumta ne pudeat quercum stravissem bipenni. 345
 Calcatur si pigra palus, tuus ante profundum
 Prætentet sonipes : fluvios tu protere cursu
 Hærentes glacie ; liquidos tu scinde natatu.
 Nunc eques in medias equitum te consere turmas :
 Nunc pedes assistas pediti : tum promptius ibunt 350
 Te socio : tum conspicuus gratusque feretur
 Sub te teste labor. Dicturum plura parentem

tuos milites labore simili. Si mons est arduus, prior ascende. Si qua belli utilitas postulat excindere sylvam, ne erubescas, capta securi, prosternere quercum. Si palus tardu transitur, equus tuus prius exploret profunditatem, tu proscinde currendo flumina astricta gelu, tu seca nando liquentia. Modo tu eques, o Honori, conjice te in densas catervas equitum ; modo tu pedes astes cum peditibus. Illi tunc progredientur alacrius, te comitante : tunc sub te præsentem, opus nobile et jucundum sustine-

////////

glossa ascripta i. e. uteris. utare Leid. pr. Med. sec. Vat. tert. Rott. *partis* Vat. tert. item Petav. *paucis* Jun. pr. Med. sec. m. sec. *parthis* vel *paucis* Reg.—343 *tuos* Vat. tert. Oisel. Med. sec. Petav. tert. *tuas* Reg. *ruas* Oxon. sec.—344 *Primus uti* Vat. pr. m. pr. *prorocat astus* Florent. m. pr. Rott. Med. sec. Vat. tert.—345 *ne plurimi* Codd. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Vicet. *ne pudeat* Petav. tert. *quercus* Med. quart. *rapuisse* Ambr. pr. Exc. Schott.—347 *Pertentet* Vat. pr. Mazar. Farn. Exc. Lucens. pr. *Tentet equus sonipes* Pric. Exc. Voss. *primus pro fluvios* ed. Vicet. *tum* Med. sec. Put. inc. Heins. *curra* tres Vat. Pal. Farn. Pric. Oisel. *cursu* Ambr. sec. m. pr. Exc. Læti et Schotti. Vat. duo. *cursu* vel *curru* Med. pr.—348 *Hærentes* sedecim scripti, Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. ed. Vicet. *Horrentes* Jun. pr. Med. sec. Mazar. *Hærentes* vel *Horrentes* Reg. *Horrentes* Vat. tert. Rott. unde *Torpentes* conjiciebat Heins. *liquido* Oisel. Vat. tert. *liquidus* Vat. pr. *tum* inc. Heins. *succinde* Thuan. *volatu* Vat. tert. *meatu* vel *natatu* Lov.—349 *contere* Put.—350 *exsisas* Vat. quint. *equiti* Vat. pr. Farn. *assistas, pedites tum* Jun. pr. *tunc* duo Vat. Farn. Rott. Florent. duo Med. Put. Thuan. Petav. sec. *protinus* Pric. Med. tert. *promptius* Vat. tert. *protinus* vel *promptius* Med. sec.—351 *te conspicuus* Med. tert. *cum* Oxon. sec. *tunc* septem

NOTÆ

sarem circa victum adeo indifferen-
 tem fuisse aiunt, ut quondam ab
 hospite, condititium oleum pro viridi
 appositum, aspernantibus ceteris, so-
 lum etiam largius dicat appetisse
 Suetonius, ne hospitem negligentia,
 aut rusticitatis arguere videretur.

343 *Æquali*] Nunquam promptior
 ad arma miles, quam cum Imperator
 ‘opera inter talia primus Hortatur
 socios, paribusque accingitur armis.’

Virgilius.

345 *Ne pudeat*] Sic Cæsar apud
 Lucanum : ‘raptam primus vibrare
 bipennem Ausus, et acrimiam ferro
 præcidere quercum.’

349 *Eques*] Imperator modo eques,
 modo pedes pugnet, et primus ag-
 grediatur pericula. Cæsar in peri-
 culis, equum suum primus dimitte-
 bat. Suetonius.

Voce subis: Equidem, favcant modo Numina coeptis,
 Hæc effecta dabo: nec me fratrique tibi que
 Dissimilem populi commissaque regna videbunt. 355
 Sed cur non potius, verbis quæ disseris, usu
 Experior? gelidas certe nunc tendis in Alpes.
 Duc tecum comitem: figant sine nostra tyrannum
 Spicula: pallescat nostro sine barbarus arcu.
 Italiamne feram furiis prædonis acerbi? 360
 Subjectam? patiar Romam servire clienti?
 Usque adeone puer? nec me polluta potestas,

bitur. Honorius respondet voce, patri Theodosio locuturo plura: Ego certe, modo Dii aspirent consiliis meis, hæc ostendam perfecta: et nationes et imperium traditum mihi non aspicient me degenerantem a te et fratre. At quare non magis re ipsa patefacio quæ tu dicis sermone tuo? Vadis quidem nunc in Alpes frigidas, duc me socium tuum. Permite, tela nostra confodiant Tyrannum: permittite, barbarus pertimescat arcum nostrum. An ego Honorius sinam Italiam subditam esse furori prædonis crudelis? An sinam Romam famulari clienti suo? An usque adeo sum puer? Neque majestas violata movebit me, neque justa

////////

alii. conspicuo Jun. pr. prospicius inc. Heins. perspicuus Ambr. sec. clarusque Put. Pat. feretur Ambr. tert. Leid. sec. geretur Vicet. et plurimi Codd. Var. LL. e marg. Parm.—353 Hic versus manu recenti in margine ascriptus erat in Petav. pr. subis tredecim Codd. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. subit Jun. pr. Ambr. sec. Vat. tert. Rott. Oisel. subis vel subit Lov. favcant equidem Var. LL. ed. Antv.—354 effuta Jun. pr. non me Med. sec. Oxon. pr. patrique vel tibi que Oxon. sec.—355 demissa que Pric. sacra videbunt Ambr. pr. m.—356 verbis potius Pric. dixeris Med. sec. Ambros. sec. item Moret. nec disseris Var. LL. ed. Antv.—357 Experiar Oxon. pr. Leid. pr. certe gelidas Jun. pr. Crete inc. Heins. nunc certe Pric. mittendus pro nunc tendis Vat. pr. Farn. ad Alpes Med. quart. Moret. pr. Ald.—358 comitem tecum Pric. fugiant Jun. pr. sine nostro Vat. quint. en nostra Var. LL. ed. Antv. m. pr. et hac nostra m. sec. tyranni inc. Heins.—359 ictu pro arcu Ambr. pr. sched. Gnd.—360 Italiamne Oxon. pr. furtis Oisel. furtis vel spoliis Moret. pr. iniqui Pric. iniqui vel acerbi Oxon. sec. acerbi vel acervi Oxon. pr. Reg.—361 dicati pro clienti Rott.—362 in Jun. pr. ab hoc versu

NOTE

352 *Teste*] Quis non miles sub oculis Imperatoris audacius provocet periculum?

358 *Duc tecum*] Sunt qui dicant Theodosium contra Eugenium, e Grammatico Tyrannum factum, proficiscentem, sibi comitem Honorium assumis: qui Eugenius, ut supra diximus, Arbogaste Gallo confidebat.

360 *Prædonis*] Arbogastis, hominis Galli, qui Eugenium armabat in Italiam: de utroque supra.

361 *Clienti*] Eugenio militi et Grammatico, cui Romam servire dedecebat.

362 *Usque adeone puer*] Generosa pueri indignatio. Virgilius: 'Usque adeone mori miserum est?'

Nec pia cognati tanget vindicta cruoris?
 Per strages equitare libet. Da protinus arma.
 Cur annos objicis? pugnae cur arguor impar? 365
 Aequalis mihi Pyrrhus erat, cum Pergama solus
 Verteret, et patri non degeneraret Achilli.
 Denique si Princeps castris haerere nequibo,
 Vel miles veniam. Delibat dulcia nati
 Oscula, miratusque refert: Laudanda petisti: 370
 Sed festinus amor. Veniet robustior aetas:
 Ne propera Necdum decimas emensus aristas

ultio sanguinis affinium meorum! jurat equitare per cades: da mihi continuo tela: quare objicis mihi pueritiam? quare reprehendor ut nondum aptus certamini? Pyrrhus erat aequus mihi, cum solus destrueret arcem Trojae, et non degeneraret Achilli patri suo. Demum si ego non potero adhaerescere castris tuis ut Princeps, saltem proficiscar ut miles. Theodosius dat blanda oscula filio Honorio, et admirans dicit: poposcisti, o fili, rem laudabilem; ast amor tuus nimis properus: juvenis fortior adveniet. Ne festina. Tu nondum perniculus

////////

reliqua desunt ad vs.463.—363 *tangit* Oxon. Leid. Lovan. et plurimi Codd. *tanget* Ambr. sec. *tangat* conj. Heins.—364 *equitare licet* Vat. pr. Farn.—365 *Contra annos* Tholos.—367 *Sterneret* Oisel. *dedignaret* Lov. *degeneravit* Ambr. sec.—368 *castris princeps* Ambr. pr.—371 *festinus* Med. quart. *amor* Exc. Lucens. pr. *honor* ed. Vicet. *honor* Vat. pr. Farn. LL. e marg. Parm. *venit* et tredecim scripti, Exc. Schott. Var. LL. e marg. Parm. *venit modo fortior* Pric. Heins. conj. *venit en.*—372 *Ne propera* Oxon. sec. *Nec* Petav. tert.

NOTE

Potestas] Majestas Imperatorum violata a barbaris vilibusque hominibus, qui Imperatores trucidarunt.

363 *Cognati*] Valentiniani Imperatoris, qui avunculus erat Honorii, quia frater Gallae ejus matris: quem Valentinianum occidit Arbogastes, ut Eugenium ad Imperatorium culmen eveheret, ipse pro hac Imperatoris umbra, mox, ut putabat, regnaturus. [Primas Barthii curas secuti diximus Gallam matrem fuisse Honorii, quod quidem a veritate abhorre postea comperimus: siquidem Flaccilla fuit mater Arcadii et Honorii: at Galla, Valentiniani II. soror, post Flaccillae mortem a Theodosio Imperatore in matrimonium ducta, non mater fuit Honorii, sed

noverca. Novercae tamen aliquando mitiore nomine matres appellantur. *Ex Addend.*]

365 *Aequalis Pyrrhus*] Cum haec diceret Honorius, annum agebat decimum e Claudiano, at ex aliis decimum quartum.

370 *Laudanda*] Rem petisti laudabilem, o Honori, cum me rogas, ut te ducam ad Alpes contra Eugenium et Arbogasten.

371 *Festinus*] Sed amor et rerum pulcherrimarum desiderium, quo flagras, praeventit annos et robur: nimis properas.

372 *Ne propera*] Ante tempus: *σπεύδῃ βραδέως*, festina lente, aiebat Augustus Caesar.

Aggrederis metuenda viris. Vestigia magnæ
 Indolis agnosco. Fertur Pellæus, Eoum
 Qui domuit Porum, cum prospera sæpe Philippi 375
 Audiret, lætos inter flevisse sodales,
 Nil sibi vincendum patris virtute relinqui.
 Hos video motus. Fas sit promittere patri :
 Tantus eris : nostro nec debes regna favori,
 Quæ tibi jam Natura dedit. Sic mollibus olim 380
 Stridula ducturum pratis examina regem
 Nascentem venerantur apes, et publica mellis
 Jura petunt, traduntque favos. Sic pascua parvus
 Vindicat, et necdum firmatis cornibus audax

decem annos, suscipis res formidandas viris ipsis. Animadverto in te signa egregie nature. Pellæus Alexander, qui subegit Porum Eoum, cum audiret frequentius successus secundos patris Philippi, inter socios gaudentes dicitur lacrymatus esse, quod fortitudine patris nihil sibi linqueretur superandum. Cerko in te affectus similes. Liceat parenti polliceri sibi id de te. Tantus eris, quantus Alexander, neque debes nostræ felicitati imperium quod natura jam tribuit tibi: ita aliquando in pascuis teneris apes adorant Regem exorientem rectorum examina resonantia; ac poscunt ab eo communem mellis colligendi potestatem, et committunt ipsi favos: ita parvus taurus tribuit sibi prata, et nondum fractus cornibus

*****

Leid. pr. *nondum* Put. *nedom* Med. sec.—375 *Porum* Exc. Læti. *Pyrrhum* ed. Vict. *Porhum* Ald. *populum* Vat. quint. *portum* Petav. tert. Var. LL. ed. Antv.—376 *iterum flevisse* Med. tert.—377 *patria virtute* legit Heins. *relinquit* Vat. tert.—378 *Hoc Mazar. fas est Amor. tert. Moret. pr. fassi* legit Heins. *Sat sit* Ald. *permittere* Vat. pr.—379 *Tantus eas* Lov. m. pr. *regna foveri* Leid. pr. m. pr. Var. LL. ed. Antv. m. pr. *favori vel foveri* Reg. Oxon. pr.—380 *mollibus* Reg.—381 *Stridula* Med. quart. *victurum* Ambr. pr. *partis* Reg.—382 *Nascentem* inc. Heins. *Nascentes* Moret. pr. m. pr. *Pascentes* Vat. quint. *messis pro mellis* Vat. quint.—383 *traditque* Vat. quint. *tradique* conjiciebat Heins. mox *porcus* Var. LL. ed. Antv.—384 *Vindicat* Reg. Petav. sec. *Vendicat* duo Moret. Exc. Gevart. *ndum* Reg. *nondum* Ambr. pr. Exc.

NOTÆ

Aristas] Decem annos, qui designantur per æstates et aristas.

374 *Pellæus*] Alexander, qui in urbe Pella natus est: Pella est urbs Macedonia.

375 *Porum*] Alexander devicit Porum Eoum, id est, in India, quæ est in Oriente. "Eos, Aurora, mædæ Eōs, qui pertinet ad Orientem.

379 *Favori*] Non debes Imperium, o Honori, nostræ felicitati, sed

indoli tuæ præstantissimæ, quæ illud tibi dedisset, si et fortuna et meus favor abuisset. Quasi Honorius divinitus natus sit ad imperandum.

381 *Stridula*] Examina apum stridentia, et bambos suos edentia.

382 *Apes*] Recte bonus Princeps, et divinitus natus ad imperandum, comparatur cum Rege apum: hujus enim imperium est prorsus admirabile.

Jam regit armentum vitulus. Sed prælia differ 385
 In juvenem, patiensque meum cum fratre tuere,
 Me bellante, locum. Vos impacatus Araxes,
 Vos celer Euphrates timeat: sit Nilus ubique
 Vester, et emisso quicquid Sol imbuit ortu.
 Si pateant Alpes, habeat si causa secundos 390
 Justior eventus, aderis, partesque receptas
 Suscipies: animosa tuas ut Gallia leges
 Audiat, et nostros æquus modereris Hiberos.

validis, jam gubernat armentum. At differ certamina in juventutem tuam, ac cerne libens cum fratre Arcadio partes meas, me pugnante. Vos Araxes indomitus formidet, vos Euphrates rapidus, Nilus sit vester ubique, et quodcumque Sol spargit prima luce. Si Alpes aperiantur; si causa æquior nanciscatur exitum prosperiorem, tu advenies, et capesses imperium tibi traditum: ut Gallia ferox obediat legibus tuis, et benignus regas Hispanos nostros.

////////

Voss. Tholos. Thuan. Med. tert.—385 *regit* Vat. quart. Exc. Lucens. pr. et sec. Thuan. Petav. pr. Tholos. Med. tert. Ambr. tert. Var. LL. e marg. Parm. *tegit* ed. Vicet. *regit* Petav. sec. *redit* Var. LL. ed. Antv. m. pr. *differs* Ald. *differt* octo aliis. *differ* vel *differt* Reg. Moret. pr. Petav. tert.—386 *In juvenem* Ambr. tert. Vat. quart. duo Med. Reg. Thuan. Petav. pr. Exc. Gevart. Sched. Gnd. *In Venrem* vel *juvenem* Florent. Mazar. Moret. pr. Oxon. sec. Petav. tert. *In tempus* vel *In rem* Oxon. sec.—387 *Te bellante* duo Vat. Rott. Oisel. Lov. Bonon. Tholos. Ambr. pr. Petav. sec. *Me* Exc. Læti.—388 *sic Nilus* Lov. Pulman. *fit Nilus* Bonon. pro *ubique* Heins. conj. *utrimque* vel *Iberque*, ut et versu seq. 'et emerso quicquid Sol ambit ab ortu.' et ascripserat locum II. in Stillich. vs. 60.—392 *Suscipiens* Rott. Med. sec. Vat. tert. *Suscipias* Leid. pr. m. pr. *Suscipies* Var. LL. ed. Antv. *animosa* Vat. quint. *animose* Leid. pr. m. sec. et *Gallia* Med. sec.—393 *vestros* Med. quart. *Hiberos* Var. LL.

NOTE

386 *Cum fratre tuere*] Cerne, expecta cum fratre locum, quem teneo pugnans in bellis: seu, *locum tuere*, id est, sustine fortiter personam, quam sustineo in bellis.

387 *Araxes*] Fluvius, qui alluit Parthos, qui nunquam bene domiti sunt, et ideo dicitur impacatus, pro populis ipsis impacatis.

388 *Euphrates*] Euphratis accolæ vos timeant: Euphrates alluit Syriam, Mesopotamiam, aliasque regiones.

Nilus] Vester sit ubique Nilus; id est, regiones omnes quas Nilus alluit

in Africa, vestræ ditioni subjiciantur.

389 *Imbuit*] Quicquid Sol Oriens prima luce spargit, atque calefacit.

390 *Si pateant Alpes*] Si Alpes, quas obsedere Engenius et Arbogastes, mihi pateant, ita ut possim de illis hostibus reportare victoriam; sicque Dii faveant æquitati meæ causæ.

391 *Partesque receptas*] Imperium Occidentis suscipies.

392 *Animosa*] Ferox, indomita Gallia.

393 *Hiberos*] Hispanos nostros et quibus duxi originem.

Tunc ego securus fati, lætusque laborum
 Discedam, vobis utrumque regentibus axem. 395
 Interea Musis, animas dum mollior, instes :
 Et quæ mox imitere, legas ; nec desinat unquam
 Tecum Graia loqui, tecum Romana vetustas.
 Antiquos evolve duces : assuesce futuræ
 Militiæ : Latium retro te confer in ævum. 400
 Libertas quæsitæ placet ? mirabere Brutum.
 Perfidiam damnas ? Meti satiabere poenis.

Tunc ego non curans fatum, et gaudens operibus meis abibo, vobis gubernantibus orbem geminum. Interim studeas Musis, dum animus est tenerior, et legas facta quæ mox possis emulari : et antiquitas Græca non cesset colloqui tecum, nec cesset Romana. Perlege ductores præceps : assuesce bellis futuris. Repete superius sæcula Latia. An libertas parva jucunda est tibi ? Admiraberis Brutum. An condemnas proditorem ? Saturaberis supplicio Metii Suffetii. Nimia severitas est

ed. Antv.—394 *lenisque* Ambr. pr. Sched. Gud.—395 *orbem* Med. sec.—396 *at mollior* Vat. quint. *instat* Pric. Med. quart. Pat. Ald. *instet* Raphael. et al. *instet* et Emend. *instat* Leid. pr. *insta* Vat. sec. *insta vel instet* Med. sec.—397 *imitanda* Vat. pr. Farn. *legas* Vat. sec. duo Med. Ambr. pr. *legat* viginti alii, ut et Exc. Gevart. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. item ed. Antv. *legas* vel *legat* Med. quart. *non desinat* Pat.—400 *Latium* Vat. pr. *cero* inc. Heins.—401 *deceat* Med. quart. *mirabile* Oisel.—402 *damnas* Med. quart. Tholos. Oxon. pr. Lov. m. sec. Var. LL. ed. Antv. *damnas* Mazar. *Mutii* Med. sec. *Mitti* Moret. sec. *Metii* Mazar. *mitis* Reg. *Menti* Med. quart. *Methi* Put. Thuan.

NOTÆ

394 *Securus*] Non curans amplius fata rerum humanarum.

Lætusque laborum] Virgilius : ‘Nec veterum memini lætorve malorum.’

395 *Discedam*] Abibo, et ad Cælum ascendam.

Utrumque axem] Utrumque Imperium, Orientis scilicet et Occidentis.

397 *Legas*] Facta Heronum monumentis Musarum consecrata evolvas, et ea tibi proponas ad imitandum. Legas libros in quibus te velut in speculo inspicias, &c.

398 *Tecum Graia*] Antiquitas Græcorum et Romanorum tecum colloquatur assidue ; hoc est, legas perpetuo Historias veteres Græcorum et Romanorum. Inde enim bonorum virtutes, improborum vitia cognoscas ; et vitæ humanæ va-

rias mutationes, rerumque in ea conversiones. Talis Carolus Magnus erat, de quo Saxo : ‘Cœnanti lector recitans non deficit unquam, perque vices aliquod audivit acroama. Res antiquorum gestas, Regumque priorum, ipse legi sibi met fecerat assidue.’

399 *Duces*] Facta Ducum antiquorum lege.

400 *Retro*] Confer te retrocedens in superiora sæcula Latii, seu Italiæ.

401 *Brutum*] Lucius Junius Brutus, a stultitia, quam Tarquiniæ metu simulabat, sic dictus ; expulsus ob violatam Lucretiam Tarquiniis, libertatem populo Romano peperit : hunc fato functum matres, ut pudicitia muliebris ultorem, per annum integrum desseverunt.

402 *Meti*] Vide v. 254. infra de bello Gildenico.

Triste rigor nimius? Torquati despue mores.

Mors impensa bonum? Decios venerare ruentes.

Vel solus quid fortis agat, te ponte soluto

405

Oppositus Cocles, Muci te flamma docebit.

Quid mora perfringat, Fabius: quid rebus in artis

quid triste? Condemna asperitatem Torquati. Mors donata patriæ est quid pulchrum? Cole Decios se devorantes. Horatius Cocles abrupto ponte ostendit tibi quid vir generosus faciat etiam solus, ignis Mucii ostendet tibi idem. Fabius

////////

nec tu Leid. pr. *Meti*. Florent. Med. sec. duo Petav. inc. Heins. Bonon. Leid. sec. *Meti* et emend. *recti* Lov. *Meti* vel *nec tu* Vat. tert. *Methi* vel *menti* Oxon. sec.—403 *rigor virus* Ambr. tert. m. pr. *despue* Pal. Pric. Thuan. Med. tert. m. pr. *respice* Vat. quint. *despice* decem alii. *despice* vel *despue* Vat. quart. duo Oxon. *dispice* marg. Oxon. *sensus* pro *mores* inc. Heins.—404 *bonis* Pal.—405 *Ut solus* Med. quart. *Vir solus qui* marg. Isingr. *qui fortis* Rott. Exc. Voss. *agus* Var. LL. ed. Antv.—406 *juvenum* pro *Muci* Med. tert.—407 *proficiat* Exc. Læti. *proficiat* Vat. tert. Florent. Med. sec. *perfringat* undecim scripti, Ms. Isingr. Ald. et Exc. Gevart. *profringat* duo Petav. inc. Heins. *perstringit* Vat. pr. *perstringat* Pal. Farn. Pat. duo Med. Ambr. pr. Sched. Gnd. Var. LL. ed. Antv. *prostringat* Tholos. *perfringat* vel *proficiat* Pric. *perstringat* vel *perfringat* Thuan.—408 *agat* Vat. sec. *ostendit* Moret.

NOTÆ

403 *Triste rigor*] Virgilius: 'Triste lupus stabulis.' Id est, negotium est triste.

Torquati] Titus Manlius Torquatus filiam, etsi ab hoste provocatum, etsi eo occiso victorem, tamen quia contra edictum pugnaverat, virgis cæsum securi percuti jussit.

404 *Decios*] Et patrem et filium, et nepotem, qui se pro salute patriæ devoverunt, in bellis Latino, Hetrusco, et Tarentino.

406 *Cocles*] Horatius Cocles, cum Porsenna Rex Hetruscorum Tarquinius restituere tentaret, solus, ceteris fugientibus, totam exercitus Hetrusci molem sustinuit, dum pons publicus, quem defendebat, abrumperetur: quo abrupto, ipse in Tiberim, ut erat armatus, insiliit, et femore vulnerato, amissoque oculo, ad suos tamen tranavit: inde ob amissum oculum *Coclitis* nomen gloriosum navavit. Cumque a nonnullis post ir-

rideretur, quod claudicaret: 'Per omnes,' inquit, 'gradus admoncor triumphi mei.'

Muci] Mucius in castra ejusdem Porsennæ solus intravit, ut Regem occideret: sed eluso circa purpuratum ictu, injecta in fœculum dextera sponte eam exussit, quasi pœnam a manu exigeret, quod purpuratum pro Tarquinio occidisset. Quo prodigio territus Porsenna, et cum et Romanos liberos esse jussit. Hinc Mucius dictus *Scævola*, quod pro dextera uteretur *σκαῖα*, hoc est, *sinistra* manu.

407 *Fabius*] Fabius Maximus Dictator, cum videret eos omnes qui contra Annibalem pugnarent, superatos esse, novam invenit rationem vincendi, non pugnando; sicque semper, 'Cunctando restituit rem' Romanam; copiis scilicet hostilibus, mole sua ruentibus. Inde Fabius *Cunctator* appellatus est.

Delph. et Var. Clas.

Claud.

S

Dux gerat, ostendat Gallorum strage Camillus.

Discitur hinc nullos meritis obsistere casus:

Prorogat æternam feritas tibi Punica famam, 410

Regule: successus superant adversa Catonis.

Discitur hinc, quantum paupertas sobria possit:

(Pauper erat Curius, Reges cum vinceret armis:

(Pauper Fabricius, Pyrrhi cum sperneret aurum.

Sordida Serranus flexit Dictator aratra: 415

Lustratæ lictore casæ, fascesque salignis

patefaciat quid cunctatio perrumpat, et Camillus clade Gallorum, quid Dux faciat in fortunâ ulcersa. Hinc cognoscitur nullam Fortunam resistere virtuti. O Regule, crudelitas Carthaginiensis perpetuat tibi gloriam sempiternam. Infelicitas Catonis vincit felicitatem omnem. Hinc cognoscitur quantum paupertas moderata valeat: Curius erat pauper, cum superaret Reges vi armorum. Fabricius erat pauper, cum contemneret aurum Pyrrhi. Serranus Dictator rexit aratrum vile. Tugurium hujus cohonestatum est lictoribus, et fasces alligati sunt foribus lignis.

//////////

sec. ostendet quatuor alii, ostentat Moret. pr. cæde pro strage Thnan.—409 hinc Med. tert. huic Rott. hic Mazar. mentis pro meritis Reg.—410 hic et duo sequentes versus desunt in Med. quart. Porrigat Med. tert. æternum Moret. sec.—411 superant Reg. superant vel superans Oxon. pr.—412 hinc Leid. pr. Moret. sec. duo Oxon. Var. LL. ed. Antv. hic Pat. et Ald. in octodecim alii, Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. vid. Castal. in Rutil. p. 53. 54. [Lib. 1. 46.] possit Vat. tert. Rott. Florent. Mazar. possit septem alii. prosit conj. Heins.—413 cum reges vinceret Med. quart. Exc. Voss. Ald. reges vicerat Var. LL. ed. Antv. regem Moret. pr.—414 Hic versus in Moret. pr. margini est ascriptus.—415 Dictator Serranus flexit Vat. quint. Dictator flexit Serranus Med. tert. Oxon. pr. Leid. sec. Exc. Lucens. pr. vertit Dictator Ambr. pr.—416 faces pro casæ Moret. pr. m. pr. silignis Moret. sec.—417 affixit vet. Gyr.

NOTÆ

408 *Camillus*] Hic Dictator Gallos, Roma direpta, Capitolium obsidentes, et e pacto, pendendo auro intentos, nil tale opinantes, oppressisse dicitur. Unde dictus est alter Romulus, alterque urbis conditor. Negat a Galisanrum extortum esse, et docte probat Gosselinus noster, in *Historia veterum Gallorum*. Cap. 40.

409 *Discitur hinc*] E rebus gestis veterum Heroum cognoscitur nihil esse quod virtuti possit resistere. 'Invia virtuti nulla est via.'

410 *Punica*] Feritas Carthaginiensium, qui dicti sunt Pœni, a Phœnicia regione Asiæ, unde orti sunt; et hinc Punicens.

411 *Regule*] Marcus Attilius Re-

gulus arte Xantippi Lacedæmonii captus, moxque de permutandis captivis Romam missus, conditionem dissuasit, rejectisque a se conjuge et liberis, Carthaginem, ut promiserat, rediit, ubi in arcam ligneam coniectus clavis introrsum adactis, vigiliis ac dolore extinctus est. 'Regulus toto corpore cruces patitur.' Tertullianus.

Adversa Catonis] Catonis adversitates Heroica constantia toleratæ, præferendæ sunt prosperis aliorum successibus.

413 *Curius, Fabricius, Serranus*] De his omnibus lib. 1. in Ruf. v. 200. et seqq.

Postibus affixi: collectæ Consule messes,
Et sulcata diu trabeato rura colono.

Hæc genitor præcepta dabat: velut ille carinæ
Longævus rector, variis quem sæpe procëllis 420
Exploravit hyems, ponto jam fessus et annis
Æquoreas alni nato commendat habenas,
Et casus artesque docet, quo dextra regatur
Sidere, quo fluctus possint moderamine falli:
Quæ nota nimborum: quæ fraus infida sereni: 425

Fruges decerpitæ sunt a Consule, et agri arati sunt diu ab agricola trabeato. Pater Theodosius dabat hæc documenta Honorio: sicut senex ille navis gubernator, quem tempestas exercuit frequenter turbinibus diversis, fuligatus jam mari et ætate, tradit filio suo gubernaculum marinum navis, et monstrat ipsi artem et eventus; quibus astris felix puppis dirigatur, quo regimine undæ queant eludi: quæ sint signa tempestatum imminentium: quam incerta sit species serenitatis: quid Sol

////////

affixi Bonon. collecti Var. LL. ed. Antv.—419 velut ante Oisel.—420 doctor Med. tert. sæva vel sæpe Oxon. sec.—421 cum fessus duo Vat. Tholos. jam vel cum Reg. Petav. pr. confessus Voss. forte pro confectus. annis Exc. Læti. anno Med. tert. Austro Med. sec. arnis ed. Vicet. in annis Thuan.—422 olim pro alni Vat. tert. Rott. Oisel. Ambr. pr. Med. sec. Florent. m. pr. Sched. Gud. harenus Vat. tert.—423 caussas conj. Heinsius artemque Med. quart. lava regatur Rott.—424 possint fluctus duo Vat. Petav. pr. Lov. fluctus possint Vat. quart. Exc. Læti. possit codd. tres et viginti, item Exc. Voss. Exc. Lucens. pr. Oxon. duo. Leid. ed. Parm. et Vicet.—425 membrorum Vat. tert. serenis ed. Parm. et Vicet.—427 Discolor Vat. pr.

NOTÆ

418 *Trabeato*] *Veste Consulari induto.*

419 *Ille*] *Usurpatur a Poëtis emphaticæ ad ornatum. Virgilius: 'Pœnorum qualis in arvis Saucius ille Leo,' &c. Ceterum navis et resp. sapius simul comparantur.*

420 *Procëllis*] *Procella est vis venti cum pluvia, et in mari potius quam in terra. Sic dicitur quod omnia procellat, agitet, concutiat. Tempestas vero est Cœli quivis status turbidus, sed utrumque sæpius confunditur.*

421 *Hyems*] *Tempestas, ἀπὸ τοῦ ὕειν, pluvie. Virgilius: 'Emissamque hyemem sentit Neptunus,' &c. id est, tempestatem. Vide lib. de III. Cons.*

Hon. vs. 97.

422 *Alni*] *Navis ex arbore alno facta: ponitur causa, scilicet materia, pro effectu.*

423 *Artes*] *Scientiam regendæ navis.*

Dextra] *Dexter, dextera, vel dextra, usurpantur pro eo quod est felix, et quod successus habet prospectos.*

424 *Falli*] *Qua ratione, qua providæ mentis sagacitate fluctus eludi possint, ne supervenientes nautas navemque opprimant: hoc enim a gubernatoribus providendum est.*

425 *Quæ fraus*] *Quam serenitas obnoxia sit mutationi dolosæ ac fraudulentæ.*

Quid Sol occiduus prodat: quo saucia vento
Decolor iratos attollat Cynthia vultus.

Aspice nunc, quacumque micas, seu circulus Austri,
Magne parens, seu te gelidi meruere Triones;
Aspice: completur votum. Jam natus adæquat 430
Te meritis, et, quod magis est optabile, vincit,
Subnixus Stilichone tuo; quem fratribus ipse
Discedens clypeum defensoremque dedisti.

Occidens designat: quo offensa vento Luna subrubens erigat faciem ardentem: O Theodosi, pater ingens Honorii, vide nunc, ubicumque effulgeas, seu circulus Noti teneat te, seu Triones frigidi meriti sunt te habere: vide, desiderium tuum impletur. Jam filius tuus æquiparat te virtute sua, et, quod magis expetendum est, superat te fretus Stilichone tuo, quem tu ipse moriens commisisti duobus fra-

////////

Farn. Mazar. Ambr. pr. Lov. m. sec. Heinsius ascripserat, *Discolor*] i. e. *rubens, auratus* Ambr. tert. *inflatos* conjecerat Heins. *attollit* Tholos.—428 *Aspice* vel *Auspice* Moret. pr. *quocumque* Vat. pr. Pal. duo Med. *quodcumque* Vat. tert. Rott. *seu circulus* Med. tert.—429 *seu te gelidi* Vat. pr. Pal. Med. pr. *gemini* Med. quart. *Austri* *Magne parens gelidi seu te meruere Triones* Ald. et Colin.—430 *Complectum* Med. quart. *nam* Petav. tert. Tholos.—432 *Deest* hic versus in omnibus Vaticanis, quatuor Med. tribus Petav. totidem Ambr. nec non in Pal. Farn. Prie. Rott. Oisel. Florent. Put. Reg. Thuan. Mazar. Bonon. Tholos. Pat. Lov. Oxon. pr. Moret. sec. duob. Leid. inc. Heins. Exc. Gevart. et Lucens. pr. Ald. ed. Parm. et Vicet. item Var. LL. ed. Antv.—

NOTÆ

426 *Quid Sol occiduus*] Nam e Sole Occidente signa, vel serenitatis, vel tempestatum colliguntur.

Saucia] Offensa Luna, rubens, sanguinolenta, quasi vulnerata fuisset.

427 *Decolor*] Luna nihil habens soliti coloris.

Iratos] Faciem ardentem, accensam, et irato similem.

Cynthia] Luna, sic dicta a Cyntho, monte Deli, ubi eam Latona peperit.

428 *Micas*] Instar sideris alicujus, in quod mutatus sis, instar Julii Cæsaris.

Seu circulus Austri, &c.] Seu in tractu Australi vel Meridiano; seu in tractu Septemtrionali sedem constitueris.

Austri] Seu Noti, qui ventus est flans a Meridie.

429 *Gelidi Triones*] Supra in III. Cons. Hon. vs. 170.

431 *Vincit*] Pergrata est parentibus victoria filiorum, etiamsi ab iis virtute vincantur. Sed a Theodosio, quicquid Claudianus dicat, degeneravit Honorius.

432 *Tuo*] Stilichone tuo, id est, tibi caro, tibi probato, quem solum tutorem dedisti duobus fratribus. Unde Stilicho arripuit occasionem opprimendi Rufini, qui se Arcadii tutorem relictum esse jactabat.

433 *Clypeum*] Firmum columnen ac præsidium.

Defensorem] Tutorem: 'Nam,' e Servio Sulpitio, 'tutela est potestas in capite libero ad tuendum eum, qui per ætatem se defendere nequit.'

Pro nobis nihil ille pati, nullumque recusat
 Discrimen tentare sui : non dura viarum, 435
 Non incerta maris. Libyæ squalentis arenas
 Audebit superare pedes, madidaque cadente
 Pleiade Gætulas intrabit navita Syrtes.
 Hunc tamen inprimis populos levitate feroces,
 Et Rhenum pacare jubes. Volat ille citatis 440
 Vectus equis, nullaque latus stipante caterva,
 Aspera nubiferas qua Rhætia porrigit Alpes,
 Pergit, et hostiles (tanta est fiducia) ripas
 Incomitatus adit : totum properare per annum

tribus, ut præsidium ac tutorem. Ille Stilicho nihil renuit perferre pro nobis, et nullum experiri periculum capitis sui; non renuit experiri asperitatem itinerum, non inconstantiam maris. Ille pedes audebit trajicere arenas Libyæ desertæ, et nauta ingrediatur Syrtes Gætulas Pleiade humida Occidente. Imperas tamen prius illum sedare gentes feras, et placare Rhenum. Ille invectus equis velocissimis crotat, et nullo exercitu tegente latus, it, qua Rhætia saxosa extendit Alpes aërias, et intrat incomitatus littora hostilia, tanta est confidentia! Cerneret Reges trepidos demisso

434 *robis* Moret. sec. *nil* Med. sec. *ipse* Vat. quart. et quint. Petav. pr. Moret. pr. et Tholos.—436 *incerta* magis. Med. tert. *Libyesque* calcantis Med. quart. *Libyes* arentis Var. LL. ed. Antv.—437 *Audebis* Pal. Med. pr. *servare* Med. tert. *cadentem* Thuan.—438 *Syrtribus* undas omnes Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Leid. sec. et Gesn. *navita* Syrtes Petav. sec. et pr. m. sec. Med. tert. Raphael. Var. LL. ed. Antv. *navita* Syrtes vel *Syrtribus* undas Reg. Oxon. sec.—439 *Nec tamen* inc. Heins. *Hunc igitur primum* vel *Hunc tamen in primis* Oxon. sec. *levire feroces* quatuor Vatt. Farn. Pric. Rott. *levitate feroces* Leid. pr. *pacare feroces* Med. pr.—440 *regnum* pacare Med. tert. Reg. a m. pr. Oxon. pr. et Leid. pr. *Rethnum* Tholos. *pacare* duo Vatt. Petav. pr. Moret. pr. Ambr. sec. Leid. sec. Exc. Gevart. *pacare* Vat. sec. Pal. *peccare* Var. LL. ed. Antv.—441 *Vectus aquis* Vat. tert. Rott. Med. sec. *corona* Med. tert.—444 *annem* vel *annum* Florent. *annem* vel *agmen* Oxon. sec. Med. quart. ad firmandum τὸ *annem* Heins. ascripserat locum ex Lib. 1. Cons. Stilich. 206. ubi similiter de Regibus ait, ‘transvecti littribus annem.’—445 *humili* Re-

NOTÆ

435 *Dura viarum*] Duras et asperas vias. Hellenismus. Sic est, *incerta maris*, id est, incertum dubiumque mare, seu dubios et incertos atque inconstantes maris casus.

436 *Squalentis*] Libya, ob nimios Solis calores, partim sterilis, arenosa, squalida, deserta.

438 *Pleiade*] Pleiades sunt septem stellæ in signo Tauri cœlestis, quæ casu suo pluvias et tempestates important. Dicuntur ἀπὸ τοῦ πλεῖν, na-

vigare, quod ortu suo tempus navigationis indicent : dicuntur et *Vergiliæ*, quod vere oriantur.

Gætulas] Gætulia regio est Libya: hic ponitur pro Libya, ad quam sunt illæ Syrtes nautis formidandæ. De his supra.

440 *Rhenum pacare*] Placare Germaniæ populos Rheni accolæ, pace composita.

442 *Rhætia*] Regio est Alpibus vicina, Rhætis subjecta, *aux Grisons*.

Attonitos humili Reges cervice videres. 445

Ante ducem nostrum flavam sparsere Sygambri
Cæsariem, pavidoque orantes murmure Franci
Procubuerunt solo. Juratur Honorius absens,
Imploratque tuum supplex Alamannia nomen.
Bastarnæ venere truces; venit accola sylvæ 450
Bructerus Hercyniæ: latisque paludibus exit
Cymbrus, et ingentes Albin liquere Cherusci.

capite accelerare per omnem fluvium. Sygambri effuderunt crines flaventes coram Ductore nostro, et Galli supplicantes susurro timido, prostrati sunt humi. Juratur in nomen Honorii absentis, et Alamannia humilis invocatur nomen tuum. Bastarnæ immittes advenerunt: Bructeri accolæ sylvæ Hercyniæ advenerunt, et Cimbri egrediuntur e paludibus immensis, ac Cherusci proceri deseruere Albin. Ille Stilicho

//////////

ges Exc. Voss. Thuan. *Reges humili novem alii.*—446 *vestrum* Var. LL. ed. Antv. *flavi* Pric. *fudere* Ambr. pr. inc. Heins. Sched. Gud. *Sygambri* Vat. quart. Exc. Lucens. sec. *Sicambri* Sched. Gud.—447 *pavidamque* Petav. sec. *pavidoque* vel *timidoque* numine inc. Heins. *errantes* Pric. *Franci vel fracti* Petav. pr. *fracti* Leid. a m. s.—448 *miratur* marg. Isingr.—449 *suum* Vat. pr. et quart. Farn. Petav. pr. *simplex* Put. Pat. *Alamania* Vat. pr. Pal. Med. tert. Exc. Lucens. sec. *Alemannia* quatuor Vat. Farn. Rott. Oisel. pro *nomen* Heins. conj. *numen.*—450 *Balturnæ* Vat. sec. *Basturni* Med. tert. *Busternæ* Lov. *Basturnæ* Reg. Oxon. pr. Leid. pr. *Basternæ* tres Vat. Pal. Rott. Pric. *Bastarnæ* Vat. pr. Farn. Med. quart. Bonon. Tholos. Moret. sec. inc. Heins. duo Petav. tres Ambr. Exc. Gevart. Lucens. sec. et ed. Parm. *more* Med. tert. *duces* Petav. tert. ed. Parm. et Vicet. item Var. LL. ed. Antv. *truces* vel *duces* Vat. sec. *accola* Exc. Læti. *incola* Vat. pr. Farn.—451 *Buterus* Florent. *Bruteus* Med. quart. *Brutenus* Vat. pr. Farn. *Brutheus* Petav. pr. Moret. pr. Leid. sec. *Busterus* ed. Vicet. *Brusterus* ed. Parm. *Bructurus* Junt. *Brutterus* Exc. Lucens. pr. *Bruterus* viginti alii, Lovan. et Exc. Gevart. *Busterus* vel *Burcerus* Mazar. *Hercyniæ* Exc. Læt. *Ertenia* Vat. sec. *Arcentia* Vat. tert. *latusque* Tholos.—452 *Cimbrus omnes* Vatt. Pal.

NOTE

445 *Attonitos*] Trepidus, obstupescens, fama, celeritate, audacia tanti Ducis.

446 *Sygambri*] Vel *Sycambri*. Populi ad Rhenum: sparsere cæsariem, id est, sparsis crinibus supplicavere, vel sparsis crinibus, quos pro more gentis, nodo constringere solent, testati sunt se, deposito more patriæ, servire velle Romanis moribus.

447 *Pavido murmure*] Susurro timido, et verba premente atque impedi-

Franci] Si tales extitere Franci, quod minime reor, longe alii sunt sub Ludovico Magno, cujus auspiciis ter-

rori sunt orbi terrarum universo.

448 *Juratur*] Jurare in nomen, in verba, in salutem Principis, solitum erat Romanis. Jurare etiam, est præstare atque obstringere fidem sacramento.

450 *Bastarnæ*] Vel *Basternæ*. Populi versus Scythiam, iique fortissimi.

451 *Bructerus*] Bructeri populi ferocissimi juxta sylvam Hercyniam, versus eam regionem quæ nunc dicitur Boiohæmia.

452 *Cymbrus*] Cimbri erant Dani hodierni, et Holsatii populi: nonnulli et hoc nomine Zelandos continebant, ubi tot paludes.

Accipit ille preces varias, tardeque rogatus
 Annuit; et magno pacem pro munere donat.
 Nobilitant veteres Germanica fœdera Drusus, 455
 Marte sed ancipiti, sed multis cladibus emta.
 Quis victum meminit sola formidine Rhenum?
 Quod longis alii bellis potuere mereri,
 Hoc tibi dat Stilichonis iter. Post otia Galli
 Limitis, hortaris Graias fulcire ruinas: 460

recipit supplicationes diversas, et exoratus sero concedit petita, datque pacem velut donum ingens. Pax Germanica celebrat Drusus antiquos, sed quasita bello dubio, et stragibus multis. Quis vero recordatur Rhenum subactum esse timore solo? Profectio Stilichonis dat tibi, o Honori, quod Duces ceteri valuerunt parare praeliis longis. Post pacem redditam in finibus Gallie, hortaris Stilichonem

Præc. Rott. Oisel. Cimber Reg. m. pr. Oxon. pr. Exc. Lucens. sec. Alfen Vat. pr. Farn. Albi Vat. tert. Albin octo alii, item Var. LL. e marg. Parm. Cheruchi Vat. pr. Farn. Cheruhi Præc. Cherunti Rott. Florent. Cheruchi Pat. tres Vatt. totidem Med. Moret. pr. Cheruci ed. Parm. Ceruchi decem alii, Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. Cherunti Vat. tert. Cheruci Exc. Læti. Ceruschi vel Cheruchi tres Ambr. Tholos.—453 *tardeque* Exc. Læti. *tardeque* vel *tandemque* Reg. Leid. pr.—456 *sub ancipiti* Sched. Gud. *sed ancipiti* quatuordecim alii, Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *sub* vel *sed ancipiti* Reg. Ambr. sec. *multis sed cladibus* Moret. pr. *casibus* Med. quart. *casibus* vel *cladibus* Reg.—457 *Quid* Leid. pr. *vinctum* Florent. Med. quart. *Rhetum* Exc. Læti. *Rhetum* Rott. *regnum* Petav. tert.—458 *Quot* Vat. quint.—459 *Hoc quoque* inc. Heins. *Quæ et Hac tibi* Pnt. *Stilichonis* Vat. pr. *Gallis* duo Petav.—460 *Militis* marg. Isingr. *sarcire* ruinas Rott. Mazar.—461 *regitur velis* Petav.

NOTÆ

Cheruscii] Germaniæ populi Transrhenani.

453 *Tarde*] Majestatis Romanæ esse putant non promte, sed tarde concedere petita; id quod et Itali et Hispani hodierni observant.

455 *Nobilitant*] Germania pacata a Drusus, ipsos nobiliores ac celebriores facit: sed tamen id perfectum non est nisi bello et multa strage. Secus de Stilichone, qui solo nominis sui terrore, sine bello, sine cæde, Germaniam sedavit. Sic priscis Heroibus præfertur Stilicho.

Drusus] Drusus pater et Drusus filius, qui ob res præclaras contra Germanos, *Germanicus* est cognominatus.

456 *Marte ancipiti*] Bello, cujus sæ-

pe anceps est ac dubius eventus.

457 *Rhenum*] Populos Rhenum accolentes solo Stilichonis timore subactos. Mirum certe ita Rhenum esse domitum: sed quæ posteritas non mirabitur eundem Rhenum, reluctante hostium exercitu, a Ludovico Magno tribus horis esse trajectum?

459 *Iter*] Sola Stilichonis via et celeritas placans Germaniam, tibi dat, o Honori, quod alii facere non possent longis bellis.

Post otia] Post redditam Gallis pacem, deleta in Alpibus Galliæ finibus Eugenio Tyranno, hortaris Stilichonem, ut resarciat damna Græciæ, quæ ab Alarico Vandalorum et Alannorum Rege vastata fuerat.

460 *Hortaris*] Hortaris tantum, o

Ionium tegitur velis, ventique laborant
 Tot curvare sinus : servaturasque Corinthum
 Prosequitur facili Neptunus gurgite classes.
 Et puer Isthmiaci jam pridem littoris exul
 Secura repetit portus cum matre Palæmon. 465
 Plaustra cruore natant : metitur pellita juventus.
 Pars morbo, pars ense perit. Non lustra Lycaeï,

sarcire damna Græciæ. Mare Ionium statim operitur navibus, et venti vix possunt inflectere tot vela: ac Neptunus deducit mari secundo classes defensuras Corinthum. Et puer Palæmon expulsus jamdudum ab ora Isthmiaca, redit in portum cum Matre tuta. Currus exundant sanguine: juvenus pellita occiditur: pars perimitur morbo, pars gladio: non sylvæ Lycaeï, non abundantia nemoris Eryman-

tert. ventisque Med. quart.—462 *servare sinus* Med. sec. *servaturusque vel servaturasque* Reg. Oxon. pr. *servatasque vel servatosque* Var. LL. ed. Antv.—463 *celeri Neptunus* Moret. pr. *facibus Neptuni* Jun. pr.—464 *Ismaci Tholos. Insimaci* Var. LL. ed. Antv. *Hirmaici* Oxon. *Hismaici* Vicet.—465 *Securaque petit* Vat. pr. Farn. *Securus Tholos. portas* Var. LL. ed. Antv. *cum patre Tholos.*—466 *Castra omnes* Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *Plaustra* vet. Gyrald. Exc. Læti. *moritur pellita* Vat. quint. Pric. Thuan. Jun. pr. Oxon. pr. Leid. sec. ed. Parm. *metuit* Med. quart. Moret. sec. *metitur* tres Med. totidem Ambr. et Petav. Reg. Put. Pat. Bonon. Tholos. Mazar. Exc. Lucens. sec. Ald. et Var. LL. e marg. Parm. *metitur vel moritur* Vat. quart. Oisel. *mentitur pelta vel metuit pellita* Var. LL. ed. Antv. *metitur vel moritur vel metuit* Lov. *polluta pro pellita* Ambr. sec.—467 *Jam morbo* Wolf. *Pars morbo*

NOTÆ

Honori, et statim Stilicho obedit :
 nam naves ducit in Græciam.

461 *Ionium*] Mare quod est inter Italiam, Epirum, et usque ad Cretam protenditur. Sic dicitur ab Io, Inachi filia, quæ in bovem transformata et æstro Junonio percita, illud mare tranavit, et in Ægyptum transiit.

Laborant] Tanta est navium multitudo, ut venti velut fatigentur ac laborent tot impellere vela.

462 *Corinthum*] Hæc tamen, teste Zosimo, jam spoliata erat, antequam Stilicho in auxilium veniret. Corinthus est urbs Achaïæ in Græcia, in Isthmo Corinthiaco.

463 *Neptunus*] Fictio Poëtis familiaris, Deos inducere suis Heroibus faventes.

464 *Puer*] Palæmon puer et Leucothea ejus mater, numina marina, fugati metu Barbarorum, rediere ad

suos portus adventu Stilichonis. Athamas Rex Thebarum, pulsa uxore Nephele, liberisque ejus, Phryxo et Helle, Ino Cadmi filiam superinduxerat novercam: unde in furorem versus, dum putat Ino esse leænam, et filios suos Learchum et Melicertam ejus catulos, Learchum saxis illidit; quod Ino videns cum Melicerta se erupe Leucothea in mare præcipitavit. Ast ambo Deorum commiseratione in Deos conversi sunt: Ino in Matutam, et Leucotheam: Melicerta in Palæmonem, qui et Portunus dicitur, quod in portibus coleretur: ambo nantis favent.

466 *Plaustra*] Currus, vehicula, quibus utuntur Getæ.

Pellita] Pellibus vestita, more Barbarorum.

467 *Non lustra*] Sylvæ Lycaeï et Erymanthi non sufficiunt ad rogos

Non Erymantheæ jam copia sufficit umbræ,
 Innumeris exusta rogis : nudataque ferro
 Sic flagrasse suas lætantur Mænala sylvas. 470
 Excutiat cineres Ephyre ; Spartannus et Arcas
 Tutior exsanguis pedibus proculcet acervos ;
 Fessaque pensatis respiret Græcia pœnis.
 Gens, qua non Scythicos diffusior ulla Triones
 Incoluit, cui parvus Athos, angustaque Thrace, 475

thei absunta pyris infinitis satis est, et Mænala, spoliata securi, gaudent ita lucos suos arsisse. Ephyre dissipat cineres ; Lacedæmonii et Arcades securiores calcant pedibus cumulos mortuorum : et Græcia defatigata quiescat damnis compensatis. Natio, qua nulla latius habitavit Triones Scythicos, cui Athos exiguus erat, et Thra-

////////

Var. LL. ed. Autv. *periit* Petav. tert. *cadit* Pal. Med. pr. *num lustra* Vat. sec. *castra* Vat. tert. Rott. Florent. m. pr.—469 *exhausta* Tholos. Ambr. sec. inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm. *exuta* Exc. Voss. Jun. Barth. Cod. et ed. Vicet. *rogi* Exc. Lucens. pr. *jugis* vel *rogis* Vat. sec. Med. pr. *nudataque* Exc. Lucens. pr. *exutaeque* ed. Vicet. marg. Isingr. et Parm.—470 *latatur* Farn. Med. quart.—471 *Ephyre cineres* Lov. *Nephre* Jun. pr. *Parthannus* ed. Vicet. *Athlus* pro *Arcas* Ambr. pr.—472 *conculcet* Pnt. Pat. Bonon. Ambr. pr. ambo Moret.—473 *Celsaque* Thuan. Bonon. *pensatis* vel *pulsatis* Oxon. sec. *pennis* pro *penis* Jun. pr.—474 *Gensque* Rott.—475 *Athus* pro *Athos* Var. LL. ed. Autv. *inclusaque* Med. quart. *aut grataque* Jun. pr. *terræ* pro *Thrace* Vat.

NOTÆ

ministrandos. Tanta est mortuorum Getarum multitudo !

Lycei] Lycæus mons est Arcadiæ, arboribus consitus variis in locis.

468 *Erymantheæ*] Erymanthus itidem est mons Arcadiæ sylvosus, ubi stabulabat aper Erymantheus, qui dicitur a Cicerone, ‘Aper Erymanthus.’

Umbræ] Copia seu multitudo arborum umbram latam porrigentium, sicque umbra ponitur pro arboribus, effectus scilicet pro causa ; ut apud Virgilium, ‘Falce seces umbras,’ id est, frondes, quæ faciunt umbras.

470 *Mænala*] Mænalus, et in plurali, Mænala, mons itidem Arcadiæ : gaudet suas sylvas ardere atque impendi ad cremandos Barbaros, qui Provinciam illam vastaverant.

471 *Ephyre*] Urbs in Isthmo Corin-

thiaco, quæ et Corinthus dicitur : hodie *Coranto*.

Spartannus] Sparta aut Lacedæmon, urbs nobilissima Peloponnesi, cujus cives dicuntur Spartani, aut Lacedæmonii.

Arcas] Populi Arcadiæ, sic dicti ab Arcade Jovis et Calistus filio.

473 *Respiret*] Græcia quiescere ac liberius respirare incipiat, damnis et suppliciis, quæ a Barbaris passa est, compensatis morte ipsorum Barbarorum.

474 *Triones*] Getarum gens, quæ vastas occupavit Scythiæ regiones, versus Septemtrionem. Triones supra vs. 170. in III. Cons. Hon.

475 *Athos*] Mons est Thraciæ, notus ob Xerxem : etsi maximus, parvus tamen erat præ hostium multitudine ; et ipsa Thracia hos non capiebat.

Cum transiret, erat : per te, viresque tuorum
 Fracta ducum : lugetque sibi jam rara superstes.
 Et, quorum turbæ spatium vix præbuit orbis,
 Uno colle latent : sitiens, inclusaque vallo
 Ereptas quæsiuit aquas, quas hostibus ante 480
 Irriguas alio Stilichon deflexerat actu,
 Mirantemque novas ignota per avia valles
 Jusserat averso fluvium migrare meatu.
 Obvia quid mirum vinci, cum barbarus ultro

cia arctior, cum transgrederetur : deleta est per te, et per virtutem Ductorum tuorum : ac jam illa pauca velut post se superstes remanens flet. Atque hostes sepeliuntur in colle unico ; hostes quorum multitudini vix mundus suppeditavit spatium : gens sitibunda et circumsepta aggere requisivit aquas ademptas, quas Stilicho averterat ductu diverso, prius fluentes pro hostibus, et imperaverat fluvium admirantem valles insuetas, per vias incognitas, fluere cursu contrario. Quid admirabile est superari a te

//////////

pr. Exc. Voss.—476 *transiret aquas* Tholos. *transnaret* Jun. pr.—477 *lugentque* Ambr. pr. *luetque* Put. *licetque* Tholos. *jam rara* vel *gens rara* Oisel.—478 *turbis* Petav. sec. *spatium turbæ* Vat. pr. *sufficit* Moret. pr. *contulit* Vat. quart. Petav. pr. Moret. sec. *invenit* vel *contulit* Med.—479 *jucens* Vat. pr. Farn. *inclusaque colle* Jun. pr.—480 *Ereptas* Vat. tert. Rott. Leid.—481 *Continuas* Pat. *Contiguas* decem alii. *Irriguas* Moret. pr. *alto* Rott. *Stilichon* Exc. Læti. *Stilico* Vat. pr. et quint. *deduxerat* Vat. quart. Petav. pr. *deflexerat* vel *deduxerat* Oxon. sec. *arcu omnes* Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. *actu* Med. tert. Reg. Thuan. Petav. pr. Bonon. Tholos. Ambr. tert. Lov. vet. Gyr. Oxon. pr. Leid. sec. Exc. Lucens. sec. Exc. Gevart. et Var. LL. ed. Antv. Heinsius conjiciebat *astu*, cui *70 arcu* minus probabatur, quia *arcus* tantum locum habet in *Aquaeductibus* laqueatis vel fornicatis, de quibus hic non agitur : et hoc probatum ibat loco Stat. Lib. 1. Sylv. 28. ‘*præcelsis* quarum vaga inolibus nuda Crescit, et innumero pendens transmittitur arcu.’ quo allusit Rutil. Lib. 1. Itin. 97. ubi agit de Roma, ‘*Quid loquor aërio pendentes fornice rivos, Qua vix imbriferas tolleret Iris aquas ?*’ hactenus Heins.—482 *per invia* Florent. m. pr.—483 *averso* Med. tert. Reg. m. sec. Var. LL. ed. Antv. *adverso* Exc. Voss. Oxon. Leid. Lovan. Wolf. Exc. Gevart. Lu-

NOTÆ

477 *Sibi superstes*] Quasi vivens post mortem suam, id est, vivens, adempta sibi gloria, quæ fortium vita est. Vel *rara superstes*, id est, pauci ex Getis remanentes, vivunt sibi superstitibus, id est, superstitibus suæ genti, quæ deleta fuerat maximam partem.

479 *Inclusa*] Notant Scriptores a Stilichone inclusos esse hostes, et ab eodem dimissos, sicque ab eo peccatum esse contra Remp. Orosius.

481 *Deflexerat*] Fluvios ab hostibus

avertere, et sibi accommodare, heroicum est.

Actu] Agendo et impellendo aquas alio ductu. Alii legunt *arcu*, id est, fossa curvata flumen deflectere.

483 *Jusserat*] Quasi nunquam aliud.

Averso meatu] Cursu, qui aversus sit et contrarius cursui naturali.

484 *Obvia*] Quid mirum est a te vinci obvia, id est, contraria, adversa, hostilia agmina, quacunque occurrunt.

Jam cupiat servire tibi ? Tua Sarmata discors 485
 Sacramenta petit : projecta pelle Gelonus
 Militat : in Latios ritus transistis Alani.
 Ut fortes in Marte viros, animisque paratos,
 Sic justos in pace legis, longumque tueris
 Electos : crebris nec succedentibus urges. 490
 Judicibus notis regimur, fruimurque quietis
 Militiæque bonis ; ceu bellatore Quirino,

contraria, cum Barbari spontejam expetant obedire tibi ? Sarmatæ dissentientes rogant tuam militiam. Geloni abjecta pelle pugnant pro te : vos, o Alani, transmigrastis in mores Italiæ. Sicut tu, o Honori, deligis viros generosos in bello, et promptos animo, ita deligis æquos in pace, et diu retines eos delectos ; neque expellis eos successoribus continuis. Gabernamur a Magistratibus cognitis ; et potimur ornamentis pacis et belli, quemadmodum potiebamur Romulo pugnante, quemadmodum leni

*****

cens. pr. Sched. Gud. et edd. Vicet. Ald. Parm. Colin. transire pro migrare Ambr. pr. Exc. Schotti.—486 *petunt* Pric. Exc. Voss. Hic vero versus deest Bonon. *projecta pelle* vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. *tibique* Put. Pat. Ambr. sec. Petav. tert. Exc. Cod. Rhem. *projecta fraude* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Jun. pr. duo Oxon. totidem Leid. Raphael. Isingr. *tibique vel fraude* Florent. Mazar. *projectaque alba* Var. LL. ed. Antv.—488 *fortes in arma* Med. tert. *animisque paratis* idem Med. tert. *animisque probatos* Pat. m. sec. Heins. conj. *armisque paratos*, et ascripserat locum Ovid. iii. Fast. 215. ‘*acies ferro Martique paratas.*’—489 *in pace regis* Oxon. pr.—490 *crebris non* Pal. Med. pr. Moret. sec. *suadentibus pro succedentibus* Farn. *urgues*, cum *τελεία στιγμή* Put. Reg. duo Petav. Moret. pr.—491 *Indicibus* Pal. *regimur notis* Vat. pr. Farn. Reg. inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm. *gerimur* Jun. pr. *rotis* Oxon. sec. Petav. tert. *fruimur regimurque* Lov. Moret. pr. Petav. sec. Ambr. tert. Oxon. et Leid. sec. Exc. Gevart.—492 *seu vel ceu* Oxon. sec. *cum bellatore* Mazar.—493 *Cum placido* legit

NOTE

485 *Servire*] Tibi velut agnito proprio Principi. Barbari porro his temporibus in stipendia Romana ascripti sunt. Immo et eorum Duces Theodosius Imperatoriæ mensæ adhibebat.

Sarmata] Sarmatæ vel Sauromatæ populi sunt, qui Sarmatiam vastissimam regionem incolebant : duplex erat Sarmatia, Europæa et Asiatica : utraque fluvio Tanai dividebatur.

Discors] Sarmatæ perpetuo inter se tumultu agitari solebant.

486 *Sacramenta*] Petit, vel Sacramento vel Jurejurando sese tibi astringat, tuisque sub auspiciis militet.

Gelonus] Geloni populi sunt Scythiæ, qui te Duce militare gestiunt, et patrias pelles, moremque peregrinorum abjicere.

487 *Alani*] Populi erant Scythiæ versus fluvium Tanaim.

488 *Ut fortes*, &c.] Jam describit Principem justum et moderatum in pace.

489 *Longumque tueris*] Crebriores Magistratuum mutationes perniciosæ sunt.

492 *Bellatore*] Laudat Honorium, quod iisdem artibus præditus sit, quibus Quirinus seu Romulus, Rex rei militari addictissimus ; et Numa Pompilius, secundus Romanorum Rex,

Ceu placido moderante Numa. Non imminet ensis :
 Nullæ nobilium cædes : non crimina vulgo
 Texuntur : patria mœstus non truditur exul, 495
 Impia continui cessant augmenta tributi :
 Non infelices tabulæ, non hasta refixas
 Vendit opes : avida sector non voce citatur :
 Nec tua privatis crescunt æraria damnis.

Numa regnante. Non gladius minatur: nullæ sunt cædes nobilium; non scelera excogitantur passim. Exul tristis non expellitur e patria. Incrementa nefaria vectigalium assiduorum desinunt. Non sunt proscriptiones infaustæ: non divitiæ Dominis extortæ publicantur sub hasta: creditor non appellatur clamore cupido; neque fiscus tuus augetur jacturis privatorum. Tu liberalis das aurum copiosum,

//////////

Heinsius. *miserante* Vat. quint. *numerante* Bænon. *veniet pro imminet* Var. LL. ed. Antv.—494 *nec crimina* Lov. *funera* Var. LL. ed. Antv. *crimina vulgi* Vat. sec. *vulgi vel vulgo* Med. pr.—495 *truditur* Moret. sec. Hic versus totus ad marginem scriptus erat in Var. LL. ed. Antv.—496 *contigui* Med. tert. m. pr. ad vocem vero *augmenta* notaverat Heinsius sequentia: '*Augmentum* tributum vocabant et *incrementum* posterioris ævi scriptores. vid. Casaub. ad Hist. Ang. p. 16. *tributorum auctionem* dixit Tacitus in vita Agricolæ apud Casaub. in Hist. Ang. p. 215.'—497 *cum felices* Var. LL. ed. Antv. *refixa* Vat. sec. Pal. Med. sec. Ambr. pr. Jun. pr. Lov. m. sec. Var. LL. ed. Antv. *refixa* vel *refixas* Florent. Med. pr.—498 *avidis emtor* quatuor Vat. Farn. Pric. Rott. Petav. pr. Lov. m. pr. Tholos. ambo Moret. Oxon. sec. Leid. sec. Ambr. tert. Var. LL. e marg. Parm. Ald. et Exc. Gevart. *avidas* septem alii. *avidus* Med. quart. *avidas* vel *avidis* Florent. Med. pr. Mazar. non *emtor* Moret. pr. *avida sector* vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. Heinsius ad vocem *sector* notaverat locum Cicer. Philipp. II. p. 186. ed. Faërn.—449 *Non tua* Med. quart. Tholos. Notandum vero, versum 499. et 500. inverso ordine posi-

NOTE

pacis tuendæ peritissimus.

493 *Ensis*] Semper cædi paratus.

495 *Texuntur*] Delatores non fingunt, non machinantur, non dolose texunt nova crimina.

496 *Impia*] Augmenta tributorum collecta per impietatem Tyrannorum, non locum habent, Honorio impetrante.

497 *Tabulæ*] Vel proscriptionum, vel mulctarum, quæ fisco addicebantur.

Non hasta] Sub hasta vendebantur bona proscriptorum: hasta autem præfigebatur publicis venditionibus.

Refixas] Dominis ereptas, extortas.

498 *Sector*] Hic est vel creditor, qui jure antiquo debitorum, qui solvendo non essent, corpora in partes secare poterat: vel sector est qui bona proscriptorum emit, et quasi in partes secat: vel sector denique est delator qui per fas et nefas accusat aliquem, ut partem ejus bonorum aut mulctæ auferat.

Avida voce] Præconis scilicet, qui lucri avidus sectores citat, ut solvant, quæ licitati sunt.

Munificus largi, sed non et prodigus, auri. 500
 Perdurat non emta fides : nec pectora merces
 Alligat. Ipsa suo pro pignore castra laborant.
 Te miles nutritor amat. Quæ denique Romæ
 Cura tibi ? quam fixa manet reverentia Patrum ?
 Firmatur senium juris, priscamque resumunt 505
 Canitiem leges, emendanturque velustæ,
 Acceduntque novæ. Talem sensere Solonem
 Res Pandionis : sic armipotens Lacedæmon
 Despexit muros rigido munita Lycurgo.

sed tamen non es profusus. Fides non emta remanet, neque lucrum constringit corda. Ipsæ cohortes sollicitæ sunt pro suo amore. Milites aliores diligunt te, o Honori. Quod demum est studium Romanorum pro te ? Quam infixa animo est veneratio Senatorum in te ? Sic antiquitas consuetudinum stabilitur, et leges recipiunt reverentiam antiquam, ac veteres corriguntur, novæque adduntur. Imperium Atheniensium expertum est Solonem talem : ita Sparta bellicosa freta legibus Ly-

tos esse in Var. LL. ed. Antv.—500 *largi* Petav. pr. m. sec. Oxon. pr. *largis* Med. tert. Raphael. Isingr. Thuan. Var. LL. ed. Antv. *laudis* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Jun. pr. Oxon. sec. duo Leid. Barth. *largi* vel *laudis* Reg. *lauti* conjecerat Heins. *non es* Vat. quint. *non et* viginti sex alii, Exc. Lucens. pr. Sched. Gud. Ald. et Var. LL. e marg. Parm.—501 *non pectore* Ambr. tert.—504 *quæ fixa* Reg. Jun. pr. *sententia* Oxon. a m. pr. *sententia* vel *reverentia* Oxon. sec.—505 *Firmavit* Jun. pr.—506 *vetustas* Jun.—507 *Acceduntque* Vat. quint. *Solonem* Vat. tert. Oisel. Med. tert. Mazar. Moret. pr.—509 Hic versus deest Vatt. omnibus, quatuor Med. tribus Petav. et Ambr. nec non Pal. Farn. Rott. Oisel. Florent. mc. Heins. Pat. Reg. Thuan. Mazar. Pat. Bonon. Tholos. Lov. Jun. pr. duobus Leid. et Oxon. ambobus Moret. Exc. Lucens. pr. item Ald. ed. Parm. et Vicet. et Var. LL. ed. Antv. *Re-*

NOTÆ

501 *Fides*] Fides militum erga te perdurat, stabilis est, sed non est mercenaria, et lucro quæsita, sed per virtutes tuas tibi conciliata.

Merces] Non lucrum tibi conciliat ligatque animos, sed virtus tua. Ipsi milites, qui te inter signa aluerunt, te spectant; *laborant*, solliciti sunt pro te, ut pro veri sui amoris venerabili pignore.

504 *Reverentia Patrum*] Marcus Imperator, vel in rebus arctissimis, non capiebat, sed petebat pecuniam a Senatu, adeo eum venerabatur !

506 *Canitiem*] Ut canities in ho-

mine, sic antiquitas in legibus venerabilis.

507 *Solonem*] Atheniensium legislatorem sapientissimum.

508 *Pandionis*] Imperium Atheniense a Pandione Rege.

509 *Lycurgo*] Spartanorum legislatore admirabili; ejus leges Spartæ pro maris erant. Sparta sine muris regnabat, veram fortitudinem, non in murorum, sed in animorum robore sitam esse dictitans. Et merito : sic enim diu floruit : at cum muris solis cepit fidere, cito periit.

Quæ sub te vel causa brevis, vel iudicis error 510
 Negligitur? dubiis quis litibus addere finem
 Justior, et mersum latebris educere verum?
 Quæ pietas, quantusque rigor, tranquillaque magni
 Vis animi, nulloque levis terrore moveri;
 Nec nova mirari facilis! quam docta facultas 515
 Ingenii, linguæque modus! responsa verentur
 Legati, gravibusque latet sub moribus ætas.
 Quantus in ore pater! radiat quam torva voluptas

curgi severi contempsit muros. Quæ causa vel brevis, vel culpa Magistratus sub te spernitur? Equis æquior imponere metum litigationibus ambiguis, et eruere veritatem sepultam in tenebris? Qualis pietas, et qualis gravitas, et vis placida animi ingentis, non facilis concuti ullo metu; neque prompta admirari novitates! Quam crudita copia ingenii, et lepos sermonis est tibi! Oratores venerantur oracula tua, et juvenus tua occultatur sub moribus plenis gravitate. Quanta species patris tui

////////

spexit Pric.—510 *caussa* gravis tres Vatt. Pal. Med. pr. et quart. Exc. Læti. *brevis* viginti duo alii, Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *gravis* vel *brevis* Reg. Petav. pr. Var. LL. e marg. Parm. Heinsius hic sequentia notaverat. *brevis caussa*] *compendii causam* dixit Capitolin. p. 27. l. 34. p. 32. l. 30. ‘prætores reprehendit, qui cito reorum causas audierat.’ sic *horti brevissimi* pro parvis. Spartian. in Sever. p. 65. l. 28. p. 127. l. 20. p. 187. l. 16. vid. Casaub. p. 168. *d.* qui errat, dum putat, sic recentiores tantum loqui. Ovid. in Fast. *rus breve* dixit. Hæc Heinsius.—511 *Negligitur* Reg. Oxon. pr. Leid. pr. m. pr. et cum nota interrogandi Livin. Exc. Schott. *Non legitur* Vat. tert. Pal. Pric. Oisel. Florent. duo Med. Mazar. Tholos. Jun. pr. Leid. pr. m. sec. *Nunc legitur* Rott. *Nec legitur* quatuor Vatt. duo Med. *quis* Exc. Lucens. pr. *qui* Med. tert. Petav. tert. duo Moret. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Vicet. *legibus* pro *litibus* Vat. sec. m. pr. Mazar.—512 *Certior* Med. quart. Moret. pr. *emersum* Vat. pr. m. pr. *deducere* Jun. pr.—513 *Quod pietas* Vat. pr. *quantusque* Ambr. sec. *quantusve* duo Vatt. Pal. Med. sec. et quart. duo Petav. Bonon. Tholos. Moret. sec. Ambr. tert. Lov. *rigor* Vat. pr. Reg. Thuan. Petav. sec. Moret. sec. *rigor* duodecim alii, Exc. Gevart. Vicet. *rigor* vel *vigor* Ambr. pr. Leid. pr.—515 *mutari* Pal. Med. pr. *quam docta* Reg. Thuan. duo Petav. Oxon. pr. Leid. pr. Moret. sec. Ambr. tert. Exc. Lucens. sec. Isingr. *quæ docta* novem alii.—517 *timet* Jun. pr.—518 *Q. in o. pater!* Petav. tert. Parm. Isingr. Colin. Gryph. *pater?* cum signo interrogationis ed. Vicet. *radius* Vat. quint. *radiat!* cum signo exclamationis Lov. duo Moret. Ald. Exc. Gevart. et ita edidit Gesn. *parva voluptas* Vat. tert. Rott. Oisel. Med. sec. m. pr. marg. Isingr. *voluntas* Petav. tert. *parva* vel *torva* Florent. *torva* Gesn.—

NOTÆ

510 *Error*] Si quis iudex vel tantillum erraverit, id sub te non negligitur.

516 *Modus*] Vel lepos, vel moderatio, vel gravitas quædam sermonis.

517 *Latet*] Adeo ut quis non facile

crederet juvenem esse, qui tam sapienter tamque graviter loquatur.

518 *Radiat*] Quasi in Honorii vultu divina quædam Theodosii magni imago radiare videatur.

Voluptas] Ipsa species frontis tuæ,

Frontis, et augusti majestas grata pudoris!
 Jam patrias imples galeas: jam cornus avita 520
 Tentatur vibranda tibi: promittitur ingens
 Dextra rudimentis, Romanaque vota moratur.
 Quis decor, incedis quoties clypeatus, et auro
 Squameus, et rutilus cristis, et casside major!
 Sic cum Thracia primum sudaret in hasta, 525
 Flumina laverunt puerum Rhodopeia Martem.
 Quæ vires jaculis! vel cum Gortynia tendis
 Spicula, quam felix arcus, certique petitor
 Vulneris, et jussum mentiri nescius ictum!

micat in vultu tuo! Quantæ illecebræ cultus tui bellicosi! Et quam jucunda est majestas tua plena verecundia venerabili! Jam tu, etsi puer, reple cassidem Patris tui: jam hasta avi exploratur tibi torquenda: magna fortitudo expectatur e primis tuis excreitiis, et occupat desideria Romana. Quæ præstantia tua est, quotiescumque radis scutatus, et habens lorica e squamis aureis, et juba micantes, et procerior ob galeam ipsam. Ita fluvii Rhodopeii irrigaverunt Martem puerum, cum laboraret primum in cuspide Thracia. Qui impetus est in telis tuis! Aut cum vibras jacula Gortynia, quam arcus tuus est fortunatus, et infligens certo

////////

519 *decoris* Put. Pat.—520 *implens* Med. tert. *conus* Leid. pr. *acuta* Med. sec. *avitas* Put. Petav. sec.—521 *vibranda tibi*, cum *τελεία σιγμῇ* Lov. Moret. pr. Ald. Exc. Gevart. *vibranda tibi*, Exc. Læt. et Lucens. pr. *vibrata* Vat. pr. Pal. Farn. Pric. Med. pr. Mazar. Exc. Schotti, Exc. Voss. Barthii cod. et ed. Vicet.—522 *moraris* Pat. et Ald. *moratus* Vat. sec. Pal. Med. tert. inc. Heins. Moret. pr. Leid. sec. duo Petav. Bonon. Ambr. sec. Var. LL. e marg. Parm. *moratur* vel *moratus* Florent. et Exc. Lucens. pr.—524 *rutilus* Tholos.—525 *Thracia* Pric.—526 *puerum* Vicet.—527 *vel quæ* Bonon. et *quum* Med. tert. *cum tu* Moret. sec. *Cortynia* omnes Vatt. Pal. Put. Thuan. Mazar. Petav. pr. Moret. pr. Var. LL. e marg. Parm. *Gorthinia* vel *Corinthia* Lov. *tendis* Lov. duo Moret. totidem Oxon. et Leid. Jun. pr. Ald.—529 *Sanguinis* Med. quart. *jussum* tres Vat. *visum* viginti septem alii, Exc. Schott. Gevart. item

NOTÆ

masculæ, bellicosæ, et velut ad honestam quandam ferociam et torvitatem accedentis, voluptatem nescio quam habet.

519 *Majestas pudoris*] Id est, plena pudore augusto et venerando.

520 *Cornus*] Hasta e corno arbore facta. Jam tentas torquere eandem hastam, quam olim avus tuus torquebat.

522 *Moratur*] Promittitur ingens fortitudo e primis tuis exercitationibus militariibus; et detinet, occupat

vota nostra, quæ tota sunt in ea expectenda.

523 *Casside major*] Major, altior, procerior videris, ob altam cassidem.

526 *Rhodopeia*] Thracia, a monte Rhodope. Mars natus dicitur apud Thraces, quod populi sint bellicosi.

527 *Cydon, Gortynia spicula*] Id est, præstantissima, a Gortyne et Cydone oppidis Cretæ, ubi populi erant peritissimi ad sagittas vibrandas.

529 *Mentiri*] Arcus ita felix, ut si

Scis quo more Cydon, qua dirigat arte sagittas 530
 Armenius ; refugo quæ sit fiducia Partho.
 Sic Amphionis pulcher sudore palæstræ
 Alcides pharetras Diræaque tela solebat
 Prætentare feris, olim domitura Gigantas,
 Et pacem latura polo : semperque cruentus 535
 Ibat, et Alcmenæ prædam referebat ovanti.
 Cœruleus tali prostratus Apolline Python
 Implicuit fractis moritura volumina sylvis.
 Cum vectaris equo, simulacraque Martia ludis,

plagam, et qui nescit aberrare a scopo proposito ! Nosti qua industria Cydon, qua dexteritate Armenius torquent spicula, et quæ sit confidentia Partho fugienti. Ita Hercules decorus labore palæstræ Thebæ consueverat prius experiri sagittas, et jacula Diræa in feris occidendis, jacula occisura aliquando gigantes, et datura pacem Cælo ; et semper sanguinolentus incedebat, ac reportabat prædam Alcmenæ gaudenti. Python lividus domitus a Phæbo simili impedivit gyros suos morientes in sylvis ruptis. Cum veheris equo, et agis exercitia armorum, quis vegetior cur-

////////

Sched. Gud. visu Mazar. *invisum* Jun. pr. *visum* Var. LL. ed. Antv.—530 *Sidon* duo Vat. Med. quart. *Citon* Oxon. sec. *Cydon* Mazar. *dirigit* Vat. pr.—531 *sit quæ fiducia* Pat.—532 *satus Amphione* Farn. *Ephyreæ* Moret. pr. *pulchrum sudare* Var. LL. ed. Antv.—533 *Diræaque* Vat. quart. et quint. Farn. Reg. Petav. pr. Moret. pr. Oxon. pr. et Leid. m. sec. Med. tert. *Diræaque* vel *Dictæque* Moret. sec. *Diræaque* vel *directaque* Oxon. sec. *regna pro tela* Rott.—534 *feros* Vat. pr. Med. sec. Var. LL. ed. Antv. *fuga Tholos. Gigantes omnes* Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *Gigantas* Bonon. Petav. sec.—535 *Ut pacem* Vat. tert. Rott. *creatus* Put.—536 *Armeno* Jun. pr.—537 *Phiton* duo Moret.—538 *Implevit* Vat. tert. Rott. Med. sec. Mazar. Petav. tert. Exc. Cod. Rhem. *Explicuit* Petav. pr. m. sec. *Implicuit* vel *Implevit* Vat. quart. Florent. *factis* Var. LL. ed. Antv. *moribunda* malit Heins.—539

NOTE

jusseris hunc vel illum scopum petere, petat fideliter, nec unquam fallat mendaci vanoque ictu.

531 *Armenius*] Parthos Armeniosque intellige telorum torquendorum itidem peritissimos.

532 *Amphionis*] Thebanæ, ab Amphione qui condidit Thebas Herculis patriam futuram.

533 *Diræa*] Id est, Thebana seu patria tela, a Dirce Lyci Thebarum Regis uxore, quæ a Zetho et Amphione ob vexatam matrem suam Antio-
 pam, equis indomitis alligata et tracta est, ac Deorum commiseratione in

fontem *Dircen* prope Thebas commutata. Alii legunt, *Dictæa*, et bene, id est, optima, a Dictæ, monte Cretæ, in qua spicula exquisita.

536 *Alcmenæ ovanti*] Filii sui Herculis virtute gaudenti, triumphanti.

537 *Cæruleus*] Niger, lividus, horridus.

Python] De Pythone, in Præf. lib. I. in Ruf.

538 *Fractis*] In sylvis, quas ipse spiris et cauda rumpebat, dum extremos impetus torquet in arbores.

539 *Simulacraque Martia ludis*] Agis per ludum incruenta armorum exer-

Quis molles sinuare fugas, quis tendere contum 540
 Acrior, aut subitos melior flexisse recursus?
 Non te Massagetæ, non gens exercita campo
 Thessala, non ipsi poterunt æquare bimembres.
 Vix comites alæ, vix te suspensa sequuntur
 Agmina: ferventesque tument post terga dracones. 545
 Utque tuis primum sonipes calcaribus arsit,
 Ignescunt patulæ nares: non sentit arenas
 Ungula, discussæque jubæ sparguntur in armos.
 Turbantur phaleræ: spumosis morsibus aurum
 Fumat: anhelantes exundant sanguine gemmæ. 550

vare gyros lenes fugiendo, quis vibrare hastam, vel quis doctior detorquere circuitus repentinos? Non Massagetæ valebunt imitari te, non natio Thessaliæ exercitata cursu, non Centauri ipsi: vix turmæ sociæ, vix exercitus currentes sequuntur te, et serpentes ardentes turgescunt post terga tua. Et statim atque equus incaluit stimulis tuis, nares ejus apertæ incenduntur: pes non tangit pulverem, et jubæ excussæ diffunduntur in humeros: phaleræ agitantur: frænnum aureum fumat e spuma dentium: lapilli habenarum equi anhelantis replentur cruore. Ipse labor

////////

Martia vel *mollia* Reg.—540 *mollis* Vat. tert. Rott. Oisel. *simulare* marg. Isingr. *comptum* Moret. pr. *cunctum* Tholos. *cum tu* Jun. pr. *contum* vel *contra* Petav. pr.—541 *Aptior* Put. Pat. *Acrior* vel *Aptior* Lov. *Acrior* vel *Doctior* Petav. pr. *Doctior* Voss. *subito* Med. sec. *iterum* pro *melior* Put. Pat. *fixisse* Pric. Oisel. Med. sec. Mazar. *fixisse* Ambr. pr. Sched. Gud.—542 *campos* Vat. quint.—543 *poterint* conj. Heins. *biformes* Vat. pr. Farn.—544 *feruntur* pro *sequuntur* Petav. sec. *sequuntur* inc. Heins. Put.—545 *post bella* Pric. inc. Heins. Exc. Voss. *timent* Vat. tert. Rott. Med. quart. Jun. pr. Put. Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv.—546 *tuus* Pal. Pat. duo Med. *tuus primus* Jun. pr. *sonipes primum* Pat. *hæsit* vel *arsit* Mazar. ad illa vero, *Ignescunt patulæ nares*, Heins. ascripserat not. Ouzel. ad Minuc. pag. 42.—547 *habeas* Sched. Gud.—549 *Turpantur* Ald.—550 *Spumat* Jun. pr. Leid. sec. Exc. Gevart. *exudant* Lov. *exudat* Oisel. *Exsudent* Med. duo, Ambr. pr. Exc. Schott. *exundant* Florent. Med. pr. et quart. Put. Reg. Thuan. Mazar. tres Petav. Bonon. Tholos. Pat. Ambr. tert. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Viet.—

NOTÆ

citia, quæ sunt velut quædam præliorum cruentorum præludia.

540 *Sinuare fugas*] Equum levi fuga, hoc est, levi cursu, in varios orbes flectere.

542 *Massagetæ*] Populi Scythiæ Asiaticæ ultra mare Caspium, equis domandis nobiles. Equorum sanguinem cum lacte bibere dicuntur.

543 *Bimembres*] Centauri membris humanis equinisque conflati, et Thes-

sali, optimi equites habiti sunt.

544 *Suspensa*] Ita currentia, ut in altum sublata vix terram tangant.

545 *Dracones*] Depicti in vexillis turgent ob cursum celeriores; tunc enim magis vento distenduntur.

550 *Anhelantes gemmæ*] Gemmæ in frænis Honorii: *anhelantes* autem, non quod anhelent, sed quod sanguineo equi halitu cruentatæ videantur.

Ipse labor pulvisque decent, confusaque motu
 Cæsaries : vestis radiato murice Solem
 Combibit : ingesto crispatur purpura vento.
 Si dominus legeretur equis, tua posceret ultro
 Verbera, Nereidum stabulis nutritus, Arion : 555
 Serviretque tuis, contento Castore, frænis
 Cyllarus, et flavum Xanthus sprevisset Achillem.
 Ipse tibi famulas præberet Pegasus alas,
 Portaretque libens : melioraque pondera passus
 Bellerophontas indignaretur habenas. 560
 Quin etiam velox Auroræ nuntius Æthon,
 Qui fugat hinnitu stellas, roseoque domatur

et pulvis, et crines tui turbati cursu decent te. Vestimentum tuum purpura micanti attrahit Solem : ostrum tuum ventilatur vento impulso. Si dominus eligetur ab equis, Arion pastus in præsepibus Nereidum peteret sponte imperium tuum ; et Cyllarus Castore spreto famularetur habenis tuis, et Xanthus neglexisset Achillem flarentem. Ipse Pegasus offerret tibi pennas sercientes, et volens ferret te, gerensque onus præstantius respueret lora Bellerophontis. Præterea Æthon nuntius celer Auroræ, qui Æthon expellit sidera hinnitu, et domitatur a Lucifero pul-

*****

551 *decent* dno Vatt. Var. LL. ed. Antv. *concussaque* Oxon. sec. Med. tert. *vultu* Med. quart. *mundo* Jun. pr.—552 *radianti murice* Mazar. *moderato* Ambr. tert.—553 *Combibit* Put. *Cum bibit* Var. LL. ed. Antv. *infecto* vel *ingesto* Moret. sec.—554 *domini legerentur* Moret. sec.—555 *Orion* Vat. duo Farn. Tholos. Ambr. pr. Exc. Voss. Leid. sec. Exc. Gevart.—556 *contento* inc. Heins.—557 *clarum Achillem* Prie. et Exc. Voss. *fuitum* Exc. Lucens. sec. *flavum* vel *rigidum* Oxon. sec.—558 *famulus* Reg. *famulus* Exc. Voss.—559 *pro passus* Heins. conj. *fussus*.—560 *harenas pro habenas* Jun. pr.—561 *Athon* Vat. tert. Pal. Rott. Med. tert. inc. Heins. Put. Thuan. Jun. pr. Leid. pr. duo Moret. et Ambr. tres Petav. Exc. Lucens. sec. *Athos* Med. sec. *Aton* Oxon. pr. m. pr. *Ethon* vel *Athon* Reg. *Athon* vel *Alchon* Lov.—563 *equidem* pro

NOTÆ

551 *Pulvis*] Horatius : ‘Duces, Non indecoro pulvere sordidos.’

552 *Solem combibit*] Adeo ut ex aspectu Solis, purpura videatur esse ardentior, plenior, et speciosior.

555 *Arion*] Adraستي equus a Neptuneo datus, nutritus a Nereidibus, vocalis esse dicebatur.

557 *Cyllarus*] Equus Castoris.

Flavum] Heroës non raro flavi dicuntur.

Xanthus] Balius et Xanthus erant

equi Achillis. Politianus : ‘Quos Zephyro peperit geminos Harpyia Poldarge.’

558 *Pegasus*] Equus alatus, Neptunei et Medusæ filius, quo Bellerophon usus est contra Chimæram.

560 *Bellerophontas*] Propertius, ‘Bellerophonteï qua fuit humor equi.’

561 *Æthon*] Id est, ardens, ἀπὸ τοῦ αἶθερος, ardere. Æthon quoque fuit equus Solis, et Pallantis Virgiliani.

Lucifero, quoties equitem te cernit ab astris,
Invidet, inque tuis mavult spumare lupatis.

Nunc quoque quos habitus, quantæ miracula pompæ 565
Vidimus, Ausonio cum jam succinctus amictu
Per Ligurum populos solito conspectior ires,
Atque inter niveas alte veherere cohortes :
Obnixisque simul pubes electa lacertis
Sidereum gestaret onus ! sic numina Memphis 570
In vulgus proferre solet. Penetralibus exit
Effigies ; brevis illa quidem : sed plurimus infra
Liniger et posita suspirat veste sacerdos,

chro, quotiescumque videt e Cælo te equitantem, æmulatur et malit spumescere sub habentis tuis. Jam etiam quas aspeximus vestes, quanti prodigia apparatus, cum tu, o Honori, decoratus toga Romana, spectabilior more consueto, incederes per gentes Ligurum, et portareris excelsæ inter catervas candidas, et juvenus delecta ferret te velut onus cælestis manibus iova laborantibus ! Ita Ægyptus consuevit producere Deos suos in populum. Imago eorum egreditur ex adytis, illa certe parva : ast infra multus Sacerdos cum veste linea, anhelat, baculo supposito, significans

*****

equitem Vat. tert. Florent. austris Reg. Oxon. pr.—564 *mallet* duo Ambr. Exc. Voss.—565 *Tunc quoque* duo Vat. Farn. Moret. pr. *Nunc vel Tunc* Vat. quart. *miracula formæ* Moret. sec. Oxon. sec. *quanti ponti* Vat. pr. Farn. *pompæ vel formæ* Reg. Oxon. pr.—567 *solito spectantior ires* Exc. Cod. Rhem. *iret* Petav. sec.—568 *varias alte* Moret. pr.—570 *gestarat* Reg. *vel numina* Exc. Voss. *nymphis* Rott. Var. LL. ed. Antv. *Nymphis* Vicet. Parm. Isingr. Colin.—571 *In vulgus gestare* Med. tert. Ambr. pr. Sched. Gud. *solent* Mazar. *penetrabilis* Colin. vitiose.—572 *pluribus* Put. Bonon. Petav. tert. *infra* Oisel. *intra* Pric. Exc. Voss.—573 *Liniger* Vat. sec. Pal. Med. pr. et quart. Put. Thuan. Mazar. Ambr. pr. duo Petav. Exc. Læti. *Liniger* viginti alii, Exc.

NOTÆ

566 *Ausonio amictu*] Trabea seu veste Consulari, Ausoniis seu Romanis propria.

567 *Per Ligurum populos*] Ligures latius accipit, pro tota Gallia Cisalpina. Nam Honorius sumsit hunc Consulatum Mediolani, quod est in eadem Gallia Cisalpina.

568 *Veherere*] Manibus militum te gestantium.

Niveas cohortes] Candida veste indutas ; id quod fiebat in testificationem gaudii.

570 *Memphis*] Urbs Ægypti celeberrima, vulgo, *Le grand Caire* : po-

nitur pro tota Ægypto, ubi diebus solennibus effigies Deorum in publicum deferbantur. [Sic ego sentiebam secutus Carolum Stephanum, Calepinum, et alios ; sed monitus sum a doctissimo Huetio, Memphin fuisse ad Occidentalem Nili ripam, *Cairum* vero esse ad Eoam ripam ; ideoque *Cairum* esse potius Babyloniam, id quod tradit etiam Munsterus ; quam tamen, ut ait idem Huetius, Babylon erat ad ripam Nili, a quo tantisper distat *Alcairum*. Ex Ad-dend.]

573 *Liniger*] Ægyptii Sacerdotes

Testatus sudore Deum. Nilotica sistris
 Ripa sonat, Phariosque modos Ægyptia ducit 575
 Tibia : submissis adnugit cornibus Apis.
 Omnis nobilitas, omnis tua sacra frequentant
 Thybridis et Latii soboles : convenit in unum

hoc labore esse Deum. Littora Niliaca resonant sistris, et fistula Ægyptia cantat
 melos patrium: Apis adnugit cornibus decessis. Nobiles omnes, omnes populi
 Romæ et Italiæ celebrant cærimonias tuas. Quicquid primorum extitit in mundo,

~~~~~

Gevart. et Lucens. pr. et ed. Vicet. et posita Lov. inc. Heins. Oxon. sec. Leid. sec. duo Med. ambo Moret. Exc. Gevart. et ed. Vicet. et posito Tholos. Ambr. tert. *imposita voce* Prie. Ambr. pr. *imposita suspirans veste* tres Vatt. Exc. Læti. *Laniger et posita suspirans veste* duo Vatt. Pal. Farn. Rott. *suspirat* Prie. Florent. tres Med. inc. Heins. Put. Thuan. Mazar. Reg. m. pr. duo Petav. Bonon. Pat. Jun. pr. Oxon. pr. duo Ambr. duo Leid. Exc. Gevart. *suspirat voce* Sched. Gud. *suspirans* Ambr. tert. *suspirant* Var. LL. ed. Antv. *imposito recte* Med. tert. Thuan. Reg. m. pr. Oxon. pr. Leid. pr. m. pr. Bonon. Petav. sec. et ed. Gesn. *recte* etiam emendaverat Gronov. ad Exc. Schott. Heinsius ascripserat: *imposito recte*] quærendum qui sint *μελανηφόροι* in veteri Inscriptione nondum edita. sic *dendrophori, cistophori, thyrsophori*.—574 *Testatus* Med. tert. Thuan. Mazar. Oxon. pr. Leid. pr. *Testatur* Vatt. omnes Pal. Oisel. Exc. Læti. *stridore* Med. quart. Heinsius hic notaverat, non opus esse legi *Deum*. vid. Fabri *Semestria*. nam intelligendum esse de Anubi. vid. Spartian. p. 76. l. 28. et ad illum locum Salmas. p. 151. vid. Casaub. p. 23. 96. 97. 134. Lamprid. in Commodus p. 49. l. 23. ‘sacra Isidis coluit, ut et caput raderet et Anubin portaret.’ Spartian. Caracall. p. 89. ‘eum Antoninus Commodus ita eam (sacra Isidis) celebraverit, ut et Anubin portaret et pausas ederet.’ Salmas. p. 166. *Niliaca* Med. quart. *sistris* Farn. *ripis* ed. Vicet. *Sirtis* Vat. tert. Rott.—575 *Ripa sonat* vel *Turba* Oxon. sec. *fractosque* Jun. pr. *Phariosque* viginti duo alii, Exc. Gevart. Ald. Var. LL. e marg. Parm. et Sched. Gud.—576 *Submissisque* Moret. pr. *adjungit* Petav. tert. Var. LL. ed. Antv.—577 *tuaque omnia sacra* Vat. pr. Farn. *frequentat* tres Vat. Pal. Rott. Oisel. *frequentant* novem alii.—578 *Tigridis* Vat. quint. *Tybridis* vel *Tigridis* Florent. Moret. pr.—579 *ubique* pro *in orbe* Moret. pr.

NOTÆ

linea veste utebantur; unde Juvenali et Martiali, *Linigeri* dicuntur.

574 *Testatus sudore Deum*] Tanto et labore et sudore testantur esse Deum, quem gestant, ob majus scilicet hujusce pondus. Deos enim esse graviore, aut putabant aut simulabant, ad augendam populi superstitionem.

Sistris] Sistrum est crepitaculum æneum, quo Ægyptii Sacerdotes utebantur in sacris Isidis. Dicitur, ἀπὸ τοῦ σελεῖν, quætere, quod quatiatur et sonum edat.

575 *Pharios modos*] Concentum patrium sen Ægyptiacum, a Pharo insula ad ostia Nili.

576 *Apis*] Sen Osiris, Argivorum Rex, Jovis filius et Niobes, trajecit in Ægyptum, ubi populos ad mitiorem vivendi rationem traduxit: docuit eos segetum sationem, et post obitum adoratus est sub vivi bovis specie.

577 *Tua sacra*] Velut numinis aliqujus, cærimonias Consulatus tui celebrant.

Quicquid in orbe fuit procerum : quibus auctor honoris
 Vel tu, vel genitor. Numeroso Consule Consul 580
 Cingeris, et socios gaudes admittere Patres.
 Illustri te prole Tagus, te Gallia doctis
 Civibus, et toto stipavit Roma Senatu.
 Portatur juvenum cervicibus aurea sedes,
 Ornatuque novo gravior Deus. Asperat Indus 585
 Velamenta lapis, pretiosaque fila smaragdis
 Ducta virent. Amethystus inest ; et fulgor Hiberus
 Temperat arcanis hyacinthi cærulea flammis.
 Nec rudis in tali suffecit gratia textu :

congregatum est in unum locum, quibus Proceribus vel tu dedisti Magistratus, vel pater tuus Theodosius. Tu Consul stiparis a multis Consulibus, et lætariis adsciscere Senatores socios. Hispania circumdedit te accolis suis clarissimis, Gallia te incolis eruditis, et Roma circumdedit te Senatu universo. Sella curulis aurata fertur humeris juvenum, et Numen venerabilius ornamentis novis. Vestis rigescit gemmis Indicis, et fila ditia virescunt deducta e Smaragdis. Amethystus inseritur, et splendor Hispanus moderatur hyacinthum subnigrum ignibus secretis. Neque venustus impolita satis fuit in hoc opere contexto: acus adjungit pretium, et labor

//////////

in ore Exc. Voss. actor honoris Pal. Oisel. Med. pr. inc. Heins. Bonon. Ambr. pr. duo Petav. ed. Vicet.—584 juvenis Put.—586 Vestimenta vel Velamenta Oxon. sec. signa pro filu inc. Heins. smaragdo Pric. m. pr. smaragdus Vat. sec. m. sec. Farn.—587 Busta Leid. pr. m. pr. Ducta vel Structa Oisel. Ducta vel Mixta Oxon. sec. nitent Exc. Voss. fulgor hibernus Var. LL. ed. Antv.—588 Hyacinthus Vat. quint. hyacinthia conj. Heins.—589 Græcia Put. Voss.—590

NOTÆ

581 *Socios*] In Consulatu eodem, et simul in incessu comites.

582 *Gallia*] Cisalpina scilicet, in qua Mediolanum, qua urbe delectabatur Honorius, et ante ipsum Theodosius, puto ob præsentiam sanctissimi Præsulis Ambrosii.

584 *Aurea sedes*] Sella curulis ex ebore, sed auro variis in locis mixto. In hac conspicuus Imperator more majorum sedebat.

585 *Deus*] Honorius instar Numinis gestabatur.

Asperat] Ipsa Trabea seu vestis consularis, gemmis contexta, aspera est, rigescit.

587 *Amethystus*] Gemma est diluto

violæ colore, et colore etiam purpureæ non prorsus igneo, sed in vini colorem desinente. Græce ἀμέυστος ab α privante, et μεθύσκω, *inebrio*, quod ebrietati credatur resistere.

Fulgor Hiberus] Innuitur fulgor Carchedoniorum, seu carbunculorum, qui sic dicti sunt a Carthagine magna Hispaniarum domitricæ : et eos vocat Hispanos in gratiam sui Principis ex Hispania oriundi. Vel *Fulgor Hiberus*, id est, fulgor auri e Tago, et ex Hispania allati.

588 *Hyacinthi*] Gemma colorem habens amethysto non absimilem, sed tamen dilatiorem.

589 *Rudis*] Naturalis; impolita.

Auget acus meritum, picturatumque metallis 590
 Vivit opus, multaue ornantur Iaspide cultus,
 Et variis spirat Nereia bacca figuris.
 Quæ tantum potuit digitis mollire rigorem
 Ambitiosa colus? vel ejus pectinis arte
 Traxerunt solidæ gemmarum stamina telæ? 595
 Invia quis calidi scrutatus stagna profundi
 Tethyos invasit gremium? quis divitis algæ
 Germina flagrant inter quæsiuit arenas?
 Quis junxit lapides ostro? quis miscuit ignes
 Sidonii rubrique maris? tribuere colorem 600
 Phœnices, Seres subtemina, pondus Hydaspes.

pictus e metallis spirat, et vestes decorantur Iaspide plurima, et concha marina quasi animatur formis diversis. Quæ colus superba exaluit emollire digitis asperitatem tantam? Vel ejus industria pectinis duxit fila e Margaritis, ad telas solidas faciendas? Ecquis rimatus loca inaccessa maris æstuantis, occupavit sinum Tethyos? Ecquis indagavit fatus musci marini pretiosi inter arenas tepentes? Ecquis conjunxit lapillos cum purpura? Ecquis conjunxit flammæ maris Phœnicii et rubri? Phœnices dederunt colorem, Seres fila, et Hydaspes pondus gemmarum. Si tu, o

//////////

picturarumque Farn. metallus Oxon. pr.—591 multoque Petav. tert. hortatur Vat. pr. orlatur Farn. oneratur Oisel. honeratur Mazar. ornatur Pal. Pric. Tholos. Ambr. pr. Moret. pr. variantur Med. tert. remorantur Exc. Luceus. pr. cultus Med. quart. Moret. pr. Oxon. Var. LL. ed. Antv. cultus novem alii. cultus vel cultus Oxon. pr.—592 Nereida Put. varias figuras conj. Heins.—593 potuit tantum Oxon. sec.—594 Ingeniosa vel Ambitiosa Reg. manus Put. Pat. manus vel colus Moret. pr. artem Vat. pr.—595 Texerunt Vat. quint. Pric. Ambr. pr. Moret. pr. Exc. Voss. Texerunt vel Traxerunt Lov. Heins. conjiciebat Texerunt, ut et gemmantia. flumina Med. sec. Lov. Pat. Ambr. tert. flumine Rott. stamina vel flamina Pric. Heins. conjiciebat flumina, flamina tædæ Exc. Voss.—596 Invida Exc. Voss. scrutatur Leid. sec. regna Ambr. pr.—597 invisæ Jun. pr. digitum inc. Heins.—598 Gramina Vat. quint. inc. Heins. Florent. Jun. pr. fragantes Pric. flagrantès vel flaventes Med. quart.—599 vinxit Exc. Gevart. aut quis miscuit Jun. pr. tinxit conj. Burm.—601 subtemina Vat. sec. ambo Moret. Var. LL. ed. Antv. pondera Vat. pr. pontus Reg. Oxon. pr.

NOTÆ

590 *Auget acus*] Opus superat materiam.

592 *Nereia bacca*] Gemmæ e mari, seu Nereidum regno advectæ.

597 *Tethyos*] Quasi tot gemmæ e Tethyos ornatu avulsæ sint.

Algæ germina] Coralia nempe, et alii fœtus maris.

599 *Ignes*] Gemmas, ignis instar, micantes.

601 *Pondus*] Gemmarum, quæ quo graviore sunt, eo pretiosiores. Suetonius ait Cæsarem, ‘Britanniam petiisse spe Margaritarum, quarum amplitudinem conferentem, interdum sua manu exegisse pondus.’

Hoc si Mæonias cinctu graderere per urbes,
 In te pampineos transferret Lydia thyrsos,
 In te Nysa choros. Dubitarent orgia Bacchi,
 Cui furerent : irent blandæ sub vincula tigres. 605
 Talis Erythræis intextus nebrida gemmis
 Liber agit currus, et Caspia flectit eburnis
 Colla jugis : Satyri circum, crinemque solutæ
 Mænades astringunt hederis victricibus Indos :

Honori, *incederes hac veste per urbes Lydia, Lydia eadem daret tibi hastas pampineas, Nysa daret tibi choros Bacchantum. Orgia Bacchi ambigerent pro quo bacchantur : tigres blandientes venirent sub habenas tuas. Sic Bacchus habens vestimentum contextum e margaritis maris rubri, ducit currum, et e sede eburnea domat colla tigrum Hyrcanarum : Satyri circum eunt, et Bacchantes habentes capillos*

nudus Jun. pr.—602 Mæonidas Vat. tert. Rott. Oisel. Petav. tert. cinctu Thuan. Mazar. ed. Parm. cum tu Med. sec. m. pr. Oisel. cultu duo Vatt. Farn. Put. Pat. inc. Heins. Ald. Var. LL. e marg. Parm. vultu viginti quatuor alii, Exc. Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv. vultu vel cinctu Vat. vultu vel cultu Vat. quart. Med. pr. Petav. tert. Exc. Schotti. graderere vel reherere Vat. quint.—603 transferret Pric. Florent. Reg. Thuan. vet. Gyr. Jun. pr. Leid. pr. Med. vet. Exc. Lucens. sec. Isingr. proferret novem alii, præferret ed. Parm. tuscos pro thyrsos Vat. pr.—604 Nysa Lov. visa Vicet. choors Lov. choros vel choors Vat. tert. cohors vel choros Moret. pr. dubitarent quatuor Vat. Pal. Farn. Pric. dabitassent viginti alii, Exc. Gevart. Lucens. sec. ed. Parm. Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv.—605 Cum furerent Put. Petav. sec. Quoi Med. tert. blandos Petav. sec.—606 Erythræis Pnt. Reg. Thuan. Mazar. Petav. pr. Eriteis Oxon. pr. Leid. sec. Eritheis Vat. tert. cum vitreis Vat. pr. Farn. Eritæis Ambr. sec. Tholos. Leid. pr. Erycteis Var. LL. ed. Antv. Eritheis Vat. sec. Moret. pr. Eritheis Moret. sec. Aristæis Exc. Voss. intextis Pal. Med. pr.—607 Caspida Lov. flexit Tholos. nectit vel flectit Oxon. sec. ahenis Vat. quint.—

NOTÆ

604 *Nysa*] Urbs vel Arabiæ vel Indiæ, a Baccho condita, qui inde dicitur *Dionysius*, quasi *Deus Nyse*.

Orgia] Cærimonie Bacchi, vel Bacchantes, quæ eas celebrant, ἀπὸ τῆς ὀργῆς, a furore, quo incitabantur.

605 *Tigres*] Quæ trahunt currum Bacchi. Id quod finxerunt ob crudelitatem ebriorum.

606 *Erythræis*] Mare ἐρυθραῖον, id est, mare rubrum, ab Erythra Rege, quem Edom, id est, rufum, Esau fuisse quidam putant.

Nebrida] Νεβρίς est vestis Bacchi e pellibus contexta.

607 *Caspia*] Colla Tigrum Caspiarum, seu Hyrcanarum, ad mare Caspium.

608 *Jugis*] Jugum est etiam sedes in qua sedet qui currum ducit.

Satyri] Monstra libidinosissima, vultu humano, capite cornuto, simis naribus, pedibus caprinis, quæ ut Numina rustica coluit antiquitas. Dicuntur et *Fauni*, *Panes*, *Sylvani*, *Ægipanes*. De Faunis et Satyris S. Hieronymus in vita S. Pauli Eremitæ.

609 *Mænades*] Bacchantes, ἀπὸ τοῦ μαινεσθαι, furere.

Ebrius hostili velatur palmite Ganges. 610
 Auspice mox lætum sonuit clamore tribunal,
 Te fastos incunte quater : solennia ludit
 Omina libertas : deductum Vindice morem
 Lex celebrat, famulusque jugo laxatus herili
 Ducitur, et grato remeat securior ictu. 615
 Tristis conditio pulsata fronte recedit.

sparsos, constringunt Indos hederis triumphalibus. Ganges inebriatus cingitur ramis vineæ inimicæ. Solum Consulare gratum resonuit statim acclamationibus auspiciatis, te intrante quartum fastos. Libertas exhibet cærimonias solennes. Lex frequentat consuetudinem derivatam a Vindice, et servus solutus e potestate domini sui adducitur, et redit tutior, ob alapam jucundam. Conditio mastissima extinguitur,

//////////

608 *Jubis* Moret. pr. *tigris* Ambr. sec.—610 *hostili* pro *hostili* Med. tert.—611 *Auspice* Tholos. Ambr. pr. Exc. Lucens. sec. atque ita in Exc. Schotti emendaverat Gronovius. *Aspice* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *clangore* Med. quart.—612 *Te fasces* Exc. Cod. Rhem. *ludos* Pat. *ludit* Exc. Schotti, in quibus Gronovius ascripserat locum Anm. Marcell. l. xxii. p. 226. et Claud. in Eutrop. i. 310. *ludit* vel *dedit* Vat. quint.—613 *Omnia tres* Vatt. Oisel. *Omina* tredecim scripti, Exc. Lucens. sec. Ald. ed. Parm. Exc. Schott. et Gevart. item Sched. Gud. *Judice* pro *Vindice* Vat. sec. Med. tert. *pollice* Ambr. pr. m. pr.—614 *serrusque* Exc. Voss. *funnulumque* Ambr. tert. *lapsatus* Lov. Exc. Gevart. *laxatur* duo Vatt. Farn. Rott. Med. quart. *lassatus* Reg. m. sec. Bonon. Moret. sec. Oxon. sec. duo Petav. duo Ambr. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *harili* Var. LL. ed. Antv.—616 *resedit* Vat. pr. *recedit*. cum *τελεία στιγμή* Put. Thuan. duo Petav. ambo Moreti.—617 *In eivem*. hic

NOTÆ

610 *Ganges*] Ganges ipse ebrius cingitur palmite ab hostibus, et trahitur in triumphum. Adeo nihil resistit Bacchi, seu vini, potentiae!

611 *Auspice*] Clamore seu acclamatione fausta, bene omnia auspicante, incipiente.

612 *Te fastos incunte quater*] Te incunte quartum Consulatam, et nomine tuo in Fastis quartum inscripto.

Ludit] Libertas exhibet velut ludo quodam cærimonias; vel cærimonias celebrantur in danda libertate, in qua manumissus tangitur alapa, virgula, quæ omnia ludus quidam gratissimus videri possint.

613 *Omina solennia*] Felicitatem solennem. Alii legant, *omnia solennia*, id est, solennes omnes cærimonias.

Vindice] Vindex servus Aquileiorum, qui cum patefecisset conjurationem contra populum Romanum, a Regum fautoribus initam, primus vindicta publice manumissus est. Vindicta autem manumittere, est virgula quadam amice percutere, in signum datæ libertatis; quod tam servus ultimo sic percutiatur, postea liber futurus, et a verbere immunis. Id autem e Servio fiebat in templo Feroniæ, libertorum Deæ.

Morem] Qui a Vindice ad posteros manavit.

615 *Grato ictu*] Alapa gratissima, qua percutiebatur is qui manumittebatur: ut scilicet, exuta servili impudentia, disceret indueretque roborem ingenuum.

In civem rubuere genæ : tergoque removit
 Verbera permissi felix injuria voti.
 Prospera Romuleis sperantur tempora rebus,
 In nomen ventura tuum : permissa futuris 620
 Dant exempla fidem. Quoties te cursibus ævi
 Præfecit, toties accessit laurea patri.
 Ausi Danubium quondam tranare Gruthungi

genis percussis. Vultus ejus erubuit instar civis, et ignominia fortunata post libertatem e desiderio concessam repulit flagra ex ejus dorso. Anni casuri in nomen tuum expectantur fore felices Imperio Romano. Exempla præterita excitant ad id credendum. Quotiescumque pater tuus Theodosius præposuit te annis currentibus, toties victoriâ ipsi patri contigit. Olim Gruthungi audentes trajicere

//////////

interpungitur in quatuor Vatt. tribuere pro rubuere Ambr. tert.—618 permissi Rott. Med. quart. Reg. Put. Thuan. Bonon. Pat. Moret. sec. inc. Heins. duo Petav. totidem Oxon. et Leid. tres Ambr. Ald. Exc. Gevart. et Lucens. sec. item Var. LL. e marg. Parm. promissi novem alii. promissi vel permissi Petav. pr. Verbera. permissi Lov.—619 Aspera Put. Jun. pr. inc. Heins. secula Ambr. pr.—620 promissa futuris Put. Ambr. pr. præmissa ed. Gesn.—621 casibus Var. LL. ed. Antv. quotiesque recursibus Med. sec. m. pr. Moret. pr. m. pr.—622 Profecit Vat. quint. Defecit inc. Heins. successit laurea Exc. Voss. concessit Vat. sec. Pal. Med. pr. gloria inc. Heins.—623 transire Vat. sec. Med. pr. Pal. transare Florent. Med. sec. inc. Heins. Vicet. Ald. Isingr. Colin. Gryph. tranare Reg. Petav. pr. Ambr. sec. Gothunni Exc. Læti. Grithongi Bonon. Petav. sec. Grithungi Thuan. Grottoni Vat. duo, Pal. Farn. Put. Grotongi Vat. quart. et quint. Petav. pr. Grotunni Pric. Med. pr. Pat. Moret. pr. ed. Parm. Grothunni Florent. Grothungi Vat. tert. Rott. Grotungi Exc. Gevart. Grotungi Reg. Grottoni Oxon. sec. Grotongi duo Med. Lov. Leid. sec. Petav. tert. Gruthongi Tholos. duo Ambr. Moret. sec. Var. LL. ed. Antv. Gruthungi Oisel. Vet. Gyr. Leid. pr. Gruthunni Med. sec. Mazar. Ald. Grutungi Exc. Lucens. pr. Grutungi Oxon. pr. Sched. Gnd. Exc. Cod. Rheimens. Grutunni Jun. pr. Ambr. sec. Vicet. Grutunni vel Gruthongi Var. LL.

NOTÆ

618 *Felix*] Injuria est alapam pati, sed pati ad libertatem accipiendam felix ea est. *Felix voti*, id est, feliciter consequens votum, seu libertatem e voto seu desiderio contingentem.

Verbera] Quia servus post manumissionem civis est, ideoque non amplius verbera timere debet. Nam 'scelus est verberare civem Romanum.' Cicero. Hæc omnia in danda libertate peragebantur, sed et qui manumittebatur, circumagebatur, ut disceret sibi esse potestatem eundi,

quo vellet. Accipiebat et prænomen Patroni sui, unde Persius: 'momento turbis exi Marcus Dama,' &c.

620 *In nomen*] Anni casuri in Consulatum tuum, et tuo nomine designandi.

621 *Cursibus*] Quoties Theodosius dedit tibi Consulatum, et præfecit te curriculo anni regendi, toties messuit novas lauros.

623 *Gruthungi*] Seu *Gothunni*, gens bellicosa e Gothiis et Hunnis conflata.

In lintres fregere nemus. Ter mille ruebant
 Per fluvium plenæ cuneis immanibus alni. 625
 Dux Odothæus erat: tantæ conamina classis
 Incipiens ætas et primus contudit annus.
 Submersæ sedere rates: fluitantia nunquam
 Largius Arctos pavere cadavera pisces.
 Corporibus premitur Peuce: per quinque recurrens 630
 Ostia barbaricos vix egerat unda cruores.
 Confessusque parens Odothæi regis opima
 Retulit exuviasque tibi. Civile secundis
 Conficis auspiciis bellum: tibi debeat orbis

Istrum, cverterunt sylvam ad naves ædificandas: rates ex alno, ter mille repleta catervis ingentibus irrumpebant per flumen. His Ductor erat Odothæus: atas incipiens et prior annus subruit conatus classis tantæ. Naves mersæ, depressæ sunt: nunquam cadavera fluctuantia nutriverunt liberalius pisces Septemtrionales. Peuce obruitur corporibus mortuis. Fluvius exonerans se per ora quinque, vix eiecit sanguinem Barbarorum. Et pater tuus Theodosius fassus est se reportarissæ tuæ felicitate opima spolia de Rege Odothæo, et prædas. Tu vero perficis secundo

*****

c marg. Parm.—624 *manus* Vat. quint. *naves* Vat. pr. m. pr. Farn. *rates* idem m. s. *tum mille* Vat. quint. *cum mille* Ambr. pr. Sched. Gud. *tibi mille* Vat. pr. Farn. Oisel. Mazar. *ter mille* viginti octo alii, Exc. Lucens. sec. Ald. Var. LL. e marg. Parm.—625 *penæ* Jun. pr. Petav. sec. *navalibus* Pal. Med. pr. *immanibus* vel *navulibus* Vat. sec. *alvi* Vat. pr.—626 *Othodcus* Petav. sec. Moret. sec. *Edoikeus* Pric. Pal. Vat. quart. Med. pr. Moret. pr. sequente hac glossa: 'In anno primo Consulatus huius victus est a patre suo Edotheus Rex Grotunnorum, et exercitus ejus submersus.' *Ethotheus* Mazar. *Edocheus* Petav. pr. *Othodorus* Lov. *turbæ* pro *classis* Vat. sec. *fraudis* vel *classis* Oxon. sec.—627 *astas* Med. tert. *contudit* quatuor Vatt. Pal. Farn. Florent. tres Med. Put. Mazar. Tholos. Ambr. sec. Moret. sec. Lov. Exc. Lucens. pr. Ald. ed. Vicet. item Var. LL. e marg. Parm. *condidit* Med. quart. *contulit* quatuordecim alii, Exc. Gevart. Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv. *contudit* vel *contulit* Petav. pr.—628 *Subtractæ* Jun. pr. *Succensæ* Pulm. *sedere* Med. quart. *cecidere* duo Vatt. Pal. Pric. Oisel. tres Med. Florent. m. pr. Put. m. sec. Mazar. Moret. pr. Jun. pr. et Leid. Exc. Cod. Rhem. *sedere* vel *cecidere* Vat. quart.—629 *Longius* Vat. quart. Leid. a m. pr. *Largius* vel *Longius* Petav. pr. *Aretheos* Rott.—630 *Peuce premitur* Vat. quint. *recursus* Jun. pr.—632 *pares* Parm. *Othodæi* Moret. sec. *Edothei* Vat. quart. Pal. Pric. Moret. pr. *Edochei* Petav. pr. *Odethei* Med. sec. *Othothesi* Mazar.—634 *Conspicis* Put. Bonon. Pat. Petav. sec. Moret. sec. *debuît* Petav. tert.

NOTÆ

- 627 *Incipiens*] Ætas tua incipiens incolæ dicuntur *Peuceni*.
 vicit hostes, hoc est, hostes tui feliciter victi sunt prima ætate. 631 *Vix egerat*] Re vera Promotus unus e Ducibus Theodosii Odothæum navigiis aggressus, tantam stragem edidit, ut flumen cadaveribus repletur.
- 629 *Arctos*] Pisces Danubii, qui fluvius est versus Septemtrionem.
- 630 *Peuce*] Insula Danubii, cujus

Fata Gruthungorum, debellatumque tyrannum. 635
 Ister sanguineos egit, te Consule, fluctus.
 Sed patriis olim fueras successibus auctor,
 Nunc eris ipse tuis. Semper venere triumphi
 Cum trabeis, sequiturque tuos Victoria fasces.
 Sis precor assiduus Consul, Mariique relinquas 640
 Et senis Augusti numerum : quæ gaudia mundo,
 Per tua lanugo cum serpere cœperit ora,

tuo Consulatu civile prælium. Mundus debet tibi funera Gruthungorum, et Tyrannum profligatum. Danubius, Consule te, voluit acervos mortuorum cruentos. At quondam auctor extiteras felicitatis paternæ, nunc eris ipse auctor tuæ. Tropæa semper contigerunt cum Consulatu tuo, et victoria comitatur fasces tuos. Utinam sis Consul perpetuus, et expleas numerum Consulatuum Marii et Augusti senis. Verum quæ lætitia erit Orbi, cum prima, barba inceperit vestire genas tuas, cum

////////

Lov. m. sec. *quod debeat Farn. deliberat Vat. pr.*—635 *Factu Med. quart. Gothunnorum Exc. Læti. Grotunnorum Vat. pr. Farn. Grotongorum duo Vat. Petav. pr. Grothontorum Lov. Grothungorum Florent. Grothumpnorum Reg. Grothundorum Mazar. Grothumorum Vat. tert. Rott. Grotunnorum Vat. sec. Pal. pr. Med. pr. Put. Moret. pr. Gruthumorum Med. sec. Ald. Gruthungorum Thuan. Oxon. pr. Leid. pr. Med. quart. Exc. Lucens. sec. Grutungorum Exc. Cod. Rhem. Sched. Gud. Grutunnorum Jun. pr. Ambr. sec. Pat. inc. Heins. ed. Parm. et Vicet. Grutonnorum Moret. sec. Grutongorum duo Ambr. Med. quart. Petav. tert. Exc. Gevart. Gruthungorum Oisel. Tholos. Petav. sec. Leid. sec. Var. LL. ed. Antv.*—636 *sanguineos exegit consule Med. sec. montes quatuor Medd. tres Petav. totidem Ambr. duo Oxon. et Leid. Florent. Thuan. Mazar. Bonon. Tholos. Pat. Jun. pr. Lov. ambo Moret. Reg. Put. inc. Heins. Exc. Lucens. sec. ed. Parm. et Vicet. Ister sanguineos e. t. c. fluctus : Alpino genitor rupit te consule montes. Gesn. et al. recentiores.*—637 *actor omnes Vatt. Pal. Rott. Oisel. duo Med. Petav. sec. Ambr. sec. inc. Heins.*—638 *Non erit ed. Vicet. erit Oxon. et duodecim scripti. eris vel erit Florent. tuus Vat. quart. Oisel. Var. LL. ed. Antv. erit ille tuis Mazar. Exc. Cod. Rhem. tuus vel tuis Reg. Oxon. pr.*—640 *assidue ed. Vicet. assiduus viginti duo Codd. Exc. Gevart. et Lucens. sec. item Ald. Heinsius rescribit assiduam. ut ii. Cons. Stilich. vs. 212. 'Adsis perpetuum Latio,' matrisque Oxon. a m. pr. matrisque vel Mariique Oxon. sec. relinques inc. Heins. relinquens Oisel. Leid. pr.*—641 *mundi tres Vatt. Pric. Rott. Oisel. mundo Vat. pr. et sec. Pal. Med. pr. Exc. Lucens. sec.*—642 *creocere cæperat Jun. pr.*—643 *tua*

NOTÆ

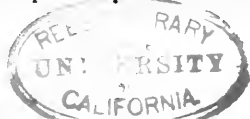
635 *Tyrannum*] Odothæum, quem Theodosius vicit sua virtute, sed e Claudiano, felicitate Honorii.

636 *Sanguineos fluctus*] Alii *montes*, acervos mortuorum cruentos et sublatos instar montium.

641 *Numerum*] Utinam expleas

numerum Marii, qui septies fuit Consul; et Augusti, qui ter decies.

642 *Lanugo cum serpere cæperit*] Quam lætabitur Orbis, cum te virum videbit! Lanuginem ponere magno cum gaudio, magna cum cærimonia solebant apud antiquos.

Cum tibi prodiderit festas nox pronuba tædas!

Quæ tali devota toro, quæ murice fulgens

Ibit in amplexus tanti Regina mariti?

645

Quænam tot Divis veniet nurus, omnibus arvis

Et toto dotanda mari? quantusque feretur

Idem per Zephyri metas Hymenæus et Euri!

O mihi si liceat thalamis intendere carmen

Connubiale tuis, si te jam dicere patrem!

650

Tempus erit, cum tu trans Rheni cornua victor,

Arcadius captæ spoliis Babylonos onustus

nox nuptialis protulerit tibi facies solennes! Quæ Imperatrix destinata est tali viro, quæ micans purpura veniet in conjugium sponsi tanti? Quæ nurus veniet tot Divis, locupletanda terris omnibus, et mari universo? Et quantus hymenæus idem celebrabitur per fines Orientis et Occidentis? O si permittatur mihi canere versus conjugales in nuptias tuas, o si permittatur laudare te patrem! Tempus adveniet, cum tu triumphator trans brachia Rheni, cum Arcadius oneratus exuviis Babylonis captivæ, nominabitis annum communem cum Majestate grandiori, et

////////

Med. sec. Moret. pr. *pertulerit* Leid. pr. *protulerit* Med. quart. Thuan. Oxon. pr. Exc. Lucens. pr. Isingr. Gyrard. *prodiderit* Florent. duo Med. *fetas* Pat. vox Jun. pr. *pernuba* Put. *improba* Pric.—644 *devota* viginti scripti, Exc. Gevart, Lucens. sec. Sched. Gud. viro Vat. tert. *manere* Jun. pr.—646 *Quidnam* Tholos. *ejus* pro *arvis* Med. tert.—647 *tanto* Farn. *dotanda* Ambr. tert. *dotata* Vat. pr. Farn. Leid. sec. Exc. Gevart. *donanda* octodecim alii, Exc. Lucens. sec. Exc. Voss. *donanda* vel *dotanda* Ambr. pr.—649 *O modo* Rott. *modo* vel *mihi* Vat. tert. *impendere carmen* legit Heins, qui sequentia ascripserat. *impendere carmen* sic *impendere operam alicui rei*. Similiter apud Spartian. peccatum. vid. Salmas. p. 12. noster alibi [Cons. Mall. 66.] ‘Ant curam impendit populis aut otia Musis.’ ut in vet. Cod. Gallico legitur. et [Bell. Gild. vs. 89] e Mss. ‘impensaque sæcula bello.’ Capitolin. in Antonin. ‘tantumque operis ac laboris studiis impendit, ut corpus afficeret.’ Valer. Flacc. iv. 581. ‘Ne vanas impende preces.’—650 *Jam te* Ambr. tert. *patrem*. cum *τελεία στιγμή*, et glossa, *i. e. si liceat*. Exc. Gevart.—651 *Hic* *τελείαν στιγμήν* habent Reg. et Put.—652 *spoliis captæ* Mazar. *Babylonos* Pric.

NOTE

643 *Nox pronuba*] Nox nuptialis, gerens officium pronubæ, quæ deducere solet novam nuptam.

644 *Murice*] Purpura Imperatoria. Purpura quippe e Murice pisce manare credita.

646 *Tot Divis*] Tot Imperatoribus, qui in Deorum numerum ascripti sunt.

648 *Zephyri et Euri*] Per hos ventos intelligit Orientem a quo flat Eurus, et Occidentem a quo flat

Zephyrus.

649 *Intendere carmen*] Lyra tensa canere carmen nuptiale, seu Epithalamium, de quo mox.

651 *Trans Rheni cornua*] Subacta Germania ultima, ubi Rhenus in duo cornua immania funditur: unum dicitur *Vahalis*, et alterum *Isala*.

652 *Babylonos*] Intellige Persas et Parthos, populos invictos. Hi eo anno quo natus est Honorius pacem a Theodosio per legatos petierunt.

Communem majore toga signabitis annum,

Crinitusque tuo sudabit fasce Suëvus :

Ultima fraternas horrebunt Bactra secures.

655

Suevi capillati laborabunt in fascibus tuis gestandis, sed Oriens ultimus timebit secures fratris tui Arcadii.

//////////

Rott. Oisel. Florent. Thuan. Pat. Bonon. Lov. m. sec. duo Leid. m. pr. totidem Petav. Exc. Gev. [Martial. p. 108. ex vet. Cod. Put.] *Babylonis* omnes Vatt. Pal. Farn. *Babylonos* vel *Babylonis* Oxon. pr.—653 *meliore* Exc. Voss. marg. Isingr. *signaveris* Petav. tert.—654 *sudabis* Pal. *signabit* Put. Pat. *sudabit* vel *signabit* Reg. *Lyæus* tres Vat. Farn. Rott. Jun. pr. inc. Heins. et edd. Vicet. Parm. Ald. Isingr. Gryph. Colin. *Licæus* Vat. sec. m. sec. *Lyæbus* Florent. quatuor Med. Bonon. Tholos. Ambr. sec. *Licbus* Oisel. Pal. Prie. Thuan. Mazar. Moret. pr. Petav. sec. duo Oxon. totidem Leid. Var. LL. ed. Antv. *Libæus* Petav. pr. Moret. sec. *Libeus* Voss. Vat. quart. et quint. *Licebus* Lov. *Licæbus* vel *Libæus* Reg. *Suevus* vet. Gyr. Ambr. tert. Exc. Gevart. et Lucens. sec. in quo præfixo + signo notabatur, veterem lectionem ibi erasam aut interpolatam esse. *Ultra* vel *Ultima* Lov. *horrebant* Oxon. sec. *Bructa* pro *Bactra* Moret. pr.

NOTÆ

653 *Communem annum*] Id est, simul geretis Consulatum: *majore toga*, cum majestate grandiore, statuque Orbis clariore.

654 *Tuo fasce*] In tua militia, in tuis stipendiis.

Suëvus] Suevi populi ad Danu-

bium, denotant Imperium Occidentis. *Criniti* autem dicuntur, quod comam alerent, id quod et barbari plerique faciebant.

655 *Bactra*] Urbs et regio, in Seythia Asiatica, designant Imperium Orientis.

IX.

CL. CLAUDIANI

EPITHALAMII IN NUPTIAS

HONORII AUGUSTI

ET

MARIÆ

P R Æ F A T I O.

ARGUMENTUM.

UT nuptiis Thetidis et Pelei Dii adsunt, Apollo Musæque canunt, sic et in nuptiis Honorii et Mariæ.

SURGERET in thalamum ducto cum Pelion arcu,
Nec caperet tantos hospita terra Deos ;

Cum Pelion mons fornicatis antris attolleretur in formam thalami, neque tellus hospita contineret tanta Numina; cum socer marinus et ingens

////////

In Vaticano quarto et Petaviano primo inscribitur *Cl. Claudiani Liber de Nuptiis Honorii et Mariæ*. in Petav. tert. Moret. sec. et Var. LL. e marg. Parm. *Epithalamium de Nuptiis Honorii et Mariæ*. in Exc. Lucens. sec. erat *Incipit Epithalamium de Nuptiis Honorii Aug. Præf.* Vat. pr. exhibet, *Proëmium in Nuptias Honorii et Mariæ*. et dein post præfationem *Incipit Epithalamium metro Heroico*. in Petav. pr. Præfatio manu recenti ascripta erat. —1 *Surgerat* Med. tert. *cum ducto* Oxon. pr.—2 *Non caperet* Med. tert. *terra*

NOTÆ

<i>Epithalamii</i>] Hymnus in nuptiis cani solitus. Dicitur ab ἐπι, super, et θάλαμος, cubiculum conjugale.	Ducis fortissimi, de quo multa jam diximus.
<i>Mariæ</i>] Hæc erat filia Stilichonis	1 <i>Surgeret</i>] Attolleret fornices, ut Peleo et Thetidi thalamum præ-

Cum socer æquoreus numerosaque turba sororum

Certarent epulis continuare dies ;

Præberetque Jovi communia pocula Chiron,

5

Molliter obliqua parte refusus equi ;

Peneus gelidos mutaret nectare fontes,

Ætæis fluere spumea vina jugis ;

Terpsichore facilem lascivo pollice movit

Barbiton, et molles duxit in antra choros.

10

multitudo Nympharum sororum conarentur perpetuare dies in conviviiis ; ac Chiron leniter inclinatus parte inflexa equi, ministraret vinum idem Jovi, et hominibus ; cum Peneus transformaret aquas frigidas in nectar, et vina copiosa effluerent ex monte Ætæo ; Terpsichore tetigit citharam mollem digitis luxurianti-

//////////

dies Oisel.—3 *Deorum* Thuan. Med. pr. Ambr. sec. m. pr. Exc. Pat. rec. *suorum* Exc. Læti. *sorum* vel *Deorum* Reg. Vat. sec. Ursini Cod.—4 *thalamis* Lov. m. pr. *diem* Thuan. *dapes* Pal. *dapes* vel *dies* Med. pr. *diem* vel *dapes* Vat. quint. *dicm* vel *dies* Moret. sec.—5 *præberetque* Barth. ed. pr. *pabula* Med. sec. *Chiro* Pric.—6 *reflexus equi* Tholos. pro *obliqua* Heins. *obliqui* legit.—7 *Peneusque* pro *Peneus* Var. LL. ed. Antv. *mutaret* Lov. m. pr. *misceret* Vat. tert. Med. pr. Pal. Thuan. marg. Isingr. *mutaret* vel *misceret* Florent. Pnt. *nectaris amnes* Pat. *nectaris amnes* vel *nectare fontes* Put.—8 *Ætæis* vel *Otreis* Moret. sec. *punica* Jun. a m. pr.—9 *gracilem* marg. Isingr.—10 *mollis* Lov. et edd. Vicet. Parm. Ald. *ducit*

NOTÆ

beret: hoc est, cum Pelion mons Thessaliæ magnificentius exornaretur, ac velut majori pompa altius assurgeret, extensis sinuatisque, in arcus speciem, antri sui fornicibus, ad celebrandas Pelei Thetidisque nuptias, ad quas Dii ipsi convenirent.

3 *Socer*] Nereus pater Thetidis, quæ nupsit Peleo, cujus Pelei proinde erat socer.

Sorum] Nercidum, maris Nympharum, quæ filia sunt Nerei et Doridis, ideoque Thetidis sorores.

5 *Communias pocula*] Cum Chiron vinum idem Jovi, Diisque aliis, atque hominibus ministraret, ipse communis omnium pincerna: tum enim Dii dignati sunt communibus epulis uti, cum mortalibus

Chiron] Centaurus, partim hominis

partim equi figuram habens. Possidebat regionem Thessalicam, circa montem Pelium: erat optimus, et Medicus, et Astronomus, Achillesque futurus præceptor.

6 *Molliter refusus*] Chiron in latus leniter reclinatus, ea parte qua equus erat.

7 *Peneus*] Fluvius Thessaliæ in Græcia.

8 *Ætæis*] Æta mons est Thessaliæ; unde Ætæus dicitur.

9 *Terpsichore*] Τέρψις, *delectatio*, χορὸς, *chorus*, *saltatio*, hinc dicta est Terpsichore una ex Musis, quasi delectatio, voluptasque chori seu saltationis.

10 *Barbiton*] Barbitos est instrumentum musicum, multis intentum chordis.

Carmina nec Superis, nec displicuere Tonanti,

Cum teneris nossent congrua vota modis.

Centaury Fauniquc negant. Quæ flectere Rhæton,

Quæ rigidum poterant plectra movere Pholum?

Septima lux aderat cœlo, totiesque renato

15

Viderat exactos Hesperus igne choros.

bus, et traxit in cavernam choros lascivientes. Cantilenæ Terpsichores neque Jori injucundæ fuerunt, neque Diis aliis, cum agnoscerent nuptius esse convenientes cantibus tenellis. Centaury et Fauni inficiantur cantus esse jucundos. Sed quæ carmina valebant tangere Rhætum, quæ valebant tangere Pholum agrestem? Septima dies advenerat Cælo, et vesper toties resurgens aspexerat sua luce saltatio-

Pric. Ambr. pr. Med. tert.—11 hi sex seqq. versus desiderantur in Pal.—12 *nossent teneris* Moret. pr. *possent* Petav. tert. *essent* Jun. pr. m. sec. *cognita* ed. Vicet.—13 *Fauniquc negant* Jun. pr. Oxon. pr. edd. Vicet. Parm. Ald. et al. *notant* Var. LL. ed. Antv. Craton Oisel. Lov. inc. Heims. Vicet. Ald. Parm. Junt. Isingr. Colin. Gryph. Crathon quatuor Vatt. Rott. Petav. tert. Chaon Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. Craion Leid. pr. Trathon Mazar. Trathon Reg. Chraton Petav. sec. Var. LL. e marg. Parm. Caron Tholos. Cruton Moret. sec. Reckon Moret. pr. Rhætum Med. quart. Rhætum Farn. Med. tert. vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. Rhætum Oxon. pr. Rhætum Med. pr. et sec. et Tlinan. Craton vel Charon Pat. Chaon vel Craton Vat. tert. Crathon vel Chaon Pnt. Chaon vel Cheton Florent. Crathon vel Rhætum Petav. pr. Craton vel Raton Ambr. sec. Crathon vel Herchon Exc. Voss.—14 *Et rigidum* inc. Heims. *poterat* edd. Ald. Isingr. Gryph. Colin. Palm. *poterant* Lov. Pholum Ald. Potum Exc. Gevart.—15 *renato* viginti Codd. Exc. Cod. Rhem. et Lu-

NOTE

12 *Vota*] Nuptiæ, quæ sunt vota et desideria parentum atque virginum.

Congrua vota modis] Id est modi cantusque congrui et convenientes votis seu nuptiis; vel carmina digna festivitate nuptiarum.

13 *Fauni*] Sunt rustica Numina.

Negant] Centaury et Fauni negant molles Terpsichores cantus placere. Claudianus per Centauros Faunosque creditur carpere quosdam ineptos ætatis suæ censors, quibus versus suos non placuisse cognoverat.

Quæ flectere Rhætum] Quæ porro plectra seu carmina movere possent Rhætum, Pholum, et alios Centauros agrestes, duos, intractabiles, et rus-

ticis cantibus assuetos?

15 *Septima lux aderat*] Numerus septenarius apud antiquos celebratus, et præsertim in nuptiis. Donatus in Phormione Terentii; ‘In nuptiis septimus dies instaurationem voti habet, ut in funere nonus dies, quo parentalibus concluduntur.’ Macrobius: ‘Hic numerus est, qui hominem concipi, formari, edi, vivere, ali, ac per omnes ætatum gradus tradi senectæ, atque omnino constare facit.’ Ex his Donat. Macrobiique locis satis patet numerum Septenarium nuptialibus Gentilium festivitibus fuisse destinatum. Id moris ab Hebræis hausisse Pagani videntur. Unde Laban [Gen. c. 29.] ‘Imple,’ ait, ‘Hebdomadam dierum hujus copulæ:’

Tum Phœbus, quo saxa domat, quo pertrahit ornos,

Pectine tentavit nobiliore lyram.

Venturumque sacris fidibus jam spondet Achillem :

Jam Phrygiæ cædes, jam Simoënta cauit.

20

Frondoso strepuit felix Hymenæus Olympo :

Reginam resonant Othrys et Ossa Thetis.

nes perfectus. Tunc Apollo impulit citharam plectro diviniore, quo mollit rupes, quo trahit arbores; et jam, Lyra sacrata, promittit Achillem nasciturum esse, jam prædicit clades Trojanus, jam Simoëntem. Hymen fortunatus personuit per Olympum frondentem: Othrys et Ossa repetunt nomen Regine Thetidis.

////////

cens. pr. Var. LL. ed. Antv. *renatus* edd. Vicet. Gesn. Bipont. *renatos* duo Vatt. Med. tert. Tholos. Mazar. item tres Petav. *remotos* Bonon. m. pr. *reducto* Ambr. pr. *renato* vel *renatus* vel *renatos* Reg. Oxon. pr.—16 *exhaustos* Florent. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *toros* Exc. Gevart.—17 *Tunc Phæbus* Vat. quint. Pric. Rott. Florent. Tholos. Petav. pr. duo Moret. tres Med. *Cum Phæbus* Ambr. pr. Exc. Gevart. *Saxa movet* Med. tert. *protrahit* Vat. sec. Farn. Florent. Jun. pr. Ambr. pr. et Moret. Cod. Ursini, item Exc. Lucens. sec. apposito + signo, ut significetur, erasam vel interpolatam esse veterem lectionem. *altos* Ambr. pr. *altos* vel *ornos* Med. sec.—18 *nobiliore* Mazar.—19 *pandit* Pat.—20 *scides* Pnt. Med. quart. Exc. Voss. *sedes* vel *cades* Med. pr. *Simoonta* Reg. duo Petav. ambo Moret. Exc. Gevart. Voss. Cod. *Simoonta* Var. LL. ed. Antv.—21 *tepuit* Oisel. Put. Pat. Florent. Lov. Petav. sec. m. sec. Var. LL. ed. Antv. *strepuit* vel *crepuit* Ambros. tert. item Cod. Epigr. Ambr. Exc. Gevart. *strepuit* vel *crepuit* Exc. Pat. in *antro* pro *Olympo* Pnt. Pat.—22 *resonat* Med. tert. *resonans* Ambr. tert. *resones* Reg. *Thetin* Oisel. Cod. Ursini, Ald. *Thetin* Vatt. quatuor, Pal. Farn. Pric. *Thetin* vel *Thetim* Moret. sec.

NOTÆ

quanquam tamen hebdomada hic annorum est non diurnum, ut et apud Ansonium: 'Claudius hebdomaden duplicem trahit.' Unde non mirum est hunc diem usurpari, et præcipue cum agatur de Peleo et Thetide, unde nasciturus Achilles patre major. Forte et conjugium per sex dies celebratum, et die septimo consummatum. Id quod conjicitur ex verbis sequentibus, 'Frondoso strepuit,' &c. Hæc perbenigne mihi suppeditavit nobilissimus doctissimusque Huetius; ad quem, si quis in Claudiano nostro locus est difficilis, aut interpretibus intactus, velut ad in-

Delph. et Var. Clas.

haustum eruditionis et humanitatis fontem, confugere soleo.

16 *Hesperus*] Sen Vesper, est stella serotina, quæ matutinis horis dicitur Lucifer et Phosphorus.

17 *Ornos*] Quaslibet arbores: species pro genere.

18 *Nobiliore*] Apollo canit nobilius diviniusque quam Terpsichore.

19 *Spondet Achillem*] Apollo fatidicus præcinit nasciturum esse Achillem, ex hoc Pelei et Thetidis conjugio: ipsumque editurum esse Trojanorum cædes ad fluvium Simoëntem in Troade.

21 *Frondoso Olympo*] Olympus
Claud. U

NOTE

mons est altissimus Thessaliæ, sylvis loco.

frondentibus variis in locis consitus. Virgilius: 'Frondosum Olympum.'

Hymenæus] Vel Hymen, Deus Nuptiarum, vel Hymnus, qui canitur in laudem nuptiarum, ut in hoc

22 *Othrys et Ossa*] Sunt Thessaliæ montes, qui sæpius in hac nuptiarum celebritate, resonant nomine Reginae Thetidis, quæ nupserat Peleo Thessaliæ Regi.

X.

CL. CLAUDIANI EPITHALAMIUM
HONORII ET MARIE.

ARGUMENTUM.

HONORIUS amat, suspirat, poscit Mariam sibi promissam, conqueritur de mora. Subridet Cupido, volat ad montem Cyprium, matri Veneri denuntiat suum Triumphum. Venus gaudet, festinat, et Diis maris plaudentibus Tritone invecta, Amoribusque comitata, Mediolanum petit: ejus adventu recedunt nubes, arma; succedunt serenitas, lyræ, flores; paratur Thalamus. Hinc Mariam vestit, ornat, eamque ducit venienti obviam Honorio. Post exercitus gratulatur Theodosiique Manibus, et Stilichoni, cujus laudes celebrantur: votumque additur in gratiam nepotum.

HAUSERAT insolitos promissæ virginis ignes
Augustus, pronoque rudis flagraverat æstu.

Honorius Imperator conceperat amorem insuctum Puellæ sibi desponsatæ, et in-

////////

1 *Progressæ* Lov. m. pr.—2 *pronoque* Cod. Ursini et plurimi alii, Exc. Schott.

NOTE

1 *Hauserat*] Honorius hauserat hoc est, ex puella omnium maxime amorem ex Maria Stilichonis filia, amabili.

velut ex fonte amorum plenissimo, 2 *Prono æstu*] Amore prompto et

Nec novus unde calor, nec quid suspiria vellent,
 Noverat incipiens, et adhuc ignarus amandi.
 Non illi venator equus, non spicula curæ:
 Non jaculum torquere libet. Mens omnis aberrat
 In vultus, quos finxit Amor. Quam sæpe medullis
 Erupit gemitus! quoties incanduit ore

5

expertus, incensus fuerat ardore prompto; et amens, et adhuc imperitus amoris non cognoscebat unde flamma illa recens nasceretur, nec quid gemitus significarent. Non ille curat equum venatorem, non tela: non jucat illum ribrare sagittas. Totus animus occupatur in ictu, quem Cupido fecit. Quam crebro suspiria exierunt ex pectore intimo! quoties rubor prodens arcana animi exarsit in vultu ejus! et quo-

////////

Lucens, sec. et Gevart. ed. Parm. et Vicet. item Var. LL. e marg. Parm. primoque Vat. tert. Pal. Pric. Thuan. primoque vel pronoque Vat. pr. Put. Florent. Oisel. Heinsius ad firmendam lectionem *primoque*, ascripserat locum ex Fescen. vs. 41. 'Primisque sese junget amoribus.'—3 Exc. Voss. ita hos versus exhibent: *Sed novus unde calor, sed adhuc securus amandi Noverat incipiens, nec quid suspiria possent.*—4 *Inspiciens* Heins. et al.—5 *nec spicula* duo Vatt.—6 *aberrat* Florent. duo Med. Put. Reg. Thuan. Mazar. Bonon. Tholos. duo Ambr. tres Petav. Cod. Epig. Ambr. Exc. Lucens. pr. edd. Vicet. Gesn. Bipont. *oberrat* Vat. sec. Farn. duo Med. Ambr. pr. m. sec. Lov. m. sec. Leid. pr. Moret. sec. Cod. Ursini, Ald. et Exc. Gevart. *aderrat* incert. Heins. qui remittebat ad Gronov. Gust. in Stat. p. 403.—7 *pinxit* Put. Moret. sec. Vat. Livin. Var. LL. e marg. Parm. Sched. Gud. *vulnus quod finxit* Vat. quint. Reg. iuc. Heins. Oxon. pr. Leid. pr. Exc. Pat. et ed. Gesn. et Bipont. *vultus quos finxit* vet. Gyr. *vulnus quod pungit* Pat. *vulnus quod finxit* Florent. Med. sec. Ambr. sec. *vulnus quod punxit* Thuan. Mazar. Petav. sec. *vulnus quod pinxit* Farn. duo Med. duo Petav. Cod. Epigr. Ambr. Tholos. Ambr. tert. Exc. Gevart. et Lucens. pr. ed. Vicet. *finxit* Exc. Læti, Pal. ed. Parm. *pinxit* Ursini Cod. et decem alii. *punxit* vel *finxit* Oxon. pr. *vulnus quod finxit* vel *vultus quos pinxit* Petav. pr. Lov. *vulnus quod punxit* vel *vultus quos pinxit* Vat. quart.—8 *Eripuit* Farn. *Erumpit* Vat. sec. Cod. Ursin. *Erumpunt* Mazar.

NOTÆ

proclivi, quod Mariæ forma videri non posset, quin amor conciperetur. Alii legunt *primo æstu*, id est, primo amore: primi amores sunt vehementiores.

Rudis] Rudis et imperitus in arte amandi.

3 *Nec novus unde calor*] Negligit venationem, et alias exercitationes: ardet, suspirat, nec tamen cognoscit adhuc ea omnia ex amore provenire.

4 *Incipiens*] Sc. amare. Alii legunt *insipiens*, i. e. amens, et velut extra se positus.

6 *Aberrat*] Notum Proverbium,

'Anima est magis, ubi amat, quam ubi animat.' Itaque Honorii totus animus videtur esse extra illum, aberrat, exultat, et nihil speetat, nisi vulnus, quod amor fecit; hoc, est semper se pascit amore Mariæ.

7 *In vultus, quos finxit Amor*] i. e. Animus ejus totus est in vultu Mariæ, quæm Amor ipsi representavit formavitque. Alii legunt *vulnus*. Vulnus, ignes, flammam de amore dici notissimum. Virgilius: 'Vulnus alit venis, et cæco carpitur igni.'

Medullis] Ex intimo cordis recessu.

Confessus secreta rubor, nomenque beatum
 Injussæ scripsere manus! Jam munera nuptæ 10
 Præparat, et pulchros, Mariæ sed luce minores,
 Eligit ornatus; quicquid venerabilis olim
 Livia, Divorumque murus gessere superbæ.
 Incusat spes ægra moras, longique videntur
 Stare dies, segnemque rotam non flectere Phoebe. 15
 Scyria sic tenerum virgo flammabat Achillem,

ties manus ejus ultro signaverunt felix nomen Mariæ! Jam deligit dona pro sponsa, et vestes magnificas, sed inferiores tamen pulchritudine Mariæ; deligit scilicet, quicquid Livia veneranda tulit quondam, et quicquid murus gloriosæ Deorum tulerunt. Spes Honorii iniqua damnat moras; et dies longiores videntur consistere, et Luna videtur non volvere currum inertem. Ita Deidamia puella Scyri, ignara adhuc doli, inflammabat Achillem juvenem; et instruebat manus bel-

////////

—9 *beatæ* Moret. pr.—10 *Invisæ* Florent. Moret. sec. Var. LL. ed. Antv.—11 *populos* vel *pulchros* Jun. pr. *dignos Mariæ* Pat. *Mariæ pulchros sed* Moret. sec. *sub luce* vel *sub luce* Vat. pr. *jure pro luce* Jun. a m. pr.—14 *spes longa* Med. tert.—15 *moram* vel *rotam* Vat. pr. *rotam* vel *currum* Rott. *flectere* triginta fere Codd. Exc. Gevart. et Lucens. sec. Sched. Gud. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. item Ald. Heinsius ascripserat locum Ovid. Lib. x. Met. vs. 11. 'Flexerat obliquo plaustrum temone Bootes,' *jam volvere* Pat. *nec volvere* Thuan. *volvere* quoque habet ed. Parm. et Vicet. *volvere rotam* Silium Lib. vi. et alios quoque dixisse notaverat Heins. *Phabe* Exc. Pat. rec. *Phabi* Vat. quint. *Phæbus* vel *Phoebe* Vat. tert. Reg.—16 *flamavit* Pal. Med.

NOTÆ

9 *Rubor*] Rubor sinitus frontis inter amoris indicia reponitur. Ovidius: 'Et rubor in vultu pignora mentis habet.'

10 *Injussæ*] Manus scripserunt nomen beatum Mariæ, sed sponte, sed injussæ, quasi non ipse Honorius sentiret. Id quod accidit amantibus, suæque natura cogitatione aliqua defixis, qui etiam canunt, nec canere se sentiunt.

11 *Luce*] Pulchritudine micante lucis instar.

12 *Venerabilis Livia*] Augusti conjux, quæ inter Deos relata est, ideoque veneratione digna.

13 *Nurus gessere*] Adulatio Poëtica, quasi hæc ornamenta jure hæreditatis ad Honorium venirent.

14 *Spes ægra*] Non quod spes sit

ægra, sed quod curis continuis reddat sollicitum et ægrum amantem. Virgilius: 'Ægram vana spe lusit amantem.'

Moras] Sallustius: 'Animo cupienti nihil satis festinatur.'

15 *Stare*] Dies non fluere, sed stare videntur; adeo longi apparent.

16 *Scyria*] Apud Lycomedem Scyri Ægæi maris insulæ regem Achilles a matre Thetide bellum Trojanum filio funestum timente, habitu muliebri occultatus fuerat. Tum Deidamia Regis filia, ab Achille compressa peperit Pyrrhum, Neoptolemum dictum.

Flammabat] Amore vehementer inflammabat.

Fraudis adhuc expers : bellatricesque docebat
 Ducere fila manus, et, mox quos horruit Ide,
 Thessalicos roseo pectebat pollice crines.
 Hæc etiam queritur secum : Quonam usque verendus 20
 Cunctatur mea vota socer ? quid jungere differt,
 Quam pepigit, castasque preces implere recusat ?
 Non ego, luxuriam Regum moremque secutus,
 Quæsi vultum tabulis : ut nuntia formæ

licosus Achillis ad fila nenda ; et pollice purpureo pectebat capillos Thessalicos, quos mox Troja formidurit. Honorius sic quoque conqueritur secum : Quousque socer venerandus Stilicho differt mea desideria ? Quare procrastinat conjungere mihi virginem, quam promisit, et refugit cumulare preces meas pudicas ? Haud ego imitotus pompam et consuetudinem regum, exquisiti pulchritudinem per simulacra aliqua, ut

////////

pr. *inflammabat* Moret. pr.—18 *Ide* plurimi Codd. Exc. Gevart. Lucens. sec. et Cod. Rhem. Sched. Gud. item Ald. *Ida* Med. quart. Exc. Schott. *Idem* Parm. *idem* vel *Ide* Reg.—19 *Thessalicos roseo* Farn. inc. Heins. Ursin. Cod. Mazar. Moret. sec. Vat. Livin. edd. Gesn. et Bipont. *Thessalico roseos* tres Vat. Pal. Pric. Rott. *Thessalicos roseo* vel *Thessalico roseos* Vat. pr. et sec. m. pr. *Thessalicos roseo nectebat pollice* Pat. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Lucens. sec. *pectebat pollice* Florent. Put. vet. Gyr. Exc. Schott. *nectebat* Vat. pr. et sec. m. sec. Pric. Oisel. *pectebat* Reg. Thuan. Mazar. Petav. pr. Ambr. et Jun. pr. Lov. ambo Moreti. *nectebat pectine* Vat. tert. cod. Ursin. Med. sec. Tholos. duo Petav. *pectebat pectine* duo Vatt. Pal. Farn. Rott. Med. tert. inc. Heins. *pectebat* et emendatum *nectebat* Med. pr. *pectebat* vel *nectebat* Reg. Oxon. pr. Ambr. sec. *flectebat*, vel *nectebat*, vel *pectebat* Oxon. sec.—20 *Hoc* Vat. sec. Med. quart. inc. Heins. Petav. sec. duo Oxon. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *Sic* Rott.—21 *senex* Pat. *senex* vel *socer* Put. *quid jungere* Vat. Livin. *qui jungere* Ald.—22 *Quod pepigit* Moret. pr. *pepigi* legit Heins.—23 hi duo versus manu recenti ascripti sunt in Vat. pr. *luxuriam* duo Vat. Pric. Exc. Pat. rec. Lucens. sec. Cod. epigr. Ambr. ed. Vicet. *luxuriam* viginti tres alii, edd. Parm. Heins. Gesn. et Bipont. item Var. LL. e marg. ejusdem. *luxuria* Vat. quart. *moresque* duo Vatt. Petav. pr. *moremve* Jun. pr. *moremque* Vat. pr. et tert. Pal. Pric. Rott. Oisel. *moremque* vel *putrumque* Med. sec.—24 *Quasierim* Med. sec. *multum* vel *vultum* Petav. sec. *tabulis* Var. LL. ed. Antv. *thalamis* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Jun. pr. Leid. pr. duo Oxon. *tabulis* vel *thalamis* Moret. pr. *ut mutua* Med. tert. *noxia* Ambr. pr. Sched.

NOTÆ

17 *Fraudis adhuc*] Nondum gnara fraudis, qua Achilles veste puellari indutus seipsam decept.

18 *Horruit Ide*] *Ida* mons Trojæ, seu potius ipsa Troja tremuit, adventu Achillis pulchre capillati. Lucianus : ' Quam speciosa cæsaries ! quam terribilis in bellatoribus ! quam decora in adolescentibus ! ' &c.

19 *Thessalicos crines*] Pectebat cri-

nes Achillis Thessali : hunc enim Phthia urbs Thessaliæ generat.

20 *Queritur*] Ob amoris impatentiam.

23 *Non ego*] Non petivi, ut pulcherrimarum Principum imagines pictæ ad me mitterentur ; id quod faciunt Reges ad pompam et ostentationem.

Lena per innumeros iret pictura penates : 25
 Nec variis dubium thalamis lecturus amorem
 Ardua commisi falsæ connubia ceræ.
 Non rapio præceps alienæ fœdera tædæ,
 Sed quæ sponsa mihi pridem, patriisque relicta
 Mandatis, uno materni sanguinis ortu 30
 Communem partitur avum. Fastigia supplex

imago illa adulatrix nuntia pulchritudinis circumferretur per domos innumerales. Neque ego electurus amorem ambiguum facturum thoros diversos, credidi speciei fallaci conjugia difficilia. Non ego temerarius aufero pactum alieni matrimonii, sed eam, quæ desponsata est mihi, et data imperio patris mei, vindicat sibi avum communem una origine generis materni. Ego precaturus abjici majestatem impera-

//////////

Gnd.—25 *Lena* viginti Codd. Exc. Gevart. Sched. Gnd. Var. LL. e marg. Parm. *Plena* octo alii, Exc. Lucens. sec. *Læva* Rott. Med. tert. Thuan. Ambr. tert. Cod. Epigr. Ambr. et ed. Vicet. *Lena* vel *Plena* Vat. pr. —26 *Non variis* Thuan. *thalamis varium dubiis* Jun. pr. *tabulis* Exc. Schott. *laturus* Pric. Oisel. *lectura pudorem* inc. Heins.—27 *connubia* Exc. Gevart. *formæ* Thuan.—28 *Nec rapio* Moret. pr. *princeps* pro *præceps*, et *mensæ* pro *tædæ* Jun. pr. et Oxon.—29 *patriisque* Vat. pr. Farn. ambo Moret. Lov. *patrisque* Vatt. quatuor. Pal. Pric.—30 *Mandantis* Thuan. *uno vel immo* Oisel.—31 *par-*

NOTÆ

25 *Lena*] Ut imago adulatrix, lenocinans, et amoris conciliatrix circumferretur per domos. *Lena* autem dicitur, quasi fungatur officio lenæ, dum puellas minus decoras, adulante penicillo depictas ostendat principibus, quos sic ad amorem et matrimonium accendit, de eo nunquam cogitatu-ros, nisi talibus lenociniis decepti fuissent. Ovidius: ‘maxima lena mora est,’ id est, maxima amoris conciliatricula. Alii hoc verbum *lena* aversati legunt *læva*, id est favorabilis, ut apud Virgilium, ‘Numina læva sinunt.’

Pictura] Mos ille antiquus mittendi puellarum principum imagines, etiam a nostris observatus. Missa enim est Henrico Magno Mariæ Medicæ effigies. Ceterum, Claudianus arguit tacite factum Eutropii, qui Flavii Promoti filiam, vel Neptim, egregie depictam Arcadio ostentans, illum

vel sola pictura pellexit ad nuptias.

26 *Nec variis, &c.*] Non elegi amorem dubium, hoc est instabilem, et toties mutandum, variisque thalamis occasionem daturum, quoties nova virginum aliarum imago nūhi proponeretur.

27 *Ardua commisi*] Non ego exposui, credidi imagini ceræ sæpe fallaci, conjugium meum, cum arduum ac difficile sit optime eligere, ac præsertim cum videntur tantum imagines.

28 *Non rapio fœdera*] Non rapio nuptas, aut fœdere pactoque aliquo aliis desponsatas. Sic Augustus adduxit Liviam etiam prægnantem.

29 *Patriisque relicta mandatis*] Probabile est Theodosium, antequam moreretur, mandavisse, ut Honorius Mariam Stilichonis filiam duceret in uxorem.

31 *Partitur avum*] Theodosium se-

Deposui, gessique procum : de limine sacro
 Oratum misi proceres, qui proxima nobis
 Jura tenent. Fateor, Stilichon, non parva poposci :
 Sed certe mereor Princeps, hoc Principe natus, 35
 Qui sibi te generum fraterna prole revinxit,
 Cui Mariam debes. Fœnus mihi solve paternum.
 Redde suos aulæ. Mater fortasse rogari
 Mollior. O patrum germen, cui nominis hæres

toriam, et egime procum. *Primores, qui occupant locum propinquum nobis, missi sunt ex aula sacrata rogaturi. Confiteor, o Stilicho, non petiri rem exiguam, at quidem hac dignus sum ego Imperator oriundus tali Imperatore Theodosio, qui derivxit sibi te generum per filiam fratris, cui debes Mariam. Repende mihi usuram paternam : restitue suos palatio. Serena mater Mariæ forsau facilius est exorari. O soboles patrum mei Honorii : cui ego Honorius successi hæres nominis ejusdem, o Serena*

timur Thuan. fastidia Vat. pr. simplex Farn.—32 cessique procul Med. quart. procum vel procul Med. sec.—33 Oratum Farn. misi quatuor Vatt. Pal. Pric. Rott. missi Vat. tert. Med. sec. Put. Petav. tert. Ambr. tert. misi vel missi Med. pr. Moret. pr. Stilicho Vat. pr. Stilico Vat. sec. fateor Stilico triginta fere Codd. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. et edd. Vicet. Parm. Isingr. Gryph. Colin. parva vel prava Put. poposci vel reposci Oxon. sec.—35 hic principe Cod. Epigr. Ambr. Si principe Med. tert. et principe Vat. quint. ac principe Vat. quart. hoc principe viginti alii, Exc. Schott. et Lucens. pr. Var. LL. e margine Parm. de principe vet. Gyr. Var. LL. ed. Antv. sed principe Jun. pr.—36 mole Oisel.—37 differs? Ald. debes viginti duo Codd. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. ed. Vicet. fœnus. Bonon. fœdus quatuor Vatt. Pal. Rott. fœnus Oisel. Petav. sec. fœnus vel fœdus Vat. pr. Petav. pr. et Pric. Heinsius ascripserat loca Propert. Lib. 1. El. 7. et Lib. III. Eleg. 1.—38 tuos Farn.—39 ob Cod. Ursini. patrum Jun. pr. Heinsius legit patrum. cui

NOTÆ

niorem, qui filios habuit Theodosium Magnum, et Honorium seniore : hujus Honorii filiam Serenam Stilicho uxorem duxerat : ex Serena et Stilichone nata est Maria, quæ nubuit Honorio juniore : hinc et Honorius junior et Maria agnoscunt communem, hæc proavum maternum, ille avum paternum, Theodosium scilicet seniore.

Fastigia] Ego, qui Imperatoris titulo imperare poteram, me supplicem exhibui.

33 *Misi proceres*] Hæc dicta sunt ad Stilichonis laudem.

36 *Qui sibi te generum*] Mereor Mariam ego natus Theodosio, qui tibi

dans uxorem Serenam fratris sui Honorii filiam, et a se adoptatam, te fecit suum generum.

37 *Cui debes*] Cui Theodosio debes Mariam : hanc enim accepisti a conjugē Serena, quam ipse tibi dedit.

Fœnus solve] Da mihi Mariam, quæ mihi erit velut fœnus et merces ampla eorum, quæ debes patri meo Theodosio.

38 *Aulæ*] Redde suas Principes aulæ Cæsareæ.

39 *O patrum germen*] O Serena filia patrum mei Honorii senioris, cujus nomen ego Honorius velut hæres gero.

Successi, sublime decus torrentis Hiberi, 40
 Stirpe soror, pietate parens, tibi creditus infans,
 Inque tuo crevi gremio, partuque remoto
 Tu potius Flaccilla mihi. Quid dividis ergo
 Pignora? quid juveni natam non tradis alumno?
 Optatusne dies aderit? dabiturne jugalis 45
 Nox unquam? tali solatur vulnera questu.

Risit Amor, placidæque volat trans æquora Matri
 Nuntius, et totas jactantior explicat alas.
 Mons latus Ionium Cypri præruptus obumbrat,

altus honor Iberi rapidi, soror gente, sed mater affectu, ego infans commissus sum tibi, et crevi in sinu tuo, et partu excepto, tu potius es mihi Flaccilla. Cur igitur separas filios tuos? Cur non das alumno tuo juveni filiam tuam? An non dies exoptatus veniet? an non nox nuptialis concedetur unquam? Honorius mulcet vulnus suum hac querela. Cupido subrisit, et statim evolat ultra maria, nuntius futurus matri blandæ, atque superbior porrigit pennas omnes. Mons altus tegit latus Ionium Cypri, mons

////////

germen Farn. tibi nominis Oxon. pr.—41 Stirpe sata Thuan. Stirpe parens pietate soror Moret. pr. pietate potens Jun. pr. m. sec. carens Thuan. mihi creditur Var. LL. ed. Antv. creditus Ambr. pr. creditur Oxon. et alii. creditur vel creditus Put.—42 crevit Oxon. sec. thalamo vel gremio Vat. quint. partumque Oxon. pr.—43 potior Exc. Schotti. Placcilla Ambr. tert. Placcella Tholos. Placilla Rott. Facilla Med. tert. Petav. tert. Mazar. Fascilla Oxon. sec. Flacilla Florent. duo Med. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. et Parm. Flaccella Med. pr. Floecilla Moret. sec. Facilla vel Placcella Reg. Placcella vel Facilla Oxon. pr.—44 natam juveni inc. Heins. Ambr. sec. reddis duo Vatt. Pal. Florent. Med. pr. Leid. pr. Thuan. Mazar. tradis Med. sec. credis inc. Heins. Exc. Schotti; Heinsio improbatur hæc lectio, quia jam præcessit creditus.—45 dabiturque Farn. Pric. Lov. dabiturne Pat.—47 placidoque Vat. quart. placidusque vel placidaque Oxon. sec.—48 horas Petav. tert. Lov. Var. LL. ed. Antv. horas vel alas Petav. sec.—49 Ionium viginti Codd. Exc. Gevart. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. item ed. Antv. et Vicet. in Moret. sec. ascriptum erat, DESCRIPTIO PALATII VENERIS. Eoum Vat. pr. Pal. Pric. Oisel. et ed. Gesn. et Bipont. Eoum vel Ionium Vat. tert. Florent. Lov. Cypri præruptus Bonon. Pat. Exc. Schott. Vat. Isingr. Pulm. Delr. Cyprea rupis tredecim alii. ruppis Var.

NOTE

40 *Torrentis Hiberi*] Fluvii Hispaniæ, sed ponitur pro ipsa Hispania.

41 *Stirpe soror*] Nam Serena adoptata fuerat a Theodosio patre Honorii.

42 *Partuque remoto*] Si partum demas, tu potius mihi mater es, quam Flaccilla. Hæc obiit, Honorio puero admodum relicto. Ea porro non

minus dicenda est mater, quæ affectu materno educavit, quam quæ gemit.

44 *Pignora*] Quid separas Mariam et Honorium, quos aut spectas, aut spectare debes, ut proprios liberos.

49 *Latus Ionium Cypri*] Cyprus insula maris Mediterranei credita est Veneri sacra sedes, ob amœnitatem; et quia ad eam nata est; *Ionium latus*,

Inuius humano gressu, Phariumque cubile 50
 Proteos, et septem despectat cornua Nili.
 Hunc neque canentes audent vestire pruinae;
 Hunc venti pulsare timent, hunc lædere nimbi.
 Luxuriæ Venerique vacat. Pars acrior anni
 Exulat: æterni patet indulgentia veris. 55
 In campum se fundit apex: hunc aurea sepes
 Circuit, et fulvo defendit prata metallo.
 Mulciber, ut perhibent, his oscula conjugis emit
 Mœnibus, et tales uxorius obtulit arces.

inaccessus pedibus hominum, despicit lectum Ægyptium Protei, et septem ostia Nili. Glacies albæ non audent tegere hunc montem; venti metuunt hunc percutere. Nubes metunt offendere hunc: hic seruit voluptati et Veneri. Pars violentior anni expellitur. Clementia veris perpetui aperitur. Vertex montis extendit se in planitiem. Aurata sepes cingit hunc, et tuetur prata metallo fulvo. Vulcanus, ut aiunt, emit basia uxoris suæ his muris, et ipse uxorius dedit tales turres. In-

//////////

LL. ed. Antv. abundat vel obumbrat Oxon. sec.—50 gressu vel gressui Reg. generi Vat. Liv. gressu vel generi Vat. pr. Phariiue Pric.—51 despectans Med. quart. despectant Vat. quart. Farn. Rott. despectat Florent. duo Med. Mazar. Vat. Livin. Jun. pr. Leid. pr. Exc. Lucens. sec. cornua vel hostia Ambr. sec.—52 Hunc neque canentes Exc. Læti. Vat. pr. m. pr. Pric. Oisel. cadentes Vat. quint. canentes et emend. canentes Lov. cadentes Exc. Lucens. sec. apposito + signo, ut notetur, veterem lectionem esse vel erasam vel interpolatam. spectare vel sperare pro vestire Jun. pr.—53 nimbus Moret. pr.—54 Venerique Exc. Læti. ventrique inc. Heins. Petav. pr. Ambr. tert. Oxon. sec. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Gevart. ed. Vicet. ventrique vel Venerique Reg. Oxon. pr. Moret. sec. duo Petav.—56 fundit Exc. Læti, fudit Farn. Petav. sec. Ambr. tert. Lov. Exc. Gevart. ed. Vicet. desidit vel se fundit Ambr. sec. huc aurea Med. tert.—57 flavo plurima pars Codd. Exc. Schott. Gevart. et Lucens. pr. Sched. Gnd. Var. LL. ed. Antv. item Oxon. Leid. Lovan. et ed. Vicet. rura Med. sec.—58 Mulcifer Mazar. Oxon. pr. m. sec.—59 artes pro arces Pal. aures

NOTE

id est, qua Cyprus respicit mare Ionium, quod ad Ægyptum usque extenditur.

50 *Phariumque*] Id est, Ægyptinum, a Pharo parva olim Nili insula, ad quam Proteus ille formarum mutatione insignis stabulabat.

51 *Septem cornua*] Septem ostia Nili, qui inde dicitur a Virgilio, 'Septemgeminus.'

53 *Venti pulsare timent*] Monti Ve-

neris nullam hyemem, ver perpetuum tribuit. Hæc enim Dea est serenitatis, risumque et voluptatis.

55 *Patet*] Aperitur, porrigitur: omnia quippe verno tempore explicantur, apiuntur.

58 *Mulciber*] Vulcanus omnia opera insignia, et duratura, facere fingitur.

59 *Uxorius*] Qui uxori placere gestit.

Intus rura micant, manibus quæ subdita nullis 60
 Perpetuum florent, Zephyro contenta colono:
 Umbrosumque nemus, quo non admittitur ales,
 Ni probeat ante suos Diva sub iudice cantus.
 Quæ placuit, fruitur ramis: quæ victa, recedit.
 Vivunt in Venerem frondes, omnisque vicissim 65
 Felix arbor amat. Nutant ad mutua palmæ
 Fœdera: populeo suspirat populus ictu;
 Et platani platanis, alnoque assibilat alnus.
 Labuntur gemini fontes: hic dulcis, amarus
 Alter, et infusis corrumpit mella venenis, 70
 Unde Cupidineas armavit Fama sagittas.

tus agri splendent, qui nullis subacti manibus, et contenti Faronio cultore, florent continuo: et intus sylva est frondosa, in qua avis non recipitur, nisi prius sub Dea judicante probeat concentus suos. Quæ avis probata est, potitur sylva; quæ superata est, abit. Folia vivunt pro Venerem, et arbor omnis fortunata amat mutuo. Palmæ annuunt ad amicitiam reciprocam: populus genuit impulsu populeo; et platani admurmurant platanis, et alnus alno. Fontes duo hic fluunt. Unus dulcis est, alter est amarus, et inficiunt mella venenis immixtis, quibus

////////

Vat. quart.—60 *rura micant* Pnt. Mazar. Vat. Livin. ed. Parm. *prata* duo Vatt. Farn. Rott. Pric. Med. sec. Reg. Thuan. duo Petav. Lov. Moret. sec. Ald. Exc. Gevart. *rura* vel *prata* Vat. pr. Med. pr. Florent. Jun. pr. *vivent* Vat. sec. m. pr. Florent. m. pr. *maribus* Oxon. pr. *morbis* Oxon. alt. a m. pr.—61 *Perpetuo* Vat. pr. Thuan. Jun. et Moret. pr.—63 *sub Diva iudice* Vat. sec. Cod. Ursin.—66 *nutantque* Jun. pr. *mutant* Vicet.—68 *platani* vel *platanus* Oxon. pr. *platanis* *platani* Florent. unus Heins. *platani* *platanis* Med. tert. Petav. tert. Vat. Livin. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. Vicet. *platano* *platanus* tres Vatt. Med. sec. Pnt. Mazar. Petav. pr. Tholos. Moret. pr. Jun. pr. Ald. *platanus* *platano* Vat. tert. Farn. *platani* *platanus* Rott. Petav. sec. *platanus* *platanis* Pal. Pric. Oisel. Florent. duo Med. Exc. Gevart. *platani* *platanis* vel *platanis* *platani* Reg. *abusque assibilat alno* Jun. pr.—70 *corrumpit* tres Vatt. *corrumpunt* viginti quinque alii, Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. *corrumpit* vel *corrumpunt* Pnt.—71 *armavi* Lcid. pr. *armari* duo Vatt. Pal. Oisel. Florent. quatuor Med. Put. Thuan. Mazar. Petav. sec. inc.

NOTÆ

61 *Zephyro*] Carnus Veneri ventus, cujus uxor Flora, seu Zephyritis, Veneri itidem cara.

66 *Felix arbor*] Frangifera, fecunda. Arbores autem a Poëtis amare finguntur, cum levi Zephyro pulsæ sese osculantur.

Nutant palmæ] In palmis duplex sexus agnoscitur: si hinc inde ad

ripas exsurgant mas et fœmina, inclinare et admovere sese videntur velut ad oscula.

69 *Dulcis, amarus*] Fontium montis Venerci, alter dulcis est et melle plenus, cum felix amor; alter amarus, et felle infectus, cum infelix amor est.

71 *Unde*] In utroque fonte amor

Mille pharetrati ludunt in margine fratres,
 Ore pares, similes habitu, gens mollis Amorum.
 Hos Nymphæ pariunt : illum Venus aurea solum
 Edidit. Ille Deos cælumque et sidera cornu 75
 Temperat, et summos dignatur figere reges :
 Hi plebem feriunt. Nec cetera numina desunt.
 Hic habitat nullo constricta Licentia nodo,
 Et flecti faciles Iræ, vinoque madentes
 Excubiæ, Lacrymæque rudes, et gratus amantum 80
 Pallor, et in primis titubans Audacia furtis,
 Jucundique Metus, et non secura Voluptas ;
 Et lasciva volant levibus Perjuria pennis.

fama armavit tela Cupidinis. Mille fratres pharetrati, qui sunt genus blandum Amorum, colludunt in ripa, similes rultu, similes veste. Nymphæ producunt hos: pulchra Venus peperit illum solum Cupidinem. Ille moderatur arcu suo Deos, Cælum, et Astra; et dignatur ferire reges supremos: hi Amores percutiunt vulgus. Neque numina alia hic absunt. Hic Licentia nullis compressa catenis manet, et Iræ promptæ excitari, ac Vigiliæ ibriæ vino, et Fletus juveniles, et Pallor jucundus amantum, et Audacia tremens in furtis prioribus, et Metus dulces, et Voluptas non tuta, et Perjuria impudica volitant ventis velocibus. Inter

Heins. Bonon. Pat. m. pr. duo Ambr. Exc. Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv. *armavit* tredecim alii, Ald. et ed. Vicet. *armavit* Sched. Gud. *armavit* vel *armari* Vat. quart. Pric. Lov.—72 *pharetratu* Med. quart.—73 *Mente pares* Rott. *Ore pares* duo Vatt. Pal. *habitu similes* Pric. Vat. Livin. *similes habitu* Vat. pr. Oisel. Florent. Med. pr. Thuan. Mazar. Jun. pr. Heinsius ascripserat locum Cons. Hon. vi. 178. ‘Hoc Deus effulgens habitu,’ &c. *ævo similes* tres Vatt. duo Med. Pal. Farn. *ævo* vel *habitu* Pat.—75 *Deum* Vat. quint.—77 *neque* Leid. pr. *muneru* Oxon. sec. m. pr.—78 *habitat* Exc. Læti. *habitant* Vat. quint. m. pr. *districta* Farn. vet. Gyr.—79 *plecti faciles* Med. tert.—80 *gratus amorum* Pric.—81 *titubant* Vat. tert. *factis* Thuan. *factis* vel *furtis* Med. pr.—82 *Jocundique* Vat. pr. et sec.—83 *pennis* Florent. *ventis* triginta Codd. Exc. Lucens. pr. Gevart. et Cod. Rhem. Ald. Parm. Vicet.

NOTÆ

sagittas tingit : est enim et melle et felle fecundus.

75 *Deos Cælumque*] Omnia vincit amor, superos quoque. Muretus : Poëtæ tamen ‘in Minervam et in studiorum præsides Musas nihil Veneri, nihil Cupidini, juris esse voluerunt.’

76 *Dignatur*] Reges tantum dignos putat quos suis figat telis.

77 *Numina*] Alia sunt Numina, vel potius aliæ pestes, quæ comitantur

amorem : tales sunt Licentia, Iræ, &c.

79 *Iræ*] Terentius : ‘Amantium iræ, amoris redintegratio est.’

Vino madentes] Item Terentius : ‘Sine Cerere et Libero friget Venus.’

80 *Excubiæ*] Solitæ agi ad fores Amasiarum.

Lacrymæ rudes] Effusæ a juvenibus rudibus, et primos tñm amores expertis.

83 *Perjuria*] Ovidius : ‘Jupiter ex

Quos inter petulans alta cervice Juventas
 Excludit Senium ludo. Procul atria Divæ
 Permutant radios, sylvaque obstante virescunt.
 Lemnius hæc etiam gemmis exstruxit et auro,
 Admiscens artem pretio, trabibusque smaragdis
 Supposuit cæsas hyacinthi rupe columnas.
 Beryllo paries, et iaspide lubrica surgunt

85

90

*quos Deos Jurentus impudens celso capite expellit ex sylva Senectutem. Palatium
 Deæ longe mutat splendorem, et florescit nemore invito. Vulcanus construxit hoc
 etiam ex gemmis et ex auro, conjungens industriam, et subjecit trabibus smaragdis
 columnas recisas ex lapide Hyacinthi. Murus ex Beryllo, et limina levita ex iaspide*

//////////

et Colin. *ventis vel pennis* Med. pr. et sec. Leid. pr. inc. Heins.—84 *Quos inter* duo Vatt. Pal. Pric. Oisel. Florent. Med. pr. Thuan. Mazar. Vat. Livin. *lasciva alta cervice* Pal. *juventa* inc. Heins. *juventa* Vat. sec. Med. quart. Lov. duo Oxon. ed. Vicet. *juventus* duo Vatt. Oisel. Florent. vet. Gyr. Med. tert. Petav. sec. Ambr. tert. in. pr. Bonon. Tholos. Vat. Livin. Exc. Schott. Lucens. sec. ed. Parm. *jurentus* quatuordecim alii. *jurentus* vel *juventus* Vat. quart. Pat. Ambr. pr.—85 *ludo* Put. Reg. Petav. tert. *luto* Reg. m. pr. *ludo procul* cum *τελεῖα στήμη* Moret. sec.—86 *permutant* Exc. Lucens. pr. *permittant* Vat. quint. ed. Vicet.—87 *hoc* Var. LL. ed. Antv. *hoc* vel *hæc* Med. pr. *instruxit* Med. tert. *astrinxit* tres Vatt. *extruxit* Voss. *construxit* Pal. Pric. Med. pr. Reg. Thuan. Moret. sec.—88 *Conjungens* Moret. pr. *gravibusque* tres Vatt. Farn. Rott. *Smaragdi* Med. pr. Vat. quint. Pal. Oisel. *trabibusque* Vat. pr. Pal. Pric. Oisel. Med. pr. Mazar. Ambr. sec. Var. LL. ed. Antv. *trabibusque Smaragdis* cum glossa i. e. *Smaragdinis* Leid. pr. *gravibusque Smaragdis* vel *trabibusque maragdis* pro *maragdinis* Petav. pr. et sec. Heinsius ascripserat seqq. 'Similes appositiones multæ in Historia Augusta. sic Spartian. vit. Hadrian. pag. 2. lin. 27. *adamantem gemmam* pro *adamantina*. *Statuæ Colossæ* pro *Colossæis*. pro quo male Casaub. p. 164. *Colossæus* reponit. vid. Salmas. ad Hist. Aug. p. 65. et 196. *homo prostibulus* idem Salmas. p. 170. *miles podager* pro *podagricus* p. 194. *ratio fabrica* pag. 209. sic *Bajæ aquæ* pro *Bajanis* Propert. lib. i. Eleg. xi. Ah pereant Bajæ crimen amoris aquæ!' &c. hæc Heinsius ad edit. Lugd. A. 1551. *Zmaragdis* Vat. pr.—89 *Supposuit celsas* Ambr. tert. *columbus* Pal. Med. pr. Heinsius notaverat *Supponere* esse verbum Mechanicum, et citaverat Casaub. ad Hist. Aug. p. 133. non autem *superponere*, miraturque id Salmasio non visum p. 165.—90 *lubrica Iaspide*

NOTÆ

alto perjuria ridet amantum, Et jubet Æolios irrita ferre Notos.' At contra Propertius: 'Non semper placidus perjuro ridet amantes Jupiter.'

86 *Permutant*] Palatia anrea ob varium lucis repercussum radios identidem permutare videntur.

Virescunt] Etiam invita et obstante sylvæ opacitate. Vel Palatia hinc auro, inde smaragdis nitentia, modo radios flavos, modo virides emittunt, atque permutant.

87 *Lemnius*] Vulcanus, qui habitat modo Lemnou insulam, in mari Ægæo, modo Ætnam.

88 *Trabibusque smaragdis*] Trabibus, quæ sunt smaragdi. Sic Statius dixit *turmas hostes*: Persius *Heroas sensus*. Smaragdus autem est gemma coloris viridis.

89 *Hyacinthi*, &c.] Vide vs. 587. et 588. iv. Cons. Hon.

90 *Beryllo*] Gemma subviridis in India frequens.

Limina, despectusque solo calcatur achates.

In medio glebis redolentibus area dives

Præbet odoratas messes. Hic mitis amomi,

Hic casiae matura seges, Panchæaque turgent

Cinnama, nec sicca frondescunt vimina costo,

95

Tardaue sudanti prorepunt balsama ligno.

attolluntur, et ex Achate spreto pavimentum stratum est. In medio planities locuples fundit messes fragrantis frustis bene olentibus. Hic est copia exquisitissima amomi suavis, et via sternitur casia. Cinnama Arabica abundant; neque rami sylrescunt, costo arente, neque balsama sera stillant ex caudice lacrymanti. Quo posteaquam Cu-

//////////

Med. quart.—91 *Limina* Ambr. sec. Var. LL. ed. Antv. *despectoque* Florent. —92 *glebis redeuntibus* Farn. *radiantibus* Pric.—93 *odoratas* Bonon. Pat. Tholos. m. sec. tres Ambr. *hinc mitis amomi, Hinc casiae* Moret. pr.—94 *nativa vel matura* Oxon. sec. *Panchaia* Pal. Florent. Med. pr. Thuan. vet. Gyr. *Panchæaque* Vat. pr. Pric. Oisel. *Pangæaque* Lov. *Pangæaque* vel *Panchæaque* quatuor Vatt. *turgent* viginti quatuor Codd. Exc. Gevart. Lucens. sec. et Pat. rec. Var. LL. e marg. Parm. *surgunt vel turgent* Florent. Moret. sec.—95 *non* Florent. Moret. pr. *sicco* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. *sicca* Oisel. Reg. Ambr. tert. Moret. pr. Jun. pr. Oxon. pr. Petav. sec. m. pr. qui tamen et *casto* exhibet. *cum sicco vel nec casto* Oxon. sec. *casto* Bonon. *gramina* Med. sec. Petav. tert. *gramina* Jun. pr. m. pr. *vulnera* idem, m. sec. *gramina vel vimina* Vat. tert. *numina vel limina* Florent. *succo* Vat. sec. Pal. Rott. Ursin. Cod. *costo vel succo* Vat. quart. Med. pr. vid. Lactant. de Phœnice. *acantho* vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. Heinsius ascripserat: ‘*acanthus* Sidonius’ Stat. Lib. iii. Silv. Herenle Snrrent. vs. 37. Salmas. ad Solin.—96 *prorepunt* quatuor Vatt. Oisel. duo Med. Oxon. pr. Leid. pr. Exc. Lucens. pr. Ald. ed. Viçet. *prorepunt* Exc. Cod. Rhem. *prærepunt* Ambr. pr. *prorumpunt* Rott. Moret. sec. Petav. tert. Var. LL. ed. Antv. *prasumant* Florent. m. pr. *præsudant* Vat. tert. Pal. Med. pr. Thuan. Jun. pr. m. pr. *prorepunt vel prorumpunt* Reg. Petav. pr. Oxon.

NOTE

Lubrica] Limina levia, facta ex jaspide levi, politissima. Jaspis est gemma ex genere viridium, sed tamen varii sunt hujus colores et species.

91 *Calcatur*] Quasi solum sternatur Achate, ex quo stratum sit pavimentum. Achates est gemma versicoloribus venis ita distincta, ut nemorum, fluviorum, montium, nonnunquam et currum speciem referat. Laudatur a Plinio Pyrrhi achates, in quo novem Musæ et Apollo spectabantur.

92 *Glebis*] Hæc sunt frustra aut thuris aut myrrhæ.

94 *Matura seges*] Collecta in ipsa

maturitate, et ideo exquisitor.

Panchæa] Panchæi populi habitant deserta Sabæ, ubi thus optimum. Alii legunt *Panchaia* ob Panchaiam regionem Arabiæ thure et aromatis divitem.

95 *Vimina*] Sunt rami lenti, qui facile flectuntur.

Costo] Costum est Persidis arbor, quæ unguentum pretiosissimum fundit, in monte Veneris, non sicco caudice, sed abundante.

96 *Prorepunt*] Non balsama lenta guttatim prorepunt, stillant, sed uberitum effluunt.

Quo postquam dilapsus Amor, longasque peregit
 Penna vias; alacer, passuque superbior intrat.
 Cæsariem tunc forte Venus subnixta corusco
 Fingebat solio. Dextra lævaque sorores 100
 Stabant Idaliæ. Largos hæc nectaris imbres
 Irrigat: hæc morsu numerosi dentis eburno
 Multifidum discrimen arat: sed tertia retro
 Dat varios nexus, et justo dividit orbes
 Ordine, neglectam partem studiosa relinquens. 105
 Plus error decuit. Speculi nec vultus egebat

pido descendit, et ala ejus absolvit iter longum, ingreditur latus, et gloriosior incessu. Tum forte Venus innixa solio micanti comebat capillos. Sorores Idaliæ Charites astabant ad dextram et sinistram. Hæc aspergit comæ ipsius copiam ingentemambrosiæ: hæc separat differentium multiplicem crinium, eum pectine eburneo habente multos dentes: at tertia retro necit cincinnos diversos, et discriminat rotulas serie aequali, omittens consulto partem comarum velat contentam. Negligentia magis convenit. Neque facies indigebat approbatione speculi. Si-

sec. *prorrepunt* vel *presudant* Florent. *Cinnama* Ambr. sec. *succo* tres Vatt. Farn. Med. sec. Petav. sec. *Pnt. inc.* Heins. *ligno* Med. quart. Jun. pr. *rico* octodecim alii, Exc. Lucens. sec. *rico* vel *ligno* Lov. Exc. Schotti. Heinsius aseripserat seqq. de Balsamo. Plinius Lib. xii. cap. 25. corrupto loco, cuius initium ‘Suavitatis eximie.’ Justin. Lib. xxxvi. Rhodius ad Composit. 33. Scribon. Largi.—97 *dilapsus* Jun. pr. m. sec. Oxon. sec. Var. LL. ed. Antv. *delapsus* Raphael. Ms. Pulm. Exc. Lucens. sec. et al. Heinsius conjiciebat *delatus*. *peremit* Vat. quart.—98 *Pinna* Exc. Lucens. pr.—99 *tum forte* Ambr. pr. Jun. pr. Moret. sec. Cod. Epigr. Ambr.—100 *Fingebat* Farn. *Cingeat* Vat. quint. *Pectebat* vel *Fingeat* Oxon. sec. *Fingeat* vel *Pingeat* Petav. pr.—101 *Idalides* Farn. *lutos* Pric.—102 *hoc* Med. quart.—103 *Multifidum* Exc. Læti et Lucens. sec. *Multimodum* decem alii, Exc. Schotti et Gevart. Sched. Gud. Oxon. Lovan. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. *Multifidum* vel *Multimodum* Petav. pr.—104 *nexus varios* Ambr. sec. *orbem* Jun. pr. *orbis* duo Vatt.—105 *relinquens* Med. sec. *reliquit* Vat. pr. Pal. Florent. Med. pr. *relinquit* octo alii, Var. LL. e marg. Parm. Heinsius *relinqui* conjiciebat.—106 *speculi*. cum *τελεία*

NOTE

97 *Quo*] Quem locum, quod Veneris palatium postquam Amor attigit.

98 *Superbior*] Gloriosior, et ipso incessu jactantior, quod fixerit Honorem.

100 *Sorores*] Charites sen Gratia administræ Veneris. Charites porro sunt tres Aglaia sen Pasithea, Thalia, et Enphrosyne.

103 *Multifidum discrimen arat*] Crines ita pectit, ut arare videatur, eosque discriminare fissos in multas partes.

104 *Orbes*] Rotulas, spiras, comarum, sen capillos in orbem replicatos, et ut ait Ovidius, ‘in statione positos.’

106 *Error decuit*] Non est error, sed negligentia quædam, quæ videri posset error, et quæ magis decora est, quam si coma composita esset diligentia accuratissima.

Speculi] Non indigebat speculo, quia tota domus crystallina et gemmata speculum erat.

Judicio. Similis tecto monstratur in omni,
 Et rapitur, quocumque videt. Dum singula cernit,
 Seque probat, nati venientis conspicit umbram;
 Ambrosioque sinu puerum complexa ferocem, 110
 Quid tantum gavisus, ait? quæ prælia sudas,
 Improbe? quis jacuit telis? iterumne Tonantem
 Inter Sidonias cogis mugire juvenecas?
 An Titana domas? an pastoralia Lunam
 Rursus in antra vocas? durum magnumque videris 115
 Debellasse Deum. Suspensus in oscula matris
 Ille refert: Lætare, parens: immane tropæum

milis Venus apparet in tota domo, et trahitur quemcumque aspiciat locum. Dum videt omnia, et approbat se, spectat umbram filii advenientis. Ac Venus amplexata gremio suo immortalis natum superbum; Cur, inquit, adeo letaris? ob quæ sudas certamina maligne? Quis prostratus est jaculis tuis? an cogis rursus Jovem mugire inter boves Phœnicie? an vincis Solem? an evocas iterum Lunam in cavernas pastorales? Videris mihi superasse Deum aliquem ferocem et ingentem. Ille Cupido inclinans se ad matrem osculandam,

//////////

στυγμή, Med. tert. non vultus Pal. Moret. sec. vulgus Rott.—107 Indicio Ambr. sec. Judicio vel Indicio Vat. tert. monstratus Vat. quint.—108 quocumque sedecim scripti et Ald. quæcumque Oisel. quodcumque vet. Gyr. tres Vatt. quodcumque vel quocumque Oxon. pr. Petav. sec. quodcumque vel quacumque Oxon. sec. quicumque vel quodcumque vel quocumque Reg.—109 umbras pro umbram inc. Heins.—110 Ambrosioque Vat. tert. Put. Oisel. m. sec. umbrosoque Petav. tert.—111 gavisus, ait, tantum Pal. Florent. Thuan. prælia sudas. Heinsius ascripserat locum Prudent. Cathem. p. 68. 'Sudavit impar prælium.'—112 iterumne Put. Thuan. ipsamne vel iterumne Vat. tert. iterumne Var. LL. ed. Antv.—114 Titana vel Titona Lov. hic pastoria Wolf. tu pastoria Var. LL. ed. Antv.—115 ad antra vocas Ambr. pr. durum Tholos. clarum Bonon. magnumque Vat. tert. Pal. Florent. Med. sec.—117 triumphum Med. sec. m. pr. inc.

NOTÆ

108 *Et rapitur*] Quocumque vertat oculos, ea rapitur, hoc est tota effigies trahitur atque exhibetur in muris crystallinis, aureis, gemmatis.

109 *Seque probat*] Dum se approbat, et considerat, exploratque, an sua pulchritudo ex ipsa crystalli inspectione sit probatissima.

110 *Ambrosio*] Βροδος mortalis: ἔμβροτος immortalis: hinc ambrosius, id est fragrans spiransque suavitatem immortalitatis.

112 *Tonantem mugire*] An iterum cogis amoris vi Jovem se in taurum transformare, et mugire inter boves

Phœnicie, ut Europam aliquam rapiat?

113 *Sidonias*] Sidon est urbs Phœnicie; unde Sidonius et Phœnix promiscue usurpantur: pars pro toto.

114 *Titana*] An vincis Solem, seu Phœbum; qui amavit Daphnen, et alias?

Lunam] An evocas Lunam in antra, ut Endymioni pastori placeat? Endymio per annos 30. observavit Lunæ cursum; inde habitus est Lunæ amans.

115 *Durum*] Nullis vacantem deliciis.

Retulimus. Nostrum jam sentit Honorius arcum.
 Scis Mariam, patremque ducem, qui cuspage Gallos
 Italiamque fovet; nec te præclara Serenæ 120
 Fama latet. Propera. Regalibus annue votis.
 Junge toros. Gremio natum Cytherea removit:
 Et crines festina ligat, peplumque fluentem
 Allevat, et blando spirantem munimine ceston
 Cingitur, impulsos pluviis quo mitigat amnes, 125
 Quo mare, quo ventos, irataque fulmina solvit.

respondet: Gaude, o mater. Reportari victoriam maximam. Honorius nunc sentit tela nostra. Nosti Mariam et patrem ejus ductorem Stilichonem, qui regit hasta sua Italiam et Gallos: neque fama illustris Serenæ incognita est. Festina, fave nuptiis Imperatoriis. Conjunge horum thalamos. Venus repulit filium ex sinu suo, et prompta religat comam, et attollit vestem laxiorem, utque circumdat sibi cingulum respersum odore Divæ amabilis, quo cingulo temperat fluvios tumentes imbribus, quo placat mare, quo ventos, et fulmina furentia. Postquam Venus

Heins.—118 *Detulimus* Leid. pr. *Detulimus* vel *Retulimus* Reg. Oxon. pr. *sentit* Vat. sec. Pal. Med. pr. Thuan. Jun. et Oxon. pr. *sumpsit* Moret. sec. *sensit* Leid. edd. Vicet. Parm. Junt. Ald. Colin. Isingr. Gryph.—119 *Cis Mariam* Var. LL. ed. Antv. *patremque* Exc. Lucens. pr. *fratremque* ed. Vicet.—120 *Italiamque fovet, regalibus*, intermediis illis, *ut te...propera*, omisiss. Moret. pr.—121 *Forma* conj. Burm.—122 *Junge thorum* Vat. Livin. Pric. *thoro* Moret. pr. *choros* Rett. Reg. Thuan. duo Ambr. Oxon. pr. Lov. cod. Epigr. Ambr. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. ed. Vicet. *thorum* vel *choros* Vat. pr. *choros vel thoros* Pat. Thuan. Put. Petav. sec. *gremio natum* Florent. duo Med. Reg. Thuan. Jun. pr. Oxon. pr. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. *natum gremio* Rott. Exc. Lacti. *removit* tres Vatt. Med. quart. Pat. *refovit* triginta Codd. Exc. Schott. Gevart. Lucens. pr. Sched. Gud. ed. Parm. et Vicet. *removit* vel *refovit* Vat. sec. Florent. Med. sec. Heinsius ascripserat. *refocere* pro *fovere* Spartian. p. 5. l. 8. ‘Equites Romanos, ac libertinos visitavit, solatiis refovit, consiliis sublevavit.’—123 *festina* Ambr. pr. *plerumque* Med. sec. m. pr. *fluenti* Vat. sec. m. pr.—124 *Ablerat* Petav. sec. *Adlebat* Exc. Lucens. sec. *Allevat* vel *Colligit* Reg. Oxon. pr. *Allevat* vel *Allidat* Petav. pr. *nirere* pro *numine* inc. Heins. *ceston* Oisel.—125 *pluviis* Med. quart. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *fluvii* tredecim scripti. *pluviis* vel *fluvii* Jun. pr. Lov.—126 *ful-*

NOTÆ

119 *Cuspide*] Hasta, potentia; non enim Stilicho est Imperator, sed Imperatoris vices obit.

Gallos, Italiam] Stilicho præfectus erat Occidenti, sed Italiam præsertim Galliamque nominat, quia dulcius id Stilichoni, qui eos a Barbaris liberaverat.

120 *Serenæ*] Hæc uxor Stilichonis, Mariæque mater.

122 *Cytherea*] Venus a Cytheris,

vulgo *Cerigo*, insula maris Mediterranei, in qua colebatur.

123 *Peplum*] Peplus est vestis fæminea, laxior.

124 *Ceston*] Cestus, *κεστὸς ἀπὸ τοῦ κεντεῖν* *pungere*, est cingulum acutum quo utebatur Venus, et quo placare dicebatur fluvios, mare, &c.

125 *Impulsos pluviis amnes*] Id est torrentes.

Ut stetit ad littus, parvos afflatur alumnos :
 Ecquis erit, pueri, vitreas qui lapsus in undas
 Huc rapidum Tritona vocet, quo vecta per altum
 Deferar? haud unquam tanto mihi venerit usu. 130
 Sacri, quos petimus, thalami. Pernicius omnes
 Quærite, seu concha Libycum circumtonat æquor,
 Ægeas seu frangit aquas. Quicumque repertum
 Duxerit, aurata donabitur ille pharetra.
 Dixerat; et sparsa diversi plebe feruntur 135
 Exploratores. Pelagi sub fluctibus ibat

constitit ad littus, sic alloquitur amores alumnos teneros: Quis erit, o pueri, qui currens ad aquas nitentes, huc adducat Tritonem velocem, quo ego inrecta raptari per mare? Nunquam Triton venit ad me, in tanto opere. Conjugia, quæ nos adimus, sacrata sunt. Explore omnes citius Tritonem, seu personat mare Libycum buccina, seu findit aquas maris Ægæi: quicumque adduxerit inventum, ille ornabitur pharetra aurea. Venus sic locuta erat, et statim indagatores viri ex vaga-

////////

mina Med. quart. Bonon. *limina* Oisel. *flumina* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. *flumina* vel *fulmina* Vat. pr. *solvit* Exc. Læti. *solvit* vel *sistit* Vat. sec. Reg. Ursin. cod.—127 *Et stetit* duo Ambr. Pat. cod. Epigr. Ambr. *parvis* Oisel. *parvis* hac Vat. pr. Vat. Livin. et ed. Gesn. et Bipont. *parrosque* Pat.—128 *ecquis* Vat. quint. vet. Gyr. duo Ambr. Pat. cod. Epigr. Ambr. Raphael. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *En quis* Med. sec. m. pr. *Et quis* Leid. pr. Oxon. sec. Med. tert. duo Petav. Exc. Gevart. *Hci quis* Pal. *Heu quis* Pric. Oisel. Med. quart. Put. Var. LL. ed. Antv. *Heus* quis duo Vatt. Farn. Rott. Jun. pr. *Hec quis* Med. pr. *Heu* vel *En quis* Vat. pr. *Heus* vel *Hec quis* Vat. tert. Petav. pr. *Heu quis* vel *Et quis* Oxon. pr. *Ecquis* vel *Et quis* Exc. Schott. *primum* pro pueri Pat.—129 *Qui rapidum* Mazar. *Hunc rapidum* Farn.—131 *Sacris*—*thalamis* Oisel. *Sacros*—*thalamos* Med. tert.—132 *circumtonat* Vat. sec. Pal. Florent. Med. quatuor, Put. Petav. tert. Pat. duo Ambros. Lov. cod. Ursin. Leid. pr. Oxon. sec. Exc. Lucens. pr. Var. LL. ed. Antv. ed. Vicet. *circumsonat* duodecim alii. *circumtonat* vel *circumsonat* Reg.—133 *Ogygius* duodecim scripti, Exc. Gevart. Schott. Lucens. pr. edd. Vicet. Bipont. et Gesn. *Ogigias* Leid. pr. duo Oxon. Var. LL. ed. Antv. *Ægeas* duo Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *Ogygius* vel *Ægeus* Vat. quart. Petav. sec. Tholos. *frangat* Florent. Moret. sec.—134 *donabitur vel dominabitur* Reg. Oxon. pr.—135 *sparsa diversi plebe* Jun. pr. m. pr. Vat. Livin. *spargi* Bonon. *Dixerat; at sparsi* legit Heinsius. *sparsidiversa plebe* tres Vatt. Pal. Pric. Rott. *sparsi diversa parte* decem alii, Var. LL. e marg. Parm. item ed. Antv. *pars adersi de plebe* vel *Sparsi diversa parte* Vat. pr. *diversa plebe* Rott. Oisel. Petav. pr. Jun. pr. Leid. pr. duo Oxon. *divisa* vel *diversa* Reg. Oxon. pr.—136 *Exploratores*. cum *τελεῖα στήμη* Vat. sec. Rott. Florent. Bonon. Tholos. Cod. Ursin. duo Ambr. cod. Epigr. Ambr. Var. LL. e marg. Parm. ed. Vicet. *Exploratores pelagi*. sic interpungitur in Vat. pr. et quart.—

NOTÆ

129 *Tritona*] Tritones sunt Veneris salacitatem.
 vectores, ideoque Veneri sacri, ut Pa- 130 *Tanto usu*] Nunquam mihi Tri-
 lumbi, quod fingunt Poëtæ ob eorum tou fuerit utilior.

Delph. et Var. Clas.

Claud.

X

Carpathii Triton, obluctantemque petebat
 Cymothoën. Timet illa ferum, seseque sequenti
 Surripit, et duris elabitur uda lacertis.
 Heus! inquit speculatus Amor: non vestra sub imis 140
 Furta tegi potuere vadis: accingere nostram
 Vecturus domiuam. Pretium non vile laboris
 Cymothoën facilem, quæ nunc detrectat, habebis.
 Hac mercede veni. Prorupit gurgite torvus
 Semifer: undosi verrebant brachia crines: 145
 Hispida tendebat bifido vestigia cornu,

bunda Amorum multitudine eunt. Triton nabat sub undis maris Carpathii, et persequabatur Cymothoën reluctantem. Illa metuit bestiam, et subtrahit sese illi prementis, et ipsa lubrica effugit ex brachiis ejus crudis. Heus, unus Amorum intuitus illum, ait: num amores vestri potuerunt occultari sub aquis profundis? præpara te, portaturus Reginam nostram Venerem: consequeris mercedem non parvam operis tui, scilicet Cymothoën docilem, quæ nunc renuit. Adveni ob hoc præmium. Semifer terribilis festinavit per mare, capilli madentes verrebant lacertos ejus. Qua

137 *Carpathii* T. Vat. sec. Ambr. sec. Put. inc. Heius. cod. Ursin. Var. LL. e marg. Parm. *Triton Carpathii* duo Vatt. *Carpathius* tres Vatt. Farn. Pric. Rott. Petav. pr. et Vat. sec. m. sec. *Carpathius* Pal. Med. pr. Thuan. Exc. cod. Rhem. *patebat* Leg. *tenebat* Pric.—138 *Cymothoën* Florent. duo Med. Put. Thuan. Petav. tert. *Tymothoën* Var. LL. ed. Antv. *ferum* Med. quart. Oxon. pr. *petenti* Med. tert. Ambr. pr. Sched. Gud.—139 *subtrahit* Pat. *unda lacertis* duo Vatt. Rott. Oisel. inc. Heius. Put. Reg. m. pr. cod. Ursin. Var. LL. ed. Antv.—140 *inquam* Med. sec. m. pr. *spoliatus amor* Rott. *non vestra* quatuor Vatt. Pal. Farn. num Exc. Lucens. sec. item edd. Gesn. et Bipont. quæ post τὸ *valis* signum interrogationis exhibent. *num vel non* Vat. pr. *furta sub imis* *Vestra tegi*, &c. Mazar.—141 *radis*. στικῆ τέλεια Vat. sec. Pric. Rott. *vestram* Pal. Med. pr.—142 *Ducturus* Pric. *Laturus* Thuan.—143 *Cymothoën* Florent. Med. sec. Put. Thuan. Mazar. Petav. sec. *se detrectat* Florent.—144 *prorupit* Vat. pr. Florent. Exc. Læti et Lucens. sec. *prorumpit* octo alii.—145 *Semifer* vel *Semivir* Vat. pr. *humosi* Pal. Florent. Med. pr. *verrebant* vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. *relabant* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel.—146 *Hispida* Florent. duo Med. Thuan. Mazar. *Aspera* viginti quinque Codd. Exc. Gevart. Schott. et Lucens. sec. ed. Vicet. et Var. LL. ed. Antv. *Aspera vel Hispida* Vat. quart. Put. *tentabant* Rott. Med. tert. *tentabat* Exc. Schott. *certabant* Vat. sec. Ursin. cod. Var. LL. e marg. Parm. *tendebat* Vat. quart. Med. quart. Ambr. sec. Exc. Lucens. pr. *tendebant* quatuordecim alii, ed. Parm. et Vicet. *terrebant*

NOTÆ

137 *Carpathii*] Mare Carpathium dicitur ab insula Carpatho ad oras Asiæ minoris, inter Ægyptum et Rhodum: *Mer de Scarpanto*.

138 *Cymothoën*] Est Triton fœmina, sic dicta quod per fluctus currat: κῦμα *fluctus*, et θέω *curro*.

141 *Furta*] Amores furtivi et clan-

destini.

143 *Detrectat*] Concupiscit.

146 *Bifido cornu*] Triton cum desinat in piscem, non habet pedes bisulcos, sed branchias quasdam bisulcas sub ventre, crurum similitudinem habentes.

Qua pristis commissa viro. Ter pectora movit.
 Jam quarto Paphias tractu sulcabat arenas.
 Umbratura Deam retro sinuatur in arcum
 Bellua: tum vivo squalentia murice terga 150
 Purpureis mollita rosis. Hoc navigat ostro
 Fulta Venus: niveæ delibant æquora plantæ.
 Prosequitur volucrum late comitatus Amorum:
 Tranquillumque choris quatitur mare. Serta per omnem

parte piscis conjunctus est homini, ferebat pedes hirsutos cornu bisulco: ter agitavit membra. Et jam quarto motu fidebat mare Paphium. Triton pone curvatur in orbem, obumbraturus Deam. Tunc dorsum ejus rigens ostro vivo temperatum est rosis purpureis. Venus innixa hac purpura navigat: pedes candidi perstringunt mare. Turba Amorum alatorum comitatur hanc undique; et mare placidum verberatur

////////

Reg. tendebant vel tendebat Vat. pr. tendebat vel terrebat Oxon. pr.—147 *pistrix* Vat. tert. Pal. Florent. duo Med. Put. Thuan. Mazar. Jun. pr. *pistrix* quatuor Vatt. Farn. Pric. Rott. Leid. pr. Vicet. Parm. Ald. duo Oxon. *commixta* Put. *commissa* vel *commixta* Reg. *per pectora* Vat. pr. m. pr. Parm. *tum pectora* Med. quart.—148 *Pharias* Ambr. pr. *tractu quarto Paphias* Pric. Put. Ambr. tert.—149 *Vibratura* Oxon. sec. *Umbratura* vel *Vibratura* Reg. Oxon. pr. *Deum* Med. tert. *curvatur* Oxon. sec. *sinuatur* vel *sinuantur* Put. *arcu* Florent.—150 *Bellua tum vel Vela tamen* Put. *tunc vivo* Vat. pr. Pric. Petav. sec. inc. Heins. Med. quart. Tholos. Mazar.—151 *comis* Pat. *toris* Med. tert. Reg. duo Petav. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *thoris* Vat. sec. Jun. pr. Leid. pr. duo Oxon. *rosis* tres Vatt. Pal. Florent. duo Med. Thuan. Mazar. Vat. Livin. *comis* vel *rosis* Put. *hæc* inc. Heins. *antro* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Leid. pr. duo Oxon. *antro* vel *ostro* Florent. *antro* vel *arcu* Moret. pr. Mazar. *antro* vel *alte* Oisel. *ostro* vel *arcu* Med. sec. *ostro* Vat. quint. Jun. pr.—152 *Pulchra* Vat. tert. Pal. Oisel. Thuan. Mazar. duo Med. *Falta* Pat. *Fulta* vel *Pulchra* Vat. pr. Put.—153 *late volucer* Mazar. Pat. *volucrum* Vat. quint. Pric. Med. quart. Jun. pr. Moret. sec. Exc. Gevart. Ald. ed. Parm. et Vicet. *volucer* septem alii. *rotis* Med. tert. cod. Ursin. inc. Heins. Leid. pr. Ambr. sec. duo Oxon. totidem Petav. cod. Epigr. Ambr. Exc. Schott. Lucens. pr. Var. LL. ed. Antv. *rotis* vel *volucer* Lov. Petav. pr. Vat. et Med. sec.—154 *Tranquillisque choris* Lov. *per orbem* Pric. *omnem domum* Vat. duo Rott. Pal. Oisel. Florent. Med. pr. Thuan. Mazar. Vat. Livin. Jun. pr. *domus* Med. tert. *omnes domos* tres Vatt.

NOTÆ

147 *Pristis*] Genus piscis longissimi, sed hic ponitur pro ea parte Tritonis, qua viro committitur.

148 *Paphias*] Paphos est urbs Cy-pri Veneri sacra.

149 *Umbratura*] Triton, qua parte bellua est, incurvat candam immensam, ut hac, quasi fornice aut arcu triumphali obumbret Venerem, eamque a Solis ardoribus defendat.

150 *Squalentia murice*] Dorsum Tri-

tonis squalens rigensque squammis rubris aut violaceis, ideoque murici aut purpuræ similibus, mitigatur rosis Veneri sacris.

151 *Rosis*] Vestibus, aut contexta ex rosis stragula purpurea, seu Tritone tanquam navi velitur. Flores spargere adventu Heronum solebant: id accidit Alexandro, cui totas vias populi floribus sternebant.

152 *Niveæ*] Candidæ instar nivis.

Neptuni dispersa domum. Cadmeia ludit 155
 Leucothoë, frænatque rosis delphina Palæmon.
 Alternas violis Nereus interserit algas.
 Canitiem Glaucus ligat immortalibus herbis.
 Nec non et variis vectæ Nereides ibant,
 Audito rumore, feris. Hanc pisce volutam 160
 Sublevat, Oceani monstrum Tartessia tigris :
 Hanc timor Ægæi, rupturus fronte carinas,
 Trux Aries. Hæc cœruleæ suspensa leænæ
 Innatat : hæc viridem trahitur complexa juvenicum.

ab his cœtibus: flores sparsi sunt per totum palatium Neptuni. *Leucothoë* Cadmeia lascivit, et *Palæmon* infrænat rosis Delphinum. *Nereus* adjungit violis algas vicissim. *Glaucus* alligat canos graminibus æternis, et *Nereides* accepto murmure, invectæ bestiis diversis, fercbantur. *Tigris Tartessia*, portentum maris, tollit hanc vectam pisce. *Aries crudelis*, terror maris Ægæi, fracturus fronte naves portat illam. Una sublimis in leæna marina natat. Altera rapitur amplexatu borent

////////

Farn. Moret. sec. tranquilla domum Thuan.—155 ludis Pat.—156 frænatque rosis Exc. Schotti, in quibus Gronovius ascripserat locum Sidonii carm. xi.—157 violis fere triginta Codd. Exc. Gevart. Schott. et Lucens. pr. Ald. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. *Nereus violis* Vat. sec. Pric. Thuan. *violis Nereus* Farn. Rott. *intraserit* Med. tert. *interserit* Ursin. cod. et duo Med. *intexerat* Leid. pr. *violas interserit* algis Moret. sec.—158 immortalibus undis Ambr. sec.—159 in variis Farn. nexæ Thuan. Tholos.—160 rumore Jun. pr. Leid. pr. duo Oxon. ambo Moret. Lov. Bonon. Pnt. Exc. Læti, Schott. cod. Rhem. item Lucens. pr. et Gevart. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *audito Tritone* ed. Vicet. et Parm. *pisce volutam* Vatt. duo, Ambr. pr. et Ald. *voluto septem alii. voluto vel volutam* Vat. pr. Petav. sec. *volentem* Exc. Schott.—161 *Sulleat* Med. pr. Lov. *Tartessia* Ambr. tert. Exc. e marg. Parm. *Tarcheia* Med. sec. *Tarchesia* Med. tert. Lov. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *Tracessia* Oxon. pr. *Carcheia* Vat. tert. *Carthesia* Rott. *Carchesia* viginti duo alii, et ed. Vicet. *Cartesia* Exc. Lucens. pr.—162 *rupturus* sedecim scripti, Exc. Læti. Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv. *rapturus* Vat. sec. *fracturus* Med. pr. Thuan. *fracturus vel rapturus* Vat. tert. Pal. Pnt. *rapturus vel rapturus* Ambr. pr. ambo Moret. *fonte* Tholos. Pric. *fronte* Ambr. pr.—163 *cæruleæ leænæ* Vat. pr. et sec. Farn. Oisel. inc. Heins. Mazar. Vat. Livin. Exc. Læti et Var. LL. e marg. Parm. *cærulea leæna* viginti duo, Exc. Lucens. pr.

NOTÆ

154 *Quatitur*] Chori Amorum Veneri famulantes remis quatinnit mare.

155 *Cadmeia Leucothoë*] Ino Cadmi filia. Vid. iv. Cons. Honor. vs. 464.

156 *Frænat rosis*] Frænis roseis vel ex rosa nexis retinet Delphinum. Apuleius: 'Auriga parvulus Delphini Palæmon.'

161 *Tartessia tigris*] Monstrum

maris, quod visitur frequens citra Tartessum urbem Hispaniæ in extrema Andalusia: habet similitudinem aliquam cum tigride, unde ipsi nomen inditum est.

163 *Aries, leæna, juvencus*] Sunt totidem monstra marina, ab animalium terrestrium similitudine sic appellata.

Certatimque novis onerant connubia donis. 165

Cingula Cymothoë, rarum Galatea monile,
Et gravibus Spatule baccis diadema ferebat
Intextum, rubro quas legerat ipsa profundo.
Mergit se subito, vellitque coralia Doto.

Vimen erat, dum stagna subit : processerat undis : 170

Gemma fuit. Nuda Venerem cinxere caterva :

Plaudentesque simul tali cum voce sequuntur :

Hos Mariæ cultus, hæc munera nostra, precamur,

Reginæ Regina feras. Dic talia nunquam

Promernisse Thetin, nec cum soror Amphitrite 175

viridem. Et cumulant certatim matrimonium muneribus recentibus. Cymothoë afferebat zonam; Galatea torquem pretiosum, et Spatule diadema insignitum gemmis pulcherrimis, quas ipsa collegerat in mari rubro. Doto mergit se repente, et arellit coralia; quod frutex erat, cum intrat aquas, cum exiit aquis, margarita fuit. Cetus nudi circumdederunt Venerem, et una applaudentes prosequuntur eam hoc sermone: Rogamus te, o Venus Regina, ut offeras Mariæ Reginæ hæc ornamenta, et hæc dona nostra. Dic ipsi Thetidem nunquam consecutam esse hos

*****

Id. ed. Parm. et Vicet.—164 *hæc viridem vel æquoreum* Vat. tert.—165 *honerant* omnes Vatt. Pal. Farn. Rott. *ornant* Thnan. Pat. Moret. sec. Exc. Læti. *ornant* vel *onerant* Florent. *combia* Exc. Gevart.—166 *Cymothoë* Farn. *Cymodoce* Vat. sec. *Cymedoe* Var. LL. ed. Antv. *carum* Petav. tert.—167 *Patule* Vat. sec. Mazar. *Pacale* Med. quart. *Spatule* Jun. pr. *Fatule* Reg. Oxon. pr. *Spectule* ed. Vicet. *Pigmea vacis* Oisel. *Pigmea bacis* Vat. pr. m. pr. *dacis diadema* Exc. Gevart.—168 *Intextum. cum τελεία στήμη* Thnan. illa Vat. quint. Rott. Ambr. pr.—169 *Mersit* Mazar. *vellitæ* Pal. *corallia* Vat. pr. Farn. Rott. Reg. *Doto* Petav. sec. Med. tert. cod. Epigr. Ambr. Exc. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. *Coto* Ambr. pr. *Dotho* Exc. Schott. et Pat. *Dote* duo Vatt. Pal. Oisel. Med. pr. et sec. m. pr. Put. duo Petav. Leid. pr. Var. LL. ed. Antv. *Dothe* Vat. quint. Pric. Florent. Med. quart. Exc. Læti. *Lotho* Ald. *Cloto* Vat. quart. Moret. pr. *Clotho* Reg. Thnan. duo Petav. *Cloe* Vat. sec. cod. Ursin. *Clote* Rott. inc. Heins. Ambr. sec. Mazar. Exc. Gevart. *Clotte* ed. Vicet. *Doto* et emend. *Clote* Lov. *Dote* vel *Cote* Jun. pr. *Doto* vel *Clyto* Moret. sec.—171 *texere* pro *cinxere* Var. LL. ed. Antv. *nudæ caterva* quatuor Vatt. Pal. Pric. Oisel. Ambr. sec. Exc. Læti. *nuda caterva* decem alii, Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *nuda corona* Bonon. Pat. *nuda caterva* vel *corona* Oxon. sec. Ambr. pr. *nuda caterva* vel *nudæ catervæ* Med. sec. Reg. Lov. Oxon. pr. *nudæ catervæ* vel *nuda corona* Vat. pr. Put. Petav. tert.—173 *præmia* Put. *precantur* vel *precamur* Med. pr.—175 *Thetim* tres Vatt. *Thetin* Florent. inc. Heins. *Amphitrite* Bonon. *Amphitrites* Farn.

NOTÆ

165 *Onerant connubia*] Cymothoë, Galatea, Spatule, Doto, Nymphæ marinæ, onerant Venerem gemmis suis, quibus Venus ornet connubia, oneretque novos conjuges.

167 *Gravibus*] Gemmis gravibus,

et ideo pulchrioribus. Vide IV. Cons. Hon. vs. 601.

170 *Vimen erat*] Ovidius: 'Sic quoque coralia, quo primum surgit in auras Tempore durescit, mollis fuit herba sub undis.'

Nostro nupta Jovi: devotum sentiat æquor,
 Agnoscat famulum virgo Stilichonia pontum.
 Victricis nos spem patriæ, classemque paternam
 Veximus, ad tristes cum tenderet ultor Achivos.

Jam Ligurum terris spumantia pectora Triton 180
 Appulerat, lassosque fretis extenderat orbes.
 Continuo sublime volans ad mœnia Gallis

honores, neque Amphitriten sororem nostram, cum ea ducta est a Jove nostro Neptune. Puella Stilichonia experiatur mare sibi esse addictum, cognoscat aquas famulantes. Nos frequenter tulimus nares triumphales, et classem patris ipsius, cum vindex rediret, Græcis profligatis. Jam Triton admovent finibus Ligurum pectus spumans, et porrexerat arcus fessos in aquis. Et statim illa volitans in altum advenit ad urbem adificatam a Gallis, ostendentem pellem suis media parte

*****

Amphitridæ Vat. pr.—176 *Nostrum nupta sibi* Vat. pr. m. pr.—177 *Tritonia* Petav. tert. *Stilichonia* Vat. sec.—178 *victricis nos spem patriæ* Med. tert. Ambr. tert. eod. Epigr. Ambr. Exc. Læti, ed. Vicet. *Victrices nos saepe rates* Exc. Lucens. sec. et ita edidit Gesn. *Virtutes nos saepe patris* Petav. tert. *Victrices nos esse* Var. LL. ed. Antv. *Victricis nos saepe patriæ*, et emend. *ratem* Leid. pr. *Victrices nos saepe rates* vel *Victricis nos vela patris* Reg. Oxon. pr. *Victricis spem patriæ* vel *victrices rates* Lov. Oxon. sec. pro *sape* Heinsius nempe legebat. *classesque paternas* Rott.—179 *ad tristes Achivos* tres Vatt. Pal. Farn. Rott. Med. tert. *ad tristis Achiris* Petav. sec. m. pr. *a victis Achiris* Vat. tert. *atritis Achiris* Vat. pr. Oisel. vet. Gyr. Vat. Livin. Bonon. Pat. m. pr. Exc. Lucens. sec. et Heins. ad hanc lectionem confirmandam Heinsius ascripserat seqq. ‘*atritis*] Aurel. Victor apud Casanb. ad Hist. Aug. p. 79. *atritis* jam barbaris ne permitteret vires recipere. Capitolin. in Clodio Albino: Ad eas civitates instaurandas, quas Niger attriverat, pecuniam misit. Trebell. Pollio in Claudio. Hos igitur Claudius ingenita virtute superavit, hos brevi tempore attrivit: et paulo post, Trecenta viginti millia armatorum delevit, oppressit, attrivit. Vopiscus in Aureliano Erumpentes Sarmatas in Illyrico cum trecentis præsidariis solus attrivit.’ *afflictis Achiris* Pric. Florent. *ad victos Achivos* vel *atritis Achiris* Put. *afflictis Achiris* vel *ad victos* vel *ad tristes Achivos* Med. sec. *afflictis Achiris* Heinsio quoque non displicuisse videtur, qui ascripserat loca Vopisc. in Aureliano p. 211. ‘Gallos irruentes per totam Galliam afflixit.’ et p. 219. ‘Illic Carporum copias afflixit.’ *contenderet* Petav. tert.—180 *terras vel terris* Med. pr. *campis vel terris* Vat. tert. Heinsius ascripserat locum Fescenn. vs. 47. ‘Ligures favete campi.’ *litora* Jun. pr. Vat. sec. Cod. Ursin.—181 *Inpulerat* Jun. pr. *luposque* Pric. *lassosque* Med. sec. Pat. *lassosque* Vat. sec. *sequens* Pric. *frequens* Pal. Med. pr. Vat. Livin. *frequens* vel *fretis* Vat. pr. et tert. Oxon. pr. Oisel.—182 *sullime* Med. pr.

NOTÆ

175 *Thetin*] Thetis, etsi mater futura esset Achillis, hæc tamen non est consecuta.

176 *Jovi*] Jupiter æquoreus pro Neptuno, Jupiter Stygius pro Plu-

tone dicitur.

181 *Lassos orbes*] Triton fatigatus extendebat in aquis caudam orbiculatam, qua obumbrabat Venerem,

Condita, lanigeri suis ostentantia pellem,
 Pervenit. Adventu Veneris spissata recedunt
 Nubila : clarescunt puris Aquilonibus Alpes. 185
 Lætitiae causas ignorat dicere miles ;
 Lætaturque tamen. Mavortia signa rubescunt
 Floribus, et subitis animantur frondibus hastæ.
 Illa suum dictis affatur talibus agmen :
 Gradivum, nostræ comites, arcete parumper ; 190
 Ut soli vacet aula mihi. Procul igneus horror
 Thoracum, gladiosque tegat vagina minaces.
 Stent bellatrices aquilæ, sævique dracones.

lanati. Nubes expulsæ diffugiunt, adventu Veneris ; Alpes nitescunt, Aquilonibus siccis : miles nescit afferre rationes gaudii, et tamen gaudet : vexilla Martis vernant floribus rubentibus, et Cuspides tridunt folia repentina. Illa Venus alloquitur his verbis choros suos : O comites nostri, remove te tantisper Martem, ut aula sit mihi soli. Horribilis splendor loricarum longe sit, et vagina occultet enses minitantes. Aquilæ bellicæ figantur, et dracones crudeles. Decet hodie castra cedere

volant Jun. pr.—183 lanigeri suis Vat. Livin. lanigeræ suis Florent. m. pr. Raphael. lanigeris oris quatuordecim alii, Exc. Gevart. Ald. et Var. LL. ed. Antv. lanigeri suis Jun. pr. m. pr. et lanigeris oris m. s. ostendentia Jun. pr. ostentantia Vat. pr. Exc. Læti. obtestantia Rott. Med. tert.—184 spissata duo Vatt. tres Med. Ambr. tert. Tholos. Cod. Epigr. Ambr. ed. Vicet. pulsata Exc. Lucens. sec. Isingr. Vat. pr. ed. Gesn. et al. pulsata vel spissata Vat. tert. Rott. Reg. Petav. pr. Put. Oxon. pr.—185 Agmina Pat. m. pr. Nubila vel Agmina Put. rarescunt viginti duo Codd. Exc. Lucens. pr. Var. LL. ed. Antv. rarescunt vel clarescunt Vat. quart. Put. pulsus Med. tert. nudis Pric. Heinsius sudis conjiciebat. Alpes Exc. Lucens. pr. imbres Vat. sec. Rott. Lov. Moret. sec. Tholos. Ambr. tert. Cod. Ursin. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. ed. Vicet. Alpes vel imbres Leid. pr. duo Oxon. Alpes probat Heinsius, qui ascripserat locum iv. Cons. Hon. 179. ' tota repulsis Nubibus exiit Thrace, Pangæa reident,' &c.—186 ducere Med. sec. m. pr. discere Reg. Oxon. pr.—187 Mavortis signa Thuan.—188 animantur floribus Vat. tert.—189 Jamque suum Mazar. ferum Med. tert. verbis Leid. pr.—190 nostræ Vat. sec. Ursin. Cod. nostri Gesn. Heins. et ed. Bispont.—191 Et soli Moret. sec.—192 regat Oxon. sec. terat Moret. pr. Var.

NOTÆ

183 *Lanigeri suis*] Mediolanum a Gallis Insubribus conditum, ubi tunc degebat Honorius, sic dictum a sue media parte lanato in fundamentis reperto. ' Urbs quæ lanigero de sue nomen habet.' Sidonius Apollinaris.

185 *Puris Aquilonibus*] Id est, purum ærem reddentibus, sine pluvia

scilicet, sine nube.

186 *Ignorat dicere*] Dicit se ignorare.

188 *Animantur*] Hastæ tridunt frondes, quasi animatæ essent ab ipsa parente terra.

1 3 *Dracones*] Signis insculpti.

Fas sit castra meis hodie succumbere signis.
 Tibia pro lituis, et pro clangore tubarum 195
 Molle lyræ festumque canant: epulentur ad ipsas
 Excubias: mediis spirent crateres in armis.
 Laxet terribiles majestas regia fastus,
 Et sociam plebem non indignata potestas
 Confundat turbæ procures. Solvantur habenis 200
 Gaudia: nec leges pudeat ridere severas.
 Tu festas, Hymenæe, faces; tu, Gratia, flores
 Elige; tu geminas, Concordia, necte coronas.
 Vos, pennata cohors, quocumque vocaverit usus,

rexillis meis. Tibia sonet pro lituis; et pro strepitu buccinarum, lyræ personent leniter et feliciter. Milites genio indulgeant in ipsis stationibus: puteræ spument in medio armorum. Majestas imperatoria remittat superbiam verendam; et potestas imperatoris non repudiat societatem populi misceat primores multitudini. Fræna luxentur latitiæ: neque leges rigide erubescant ridere. O Hymenæe, tu delige tædas solennes, tu flores o Gratia; tu o Concordia para coronas duas. Vos, o cæcus alatus, festinate, turba restra separata, quocumque utilitas impellit; et ne

////////

LL. ed. Antv. *minores* Vat. quint. m. pr.—194 *cuncta* Ambr. pr. *procumbere* Tholos.—195 *clamore tubarum* Vat. quint. *plangore* Med. tert.—196 *festumque* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *fastumque* Med. tert. Pnt. m. pr. Pat. vet. Gyr. Exc. Gevart. *faustumque* quatuordecim alii, Exc. Schott. Lucens. sec. Gyrald. Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv. *faustumque* vel *festumque* Lov. Reg. Florent. Oxon. duo. *canent* Pric. *canant* vel *sonent* Vat. sec. Cod. Ursin. *epulemur* vel *epulentur* Reg. Oxon. pr. *ad omnes* Tholos.—197 *spirant* Oxon. pr. *spirent* Reg. et Florent. cum glossa. i. e. *redoleant*. *spirent*, forte *spument* est in Lov. *spirent* vel *spument* Vat. quint. m. sec.—198 *Ignem* Petav. pr. m. pr. Voss. a m. pr. *Lasset* Ambr. sec. *terribilis* Exc. Lucens. pr. ed. Vicet.—200 *Confundat* octodecim scripti, Exc. Schott. Var. LL. e marg. Parm. *Confundant* Exc. Luc. pr. ed. Vicet.—201 *pudeat leges* Med. quart.—203 *Collige* Moret. pr. *selige*, ex conjectura, Lov.—204 *pinnata cohors* Vat. tert. m. sec. Oisel. Reg. duo Petav. Oxon. sec. Exc. Gevart. et Lucens. sec.

NOTÆ

197 *Spirent*] Crateres reddant optimum odorem, spument et impleantur vini copia, quæ spirare facit, seu quæ spiritibus vivis et igneis homines implet et inflamat.

200 *Confundat turbæ procures*] Licentia nuptiali.

201 *Leges ridere*] Non leges rident, sed Legislatores et Indices veri: cansa pro effectn.

202 *Hymenæe*] Est hic filius Ve-

neris, seu adolescens Atheniensis, qui post liberatas a Piratis virgines intactas, data optione, unam ex iis duxit, cum ea feliciter vixit; ideoque est in nuptiis invocatus.

Faces] Nuptiales: hæ pingebantur in manu Hymenæi: Hymenæus cum face et corona pingi solitus.

203 *Concordia*] Ea in nuptiis invocari solita, et merito.

Divisa properate manu : neu marceat ulla 05
 Segnities. Alii funalibus ordine ductis
 Plurima venturæ suspendite lumina nocti.
 Hi nostra nitidos postes obducere myrto
 Contendant, pars nectareis aspergite tecta
 Fontibus, et flamma lucos adolete Sabæos. 210
 Pars infecta croco velamina lutea Serum
 Pandite, Sidoniasque solo prosternite vestes.
 Ast alii thalamum docto componite textu.
 Stamine gemmato, picturatisque columnis

ulla pigritia langueat. Alii candelabris ordine rite dispositis, suspendite faces multas nocti imminenti. Hi concutitur ornare jannus micantes myrto nostra: pars vestrum irrigate domum aquis ambrosiis, et incendite igne sylvas Sabæas: pars explicite vestes fulvas Serum tinctas croco, et sternite solum stragulis purpureis. Sed alii concinnate cubile textu erudito. Vertex lecti extollatur filis gemmeis et

pinnata vel pennata Petav. tert. *quoscunque* Bonon. *quo quemque* legit Heinsius, qui ascripserat locum Epith. Pallad. vs. 10. 'Pennati passum pueri, quo quemque vocavit Umbra, jacent.'—205 *Diversa* Med. quart. *ne marceat* Moret. sec. *non marceat* Pal. Med. pr. Thuan. *aula* Med. quart.—206 *fugacibus* Var. LL. ed. Antv.—207 *Sacratæ suspendite nabilia* Oxon. *felici* Voss. a m. pr.—208 *Hi* Med. quart. *Hæc* Rott. Leid. pr. *Hic* decem alii, Exc. Schott. Lucens. pr. et Gevart. Var. LL. ed. Antv. *positis* pro *postes* Petav. tert. *obducite vel obducere* Moret. pr.—209 *Contendat* Rott. tres Med. Cod. Ursin. inc. Heins. Reg. Tholos. duo Petav. Leid. pr. Moret. sec. duo Oxon. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Gevart. Lucens. sec. *Contendat vel Contendant* Moret. pr. *conspargere* Exc. Schott. *adspergere* Gesn.—210 *fontibus* Exc. Læti et Lucens. pr. *fluctibus* Pric. *frondibus* Pat. Var. LL. ed. Antv. *frontibus* Vat. quint. m. pr. *floribus* Farn. Moret. pr. ed. Vicet. Heinsius *roribus* legit. *flammis* Pat. *adolere* duo Vatt. duo Med. et ed. Gesn. *abolere* Vat. sec. *adolere* quatuordecim alii. *abolere vel adolere* Ursin. Cod. *Sabinos vel Sabæos* Med. pr.—211 *linthea Serum* Farn. Ambr. tert. item Cod. Epigr. Ambr.—212 *prosternito* Leid. pr. duo Oxon. *præsternite* Raphael.—213 *ducto* Florent. m. pr. *docte textum* Pal. Ambr. pr. Med. pr. m. pr. *docte vel doctum* Thuan. Petav. tert. *docto vel ducto* Vat. quint. *docto textu vel docte textum* Oisel.—214 *gemmarum* Med. sec. m. pr. *tergemino* Leid. pr. *geminato vel tergemino* Reg. Petav. pr.

NOTÆ

208 *Nostra myrto*] Myrtus est arbor sacra Veneri.

210 *Lucos Sabæos*] Incendite tantam thuris copiam, ut sylva ipsæ incendi videantur. Copiam thuris majorem tibi, o Leonida, mittimus, aiebat Alexander, ne sis parcus in Deos. *Sabæi* autem sunt populi Arabiæ thure divites, dicti ἀπὸ τοῦ σέβασθαι, *renerari, colere*, quod Dii thure colan-

tur.

211 *Serum*] Hi sunt populi extremi Orientis, ultra Sinenses, unde Serica advehuntur.

212 *Sidonias*] Purpureas, a Sidone urbe Phœniciæ purpuris commendata.

213 *Thalamum*] Veteres geniale torum impensius ornare consueverant.

Ædificetur apex : qualem non Lydia dives 215
 Erexit Pelopi : nec quem struxere Lyæo
 Indorum spoliis et opaco palmite Bacchæ.
 Illic exuvias omnes cumulate parentum :
 Quicquid avus senior Mauro vel Saxone victis,
 Quicquid ab innumeris, socio Stilichone tremendus, 220
 Quæsivit genitor bellis : quodcumque Gelonus
 Armeniusve dedit : quantum crinita sagittis
 Attulit extremo Meroë circumflua Nilo :
 Misit Achæmenio quicquid de Tigride Medus,
 Cum supplex emeret Romanam Parthia pacem. 225
 Nobilibus gazis opibusque cubilia surgant
 Barbaricis : omnes thalamo conferte triumphos.

columnis picturatis; qualem non Lydia opulenta extruxit Pelopi; qualem non Bacchantes condiderunt Baccho ex præda Indorum, et ex umbraculis vitis. Illic congerite spolia omnia parentum; quicquid avus Theodosius senior comparavit delictis Mauris vel Saxonibus: quicquid metuentulus pater Theodosius, Stilichone comitante, collegit a bellis innumerabilibus, quodcumque Geloni, vel Armenii dederunt; quantum Meroë capillata telis, circumdata Nilo ultimo apportavit; quicquid Medi miserunt de Tigride Achæmenio, cum Parthia humilis emeret pacem Romanorum: lectus attolatur gazis Regalibus, et divitiis barbarorum, aggerite omnes victorias in lecto.

//////////

Voss. a m. s. Leid. et Oxon. pr.—218 *cumulare* Farn.—219 *Santone victo* Ambr. tert.—220 *in innumeris* vel *ab innumeris* Jun. pr. a m. s. *socero* Med. quart. *Stilicone* Vat. sec. *tremendis* Reg. Mazar. Petav. sec. duo Ambr.—221 Hic versus margini ascriptus est in Petav. pr. et in Bouon. desideratur. *quodcumque* viginti Codd. Exc. Gevart. Var. e marg. Parm. *quæcumque* Vicet. Ald. et alii olim editi.—222 *Armeniusque* Oxon. pr. *dabit* vel *dedit* Petav. tert. *quidquid* vel *quantum* Reg. Oxon. pr. *crinata* Lov. *sagittas* Moret. pr.—224 *Misit* Med. sec. *Mittit* Vat. tert. Pal. Pric. Oisel. Florent. Med. pr. *Achæmenio* Exc. Luceus. pr. *Achimenio* Leid. pr. duo Vatt. Put. Reg. Thuan. Moret. pr. Petav. pr.—227 *thalamis* Ambr. sec. *thalamis* Vat. sec. Cod. Ursin. Voss. *conferre* Pal.—

NOTÆ

215 *Lydia dives*] Regio minoris Asiæ, Cræso et aurifero Pactolo insignis.

216 *Pelopi*] Tantali filio.

Lyæo] Baccho; ἀπὸ τοῦ λύειν, *solvere*, quod solvat curis animos.

219 *Mauro*] Mauri sunt Africæ populi: Saxones Germaniæ.

221 *Gelonus*] Geloni sunt populi Scythiæ.

222 *Armenius*] Armenia regio est Asiæ.

223 *Meroë*] Insula facta a Nilo, vulgo *Gacgueres*, cujus populi sagittas suis crinibus indebant.

224 *Achæmenio*] Persico: Achæmenia enim est pars Persidis, a Rege Achæmene.

227 *Omnes triumphos*] Omnes cumulate fructus omnium triumphorum.

Sic ait : et Sponsæ petit improvisa penates.
 Illa autem, secura tori, tædasque parari
 Nescia, divinæ fruitur sermone parentis, 230
 Maternosque bibit mores : exemplaque discit
 Prisca pudicitiae. Latios nec volvere libros
 Desinit aut Graios, ipsa genitrice magistra ;
 Mæonius quæcumque senex, aut Thracius Orpheus,
 Aut Mitylenæo modulatur pectine Sappho. 235
 Sic Triviam Latona monet : sic mitis in antro
 Mnemosyne docili tradit præcepta Thaliæ.
 Cum procul augeri nitor, et jucundior ær
 Attonitam lustrare domum, fundique comarum
 Gratus odor. Mox vera fides, numenque refulsit. 240

Venus ita loquitur, et inexpectata radit domum sponsæ Mariæ. Illa autem Maria non sollicita de matrimonio, et ignara nuptias præparari sibi, potitur colloquiis matris divinæ Serenæ, et imbibit animo virtutes maternas, atque ediscit exempla antiquæ castitatis, neque cessat legere libros Latinos vel Græcos, matre ipsa præceptrice. Legit quæcumque senex Mæonius canit, aut Orpheus Thracius, aut Sappho canit plectro Mitylenæo. Latona ita admonet Dianam: ita Mnemosyne lenis dat in recessu suo documenta Thaliæ ingenuæ. His Maria vacat, cum splendor longe cœpit crescere, et ær purior illustrare domum admirantem, ac suavis odor

~~~~~

228 *sponte* Leid. pr. Var. LL. ed. Antv. et ed. Gesn.—229 *chori* Vicet.—230 *divino* Moret. pr. *divinæ* vel *divino* Vat. pr.—231 *exemplaque* dicit Rott.—232 *priscos* pro *Latios* Pal. Med. pr.—234 *quodcumque* Med. tert. Thuan. quoscumque Ambr. tert.—235 *moderatur* Mazar. *pectine* vel *carminæ* Vat. tert.—236 *moret* Rott. Ambr. sec. Jun. pr. Leid. pr. m. pr.—237 *Hemosyne* Moret. pr. *Heumonic* Leid. pr. *Neumasie* Oxon. pr. *Nemasie* Reg. *Nemosine* Vicet. *Nesimone* Var. LL. e marg. Parm. *tradit docili* Reg. *Mater casta piæ* tradit Oxon. sec.—238 *Tunc procul* Pat. Tholos. *jucundior* Pat. *jocundior* Lov. omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Oisel. Pat. Petav. pr. Ald.—240 *lumenque*

NOTÆ

228 *Inprocisa*] Ipsa inexpectata, et ex improvise adveniens.

230 *Nescia*] Felicem virginem, cui Numina student impensius, dum vacat ipsa, et fruitur innocentia ætatis.

Divinæ fruitur sermone parentis] Serenæ, quæ docta erat, et doctorum patrona, ut Proba mater Probini et Olybrii, et Cornelia mater Graccho- rum.

234 *Mæonius senex*] Homerus, natus, secundum aliquos, ad Mæonem, fluvium Asiæ minoris.

235 *Mitylenæo*] Mitylene est urbs in Lesbo, maris Ægæi insula, ubi nata Sappho poëtria excellentissima.

236 *Triviam*] Dianam in triviis coli solitam.

237 *Mnemosyne*] Hæc, ex Jove in serpentem verso, novem Musas peperit.

Thaliæ] Una est Musarum, sic dicta ἀπὸ τοῦ θάλλειν, *florere*, quod Poëtarum laudes in dies magis ac magis efflorescant.

Cunctatur stupefacta Venus. Nunc ora puellæ,
 Nunc flavam niveo miratur vertice matrem.
 Hæc modo crescenti, plenæ par altera Lunæ.
 Assurgit ceu forte minor sub matre virenti
 Laurus, et ingentes ramos, olimque futuras 245
 Promittit jam parva comas : vel flore sub uno
 Ceu geminæ Pæstana rosæ per jugera regnant.
 Hæc largo matura die, saturataque vernis
 Roribus indulget spatio : latet altera nodo,
 Nec teneris audet foliis admittere soles. 250
 Astitit, et blande Mariam Cytheræa salutat.
 Salve, sidereæ proles augusta Serenæ,
 Magnorum soboles Regum, parituraque Reges.

capillorum dispergi. Statim veritas patuit, et Dea effulsit. Venus attonita remanet: modo obstupescit pulchritudinem igneam filiæ, modo matrem micantem capite cano: una similis est Lunæ crescenti, altera plenæ Lunæ: quemadmodum laurus forte inferior attollitur sub matre virecente, et parva jam pollicetur ramos magnos, et verticem futurum aliquando: vel quemadmodum duæ rosæ triumphant sub uno ramulo per agros Pæstanos: hæc matura ob multum tempus, et satiata roribus Veris, porrigitur in loco; altera delitescit sub nodo, neque audet recipere calores frondibus delicatis. Venus stetit prope, et alloquitur officiose Mariam. Ave, o filia augusta Serenæ divinæ, progenita ab Imperatoribus ingentibus, et progenitura Impe-

*****

decem Codd. *lumenque* vel *numenque* Vat. pr.—242 *crinem* Jun. pr.—243 *hi* quinque versus manu recenti ascripti erant in Vat. pr. *modo crescenti* Vat. sec. Oisel. tres Med. Reg. Moret. sec. Petav. tert. Ald. et ed. Vicet. *nova* Leid. pr. cum duodecim aliis, Exc. Læti. Lucens. sec. et Colin. *nova* vel *modo* Vat. tert. Petav. Lov. *pars altera* Oisel.—244 *Assurgit. cum τελεία στιγμή* Vat. sec. et tert. *seu forte* Lov. duo Petav.—246 *Permutat jam parva* Jun. pr. *sub* imo Thnan. Mazar. Tholos.—247 *seu Reg. Passana* Var. LL. ed. Antv. *in jugera* Vat. pr. *nova per juga* Pric.—248 *securaque* Pric. *veris* Moret. pr.—249 *Floribus* Med. tert. Cod. Epigr. Ambr. *Imbribus* Moret. sec. *Solibus* Med. sec. *Roribus* vel *Floribus* Oxon. sec. *Roribus* vel *Solibus* Vat. tert. *jacet altera* Jun. pr.—250 *committere* Pat. *committere* vel *admittere* Reg. *solem* Pric. Oisel.—251 *Constitit* Med. sec. *Mariam blande* Pric. *matrem* vel *Ma-*

NOTÆ

241 *Cunctatur*] Venus stat velut dubia et suspensa, quam magis admiratur, an matrem Serenam, an filiam Mariam; quarum hæc, forma ignis instar micante; illa, venerabili canitie, conspicua est.

244 *Sub matre*] Arbor enim est mater alterius. Horatius, 'Sylvæ filia nobilis.'

246 *Comas*] Ostendit spem comæ cujusdam eximiæ.

Flore sub uno] Sub uno ramulo florido.

247 *Pæstana*] Urbs Pæstum est in Calabria, Italiæ regione, in qua bis per annum nascuntur rosæ. Virgilius: 'biferique rosaria Pæsti.'

248 *Matura*] Quasi matura sit, quod

Te propter Paphias sedes Cyprumque relinqui,
 Te propter libuit tantos explere labores, 255
 Et tantum tranasse maris : ne vilior ultra
 Privatos paterere lares : neu tempore longo
 Dilatos juvenis nutriret Honorius ignes.
 Accipe fortunam generis : diadema resume,
 Quod tribuas natis, et in hæc penetralia rursus 260
 Unde parens progressa, redi : fac nulla subesse
 Vincula cognatæ : quamvis aliena fuisses
 Principibus, regnum poteras hoc ore mereri.
 Quæ propior sceptris facies ? quis dignior aula

ratores : tui causa deserui palatium Paphi et Cyprum : tui causa juvat perficere tantum laborem, et trajicere tantum maris : ne tu diutius, minus honorata quam par est, remaneres in domo privata, vere Honorius juvenis aleret per tempus longius amorem dilatum. Fruere felicitate gentis tuæ, et recipe diadema, quod des filiis tuis : ac revertere iterum in hanc Regiam, unde mater tua orta est. Esto nulla supersint jura cognationis : etsi non fores cognata Imperatoribus, poteras tamen promereri Imperium ob hanc pulchritudinem. Quæ forma dignior erat sceptro ?

////////

riam Petav. sec.—252 suboles Augusta Exc. Lucens. sec.—254 Phasias Var. LL. ed. Antv. *ades* duo Vatt. Farn. Med. tert. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *sedes* Lov. ex conjectura, cum octodecim aliis. *ades* vel *sedes* Oxon. pr. *Cypronque* Oisel. *relinqui* Rott. Leid. pr.—255 *tantos libuit* Jun. pr. Reg. Tholos. *licuit* Oxon. pr. *magno* Florent. *tantos* Oxon. pr. *implere* Ambr. pr. *tantum complere laboris* Med. quart.—256 *tranasse* duo Med. Reg. Put. Petav. pr. Ambr. tert. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *tranare* tres Vatt. Pric. Pal. Thuan. Mazar. *transare* duo Vatt. Jun. pr. Oisel. Florent. Med. pr. Cod. Ursin. *neu vilior* Jun. pr. et Moret. Exc. Schott. et Gevart. Var. LL. ed. Antv. *nec vilior* octo alii.—257 *paterere* Florent. tres Med. Jun. pr. Moret. pr. Thuan. Put. Vat. Livin. Mazar. *patiare* duo Vatt. Rott. Med. quart. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *patiare* Vat. sec. m. pr. Pat. duo Ambr. *patiare* vel *paterere* Petav. sec. *nec tempore* Put. Cod. Epigr. Ambr. *ne tempore* Med. quart. Reg. Pat. Ambr. sec.—258 *Duratos* Ambr. pr. Sched. Gnd. *Dilato* Bonon. *Juveni* Ambr. sec. inc. Heins. *differret* Reg. *nutriret* vel *differret* Oxon. sec.—259 *generis* : hic *τελείαν στιγμήν* habent Florent. Med. pr. Put. Mazar. duo Petav. ambo Moret.—260 *Quid tribuas* Oisel. *ad hæc* Vat. sec. Ursin. Cod.—261 *egressa* Pat. Moret. pr. *veni* vel *redi* Oxon. sec. *subesse* vel *subisse* Vat. quart. Florent.—263 *Principibus regum* Florent.—264 *proprior* vel *propior* Oxon. pr. *qui*

NOTÆ

largam et copiosam multorum dierum lucem hauserit.

257 *Paterere*] Ne sustineres te remanere diutius in privata domo, quæ te indigna erat.

259 *Fortnuam*] Fruere felicitate generis tui, hoc est, augusta dignitate quæ tibi debetur, et propter genus

tibi commune cum Honorio, et propter pulchritudinem tuam.

Diadema resume] Quod jure cognationis cum Theodosio habere debebas.

261 *Parens progressa*] Tua quippe mater agnoscit avum Theodosium seniore, cujus nepos est Honorius.

Vultus erat? non labra rosæ, non colla pruinae, 265
 Non crines æquant violæ, non lumina flammæ.
 Quam juncto leviter sese discrimine confert
 Umbra supercillii! miscet quam justa ruborem
 Temperies! nimio nec sanguine candor abundat.
 Auroræ vincis digitos, humerosque Dianæ. 270
 Ipsam jam superas matrem. Si Bacchus amator
 Dotali potuit coelum signare Corona,
 Cur nullis virgo redimitur pulchrior astris?
 Jam tibi molitur stellantia sarta Bootes,
 Inque decus Mariæ jam sidera parturit æther. 275

quæ facies dignior Regia? rosæ non adæquant labra, non nives collum, non violæ capillos, non ignis oculos. Umbra supercillii quam leniter producit sese differentia conjuncta! quam æqualis temperies affundit ruborem! neque candor affluit sanguine nimio! superas digitos Auroræ, cervicem Dianæ. Jam vincis matrem ipsam. Si Bacchus amans potuit cælum insignire corona conjugali, quare puella formosior Ariadne nullis ornatur sideribus? jam Bootes præparat tibi sarta sidera, et cælum

dignior Exc. Lucens. sec.—265 *erit* Gesn. ed. Bipont. et al. *erat* Pal. Med. pr. Thuan. Heins.—266 *æquant* malit Heins.—267 *leviter* vincto Pnt. *leviter* vel *pariter* Reg. Oxon. pr. *juncto* Leid. pr. et duodecim alii, et Exc. Schott. *juncti* septem alii, Var. LL. e marg. Parm. *vincto* Exc. Læti. Vicet. Parm. Ald. *victo* Med. quart. inc. Heins. *vincti* Cod. Ursin. Exc. Lucens. pr. et ed. Vicet. *juncti* vel *vincti* Oxon. pr. *juncto* vel *juncti* Oisel. *jugi* Moret. sec. *differt* Pat.—268 *ruborem* Jun. pr. Ald. *pudorem* vel *ruborem* Vat. pr. et quart. *ruborem ex pudore* interpretatur Vat. quart.—269 *abundans* inc. Heins. Petav. sec.—270 *digitos vincis* Pric.—271 *Jam superas ipsam matrem* Mazar. *sed Bacchus* Cod. Epigr. Ambr. *si vel sic* Vat. pr. *Bacchus amorque* Oxon. sec. m. pr.—272 *donare* Med. sec. Petav. tert. Moret. pr. *ditare* Med. tert. Ursin. Cod. Reg. Tholos. duo Oxon. Moret. sec. Ambr. tert. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. ed. Vicet. *signare* inc. Heins. Exc. Læti. et Lucens. pr. *donare* vel *signare* Vat. tert. *signare* vel *redimire* Vat. quart. *dignare* vel *signare* Petav. sec. *ditare* vel *signare* Lov. *signare* vel *signire* Vat. pr. unde *insignire* conj. Heins.—273 *Cum nullis* Mazar. Petav. tert. Var. LL. ed. Antv. *rutilis* Oxon. sec. m. pr. *Cur* vel *Cum* Vat. pr.—274 *signa* Vat. quint.—275 *Jamque decus* Ambr. pr. et Cod.

NOTÆ

266 *Violæ*] Non æquant crines subnigros, et violis similes.

268 *Supercillii*] Supercilia sese producunt, sese conferunt, separata a se invicem quodam discrimine, quod tam leve est ut juncta esse videantur.

269 *Candor*] Ita temperatus est, huic ut nimius sanguis non officiat.

270 *Digitos*] Roseos: Aurora dicitur *ροδοδάκτυλος*, id est, *digitos roseos*

habens.

Humeros Dianæ] Cervicem lacteam.

271 *Superas matrem*] Pulchrior es, quam fuit tua mater.

272 *Corona*] Ariadnem Minois filiam amavit Bacchus, ejusque coronam inter astra retulit.

274 *Bootes*] Supra in III. Cons. Hon. vs. 170.

I digno nectenda viro, tantique per orbem
 Consors imperii! jam te venerabitur Hister.
 Nomen adorabunt populi. Jam Rhenus et Albis
 Serviet: in medios ibis Regina Sygambros.
 Quid numerem gentes, Atlanteosque recessus 280
 Oceani? toto pariter dotabere mundo.
 Dixit; et ornatus, dederant quos nuper ovantes
 Nereides, collo membrisque micantibus aptat.
 Ipsa caput distinguit acu, substringit amictus:
 Flammea virgineis accommodat ipsa capillis. 285
 Ante fores jam pompa sonat, pilentaque sacram
 Præradiant ductura nurrum. Calet obvius ire

jam parit astra in honorem Mariæ. I Maria conjungenda viro merito, et sociâ futura imperii tanti per orbem. Jam Danubius colet te. Gentes omnes colet nomen tuum. Jam Rhenus et Albis obedient tibi: incedes tu Imperatrix in Sycambros medios. Quare commemorem populos, et fines Atlanticos Oceani? Dotaberis æqualiter orbe universo. Venus sic locuta est; et accommodat cervici, et corpori Mariæ splendenti, ea ornamenta, quæ modo Nereides gaudentes tribuerant ipsi. Ipsa Venus discriminat acu capillos capitis, constringit vestes ejus: ipsa adaptat velum nuptiale comis puellaribus. Jam comitatus resonat ante portam, et

*****

Ep. Ambr. *æthra* Ambr. pr.—276 *I digno* vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. atque ita correxerat Heinsius. *O digno* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *Jam digno* Petav. tert. *Condigno* Pat. *In digno* Med. tert. *Indigno* Var. LL. ed. Antv. *I digno* vel *O digno* Petav. sec.—278 *Rhenus et Alpis* Farn. Petav. tert.—279 *Sigambros* Oisel. *Sicambros* Vat. tert. *Sycambros* Gesn.—280 *Atlanteique* legit Heins.—281 *dotabere* quatuor Vatt. Pat. Thuan. Mazar. duo Petav. *donabere* Vat. pr. Leid. pr. Pal. Pric. Vat. Livin. *dominabere* Med. quart. Tholos. *ditabere* Moret. sec. m. pr. *ditabere* vel *dominabere* Oxon. sec. *donabere* vel *dotabere* Med. pr. Ambr. sec. *donabere* vel *dominabere* Exc. Schott. Gronovius ascripserat locum iv. Cons. Honor. 648. ‘Et toto dotanda mari.’ *dotabere* vel *donabere* vel *dominabere* Oxon. pr. *ditabere* vel *donabere* vel *dominabere* Reg. calo pro mundo Med. sec.—282 *dedit aut* Pnt.—284 *constrinxit* acu Leid. pr. *constringit* Vat. sec. Rott. duo Med. Ursin. Cod. duo Oxon. Reg. Pat. Tholos. duo Petav. totidem Ambr. Exc. Lucens. sec. *confringit* Var. LL. ed. Antv. *distinguit* vel *constringit* inc. Heins. *succingit amictus* Med. quart. *amictum* Vat. pr. Med. pr. Pal. Vat. Livin.—286 *pilenta sonant* Moret. pr. Heinsius lectorem ablegaverat ad not. Casaub. ad Hist. Aug. p. 145. *sacram* Oisel. Ambr. sec. *sacra* omnes fere Codd. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. in quibus et *sacram* ex conjectura, Ald. edd. Parm. Vicet. et Colin.

NOTÆ

279 *Sygambros*] Hi sunt bellicosissimi Germaniæ populi.

280 *Atlanteosque recessus*] Loca remota Africae, quæ alluit Oceanus Atlantens.

284 *Substringit*] Ut Maria tennior graciliorque appareat.

285 *Flammea*] Flammeum est ve-

lum nuptiale, sic dictum a colore flavo flammæ imitante.

286 *Pompa*] Comitatus egregius, quo pompa nuptiarum celebrior efficitur.

Pilenta] Species currus, quo virgines sacrae, seu sacrorum antistitæ, vehi solebant. Sed postea hic mos ad

Jam Princeps, tardumque cupit discedere solem.
 Nobilis haud aliter sonipes, quem primus amoris
 Solicitavit odor, tumidas quatiensque decoras 290
 Turbata cervice jubas, Pharsalia rura
 Pervolat, et notos hinnitu flagitat amnes,
 Naribus accensis: mulcet foecunda magistros
 Spes gregis, et pulchro gaudent armenta marito.
 Candidus interea positus exercitus armis 295
 Exultat socerum circa; nec signifer ullus,
 Nec miles pluviae flores dispergere ritu
 Cessat, purpureoque ducem perfundere nimbo.

currus portaturus nurum sacratam praefulget. Imperator Honorius ardet procedere obviam, et expetit Solem longiorem abire. Ita insignis equus, quem odor primus amoris impulit, praetrepidans et concutiens jubas pulchras, collo undante, cursitat per agros Thessalos, ac petit hinnitu suo fluvios cognitos, naribus inflammatis; hic equus spes abundans gregis recreat rectorem ejus, et armenta laetantur marito praestanti. Interim exercitus togatus, armis depositis, gaudet prope socerum Stilichonem, neque ullus vexillifer, neque ullus miles desinit spargere flores instar imbrium, et aspergere ductorem Sti-

////////

—288 *tantumque* Oxon. sec. m. pr.—289 *priscus amoris* Vat. pr. et tert. m. pr. Pric. Oisel. Florent. *primus* vel *priscus* Med. sec. inc. Heins.—291 *Turbata cervice* Exc. Lucens. sec. apposito + signo, ut ibi erasa vel interpolata fuerit vetus lectio. *Curvata* omnes Vatt. Pal. Pric. Rott. Oisel. *Curvatas* Farn. *Crinata* Tholos. *Pharsalica* duo Vatt. Petav. pr. Exc. Læti.—292 *totos* Pal. *atque* *notos* Mazar. *totos* vel *notos* Med. pr. *Pervolat* hinnitu *conceptos* Exc. Cod. Rhem. *efflagitat* Exc. Læti. *amnes* Exc. Lucens. pr. *omnis* ed. Vicet. *amis* Med. tert. *ignes* Leid. pr. m. sec. et decem alii, Exc. Schott. Var. LL. e marg. Parm. ed. Gesn. et Bipont. *amnes* vel *ignes* Vat. quart.—293 *accensus* Petav. tert. *accensis* Exc. Lucens. pr. *accensus* viginti Codd. Exc. Schott. et Gevart. ed. Vicet. et Parm. *accensis* vel *accensus* Med. tert. Reg. Mazar. Oxon. pr. *mulget* Vat. pr. m. pr. *magistrum* inc. Heins. Ambr. sec. ed. Gesn. et Bipont. *magistros* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel.—294 *magistro pro marito* Med. sec. m. pr.—296 *socerum juxta* ed. Vicet. *circa* triginta alii, Exc. Gevart. Schott. et Lucens. pr. Schott. et Lucens. pr. Sched. Gud. Ald. Var. LL. e marg. Parm. item ed. Antv. *signifer ultra* Exc. Gevart.—297 *ritu dispergere flores* Vat. sec. Pric. Ursin. Cod. Tholos. Pat. Exc. Gevart. *ritu pluviae* duo Vatt. Petav. pr. *diffundere* Jun. pr. *flores* vel *rores* Reg. Oxon. pr.—298 *diem perfundere* Pal. Med. pr. Put. Thuan.

NOTE

virgines principes, quæ quodammodo sacrae dici possunt, transiit.

289 *Haud aliter sonipes*] Vel ex hac comparatione discas paganorum turpitudinem. Hanc tamen comparationem laudat Scaliger Pater.

291 *Pharsalia*] Thessalica: Thessaliae autem equi optimi.

295 *Candidus*] Vel togatus placidusque, armis depositis: vel revera alba veste indutus ad hilaritatem.

Hæc quoque velati lauro myrtoque canebant :
 Dive parens, seu te complectitur axis Olympi, 300
 Seu colis Elysias, animarum præmia, valles,
 En promissa tibi Stilichon jam vota peregit.
 Jam gratæ rediere vices. Cunabula pensat:
 Acceptum reddit thalamum: natoque reponit,
 Quod dederas genitor. Nunquam te, sancte, pigebit 305
 Judicii: nec te pietas suprema fefellit.
 Dignus, quem legeres: dignus, cui pignora tanti
 Principis, et rerum commendarentur habenæ.

Stilichonem nube florea. Milites etiam coronati lauro et myrto cantabant hæc: O Dive pater, Theodosi, seu sedes cæli possidet te, seu habitas valles Elysias, quæ sunt merces animarum fortium, ecce Stilicho complectit vota promissa tibi. Jam vicissitudo jucunda reversa est. Compensat te ob cunas suas: restituit thalamum acceptum a te: redditque filio tuo, quod tu pater concesseras. Nunquam penitebit te, Dive Theodosi, delectus tui. Neque voluntas extrema decepit te. Dignus erat Stilicho, quem deligeres; dignus erat, cui Imperator, qui est tantum

Bonon. Pat. m. pr. diem vel ducem Vat. pr. et tert. profundere Farn.
 —299 Hoc quoque Reg. myrraque Med. tert.—300 Dure parens Jun. pr.
 —301 premis Vat. Pr. Pal. Pric. Oisel. Med. pr. Thuan. Mazar. colis
 vel premis Jun. pr. Vat. tert. Florent. sedes Pat. colles Vat. sec. Cod.
 Ursin. sedes vel valles Put.—302 præmissa Jun. pr. Stilico Vat. sec.—
 303 hic versus deerat in Pal. En gratæ duo Vat. Oisel. Jun. pr. Florent.
 Med. quart. Ald. grates Vat. sec. jam cta pro gratæ Var. LL. ed. Antv. cuna-
 bula vet. Gyr. Leid. pr. Ambr. sec. Pat. m. pr. Moret. sec. Med. tert. duo
 Oxon. Cod. Epigr. Ambr. conubia omnes Vatt. Pal. Farn. Oisel. connubia vel
 cunabula inc. Heins. Mazar. Exc. Lucens. pr. pensant Vat. tert. Put. duo
 Petav. ed. Parr.—304 votumque reponit Pric. rependit Farn. Med. quart. re-
 ponit Exc. Schotti, in quibus Gronovius ascripserat locum ex 1. laud. Stilic.
 vs. 70. rependit vel reponit Lov. Florent. Med. pr.—305 Quæ dederat Moret.
 pr. dederas Petav. pr. et Jun. m. sec. Ursin. Cod. Mazar. Barth. dederat duo
 Vatt. Pal. Pric. Rott. Oisel. genitor dederas Tholos. Ambr. dederat vel dederas
 Moret. pigescit Var. LL. ed. Antv.—306 extrema fefellit Farn.—307 quem
 legeres duo Vatt. Pal. tres Med. Put. Thuan. duo Petav. Leid. pr. Oxon. pr.
 m. pr. Lov. Bonon. Vat. Livin. Exc. Læti et Lucens. cui leges duo Vat. Pric.
 Rott. Reg. Mazar. quem leges, vel, cui leges Petav. sec. cui leges vel quem legeres
 Vat. tert. Jun. pr. Farn. Med. sec. pignora tanta Ambr. pr.—308 regni Jun. pr.
 tantæ Vat. pr. et tert. Pal. Pric. Oisel. Med. pr. Put. m. sec. Thuan. Mazar.
 rerum Med. sec. tantæ vel rerum Florent.—309 dicere nunc possem Vat. sec. Med.

NOTÆ

303 Rediere vices] Grata redit vi-
 cissitudo, qua, ut tu, Theodosi, dede-
 ras filiam adoptivam Serenam conju-
 gem Stilichoni; hic vicissim dat Ma-
 riam filiam Honorio, sicque reddit
 thalamum, seu matrimonium alterum,
 seu alternatim, vicissim.

Delph. et Var. Clau.

Cunabula pensat] Te compensat ob
 cunas et educationem suam. Stilicho
 quippe educatus fuerat a Theodosio.

306 Pietas] Supremus piæ volunta-
 tis actus, quo Theodosius Stilichonem
 dedit Honorio tutorem,

Clau.

Y

Dicere nunc possem, quæ prælia gesta sub Hæmo,
 Quæque cruentarint fumantem Strymona pugnae: 310
 Quam notus clypeo, quanta vi fulminet hostem,
 Ni prohiberet Hymen. Quæ tempestita relatu
 Nunc canimus. Quis consilio, quis juris et æqui
 Nosse modum melior? quod semper dissidet, in te
 Convenit: ingenio robur, prudentia forti. 315
 Fronte quis æquali? quem sic Romana decerent
 Culmina? sufficerent tantis quæ pectora curis?

pignus, et habena Imperii committerentur. Nunc possem referre bella, quæ gesta sunt a Stilichone sub Hæmo, et certamina, quæ in fecerint Strymonem calentem. Possem referre, quam insignis est armis, quanta fortitudine dejiciat hostem, nisi nuptiæ Honorii impedirent: nunc cantamus, quæ sunt idonea dictu. Quis præstantior est Stilichone providentia? quis præstantior cognoscere rationem justitiæ et æquitatis? Quod ubique disjungitur in aliis, conjungitur in te, scilicet fortitudo cum ingenio, et sapientia cum fortitudine. Quis est simili dignitate oris? Quem ita fastigium Romanum deceret? Quis animus par esset tantis laboribus? Etiam si

tert. Cod. Ursiu. vet. Gyr. Moret. sec. Leid. pr. Ambr. tert. Lov. Exc. Gevart. et Lucens. *Discere* Petav. pr. Mazar. Exc. Gevart. *possemus* tredecim alii. *possent* Petav. tert. Cod. Epigr. Ambr. *possent* vel *possemus* Oxon. sec. *possem* vel *possemus* Petav. sec. *prælia justa* Farn.—310 *cruentarint* Exc. Lucens. pr. *cruentarunt* inc. Heius. Med. sec. Jun. pr. Var. LL. e marg. Parm. *cruentarent* octo alii et ed. Vicet.—311 *fulminat* Rott. Med. tert. *hostes* Vat. sec. Cod. Ursin. *hastum* Reg. m. sec.—312 *quem tempestita* Med. tert. *Cui tempestita* leg. Heius.—313 *Non canimus* Pat. *qui consilio* Jun. pr. *Consilii* Vat. tert. *consilio* Farn.—314 *dissidet* Thuan. Petav. Mazar. Ald. et ed. Parm. *dissilit* tredecim alii, Exc. Lucens. pr. Var. LL. ed. Antv. m. pr. et ed. Vicet. *dissilit* vel *dissidet* Oisel. Reg. duo Oxon. Lov. Exc. Gevart.—315 *in gremio* Vat. tert. m. sec. *ingenio* vel *invicto* Florent. *prudentia* vel *patientia* Jun. pr.—316 *æqualis* Pric. Rott. Florent. Ambr. pr. Moret. sec. Med. quart. Lov. Exc. Gevart. Jun. a m. pr. *æqualis* vel *æquali* Vat. pr. *quam sic* Exc. Lucens. sec. apposito + signo. *decorent* Vat. pr.—317 *sufficient* Jun. pr. *tantis quæ* quatuor Vatt. *quæ tantis* Vat. pr. Pal. Med. pr. et Moret. Thuan. Mazar. Vat. Livin. *culmina* Reg. *terris pro curis* Exc. Gevart.—318 *Stet* Ambr. tert. *Sis*

NOTÆ

309 *Hæmo*] Monte Thraciæ, ubi Theodosius, comitante Stilichone, Thracas Scythasque vicerat.

310 *Fumantem*] Strymonem, fluvium Thraciæ, calido hostium sanguine fumantem.

311 *Notus clypeo*] Exercitatus insignisque armorum tractatione. Virgilius: 'Quantus in clypeum assurgat,' id est, quam fortis sit.

313 *Juris et æqui*] Jns est summus rigor: æquitas, est benigna legis in-

terpretatio. Ut si quis transilierit muros ad tuendam urbem: si summum jus spectes, necandus; si æquitatem, remunerandus. Æquitas dicitur ἐπιείκεια.

316 *Quem sic Romana decerent culmina*] Quem sic deceret regere Imperium Romanum, et in solio sedere? Miror tamen, cur ista Claudianus dicat, anget quippe suspicionem, quæ in multorum animis insederat, Stilichonem de imperio cogitare.

Stes licet in populo ; clamat, quicumque videbit,
 Hic est, hic Stilichon. Sic se testatur et offert
 Celsa potestatis species ; non voce feroci, 320
 Non alto simulata gradu, non improba gestu.
 Affectant alii quicquid, fingique laborant,
 Hoc donat Natura tibi. Pudor emicat una,
 Formosusque rigor : vultusque auctura verendos
 Canities festina venit. Consorte remota, 325

stes inter vulgus ; quicumque aspiciet, exclamabit, Hic est hic Stilicho. Ita alta majestas potestatis ostendit et exhibet sese, non affectata sermone superbo, non arroganti passu, non lasciva gestu. Quicquid alii exquirunt, et tentant formari, natura tribuit hoc tibi. Pudor et pulchra gravitas simul nitent in te ; et cani citius adveniunt, aucturi venerationem oris tui. Expulsæ fato pro aliis sunt tibi et gravitas

////////

Jun. pr. *Sis* vel *Stes* Vat. quart. et quint. Petav. pr. *populis* Tholos. *clamat* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *clament* et *videbunt* Moret. sec. *clamet* ed. Bipont. et Gesn. atque ita leg. Heins.—319 *Hic est, hic Stilico* duodecim scripti et Sched. Gud. *Hic* vel *Hoc* Petav. pr. *Hic ille est* tres Vatt. Rott. *Hic est hic Stilico sese* Vat. Livin. *qui sic* Med. tert. *sic se* Farn. atque ita leg. Heins. *sese* Leid. pr. et tredecim alii, item Sched. Gud. *Sic te* vel *sic se* Vat. pr. Rott. Med. sec. *effert* Oxon. sec. Heinsius ascripserat locum vi. Cons. Honor. vs. 11. ‘quem mons Evandrius effert,’ ut ibi in Cod. Oxon. comparet.—320 *potestati* inc. Heins. *nec voce* Rott. Reg. Ambr. pr. Bonon. Tholos.—321 *stimulata* duo Vatt. Petav. sec. m. pr. Var. LL. ed. Antv.—323 *Hoc donat* triginta Codd. et Var. LL. e marg. Parm. *Hæc donat* Cod. Epigr. Ambr.—324 *Formosusque rubor* Thuan. *vultus auctura* Jun. pr. Vat. sec. Med. quart. Reg. Mazar. Cod. Ursin. *auctore* Petav. tert. *vultuque actura verendo* Var. LL. ed. Antv. *vultuque actura verendo* Med. pr. *actore verendo* Cod. Epigr. Ambr. *actore verendo* vel *auctura verendos* Petav. sec. *verendos* Petav. sec.—325 *festiva* Exc. Gevart. *festinu* vel *festiva* Petav. sec. *festiva venit* vel *canit* Vat. quint. Heinsius ascripserat locum Plin. in Panegyrico, ubi ‘*festinatæ senectutis insignia*’ vocat *Canitiem*, quam in Trajano commendat, quæ Claudianus videtur respexisse : vide locum apud Casaub. ad Hist. Ang. p. 239. *cum sorte* Leid. pr. et duodecim alii, item Exc. Lucens. sec. *non sorte* Pric. *cum sorte remota* ed. Gesn. et Bipont. *consorte remoto* duo Vat. Jun. pr. duo Oxon. Cod. Ursin. item Ald. et sic leg. Gevart. Rufinum intelligens, in Epist. ad Heinsium. *remota* vel *remoto*

NOTÆ

319 *Hic est*] Persius : ‘At pulchrum est digito monstrari, et dicier Hic est.’

320 *Celsa potestatis*] Status erectus et excelsus cum quadam majestate conjunctus, seu animus ille victor, Regumque tutor, sese prodit eximia quadam ipsius corporis specie, et sermone, incessu, gestuque quodam

gravi, sine ulla affectatione.

321 *Improba*] Effæminata, lasciva, turpis, ob gestum indecorum.

322 *Fingique laborant*] Quicquid alii esse cupiunt, quascumque formas induere conantur, eas omnes Natura tibi liberaliter impertita est.

325 *Canities festina*] Sic Plinius de Trajano, ‘Nec sine quodam munere

Contingunt gravitasque seni, viresque juventæ.

Utraque te cingit propriis insignibus ætas.

Ornatur Fortuna viro. Non ulla nocendi

Tela, nec infecti jugulis civilibus enses.

Non odium terrore moves, nec fræna resolvit

330

Gratia: diligimus pariter, pariterque timemus.

Ipse metus te noster amat: justissime legum

Arbiter, egregiæ custos fidissime pacis,

Optime ductorum, fortunatissime patrum,

senectutis, et vigor juventutis. Ætas utraque ornat te ornamentis propriis. Fortuna commendatur te tali viro; nulla sunt arma ad nocendum, neque gladii polluti sanguine civium: non excitas odium terrore, neque gratia relaxat habenas: amamus te simul, et simul timemus: ipse noster timor colit te, moderator aequissime legum, consecrator religiosissime pacis eximia, fidelissime ducum, felicissime patrum; plus

//////////

Put. Petav. pr.—326 *Contingunt* octodecim scripti, Exc. Gevart. et Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. ed. Vicet. *Contingat* Vat. tert. Pric. Med. sec. *Contingant* Med. tert. *Contingit* Vat. Livin. Ald. *Contingunt* vel *Contingat* Vat. pr. *Contingunt* vel *Contingant* Exc. Schott. *gravitas senio* Vat. sec. Farn. Put. Ambr. tert. Exc. Læti et Gevart. *senio gravitas* Vat. pr. et tert. Pal. Pric. Oisel. Florent. duo Med. Cod. Ursin. Thuan. Mazar. Moret. pr. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. *gravitas senii* decem alii, Exc. Lucens. sec. ed. Parm. et Vicet. nec non Var. LL. e marg. Parm. *gravitasque seni* pro *senii* duo Med. inc. Heins. Moret. sec. duo Petav. Leid. pr. Ald. item Var. LL. ed. Autv. *gravitasque seni* vel *gravitas senii* Oxon. pr. *gravitasque seni*, vel *gravitas senii*, vel *senio gravitas* Exc. Schott. *viresque regendi* Pal. Thuan. Med. pr.—328 *non imma* Mazar. *nocenti* leg. Heins.—329 *infesti* Exc. Schott. *infensi* vel *infesti* Reg. *infecti* vel *infesti* Vat. quart. Oxon. pr.—330 *moret* Jun. pr. *non frena* Florent. Mazar. *removit* pro *resolvit* Petav. sec.—333 *custos fidissimæ pacis* duo Vatt. Petav. pr. *justissime* Jun. pr. *pacis fidelissime* *custos* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *pacis fidelissime* *custos* Vicet. et Parm. vitiose.—334 *doctorum* Vat. pr. m. pr. Ambr. sec. m. pr. Bonon. Pat. *doctorum* et emend. *tutorum* Put.

NOTÆ

Deum festinatis senectutis insignibus ad augendam majestatem ornata cæsaries?

Consorte remota] Id est, ægritudine, dolore, languore, qui consortes et socii sunt canities sen senectutis. Nam ex Horatio: 'Multa senem circumveniunt incommoda.' Alii legunt *cum sorte remotæ*: id est, tibi ei gravitas senii seu senectutis, et vires juventutis, sorte, seu ipsa natura remotæ pro aliis senibus, tibi contingunt præter sortem conditionemve com-

muniem.

327 *Insignibus*] Insignia senectutis sunt canities; insignia juventutis sunt robur. Utrumque habet Stilicho.

328 *Ornatur Fortuna viro*] Sic fortuna ornabatur Alexandro. Plutarchus.

330 *Fræna*] Non gratia quicquam remittit ex justa sua severitate.

332 *Metus*] Qualis scilicet est filiorum in parentes, quos metuunt offendere.

Plus jam, plus domino cuncti debere fatemur, 335
 Quod gener est, invicte, tuus. Vincire corona:
 Inserere te nostris, contempto jure, choreis.
 Sic puer Eucherius superet virtute parentem:
 Aurea sic videat similes Thermantia tædas:
 Sic uterus crescat Mariæ: sic natus in ostro 340
 Parvus Honoriades genibus considat avitis.

jam, plus omnes confitemur, o insuperabilis Stilicho, nos debere imperatori, quod est gener tuus: circumda tibi coronam; misce te choris nostris, magistratu seposito. Hoc annuas, et sic Eucherius filius tuus vincat te patrem virtute; sic Thermantia formosa filia tua aspiciat nuptias tales: sic venter Mariæ turgeat: sic tenellus Honoriades natus in purpura, sedeat in genibus avi Stilichonis.

////////

doctorum vel ductorum Moret. sec.—335 *Plus tibi plus* Vat. sec. Ursin. Cod. *Plus tibi quam* Reg. Oxon. sec. Moret. sec. *Plus tibi plus vel Plus tibi quam* Oxon. pr. *plus tibi jam* marg. Isingr. *functi* Oisel. *cunctis* Ambr. pr. *fatentur vel fatemur* Med. pr.—336 *Et gener est* Moret. pr. *tuum genus* Med. quart. *tuis* Vat. quart. *tui* Ambr. pr. Med. sec. m. pr. Sched. Gud. *innecte coronas* Moret. sec. *innecte vel vincire Reg. coronam* idem. Reg. Exc. Læti. Vicet. Parm.—337 *Inserere* Pal. unde Heinsius *Inserere* O legiti. *contento jure* Petav. tert. *tropais* Oxon. sec. m. pr.—338 *parentum* Vicet. Parm.—339 *jubeas similes* Pric. m. pr. *similes videat* Med. quart. *similis* Exc. Lucens. pr. *Terimantia* Oxon. pr.—340 *proles crescat* Reg. *uterus vel proles* Oxon. pr.—341 *Honorides* Vat. sec. *considat* Lov. Tholos. Moret. sec. Exc. Gevart. ed. Parm. et Vicet. in calce Vat. pr. ascriptum erat, EPITHALAMIUM HONORII EXPLICIT. INCIPIT DE BELLO GILDONICO LIB. I.

NOTÆ

337 *Contempto jure*] Seposita illa dignitatis tuæ gravitate, quæ debet removeri a turba hominum, ob lætitiarum nuptialium.

338 *Eucherius*] Stilichonis filius.

339 *Thermantia*] Stilichonis filia, quæ similiter nupsit Honorio; sed paulo post extincta fato præcoce. Zosimus addit Serenam, regnandi cupiditate incensam, ope veneficæ effecisse, ne Honorius susciperet liberos.

340 *Mariæ*] Claudiani vota ventus rapuit; nam hæc nymphea delicatula non suscepit liberos, quia immatura morte abrepta est, et sepulta in Ba-

silica S. Petri. Ejus sepulchrum haud ita pridem patuit Romæ; ubi ejus peplum, pila lusoria, et alia crepundia, quibus viva delectabatur, inventa sunt, cum hac inscriptione, *Maria florentissima.*

341 *Honoriades considat*] Parvus Honorii filius, natus in purpura, imponatur genibus avi Stilichonis, seu statim excipiat ab avo. Veteres recens natos liberos tollebant, sublatos genibus imponebant. 'Ingredere ad illam, ut pariat super genua mea,' aiebat Rachel, Gen. c. 30.

XI.

CL. CLAUDIANI

IN NUPTIAS^a

HONORII AUGUSTI

ET

MARIÆ

FESCENNINÆ.^b

ALCAICUM.^c

ARGUMENTUM.

LAUDATUR Honorius a forma, a dexteritate in jaculando et equitando : præfertur Heroibus Diisque : ejus pulchritudo digna est, quæ moveat Deas, quæ flectat Scythas, Amazonas ; unde beatior est, quæ tam pulchro nubet Principi.

PRINCEPS corusco sidere pulchrior,
Parthis sagittas tendere certior,

O Imperator formosior astro micanti, peritior Parthis vibrare tela, eques auda-

////////

Hæc Fescennina in Mss. omnibus Epithalamio præfiguntur. In Moret. sec. hoc carmen sequitur post libros in Entropium. In Moret. pr. et Exc. Gevart. nulla est inscriptio, et sequuntur hæc post iv. Cons. Honor. In Vat. quarto erat, *Incipit proœmium Honorii et Mariæ Epithalamium.* et in margine, *Incipit Epithalamium carmen vel Fescenninum.* In Petav. pr. legebatur, *Incipit Fescennina de Nuptiis Honorii Aug. l. ii.* Tholosamus habet, *Incipit Fescen-*

NOTÆ

^a *Nuptias*] De his nuptiis cogitavit Stilicho, ut rudi Principe in generum ascito securus imperium regeret.

^b *Fescennina*] Sunt species carminum, quæ majori cum licentia composita sunt : sic dicta ab Urbe *Fescennia* in Hetruria, unde primum al-

lata sunt.

^c *Alcaicum*] Hoc carminum genus sic appellatum est ab Alcæo Lesbio inventore.

2 *Parthis*] Asiæ populis, qui in sagittis vibrandis solertiores erant ; adeo ut vel fugiendo vincerent.

Eques Gelonis imperiosior,
 Quæ digna mentis laus erit arduæ?
 Quæ digna formæ laus erit igneæ? 5
 Te Leda mallet, quam dare Castorem:
 Præfert Achilli te proprio Thetis:
 Victum fatetur Delos Apollinem:
 Credit minorem Lydia Liberum.
 Tu cum per altas impiger ilices 10
 Prædo citatum cornipedem regis,
 Luduntque ventis instabiles comæ,

eior Gelonis, quod meritum erit elogium animi tui excelsi? quod meritum erit elogium pulchritudinis tuæ radiantis? Leda mallet peperisse te, quam Castorem: Thetis anteponeret te Achilli suo filio. Delos confiteatur Phæbum superatum a te. Lydia putat Bacchum inferiorem. Tu cum venator diligens im-

nina de Nuptiis Honorii Aug. Fescenna est in Bonon. Lucens. pr. exhibet Incipit Fescennina de Nuptiis Honorii Augusti. Aldus Epithalamium inscribit. In Var. LL. e marg. Parm. similiter legitur Epithalamium super Nuptias Honorii. Fescennina. in Lov. Exc. Schott. et Sched. Gud. Fescenina vocatur. Heinsius ascripserat loca Senec. Med. p. 223. Casaub. de Satyr. Poësi p. 235. Horat. Epist. ad Aug. et Schol. p. 694.

1 *clarior* Vat. tert. m. pr. Var. LL. e marg. Parm. *clarior* vel *pulchrior* Mazar.—2 *sagittis* vel *sagittas* Vat. tert. *mittere* Pal. Med. pr. *tendere* est in vulgatis. Heinsius ascripserat seqq. 'Videndum an *tendere sagittas* sit Latinum. *Tendere arcum* dicitur. *intendere spicula* Epithal. Pallad. 20.: Mollia lascivis intendunt spicula Faunis. quomodo et Bell. Gild. et intentos capiti circumspicit enses.' *doctior* Vat. pr. Exc. Pnt. Var. LL. e marg. Parm.—3 *Equis* Tholos. *Eques* vel *Equis* Vat. tert. Heins. ascripserat Anson. Ep. xxi. init.—6 *Lede* Vat. pr. *malet* Mazar.—7 *Profert* Oxon. pr. *propior* Thetis Exc. Cod. Rhem.—9 *Credit* vel *Condit* Rott.—10 *Tu quum* Florent. tres Med. Ambr. pr. Tholos. Exc. Lucens. pr. *Tum quum* edd. Vicet. Parm. Isingr. Colin. Gryph. *Tunc quum* Med. quart. Ursin. Cod. *Cum tu* inc. Heins. *I nunc* Lov.—11 *Prædo* Vat. pr. vet. Gyr. Farn. et Exc. Lucens. sec. apposito + signo. *Præda* Kœnig. Gesn. et ed. Bipont. *Rheda* vel *Freno* conjecerat Heinsius, sed *Rheda* deleverat. *regis* Vat. quint. Rott. Petav. sec. *reges* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Oisel. Vicet. Parm. Ald. Raphael. Isingr. *regas* Leid. pr. Oxon. pr. Lucens. vet. Gyr. Reg. m. pr. Med. tert. Heins.—12 *Luduntque* Rott. Reg. Oxon. pr. *Ludantque* octo alii, item Gyr. Exc. Lucens. sec. et Heins. *Ludentque* om-

NOTÆ

- Certior*] Adeo, ut nullus ictus a lestis, divinæ.
 scopo aberraret. 6 *Leda*] Uxor Tyndari Œbalix Regis, mater Pollucis et Castoris.
 3 *Gelonis*] Hi sunt Scythiæ populi, equitandi peritissimi. 10 *Per altas ilices*] Per sylvas aliis invias.
Imperiosior] Adeo ut equum vertat quocumque voluerit. 11 *Prædo*] Prædator venatorque ferarum. Alii legunt, *præda citatum*, quasi ipse equus inflammatus præda volet.
- 4 *Mentis arduæ*] Rebus excelsis occupatæ, vel animi sublimis.
 5 *Formæ igneæ*] Excellentis, cœ-

Telis jacebunt sponte tuis feræ,
 Gaudensque sacris vulneribus leo
 Admittet hastam, morte superbior. 15
 Venus reversum spernat Adonidem,
 Damnet reductum Cynthia Virbium.
 Cum post labores, sub platani voles
 Virentis umbra, vel gelido specu,
 Torrentiorem fallere Sirium, 20
 Et membra somno fessa resolveris :
 O quantus uret tum Dryadas calor ?

pellas equum stimulatam per sylvas excelsas, et crines tui mobiles diffundantur ventis, feræ ultro cadent jaculis tuis, et leo latatus plagis sacratis, gloriosior sua morte recipiet cuspidem. Venus contemnat Adonidem redeuntem: Diana condemnet Hippolytum resuscitatum. Sed cum post venationem voles eludere Sirium ardentiorum sub tegmine platani viridantis, vel sub antro frigido, et cum relaxaveris sopore corpus fatigatum: o quantus amor inflammabit Dryades? Quot

*****

nes Vatt. Pal. Farn. Ald. Raphel. Isingr. Gesn. et ed. Bipont. *Laudantque* Bon. Pat. *Ludentque* Leid. a m. s. *Ludentque* vel *Plaudentque* Petav. pr.—13 *hærebunt* Exc. Lucens. sec.—15 *Admittit* Florent. *studium pro hastam* Oxon. Jun. pr. *superbior* Var. LL. e marg. Parm. *superior* Petav. tert. ed. Vicet. et Parm. Var. LL. ed. Antv.—16 *adversum* vel *adductum* Jun. pr. Exc. Voss. *spernet* Vat. tert. m. sec. *spernit* octo alii. *spernat* Vat. pr. m. sec. Thuan. Moret. lib. unus Ambr. atque ita corrigit Heinsius.—17 *Damnet* Vat. m. sec. Thuan. Moret. pr. *Damnat* decem alii. *reductum* vel *revinctum* Reg. *Delium* pro *Virbium* Thuan.—18 *voles* Med. quart. inc. Heins. duo Ambr. Pat. Cod. Epigr. Ambr. ed. Parm. et Vicet. *cubes* Leid. sec. cum duodecim aliis, item Sched. Gud. *viles* Exc. Voss. Var. LL. ed. Antv. *Cibi* Pal. *vires* Vat. pr. Farn. Oisel. Pat. m. pr. *jaces* Med. tert. Oxon. pr. *jaces* et emend. *voles* Leid. pr. *petes* Exc. Lucens. sec. *jaces* vel *cubes* Reg. *jaces* vel *voles* Vat. pr. et quint. Farn. *vires* vel *jaces* Petav. sec. *cubes* vel *voles* Pric. Moret. pr. et Lov. cum glossa sc. *fallere*. *jaces* vel *vires* vel *voles* Tholos. *vires* vel *soles* vel *cubes* Florent. Heinsius corrigeat *lubet*.—19 *gelida* Vat. pr. et tert. Pal. Farn. Med. pr.—22 *uret tunc* Thuan. Jun. pr. Ambr. sec. item Moret. *uret tum* duo Med. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *tum* deest Moret. sec. *uret tam* Oxon. pr. *uret in Dryadas* septem alii et Var. LL. ed. Antv. *uret tum* vel *iret in* Pat. *iret in Dryadas* Vat. tert. Pal. Oisel. duo Med. Mazar. Petav. tert. Var. LL. ed.

NOTÆ

14 *Sacris vulneribus*] A principe sacro illatis.

16 *Reversum*] Ex fato, alternis semestribus, postquam ab apro occisus est. Hunc dicunt fuisse Solem, qui per sex menses hyemis hirsuta facie a nobis longius recedit.

17 *Virbium*] De bello Getico, vs. 440.

20 *Sirium*] Stella in ore Caniculæ, ex Servio. Ponitur et pro toto sidere Caniculæ. Græce *σείπιος*, ἀπὸ *σέλπειν*, exsiccare, ex Vossio: quod illa stella ardentissima crederetur a veteribus.

22 *Dryades*] Dicuntur ἀπὸ δρυὶς, a quercu. Sunt Nymphæ sylvarum.

Quot æstuantēs aucipiti gradu
 Furtiva carpent oscula Naidēs?
 Quis vero acerbis horridior Scythiis, 25
 Quis belluarum corde furentior,
 Qui, cum micantem te prope viderit,
 Non optet ultro servitium pati?
 Quis non catenas arripiat libens,
 Colloque poscat vincula libero? 30
 Tu si nivalis per juga Caucasi
 Sævas petisses pulcher Amazonas,
 Peltata pugnās desereret cohors,
 Sexu recepto: patris et immemor
 Inter frementes Hippolyte tubas 35

*Naidēs fluctuantes pede suspenso delibabunt basia occulta? Equis autem inhuma-
 nior Scythiis diris, equis crudelior natura ferarum, qui cum aspexerit propius te
 fulgentem, non sponte expetet ferre jugum tuum? Equis non rapiat volens catenas,
 et poscat vincula cervice libera? Si per culmina Caucasi nivosi tu formosus lucēs-
 sisses Amazonas crudeles, caterva peltata desisteret praelio, resumpto ingenio mulie-
 bri, et Hippolyte oblita patris, abjiceret mollita bipennem districtam inter buccinas*

////////

Antv. m. pr. Barth. cod. ibit vel iret in Vat. pr. iret vel uret in Florent. Dry-
 adas Med. tert. Reg. duo Ambr. Vet. Gyr. Oxon. pr. Leid. pr. Exc. Lucens.
 sec. Dryades sex alii. Dryadas vel Dryades tres Vatt.—23 Quo te Oxon. pr.
 Petav. sec. Med. tert. Bonon. dno Ambr. Cod. Epigr. Ambr. Quot te Vat.
 sec. Moret. sec. Reg. Cod. Ursin. Exc. Læti, ed. Parm. Quod te ed. Vicet.
 Quantum Vat. tert. Leid. pr. Quantæ Pric. Quot te vel Quam te Rott. Qua te
 Exc. Voss.—24 caperent Mazar. Naiades omnes Vatt. dno Leid. Pal. Farn.
 Oisel. Naidēs Lov. m. sec. Exc. Lucens. sec.—25 horridis pro acerbis Vat. pr.
 acrior pro horridior Mazar. Getis pro Scythiis Pric. Sertis vel Getis Exc. Voss.
 —26 bestiarum Jnn. pr. ferocior Leid. sec. m. sec. Med. quart. Exc. Gevart.
 —27 Quis Vat. tert. Med. quart. Cod. Ursin. Raphael. Quis vel Qui Vat. pr.
 Qui septem alii.—29 accipiat tres Vatt. Jnn. pr. Rott. Petav. pr. Cod. Ursin.
 Exc. Pat. rec. ambiat Med. tert. Pal. qui et ambierit ex conjectura exhibet.
 accipiat vel arripiat Pat.—32 særa Leid. pr. Petav. sec. petisses vel petisti Reg.
 Amazonas Vat. pr. Farn. Pric. Florent. Med. tert. m. pr. Reg. Thuan. Mazar.
 duo Moret.—33 Peltatūque pugnās deseret Mazar. desererent Bonon.—34 patris
 vel Martis Petav. pr. Voss.—35 In te frementes Mazar. frequentes Exc. Pat.

NOTÆ

- 24 *Naidēs*] *Nāw, nato, fluo, sunt hæ* licet mammam dextram exurerent,
Nymphæ aquarum. quo essent ad jaculandum peritiores.
 31 *Caucasi*] Mons hic Scythiæ. Vel dicuntur quasi *ἄμα ξῶσαι, simul*
 32 *Amazonas*] Mulieres bellicosæ, *riventes, ab omni virorum consortio*
 habitantes in Scythia ad fluvium *separatæ.*
 Thermodoontem: sic dictæ ab α *34 Patris*] Hippolyte Regina Ama-
 privante, et *μάσος, mamma, quod sci-* zonum oblita patris Martis.

Strictam securim languida poncret ;
 Et seminudo pectore cingulum
 Forti negatum solveret Herculi,
 Bellumque solus conficeret decor.
 Beata, quæ te mox faciet virum,
 Primisque sese junget amoribus.

40

clungentes, et mamma exerta exueret Balteum recusatum Herculi generoso : atque una pulchritudo absolveret pugnam. Felix illa, quæ reddet mox te maritum, et conjunget sese tibi primis amoribus.

////////

rec.—37 *seminidum* Jun. pr. m. sec. *E seminudo* Cod. Epigr. Ambr.—38 *traderet* marg. Isingr.—40 *nox te* Farn. Mazar. *te nox* Vet. Gyr. Ambr. sec. Exc. Lucens. sec. Cod. Rhem. Var. LL. e marg. Parm. *mox te* Thuan. *mox omnes* Vatt. Pal. Pric. Rott. Oisel. *faciat* Leid. sec.—41 *Primisque* Lov. *Norisque* Mazar. *Jungi* Pal.

NOTÆ

38 *Negatum*] Hercules, secundum trahere non potuit, priusquam ex-
 quosdam, dum contra Amazonas bel- tincta foret.
 lum gerit, balteum Hippolytæ de-

XII.

ARGUMENTUM.

IN nuptiis Honorii lætentur omnia, terra, nemora, fluvii, campi, montes. Astrepat Athesis, Mincius, Padus, Tiberis, Roma : gaudeat natalis Hispania, ejusque fluvii, et Oriens et Occidens : taceant omnes venti, unus regnet Zephyrus.

AGE cuncta nuptiali
 Redimita vere tellus,

Eia o terra universa coronata floribus genialibus, honora matrimonium domini tui

////////

Hic in vulgatis *Ode secunda* scribitur. in Moret. pr. et Exc. Gevert. hæc inscriptio deest. duo ultimi versus hujus odes in unum committuntur in tribus Vatt. duobus Med. et Petav. Reg. Pal. Moret. sec. et Exc. Gevert. Ald. ed. Parm. et Vicet.—1 *Auge* Reg. m. pr. Oxon. pr. *Lege* Tholos. *cuncta thoro nup-*

NOTÆ

Sunt hi Versus Trochaici Iambici, Trochæus et Iambus.
 in quibus scilicet dominantur pedes 1 *Cuncta*] Nuptiis Regum et Im-

Celebra toros heriles.	
Omne nemus cum fluviiis,	
Omne canat profundum.	5
Ligures favete campi :	
Veneti favete montes :	
Subitisque se rosetis	
Vestiat Alpinus apex :	
Et rubcant pruinae.	10
Athesis strepat choreis ;	
Calamis flexuosus	
Leve Mincius susurret,	
Et Padus electriferis	
Admoduletur alnis.	15

Honorii. *Omnis sylva cum fluminibus, omne mare resonet ; plaudite o agri Ligurum, plaudite o montes Venetorum, et cacumen Alpium ornet se rosariis repentinis, ac nives florescant. Athesis resonet choris, et Mincius sinuosus admurmuret leniter cum arundinibus suis ; et Eridanus accinut alnis electriferis. Ac Tiberis personet,*

//////////

tiali Petav. sec.—2 *Delius* pro *tellus* Pal.—3 *Celebret* Jun. pr. m. sec. Petav. pr. Vatt. duo *celebra* vel *celebret* Florent. *choros* tredecim Codd. Exc. Cod. Rhem. *toros* vel *choros* Reg. *erilis* Leid. pr. *herilis* Vat. pr. Vicet. *viriles* Med. sec. Put. Mazar. Ambr. sec. Exc. Cod. Rhem. *heriles* vel *viriles* Petav. tert.—4 *foliis* Oxon. pr. Med. sec. m. sec. Pat. Ambr. sec. duo Pulman. item Moret. *fluviiis* vel *foliis* Vat. quint. Rott. Reg. Put. Petav. pr.—5 *canta* Med. sec. m. pr. *canet* Lov.—6 *tacete* inc. Heins. *campis* ed. Parm.—7 *Venere* favete Pal. Med. pr. Mazar. *Veneticis* Med. tert. *Veneri* vel *Veneti* Put.—8 *jam* rosetis Ambr. sec. *se* rosis Med. sec. m. pr. Mazar. *se* deest Thuan. et Moret. pr.—10 *Et* rubcant pruinae rosis Thnan. *rubescant* inc. Heins. *modo* pruinae Moret. sec.—11 *Athos* Med. quart.—12 *Calamis*que vel *Clanius*que fluv. Oisel. *flexuosus* Florent. Med. tert. *flexuosis* Lov. Voss. Barth. lib. et alii.—13 *Lere* quatuordecim Codd. et ed. Vicet. *Lene* duo Vatt. Pal. Farn. Jun. pr. Oxon. Ambr. pr. Parm. Ald. *nuncius* pro *Mincius* Vat. pr. qui et *micus* exhibet. *mitius* Var.

NOTE

peratorum latentur omnes, coronas sumant, choreas ducant.

Nuptiali vere] Vere nubant omnia, Flora cum Zephyro, aves cum avibus, &c.

3 *Toros heriles*] Omnium rerum dominum facit Honorium.

6 *Ligures*] Mediolani celebratae sunt nuptiae, non longe ab Alpibus, Liguribus, &c.

8 *Subitis*] Repente natis, sponte

terra prodeuntibus.

10 *Rubeant pruinae*] Vertantur in rosas rubentes.

11 *Athesis*] Athesis, Mincius, et Padus, totidem fluvii in Gallia Cisalpina.

14 *Electriferis*] Ad Padi ripas soro- res Phaethontis versas esse in arbores electrum ferentes Poëta fabulatur.

Epulisque jam repleto
 Resonet Quirite Tybris :
 Dominique læta votis
 Aurea septemgeminas
 Roma coronet arces. 20
 Procul audiant Iberi ;
 Fluit unde semen aulæ :
 Ubi plena laurearum,
 Imperio foeta domus,
 Vix numerat triumphos. 25
 Habet hinc patrem maritus,
 Habet hinc puella matrem,
 Geminaque parte ductum
 Cæsareum flumineo

Romanis jam plenis dapum, et Roma pulchra gaudens nuptiis Imperatoris sni, coronet colles septemplex. Audiant Hispani longe, ex quibus sanguis Imperatorum deducitur: ubi domus est repleta lauris, et fecunda imperiis rix recenset victorias. Sponsus trahit inde patrem Theodosium; sponsa trahit inde matrem Serenam: et Nobilitas Cæsarea deducta ex parte duplici redit velut origine fluminea. Viri-

*****

LL. ed. Antv. *Minciusque* Vat. sec. Med. sec.—15 *alvis* Vat. pr.—17 *Resones* Pat. *Quirine* Ald. *Quirite* viginti quatuor scripti, Exc. Gevart. Schott. et Lucens. sec. ed. Vicet. et Parm. *Tigris* Tholos.—18 *Dominique* Exc. Lucens. pr. *Deumque* Med. sec. m. pr. Mazar. *Denique* Vat. quint. *Domunque* Vat. pr. *Demunque* Rott. Tholos. Ambr. sec. Moret. sec. Cod. Epigr. Ambr. ed. Vicet. *Demunque* vel *Dominique* Reg. *Dominique* vel *Omni* Exc. Læti. *jocis* pro *rotis* Ambr. sec.—20 *coronat* Vat. quint. Tholos. *arces* vel *fores* Mazar.—22 *Fluit* viginti octo Codd. Exc. Schott. et Lucens. sec. Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv. item e marg. Parm. et Ald. *unde omnes* Vatt. Farn. Lov. *inde* Ambr. pr. Vat. tert. m. sec. Pnt. *Effluit* pro *Fluit unde* Med. pr. *unde* vel *inde* Exc. Schott.—24 *foeta* duo Ambr. Med. quart. Cod. Epigr. Ambr. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *feta* Vat. quart. *ferta* inc. Heins. *freta* Leid. sec. et viginti septem alii, Exc. Gevart. Sched. Gud. *fæta* vel *freta* Petav. pr. Moret. sec.—25 *numeret* Vat. tert. post hunc versum Tholos. tres alios inserit: *Theodosium faventibus Cunctis apud Sermium Purpuram induit.*—27 *matrem puella* Pal. Med. pr.—28 *ductus* Rott.—29 *flamineo* Rott. tres Vatt. Pal. Farn. Ambr. sec. Med. quart. Mazar. Exc. Læti. *flammeo* vet. Gyr. Oxon.

NOTE

16 *Repleto*] Dapibus ab Imperatore datis; in magnis enim celebritatibus publicum dabatur epulum.

18 *Votis*] Nuptiis, quæ ita optatæ sunt: *Lata votis*, id est, gaudens votis satiatis.

19 *Aurea*] Pulchra vel splendida,

ob templa aurata.

20 *Coronct*] Postes ædium novis nuptis destinatarum sertis coronabantur.

22 *Semen*] Theodosiorum, qui nati sunt in Hispania.

Stemma recurrit ortu. 30
 Decorent vireta Bætin;
 Tagus intumescat auro;
 Generisque procreator
 Sub vitreis Oceanus
 Luxurietur antris. 35
 Oriensque, regna fratrum,
 Simul Occidensque plaudant.
 Placidæ jocentur urbes,
 Quæque novo, quæque nitent

dariorum orientem Bætin; Tagus exundet auro, et Oceanus auctor gentis lasciviat sub cavernis crystallinis, et Oriens Imperium fratris Arcadii, et una Occidens applaudant. Urbes tranquillæ rideant, et quæ splendent Sole Oriente, et quæ Occidente.

////////

pr. Leid. sec. Moret. sec. tres Med. Put. Pat. Tholos. Lov. cod. Epigr. Ambr. Exc. Lucens. pr. Vicet. ed. *flumine* Vat. quart. Oisel. Petav. tert. *flameo* Vat. tert. m. pr. Pric. *flumigero* Ambr. sec. *flumineo* vel *flummeo* Vat. pr.—30 *Stemma* Med. pr. *Scema* Vat. quint. Rott. *cucurrit* Pat. *recurrat* Oisel. Ambr. sec.—31 *rineta* Jun. pr. Var. LL. ed. Antv. quod probat Schottus. *virecta* Oxon. pr. Leid. sec. Put. Exc. Gevart. *Bætin* Florent. *Bætim* Jun. pr. *Bæthim* Farn. *Betim* Exc. Lucens. pr. *Bæthen* Vat. tert. Pal. Rott. Oisel. tres Med. *Bæthem* quinque alii et ed. Vicet. *Bæthem* Bonon. Pat. cod. Epigr. Ambr. *Bæthen* Put. Thuan. Mazar. Ambr. pr. *Bæten* Leid. pr. Reg. Oxon. pr. *Bætem* duo Petav. Leid. sec. Lov. *Bæthem* vel *Bæthim* Vat. pr.—33 *Generis*, sine copula, Mazar. Reg. Oxon. pr. *procurator* Vat. tert.—35 *Insidiatur* Petav. tert. *undis* duo Vatt. ed. Vicet. *antris* Codd. plurimi, Exc. Lucens. sec. Ald. ed. Parm. item Var. LL. ed. Antv.—36 *Oriensque* Pric. Exc. Lucens. sec. *Oriens*, sine copula, tres Vatt. Pal. Med. pr. *signa* Ambr. sec. Cod. Epigr. Ambr. *regna* Petav. Ambr. sec.—37 *Similisque* Rott. *plaudant* Vat. pr. Farn. *plaudas* Pal. Med. pr. Thuan. *plaudens* Vat. quint. *laudat* Vat. sec. Cod. Ursin. *pangat* Pat. *pangat* vel *plaudat* Put. Gesn. Kœnig. et ed. Bipont. *Occidens*, sine copula, Moret. sec. Hic vero versus deest in Med. quart. et Oxon. pr. Jun. pr. vero duos illos versus sic transponit *simul Occidensque plaudant Oriensque regna frut.*—38 *jocentur* Pric. Med. tert. Reg. Mazar. duo Petav. Ambr. pr. Moret. pr. Exc. Gevart. Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv. *locentur* octodecim alii, Cod. Barth. ed. Vicet. et Parm. *locantur* Lov. eum glossa i. e. *latentur*. *loquentur* Var. LL. e marg. Parm. *latentur* duo Med. Thuan. Ambr. sec. Ald. *latentur* vel *locentur* duo Vatt. Pal. *jocentur* vel *locentur* Oxon. pr.—39 *quæque tepent* Ambr. pr. Sched. Gud.

NOTE

29 *Flumineo recurrit ortu*] Nobilitas conjugum ex latere paterno et materno recurrit ortu *flumineo*, id est, serie non interrupta, quasi fluxu perpetuo ex eadem Hispania nascentis recurrit, redit, coniungitur in Honorio et Maria. Claverius legit, *Ortu fac-*

mineo recurrit, ob Mariam scilicet nuptam Honorio.

31 *Bætin*] Bætis et Tagus sunt fluvii Hispaniæ, vulgo *Tajo* et *Guidalquivir*.

33 *Generis procreator*] Quia ad Oceanum Theodosius natus est.

Deficiente Phœbo. 40
 Aquiloniæ procellæ,
 Rabidi tacete Cori :
 Taceat sonorus Auster :
 Solus ovantem Zephyrus
 Perdominetur annum. 45

Silete tempestates Boreæ ; Silete o Canri furentes ; sileat Notus turbulentus, unus Favonius moderetur annum florentem.

////////

—41 *Aquilone* Exc. Gevart.—42 *Rabidi* duo Leid. cum viginti quatuor aliis, Exc. Gevart. Læti, et Lucens. pr. ed. Vicet. *Rapidi* Vat. quint. Pal. Farn. Reg. *Rapidi* vel *Rabuli* Tholos. *Chori* pro *Cori* Var. LL. ed. Antv.—43 *Teneat* Tholos.—45 *dominetur annum* Vat. pr. *per annum dominetur* Rott. *Prodominetur* Ambr. sec.

NOTÆ

39 *Novo*] Nonnulli ex Philosophis denuo in diem accendi, dicebant, Solem nocte extinguī, et

XIII.

ARGUMENTUM.

STILICHO coronetur, tubas expellat tæda nuptialis : sanguis ab aula tractus recurrit in aulam : Stilicho et gener est et socer Imperatoris.

SOLITAS galea fulgere comas,
 Stilichon, molli necte corona.
 Cessent litui, sævumque procul

¶ *Stilicho cinge corona florea crines consuetos micare casside. Tubæ taceant,*

////////

Hoc carmen bis legitur in nonnullis libris, hic et posteriori loco in fine libri de Bello Gildonico. Put. Liber Gyrard. inscribit Ad Stiliconem. in Petav. pr. vocatur Epinitium Epigr.—1 Solis Petav. tert. solitas galea Lov.—2 Stilicho tres Vatt. Stilicho Vat. quart.—3 vacuumque procul Put. Lov. Petav. pr. Barth. lib. Voss. Wolf. Oxon. sec. Heins. conj. viduumque.—

NOTÆ

Versus Anapæstici, in quibus pes 2 *Molli*] Florea, nuptiali. Anapæstus dominatur.

Martem felix tæda releget.
 Tractus ab aula rursus in aulam 5
 Redcat sanguis patris officiis.
 Junge potenti pignora dextra.
 Gener Augusti pridem fueras,
 Nunc rursus eris socer Augusti.
 Quæ jam rabies livoris erit ? 10
 Vel quis dabitur color invidiæ ?
 Stilichon socer est : pater est Stilichon.

et faces nuptiarum fortunatæ expellant longe Martem terribilem. Sanguis fluens ex palatio recurrat iterum ad palatium, officiis patris Stilichonis. Conjunge, o Stilicho, liberos tuos firmo fœdere. Jamdudum fueras gener Imperatoris Theodosii, nunc iterum eris socer Imperatoris Honorii. Quis jam furor erit invidiæ ? Quam zelotypia speciem sumet ? Stilicho socer est, Stilicho pater est.

4 *relegat* Vat. quint.—5 *Gratus* pro *Tractus* Vat. pr. *ad aulam* Pric.—6 *matris* vel *patris* Vat. quart.—7 *fœdera* Petav. pr. m. sec. Sched. Gud. Cod. Cujac. *fœdera* vel *pignora* Florent.—8 *primum* Florent. prius Vat. pr. *fueras* vel *fuerat* Jun. pr. *fuisti* Moret. sec.—9 *eris* vel *erit* Jun. pr.—10 *Quæ jam rabies* in Leid. sec. hic erat hiatus aliquot foliorum.—11 *Ecquis dabitur* Med. sec. *color* Pal. *color* Ambr. sec. *color* vel *locus* Oisel. *quid dabitur colori* Pat. *Stilico socer est ! Stilico pater est.* Oxon. sec. *Stilico pater est, socer est Stilico* Florent. Pal. Med. pr. Put. Moret. pr. Lov. Jun. pr. Oxon. pr. Petav. pr. Ambr. tert. Scaliger volebat *Stilico socer est, gener est Stilico.*

NOTÆ

7 *Pignora*] O Stilicho junge filios Honorium et Mariam; non quod Honorius sit filius, sed quia a Stilichone tutore educatus est ut filius.
 8 *Gener Augusti*] Ob Serenam a Theodosio adoptatam, quam in uxorem duxerat.

Dextra] Firmo fœdere, quod intel-

XIV.

ARGUMENTUM.

CLAUDIANS prosequitur Honorium euntem ad thalamum nuptialem, hortaturque omnes ad cantus et jocos.

ATTOLLENS thalamis Idalium jubar
 Dilectus Veneri nascitur Hesperus.
 Jam nuptæ trepidat sollicitus pudor ;
 Jam produnt lacrymas flammea simplices.
 Ne cessa, juvenis, ceminus aggredi, 5
 Impacata licet sæviat unguibus.
 Non quisquam fruitur veris odoribus,
 Hyblæos latebris nec spoliat favos,
 Si fronti caveat, si timeat rubos.
 Armat spina rosas : mella tegunt apes : 10
 Crescunt difficili gaudia jurgio :
 Accenditque magis, quæ refugit, Venus.

Hesperus charus Veneri exoritur, effrensus radios Idalios pro nuptiis. * * Nemo consequitur odorem suavisissimum, neque refert mella Hyblæa ex alvearibus, si parcat vultui suo, si metuat sentietu. Vepres defendunt rosas, apes defendunt

////////

1 *Sidereum* Vat. tert.—2 *Dilectus Veneri* Petav. pr. cum hac Glossa. Virgil. *Æn.* viii. 589. 'Lucifer unda, Quem Venus ante alios astrorum diligit ignes,' &c.—3 *pudor* Exc. Lucens. pr. *timor* Pal. Med. pr. Thuan. ed. Vicet.—4 *lacrimæ* Thuan.—5 *Nec cessa* Vat. pr. et quart. Pric. Rott. inc. Heins. Moret. pr. Ald. Oxon. Voss. *Nec cessat* Amb. tert. Var. LL. e marg. Parm. *propius* Pric.—6 *Impacata* octodecim scripti, Exc. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. *Jam pacata* inc. Heins. ed. Parm. et Vicet. *Nam pacata* Ambr. tert. *serviat* Var. LL. ed. Antv.—7 *Nec quisquam* Vat. tert. Oxon. pr. *Non, fruitur quisquam* Lov. coloribus vel odoribus Oxon. pr.—8 *tenebris* Mazar. *Hyblaum* farum Pric. *spoliet* Oxon. pr. m. pr. *non spoliat* duo Med. Ald.—9 *Si fronti timeat*, si curcat rubos Vat. sec. Cod. Ursin. *timeat tubas* Jun. pr. m. pr.—10 *tegent* Voss. a m. pr. *tuentur* id. a m. s.—12 *Acceditque* Thuan. Pal. Petav. tert. Barth. lib. xiii. Hic versus deest in Vat. pr. *tulerim* Med. pr. *osculo*

NOTE

1 *Idalium jubar*] Sen radios Idalios, id est, Veneri sacros : ab Idalo Cypri monte.

2 *Dilectus*] Oriente Hespero, seu stella vespertina, sponsa collocaba-

tur in thalamo sponsi, et ideo dilectus Veneri et amantibus Hesperus.

8 *Hyblæos*] Ab Hybla monte Sicilia, ubi apes optimæ.

Quod flenti tuleris, plus sapit, osculum.
 Dices o quoties, Hoc mihi dulcius,
 Quam flavos decies vincere Sarmatas ! 15
 Aspirate novam pectoribus fidem,
 Mansuramque facem tradite sensibus.
 Tam junctis manibus nectite vincula,
 Quam frondens hedera stringitur æsculus,
 Quam lento premitur palmite populus. 20
 Et murmur, querula blandius alite,
 Linguis assidui reddite mutuis.
 Et labris animam conciliantibus,
 Alternum rapiat somnus anhelitum.
 Amplexu caleat purpura regio, 25
 Et vestes Tyrio sanguine fulgidas
 Alter virgineus nobilitet cruor.
 Tum victor madido prosilias toro,
 Nocturni referens vulnera prælii.
 Ducant pervigiles carmina tibiae, 30

mella. * * O quoties dices ! Hoc est gratius mihi, quam superare decies Sar-
 matus flavos. Infundite vestris cordibus novam fidelitatem, et figite imis sensibus
 flammam duraturam. * * Quam æsculus frondescens constringitur ab hedera,
 quam populus comprimitur ramis lentis. * * Tibiæ rigiles resonent cantibus, et

////////

Med. tert.—14 *hoc quoties* Vat. pr. Put.—16 *Aspirare* Bonon. *facem* Pal.—
 17 *Mansuramque fidem* Pal. Thol. duo Med. Cod. Barth. *mensibus* Moret. sec.
gentibus Jun. pr. m. pr.—18 *vinctis* duo Med. *victis* Pal. Med. pr. et quart.
tradite tres Vatt. Florent. Med. sec. Cod. Ursin. Jun. pr. Moret. pr. Lov.
 tres Petav. Var. LL. e marg. Parm. *tradite* vel *nectite* duo Vatt. Rott.—
 20 *lato* Jun. pr. *plumite* Var. LL. ed. Antv.—22 *assidui* Farn. atque ita
 Heinsius legit. *assiduo* octodecim scripti, Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et
 Vieet. *assiduus* Thuan. Oisel. Med. sec. Mazar. Petav. tert. Exc. Schott. et
 Cod. Rhem. *assidue* Var. LL. e marg. Parm. *assiduo* et a m. sec. *assiduus* Jun.
 pr. *assidui* vel *assiduus* Put. *nuncii* Oisel. *nunciis* duo Med. Mazar. Petav. tert.
 Exc. Cod. Rhem. Var. LL. ed. Antv. *mutuo* Thuan. *mutui* Jun. pr. *mutuis* vel
nuncii Vat. pr. *mutuis* vel *nunciis* Vat. tert. Put. *nunciis* vel *labiis* Pal.—23 *ani-*
mm omnes Vatt. Pal. Pric. Rott. Oisel. *animam* Exc. Schotti.—24 *capiat* Vat. pr.
 Farn. *hanelitum* Var. LL. ed. Antv.—25 *caleat* Reg. Moret. pr. m. sec. Vat.
 tert. Exc. Schott. *rubeat* Pat. Ald. *careat* viginti quinque Codd. Exc. Lucens.
 pr. Lov. Jun. Oxon. Leid. Exc. Voss. ed. Parm. et Vieet. *caleat* vel *careat*
 Leid. pr. Oxon. pr.—26 *Tyras* Vat. pr. *alio sanguine* Moret. sec.—27 *nobi-*
litet virgineus Med. tert. *nobilitat* Tholos.—28 *Tunc* quindecim scripti. *Dum*
 Ambr. pr. *prosilat* Pal. Thuan.—29 *referas* Reg. Ambr. pr.—31 *Promissisque*

NOTÆ

30 *Tibiæ pervigiles*] Per totam noc- nes cauant,
 tem tibicines pervigiles seu insom-
Delph. et Var. Clas. *Claud.*

Z

Permissisque jocos turba licentior
 Exultet tetricis libera legibus.
 Passim cum ducibus ludite milites,
 Passim cum pueris ludite virgines.
 Hæc vox ætheriis insonet axibus :
 Hæc vox per populos, per mare transeat :
 Formosus Mariam ducit Honorius.

35

risu concesso, caterra liberior, soluta severis legibus, saltet. O milites, colludite promiscue cum ductoribus: o virgines colludite promiscue cum adolescentibus. Hæc vox resonet per Polos caelestes; hæc vox pervolet per terras, per mare: Pulcher Honorius ducit Mariam conjugem.

////////

Pal. Oisel. Med. pr. *permissis* Auson. Epigr. 2. 'Ludat permissis sobria Musa jocos,' uti est in vet. Cod. Ms. *locis* duo Vatt. Pric. Bonon. Med. sec. *loris* vel *jocos* Put. *licentius* Petav. pr. m. sec.—34 Deest hic versus in Med. sec.—35 *intonet* Med. quart. *insonet* omnes Vatt. *consonet* Florent. *axibus* Med. tert. *auribus* quatuordecim Codd. et Exc. Gevart.—36 *scopulos* vel *populos* Vat. pr.—37 *Famosus* Ambr. pr. *Formosam* Lov. Moret. pr. m. pr. *Mariam* Oisel. *duxit* Jun. Leid. pr. et sedecim alii. in Vat. quart. et quint. *Ducit Honorius* novum constituit versum.

NOTÆ

36 *Populos*] Per terras, quæ continet populos: Metonymia.

XV.

CL. CLAUDIANI

DE

BELLO GILDONICO

LIBER.

ARGUMENTUM.

POETA exultat ob restitutam a Stilichone Libyam. Res narratur. Roma macilenta queritur apud Jovem, quod olim rerum domina, ob ademptam sibi a Gildone Libyam, pane indigeat. Diique Deæque moventur. Adest et Africa querula et præferens serpentes suos Gildoni tyranno, latroni, impuro et venefico. Jupiter motus promittit Gildonem ab Honorio victum iri. Hinc duo Theodosii Avus et Pater petunt, hic Constantinopolim, ille Italiam: ambo detestantur inimicitias fraternas, perfidiamque Gildonis; et hortantur fratres Arcadium et Honorium ad concordiam. Post Honorius ardet vincere, sed ab hoc bello, ut indigno, hunc deterret Stilicho, qui eo auspice armat, et statuit petere Africam, Gildonemque vincere.

////

Hunc librum nonnulli Codd. inscribunt *tertium in Rufinum*. recenti manu scriptus erat in Petav. pr. In Moret. pr. legitur post Panegyricum Theodoro dictum. In Moret. sec. et Exc. Gevart. secundo loco legitur. Florentinus Codex inscribit, 'De Victoria Stiliconis et Honorii contra Gildonem.' Vaticanus quartus simpliciter, *De Gildone sive Bello ejus*. Vat. sec.

NOTE

De Bello Gildonico] Hoc bellum susceptum est contra Gildonem, qui mortuo Theodosio, miniam spem in parvulis Arcadio et Honorio fore arbitratus, Africam, aut Africæ magnam partem invaserat. Ille autem Gildo, auspiciis Honorii, a Stilichone devictus est, sicque Imperio Romano restituta est Africa.

REDDITUS imperiis Auster, subjectaque rursum
 Alterius convexa poli. Rectore sub uno
 Conspirat geminus frænis communibus orbis.
 Junximus Europen Libyæ. Concordia Fratrum
 Plena redit. Patriis quod solum defuit armis,

5

Pars Meridiana restituta est ditioni Romanæ, et convexitas poli alterius est iterum subdita: uterque Mundus conjurat sub uno moderatore legibus iisdem. Conjunximus Europam cum Africa. Concordia fratrum perfecta receritur. Ty-

////////

Rott. pr. Exc. Schott. Sched. Gud. inscribunt, DE BELLO GILDONICO. Exc. Læti præfigunt Præfationem, quæ ante lib. II. in Rufin. legitur, cum inscriptione BELLI CIVILIS LIBER TERTIUS. In Ambr. sec. et Leid. pr. erat, INCIPIT LIBER DE GILDONE. Petav. pr. habet dictam Præfationem, ut et Leid. pr. in quo erat, *Incipit Propositio Libri de Gildone*. In Vat. tert. vet. Gyr. item Vat. Livin. Præfatio desideratur. In Gyraldi Cod. ascriptum erat, 'De Gildone vid. Oros. in VII. et Diaconus XVIII.' Hic vero liber cum Mss. Lucensibus collatus non erat.

1 *Redditur* Put. Pat. *Redditus* vel *Subditus* Oisel. *rursus* tres Vatt. Oisel. *rursum* Put.—2 *Alterius* decem scripti. *Alterni* Moret. pr. *poli*. cum τελευτα σιγγυη tres Med. Thuan. Put. Mazar. Lov. duo Petav. totidem Ambr.—3 *Conspirat gemini orbis* Vat. pr. Oisel. Vat. Livin. *Conspirant gemini orbis* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Lov.—4 *Europam* Farn. Pric. Rott. *Europem* tres Vatt. Pat. Florent. Mazar. Petav. pr. *Europen* Vat. pr. Pal. Oisel. Med. pr. *factum pro fratum* ed. Vicet.—5 *Lata redit* Vat. quint. Exc. Pat. rec. *Leta* Petav. pr. *patriis solum quod* duo Vatt. et totidem Med. Oisel. Vat. Livin. *patriisque solum quod* Pal. Pat. Med. pr. *armis* Exc. Læti. *arvis* ed. Parm. et Vicet. *annis* inc. Heins.

NOTÆ

1 *Auster*] Ventus est Meridianus: ponitur pro Africa, quæ terræ pars est Meridiana, comparatione Romanorum. Id est, altera pars Orbis, Africa nempe, seu pars Meridiana: in quo Orbe Imperatores Arcadius et Honorius regnant.

2 *Alterius convexa poli*] Duo Imperatores regnant in orbe terrarum, velut duo Numina in suo polo seu Cælo. Polus autem duplex; Arcticus seu Septentrionalis, quem Romani conservabant: et polus Antareticus, seu Meridianus, quem Gildon invaserat. At duce Stilichone hic polus, seu convexitas hujus poli, seu potius regio vergens ad hunc polum, scilicet Africa, reddita est Imperio Romano.

Rectore sub uno] Stilichone, qui, Rufino sublato, rector erat Arcadii et

Honorii, ac proinde totius Orbis.

3 *Geminus orbis*] Oriens et Occidens, vel potius Septentrio et Meridies.

Frænis communibus] Legibus, imperiis, quibus tanquam habenis homines regantur. Mens autem ea fuerat Theodosii, ut Arcadius et Honorius simul orbem possiderent: at Rufinus invasit Illyricum, Eutropius partem Africæ; partem aliam Gildon ante occupaverat: tres illi tyranni a Stilichone sublati sunt: quorum tertius est Gildon.

4 *Libyæ*] Africa: pars ponitur pro toto; vel Libyæ, quia Gildo magnam Libyæ interioris partem expilarat.

5 *Plena*] Absoluta, perfecta fratrum Arcadii et Honorii renovatur concordia, quæ artibus Rufini turbata

Tertius occubuit nati virtute tyrannus.
 Horret adhuc animus, manifestaue gaudia differt,
 Dum stupet, et tanto cunctatur credere voto.
 Necdum Cinyphias exercitus attigit oras,
 Jam domitus Gildon. Nullis victoria nodis 10
 Hæsit, non terræ spatio, non objice ponti.
 Congressum, profugum, captum vox nuntiat una,

rannus tertius prostratus est fortitudine filii Honorii, id quod unum defuit triumphis patris Theodosii. Animus meus horrescit adhuc, et differt tam apertam lætitiā, dum obstupescit, ac moratur credere tantis optatis. Exercitus non adhuc pervenit ad tractus Africanos, et Gildon jam superatus est. Triumphus non impeditus est ullis difficultatibus, non longitudine viarum, non obstaculis muris. Vox eadem refert eum Gildonem certasse, fugisse, et captum esse, et victoria præver-

armis vel aris Exc. Pat. rec.—7 *tempora differt inc. Heins. gaudia desunt Pal. Med. pr. lib. Barth.*—9 *Nondum tres Vat. Reg. Nondum Cinyfeus Leid. Cinyphias vel Cepheus Med. sec. alas pro oras Vat. sec. m. pr.*—10 *Gildo domitus Moret. sec. Gildon Vat. tert. Pric. Florent. duo Med. totidem Petav. Bonon. Tholos. Lov. Ambr. et Oxon. sec. ed. Parm. et Vicet. Gildo septem alii. Oxon. pr. sequentem de Gildone Glossam exhibet. ‘Mortuo Theodosio Juniore Gildo Comes Africæ, arbitratus parvam in parvulis spem fore sc. Arcadio et Honorio, Africam viribus propriis cepit usurpare. Hujus frater Mazelzer germani perfidiam perhorrescens in Italiam rediit. Gildo duos ejus filios, quos pater reliquerat, circumventos occidit. Mazelzer sciens a Theodosio quantum omnino homines in rebus desperatis per fidem impetraverint, Scapanam insulam adiit, inde secum sanctos viros abducens, cum quibus dies aliquot jejunium continuavit ante triduum quam hosti contiguus fieret. Cernit nocte beatum Ambrosium paulo ante defunctum, quo victoriam caperet, diem sibi indicantem ac locum. Ac tertio die hostes suos et Gildonis auxiliares sine bello dei nutu in deditionem accepit. Gildo ipse fugam arripens adscensa navi Africam rediit, et ibi post aliquot dies strangulatus interiit.’*—11 *nec spatio Moret. sec. terræ spatio Vat. quart. Pal. duo Med. Reg. ambo Moret. Lov. Tholos. Petav. pr. Ambr. tert. spatium terræ tres Vatt.*

NOTÆ

atque imminui videbatur.

Defuit] Theodosius non vicit Gildonem, ac proinde hæc victoria ejus felicitati defuit.

6 *Nati virtute*] Honorius non interfuit huic bello, sed bellum hujus auspiciis a Stilichone gestum est.

8 *Cunctatur credere*] Etsi victoria de Gildone clara est, tamen tam admirabilis est, tam subita, atque insperata, ut dubitem huic credere.

Tanto voto] Tantis victoriis ex voto seu ex desiderio contingentibus, vel ita desideratis.

9 *Cinyphias*] Africanas, a fluvio

Cinyphe. Cinyphis, vel Cinyphos, inter duas Syrtes in colle gratiarum nascitur, teste Herodoto, et grandes hircos alit, dictos inde Cinyphios, vel Cinyphios.

11 *Hæsit*] Virgilius: ‘Hectoris Æneæque manū victoria Graium Hæsit,’ &c.

Spatio terræ] Poterat enim Gildo in immensa Africæ spatia recedere, sicque bellum producere: id ne fieret Stilicho mira prudentia providit: vel potius spatio terræ, id est locorum distantia.

12 *Congressum*] Mira victoriæ ce-

Rumoremque sui prævenit laurea belli.

Quo, precor, hæc effecta Deo? robusta vetusque
Tempore tam parvo potuit dementia vinci?

15

Quem veniens indixit hyems, ver perculit, hostem.

Exitii jam Roma timens, et fessa negatis

Frugibus, ad rapidi limen tendebat Olympi,

Non solito vultu, non qualis jura Britannis

Dividit, aut trepidos submittit fascibus Indos.

20

Vox tenuis, tardique gradus, oculique latentes

tit famam belli sui. Quo, quæso, Deo auspice hæc res perfecta est? An insania violenta et inveterata superari potuit tum brevi tempore? quem hyems adveniens declaravit hostem, ver profligarit eundem. Roma jam metuens perniciem, ac fatigata frugibus sibi ademptis, ibat ad portam Cæli volubilis, non vultu consueto, nec qualis dat leges Britannis, aut subicit imperiis suis Indos timentes. Vox ipsi erat infirma, et gressus lenti, et oculi lungentes: genæ ceciderunt interius: macies

////////

Oisel.—13 *suum* vel *sui* Put. *roti* Reg. *mundi* Rott. Med. tert. Tholos. Lov. et Leid. m. pr. *belli* vel *mundi* Oisel. *mundi* vel *roti* Oxon. pr. *belli* vel *roti* Oxon. sec.—14 *effata* Put. m. pr. *effata* Mazar. *effata* Vat. pr. m. pr. et quart. Oisel. Bonon. Pat. *effata* vel *effecta* Reg. Florent. Ambr. sec. *loco* pro *Deo* Pal. Med. pr.—16 *induxit* tres Vatt. Pric. Oisel. *indixit* octodecim alii, Exc. Gevart. et Pat. rec. ed. Vicet. *indixit*, vel *induxit* duo Oxon. et Vat. tert. *perdidit* *hostem* Pat. *pertulit* Farn. Exc. Gevart. *proterit* Lov. vet. Gyr. *perculit* vel *rendidit* Vat. pr. *perculit* vel *pertulit* Oxon. pr.—17 *Exitium* Mazar. *Exitium* quatuor Vatt. Farn. Pric. Oisel. *Exitii* duo Vatt. Rott. duo. Med. totidem Heins. et Petav. Reg. Thuan. Bonon. Tholos. Lov. Ambr. tert. duo Oxon. Exc. Pat. rec. *Excitii* vel *Exitium* Petav. sec.—18 *rabidi* Farn.—19 *vultu* Vat. tert. Pal. Farn. Pric. Oisel. ed. Parm. *nisu* Oxon. sec. *visu* septemdecim alii, Exc. Pat. rec. Var. LL. ed. Antv. *luzu* Vat. sec. *vultu* vel *risu* Vat. pr. Put. *non qualis* Vat. sec. Pal. Pric. tres Med. Reg. Mazar. Moret. pr. *rura* marg. Isingr.—20 *tepidos* Ambr. tert. *submittat* Petav. sec. *legibus* duo Vatt. Reg. Petav. pr. Tholos. Leid. Moret. sec. Exc. Pat. rec. *fluctibus* Med. sec. m. pr. *fascibus* vel *legibus* Oxon. pr.—21 *turdusque* Oxon.

NOTE

leritas, et Cæsarianæ similis, *Veni, vidi, vici.*

Profugum] Gildo tentabat fugere, et ideo profugus dicitur, et mox cap- tus est.

13 *Prævenit*] Victoria pæne ante bellum nuntiata est.

16 *Quem veniens*] Hyeme bellum indictum est, vere hostis velut fulmine aliquo percussus est.

17 *Exitii jam Roma timens*] Ut ho- minibus, sic et urbibus sunt sua fata. 'Tot oppidorum cadavera projecta

jacent.' Cicero. 'Mortis timens,' Lucretius.

Negatis frugibus] Gildo frumenta- rias Romæ naves ita in Africa reti- nuerat, ut jam Proceres timerent ne plebs ob annonæ caritatem efferata in seditionem erumperet.

18 *Olympi rapidi*] Cæli, quod ra- pido motu volvitur.

20 *Fascibus*] Fasces sumuntur pro Imperio, cujus signa sunt: signum pro re signata, Metonymicæ.

Interius: fugere genæ: jejuna lacertos
 Exedit macies: humeris vix sustinet ægris
 Squalentem clypeum: laxata casside prodit
 Canitiem, plenamque trahit rubiginis hastam. 25
 Attigit ut tandem cœlum, genibusque Tonantis
 Procubuit, tales orditur mœsta querelas:
 Si mea mansuris meruerunt mœnia nasci,
 Jupiter, anguriis; si stant immota Sibyllæ
 Carmina, Tarpeias si necdum respuis arces; 30

orta ex jejuniō attenuavit brachia: ægre sustentat humeris infirmis scutum triste:
 gulea soluta ostendit canos, et trahit cuspidem oppletam rubiginē. Postquam tan-
 dem contigit Cælum, et accedit ad genua Jovis; mœrens incipit hos questus. Si
 muri mei meriti sunt surgere, auspiciis æternis, o Jupiter; si prædictiones Sibyllæ
 remanent constantes; si non adhuc contemnitis turres Tarpeias, venio ad te rogans,

////////

sec. *Intentes* Petav. pr. Moret. pr. Exc. Ruben. ed. Vicet. *jacentes* Exc. Læti.
jacentes vel *latentes* Exc. Pat. rec.—22 *Interius*. cum τελεῖα στήμῃ duo Vatt.
 Petav. pr. Vat. Livin. Gesn. Kœnig. et ed. Bipont. *jacentes*: *Interius* fugere
 Heins. *sedere* Thuan. ed. Vicet. Gesn. Kœnig. ed. Bipont. Ruben. in Exc.
 suis notat ita legi in aliis, et Lipsium hoc maluisse. *fugere* vel *sedere* Exc.
 Pat. rec.—23 *Exedit* unus Heins. *Excedit* Petav. sec. ed. Vicet. *Extendit*
 Thuan.—24 *lassata* Vat. quint. Pal. Florent. duo Med. unus Heins. Bonon.
 Tholos. Lov. Oxon. sec. Ambr. tert. marg. Isingr. duo Pulm. et
 Barth. tres libri. *laxata* vel *forata* Pric. *cuspidē* Mazar. m. pr. Ambr.
 pr. Petav. sec. Sched. Gud. *cuspidē* vel *casside* Med. sec. Reg.—25 *Ca-*
nitiem vel *Canicies* Vat. pr.—26 *genibusque gravatis* Pric.—27 *talesque* ed.
 Parm. et Vicet. *tales* duo Moret. Lov. Ald. Raphael. Exc. Gevart. *vocē*
querelas Med. quart. Exc. Pat. rec. *loquelas* Ambr. pr.—28 *meruisset* oc-
 todecim scripti, Var. LL. ed. Antv. *meruissent* Oxon. duo, Voss. duo,
 Lov. *meruerunt* Exc. Pat. rec. m. sec. *meruisset* vel *meruerunt* Vat. quart.
 Pal. Leid. pr. Moret. sec. *mœnia* Exc. Læti. *nomina* ed. Vicet.—30 *necdum*
 Mazar. *nondum* Leid. pr. et quatuordecim alii, Ald. Var. LL. ed. Antv.
respiciis Vat. sec. *despiciis* duo Vatt. Pal. Farn. Rott. *respuis* Vat. tert. Pric.
 vet. Gyr. Florent. Pat. Mazar. *respiciis* vel *respuis* Vat. pr. *despiciis* vel *respuis*

NOTÆ

22 *Fugere genæ*] Genæ olim ru-
 bentes, et succo optimo plenæ, mar-
 cent, fugiant, cadunt, fluunt.

25 *Canitiem*] Velut senectus argu-
 mentum esset fati imminentis.

Trahit] Quasi onus molestum, cui
 ferendo vires tenues non sufficiant.

28 *Mansuris auguriis*] Præsagiis ex
 avium inspectione observatis, et
 æternitatem Imperio Romano pro-

mittentibus.

29 *Sibyllæ carmina*] Quæ itidem
 populo Romano imperium Romanum
 sempiternum promiserunt: Sibylla
 dicitur, quasi Σιοῦ βουλή, *consilium*
Dei.

30 *Tarpeias arces*] Capitolium, sic
 dictum a Tarpeia vestali, Tarpeii
 custodis filia, a Sabinis, quibus arcem
 prodiderat, oppressa.

Advenio supplex, non ut proculcet Araxen
 Consul ovans, nostræve premant phraretrata secures
 Susa, nec ut rubris Aquilas figamus arenis.
 Hæc nobis, hæc ante dabas. Nunc pabula tantum
 Roma precor. Miserere tuæ, pater optime, gentis. 35
 Extremam defende famem. Satiavimus iram,
 Si qua fuit. Lugenda Getis, et flenda Suëvis
 Hausimus: ipsa meos exhorret Parthia casus.
 Quid referam morrive luem, tumulosve repletos
 Stragibus, et crebras corrupto sidere mortes? 40

non ut consul triumphans proterat Araxen, et potestas nostra contundat Susa Pharetras ferentia, neque ut figamus signa ad rubrum mare. Hæc nobis, hæc prius indulgebas. Ego Roma nunc solum rogo alimenta: o pater optime, miserere populi tui. Remove famem ultimam. Explevimus iracundiam tuam, si qua fuit. Pertulimus mala defendæ Getis, et dolenda Suevis: Parthia ipsa horret calamitates meas. Quorsum nurem contagia morbi, et ingentes strues cadaverum, ac funera assidua

////////

Put.—31 *Oaxen* Vat. pr. *Oaxem* decem alii. Exc. Ruben. *Oraxem* Leid. pr. Oxon. pr. Lov. Vat. quart. Rott. Reg. Mazar. Pat. Tholos. *Araxem* duo Med. Thuan. Ambr. sec. Moret. sec. Vat. quart. pro varia lectione, vet. Gyr. Exc. Gevart. *Oaxem* vel *Oraxem* Moret. pr. Med. pr.—32 *nostræve* duo Med. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. duo Moret. et Ambr. totidem Oxon. tres Petav. Var. LL. ed. Antv. *nostraque* duo Vatt. Pal. Pric. Oisel. Ald. *nostræve* ed. Vicet. *prement* Oisel.—33 *in rubris* viginti octo Codd. ed. Parm. et Vicet. Exc. Gevart. *rubeis* Med. quart. *fugiamus* Pat.—34 *vobis* ed. Parm.—35 *Roma tamen* vel *Roma petit* Med. sec. *dux optime* Med. quart.—36 Heins. conj. *satiavimus*.—37 *Si qua fuit* vel *forent* Moret. sec.—38 *exhorret* vet. Gyr. *horrescit* Moret. pr. *horreret* omnes Vatt. Pal. Pric. *horrebat* Farn. ed. Vicet. Exc. Pat. rec. m. sec. *horret jam* Vat. pr. m. sec. Rott. Med. sec. Bonon. Put. Vat. Livin. *en horret* corripiebat Heinsius.—39 *mundice* Ambr. pr. *morbike* Farn. Med. sec. *tumulosve* Vat. quart. Pal. Pric. Rott. Oxon. pr. Leid. pr. *tumulosque* alii. *cumulose* Med. pr. m. pr. Vicet. Ald. Isingr. Raphael. et Gesn. et ed. Bipont. *cumuloseque* vel *tumulosve* quatuor Vatt. Farn. Oisel.—40 *crebris* Vat. quinq.—

NOTE

31 *Araxen*] Fluvium Armeniæ, sed accipitur pro Asia: pars pro toto.

33 *Susa*] Regia est Persarum peritissimorum usu sagittarum.

Aquilas] Non ut signa Romanorum figamus ad rubrum mare.

35 *Tuæ gentis*] Ex te ortæ; nam Romulus Martis filius; Mars filius erat Jovis; sicque Romani originem ducunt ab ipso Jove.

37 *Getis*] Getæ, et Suevi, populi

immanissimi, qui Romanos sæpius infestarunt.

38 *Parthia*] Parthorum Persarumque regio tangitur casibus meis; sicque sum vel hosti miseranda: adagium.

39 *Luem*] Ex fame pestis, ex peste mors late grassabatur.

40 *Corrupto sidere*] Non quod sidus corruptum sit, sed quod astrorum malignitate aër corrumpatur.

Aut fluvium per tecta vagum, summisque minantem
 Collibus? ingentes vixi submersa carinas,
 Remorumque sonos, et Pyrrhæ sæcula sensi.
 Hei mihi, quo Latiae vires, Urbisque potestas
 Decidit? in qualem paulatim fluximus umbram? 45
 Armato quondam populo, Patrumque vigebam
 Consiliis: domui terras, urbesque revinxi
 Legibus: ad Solem victrix utrumque cucurri.
 Postquam jura ferox in se communia Cæsar

ex astro maligno? Vel flumen errans, per domos, et prope assurgens ad verticem montium? Ego mersa tuli magnas naves; ac passa sum murmur remorum, atque mala ætatis Pyrrhæ. O me infelicem! quo imperium Italicum et potentia urbis Romæ abiit? In quam devenimus sensim umbram? Olim ego valebam armis populi mei, et prudentia Senatorum: subegi Orbem, et astrinxi uno imperio homines: ego triumphans volavi ad Orientem et Occidentem. Postquam Cæsar fortissimus transmisit in se potestatem communem, et mores corrupti

////////

41 Aut quatuor Med. unus Heins. Reg. Lov. Moret. pr. duo Ambr. Exc. Gevart. Nam Pric. An Oisel. An Ambr. sec. An vel Aut Vat. pr. minacem Oxon. pr. minatum vel minantem Vat. pr.—44 He mihi Vat. pr. Ei mihi Florent. Med. tert. Petav. sec. Lov. Hen duo Vatt. Reg. Pric. Thuan. Petav. pr. Med. quart. ed. Vicet. Latiae gentes Med. pr. unus Heins. gentis Pal. urbisque vet. Gyr. Vat. Livin. Exc. Læti. orbisque duodecim alii, ed. Parm. et Vicet. Ald. Exc. Pat. rec. item Gevart. urbisque vel orbisque Oisel.—45 Recidit Pal. Heins. Gesn. et ed. Bipont. Procidit Moret. sec. quales umbras Rott. Med. sec. talem Reg. talem vel qualem Oxon. pr. fleximus Vat. quint. Tholos. fiximus Petav. sec.—46 Armato populo vet. Gyr. Armatis populis quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Armatis vel Armentis Vat. pr. patrumque omnes Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. patriisque Leid. pr. Ambr. pr. Mazar. Exc. Cod. Rhem. Heins. Gesn. et ed. Bipont.—47 Conciliis Vat. pr.

NOTÆ

41 *Fluvium*] Tiberim exundantem per domos: mira enim et prodigio similis est Tiberis exundatio.

43 *Pyrrhæ sacula*] Diluvium, quale tempore Deucalionis et Pyrrhæ contigit in Græcia.

45 *Umbram*] In vanam levemque speciem atque inanem effigiem devenimus; nos, quæ caput eramus totius Orbis, ac solido imperio omnia regebamus.

46 *Armato*] Populo Martio, et arma victricia gestanti.

Vigebam] Valebam, florebam sapientia Senatorum meorum, qui Pa-

tres dicti sunt, quod consilio, auctoritate, et fide patria Rempublicam regerent.

47 *Urbesque revinxi*] Alii legunt, *hominesque revinxi*. i. e. Ego quasi omnium hominum parens atque Imperatrix eos unis legibus, uno imperio, velut communi vinculo, retinui, atque parere assnefeci.

48 *Solem utrumque*] Id est, utramque Solis oram, Orientem et Occidentem.

49 *Ferox Cæsar*] Julius Cæsar, armis acerrimus.

Transtulit, et lapsi mores, desuetaque priscis 50
 Artibus in gremium pacis servile recessi,
 Tot mihi pro meritis Libyam Nilumque dedere,
 Ut dominam plebem, bellatoremque Senatum
 Classibus æstivis alerent, geminoque vicissim
 Littore diversi complerent horrea venti. 55
 Stabat certa salus: Memphis si forte negasset,

sunt, atque oblita antiquæ disciplinæ abii in sinum turpis pacis, Imperatores pro tantis meis beneficiis donaverunt mihi Libyam et Ægyptum, ut nutrent navibus æstate missis populum, Principem, et Senatum bellorum arbitrum, et ex duobus littoribus venti alternatim replerent grunaria publica urbis. Tum victus certus manebat: si forsân Ægyptus recusabat frumentum, rependebam pro-

//////////

urbesque Reg. Oxon. pr. Leid. pr. m. sec. omnesque Vat. pr. orbemque Moret. sec. Ald. *urbesque* Tholos. Heinsius ascripserat III. Paneg. Stilic. 284. *hominesque* tres Vatt. Farn. Pric. Rott. Oisel. *hominemque* Pal. Med. pr. unus Heins. *urbesque* vel *hominesque* Petav. pr.—49 *rura* Oisel.—50 *elapsi* Vat. pr. et tert. Pric. Oisel. Ambr. tert. Exc. Læti. et *lapsi* Leid. pr. et octodecim alii, ed. Vicet. Exc. Gevart. item Var. LL. ed. Antv. et *lapsi* vel *elapsi* Vat. quart.—51 *Arcibus* Med. pr. Ambr. sec. unus Heins. *senile* ed. Vicet. *servire* conjiciebat Heins.—52 *Nilum Libyamque* Moret. pr. Vat. sec. *Libyam Nilumque* Exc. Schott. Gronovius ascripserat locum Tacit. II. Ann. c. 59. *dederunt* Pric.—54 *alerem* Pric. inc. Heins. ad illa *Classibus æstivis* ascripserat Heinsius locum Spartiani in Commod. 'classem Africanam constituit, quæ subsidio esset, si forte Alexandrina frumenta cessassent,' de his classibus vide Lipsii Electa et Contarenum de re frumentaria.—55 *divisi* Leid. pr. et Vicet. *complerant* Pric.—56 *Nimphis* Rott.—57 *parilem* Vat. pr. Oisel. Florent. m.

NOTE

50 *Priscis artibus*] Antiquæ oblita disciplinæ, quæ fovebat frugalitatem, removebat luxum, qui paci successit. 'Quippe remoto Carthaginis metu sublataque imperii æmula, non gradu, sed præcipiti cursu a virtute discitum, ad vitia transcursum.' Velleius. Idque futurum prædixerat Scipio Nasica, dum contra Catonem probabat Carthaginem non esse delendam.

51 *Servile*] Servili modo, turpiter elangescere cæpi in sinu pacis tutæ ac profundæ.

52 *Libyam*] Aucto populo Romano, fruges Italæ Siculæque non sufficiebant: additæ classes, quæ ex Africa, et Ægypto, ubi est Nilus, frumentum asportarent.

53 *Dominam plebem*] Populum alias

late regem; Senatum bellatorem, cuius nutu bella gererentur.

54 *Gemino littore*] Ex littore et Libyæ et Ægypti.

55 *Complerent*] Non venti quidem ipsi afflantes ex variis regionibus, Libya scilicet et Ægypto, replerent horrea, sed impellerent classes onustas frumento, quod repleret horrea, quæ in urbe numerata sunt plusquam trecenta.

56 *Stabat*] Firma erat, et fixa remanebat salus, seu certus victus, certum alimentum, quo vita seu salus fovetur.

Memphis] Urbs Ægypti, vulgo *Le grand Caire*, ponitur pro tota Ægypto, pars pro toto. Vide IV. Cons. Honor.

570.

Pensabam Pharium Gætulis messibus annum.
 Frugiferas certare rates, lateque videbam
 Punica Niliacis concurrere carbasæ velis.
 Cum subiit par Roma mihi, divisaque sumsit 60
 Æquales Aurora togas: Ægyptia rura
 In partem cessere novam. Spes unica nobis
 Restabat Libye, quæ vix ægreque fovebat

ventum Ægyptium frugibus Libyæ. Cernebam undique naves frumentarias contendere, et naves Carthaginienses accelerare cum navibus Ægyptiis. Cum Roma altera æqualis mihi exorta est, et Oriens separatus cepit togas similes: agri Ægyptii fecerunt partem novam. Libya spes una supererat nobis, quæ nos aliebat magna

pr. Mazar. marg. Isingr. *Pharium* vel *parilem* Put. Vat. Livin. *Pharium annum* vel *Pharian alium* Petav. pr. *Pharum* ed. Vicet. *mensibus* Florent. Pat. Petav. sec.—58 *Frugiferasque rates late certare* Put. *certasse* Farn. Moret. sec. ed. Parm. et Vicet. *vices* vel *rates* Lov.—59 *occurrere* Mazar. Moret. sec. *rentis* Put.—60 *Quum subiit* Moret. sec. Var. LL. ed. Antv. *subit* Farn. *subito* duodecim alii. *Tum subito* Pat. *divisaque* Ald. *diversaque* Vat. sec. Pal. Med. sec. Thnan. unus Heins. Moret. sec.—61 *tura* Pal. *jura* Med. pr. Ambr. sec. unus Heins. qui hoc probat, et ascripserat vs. 454. infra ‘*jus Latium*,’ &c. item Vopisc. in Probo p. 239. ‘*Copton et Ptolemaidem Romano juri addidit.*’—62 *novæ* tres Vatt. duo Oxon. totidem Med. et Petav. Leid. pr. Reg. Thuan. Bonon. Pat. Mazar. inc. Heins. Moret. pr. et sec. cum glossa *i. e. Romæ*. Exc. Gevart. item Cod. Rhem. *novam* duo Vatt. Pal. Pric. Petav. sec. m. sec. ed. Parm. *novæ* vel *novam* Put. Nothi Farn. *unica mundi* Med. tert.—63 *Libyæ* Vat. sec. *Libye* viginti Codd. item Ald. *fovebat* Exc. Læti. *favebat* Lov. *ferebat* Med. quart. ed.

NOTÆ

57 *Pharium annum*] Annonam annuam, ubertatemque Ægyptiam. Pharos olim insula Ægypti, a Nilo destructa; inde Ægyptus dicitur Terra Pharia. Ovid. ‘*Fluctibus ambitæ fuerant Antissa, Pharosque, Et Phœnissa Tyros, quarum nunc insula nulla est.*’

Gætulis] Gætulia pars est Libyæ: ponitur pro ipsa Libya, pars pro toto.

59 *Punica carbasæ*] Id est, vela seu naves Carthaginienses, seu Libycas, cum velis, seu navibus Ægyptiis, ad afferendum mihi frumentum certatim contendere atque concurrere videbam, cum exorta est Constantinopolis, quæ est altera Roma, mihi que similis; et cum Aurora, seu Impe-

rium Orientis, divisum ac separatum ab Imperio Romano, quod est in Occidente, sumsit ‘*æquales togas*,’ id est, æqualia Imperii et gentis insignia. Porro *carbasæ Punica* dicta sunt a Phœnicia, quæ pars est Asiæ, quod populi Libyæ et Carthaginiis ex Phœnicia advenerant. Nec omitendum est, translatum in urbem Constantinopolim Imperium, omen multis visum esse Imperii Romani labantis atque morientis.

62 *Cessere novam*] Ægyptus a novo domino occupata est, scilicet ab Arcadio Imperatore Orientis.

63 *Libye*] Vel *Libya*. Hæc sola nobis restabat, spesque erat unica frumenti advehendi, si Anster secundus afflaret.

Solo ducta Noto : nunquam secura futuri,
 Semper inops, ventique fidem posebat et anni. 65
 Hanc quoque nunc Gildon rapuit sub fine cadentis
 Autumni. Pavidō metimur cœrula voto,
 Puppis si qua venit, si quid fortasse potenti
 Vel pudor extorsit domino, vel prædo reliquit.
 Pascimur arbitrio Mauri : nec debita reddi, 70
 Sed sua concedi jactat, gaudetque diurnos,

difficultate impulsa uno Austro, nunquam tuta pro futuro, usque pauper, et rogabat favorem venti, et anni. Gildon ademit nobis etiam hanc Libyam, sub exitum Autumnī fruētis. Prospectonus maria, desiderio timido, si aliqua navis advenit, si forsitan aut verecundia expressit aliquid a tyranno formidando, vel si prædo omisit aliquid. Nutrimur ad nutum Mauri, et iste gloriatur non rependi debita frumenta, sed sua dari,

////////

Vicet.—65 *et anni vel in annum* Reg.—66 *dum pro nunc* Petav. sec. Gildon Exc. Læti. Gildo omnes Vatt. Pal. Farn. tenuit Pal. Med. pr. inc. Heins. lib. Barth. tucentis Ambr. sec. cadentes vel potentis Lov.—67 *metitur* Oisel. Pat. Pnt. m. pr. Leid. pr. Oxon. sec. Pulman. Ambr. tert. Exc. Gevart. ponto Mazar.—68 *Si qua venit* Oxon. pr. quod Oxon. sec. parato Pric.—69 *prædo* Pal. Med. pr. unus Heins. Reg. Thuan. Lov. Tholos. Oxon. pr. Ald. præda novem alii. prædo vel prædu Med. pr. Exc. Pat. rec. Heinsius ascripserat locum Spartian. in Severo pag. 71. 'postea invadentibus multis Rempublicam, res Romana prædonibus direptui fuit.'—70 *non debita* Thuan. Ald. nec Vat. Livin. reddi Vat. sec. reddit octo alii, Var. LL. ed. Antv.—71 *gaudet jactatque*

NOTÆ

64 *Solo ducta Noto*] Non quod Libya ad nos Austro adducatur, sed frumentum in Libya contentum. Auster sive Notus, ventus pluvius, sed in Africa serenus, favet nautis ex Africa in Italiam venientibus.

Nunquam secura futuri] Libya annona nunquam satis tuta ac certa erat nobis, pro futuro tempore, ob incertam anni Libyæque sitientis spem, incertamque navigationem: sicque ut adveheretur, optabamus ut annus, seu proventus Libyæ annus esset fidus, et bene responderet votis agricolæ; optabamus etiam, ut ventus Auster faveret fideliter: nam alioquin Romam advehi non posset annus ille proventus.

67 *Metimur*] Prospectamus maria oculis, ut solent frumentum alimen-

tumque expectantes, sed timido voto, seu desiderio: sæpius enim desperamus, sen metimur, id est, spectamus quam longo mari interjecto distet a nobis frumentum.

Cœrula] Maria sic dicta a colore cœruleo.

69 *Vel pudor*] Si pudor aliquid frumenti extorsit a Gildone tyranno potente.

Vel prædo] Si Gildo, qui Africam prædatus est, aliquam terræ partem reliquit, quam non sit depopulatus.

70 *Mauri*] Gildonis, qui interiorem Africae partem, ubi Mauri sunt, diripuit.

Nec debita] Gloriatur se non redere frumenta, quæ deberet Romæ rerum dominæ, sed dare ut famulæ, quæ sua sunt.

Ut famulæ, præbere cibos: vitamque famemque

Librat barbarico fastu, vulgique superbit

Fletibus, et tantæ suspendit fata ruinæ.

Romuleas vendit segetes, et possidet arva

75

Vulneribus quæsita meis. Idcone tot annos

Flebile cum tumida bellum Carthagine gessi?

Ideirco voluit contenta luce reverti

Regulus? hæc damnis, genitor, Cannensibus emi?

Incassum toties lituis navalibus arsit

80

et latalur ministrare alimenta quotidiana mihi Romæ sicut ancillæ; et ambitione barbara trutinatur vitam et famem meam, ac turgescit lacrymis populi, atque differt fata tanti exitii. Vendit frumenta Romana, atque occupat agros partos plagis meis. An ideirco per tot annos feci bellum lacrymabile cum Carthagine superba? An ideo Regulus aptavit redire, vita spreta? Hoc acquisivi, o Pater Jupiter, clade Cannensi? An mare Siculum et Hispanum toties frustra incensa sunt tubis nava-

////////

Tholos. Med. sec.—72 *prære* pro *præbere* Pat.—73 *Vibrat* Med. tert.—76 *ideoque* Mazar. *annos* quatuor Vatt. Pal. Pric. Rott. Oisel. *annis* Vat. sec. Farn. Oxon. pr. Moret. sec. Ambr. tert. Lov. m. pr. *annos* vel *annis* Reg.—77 *tumida* Vat. pr. Reg. Petav. sec. *gessi Carthagine bellum* Moret. sec.—78 *contenta* Vet. Gyr. Vat. Livin. Put. Reg. Thuan. Mazar. Lov. Moret. sec. tres Ambr. Exc. Gevart. *contenta* Vicet. Ald. Parm. et edd. plurimæ *contempta* Pat. Tholos. Sched. Gud.—79 *hoc* Put. Reg. Thuan. Mazar. quatuor Med. duo Heins. Lov. Pat. Moret. pr. tres Ambr. Var. LL. ed. Antv. *hæc* Vicet. Parm. Junt. et al. *genitor damnis* Med. tert. *damni* Pal. Med. pr. *hæc damnis* Petav. pr. *emi* Vat. pr. et tert. Pric. Oisel. Pat. Put. m. sec. Florent. Med. sec. inc. Heins. Ald. *emit* Med. pr. Thuan. *egit* lib. Barth. *egi* tres Vatt. Farn. duo Med. totidem Oxon. tres Petav. duo Ambr. Reg. Put. m. pr. Bonon. Tholos. Lov. Leid. pr. Moret. sec. ed. Parm. et Vicet. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *egi* vel *emi* Rott. Ambr. sec.—80 *vacuis* Med. tert. *Litiis* Vat. pr. m. sec. *terris* Pal. *transtris* conjiciebat

NOTÆ

73 *Librat*] Pendit, atque librat, non vitam, non famem, sed vel ampliore annonam, vel pauciora grana, quæ aut vitam foveant, aut famem pariunt: quasi diceret: Do fruges amplas, vivant: do exiguas, patiantur, esuriant.

74 *Suspendit*] Vel differt ruinam Romæ, quasi esset in sua potestate.

79 *Regulus*] Atilius Regulus, qui a Carthaginensibus missus Romam, ut ageret de permutatione captivorum,

probavit non esse permutandos, causatus eos capi non potuisse, si genere mori voluissent: moxque rediit Carthaginem, dissuadentibus amicis, non ignarus 'quid sibi barbarus tortor pararet.'

Damnis Cannensibus] Vicus Apuliæ in Italia prope fluvium Anfidum, vulgo *Lofanto*, ubi quadraginta Romanorum millia fusa sunt.

80 *Lituis navalibus*] Tubis seu præliis navalibus: signum pro re signata.

Hispanum Siculumque fretum? vastataque tellus,
 Totque duces cæsi, ruptaque emissus ab Alpe
 Poenus, et attonitæ jam proximus Hannibal Urbi?
 Scilicet, ut domitis frueretur barbarus Afris,
 Muro sustinui Martem, noctesque cruentas 85
 Collina pro turre tuli? Gildonis ad usum
 Carthago ter victa ruit? hoc mille gementis
 Italiæ clades, impensaque sæcula bello;

libus? An ideo agri mei depopulati sunt, totque ductores interfecti, et erupit ab Alpibus effractis Annibal Carthaginienſis, et jam propinquus urbi obſtupefactæ? Nempe, ut Gildo barbarus potiretur Afris ſuperatis, ſuſtentavi bellum muris meis, atque paſſa ſum noctes ſanguinolentas ante turrim Collinam? Carthago ter ſubacta cecidit pro emolumento Gildonis? Mille ſtrages Italiæ conflictatæ, et ſæcula inſumta

*****

Heiusius.—82 *raptaque* Put. m. pr. ed. Vicet. *emissus* Vat. pr. *inmissus* Vat. Livin. *aula* pro *Alpe* Moret. sec. m. pr.—83 *hosti* Put.—84 *Solis* pro *Scilicet* Var. LL. ed. Aniv. *in domitis* vel *ut domitis* Med. pr. *hostis* pro *Afris* Thuan.—85 *Muro* Exc. Læti. *Mauro* Vat. tert. Farn. Med. sec. m. pr. Put. Reg. Ambr. sec. Moret. sec. duo Oxon. Vat. Livin. ed. Vicet. et Colin. *Muro* vel *Mauro* Lov. Med. pr. *mortesque* Med. tert. *noctemque cruentam* Pric.—86 *Collinam* Vat. pr. *sub turre* duo Vatt. Petav. pr. Voss. Exc. Pat. rec. *turre* vel *parte* Put.—87 *ter victa fere* Lov. *victa ruit* Vat. pr. et tert. Florent. inc. Heins. Mazar. Pat. Ambr. sec. Exc. Pat. rec. ed. Parm. et Vicet. *fuit* viginti quatuor alii, Exc. Gevart. *fuit* vel *ruit* Ambr. pr. *hoc mille* Leid. pr. duo Oxon. ambo Moret. Lov. Ald. Wolf. *hæc* duo Vatt. Petav. pr. Thuan. edd. Parm. Vicet. Junt. Gryph. *hæc* Isingr. Raphael. *elapsa litera*.—88 *imprensaque* Leid. pr. Pat. inc. Heins. Ald. *impensaque* Florent. quatuor Med. tres Petav. totidem Ambr. unus Heins. Put. Reg. Thuan. Mazar. Bonon. Tholos. ed. Vicet. Heinsius ascripserat loca Spartian. in Hadriano. ‘Socrui suæ præcipuos honores impendit ludis gladiatoriiis cæterisque officiis.’ pag. 5. l. 20.

NOTÆ

82 *Alpe*] Hannibal superavit Alpes, ruptis aceto ignique cantibus.

83 *Proximus*] Hannibal tertio ab Urbe lapide castra metatus est: unde Proverbum, ‘Hannibal ad portas,’ ad indicandum maximum Romanorum terrorem. Sed ille imbrum, ventorumque violentia, velut divinitus, ab iis mœnibus summotus est.

85 *Muro*] Sustinui meis muris Martem, hoc est Hannibalem, circum mea mœnia cum duobus equitum millibus ob equitantem.

Noctesque cruentas Collina pro turre] Hannibal a porta Collina usque ad templum Herculis obequitans, Ro-

mam explorabat: Fulvius Flaccus non tulit, sed armata manu illum in castra sua recedere cœgit. Die postera, et adhuc sequente, ambo exercitus alacriter pugnare apparabant, sed exorta subita tempestate, semel atque iterum perculsi, a pugna destiterunt. Ceterum quam Livius *Collinam* vocat, Valerius Maximus appellat *portam Capenam*, qua scilicet itur Capnam. Sic enim ille: ‘Capenam portam armis Annibale pulsante.’

88 *Sæcula*] Tribus bellis Punicis, vel Carthaginienſibus, Roma diutissime fatigata est.

Hoc Fabius, fortisque mihi Marcellus agebant,
 Ut Gildon cumulare opes? haurire venena 90
 Compulimus dirum Syphacem, fractumque Metello
 Traximus immanem Marii sub vincla Jugurtham?
 Et Numidæ Gildonis erunt? pro funera tanta!
 Pro labor! in Bocchi regnum sudavit uterque
 Scipio? Romano vicistis sanguine Mauri? 95

ad bellum, hoc faciebant; Fabius et Marcellus bellicosus hoc faciebant mihi, ut Gildo accumularet divitias? cœgimus Syphacem crudelem bibere virus, et rapuimus in catenas Marii Jugurtham efferum, jam edomitum a Metello? Et hæc pertinebunt, ad Gildonem Numidam? O mortes tantæ! o labor! ambo Scipiones sudaverunt, ut Bocchus regnaret? o Mauri superastis cruore Romano? Ille populus tamdiu bella-

et Trebell. Pollio. in Odenato, p. 192. 'impendere sudorem.' iv. Cons. Honor. 649. 'O mihi si liceat thalamis impendere carmen!' ubi vide, quæ in his Var. LL. notata sunt. et in Laud. Serenæ vs. 112. 'non ante suis impendit amorem Pignoribus.' et Eidyll. II. vs. 31. 'Nec nisi servandæ jactus impendere vitæ.' infra vs. 450. 'Quas vigilat Veneri, castris impendere noctes.' *bellis* Vat. sec. *bello* Vat. pr. et tert. Pal. Pric. Oisel. Mazar. Vat. Livin.—89 *Hunc* Vat. quint. *simul* tres Vatt. Pal. Farn. Rott. *mihi* Vat. pr. et tert. vet. Gyr. Pric. Oisel. Florent. inc. Heins. Mazar. Pat. Leid. pr. Ambr. pr. Vat. Livin. Exc. Cod. Rhem. Sched. Gud. *mihi* vel *simul* Put. *agebat* tredecim Codd. et Exc. Gevart.—91 *Siphacem* Lov. *Syphacem dirum* Med. quart. *durum* Vat. quint. Lov. Leid. pr. Oxon. pr. *metallum* Vat. quart.—93 *pro funera* Vat. pr. m. pr. Put. *quanta* Vat. quint. *tanta* vel *quanta* Ambr. sec.—94 *dolor* Vat. quart. Farn. Pric. duo Ambr. *labor* Oisel. Florent. m. pr. duo Med. Put. Thuan. Petav. sec. Bonon. Pat. Tholos. Ambr. tert. Lov. Vat. Livin. Exc. Gevart. *dolor vel labor* Med. pr. Oxon. pr. et sec. *Bochi* Vat. pr. *Boci* Var. LL. ed. Antv. *regnum Bochi* tres Vatt. Moret. pr. *sudabit* Vat. pr. *sudaret* Petav. tert. m. pr. unde *sudarit* corrigit Heins. *uterque* vel *utroque* Tholos.—95 *vicisti* Oxon.

NOTÆ

91 *Syphacem*] Hic Rex Numidiæ Scipioni per Lælium conciliatus, violata fide, Hannibali adhæsit, sed victus a Masinissa, et a Scipione, in triumpho ductus est. In carcere inedia periit: non tamen venenum hausit, sed Hannibal. Unde nonnulli legunt, *Compulimus dirum Hannibalem*. Ovidius *Syphacem* producit in secunda syllaba: 'Superat Masinissa Syphacem.'

92 *Jugurtham*] Micipsa Rex Numidiæ Jugurtham fratris sui Manastabalis filium, cum duobus filiis suis, hæredem relinquit: at Jugurtha fratres patruels impuberes occidit, ut solus regnet. Romani crimen ulturi

huic bellum indicunt: variis cladibus ille a Metello affligitur atque frangitur; sed tandem captus, atque a Mario in triumpho ductus, post in carcere, dolore contabuit.

93 *Et Numidæ Gildonis erunt*] Et hæc erunt in potestate Gildonis? qui modo Maurus modo Numida dicitur, quia his populis imperabat.

94 *In Bocchi regnum*] Ut Bocchi posteritas Africa potiretur? Bocchus autem fuit Rex Mauritaniæ et Gætuliæ.

95 *Mauri*] Populi Africae: vicistisne effuso sanguine Romanorum? An ideo effusus est eorum sanguis, ut vinceretis?

Ille diu miles populus, qui præfuit orbi,
 Qui trabeas et sceptrâ dabat, quem semper in armis
 Horribilem gentes, placidum sensere subactæ.
 Nunc inhonorus, egens, perfert miserabile pacis
 Supplicium, nulloque palam circumdatus hoste, 100
 Obessi discrimen habet. Per singula letum
 Impendet momenta mihi, dubitandaque pauci
 Præscribunt alimenta dies. Heu prospera fata!
 Quid mihi septenos montes, turbamque dedisti,
 Quæ parvo non posset ali? felicior essem 105
 Angustis opibus: malletm tolerare Sabinos,

tor, qui imperavit Orbi, qui donabat consulatum et regna, quem nationes expertæ sunt formidabilem in bello, domitæ lenem in pace: ille populus, nunc inglorius et pauper, patitur paucus deplorandus otii, et a nullo cinctus hoste aperte suffert pericula obsidionis. Mors imminet mihi per momenta quæque, et annona dubia præfuit mihi dies exigui. O sortem secundam! quare, o Jupiter, tribuisti mihi colles septem, et multitudinem, quæ non posset nutriri parvo commeatu? forem

////////

pr. *Mauri?* Florent. *Mauros* Petav. tert. *Mauri*. cum τελεία σπιγμῇ Gesn. ed. Bipont. et Kœnig.—96 *populis* Thuan. Moret. pr. Voss. *profuit* Vat. quint. *Urbi* Vat. quart. *urbi* vel *orbi* Med. pr.—97 *sceptrâ dedit* Ald.—98 *placidum gentes* Vat. sec. Moret. pr. *coactæ* Med. tert. *solutæ* vet. Gyr. *coactæ* vel *subactæ* Put.—99 *inops pro egens* Petav. pr. *præfert* Pal. Pric. Rott. Med. pr. Lov. m. pr. Oxon. pr. Put. Pat. Petav. sec. Tholos. Ambr. pr. ambo Moreti, ed. Parm. Exc. Gevart. *perfert* Var. LL. e marg. Parm. *pacis* vel *paucis* Florent. Ambr. pr.—100 *nullo palam* Farn. *miserique palam* Leid. pr. m. sec. *circumdatur* Ambr. pr.—101 *adit conj.* Heins.—102 *Impendit* Thuan. Leid. pr. Moret. pr. Petav. sec. m. sec. *monimenta* Var. LL. ed. Antv. *dubitataque* vel *dubitandaque* Reg.—103 *heu prospera* Vat. quart. Mazar. *perfida* Med. tert. *prospera fati* ex conjectura Lov.—104 *trabeamque* Reg. *dedisti* Leid. pr. cum viginti aliis, ed. Parm. et Vicet. *dedistis* Vat. tert. Pric. Rott. m. sec. Oisel. Florent. duo Med. inc. Heins. Mazar.—105 *pucro* Vat. quint. Pal. m. pr. Med. pr. *possit* Farn.—106 *Angustis* Put. Reg. Thuan. Mazar. tres Petav. *tolerasse* Oisel. Med.

NOTÆ

97 *Trabeas*] Consulatum, qui designatur per trabeas, quæ sunt vestes consulares.

99 *Pacis supplicium*] Patior mala, quæ longa pax peperit. Juvenalis: 'Nunc patimur longæ pacis mala.'

101 *Obsessi discrimen*] Populus, etsi non cinctus ab hoste, tamen ob famem in periculum vitæ incidit, quasi obsideatur.

102 *Dubitandaque*] Annona, quæ

dubia atque incerta est, mihi præfinire ac præscribere videtur paucos ad vivendum dies.

103 *Heu prospera fata*] Quasi dicat, Heu! nimis prospera nobis fuerunt fata, quæ tantam mihi dederunt civium multitudinem, quæ ali nunc non posset.

106 *Sabinos et Veios*] Primos Romanorum hostes.

Et Veios : brevior duxi securius ævum.
 Ipsa nocet moles. Utinam remeare liceret
 Ad veteres fines, et mœnia pauperis Anci !
 Sufficerent Etrusca mihi Campanaque culta, 110
 Et Quinti Curiique seges, patriæque petenti
 Rusticus inferret proprias Dictator aristas.
 Nunc quid agam ? Libyam Gildon tenet, altera Nilum.
 Ast ego, quæ terras humeris pontumque subegi,

beatior divitiis exiguis ; satius esset pati Sabinos et Veios. Ego minor traduxi vitam tutius. Ipsa magnitudo incommodat mihi. Utinam permetteretur mihi redire ad priscos limites, et muros Anci pauperis ! agri Hetruriæ et Campaniæ, et fruges Quinti ac Curii satis essent mihi, ac Dictator agrestis afferret spicas suas patriæ roganti. Nunc quid faciam ? Gildo possidet Libyam, altera Aurora occupat Ægyptum : ast ego, quæ domui terras et mare dextra mea, derelinquor. Mer-

////////

quart. Exc. Cod. Rhem.—107 *Bejos* Vat. pr. *Vehios* Vat. quart. Pal. Leid. pr. Exc. Læti. duxit Oisel.—109 *fines veteres* Pat. *cives* Farn.—110 *Sufficient* Med. quart. *culta* vel *rura* Med. pr.—111 *Ut Quinti* Leid. pr. *Quincti* Florent. *petenti* Vat. tert. Med. sec. Pat. Ambr. tert. Exc. Læti. et Ruben. *potenti* viginti septem Codd. Oxon. Leid. Lovan. tres Pulman. ed. Vicet. et Exc. Gevart. *potenti* vel *petenti* Med. pr.—112 *inferret proprias* Florent. Put. Reg. Thnan. Mazar. Bonon. Pat. Lov. Tholos. Vat. Livin. duo Heins. tres Petav. totidem Ambr. quatuor Med. ed. Parm. Exc. Gevart. Sched. Gud. et *propriis ferret* ed. Vicet. *harenas* pro *aristas* Vat. tert. m. pr. Pric.—113 *Nunc* Vat. Livin. Exc. Læti. *Nam* Vat. pr. m. pr. *Heu* Ambr. pr. Ald. Sched. Gud. *Nam* octodecim alii, Exc. Gevart. ed. Vicet. *Heu* vel *Nam* Var. LL. e marg. Parm. *altera Nilum* Florent. cum Glossa, i. e. *Constantinopolis*. vid. vs. 61.—114 *Atque ego* vel *Ast ego* Put. *qui* Petav. sec. *humerisque subegi* Moret. sec. *armis* Vat. Livin. Exc. Læti. et Ruben. *qui numeris* legebat. ad quæ sequentia in margine notavit Heinsius. *numeris*] ‘ita legendum censuit Philippus Rubenius in Electis suis, cui non accedo. probro magis τὸ ἈΡΜΙΣ. vel etiam τὸ ΗΜΕΡΙΣ, ut Gronovius explicat in Statium.’ *peregi* Leid. pr. Heinsius ad vulgatam *humeris subegi* firmandam ascripserat loca Claudian. de B. Get. 571. ‘molemque labantis Imperii fulcite humeris.’ et Vopisc. in Probo p. 236. ‘Sciendum tibi est tuis nunc humeris incubuisse rempublicam.’ et Ovid. l. II.

NOTE

107 *Brevior*] Minor, et breviores habens Imperii limites.

109 *Anci*] Ancus Martius fuit quartus Rex Romanorum, pauper quidem, si cum immensis Imperatorum divitiis census ejus comparetur.

111 *Quinti*] Lucius Quintius Cincinnatus ab agro evocatus, ut Dictator fieret, sua manu semen spargens inventus est.

Curii] Curius Romanus civis fortissimus et frugalissimus, Pyrrhum

Regem Epirotarum victum Italia expulit, Samnitum munera contempsit, sedens in scamno, rapasque in foco torrens.

112 *Dictator*] Lucius Quintius Cincinnatus, de quo supra modo diximus.

113 *Alter*] Aurora, Imperium Orientis, Constantinopolis, in qua imperabat Arcadius.

114 *Humeris*] Totis viribus, omni conatu.

Delph. et Var. Clus.

Claud.

2 A

Deseror. Emeritæ jam præmia nulla senectæ. 115
 Di, quibus iratis crevi, succurrite tandem:
 Exorate patrem; tuque o, quæ vecta per altum,
 Sponte Palatinis mutasti collibus Idam,
 Prælatoque lavas Phrygios Almone leones,
 Maternis precibus natum jam flecte, Cybele. 120
 Sin prohibent Parcæ, falsisque elusa vetustas

ces nulla est senectutis meæ defessæ. O superi, quibus indignantibus aucta sum, subvenite mihi tandem: rogate Jovem parentem; et tu, o Cybele, quæ advecta per mare ultro permutasti Idam montem, cum collibus Romanis, et abluis Leones Trojanos in Almone anteposito, nunc more filium Jovem precibus maternis. Sin fata

.....

Trist. ad Augustum. 221. 'Non ea te moles Romani nominis urgnet, Inque tuis humeris tam leve fertur onus.'—115 *et meritæ* Moret. sec. *tam* Rott.—116 *in terris* Put. *succurrere* Thnan.—117 *Exorata* vel *Explorata* Med. pr. *et si* Moret. sec. *O quæ sponte* Oisel. Pat. Med. sec. Exc. Cod. Rhem. *si vel quæ* Pric. *sic vel quæ* Florent. *quæ vecta per altum Sponte, &c.* Vat. pr. et tert. *si sponte per altum Vecta* Gesn. ed. Bipont. et Kœnig. *altum si sponte per o quæ* Vat. Livin. *altam* Leid. pr. Med. tert.—118 *Palestinas* Ambr. pr. *mutasti* Oxon. pr. *mutatis* Pat. Petav. sec. Med. tert.—119 *leras* Vat. sec. m. pr. Pric. *Stigio Salmone* Vat. tert. *Armone* Var. LL. ed. Antv.—120 *natum precibus* Mazar. *precibus natum omnes* Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. *Cybele* duodecim scripti et ed. Parm. *Cybelle* Gesn. et ed. Bipont.—121 *Sin* Moret. sec.

NOTE

115 *Emeritæ*] Bellicis laboribus defessæ senectutis, quæ mitius excipi deberet, instar emeritorum, qui post multos labores vacationem a ludis obtinnerunt.

116 *Quibus iratis*] Ego Roma, Diis iratis, crevisse videor, si tantam mihi concessere magnitudinem, ut fame pressa miserabiliter perirem.

117 *Exorate*] Precibus vestris evincite, expugnete, reddite propitium.

Vecta per altum] Tunc, o Cybele Deorum mater, quæ advecta mari mutasti Idam montem cum collibus Romanis. Cybele autem, seu Cybeles simulacrum advectum est ductu Claudia virginis Vestalis, quæ navim in qua illud simulacrum erat, adverso Tiberi, Zona sua traxit, 'precata propalam, ut ita demum sequeretur si sibi pudicitia constaret.' Suetonius.

118 *Palatinis*] Mons Palatinus Ro-

mæ, dictus primo *Palantium*, deinde *Palatium*: inde Palatinus.

Idam] Montem Phrygiæ, in quo Cybele colebatur.

119 *Almone*] Fluvius Romæ vicinus, in quo Cybeles simulacrum saxenim ablutum est a sacrificiis: qui mos quotannis renovabatur die 12. Aprilis, tumque Dea mitigari credita, et cum sordibus deponere quicquid malevolentie contra Romanos concipere potuisset. At simulacrum ablutum in urbem referebatur. Sed et Cybeles Sacerdotes fanatici et turpes.

Leones] Hi finguntur trahere currum Cybeles: quia Cybele, seu Vesta, seu Terra, mater communis omnium animalium.

121 *Parcæ*] Sen fata, quæ sunt etiam supra Jovem. Sed fatum illud nihil est aliud quam verus Deus, qui est supra omnes Deos.

Auspiciis: alio saltem prosternite casu,
 Et poenae mutatae genus. Porsenna reducat
 Tarquinius; renovet ferales Allia pugnās.
 Me potius saevi manibus permittite Pyrrhi: 125
 Me Senonum furiis, Brenni me reddite flammis.
 Cuncta fame leviora mihi. Sic fata, refusus
 Obtulit lacrymis. Mater Cytherea, parensque
 Flet Mavors, sanctaeque memor Tritonia Vestae.

vetant, et antiquitas decepta est auguriis fallacibus, saltem percellite me alia ruina, et commutate genus supplicii. Porsenna revocet Tarquinius: Allia redintegret fausta praelia: tradite me potius potestati Pyrrhi crudelis; tradite me furori Senonum, tradite me ignibus Brenni. Omnia sunt leviora mihi fame. Ita Roma locuta, siluit fletibus obortis. Venus mater flet, et Mars pater, et Pallas recordata

Si dno Vatt. Rott. Moret. sec. Med. quart. falsis elusa Farn. Moret. pr.—122 Auguriis Ms. Pulman. alios saltem Var. LL. ed. Antv.—124 remoret Leid. pr. revocet Vat. tert. Rott. feralis Put. Alea Tholos. Allia Florent. duo Med. tres Petav. Gallia Vat. sec. Pal. Put. Reg. Thuan. Oxon. pr. Ambr. tert. Gallia vel Allia Med. pr. Moret. sec. Lov. Mazar. pugnās Vat. pr. Florent. Oisel. vet. Gyr. Mazar. Vat. Livin. Exc. Cod. Rhem. tēdas Thuan. cades tres Vatt. Pal. Farn. Rott. pugnās vel cades Vat. tert. Put.—125 manibus saevi Lov. Med. quart. prosternite Pal. et quatuor Vatt. committite Pat. permittite Vat. pr. Pric. Oisel. Florent. Mazar. Vat. Livin. Heinsius ascripserat locum Spartian. in Didio Juliano: ‘Vespera in Senatum venit, totumque se senatui permisit.’ puni pro Pyrrhi Mazar.—127 meliora Vat. quint. Pat. Med. sec.

NOTÆ

122 *Auspiciis*] Duodecim vulturum, quos vidit Romulus antequam Romam conderet.

123 *Porsenna*] Rex Hetruriæ reducat Tarquinium superbum, et ejus filios libidinosos, quos mei cives ejecerunt.

124 *Allia*] Fluvius, qui influit in Tiberim, insignis clade Romanorum, qui ibi a Brenno Gallorum duce profligati sunt. Unde Lucanus: ‘Et damnata diu Romanis Allia fastis.’

125 *Pyrrhi*] Regis Epirotarum inter infensissimos Romanorum hostes reponendi.

126 *Me Senonum*] Senones, Brenno duce, Romam incenderunt.

127 *Cuncta fame*] Omnia mala potius feram, quam famem. Homerus, *ἅμῃ δ' ὀκτίστον θανάειν*, fame perire miscerrimum.

128 *Mater Cytherea*] Venus sic dicta a Cythera, insula contra Cretam, Veneri dicata: vocatur autem mater, quia Roma ex Ænea, Æneas ex Venere ducebat originem.

Parens Mavors] Mars pater erat Romuli, ac proinde Romanæ gentis. Multi ferre non possunt Deos flentes: sed tales erant Dii Homeric.

129 *Tritonia*] Pallas sic dicta a fluvio Tritone in Africa, quod primum virginali habitu ad hunc vel fluvium vel lacum apparuerit: qui fluvius vel lacus erumpit ex Palude Tritonide: hinc Pallas dicta *Tritonia*, et *Tritonis*, *idis*.

Vestæ memor] Palladium, seu Palladis simulacrum custodiebatur apud Virgines Vestales; ideo Tritonia seu Pallas recordatur Vestæ.

Nec Cybele, sicco nec stabat lumine Juno. 130
 Mœrent Indigetes, et si quos Roma recepit,
 Aut dedit ipsa Deos. Genitor jam corda remitti
 Cœperat, et sacrum dextra sedare tumultum:
 Cum procul insanis quatiens ululatus axem,
 Et contusa genas, mediis apparet in astris 135
 Africa. Rescissæ vestes, et spicea passim
 Serta jacent: lacero crinales vertice dentes,
 Effractum pendebat ebur, talique superbas

Vestæ sanetæ: neque Cybele manebat siccis oculis, neque Juno. Indigetes lugent, et ii, si quos Roma accepit, vel ipsa dedit. Pater Jupiter jam incipiebat molire pectus, et placare manu murmur sacrum, cum longe Africa concutiens Cælum lamentis horrendis, et laniata per genas, ostendit se in medio aethere: vestimenta ejus discepta, et sarta aristurum jacent, pecten scissus, et ruptum ebur suspendeba-

*****

Ambr. tert. modo pro mihi Tholos.—130 *Cybele sicco* Vat. Farn. Florent. Reg. Thuan. Mazar. duo Petav. quatuor Med. inc. Heins. ed. Parm. et Vicet. *sicco Cybele* Bonon. Tholos. Pat. Lov. Moret. sec. et Petav. sec. Ambr. tert. nus Heins. duo Oxon. Var. LL. e marg. Parm. Exc. Gevart. item Gesn. ed. Bipont. et Kœnig.—132 *corda* duo Vatt. et Med. Reg. Put. Bonon. Lov. Leid. pr. duo Oxon. totidem Ambr. tres Petav. Exc. Gev. Var. LL. ed. Antv. *corde* sex alii. *corda* vel *corde* Oisel. Med. sec. *remittit* ed. Vicet.—133 *sacrum* Flor. m. sec. *sacra* Med. quart.—135 *contusa* Vat. pr. et sec. Oisel. Petav. sec. *confusa* Farn. *concussa* viginti alii, item Exc. Gevart. *contusa* vel *concussa* Reg. Med. pr. *genis* Florent. m. pr.—136 *discissæ* Moret. pr. *decissæ* Moret. sec. *recissæ* Pal. Put. Petav. sec. Exc. Gevart. *descissæ* Vat. sec. Farn. *recissæ* vel *descissæ* Reg. *sparsim* octodecim scripti, ed. Vicet. Exc. Gevart.—138 *Et stratum* Exc. Læti et Ruben. *Et fractum* decem Codd. ed. Vicet. Var. LL.

NOTE

130 *Cybele*] Mater Deorum: nonnulli eam cum Vesta confundunt.

131 *Indigetes*] Homines præstantissimi, qui in Deorum numerum ascripti sunt: ut Romulus, &c.

Roma recepit] Roma, ut Cælum ali-quod, recepit gentium omnium de-victarum Deos, nequis scilicet rema-neret in urbibus aut provinciis suum honorem ulturus. Lepidam certe su-perstitionem! Roma tamen solum Hebræorum Deum non consecravit, quia is jubebat se coli solum, ceteris exterminatis; et Deum aliquem co-lere alio, quo ipse jussisset modo, nefas. At Romani plures Deos vole-bant, ut forte nullum haberent: sic

tamen apud eos omnium superstitionum colluvies confluerat.

132 *Aut dedit*] Roma dedit Romu-lum et Cæsares, qui inter Deos re-ferebantur.

133 *Sacrum tumultum*] Excitatum a Diis Romæ calamitatem indignan-tibus.

Dextra sedare] Mos eorum, qui e-rant locuturi. Lucanus: 'Dextraque silentia jussit.'

137 *Dentes, et ebur*] Id est, dentes eburnei, seu pecten eburneus, quo Africa utitur ad pectendos crines. Huic autem datur pecten eburneus propter Elephantos quos alit.

Irrupit clamore fores : Quid magne moraris
 Jupiter, avulso nexu, pelagique solutis 140
 Legibus, iratum populis immittere fratrem ?
 Mergi prima peto. Veniant prærupta Pachyno
 Æquora : laxatis subsident Syrtibus urbes.
 Si mihi Gildonem nequeunt abducere fata,
 Me rape Gildoni. Felicior illa perustæ 145
 Pars Libyæ, nimio quæ se munita calore
 Defendit, tantique vacat secura tyranni.
 Crescat zona rubens : medius flagrantis Olympi

tur ex capite lacerato : illa irruit in Cœli limina, hæc vociferans : Quare cunctaris, o magne Jupiter, laxare fratrem Neptunum indignantem in terras ruptis vinculis, et dissolutis legibus maris ? Posco prima submergi : erumpant maria præcipitantia ex Pachyno : oppida obruantur Syrtibus apertis. Si fata non possunt eripere mihi Gildonem, eripe me Gildoni. Illa regio Libyæ ardentis fortunatior est, quæ defensa ardore immodico tutatur se, quiescitque tuta a tyranno tanto. Zona

//////////

ed. Antv. *Effractum* viginti alii. *superbus* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Florent. cum glossa, i. e. *nobiles. supernas* Med. sec. m. sec. item Gesn. ed. Bipont. Kœnig. quod probare visus Heinsius, qui ascripserat seqq. sic vi. Cons. Honor. 95. 'seniore supernas Jam repetente plagas.' ubi similis varietas. et in carmine de piis Fratribus 28. 'documenta supernæ Justitiæ.' id est *cælestis*. et l. ii. de Raptu 239. 'quæ te fortuna supernis Abstulit?' et l. iii. Rapt. 107. 'Inque superna refer.'—139 *Inrumpit* Vat. sec. Moret. pr. *vias pro fores* Pric.—141 *Legibus* vel *Nexibus* Oisel. *populis* Exc. Læti. *terris* ed. Vicet. Colin. *terris* vel *populis* Exc. Pat. rec. *frenum pro fratrem* Pric. *freni* Var. LL. ed. Antv. m. pr.—142 *euncta peto* Ambr. pr. *præcepta* Med. pr. Cod. Barth. *Pachynno* Vat. pr. et sec. *Pachynon* Colin.—143 *laxatis* Exc. Læti. *lassatis* Oxon. sec. Med. tert. edd. Vicet. et Parm. *subsistant* Med. quart.—144 *nequeant* Ambr. pr. *obducere* Pat. *abrumpere* Exc. Læti.—145 *præustæ* Leid. pr. Oisel.—146 *nimio* Exc. Pat. rec. *medio* Pat. ed. Vicet.—147 *Defendat* ed. Vicet. *qua* Vat. pr. *tantique* vel *tandemque* Med. pr.—148 *Crescit* Petav. sec. Ambr. tert. Exc. Gevart. Med. tert. *Crescit* vel *Crescat* Reg. Oisel. *melius* Thuan. Mazar. Tholos. Vat. sec. Med. tert. Petav. sec. ambo Moret. tres Ambr. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *medius* vel *melius*

NOTÆ

140 *Avulso nexu*, &c.] Avulsis illis limitibus, qui quasi vincula mare retinent : et dissolutis illis legibus, quæ mare vetant transgredi terminos.

141 *Iratum fratrem*] Neptunum, qui ponitur pro mari.

142 *Pachyno*] Pachynus unus est ex promontoriis Siciliae, respicit Africam : hodie *Capo Passaro*.

143 *Laxatis Syrtibus*] Ita Syrtes Africae laxentur, et aperiantur, ut pateat via facilior undis erumpenti-

bus, et obrutæ urbes subsident. Syrtes dicuntur, ἀπὸ τοῦ σύρειν, trahere, quod naves trahere videantur. Avienus : 'Late trahit æquora Syrtis.'

145 *Perustæ*] Libyæ interioris, quæ perpetuis Zonæ torridæ fervoribus aduritur.

148 *Crescat*] Zona torrida, et totus ille circulus, quo illa continetur, crescat, et me quoque comburat, ut fiam sterilis. Imprecatio est.

Me quoque limes agat. Melius deserta jacebo
 Vomeris impatiens. Pulsis dominantur aratris 150
 Dipsades, et sitiens attollat gleba cerastas.
 Quid me temperies juvit? quid mitior æther?
 Gildoni fecunda fui. Jam Solis habenæ
 Bis senas torquent hyemes, cervicibus ex quo
 Hæret triste jugum: nostris jam luctibus ille 155
 Consenuit, regnumque sibi tot vindicat annos.
 Atque utinam regnum! privato jure tenetur,
 Exigui specie fundi, quod Nilus et Atlas

torrida augeatur: semita media Cæli urdentis rapiat me quoque. Felicius jacebo sterilis, non ferens vatum. Dipsades regnent, spicis remotis, terra siticulosa proferat cerastas. Quid salubritas profuit mihi? Quid acris lenior? Fertilis fui pro Gildone. Jam Sol cum loris volvit duodecim hyemes, ex quo tempore ferale jugum adhaerescit collo meo: ille jam senior factus est inter calamitates nostras, et per tot annos sumit sibi imperium. Et utinam imperium! quicquid est inter Nilum et Atlantem, occupatur lege privata, quasi campus par-

////////

Reg. Petav. pr. inc. Heins.—149 *Me quo* Bonon. *agit* Reg. *melius* Leid. pr. Oxon. pr. *melior* vel *melius* Vat. pr. *jacerem* Med. tert.—150 *dominetur* Vat. pr. *aratris* Vat. pr. et tert. Oisel. Med. quart. Pat. Mazar. Exc. Pat. rec. ed. Vicet. *aristis* octodecim alii, Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. Sched. Gud. *aratris* vel *aristis* Oxon. sec. Petav. tert. Florent.—151 *Dipsas* Vat. pr. et tert. m. pr. Florent. marg. Isingr. *Dasps* Med. quart. *Aspides* Thnan. *Cerastes* Med. quart. Moret. sec.—152 *ricit* Leid. pr. *inirit* Med. sec. *mitior acris* Pric. Mazar.—153 *fecunda fui!* cum nota interrogationis, Mazar.—155 *Hasit* Vat. sec. m. pr. *Hæret* vel *Hasit* Reg.—156 *Consenuit* vel *Consuevit* Vat. pr. *regnumque sui* Moret. pr. *regnum quod tot sibi* Vat. pr. *vindicat* Moret. pr. Exc. Gevart. *annos* Vat. pr. Oisel. m. pr. Vat. Livin. *annis* octo alii.—157 *privati* Thnan. *privati* vel *privato* Oxon. sec. *rurc terremis* Oisel. *jure tenetur* Vat. pr. et tert. Pat. Petav. sec. m. sec. Vat. Livin. *tenemur* tres Vatt. Pal. Farn. Rott. *tencrem* Moret. sec.—158 *Exilis* vel *Exigui* Put. Florent. *specie regni* Vat. pr. m. pr. *fundi specie* Put. Lov. Petav. sec. *speciem* Moret. sec. *fundi* vel *regni* Vat. tert. *qua* Ambr.

NOTE

151 *Dipsades*] Sunt serpentes dicti ἀνδ τοῦ δῆψαρ, *sitire*, quia ab his percussi, quo plus potant, plus sitiunt, sitique perennit.

Cerastas] Cerastæ sunt etiam serpentes, sic dicti, quod cornua exerant, κέρας cornu.

156 *Consenuit*] Alii legunt, *consuevit*, nec male: consuevit luctibus, ac proinde non movetur.

157 *Atque utinam regnum*] Si enim Rex esset Gildo, me blandius excipe-

ret, et huic parerem libentius; sed quis non doceat se servire prædoni immanissimo?

158 *Exigui fundi*] Quasi Gildo vilem vel parvam Africæ possessionem reputet.

Quod Nilus et Atlas] Immensa illa vastitas terræ, per quam Nilus et Atlas, Barce et Gades, Ganges et Ægyptus disjunguntur, servit prædoni Gildoni.

Dissidet : occiduis quod Gadibus arida Barce,
 Quodque Parætonio secedit littore Ganges, 160
 Hoc sibi transcripsit proprium. Pars tertia mundi,
 Unius prædonis ager. Distantibus idem
 Inter se vitiis cinctus : quodcumque profunda
 Traxit avaritia, luxu pejore refundit.
 Instat terribilis vivis, morientibus hæres, 165
 Virginibus raptor, thalamis obscœnus adulter.
 Nulla quies : oritur præda cessante libido :
 Divitibusque dies, et nox metuenda maritis.
 Quisquis vel locuples, pulchra vel conjuge notus,
 Crimine pulsatur falso. Si crimina desunt, 170

vus. Secundum quod Barce sitiens recedit a Gadibus occidentalibus, et secundum quod Ganges recedit ab ora Ægyptiaca, hujus sibi Gildo tribuit proprietatem. Pars tertia Orbis est campus latronis unius, ipse stipatus vitiis multum differentibus : quicquid rapuit immensa avaritia, dissipat luxu deteriore. Formidabilis est viventibus, hæres morientibus, raptor puellis, adulter infamis connubiis. Nulla est illi requies; deficiente præda, nascitur impudicitia: et dies timendus est locupletibus, et nox conjugibus. Quicumque est aut dives, aut cognitus formosa uxore, accusatur falso scelere. Si non sunt scelera, inritatus in convivium occiditur. Nullum mortis

//////////

tert. quo Lov. Var. LL. e marg. Parm.—159 Possidet pro Dissidet Leid. pr. duo Petav. occiduis ambo Moret. Ald. occiduus Exc. Læti. quodque Gadibus Florent. quo Var. LL. e marg. Parm. qua Ambr. tert. Barce Vat. pr. duo Med. Exc. Læti. Parce Lov. Bonon. Pat. tres Ambr. Parthe viginti Codd. Oxon. duo. Voss. duo. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv.—160 Quodque Parætonio Thuan. Ambr. tert. Phæretonio ed. Vicet. gurgite Exc. Cod. Rhem. pinguis pro Ganges Vat. pr. m. pr.—161 Hic sibi Rott. transscripsit vet. Gyr. transcribit omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott.—162 ager vel erit Oisel. Petav. tert.—163 quæcumque Put. Mazar. quocumque vel quodcumque Oxon. pr.—164 Tinxit Med. quart. profundit Pat.—165 risus pro vivis Moret. pr. Med. tert. unus ed. Vicet.—166 raptu Vicet.—169 pulchra vel conjuge quatuor Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. vel pulchra conjuge Vat. sec. Med. sec. Put. Mazar. Moret. pr. Ambr. sec.—170 desunt tres Vatt. Pal. Farn. Rott. desint duo Vatt. Med. tert. Reg. Tholos. Petav. pr. m. pr. duo Oxon. Var. LL. e marg.

NOTE

159 *Barce*] Oppidum Pentapoleos in Africa.

160 *Parætonio*] Ægyptiaco: nam Parætonium oppidum est Alexandriæ vicinum.

Ganges] De hoc sæpius alibi.

162 *Distantibus vitiis*] Avaritia et luxu quasi obsessus est, vel cinctus est atque septus; velut suis ipse, iisque

contrariis vitiis fortior; quasi vitia sint ejus comites et satellites.

165 *Morientibus*] Persequitur vi-
 ventes, quibus eripit bona: perse-
 quitur morientes, ut seipsum faciant
 hæredem: rapit puellas, conjuges,
 &c.

170 *Pulsatur*] Accusatur, everti-
 tur.

Accitus conviva perit. Mors nulla refugit
 Artificem: varios succos spumasque requirit
 Serpentum virides, et adhuc ignota novercis
 Gramina. Si quisquam vultu præsentia damnet,
 Liberiorve gemat, dapibus crudelis in ipsis 175
 Emicat ad nutum stricto mucrone minister.
 Fixus quisque toro tacita formidine libat
 Carnifices epulas, incertaque pocula pallens
 Haurit, et intentos capiti circumspicit enses.
 Splendet Tartareo furialis mensa paratu, 180

genus latet inventorem sceleris Gildonem: vestigat liquores diversos, et spumas lividas draconum, et herbas incognitas adhuc novercis. Si aliquis vultu arguat statum præsentem, et ingemiscat liberior, satelles sævus inter ipsa convivia exsilit nudo gladio ad arbitrium Gildonis. Quisque affixus lecto cum tacito metu gustat cibos mortiferos, et expallescent vacuat scyphos dubios, atque circumspicit gladios imminentes capiti. Mensa funesta refulget pompa inferna, exundans strage, crudelis

*****

Parm.—171 *Ascitus* Pric. *Ascitus* Bonon. *Arcitus* Var. LL. ed. Antv. *Adscitus* legebat Heinsius, et inter alia ascripserat locum Ovidii iv. Pont. Ep. ix. ‘Tu certe scis hoc Superis adscite videsque Cæsar.’—172 *fucos* Med. quart. *spunumque* Mazar. *reliquit* Tholos. Moret. pr.—173 *Serpentes* Pal. Med. pr. *adhæc* Put.—174 *damnat* Pric. Med. tert.—175 *Libertusve* Thuan. *gemit* Vat. tert. m. pr. *in ipsis* vel *eisdem* Oxou. pr. *in ipsis* vel *herilem* Reg. Oxon. sec.—177 *tacita* vel *tacitus* Thuan.—178 *Carnificis* Vat. quart.—179 *instantes capiti* Moret. sec. *lateri* Vat. tert. Pric. Oisel. Pat. Mazar. unus Heinsii. *lateri* vel *capiti* Vat. pr. Florent. Med. pr. Put. inc. Heius.—180 *feralis* Pric. Lov. et

NOTÆ

171 *Accitus conviva*] Invitatur in convivium, ubi vel gladio vel veneno, seu boletis pestiferis perit. Unde Distichum: ‘Defungi fungis hominem, Macrine, putas: Boleti leti causa fuere tui.’ Martialis tribuit hoc Distichum Cujacius.

172 *Artificem*] Gildo sævus mortis artifex scit omnes artes, quibus quis occidi possit; et nemo tam callidus est, ut effugere valeat ejus dolos.

174 *Gramina*] Herbas, venena, qualia nondum norunt novercæ, id est, teterrima. Notæ novercarum insidiæ. Ovidius: ‘Lurida terribiles miscent aconita novercæ.’

176 *Emicat*] Satelles ad arbitrium Gildonis emicat, ut occidat eum, qui liberior ausit gemere, et præsentem

rerum statum vel vultu arguere. Sic tyrannus flentes et gementes occidit; sic Caligula, Nero, et alii inter pocula occiderunt convivas.

177 *Fixus*] Quisque in lecto seu triclinio fixus, ac velut attonitus ob timorem gustat epulas, quæ sæpius necant comedentes, ideoque dicuntur *carnifices epulæ*.

178 *Incertaque pocula*] Dubia et accipitia: postquam enim ea quis haurit, dubitare potest, an non mortem simul hauserit.

179 *Intentos capiti*] Videt, metuitque enses capiti imminentes, instar Damoclis Horatiani, ‘Districtus ensis cui super impia Cervice pendet,’ &c.

180 *Tartareo*] Apparatu, qui convivas sæpius sub tartara mittat.

Cæde madens, atrox gladio, suspecta veneno.
 Ut vino calefacta Venus, tum sævior ardet
 Luxuries: mixtis redolent unguenta coronis.
 Crinitos inter famulos, pubemque canoram,
 Orbatas jubet ire nurus, nuperque peremtis
 Arridere viris. Phalarin tormentaue flammæ
 Profuit, et Siculi mugitus ferre juvenci,
 Quam tales audire choros. Nec damna pudoris

185

ob enses, timenda ob viris. Postquam amor incensus est vino, tunc libido atrocior inflammatur: coronæ fragrant unguentis permixtis. Gildo cogit incedere uxores viduas inter servos conatos et pueros symphoniacos, et arridere sibi post conjuges modo interfectos. Præstabat pati Phalarin, et supplicia ignium, et proferre batus tauri Siculi, quam adesse his saltationibus. Neque infamis jactura honoris, satis

////////

sic conjiciebat Heinsius.—181 *spectata* Pric. m. pr.—182 *vitro* Moret. sec. calefacta manus Tholos, tunc sævior Vat. tert. Farn. Pric. Florent. Thuan. Pat. duo Ambr. arguet Pric. Oisel. Mazar. Pat. Med. quart. ardet vel urget Florent. Put.—183 *redolet* Lov.—184 *Crinitus* Oisel. *Crinitos* Exc. Læti. famulos inter Vat. quint. plebemque Pat. Exc. Gevart. plebemque vel pubemque Put. coronam Farn. Thuan. canoram tres Med. decoram Vat. tert. Pric. Oisel. Med. sec. Vat. Livin. Mazar. Moret. sec. Exc. Cod. Rhem. et Ruben. ed. Vicet. decoram vel canoram Vat. pr. Florent. Put. Pat. item Exc. Pat. rec. Heinsius ad confirmandam lectionem decoram ascripserat locum Capitol. in Vero, ubi comissiones ejus describit p. 36. l. 75. 'donatos autem pueros decoros, qui ministrarent, singulis.' sc. convivis. utitur et voce decori passim. sic p. 39. l. 22. sic 'pueri decori' Spartiano in Heliogabalo p. 103. l. 42. notaverat tamen canoram rectum esse. vid. Casaub. ad Hist. Aug. p. 166. Salmas. p. 215.—185 *ornatas* Pat.—186 *Phalarin* omnes Vatt. Rott. Oisel. *Phalaris* Thuan.—187 *Profuit* Exc. Læti. *Præfuit* Vat. sec. Farn. Rott. Med. quart. ed. Vicet. *Profuit* vel *Præstitit* Ambr. sec. in margine item Vat. pr. manu Viri docti correctum *Præstitit. scire juvenci* Thuan. *Siculi Tyranni* Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv. m. pr.—188 *ambire choros* Mazar. *sonos* Put. *pudori* Ambr.

NOTE

182 *Vino calefacta Venus*] Quæ sine Cerere et Libero frigere solet.

183 *Coronis*] Coronæ redolent, suavissimumque afflant odorem, quia mistæ sunt unguentis, seu suffimentis: in conviviis autem veteres coronari floribus solebant, et ad voluptatem, et ad retundendos vini vapores.

184 *Crinitos*] Servos illos crinitos atque calamistratos antiqui magno pretio parabant, et epulis ministros præfiebant.

Pubemque canoram] Nec minore delectu conquirebant pueros symphoniacos, psaltriasque, et lasciva minis-

teria, ad cantus sensuumque voluptatem.

185 *Nurus*] Fæminas, uxores maritis orbatas; vel nurus proprie: quasi Gildo eas jubeat ire in conspectum socerorum, id quod est crudelius: easque jubeat sibi Gildoni arridere, quarum maritos modo occiderit: id quod est crudelissimum.

186 *Phalarin*] Tyrannum Agrigentorum in Sicilia, qui homines in tauro æneo inclusos flammis suppositis omni immanitate torrebat.

188 *Quam*] *Phalarin ferre profuit, quam choros*, intellige *profuit potius*.

Turpia sufficiunt. Mauris clarissima quæque
 Fastidita datur : media Carthagine ductæ 190
 Barbara Sidoniæ subeunt connubia matres.
 Æthiopem nobis generum, Nasamona maritum
 Ingerit : exterret cunabula discolor infans.
 His fretus sociis, ipso jam Principe major
 Incedit. Peditum præcurrunt agmina longe. 195
 Circumdant equitum turmæ, Regesque clientes,
 Quos nostris ditat spoliis. Proturbat avita
 Quemque domo : veteres detrudit rure colonos.
 Exiliis dispersa feror. Nunquamne reverti

est : illustrissima quæque femina contempta traditur Mauris. Matres Carthaginenses maritatae in luce mediae Carthaginis tolerant matrimonia barbara. Gildo obtrudit nobis Æthiopem pro genere, Namasonem pro conjugio : infans degenerans terreat ipsas cunas. Gildo stipatus fœderatis his monstris, et jam potentior est ipso Imperatore. Catervæ peditum procul antevolant : catervæ equitum cingunt eum, et Reges clientes, quos locupletat exuviis nostris : ejicit unumquemque ex avita domo : expellit agricolas antiquos suis prædiis. Errabunda agitor exiliis : an non

////////

tert.—190 *ducta* Rott.—191 *connubia* Exc. Gevart. *convivia* vel *connubia* Vat. pr. et tert. Oisel. Florent. Put.—192 *generum nobis* Med. quart. *Nasona* Put.—193 *exterret* Exc. Læti. et *terret* ed. Vicet. *discolor* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. *decolor* Ambr. pr. *degener* Vat. pr. et tert. Oisel. Mazar. Vat. Livin. Gesn. et ed. Bipont. *degener* vel *discolor* Florent. Med. sec. Put. inc. Heins. et Vat. pr. pro diversa lectione.—194 *Hic* Moret. pr. *Hic* vel *His* Oxon. sec. *populis pro sociis* Exc. Pat. rec.—195 *pecudum* Pat. *procurrunt* Tholos. *præcedunt* Mazar. Moret. pr.—196 *Circumstant* Moret. sec.—197 *proturbat* Vat. pr. Pric. Florent. duo Med. Put. duo Petav. Bonon. Tholos. Ambr. sec. Lov.

NOTE

Livius dixit ‘orationem precibus, quam jurgio similem.’ Tacitus, ‘pacem, quam bellum optabant.’

Choros] Cantus saltationesque impurissimas.

189 *Sufficiunt*] Nec satis est violasse pudorem feminarum nobilium ; cum Gildonis satiata est libido, fastidiuntur, Maurisque exponuntur.

191 *Barbara*] Matres Carthaginenses coguntur nubere barbaris : Sidoniæ autem dicuntur ab Urbe Sidone in Phœnicia, unde primi Carthaginiis incolæ advecti sunt.

192 *Æthiopem*] Æthiops dicitur ἀπὸ τοῦ αἰθερ, ardere, et δψ, ὄψος, vultus, quod hi vultu nigro, et velut adusto

sint.

Nasamona] Nasamones sunt populi Africae.

193 *Ingerit*] Obtrudit invitis ac repugnantibus.

Discolor] Alii legunt *Degcner*, i. e. Infans discolor, seu degenerans a colore et virtute parentum, qui eos terret, immo et ipsa cunabula non assueta his monstris terreat videtur.

194 *Sociis*] Æthiopibus et Nasamonibus superbiens, Regum ipsorum potentiam superare se putat.

196 *Reges clientes*] Quos in fidem et clientelam recepit : quod invidiosum est, tantum potuisse Gildonem.

199 *Exiliis*] Ego Africa sum dis-

Fas erit, errantesque solo jam reddere cives? 200
 Iret adhuc in verba dolor, ni Jupiter alto
 Coepisset solio: voces adamante notabat
 Atropos, et Lachesis jungebat stamina dictis:
 Nec te, Roma, diu, nec te patiemur inultam,
 Africa. Communiem prosternet Honorius hostem. 205
 Pergite securæ. Vestrum vis nulla tenorem
 Separat: et soli famulabitur Africa Romæ.

licebit unquam redire, ac restituere terris nostris cives vagantes? Mæror ulterius progredietur in sermonem, nisi Jupiter ex solio excelso incepisset loqui: Atropos imprimebat verba Jovis in adamante, et Lachesis insererat fila verbis jungendis: Neque feremus diu te, ait Jupiter, sine vindicta, o Roma, neque te o Africa. Honorius profligabit hostem utriusque. Itæ sine cura; nulla violentia sejunget vestram conjunctionem; et Africa obediens uni Romæ. Locutus est, et inspi-

////////

Vat. Livin. Exc. Læti et Gevart. perturbat duodecim alii.—200 *Fas erit?* Errantesque solo natali redd. cives Ambr. tert. atque solo natali Vat. sec. Moret. pr. Tholos. errantesque solo jam tres Vatt. me reddere Reg. Moret. sec. mihi reddere Rott. Med. sec. Exc. Gevart. atque ita conjecerat Heinsius.—201 *Isset* Exc. Læti, et Ruben. in multa dolor Thuan. ni Jupiter quatuor Vatt. duo Petav. et Heins. tres Med. Pric. Oisel. Florent. Reg. Pat. Ambr. sec. Mazar. Vat. Livin. non Jupiter Pal. n^o Jupiter Thuan. Petav. tert.—202 *notabat* Lov. Leid. pr. Vat. tert. ambo Moret. duo Oxon. Ald. Exc. Gevart. notavit Vat. pr. Oisel. Pat. notabat vel notavit Florent. Med. pr.—203 *urgebat* Med. quart. jungebat Exc. Læti. jungebat vel urgebat Exc. Pat. rec.—204 *Non te Roma*—non te Ambr. pr. inultam vel inultas Vat. pr.—205 *disperdet* Florent.—206 *nostrum* Pal. tenorem vel cruorem Oxon. sec.—207 *Separat* Mo-

NOTE

persa; id est, incolæ mei variis exiliis a Gildone dispersi sunt.

Nunquamne recerti? An non licebit civibus meis redire in Africam natalem? An non licebit eos exules restituere solo natali, seu patriæ?

201 *Iret adhuc*] Africa adhuc mærens pergeret loqui, nisi Jupiter ipse vetaret ac loqueretur.

203 *Atropos*] Una ex Parcis, sic dicta ab α sine, et τρέπεινvertere, quod hæc non possit verti aut mutari. Parcæ autem sunt Jovis amannenses; et ejus verba excerpunt, exscribuntque, et quo firmiora sint, in adamante notant atque incidunt.

Lachesis] Altera ex Parcis, dicta ἀπὸ τοῦ λαγχάνειν sortiri, quod sortia-

tur sen sorte trahat fila, simulque hominum vitam. Hæc vero jungebat nectebatque fila seu stamina, ad dicta Jovis simul jungenda, melius ut possent custodiri, quæ dicta Jovis sunt fata irrevocabilia. Statius: 'Grave, et immutabile sanctis Pondus adest verbis, et vocem fata sequuntur.' Alii fata supra Jovem constituunt, sed hoc liberum Poëtis in varietate fabularum.

206 *Pergite securæ*] Pergite esse securæ, et nihil de Gildonis tyrannide timete.

Tenorem] Vestram conjunctionem, vestram illam Romæ in imperando, Africæ in obediendo constantiam immutabilem, vis nulla separabit.

Dixit, et afflavit Romam meliore juvena.
 Continuo redit ille vigor, senique colorem
 Mutavere comæ. Solidatam crista resurgens 210
 Erexit galeam, clypeique recanduit orbis,
 Et levis excussa micuit rubigine cornus.
 Humentis jam Noctis equos, Lethæaque Somnus
 Fræna regens, tacito volvebat sidera curru.
 Jam duo Divorum proceres, seniorque minorque 215

ravit Romæ juventutem vegetiorem. Statim vis illa renovatur, et crines verterunt colorem senectutis: cristæ elatæ simul extulerunt cassidem firmam, et rotunditas scuti refulsit, ac celer hasta enituit, rubigine deteresa. Jam Somnus ducens equos humidis noctis, et habenas Lethæas, torquebat astra curru silente. Jam Theodosii bini, primores Divorum, et senior et junior incede-

//////////

ret. pr. m. sec.—209 *Continue* Thuan. *rigor* Ambr. sec. *rigorem* pro *colorem* Moret. pr. Vat. sec. Ambr. tert.—210 *solidatum* Lov. m. pr.—212 *conus* tres Vatt. Farn. Rott. Oisel. *cornus* Vat. pr. et tert. Pal. Pric. m. sec. Florent. m. pr. Pat. Lov. m. sec. Vat. Livin. *conus*, *cronus* vel *cornus* Med. pr.—213 *Humentes* Heins. Gesn. ed. Bipont. Kœnig. *Humentis* Vat. quint. Petav. pr.—214 *ferens* Pric. *gerens* Vat. pr. Oisel. Florent. marg. Isingr. Put. Pat. *gerens* vel *regens* Vat. pr. *volubus* Med. pr. unus Heins. *lapsu* Ambr. sec. *curru* Vet. Gyr. Vat. Livin. Pric. Oisel. Vat. pr. Florent. m. pr. *cursu* quatuor Vatt. Pal. Rott. *cursu* vel *curru* Put.—215 *Et jam* Oisel. *Jam duo* vel *Et jam* Vat. pr. *seniorque* Vat. pr. Oisel. Pric. Florent. Mazar. Pat. Exc. Cod. Rhem. *majorque* Gesn. et ed. Bipont. *majorque* vel *seniorque* Vat. tert. Med. pr.—

NOTÆ

208 *Afflavit*] Deorum afflatu omnia florescent.

209 *Vigor*] Vis illa antiqua Romæ renovatur, adeo ut crines qui modo erant cani, mutaverint colorem illum senectutis, et colorem juventutis induerint.

210 *Crista*] Crista, quæ dejecta erat a Roma seniore, quæ languida, ac debilis videri poterat, resurgit, et simul galeam ostendit erectiorem atque firmiorem: sic Poëtæ dant sensum rebus inanibus.

211 *Clypeique recanduit*] Orbis clypei refulsit, atque novo candore emicuit. Dicitur *clypeus*, vel *clipeus*: hic ἀπὸ τοῦ κλέπτειν, *tegere*, *furari*, quod tegat et quasi furetur oculis lævam hominis partem: ille dicitur ἀπὸ τοῦ γλύφειν, *sculpsisse*, quod cœletur in-

sculptis imaginibus, et præclaris in bello gestis: vel ἀπὸ τοῦ καλύπτειν, *tegere*, ita ut dicatur *clypeus* per synecopen, quasi *calupeus*.

212 *Cornus*] Arbor ex qua fiunt hastæ, lanceæ, tela: hic ponitur pro hasta aut lancea: causa pro effectu, materia scilicet pro materiato.

213 *Humentis*] Equos noctis rore madentis.

Somnus] Dens habitus ab antiquis; isque placidissimus; fingitur spargere ‘molles suasura papavera somnos,’ regere habenas Lethæas, hoc est, inducentes oblivionem; nam per somnum videas ‘corda oblita laborum.’ Somnus noctis frater. Τινὲς ἀδελφὸν τοῦ θανάτου τὸν ὕπνον ὀνομάζουσιν, quidam fratrem mortis somnum vocant: Athenagoras.

Theodosii pacem laturo gentibus ibant :
 Qui Jovis arcanos monitus, mandataque ferrent
 Fratribus, et geminis sancirent fœdera regnis.
 Sic cum præcipites artem vicere procellæ,
 Assiduoque gemens undarum verbere nutat
 Descensura ratis, cæca sub nocte vocati
 Naufraga Ledaï sustentant vela Lacones.
 Circulus ut patuit Lunæ, secuere meatus
 Diversos. Italas senior tendebat in oras :

220

bant, daturî pacem populis: qui Theodosii reportarent duobus fratribus secretas admonitiones, et jussa Jovis, ac stabilirent fœdera in duobus Imperiis. Ita cum turbulentæ tempestates superaverunt industriam gubernatoris, et navis perculsa agitatione continua fluctuum vacillat mox submergenda; Lacones Ledaï invocati inter caliginem obscuram, sustinent navim mox facturam naufragium. Ubi globus Lunæ apertus est, Theodosii fecerunt sibi vias varias: senior avus ibat in tractus

//////////

216 *Theodosius* Vat. sec. *Theodosii* Oxon. duo, Leid. Lovan. Vicet. Parm. *Theodosii* Leid. pr. duo Oxon. Ald. Junt. Gryph. Colin.—217 *arcanaque* Leid. pr. Oxon.—218 *saciarent* Ambr. pr. *sociarent* Vat. quint. atque ita conjecerat Heinsius. *regni* Oxon. pr.—219 *artem* quatuor Med. duo Heins. Reg. Pat. Thuan. Mazar. tres Petav. Exc. Læti, et Var. LL. e marg. Parm. *arcem* Pal. Oisel. Florent. Put. Isingr. Vicet. Parm. Ald. Junt. Colin. Gryph. *arcem* vel *artem* Lov.—221 *Descensura* duo Moret. Lov. Ald. Exc. Gevart. et Ruben. *Descensura* Exc. Læti. *Defensura* Rott. *Descensura* Vat. quart. *Desessura* legebant Heinsius. *quales sub nocte* Moret. pr. *rocari* Vicet. Parm.—222 *ostendunt bella dracones* marg. Isingr.—223 *ut Lunæ patuit* Vat. sec.—224 *ad oras* Pal. Farn. Rott. *in oras* Vet. Gyr. Moret. pr. Ambr. sec. Pat. Mazar. *ad arces*

NOTE

216 *Theodosii*] Theodosius major, seu senior avus; et Theodosius minor, sen junior, pater Arcadii et Honorii: neque Dii tantum dicuntur, sed proceres eminentes inter Deos: hunc fastum inexit Poëtarum Ethnicorum vel ambitio vel adulatio. Theodosius avus, vir bello strenuus: sed malevolorum invidia, et Valentis Imperatoris superstitiosa suspicione oppressus est. Etenim hic princeps audiens ab aruspibus sibi funestas fore literas, Θ. Ε. Ο. Δ. multos occidit, quorum nomina ab iis literis incipiebant, et inter eos Theodosium seniore, cujus caput Carthagine amputatum est.

218 *Fratribus*] Arcadio et Honorio.

Geminis regnis] Duobus Imperiis, Orientis et Occidentis, stabilirent pacem, quæ velut quodam fœdere immutabili rata et sancita floreret.

219 *Sic cum*] Hæc comparatio 'haud satis magna' visa est Scaligero patri.

222 *Ledaï Lacones*] Ut Castor et Pollux ex Jove et Leda geniti in Laconia Græciæ regione nautis sunt propitii, et pulsa tempestate navem sustentant, sic duo Theodosii, avus et pater, Reipublicæ navim fluctuantem servaverunt.

223 *Circulus*] Poëtæ finxerunt cir-

At pater, intrantem Pontum qua Bosphoros arctat, 225
 Arcadii thalamis, urbiq̃ue illapsus Eoæ.
 Quem simul ut vidit natus (nam clara nitebat
 Cynthia) permixto tremuerunt gaudia fletu,
 Complexuque fovens, quos non speraverat, artus,
 O mihi post Alpes nunc primum reddite, dixit, 230
 Unde tuis optatus ades? da tangere dextram,
 Qua gentes cecidere feræ. Quis tale removit
 Præsidium terris? ut te mortalia pridem
 Implorant, lugentque pium, fortemque requirunt!

Italia: sed pater, qua parte Bosphorus Thracius angustat mare ingrediens descendit in cubiculum Arcadii, et in urbem Orientis. Quem statim atque filius aspexit (etenim luna nitida micabat) latitia ejus horruit mistis lacrymis, et constringens amplexu corpus, quod non expectaverat, ait, O rediens ad me nunc primum post Alpes, unde venis expetitus a tuis filiis? permitte contingere manum, qua barbaræ nationes oppressæ sunt. Quis arerit te tantum columen a terris? Quomodo te homines mortales invocant jamdudum, et deflent ut clementem, et desiderant ut ge-

////////

duo Vatt. Moret. sec.—225 *intravit partem* Thuan. *intratum* Leid. pr. m. sec. *pontum* Vat. Livin. *portum* Leid. pr. cum viginti quinque aliis, item Ald. Lov. et Oxon. duo. *pontum* vel *portum* Petav. pr. Florent. Mazar. *Bosphoros* Vat. pr. Exc. Læti. *Bosphorus* Gesn. et ed. Bipont. *hastat* Med. sec. m. pr.—226 *illapsus* Vat. Livin. *inlapsus* Vat. pr. *elapsus* octodecim scripti, Ald. et ed. Vicet. *urbi delapsus* Med. sec.—227 *simul ut* Vat. quint. Pal. Farn. Rott. ed. Parm. *suus ut* Exc. Cod. Rhem. *sic ut* Vat. pr. et tert. Pric. Oisel. Mazar. Pat. *simul ac* Med. quart. Vet. Gyr. Lov. m. sec. Put. Leid. pr. Oxon. pr. Var. LL. e marg. Parm. Gesn. et ed. Bipont. *jum clara* Var. LL. ed. Antv.—228 *tenuerunt* Med. quart.—229 *Conspectuque conjecerat* Heinsius.—230 *tunc primum* Vat. tert. *nec primum* ed. Vicet. *primum* vel *pridem* Put.—231 *jungere* Vat. tert. Pal. Thuan.—232 *remotus* Florent. m. pr.—234 *implorant* Pat. *longeque*

NOTE

culum lunæ esse superis ad nos venientibus ostium ultimum: sub quo circulo posita sunt ea omnia, quæ sunt mortì obnoxia.

225 *Pater*] Theodosius pater Arcadii et Honorii.

Bosphorus] Thracius; ad quem est urbs Constantinopolis, ubi sedes Imperii *Eoi*; id est, Orientis, seu Auroræ. *Εως* et *Ἠὸς*, *Aurora*. Bosphorus dicitur quasi *βόος πόντος*, *transitus bovis*; quia mare ibi tam angustum est, ut bos hac transire queat.

228 *Cynthia*] *Luna* a Cynthio monte

Deli insula, ubi Diana nata est; quæ Diana eadem est ac *Luna*.

Tremuerunt gaudia] Arcadius ipse gaudens tremuit ob visum ex improviso patrem, quem non sperabat se visurum.

229 *Artus*] Non artus, quos mortui non habent, sed nescio quam paterni corporis imaginem.

230 *Post Alpes*] Ubi Theodosius tanta dederat virtutis documenta, ut supra diximus.

234 *Fortemque requirunt*] Ob tumultus secutos, quos tamen feliciter

Cui pater in tales rupit suspiria voces: 235
 Hoc erat? in fratres medio discordia Mauro
 Nascitur: et mundus germanaque dissidet aula?
 Gildonisque salus tanti sit palma furoris?
 Scilicet egregius morum, magnoque tuendus,
 Et cujus meritis pietas a fratre recedat. 240

nerosum! Ad quem Arcadium pater abruptit suspiria in hæc verba: Hoc erat! certamen oritur inter fratres, Mauro interposito, atque Orbis et Aula fratrum dissentit? An incolumitas Gildonis erit præmium tantorum odiorum? Est nempe ille excellens virtutibus, et conservandus ingenti pretio, ac dignus ejus virtute

//////////

Oisel. *lugentque* Vat. pr. m. pr. Pric.—235 *Tunc pater* Farn. *Tum* ed. Vicet. *Cum* Thuan. *Cui* Exc. Læti. *repi* Moret. pr. *rumpit* Thuan. *reddit* vel *rupit* Put.—236 *Hoc erat in fati*s. cum *τελεία στιγμή* vel signo interrogandi? Ambr. pr. Bonon. duo Med. Exc. Læti et Gevart. item Ruben. *in fratres?* duo Vatt. Put. Petav. sec. *fratres vel fati*s Reg.—237 *germana* Oxon. pr. Thuan. Mazar. *germanaque* Gryph. et Exc. Schott.—238 *Gildonisve* Farn. Florent. *Gildonisve* Gesn. ed. Bipont. Kœnig. *sit tanti* Vat. sec. *tanti sit* Florent. quatuor Med. Tholos. Ambr. tert. unus Heins. ambo Moret. Exc. Ruben. *sit palma* Leid. pr. Exc. Cod. Rhem. *sit vel sit* Put. *palma* Pric. Oisel. Oxon. sec. m. pr. Mazar. Petav. sec. vet. Gyr. Pat. duo Ambr. Exc. Læti, Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv. *caussa* quatuor Vatt. Pal. Farn. Rott. Ambr. tert. *caussa* vel *palma* Vat. tert. Med. pr. Florent. Put.—239 *Si licet* Farn. *timendus* ed. Parm. et Vicet. Exc. Læti. *tuendus* vel *timendus* Florent.—240 *Et quovis* ed. Vicet. *a fratre* Pric. *in fratre* Vat. pr. Oisel. Med. sec. Mazar. inc. Heins. Petav. pr. Ambr. et Moret. sec. Exc. Læti, Gevart. et ed. Parm. *infracta* quatuor Vatt.

NOTE

Stilicho compescuit.

235 *Rupit suspiria*] Pater Theodosius abruptit silentia imo pectore suspirans, et alloquens filium Arcadium.

236 *Hoc erat*] Ironica indignatio: quasi diceret: Hæc ergo erat causa, cur vobis fratribus tantum Imperium relinquere, ut inter vos dissensio excitaretur? 'Hoc erat alma parens quod me per tela, per ignes eripis,' &c. Virgilius.

Medio Mauro] Gildone interposito, quem aggrediebatur Honorius, sed Arcadius cum tutabatur, et ideo inter fratres nascebatur discordia.

237 *Germana aula*] Aula Orientis in urbe Constantinopoli, et Aula Occidentis in urbe Roma, quæ fratrum Aula una esse deberet, et uno animo administrari.

238 *Salus*] An salus Gildonis esse debet præmium, mercesque tantorum inter fratres odiorum, tantarumque cladum, Honorio illum lacescente, et defendente Arcadio, ut scilicet ab hoc contra illum ejus vita conservetur?

239 *Morum*] Virtutum, nam mores sunt omne genus virtutis. 'Maxima enim morum semper patientia virtus,' Cato. 'Egregiusque animi,' Virgilius: reticetur, *virtute*.

Magno] Pretio. Virgilius: 'Cum magno optaverit emtum Intactum Pallanta.'

240 *Pietas*] Gildo dignus est, qui efficiat, ut frater a fratre recedat, ut frater fratrem oderit? Pietas dicitur de Deo, de patria, de parentibus, de fratribus, &c.

In primo genitore, vide, civile calebat
 Dissidium. Dubio stabant Romana sub ictu.
 Quis procul Armenius, vel quis Mæotide ripa
 Rex ignotus agit, qui me non juvit euntem?
 Auxilio fovere Getæ, venere Geloni.
 Solus at hic, non puppe data, non milite misso,
 Subsedit, fluitante fide. Si signa petisset
 Obyia, detecto submissius hoste dolerem.

245

amor fratris avertatur a fratre. Considera primum in me patre tuo merita Gildonis. Bellum civile ardebat: res Romanæ stabant sub ictu ancipiti. Quis longe Armenius Rex, aut quis Rex incognitus in littore Mæotico vixit, qui non adjuverit me proficiscentem ad bellum? Getæ sustentarunt nos suis viribus, Geloni advenierunt: sed iste unus Gildo ambigua fide remansit, navi non ministrata, non missis militibus. Si ruisset in vexilla mihi contraria, minus irascerer, ipso hoste aperto.

//////////

Pal. Farn. Rott. *in fratre* et emend. *a fratre* Leid. pr. Exc. Ruben. *in fratre* vel *infracta* Florent. Thnan. *infracta*, *in fratre* vel *a fratre* Vat. tert. *fraterna* leg. Heins. *recedit* Vat. quint. Pat.—241 *rides* Med. quart. *videt* Pric. *vide* vel *vides* Petav. pr. *colebat* Med. sec. m. s.—242 *Discidium* triginta Codd. Exc. Gevart. male. vid. vs. 237.—243 *quis vel* Vat. sec. Pric.—244 *agit vel erat* Put. *non me juvit* Leid. pr. et viginti alii, ed. Parm. et Vicet. *me non adjuvit* Pal. Med. pr. *non me quis* Oxon. sec. *ricit* Petav. sec. *novit* pro *juvit* Florent. *egentem* Ambr. pr.—245 *auxilio* cum *σπρυμῇ*, Petav. sec. Heinsius ascripserat, [*juvet*] recte hæc leguntur; nil muta. sic et *jurare* absolute. Vulcat. Gallican. in Avidio Cassio: sed et aliis civitatibus, quæ illum juverant, ignovit. Val. Flacc. l. iv. 618. *hostemque juvabis Auxilio. fovere* Leid. pr. m. pr. Pric. Oisel. Ald. Exc. Læti. *favere* viginti duo alii, ed. Parm. et Vicet. *favere* vel *forere* Vat. pr. Put. *favere Geloni* Exc. Ruben.—246 *Solus at hic* marg. Parm. et Var. LL. ed. Antv. m. pr. *Solus adhuc* Vat. pr. Pric. Oisel. Exc. Ruben. ed. Parm. et Vicet. *pube* Thnan. Mazar. *puppe* vel *pube* Oxon. sec.—247 *tulisset* Pal. Med. pr. unus Heins. *petissent* Med. sec. m. pr.—248 *dejecto* Tholos. *defecto* Vat. pr. Oisel. Florent. m. pr. *detecto* Leid. pr. duo Oxon. *detecto* vel *dejecto* Ambr. sec. Heinsius ascripserat locum Lamprid. in Alexandro Severo. p. 120. ‘ne aliquando detectus capitali supplicio subderetur.’ et p. 129. ‘statim in furto detectus est.’ *dolorem* pro *dolerem* ed. Parm.

NOTE

241 *Vide*] In me patre tuo vide merita Gildonis, qui me solus non adjuvit, cum reges omnes me adjuverent.

Civile] Cum *Maximo* et *Victore*, qui a Theodosii virtute oppressi sunt. De *Maximo* supra; *Victor* autem erat hujusce filius: utrumque Theodosius in urbe Aquileia morte multavit.

242 *Sub ictu*] Imperium Romanum, quasi victima, stabat, et velut expec-

tabat ictum subitum, qui dubiam efficeret ejus salutem.

243 *Armenius*] Armenia est regio Asiæ.

Mæotide] Palus Mæotis est supra Pontum Euxinum, cujus ripam Mæotidem incolunt varii populi.

245 *Getæ, Geloni*] Sunt populi versus Septemtrionem.

248 *Detecto*] Hoste aperto. Alii legunt *defecto*, i. e. Ipso Gildone de-

Restitit in speculis fati, turbaque reductus
 Libravit geminas, eventu iudice, vires, 250
 Ad rerum momenta cliens, seseque daturus
 Victori: fortuna simul cum Marte pendit.
 Et si non cupidis essem præreptus ab astris,
 Exemplum sequerer Tulli, laniandaque dumis
 Impia diversis raptarem membra quadrigis. 255
 Germani nunc usque tui responsa colebat:
 En iterum calcat. Tali te credere monstro

At mansit in considerata sorte futura, et se junctus a cæteris pendit vires utrasque exitu judicaturus, cliens pro varietate rerum, et suscepturus partes victoris: fortuna ejus suspensa est una cum bello. Et si ego Theodosius non fuisset raptus a Cælo desiderante me, imitarer exemplum Tulli Hostilii, et traherem per quadrigas oppositus corpus impii Gildonis lacerandum sentibus. Ille ad hoc usque tempus venerabatur imperia fratris tui: ecce rursus proculcat ea. Apparas confidere tali

//////////

—249 Hic versus deest in Pat. *turbanque* Var. LL. ed. Antv. m. pr.—252 *cum Marte simul* *Fortuna* pendit Med. pr. Pal. Put. ed. Vicet. *fortuna prior* Mazar. una pro *simul* Thuan. mente Farn. Prie. Oisel. Florent. Mazar. Pat. vet. Gyr. Exc. Ruben. *Marte* Lov. Moret. sec. Exc. Gevart. *morte* ed. Vicet. *Marte* vel *mente* duo Vatt. Med. sec. Put.—253 *O si* Vat. tert. Pal. Farn. Prie. Rott. Oisel. Florent. Thuan. Mazar. Exc. Læti. *Ut si* Vat. quart. *Et si* Leid. pr. cum duodecim aliis, ed. Parm. et Vicet. *Sed si* Lov. vet. Gyr. Moret. sec. *Ac si* vel *O si* Var. LL. e marg. Parm. *præceptus* Farn. et unus Heins. *præruptus* Thuan. Vicet. Parm. *præruptus* Florent. m. pr.—254 *laniandaque* Vat. tert. Pat. *laniataque* viginti quatuor Codd. Exc. Læti, Var. LL. e marg. Parm. ed. Antv. et ed. Vicet.—255 *raptarem* decem scripti. *Raptarem* Exc. Ruben. ed. Vicet.—256 *calebat* Med. sec. m. pr.—257 *En* Vat. tert. Prie. vet. Gyr. Vat. Livin. *Nunc iterum* Leid. pr. cum viginti tribus aliis, Exc. Gev. Var. LL. e marg. Parm. et Ald. *Nunc* vel *En* Put. Num Ald. vitiose.

NOTE

ficiente, factoque hoste manifesto, minus dolerem; sed ferre non possum hominis perfidiam.

249 *In speculis fati*] Remansit, quasi speculaturus quod fatum, quæ sors futura esset belli, et pendit utriusque exercitus vires ex eventu judicaturus, et fortioris partes suscepturus. Cicero: 'Rex semper in speculis fuit.'

251 *Cliens*] Gildo scilicet imitans libræ ancipitis motum, clientem se profitebatur pro momentis, seu motu, seu varietate rerum atque temporum, adeo ut cûi fortuna, eidem ipse ad-

hæreret, et eo penderet, quo res melius verteretur.

252 *Fortuna*] Gildo fortunam suam suspensam tennit, nec cuiquam favit, donec sors belli remansit dubia atque suspensa.

253 *Præreptus*] Si non fuisset morte præreptus, et in Cælum ascriptus.

254 *Tulli*] Albani 'Fidenate bello missi in auxilium Romanorum ex fœdere, medii inter duos expectavere fortunam.' At Tullus Hostilius tertius Romæ Rex 'hoste victo raptorem fœderis Metium Suffetium,' seu

Post patrem fratremque paras? sed magna rependit,
Inque tuam sortem numerosas transtulit urbes.

Ergo fas pretio cedit? mercede placebit

260

Seditio? taceo, læsi quod transfuga fratris,

Quod levis ingenio. Quamvis discrimine summo

Proditor apporet suspensa morte salutem,

Nusquam gratus erit. Damnamus luce reperta

portento post patrem et fratrem? At vero Gildo reddit magna, et transmisit multa oppida in tuam partem. Aequitas igitur vincetur mercede? Perfidia placebit ob munera? Sileo, quod iste sit desertor fratris tui offensi, quod sit inconstanti indole. Etiam si tamen perfidus iste ingenti cum periculo afferat vitam quæ fluctuabat in morte, nunquam erit iucundus: vita restituta condemnamus proditi-

////////

calcat Farn. *calcat* vel *temptat* Pric. *reddere* Leid. pr. *tali sub iudice* Pat.—258 *fratrem patremque* duo Med. *matremque* vel *fratremque* Moret. pr. *rependis* Med. tert.—259 *tuas sortes* duo Vatt. Reg. Petav. pr. *addicit* pro *transtulit* Vat. quart.—260 *mens* pro *fas* Med. quart.—261 *Seditio* duo Vatt. Reg. inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm. *Proditio* Heins. Gesn. et ed. Bipont. *Proditio* vel *Seditio* Vat. pr. Petav. pr. *patris* Leid. pr. Petav. sec. Med. tert. Oxon. pr. Ambr. tert. Reg. Thuan. Tholos. tres Vatt. *fratris* vel *patris* Vat. pr. Farn. Pric. Med. pr. Petav. pr. Lov. item Moret. pr.—263 *apparet* Vat. pr. m. pr. Pric. *suspensa* cum glossa, i. e. *dilata* Florent. cum decem aliis. *suspensam* Ambr. sec. qui et *Marte* pro *morte* exhibet. *luce* vel *morte* Thuan. *suspensam* probat Heins.—264 *Nusquam* Leid. pr. *Nunquam* decem alii. *Nunquam* Gesn. ed. Bipont. Kœnig. *justus* pro *gratus* Var. LL. ed. Antv. *reperta* Oxon. pr. *recepta* vet. Gyr. Med. tert. Put. Petav. tert. *reperta* vel *retenta* Pric.

NOTE

Fufetium, 'religatum inter duos currus, pernicious equis distrahit: Albamque ipsam, quamvis parentem, æmulam tamen, diruit.' Florus. 'Raptabatque viri mendacis viscera Tullus Per sylvam, et sparsi rorabant sanguine vepres.' Virgilius.

258 *Post patrem fratremque*] Quos Gildo fefellit, elusit.

Sed magna] Objicitur, sed Gildo reddit Arcadio magnas urbes, et Africam ipsam Honorio ereptam parat ipsi tradere. Quasi vero id proditor faceret.

260 *Ergo fas*] Responsio: ergo fas seu æquitas vincetur mercede? Et placebit perfidia ob talia munera?

261 *Fratris*] Deseruit fratrem tuum, cujus erat cliens.

263 *Salutem*] Etsi de honore, de Imperio, de vita periclitemur, tamen non placet salus, quam attulerit proditor.

Suspensam salutem] Salus quæ suspensa sit et incerta, quæ vacillat modo casura morte impendente, non placet, si proditor eam afferat.

264 *Damnamus*] Nos certiores facti salutis, de qua desperaverimus, damnamus tamen eum, qui nos perfidia aliqua a periculo liberavit: placet enim aliquando perfidia, semper displicet perfidus. Augustus apud Plutarchum, ἐγὼ προδοσίαν φιλῶ, προδότας οὐκ ἐπαίνω: ego proditionem amo, proditores non laudo. Philippus proditores amabat, non proditores.

Perfidiam : nec nos patimur committere tali 265
 Hoc genus emtori. Cives cum moenibus offert?
 Hoc vendit patriam. Plerique in tempus abusi
 Mox odere tamen. Tenuit sic Graia Philippus
 Oppida. Pellæo libertas concidit auro.
 Romani scelerum semper sprevere ministros. 270
 Noxia pollicitum domino miscere venena
 Fabricius Regi nudata fraude remisit,
 Infesto quem Marte petit, bellumque negavit
 Per fumuli patrare nefas : duetosque Camillus

tionem; neque nos sinimus credere hanc gentem nostram ejusmodi emtori: iste proponit cives venales cum urbibus? iste vendit patriam. Multi abusi ad tempus, statim tamen oderunt: ita Philippus occupavit urbes Græcas, libertas eversa est pecunia Pellæa. Romani semper contemserunt ministros criminum. Fabricius, detecto dolo, remisit Pyrrho medicum promittentem dare virus mortiferum domino suo; quem Pyrrhum Fabricius laecessivit pugna infensa, et noluit conficere bellum

//////////

Oxon. sec. Claver. Barth.—265 ros Lov. Mazar. Ambr. sec. Vat. tert. concurrere vel committere Med. pr.—266 Hoc genus cum τελέα στήμη Vat. pr. offert Thuan. Petav. tert. effert Oisel. assuit Lov. m. pr. auferit Leid. pr. Oxon. pr. Moret. sec. Vat. tert. Reg. Petav. pr. affert decem alii. affert vel offert Med. pr. Oxon. sec.—267 Hic vendit Vat. quint. Exc. Læti. Et vendit Med. quart. Hæc Vat. tert. Petav. sec. Med. tert. Hoc Leid. pr. cum octodecim aliis, item ed. Vicet. populique Pal. duo Med. Moret. pr. m. sec. populique vel plerique Med. pr.—268 renuit Oisel. grata pro Graia Pal. Med. pr.—269 auro pro auro Thuan. —270 semper scelerum duo Vatt. Pric. Reg. Petav. pr. Moret. sec. prodidere marg. Isingr.—271 Pyrrho pro domino marg. Isingr.—272 mandata Moret. sec. fronte vel fraude Moret. pr. remittit Mazar.—273 infestum Tholos. infasto Reg. Oxon. pr. Var. LL. ed. Antv.—274 duetosque vel ductusque Mo-

NOTÆ

266 *Emtori*] Nec unquam nos patiemur hoc genus nostrum Imperatorium, hosce nostros filios, credere emtori perfido, qui vendet cives urbesque: non feremus hanc eis iniuri maculam, ut alter alterius Imperium minuat artibus cujuscunque proditoris.

267 *Abusi*] Multi ad tempus abusi proditoribus, mox tamen eos oderunt.

268 *Philippus*] Rex Macedonum, pater Alexandri, dictitabat nullam arcem esse inexpugnabilem, in quam introduci posset asellus auro onustus.

269 *Libertas*] Libertas Græcorum

perit, eversa est auro Philippi Pellæi, sic dicti ab urbe Macedoniæ Pella, Philippi et Alexandri natalibus incluta.

272 *Fabricius*] Cum vicina castra ipse Fabricius, et Rex haberent, Timochares medicus Pyrrhi, vel Nicias aniciens, nocte ad eum venit, promittens se Pyrrhum veneno occisurum, si sibi quicquam pollicitaretur: quem Fabricius vinctum reduci jussit ad dominum, Pyrrhoque dici, quæ contra caput ejus spoondisset. Hoc factum Cnrio tribuit Florus.

274 *Patrare*] Conficere, et ad finem perducere. Cicero: 'promissa

Trans murum pueros obsessæ reddidit urbi. 275
 Traduntur pœnis alii, cum prælia solvant;
 Hic manet, ut moveat. Quod respuit alter in hostem,
 Suscipis in fratrem. Longi pro dedecus ævi!
 Cui placet, australes Gildon condonat habenas,
 Tantaque mutatos sequitur provincia mores. 280
 Quaslibet ad partes animus nutaverit anceps:
 Transfundit secum Libyam, refluxumque malignus

per crimen scribi: atque Camillus restituit civibus obsessis pueros abductos ad se trans murum. Ceteri exponuntur suppliciis, cum dirimant pugnas: hic Gildo remanet, ut excitet bellum. Id aggredieris contra fratrem, quod alius renuit contra hostem: O opprobrium non visum longa ætate! Gildo dat Imperium meridiarum cui lubet, et provincia tanta obtemperat levitati inconstanti, quamcumque in partem mens dubia propendeat, transfert secum Libyam, et improbus ille præbet regnum

*****

ret. pr.—275 *Post murum* Pnt. *credidit* Pal.—276 *pradia* Med. sec. *præmia* Farn. Ambr. pr. *solvant* Pric. *solvant* vel *tollant* Vat. pr.—277 *Hæc* Var. LL. ed. Antv. *maneat* Vicet. Parm. *moveat* vel *moveat* Pnt. *quod respuit* decem Codd. *quem* Lov. Gesn. ed. Bipont. Kœnig. *in hoste* Thuan. Tholos.—278 *Suscipis* Reg. *Suspiciis* Med. sec. *in fratres* Thuan. *in fratrem* cum *τελειά σπινγῆ* Med. pr. Pnt. Lov. Ald. Exc. Gevart. cum signo interrog. Gesn. ed. Bipont. Kœnig. *pro dedecus* Vat. pr. *post dedecus* Pnt.—279 *Qui placet* Oisel. *cum donat* Pat. Moret. pr. *condonat* Pric. Oisel. Pat. m. sec. *cum prodit* inc. Heins. *cum tradit* viginti duo Codd. Var. LL. ed. Antv. *cum tradat* Farn. Reg. Moret. sec. *cum tradet* Vat. quint. *cum turbat* et *emend.* *tradat* Leid. pr. *contradit* Sched. Gud. *contradat* Med. quart. Exc. Gevart. *cum donat* vel *cum tradit* Pnt. *condonat* vel *cum tradit* Vat. pr. *condonat* vel *cum tradat* Florent. *cum donat* vel *condonat* Vat. tert. Heinsius *conji-*
ciebat num tradit. habenas? cum signo interrogationis, Petav. pr. *uti et vs.* *seq. mores?*—281 *Quascumque* Moret. sec. Exc. Gevart. *animus nutaverit* Vat. quart. et quint. *animum nutaverit* Leid. pr. Vat. tert. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Florent. Oxon. pr. Ald. *animus* vel *animum* Petav. pr. *animum* Reg. Pat. ed. Parm. *nutaverit* Vat. sec. Med. quart. tres Petav. ed. Parm. *mutaverit* decem alii. *animus nutaverit* vel *animum nutaverit* Vat. pr. Med. sec. *animis nutaverit* Lov. Heinsius legit *animi nutaverit* anceps.—282 *Transfundit* Pric. Exc. Læti. *Transfundit* Var. LL. ed. Antv. *Libyam secum* viginti octo

NOTE

patravit, id est, perfecit.

275 *Pueros*] Primorum urbis Faliscorum filios, quos ludimagister sermonibus variis pertrahendo usque ad castra Camilli perduxerat, ipsique Camillo prodiderat: sed hic vinctum ludimagistrum urbis proditorem ultra remisit, sicque Faliscos beneficio magis, quam armis superatos portas sibi pandere officiose coëgit.

276 *Solvant*] Medicus Pyrrhi, ludi-

magister Faliscorum rapiuntur ad pœnas, quod dolo et scelere tentent solvere et finire prælia.

278 *Longi ævi*] O dedecus tale, quale nec visum nec videndum est per longa sæcula.

280 *Mutatos*] Sequitur mutationem, et inconstantiam morum, levitatemque Panicam Gildonis.

282 *Refluxumque*] Gildo Maurus quocumque inclinaret, transfert secum

Commodat imperium. Mauri fuit Africa munus.
 Tollite Massylas fraudes : removete bilingues
 Insidias, et verba soli spirantia virus. 285
 Ne consanguineis certetur cominus armis,
 Ne, precor : hæc trucibus Thebis, hæc digna Mycenis ;
 In Mauros hoc crimen eat. Quid noster iniquum
 Molitur Stilichon ? quando non ille iubenti
 Paruit ? an quisquam nobis devotior extat ? 290

mobile. Africa fuit donum Mauri. Rejicite astutiam Massylam, rejicite dolos ambiguos, et sermones redolentes venenum loci. Ne pugnetur prope telis fraternis, ne quæso, pugnetur. Hæc prælia digna Thebis crudelibus et Mycenis : hoc seclis vertatur contra Mauros. Quid noster Stilicho machinatur injustum ? Quando non ille obedivit imperanti ? An aliquis est addictior nobis ? Ut taceam facta diversa,

//////////

Codd. *refugumque* Tholos. *malignis* Exc. Læti et Ruben.—283 *mundus* pro *munus* Moret. pr. m. pr. *Maurique fit Africa munus* legit Heinsius. In Vatic. quarto reliqua desunt usque ad lib. 1. in Entrop. sub finem.—284 *Massilias* duo Oxon. *Massalias* Pat. Lov. *Massylas* tredecim scripti et Exc. Cod. Rhem.—285 *doli* Pric. *soli* Leid. pr. cum viginti aliis, Exc. Gevart. Ald. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. *sperantia* Farn. *soli spirantia fraudes* Pat.—286 *Nec quatuordecim* Codd. Exc. Gevart. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv.—287 *Ne precor* octodecim scripti, Exc. Ruben. Læti et Pat. rec. m. sec. ed. Parm. *Nec precor* Vat. sec. *Hæc precor* Vat. sec. Med. quart. Reg. Ambr. pr. Moret. pr. duo Petav. et Oxon. ed. Vicet. *Deprecor* Farn. Med. tert. *Te precor* Med. sec. Moret. sec. *Ne precor* et m. sec. emend. *Hæc precor* Lov. *Ne precor* vel *Deprecor* Vat. pr. Pric. *Thebis trucibus* Pric. *vel digna* Pric.—288 *instauras* Var. LL. ed. Antv. *erit* Put.—289 *Stilico* Vat. sec. *Stilichon* Exc. Læti. *minanti* Var. LL. ed. Antv.—290 *aut quisquam* Moret. pr.

NOTE

Libyam, et simul Imperium, instar maris reflui, commodat, pro nutu id ut arenam trahens atque retrahens, et ex Africa donum faciens; quod mirum, Africam esse latronis munus.

284 *Massylas*] Massyli sunt populi Africæ, quos omnes arguunt ut perfidum, ut perniciosum, et fugiendum hominum genus; quorum verba venenata sunt, quia mira promittunt, moxque fallunt, ideoque bilingues dicuntur. Virgilius: 'Quippe domum timet ambiguum, Tyriosque bilingues.'

286 *Ne consanguineis*] Ne frater in fratrem pro Gildone arma capiat. Hæc enim tentabant vel Gildo vel

Entropius, ut fratribus inter se commissis securi forent.

287 *Thebis*] Prælia fraterna digna sunt Thebis, ubi Ethæocles, et Polyneices fratres inter sese crudelissime pugnarunt, et sese invicem occiderunt.

Mycenis] Hæc prælia digna sunt etiam Mycenis, ubi fratres itidem Atreus et Thyestes sese invicem odio nefario persequabantur. Thebæ et Mycenæ sunt in Græcia, hæc in Peloponneso, illa in Bæotia, unde Thebæ Bæotiæ dictæ sunt.

288 *In Mauros hoc crimen cat*] Solebant omnia mala precari hostibus.

Ut sileam varies, mecum quos gesserit, actus ;
 Quæ vidi post fata, loquar. Cum Divus abirem,
 Res inkompositas, fateor, tumidasque reliqui.
 Stringebat vetitos etiamnum exercitus enses
 Alpini odiis, alteraque jurgia victi
 Victoresque dabant. Vix hæc amentia nostris
 Excubiis, nedum puero rectore, quiesset.
 Heu quantum timui vobis, quid libera tanti
 Militis auderet moles, cum cæca remoto

295

quæ edidit mecum, dicam ea, quæ aspexi post mortem. Cum ego Divus fierem, deserui, confiteor, res inordinatas et inquietas. Tunc etiam exercitus ob seditiones Alpinas nudabat gladios illicitos, et victi et victores ricissim præbebant occasiones rixarum: hæc insania agre sedata fuisset nostris curis, et minus adhuc a puero gubernatore. Ah! quantum ego sollicitus fui pro vobis, ne multitudo tot militum, liberata metu Principis, tentaret aliquid, cum jam amens et gaudens effervesceret

//////////

haud quisquam legit Heinsius. vobis Tholos. nodis Exc. Ruben. ed. Parm. vobis vel nodis Exc. Læti. elementior Moret. pr. devinctior omnes Vatt. Pal. Farn. Rott. derotior Pat. et Ald. atque ita conjecerat Heinsius.—291 taceam Ambr. pr. mecum quos Vat. pr. et quint. Oisel. Mazar. Pat. Petav. pr. Vat. Livin. gesserat Lov. jusserit Ambr. tert. gesserit vel gesserat Florent.—292 loquar Voss. sequar vel loquar Reg.—293 timidusque ed. Vicet. Numidasque Moret. pr. m. pr. relinquit Vat. tert.—294 Stringebant etiam vetitos Ambr. pr. Var. LL. ed. Antv. etiamnum Pric. Exc. Læti. jam tunc Med. duo, Pat. jam nunc Pal. Med. pr. unus Heins. Exc. Gevart. etiam nunc duo Vatt. Farn. Oisel. Med. tert. ed. Vicet. etiam tunc Petav. sec. Lov. Leid. pr. Ald. etiam tunc Oxon. sec. Moret. sec. jam non Florent.—295 victis Med. tert.—296 dementia Moret. sec.—297 necdum sex Mss. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. victore Vat. quint. Thuan. Oxon. quiescit Leid. pr. m. pr. Oxon. pr. Moret. sec. Reg. duo Vatt. quiescet Vat. tert. Pal. Farn. Rott. Oisel. Vicet. quiescet Pric. Med. sec. m. pr. Mazar. Ambr. tert. Vat. Livin. Lov. ex emendatione, Exc. Læti, ac Ruben. Var. LL. e marg. Parm. quiescet vel quierit Vat. pr.—298 timui nobis Thuan. timui liber Vat. quint. qui Reg. quod duo Vatt. Pal. quid Leid. pr. et duodecim alii. quod vel quid Put. per Tholos. ne Pat. Ambr. sec. ed. Vicet. prælia vel libera Put. tanti Exc. Læti. tantum Pal. Med. pr.—299 carcere moto Vat. tert. Pric. Oisel. Florent. m. pr. Med. sec. Ambr. pr. Varr. LL. e marg. Parm. carcere moto, vel terra remoto, vel cæca remoto

NOTE

292 *Cum Divus abirem*] Cum ex vita abirem inter Divos referendus.

293 *Tumidas*] Res male quiescentes, et adhuc agitationem ostendentes instar tumidi maris.

295 *Alpinis odiis*] Remanebant adhuc semina odii Alpini; hoc est, quod Eugenius et Arhogastes excitaverant ad Alpes contra Imperium.

297 *Nedum puero*] Hos motus ego non potui sedare meis curis, meis excubiis; a fortiori puer rector Imperii sedare non potuisset.

298 *Libera*] Nequid moverent milites liberati metu Principis, qui eos sua auctoritate compescere poterat.

299 *Moles*] Multitudo, roburque militum.

Ferveret jam læta metu. Dissensus acerbus, 300
 Sed gravior consensus erat. Tunc ipse paterna
 Successit pietate mihi, tenerumque rudemque
 Fovit, et in veros eduxit Principis annos :
 Rufinumque tibi, quem tu tremuisse fateris,
 Depulit. Hunc solum memorem, solumque fidelem 305
 Exporior. Volui si quid, dum vita maneret,
 Aut visus voluisse, gerit : venerabilis illi,
 Ceu numen præsensque, vocor. Si tanta recusas,

pulso timore : discordia atrox inter eos erat, sed concordia atrocior contra Principem. Tum ipse Stilicho successit mihi amore patrio, et fovit te tenellum et ignarum, et educavit te ad legitimam aetatem Imperatoris ; et amovit Rufinum, quem tu turpiter tibi timori fuisse confiteris. Agnosco hunc Stilichonem solum gratum, et solum fidum : siquid volui, aut siquid visus sum voluisse, dum vita superesset mihi, ille facit. Ille me invocat, ut Divum verendum, ac præsentem :

////////

Vat. pr.—300 *jam læta* Ambr. sec. Med. quart. Vat. Livin. Var. LL. e marg. Parm. *tam læta* viginti Codd. Ald. et ed. Parm. *tum læta* Exc. Gevart. *tum* vel *jam* Med. pr. *læta* Thuan. *suis pro metu* Pric. *metu vel manu* Put. *novis dissensus acerbis* Oisel. *discessus* Thuan. *acerbis* Pric. *novis dissensus acerbis* vel *metu*. *dissensus ucerbus* Vat. pr.—301 *Sed* Med. quart. Exc. Gevart. *Et gravior omnes* Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *At gravior* Ambr. sec. inc. Heins. *confessus* Farn. *nunc* Med. sec. *nonne* leg. Heins. *iste* Vat. pr.—302 *miserumque rudemque* ed. Vicet.—303 *in certos* Rott. *veros i. e. legitimos* ascripserat Heinsius. *produxit* Thuan. *reduxit* Med. quart.—304 *quem te* Med. quart. *renuiss* Oxon. sec. m. pr. *metuiss* Thuan. *fremuiss* Rott. *timuiss* Florent. Petav. pr.—305 *Reppulit* Moret. sec.—306 *volui dum si quid* Oxon. pr. *fata manerent* Pat.—307 *vuleor voluisse* Vat. sec. *visus voluisse* Med. quart. *Ad jussus pro* Aut *visus* Thuan. *venerabilis ulli* Med. tert.—308 *numen præsensque* octodecim scripti. Exc. Læti. *præsens numenque* tres Vatt. Pric.

NOTE

300 *Dissensus*] Inter milites tumultuantes gravis erat dissensio, aliis alia volentibus ; sed gravior et magis timenda consensio, simulque periculum, ne spreta stirpe Theodosii, novum Imperatorem ingererent, ut sæpe ante a militibus factitatum.

302 *Tenerumque*] Arcadius tamen moriente Theodosio annum agebat vigesimum, sed quæ in tali ætate rerum experientia ? Huic erat nigra cæsaries, et prava statura, sed in pingendo vel scribendo magna dexteritas : hunc docuerat illustris sanctusque Senator Arsenius, quem non

modo sprevit, sed etiam in eum dira statuit. Qua de re cum cogitaret Arsenius, hanc vocem andivisse dicitur, ‘fuge, sede, tace.’ Hinc desertum petiit, sicque fugit, sedit, tacuit, et ob suam virtutem inter Sanctos est ascriptus.

303 *In veros eduxit*] Formavit annos tuos tales, quales esse debent anni Principis veri, Principis optimi.

304 *Tremuisse*] Erat certe, quod Arcadius timeret Rufinum ; nisi enim obstitisset Stilicho, Rufinus aut invasisset aut oppressisset Imperium.

308 *Præsens*] Numina antiqui pu-

At soceri reverere faces, at respice fratris
 Connubium, pignusque meæ regale Serenæ. 310
 Debueras etiam fraternis obvius ire
 Hostibus, ille tuis. Quæ gens, quis Rhenus et Hister
 Vos opibus junctos, conspirantesque tulisset?
 Sed tantum permitte cadat: nil poscimus ultra.
 Ille licet sese prætentis Syrtibus armet, 315
 Oppositoque Atlante tegat, licet arva referta

si renuis talia; honora saltem affinitatem soceri: considera saltem matrimonium fratris tui, et nuptias regias Serenæ meæ. Immo debuisses progredi oppositus hostibus fratris tui, ille tuis: quæ natio, quis Rhenus et Danubius sustinuissent vos conjunctos copiis, et consentientes? At putare solum ut Gildo opprimatur: nihil petimus amplius. Iste etiamsi muniat se oppositis Syrtibus, ac protegat se Atlante

~~~~~

Oisel. *numenque rocor præsens* Gesn. et ed. Bipont. *vocat* Med. quart. *si jussa* Oxon. pr. *recuses* Thuan. Mazar.—309 *Aut soceri* Pal. Pric. duo Med. Exc. Læti. *At* Leid. pr. Put. Mazar. Bonon. Tholos. Lov. Vat. Livin. duo Petav. totidem Ambr. Exc. Gevart. ed. Parm. *At vel Aut* Ambr. sec. *aut respice* tres Vatt. Farnes. Pric. duo Med. *at respice* Vat. Livin. Mazar. Florent. inc. Heins. *at vel aut* Vat. pr. duo Med. Pat. Ambr. sec. unus Heins. ed. Vicet.—310 *Connubium* Rott. *Conjugium* Pric. Oisel. Florent. Pat. *Conjugium vel Connubium* Vat. tert. Put. Med. pr. *pignusque meum* Med. sec. m. pr. *legale* Put. m. pr.—311 *hostibus ire* Obrius Med. sec.—312 *quis gens* Pal. Med. pr. *quis Rhenus* Leid. pr. et sedecim alii, item Exc. Gevart. *qui* edd. pleræque præter Vicet. Parm. Colin. *Rhetus* Var. LL. e marg. Parm.—313 *junctos* Vat. pr. Exc. Læti. *opibus junctis* Oisel. *victos* ed. Vicet. *junctos opibus* Moret. pr. *Vos conspirantes opibus junctosque* viginti quatuor Codd. Exc. Gev. Var. LL. e marg. Parm. Ald. ed. Vicet. nec non Var. LL. ed. Antv. *conspiratis vel conspirantes* Leid. pr. *tulisset* tres Vatt. Rott. *tulissent* Leid. pr. duo Vatt. Pric. Gesn. ed. Bipont. Kœnig.—314 *promitte* Lov. Ambr. pr. *dimitte* Pat. *cadat* Vat. pr. ed. Vicet. *cadet* plurima pars Codd. Ald. Exc. Gevart. *poscimus vel possumus* Lov.—316 *adamante tegat* Pric.

NOTÆ

tabant ubique præsentia, et nihil non videntia.

Recusas] Si non te movent talia monita, si non virtus Stilichonis, at saltem moveat te observantia ei debita, qui socer est fratris tui Honorii, quique te, ut pater, fovet; sicque avertaris a fovendo Gildone hoste publico.

309 *Soceri*] Vocat Socerum, qui erat socer, non Arcadii, sed Honorii.

Faces] Reverere affinitatem Stilichonis, qui per faces, hoc est, conjugium, dedit filiam Mariam conjugem

fratri tuo Honorio, cujus est socer.

310 *Serenæ*] Reverere nuptias regales Serenæ, fratris mei filiæ, sororisque tuæ patruelis, et filiæ meæ adoptivæ, quæ nupsit Stilichoni; et quæ tibi velut certum pignus esse deberet et mei et tui in Honorium Stilichonemque amoris.

311 *Debueras*] Debuisses, o Arcadi, proficisci contra hostes fratris Honorii, et ille contra tuos.

315 *Syrtibus*] De his supra alibi.

316 *Atlante*] Hic mons est Mauritaniæ in Africa.

Anguibus, et Solis medios objecerit æstus :
 Novi consilium, novi Stilichonis in omnes
 Æqualem casus animum : penetrabit arenas :
 Inveniet virtute viam. Sic Divus : et inde 320
 Sic natus : Jussis, genitor, parebitur ultro.
 Amplector præcepta lubens : nec carior alter
 Cognato Stilichone mihi. Commissa profanus
 Ille luat : redeat jam tutior Africa fratri.
 Talia dum longo secum sermone retexunt, 325
 Hesperiam pervenit avus, castumque cubile
 Ingreditur, Tyrio qua fusus Honorius ostro

objecto: etiamsi iste opposuerit agros plenos serpentibus, et calores ardentissimos Solis: cognosco prudentiam Stilichonis, cognosco fortitudinem ejus parem casibus cunctis: perdet arenas, reperiet iter virtute sua. Ita Theodosius Divus locutus est, et ita deinde filius ejus Arcadius dixit: Sponte obediunt imperiis tuis, o pater: recipio volens mandata tua: neque alius est mihi dilectior Stilichone affini: iste impius Gildo puniatur ob delicta: Africa jam securior restitatur fratri meo Honorio. Dum hæc Theodosius pater et Arcadius revolvunt inter se verbis multis, Theodosius arces attigit Italian, et intrat cubiculum pudicum in quo Ho-

Ambr. pr. Med. sec. *Atlante vel adamante* Moret. sec. Exc. Pat. rec. *regat* pro *tegat* ed. Vicet. *arma* Rott. Med. sec. m. pr. Petav. sec. Exc. Gevart. *arma* vel *arra* Lov.—317 *mediis objecerit* Rott. Med. sec. m. pr. *objecerat* Vatic. pr. m. pr. *ictus* pro *æstus* Lov. m. pr.—318 *Stilichonis* Vatic. pr. et sec.—321 *Sic gnatus* Vatic. prim. et Oisel. *parebitur* Vatic. prim. et tert. Florent. Vat. Livin. ed. Parm. *parebimus* duo Vatt. totidem Oxon. Pal. Farn. Rott. Moret. sec. Lov. Ald. Vicet. Gryph. Var. LL. e marg. Parm. item ed. Antv. *parebimus* vel *parebitur* Put.—322 *non carior* Med. quart.—323 *Cognatus* Moret. sec. *Stilicone* Vat. sec. *promissa* vel *commissa* Reg. *luat ille profanus* Commisum Med. sec.—324 *mitior* Pat. Ald. *Africa* tres Vatt.—325 *secum longo* Vat. quint. Med. tert. Put. *retexunt* Florent. Oisel. Pat. Vat. Livin. *volutat* ed. Vicet. *volutant* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Moret. sec. *volutant* vel *retexunt* Vat. pr. et tert.—326 *convenit* Vat. pr. m. pr.—327 *Tyrio qua* Vat. pr. *fusus* Florent. Med. quart. Mazar. inc. Heins.

NOTÆ

317 *Anguibus*] Africa scatet omni serpentum genere; quorum pulchra descriptio apud Lucanum l. ix.

Medios] Licet se abscondat in regionibus Zonæ mediæ, seu torridæ subiectis, ac perinde in locis quæ ardentissimo Solis calore torrentur.

319 *Æqualem*] Novi fortitudinem et prudentiam Stilichonis nihil non posse aggredi, sustinere, vincere.

Penetrabit] Permeabit deserta arenosa Africa, et nihil tam arduum est, quo non penetret ejus virtus. 'Invia virtuti nulla est via.' Ovidius.

323 *Profanus*] Impius, qui violat sacra Imperatoris sui majestatem.

327 *Ostro*] Vestes purpureæ antiquis pro stragulis erant in lectis sternendis. Purpura Tyria in pretio

Carpebat teneros Maria cum conjuge somnos.

Assistit capiti: tunc sic per somnia fatur:

Tantane devictis tumuit fiducia Mauris, 330

Care nepos? iterum post me conjurat in arma

Progenies vesana Jubæ, bellumque resumit

Victoris cum stirpe sui? Firmumne jacentem

Obliti, Libyam nostro sudore receptam

Rursus habent? ausus Latio contendere Gildon? 335

Germani nec fata timet? Nunc ire profecto

Nunc vellem, notosque senex ostendere vultus.

norius cubans in purpura Tyria fruebatur sapore dulci cum uxore Maria. Astat prope caput ejus: tum ita alloquitur cum in somnis: An confidentia tanta cepit Mauros subactos, O nepos dilecte? Post praelia mea genus insanum Jubæ rursum conspirat in certamina, et instaurat pugnas cum prole domitoris sui? An obliti sunt Firmum tyrannum deletum? possident iterum Libyam restitutam nostris laboribus? Gildo audet pugnare contra Italiam? neque metuit calamitatem fratris sui? Nunc certe, nunc ego senex arderem proficisci, et ostentare illi ora cognita.

////////

Exc. Læti, ed. Parm. *fortis* octodecim alii, Exc. Ruben. Var. LL. ed. Antv. ed. Vicet. *fulsus* Moret. sec. *fortis* vel *fusus* Put.—329 *Adstitit et capiti* Reg. tum Med. quart.—330 *devictis tenuit f. Mauris* vet. Gyr. *devictis tumuit f. M.* duodecim scripti, Exc. Læti, Var. LL. e marg. Parm. item ed. Antv. *devictos tumuit f. Mauros* ed. Vicet. *devictos* Put. *timuit* Med. tert. Oxon. sec. *timuit* vel *tenuit* Med. pr. *devictis tumuit dementia M.* Reg. *devictos tenuit f. M.* Heins. Gesn. ed. Bipont.—331 *conjuret* Thuan.—332 *resumat* Thuan. *resumsit* Tholos.—333 *Victori* Moret. pr. *Firmum jacentem* Med. quart. *fratremne* Florent. m. pr. Petav. pr. Thuan. cum glossa i. e. *Firmum*.—335 *Rursus habent* Exc. Schott. in quibus Gronovius ascripserat legendum forte *arent: an sub Latio pro ausus Latio* Leid. pr. *Gildon* Exc. Læti. *Gildo* vel *bello* Oxon. pr.—336 *nec* Vat. Livin. *non* Moret. sec. Ald. *nunc* inc. Heins. qui inde *nunc* corrigebat. *facta* Pal. Farn. Pric. Petav. tert. Lov. m. pr. Oxon. marg. *Isiugr. fata* ed. Vicet. et Parm. *fatu* vel *facta* Med. pr. Oxon. sec. *non ire* ed. Vicet. *scire* Med. tert. *ipse* Pat. *ire* vel *ipse* Vat. tert.—337 *senes* Reg. Petav. sec.

NOTÆ

fuist: dicitur ab Urbe Tyro in Phœnicia.

330 *Tantane*] Alludit ad illud Virgilii: ‘Tantane vos generis tenuit fiducia vestri!’

331 *Conjurat*] Quasi non tam bellum sit, quam conjuratio. ‘Sic tamen Virgilius: ‘motu Conjurat trepido Latium.’

332 *Jubæ*] Hic Rex erat Mauritaniae in Africa.

333 *Firmumne*] *Firmus* Gildonis frater insoleus Tyrannus *Zamam* fra-

trem peremerat, et ne, ut contumax, damnatus perimeretur, a Romanis desciverat; hinc pressus a Theodosio seniore homo crapulae deditus, in mortem ruit voluntariam.

336 *Germani*] Neque Gildo timet fatalem casum *Firmi* fratris sui, qui a Theodosio seniore debellatus est.

337 *Notosque*] Quasi solo vultu posset profligare Gildonem: et re quidem ipsa aiunt in Theodosio avo fuisse Martiam vultus torvitatem.

Nonne meam fugiet Maurus, cum viderit, umbram?
 Quid dubitas? exsurge toris: invade rebellem.
 Captivum mihi redde meum: desiste morari. 340
 Hoc generi fatale tuo; dum sanguis in orbe
 Noster erit, semper pallebit Regia Bocchi.
 Iungantur spoliis Firmi Gildonis opima.
 Exornet geminos Maurasia laurea currus.
 Una domus toties una de gente triumphet. 345
 Di bene; quod tantis interlabentibus annis
 Servati Firmusque mihi, fraterque nepoti.
 Dixit, et afflatus vicino sole refugit.

An non Gildo Maurus effugiet cum aspexerit vel speciem meam? Quid eunclaris, O Honori? surge ex thalamo, aggredere rebellem Gildonem. Restitue mihi captivum meum: noli cunctari. Hoc munus est fatale gentis tue: dum genus nostrum regnabit in mundo, palatia Bocchi perpetuo extimescent. Opima spolia Gildonis jungantur cum exuviis Firmi. Laurus Mauriana decoret currus duos: una domus triumphet toties de stirpe una. O Superi, bene fecistis! quod spatio tot amorum interfluentium reservati sunt, et Firmus mihi, et Gildo Firmi frater nepoti meo Honorio. Sic Theodosius avus locutus est, et mox tactus radiis Solis

~~~~~

inc. Heins. *senes* vel *senæ* Oxon. pr.—338 *Nunne* Petav. tert. *fugiet* Moret. sec. *fugeret* Thuan. unde Heinsius legebat *fugiat, cum viderit* Put.—339 *dubitas* exire Mazar. *invadere bellum* Vat. pr. et tert. Oisel. Mazar. *invade rebelles* Leid. pr. et viginti octo alii. Oxon. uterque. Lov. Ald. Parm. Vicet. Junt. Colin. Var. LL. ed. Antv. *invadere bellum* vel *invade rebellem* Put. Florent. —340 *Captivum* Farn.—341 *in urbe* Reg. orbe vel urbe Oxon. sec.—342 *pallebit* Vat. sec. Ambr. tert. Voss. pr. et alter a m. s. *pallebit* vel *parebit* Petav. pr. *Bocchi* Vat. pr. Lov. duo Med. *Bocci* Vicet. *Boci* Parm. *Bacchi* Var. LL. ed. Antv.—344 *Exornet* Put.—345 *triumphat* Farn.—346 *armis* Lov.—347 *Servatus* Thuan. Var. LL. ed. Antv.—348 *afflatus vicino* Tholos. Vat. Livin.

NOTÆ

341 *Fatale*] Hoc munus a fatis concessum est generi Theodosiorum, ut vivant Mauros, Firmum, Gildonem, aliosque, qui Bocchi Mauritanie Regis Palatium occupant.

342 *Pallebit*] Non Regia pallebit, sed ii Reges qui sunt in Regia extimescent pallescentque. Sic ponitur continens pro contento, et effectus pro causa, quia pallor est timoris effectus.

343 *Opima*] Opima spolia sunt ea quæ dux duci eripit.

344 *Laurea*] Currus triumphales

lauro ornabantur.

346 *Di bene*] Gloriæ nostræ consuluerunt, quod mihi avo Firmum Tyrannum vincendum dederunt; quodque triginta circiter annis elapsis, tibi nepoti Gildonem Firmi fratrem superandum reservarunt.

348 *Afflatus*] Impulsus radiis Solis appropinquantis; tamdiu enim umbræ versari poterant cum mortalibus, quamdiu Sol non oriretur; tum enim evanescebant. Virgilius: 'Et me sævus equis oriens afflavit anhelis.'

At juvenem stimulis immanibus æmula virtus
 Exacuit: jam puppe vehi, jam stagna secare 350
 Fervet, et absentes invadere cuspide Mauros.
 Tum jubet acciri socerum, dextramque vocato
 Conserit, et quæ sit potior sententia, quærit.
 Per somnos mihi, sancte pater, jam sæpe futura
 Panduntur, multæque canunt præsagia noctes. 355
 Namque procul Libyco venatu cingere saltus,
 Et juga rimari canibus Gætula videbar.
 Mœrebat regio sævi vastata Leonis
 Incursu: pecudum strages, passimque juveni

appropinquantis exacuit. Sed fortitudo imitatrix excitat juvenem Honorium stimulis ingentibus: jam ille ardet ferri navibus, jam findere aquas, et aggredi gladio Mauros remotos. Tum imperat advocari socerum Stilichonem, et jungit dextram cum eo accito, ac petit quod consilium sit melius. Res venturæ jam aperiantur mihi per somnia, o Socer venerande, et noctes plures cantant mihi certa præsagia. Etenim mihi videbar circumdare in venatione sylvas Libycas longe, et vestigare cum canibus montes Gætulicæ: tractus ille squalebat depopulatus excursionibus leonis crudelis: cædes pecorum cernebantur et tauri semianimes undique,

////////

divino Vat. sec. recessit Med. quart. Pat.—350 quippe Lov. m. pr.—351 Ardet Pat.—352 Tunc Vat. quint. Tum Leid. pr. et septem alii, item Exc. Ruben. valet Florent. m. pr. ac sciri Pric.—253 melior Pal. Med. pr. Petav. tert. ambo Moret. unus Heins.—354 care pater Pal. Med. pr. unus Heins. parens Ambr. sec. inc. Heins. qui ascripserat seqq. modus loquendi usitatus: Vopisc. sub finem Taciti pag. 233. ‘Claudius Capellianus Cercio Metiano S. Obtinuius, pater sancte, quod semper optavimus.’ et ibidem: ‘Antronio, iusto patri, Autronius Tiberianus S. Nunc te, pater sancte, interesse decuit senatui amplissimo.’ sic SOCER SANCTISSIMUS, vetus Inscriptio apud Castalion. p. 79. in Rutilium. tam sæpe Var. LL. ed. Antv. persæpe Moret. sec.—355 multasque Vat. pr. m. pr. Pric. m. sec.—356 Jamque procul duo Vatt. Ms. Pulman. et Barth. videor mi Petav. sec. Thuan. qui tamen et venatu exhibet. visus distringere Mazar. Exc. Cod. Rhem. Isingr. venatu cingere vel visus distringere Vat. pr. Pric. Oisel. Florent. m. pr. Put.—358 Mœrebat vel Mærebar Exc. Læti.—359 Incursu et pecudum Thuan. sparsimque idem Thuan. pro juveni

NOTÆ

349 *Stimulis immanibus*] Ingentibus, sævis, ad cædem et sanguinem impellentibus.

Æmula] Virtus, seu fortitudo æmula, atque imitatrix virtutis Theodosii, inflammatur Honorium.

351 *Absentes*] Honorius tanto Martio œstro percitus est, ut in Mauros, licet absentes ac remotos, con-

vertat mucronem, aut jam se convertere putet. ‘Sævit in absentes’ Virgilius de lupo furente in agnos inclusos, et muro remotos.

354 *Sancte*] Sanctus est venerandus, quem qui violat capitali supplicio puniri debet. Justinianus de rerum divis. §. 10.

Semineces, et adhuc infecta mapalia tabo, 360
 Sparsaque sanguineis pastorum funera campis.
 Aggredior latebras moustri, mirumque relatu
 Conspicio. Dilapsus honos: cervice minaces
 Defluxere jubæ: fractos inglorias armos
 Supposuit, servile gemens, ingestaque vincla 365
 Unguibus, et subitæ collo sonuere catenæ.
 Nunc etiam paribus secum certare tropæis
 Hortator me cogit avus. Quonam usque morati

et tuguria adhuc commaculata sanie, et cadavera pastorum disjecta in agris cruentatis. Invado iatibula portenti, et video rem admirabilem dictu: decus ejus evanuit: villi formidabiles demissi sunt in collo. Ipse inhonorus subiecit humeros subactos ingemiscens serviliter: et compedes injectæ unguibus ejus, ac catenæ repentinae resumerunt super cervicem. Nunc etiam avus Theodosius snasor impellit me pugnare secum pro victoriis similibus: quo fine nos semper lentī hæremus?

////////

vienti Vicet. vitiose.—360 *sed adhuc* Leid. pr. *infecta mapalia* Put. Leid. pr.—361 *corpora* Pric.—363 *Aspicio* Ambr. pr. *Conspicio* vel *Concipio* Petav. pr. *delapsus* Reg. Thuan. Oxon. sec. Petav. tert. Mazar. *honor* Farn. Pric. Bonon. Ambr. pr. Oxon. sec. Med. tert.—364 *strictos* Med. quart. *fractosque* Florent. Pat. Lov. m. pr. edd. Parm. Junt. Ald. Colin.—365 *injectæque* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *ingestaque* Med. tert. Petav. sec. m. pr. Bonon. Moret. pr. m. sec. duo Oxon. *incensaque* Var. LL. ed. Antv.—366 *collum* Ambr. pr. *sonuere* quatuor Med. Mazar. unus Heins. Exc. Læti et ed. Vicet. *subiere* duo Oxon. duo Leid. Lovan. et alii, item Var. LL. ed. Antv. *sonuere* vel *subiere* Vat. pr. Put.—367 *triumphis* Farn.—368 *Hortator* Florent. Mazar. Vat. Livin. ed. Parm. *Hortatur* Vat. tert. Pric. Put. *Hortatu* Leid. pr. et triginta alii, Exc. Cod. Rhem. Var. LL. e marg. Parm. Ald. et ed. Vicet. *Hortator* vel *Hortatu* Med. sec. *Hortatur* vel *Hortatu* Vat. pr. *tangit acus* Leid. pr. Ambr. sec. inc. Heins. *cogis* ed. Vicet. *morari* Vat. pr. Exc. Læti. *remoti* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Oisel. *remote* Petav. sec. *remoti* vel

NOTÆ

360 *Mapalia*] Sunt casæ pastorum Libycorum, seu casæ Punicæ. Virgilius: ‘Et raris habitata Mapalia tectis.’

361 *Funera*] Per *sparsa funera*, intellige disjecta cadavera. Virgilius: ‘Aut funus lacerum tellus habet?’ ‘Funus lacerum?’ id est, *cadaver laceratum*. Cicero de Clodio: ‘Neque nullo in loco potius mortem ejus lacerari, quam in quo vita esset damnata.’ Per ‘mortem’ intellige *cadaver*.

363 *Dilapsus honos*] Ea forma, ea species, quæ Leoni regi animantium conciliat honorem ac decus inter

bestias, fluxa est, ac marcescere videtur.

364 *Defluxere jubæ*] Quæ alioqui stant ita erectæ, ut minari putes.

365 *Servile*] Serviliter: quod argumentum est Gildonem Regem, mox instar Leonis popularis esse vincendum, ac servili jugo premendum.

367 *Paribus*] Avus meus Theodosius hortatur me *certare*, hoc est certatim, et ad sui imitationem pugnare, ut vincam Gildonem, sicut vicit Firmum Gildonis fratrem, et talia de hoc tropæa erigam, qualia de Firmo ipse erexit.

Cunctamur? decuit pridem complere biremes,
 Et pelagi superare minas. Transmittere primus 370
 Ipse paro. Quæcumque meo gens barbara nutu
 Stringitur, adveniat. Germania cuncta feratur
 Navibus, et socia comitentur classe Sygambri.
 Pallida translatum jam sentiat Africa Rhenum.
 An patiar tot probra sedens: juvenisque relinquam, 375
 Quæ tenni rexique puer? bis noster ad Alpes
 Alterius genitor defensum regna cucurrit.

Jamdudum oportuit replere naves, et vincere iras maris. Ego ipse prior apparere trajicere illud mare. Nationes barbaræ, quæcumque cohibentur imperio meo, accurrant: Germania tota portetur navibus, et Sicambri stipentur me classibus auxiliaribus. Jam Africa timens experietur Rhenum esse transmissum contra se. An ego otiosus tolerabo tot opprobria? An juvenis descram ea, quæ ego puer possedi et gubernavi? noster parens bis properavit ad Alpes tutaturus Imperium

////////

morati Moret. pr. *remissi* conjiciebat Heins.—369 *Conamur* vel *Cunctamur* Prie. *quondam complere* Pat.—370 *moras* Vat. pr. Farn. Oisel. *minas* Leid. pr. cum quatuordecim aliis, item Var. LL. ed. Antv. *minas* vel *moras* Vat. tert. Florent. Put. duo Oxon. *transmittere pontum* Exc. Læti. *transmittere pinus* Ambr. pr. Med. sec. Voss. *primus* vel *pinus* Florent. Petav. pr. Heinsius primo conjiciebat *pinu*, sed postea *pr* *primus* pro vera lectione agnovit, ascripto loco Tertulliani p. 172. Not. Rigalt. nbi ex veteri Cod. legendum 'nauta transmittit,' quæ illic ex ejus sententia vera est lectio. *primus* vel *Divus* Vat. tert.—371 *quacumque* Exc. Læti. Ald. *quocumque* ed. Vicet. et Parm. *quæcumque* vel *quæcumque* Lov. *vultu* Farn.—372 *adveniet* Exc. Læti. *adveniens* Lov. m. pr. *Germania cuncta* Oisel. Pat. Med. quart. *tota septem* alii. *cuncta* vel *tota* Vat. pr. Florent. Vat. Livin. vet. Gyr.—373 *socii* Reg. Tholos. *comitantur* Reg. Var. LL. ed. Antv. *nave* vel *classe* Pat. *Sygambri* Vat. pr. *Sycambri* Reg. *Sicambri* Gesn. et ed. Bipont.—374 *remum* Lov. m. pr. *Rhenum* vel *remum* Vat. tert.—375 *patior* Farn. duo Med. Pat. Bonon. Lov. Moret. sec. Petav. tert. inc. Heins. ed. Vicet. *tam probra* Rott. Med. sec. *senex* pro *sedens* Pat. m. pr.—376 *Quod tenni* Reg. *rexique* Vat. Livin. *texique* Bouon. vet. Gyr. *rexique* Ald. *nam* vel *bis* Put.—377 *Alterius* Vat. pr. Prie. Ambr. tert. Isingr. *Uterius* Leid. pr. et octodecim alii, Ald. ed. Parm. Exc. Cod. Rhem. item Var. LL. ed. Antv. *Uterius* vel *Alterius* Petav.

NOTÆ

372 *Stringitur*] Nationes quæ meo imperio ad nutum meum constringuntur, retinentur.

373 *Sygambri*] Vel *Sycambri*, populi Rheni accolæ, de his supra.

374 *Rhenum*] Africa sentiat Rhenum, id est universas gentes, quæ Rhenum accolunt, quæque mihi subditæ sunt.

376 *Alpes*] Contra Eugenium, et Arbogasten; contraque Maximum, de quibus omnibus supra.

377 *Alterius*] Valentiniani Imperatoris; cujus, post Gratiani cædem, imperium ut proprii filii tutatus est grato animo Dux conspicuus Theodosius.

Nos prædæ faciles insultandique jacemus?

Finierat. Stilichon contra cui talia reddit:

Adversine tubam, Princeps, dignabere Mauri? 380

An feret ignavus clari solatia fati,

Te bellante mori? decernet Honorius inde,

Hinc Gildon? prius astra Chaos miscebit Averno.

Vindictam mandasse sat est. Plus nominis horror,

Quam tuus ensis aget. Minuit præsentia famam. 385

alterius. Nos expositi populationi facili et opprimendi torpescimus? Honorius absolverat sermonem suum, cui Stilicho respondet hæc contra: An putabis bellum Mauri oppositi te dignum, o Imperator? An iste iners referet consolationem mortis illustis, cadere scilicet te dimicante? Honorius inde pugnabit, hinc Gildo? Chaos ante confundet sidera cum Inferis: sufficit imperare ultionem: terror nominis tui plus faciet, quam gladius tuus: præsentia imminuit famam, Princeps: qui

////////

pr. Vat. tert. *defendere* Rott. *defensaque* Moret. pr.—378 *Non prædæ inc.* Heins. *prædo* ed. Parm. *prædæ* Var. LL. e marg. Parm. *insultandique* Pal. *insultantique* Vat. quint. Rott. duo Med. Leid. pr. Moret. pr. Lov. duo Oxon. Ald. Vicet. Parm. Junt. Colin. *insultandique* novem alii et Exc. Pat. rec. *insultandique* vel *insultantique* Med. pr.—379 *Finis erat* Vat. tert. m. sec. *Stilicho* Vat. sec. Med. quart. *Stilichon* Exc. Læti. *contra quem* Mazar. *cui contra* dno Vatt. Thuan. ed. Parm. et Vicet. *contra sic* Pat. *fatur pro reddit* Florent. Tholos. Med. tert. m. pr.—380 *Adversine* Med. tert. *Adversumne* Thuan. *tubam* Vat. pr. *tubus* Oxon. pr. *belli pro Princeps* Vat. pr.—381 *An feret* Pat. Lov. *Ac feret* Scalig. Exc. Schotti, in quibus Gronovius notaverat in Gryph. ed. legi *Afferat. Afferet* Bonon. *Auferet* Raphael. Isingr. Vat. pr. Pric. Oisel. Florent. m. pr. Vat. Livin. Put. Var. LL. ed. Antv. *Afferet* viginti quatuor Codd. item duo Leid. ed. Parm. et Vicet. *At feret* Barth. ed. pr. *tanti solatia* Vat. quint. *leti* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. *fati vel lethi* Moret. pr.—382 *decertat* Med. sec. m. sec. *decurret* edd. Vicet. Parm. Ald. Junt. Isingr. Pulm. et al. *decernet* viginti quatuor alii, Exc. Læti, Gevart. et Ruben. nec non Var. LL. e marg. Parm. *decernet* vel *decertat* Moret. pr.—383 *Gildon* Exc. Læti. *post pro prius* marg. Isingr. *miscebis* Pal. Med. pr.—384 *Vindictis* vel *Vindictam* Reg. *mandare* Thuan. *nominis error* Put.—385 *agit* Vat. pr. Tholos.

NOTÆ

378 *Nos prædæ faciles*] Nos jacemus, torpescimus, tanquam ii, qui facile expilari possunt, et quibus facile est insultare.

380 *Tubam dignabere*] An iudicabis conflictum bellicum sonante tuba cum Mauro commissum, dignum esse te, tanto Imperatore? *Tuba* pro bello ponitur, signum pro re signata, Metonymicōs.

381 *Solatiu*] Ab Augusto victore superari gloriosum est. Ovidius: 'solamen habeto Mortis, ab Æmo-

nio quod sis jugulatus Achille.'

382 *Honorius*] Inde pugnabit Honorius Augustus Imperator, hinc Gildo prædo Africæ!

383 *Chaos*] Chaos Poëtis est rerum omnium horrenda confusio, quæ erat ante orbem conditum.

Averno] Avernus lacus Italiæ, de hoc alibi.

384 *Nominis horror*] Alexander plus terrore nominis sui quam armis superavit.

Qui stetit, æquatur campo, collataque nescit
 Majestatem acies: sed quod magis utile facto,
 Atque hosti gravius, sensus adverte, docebo.
 Est illi patribus, sed non et moribus, isdem
 Mascezel; fugiens qui dira piacula fratris,

390

stetit in arena, fit aequalis; et exercitus instructus non respicit Majestatem. At quod magis accommodatum est operi, atque acerbius hosti ostendam tibi, adhibe mentem. Est illi Gildoni frater Mascezel eodem genere, sed non eodem ingenio, qui evitans crimina crudelia fratris sui, credidit, et spes suas, et

.....

inc. Heins. *agat* Vat. sec. Ambr. tert. *aget* Exc. Læti. *habet* Pric. *minuit* Leid. pr. Reg. m. sec. duo Oxon. totidem Petav. Vat. Livin. Pat. Moret. sec. Ambr. tert. vet. Gyr. *minuat* Florent. *minuant* tres Vatt. Rott. Oisel. *minuit* vel *minuant* duo Med. *minuet* vel *minuant* Put.—386 *Qui stetit* Med. sec. Heins. hic notavit *stare* pro *pugnare* quandoque inveniri, et ascripserat locum Spartiani in Caracalla p. 87. ‘contra leonem etiam stetit.’—387 *qua magis* Rott. *si quod magis* Florent. m. pr. *sed quid magis* legebat Heinsius. *factum* Mazar. Oisel. Moret. sec. *facto* duo Vatt. Pal. Pric. Rott. Thuan. Moret. pr. Petav. sec. Oxon. sec. duo Leid. Ald. et Exc. Gevart. *factu* Reg. Pat. Vet. Gyr. Bonon. Med. quart. duo Petav. Vicet. *facto* vel *factu* Lov. Oxon. pr. *factum* vel *facto* vel *factu* Put. *facto* Sched. Schott. in quibus a Gronovio notatum erat in aliis *cerno* legi. Heinsius ascripserat locum Spartiani in Didio Juliano. ‘Convocato Senatu, quæsitisque sententiis, quid facto opus esset.’ et Victor in Severo. ‘quæ factu ardua.’ *animos adverte* Vat. tert. *averte* Farn.—389 *patribus* duo Leid. et viginti alii, Ald. ed. Parm. et Vicet. Exc. Cod. Rhem. et Ruben. *patruus* septem alii. *patruus vel patribus* Vat. pr. Oxon. sec. *frater non pro sed non* et Med. quart. *non est moribus* Farn. *idem* Pric. Oisel. Reg. Thuan. Moret. pr. *idem vel isdem* Vat. pr.—390 *Mascezel* Vat. pr. Med. pr. Ambr. tert. vet. Gyr. Exc. Læti et Ruben. *Mascezer* Rott. Mazar. *Mascezel* Thuan. *Mascezes* Leid. pr. Petav. sec. Ambr. sec. Tholos. Exc. Gevart. *Mascezes* Vat. sec. Put. Ambr. pr. Sched. Gud. *Mascezes* Oisel. *Mascezes* Vat. tert. *Mascezes*, inc. Heins. *Mascezes* Bonon. *Mascezes* Pal. *Mascezel* Pric. Florent. *Mascezer* Med. sec. Moret. pr. *Mascezer* ed. Vicet. *Mascezer* Petav. pr. *Mascezer* Var. LL. ed. Antv. *Mascezer* Oxon. pr. *Mascezes* Farn. *Mascezes* Vat. quint. Med. tert. Lat. *Mascezes* Moret. sec. *Mascezes* vel *Mascezer* Med. quart. *Mascezes* vel *Mascezes* Leid. sec. *Mascezes* vel *Mascezes* Lov. *Mascezer* vel *Mascezer* Petav. pr. *Mascezes* vel *Mascezes* Oxon. sec. *effugiens* Exc. Ruben. *dura* Vat. quint. Florent. Bonon. Pat. Ambr. pr. Oxon. sec. Petav. tert. *dura* vel *dura* Reg. *pericula* Farn. Put. Pat. Ambr. sec. *patris* Pal. Med. pr.

NOTE

386 *Qui stetit*] Princeps qui se commisit, qui stetit in acie, fit quodammodo aequalis in campo, et exercitus inter tubas non respicit amplius Majestatem Principis Romani. Unde Principes in bello cum inferioribus pugnare non debent: nam si vincant, gloria exigua est; si vincantur, grande dedecus.

389 *At non et moribus*] Nec mirum

est: studia fratrum sunt sæpe diversa, et inter se pugnantia. Ovidius: ‘Fratrum quoque gratia rara est.’

390 *Mascezel*] Magna certe sagacitas Stilichonis, qui cum nomine Honorii non posset bellum inferre Gildoni sine offensa Arcadii, Mascezelem privata injuria accensum summisit in fratrem Gildonem, qui mox versus in desperationem seipsum oc-

Spesque suas vitamque tuo commisit asylo.
 Hunc ubi tentatis frustra mactare nequivit
 Insidiis, patrias in pignora contulit iras ;
 Et quos ipse sinu parvos gestaverat, una
 Obtruncat juvenes : inhumataque corpora vulgo 395
 Dispulit, et tumulo cognatas arcuit umbras :
 Naturamque simul, fratremque, hominemque cruentus
 Exuit, et tenuem cæsis invidit arenam.
 Hoc facinus refugo damnavit Sole Mycenæ,

vitam suam præsidio tuo. Postquam Gildo non potuit immolare hunc Mascezelem, dolis expertis inutiliter, convertit odium patris in filios ipsius, et quos ipse tulerat tenellos in gremio, trucidat simul juvenes, ac disjecit passim cadavera eorum insepulta, atque removit umbras consanguineas a sepulcro, et crudelis expulit sensus naturæ simul, et fratris, et hominis ; atque privavit interfectos pulvere exiguo. Tale crimen infamarit Mycenæ, Sole fugiente, et amovit lucem :

—391 *Spemque tuam* Ald. *Spesque suas* Vat. Livin. suo Pal. Med. pr.—392 *ut tentatis* Pal. Med. sec. *jactatis* Tholos. *mactare* vel *mutare* Vat. sec. *tentare* Oisel. unde Heinsius conjiciebat *temerare*.—394 *Et quos ipse sinu* Vat. pr. Pric. Oisel. Florent. Pat. Leid. pr. Vat. Livin. vet. Gyr. *Et quos ipse manu parvos* Ambr. sec. inc. Heins. Var. LL. c marg. Parm. *Quosque manu pueros parvos* tres Vatt. Pal. *Quosque sinu pueros parvos* Rott. Ambr. pr. *Quosque manu pueros parvos* vel *Et quos ipse sinu parvos* Put. *sinu* vel *manu* Leid. pr. Med. pr.—395 *Obtruncat* Vat. pr. Pric. Oisel. Florent. Mazar. Pat. vet. Gyr. Vat. Livin. *Occidit* tres Vatt. Pal. Farn.—396 *Distulit* Put. Tholos. *Depulit* Pric. Moret. sec. *cumulo* Med. quart. *arguit* Vat. pr. Lov. Ambr. pr. Petav. sec.—399 *Mycenæ*

NOTÆ

cidit. Et victor Mascezel post, signo a Stilichone dato, in ponte quodam ambulans in aquam detrusus atque dejectus est. Hanc Mascezelis, Firmi, et Gildonis fratrum, et Cyriæ sororis opibus abundantis familiam laudat S. Hieronymus ob fidem in Africa susceptam, ubi amplum patrimonium habuerunt.

Piacula] Crimina, quæ expiari mereantur.

391 *Asylo*] Ad te confugit, tanquam ad asylum. Asylum enim est locus tutissimus, ac sanctissimus: σύλη et σύλον *spoliū*; ἄσπλος *inspoliatus*, seu qui non debet spoliari; ἄσπλον *locus in quo nefas quenkquam spoliare*.

393 *Patrias iras*] Convertit iras, quas in patrem eorum Mascezelem

Delph. et Var. Clas.

conceperat, in filios ipsius. *Patrias iras* active, ut vocant, sumi potest, et passive. Nam vel est ira qua pater filios suos insectatur ; vel est ira qua pater ipse ab aliquo vexatur. Ita Symmachus ‘injuria Agamemnonis,’ quam fecit, vel quam excepit. Virgilio, ‘vulnus’ dicitur, quod quis fecit, vel quod quis excepit.

395 *Juvenēs*] Occidit filios Mascezelis fratris junioris.

398 *Invidit*] Invidere sepulcrum mortuis, iisque fratribus, aut fratris sui filiis, hoc sapit patris teterrimam immanitatem. Cicero, ‘spoliatus illius diei supremi celebritate, quam concedere etiam iniuncti solent.’

399 *Hoc facinus damnavit Mycenæ*] Hoc est Mycenæ damnatæ sunt, et

Claud.

Avertitque diem: sceleri sed reddidit Atreus 400
 Crimen, et infandas excusat conjugē mensas.
 Hic odium, non pœna fuit. Te prodita jurā,
 Te pater ultorem, te nudi pulvere Manes,
 Te pietas polluta rogat. Si flentibus aram,
 Et proprium miseris numen statuistis, Athenæ: 405

ast Atreus rependit scelus pro scelere, et purgat mensas crudeles ob uxorem violatam. Hic furor fuit, non supplicium. Leges derelictæ invocant te, o Honori, pater Masezel orat te punitorem, te umbræ privatæ cinere, te pietas violata orat. Si decrevistis, o Athenæ, altaria lugentibus, et Deos proprios pro afflictis: si Inachides

Oisel.—400 *Advertitque* Med. tert. Petav. sec. inc. Heins. *sceleris* Pal. Rott. duo Med. duo Heins. totidem Oxon. et Leid. Bonon. Tholos. Ambr. sec. Var. LL. ed. Antv. *diem sceleri*. cum *τελεία στιγμή*, Farn. Pric. Florent. Petav. pr. Var. LL. e marg. Parm. Lov. Wolff. Vicet. Parm. Ald. Junt. Isingr. Colin. Gryph. Raphael. Barth. et al. *diem. sceleris sed* Put. Reg. Tholos. duo Petav. Lov. Exc. Gevart. *diem. sceleri sed* Moret. sec. *diem. sceleris sic* Moret. pr. Mazar.—401 *immanes vel infastas* Reg.—402 *Hinc odium* Leid. pr. duo Vatt. Pric. Oisel. Florent. duo Med. Exc. Lat. *Hoc* Vat. sec. Pal. Farn. Rott. Med. pr. Reg. Petav. pr. m. pr. Lov. Moret. sec. nms Heins. *Hic* Vat. quint. duo Ambr. Ald. Barth. *Hic* Put. Thuan. Bou. Pat. Tholos. Oxon. sec. Leid. sec. Med. tert. ed. Parm. et Vicet. Exc. Gevart. *sed prodita* Pric. Moret. sec. atque ita Heinsius legit. *per prodita* quatuor Vatt. Pal. Oisel. *vita* Var. LL. ed. Antv. *jura vel vita* Ambr. sec.—404 *Te polluta rogat pietas* Moret. sec. *flentibus* Vat. pr. m. sec. Med. tert.—405 *Si proprium* Reg. Petav. pr. Vat. quint. *Si vel Et proprium* Oxon. sec. *statuistis nomen* Moret. sec. *numen* viginti sex Codd. item duo Leidd. ed. Parm. et Vicet. Exc. Ge-

NOTÆ

infamatæ ob tale facinus, sive ob cædem puerorum, quos Atreus ex uxore Ærope a Thyeste fratre adulterata snceptos eidem Thyestæ dedit epulandos. Quod facinus ita Sol exhorrmisse dicitur, ut revocato ad auroram cursu diem averterit. Ovidius: 'Si non Ærophen frater sceleratus amasset, Aversos Solis non legere-mus equos.'

Mycenas] Mycena, vel Mycenæ, urbs Peloponnesi, ubi regnavit Atreus.

401 *Conjuge*] Atrens reddidit scelus pro scelere, et ideo factum excusat, quod uxor sua a Thyeste fratre constuprata fuerit.

402 *Hic*] Atreo odium fuit Thyestes, non pœna: hoc est pro scelere reddidit scelus, quod est impetus

animi effervescentis; non vero punivit Thyesten, ut fuit justitiæ et æquitatis; hoc est, odio persecutus est Thyesten; non eum pœna mortis affecit; sed in odium ejus, mactavit pueros ex Ærope natos.

Prodita] Jura naturæ, humanitatis, sanguinis, quæ ab omnibus fideliter servari debent, a Gildone prodita, neglecta, proculcata sunt.

403 *Pater*] Masezel pater liberorum a Gildone interfectorum rogat te futurum ultorem impiæ cædis.

Nudi pulvere] Manes hominum, qui nudati sunt, exiguo pulvere, velut indumento necessario exuti, destituti sunt a Gildone, quod summæ est impietatis.

404 *Flentibus*] Ara Misericordiæ et Clementiæ in foro Atheniensium

Si Pandionias planctu traxere phalanges
 Inachides, belloque rogos meruere maritis :
 Si mœstæ squalore comæ, lacrymisque Senatum
 In Numidas pulsus solio commovit Adherbal :
 Hunc quoque nunc Gildon, tanto quem funere mersit, 410
 Hunc doleat venisse ducem, seseque minorem
 Supplicibus sciat esse tuis. Quem sede fugavit,
 Hunc præceps fugiat : fregit quem clade, tremiscat ;

rapuerunt fletu catervas Athenienses, et promeritæ sunt pugna sua pyras pro conjugibus suis : si Adherbal detrusus ex solio suo incendit sortibus capillorum tristium et fletibus Senatum contra Numidas : Gildo pariter mœrebit ob hunc Mascezelem quem afflixit tantis mortibus, mœrebit nunc adesse hunc ductorem, et cognoscat inferiorem se esse clientibus tuis. Ille Gildo effugiat celer eum, quem expulit ex

var. Var. LL. ed. Antv.—406 *Et Pandionias* Vat. quint. Tholos. *Inachia* Vat. sec. *Inachida* Tholos. Med. tert. duo Oxon. Var. LL. ed. Antv. *mariti* Moret. pr. Oxon. sec. m. sec. *maritos* legit Heins.—408 *mæsto squallore* duo Leidd. et viginti septem alii, Exc. Læti, Gevart. Ald. et Var. LL. e marg. Parm. *mæstusq. comæ* Exc. Cod. Rhem. *mæstæ squalore comæ* Exc. Ruben. *sparsæ comæ* Put. unde Heinsius *passæ* legit. *mæstas comas* ed. Vicet. *comæ* duo Leidd. totidem Oxon. et Heins. ambo Moret. tres Ambr. quatuor Med. Florent. Bonon. Pat. Tholos. Lov. Vat. Livin. Ald. et Exc. Gevart.—409 *solio pulsus* Petav. sec. *socios* Leid. pr. m. pr. Oisel. Florent. m. pr. *solio vel socios* Put. *commissit* Pal. Med. pr. *Adherbal* Vat. quint. *Atherbal* Florent. *Adherbas* Pric. tres Med. Ambr. pr. *Adherbas vel Hiarbas* Petav. sec.—410 *Huc quoque* Mazar. *Nunc quoque* duo Vatt. Farn. Oisel. Leid. pr. Oxon. sec. Moret. sec. Exc. Læti, Gevart. ed. Vicet. *Hunc* octodecim alii, Ald. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *nil Gildo* Rott. *Gildon* Exc. Læti. *quem tanto* Vat. quint. Med. quart. Reg. Petav. pr. Tholos.—411 *Hunc doleat* duo Leidd. cum sedecim aliis, Exc. Læti, Gevart. Ald. Var. LL. e marg. Parm. et Var. LL. ed. Antv. *Huc* Bonon. *Nunc* Pat. Tholos. tres Ambr. ed. Vicet. *venisse vel crevisse* Med. sec. *sibi pro ducem* Thuan.—412 *Supplicibus* Exc. Læti. *suppliciis* Med. sec. m. pr. Pat. Moret. sec. Vicet. *suis* inc. Heins. *cade* Med. sec.—413 *Hunc* plurimi Codd. Exc. Gevart. Læti et Ruben. Ald. item Var. LL. ed. Antv. *princeps* Vat. quint. Farn.

NOTÆ

constituta, miseris et afflictis futurum perfugium.

406 *Pandionias*] Athenienses a Pandione Rege.

407 *Inachides*] Argivæ mulieres, dictæ ab Inacho fluvio Argos alluente.

Belloque rogos] Creon Thebarum Rex Argivos occisos vetabat sepeliri, volebatque esse prædam canum, aviumque : at mulieres *Inachides*, seu Argivæ, suis fletibus eo impulerunt

Athenienses, ut bellum gererent contra Creontem : quo implicato hac pugna, illæ meruerunt hac arte, ut sibi maritos suos sepelire liceret.

409 *Adherbal*] Africanus victus, et pulsus a Jugurtha, supplice habitu commovit Romanos in Jugurtham Numidiæ Regem.

410 *Mersit*] Velut in malorum gurgite. Virgilius : 'His mersere malis.'

413 *Clade*] Filiorum suorum.

Agnoscatque suum, trahitur dum victima, fratrem.

Hæc ubi sederunt genero, notissima Marti 415

Robora, præcipuos electa pube maniplos

Disponit, portuque rates instaurat Etrusco.

Herculeam suus Alcides, Joviamque cohortem

Rex ducit Superum : premitur nec signifer ullo

Pondere : festinant adeo vexilla moveri. 420

Nervius insequitur, meritusque vocabula Felix,

Dictaque ab Augusto legio, nomenque probantes

solio : timeat eum, quem dejecit strage filiorum : et cognoscat eum fratrem esse suum, etiam dum rapitur, ut hostia. Postquam hæc statuta sunt a genero Honorio, Stilicho præparat cateras eximias e selecta juventute, cordu probatissima bello, et reficit naves in portu Hetruriæ. Hercules favens ducit turbam Herculeam, et Rector Deorum Joviam : neque signifer fatigatur ullo onere : adeo signa ipsa properant promoveri ! Nervius sequitur, et Felix promeritis hoc nomen, et legio

//////////

Reg. Petav. pr. m. pr. Tholos. Moret. sec. *præceps* vel *princeps* Oxon. sec. *tremiscat* Vat. Livin. *tremescat* Oisel. *tunescat* Ald.—414 *cum victima* Leid. pr. Vat. pr. Oisel. Pat. Florent. *victima Martia* Vat. pr. m. pr.—415 *notissima* Pric. *novissima* Pnt. m. pr. *Martis* Farn.—416 *plebe* Farn. Med. sec. Reg. Petav. pr. m. pr. Tholos. Lov. m. pr. *puppe* Med. tert. *pube* vel *plebe* Florent. *ministros* Thuan. *maritos* vel *manipulos* Vat. pr.—417 *Disposuit* Pric. Med. quart. Reg. Leid. sec. *mox disponit* pro *instaurat* Pal. Med. pr.—418 *Herculeam* Lov. Moret. sec. duo Oxon. et Leidd. Ald. Exc. Gevart. et Ruben. *Herculiam* vet. Cod. *Heracleam* Isingr. Pulm. Colin. Gryph. *Jovinamque* Oxon. pr. *Joniamque* Farn. Moret. sec. Exc. Gevart. Ald. Vi-

NOTÆ

414 *Dum victima*] *Dum* trahetur orans, obsecrans, et immolandus ut victima. De Morte Gildonis, historici non satis consentiunt : Zosimus eum sua manu, Orosius ab aliis ait esse strangulatum.

415 *Sederunt*] Postquam talia sederunt, id est, rata ac fixa fuerunt in animo Honorii, qui gener erat Stilichonis. Dicitur optime, ‘ Hæc animo sententia sedit,’ vel, ‘ Quæ animo sententia surgat ?’

417 *Etrusco*] Vel Hetrusco, in urbe Pisis, quæ urbs est Hetruriæ cum portu commodo.

418 *Herculeam*] Hercules suus, id est, favens ducit legionem a suo nomine dictam. Legio *Herculea* dicta est a Maximiano Herculo ; *Jovia* an-

tem a Diocletiano Jovio, qui eas instituerunt.

Alcides] Hercules sic dictus, ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, a robore.

419 *Premitur*] Nec signiferi laborant in avellendis signis, quod bonum erat omen victoriæ referendæ : contra, si ægre signa avellerentur pro infelici portento habebantur. Id quod et Flaminio, quem delevit Annibal, et Crasso, quem Parthi profigarunt, evenit.

421 *Nervius*] Unus e Ductoribus.

Felix] Unus quoque e Ductoribus, cui res prospere et feliciter gestæ nomen *Felicis* pepererunt.

422 *Dictaque*] Legio *Honoriana* dicta ab Honorio Imperatore Augusto.

Invicti, clypeoque animosi teste Leones.
 Dictis ante tamen Princeps confirmat ituros
 Aggere conspicuus. Stat circumfusa juvenus 425
 Nixa hastis, pronasque ferox accommodat aures :
 Gildonem domitura manus, promissa minasque
 Tempus agi : si quid pro me doluistis in armis,
 Ostentate mihi. Justo magnoque triumpho
 Civiles abolete notas. Sciat orbis Eous, 430

appellata ab Augusto ; et confirmantes vocem Inricti, ac Leones indomiti scuto testante. Prius tamen Imperator spectabilis in cespite excelso excitat verbis suis milites profecturos. Jurentur circum effusa astat fulta lanceis, et animosa adhibet aures attentas ; o exercitus superature Gildonem, jam tempus est impleri promissa et comminationes. Si quid indignati estis pro me in bello, ostendite mihi, eluite maculas civiles Triumpho pleno et ingenti. Imperium Orientis cognoscat, et sit notum

////////

cet. Parm. Isingr. Colin. Pulm. *Jovianque* Lov.—423 *Invicto* Vicet. Parm.—424 *informat* Oxon. pr. *iturus* Oisel.—425 *stat circumfusa* Florent. Thuan. duo Petav. quatuor Med. duo Heins. Put. Reg. ed. Parm. et Vicet.—426 *Nixa* Exc. Læti. *Nota* ed. Vicet. *irus* pro *aures* Thuan.—428 *agi* Pric. Rott. Oisel. Ms. Moret. Sched. Gud. *agit omnes* Vatt. Pal. Farn. Lov. Moret. sec. Exc. Schotti et Gevart. *age* ed. Vicet. *agit vel agi* Moret. pr. *meruistis in armis* Put. Petav. pr. vet. Gyr. ed. Parm. et Vicet. *doluistis* duo Leidd. et viginti quatuor alii, Exc. Læti, Ruben. et Gevart. Sched. Gnd. Var. LL. e marg. Parm. item ed. Antv. *doluistis, in armis* o. ita distinguunt Gesn. ed. Bipont. Kœnig.—429 *nihil pro mihi* Exc. Læti et Ruben.—430 *Imbelles* Exc. Ruben. ed. Vicet. *Civiles* vel *Imbelles* Exc. Pat. rec. *neces* Med. sec. m. pr. marg. Isingr. *notas* vel *neces* Vat. tert. Pric. Put. *omnis* pro *orbis* Leid. sec. Rott.

NOTÆ

423 *Inricti*] Legio *Invicta* nominata, cujus milites probant sua virtute non immerito legionem suam appellari *Invictam*.

Clypeo teste] Quia præclara facta sua in scutis depingebant; unde Virgilius, ‘picti scuta viri,’ ideoque fortes, quod facta edant digna, quæ depingantur in scuto. Contra parma pura et alba de iis dicitur, qui nihil adhuc memorabile fecerunt, idem Virgilius, ‘Parmaque inglorius alba.’

Leones] Legio *Leonum* dicta, quod hujus milites leonum gestarent insignia. *Leones* autem *animosi*, id est, milites Legionis *Leonum*, *animosi et indomiti* instar *Leonum*, quorum gerebant insignia.

424 *Princeps*] Honorius hortatur

incenditque milites eloquentia sua, ut tum moris erat.

425 *Aggere*] Spectabilis in aggere, id est, in Tribunali castrensi, quod cespite congesto exstructum in medio attollebatur.

426 *Ferox*] Vel in ipso silentio milites præferunt ferociam Martis.

427 *Minasque*] Quas toties intentastis in barbarum Gildonem.

428 *Si quid doluistis*] Si quo dolore, si qua indignatione accensi estis contra Gildonem in mei gratiam.

429 *Justo*] Triumpho pleno, et numeris omnibus absoluto.

430 *Civiles notas*] Eluite maculas, seu dedecus susceptum in bello civili, in quo pro Eugenio, et Maximo, Tyrannis, arma tulistis contra Roman.

Sitque palam, Gallos causa, non robore, vinci.
 Nec vos, barbariem quamvis collegerit omnem,
 Terreat. An Mauri fremitum, raucosque repulsus
 Umbonum; et vestros passuri cominus enses ?
 Non contra clypeis tectos, galeisve micantes
 Ibitis. In solis longe fiducia telis.
 Exarmatus erit, cum missile torserit, hostis.
 Dextra movet jaculum ; prætentat pallia læva ;

435

publice, Gallos superari æquitate causæ, non vi. Neque Gildo terret vos, etiamsi congregaverit totam Barbariam. An Mauri sustinebunt prope impetum vestrum, et reperiussus stridentem scutorum, et gladios vestros ? Non irrueritis contra homines munitos scutis, et refulgentes casside. Confidentia eorum est in jaculis solis ex longinquo : hostis inermis remanebit, cum vibraverit telum. Dextera eorum impellit

//////////

Exc. Gevart. orbis Exc. Læti.—432 *barbariam* Petav. pr. Vat. quint. *barbaries* Rott.—433 *haud Mauri* Vat. Livin. *aut Mauri* Vat. quint. Rott. Ambr. pr. Oxon. sec. Med. tert. vet. Gyr. edd. Vicet. Parm. Junt. Ald. Pulm. et al. *en Mauri* Mazar. Var. LL. ed. Antv. *an Mauri* Florent. Put. Reg. Bonon. Pat. Tholos. Lov. duo Heins. tres Med. totidem Petav. et Ambr. Var. LL. e marg. Parm. Exc. Gevart. *fremitem* Vat. pr. Pric. *raucoque* Exc. Schott. in quibus Gronovius notaverat in Gryphiana ed. sic quoque legi. *tantosque* Var. LL. ed. Antv.—434 *Umbonem* Put. *Umbone* Exc. Ruben. ed. Vicet. *Umbrorum* Oxon. pr. m. pr. *nostros* duo Vatt. Pal. *vestros* Leid. sec. Vat. Gyr. cum multis aliis, item Exc. Gevart. *enses* Exc. Gevart.—435 *Nec contra* duo Med. Ambr. tert. *Non etiam* Var. LL. ed. Antv. *clypeo* Med. tert. *gladiisque* Vat. pr. Moret. sec. *galeisque* Vat. tert. *galeaque* Pal. duo Med. unus Heins. *radiisque* Oisel. *galeisve* Reg. Med. quart. *galeisque* vel *gladiisque* Put.—436 *solis* Med. pr. *solitis* Oisel. *solis* vel *solitis* Pric. inc. Heins. Ambr. sec.—437 *miserit* Thuan. Pat.—438 *prætendat* Bonon.

NOTÆ

In exercitu Honorii multi erant milites, qui Eugenium, Maximumque, et bellum civile secuti fuerant.

431 *Causa*] Galli erant in exercitu Honorii, atque eos nunquam posse superari nisi causa legitima destituantur. Id quod contigit, cum Eugenium et Maximum sequerentur. Et vero cum sequantur nunc Honorium Principem legitimum, rogat eos, ut probent se ante victos esse causæ æquitate, non vero robore, et vi armorum. Gallorum fortitudinis infinita sunt propemodum exempla : hos Julianus Imperator Romanis præferbat. Sed cum semper fortes fuerint, nunquam tamen fortiores, quam his temporibus, quibus sub auspiciis Lu-

dovici Magni in præliis omnibus triumphant.

432 *Barbariem*] Gildo non terret vos, licet colligat omnes gentes barbaras, immo licet armet ipsam barbariem.

433 *Fremitem*] Milites ruentes, et arma quatientes cum fremitu, et clamore.

437 *Exarmatus*] Cum Mauri vibraverunt tela, in quibus solis confidunt, remanent exarmati.

Missile] Telum omne, quod jacitur, quod mittitur.

438 *Pallia*] Quod designat tumultuariam Maurorum, et impeditam quandam pugnandi rationem ; contra Romani erant sine pallio expeditiores,

Cetera nudus eques. Sonipes ignarus habenæ :
 Virga regit. Non ulla fides, non agminis ordo. 440
 Arma oneri, fuga præsidio. Connubia mille :
 Non ulli generis nexus, non pignora curæ ;
 Sed numero languet pietas. Hæc copia vulgi.
 Umbratus dux ipse rosis, et marcidus ibit
 Unguentis, crudusque cibo, titubansque Lyæo, 445
 Confectus senio, morbis stuprisque solutus.
 Excitet incestos turmalis buccina somnos ;
 Imploret citharas, cantatricesque choreas,

spiculum ; at sinistra opponit pallia : quoad cetera eques est detectus. Equus est imperitus lori : virga ducit hunc. Fides nulla est inter illos, nullus ordo exercitus. Arma iis sunt oneri, effugium est auxilio : mille conjugia sunt illis : nulla sunt vincula consanguinitatis : liberi non sunt iis curæ, sed pietas eorum minuitur multitudine : hæc facultas est plebis. Ipse ductor coopertus rosis, et emollitus aromatibus, et onustus dapibus crudis incedet ; et vacillans vino, oppressus senectute, morbis, et enervatus libidine. Tuba bellica excitat soporem impudicum ; incoct lyras, et

////////

prætentant Put. m. pr. *lava* vel *lavam* Thuan.—439 *ignarus* Pric.—440 *gerit* Oisel.—441 *hominum* Med. tert. *conubia* Exc. Gevart.—442 *Non illi* Farn. *illis* quatuor Vatt. Pal. Rott. *ulli* Mazar. Pat. Oxon. pr. Ambr. sec. *ullis* Petav. pr. m. pr. *illis* vel *ulli* Pric. Med. pr. Put. *nexus generis* Ambr. sec. *sexus* Bonon. Oxon. sec. Med. tert. Petav. tert.—443 *languet numero* Med. quart.—444 *rex* Vat. sec. m. pr. Rott. Med. sec. Oxon. pr. Moret. sec. *ibat* Ambr. pr.—445 *Unguento* Put. *nudusque* ed. Vict.—446 *Confractus* Moret. sec. *stuproque* idem.—447 *Excitat* Med. tert. Exc. Læti et Var. LL. ed. Antv. *ingestos* Vat. pr. Oisel. *infestos* Pal. *incestos* vel *infestos* Oxon. sec.—448 *Implorat* Vat. tert. *puellas* Pal. Med. pr. unus Heins. *sorores* Oxon. sec. m. pr. *catervas* Moret. sec. *joculatricemque cohortem* vel *cantatricesque choreas*

NOTE

441 *Arma*] Arma eis onerosa et molesta sunt : fuga salutaris præferitur.

Connubia] Habent multas conjuges : numerus certus pro incerto ponitur.

442 *Non pignora curæ*] Nulla habent inter se generis et consanguinitatis vincula ; non curant liberos ; quorum ob multitudinem, multum minuitur, immo evanescit fere amor patrius. Ovidius : ‘ Alterius vires subtrahit alter amor.’

443 *Copia*] Hæc est copia, hæc est facultas populi : tale est vulgus.

444 *Umbratus*] Tectus grandiori

corona, quæ umbræ instar illum operiat.

445 *Lyæo*] Baccho, qui dicitur ἀπὸ τοῦ λύειν, solvere, quod solvat curas. Hic *Lyæus* sumitur pro vino.

447 *Incestos*] Somnos non solum impudicos sed etiam incestos, quod forte Gildo, barbarorum more, cum fœminis consanguineis et affinis dormire non perhorresceret.

448 *Imploret*] Ironicus : ipse nimirum Gildo pressus Romanorum telis, immo læsus solo tubæ clangore imploret, invocet, in auxilium citharas, chorosque mulierum ac puerorum inter cœnam saltantium et canentium.

Offensus stridore tubæ : discatque coactus,
 Quas vigilat Veneri, castris impendere noctes. 450
 Nonne mori satius, vitæ quam ferre pudorem ?
 Nam quæ jam regio restat, si, dedita Mauris
 Regibus, Illyricis accesserit Africa damnis ?
 Jus Latium, quod tunc Meroë, rubroque solebat
 Oceano cingi, Tyrrhena clauditur unda ? 455
 Et cui non Nilus, non intulit India metas,
 Romani jam finis erit Trinacria regni ?
 Ite recepturi, prædo quem sustulit, axem,
 Ereptumque Notum. Caput insuperabile rerum
 Aut ruet, in vestris aut stabit Roma lacertis. 460
 Tot mihi debetis populos, tot rura, tot urbes
 Amissas. Uno Libyam defendite bello.
 Vestros imperium remos, et vestra sequatur

caltationes canentium, ipse læsus clangore tubæ, et invitatus discat insumere in castris noctes, quas insumit in voluptatibus. An non præstaret emori, quam pati hoc dedecus vitæ? Etenim quæ jam ora superest nobis, si Africa, subacta a regibus Mauris, addiderit jucturæ Illyricæ? Imperium Italiæ, quod consueverat tunc terminari Meroë, et mari rubro, terminatur aquis Hetruricæ? Et Sicilia jam erit limes Imperii Romani, cui non Nilus dedit limites, non India. Properate milites restituti regionem, et tractum Australem ablatus, quem Gildo prædo eripuit nobis. Roma caput indomitum Mundi, aut cadet in brachiis vestris, aut stabit. Debetis mihi tot gentes, tot agros, tot oppida erepta: tutamini Libyam uno prælio. Imperium comitetur vestras naves, et vela vestra. Reducite trans maria leges

Med. quart.—449 *Offensus* Oxon. sec. *Ostensus* Exc. Læti.—450 *vigilet* Put. *jugulat* Vicet. vitiose. *castrisque* ed. Vicet.—451 *quam vitæ* quatuor Vatt. Pal. Flor. Med. sec. Leid. sec. Thuan. Pat. Ambr. tert. *vitæ quam* Rott. Oisel.—452 *quænam* Mazar. *quæ jam* vel *quænam* Exc. Læti. *restat regio* Moret. sec. *debita* Florent. Put. Oxon. pr. Moret. pr. duo Med.—453 *illicitis* Vat. pr. m. pr. Farn.—454 *Latium* Vat. tert. *latum* Exc. Gevart. *nunc* Pric. *tunc* Leid. pr. Petav. pr. Put.—455 *jungi* Sched. Gud.—456 *jam Nilus* Oxon. pr.—459 *Erectumque* Oxon. sec.—460 *Vel ruet et vel stabit* Moret. sec. *ruat in nostris* Pal. Florent. Med. pr. unus Heins. Tholos. duo Ambr. Cod. Barth.—461 *dilectos* Pal. Med. pr. unus Heins. *jura* Vat. sec. Pal. Rott. Thuan. Mazar. duo Petav. *rura* duodecim alii. *rura vel jura* Vat. pr.—463 *vestra*

NOTÆ

453 *Illyricis*] Illyria capta fuerat ac vastata ab Alarico.

454 *Meroë*] Hodie, *Gueguere*, insula quam Nilus efficit.

455 *Tyrrhena*] Hetrusca, seu mari infero, quod et Tyrrhenum appellatur.

457 *Trinacria*] Sicilia ἀπὸ τῶν τριῶν ἀκρῶν, a tribus promontoriis, ut supra dictum est.

459 *Notum*] Tractum sen Africam Australem, vel Meridianam.

463 *Imperium*] Quocumque remos, navesque agatis, vincatis, et sic vos

Carbasa. Despectas trans æquora ducite leges.

Tertia jam solito cervix mucrone rotetur, 465

Tandem funereis finem positura tyrannis.

Omina conveniunt dicto, fulvusque Tonantis

Armiger ad liquidam, cunctis spectantibus, æthram

Correptum pedibus curvis innexuit hydrum.

Dumque reluctantem morsu partitur obunco, 470

Hæsit in ungue caput: truncatus decidit anguis.

Ilicet auguriis alacres per saxa citati,

contentas. Jam caput tertium tyrannorum demetatur ense consueti, allaturum tandem finem tyrannis funestis. Præsagia consentiunt his verbis Honorii, et aquila, fulva armigera Jovis, omnibus videntibus, implicuit unguibus aduncis serpentem raptum in aëre sereno, et dum dilaniat illum resistentem rostro recurvo, caput ejus adhæsit inter ungues, corpus draconis mutilatum corruit. Statim milites hilares excitati his auspiciis currunt per rupes, et fluvios, non mons remo-

//////////

sequetur Med. quart. Leid. sec. m. sec. Exc. Gevart.—465 *solito cervix* Pat. Mazar. Moret. sec. Vat. Livin. *cervix solito* duo Vatt. Pal. Farn. Rott. *subito vel solito* Med. sec. Oxon. sec. *notetur* ed. Vicet.—466 *Tertia funereis* Pal. Med. pr. unus Heins. *curamus pro tyrannis* Var. LL. ed. Antv. *ruinis* Moret. sec. *ruinis vel tyrannis* Reg.—467 *Omnia* Pal. Farn. Oisel. Leid. sec. Petav. tert. m. sec. Ald. *Omina* vet. Gyr. cum decem aliis. *dictis* Vat. tert. Florent. *ductos* Vat. pr. m. pr. *dicto vel dictis* Put. *fulvisque* Var. LL. ed. Antv.—468 *ad liquidum* Ambr. pr. *ad liquidam* quatuor Vatt. Pric. Oisel. *obliquida æthra* Rott. *ab liquida æthra* Leid. sec. Ambr. tert. duo Oxon. Exc. Gevart. et Ruben. *a liquida æthra* septem alii et Exc. Læti. *obliqua æthra vel ad liquidam æthram* Florent. Med. sec.—469 *Correptum* Vat. pr. et tert. Florent. Mazar. Pat. Ambr. sec. m. pr. inc. Heins. et ed. Vicet. *Collectum* Leid. sec. cum viginti quatuor aliis et Exc. Gevart. *Arreptum* Vat. quint. *Arreptam* Ambr. pr. *Arreptam* Sched. Gud. *curvis pedibus* Pal. Med. sec. m. pr. *sævis* octo alii, Exc. Cod. Rhem. Heinsius ascripserat locum Præf. III. Cons. Hon. vs. 10. 'Unguibus hunc sævis ira paterna ferit.' *sævis vel curvis* Vat. pr. *intexuit* Exc. Læti et Ruben. *Hydram* Sched. Gud. *anguem* Pric. Hic Exc. Rubenii desinunt et finis desideratur, quia Ms. Ruben. hic deficiebat.—470 *obunco* Oisel. Med. pr. *abunco* Rott. Moret. pr. Sched. Gud. ed. Vicet. *acerbo* Mazar. Exc. Cod. Rhem. *adunco* quindecim scripti, Oxon. et Lov. *obunco vel adunco* Put.—471 *decidit unguis* Vat. sec.—472 *citati* Pat. *rotati*

NOTE

Imperium sequatur.

464 *Leges*] Romanas leges reducite trans maria, in Africam scilicet, ubi a Gildone impie contentæ sunt.

465 *Tertia cervix*] Cervix Gildonis tyranni rotetur, id est, gladio rotato amputetur, et addatur cervicibus amputatis Eugenii et Maximi tyrannorum, de quibus supra dictum est.

466 *Funereis*] Qui perpetuo gaudent cæde, sanguine, funere.

468 *Armiger*] Hæc comparatio poëtis familiaris, Homero, Virgilio, &c.

471 *Truncatus*] Id quod indicabat Gildoni caput esse amputandum, ejusque corpus truncum remansurum esse.

Torrentesque ruunt: non mons, non sylva retardat.

Pendula ceu parvis moturæ bella colonis

Ingenti clangore grues æstiva relinquunt

475

Thracia, cum tepido permutant Strymona Nilo.

Ordinibus variis per nubila textitur ales

Litera, pennarumque notis inscribitur aër.

Ut fluctus tetigere maris, tunc acrior arsit

Impetus, arripiunt naves, ipsique rudentes

480

Expediunt, et vela ligant, et cornua summis

Associant malis. Quatitur Tyrrhena tumultu

ratur illos, non sylva. Quemadmodum grues indicturæ pugnas in aëre suspensas incolis exiguis deserunt magno strepitu æstiva Thraciæ, cum mutant Strymonem cum Nilo tepenti: volatus celer implicatur per aërem serie diversa, et aër notatur signis alarum. Postquam milites attigerunt undas maris, tunc vis vehementior incaluit: occupant naves, et ipsi explicant funes, atque constringunt vela, et conjungunt malis altis antennas. Littus Hetruscum concutitur hoc motu, et Pisa

//////////

Rott.—473 *Torquentesque* Petav. tert. *nec mons aut silva* Vat. pr. et tert. Oisel. Mazar. Pat. *aut silva* Vat. Livin. *retardat* Florent. *retardat. cum τελεία στιγμή*, dno Vatt. Farn. Oisel.—474 *Pendula* sic vet. Gyr. *Pendula. cum τελεία στιγμή*, Florent. Med. tert. Mazar. Moret. sec.—475 *clangore* Vat. Livin. *clamore* viginti octo alii et ed. Vicet. *clamore* vel *clangore* Put. Hic versus non extat in Med. quart.—476 *tunc* Pal. Med. pr. unus Heins. *pro* Florent. *permutat* Pat.—477 *alis* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. *ales* Vat. pr. m. pr. Lov. ex correctione, atque ita legit Heins. qui ascripserat, ita ‘ales arundo’ apud Prudent. p. 37.—478 *notas* Petav. sec. *conscribitur* Vat. pr. Oisel. Pat. Vat. Livin. *inscribitur* vel *conscribitur* Put.—479 *manus* Tholos. *ardet* Pal. *ardet* vel *arsit* Med. pr.—480 *ipsaque* Mazar.—481 *Expediunt* vel *Exsolvunt* Lov. *ligant* Lov. Pat. Petav. pr. Moret. sec. Med. quart. Vat. quint. *legunt* Ambr. sec. m. sec. Heinsius ascripserat Lucan. iii. 44. ‘legere rudentes’ Valer. Flacc. l. ii. initio, ‘Vela legunt, remis insurgitur.’ *legunt* vel *ligant* Vat. pr. et tert. Pric. Florent. Med. sec. Put.—482 *Queritur*

NOTÆ

474 *Parvis colonis*] Pygmæis populus Thraciæ, cum quibus bella gerere grues dicuntur ab Aristotele. Pygmæi pugnaturo insident arietibus, armati lanceis scirpis. Pygmæi appellantur ἀπὸ τῆς πυγμῆς, pugno aut cubito, ejus mensuram magnitudine non excedunt.

475 *Æstiva*] Loca Thraciæ, in quibus æstatem tradebant.

476 *Strymona*] Strymon est fluvius Thraciæ, ob grues satis notus. Hinc dicuntur Strymonia.

Nilo] Fluvio Ægypti notissimo; tepidus dicitur, est enim sub ardenti celo.

477 *Ales litera*] Volatus grunum celer ac velox, imitaturque literam Græcam Λ. De grunibus tempestate sparsis Lucanus: ‘Et turbata perit dispersi litera pennis.’

482 *Tyrrhena ora*] Hetruria, quæ dicitur Tyrrhæna a Tyrrheno Atyos filio, qui ex Lydia in hanc regionem colonos deduxit.

Ora, nec Alpheæ capiunt navalia Pisæ.

Sic Agamemnoniam vindex cum Græcia classem

Solveret, innumeris fervebat vocibus Aulis.

485

Non illos strepitus, impendentisque procellæ

Signa, nec adventus dubii deterruit Austri.

Vellite, proclamant, socii, jam vellite funem.

Per vada Gildonem quamvis adversa petamus.

Ad bellum nos tradat hyems. Per devia ponti

490

Quassatis cupio tellurem figere rostris.

Heu nimium segnes, cauta qui mente notatis,

Alpheæ non comprehendunt tot naves. Ita cum Græcia ultrix emitteret naves Agamemnonias, Aulis incendeatur clamoribus infinitis. Non murmur, et indicia tempestatis imminuentis avertit illos milites, neque accessus Noti incerti: exclamant, Rapite, o commilitones, rapite jam funem: aggrediamur Gildonem per freta, etsi infesta: tempestus impellat nos ad prælia: exopto penetrare terram rostris navium concussis per anfractus maris. Heu! vos nimis inertes, qui animo

////////

Florent.—483 *neque* Pal. Med. pr. unus Heins.—484 *classim* Tholos.—485 *Solverit* Tholos. *Solveret* Leid. sec. *Solverat* Pal. Med. pr. Lov. m. pr. Raphel. unus Heins. *frenebat* Thuan.—486 *trepidus* Var. LL. ed. Antv.—487 *neque* Pal. Med. pr. duo Heins.—488 *Vellite* Vat. pr. et tert. Oisel. *Rumpite* vet. Cod. teste Heinsio, qui ascripserat locum Lucan. v. 422. 'Rumpite quæ retinent felices vincula proras.' *Solvite jam clamant socii, jam vellite* Mazar. *Solvite jam socii clamant aut rumpite* duo Vat. Pal. Farn. Rott. *Vellite proclamant socii jam vellite* f. Vat. Livin. Pat. Oisel. *Vellite proclamant socii, dissolvite* f. Prie. *jam rumpite funem* Thuan. Ambr. sec. inc. Heins. qui ascripserat *solvere funem* frequens esse apud Auctores, citans Passerat. ad Propert. p. 179. *abrumpile funem* Vat. Livin. m. sec.—490 *tradat* Vat. pr. et tert. Oisel. Mazar. *tradat* Vat. quint. *trudit* duo Leidd. totidem Oxon. cum viginti aliis, Var. LL. ed. Antv. ed. Vicet. *devia ponti* Oisel. *cæcula* Pat. *perque avia* Vatt. duo.—491 *cupidi tellurem figite* Farn.—492 *cauta* duo Med.

NOTE

483 *Alpheæ Pisæ*] Pisa urbs est Hetruriæ, condita a Pisanis, qui Arcades erant, et quos alluit fluvius Alpheus in Elide regione Græciæ.

485 *Aulis*] Portus est Bæotiæ in Græcia, ubi sub Agamemnone congregata Græcorum naves contra Trojanos itura, et raptam a Paride Helenam ultura.

486 *Illos*] Milites *Honorianos* dictos a Stilichone.

490 *Hyems*] Ipsa tempestas nos impellat ad bellum Gildonicum: *Hyemem* pro tempestate ponit Virgi-

lius: 'Emissamque hyemem sensit Neptunus,' &c.

Per devia] Etiam si ego miles Honorii cursum teneam per ipsos anfractus maris, hac tamen via volo figere, ac velut superare terram Africam rostris navium concussis atque vibratis.

491 *Figere*] Superare, confodere non terram, sed rebelles qui sunt in terra Africa: ponitur continens pro contento, Metonymicōs.

492 *Cauta*] Vos estis nimium prudentes, immo inertes, si observatis

Si revolant mergi, graditur si littore cornix.

Ora licet maculis asperserit occiduus Sol,

Lunaque conceptis livescat turbida Coris,

495

Et contusa vagos jaculentur sidera crines,

Imbribus humescant Hædi, nimbosaque Taurum

Ducat Hyas, totusque fretis descendat Orion;

provido animadvertitis, si mergi redeunt, si cornix spatietur in arena. Etiam si Sol occidens inficiat os suum maculis, et Luna turbulenta subrubescat ventis formatis, et astra confusa emittant comas errantes: et si Hædi mudefiant pluviis, et Hyas aquosa regat Taurum, et Orion totus delabatur in mare, indicium Cæli certa

//////////

Reg. Thuan. Put. Mazar. Tholos. Bonon. tres Petav. totidem Ambr. inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm. Sched. Gud. ed. Vicet. *tanta* Moret. sec. *capta* Pal. Florent. Pat. unus Heins. *captos* Var. LL. ed. Antv. *tanta* vel *canta* Med. sec. *capta* vel *canta* Med. pr. Oxon. sec. *quid* Ambr. pr. *rocetis* Pal. *rocatis* Med. pr. Var. LL. ed. Antv.—493 *volitant* Leid. sec. m. sec. *revolent* Thuan. *litora* Rott. Thuan. *per litora* Farn.—494 *consperserit* Ambr. sec. inc. Heins. *conspexerit* Leid. pr. *aspexerit* Leid. sec. et decem alii, Var. LL. ed. Antv. et ed. Vicet. *assiduus sol* Med. pr. unus Heins.—495 *conceptis* vel *contemptis* Med. pr. *lucescat* Vat. quint. *turbida* Florent. m. sec. duo Heins. *turgida* triginta alii, Var. LL. e marg. Parm. et Exc. Gevart. *Cauris* Vat. pr. item Vat. Livin. *choris* Lov. Var. LL. ed. Antv.—496 *confusa* Farn. ed. Vicet. *contusa* Leid. pr. Vat. quint. Florent. Med. tert. Reg. Bonon. Tholos. Lov. vet. Gyr. Moret. sec. duo Oxon. duo Ambr. tres Petav. Var. LL. e marg. Parm. *concessa* Pat. *concussa* Leid. sec. cum quatuordecim aliis et Sched. Gud. *concussa* vel *confusa* Med. sec. *jaculantur* Moret. sec.

NOTE

alia signa, quam quæ dat Honorius.

493 *Si revolant mergi*] Mergi sunt aves, quæ continuo merguntur, ideoque si immergi desinant, atque revolent, hoc contra naturam esse creditur, et ideo auspiciū navigatoris inauspicatum, quasi immineat tempestas aliqua turbulentior.

Cornix] Et illud quoque est auspiciū infaustum ex Virg. ‘Si cornix plena pluviam vocat improba voce, Et sola in sicca secum spatietur arena.’

494 *Maculis*] Sol habet suas maculas: nemo dubitat: sed hic nubes intellige.

495 *Conceptis Coris*] Cori vel Cauri sunt venti flantes ab occasu solstitiali, hoc est, ab iis regionibus in quibus Sol occidere videtur tempore bruma-

li: hic ponuntur pro ventis violentis, et ex Virgilio, ‘Semper frigora spirantibus.’

496 *Crines*] Etsi astra *contusa*, seu obtusa, vel *confusa*, ac turbida ostendunt, ac vibrant crines terribiles, ibimus in hostem. Cometas intelligit, quos antiqui timebant, velut certa calamitatum imminentium præsagia.

497 *Hædi*] Duo sunt signa celestia Septemtrionalia in manu sinistra Aurigæ seu heniochi quæ creant pluvias: unde Virgilio dicuntur, ‘Pluviales hædi.’

498 *Hyas*] Hyas seu Hyades sunt septem stellæ in capite Tauri signi celestis, quæ ortu suo creant pluvias: hinc dicuntur *Hyades*, ἀπὸ τοῦ ὕειν pluere: Latinis dicuntur *sues* et *subuculæ*, quod *sues* imbribus, et luto

Certa fides cœli; sed major Honorius auctor.

Illius auspiciis immensa per æquora miles, 590

Non Plaustris Arctove regor. Contemne Booten,

Navita: turbinibus mediis permittite carinas.

Si mihi tempestas Libyam ventique negabunt,

Augusti Fortuna dabit. Jam classis in altum

Provehitur. Dextra Ligures, Etruria læva 505

Linquitur, et cæcis vitatur Corsica saxis.

Humanæ in speciem plantæ se magna figurat,

sunt, sed Honorius est auctor certior. Ego miles sub auspiciis ipsius Honorii; per maria infuita non ducor Plaustris aut Ursa: o nauta, despicere signum Bootæ: trade naves procellis ipsis, si tempestas et venti non dent nâhi Libyam, felicitas Imperatoris dabit eam mihi. Jam classis progreditur in mare profundum. Liguria relinquitur a dextra, Hetruria a sinistra, et Corsica evitatur ob rupes latentes. Insula ingens format se in figuram pedis humani (antiqui incolæ appellarunt eam

jactentur Med. pr.—498 *hycms* Med. pr. m. pr. *totisque* Reg.—499 *actor* Rott. Petav. pr. Med. sec. *actor* vel *auctor* Moret. pr. Var. LL. ed. Antv.—500 *immersa* Oxon. pr. m. pr.—501 *Arctoque* duo Vatt. Farn. Pric. Oisel. *Arctove* duo Leidd. cum viginti aliis, Var. LL. e marg. Parm. item ed. Antv. ed. Vicet. *regor* Vat. pr. m. sec. *regor* Vat. quint. item Vat. Livin. *contemno* Med. pr. *Bootem* Vat. quint. *Bootem* Lov. *Bootem* viginti alii et ed. Vicet. *Booten* Ambr. tert. Ald.—502 *inmitte* unus Heins. *carinam* Med. quart.—503 *negabant* Vat. pr. m. pr.—504 *Fortuna* vel *formido* Vat. tert. *in Austrum* inc. Heins.—505 *Etruria* duo Vatt.—506 *casis* Florent. m. pr. inc. Heins. *casis* vel *cæcis* Put. *cæsis* vel *cæcis* Petav. pr. Heinsius *cæsis* conjiciebat. *versatur* Var. LL. ed. Antv.—507 *Humanæ speciem in plantæ* Farn. Rott. ed. Vi-

NOTÆ

gaudeant: ‘et amica luto sus.’ Horatins.

Orion] Signum itidem cœleste est, inter signa meridiana repositum: diciturque vel ἀπ’ οὐροῦ, ab *Urina*, quod genitus sit ex *Urina* trium Deorum, Jovis, Neptuni, Mercurii, aut Apollinis; vel ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ, excitare, quod excitet tempestates per mare et terras; unde et *aquosus* et *nimbosus* *Orion* passim dicitur.

499 *Certa fides*] Cælo signisque cælestibus certa fides habenda est, sed major habenda est Honorio, qui auctor est, qui jubet: satis enim est eum imperasse; fient enim, quæcumque imperavit. Sic Poëtæ adulantur.

500 *Illius auspiciis*] Miles Martio

furore abreptus pro ineptiis habet signa cœlestia, quæ nautæ observant ad viam in mari regendam.

501 *Non Plaustris Arctove, &c.*]

Sunt signa Septemtrionalia. De his supra III. Cons. Hon. vs. 170.

504 *Fortuna*] Julius in Suetonio: ‘Quid times, nauta? Cæsarem vehis et Cæsaris fortunam.’

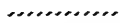
505 *Ligures*] Liguria, Côte de Gênes, in ipso lumine Italiæ.

Etruria] Italia regio, dicta quasi ἐτεροπία, ἀπ’ ἐτέρου ὅπου, ab altero fine, termino, quod ad alteram Tiberis ripam extenderetur, qui terminus est inter Latium et Etruriam.

506 *Corsica*] Corse, ou Corségue, insula ad oras Etruriæ.

Insula (Sardoam veteres dixere coloni)
 Dives ager frugum. Pœnos Italosve petenti
 Opportuna situ. Quæ pars vicinior Afris, 510
 Plana solo, ratibus clemens : quæ respicit Arcton,
 Immitis, scopulosa, procax, subitisque sonora
 Flatibus. Insanos infamat navita montes.
 Hinc hominum pecudumque lues, hinc pestifer aër
 Sævit, et exclusis regnant Aquilonibus Austri. 515
 Quos ubi luctatis procul effugere carinis ;

Sardiniam) terra est fecunda messibus : commoda ob situm nantæ eunti ad Carthaginenses aut ad Italos : ea pars, quæ propior est Africæ habet planitiem camporum, et est benigna navibus : quæ pars spectat Septentrionem est aspera, lapidosa, molesta, et stridens fluminibus reptinīs. Nauta maledicit montibus insanis hujus insulæ : hinc pestis hominum et bestiarum, hinc aër insalubris furit et Noti dominantur pulsīs Aquilonibus. Quos Notos postquam milites procul evita-

et. in speciem Pric. Thuan. Pat. *Humanæ speciei* duo Leidd. cum triginta aliis, Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm.—508 *Sandaliam* Exc. Læti. *Sardanium* Put. *Dardanium* Petav. sec. m. pr. *Sardiniam* octo alii. *Sardoniam* Pal. Med. pr. Mazar. unus Heinsii, qui *Sardoam* legit.—509 *ager* Med. quart. ed. Vicet. *agerque* Med. tert. *Italosque* Pat. *Italosre* ambo Moret. Lov. duo Oxon. duo Leidd. Ald.—510 *quo* Tholos. *Austris* vet. Gyr. Farn. Thuan. *Afris* vel *Austris* Med. sec.—511 *Plana* Leid. pr. Vat. quint.—512 *Innunis* Var. LL. ed. Antv.—513 *Fluctibus* Exc. Læti. Gesn. et ed. Bipont. *Flatibus* duo Leidd. et triginta alii, Exc. Gevart. Sched. Gud. ed. Parm. et Vicet. *Fluctibus* vel *Flatibus* Vat. pr. Florent. Med. sec.—514 *Hic hominum et hic pestifer* Reg. Pat. *si pestifer* Oxon. pr. *pestis et aer* Var. LL. ed. Antv.—515 *excussis* Med. tert. *excussis* vel *exclusis* Mazar.—516 *Quos ut* Med. sec.

NOTÆ

508 *Sardoam*] Sardinia dicitur a Sardo Herenlis filio ; nam antea dicebatur *Sandulia* et *Sundaliotis*, ἀπὸ τοῦ σαρδαλίου, solea vel calceo, ejus figuram imitatur. Sallustius, ‘Sardinia facie vestigiū humani.’

511 *Arcton*] Ἀρκτον, *Ursam*, signum Septentrionale : hic ponitur pro Septentrione.

512 *Procax*] Obnoxia Austris prociacibus, et nautas crudeliter impetentibus.

513 *Insanos*] Nihil enim gentium feritas, atque insanorum montium (nam ita vocantur) ‘immanitas profuere.’ Florus.

Infamat] Nautæ, qui sæpius hic naufragium patiuntur, reddunt scopulos illos infames, et conviciis crebris detestandos, dirisque ab irato nautarum genere devovendos.

514 *Hinc*] Ex hoc insalubri, ac pestilenti situ insulæ, in quam ideo exules nonnunquam mittebantur. Martialis : ‘Nullo fata loco possis excludere ; cum mors Venerit in medio Tybure Sardinia est.’

515 *Austri*] Morborum, pestis, mortisque parentes.

516 *Luctatis carinis*] Hoc est, navibus luctando seu magno conatu et discrimine aversis ac detortis,

Per diversa ruunt sinuosæ littora terræ.
 Pars adit antiqua ductos Carthagine Sulcos :
 Partem littoreo complectitur Olbia muro.
 Urbs Libyam contra Tyrio fundata potenti 520
 Tenditur in longum Caralis, tenuemque per undas
 Obvia dimittit fracturum flamina collem.
 Efficitur portus medium mare : tutaque ventis
 Omnibus ingenti mansuescunt stagna recessu.
 Hanc omni petiere manu, prorisque reductis 525

runt detortis navibus, eunt per varia littora terræ curvatæ. Pars militum intrat Sulcos conditos a Carthagine: Olbia recepit partem militum in mœnibus littoreis. Urbs Calaris e regione Libyæ exstructa a Carthaginiensibus potentibus porrigitur in longum, et opposita protendit per aquas montem exiguum rupturum ventos: mare intermedium fit portus: et stagna maris defensa a ventis omnibus sedantur cum secessu magno: milites eunt in hanc urbem cum omni impetu, et proris navium

//////////

jactatis vet. Gyr. simul Ambr. pr. Sched. Gud.—517 *sinuosæ* vel *sumosæ* Pric.—518 *Sulcos* Vat. pr. et tert. Oisel. Mazar. vet. Gyr. Var. LL. ed. Antv. *Mauros* Vat. quint. *muros* Vat. sec. Pal. Farn. Pric. Rott. duo Oxon. duo Leidd. *muros* vel *sulcos* Put.—519 *Olbia* Ambr. tert. *Olbia* vet. Gyr. *Oria* Pat. *Obbia* Vat. pr. *Obvia* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Vicet. Ald. Isingr.—520 *contra Libyam* Thuan.—521 *Caralis* duo Med. Put. Bonon. Pat. Tholos. Ambr. pr. ed. Vicet. *Karalis* Vat. tert. Med. pr. unus Heins. *Cerulis* Petav. pr. *Carabis* Oisel. *Calaris* Pric. Florent. inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm. *Coralis* Med. sec. *tenuisque* Put. *urbis* Lov. m. pr. *umbras* Vat. tert. *undam* Med. tert. Ald. *undas* viginti octo Codd. ed. Vicet.—522 *Oria* Pat. *demittit* Med. sec. Vat. tert. *facturum* Oisel. Leid. sec. *flumina* Farn. Med. pr. Thuan. Mazar. Ambr. pr. Petav. sec. Pat. Tholos. vet. Gyr. *flumina* vel *flumina* Pric.—523 *raptaque* Moret. pr.—524 *urgenti* Thuan. Petav. tert. *saxa* Ambr. sec. *recurso* vel *recessu* Oxon. sec.—525 *mari pro manu* Pat. *reducti* Med. sec.

NOTE

517 *Sinuosæ terræ*] Circumvennt, ruuntque per diversa littora terræ, variis anfractibus plenæ.

518 *Sulcos*] Urbem Sardiniaë a Carthaginiensibus conditam. Alii dicunt *Sulchos*, et Plinius hujus urbis incolas, *Sulchiranos*.

519 *Olbia*] Vel *Ulbia*, Urbis itidem Sardiniaë, recipit milites in suis mœnibus ad littus exstructis, ideoque dictis *littoreis*.

520 *Tyrio*] Urbis condita a Carthaginiensibus, qui ex Phœnicia oriundi sunt, ubi urbs Tyrus.

521 *Caralis*] Vel *Calaris*, metropolis

Sardiniaë, optimo portu insignis, quo naves Honorii convenisse testatur Claudianus. Floro Calaris dicitur 'urbis urbium.'

522 *Dimittit*] Protendit collem velut promontorium, contra impetum ventorum.

523 *Medium mare*] Sed quod inter urbem, et collem illum prominentem, portum facit commodum.

525 *Hanc*] Calarim omni conatu petere contendunt.

Reductis] Proris retroversis versus mare, adeo ut puppes in terra figantur.

Suspensa Zephyros expectant classe faventes.

retro versis opperiuntur ventos secundos, classe retenta.

////////

m. pr. in Excerptis Læti erat 'Deest sequens Liber de Gildone et desideratur finis temporum injuria.' Vat. pr. habet EXPLICIT DE BELLO GILDONIS: INCIPIT LAUS STILICONIS LIBRI NUMERO III. in Ald. erat, 'desiderantur reliqua.'

NOTÆ

526 <i>Suspensa</i>] Classe funibus re-	<i>Zephyros</i>] Ventos prosperos: po-
tenta et coërcita, sicque ventos fa-	nitur species pro genere, Synecdo-
ciles expectante.	chicās.

OBSERVATIO.

Multis deesse videtur Liber secundus: alii negant plura dicenda fuisse, propter simultates, quæ erant inter Arcadium et Honorium Imperatores.

Ceterum omittendum non est, in hujus operis gratiam Claudiano nostro statuam abeneam erectam esse. Sed hac de re infra in Præfatione de Bello Getico.

XVI.

CL. CLAUDIANI

DE CONSULATU

FL. MALLII THEODORI

V. C.

PANEGYRIS.

PROLOGUS.

ARGUMENTUM.

POETA increpat Musæ suæ audaciam, quod sese exponat iudicio Senatus; qui tantus est, ut quemadmodum Jupiter Aquilarum ope orbem cognoscere potuit, sic et Honorius Senatorum concilio possit orbem metiri.

AUDEBISNE, precor, doctæ subjecta catervæ
Inter tot proceres, nostra Thalia, loqui?

O *Thalia* Musa nostra, an audebis, quæso, loqui exposita cætui erudito, inter tot

---

Recitavit hunc Panegyricum Claudianus, ut patet ex Præfatione vss. 19. et 20. *Mallius* autem vocandus hic Consul. vid. Onuphr. in Fast. p. 302. ed. Commelin. De consulatu Mallii Theodori meminit Augustin. de Civ. D.

NOTÆ

Fl.] Flavius Mallius Theodorus, gam habuit in Oriente Entropium: vir clarissimus atque doctissimus, nam alter Consul erat in Imperio Arcadii, alter in Imperio Honorii, at
Delph. et Var. Clas. *Claud.* 2 D

Nec te fama vetat, vero quam celsius actam

Vel servasse labor, vel minuisse pudor?

An tibi continuis crevit fiducia castris?

5

Totaque jam vatis pectora miles habet?

Culmina Romani majestatemque Senatus,

Et, quibus exultat Gallia, cerne viros.

primores? Neque fama prohibet te, quam famam difficile est, aut conservare elatam jam altius merito tuo, aut pudendum est imminere? An confidentia aucta est tibi, o Musa, bellis assiduus, et audacia militis possidet jam totum animum poetæ. Aspicere magnitudinem et majestatem Curiae Romanae, et viros, quibus Gallia trium-

//////////

lib. xviii. cap. ult. Eiusdem tamquam Christiani meminit in libro *Retractationum*, ubi citat librum Theodori de *Vita beata*. Gyrald. Theodori Præf. Præf. mentio est in Cod. Theodos. p. 488. et 489. In Moret. pr. sequitur hic Panegyricus post Epithalamium Honorii; in Moret. sec. post Quartum Cons. Honorii. Rottend. habet, *Panegyricus dictus Theodoro Consuli*. Vat. pr. *Incipit de Consulatu Manlii Theodori*. in Vat. tert. erat, *Liber Cl. Claudiani de secundo Mallii Theodori Consulatu. Præfatio*. Leid. pr. quoque exhibet, *Liber de secundo Consulatu Theodori*. in Petav. pr. a m. pr. erat, *Liber de secundo Consulatu Theodori*. Prologus ad librum sequentem de secundo Consulatu Theodori. dein manu recenti, *Cl. Claudiani Prologus in Panegyrim Manlii Theodori Cons.* Petav. sec. habet, *Incipit Panegyricus dictus Theodoro Consuli. Præfatio*. Porro in Schedis Gudianis, item Excerptis Schotti, Vossii, et Codicis Rhemensis nulla erat Præfatio.

1 *prior pro precor Jnn.* pr. *tantæ* Vat. pr. *subjecte* Tholos.—3 *Nec vero te fama vetat* Oxon. sec. *negat* Petav. sec. *vetat* vel *negat* Reg. *quam vero celsius* duo Vatt. Pal. Med. quart. *non unquam celsius* Mazar. *falsius* Pnt. *actam* Mazar. *auctam* Leid. pr. et duodecim alii, item Exc. Latii. *auctor* Reg. m. pr. *altam* et m. sec. emend. *auctam* Var. LL. ed. Antv. *actam* vel *auctam* Thuan.—4 *servare* Mazar. *meminisse* Med. sec. Tholos. duo Leidd. *meruisse* Vat. sec. m. pr. Lov. *minuisse* vel *meminisse* Oxon. pr. *minuisse* vel *meruisse* Reg.—5 *At tibi* Med. sec. m. s. Oxon. sec. *Aut tibi* Jnn. pr. *Non tibi* Oxon. pr. *Num tibi* Reg. *Num* vel *Nam tibi* Pat. Heinsius *Num* legit. *rebus* vel *castris* Tholos.—7 *Culmina* omnes Codd. Heinsius correxerat *Lumina* ex Cod. Vet. et ascripserat locum Cic. Philipp. ii. ⁶ Illos ego tot præstantissimos viros, *Lumina*

NOTÆ

Eutropius hic damnatus est, ipsiusque nomen ex fastis erasum.

Prologus] Præfatio: *πρὸς, ante*, et *λόγος, sermo*; quasi esset id quod dicitur ante sermonem aliquem longiorem.

1 *Subjecta*] *Exposita* iudicio viro- rum doctissimorum.

2 *Thalia*] *Musa*: ἀπὸ τοῦ θάλλειν, *florere*; quod Poëtarum gloria, vel quod laudes versibus Poëtarum comprehensæ magis ac magis efflores-

cant.

3 *Tero celsius*] *Elatam* altius merito meo, vel elatius quam quisquam vere dicere queat. Jam statua Claudiano erecta fuerat, quem honorem vix credibilem, et supra veritatem esse poëta innuit.

6 *Miles*] Tum Claudianus arma gerebat: militaverunt ante illum E- nnius, Ovidius, Horatius.

7 *Culmina*] Senatores, qui sunt co- lumina Senatus: alii legunt *lumina*,

Omnibus audimur terris, mundique per aures	
Ibimus, ah nimius Consul is urget amor.	10
Jupiter, ut perhibent, spatium cum discere vellet	
Naturæ, regni nescius ipse sui;	
Armigeros utrimque duos æqualibus alis	
Misit ab Eois Occiduisque plagis.	
Parnasus geminos fertur iunxisse volatus;	15
Contulit alternas Pythius axis aves.	

phat. Terra universa audiet nos, et dicta nostra volabunt ad aures totius Orbis. Tene te, o Musa. Sed ah! nimius amor in consulem Theodorum impellit me. Jupiter, ut aiunt, cum vellet cognoscere vastitatem Orbis, non cognoscens ipse imperium suum; emisit hinc inde a finibus Orientis et Occidentis duas aequalis pennis similibus. Parnassus dicitur conjunxisse volatum utriusque. Ora Apollinis Pythii

////////

Reip. vivere volebam; tot consulares, tot prætorios, tot honestissimos Senatores.' Idem eadem Orat. p. 21. b. ed. Faërn. et p. 22. a. sed *culmina* tamen ferri posse notaverat, quemadmodum *apices* dixit Ammianus l. xxix. 'Horret animus reminisci, quo justitio humiliati tot rerum apices visebantur, et præcipue Consulares.'—9 *auditus* Med. tert. *auditi* leg. Heins. *muris* Florent. m. pr.—10 *Irimus* Oxon. sec. *ac nimius consule surgit* Vat. pr. m. pr. *a nimius* Petav. pr. *ac* Vat. tert. *ha* duo Leidd. duo Oxon. Jun. pr. Reg. Thuan. Mazar. Put. ambo Moret. duo Petav. *nimium* Jun. pr. Med. quart. *urget* vel *urit* Reg. Oxon. pr.—11 vid. Lucian. p. 511. *dum* Pric.—12 *consciis* Rott. Oisel. Med. sec. m. pr.—13 *Crinigeros* vel *Armigeros* Reg. *utrumque* Var. LL. ed. Antv. *suos* Tholos. *avis* vel *alis* Vat. quint. *horis* Med. sec.—15 *Parnasus* Reg. Put. Thuan. Mazar. ambo Moret. tres Petav. Ald.—

NOTÆ

nec male: de quibus Regi Pyrrho interroganti legatos suos, quid de hostium sede sentirent, ii responderunt, 'urbem templum sibi visum, Senatuum Regum esse consessum.' Florus.

8 *Gallia*] Mediolanum urbs a Gallis condita, et in Gallia Cisalpina reposita: ibi tum degebat Imperator Honorius. Hanc urbem nonnulli Imperatores Romæ prætulerunt. Attila, Suida teste, videns Mediolani Imperatores in aureis solii sedentes, Scythas vero ad eorum pedes depictos; se in solio sedentem, Romanos vero Imperatores saccos humeris ferentes, et ante pedes suos aurum effundentes, pingi voluit.

9 *Audimur*] Hæc urbs tam celebris

est, ut quicquid in ea dictum fuerit putare quis debeat dictum orbi universo. Unde major est difficultas: unde, o Musa, te tenere debes; sed nimius amor Theodori impellit te, quam ut silere possis.

13 *Æqualibus*] Id est, Aquilæ erant æquales ætate et robore.

14 *Eois*] *Ἔως* vel *ἠὺς*, *Aurora*: inde Eous, ad Orientem Auroramve pertinens.

15 *Parnasus*] Hic mons dictus est terræ umbilicus, quasi in medio terrarum existeret.

16 *Contulit*] Simul recepit, et comparavit volatum utriusque.

Pythius] Vide Præf. lib. 1. in Ruf.

Princeps non aquilis terram cognoscere curat :

Certius in nobis æstimat imperium.

Hoc ego concilio collectum metior orbem :

Hoc video cœtu, quicquid ubique micat.

20

recepit simul ambas volucres. Imperator non laborat noscere Orbem ope aquilarum: noscit imperium certius per nos. Ego definio in hoc conventu mundum congregatum: aspicio quicquid splendet ubique terrarum in hoc consessu.

//////////

17 *mundum* Put. *terras* Moret. pr. Exc. Lucens. sec.—18 *vobis* Vat. pr. m. pr. Exc. Lucens. sec.—19 *concilio* Oisel. *consilio* Leid. sec. cum duodecim aliis. *annum* Med. tert.—20 *Et video* Jun. pr. *certus* pro *cætu* Med. quart. *tecum* pro *cætu* Var. LL. ed. Antv. m. pr. *cætu* vel *catum* Reg. in *orbe* quatuor Vatt. Pal. Farn. Reg. duo Med. totidem Petav. Pat. Oxon. pr. Ambr. tert. *ubique* vel *in orbe* Vat. pr. *meat* Pal. Rott. *micat* vel *manet* Oxon. sec. *in orbe fuit* vel *ubique micat* Put.

NOTÆ

18 *In nobis æstimat*] Satis noscit Claudianus.
Imperium per nos; satis judicat ex nostro consessu, quantum sit Imperium. *In nobis.* ‘Se quoque principibus permixtum agnovit’ Senatoribus
19 *Metior*] Reputo, ex tanto tali-que Senatorum cœtu, quantus sit Orbis: cogito hic esse quicquid est in Orbe præstantius.

XVII.

CL. CLAUDIANI DE CONS. FL. MALLII THEODORI V. C. PANEGYRIS.

ARGUMENTUM.

HONORES ambiunt virtutem in Theodoro, qui in adolescentia sapiens fuit et eloquens: rexit Libyam et Macedones. Hinc factus Quæstor rexit Provincias Occidentis, postea incumbit studiis, excutit varios Philosophos de Physica, Morali, Mathematica. His enim vacantem adit Justitia, hortatur Curiam repetere, vivere cum Stilichone virtutum fautore. Cunctatur ille, vitam rusticam causatus, sed tamen obedit: fit Rector Italiæ, Libyæ, Illyriæ, Sardinia, semper constans, justus, incorruptus, moderatus, iræ inimicus, nunquam superbus; omnibus admirandus ob probitatem et eloquentiam. Fit Consul ab Honorio nnis virtutibus favente. Lætatur Helicon, et potissimum Uraia, quæ hortatur Musas ad gaudia et ludos Equorum, Pugilum,

Venationum : hortatur ad Risus, Facetias, Comœdiam, Tragœdiam, et omnia cantuum lætitiæque genera. Sic colitur doctus Theodorus, cui similes opantur nepotes.

IPSA quidem virtus pretium sibi, solaque late
Fortunæ secunda nitet : nec fascibus ullis
Erigitur, plausu petiti clarescere vulgi :
Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis,
Divitiis animosa suis, immotaque cunctis
Casibus, ex alta mortalia despicit arce.
Attamen invitam blande vestigat, et ultro
Ambit Honos. Docuit toties a rure profectus

5

Virtus certe ipsa merces est sibi, et una micat passim, non curans fortunam : neque attollitur ullis honoribus, aut poscit celebrari acclamatione populari : non arida ornamentorum alienorum, gloriosa ornamentis propriis, et inconcussa eventibus omnibus, despectat res caducas ex turri excelsa. Honos tamen quærit leniter hanc refugientem, et sponte huic blanditur : lictor toties veniens ex agris id proba-

////////

1 De variis Philosophorum opinionibus vid. Minucium Felicem, ibique Commentatores, et imprimis Elmenhorstium.—2 *viret* Florent. *fastibus* duo Leidd. cum viginti aliis. Exc. Gevart. Schott. et Cod. Rhem. Sched. Gud. item Gesn. et ed. Bipont. *fascibus* tres Vatt. Pal. duo Petav. Tholos. Moret. pr. *fastibus* vel *fascibus* Florent.—3 *plausu* Farn. *plausuque* Vat. pr. Reg. Vat. Livin. *tumet* Pric. *tagi* pro *vulgi* Pal. lib. Barth.—4 *hesternæ* duo Vatt. Leid. *exile* Var. LL. ed. Antv. *nil* Med. tert. *non* Pric.—5 *innotaque* semper Moret. sec. *innotaque mundi* Ambr. pr.—6 *Cassibus* Pat. *Casibus* vel *Cassibus* Med. tert.—7 *Hanc tamen* Farn. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *Et tamen* Vat. pr. *At tamen* Vat. sec. Jun. pr. duo Leidd. totidem Oxon. *Hanc tamen* vel *At tamen* Pric. Petav. tert. Vat. quart. *in vitam* divisus vocibus Junt. Ald. *invitam* vel *inventam* Ambr. pr.—8 *honos* Mazar. *honor* decem alii. *docuit* ed. Parm. sed in ea *decuit* emendatum erat manu diversa ab illa, qua ceteræ Variæ Lectiones notatæ erant. Ut incertum sit, an hæc ex Vet. Cod. sit de prompta lectio. hæc Heinsius ad Lugd. ed. 1551, qui vulgatam tamen non mutabat. *quoties* Med. tert. *a rure* Bonon. Tholos. Ambr.

NOTÆ

1 *Virtus*] ‘Virtutum omnium pretium in ipsis est.’ Seneca.

2 *Fascibus*] Nullis extollitur honoribus, quorum insignia sunt fasces.

5 *Animosa*] Freta, andax, gloriosa. Sic vir constans, ‘sua se virtute involvit.’ Cicero.

6 *Ex arce*] Virtus supra res mortales constituta, velut ex arce de-

spectat peritura. Ipsa sibi arx est, ipsa sibi turris inexpugnabilis : veteres Sapientiæ arcem constituerunt, quæ nihil aliud est, quam securitas et constantia, quibus munitum peccatus omnia despicit, tanquam mons Olympus.

8 *Ambit honos*] Honor et gloria sequuntur fugientes.

Lictor, et in mediis Consul quæsitus aratris.
 Te quoque Naturæ sacris mundique vacantem, 10
 Emeritum pridem, desudatisque remotum
 Judiciis, eadem rursus complexa potestas
 Evehit, et reducem notis imponit habenis.
 Accedunt trabæ. Nil jam, Theodore, relictum,
 Quo virtus animo crescat, vel splendor honore. 15
 Culmen utrumque tenes. Talem te protinus anni
 Formavere rudes, et dignum vita curuli

vit, et Consul accersitus ab aratro ipso: purpura eadem iterum cingens te extollit etiam, et tradit te redeuntem cognito regimini; te occupatum in arcanis naturæ et Mundi, defunctum officiis jamdudum, et recedentem a Curia, in qua sudasti: vestis Consularis adjicitur tibi. Nihil jam, o Theodore, deest, quo virtus augeatur in animo tuo, aut gloria tua magistratibus. O Theodore, attigisti fastigium utriusque, virtutis et gloriæ: ætas tenera tulit te statim talem; et vita tua institit via

//////////

pr. *a jure* Moret. sec. *rupe* Var. LL. ed. Antv. *quæsitus Consul* Vat. pr. Med. tert. Reg. Thnan. Leid. pr. Oxon. pr. Vat. Livin. inc. Heins. Exc. Lucens. sec. *Consul quæsitus* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *arenis* Exc. Voss.—10 *sacris* vel *certis* Vat. quart.—11 hic versus in Petav. pr. margini ascriptus erat. *primis pro pridem* Vat. quint. *dissudatisque* Var. LL. ed. Antv. *desudatisque* vel *debellatisque* Oxon. sec. *remorit* Rott.—12 *Judiciis* Vat. Livin. *Judiciis* Rott. Ald. Colin. Exc. Cod. Rhem. *rursus omnes* Vatt. Pal. Pric. Rott. *rumum* Leid. pr. et undecim alii, Exc. Lucens. sec.—13 *Evehit* Exc. Voss. *ac reducem* Vat. quint. *votis* Oisel. *impellit* Var. LL. ed. Antv. *harenis* Tholos.—15 *Quod Ambr.* pr. *In quo animo Virtus* duo Vatt. *in ore pro honore* Pric.—16 *proximus anni* Leid. pr.—17 *Formavere* vel *Firmavere* Reg. Oxon.

NOTE

9 *Consul*] Quintius Cincinnatus ab aratro ad Dictaturam accersitus est. Idem de Serrano: quidam eum cum Cincinnato confundunt.

10 *Vacantem*] Theodorus erat versatus in Philosophia, Geometria, Astrologia; sed in rebus gerendis minus forte fuit felix: unde Claudianus paulo post in eum scripsit Epigramma, et S. Augustinus dolet se ad ipsum, librum scripsisse, et quamvis docto ac Christiano viro, plus tribuisse, quam debuisset.

11 *Emeritum*] Defunctum officiis militiæ, et armatæ, et togatæ.

Desudatis] Remotum a foro, et a judiciis ferendis, in quibus multum desudasti.

12 *Potestas*] Idem Magistratus te sua purpura complectitur.

13 *Reducem*] Redemntem ex alio vitæ instituto; ex recessu ad Senatium.

Habenis] Potestas tibi habenas tradit, hoc est, regimen seu administrationem reipublicæ.

16 *Talem*] Talis eras vel a prima pueritia, hoc est plenus virtute, et dignus gloria.

Anni rudes] Adolescentia, quæ in aliis est ætas rudis et imperita.

17 *Curuli*] Sella eburnea, qua Senatores vehiebantur. Hic ponitur pro Senatoria vel Consulari dignitate.

Traxit iter, primæque senes cessere juventæ.
 Jam tum canities animi, jam dulce loquendi
 Pondus, et attonitas sermo qui duceret aures. 20
 Mox undare foro victrix opulencia linguæ,
 Tutarique reos : ipsa hæc amplissima sedes
 Orantem stupuit, bis laudatura regentem.
 Hinc te pars Libyæ moderantem jura probavit,
 Quæ nunc tota probat : longi sed pignus amoris 25
 Exiguæ peperere moræ : populumque clientem
 Publica mansuris testantur vocibus æra.
 Inde tibi Macetum tellus, et credita Pellæ

digna Consulatu, ac senes cesserunt adolescentiæ tuæ primæ. Jam tum maturitas judicii erat tibi, jam græcitas grata sermonis, et oratio, quæ traheret auditores admirantes. Continuo post ubertas triumphans oris tui cœpit profuere in Curia, et defendere reos. Ipse hic Senatus Augustissimus admiratus est te dicentem, bis prædicaturus te moderatorem Reipub. Postea pars Libyæ approbarit te dantem leges, quæ Libya nunc universa approbat te : at breve tempus dedit tibi monumentum amoris æterni, et statuae publicæ ostendunt inscriptionibus duraturis gentem illam clientem. Inde terra Macedonum, et urbs Pella commissa est tibi, quam Pellam

////////

pr. vitta Pat. curulis Oisel. Med. tert. Put.—18 *traxit* Exc. Cod. Rhem. Heinsius conjiciebat *Stravit*.—19 *Jam tum* Vat. pr. Leid. pr. Reg. Vat. Liv. Exc. Lucens. sec. *Jam nunc* Tholos. Gesn. et ed. Bipont. item Heins. in ed. pr. *tunc* quatuor Vatt. Pal. Pric. Farn. Rott.—20 *attonitos* Petav. sec. *quod duceret* Put. *redderet* Reg.—21 *orare* Mazar. undante Vat. tert. Rott. Florent. m. pr. *nutrix* Jun. pr. *genitrix* Rott.—22 *Deos* Rott. *ipsamque* Pat.—23 *Orante instupuit* idem.—24 *Jam te* Pric.—25 *tenet* Ambr. tert. *nota probat* ed. Vicet.—26 *et repere* Tholos.—27 *mansuetis* Leid. sec. Lov. marg. Isingr. et al. *mansuris* Petav. pr. Bonon. *mens fuerat* et emend. *mansuetis* Var. LL. ed. Antv. *mansuris* vel *mansuetis* tres Vatt. Florent. Reg. Moret. pr. Oxon. pr. *testatur* Med. tert. *ære* Vat. pr. m. pr. *ora* Pal. Farn. Thuan. Tholos. *æra* vel *ora* Vat. pr. et tert. Florent. Moret. pr. Petav. tert.—28 *Macetum* Rott. Med. pr. Put. Bonon. Mazar. Ambr. sec. Vat. Livin. Lov. inc. Heins. duo Petav. Exc. Gevart. et Luc. sec. *Macetum* duo Vatt. Farn. Pric. Petav. pr. Oxon.

NOTÆ

19 *Canities*] Maturitas quædam judicii, quæ viros graves canitie spec- tabiles deceat.

21 *Undare*] Eloquentia tua, sicut torrens, cœpit exundare.

Opulentia] Fusa abundansque di- cendi copia.

22 *Tutarique reos*] Principum Ro- manorum Liberi illustri aliqua aut accusatione aut defensione famam quærebant.

23 *Regentem*] Bis Consulem, ideo-

que regentem statum Reip.

24 *Moderantem jura*] Libya te pro- bavit Proconsulem, seu moderatorem suum.

26 *Exiguæ moræ*] Breve spatium temporis, quo tu Libyam rexisti, pe- perit tibi pignus et monumentum amoris Libycorum. Id videtur in tabulis æreis, quibus inscriptæ res tuæ ostendunt te fuisse patronum hujus populi.

28 *Macetum*] Macedonum, nam et

Moenia, quæ famulus quondam ditavit Hydaspes.
 Tantaque commissæ revocasti gaudia genti 30
 Mitibus arbitriis, quantum bellante Philippo
 Floruit, aut nigri cecidit cum regia Pori.
 Sed non ulterius te præbuit urbibus aula:
 Maluit esse suum. Terris edicta daturus,
 Supplicibus responsa, venis. Oracula Regis 35
 Eloquio crevere tuo: nec dignius unquam
 Majestas meminit sese Romana locutam.
 Hinc sacræ mandantur opes, orbisque tributa
 Possessi; quicquid fluviis evolvitur auri:
 Quicquid luce procul venas rimata sequaces 40

Hydaspes subactus locupletavit. Et leni imperio renovasti tantam latitiam populo credito tibi, quantum vixit Philippo belligerante, aut cum Palatium Pori nigri eversum est. Sed Regia Imperatoris non commodavit te diutius urbibus externis. Maluit te esse suum. Advenis pronuntiaturus edicta orbi, et responsa rogantibus. Rescripta Imperatoris aucta sunt eloquentia tua: neque majestas Imperatoria recordatur se unquam elocutam esse splendidius. Hinc gaze sacrata committitur tibi, et vectigalia mundi possesi: quicquid auri affertur ex fluviis, quicquid industria

pr. condita Farn. Med. tert. credita duo Leidd. vet. Gyr. et viginti quinque alii, item Exc. Lucens. sec. condita vel credita Reg.—29 dictavit Pric. Rott. Florent. Med. sec. Leid. sec. Put. Reg. Pat. duo Petav. ditavit Reg. a m. sec. Hic versus deerat in Mazar.—30 commissæ Pal. conversæ vel commissæ Vat. quint. revocasti vel renorasti Vat. pr. et quart. gentis Med. quart. Moret. sec. Lov.—32 gloria Pori Petav. tert. Bonon. Ambr. pr. Moret. sec. Oxon. sec.—34 daturum Farn.—35 Simplicibus Bonon. viris Pal. Farn. venis vel viris Med. pr. Heins. reis conj. miracula Bonon. regis vel regnis Oxon. sec. regum Pal. Med. pr.—36 Colloquio duo Vatt. Med. pr.—37 majora Jun. pr. locutum duo Med.—38 moderantur Oxon. sec. mandantur vel moderantur Reg. Oxon. pr. Heinsius ascripserat seqq. 'Præfectum' vel 'Procuratorem sanctioris ærarii' notat. vid. Salmas. ad Hist. Aug. p. 175. 176. 'sanctas opes' vocat Statius. Posteriori ævo hic 'comes sacrarum Largitionum' dictus. vid. Zitzmann. in Ratil. p. 111. 112.—39 possessi. cum τελεῖα στήρυς, Florent. Med. pr. Petav. pr. Reg. Thuan. Heius. aliter distinguit, ut Lucan. Panegyrico vs. 108. 'Ipsaque possesso mens est opulentior anro.' fluviis quidquid Vat. tert.—40 rimas pro cenas Vat. quart. sequacis Reg. secaces vel sequaces Vat. quart.—41 Ab-

NOTÆ

Makéria Macedonia est.

Pellæ] Hæc est urbs Macedoniae Alexandri natalibus insignis, et ejus victoriis ad Hydaspem Indiæ fluvium relatis ditata.

32 Pori] Regis Indiæ, qui ab Alexandro victus est. Regia pro regno dicitur.

35 Oracula] Rescripta Imperatoris, quæ hic appellantur oracula.

36 Crevere] Ampliora et illustriora facta sunt eloquentia tua.

38 Sacræ opes] Mallius fuit Quæstor, quia ei gaze servanda committitur, et ore ipsius loquitur Imperator.

Abdita pallentis fodit solertia Bessi.

Ac velut exertus lentandis navita tonsis
Præficitur lateri custos; hinc ardua proræ
Temperat, et fluctus tempestatesque futuras
Edocet: assiduo cum Dorida vicerit usu, 45
Jam clavum totamque subit torquere carinam:
Sic cum clara diu rerum documenta dedisses,
Non te parte sui, sed in omni corpore, sumsit
Imperium, cunctaque dedit tellure regendos

*occultata Bessi pallidi effodit scrutans venas sequendas longe a lumine. Et quem-
almodum nauta probatus remis agitandis constituitur custos lateris, ex hoc loco
regit altam proram, et ostendit undas, ac procellas imminentes, cum superaverit
mare continua experientia: et jam incipit moderari gubernaculum, et totam navim:
ita tu, cum præbuisses jamdudum insignem scientiam rerum, Romanum Imperium
adhibuit te, non in parte sui regenda, sed in tota mole, et commisit tibi gubernā-*

dita Florent. quatuor Med. ed. Vicet. Exc. Lucens. sec. *fallacis fodit* Pric.
forit Moret. pr. *fudit* Rott. Mazar.—42 *exertus* ed. Vicet. Var. LL. e marg.
Parm. et ed. Antv. Ald. Exc. Schott. et Ruben. *erectus* Jun. pr. *exertus* duo
Leidd. cum viginti duobus aliis et Exc. Lucens. sec. in Ambr. sec. etiam
exertus est cum glossa i. e. *paratus, exertus* vel *erectus* Vat. pr.
letandis Reg. Med. quart. *tonsis* Vat. pr. *remis* vel *tonsis* Vat. quart.—
43 *Proficitur* Jun. pr. *Perficitur* Med. quart. *lateris* Vat. pr. m. pr. Florent.
proræ vel *prolem* Reg. Oxon. pr.—44 *sonoras* Vat. tert. Florent. duo Med.
Mazar. *futuras* vel *sonoras* Oisel. Vat. pr. Med. tert.—45 *Prædocet* conj. Heins.
concordia pro *cum Dorida* Jun. pr. *astu* Moret. sec.—46 *tortumque* Jun. pr.
carine Vat. pr. m. pr. *carina* Jun. pr.—47 *Sed* Mazar. *mentis documenta* Vat.
pr. item Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. *mentis* vel *rerum* Med. tert. *tecum* vel
rerum Med. quart. *dedisset* decem scripti.—48 *sui* Vat. sec. Pal. Ambr. pr.
sua duo Leidd. cum viginti quatuor aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. Var. LL.
ed. Antv. *tempore* Jun. pr. Ambr. sec. Var. LL. ed. Antv. m. pr. *tempore* vel
corpore Med. tert. *sensit* Oxon. pr. Mazar. Ambr. pr. Moret. sec. *sumpsit* Exc.
Læti. *fudit* Oisel. ed. Vicet. Exc. Ruben. *sumpsit* vel *fudit* Florent. *sensit* vel
sumpsit Med. quart. *Non sensit te parte sua sed corpore in omni* Reg.—50 *Duc-*

NOTÆ

41 *Abdita*] Solertia abdita Bessi, id est, Bessi in terra abditi et occultati.

Pallentis] Perpetuus ille color est ejusmodi operarum. Silius Italicus: 'Et redit infelix effosso concolor auro.'

Bessi] Bessi sunt Thraciæ populi, quos Pacatus appellat *Quæsitores*, quod aurum in terræ visceribus exquirant.

42 *Exertus*] Probatns, paratus, expeditus. Sic a Statio dicitur, 'Diana

exerta,' id est, prompta, experta.

Lentandis] Id est, remis lente ob-
luctando agitandis: vel lentare re-
mos dicimus, quia remi ex lenta ar-
bore facti curvantur. Virgilius: 'Ante
et Trinaeria lentandis remus in unda.'

Tonsis] Remi qui dicuntur tonsæ a
tondendis decutiendisque fluctibus.

43 *Lateri custos*] Inspector Nauti-
carum operarum, ideoque in navis
latere constituitur.

45 *Dorida*] Doris est Dea marina,

Rectores. Hispana tibi Germanaque Tethys 50
 Paruit, et nostro diducta Britannia mundo :
 Diversoque tuas coluerunt gurgite voces
 Lentus Arar, Rhodanusque ferox, et dives Hiberus.
 O quoties doluit Rhenus, qua barbarus ibat,
 Quod te non geminis frueretur iudice ripis ! 55
 Unius fit cura viri, quodcumque rubescit
 Occasu, quodcumque dies devexior ambit.
 Tam celer assiduos explevit cursus honores.
 Una potestatum spatiis interfuit ætas,

*tore gubernandos per terram universam. Mare Hispanum et Germanum tibi obedi-
 derunt, et Anglia separata ab orbe nostro : et Arar tardus, et violentus Rhodanus,
 et opulentus Iberus reuerati sunt tua dicta in alveis variis. O quoties Rhenus in-
 gemuit, qua parte alluebat barbaros, quod non te potiretur moderatore ad utrumque
 suum litus ! Quodcumque rubet Sole occidente, quodcumque cingitur luce procli-
 viore, fit cura unius viri : tam promptus cursus absolvit præfecturus non interruptus !*

////////

tore Med. tert.—51 *deducta* Vat. sec. m. pr. et tert. m. sec. Leid. pr. Reg. Oxon. pr. m. pr. inc. Heins.—52 *robuerunt* Tholos, *tolhant* in gurgite duo Vatt. Petav. pr. Voss.—53 *Arabs* Pric. Oisel. *celer* quatuor Vatt. Pal. Pric. Rott. Oisel. Put. *ferox* Leid. pr. Vat. Livin. Petav. pr. Med. tert. Exc. Lucens. sec. *ferox* vel *celer* Vat. pr. Oxon. pr. Reg. Med. tert. *Iberos* Vat. pr. m. pr.—54 *Rhetus* Var. LL. e marg. Parm. *quod* inc. Heins. *quo* Moret. sec. *quam* Jun. pr. Ald.—55 *non te duo* Ambr. *vindice* Tholos.—56 *sit* duo Vatt. Pal. Rott. Med. pr. Moret. sec. Var. LL. e marg. Parm. *caussa* Ambr. pr. Pric. Var. LL. ed. Antv. *Ducis* Vat. sec. *tibi* Oxon. sec. m. pr. *quicumque* Farn. Lov. *quocumque* Med. duo, Moret. sec. ed. Vicet.—57 *Occasu* Vat. pr. Oisel. m. sec. Med. tert. Exc. Læti. Isingr. Junt. Raphel. *Occasum* Exc. Lucens. sec. *Occasus* Leid. sec. cum viginti quinque aliis, Exc. Gevart. Ald. ed. Parm. et Vicet. item Var. LL. ed. Antv. *Occanus* tres Vatt. Med. pr. *quicumque* Lov. *quacumque* Vat. quart.—58 *Nam* Ambr. sec. *Jam* Moret. sec. *exiguos* Var. LL. ed. Antv. *adversos* Thuan. *currus* Leid. pr. Vat. tert.—59 *studiis* Vat. sec. m. sec. *interfuit* Jun. pr. *interfuit* vel *interuenit* Vat. pr. *ætas* vet. Gyr.—

NOTE

Nereidum mater. Hic sumitur pro mari.

50 *Tethys*] *Tethys* est itidem Dea marina quæ sumitur pro mari.

51 *Britannia*] Domita a Julio Cæsare, velut in alio orbe collocata dicebatur. Virgilius : ' Et penitus toto divisos Orbe Britannos.'

53 *Rhodanus ferox, et dives Hiberus*] Id est, Galli feroces, divites Hispani. Theodorus autem præfectus Galliarum, sub quibus Germaniæ et Hispaniæ partes continebantur.

54 *Rhenus*] Hic fluvius erat limes Imperii Romani, ac proinde pars tantum Germaniæ subdita erat Romanis.

57 *Dies devexior*] Sol ad occasum pronior, proclivior.

58 *Cursus*] Tam celeri velint cursu Theodorus ivit per omnes gradus Honorum, non interruptorum, sibi que invicem velint adhærentium.

59 *Una ætas*] Una juventus interfuit, suffecit tot variis temporibus Honorum gerendorum.

Totque gradus fati juvenilibus intulit annis. 60

Postquam parta quies, et summum nacta cacumen,
 Jam secura petit privatum gloria portum;
 Ingenii redeunt fructus, aliique labores,
 Et vitæ pars nulla perit. Quodcumque recedit
 Litibus, incumbit studiis, animusque vicissim 65
 Aut curam imponit populis, aut otia Musis.
 Omnia Cecropiæ relegis secreta senectæ,
 Discussiens quod quisque novum mandaverit ævo,
 Quantaque diversæ producant agmina sectæ.
 Namque aliis princeps rerum disponitur ær: 70

Una atas, juventus, sufficit variis temporibus Honorum, et dedit ætati juvenili tot gradus felicitatis. Posteaquam requies acquisita est tibi, et gloria tua attingit verticem altum, jam ea tuta intrat recessum privatam. Fructus mentis revertuntur, et labores alii, et pars nulla vitæ amittitur. Quodcumque eripitur negotiis forensibus, additur studiis, et mens tua alternatim, aut impendit labores populis, aut quietem Musis. Recolis arcana omnia antiquitatis Græcæ, examinans quid nori unusquisque prodiderit literis, et quantos variæ sectæ pariant catus. Ut enim ær constitui-

////////

60 *fati vel fatum* Reg. *juvenalibus* Exc. Lucens. sec. *inluit* Moret. sec.—
 61 *Post quod* Ambr. tert. *vasta* Rott.—62 *tenet* Var. LL. ed. Antv.—63 *redimit* Ambr. pr. *fluctus* Leid. pr. et decem alii. *fructus vel fluctus* Vat. pr. Reg. Florent. *studiique* Pat. *aliique vel animique* Reg. Moret. sec.—64 *quocumque* Farn. Lov.—65 *Mitibus* Med. tert.—66 *impendit* legit Heins. vid. supra iv. Cons. Hon. sub finem. *apposit* Gesn. et ed. Bipont. *studiis* Pat. *gladiis* Ambr. pr. m. pr. *Missis pro Musis* Jun. pr.—67 *Cecropiæ* Ambr. sec. *Cycropiæ* Moret. pr. *præcepta* Exc. Ruben. si *certa* Med. tert.—68 *quid* Vat. pr. Farn. tres Med. *quod* Reg. Pctav. sec. Tholos. Oxon. pr. Var. LL. e marg. Parm. *quod quisque vel quocumque* Vat. pr. *quodcumque* duo Vatt. Petav. pr. m. pr. *noro* Jun. pr. Vat. tert. *nori* legebat Heinsius. *mandaverit* Moret. pr. *mandaverat* Pal. duo Med. Jun. pr. Lov.—69 *percurrens* Moret. pr. *producunt* Med. quart. *producant* Moret. sec. Exc. Lucens. pr. *perducant* ed. Vicet.—70 *vid.* Column. in Ennium p. 275. et seqq. Firmic. p. 6. Varias Philosophorum

NOTÆ

60 *Fati*] Honorum fato concessoram, contingentium.

62 *Privatum portum*] Ex longa diuturnorum laborum agitatione Theodorus se in vitam privatam, tanquam in portum placidissimum, recipit, Musis operam daturus.

63 *Fructus*] Doctrinæ, quæ velut fructus suavissimus animum pascit. Virtus enim et scientia animæ sunt nutrimenta.

64 *Perit*] Nulla vitæ pars male im-

penditur.

Quodcumque] Secundum quaecumque partem recedit a litibus. Heinsius legit *recidit*, id est, quodcumque demit a litibus, dat studiis.

67 *Cecropiæ senectæ*] Antiquitatis Græcæ. Græci dicuntur Cecropidæ a Cecrope Athenarum Rege.

69 *Sectæ*] Quantis agminibus, quanta velut familia stipati sicut variarum sectarum auctores.

70 *Ær*] Anaximenes ponit ærem

Hic confidit aquis: hic procreat omnia flammis.

Alter, in Ætnæas casurus sponte favillas,

Dispergit revocatque Deum, rursusque receptis

Nectit amicitiiis, quicquid discordia solvit.

Corporis hic damnat sensus, verumque videri

75

Pernegat. Hic semper lapsuræ pondera terræ

Conatur rapido cœli fulcire rotatu,

tur ab aliis, ut principium rerum: alter constituit aquam: hic producit omnia ex igne. Ille lapsurus ultro in flummas Ætnæ diffundit, et retrahit animam Mundi, et conjungit iterum renorato fœdere quicquid contrarietis dissolvit. Hic condemnat sensus corporis, et inficiatur veritatem posse cognosci. Ille tentat sustinere vertigine volubili Cœli, onus terræ semper cusuræ, et inflammat Solem vortice lapidis immensi.

////////

opiniones hisce similes vide apud Minuc. Felic. p. 19. atque illic interpretes. —71 *confundit* Vat. sec. ed. Vicet. Ruben. *confidit* Moret. pr. Exc. Lucens. pr. vid. Exc. Jul. Firmic. initio Operis. et *procreat* Med. sec. Petav. sec.—72 *Ætheas* Med. sec. m. pr. *Enchenias* Jun. pr. *athereas* Farn. Auson. Ludo vii. Sapient. Solone. *ruinas* Farn.—73 *diem* Vat. tert. Pric. Rott. Oisel. Med. sec. Reg. m. sec. Tholos. Jun. pr. Oxon. sec. m. sec. Moret. sec. Petav. sec. *dein* Thuan. Voss. a m. pr. Var. LL. ed. Antv. *deum* vel *diem* Vat. pr. Put. *cursumque* Pat. *rursusque* Pric. Med. tert. Reg. *rursusque* Leid. pr. et octodecim alii. *receptum* Moret. pr.—74 *Nutrit* Vat. sec. *Nectit* vel *Nectus* Reg.—75 *damnat sensus* Exc. Lucens. sec. *clamat* ed. Vicet. *sexus* Petav. sec.—77 *Conatu* Oxon. sec. Exc. Voss. Var. LL. ed. Antv. *cæli rapido* duo Vatt. Petav. pr. *cælum* Mazar. *meatu* vel *rotatu* Moret. sec.—78 *turbinis axe*

NOTE

pro rerum principio: Thales Milesius, aquam; hinc Virgilius: 'Oceanumque patrem rerum.' Heraclitus ignem pro principio statuit. Hippocrates aërem, aquam, et ignem. Ceterum hic Claudianus attingit rerum principia.

71 *Procreat*] Procreata putat.

72 *Alter*] Empedocles 'totum se Catanensium Ætnæis donavit incendiis.' Tertullianus. Ille statuebat quatuor elementa, aquam, ignem, terram, et aërem, et (quod et dixit Anaxagoras) mentem sacram per omnia diffusam movere omnia, et eam in singula rerum creaturarum corpora recurrere dicebat. Unde et Virgilius: 'totamque infusa per artus Mens agit atque molem, et magno se corpore miscet.'

73 *Deum*] Animam Mundi per omnia diffusam, quam esse Deum credebant Empedocles et Anaxagoras, dis-

pergebant ad res generandas, revocabant ad res destruendas.

74 *Discordia*] Elementorum, quorum amicitia et inimicitia omnia aut facit, aut destruit: hæc dissolvit, illa connectit.

75 *Verum*] Pyrrhon sectæ Pyrrhonorum auctor, negat veritatem posse videri, ideoque de omnibus dubitabat. Pyrrhonei dicti sunt *σκεπτικοί*, id est, *contemplatores*. Nihil enim statuunt, sed in quaerendo et contemplando toti sunt: dicti sunt etiam *ἀπορητικοί*, id est, *dubitantes*, quod nihil affirmando de omnibus dubitent. Et immerito sane, unum enim saltem scire deberent, *se dubitare*.

76 *Semper lapsuræ*] Casum semper minitantis.

77 *Rotatu*] Quasi volubilis Cœli rapiditas suo impetu sustineat molem terræ; seu quasi terra quiescat in

Accenditque diem prærupti turbine saxi.
 Ille ferox, unoque tegi non passus Olympo,
 Immensum per inane volat, finemque perosus 80
 Parturit innumeros angusto pectore mundos.
 Hi vaga collidunt cæcis primordia plagis.
 Numina constituunt alii, casusque relegant.
 Graiorum obscuras Romanis floribus artes
 Irradias, vicibus gratis formare loquentes 85

Ille violentus, et non ferens se operiri uno Cælo, volitat per aërem infinitum, et abhorrens res finitas, procreat in animo arcto mundos innumerabiles. Hi committunt principia rerum errantia hamulis occultis. Illi statuunt providentiam Dei, et expellunt casum. Tu o Theodore illustras doctrinam obscuram Græcorum elegantia Latina, solitus instruere dicentes dialogis festivis, et concinnare alternatim

////////

Vat. pr. m. pr. Med. sec. *turbiniis axem* Pat.—79 *imoque* Vat. tert. Rott. Exc. Gevart. regi Farn. Pat.—80 *ruit* Med. sec. *perosus* Vat. pr. m. pr.—81 *Paruit* Put. *Concipit* duo Vatt. Petav. pr. *angusto* Oxon. duo Leidd. et al. *pectore vel principe* Moret. sec. *cælos* Pat. Heinsius notaverat seqq. *Parturit innumeros*] ex Democriti sententia, vide Lindenbrog. in Ammian. p. 30. Val. Max. Lib. viii. E. xiv. n. 2. Extern. *angusto pectore*. Minuc. Felix Octav. p. 18. de Deo, 'nobis vero ad intellectum pectus angustum est.'—82 *vada* Rott. Put. Var. LL. ed. Antv. *concludunt* Leid. pr. *collidunt* Vat. pr. *cæca legis vel cæcis plagis* Med. tert. *caussis* duo Vatt. *plagis vel caussis* Petav. pr.—84 *arces* Vat. tert. Pric. *artis* Rott.—85 *irradiat* Put. Jun. pr.

NOTÆ

suo centro ob cursum Cæli rapidissimum. Aristoteles, *φησιν* 'Ἐμπεδοκλῆς τὴν γῆν ὑπὸ τῆς δίνης ἡρμεῖν, αἰτ Ἐμπεδοκλῆς terram quiescere ob rapiditatem Cæli.

78 *Saxi*] Anaxagoras, Solems saxum, et glebam auream esse dicebat. De hoc Plinius, 'Celebrant Græci Anaxagoram Clazomenium Olympiadis 78. anno secundo prædixisse cælestium literarum scientia, quibus diebus saxum casurum esset a Sole. Idque factum interdiu in Thraciæ parte ad Ægos flumen,' &c.

79 *Ferox*] Violentus, furiosus.

81 *Parturit*] Quasi hi mundi sint tantum ejus stultæ imaginationis fœtus.

Innumeros mundos] Nonnulli tot mundos esse volebant, quot sunt stellæ. Democritus, Epicurus, et Mc-

trodorus admittebant infinitos. Et Anaxarchus ille, qui lacrymas excusit Alexandro: 'Ἀλέξανδρος Ἀναξάρχου περὶ κόσμων ἀπειρίας ἀκούων, ἔδακρυε: Alexander Anaxarchum de Mundorum infinitate audiens, lacrymatus est.

82 *Vaga primordia*] Democritus et Epicurus dicebant Mundum ex turbulenta et temeraria quadam atomorum incursione esse conflatum: atomos autem illas, sen *vaga primordia*, sibi invicem hære per plagas seu hamulos quosdam.

83 *Numina constituunt*] Platonici contra Epicurum.

85 *Irradias*] Illustras nitida orationis luce et amœnitate Philosophos Græcos, qui de Ethica egerunt.

Vicibus gratis] Dialogis, quos 'Princeps Philosophorum' Socrates invenisse dicitur, et 'Philosophiam mo-

Suetus, et alterno verum contexere nodo.

Quicquid Socratico manavit ab ordine, quicquid

Docta Cleantheæ sonuerunt atria turbæ,

Inventum quodcumque tuo, Chrysippe, recessu,

Quicquid Democritus risit, dixitque tacendo

90

Pythagoras, uno se pectore cuncta vetustas

Condidit, et major collectis viribus exit.

Ornantur veteres, et nobiliore magistro

veritatem sertis florum. Scilicet quicquid fluxit ab institutis Socratis, quicquid schola crudita catus Cleanthei emisit: quicquid excogitatum est, o Chrysippe, in secessu tuo: quicquid Democritus ridendo dixit, et Pythagoras edocuit silendo: tota antiquitas inclusit se in una mente Theodori, et inde copiosior prodit viribus conjunctis. Antiqui auctores illustrantur, et sub doctore illustriore Academia

//////////

Leid. pr. *gratis vicibus* Ambr. pr. *servare* ed. Vicet.—86 *Connectere* Exc. Voss.—87 *Sacra tuo* Jun. pr.—88 *Cleantheæ* tres Vatt. Pal. Farn. Florent. Put. Petav. pr. Tholos. Med. sec. duo Ambr. ambo Moret. *agmina* Mazar. Ambr. sec. Exc. Cod. Rhemens. *atria* vel *agmina* Vat. quart. inc. Heins.—89 *recurso* Cod. Barth.—90 *didicit risitque* Jun. pr. *dixit* vel *didicitque* Vat. pr. Farn.—91 *uno* vel *ino* Med. tert. *tanta* Jun. pr.—92 *collatis* legit Heins. qui ascripserat lib. i. Stilichon 35. ‘et quæ divisa beatos Efficiunt, collata tenes.’ ut ibi Codd. pro, collecta. *arsit* Vat. tert. *exit* vel *arsit* Rott. *exul* Tholos.—

NOTÆ

ralem e Cælo evocasse.’ Cicero.

86 *Alterno nodo verum contexere*] Id est, per dialogos elegantes concinnare et explicare veritatem, quasi contexeres rosas in sarta nodis jucundissimis.

88 *Cleantheæ*] Cleanthes vir laboriosus, et ideo Hercules dictus, Zenoni adhæsit, et a Cicerone dicitur ‘Stoicorum pater.’ Tradunt eum fuisse pauperrimum, et noctu aquam hausisse, unde se per diem in studiis alere posset, cumque præterea, quæ a Zenone audierat, ossibus bonum et testis fictilibus perscribere solitum.

89 *Chrysippe*] Chrysippus Tarso oriundus Philosophus Stoicus, Dialectica excellens; cum Asinum ficus comedentem videret, effusus in gaudium risumque obiisse dicitur. In recessu autem, quia Chrysippus secessu delectabatur, et ‘sæpe studio

intentus tanta voluptate perfruebatur, ut eum, tanquam extra se positum, cibi potionisque caperet oblivio.’ M. A. Muretus.

90 *Democritus*] Summum bonum in tranquillitate animæ ponebat, cetera omnia ridebat; nude dictus est γελασῖνος risor, quod semper rideret: contra Heraclitus perpetuo flebat.

91 *Pythagoras*] Samius Philosophus, docuit apud Crotoniatis in Italia. Ejus discipuli quinquennii taciturnitate initiabantur ipsius sacris, ut ad Cælestia capienda essent idonei.

92 *Major*] Copiosior, tanquam fluvius, qui cum tantisper retinetur, postea exit major et abundantior.

93 *Ornantur*] Illustrantur a Theodoro, scriptis elegantibus, et sub Theodoro, Nobiliore Magistro quam Plato fuit. Academia, hoc est Philosophia, omnisque doctrina, transit in Italian.

In Latium spretis Academia migrat Athenis,
 Ut tandem propius discat, quo fine beatum 95
 Dirigitur; quæ norma boni, quis limes honesti;
 Quænam membra sui virtus divisa domandis
 Objectet vitiis; quæ pars injusta recidat,
 Quæ vincat ratione metus, quæ frænct amores.
 Aut quoties elementa doces, semperque fluentis 100
 Materiæ causas: quæ vis animaverit astra,
 Impuleritque choros: quo vivat machina motu;

transit in Latium, Athenis contentis, ut tandem ediscat certius, qua in re summum bonum consistat, quæ regula boni, quis terminus honestatis, quasnam sui partes virtus separata opponat vitiis superandis; quæ pars amputet res iniquas; quæ pars superet timorem ratione; quæ pars comprimat amores; vel quoties, o Theodore, monstras elementa et causas materiæ perpetuo motæ, vel doces, quæ virtus animam dederit sideribus, et excitavit Harmoniam; quo spiritu moles agitur;

////////

93 *Orantur* Oxon. sec.—94 *In Latiis* Jun. pr. *sumtis* Lov. m. pr. *transit* Pat. Pat.—95 *discat* Vat. tert. Pric. Florent. *discant* Tholos.—96 *quis limes* omnes Vatt. Pal. Farn. Rott. *qui limes* Leid. pr. Oisel. Pat. Thuan. Petav. sec. Bonon. Oxon. sec. Med. quart. item Gesn. et ed. Bipont.—97 *suis* Reg. inc. Heins. *diversa* Mazar. *domandum* vel *domandis* Reg.—89 *Objectat* Leid. pr. cum octodecim aliis. *inrecta* Pnt. Lov. *inrecta* Jun. pr. *recidat* duo Vatt. Lov. *recidit* Med. sec. m. pr. *recidat* Vat. pr. et sec. Mazar. Leid. pr. m. pr. Ambr. pr. Moret. sec.—99 *Qua* Med. quart. Pat. *Qua* vel *Quæ* Med. pr. Moret. pr. *vincat* amores Jun. pr. Med. quart. Vat. quint. *frenat* Reg. Oxon. pr. *servat* vel *frenat* Med. tert. *amore* Reg.—100 *Aut* Var. LL. e marg. Parm. *At* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Jun. pr. duo Leidd. totidem Oxon. Vicet. Parm. Junt. Ald. Colin. Gryph. Isingr. Pulm. *Ah* Vat. Livin. *Ha* Florent. *At* vel *Ah* Vat. pr. *fluentes* Pric. Oxon. pr.—101 *Materie* Farn. *quamvis* Jun. pr. *animaverat* Pnt. *armaverit* vel *animaverit* Vat. quint. Heinsius ascripserat locum Minuc. Felic. p. 5. ‘Sidera licet ignis accenderit, et cælum licet sua materia suspenderit.’—102 *Implevitque* Moret. pr. Parm. Junt. Isingr. Colin. Gryph. *Implevit-*

NOTÆ

94 *Academia*] Locus prope Athenas datus ab Academo; in hunc Plato Platonicque confluebant.

96 *Boni*] Quæ sit regula justitiæ, acquitatis.

99 *Metus, amores*] Duæ furia, aut duæ tranquillitatis humanæ pestes, qua parte, seu qua virtute frændandæ sint.

Frænct] Velut equum indomitum.

100 *Elementa*] Hic tractantur elementa, astra, metæora.

Fluentis materiæ] Doces quæ causa

sit, cur materia, instar fluminis, perpetuo fluat, et una re corrupta generetur altera.

101 *Animaverit*] Veteres astra animata esse putabant, iisque Genios motores ascribebant.

102 *Impuleritque choros*] Id est, excitavit illud agmen, illam harmoniam Astrorum, quæ ita suos cursus absolvent, ut quasi in chorea ad numerum in coronam orbemque coeant. Alii legunt, *Implevitque choros*, id est, absolverit, perfecit numeros, seu

Sidera cur septem retro nitantur in ortus
 Obluctata polo : variisne meatibus idem
 Arbitr, an geminæ convertant æthera mentes : 105
 Sitne color proprius rerum, lucisne repulsu
 Eludant aciem : tumidos quæ Luna recursus
 Nutriat Oceani : quo fracta tonitrua vento.

quare septem Planetæ obsistentes Cælo conentur ire retro ; an idem moderator rapiat Cælum cursibus diversis, an duæ Intelligentiæ ; an color proprius hæreat in rebus, an res fallant oculos repercussu lucis ; qui Luna alat æstus reciprocos tumefacti maris ; quo vento fulmina placentur ; quid attrahat nimbos pluvios, qua

*****

que ed. Vicet. *Impuleritque* duo Leidd. et viginti duo alii, Exc. Gevart. Schott. et Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. Ald. *Impuleritque polos* Ambr. tert. *Impuleritque choris* Jnn. pr. *choros* duo Leidd. totidem Oxon. Reg. Mazar. duo Vatt. duo Petav. *chaos* Med. quart. Put. Thuan. Bonon. Pat. Oxon. sec. Leid. sec. m. sec. Petav. tert. Var. LL. e marg. Parm. Ald. *chaos vel choris* Vat. pr. Lov. Exc. Gevart. *vincat* Pal. Florent. Med. pr. Jun. pr. Tholos.—103 *cum* Mazar. *mittantur* Vat. quint. *ortum* Pric. Reg.—104 *variisne* Reg. Thuan. Mazar. Petav. pr. Bonon. Ambr. pr. Moret. sec. Jun. pr. Oxon. pr. Med. tert. Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. *variisque* duo Vatt. Pal. Rott. Oisel. *variisve* Vat. pr. et quart. Sched. Gnd.—105 *Ambitus* Pric. m. pr. *cum vergant* Jun. pr. *sidera* Med. quart. Var. LL. e marg. Parm. Exc. Ruben. Ald. et ed. Vicet. *æthera* Vat. Livin. Exc. Læti et Lucens. pr.—106 *Sitre* Mazar. Pat. *rerum proprius* Pric. *stellisque* Petav. tert. m. pr. *lucisve* Pat. Tholos. *lucisne* tres Vatt. Farn. Pric. Med. tert. Reg. Thuan. Mazar. m. pr. Leid. pr. duo Oxon. Exc. Lucens. sec. *lucisne vel lucisque* Petav. sec. *repulsæ* Moret. sec. *repulsu* Leid. sec. m. sec. Pric. Florent. Med. sec. Pat. Vat. quint. Exc. Gevart.—107 *Elidant* Vat. Livin. Put. m. sec. Anibr. sec. *tumidos* Var. LL. ed. Antv. *recursus* Pric. Med. sec. *recursus vel recessus* Med. tert. *lumina cursus* Jun. pr.—108 *facta* tres Vatt. Leid. sec. m. sec. Exc. Gevart. *facta*

NOTÆ

numerosam illam Harmoniam.

Quo *vivat*] Quo spiritu machina Cælestis ita agatur, ut videatur vivere.

103 *Retro nitantur*] Ex priscis Philosophis Cælum incredibili rapiditate movetur ab Oriente in Occidentem, septem Planetæ eodem motu rapiuntur, sed alio motu sibi proprio quasi retrocedant, nitantur ire ab Occidente in Orientem, sicque obluctantur Cæli motui. Sic Sol motu Cæli raptus facit dies ; motu proprio facit annus : sive unus moderator sic vertat Cælum et Planetas motibus contrariis ; sive duæ Mentis aut

Intelligentiæ, aut duo Genii, unus Cælum, alter Planetas torqueat.

106 *Color*] Disputant Philosophi an color revera hæreat in rebus, an tantum vario incis repercussu variatus, ludat ac velut fallat oculos, qui putant verum esse colorem, et in rebus ipsis hærentem. Virgilius : ‘ Rebus nox abstulit atra colorem.’

107 *Luna*] Certum enim est Lunam dominari æstibus Oceani. Idque nonnulli tribuunt aëri a Luna presso, qui premat agitetque maria. Quicquid sit, ‘ Mirabiles elationes maris.’

108 *Vento*] Qua vi fulmina fractis et elisis inter se nubibus erumpant.

Quid trahat imbriferas nubes : quo saxa creentur
 Grandinis : unde rigor nivibus : quæ flamma per auras 110
 Excutiat rutilos tractus : aut fulmina velox
 Torqueat, aut tristem figat crinita cometen.

Jam tibi compositam fundaverat anchora puppim :
 Telluris jam certus eras : foecunda placebant

causa grando saxeæ producatur ; unde frigus sit nivibus ; qui ignis per aërem vibret fulgura micantia, aut rapidus jaculetur tonitrua, aut crinitus affigat Cælo mæstum Cometam. Jam anchora stabilierat tibi, o Theodore, navem placidam : jam attingebastuto

*****

vel *fracta* Florent. *motu* Vat. tert. m. pr.—109 *Quid* Vat. quint. Florent. *Quis* quatuor Vatt. Farn. Pric. Lov. *Quas* Rott. *trahit* Lov. Ambr. tert. *igniferas* Pric. *umbriferas* Put. Jun. pr. Moret. sec. *umbriferas imbres* Var. LL. ed. Antv. *quo vel quid saxa* Oxon. pr. *creentur* Vat. pr. Bonon. Exc. Lucens. pr. *creantur* Leid. pr. et decem alii, Var. LL. e marg. Parm. ed. Vicet. *rotantur* Exc. Cod. Rhem. *teruntur* Med. tert. *feruntur* Petav. pr. m. pr. *ferantur* Leid. sec. Vat. sec. Pal. duo Med. Ambr. tert. Exc. Gevart. Ald. et ed. Parm. *ruantur* Vat. tert. Rott. Petav. sec. *ferantur vel creentur* Reg. Moret. sec. Petav. tert. *rotantur vel creentur* Mazar. Ambr. sec. *ruantur vel rotantur* Florent. *ruantur vel ferantur* Oisel. *creentur vel feruntur* duo Vatt. *rotantur* legit Heinsius, qui citat Ovid. Met. lib. ix. p. 229. ubi de nive similiter, ‘Inde nives fieri : nivibus quoque molle rotatis Astringi et spissa glomerari grandine corpns.’ *flabra* dno Leidd. cum viginti duobus aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv. et e marg. Parm. item ed. Vicet. *flagra vel flabra* Lov. *per aures* Pat. *flabra vel auræ vel flabra per auras* Vat. pr.—111 *Excutiant* Var. LL. ed. Antv. *Excutiant* duo Leidd. totidem Oxon. *Exeruciant* Petav. sec. *ignes* Vat. quint. Med. pr. *vel flumina* Vat. pr. *flumina* etiam Ambr. pr. Petav. sec. Pat. inc. Heins. Var. LL. ed. Antv. m. pr. *fulmina vel flumina* Florent.—112 *stellata* Rott. Leid. sec. Vat. tert. Ambr. tert. Exc. Gevart. *stellata vel crinita* Florent. Reg. Heinsius *crinita* probat ascripto loco Capitolin. in Antonino Pio : ‘Apparuit et stella crinita,’ et in Commodio Li. 34. *cometan* duo Med. *cometen* ed. Vicet. *cometen vel cometes* Med. tert. *cometem* Leid. pr. et duodecim alii. De his Philosophorum opinionibus vide Probum et Servium in Virgil. Eclog. vi.—113 *fundarant aquora puppem* Put. *puppem* Ambr. sec. Moret. sec.—114 *erat* Bonon.

NOTÆ

109 *Imbriferas*] Poëtæ, secuti vulgus, pluvias tribuunt Jovi per cribrum meienti. Sed pluviarum causa Austro tribuitur. Ovidius : ‘Pluvioque madescit ab Anstro.’

Saxa grandinis] Non raro grando durescit ut lapis. Hujusce rei exempla passim leguntur, videntur.

111 *Excutiat*] Vel fulgura, vel quandam potius stellarum cadentium speciem. Ovidius : ‘Quæ si non cecidit, potuit cecidisse videri.’

112 *Tristem cometen*] Rerum tris-
Delph. et Var. Clas.

tium calamitatumque nuntium : Lucanus : ‘Et nunquam terris spectatum impune Cometen.’

Figat] Credebant quippe non sno, sed ætheris motu ferri Cometam.

113 *Compositam puppim*] Anchora, ἄγκυρα, seu quies amica, stabilierat puppim tuam placidam, quiescentem ; hoc est, vitam tuam subtractam tumultibus humanis, qui vitam nostram, ceu navem fluitantem in alto, instar tempestatis agitant.

114 *Certus*] Certo sciebas te ad

Claud.

. 2 E

Otia : nascentes ibant in sæcula libri : 115
 Cum subito liquida cessantem vidit ab æthra
 Justitia, et tanto viduatæ iudice leges.
 Continuo frontem nimbo velata pudicam
 Describit Autumni portas, qua vergit in Austrum
 Signifer, et noctis reparant dispendia Chelæ. 120
 Pax avibus, quacumque volat : rabiemque frementes

terram : quies abundans libris jurabat te : libri editi a te tendebant ad æternitatem : cum statim Justitia aspexit a Cælo claro te otiantem, et curiam priuatam tanto iudice. Illa habens vultum castum tectum fascia longa reclinquit limen Autumni, qua parte Zodiacus inclinat se in meridiem, et brachia Scorpionis resarciunt damnum noctis. Quacumque Justitia volat pax est volucris : et feræ crudeles abjecerunt furorem.

//////////

Petav. tert. *facunda* quatuor Vatt. Rott. Oisel. *secunda* Vat. sec. Pal. duo Med. Jun. pr. Oxon. sec. Lov. m. pr. Tholos. Pat. Moret. sec. inc. Heins. Ambr. sec. *fecunda* vel *facunda* Reg. Oxon. pr. Med. tert. *fecunda* probat Heinsius ascripto loco Claudian. Epist. ad Olybrium vs. 21. 'Crebraque fecundo festinet litera cursu.' *placebunt* Lov. *jacebant* Vat. pr.—117 *Justitiam* Jun. pr. Put. Oxon. sec. *tantas* Vat. sec. m. pr.—118 *Continuam* Put. *nimbo* Ambr. tert. Exc. Cod. Rhem. *limbo*, vide omnino Herald. in Amm. p. 102.—119 *Detegit* Exc. Lucens. sec. *Arctoum portum* Pric. *autumni partes* Voss. a m. s. Var. LL. ed. Antv. *vertit* inc. Heins. *mergit* Jun. pr.—120 *thelæ* Var. LL. ed. Antv. *chelæ* vel *thile* Vat. tert.—121 *quæcumque* Vat. pr. *quæcumque* Oxon. sec. *volat* tres Med. inc. Heins. Put. Reg. Thnan. Bonon. Pat. Tholos. duo Petav. Var. LL. e marg. Parm. *volunt* duo Vatt. Med. tert. Jun. pr. Mazar. Exc. Ruben. Lucens. pr. et ed. Vicet. *ferentes* Jun. pr. *ferentes* Oisel. *fremementes* duo Leidd. Oxon. sec. Vat. quart. m. pr. Exc. Læti. *fremementes* vel

NOTÆ

terram et quietem, tanquam ad portum, mox perventurum.

115 *Otia facunda*] Quæ producant præclaros ingenii fetus, libros doctos scilicet. *Otia* autem vocantur tempus, quod docti studiis consecrant. Virgilius : 'Illo Virgilium me tempore dulcis alebat Parthenope studiis florentem ignobilis oti.'

118 *Nimbo*] *Nimbus*, vel *limbus*, est fasciola transversa, ex auro, assuta in linteo, quod est in fronte fœminarum, et quod ut nimbus Soli, sic vultui obtenditur. Virgines autem non procedebant olim in publicum, nisi velata fronte. Est et alia causa, cur Justitia veletur, quod scilicet æquitatis tantum, non personarum rationem habeat. Ex Chrysippo tamen Justi-

tia : παρθένος σκυθρωπή γράφεται, καὶ συνεστηκὸς ἔχουσα τὸ πρόσωπον καὶ ἔντονον, καὶ δεδορκὸς βλέπουσα, ὥστε τοῖς μὲν ἀδικοῖς φόβον ἐμποιοῦν : *Virgo severa describitur, et habens vultum constantem ac vehementem, et acres oculos, ut improbis terrorem incutiat.*

119 *Autumni portas*] Justitia seu Virgo sedem fixit prope Libram, quæ primum est Autumni signum.

120 *Signifer*] Zodiacus, qui gerit signa duodecim. De hoc supra in Cons. Prob. vs. 241.

Chelæ] Brachia Scorpii, quæ a nonnullis pro Libra accipiuntur ; et reparant damna noctis, quam post æquinoctium Autumni efficiunt diebus longiorem.

121 *Pax avibus*] Justitia regnante,

Deposuerē feræ. Lætatur terra reverso
 Numine, quod prisci post tempora perdidit auri.
 Illa per occultum Ligurum se mœnibus infert,
 Et castos levibus plantis ingressa Penates 125
 Invenit ætherios signantem pulvere cursus;
 Quos pia sollicito deprendit pollice Memphis.
 Quæ moveant momenta polum, quam certus in astris
 Error: quis tenebras Soli, causisque meantem
 Defectum indicat numerus: quæ linea Phœben 130

Terru gaudet Dea redeunte, quam amiserat post saculum antiquum aureæ ætatis. Illa Iustitia tacita ingreditur urbem Ligurum Mediolanum, et intrans pede celeri domum sanctam Theodori, reperit cum delinquentem motus cælestes in pulvere, quos motus Memphis religiosa excogitavit opera curiosa. Designat nempe, quæ velut pondera agitant Cælum, quam stabilis sit circuitus in Planetis, quis calculus denotet caliginem Solis, et eclipsin advenientem certis de

furētes Med. tert.—122 *Deposuerē suam* Oxon. sec. m. pr.—123 *diridit* Med. tert. m. pr. *anni idem*.—124 *quidem occulte* Moret. pr. *vastis se mœnibus* Vat. pr. et Vat. Livin. *offert* Vat. sec. et tert. m. pr. Pal. Med. sec. *infert* vel *offert* Oxon. sec. Med. tert.—125 *pennis* Moret. sec. *plaudistres* Med. inc. Heins. Put. Thuan. Pat. Bonon. Vat. Livin. duo Ambr. et Petav. Exc. Lucens. sec. Sched. Gnd. *plaustris* Farn. Rott. Florent. Mazar. Vat. sec. Leid. sec. Ambr. tert. *plautris* vel *pennis* Lov. *plaustris* vel *plantis* Reg. Oxon. sec. Med. tert. item Petav. tert.—126 *signantes* Petav. sec. *pulvere* duo Leidd. cum viginti tribus aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. Var. LL. ed. Antv. *currus* Put.—127 *Quem* vel *Quos* Reg. *pollicito* Tholos. *dependit* Oxon. sec.—128 *fortant* conj. Heins. in *Austris* Rott.—129 *Soli* Pal. Med. pr. Mazar. Var. LL. e marg. Parm. Exc. Cod. Rhem. Ald. ed. Vicet. *Solis* omnes Vatt. Rott. Oisel. Reg. Exc. Lucens. pr. *causasque* Exc. Schott. in quibus Gronov. coniecerat *quantusque. casusque* vel *causisque* Oxon. sec. Heinsius *caussansque* coniciebat.—130 *signet numerus* vet. Gyr. *videat* Reg. Var. LL. e marg. Parm. *indicit* Vat. pr. *indicat* duo Leidd. cum viginti duobus aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. et Cod. Rhemens. *inducat* Vat.

NOTÆ

omnia pacata: etiam aves et feræ nullum sibi bellum inferunt; hoc enim injustitiæ est.

122 *Reverso numine*] Olim in sæculo aureo Iustitia seu Astræa commorabatur cum hominibus, sed pollutos furtis, secleribus, et, ex Ovidio, 'Cæde madentes Ultima Cælestum terras Astræa reliquit.'

126 *Pulvere*] Quo utebantur ad figuras signandas. Cicero, 'Ernditus pulvis Mathematicorum.'

127 *Memphis*] Urbis Ægypti, ponitur pro ipsa Ægypto, quæ mater et

nutrix Mathematicarum disciplinarum. *Pia* dicitur, quod superstitionibus indulgeret. Porro quis nescit doctrinas apud Ægyptios floruisse? Immo et multarum artium Ægyptii dicuntur fuisse inventores.

128 *Momenta*] Quæ velut pondera moveant Cælum, ut movetur Horologium.

130 *Linea*] Luna eclipsin patitur, cum est in linea ecliptica, quod non accidit, nisi plena luna. *Ecliptica linea* dicitur ἀπὸ τοῦ ἐκλείπειν, *deficere*.

Damnet, et excluso pallentem fratre relinquat.
 Ut procul aspexit fulgentia virginis ora,
 Cognovitque Deam, vultus veneratus amicos
 Occurrit, scriptæque notas confundit arenæ.
 Cum sic Diva prior: Malli, sincera bonorum
 Congeries, in quo veteris vestigia recti,
 Et ductos video mores meliore metallo;
 Jam satis indultum studiis; Musæque tot annos
 Eripuere mihi: pridem te jura repossunt.

135

causis: quæ linea nocet Lunæ, et desecat illam obscuratam, intercluso fratre ipsius Sole. Statim atque Theodorus vidit longe rultum micantem virginis Justitiæ, et sensit Divam, colens faciem caram sibi, ite obicam, et turbat signa pulveris figurati. Tum Dea prior loquitur ita: O Malli, in quo cumulus est sincerus virtutum omnium, in quo aspicio indicia æquitatis, et mores factos ex metallo excellentiore, jam satis datum est literis; et jam satis Musæ subtraxerunt te mihi. Leges

////////

quart. Thuan. Reg. m. sec. Pat. Tholos. Moret. sec. duo Oxon. m. sec. Exc. Schott. Ruben. Sched. Gud. ed. Vicet. item Var. LL. ed. Antv. dicat et emend. discat Florent. indicat vel inducat Vat. sec. numerum Med. quart. numerus Exc. Lucens. sec. numeris Put. Pat. Tholos. Exc. Ruben. ed. Parm. et Vicet. Phæbum Rott. Phæbem duo Vatt. Leid. sec. Florent. Mazar. Lov. tres Med. totidem Petav.—131 reliquit Vat. quint.—132 fulgentia vel pallentia duo Vatt.—133 Agnovitque Vat. quint. in Lov. hic versus deest. veneratus Vat. pr. Farn. Bonon. Vat. Livin. Moret. pr. Petav. tert. Exc. Lucens. sec. veneratur Leid. sec. et duodecim alii. venerantur Pal. Petav. sec.—134 Occurrit vel Accurrit Mazar. Occurrunt Oxon. sec. scriptoque Var. LL. ed. Antv. spretæque Moret. pr. confudit Reg. Leid. sec. Ambr. tert. Exc. Gevart.—135 Cum Pal. Med. pr. Moret. sec. Tum duo Leidd. Oxon. pr. duo Vatt. Pric. Reg. Thuan. Petav. tert. Vat. Livin. Exc. Gevart. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. Tunc Gesn. ed. Bipont. Malli Farn. Mauni Moret. sec. malim Med. tert. Mauni duo Leidd. et quatuordecim scripti, Exc. Læti et Gevart. Ald. Var. LL. ed. Antv.—136 quem Mazar. veterum Vat. quart. veteris vel veterum Petav. pr.—138 satis inductum Vat. tert. Farn. Rott. Oisel. Petav. sec. indictum vel indultum Vat. quint. Stygiis Rott. annis Reg. m. pr. annis vel annos Med. tert.—139 Eripuere mihi pridem. cum τελεία στιγμή, Med.

NOTE

131 *Excluso fratre*] Sole excluso a terræ globo, qui impedit, quominus Luna, ut solet, lumen a Sole fratre mutuetur.

134 *Arenæ*] Pulveris Mathematici notas confundit præ gaudio, quo perfundeatur, quod Justitiam videret.

136 *Congeries*] In quo est *congeries*, seu cumulus *bonorum*, seu virtutum; vel in quo omnes boni videntur inesse: quasi Mallius haberet tantam virtutem in se congestam, quantam

habent omnes boni.

Recti] Vestigia priscae simplicitatis, æquitatis, et mores aureos, hoc est, dignos sæculo aureo, quod, ex Ovidio, 'Sponte sua sine lege fidem rectumque colebat.'

137 *Ductos meliore metallo*] Mores aureos, et meliore metallo ductos atque conflatos. Metaphora sumta ab auro, quod conflatur. Alludit autem Poëta ad mores sæculi aurei.

Aggredere, et nostro rursum te redde labori. 140
 Nec tibi sufficiat transmissæ gloria vitæ.
 Humanum curare genus, quis terminus unquam
 Præscripsit? nullas recipit prudentia metas.
 Adde, quod hæc multis potuit contingere sedes:
 Sed meriti tantum redeunt, actusque priores 145
 Commendat repetitus honos: virtusque reducit,
 Quos Fortuna legit. Melius magnoque petendum
 Credis, in abstrusa rerum ratione morari?
 Scilicet illa tui patriam præcepta Platonis

repetunt te jam dudum. Age, et restitue te iterum operi nostro: neque honos vitæ præteritæ satis sit tibi: quis finis unquam vetuit regere gentem humanam? prudentia nullos agnoscit limites. Adjice quod hic honos potuit crenire multis. At honores revertuntur solum, si meriti sunt, et dignitas renovata prædicat actiones præcedentes, et virtus revocat, quos fortuna eligit. An putas justius, et id parandum magno pretio, remanere scilicet in causis rerum perscrutandis? Nimirum illa documenta Platonis tui extulerunt magis patriam, quam Themistocles, qui obe-

////////

tert. *poposcunt* Prie. Petav. sec. Var. LL. ed. Antv.—140 *Egredere* vel *Aggredere* Oxon. sec. *rursum nostro* Vat. sec. Pal. Med. pr. *rursus* tres Vatt. Rott. Florent. Petav. pr.—141 *Hæc tibi* Pal. *ripæ* Vat. pr. *ripæ* vel *vita* Vat. quart. *Humanum curare genus.* cum *τελεῖα στιγμή*, Vat. pr. Moret. pr. Thuan.—142 *Quid* Leid. pr.—143 *Præscripti* Pat. m. pr. *Præscriptis* conjiciebat Heinsius.—144 *hic* Put. *multis potuit* Leid. pr. Oxon. pr. Reg. Vat. Livin. Med. tert. Exe. Lucens. sec. *potuit multis* quatuor Vatt. Pal. Farn. Prie. Oisel.—145 *meritis* quatuor Vatt. Pal. Farn. Prie. Rott. Oisel. *meriti* Vat. pr. item Vat. Livin. atque ita leg. Heins. cum Gevart. et sic Florent. m. pr. habuisse videtur. *rediit* vel *redeunt* Moret. sec. *moresque* Prie.—146 *honor* Pal. Prie. *honor* duo Leidd. cum viginti tribus aliis, Exc. Lucens. sec. *recedit* Pat.—147 *legit* Exe. Cod. Rhem. *dedit* Med. tert. *tegit* Bonon. *regit* omnes Vatt. Pal. Farn. Prie. *gerit* vel *regit* Oxon. sec. Heinsius *legit* probat, et hanc emendationem ante annum Gevartio se jam indicasse notaverat.—148 *obstrusa* Jun. pr. Oxon. pr. Vat. quint. Petav. pr. Ambr. pr. *angusta* ioc. Heins. *ab intrusa* Vat. tert. Rott. *an abstrusa* Vicet. Parm. *abstrusa* vel *obstrusa* Med. tert. *melius ratione* Vat. tert. *mereri* Vat. pr. et sec. m. pr. *vocari* Prie. m. pr.—149 *secreta* quidam Codd. teste Heinsio, qui *decreta* hinc conjicit. *præcepta* Exc. Schott. in quibus Gronovius annotaverat locum desumptum esse ex Cic.

NOTÆ

143 *Præscripsit*] Quis unquam terminum sibi finemque præscripsit, cum cura habenda est humani generis? tum enim prudentis est, nullas sibi ponere metas.

Nullas recipit prudentia metas] Immo metas ipsa præscribit aliis virtutibus, et sine ipsa nulla virtus est.

144 *Scdes*] Honoris et dignitatis.

146 *Commendat*] Dignitas repetita reddit commendabilem priorem dignitatem, ad quam nulli iterum iterumque *redeunt*, nisi *meriti* sint.

Virtusque reducit] Virtus revocat ad secundam dignitatem eos, qui casu ad primam electi fuisse videri possint.

Erexere magis, quam qui responsa secutus 150
 Obruit Eoas classes, urbemque carinis
 Vexit, et arsuras Medo subduxit Athenas?
 Spartanis potuit robur præstare Lycurgus
 Matribus, et sexum leges vicere severæ:
 Civibus et vetitis ignavo credere muro 155
 Tutius objecit nudam Lacedæmona bellis.
 At non Pythagoræ monitus, annique silentes,
 Famosum Cæbalii luxum pressere Tarenti:

diens oraculo oppressit naves Orientis, et portavit urbem Athenas in navibus, et eripuit Athenas incendendus Persis? Lycurgus potuit inspirare vires matribus Lacedæmoniis, et leges ejus rigide superaverunt sexum muliebre; ac prohibitis civibus fidere manibus inertibus, exposuit securius præliis Spartam nudatam muris. Sed admonitiones, et anni taciti Pythagoræ, non represserunt luxuriam infanem

~~~~~

de Offic. lib. i. *Catonis* Med. tert. inc. Heins.—150 *quam quis* Pnt. *quamvis* Pat.—151 *Obruis* Petav. sec. *aratas classes* Pric. *urbesque* Farn. ed. Vicet. *urbemque* Florent. quatuor Med. inc. Heins. Moret. sec. Reg. Pnt. Mazar. Bonon. Pat. Tholos. tres Petav. totidem Ambr. Lov. Ald. Exc. Gevart. et Lucens. pr.—152 *arsuros medio* Var. LL. ed. Antv. *Medis* Reg. *Medio* Jun. pr. Oxon. pr. m. Med. sec. m. pr. Moret. sec. Exc. Voss.—153 *reparare* Ambr. pr. m. pr. *vires reparare* Moret. sec. *Ligurgus* duo Moret. *Lygurgus* Lov. Exc. Gevart.—154 *Matribus et sexum vel Mentibus et matrum* Pat. *sexus* Pric. *matrum pro sexum* Tholos. *matres pro leges* inc. Heins.—155 *Cursibus* Leid. pr. *Curtibus vel Civibus* Med. tert. *vetitos* Var. LL. ed. Antv. *ignavo* Leid. sec. Exc. Voss.—157 *An tot* Var. LL. e marg. Parm. *At nunc* Rott. *annique* Exc. Læti. *animique* Jun. pr. Moret. sec. Med. quart. inc. Heins. Exc. Ruben. Var. LL. e marg. Parm. ed. Vicet. *Samique* conj. Heins. *amni-que* vel *animique* Med. tert.—158 *Formosum* Jun. pr. Med. sec. *Famosum* vel

NOTE

150 *Response*] Oracula quæ, Nexe in Græciam irruente, monebant salutem quærendam esse in domibus ligneis. Unus Themistocles id feliciter explicuit de navibus, felicisque patriam liberavit, quam omnes Platonicæ fecissent.

151 *Eoas*] Acies ab Oriente in Græciam irruentes.

152 *Medo*] Persarum Regi Xerxi, Medis imperanti.

153 *Lycurgus*] Lacedæmoniorm hic Legislator jussit exercitia mulieribus et viris esse communia, ut fæminæ susciperent liberos valentiores, et pro patria, si ita res postulare,

pugnarent.

154 *Sexum vicere*] Fæminei sexus solitam imbecillitatem superaverunt.

156 *Tutius*] Lycurgus credidit tutius esse et fortius Spartam confidere virtuti, quam muris, sine quibus remansit usque ad Cassandri tempora, post mortem Alexandri Græciam vastantis.

157 *Annique silentes*] Nam Pythagoræ πεπταερίαν ἡσυχάζον, μόνον τὸν λόγον κατακοινοῦντες, per quinquennium silebant, solum ejus sermonem audientes. Lærtius.

158 *Cæbalii Tarenti*] Id est, ab Cæbaliis seu Spartanis vel conditi vel

Quis vero insignem tanto sub Principe curam
 Respuat ? aut quando meritis majora patebunt 160
 Præmia ? quis demens adeo, qui jungere sensus
 Cum Stilichone neget ? similem quæ protulit ætas
 Consilio vel Marte virum ? nunc Brutus amaret
 Vivere sub regno : tali succumberet aulæ
 Fabricius : cuperent ipsi servire Catones. 165
 Nonne vides, ut nostra soror, Clementia, tristes
 Obtundat gladios, fratresque amplexa serenos
 Assurgat Pietas ? fractis ut luceat armis
 Perfidia, et laceris morientes crinibus hydri

Tarenti Æbulii. Ecquis autem recuset laborem sub tanto Imperatore Honorio ? vel quando merces amplior dabitur virtuti ? Ecquis ita amens est, ut renuat conjungere consilia sua cum Stilichone ? Quæ sæcula tulerunt parem prudentia vel fortitudine ? Nunc Brutus vellet vivere sub regno. Fabricius subjiceret se tali Imperio. Catones ipsi gestirent funulari. An non aspicias, ut Clementia soror nostra habetet enses inimiles, et Pietas complexa fratres placidos, attollatur ? An non vides, ut Perfidia flectat armis ruptis, et colubri pereuntes capillis laniatis lingant

//////////

Formosum Med. tert. *fregere* Mazar. *preferre* Lov. m. pr. *Tarenti* Med. tert. *Talenti* Leid. sec. cum viginti sex aliis, Exc. Voss. et Gevart. et Var. LL. ed. Antv. cum Glossa i. e. *Alexandri. Tarenti* vel *Talenti* Vat. pr. et tert.—159 *Qui* inc. Heins.—160 *quondam* Oxon. sec. *majora dabuntur* Pal. Med. pr. Cod. Barth. *petuntur* Pric.—161 *quis* Bonon.—162 *Cum Stilichone* Vat. sec. *A Stilichone* Jun. pr. *similem quæ* Vat. pr. et tert. *quem* Leid. pr. et sedecim aliis, Exc. Gevart. et Lucens. sec. *protulit* Pric. Pal. *protulit* duo Leid. cum octodecim aliis, Exc. Læti, Schott. Gevart. Ruben. et Lucens. sec. Ald. et Var. LL. e marg. Parm.—163 *Consilio* Farn. *Marte tuo* Var. LL. ed. Antv. *nunc Brutus* Vat. Livin. tunc Ald. *vel Brutus vel nunc Brutus* Med. tert.—164 *sub regno*. tres Vatt. Florent. Reg. Thuan. duo Petav. tres Ambr. Bonon. Pat. Moret. pr. Lov. *regno tali*. Vat. sec. Pal. Farn. Pric. *procumberet* Bonon. duo Vatt. tres Ambr. *succumberet* vel *procumberet* Petav. pr.—165 *regnare* Med. sec.—166 *tristis* Rott. Oisel. Thuan. Pat. Tholos. duo Petav. Ambr. tert.—167 *Obtundit* ed. Vicet. *Occumbat* Put. *fratres* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *fratresque* Vat. pr. Leid. pr. Oxon. pr. Med. quart. Reg. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr.—168 *Assurgit* Lov. *luceat* Rott.—170 *in*

NOTÆ

aucti : ejus urbis cives deliciis diffluentes summum bonum in voluptate ponebant. Hæc urbs est in sinu Tarentino in extrema Italia.

163 *Consilio*] Quæ ætas tulit similem Stilichoni, vel consilio in pace, vel fortitudine in bello ?

Brutus] Etsi Regum osor et expulsor, amaret vivere sub Regno Ho-

norii, tutore Stilichone.

165 *Fabricius*] Civis notæ frugalitatis, et Reip. amans, Regum itidem osor, sicut et Catones.

166 *Tristes gladios*] Tristitiæ effectores.

167 *Fratres serenos*] Arcadium et Honorium, serenos, placidos, et Cælo aut numinibus tranquillis similes.

Lambant invalido Furiarum vincla veneno ? 170
 Exultat cum Pace Fides : jam sidera cunctæ
 Liquimus, et placidas inter discurremus urbes.
 Nobiscum, Theodore, redi. Subit ille loquentem
 Talibus: Agrestem dudum me, Diva, reverti
 Cogis, et infectum longi rubigine ruris 175
 Ad tua signa vocas ? nam quæ mihi cura tot annos
 Altera, quam duras sulcis mollire novales ?
 Nosse soli vires, nemori quæ commoda rupes,
 Quis felix oleæ tractus, quæ gleba faveret
 Frugibus, aut quales tegeret vindemia colles ? 180
 Terribiles rursum lituos veteranus adibo,

catenas Furiarum veneno debili ? Fides triumphat cum Pace : jam nos omnes destruius Cælum, et cursitamus per Urbes pacatus. Revertere nobiscum, o Theodore. Ille Theodorus respondet his verbis locutæ Justitiæ. O Dea cogis redire me jampridem factum rusticum, et revocas ad vexilla tua me marcentem situ longo agrorum ? Etenim quis labor alius mihi per tot annos, quam subigere agros duos romere, quam cognoscere naturam terræ ? cognoscere quæ loca saxosa idonea sint ylvæ, quis campus fecundus oleis, quæ arva utilia sint segeti, vel quos ritus vestiret livos ? Ego veteranus iterum repectam tubas metuendus, et ego ut nautæ senex ex-

medio Petav. sec. vincla Vat. pr. colla Vat. sec. Med. pr. Pal.—171 *Exsultet* Vat. quint. cum sidera inc. Heins. comia pro jam sidera Jun. pr. sidere Vicet. cuncta Exc. Ruben. cunctæ vel cinctæ Med. tert.—172 *Liquimus* Vat. pr. Rott. Oisel. Leid. sec. Med. tert. Ald. Exc. Voss. Gevart. et Lucens. pr. *Liquimus* viginti alii, ed. Parm. et Vicet. Isingr. Gryph. Colin. Raphel. et al. ædes vel urbes Florent.—173 *redis* Vat. pr. reni vet. Gyr. Exc. Lucens. sec.—174 *Roma* Put.—175 *longa* Vat. pr. juris Moret. sec.—176 *signa* Rott. Oisel. castra Ambr. tert. sed quæ Reg. nam quæ Vat. pr. vet. Gyr. Leid. pr. Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. numquam quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. nam qua Exc. Voss. tibi Oxon. sec. m. pr. caussa Tholos. annos Ambr. sec. annis quatuor Vatt. Farn. Pric.—177 *diras* Put. duris Florent. m. pr.—178 *Solis nosse vias* Exc. Læti. Solis tres Vatt. Farn. Rott. Oisel. quæ et commoda ed. Vicet. accomoda malebat Heins.—179 *olei* Pric. Ambr. sec. inc. Heins. Quæ felix oleæ regio Med. quart.—180 *Fructibus* Moret. sec. aut quales Exc. Læti. et quales Vat. pr. qualis Leid. pr. Oxon. pr. Med. tert. inc. Heins. Mazar. Pat. Tholos. Bonon. Moret. pr. Petav. tert. duo Ambr. ed. Vicet. Exc. Gevart. collis Petav. sec. colles? vet. Gyr.—181 *cursim* Med. sec. m. pr. rursus Jun. pr. Moret. pr. Vat. sec. Pal. Pric. in Leid. sec. hic denuo lacuna erat aliquot

NOTÆ

170 *Furiarum*] Ubi Justitia regnat, regnant et ceteræ virtutes, exultant et scelera, scelerumque auctores Furiae.

172 *Inter discurremus*] Permistæ populo, ut olim ætate aurea, discurremus.

174 *Agrestem*] Me factum agrestem longa mea in agris mansione, et quasi infectum situ ac rubigine, hoc est, otio et diuturno secessu.

181 *Lituos*] Pugnas, prælia, per lituos designata.

Et desueta vetus tentabo cœrula vector ?
 Collectamque diu, et certis utcumque locatam
 Sedibus, in dubium patiar deponere famam ?
 Nec me, quid valeat Natura fortior usus, 185
 Præterit, aut quantum neglectæ defluat arti.
 Desidis aurigæ non audit verbera currus :
 Nec manus agnoscit, quem non exercuit, arcum.
 Esse sed injustum fateor, quodcumque negatur
 Justitiæ. Tu prima hominem sylvestribus antris 190
 Elicis, et fœdo detergis sæcula victu.
 Te propter colimus leges, animosque ferarum

periar maria desueta? Et sustincho exponere fortunæ dubiæ gloriam meam partam longo tempore, et stabilitam quodammodo in locis securis? Neque latet me, quid consuetudo potentior natura valeat, vel quantum deperdatur ex industria contenta. Equi non obediunt flagello rectoris ignari: neque manus cognoscit jaculum, quod non experta est. At confiteor iniquum esse, quod recusatur Justitiæ. Tu prima eduxisti hominem ex cavernis sylvarum, et purgas orbem a vita turpi. Ob te vene-

////////

foliorum.—182 *desueta* vel *desueta* Moret. pr. *vector* Vat. tert. Pric. Rott. Vicet. ed. *vector* vel *rektor* Moret. pr.—183 *reliquis utcumque* Pric. *diu certis* Vat. quart. Ambr. sec. Med. tert. *ubicumque* duo Medd. *utrumque* Vat. tert. Mazar. *utrimque* Oxon. sec. Bonon. Tholos. Petav. tert. *utrumque* vel *utrimque* Med. tert.—184 *in dubium* Pric. Put. Bonon. Petav. tert. *et dubiam* Tholos. *ut dubiam* Med. tert. *formam* Med. sec. m. pr. *flamam* Tholos.—185 *Non* Vat. sec. Pal. *Ne Lov.* *Naturæ* Vat. pr. Put. Pat. Tholos.—186 *et quantum* Petav. tert. *defuit* vel *defluat* Med. quart. *artis* Petav. pr.—187 *augere pro aurigæ* Vat. tert. *cursum* Vat. pr. Oxon. sec.—188 *agnovit vel agnoscit* Oxon. sec. *quæ* Vat. quart.—189 *quacumque negantur* Vat. quart. Var. LL. ed. Antv.—190 *Justitia* Med. pr. *annis* Voss. a m. pr.—191 *deterges* Leid. pr. Oxon. pr. Reg. Ald. Exc. Lucens. sec. *deterges* vel *detergis* Med. tert.—192 *se* Var. LL. ed. Antv. *propter te* Pric. *legimus* vel *colimus* Med. tert.—

NOTÆ

182 *Desueta*] An maria, quæ non suetus sum amplius pererrare, pererrabo deinceps? hoc est, an illas belli forique tempestates vis me deinceps experiri?

Vector] Is est, et qui vehit, et qui vehitur. Hic sumitur active.

183 *Certis sedibus*] Famam ita stabilitam, ut in omnium animis quasi in certo quodam portu, in certis sedibus infixam videatur.

185 *Usus*] ‘Consuetudo natura potentior.’ Curtius.

186 *Defluat*] ‘In virtutis via non

progredi, regredi est.’ Ex ea enim paulatim ipsa incuria et desuetudine aliquod defluit, evanescit, deperditur.

187 *Curru*] Equi qui sunt in curru. Virgilius: ‘Neque audit currus habenas.’

188 *Exercuit*] Manus non cognoscit arcum, nisi se in arcu vibrando exercuerit.

191 *Fædo rictu*] Revocasti primos homines belluarum more viventes a fædo et inhumano victu.

Exuimus. Nitidis quisquis te sensibus hausit,

Irruet intrepidus flammās, hyberna secabit

Æquora: confertos hostes superabit inermis.

195

Ille vel Æthiopum pluviis solabitur æstus:

Illum trans Scythiam vernus comitabitur aër.

Sic fatus, tradente Dea, suscepit habenas

Quatuor, ingenti Juris temone refusas.

Prima Padum Tyberimque ligat, crebrisque micantem 200

Urbibus Italiam: Libyas Pœnosque secunda

Temperat: Illyrico se tertia porrigit orbi:

Ultima Sardiniam, Cynron, trifidamque retentat

ramur leges, et relinquimus naturam ferarum. Quicumque imbibit te puro pectore, irrumpet audax in ignes, findet maria hyberna: inermis vincet hostes densos: ille refrigerabit vel ardorem Æthiopum imbribus: cælum sercūm sequetur illum trans Scythiam. Ita locutus, Theodorus, diva dante, recepit quatuor fræna religata magno nexu Justitiæ. Prima habena nequit Eridanum et Tibrim, et Italiam fulgentem urbibus multis: secunda regit Libyam et Carthaginienses: tertia extendit se tractui Illyrico: ultima moderatur Sardiniam, Corsicam, et Siciliam triangula-

*****

193 *sensibus* vel *mentibus* Reg. Oxon. sec.—194 *irruit* Vat. pr. m. sec. Moret. sec. *irruit in flammās* Moret. pr.—195 *confectos* Pric. *confectos* Leid. pr. Oxon. sec. duo Med. totidem Petav. Put. Reg. Thuan. Pat. Ambr. sec. Lov. Vat. Livin. inc. Heins. Exc. Schott. Gevart. et Lucens. pr. item Var. LL. ed. Antv. *confectos* octo alii. *hostis* Vat. tert. Rott. Bonon. *inermes* Rott. Petav. sec. *inermis* Leid. pr. Jun. pr. Pnt. Petav. pr. Lov. Sixtin. duo Oxon. ambo Moret. Exc. Schott. Gevart. Ald. et Var. LL. ed. Antv.—196 *per Æthiopum* Bonon. Ambr. pr. Moret. sec. Oxon. sec. *fluvii* Florent. Med. quart.—197 *Thanaim* Pal. *Tanaim* Med. pr. *Syriam* vel *Scythiam* Med. tert.—199 *vires* Oxon. pr. *revulsas* Pric.—200 *Tibrimque* Farn. *Tyberinque* Florent. *Trebianque* Blondellus legit. *meantem* Oisel. Mazar. Oxon. pr. duo Petav. Tholos. Exc. Cod. Rhem. *meantem* vel *manentem* Lov.—201 *Lidos* pro *Libyas* Leid. pr. duo Oxon. *Ludos* Jun. pr. *Lydos* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Put.—202 *Illyrica*—*orbi* Oxon. sec. *Illyricæ urbi* Jun. pr. *Illyricas*—*protegīt urbes* Vat. pr.—203 *Cynnum* Exc. Lucens. sec. Vat. pr. m. pr. *Cyrnen* Pe-

NOTE

193 *Te hausit*] Quisquis tua documenta imbibit, impressit animo puro, spernet omnia pericula, flammās, frigora, maria, hostes.

196 *Æthiopum*, &c.] Vir justitia et omni tranquillitate fretus, vel in ardentissimis Æthiopum terris se sua virtute, tanquam pluvia solabitur, in gelida Scythia se eadem virtute, velut verno flore recreabit. Vir justus ubique beatus est, ubique victor:

‘Justum et tenacem,’ &c. Horatius.

198 *Habenas quatuor*] Moderamen quatuor Provinciarum, Italiæ, Libyæ, Illyriæ, et Insularum. His præerat præfectus Prætorii Occidentis.

203 *Cynron*] Κύρνος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καλεῖται Κόρσικα: Cynrus a Romanis vocatur Corsica. Strabo.

Trifidam] In tria promontoria fissam ac distinctam Siciliam.

Sicaniam, et quicquid Tyrrhena tunditur unda,
 Vel gemit Ionia. Nec te tot limina rerum, 205
 Aut tantum turbavit onus: sed ut altus Olympi
 Vertex, qui spatio ventos hyemesque relinquit,
 Perpetuum nulla temeratus nube serenum,
 Celsior exurgit pluviis, auditque ruentes
 Sub pedibus nimbos, et rauca tonitrua calcat: 210
 Sic patiens animus, per tanta negotia liber

rem, ac quicquid verberatur fluctibus Hetruscis, vel sonat Ioniis aquis. Neque susceptio tot negotiorum, aut pondus tantum perturbavit te. At quemadmodum culmen excelsum Olympi, quod deserit intra se ventos et tempestates intervallo magno, nulla habens infectam caligine serenitatem aeternam, attollitur sublimis imbris, et audit sub pedibus nubes bacchantes, et proterit fulmina mugientia; ita Theodorus constanti mente exit liber in rebus tantis, et semper par sibi; neque

//////////

tav. sec. *Sirmum* Oisel. Put. Reg. Mazar. Leid. sec. tres Petav. *Smirnum* Pal. Tholos. Oxon. pr. *Smirnum* Moret. sec. *Smyrum* duo Vatt. Pric. Rott. Pat. duo Ambr. Exc. Gevart. *Syrin* Farn. *Syrinum* Lov. *Syrium* Moret. pr. *Siriam* duo Vatt. *Smirnam* ed. Vicet. *Smyrnam* Thuan. Vat. pr. m. sec. *Sinu-*
man Jun. pr. *Syrum* m. pr. et *Syriam* m. sec. Var. LL. ed. Antv. *relinquit*
 Put. Pat. *recepit* Jun. pr.—201 *Tyrrhene* Petav. sec. *terrena* Pal. Rott. *fin-*
ditur Med. quart. *funditur* Jun. pr. duo Oxon. quatuor Vatt. Farn. Med. sec.
retunditur Rott. Oisel. *tunditur* Ambr. sec. Var. LL. e marg. Parm. Lov. ex
 conjectura, et sic Gronovius legit in Exc. Schott. *clauditur* Vat. sec. Pal.
 Med. pr. *refunditur* Pric. Reg. Thuan. Med. tert. m. pr. Exc. Schott. et
 Gevart. *funditur* vel *refunditur* inc. Heins. duo Petav. *urna* Pal. Tholos. Exc.
 Cod. Rhem. *unda* Petav. sec. *unda* vel *urna* Moret. pr. Med. sec. Heinsius
 variis conjecturis tentavit hunc locum, et legebat vel *plauditur* vel *affunditur*
 vel *tanditur*, quod postremum tandem amplecti visus: ad firmandum *ad urnam*
 ascripserat locum Aleim. Avit. Lib. iv. vs. 62.—205 *genuit Roma* Var. LL.
 ed. Antv. *lumina* Jun. pr. Leid. pr. m. pr. Oisel. Florent. duo Med. Put.
 Mazar. Petav. sec. Bonon. Pat. duo Ambr. Exc. Lucens. pr. et Cod. Rhem.
lumina vel *lumina* Vat. Pr. *molimina* Ambr. sec. *tot limina* vel *molimina* Petav.
 tert. *me limina* Tholos. *culmina* legit Heinsius vel *te molimina*. sic *fastigia re-*
rum saepe vocat.—206 *turbabit* Vat. pr. *tantus honos* Moret. pr. *honor* Moret.
 sec. m. pr. *opus* Vat. quart. *alter Olympi* Vat. sec. Rott. Oisel. inc. Heins.
 Oxon. sec. Tholos. Ambr. tert. duo Petav. *altus* vel *alter* Vat. quart. Med. pr.
 —207 *relinquit* Pal. Farn. Med. pr. Put. duo Petav. Bonon. Pat. Ambr. sec.
 Moret. sec. item Oxon. ed. Vicet. et Parm.—208 *violatus* Med. quart. Ald.
temeratus Florent. Put. Reg. Thuan. Mazar. Bonon. Pat. Tholos. tres Med.
 totidem Ambr. et Petav. Var. Livin. ed. Parm. et Vicet. Exc. Lucens. pr.—
 209 *Certior* Put. Bonon. Pat. Petav. tert. *ruentis* Vat. pr.—211 *animi* Flo-

NOTÆ

- 204 *Tyrrhena*] Mare Tyrrhenum, tum et Cretam.
 seu Thuscum, dicitur mare inferum. 206 *Olympi*] Hic mons est Thessa-
 205 *Ionia*] Ionium mare dictum ab liae altior nubibus. Lucanus: 'Nu-
 Io Inachi filia: porrigitur ab extrema bes despectat Olympus.'
 parte Siciliæ et Epiri usque in Ægyp- 211 *Liber*] In tantis negotiis liber

Emergit, similisque sui : justique tenorem
 Flectere non odium cogit, non gratia suadet.
 Nam spretas quis opes, intactaque pectora lucro
 Commemoret ? fuerint aliis hæc forte decori : 215
 Nulla potest laus esse tibi, quæ crimina purget.
 Servat inoffensam divina modestia vocem.
 Temperiem servant oculi, nec lumina fervor
 Asperat, aut rabidas suffundit sanguine venas,
 Nullaque mutati tempestas proditur oris. 220
 Quin etiam sontes expulsa corrigis ira,
 Et placidus delicta domas : nec dentibus unquam

inimicitia cogit hanc detorquere seriem æquitatis, neque favor persuadet. Etenim cur referam divitias contentas, et animum tuum intemperatum auro? hæc forsitan videantur aliis pulchra, nulla gloria potest æstimari a te, quæ eluat scelera. Modestia tua divina conservat sermonem placidum; oculi tui conservant moderationem: neque ardor inficit eos, aut replet corpus accensum bile, et nulla nubes vultus tui mutati ostenditur. Præterea emendas nocentes ira remota, et lenis punis crimina,

*****

rent. m. pr. Reg. m. sec. Heins. Gesn. ed. Bipont. Kœnig. *animo* Jun. pr. Oisel. Reg. Put. Bonon. Pat. Tholos. Ambr. pr. Lov. duo Petav. inc. Heins. *animos* Rott. *animo* vel *animus* Oxon. sec. *mille negotia* Med. tert. *tonitrua* duo Vat. Petav. pr. *tonitrua* vel *negotia* Vat. quint.—212 *timorem* Jun. pr.—214 *Non* Tholos. *Non* vel *Nam* Med. tert. *sumptas* Lov. *pignora* Petav. sec.—215 *Commemorat* Rott. Lov. *fuerunt* Reg. m. pr. *fiunt* vel *fuerint* Oxon. pr. *decori* Vat. pr. m. pr. Bonon. Ambr. pr. Petav. tert.—217 *potentia* Jun. pr. Vat. quint. *mentem* Jun. pr.—218 *servent* Vat. quint. *servat oculis* Florent.—219 *rabidas* duo Vatt. Florent. Med. sec. Put. tres Petav. Pat. *rapidus* Vat. pr. Pal. Farn. Pric. duo Oxon. tres Med. inc. Heins. Reg. Mazar. Bonon. Ambr. sec. Lov. Moret. sec. Exc. Schott. et Gevart. *rabies* Tholos. *diffundit* Exc. Læti. *suffundit* Leid. pr. et viginti octo alii, Exc. Schott. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. ed. Vicet. Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv.—221 *ex-cussa* inc. Heins. *corrigit* Petav. sec.—222 *placidus* Pal. Med. pr. *non dentibus*

NOTÆ

et constans Theodorus servat semper eundem animum, eundem justitiæ rigorem, et velut strictam lineam; neque deflectit vel transversum unguem, vel adductus odio, vel gratia potentiorum.

216 *Nulla potest laus*] Nequidem vis laudari, quod mundum purges criminibus.

217 *Inoffensam*] Tua modestia efficit, ut sermones tui sint semper inoffensi, hoc est placidi, tranquilli, et

sine cuiusquam offensione pronuntiantur.

219 *Asperat*] Neque furor reddit oculos tuos asperos, et terribiles scintillis erumpentibus.

Venas] Homini irato tument venæ, sanguis effervescit, vultus, ut Cælum tempestate furente, mutatur, turbatur, modo rubet, modo pallet.

222 *Et placidus*] Placide punis sontes, quasi invitus: legibus penas tum exigentibus parere videaris.

Instrepis horrendum, fremitu nec verbera poscis.

Qui fruitur pœna, ferus est, legumque videtur

Vindictam præstare sibi : cum viscera felle

225

Canduerint ; ardet stimulis, ferturque nocendi

Prodigus, ignarus causæ. Diis proximus ille est,

Quem ratio, non ira, movet : qui, facta rependens,

Consilio punire potest. Mucrone cruento

Se jactent alii, studeant feritate timeri,

230

Addictoque hominum cumulent æraria censu.

neque frendes unquam dentibus horribiliter, neque petis flagella vociferando. Qui delectatur cruciati, crudelis est, ac videtur præbere sibi ultionem legum. Cum præcordia ejus incensa fuerint furore, inflammatur desiderio malo, et rapitur ad nocendum largius inscius causæ. Ille similis est Diis, quem ratio flectit, non iracundia : qui considerans actiones, potest castigare sua prudentia, non odio. Alii gloriantur securibus nudatis, velint formidari ferocitate, et repleant fisco adjudicatis

Reg.—223 *Impetis horrorem* Pric. *horrende inc.* Heins. *horrendo* Vat. pr. m. pr. *horrendis* Ambr. pr. Moret. sec. *fremitus* Pat. *fremitu* Petav. tert. *strepitu* Jun. pr. *fremitu* vel *strepitu* Med. tert. Oxon. sec. *membra reposcis inc.* Heins. m. pr. *verba reposcis* Leid. pr. duo Oxon. Vat. sec. Pal. Pric. Rott. Oisel. Med. quart. Thuan. Mazar. duo Petav. Reg. m. pr. Bonon. duo Ambr. Lov. Exc. Schott. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *verbera poscis* vel *verba reposcis* Moret. pr. Petav. tert. duo Vatt.—224 *pœnis* Vat. quint. *legumque videtur*, vel *nec lege moretur* Moret. pr.—225 *patrare* vel *præstare* Vat. quint. *cui viscera* vet. Gyr. *stelle* Var. LL. ed. Antv.—226 *ardent* Pat. *feroque inc.* Heins.—227 *curæ* Lov. *ille* Vat. sec. Pal. Med. pr. inc. Heins. Ambr. sec. *ille est tres* Vatt. Farn. Pric. Rott. Oisel.—228 *morent inc.* Heins. *reprendens* Mazar. Exc. Gevart. *reponens* vel *repensens* Reg.—229 *minire* Vat. pr. m. pr.—230 *jactant* Jun. pr. Moret. sec. Put. Vat. quint. *aliis* Vat. pr. m. pr. *Tyranni* vel *timere* Petav. pr. duo Vatt.—231 *Adductoque* Oxon. pr. m. sec. *Addicto* Florent. quatuor Med. Put. Reg. Thuan. Mazar. tres Petav. Bonon. Pat. Tholos. Moret. sec. Lov. tres Ambr. Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. ed. Parm. et Vicet. *Addictumque—censu* Vat. quinta. *nimum* Tholos. *omni* Pric. *animum* vel *hominum* Reg. Oxon. sec. *simulent* Jun. pr.

NOTÆ

224 *Qui fruitur*] Ferina rabies est sanguine et vulneribus gaudere. ‘Ipse Nero subtraxit oculos, jussitque scelera, non spectavit.’ Tacitus.

Legumque] Videtur vindictam exequi, non ut pareat legibus, sed ut pareat suis affectibus, suæ crudelitati.

227 *Prodigus*] Nimis larga manu pœnas infligit.

Ignarus causa] Iracundia et cupiditas non sinunt enim perpendere, an causa sit pœnæ infligendæ.

230 *Se jactent*] Barbarum est jactantiæ genus, gloriari sua crudelitate, quæ ita displicuit veteribus, ut nequidem cum cois et venatoribus animalium sanguine gaudentibus habitare sustinerent. In sacra Scriptura, ‘Robustus venator coram Domino’ arguit impium et crudelem.

231 *Addicto censu*] Cumulent areas suas bonis alienis, dum proscribunt et fisco addicunt aliorum fortunas.

Lene fluit Nilus, sed cunctis amnibus extat
 Utilior, nullo confessus murmure vires.
 Acrior ac rapidus tacitas prætermeat ingens
 Danubius ripas, eadem clementia sani
 Gurgitis immensum deducit in ostia Gangen.

235

divitiis hominum. Nilus fluit leniter, sed est fructuosior omnibus fluminibus, ostendens virtutem nullo fremitu. Ister magnus violentior et præceps præterfluit tamen tacite litus suum. Lenitas similis alvei placidi defert Gangen vastum in ora

~~~~~

fructu pro censu Vat. sec. m. pr.—232 *Lene fluit Nilus* Lucan. lib. x. 315. Ammian. lib. xxii. copiose. p. 247. ed. Lindenbrog. *cunctis sed amantibus* Vat. pr. *exit* Mazar. Jun. pr.—233 *nullo* Vat. pr. Ald. *nullo vel nullas* Med. quart. *confectus* Var. LL. ed. Antv. *robore* Ambr. pr. Exc. Schott. *murmure vel robore* Moret. sec. *ripas* Vat. quart. *roces* Vat. tert. m. sec. *roces vel vires* Moret. pr.—234 *ac* Vat. pr. Med. tert. Put. Petav. pr. Lov. Pat. Tholos. Moret. pr. Ambr. tert. Vat. Livin. Var. LL. e marg. Parm. *at* tres Vatt. Parn. Rott. *et* Vat. sec. Jun. pr. Leid. pr. item Oxon. Pal. Reg. Mazar. *ut* Ambr. pr. *aut* Moret. sec. *at* vel *ac* inc. Heins. *aut* vel *et* Florent. *ad rapidas* Exc. Lucens. sec. *tantas* Med. tert. *tacitas* Vat. pr. Farn. Bonon. Vat. Livin. *tactus* Leid. pr. m. sec. Flor. int. Med. sec. inc. Heins. Thuan. Mazar. duo Petav. Lov. duo Ambr. Var. LL. ed. Antv. *fractas* Vat. sec. *raptas* et emend. *tactas* Moret. sec. *tractas* Tholos. Ald. *tactos* Vat. tert. Rott. Oisel. *tacitus* Put. Reg. Petav. pr. *rapidus tacitus* Jun. pr. *tactus vel fractus* Reg. m. sec. *fractas vel tacitas* Oxon. sec. *et rapidus fractas vel tactas* Med. pr. *ac vel at, rapidus fractas vel tactus* Pric.—235 *clementia* Lov. *dementia* Leid. pr. et tredecim alii, item Exc. Gevart. *sari* tres Vatt. Med. sec. ed. Vicet. *Sari* Florent. et sic Heinsius conjecerat. *Sani* Leid. pr. cum viginti scriptis, Exc. Læti, Gevart. Schott. Ruben. Cod. Rhem. Lucens. sec. Ald. item Var. LL. ed. Antv. *sari* vel *sani* Vat. quint. Petav. pr. *vani*, vel *sari* vel *Alani* Pric.—236 *ingentem* Moret. sec. *emensum* Ald. *deducit* triginta Codd. Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. *diducit* Raphael. Barthi. Heins. Gesn. König. et ed. Bipont. *deduxit* Isingr. Colin. Gryph. Gangen Thuan. Gangem duo Vatt. quatuor Med. Put. Reg. Mazar. Bonon.

NOTÆ

232 *Lene fluit Nilus*] Quasi diceret, Tyranni fremant et omnia pessumdent, torrentum instar : Reges optimi moderati sunt, et prosunt omnibus, sicut *lene fluit Nilus*, &c. Rapidus tamen est et violentus ad cataractas.

233 *Utilior*] Ægyptum, mulieres, pecudesque fecundat. Tibullus ad Nilum : 'Te propter nullos tellus tua postulat imbres, Arida nec pluvio supplicat herba Jovi.'

234 *Acrior ac rapidus*] Magis acer quam rapidus ; vel acrior ac rapidus primo, at cum crescit lenior est. Alii

legunt, *Acrior at Rhodanus* : hunc ut Nilo opponat lene fluenti.

235 *Danubius*] Lenitas Danubii effecit, ut hic diceretur a Germanis omnium fluviorum uxor, ut Rhenus est maritus ob strennitatem.

Sani] Placidi et sapientum more euntis ; contra torrentes dicuntur insani, quod ruant præcipites instar insipientium.

236 *Gangen*] Danubius et Ganges primo sunt rapidi ; sed postquam majores facti sunt, fiunt leniores.

Torrentes immane fremant, lassisque minentur
 Pontibus : involvant spumoso vortice sylvas.
 Pax majora decet. Peragit tranquilla potestas,
 Quod violenta nequit : mandataque fortius urgēt 240
 Imperiosa quies. Idem prædurus iniquas
 Accepisse preces : rursus, quæ digna petitu,
 Largiri facilis : nec, quæ comitatur honores,
 Ausa tuam leviter tentare superbia mentem.
 Frons privata manet : non se meruisse fatetur, 245
 Qui crevisse putat : rigidi sed plena pudoris
 Elucet gravitas, fastu jucunda modesto.

maris. *Torrentes mugiant crudeliter, et minentur pontibus fatigatis, rapiant vortice spumanti sylvas. Quies decet furios majores. Imperium mite efficit, id quod vis non potest facere, et mansuetudo regnatrice impellit potentius ad jussa peragenda. Idem Theodorus inexorabilis est recipere preces injustas, et contra benignus est concedere ea, quæ merentur posci. Neque arrogantia, quæ sequitur dignitates, ausa est aggredi vel leviter animum tuum: vultus remanet privatus, qui credit se auctum esse, non ostendit se meritum esse, sed gravitas emicat in te plena verecundiæ severæ, et grata clementia moderata. Qui tantis non placatus*

////////

Tholos. tres Petav. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet.—237 fremant Moret. sec. laxisque Ambr. tert. lapsisque Vat. sec. Pal. Farn. Ambr. sec. lassusque Exc. Lucens. sec. laxique Jun. pr. lassisque Florent. duo Med. Put. Thuar. Leid. pr. Oxon. sec. tres Petav. Bonon. Tholos. Pat. Ambr. pr. Moret. sec. Lov. Vat. Livin. Exc. Schott. lassisque vel lapsisque Med. pr. lassisque vel laxisque Vat. pr. Reg. Oxon. pr. minantur Moret. sec.—238 Pontibus duo Vatt. involvunt Moret. sec. vertice omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel.—239 decet Exc. Lucens. pr. docet Petav. sec. ed. Vicet. peragi Put.—240 Quæ violenta Moret. pr. Per violenta Put. violata Reg. Oxon. pr. Med. sec.—241 fumes Vat. tert. Rott. fumes vel fides Vat. sec.—242 quoque digna Jun. pr. Med. sec. petiti Pat.—243 Largiris Reg. m. sec. Largiri Lov. m. sec. duo Med. Exc. Gevart. Largitor duo Vatt. Pric. Rott. Oisel. Florent. duo Med. Largitur Petav. pr. m. pr. Ambr. pr. Moret. sec. Vat. quint. Largior et facilis Vat. pr. m. pr. Farn. Exc. Lucens. sec. Largitor vel Largitur Oxon. sec. Largiri vel Largior et Vat. sec.—244 dextram pro mentem Rott.—245 Frons Exc. Lucens. pr. Mens Leid. pr. Oxon. pr. ed. Vicet. Mens vel Frons Reg. Med. tert. non se quatuor Vatt. nec se Pal. Bonon. Ambr. pr. Vat. sec. Gesn. et ed. Bipont. nec te Jun. pr. Oxon. sec. Var. LL. ed. Antv.—246 Quem Var. LL. ed. Antv. Qui vel Quas Reg. Qui, Quæ vel Quod Oxon. pr. putet ed. Vicet. rigida Vat. pr. m. pr. timoris Var. LL. ed. Antv.—247 modesto tres Vatt. Put. Mazar.

NOTE

237 *Lassisque pontibus*] Quasi pontes fatigati sint ferendis torrentibus.

245 *Frons privata*] Qualis decet privatum hominem sine dignitate viventem.

246 *Crevisse*] Qui putat se crevisse

honoribus, ostendit se non esse virtute meritum hos honores. Ex Stoicis sapiens non tantum tribuit fortunæ, ut honoribus crevisse existimetur: uno tenore vitam obeundam esse putat.

247 *Fastu modesto*] In hoc est gra-

Quæ non seditio, quæ non insania vulgi
 Te viso lenita cadat? quæ dissona ritu
 Barbaries, medii quam non reverentia frangat? 250
 Vel quis non sitiens sermonis mella politi
 Deserat Orpheos blanda testudine cantus?
 Qualem te legimus teneri primordia mundi
 Scribentem, aut partes animæ: per singula talem
 Cernimus, et similes agnoscit pagina mores. 255
 Nec dilata tuis, Augusto iudice, merces
 Officiis: illumque habitum, quo jungitur aulæ

comprimatur, te conspecto? Quis furor multitudinis non comprimatur? Quæ barbaries tam discors est moribus, quam non veneratio tui interpositi vincat? Aut quis cupiens dulcedinem orationis melleæ, non relinquat concentus Orpheos editos lyra suavi? Qualem evolcimus te describentem cunabula mundi nascentis, vel partes spiritus mundi euntis per omnia corpora, videmus talem te, et libri tui indicant mores æquales. Neque præmiu retardatum est tuis laboribus, Imperatore æstimatore: et Imperator, anno absoluto, dedit tibi vestem illam Consularem, qua

////////

Pat. Jun. pr. duo Petav. Ald. Exc. Schott. Sched. Gud. remoto Vat. pr. et sec. vet. Gyr. Pal. Florent. m. sec. Med. pr. Thuan. Bonon. Ambr. sec. Moret. sec. m. sec. Vat. Livin. Petav. tert. inc. Heins. Exc. Lati et Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. remoto vel modesto Reg. Ambr. pr. Lov. Oxon. sec. Med. tert.—248 *vesaniu* Pric.—249 *cadit* Vat. sec. Pal. Med. pr. Jun. pr. *cadet* Put. rictu Reg. ritu vel rictu Oxon. pr.—250 *media* Jun. pr. duo Oxon. omnes Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. *Media barbaries* Vat. Livin. *medium* Petav. pr. *media* vel *median* Pric. *medii* Ambr. tert. atque ita Gronovius legit in Exc. Schott. quem Pal. frangit Med. pr. Vat. sec.—251 *qui* Med. sec. Mazar. *verba politi* Med. tert. m. pr.—252 *blandi* Thuan. *formidine* Vat. pr. m. pr. *dulcedine* Ambr. pr. m. pr.—254 *per singula* cum τελεία στίχη, Ald. *animæ per singula*, ita distinguunt Heins. Gesn. Kœnig. et ed. Bipont. *adeptæ pro talem* Vat. pr. m. pr.—255 *Cernimus* vel *Credimus* Reg. Oxon. sec. *agnoscit* Reg. Oxon. pr. m. pr.—256 *Non dilata* duo Vatt. Florent. Petav. pr. Tholos. *dilata* Vat. pr. m. pr. *meta est* pro *merces* Ambr. tert.—257 *habitumque illum* Med. tert. *jungitur* Var. LL. ed. Antv. *aula* Curis duo Vatt. Leid. pr.

NOTE

vitas alta quadam et generosa modestia temperata.

249 *Te viso*] Augustus Cæsar solo aspectu seditiones compressit.

250 *Medii*] Nulli sunt barbari tam discordantes, tam efferi, qui si in sese invicem ferociter irrumpere pararent, non retinerentur ac frangerentur reverentia Theodori medii, hoc est, se interponentis, eosque reconcilians. Metaphora sumta ab iis, qui sese in-

terponunt furentibus. Sic Lucanus: 'Crassus erat belli medius mora,' id est, bello obstabat inter Pompeium et Cæsarem erupturo.

251 *Sitiens*] Τροφαὶ γὰρ τῶν ψυχῶν οἱ καλοὶ λόγοι: *Pabula animorum sunt pulchra orationes.* Athenæus.

254 *Partes animæ*] Supra versu 72. 'Dispergit revocatque Deum.'

Talem] Ut tu bene scribis, ita et bene vivis.

Curia, qui socio proceres cum Principe nequit,
 Quem quater ipse gerit, perfecto detulit anno,
 Deposuitque suas te succedente curules. 260

Crescite, virtutes, læcundaque floreat ætas;
 Ingeniis patuit campus, certusque merenti
 Stat favor: ornatur propriis industria donis.
 Surgite, sopitæ, quas obruit ambitus, artes.
 Nil licet invidiæ, Stilichon dum prospicit orbi, 265
 Sidereusque gener. Non hic violata curulis,
 Turpia non Latios incesant nomina fastos.

Senatus conjungitur Regiæ, quæ conjungit primores cum Imperatore collega, quam ipse tulit quater, et reliquit sellam suam eburneam, te successore. O virtutes augeamini, et hoc sæculum abundans meritis vigeat. Curriculum gloriæ aperitur ingeniis, et favor stabilis manet promeritis. Industria cumulatur præmiis debitis sibi. O artes sepultæ, quas ambitio oppressit, excitare vos: nihil permittitur livori, dum Stilicho providet mundo, et dum gener ejus divinus Honorius imperat. Non hic Consulatus polluitur, nomina fumosa non contaminant fastos Italiæ:

m. pr. Rott. Oisel. Pric. m. pr. Florent. inc. Heins. Thuan. Mazar. Tholos. Petav. sec. Moret. pr. duo Ambr. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *curas* Reg. *aula Curis* vel *aulæ Curia* Oxon. sec. Med. tert.—258 *quam* Jun. pr. socio Leid. pr. Vat. quint. Thuan. Oxon. pr. *quod socios* Petav. sec.—259 *quater* Exc. Lucens. pr. *pater* Bonon. inc. Heins. ed. Parm. et Vicet. *ille* Ambr. sec.—260 *tuas* Vat. tert. Rott. Reg. Oxon. pr. Petav. sec. *tuas* vel *suum* Petav. tert.—261 *Crescant* Vat. pr. *floruit* Oisel. *refloruit* Ambr. tert. Gesn. et ed. Bipont. *refloreat* vel *refloruit* Ambr. sec. inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm. *ætas*. cum στήμη, Rott. duo Vatt.—262 *Ingeniis patuit* duo Vatt. Rott. Leid. pr. Jun. pr. Lov. Moret. pr. Exc. Gevart. et Cod. Rhem. Ald. Var. LL. ed. Antv. *Ingenii* Florent. *Ingeniis* Bonon. Petav. tert. *Ingeniis* vel *Ingeniis* Oxon. sec. *pateat* Farn. duo Vatt. Ambr. pr. Petav. pr. inc. Heins. *patuit* vel *pateat* Ambr. sec. Oxon. sec. *campos* Vat. pr. m. pr.—263 *Dat* Moret. pr. *Stat* Lov. Jun. pr. Leid. pr. duo Oxon. Ald. Exc. Cod. Rhem. Var. LL. ed. Antv. *Stat* duo Vatt. Petav. pr. Ambr. pr. *labor* vel *favor* Vat. pr. *ornetur* Moret. sec.—264 *arces* Vat. tert. Rott. Pric. Put. Bonon. Pat. duo Ambr.—265 *Nil licet* vel *licitum* Med. tert. *Stilicho* Vat. sec. *cum prospicit* Jun. pr. *proficit* Put. Pat. *urbi* Pat. Jun. pr. Ambr. sec.—266 *violenta* Jun. pr. *curules* Put. Pat.—267 *Tam pia* Leid. pr. *infestant* Vat. pr. m. pr. Pal. Med. pr. *inces-*

NOTÆ

258 *Socio cum Principe*] Consularis dignitas efficit proceres collegas sociosque Imperatoris, et æquat eos quodammodo in hoc magistratu.

260 *Curules*] Sellas eburneas, quæ repositæ sunt inter Consulum insignia.

263 *Stat favor*] Favor Principis expectat, manet merentes.

Delph. et Var. Clas.

264 *Sopitæ*] Artes ingenuæ sopitæ, et quasi consepultæ, propter ambitionem.

266 *Non hic*] Purpura Consularis non Romæ polluitur, ut Constantino- poli; nam cum Theodorus Consul factus esset in Occidente, simul factus est in Oriente Consul Eutropius effeminatus.

Clauul.

2 F

Fortibus hæc concessa viris, solisque gerenda
 Patribus, et Romæ nunquam latura pudorem.

Nuntia votorum, celeri jam Fama volatu

270

Moverat Aonios, audito Consule, lucos.

Concinuit felix Helicon, fluxitque Aganippe

Largior, et docti riserunt floribus amnes.

Uranie redimita comas, qua sæpe magistra

Mallius igniferos radio descripserat axes,

275

Sic alias hortata Deas : Patimurne, sorores,

Optato procul esse die ? nec limina nostri

Consulis, et semper dilectas visimus ædes ?

hæc dignitas datur tantum viris generosis, et ferenda est a solis Senatoribus, et nunquam paritura est ignominiam Romæ. Fama nuntia successuum honorum, pennis velocibus excitaverat sylvas Pierias, accepto Consulatu Theodori. Helicon fortunatus consonuit, et Aganippe fluxit copiosius, ac fluvii Phæbei luxuriaverunt floribus. Uranie, qua docente Mallius designaverat virgula frequenter Cælum stel-liferum, Uranie habens crines coronatos, ita exhortata est Deas reliquas : An si-nimus, o sorores Musæ, longe esse die tam jucundo ? neque invisimus atria Consu-lis nostri, domum semper amicam ? Domus hæc celebrior est ipso Helicone : juvat

*****

tant vel infestant Vat. quint. nomine duo Vatt. Rott. Oisel. Thuan. Petav. sec. nomina Vat. pr. m. pr.—268 *concessa* Jun. pr. *gerenda vel gerenda* Vat. quint.—270 *ventorum* Jun. pr. *votorum vel notorum* Petav. tert. *votorum vel fatorum* Reg. duo Oxon. *Roma pro Fama* Moret. sec.—271 *Moverat* Pric. *Achivos pro Aonios* Oisel.—272 *Et cecinit* Jun. pr. *Concinuit vel Et cecinit* Med. tert. *flexitque* Leid. pr.—273 *rubuerunt* Vat. pr. item Vat. Livin.—274 *Vimineas pro Uranie* Pric.—275 *Mollius* Jun. pr. *Mallius* Farn. Moret. pr. *Manlius omnes* Vatt. Pal. Oisel. Leid. pr. Oxon. pr. Moret. sec. Lov. Ald. *ignifero* Oxon. pr. *radios* Rott. Med. pr. Ambr. pr. Oxon. sec. Exc. Gevart. *præscripserat* Moret. pr. *ortus* Vat. pr. m. pr. *axis* Rott. Med. pr. Ambr. pr. Oxon. pr. Exc. Gevart. *axis vel arcus* Oxon. sec. *radios axis vel radio axes* Lov.—277 *Optatæ Deæ* Farn. *Optata* Exc. Gevart. *Deæ* Pat. *lumina* Rott. Florent. m. sec. Med. sec. m. pr. Pat. Bonon. Pat. Lov. Jun. pr. duo Petav. *nostri* Vat. sec.—278 *arces* Bonon. Ambr. pr. Sched. Gud. *arces vel ædes* Oxon. sec.—279 *Stilichone* Vat. pr. *Notior hæc Helicone*

NOTÆ

271 *Moverat Aonios*] Excitaverat, repleverat sylvas Aonias. Aonia pars est montana Bæotiæ, Musis sacra.

272 *Aganippe*] Seu Hippocrene, fons Pegaseus, Musis itidem sacer ; sicut et mons Helicon : ἵππος, equus, et κρήνη, fons, ἄγαν, valde, nimis ; fons scilicet, qui creditur factus ungula equi Pegasi, quasi diccretur, fons equi copiosus.

273 *Riserunt*] Luxuriaverunt, vernarunt. Sic ‘ rident prata.’

Docti amnes] Qui doctos faciunt ipsorum potores.

274 *Uranie*] Quæ præsidet Cælo et Astrologiæ : Ὀὐρανὸς, Cælum. Mallius autem Astrologiam callebat.

277 *Limina*] Alludit ad officia Romanorum, qui amicos producebant, comitabanturque in petendis honoribus.

Notior est Helicone domus. Gestare curules,
 Et fasces subiisse libet. Miracula plebi 280
 Colligite, et claris nomen celebrate theatris.
 Tu Jovis æquorei submersam fluctibus aulam
 Oratum volucres, Erato, jam perge, quadrigas,
 A quibus haud unquam palmam rapturus Arion.
 Illustret Circum sonipes, quicumque superbo 285
 Perstrepit hinnitu Bætin, qui splendida potat

ferre sellas eburneas, et ferre fasces. Conquirite prodigia ad populum recreandum, et prædicate nomen Theodori in theatris insignibus. Tu, o Erato, jam pete aulam Jovis marini exundantem aquis, rogatura equos citatos, quibus Arion equus nunquam ablaturus est victoriam. Equus ornet Circum, quicumque personat Bæ-

////////

domus cum Gevartio hic legendum monnit Heinsius. Desideratur hic versus in quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. sed in Lov. erat margini ascriptus. curule Leid. pr.—280 En fasces Exc. Lucens. pr. Et vel En Vat. quint. licet Med. sec. Tholos. Exc. Gevart. libet Var. LL. e marg. Parm. novos Exc. Ruben. ed. Parm. novos vel libet Vat. quint. Med. pr. plebi vet. Gyr. Moret. pr. Exc. Læti. Phæbi Vat. pr. m. sec. Pal. duo Med. inc. Heins. Jun. pr. Leid. pr. m. pr. Oxon. sec. Lov. m. sec. Mazar. Petav. tert. Ald. Var. LL. e marg. Parm. Phebi Bonon. Tholos. Moret. sec. tres Ambr. Phæbi vel plebi Vat. quart. Reg. Oxon. pr.—281 Colligit Leid. pr. tyaris Jun. pr. choreis inc. Heins.—282 Et Jovis Ambr. sec. inc. Heins. æquoreis duo Vatt. Petav. pr. m. sec. æquoream Farn. alvum Var. LL. ed. Antv.—283 Oratum et volucres Farn. sparge Farn. Oisel. Leid. pr. pte quadrigas Pat.—284 O quibus Exc. Lucens. sec. Aut quibus Oxon. sec. aut nunquam Med. quart. palmas Tholos. Arion Mazar. Orion Med. sec. m. pr. Tholos. Petav. sec. Quas trahit haud unquam palmam amissurus Arion Ambr. tert.—285 Illustrat Moret. sec. Illustra Jun. pr. sonipes circum Mazar. quicumque Med. tert.—286 Perstrepit Florent. Petav. pr. Præstrepit Moret. sec. Instrepit Jun. pr. Batin Pal. Bethin Lov. Batin omnes Vatt. Oisel. tres Med. totidem Petav. Put. Reg. Thuan. Bonon. Pat. Tholos. Ambr. pr. inc. Heins. Ald. potat Exc. Læti. portat Leid. pr. m. pr. Jun. pr. Oxon. sec. Oisel. Florent. Bonon. Ambr. pr. Vat. quart.

NOTÆ

280 *Miracula*] Bestias portentosas ad ludos edendos.

281 *Theatris*] Θεατρον, ἀπὸ τοῦ θεάσθαι, spectare; est enim spectandi locus. Ideo autem Uranie loquitur de theatris, quod hæc musicis instrumentis personarent.

282 *Jovis æquorei*] Neptuni: sic Jupiter infernus Pluto dicitur.

283 *Erato*] Ἐρὸς τοῦ ἐρᾶν, amare. Præsidet amoribus; sed cur hæc rogat Neptunum equos? nisi quod equos Neptunus produxerit, et equi

valde utiles sint in amoribus; vel potius quod Mallius amatoria scripserit.

284 *Arion*] Equus in fabulis notissimus.

285 *Circum sonipes*] Circus Maximus dedicatus Neptuno, qui primus e terra tridentis ictu percussa equum fudisse dicitur.

286 *Batin, Tagi*] Hi sunt flavii Hispania, vulgo, Taio et Guadalupe, ad quorum ripas aluntur equi optimi.

Stagna Tagi, madidoque júbis aspergitur auro.

Calliope liquidas Alciden posce palæstras.

Cuncta Palæmoniis manus explorata coronis

Adsit, et Eleo pubes laudata Tonanti.

290

Tu juga Taygeti, frondosaque Mænala, Clio,

I Triviæ supplex. Non aspernata rogantem

Amphitheatrali faveat Latonia pompæ.

Audaces legat ipsa viros, qui colla ferarum

Arte ligent, certoque premant venabula nisu.

295

tin hinitu arroganti, quicumque bibit aquas micantes Tagi, et irrigatur per júbis auro humenti. O Calliope, pete ab Hercule palæstras nitidas: omnis caterva probata in ludis Palæmoniis adveniat, et juvenus probata Jovi Olympico. Tu vero, o Clio, ito humilis ad Dianam ad culmina Taygeti, et Mænala sylvestra; et fac ut hæc Latonæ filia, non contemns supplicentem, adjuvet apparatus amphitheatralium. Ipsa eligat viros animosos, qui constringant industria sua cervicem bellua-

//////////

—287 *madidasque* Ambr. pr. Moret. sec. *aspergit in auro* Vat. pr.—288 *delectas* Leid. pr. *Alcidis* Mazar. Ambr. pr. *Alcidae* duo Med. *Alcidem* tres Vatt. Pal. Florent. duo Med. inc. Heins. Pnt. Bonon. Pat. tres Petav. Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *Alciden* duo Vatt. Farn. Reg. Tholos. Ald. *posse* Var. LL. ed. Antv. *phæretas* Tholos.—289 *Uncta* conj. Heins. *coronis* Pric. *colonis* Farn. Vat. quint. m. pr. Mazar. Exc. Cod. Rhem. *theatris* vel *coronis* Oxon. sec.—290 *Assit* Moret. pr. Exc. Gevart. *Heleo* Var. LL. ed. Antv. m. pr. *Eleo* vel *atherco* Med. tert.—292 *Et Triviæ* Moret. sec. *Intimæ* Var. LL. ed. Antv. *I* vel *Et Triviæ* Oxon. pr.—294 *Audaces* Leid. sec. vid. de hoc loco Salmas. ad Hist. Aug. p. 258. *illa* Reg. Mazar. Tholos. Oxon. pr. *ipse* Farn. *colla* Exc. Læti et Luceus. pr. *corda* Exc. Ruben. ed. Parm. et Vicet.—295

NOTE

287 *Madido auro*] Aquis aureis Tagi.

288 *Calliope*] Καλὸς, pulcher, et ὄψ, ὀπὸς, vox; quasi pulchra voce prædita: præsidet Heroicis versibus, et ideo petit ab Heroë Hercule palæstritas, in quibus debet esse robur Heroicum: vel quod hæc amica sit Mallii vatis Heroici.

Alciden] Herculem, ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, a robore. Ideo autem rogatur Hercules, quia luctatorum fortissimus.

Palæstras] Παλαίστρα, vel luctu locus, vel luctatorum certamen: παλαίω, luctor; πάλη, luctus; παλαιστρίας, luctator.

Liquidas palæstras] Nitidas et liquentes ab olei unctione.

289 *Palæmoniis*] Ludi in Elide ce-

lebrabantur in honorem Jovis, Palæmonis, &c.

Coronis] In cætibz, et ludis, certaminibus, victoriis.

290 *Eleo Tonanti*] Jovi Olympico, ejus ludi celebrantur in Elide regione Peloponesi.

291 *Taygeti, Mænala*] Hi sunt montes, Mænalis Arcadiæ, Taygetus Latonia: in his venatur Diana.

Clio] Κλέος, gloria. Hæc Musa præsidet historiis. Sed cur hic Clio? nisi quod amica sit Mallii historiarum scriptoris optimi.

292 *Triviæ*] Dianæ, quæ Latonæ est filia, venatorum Dea, in triviis adorata.

295 *Premant*] Prementes manu venabula, certo ictu bestias percutiant.

Ipsa truces foetus, captivaque ducat ab antris
 Prodigia, et caedis sitientem differat arcum.
 Conveniant ursi, magna quos mole rudentes
 Torva Lycaoniis Helice miretur ab astris:
 Perfossique ruant, populo pallente, leones,
 Quales Mygdonio currū frænare Cybebe
 Optet, et Herculei mallent fregisse lacerti.
 Obvia fulminei properent ad vulnera pardi
 Semine permixto geniti, cum forte leonæ

300

rum, et comprimant venabula conatu certo. Ipsa adducat e cavernis suis bestias immites, et monstra ligata, et retardet jaculum avidum cruoris. Ursi concurrant, quos frementes vasto corpore Arctos zelotypa obstupescat ex sideribus Lycaoniis; et Leones confixi cadant, populo timente, quales Cybele expectat jungere in currū Mygdonio, et manus Herculis mallet profligasse. Pardi terribiles festinent ad tela opposita, pardi nati ex semine misto, cum forte muculosus adulter vitariis ren-

premut Rott. nixu Ald. risu Vat. sec. Oisel.—296 *fretus* Med. sec.—297 *cede* Vat. pr. m. pr. *caedis* Jun. *desinat* Jun. pr. *deferat* Vat. tert. Rott. Oisel. Var. LL. e marg. Parm. *delegat* Mazar. *differat* tres Vatt. Pric. Farn. duo Med. Lov. Vat. Livin. Leid. pr. Exc. Ruben. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *differat* vel *deferat* Pric. Morel. pr.—298 *ruentes* tres Vatt. Pal. Farn. Rott. Vat. Livin. *rudentes* Leid. pr. duo Vatt. Pric. Oisel. inc. Heins. Put. Mazar. duo Petav. Bonon. Pat. Tholos. Lov. tres Ambr. Var. LL. e marg. Parm. Exc. Gevart. Ald. Var. LL. ed. Antv. *ruentes* vel *rudentes* Petav. pr. Oxon. sec. sic vet. Codd. *rudentes*. apud Spartian. in Antonino Geta p. 92. *savire* ursi dicuntur. vid. Gloss. Ms. et Ovid. de Philomela. vid. Salmas. p. 168.—299 *miratur* Pric. inc. Heins. Lov. duo Ambr. Moret. sec. ed. Vicet. *antris* Oisel. Reg. Tholos. *astris* vel *antris* Oxon. sec.—300 *Professique* Reg. *perfusique* marg. Marcil. *populo mirante* Med. quart. *puscente* Pal.—301 *Qualis* Med. quart. Reg. Thuan. *frenata* Vat. tert. Pric. Rott. Oisel. Med. sec. duo Petav. Tholos. Lov. Jun. pr. Exc. Gevart. *Cybele* tres Vatt. Reg. *Cybelle* Lov.—302 *Optet* Leid. pr. cum viginti quatuor aliis, Var. LL. e marg. Parm. Exc. Gevart. et Lucens. pr. Ald. et ed. Vicet. *mallent* Vat. tert. *mallent* tres Vatt. Pal. Farn. Oisel. *mulint* Vat. quart. Med. sec. item edd. Gesn. Bipont. et Kœnig.—303 *properant* Lov. *ad flumina* inc. Heins.—304 *genito* inc. Heins.

NOTÆ

Venabula] ὄρπιμαῖχος, id est, qui contra feras pugnabant, aut agilitate corporis in bestias irruerant, et colla arte constringebant, aut earum pectora venabulo confodiebant.

298 *Rudentes*] Rudere dicitur de Asinis, Leonibus, Ursis. Alii legunt *ruentes*, nec male.

299 *Lycaoniis*] Ex Astris, in quæ ipsa Calisto Lycaonis filia, et Arcas filius Calistus mutati sunt.

Helice] Ursa major, quæ dicitur

Helice: ἑλίκη, *vertigo*, circumvolutio, qua vertitur illud sidus septemtrionale.

301 *Cybebe*] Deorum mater, adorata in Mygdonia Phrygiæ regione, et leonibus vehi solita: hinc dicitur, 'Currus Mygdonius Cybebes.'

302 *Herculei*] Adducantur Leones quos malit Heracles vicisse, quam Leonem sylvæ Nemeææ.

303 *Fulminei*] Ob velocitatem et impetum sic appellantur pardi.

Nobiliorem uterum viridis corrumpit adulter ; 305
 Hi maculis patres referunt, et robore matres.
 Quicquid monstriferis nutrit Gætulia campis,
 Alpina quicquid tegitur nive, Gallica quicquid
 Sylva timet, jaceat. Largo ditiescat arena
 Sanguine, consumant totos spectacula montes. 310
 Nec molles egeant nota dulcedine Indi.
 Qui lætis risum salibus movisse facetus,
 Qui nutu manibusque loquax ; cui tibia flatu,
 Cui plectro pulsanda chelys ; qui pulpita socco.
 Personat, aut alte graditur majore cothurno ; 315

trem leonæ generosioris: hi pardi reddunt putres notis, et matres fortitudine. Quicquid Gætulia alit in agris monstriferis, quicquid latet sub nixibus Alpium, quicquid Gallica sylva metuit, occidatur. Circus abundet cruore copioso. Ludi absumant bestias montium omnium. Neque vero ludi jucundi pricentur suavitæ solita. Adsit, qui urbanus est excitare risum dictis jocosis, qui loquax est nutu et digitis; cui tibia animanda est spiritu, cui tangenda est cithara pectine, qui resonat per theatra, gerens soccum, aut incedit excelsæ cothurno altiore, vel qui impel-

////////

cum forte Put. leonis Pat.—305 *corrumpit* duo Vatt. Pric. Med. sec. Put. Bonon. Ambr. pr. Oxon. sec.—306 *maculis patres* Petav. pr. *patres maculis* tres Vatt. *referunt patres* Moret. sec. *fratres* Bonon. *referant* Vat. pr. Med. quart. Vat. Livin. *Qui—referant* conjiciebat Heins.—307 *monstriferis* Var. LL. ed. Antv. *montiferis* Med. tert. m. sec. *mittit vel nutrit* Oxon. sec.—308 *tegitur quicquid* Pric. Lov. *si quid tegitur* Jun. pr. Med. sec. *regitur* Petav. sec. *Gallica si quid* Leid. pr. Jnn. pr. omnes Vatt. duo Oxon. Pal. Rott. Oisel. Vat. Livin.—309 *timet* Vat. Livin. *tenet* duo Vatt. Farn. Med. quart. Reg. m. pr. Ambr. pr. Moret. sec. Ald. Exc. Gevart. Lucens. sec. *tenet vel timet* Thuan. Petav. pr. *longa durescat* Var. LL. ed. Antv. *discedat* Jnn. pr. *distinet* Oxon. sec. m. sec. *arenas* Jun. pr. *arenam* Vat. quint.—310 *consumant* ed. Vicet. *consumant* Florent. quatuor Med. tres Petav. totidem Ambr. Put. Reg. Thuan. Bonon. Pat. Tholos. Lov. ambo Moret. Vat. Livin. inc. Heins. Exc. Schott. et Gevart.—311 *Ne molles* Put. Mazar. *nota dulcedine* leg. Heins.—312 *lætus* Vat. pr. *fatetur pro facetus* duo Vatt. Pric. m. sec. Med. quart.—313 *Quæ* Rott. *nictu* Vat. Livin. *manibus nutuque* Moret. sec. *manibusque loquax* Med. tert. Heinsius ascripserat locum Petronii in Fragmentis, ‘Manu puer loquaci Tinctus colore noctis,’ *sagax* inc. Heins.—314 *plectris et mox succo* Var. LL. ed. Antv. *qui vel cui* Med. tert.—315 *Personat* Vat. pr. m. sec.

NOTÆ

305 *Viridis*] In pardis videntur quædam maculæ, velut viriditate notabiles.

307 *Gætulia*] Regio Africæ leonibus famosa.

312 *Qui salibus*] Mimi dictis scurilibus utentes, aut manuum gesticu-

latione animi sensa expromentes, risum moveant.

314 *Socco*] Calceamentum est Comicorum, sicut cothurnus Tragico-
 rum. Sed soccus ponitur pro Comæ-
 dia, et cothurnus pro Tragædia: sig-
 num pro re signata.

Et qui magna levi detrudens murmura tactu,
 Innumeras voces segetis moderatus ahenæ,
 Intonet erranti digito, penitusque trabali
 Vecte laborantes in carmina concitet undas.
 Vel qui more avium sese jaculentur in auras, 320
 Corporaque ædificent, celeri crescentia nexu,
 Quorum compositam puer amentatus in arcem
 Emicet, et, vinctus plantæ vel cruribus hærens,

lens sonos ingentes tactu exiguo, et regens voces innumerabiles tuborum æreorum, dispositorum instar spicarum, personet digitis excurrentibus, et intus vecte ingenti impellat ad cantum aquas gementes. Vel adsint, qui instar volucrum emittant sese in aërem, et attollant corpora excentia sese gyro veloci, quorum puerulus ligatus vinculo exsiliat in turrem consulto factam, et constrictus adherens pedi-

-----

graditur alte Med. quart. *late* Rott.—316 *tractu* Vat. quint. Pal. Farn. Pric. m. sec. duo Med. Jun. pr. Tholos. *tactu vel tractu* Med. tert. Mazar.—317 *Innumeras voces segetis*, id est, *tegminis*, legebat Heinsius, postea tamen *segetis* amplexus est, ut *seges armata* pro hastilibus apud Sympos. *Ænigm.* 29. *segetis* Vat. pr. m. pr. *moderatur* Vat. quint. Oisel. Thuan. Jun. pr. Leid. pr. duo Oxon. *moderatus* duo Vatt. Reg. Petav. pr. et sec. m. pr. Lov. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *modulatur* Vat. pr. et sec. Med. pr. Vat. Livin. *ahenæ* Lov. *avenæ* Vat. pr. m. pr. marg. Isingr.—318 *Intonat* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *Intonet* Vat. pr. Jun. pr. Vat. Livin. *Qui tonat* Exc. Gevart. *Intonat vel Intonet* Med. tert.—319 *carmine* Jun. pr. Med. quart. qui et *concitus* habet. *concitet* Vat. pr. Oisel. duo Med. Bonon. Pat. Ambr. pr. Put. Thuan. Mazar. Petav. sec. Jun. pr. Oxon. sec. Lov. Vat. Livin. Var. LL. e marg. Parm. Ald. Exc. Lucens. sec. *conciat* decem alii.—320 *Vix* Pat. *jaculentur* Vat. pr. Leid. pr. Reg. Thuan. Oxon. pr. Med. tert. Exc. Lucens. sec. *jaculatur* Vat. quint. *jaculantur* tres Vatt. Pal. Pric. Rott. Oisel. *in altum* Pric.—321 *ædificent* Vat. pr. *ædificant* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel.—322 *amentatus* Vat. pr. Ambr. tert. *agmentatus* Oisel. Petav. tert. Lov. *augmentatus* tres Vatt. Pric. Vat. pr. m. sec. *agmentatus* vel *augmentatur* Put. *in artem* duo Vatt. Rott. *arcem* Leid. pr. Jun. pr. Put. Reg. Mazar. Tholos. Bonon. Pat. ambo Moret. duo Oxon. Lov. Petav. sec. tres Ambr. quatuor Med. Exc. Gevart. et Cod. Rhem.—323 *Eminet* Leid. pr. Oxon. pr. *Emicat* Vat. sec. Pal. duo Med. Reg. m. pr. *Emicet* Vat. pr. Farn. Pric. et *unctus* Vat. Livin. vet. Gyr. Mazar. Exc. Gevart. *vinctus* Lov. *evinctus* Petav. pr. *curribus* Vat. pr.

NOTE

316 *Detrudens murmura*] Intelligit instrumentum, quod vocant organum musicum.

318 *Penitus*] Alii legunt *pedibus*, nec male; musici enim utuntur pedibus ad tangeunda organa majora.

319 *Laborantes undas*] Alii legunt *relabentes*. Intelligit organa hydraulica, hoc est, aquis resonantia. Horum inventor fuit Ctesibius. Notabis nullam esse hic mentionem gladi-

atorum, quia ante sublati fuerant a Constantino.

321 *Corpora crescentia*] Id est, funambuli, qui ex fune in funem trans-eunt, et gyro multiplici corpora sua attollunt.

322 *Arcem*] Ex multis hominibus velut quædam arx efficitur, in ejus arcis vertice puer mirificos saltus edit.

Pendula librato figat vestigia saltu.

Mobile ponderibus descendat pegma reductis, 325

Inque chori speciem spargentes ardua flammæ

Scena rotet : varios effingat Mulciber orbes

Per tabulas impune vagus, pictæque citato

Ludant igne trabes, et non permissa morari

Fida per innocuas errent incendia turre. 330

Lascivæ subito configant æquore lembi,

Stagnaque remigibus spument immissa canoris.

bus vel curibus, ponat pedes suspensos saltatione librato. Machina lignea mobilis delabatur ponderibus retro adductis, et instar chori theatrum elatum vibret ignes innocuos. Vulcanus efformet gyros diversos, errans sine damno per tabulata, et trabes pulchræ luxurient flammis celeribus, et ignes non permissi cunctari, excurrant benigni per arcus illasas. Naves lascivientes pugnent in mari repentino, et aquæ introductæ agitentur a nautis resonantibus. Theodorus Consul, et idem

m. pr. Florent. Leid. pr. inc. Heins. ed. Vicet. *curibus* Lov. Put. Thuan. Mazar. Reg. m. sec. Bonon. Pat. Tholos. tres Ambr. tres Petav. quatuor Med. Sched. Gud. *cum curibus* aut *vel curibus* Moret. sec.—324 *vibrato* tres Vatt. Florent. Med. sec. Thuan. Jun. pr. *libato* Med. tert.—325 *pegma* Leid. pr.—326 *tholi* Med. sec. m. pr. et sic conjecerat Heins. *pergentis in ardua* Vat. pr. m. pr. *pergentis in ardua* vel *spargentes ardua* Oxon. sec. Heinsius. *τῶ spargentes* obeli notam apposnerat.—327 *effingat* Tholos. Oxon. sec. Var. LL. ed. Antv. *infigat* Med. tert. *effinget* Pat. et *figat* Vat. pr. Vat. Livin. *effingant* Vat. quart. *Mulcifer* Mazar. *ignes* Vat. sec. m. pr. *orbes* vel *ignes* Pric.—328 *vagus* Moret. pr.—329 *Ludant* Rott. marg. Marcil.—330 *innocuos* Moret. pr. *herent* Ambr. pr. *cernant* Farn.—331 *Lascivæ* tres Vatt. Pal. Farn. Med. pr. *Lascivæ* Petav. pr. Vat. Livin. Ambr. sec. *Lascivæ* duo Vatt. Pric. Rott. Oisel. Vat. pr. m. pr. *configant* Var. LL. ed. Antv. *concurrant* Vat. tert. et quart. Petav. pr. *percurrant* Vat. quint. *configant* vel *concurrant* Pric.—332 *inversa* Florent. *immersa* Mazar. Petav. pr. Jun. pr. item Moret. ed. Parm. *immersa* duo Vat. Farn. Oisel. *immensa* Vat. quart. Petav. tert. Med. quart. Var. LL. e marg. Parm. *immissa* Leid. pr. duo Oxon. Florent. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. Petav. tert. Bonon. Tholos. Pat. tres Ambr. Lov. vet. Gyr. Vat. Livin. Moret. sec. Exc. Gevart. Lucens. sec.

NOTE

325 *Pegma*] Πήγνυμ, πηγνύω, *adifico*, hoc est machina lignea in sublimē surgens, ad sustentandas statuas; quæ machina in scenam, pueris insidentibus, aut alio ludicro ornatu, deducebatur, et sic quodammodo descendebat in Circum, ponderibus ultro adductis, ne caderet deorsum.

327 *Scena*] Σκηνή, *tentorium*, quia tentoriis et umbraculis theatra tegebantur. *Scena vibret ignes*, tanquam choros; quasi ignes prodeant et sali-

ant ad numerum, et per quædam intervalla numerata, more saltantium.

329 *Ludant*] Trabes lignæ, quasi colludant cum igne fido et non nocente.

331 *Subito æquore*] Unda subito emissæ in arenam, naumachia exhibeatur.

332 *Remigibus canoris*] Ad hoc adhibitis remigibus, et simul instrumentis musicis.

Consul per populos, idemque gravissimus auctor
 Eloquii, duplici vita subnixus in ævum
 Procedat, libris pariter fastisque legendus. 335
 Accipiat patris exemplum, tribuatque nepoti
 Filius, et cœptis ne desit fascibus hæres.
 Decurrat trabeata domus, tradatque secures
 Mutua posteritas, servatoque ordine fati
 Mallia continuo numeretur Consule proles. 340

Orator spectatissimus eloquentia sua, et fretus fama gemina, eat per populos legendus æqualiter in Libris suis et in Fastis. Filius ejus sequatur exemplum patris, et det nepotibus, et hæres non deficiat Consulatu incepto. Domus ejus restituta purpura Consulari procedat, et posteri ejus dent sibi invicem secures; et serie factorum conservata, gens Mallia censeatur Consulibus perpetuis.

Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv. *inmissa* vel *immensa* Med. tert. in altero Cod. Gyrald. erat *immersa*. male. unde *emersu* conjiciebat Heinsius. *carinis* Florent. m. pr. *canoris* Lov.—323 *per proprios* Vat. pr. m. pr. auctor Vat. Livin. actor Bonon. Ambr. pr. Oxon. sec. Ald. Exc. Gevart.—334 *vitta* Med. sec. Tholos. duo Ambr. Cod. Sixtin. Exc. Schott. Lucens. pr. Sched. Gud. *mitra* Vat. sec. Pal. Petav. pr. Moret. pr. unde *merito* conjiciebat Heins. *vitio* Var. LL. ed. Antv. *mta* Jun. pr. *mitra* vel *vitta* Med. pr. *vita* vel *fama* Vat. quint. *subnixus* Oxon. sec. *relatus* Vat. sec. Pal. Moret. pr.—335 *libris pariter* Mazar. *pariter libris* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *factisque* Leid. pr. Lov. Mazar. Oisel. et sic Heinsius legit. *fastisque* vel *factisque* Med. quart. *legendis* Bonon. Pat.—336 *Excipiet* Vat. Livin.—337 *fastibus* Vat. sec. Pric. Florent. m. pr. *ex cœptis* Vat. Livin. *inceptis* nec Med. quart. *non desit* Farn. Mazar.—338 *manus* Vat. quart. *tradetque* Petav. sec.—339 *præteritas* inc. Heins. deest hic versus in Var. LL. ed. Antv.—340 *Manlea* Petav. pr. *Maulia* Moret. pr. *Manlia* omnes Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. Lov. Leid. pr. duo Oxon. Exc. Gevart. in Oxon. pr. hic in calce leguntur versus quidam alio loco inserendi.

NOTÆ

334 *Duplici vita*] Sen duplici fama aut merito, doctrinæ scilicet et Consulatus, eat in ævum, hoc est, consecratur æternitati omnium sæculorum. Alii legunt *duplici vitta*, quasi Theodorus sit Sacerdos quidam gloriæ et æternitatis, quam consequatur et doctrina et Consulatu, quibus conjunctis promittebatur immortalitas. Consulum enim nomina semper in Fastis legebantur, et doctorum nomina semper loquuntur historiæ.

335 *Legendus*] In Libris ob doctrinam, in Fastis ob Consulatum.

338 *Trabeata*] Perpetua Consulatus purpura venerabilis.

339 *Servatoque ordine fati*] Ne filius moriatur ante patrem: quod cum accidit, fieri dicitur 'turbato ordine mortalitatis.'

340 *Numeretur*] Posteritas Mallii numeretur per Consules, adeo ut omnes Mallii nepotes sint olim Consules.

XVIII.

CL. CLAUDIANI IN EUTROPIUM

LIBER I.

ARGUMENTUM.

INSECTATUR Consulis Eunuchi creationem portentosam, servitutem, venditionem, verbera, infamiam, deformitatem, vilitatem, insolentiam, crudelitatem, superbiam, avaritiam, orbitatem: insectatur eum in judiciis, in armis; cui iudici, consuli, duci nullum est par monstrum, quod a se suisque Roma deprecatur.

SEMIFEROS partus, metuendaque pignora matri,
Mœnibus in mediis auditum nocte luporum

Mundus cesset obstupescere factus biformes, et filios timendos matri, et ululatum

////////

In ambobus Moret. Lov. et Exc. Gevart. hi duo libri sequebantur post Bellum Gildonicum. in Exc. Læti inscribitur *BELLI CIVILIS LIBER IN EUTROPIUM*. Thuan. exhibet, *CLAUDIANI IN EUTROPIUM EUNUCHUM*. in Vat. pr. et Petav. pr. erat, *INCIPIT IN EUTROPIUM LIBER I.* Leidensis pr. item simpliciter habet, *INCIPIT LIBER DE EUTROPIO*. Ceterum in Lucensi sec. huic Libro præfigitur Elegidion, quod ante lib. II. in Rufinum legitur.

1 *patri* vel *matri* Mazar.—2 *et mediis* duo Leidd. et triginta duo alii, Exc.

NOTE

Eutropium] Hic erat æmulus Stilichonis, gratia valens apud Arcadium Orientis Imperatorem, et ab eo bis

Consul factus.

1 *Semiferos*] Biformes, et humana ferinaque natura commixtos, Diisque

Murmur, et attonito pecudes pastore locutas,
 Et lapidum diras hyemes, nimboque minacem
 Sanguineo rubuisse Jovem, puteosque cruore 5
 Mutatos, visasque polo concurrere Lunas,
 Et geminos Soles mirari desinat orbis.
 Omnia cesserunt, Eunucho Consule, monstra.
 Heu terræ cœlique pudor! trabeata per urbes
 Ostentatur anus, titulumque effœminat anni. 10

luporum auditum noctu in medio urbium, et bores locutas, pastore obstupefacto, et tempestates saæcus grandinum, et aërem iratum infectum nube cruenta, et puteos conversos in sanguinem, et Lunas observatas pugnare in Cælo, et Soles duplices. Prodigia omnia nulla sunt, Eunucho Consule. O dedecus terræ et cæli! Vetula vestita purpura consulari monstratur per oppida, et enervat nomen anni. O Pon-

*****

Gevart. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. in mediis Farn. Pat.—4 *duras* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *diras* vel *duras* Med. sec. *minantem* Pric. Thuan. *micantem* Farn.—5 *cruorem* Med. quart. duo Leidd. Var. LL. ed. Antv.—6 *visasque* Exc. Læti et Lucens. sec. *binasque* Vat. sec. Pal. Farn. duo Medd. unus Heins. Thuan. Reg. Mazar. Var. LL. e marg. Parm. Ald. et ed. Vicet. *visasque* vel *binasque* Lov. ambo Moret. Exc. Pat. rec.—8 *Eunucho* *judice* Pat.—9 *terræ cœlique* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Put. *cæli terræque* Reg. Pat. Tholos. Oxon. pr. duo Ambr. Med. tert. Gesn. et ed. Bipont. *per urbem* Ambr. sec. atque

NOTE

indignantibus editos, ad prænuntianas hominibus quasdam calamitates.

Metuendaque matris] Lucanus: 'Matremque suis conterruit infans,' quia monstrosus.

2 *Luporum*] Lupus in urbe visus inter prodigia habebatur. Virgilius: 'Per noctem resonare lupis ululantibus urbem.'

3 *Locutas*] 'Bello Punico secundo constitit Cneo Domitio bovem dixisse, Cave tibi, Roma.' Valer. Maximus. Immo et S. August. tradit armenta olim esse locuta.

4 *Lapidum*] Imber lapidum, pluvia, fontesque cruenti referebantur inter prodigia, sicut et plures lunæ, geminique soles: ejusmodi exemplis plenus est Titus Livius. Quorum prodigiorum causam naturalem investigant Philosophi; at magnus

inde populo timor, qui hæc omnia expiare tentabat et averruncare.

8 *Cesserunt*] Omnia monstra minora sunt Eunucho consule.

Eunucho] Eunuchus dicitur, ἀπὸ τοῦ ἔχειν εὐνήν, ab habendo servandoque lecto, cui rei impendebantur: vel dicitur, quasi εἰς νοῦν ἔχων, habens bonam mentem.

10 *Anus*] Entropius imberbis, et vetulae rugis obsita similis.

Effœminat] Facit, ut annus nominetur ab effœminato Eunucho; sicque effœminat, dedecorat titulum anni solis viristribuendum. Anni a Consulibus nominabantur. Verbi gratia, dicebatur hoc anno, 'Theodoro et Eutropio Consulibus.' Sic Eutropius effœminatus facit ut annus quodammodo videatur effœminatus.

Pandite, Pontifices, Cumanæ carmina vatis,
 Fulmineos solers Etruria consulat ignes,
 Immersumque nefas fibris exploret haruspex.
 Quæ nova portendunt Superi! Nilusne meatu
 Devius, et nostri tentat jam transfuga mundi 15
 Se rubro miscere mari? ruptone Niphate,
 Rursum barbaricis Oriens vastabitur armis?
 An morbi ventura lues? an nulla colono

tifices aperite versus Sibyllæ Cumanæ, Thuscia sagax consulat flammæ fulmineas, et haruspex scrutetur scelus latens in visceribus. Quæ Dii præsagiant portenta insucta? An Nilus aberrans ab alveo, et jam perfuga orbis nostri conatur confundere se cum mari Erythræo? An Niphate fracto, Oriens iterum diripietur præliis barbarorum? An contagia pestis accident? An messes nihil reddent agricolis?

*****

ita conjecerat Heinsius.—11 *Cumata* Var. LL. ed. Antv. *Cuncta* Exc. Wolf. forsân pro *Cumæa*.—12 *Etruria* vel *Etruscia* Vat. pr. *ignis* Bonon.—13 *Immersumque* Med. pr. Put. Leid. sec. *Immensumque* quatuor Vatt. Pal. Farn. Oisel. Thnan. *Inmissumque* Rott. *Inmsumque* Pric. Florent. Med. pr. Moret. pr. *spiris* inc. Heins. *explorat* Petav. sec. *imploret* Pat. Ambr. tert. *imploret* vel *exploret* Florent.—14 *Quanam* Put. m. pr. *portendant* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Pat. Ambr. tert. Vicet. Parm. Junt. Ald. Isingr. Colin. Raph. *portendunt* leg. Heins. *Nilusne* Put. Oxon. pr.—15 *nostri mundi* NB. quia Claudianus Ægyptius. *jam tentat* Vat. quint. *tentet* Moret. sec. m. pr. *tendat jam* Pric. *temptat* vel *tendat* Oxon. sec.—16 *rubeo* Med. sec. m. pr. *ruptore* Reg. Oxon. pr. *ruptoque* Farn. Put. Thnan. Pat. Ambr. pr. Moret. pr. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. *ruptone* Moret. sec. Exc. Lucens. sec.—17 *Rursum* duo Vatt. Oisel. Exc. Lucens. sec. *Rursus* Vat. pr. et sec. Pal. Farn. Rott. duo Med. et Heins. Put. Thnan. Pat. Moret. sec. duo Ambr. Ald. ed. Parm. et Vicet.—18 *meliora* pro *ventura* Var. LL. ed.

NOTÆ

11 *Pontifices*] O Pontifices aperite scrinia, in quibus continentur versus Sibyllini, ut cognoscatur, quid mali portendatur? Libri Sibyllini consulebantur, quoties Reip. grave aliquod periculum imminerebat.

Cumanæ] Ab urbe Cumis in Campania. Hic habitabat Cumæa Sibylla.

12 *Etruria*] Etrusci sive Hetrusci scientissime interpretabantur, quid fulgurum fulminumque portentis ostenderetur. Cicero: 'Hetruria scientissime interpretatur, quid quibusque ostendatur portentis?' Supra de bello Gild. vs. 505.

13 *Haruspex*] Sic dictus est ab

hara seu victima inspicienda. Haruspex autem scrutetur scelus latens in fibris, hoc est, scrutetur ex fibris latentibus, quod scelus, quod infortunium immineat.

15 *Nostri mundi*] Alludit forte ad Africam, ex qua erat oriundus Claudianus; erat enim Alexandrinus.

Transfuga] Quasi Nilus, Africa relicta, transiens ad alium orbem, scilicet Asiam, velit transfugere et se miscere cum mari rubro.

16 *Niphate*] Hic est vel mons, vel fluvius Armeniæ, vel uterque.

18 *Nulla colono responsura*] Deceptura spem agricolæ; sicque erit ubique *fundus mendax, et ingratus*.

Responsura seges? quæ tantas expiet iras
 Victima? quo diras jugulo placabimus aras? 20
 Consule lustrandi fascēs, ipsoque litandum
 Prodigio: quodcumque parant hoc omine fata,
 Entropius cervice luat. Sic omnia volvis?
 Hoc regni Fortuna tenes? quænam ista jocandi
 Sævitia? humanis quantum bacchabere rebus? 25
 Si tibi servili placuit fœdare curules

Quæ hostia purget tantum favorem Deorum? Quo sanguine sedabimus altaria crudelia? Fasces expiandi sunt cruore ipsius Consulis, et sacrificandum est monstrum ipsum. Quodcumque Dii prænuntiant hoc præsidio tristi Entropius persoleat capite suo. O fortuna, siccine versas omnia? Siccine tantum possides imperii? Quænam est ista crudelitas irridendi nos? Quantum furis in rebus mortalibus? Si tu voluisti contaminare Consulatum probro servili, Consul prodeat

Antv.—19 expiat Ambr. tert. aras Leid. sec. Voss.—20 diras iram Exc. Læti. duras Mazar. pacabimus Exc. Pat. rec. iras Petav. pr. Thuan. Moret. pr. aras vel iras Farn. Lov. Leid. sec. Exc. Gevart.—21 lustrandæ Pat.—22 quæcumque Oxon. pr. quodcumque quatuor Med. duo Heins. Put. Reg. Thuan. Moret. sec. duo Petav. tres Ambr. Lov. Exc. Gevart. Lucens. sec. Ald. Var. LL. e marg. Parm. canant lib. Isingr. cavant vel parant Vat. tert.—23 si qua omnia Vat. Livin. omnia nobis Oisel. Med. quart. Thuan. Ald. Exc. Læti et Florent. cum Glossa, Si permittis. omnia nobis quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. duo Oxon. duo Leidd. nobis vel nostra? Petav. pr.—24 Hæc Vat. tert. m. pr. ed. Vicet. Hoc Reg. Put. Thuan. Mazar. Bonon. Pat. Tholos. Lov. Moret. sec. duo Heins. tres Petav. totidem Ambr. quatuor Med. Exc. Lucens. sec. Ald. Var. LL. e marg. Parm. regnum Reg. m. sec. licet vel tenes Florent. vocandi Tholos.—25 quonam bacchabere conj. Heins.

NOTÆ

21 *Lustrandi*] Petit Claudianus, qui expiandum sit hoc portentum; mox sibi respondet, dicitque ipsum immolandum.

Litandum] Placandi Dii immolato ipso prodigio, scilicet Entropio. Sic olim Androgyni deportabantur in mare: aves funestæ captæ exurebantur; sicque, ipsis caesis, litabatur. 'Litare est per immolationem hostiarum impetrare quod postulas.'

Ipsoque litandum prodigio] Quasi Poëta diceret, Præstat immolare prodigium ipsum, quam alii pereant. S. August. 'Melius est, ut pereat unus, quam unitas.' Virgilius: 'Unum pro multis dabitur caput.' Et alibi:

'Animaque litandem Argolica.'

22 *Hoc omine*] Hoc tristi præsidio, augurio.

23 *Volvis*] O fortuna, an volvis versasque omnia tanta inconstantia?

24 *Hoc regni*] Tantum habes imperii? Virgilius: 'Tu mihi quodcumque hoc regni,' &c.

Jocandi] Cum fortuna evehebat indignos, dignos premebat, eam ludere et jocari dicebant. Horatius: 'Ludum insolentem ludere pertinax.'

25 *Bacchabere*] Velut ebria, furens, et inscia quo pes ferat, ebriorum et furentium more.

26 *Servili*] Si servum aliquem voluisti facere Consulem, et sic Curules,

Crimine, procedat laxata compede Consul:
 Rupta Quirinales sumant ergastula cinctus.
 Da saltem quemcumque virum. Discrimina quædam
 Sunt famulis, splendorque suus; maculamque minorem 30
 Conditionis habet, domino qui vixerit uni.
 Si pelagi fluctus, Libyæ si discis arenas,
 Eutropii numerabis heros. Quot jura, quot ille
 Mutavit tabulas, vel quanta vocabula vertit!
 Nudatus quoties, medicum dum consulit emtor, 35
 Ne qua per occultum, lateat jactura dolorem!

*vinculis solutis. Carcer fractus excipiat purpuram Consularem. Saltem præsta-
 rirum aliquem. Differentia aliqua est servis, et laus sua; et ille qui servierit
 tantum uni domino suscipit leviorē infamiam conditionis suæ. Si recenseas undas
 maris, et arenas Libyæ, poteris recensere dominos Eutropii. Quot ille permutavit
 dominia, quot tabulas, quot nomina? Entropius quoties expositus est nudus, dum
 emtor consulit medicum, ne quod damnum delitescat per morbum tectum; pænitu-
 it*

—26 *curulis* Bonon.—27 *laxato* Oxon. pr. *lassata* Med. tert.—28 *Ruptaque riva-*
les Moret. pr.—29 *Da saltem* Vat. pr. et tert. Reg. Thuan. Mazar. Vat. Livin.
Das Rott. Ald. *Dès* duo Vatt. Pal. Farn. Pric. Vicet. Parm. Isingr. Colin.
 Gryph. Raphel. Var. LL. ed. Antv. *Des aliū* marg. Jungr.—31 *uni* Pric.
 Oisel. Reg. Pat. *uno* tres Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. Gesn. ed. Bipont.
 Kœnig. *uni* vel *uno* Florent. Vat. tert. Med. sec. Put. Oxon. sec. Heinsius
 ascripserat locum Auson. Epigr. 91. 'Jurisconsultus, cui vivit adultera con-
 jux'.—34 *Mutabit* Vat. pr. *Mutabat* Reg. Oxon. pr. *tabulas* Med. pr.—35 *Mu-*
tatus Pric. duo Med. Thuan. Petav. sec. Moret. sec. Tholos. tres Ambr. Ald.
 Exc. Gevart. Sched. Gnd. Var. LL. e marg. Parm. *Nudatus* vel *Mutatus* Lov.
 Moret. pr. Leid. sec. Med. sec. duo Petav. *toties* Pric. Moret. sec.—36 *jaceat*

NOTÆ

seu sellas eburneas dedecorare, pro-
 deat Consul aliquis ex metallis, qui
 saltem sit vir, non Eunuchus. Servi
 compedibus vincti retinebantur in
 fodinis.

28 *Quirinales*] Vestes, seu purpu-
 ram consularem, a Quirino seu Ro-
 mulo institutam.

Sumant ergastula] Non carcer, sed
 servus aliquis in carcere inclusus:
 continens pro contento. Ergastu-
 lum porro est locus, in quo ad opus
 faciendum servi vinciuntur: ἀπὸ τοῦ
 ἐργάζεσθαι, operari. Forte alludit ad
 Spartacum gladiatorem insignem, qui
 effracto Lentuli ludo fasces Prætoris
 occupavit. De hoc alibi.

31 *Vixerit uni*] Procul dubio hones-
 tior et melior censetur ille servus, qui
 addictus fuerit uni domino. Quippe
 servi nequam sæpe vendebantur, sæpe
 mutabant dominos.

33 *Jura*] Quoties mutavit dominia,
 quoties in his, in illis scriptus est ta-
 bulis, dum huic, vel illi venderetur;
 quoties mutavit nomina, dum hujus
 vel alterius servus esse diceretur.

35 *Nudatus*] Servis venalibus de-
 tracta vestimenta, ut corpus non tan-
 tum ab emtore, sed et medico inspi-
 ceretur tractareturque. Rem paga-
 norum olim, et hodie Turcarum in-
 famia dignam!

36 *Lateat jactura*] Lateat vitium,

Omnes pœnituit pretii, venumque redibat,
 Dum vendi potuit: postquam deforme cadaver
 Mansit, et in rugas totus defluxit aniles;
 Jam specie doni certatim limine pellunt, 40
 Et foedum ignaris properant obtrudere munus.
 Tot translata jugis submisit colla vetustum
 Servitium, semperque novum: nec destitit unquam;
 Sæpe tamen cœpit. Cunabula prima cruentis
 Debita suppliciis: rapitur castrandus ab ipso 45

omnes solvere pretium pro isto, et revertebatur venalis, dum potuerat vendi. Posteaquam turpe corpus remansit, et abiit totus in rugas seniles, jam ejiciunt illum certatim, loco muneris, et festinant ingerere insciis hoc donum infame. Vetus hoc mancipium subiecit cervicem transmissum tot jugis, et tamen semper est novum. Non unquam cessavit esse servus, et tamen frequenter incepit. Cunc hujus primæ expositæ sunt tormentis crudelibus. * * * *

Med. tert. *tactura pro jactura* Vat. sec.—37 *Omnis* Ambr. sec. Med. tert. Exc. Lucens. sec. *Omnes* vel *Omnis* Med. sec.—39 *doctus* Pric. *totum* Tholos. *anilis* Bonon.—40 *sub specie* Thuan. *In speciem* Med. quart. Var. LL. e marg. Parm. ex conjectura. *dono* Exc. Lucens. sec. *limina* Tholos.—41 *cupiunt detrudere* Pric. Moret. sec. *remis pro munus* Pal.—42 *locis* Oisel. Med. sec. m. pr. Mazar. Oxon. pr. *locis* vel *jugis* Vat. pr. Put. Petav. tert. *inmisit* inc. Heins.—43 *nec destitit* Reg. Var. LL. ed. Antv. *non* Thuan. *nee* vel *non* Mazar.—44 *Cœpit sæpe tamen* duo. Vatt. Pal. Farn. Pric. Oisel. *Sæpe tamen cœpit* Vat. pr. et tert. Pric. Florent. Leid. pr. Oxon. pr. Ambr. sec. Med. tert. inc. Heins. Reg. Petav. pr. Mazar. Exc. Lucens. sec. Rubenius in Epistola ad Heinsium data viii. Kal. Maj. mdcxlv. hunc locum ita interpungit, *nec destitit unquam, Cœpit sæpe, tamen, &c.* i. e. non destitit unquam, sed cœpit sæpe servire dominos mutans, quamvis castratus esset.—45 *Debet* Mazar. Oisel. *Debita* Vat.

NOTÆ

quod Mangoni jacturam aliquam, aut damnum importet.

37 *Pœnituit*] Tam vilis erat servus, ut ne quidem venderetur, dum vendi posset, hoc est in foro venalis exponeretur; sicque redibat alia occasione vendendus.

38 *Cadaver*] Corpus glabrum, et ita rugis obsitum, ut cadaveri simile videri posset.

40 *Specie doni*] Non mittunt, sed pellunt tanquam incommodum aliquid; non dant, ut donum, sed speciem aliquam doni; seu gaudent specie doni turpem illum servum ejicere, amandare; obtrudere, ingerere homi-

nibus inscientibus esse tam turpe mancipium.

41 *Ignaris*] Non cogitantibus: etenim non inspicitur propius, quod donatur. Alioqui difficile est non nosse servum, cum titulum gerat. Propertius: 'Aut quorum titulus per barbara colla pependit.' Ulpianus l. i. §. 1. D. de ædilitio edicto: 'Qui mancipia vendunt certiores faciant emtores, quid morbi vitiique quale sit, quis fugitivus, errove sit,' &c.

42 *Jugis*] Tanquam jumentum aut bos.

Vetustum] Mancipium ætate confectum; et vetus, quia semper ser-

Ubere : suscipiunt, matris post viscera, pœnæ.

Advolat Armenius certo mucrone recisos

Edoctus mollire mares, damnoque nefandum

Aucturus pretium, fœcundum corporis ignem

Sedibus exhaurit geminis : unoque sub ictu 50

Eripit officiumque patris nomenque mariti.

Ambiguus vitæ jacuit, penitusque supremum

In cerebrum secti traxerunt frigora nervi.

Laudemusne manum, quæ vires abstulit hosti ?

An potius fato causam tribuisse queramur ? 55

Profuerat mansisse virum : felicior extat

Opprobrio : serviret adhuc, si fortior esset.

Inde per Assyriæ trahitur commercia ripæ :

Hinc fora venalis Galata ductore frequentat,

An commendemus manum, quæ vigorem eripuit hosti? An magis conqueramur ascriptisse causam fato. Præstitisset eum virum remanere. Fortunatior est ob suam infamiam : serviret quoque, si robustior foret. Inde rapitur per nundinās

////////

sec. Pal. Tholos. Exc. Læti. *Dedita* duo Leidd. cum octodecim aliis, Exc. Gevart. Lucens. sec. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. Heins. Gesn. et ed. Bipont. *Debet* vel *Dedita* Vat. pr. m. pr.—46 *post matris viscera* Vat. quint. Pric. Petav. pr. Moret. sec. Med. quart. *verbera* Moret. pr. *viscera* vel *ubera* Med. sec. Vat. tert.—47 *certe* Petav. sec. *certo* vel *cetæ* Exc. Læti. *reciso* Petav. sec.—48 *viros* Ambr. sec.—49 *Acturus* Tholos. Ambr. pr. Put. Med. sec. Oxon. sec. duo Petav. Var. LL. ed. Antv. *inguen* Tholos. *ignem* Put. Reg. Thnan. Mazar. Bonon. Pat. inc. Heins. tres Med. totidem Petav. et Ambr. Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *inguen* vel *ignem* Farn. Pric. Rott. Florent.—50 *exhausit* Reg. Farn.—51 *officium* Vat. quint. Pal. Farn. Rott. *officiumque* tres Vatt. Pric. Oisel. Reg. Florent. inc. Heins. Exc. Læti, Ald. et ed. Parm.—54 *Audemusne* Pal. *Gaudemusne* Vat. sec. *malum* Ambr. tert. *manum quæ* vel *magis quia* Exc. Lucens. *hostis* inc. Heins.—55 *causam fato* Pal. Med. pr. Put. *causas* Vat. pr. et tert. Oisel. Florent. Mazar. *facto* Pat. *foris* Med. quart. *feramur* Thnan.—56 *esset* Exc. Læti.—57 *serviret* Farn. *servitus* Med. quart. *fortior* Pal. *gaudior* Oisel. m. pr. marg. Isingr.—59 *Hic*

NOTE

viit; et novum, quia sæpe mutavit dominos.

45 *Suppliciis*] Statim atque natus est, patitur pœnam.

54 *Manum*] Quæ Eutropium faciens Eunuchum, ipsi eripuit vigorem virilem.

55 *An futo*] An conqueremur manu Mangonis Eutropium Eunuchum

facientis, causam dedisse fato, vel causam extitisse fati, seu turpitudinis fatalis.

57 *Si fortior*] Ejus effœminata imbecillitas facit ne serviat, sicque eum sua ignominia felicem reddidit.

58 *Assyriæ*] Trahitur in urbem Babylonem, quæ est nobilissimum emporium in Assyria.

Permutatque domos varias. Quis nomina possit 60
 Tanta sequi? miles stabulis Ptolemæus in illis
 Notior. Hic longo lassatus pellicis usu
 Donat Arinthæo: neque enim jam dignus haberi
 Nec maturus eni. Cum fastiditus abiret,
 Quam gemuit! quanto planxit divortia luctu! 65
 Hæc erat, hæc, Ptolemæe, fides? hoc profuit ætas
 In gremio consumpta tuo, lectusque jugalis,
 Et ducti toties inter præsepia somni?

*littoris Assyrii: hinc vendendus duce Galata visitat emporia, ac mutat domicilia
 diversa. Equis valeat persequi tot nomina emtorum?*

////////

fora Vat. pr. Heinsius ascripserat Lucian. p. 893.—60 *posset* Pric. Petav. pr. Tholos. Ambr. pr. Moret. sec. duo Pulman.—61 *thalamis* Pat. vid. infr. vs. 156. *tabulis* Ambr. pr. Sched. Gud. *stabulis* duo Vatt. Rott. Oisel. *stabuli* Med. quart. et sec. m. sec. Petav. sec. Exc. Lucens. sec. Med. sec. habet glossam, *stabulis* i. e. *prostibulis Sodomiticiis* vel *tabulis*: vel *miles stabuli*, id est quidam armiger. *stabulis* vel *stabuli* Vat. pr. Pric. m. sec. *tabulis* vel *stabulis* Vat. tert. Pric. m. pr. Med. pr. Mazar. Lov. *tabulis* vel *stabuli* Farn. atque ita Rubenius in literis ad Heinsium datis, et Vales. ad Ammianum. Rubenius quidem *tabulis* conjiciebat, ut supra vs. 34. vel *miles stabuli*; ut *militēs stabuli* sint Hippocomi, qui militabant sub præfecto aut Comite stabuli, quod probare videbatur versus 68. et 155. *Ptolemæus* Pal. *Tolomæus* ambo Moret. *Tolmæus* Petav. pr. Thuan. *Tholmæus* Put. Reg. duo Petav. *Tholomeus* tres Vatt. Farn. Lov. Oxon. pr. duo Leidd. Exc. Cod. Rhem.—62 *rulgo* Tholos.—63 *Arinthæo* Reg. Med. sec. Ambr. sec. Vat. Livin. *Aristeo* Rott. *Aristheo* Florent. *Arithæo* Oxon. pr. Vatt. quint. Exc. Læti, Ald. Colin. et ed. Parm. *Arenæo* duo Vatt. Pal. Farn. Pric. *Arentino* Moret. pr. *Erenthæo* Leid. pr. *Arenthæo* Bonon. Tholos. Lov. Leid. sec. Oxon. sec. duo Med. totidem Ambr. tres Petav. Exc. Gevart. et Lucens. sec. *Arenthæo* vel *Aristæo* Moret. sec. Med. quart. *nec enim* Med. sec. Put. Thuan. Bonon. Pat. duo Ambr.—64 *Non* Pric. *erat* Exc. Læti. *eni* Vat. sec. Pal.—65 *Qui gemuit* Exc. Gevart. *Quæ genui?* ed. Parm. *Quam gemuit* Vat. quint. Pric. vet. Gyr. Reg. Lov. ambo Moret. duo Petav. Med. quart. Exc. Læti, Sched. Gud. *Quæ* tres Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. Put. Thuan. Mazar. Petav. sec. *Quam* Ambr. pr. Leid. sec. duo Oxon. Exc. Pat. rec. *gemuit* Bonon. Pat. Tholos. tres Ambr. *genuit* Med. pr. Ambr. pr. m. sec. ed. Vicet. *gemuit* vel *genuit* Florent. inc. Heins. Med. sec. Ruben. in eadem ad Heinsium Epistola legit *quæ gemuit! quanto, &c. planxit quanto* Vat. sec. Pal. *quanto planxit* duo Med. *placitu quanto* Med. pr.—66 *hæc Ptolemæe* Vat. pr. et tert. Oisel. *heu* Gesn. et ed. Bipont. *heu* vel *O* Reg. *Tholmæe* Put. Mazar. duo Petav. et Leidd. *Tholomæe* Oxon. pr. *hæc profuit* Leid. pr. Pat. Moret. pr. Ambr. pr. Reg. Vat. quint. Petav. pr. inc. Heins. *quid profuit* Tholos.—67 *thalamo* Moret. pr.—68 *ductus—somnus* Reg. Oxon. pr. Med.

NOTE

59 *Galata*] Galatæ populi Asiæ minoris mercatura mancipiorum insignes, sicut et Babylonii.

60 *Nomina*] Emtorum, qui emerunt Eutropium.

Delph. et Var. Clas.

Claud.

2 G

Libertas promissa perit? viduumne relinquis
 Eutropium? tantasque premunt oblivia noctes, 70
 Crudelis? pro sors generis durissima nostri!
 Fœmina cum senuit, retinet connubia partu,
 Uxorisque decus matris reverentia pensat.
 Nos Lucina fugit; nec pignore nitimur ullo.
 Cum forma dilapsus amor: defloruit oris 75
 Gratia. Qua miseri scapulas tutabimur arte?
 Qua placeam ratione senex? sic fatus acutum
 Aggreditur lenonis opus: nec segnis ad artem
 Mens erat, officiique capax, omnesque pudoris
 Hauserat insidias. Custodia nulla tuendo 80
 Fida toro, nulli poterant excludere vectes.
 Ille vel ærata Danaën in turre latentem
 Eliceret: fletus domini fugebat amantis:
 Indomitasque mora, pretio lenibat avaras,
 Lascivasque jocis; non blandior ullus euntis 85
 Ancillæ tetigisse latus, leviterque reductis
 Vestibus occulto crimen mandasse susurro;

////////

sec.—69 *viduumque* Pal. Med. pr. Mazar. Tholos. Moret. sec.—71 *Crudeles*
 Reg. pro Vat. pr. *proh* Vat. quint. Pric. Thuan. Petav. pr. Tholos. vet.
 Gyr. Oxon. pr. Moret. sec. Med. quart. *tenuissima* Reg. *nostris* Vat. pr. *matri*
 Var. LL. ed. Antv. m. pr.—72 *consemit* ed. Parm. et Vicet. *reticet* Ambr. pr.
conubia Exc. Gevart.—74 *Hos* Mazar. *nititur* tres Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel.
 Put. Thuan. Mazar. Petav. sec. *nitimur* Reg. Oxon. pr. Moret. sec. Leid. pr.
 Pat. Vat. quint. inc. Heins. duo Petav. et Ambr. Sched. Gud. *utimur* Med.
 quart. *nititur* vel *nitimur* Vat. pr. Med. sec. Oxon. sec. Heinsius ascripserat
 locum Lamprid. in Diadumeno: 'Fuit quidem tam amabile illis temporibus
 nomen Antoninorum, ut qui eo non niteretur, mereri non videretur impe-
 rium.' ubi pro *niteretur* legendum monuit *uteretur*.—75 *dilatus* Pat. *delapsus*
 Pric. Bonon. Moret. sec. *honor* inc. Heins. Moret. pr. m. pr.—76 *miseras*
 Thuan. *miseris* Var. LL. ed. Antv. *scopulos* Mazar. *scapulas* enim obeli signo
 Heins.—77 *sic fatus*, cum *τελέα στήμη*, Med. tert.—78 *Aggredimur* Farn.
in artem Farn.—79 *fuit* Ambr. sec. inc. Heins. *omnisque* viginti Codd. Exc.
 Gevart. Var. LL. ed. Antv. *omnisque* vel *omnesque* Florent. *pudori* conjiciebat
 Heinsius.—80 *tuenda* vel *timenda* Vat. sec.—81 *Fixa* Vat. sec. Pal. Med. pr.
rectes vel *restes* Oxon. pr.—82 *Ille pharetrata* Moret. pr. *sub turre* ed. Parm.
e turre Vat. pr. Vat. Livin. *in turre* duo Leidd. et viginti quatuor alii, Exc.
 Læti, Gevart. Lucens. sec. Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv. *intrare* Pal.
 Moret. pr.—83 *eingeat* Put.—84 *micro* Oxon. sec. m. sec.—85 *non blandior*
 Oxon. pr. quatuor Med. Put. Reg. Mazar. Bonon. Pat. Tholos. tres Ambr.
 inc. Heins. Exc. Lucens. sec. *blandior alter* Vat. sec. Pal. Med. pr. Moret.
 sec. Vat. Livin.—86 *reductæ* conjiciebat Heinsius, i. e. *seductæ*.—87 *mandasse*

Nec furtis quæsisse locum, nec fraude reperta
Cautior clusi fremitus vitare mariti.

Haud aliter juvenum flammis Ephyreia Lais 90
Egemino dotata mari, cum sarta refundit
Canities, jam turba procax, noctisque recedit
Ambitus, et raro pulsatur janua tactu;
Seque reformidat speculo damnare senectus.
Stat tamen, atque alias succingit lena ministras, 95
Dilectumque semel, quamvis longæva, lupanar
Circuit: et retinent mores, quod perdidit ætas.
Hinc honor Eutropio, cumque omnibus unica virtus

//////////

Vat. pr. et tert. Oisel. Ambr. sec. *mandare* quatuor Vatt. ambo Moret. tres Petav. Löv. Leid. sec. Oxon. sec. Pat. Tholos. Bonon. Put. duo Ambr. Exc. Lucens. sec. ed. Parm. et Vicet.—88 *Non* Pric.—89 *fraudes* pro *fremitus* Moret. pr. *ritasse* Pric. Thuan. Moret. sec.—90 *flammis juvenum* Thuan. *Ephyreia* vel *Corinthia* Reg. *Lais* tres Vatt. *Tais* Moret. pr. in marg. Exc. Læti. *Lais* vel *Nais* vel *Thais* Vat. pr. de *Laide* vid. omnino Vinet. in Auson. Epigr. lrv.—91 *De gemino* Vat. sec. *Et gemino* duo Med. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. duo Petav. Bonon. Pat. Tholos. tres Ambr. ambo Moret. Lov. Vat. Livin. duo Oxon. Exc. Lucens. sec. Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv. edd. Gesn. Bipont. et Kœnig. *In gemino* Exc. Læti. *E gemino* Pal. Farn. Rott. Oisel. Mazar. *Est gemino* Vat. quint. *ditata* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Oisel. Sched. Gud. *data* Petav. pr. m. pr. unde *dotata* leg. Heins. *Cum sarta* Oxon. pr. *cum sarta* vel *conserta* Petav. tert. *refundit* Vat. pr. et tert. Pric. Vat. Livin. *refundit* viginti duo Codd. Exc. Lucens. sec. Ald. ed. Parm. et Vicet. *refugit* Vat. Livin. pro varia lectione. *refutat* vet. Cod. teste Heinsio. qui *refutat* probabat, et eodem sensu hic poni notaverat, ut apud Spartian. in Piscennio. vid. Salmas. p. 146. et omnino sic locutus Lampridius in Heliogabalo p. 105. ‘posteaquam senes vidit erubescere, vel quia ætas vel quia dignitas talia refutabat,’ id est, non admittebat, sic *refutare honores* pro *recusare*. Spartian. in vit. Antonini Pii p. 18. l. 42. et *recusare* Vopiscus in Aureliano p. 212. ‘levia hæc sunt, sed curiositas nihil recusat,’ Casaub. p. 10. Salmas. p. 69. postea tamen hæc deleverat. *refundit* vel *refutat* Leid. sec. Exc. Gevart.—93 *tactu* vet. Gyr. *tractu* Med. quart. *ductu* Ambr. pr. Sched. Gud.—94 *jaculo* Exc. Cod. Rhem. *dammate* Florent. *damnare* Rott. Med. sec. inc. Heins. Mazar. duo Petav. duo Ambr. Tholos. Oxon. sec. duo Leidd. Exc. Læti. *damnante* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. duo Med. Put. Thuan. Petav. pr. Exc. Gevart. ed. Vicet. *damnante* vel *damnare* Vat. pr. Med. sec. Reg. Lov. Oxon. pr. Moret. sec. m. pr. de *speculo Laidis* vid. Auson. Ep. lviil.—95 Heinsius ascripserat locum Vopisci in Tacito. p. 229. ‘Meritoria intra urbem stare vetuit;’ pro *prostat*. ante alias Rott. utque Vicet. Basil. aliis Pat. *succindit* Lov. *lata* Ambr. pr. *lena* Lov. *leva* Pal.—96 *semel* Oisel. Florent. Mazar. Vat. Livin. *diu* vel *semel* Vat. pr. et tert.—97 *retinet* Pal. Rott. Med. tert. Thuan. Ambr. pr. *retinent* Leid. sec. cum viginti quatuor aliis, Exc. Gevart. et Lucens. sec. *retinent quæ* Mazar. *retinet* vel *retinent* Med. sec. *quos* Rott. Vat. tert. Thuan. Petav. sec. Ambr. pr. *quod* Vat. pr. et sec. Farn. Put. Reg. Bonon. Pat. Tholos. Vat. Livin. vet. Gyr. Lov. ambo Moret. duo Ambr. tres Med. Petav. tert. inc. Heins. Exc. Gevart. et Lucens. sec. *quos* vel *quod* Petav. pr. Med.

Esset in eunuchis, thalamos servare pudicos,
 Solus adulteriis crevit: nec verbera tergo 100
 Cessavere tamen, quoties decepta libido
 Irati caluisset heri: frustra que rogantem,
 Jactantemque suos tot jam per lustra labores,
 Dotalem genero nutritorique puellæ
 Tradidit. Eous rector Consulque futurus 105
 Pectebat dominæ crines, et sæpe lavanti
 Nudus in argento lympham gestabat alumnae.
 Et cum se rapido fessam projecerat æstu,
 Patricius roseis pavonum ventilat alis.
 Jamque ævo laxata cutis, sulcisque genarum 110
 Corruerat passa facies rugosior uva.
 Flava minus presso finduntur vomere rura:
 Nec vento sic vela tremunt. Miserabile turpes
 Exedere caput tineæ; deserta patebant

Et jam cutis soluta senectute, et vultus asperior uva siccata conciderat ob rugas genarum. Agri fluentes videntur minus sulcati aratro impresso, neque carbasa

//////////

sec.—98 *Hinc* Exc. Lucens. sec. *Hic* Pal. Med. pr. ed. Vicet.—99 *Hæc sit* vel *Extet in Eunuchis* legit Heinsius. *pudoris* Pal. Oxon. pr. *pudicos* vel *pudoris* Med. pr.—102 *negantem* Ambr. pr. Moret. pr.—103 *jam tot* Med. quart.—104 *pucro* Ambr. pr. *nutritoremque* Exc. Lucens. sec. *nutritoremque* Ald. ed. Vicet.—105 *Eois* Bonon. Petav. sec.—106 *persæpe* Florent.—107 *portabat* Farn. Pnt. de ministratione hac aquæ vid. Casaub. ad Hist. Aug. p. 92. et Salmas. p. 515.—108 *rabido* Exc. Læti m. pr. ed. Parm. *déjecerat* inc. Heins. *projecerit* Moret. sec. *projiceret* Farn.—109 *paronis* Pnt. *pavonem* Pric. Med. tert. Petav. sec. Tholos. Ambr. tert. *pavonem* vel *pavonum* Lov. *ventilat* vel *vestit* et Vat. pr.—110 *laxata* Florent. Med. quart. inc. Heins. Pnt. Reg. Thuan. Mazar. Lov. Tholos. Bonon. Pat. Vat. Livin. Moret. sec. duo Ambr. tres Petav. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. *lassata* Vat. sec. Pal. Pric. Rott. tres Med. Exc. Læti. *lapsata* Ambr. pr. Heinsius ascripserat Martial. Lib. xiv. Ep. 67.—111 *facies passa* Med. sec. *passa* vel *pressa* Moret. sec. respexit locum ex Priapeis, ‘Uvis aridior puella passis,’ ubi vide Scaligerum. Capitolin. in Clodio Albino *ficus passivias* pro *passis* dixit p. 83. l. 21. Lucilius apud Nonium, ‘Rugosi passique senes eadem omnia querunt,’ *pulsa* Ambr. pr.—112 *manus* Farn. *finduntur* Pal. Rott. Oisel. Put. *fraudentur* Pric.—113 *Non vento* Vat. quint. Pric. Petav. pr. *tremunt* Rott. *tument* Thuan. *turpes* vel *tristes* Oxon. sec.—114 *defecta* Vat. Livin. *detecta* Exc. Schott.

NOTE

111 *Rugosior*] Virgilius: ‘Et frontem obscenam rugis arat.’ non tot sulcos rugasque trahunt, quot vultus Entropii.

113 *Vela tremunt*] Vela trementia,

Intervalla comæ: qualis sitientibus arvis	115
Arida jejunæ seges interlucet aristæ:	
Vel qualis gelidis pluma labente pruinis	
Arboris immoritur trunco bramalis hirundo.	
Scilicet ut trabeis injuria cresceret olim,	
Has in fronte notas, hoc dedecus addidit oris	120
Luxuriæ Fortuna suæ: cum pallida nudis	
Ossibus horrorem dominis præberet imago,	
Decolor et macies occursu læderet omnes,	

ita agitantur vento: lineæ deformes perederunt caput misellum: spatia crinium apparent destituta pilis. Sicut in campis arenis, messis sicca spicarum sterilium intermicat; vel sicut hirundo hyberna obit in stipite arboris, pluma cadente, temporibus frigidis. Nimirum, ut dedecus foret majus consulatui, fortuna petulantia sua adjuvit has rugas in vultu Entropii, et hanc deformitatem faciei. Cum spectrum pallens ossibus nudatis carne incuteret terrorem dominis ejus, et cum macies deformis offenderet omnes aspectu, aut datura timorem pueris, aut fastidia

deserta Florent. quatuor Med. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. Mazar. Bonon. Pat. Vat. Livin. Lov. tres Ambr. tres Petav. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *petebant* Vat. pr. m. pr.—115 *comis* Pat. Heinsius lectorem ablegaverat ad J. P. Lotich. Comm. in Petron. Lib. II. cap. 4. p. 171. 172. not. Brassican. p. 50. ἀλώπηξ Callimacho. vid. not. Frischlini p. 25.—117 *pluvia* Jun. pr. Oxon. sec. Florent. m. sec. Leid. a m. pr. Exc. Læti, Gevart. Var. LL. ed. Antv. *pluma* vel *pluvia* Pric. Leid. sec. *labante* Vat. quint.—118 *arundo* Jun. pr. Oxon. sec. et pr. m. sec. ed. Vicet. *harundo* Florent. m. pr. Oisel. Put. n. pr. Petav. sec. Bonon. Tholos. Moret. pr. Exc. Gevart. *hirundo* vel *harundo* Pric. Reg. Oxon. pr. m. pr.—119 *Cresceret* vel *Conderet* Oxon. sec.—120 *abdidit* Farn.—121 *tum pallida* Med. tert. *pallia* Jun. pr.—122 *domino* Thuan. *domini* Ambr. tert.—123 *Discolor* Jun. pr. Moret. sec. Exc. Læti m. sec. *decursu* Med. quart. Petav. tert. Bonon. Tholos. Ambr. pr. Lov. Leid. sec. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *ocursu* vel *decursu* Put. Oxon. sec. Vat. quint. *omnis*

NOTÆ

116 *Jejunæ*] Arista jejuna est, quæ non tumet, quæ est sterilis.

118 *Bramalis hirundo*] Plinius tradit hirundines quasdam hybernis mensibus sequi montium recessus, ita ut inveniantur jam nudæ ac deplumes.

119 *Trabeis*] Veste sen dignitate Consulari, quam adepturus erat vilis iste servus.

120 *Notas*] Inscriptionem, stigmata in fronte servorum injuri solita, quæ

si non habuit Eutropius, habere meritis est.

122 *Horrorem*] Veteres ejiciebant tam deformes homulos, velut spectra infausta.

123 *Occursu...procedentibus omen*] Antiqui occursum Æthiopum, homulorum turpium monstrorumve, pro malo omine acceptum, velut mali imminentis indicem, fugiebant.

Aut pueris latura metus, aut tædia mensis,
 Aut crimen famulis, aut procedentibus omen ; 125
 Et nihil exhausto caperent in stipite lucri :
 (Sternere quippe toros, vel cædere ligna culinæ,
 Membra negant: aurum, vestes, arcana tueri
 Mens infida vetat. Quis enim committere vellet
 Lenoni thalamum ?) tandem ceu funus acerbum, 130
 Infaustamque suis trusere penatibus umbram.
 Contemptu jam liber erat. Sic pastor obesum
 Lacte canem ferroque ligat, pascitque revinctum,

convivis, aut scelus servis, aut augurium triste occurrentibus; et cum domini nullam traherent utilitatem ex trunco isto rescicato: nam corpus ejus debile recusat aptare thalamos, vel scindere ligna culinæ: animus ejus perfidus prohibet servare pecuniam, vestimenta, secreta. Etenim equis vellet credere lectum conjugalem lenoni? denum expulerunt illum sua domo, velut cadaver molestum, et larvam infelicem. Jam liber remanebat ob fastidium. Ita pastor alligat nexu ferro, et nutrit alligatum canem pinguem lacte, dum fortis est ad gregem defendendum, et

//////////

Med. tert. Bonon. Pat. Tholos. tres Ambr.—125 *præcedentibus* Med. quart. Heinsius ascripserat locum Lucian. p. 536. et 623. et 893. sic de Æthiope apud Spartian. Severo. p. 75. Apostolius p. 213.—126 *Cum nihil* Vat. quint. Pat. *Ut nihil* Med. tert. Thuan. Ambr. tert. *Qui nihil* Jun. pr. *Quod nihil* Med. sec. m. sec. *Et vel Cum nihil* Pric. Exc. Læti. *capiens Pric. e stipite* conj. Heins. *eespite* Leid. sec. Pric. Thuan. Pnt. m. pr. duo Petav. Bonon. Pat. Tholos. duo Ambr. Lov. Oxon. sec. Exc. Gevart. Sched. Gud. ed. Vieet. Var. LL. ed. Antv. *stipite* Leid. pr. Moret. sec. Ambr. sec. Exc. Læti et Lucens. sec. *eespite* vel *stipite* Petav. pr. *lucris* vel *lucris* Med. quart.—127 *nempe* inc. Heins. *aut cadere* Pal. Farn. Vat. sec. Med. pr. Moret. pr. et Vat. quint. *bn* Jun. pr. unde Heinsius *bene* conjiciebat, quod in Florent. extat. *cubili* pro *culinæ* Jun. pr.—129 *negat* Vat. tert. Rott. Put. m. pr. Reg. Thuan. Mazar. Leid. pr. Petav. tert.—131 *Infaustumque* Med. pr. *Jam faustumque* Jun. pr. *misere* Leid. sec. Vat. sec. Pal. Pric. Med. pr. Oxon. sec. Put. Bonon. Tholos. Moret. sec. duo Ambr. tres Petav. Exc. Gevart. Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv. *trusere* vel *misere* Reg. Oxon. pr.—132 *Contentus* Ald.—133 *Vecte* conj. Heins. *libat* ed. Parm. vitiose.—134 *validum* Var.

NOTÆ

124 *Tædia mensis*] Cujus monstri turpis et fœtidi aspectu tædebat omnes diutius in mensa commorari.

125 *Crimen famulis*] Tanta erat monstri turpitudine, ut servi si cum illo habitarent, se crimine et opprobrio pollui crederent, tanquam si cadaver tetigissent.

126 *Stipite*] Cum domini non plus utilitatis traherent ex Eutropio,

quam succi ex trunco exsucco et exhausto.

131 *Umbram*] Larvam, cæcodæmonem, malum genium.

132 *Liber*] Liber erat ob contemptum, quia nemo sibi illum vindicabat ob turpitudinem.

133 *Lacte*] Canes teneros pane et lacte bubulo nutriri præcepit Constantinus. Egregium præceptum!

Dum validus servare gregem, vigilique rapaces
 Latratu terrere lupos; cum tardior idem 135
 Jam scabie lacerās dejecit sordidus aures,
 Solvit, et exuto lucratur vincula collo.

Est, ubi despectus nimius juvat. Undique pulso
 Per cunctas licuit fraudes impune vagari,
 Et fatis aperire viam. Pro! quisquis Olympi 140
 Summa tenes, tantone libet mortalia risu
 Vertere? qui servi non est admissus in usum,
 Suscipitur regnis: et quem privata ministrum
 Dedit nata domus, moderantem sustinet aula.

Ut primum vetulam traxere palatia vulpem, 145

ad lupos raptores territandos latratu impigro; ut cum idem canis lentior jam dimisit turpis aures deformatas scabie, exsolvit illum, et cervice spoliata lucrificat catenam. Occasio est, in qua contentus immodicus prodest. Fas fuit Entropio ejecto undequaque errare libere per dolos omnes, et pandere aditum fatis. Pro, quicumque occupas Cælum altum, an jurat te exvertere res humanas tanto ludibrio? Iste, qui non est receptus, ut servit, recipitur in imperio regendo, et quem domus priorum recusavit administrum, Regia patitur esse rectorem. Statim atque Regia accipit vulpem seniore, equis non commotus est? Ecquis non indignatus, cadaver

LL. ed. Antv. *rapacis* Ambr. pr. Petav. sec. Bonon. Tholos.—136 *dimisit* ed. Vicet. Exc. Læti. *dejecit* Leid. sec. cum triginta aliis, Exc. Gevart. Lucens. sec. Pat. rec. Sched. Gud. Var. LL. e marg. Parm. item Var. LL. ed. Antv. *sordibus* duo Vatt. Pal. Farn. Florent. tres Med. Lov. Thuan. Mazar. duo Petav. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *sordidus* Med. quart. Put. Reg. Petav. tert. Oxon. sec. duo Moret. Ald. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm.—137 *exusto* Med. quart. *lucatur* Farn. m. pr. Exc. Læti.—138 *Est ut* Jun. pr. *Ast ubi* Petav. sec. Med. tert. *minus* pro *nimius* Med. quart. *juvet* conj. Heins.—139 *liceat* vel *licuit* Moret. sec. *cunctasque licet* Thuan. m. pr. Leid. m. pr.—140 *fastis* Vat. pr. et tert. *fatis* vel *fastis* Pric. *rias* Thuan. *pro quisquis* Vat. pr. Exc. Læti. *Olympo* Vat. quint.—141 *tantone licet* Thuan. *tanto licuit* Reg. Oxon. pr. *licet* Rott. *tanto libuit* Vat. pr. et tert. Oisel. Florent. Mazar. Exc. Cod. Rhem. *nisu* duo Vatt.—142 *Volvere* Tholos. *ad usum* Jun. pr. Oxon. sec. Vat. quint. Pric. duo Med. Put. Petav. pr. Bonon. Ambr. pr. Moret. sec. *in* vel *ad usum* Oxon. pr. Exc. Læti.—143 *sceptris* Vat. sec. m. pr. *ministris* Vat. pr. m. pr.—144 *moderatam sustinet aulam* Jun. pr. *sustulit* Lov. m. pr. *aulam* Vat. pr. Ambr. pr.—145 *traxere* Vat. sec. Pal.

NOTÆ

137 *Lucratur*] In lucro putat catenam, alterius collo applicandam. Quasi catena melior sit morbo cane: nihil ad insectandum Eutropium mordacius.

140 *Fatis aperire*] Entropio licuit dare aditum fatis se ad honores evecturis.

144 *Moderantem*] Eutropius fuit præfectus Prætorio, quæ dignitas dicta est βασιλεῖα, regnum; nihilque ei defuit, præter purpuram imperatoriam.

145 *Vulpem*] Eutropium, qui instar vulpis veteris cante ac perfide sese gerebat.

Quis non ingemuit? quis non irrepere sacris

Obsequiis doluit toties venale cadaver?

Ipsi quin etiam tali consorte fremebant

Regales famuli, quibus est illustrior ordo

Servitii, sociumque sibi sprevere superbi. 150

Cernite, quem Latiis poscant annectere fastis:

Cujus et eunuchos puduit. Sed vilior ante

Obscuræ latuit pars ignotissima turbæ,

Donec Abundantî furiis (qui rebus Eois

Exitium, primoque sibi produxit) ab imis 155

hoc toties venditum insinuare se mandatis sacratis Imperatoris? Præterea ipsi servi imperatorii, quibus gradus ministerii est honoratior, tali socio commurmurabant, et contemserunt arrogantius eum sodalem. Videte, quem petant adungere fastis Romanis, et quem ipsi Eunuchi erubescunt. At prius iste abjectior delituit, cum pars maxime incognita ceteræ ignobilis, donec a cubilibus infimis grassatus est ad dignitates supremas, elatus insaniam Abundantiæ, qui peperit perniciem imperio Orientis, et prius sibi ipsi. Quam sapienter constitutum est in Mundo, ut

*****

Florent. Med. quart. Mazar. Jun. pr. Moret. pr. Exc. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. ed. Vicet. de *trahendi* verbo vid. Passerat. ad Propert. p. 148. *texere* tres Vatt. *texere* vel *traxere* Vat. pr. Moret. sec. Lov. Exc. Pat. rec. —146 Quos Jun. pr. *irrepere* Vat. pr. Exc. Læti et Lucens. sec. *obrepere* Vat. sec. Pal. ed. Vicet. *irrupere* Farn. Moret. pr. *irrepere* vel *irrupere* Reg. *irrepere* vel *obrepere* Exc. Pat. rec.—148 *tremebant* Farn.—150 *Servitiis* Med. pr. *Servitiis* Vat. sec. Pal. *Servitiis* vel *Servitii* Oxon. pr. *Servitii* vel *Servitium* Reg. *sibi* duo Vatt. Pal. Farn. Med. pr. Thuan. Var. LL. e marg. Parm. ed. Vicet. *diu* Vat. quint. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti et Lucens. sec. *sibi* vel *diu* Vat. pr. et tert. Florent.—151 *poscant Latiis* Florent. *Latiis* Med. sec. *certant* Vat. tert. *certant* vel *poscant* Moret. pr. *fata vel fastis* Pric.—153 *Obscurus* Med. tert. *Obscure* Thuan. *turbis* Thuan.—154 *Abundantiæ* inc. Heins. *Abundanti* Pal. Med. pr. Put. Lov. Moret. pr. *Abundati* Var. LL. e marg. Parm. *Abundanti* Florent. duo Med. Ambr. pr. *Abundacii* Leid. pr. Vat. quint. Rott. Oisel. Vat. tert. m. sec. Thuan. Mazar. Ambr. sec. *Habundanti* Vat. sec. Farn. Pric. *Habundacii* Petav. sec. *Habundanti* Petav. pr. Leid. sec. *anhelanti* vet. Gyr.—155 *primumque* Vat. tert. Oisel. Oxon. pr. Ambr. sec. Mazar. Ald. Isingr. Pulm. Exc. Læti. *primoque*

NOTÆ

146 *Irrepere*] Sese leniter insinuare ad sacra Imperatoris mandata exequenda, more vulpis, quæ astuta est. Persins: 'Astutum vapido servas sub pectore vulpem.'

151 *Cernite, quem*] Quem hominem, quod hominis monstrum, proceres petant inscribere in fastis consulum Romanorum.

152 *Ante*] Antequam irreperet in

Aulam.

154 *Abundanti*] Abundantius Dux fuit clarissimus; Consul fuit cum Theodosio, promovit Eutropium, cuius suasu postea ab Arcadio dignitatibus spoliatus, Aula ejectus, obiit Sidone in Phœnicia. Sicque et se perdidit, et res Orientis; dum effecit, ut omnia committerentur isti monstro.

Evectus thalamis summos invasit honores.
 Quam bene dispositum terris, ut dignus iniqui
 Fructus consilii primis auctoribus instet!
 Sic multos fluvio vates arente per annos,
 Hospite qui cæso monuit placare Tonantem, 160
 Inventas primus Busiridis imbuat aras,
 Et cecidit sævi, quod dixerat, hostia sacri.
 Sic opifex tauri, tormentorumque repertor,
 Qui funesta novo fabricaverat æra dolori,
 Primus inexpertum, Siculo cogente tyranno, 165
 Sensit opus, docuitque suum mugire juvenum.

merces merita consilii mali cadat primum in consultores ipsos. Ita flumine Nilo siccio per annos complures, vates, qui admonuit flectere Jovem, hospite immolato, prior tinxit altaria excogitata a Busiride, et fuit victima sacrificii crudelis, quod indicaverat. Ita machinator bovis ærei, et artifex cruciatuum, qui conflaverat æs fatale ad nova supplicia, prior, Tyranno Siciliae Phalaride jubente, expertus est opus intentutum, ac docuit bovem suum reboare. Eutropius occupavit divitias ne-

////////

Vat. sec. Rott. quatuor Med. inc. Heins. Put. Thuan. tres Petav. Bonon. Pat. Tholos. duo Ambr. Lov. Moret. sec. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. et Parm. *primumque* vel *primoque* Vat. pr. *primoque* etiam est in Lov. in quo ascriptum: sic de Bell. Gild. 241. infra 158. et 161. *produxit* Exc. Lucens. sec. *perduxit* Pnt. Exc. Læti. edd. Vicet. et Parm.—156 *Evectum* Pat. *Ejectus* Mazar. ed. Parm. *Excivit* Jun. pr. *stabulis* Vat. sec. Mazar. Ambros. Pal. ed. Parm. *stabulis* vel *thalamis* Med. pr. *tabulis* conjiciebat Heinsius.—157 *dispositum est* Jun. pr. *Latioque potenti* pro ut dignus iniqui Petav. sec. *iniquis* Vat. tert. Rott. Oisel. Pnt. Petav. tert. Bonon. Leid. sec. Exc. Gevart.—158 *Auxilii fructus* Ambr. tert. *Consilium* Tholos. *actoribus* Vat. tert. Pal. Med. pr. Moret. pr. *instat* Ambr. pr. *instet* vel *obsit* Vat. tert. Petav. pr. *obstet* Leid.—159 *fluvio multos* Ambr. sec. *vates fluvio multos* Med. sec. *errante* Moret. pr. qui et *sub annos* habet.—160 *morit* Jun. pr. *meruit* vel *monuit* Pnt. *parentem* Vat. tert. Oisel. m. pr.—161 *Inventus primas* Med. quart. *primum* Vat. pr. Exc. Læti. *primo* Lov. *primus* duo Leidd. cum viginti duobus aliis, Exc. Gevart. Lucens. sec. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv.—162 *sævi cecidit* Vat. quint. Pric. Petav. pr. et tert. Moret. pr. ed. Parm. *quod dixerat* duo Leidd. et triginta alii, Exc. Gevart. Lucens. sec. Sched. Gud. ed. Vicet. qui Pric. Med. sec. m. sec. q Lov. *quo* vel *qui* Exc. Læti. *quod* vel *qui* Oxon.

NOTÆ

156 *Thalamis*] Alii legunt *Stabulis*.

158 *Primis auctoribus*] Hesiodus, ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλευσάντι κακίστη. *Consultum male, consullori perniciosum.*

159 *Vates*] Thrasius Cypro oriundus.

161 *Busiridis*] Crudelissimi Ægyp-

tiorum tyranni.

163 *Opifex tauri*] Perillus Atheniensis, qui a Phalaride conjectus est in taurum æneum, quem ipse invenerat, et flammis subjectis voces miserabiles instar mugitus moriendo edidit.

Nullius Eutropius, quam qui se protulit, ante
 Ereptas possedit opes, nullumque priorem
 Perculit exilio: solumque hoc rite peregit,
 Auctorem damnare suum. Postquam obsitus ævo 170
 Semivir excelsam rerum sublatus in arcem,
 Quod nec vota pati, nec fingere somnia possent,
 Vidit sub pedibus leges, subjectaque colla
 Nobilium, tantumque sibi permittere fata,
 Qui nihil optasset plus libertate mereri, 175
 Jam jam dissimulat dominos, alteque tumescunt
 Serviles animi: procerum squalore repletur
 Carcer, et exulibus Meroë campique gemiscunt
 Æthiopum; pœnis hominum plaga personat ardens:

minis prius populas, quam Abundantii, qui exexerat sese, et neminem prius condemnavit exilio: et hoc tantum recte fecit, quod condemnaverit patronum suum. Posteaquam effaminatus iste confectus ætate, erectus est ad fastigium altum imperii, (quod neque desideria ejus sustinere potuissent, neque somnia excogitare) spectavit leges sub pedibus suis, et capita Procerum supposita sibi, et fata indulgere tantum sibi, qui nihil expectavisset amplius, quam acquirere libertatem: jam fingit se non nosse dominos suos; et animi serviles tolluntur altius: carcer plenus est sordibus Primorum, et Meroë et agri Æthiopum ingemiscunt exulibus: zona torrida resonat suppliciis hominum:

//////////

sec. quo Parm. Junt. Ald. Isingr. Colin. Gryph. *hostia* vel *obvia* Jun. pr.—
 167 *quas* Vat. pr. m. pr. *sibi protulit* Sched. Gud. *protulit* Exc. Lucens. sec.
 contulit Pric. m. pr. *prodidit* Moret. sec. m. pr. *pertulit* Leid. pr.—168 *Ereptus*
 Oxon. pr. inc. Heins. *Directas* Farn. *Deceptas* Tholos. *Direptas* Heins.
 Gesn. ed. Bipont. *Dereptas* Kœnig.—169 *Pertulit* Farn. Pric. Bonon. Tholos.
exilio Exc. Læti, m. sec. *exilio* quatuor Vatt. Pal. *hæc rite* Petav. sec. *jure*
 Pal. *rite* vel *jure* Med. pr.—170 *Actorem* Vat. sec. Pal. Rott. Ambr. pr. Leid.
 sec. dno Med. *oblatus* Florent.—171 *sullatus* Vat. sec.—172 *non fingere* Petav.
 tert. Med. quart. *somnia fingere* Florent. Jun. pr. *possunt* tres Vatt. Pal.
 Farn. Rott. Oisel. Exc. Læti. *possint* vel *possent* legebat Heinsius.—173 *legis*
 Rott.—174 *promittere* Jun. pr. Lov. Pat. Moret. pr.—175 *nil* Med. quart. *ap-*
tasset Vat. tert. m. pr. *tucri* vel *mereri* Med. sec.—176 *altoque* Exc. Læti m. sec.
timescunt Tholos.—177 *animos* Farn. *animæ* Exc. Læti m. pr. *repletur* duo Vatt.
repletur duo Leidd. cum viginti quatuor aliis, Exc. Læti, Gevart. et Vat. Li-
 vin.—179 *plagis hominum* Med. sec. *resonat* Farn. *arens* conjiciebat Heinsius.—

NOTÆ

172 *Vota*] Sunt hæc proverbia:
 ‘Id tantum est, ut nec optare ausus
 essem, nec mihi fingere: Dignitas
 quæ contingit supra vota, supra som-
 nia ipsa, vel magnificentissima.’

177 *Procerum*] Quos in carcerem
 conjici jubebat Eutropius.

178 *Meroë*] Insula Nili, hodie *Gue-*
guere.

179 *Panis*] Cruciatiibus, gemitibus
 exulum ab Eutropio ejectorum
 resonant campi Æthiopum, et zona
 torridæ solitudines.

Marmaricus claris violatur cædibus Hammon. 180

Asperius nihil est humili, cum surgit in altum :

Cuncta ferit, dum cuncta timet : desævit in omnes,

Ut se posse putent : nec bellua tetrior ulla

Quam servi rabies in libera terga furentis.

Agnoscit gemitus, et poenæ parcere nescit, 185

Quam subiit, dominique memor, quem verberat, odit.

Adde, quod eunuchus nulla pietate movetur,

Nec generi natisve cavet. Clementia cunctis

Ammon Marmaricus polluitur strage nobilium. Nihil est crudelius homine abjecto, qui extollitur ad dignitates altas. Percutit omnia, dum metuit omnia : furit contra omnes, ut hi existiment ipsum potentem : neque fera ulla est immanior, quam servus rubidus sariens contra corpora hominum ingenuorum. Noscit dolorem, et non potest moderari supplicium, quod ipse passus est, ac recordatus domini, aversatur illum quem plectit. Adjice, quod eunuchus nullo flectitur sensu pietatis, neque providet genti suæ aut filiis. Mansuetudo est omnibus erga æquales suos, et

////////

180 *Marmaricus* Farn. Jun. pr. Var. LL. ed. Antv. *cladis* Pric.—181 *Asperior* Petav. tert. *surgat* Exc. Lucens. sec. et Læti m. sec. *dum surgit* Tholos. *dum tendit* Jun. pr. *consurgit* Rott. Petav. tert. *consurgere* inc. Heins.—182 *dum sævit* Farn.—183 *Dum se posse putat* Exc. Gevart. *putet* Pat. *putet* vel *putent* Florent. duo Med. *non tetrior* inc. Heins. *savior* Jun. pr. *tristior* Petav. pr. Val. quint. *tetrior* vel *savior* Moret. sec. *ulla* Leid. pr. et octodecim alii, Exc. Gevart. Lucens. pr. *ulla est* Vat. sec. Pal. Farn. Ambr. tert. Exc. Læti.—184 *colla* Pal. Pric. Florent. Med. pr. Parm. ed. *terga* duo Leidd. cum viginti quinque aliis, Isingr. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *colla* vel *terga* Vat. sec. Exc. Læti.—185 *sed poenæ* Oxon. pr.—186 *Quam subiit* Exc. Lucens. pr. *Quem* ed. Vicet. *quos verberat* Reg. Jun. et Oxon. pr. *quem* vel *quos* Moret. sec. *verbera totis* Vat. pr. m. pr.—188 *Non generi* Florent. Leid. pr. Ambr. sec. Med. tert. inc. Heins. *generis* Vat. pr. et quint. *natisve* Exc. Lucens. pr. *natisque* Vat. tert. Farn. Rott. Lov. Put.

NOTÆ

180 *Marmaricus*] Jupiter Ammon in Marmarica Africæ regione, in desertis Libyæ : hodie dicitur, *Le puis de Barcha*.

Claris violatur cædibus] Quod in his desertis viri illustres aut occidantur, aut detenti pereant. Notabile quod dicit Strabo ex Eratosthene, τάχα δὴ καὶ τὸ τοῦ Ἀμμωνος ἱερὸν πρότερον ἐπὶ τῆς θαλάττης ὄν : fortassis etiam Ammonis templum aliquando in mari jacuisse, &c.

182 *Desævit*] Valde vehementerque sævit : alias *desævit*, id est, placatur. Virg. ‘Dum pelago desævit hyems.’

183 *Se posse putent*] Qui contra votum facti sunt potentes, non credunt se haberi pro potentibus, nisi dent indicia immoderate violentæque potestatis ac tyrannidis.

185 *Gemitus*] Quales ipsi verberatus emisit.

186 *Odit*] Vir generosus non odit, sed miseratur, quem punit, non sibi, sed legibus. At Eutropius odit, sicque atrocius punit illum quem verberat, quasi in illo vindicaret acceptas olim a suis dominis plagas.

187 *Pietate*] Nullo sensu amoris in filio s. aut cogatos.

In similes, animosque ligant consortia damni.

Iste nec eunuchis placidus: sed pejus in aurum 190

Æstuat. Hoc uno fruitur succisa libido.

Quid nervos secuisse juvat? vis nulla cruentam

Castrat avaritiam. Parvis exercita furtis,

Quæ vastare penum, neglectaque sueverat arcæ

Claustra remoliri, nunc uberiore rapina 195

Peccat in orbe manus. Quicquid se Tigris ab Hæmo

Dividit, hoc certa proponit merce locandum

similitudo malorum conciliat mentes. Iste neque mitis est eunuchis, sed ardet deterius desiderio pecuniæ: cupiditas resecta potitur hac sola pecunia. Quid prodest amputasse nervos? Nullum ferrum resecat avaritiam crudelem. Manus Eutropii experta in furtis exiguis, quæ manus solita erat populari cellam, et expugnare ceram arcæ sepositam, nunc prædatur furto copiosiore, in mundo. Secundum id omne, quo Tigris separatur ab Æmo, Eutropius venditor regni et venditor

*****

Mazar. Med. quart. Exc. Læti et ed. Vicet. *natis generive* Moret. sec. *timet* Med. sec. *dementia* Vat. pr. m. pr.—189 *legant* Vat. pr. m. pr. *commencia* Jun. pr. *regni* Bonon. *damni vel regni* Put.—190 *iste* duo Leidd. et plurimi alii, Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. et ed. Vicet. *Ille vel Iste* Exc. Læti. *Eumuchus* Farn. Vat. tert. m. pr. pro *pejus* Heins. *conjecerat pronus*.—191 *succensa* Ambr. pr. inc. Heins.—192 *nervos* Exc. Lucens. sec. *numeros* Put. Med. quart. ed. Vicet. *vis ulla* Bonon.—193 *amicitiam* Bonon. *exterrita* Pat.—194 *neglecta sueverat* ed. Vicet. *arcæ* Vat. pr. vet. Gyr. Exc. Læti et Schott. *archæ* Exc. Lucens. pr. *arce* Med. pr. ed. Parm. *arte* Pal. Rott. Oisel. tres Med. inc. Heins. Leidd. pr. Moret. sec. Thuan. Mazar. tres Petav. Exc. Gevart. Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv. et ed. Vicet. *ante* Vat. sec. *arte vel arce* Farn. *arcæ vel arte* Florent. Mazar. m. sec. *arche*, vel *arce*, vel *ante* Reg. Oxon. pr.—195 *non uberiore* Exc. Læti m. pr. item Ald. et Isingr. qui in margine *nunc vel num. nec* ed. Vicet. *nunc* duo Leidd. cum viginti quatuor scriptis, Exc. Gevart. Sched. Gud. Var. LL. c marg. Parm. et ed. Antv. *liberiore* Med. quart.—196 *Peccet in orbe manus?* Exc. Læti. *Portat* ed. Vicet. *Peccat* duo Leidd. et plurimi Codd. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *Peccat vel Parcat* Florent. *manus* Moret. pr. Exc. Gevart. *Hæmo vel imo vel Hermo* Oxon. sec.—197 *hic* Vat. quint. Med. quart. *mercede* Tholos.—198 *Institor vel*

NOTÆ

189 *Consortia damni*] Similitudo malorum, quæ quis pati potest, vel in se, vel in liberis, conciliat animos. Virgilius de Didone: 'Non ignara mali miseris succurrere disco.'

191 *Libido*] Est vel amoris in fœminas, vel in aurum. Sic *succisa libido*, id est, Eutropius succisos habens nervos libidinis in fœminas, retinet ta-

men nervos alterius libidinis et cupiditatis in aurum.

193 *Quicquid se dividit*] Est phrasis Græca: hoc est, κατὰ, secundum quicquid dividitur.

Tigris] Fluvius Armeniam, Assyriam, aliasque provincias alluens.

Hæmo] Vel *Æmo*. Hic est mons Thraciæ.

Institor imperii, caupo famosus honorum.
 Hic Asiam villa pactus regit; ille redemit
 Conjugis ornatu Syriam; dolet ille paterna 200
 Bithynos mutasse domo. Suffixa patienti
 Vestibulo pretiis distinguit regula gentes.
 Tot Galatæ, tot Pontus eat, tot Lydia nummis.
 Si Lyciam tenuisse velis, tot millia ponas:
 Si Phrygas, adde; parum. Propriæ solatia sorti 205

insignis magistratum hoc exponit vendendum certo pretio. Hic moderatur Asiam entum prædio: ille emit Syriam gemmis uxoris suæ: ille genit perventasse Bithyniam cum hæreditate paterna. Inscriptio præfixa in vestibulo aperto discriminat mercede certa præfecturas populorum. Galatæ vendantur tanto pretio, tanto Pontus, tanto Lydia. Si vis regere Lyciam, oportet ut solvas tot millia: si Phrygiam, adice tantillum. Statuit signa venditionis esse publica ad

////////

Venditor Vat. pr. imperiis Var. LL. e marg. Parm. campo Oxon. sec. caupo vel campo Farn. m. pr. Exc. Læti. formosus Vat. quint.—199 villam Vat. pr. Farn. Asia villam Lov. partus vel pactus Farn.—200 Conjugis Ematii Ambr. pr. Syriam vet. Gyr. Vat. Livin. Thiriam Lov. Tiriam Bonon. Pat. Tyricam Vat. tert. m. pr. Leid. pr. Oxon. sec. Pnt. Reg. duo Petav. Moret. sec. Med. sec. et quart. Ald. Exc. Gevart. De Provinciis venditis Lamprid. in Commodio, p. 51. l. 15. in Heliogabalo p. 103. paternam Bithinis m. domum Pric. paternas domos Vat. quint. Moret. sec. paternam domum Jun. pr.—201 Bithynios Leid. sec. Bithynos Vat. sec. Moret. sec. Bithyniis Thuan. Bithynas domos Petav. pr. m. pr. domo Exc. Lucens. sec. domi ed. Vicet. domu Leid. pr. Oxon. sec. Lov. Petav. sec. m. pr. Bonon. Tholos. Med. tert. duo Ambr. petenti Ambr. tert. potenti Leid. pr. et viginti Codd. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. patienti vel potenti Leid. sec.—202 cedula Pat. unde schedula conjiciebat Heinsius. Rubenius in Epistola ad Heinsium tegula conjiciebat, ut alludat auctor ad laterculum honorum, de quo Cedrenus, 'Ἡ παρ' Ἑλλήσιν ὀπτή πλίνθος, λατέρικουλον παρὰ Ῥωμαίοις λέγεται· ἦν δὲ πλίνθος δημοσία, ἐφ' οὗ τότε τῶν βουλευτῶν καὶ τὰ τῶν στρατευμάτων ὀνόματα ἀπεγράφετο· nihil tamen mutandum censuit. Regula enim hic ipsi erat Catalogus, κανὼν.—203 erat Pnt. erit Med. tert. inc. Heins. erat Farn. eant legit Heinsius. Libya Lov.—204 Si Lituan Jun. pr. m. sec. Siliciam Leid. pr. Ciliciam ed. Vicet. Si Libyam Vat. sec. Siciliam Pric. Farn. Pat. Tholos. Ambr. pr. Leid. sec. Jun. pr. m. pr. Exc. Gevart. Si Lyciam vel Siciliam Moret. pr. Vat. tert. domuisse inc. Heins. m. pr. pones duo Vatt. Pal. Med. pr. pendas Pat. ponus vel pendas Farn.—205 Phrygiam Thuan. Phryges Mazar. Stygas Var. LL. ed. Antv. abde Rott. adde. parum est. Vat. pr. propriæ Exc. Lucens. sec. duræ Farn. Exc. Pat. rec. ed. Vicet. mortis Med. sec. m. pr. sortis tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Vat. Livin. Exc. Læti. forti

NOTÆ

198 *Institor*] Est qui a mercatore negotiationi alicui præpositus est.

201 *Bithynos*] Bithynia est regio minoris Asiæ, sicut Syria, Galatia, Lycia, Phrygia, Lydia.

Suffixa regula] Inscriptio est, quæ

denotat pretium præfecturarum, ut inscriptio canponum denotat pretium vini.

203 *Eat*] In possessionem mercantis.

Communes vult esse notas, et venditus ipse
Vendere cuncta cupit. Certantum sæpe duorum
Diversum suspendit onus : cum pondere iudex
Vergit, et in geminas nutat provincia lances.

Non pudet, heu Superi, populos vænire sub hasta? 210
Vendentis certe pudeat. Quid jure sepultum
Mancipium tot regna tenet, tot distrahit urbes?
Pollentem solio Cræsum victoria Cyri
Fregit, ut eunucho fluerent Pactolus et Hermus?

consolationem suæ conditionis, et ipse venditus, expetit vendere omnia: frequenter pendit pretium varium duorum æmulorum, et mox ipse iudex inclinatur cum onere graviore, et provincia regenda pendet in libram alterutram. Pro Diis! non pudet vos, gentes vendi sub hasta? Venditor quidem ipse erubescat. Quid? Servus mortuus civili jure possidet tot imperia, vendit tot oppida? Triumphus Cyri dejecit imperio Cræsum potentem, ut Pactolus et Hermus fluerent pro

//////////

Bonon. sorti duo Leidd. et sedecim alii, Exc. Gevart. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. Ald.—207 jubet Ambr. tert. petit Florent. parat Moret. sec. certat tum Put.—208 suspendit vel supponit Exc. Læti. ponderis iudex Scalig.—209 Pendit vel Vergit Put. nutat provincia Exc. Læti et Lucens. sec. vertit ed. Vicet. sen'a [i. e. sententia] Jun. pr. provincia vel sententia Reg. duo Oxon. vid. Herald. not. in Minucium p. 7. ed. Leid. Elmenhorst. et Agapet. admonit. 41.—210 Non pudet quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Exc. Læti. Nec pudet Leid. sec. Num pudet Mazar. Non pudor Oxon. pr. Num pudor volebat Heins. venire Florent. inc. Heins. Leid. pr. Med. tert. Exc. Lucens. sec. item Var. LL. e marg. Parm. Gesn. ed. Bipont. et Kœnig. vænisse Vat. Livin. venisse duo Vatt. Pal. Farn. Rott. venire vel venisse Vat. pr. sub hasta? cum nota interrogationis, Mazar. sub hastam Pat.—211 Videntes Med. quart. Vendentis duo Vatt. Exc. Læti. Rubenius ita distinguit, Vendentis e. pudeat, qui jure, &c. quod jure tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Oisel. quid Mazar. qui vel quo jure Vat. pr. m. pr. Exc. Læti. quid vel quo legebat Heinsius. deest hic versus Flor.—211 potentum vel sepultum Oxon. sec.—212 jura Vat. sec. Pal. Med. pr. rura leg. Heins. distrahat Put. possidet inc. Heins. distrahit vel destruit Vat. pr. detrahit vel destruit Moret. sec.—213 Pollentem Jun. et Oxon. pr. Drusum pro Cræsum Vat. pr. m. pr. evis pro Cyri Jun. pr.—214 in Eunuchio Tholos. fluerit Vat. pr. Jun. et Oxon. pr.—216 proscripto Pat.

NOTÆ

206 *Communes*] Vult quasdam esse notas publicas, quibus posset vendere omnia; sicque solatur se, qui toties alias venditus est.

210 *Non pudet*] Antiqui res male succedentes Diis exprobrabant.

Sub hasta] Ex more hasta præfixa, res, servi vendebantur.

211 *Sepultum*] Servus jure civili mortuus, ut qui est in domini potestate.

213 *Solio*] Imperio: signum pro re signata.

214 *Pactolus et Hermus*] Fluvii auriferi Asiæ minoris, Lydiam Cræso regnatam alluentes.

Attalus hæredem voluit te, Roma, relinqui ; 215
 Restitit Antiochus præscripto margine Tauri ;
 Indomitos curru Servilius egit Isauros ;
 Et Pharos Augusto jacuit, vel Creta Metello,
 Ne non Eutropio quæstus numerosior esset ?
 In mercem veniunt Cilices, Judæa, Sophene, 220
 Romanusque labor, Pompeianique triumphus.

Quo struis hos auri cumulos ? quæ pignora tantis
 Succedent opibus ? nubas ducasve licebit ;
 Nunquam mater eris, nunquam pater. Hoc tibi ferrum,
 Hoc natura negat. Te grandibus India gemmis, 225

Eunucho? Attalus voluit constitui te hæredem, o Roma: regnum Antiochi terminatum est limitibus præfixis Tauri montis; Servilius duxit in curru triumphali Isauros invictos, et Ægyptus subacta est ab Augusto, vel Creta a Metello, ne non lucrum copiosius foret Eutropio? Cilices, Judæa, Sophene, et fructus laboris Romanorum, et victoriarum Pompeii computantur pro pretio. Quo fine aggeris hos acervos auri? Qui filii adibunt tantas divitias, o Eutropi? * India locupletet te unionibus magnis,

præscriptos Tholos. *præscripti* conjiciebat Heinsius. *Mauri* inc. Heins.—217 *Indomitus* Oisel. *curru* Pat. Tholos. *Serviles* Var. LL. ed. Antv. *Isauros* Exc. Læti. m. sec. *Hisauros* Vat. sec.—218 *his Creta* Exc. Pat. rec.—219 *Nec non* Med. pr. et sec. m. pr. ed. Vicet. *Venit pro Ne non* Moret. sec. *quæstor* Jun. pr.—220 *In merces* Exc. Læti m. pr. *In lapidem* Oxon. pr. *In mercem* Exc. Schott. in quibus ascriptum, *Ætna* p. 50. *mercem* vel *lapidem* Petav. sec. *Sophone* Leid. sec. m. sec. Jun. pr. Moret. sec. Pal. Farn. Florent. Put. Petav. sec. tres Vatt. totidem Med. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet.—221 *Romanosque* Vat. pr. *Pompejanusque triumphus* Pat. *trophi* Moret. sec. m. pr.—223 *Succedent* Leid. sec. et sedecim alii Codd. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. et Var. LL. ed. Antv. *Succedunt* Pric. dno Medd. *Succedant* Reg. *ducasve* Exc. Lucens. pr. *ducasne* ed. Vicet. *ducasque* inc. Heins. Exc. Læti. m. pr. *ducas nubasve* Tholos. Ambr. pr.—226 *pholiis*

NOTE

215 *Attalus*] Ditissimus Pergami Rex, Populum Romanum instituit hæredem. *Luxus Attalicus*, id est, maximus.

216 *Tauri*] Montis Ciliciæ, cujus finibus terminatum est regnum Antiochi, qui magnam Asiæ partem tenebat.

217 *Isauros*] Populos Ciliciæ, quorum arx *Isaurus* dicta, latrociniis famosa: hanc subegit Servilius, inde dictus *Isauricus*.

218 *Pharos*] Parva olim Nili insula; ponitur pro Ægypto, seu Alexandria regno, quod Augustus, victis Antonio et Cleopatra, occupavit.

Creta] Cretam insulam domuit Metellus, et hinc *Creticus* dictus est.

220 *In mercem veniunt*] Computantur pro pretio, venduntur.

Sophene] Regio Asiæ, sicut et Judæa.

225 *Grandibus gemmis*] Pretiosioribus; nam gemmæ quo majores eo

Te foliis Arabes ditent, te vellere Seres :
Nullus inops adeo, nullum sic urget egestas,
Ut velit Eutropii fortunam et membra pacisci.

Jamque oblita sui, nec sobria divitiis mens ;
In miseras leges hominumque negotia ludit. 230
Judicat eunuchus. Quid jam de Consule miror ?
Prodigium, quodcumque gerit. Quæ pagina lites
Fœmineas meminit ? quibus unquam sæcula terris

Arabes locupletent te aromatis, te Seres velleribus: nemo est tum pauper, mendicatus ita vexat neminem, ut velit habere opes Eutropii cum corpore ejus. Et jam animus immemor sui, et ebrius opibus, ludibrio habet leges afflictus, et res mortalium. Eunuchus judex est. Quid jam admiror de Consule? Quicquid facit, monstrum est. Quæ historiæ testantur litigationes muliebres? quibus in regionibus

//////////

Tholos. spoliis marg. Isingr. Arabes. cum τελεα σπιγγῆ, Moret. pr. ditent. cum σπιγγῆ, Pat. te ditent Vat. tert. e vellere Oxon. pr. et vellere Vat. pr.—227 adeo est Jun. pr. urget Vat. pr. Oisel. Med. tert. Reg. Mazar. Ambr. sec. Exc. Læti et Lucens. sec. cogit Vat. sec. Pal. Farn. Med. pr. Moret. pr. duo Petav. Bon. Pat. Ambr. pr. Oxon. sec. Var. LL. e marg. Parm. ed. Vicet. cogit duodecim alii, et ed. Parm. cogit vel urget Pat.—228 formam Pal. Florent. Med. pr. Eunuchi fortunam Ald.—229 non sobria inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm. de vitiis Oxon. sec.—230 En miseras conjecerat primum Heinsius, sed postea improbavit, ascripto vs. 190. ‘ pronus in auram Æstuat.’ mentes Med. quart. ludit Exc. Lucens. sec. venit ed. Vicet. venit vel ludit Mazar. Exc. Pat. rec.—231 quidnam Exc. Læti. quid tam Rott. tantum Consule mirum Thuan. mirer? leg. Heins.—232 Prodigium Vat. quint. Farn. Oxon. pr. Prodigium est tres Vatt. Pal. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. quocumque Farn.—233 Sic actas pro fœmineas Vat. Livin. marg. Isingr. et lib. Barth. Philetaeros rex Eunuchus. Lucian. p. 914. Sic actas et emend.

NOTE

pretiosiores. Sic Julius Cæsar pondus gemmarum exigebat in Britannia.

226 *Foliis*] Odoratis, ex quibus fiebant aromata, seu unguentum foliatum.

Seres] Populi Asiæ, qui ex arboribus depectunt lauginem quandam admirabilem. Supra de III. Cons. Hon. vs. 210.

228 *Fortunam et membra pacisci*] Tamen, florente Eutropio, multi se eunuchos fecerunt, ut eunuchi eunuchos fierent jucundiores, sicque ad honores pervenirent. Quid non mortalia pectora gis, Ambitio!

231 *Judicat*] Ita divitiis est ebrius, ita obœcatus, ut judicet per ludum, et res humanas ludibrio habere videatur.

232 *Lites fœmineas*] Fœminas in Senatum venire nefas erat; et inferis ejus caput devovebatur, qui mulieri auctor erat hujus violandæ legis. Valerius Maximus. Dido tamen ex Virgilio, Jove permittente, ‘ Jura dabat, legesque viris.’ Hinc Jupiter, ‘ Justitiæque dedit gentes frænare superbas.’ Et Justinianus Theodoram uxorem ad Reipub. consilia adhibuit, &c.

Eunuchi videre forum? Sed ne qua vacaret
 Pars ignominia, neu quid restaret inausum, 235
 Arma etiam violare parat, portentaque monstis
 Aggerat, et secum petulans amentia certat.
 Erubuit Mavors, aversaque risit Enyo
 Dedecus Eoum; quoties intenta sagittis
 Et pharetra fulgens anus exercetur Amazon: 240
 Arbiter aut quoties belli pacisque recurrit,
 Alloquitur Getas. Gaudet, cum viderit, hostis,

Senatus Eunuchi spectatus est inquam per aetates omnes? . At ne qua pars caret infamia, neve quid remaneret intentatum, apparat quoque polluere arma, et vesania impudens Entropii accumulat prodigia prodigiis, et pugnat secum. Pudit Martem; et Enyo fastidians irrisit ignominiam Orientis; quoties ille Eutropius Amazon vetula indulgens telis, et micans pharetra exercetur; vel quoties redit moderator belli et pacis, et affatur Getas. Hostis, cum aspexerit

////////

Sic actas Vat. pr. *norit* Moret. sec. *fœdera* Med. tert.—235 *ignominia* Rott. duo Med. inc. Heins. *ignominia* Leid. pr. cum octodecim scriptis, Exc. Lucens. sec. item Cod. Rhem. *ignominia* vel *ignominia* Vat. pr. Med. pr. *nee quid* Pric. *ne* plurimi Codd. Exc. Læti, ed. Parm. Var. LL. ed. Antv. *inusum* Petav. sec. Med. tert. *inausum* vel *inusum* Oxon. sec.—236 *monstrum* Vat. pr. *monstri* Farn.—237 *Augerat* Jun. pr. *Aggregat* Bonon. Exc. Læti, et ed. Vicet. *Aggerat* Leid. pr. et triginta fere alii, Exc. Lucens. sec. et ed. Parm.—238 *aversaque* Vat. pr. Pric. Florent. Med. tert. Petav. pr. Reg. Oxon. pr. vet. Gyr. Vat. Livin. duo Ambr. inc. Heins. Exc. Gevart. et Lucens. sec. *adversaque* tres Vatt. Pal. Farn. Oisel. in *Hæmo* pro *Enyo* Rott.—239 *Eoum*: Lov. *Eoum*. cum *τελεία στιγμή*, Moret. pr. Put. duo Petav.—240 *pharetris* Ambr. pr. Pat. *surgens* Farn. *exerceret* ed. Vicet. *exercetur* vel *exerebat* Exc. Læti.—241 *cucurrit* Med. tert. *requirit* Petav. sec. *recurrat* vel *cucurrit* Exc. Læti.—242 *Alloquitur* Pric. Oisel. Vat. Livin. Ambr. pr. Petav. tert. Med. quart. Put. Pat. *Getis* Vat. tert. m. pr. *hostes* Jun.

NOTÆ

234 *Ne qua pars*] Rerum humanarum, quarum pars est bellum, arma.

236 *Violare*] Quasi Eunuchus profanaret Marti virisque sacra: hæc tamen gloriose gessit Narses Eunuchus, Gothis expulsi, et Totila interfecto, legum vindex, Romæ reparator, Christianæ fidei custos acerrimus; sed hic fuit post Claudiani tempora.

237 *Amentia certat*] An iudicet, an Delph. et Var. *Clas.*

arma gerat: utrumque in Eunuchis ait insanum esse.

238 *Enyo*] Bellona soror Martis, vel ancilla.

240 *Amazon*] Sic dicitur ab *α*, sine, et *μάχος*, mamma, quod Amazones sibi mammam exurerent, quo forent vibrandis sagittis habiliores.

242 *Getas*] Getæ et Gothi unum et idem sunt; sed *Getæ* nomen, quia lenius, Romani usurpare malunt.

Claud.

2 H

Et sentit jam deesse viros. Incendia fumant :
 Muris nulla fides : squalent populatibus agri,
 Et medio spēs sola mari. Trans Phasin aguntur 245
 Cappadocum matres, stabulisque abducta paternis
 Caucasias captiva bibunt armenta pruinās,
 Et Scythicis mutant Argei pabula syivis.
 Extra Cimmericias, Taurorum claustra, paludes
 Flos Syriæ servit : spoliis nec sufficit atrox 250
 Barbarus : in cædem vertunt fastidia prædæ.

enim, latetur et cognoscit jam non esse viros. Incendia fumant: nulla fiducia in muris, campi desolantur direptionibus, et spes una est in mari medio. Matres Cappadocum captæ ab hoste ducuntur trans Phasin, et armenta capta, abducta ex stabulis acutis potant nives Caucasias, ac permutant pascua Argæi cum nemoribus Scythiæ. Ultra pabula Cimmericias, quæ sunt munimenta Taurorum, juvenis Syriæ serca est: neque crudeles barbari sufficiunt exuviis referendis: con-

//////////

pr.—243 *Cum sentit* Petav. pr. *sensit* Mazar.—244 *Maoris* Med. tert. *Euris* Florent. *Mures* Vat. pr. *populantibus* Oisel. Reg. duo Oxon. ed. Vicet. Parm. Var. LL. ed. Antv.—245 *In medio spes sola* Med. quart. Ambr. pr. *In medio spes nulla* Sched. Gnd.—246 *rates* Jun. pr. *adducta* Moret. pr. Pnt. *stabulis*, sine copula, Farn. Thuan. Oxon. pr. Pat. Ambr. pr. inc. Heins. *tabulis* Ambr. sec. *assueta* Thuan.—247 *armenta b. captiva* Reg.—248 *Argæi* Tholos. *Algæi* tres Vatt. Rott. *Argeis* Jun. pr. *Argæia pabula* legebat Heinsius.—249 *Ultra* Vat. sec. Med. quart. *Extra vel Ultra* Lov. Med. tert. *Cinifias pro Cimmericias* Pat. *Taurorum* Jun. pr. *palustres* Lov.—250 *Flos Syriæ servit* Exc. Latti. tres Med. totidem Petav. Lov. Thuan. Exc. Lucens. sec. ed. Parm. *Flos Syriæ servit* Sched. Gnd. *Assyriis servit* Put. Petav. pr. Mazar. Tholos. *Assyriis fervent* Reg. Pat. m. sec. *Assyriis servit* Vatt. duo item Vat. Livin. *Assyriis servit vel Flos Asiæ servit* Vat. pr. Oisel. Florent. *Flos Syriæ servit vel Assyriis fervent* Oxon. sec. *servit* Bon. duo Ambr. Moret. sec. *servit* duo Ambr. *non sufficit* Med. quart. Tholôs.—251 *incedit* pro *in cædem* Jun. pr. *vertit* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *vertunt* Reg. Oxon. pr.

NOTÆ

243 *Deesse viros*] Siquidem militat Eunuchus.

244 *Populatibus*] Gothi omnia populantur, pugnante contra Entropio.

245 *Phasin*] Hic est fluvius Colchidis. De hoc supra.

247 *Caucasias*] Armenta pelluntur longe versus Caucasum, ob metum armorum Entropii.

248 *Argæi*] Hic mons, pascenis nobilitatus, est Cappadociæ in minore Asia. Strabo, ὑπὸ τῷ Ἀργαίῳ ὄρει πάντων ὑψηλοτάτῳ, sub *Argæo monte*

omnium altissimo.

249 *Cimmericias*] Cimmericii populi trans Pontum Euxinum, ita inter montes absconduntur, ut apud eos densissimæ sint tenebræ; usque eos Homerus, teste Strabone, apud Inferos collocavit. Inde proverbium, 'Cimmeriæ tenebræ.'

Taurorum] Tauri sunt Sarmatiæ Europææ populi ad Bosporum Cimmericum; apud quos est *Taurica Chersonesus*.

Ille tamen (quid enim servum, mollemque pudebit ?

Aut quid in hoc vultu poterit flagrare ruboris ?)

Pro victore redit. Peditum vexilla sequuntur,

Et turmae similes, eunuchorumque manipuli, 255

Hellespontiacis legio dignissima signis.

Obvius ire cliens, defensoremque reversum

Complecti. Placet ipse sibi, laxisque laborat

Distendisse genas, fictumque inflatus anhelat,

Pulvere respersus tineas, et solibus ora 260

Pallidior, verbisque sonat plorabile quiddam

Ultra nequitiam fractis, et praelia narrat :

vertunt in stragem contentum spoliolum. Et tamen iste Entropius (nam quid servus et effeminatus erubescet, et quis rubor poterit ardere in facie hujus?) revertitur quasi triumphator. Signa peditum comitantur hunc, et caeterae aequales, scilicet multitudo Eunuchorum, exercitus dignissimus vexillis Hellespontiacis. Cliens cepit ire obviam, et amplexari propugnatorem redeuntem: ipse plaudit sibi, et conatur tumescere genas pendulas, et tumidus simulat anhelitum: habens caput tineosum sparsum pulvere, et vultum pallidorem calore, et dictis mollioribus ipsa mollitie pronuntiat aliquid lacrymabile, et recenset certamina; ac voce tremente

////////

Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. *vertunt* vel *vertit* Vat. pr.—253 *vultu poterit* Vat. quint. Pric. Florent. Tholos. *potuit vultu* Put. *cultu* Med. sec. *poterit* duo Ambr. *potuit* plurimi Codd. Exc. Læti et Lucens. sec. ed. Parm. et Vicet. *superare* Exc. Gevart. *pudoris* tres Vatt. Bonon. Pat. Ambr. pr. Moret. sec. Petav. tert. Lov. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *ruboris* vel *pudoris* Petav. pr. Put. *Aut quid in hoc vultu p. vultu flagrare pudoris* Jun. pr.—254 *peditum* Ambr. pr. Vat. Livin. *tum cum* Put. Reg. duo Petav. inc. Heins. *tunc cum* Pric. Med. tert. Bonon. Pat. Tholos. Oxon. sec. duo Ambr. Exc. Læti. Ald. cc Jun. pr. *tunc cum* vel *peditum* Vat. pr. *truncum* conjiciebat Heinsius, quia truncatus. *unum* vet. Gyr. Exc. Lucens. sec.—256 Hic versus deest in Tholos. —258 *ille* Med. quart. *laxansque* Rott. *lapsasque* Petav. tert.—259 *Extendisse* Lov. Oxon. pr. *Contendisse* Vat. quint. Oisel. Reg. et Vat. pr. m. pr. *fractumque* Ambr. pr. *victumque* conjiciebat Heins. *anhelat* Jun. pr. *hanelat* Var. LL. ed. Antv.—260 *dispersus* inc. Heins. *tunicas* Exc. Gevart. *tineas* Jun. pr. *solibus* vel *sordibus* Med. sec. *sordibus* oras *Squallidior* legebat Heinsius.—261 *sena* Farn.—262 *Ultra* Exc. Læti. *Ulro* Med. tert. *Ultra* vel *Citra* Pric. *fractis* Exc. Lucens. sec. *fractus* Jun. pr. *factis* Med. tert.

NOTÆ

252 *Quid servum pudebit*] Serviles animæ pudoris nesciæ. Seneca: 'Optimum in adolescente signum verecundia.'

255 *Eunuchorum*] Militum inertissimorum duce Entropio militantium.

256 *Hellespontiacis*] Entropii digna legio, quæ militaret sub auspiciis Priapi infamis, qui natus ad Helles-

pontum.

259 *Fictum anhelat*] Non revera anhelat, sed fictum, seu ficto modo. Quasi multum laboris exhanserit.

262 *Nequitiam*] Hæc est amatoria mollities.

Fractis] Verbis mollioribus addit fletum; verbis plusquam effeminatis.

Perque suam tremula testatur voce sororem
 Defecisse vagas ad publica commoda vires.
 Cedere livori, nec sustentare procellas 265
 Invidiæ, mergique fretis spumantibus orat.
 Exoretque utinam! Dum talia fatur, ineptas
 Detergit lacrymas, atque inter singula dicta
 Flebile suspirat: qualis venit arida socrus
 Longinquam visura nurum: vix lassa resedit, 270
 Et jam vina petit. Quid te, turpissima, bellis
 Inseris, aut sævi pertentas Pallada campi?
 Tu potes alterius studiis hæreere Minervæ;
 Tu telas, non tela, pati: tu stamina nosse,

testificatur per sororem suam vires defecisse ad utilitatem patriæ, se cedere invidiæ, neque posse perferre tempestates æmulorum, et cupit submergi aquis frementibus. Et utinam exorasset! Dum dicit hæc, abstergit lacrymas stultas, atque inter verba omnia, suspirat flebiliter. Sicut socrus siliculosu advenit invisura nurum longinquam: ægre sedit fatigata, et jam postulat vinum. Quare mices te armis deformissima, vel experiris Palladem in arena terribili? Tu potes applicare te artibus alterius Palladis; tu potes ferre telas, non tela; tu ducere fila; tu sagax instare

*****

factis vet. Gyr. ed. Vicet.—263 *suum dolorem* Jun. pr.—261 *commoda publica* Ambr. pr.—266 *jungique* Ambr. pr. *spirantibus* Pat.—267 *ineptus* Vat. pr.—268 *Detergit* Vat. quint. Pal. Farn. *Deterget* Leid. pr. cum septemdecim aliis, et Exc. Lucens. sec. *Detergeret* Vat. pr.—269 *horrida* Vat. quint.—270 *Longævum* Vat. quint. *laxa* Lov. Var. LL. ed. Antv. *recedit* Thuan. duo Petav.—271 *turpissime* tres Vatt. Rott. *turpissima* Pal. Farn. Med. pr. Moret. pr. *turpissime* vel *turpissima* Florent.—272 *sævis* Mazar. et *sævis* Jun. pr. duo Petav. *Sævis* et emend. *Medis* Vat. tert. *sævis campis* Vat. pr. Pal. Farn. Rott. Tholos. Vat. Livin. Exc. Læti. *sævi campi* Florent. Jun. pr. duo Oxon. Put. Reg. Thuan. Med. tert. tres Petav. tres Ambr. Bonon. Pat. Lov. inc. Heins. Ald. Sched. Gud. *prælia* pro *Pallada* Vat. tert. Reg. Thuan. Petav. tert. duo Oxon.—273 *anterius* Ambr. tert. *alterius* vel *alternis* Reg.—274 *Et telas* Leid. pr. et viginti quatuor alii, Exc. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. *sequi* Pal. Med. pr. *nosti* Leid. pr. *nosce* Ambr. tert. *nosse* quatuor Vatt. Pal. Farn. Priic. Rott. Oisel. Exc. Læti. *nosse* Heins. Gesn. et

NOTÆ

263 *Sororem*] Per uxorem suam, quacum vivebat ut cum sorore.

266 *Mergique*] Optat mergi, et devovet caput suum ad fidem dictis faciendam.

267 *Exoretque utinam*] Eutropius orat se submergi; et utinam exoret, hoc est, obtineat quod petit. Sic enim infelicitas publica in caput ejus converti putabitur.

271 *Turpissima*] Sic compellat Eu-

tropium, qui similis est vetulæ turpissimæ.

272 *Sævi pertentas Pallada campi*] Hypallage: id est, experiris sævum campum Palladis armorum præsidis; vel experiris Palladem, sævi campi sen belli præsidem.

273 *Alterius Minervæ*] Quæ præest telis atque lanificiis.

274 *Tu telas, non tela, pati*] Sic Sophia Justiniani Imperatoris conjux

Tu segnes operum solers urgere puellas,
 Et niveam dominæ pensis involvere lanam.
 Vel, si sacra placent, habeas pro Marte Cybeben:
 Rauca Celænæos ad tympana disce furores.
 Cymbala ferre licet, pectusque illidere pinu,
 Inguinis et reliquum Phrygiis abscindere cultris. 275
 Arma relinque viris: geminam quid dividis aulam,
 Conarisque pios odiis committere fratres?
 Te magis, ah demens, veterem si respicis artem,
 Conciliare decet. Gestis pro talibus annum

virginibus pigris ad laborem; tu potes implicare pro domina lanam albam ad opus faciendum. Aut si sacra grata sunt tibi, eligas Cybelen pro Marte. Edisce vesaniam Phrygiam ad tympana stridula: permittitur tibi gestare Cymbala, et quare sinum pinu. * * Relinque bella riris. Quare turbas Regium duplicem, et tentas armare fratres pios in odia mutua? convenit tibi potius, heu insane, conciliare, si spectas artem tuam antiquam. Pro factis similibus, Eutropius postulet consulatum,

ed. Bipont. *nesse* vel *Serum* Vat. quint.—276 *victam* pro *niveam* Med. tert. Put. m. pr. *tinctam* Pric. Ambr. sec. inc. Heins. *junctam* Med. pr. Ambr. pr. *vinctam* Leid. pr. cum tredecim aliis, Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv. *vinctam* vel *tinctam* Oxon. sec. *niveam* vel *vinctam* Vat. pr. *evolvere* Vat. sec. *inf'ng'e* Jun. pr. *lanam* vel *lanam* Oxon. pr. Reg. cum Glossa. Virgil. 'Tyrioque ardentem murice lanam.'—277 *At si* Med. quart. *sacra* vel *tela* Vat. pr. *adeus* conj. Heins. *Matre* Vat. pr. *Cybellen* Vat. sec. m. pr. item edd. Heins. Gesn. et Bipont. *Cybelen* Ald. Exc. Læti. *Cybelem* tres Vatt. Pal. Oisel.—278 *Celænos* Exc. Læti. *Cileneos* Oxon. pr. *Cibeleos* Jun. pr. *Cibeleos* vel *Celænos* Petav. tert.—279 *disce* Vat. pr. *pectus* sine copula, Vat. quint. Pric. Exc. Læti. *allidere* vet. Gyr. nam et *pectus pinu illidebant* Isidis sacerdotes. Lamprid. in Commod. vid. Casanb. p. 96. et Salmas. de Dendrophoris in Indice.—280 *abscindere* Petav. pr. *occidere* Pat. *abscidere* Oisel. Med. tert. Put. Thuan. Bonon. Ambr. pr. Petav. tert. ed. Vicet.—281 *viro* Rott.—282 *Conarisve* Vat. sec. *odio* Thuan.—283 *O demens* Jun. pr. Tholos. Petav. pr. Vat. quint. *a demens* Vat. pr. Exc. Læti. *hademens* Leid. pr. Vat. sec. Pal. Rott. Florent. duo Oxon. tres Med. Put. Reg. Thuan. Mazar. duo Petav. totidem Moret. inc. Heins. *conspicis* Reg. *arcem* Tholos.—284 Heinsius ascripserat locum Ovid. 1. Amor. Eleg. XIII. 42. 'Num me nupsisti con-

NOTE

Narsen eunuchum ad fustum et telas contumeliose vocabat: at ille Longobardis in Italiam accitis telam orsus est, quam nemo potuit dissolvere.

275 *Urgere puellas*] Quod officium eunuchorum est in Gynæceis, sive atriis mulierum.

277 *Cybeben*] Cnjus sacris destinati semiviri.

278 *Celænæos*] Phrygios: 'Celænæ urbs, caput quondam Phrygiæ fuit.' Livius. Strabo agnoscit in Tro-

ade Κελαινὰς κόμην, *Celænos pagum*. In Phrygia, Cybeles celebrabantur sacra furiosa, in quibus Galli forentes sibi sinum pinu quatiebant, et omnes corporis partes gladiis deformabant.

282 *Pios fratres*] Arcadinum et Honorium, inter quos ista vulpes Aleto pejor semina discordiæ jaciebat.

284 *Conciliare*] Fæminas viris, leononis est, cnjus alias Eutropius artem exercebat.

Flagitet Eutropius, ne quid non polluat unus ; 285
 Dux acies, iudex prætoria, tempora Consul.
 Nil adeo foedum est, quod non exacta vetustas
 Ediderit, longique labor commiserit ævi.
 Œdipodes matrem, natam duxisse Thyestes
 Cantantur : peperit fratres Jocasta marito, 290
 Et Pelopea sibi. Thebas ac funera Trojæ
 Tristis Erechthei deploret scena theatri.

nequid non solus contaminet, Ductor exercitus, Iudex Senatuum polluat, Consul annum. Nihil tam turpe est, quod antiquitas præterito non produxerit, et quod non series longæ ætatis admiserit. Œdipus memoratur duxisse matrem, Thyestes filiam ; Jocasta genuit fratres conjugi suo Œdipo, et Pelopea sibi. Scena miserabilis theatri Atheniensis luget Thebas, et fata Trojæ. Tereus transformatus est in

ciliante seni? vid. Salmas. ad Hist. Aug. p. 486.—285 *Flagitat* Vat. pr. m. sec. Pric. Exc. Læti. *Flagitet* Leid. pr. Jun. pr. duo Oxon. Moret. pr. et sec. m. sec. Reg. Thuan. Mazar. tres Petav. Put. quatuor Med. Exc. Lucens. sec. *munquid* Med. tert. *ne vel non* Exc. Læti.—287 *fadum* Ambr. tert. *foedum est* quatuor Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. Exc. Læti. *exhausta* duo Med. *voluntas* Med. tert.—288 *Ediderat* Tholos. *memor pro labor* Vat. quint. Med. sec. m. pr. *anni* Thuan. Oxon. pr.—289 *Œdopodus* Farn.—290 *Cantantur* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Exc. Læti. *Cantantur* Oisel. Bonon. Tholos. Leid. sec. Oxon. sec. duo Ambr. tres Petav. Exc. Lucens. sec.—291 *Thebas* Mazar. inc. Heins. *fratres pro Thebas* Pat. *labes* duo Leidd. cum viginti quatuor aliis, Exc. Læti, Gevart. Lucens. sec. Sched. Gud. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. *Trojæ vel Thebas* Petav. tert. *Thebas vel labes* Vat. pr. Med. sec. Put. *Thebas vel tædas* Florent. *Thebes* conj. Heins. *ac funera* Vat. tert. Exc. Læti. *et funera* Rott. Mazar. Oxon. pr.—292 *Erethæi*

NOTE

Annum...tempora] *Flagitat* annum, id est, munus consulis, qui dominus est anni ; sed hunc polluit Eutropius, simulque tempora, quæ decet ab eunucho gubernari.

287 *Exacta*] Hactenus acta, præterita vetustas.

288 *Commiserit*] Velut crimen ali-quod : monstrum enim, naturæ Deorumque crimen et dedecus, appellabant.

289 *Œdipodes*] Laius Rex Thebarum discit ex Oraculo se occidendum esse a filio : hoc ut vitet, filium natum, pastori dat occidendum. Pastor misericoors, perforatis pedibus, eum suspendit ex arbore : hinc nomen, *οἰδῶν*, *tumeo* ; *ποὺς*, *ποδὺς*, *pes* ; inde enim pe-

des tumebant. Ab alio pastore suscipitur, et delatus ad Polybii Corinthiorum Regis uxorem, alitur : hic grandior factus patrem perquirat, et in quodam Phocensium tumultu patrem Laium incognitum occidit : mox interfecta Sphinge Thebas intrat, matremque Jocastam insciens uxorem ducit.

Thyestes] Frater Atrei Mycenarum Regis in Peloponneso.

291 *Pelopea*] Filia Thyestis ex suo patre peperit sibi fratrem Ægisthum.

Thebas] Thebarum casus et calamitates.

292 *Erechthei*] Atheniensis, ab Erechtheo alias Rege.

In volucrem Tereus, Cadmus se vertit in anguem.
 Scylla novos mirata canes. Hunc arbore figit,
 Elevat hunc pluma, squamis hunc fabula vestit, 295
 Hunc solvit fluvio. Nusquam spado Consul in orbe,
 Nec iudex ductorve, fuit. Quodcumque virorum
 Est decus, eunuchi scelus est. Exempla creantur,
 Quæ socci superent risus, luctusque cothurni.
 Quam pulchre conspectus erat, cum tenderet artus 300

avem, Cadmus in serpentem: Scylla obstupuit canes novos ex se natos: fabula hunc factum arborem plantat, extollit illum pennis, hunc operit squamis, illum liquefacit in fluvium. Nusquam eunuchus extitit Consul in mundo, neque Iudex, neque Dux: quicquid honestum est viris, crimen est eunuchis; exempla prodicuntur, quæ vincant facitius comediæ, et tristicium tragiæ. Quam belle Eutropius aspiciet.

duo Vatt. Pal. Eritrei Moret. pr. Erithei Moret. sec. Aristei Pric. Aristei Jnn. pr. Eristei Oxon. sec. cæna Rott. Oisel. Leid. sec. Med. tert. Put. dno Petav. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. cæna Moret. sec. Hi duo vero versus in Thuan. desiderantur.—294 *mutata* Oisel. Oxon. pr. *mutata* vel *mirata* vel *imitata* Vat. pr. *hanc* Florent. *hunc* Vat. Livin. *hanc* vel *hunc* Ald. *signat* Vat. quint. *figit* Lov. Bonon. Pat. Put. Thuan. Leid. sec. m. pr. Med. sec. m. pr. dno Oxon. et Petav. Exc. Gevart. *fixit* Pric. *figit* vel *figunt* Vat. tert.—295 *Flebat* pro *Elevat* Vat. pr. m. pr. *Recehit* Med. quart. *Excehit* Exc. Gevart. *hanc* Vat. tert. Florent. *hunc* tres Vatt. Pal. Farn. Oisel. *plumis* Mazar. *pluma* duo Leidd. et Oxon. Jun. pr. Put. Reg. ambo Moret. Lov. tres Petav. Ald. ed. Plantin. item Var. LL. ed. Antv. *hanc fabula* quatuor Vatt. Pal. Farn. Oisel. *vertit* Mazar.—296 *Hunc* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. cum glossa, i. e. *Marsyam* Tholos. tres Ambr. Exc. Læti. *hunc* Ms. Delr. *hunc* ubique habent edd. Vicet. Parm. Demst. Cæsii, Elzev. Barth. ter *hunc* et quarto loco *hunc* Ald. Junt. Colin. contra ter *hunc* et quarto loco *hunc* Ising. Gryph. Claver. primo vero loco *hunc*, deinde ter *hanc* ed. prim. Heinsii. *nunquam* quatuor Vatt. Pal. Farn. Oisel. *nusquam* Reg. Oxon. pr. in urbe Farn. m. pr.—297 *ductorque* Pal. Med. pr. Tholos. *ductorre* Exc. Læti. *quodcumque* Exc. Lucens. sec. *quicumque* ed. Vicet.—298 *Eunuchi* tres Vatt. Farn. *Eunuchis* Vat. sec. Moret. sec. Var. LL. e marg. Parm.—299 *socii usus* pro *socci risus* Jun. pr. *superant* Leid. pr. Ambr. sec. Med. tert. Pat. inc. Heins. *luxusque* Pat.—300 *pulchre*

NOTÆ

293 *In volucrem*] In Upnpam Tereus mutatus est, ob Philomelam uxoris suæ Progneis sororem constupratam.

294 *Scylla*] Se lavans in fonte, a Circe zelotypa infecto, vidit inferiores corporis partes in rictus caninos transformatas, seque in mare præcipitans, versa est in gurgitem cognominem. Fuit et alia Scylla Nisi filia in alaudam mutata.

Arbore figit] Ut Daphnen, Myrrham.

295 *Pluma*] Ut Cycnum, qui rex erat Ligrum, qui morte Phaëthontis contabnit, et versus est in avem cognominem; ut etiam Picas, quæ erant Pieri filia, et quæ ob garrulitatem in picas conversæ sunt.

Squamis] Ut Glanem.

296 *Solvit fluvio*] Ut Proteum illum, qui ex Virgilio: 'Omnia transformat

Exsanguis onerare toga ; cinctuque gravatus,
 Indutoque senex obscœnior iret in auro !
 Humani qualis simulator simius oris,
 Quem puer arridens pretioso stamine Serum
 Velavit, nudasque nates ac terga reliquit, 305
 Ludibrium mensis. Erecto pectore dives
 Ambulat, et claro sese deformat amictu.
 Candida pollutos comitatur Curia fasces,
 Forsitan et Dominus : præbet miracula lictor

batur, cum conaretur operire veste consulari membra exsueca, et oppressus vestimento, ac vetulus turpius incederet in vestibus aureis indutis. Sicut simius imitator vultus hominis, quem puer illudens textit ornatu divite Serum, ac deseruit clunes nudatos et terga ludibrium futurum convivis: simius locuples ingreditur sinu sublato, et deturpat se veste insigni. Senatus albatu sequitur fasces contaminatos ab Eunuchis: et forte dominus sequitur. Lictor clarior consule monstrat prodigia:

Vat. pr. duo Leidd. et Oxon. *pulcher* duo Vatt. Farn. Pric. Petav. pr. Moret. sec. Ambr. tert. Tholos. duo Med. *ornatus* Med. quart. *tonderet* Jun. pr. arcus Tholos. Ambr. sec.—301 *onerante* Florent. m. pr. Pat. Exc. Lucens. pr. *ornante* Ambr. sec. Med. tert. *ornare* duo Leidd. et octodecim alii, Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *ornare* vel *oncrare* Put. Ambr. pr. Oxon. sec. Exc. Læti. *onerare* vel *onerante* Vat. pr. *cinctusque* Petav. tert. m. pr. *cinctuque* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. ed. Kœnig. *cinctumque* Jun. pr. *cinctuque* vel *cinctusque* Reg. *gravatur* Vat. tert. *gravatus* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *gravatur* vel *gravatus* Oxon. pr. *cinctumque* *gravatos* Gesn. *cinctuque* *gravatos* ed. Bipont.—302 *Inductoque* Vat. sec. et tert. m. pr. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *Indutoque* duo Med. Petav. pr. Tholos. Ambr. sec. Moret. sec. Vat. Livin. inc. Heins. *iret obscœnior* Rott.—303 *simulator* Tholos. *imitator* Jun. pr.—304 *adridens* Vat. quint. *ah ridens* Rott. *irridens* legit Heinsius. *abridens* Med. sec. *flumine* Exc. Læti m. pr. *rectum* pro *Serum* Med. tert.—305 *nudasque* *genas* Farn. m. pr. *at terga* Rott. *relinquit* Oisel. Leid. pr.—307 *in actu* pr. *amictu* Jun. pr.—308 *Candidu* vel *Callida* Moret. pr.—309 *dominus* duo Vatt. Pal. Rott. Oisel.

NOTE

sese in miracula rerum, Ignemque horribilemque feram, fluviumque liquentem.'

301 *Gravatus*] Quasi ita macilentus atque infirmus foret, ut ne quidem togam ferre posset.

302 *Obscœnior*] *Obscœnus* dicitur quasi *abs scena*, quod in scena et in theatro dici non debet, quia turpe: vel *obsœnus* deducitur ab *ob* et *cœnum*; vel ab *ob* et *cano*, hoc est, contra cano, quod sit verbum mali auspicii. Unde Virgilius dixit, 'Obscœnas volucres, obscœnamque famem.' Alii alia sen-

tunt.

304 *Serum*] Hi sunt populi extremæ Asiæ, mira arborum lanugine celebres, vel potius vermium in his arboribus stabulantium exuviis pretiosis divites.

307 *Sese deformat*] Optime, quod enim veste lautior est simius, eo turpior.

308 *Candida*] Albata, sen novis vestibus induta in honorem Consulibus.

309 *Dominus*] Aliquis ex veteribus servi Entropii dominis.

Consule nobilior, libertatemque daturus, 310
 Quam nondum meruit, scandit sublime tribunal;
 Atque inter proprias laudes Ægyptia jactat
 Somnia, prostratosque canit se vate tyrannos.
 Scilicet in dubio vindex Bellona pependit,
 Dum spado Tiresias, enervatusque Melampus 315
 Reptat, ab extremo referens oracula Nilo.
 Obstrepere avium voces : exhorruit annus

et Eutropius largiturus libertatem, quam nondum promeritus est, conscendit tribunal altum, et inter elogia sua, ventitat deliria Ægyptia, et cantat Tyrannos debellatos, se referente raticinia. Nimirum Bellona ultrix hæsit dubitans, dum Tiresias cumchus, et Melampus eviratus arreptit, reportans oracula a Nilo ultimo. Garritus volucrum occinuerunt, annus horruit nomen, et Janus

////////

Exc. Læti. dominis Med. quart. vet. Gyr. dñs Florent. duo Med. inc. Heins. Lov. Tholos. Put. Mazar. duo Petav. tres Ambr. dñs duo Vatt. Pric. Med. sec. Thuan. Petav. tert. Jun. pr. marg. Parm. dñs vel dñs Oxon. pr.—311 *Quod vel Quam* Exc. Læti. *nondum* duo Vatt. Farn. Pric. Exc. Læti. *neccum* Leid. pr. et quindecim alii, Exc. Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv. item ed. Bipont. *metuit* Gesn.—312 *laudes proprias* Vat. sec.—314 *velox* Ambr. pr.—315 *Malampus* Jun. pr.—316 *Reptat* Jun. pr. *Reptat* quatuor Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. Moret. sec. Exc. Gevart. *Raptet* Med. quart. *Raptat* Pric. Med. sec. m. sec. Bonon. Pat. Ambr. pr. Leid. sec. Oxon. sec. Lov. duo Petav. *Reptat* vel *Raptus* Reg. *Reptet* vel *Raptus* Oxon. pr. Exc. Læti. *eterno* Ambr. pr. *oblivia* vel *oracula* Vat. quint.—317 *Obstupere* Put. Thuan. Reg. m. pr. Pat. Moret. sec. Oxon. pr. ed. Vicet. *Obstrepere* vel *Obstupere* Vat. pr. de strepitu hoc avium vid. Passerat. ad Propert. Lib. i. p. 221. *avium* Exc. Læti. *animi* Pric. *animo* Med. tert. *Arnus* Exc. Pat.

NOTE

310 *Libertatemque daturus*] More novorum consulum, quorum primus actus erat datio libertatis.

312 *Ægyptia somnia*] Theodosius contra Eugenium pugnaturus, misit Eutropium in Ægyptum ad quendam virum pium Joannem appellatum, qui cladem Maximi tyranni prædixerat. Ille vero prædixit quoque Theodosium victoriam relaturum esse, sed non incruentam; et paulo post in Italia obituum. Quæ enim ita contigerint, nihil est quod *somnia* vocentur: sunt enim ea certe *Oracula*.

313 *Canit se vate*] Falsum igitur est ablativos, quos absolutos vocant, poni non posse, nisi rebus et personis

differentibus. Ovidius, ‘Me duce ad hunc voti finem, me milite veni.’ Cicero: ‘Quæ ornamenta etiam in sexto Clodio, te Consule, esse voluisti,’ &c.

315 *Tiresias*] Sic vocatur Eutropius, quod Tiresias vates fuerit apud Thebanos, et utrumque sexum expertus fuerit.

Melampus] Nomen auguris apud Homerum.

316 *Reptat*] Quia magna est tarditas corporis enervati.

317 *Obstrepere*] Aves testatæ sunt suo strepitu aversari Consulē eunuchum, velut rem portentosam.

Annus] Anni nominabantur a Con-

Nomen, et insanum gemino proclamat ab ore,
 Eunuchumque vetat fastis accedere Janus.
 Sumeret illicitos etenim si fœmina fasces, 320
 Esset turpe minus. Medis levibusque Sabæis
 Imperat hic sexus, reginarumque sub armis
 Barbariæ pars magna jacet. Gens nulla probatur,
 Eunuchi quæ sceptrâ ferat. Tritonia, Phœbe,
 Vesta, Ceres, Cybele, Juno, Latona coluntur : 325
 Eunuchi quæ templa Dei, quas vidimus aras?
 Inde sacerdotes: hæc intrat pectora Phœbus:
 Inde canunt Delphi. Trojanam sola Minervam
 Virginitas Vestalis adit, flammasque tuetur.

vociferatur ore duplici horrendum esse, ac prohibet eunuchum admovere se fastis. Nam si mulier usurparet fasces vetitos, minus pudendum foret. Hic sexus dominatur Medis et Sabæis celcibus, et pars magna Barbariæ subjecta est armis Reginarum. Nullus populus memoratur, qui patiatur imperium eunuchi. Pallas, Luna, Vesta, Ceres, Cybele, Latona adorantur. Quæ delubra sunt Dei eunuchi? Quæ conspeximus altaria? Inde sacerdotes: Apollo ingreditur hæc corda: inde Delphi vaticinantur. Una virginitas Vestalis accedit ad Minervam Trojanam, et custodit

////////

rec.—318 *Nomen* vel *Omen* Exc. Læti. *ut insanum* Med. tert. *insano geminum* Exc. Cod. Rhem. *orbe* Vat. pr. Oisel. Florent. *orbe* vel *ore* Vat. tert. Reg. Oxon. pr.—319 *fastis* Med. tert. *tristis* Farn. *fastis accedere fastis* Leid. sec. *Janus accedere fastis* Vat. Livin. Ald. *tantis acc. fastis* Reg. *tantis pro Janus* Pric. Med. tert. Bonon. Tholos. Oxon. sec. *Janus* vel *tantis* Leid. pr. Oxon. pr.—320 *Illiricos* Jun. pr. *fastus* Ambr. sec.—321 *Esset turpe minus* Moret. pr. Exc. Gevart. *mediis* Ald. *levibusque* Tholos.—323 *probat* duo Moret.—324 *regna* Thuan. *gerat* Ambr. sec.—325 *Vesta* Med. pr. inc. Heins. Mazar. duo Petav. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *Terra* duo Leid. et viginti alii, item Exc. Gevart. *Terra* vel *Vesta* Vat. pr. Oisel. Lov. *Tellus pro Juno* Lov. m. pr.—326 *Eunuchis q. t. Deis* Vat. quint.—327 *intrat hæc* Farn. *intret* Petav. tert. *intratque hæc* Exc. Gevart. *hæc inter* Oxon. sec.—329 *habet* Ald.—

NOTE

sulibus; sed hic annus horruit nominari ab Entropio; et Janus bifrons ore duplici clamavit rem esse insanam, insuetam, horrendam, si eunuchus fastos intraret, hoc est, Consul esset: id quod fiebat Calendis Januariis.

321 *Medis, Sabæis*] Asiæ populis.

324 *Sceptrâ*] Aristoteles tamen apud Lucianum Regem eunuchum ita miratus est, ut illi periude ac Diis sacra faceret.

Tritonia] Pallas a palude Tritonide in Africa, ubi nata dicitur.

327 *Inde sacerdotes*] Ex fœminis eliguntur sacerdotes, quarum pectora Phœbus afflat, et quæ vaticinantur Delphis ad radicem Parnassi.

328 *Trojanam Minervam*] Vel potius Palladium, seu simulacrum Trojanæ Minervæ, quod Vestales solæ magna cura asservabant; ut in quo Romæ fatum ponebatur.

329 *Flammasque*] Vestales ignem

Hi nullas meriti vittas, semperque profani. 330
 Nascitur ad fructum mulier, prolemque futuram :
 Hoc genus inventum est, ut serviat. Herculis arcu
 Concidit Hippolyte : Danaï fugere bipennem,
 Penthesilea, tuam : claras Carthaginis arces
 Creditur, et centum portis Babylona superbam 335
 Fœmineus struxisse labor. Quid nobile gessit
 Eunuchus ? quæ bella tulit ? quas condidit urbes ?
 Illas præterea rerum natura creavit :
 Hos fecerè manus. Seu prima Semiramis astu
 Assyriis mentita virum, ne vocis acutæ 340
 Mollities, levesve genæ se prodere possent,

ignem sacrum. Hi ennuchi nullas promeriti sunt vittas, et profani semper remanent. Fœmina producitur ad factum, et liberos suscipiendos. Hæc natio ennuchorum reperta est, ut famuletur. Hippolyte victa est sagittis Herculis: Graci, o Penthesilea, effugerunt securim tuam: labor mulieris putatur condidisse turres illustris Carthaginis, et Babylonem tumentem portis centum. Quid clarum ennuchus fecit? Quæ gessit prœlia? Quas extruxit arces? Insuper natura produxit illas feminas: industria fecit hos enunchos. Seu Semiramis prima simulans dolose se esse virum apud Assyrios, ne mollitudo vocis enereatæ, et genæ imberbes

330 *meritis* Mazar.—331 *ad fetum mulier* Heinsius primum legerat, sed mox improbavit ascripto loco l. ii. in Eutrop. vs. 51.—332 *arcu vel arcum* Ambr. sec.—333 *Occidit* Farn. *Concidit* Oisel. *Concidit vel Condidit* Ambr. sec. *pavere* Ambr. tert. *bipennem* Florent.—334 *clarum Carthaginis arcem* Vat. quint.—337 *condidit urbes* Vat. pr. et tert. *condidit vel contudit* Med. sec. *arces* duo Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Exc. Læti. *urbes* Florent. duo Med. inc. Heins. Mazar. Vat. Livin. Leid. pr. Jun. pr. vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. *arces vel urbes* Pat. Reg. Leid. pr. m. sec.—339 *Has* inc. Heins. *Hunc* Oisel. *Hoc* Vat. pr. Tholos. Gyrald.—340 *neu vocis* Exc. Læti, Ald. ed. Vicet. *nec* Oisel. Vat. Livin. *lucis* Jun. pr.—341 *lenesve* Vat. quint. Pal. Pat. *laresve* duo Med. Leid. pr. Lov. Jun. pr. duo Oxon. ambo Moret. Ambr. pr. Bonon.

NOTÆ

sacrum custodiebant; si qua neglexisset, flagris cædebatur; ignisque extinctus, ope speculi, igne Solis excitabatur.

330 *Profani*] Nullas merentur vittas sacerdotum, nullis mysteriis admittuntur, a sacris vasisque puris arcentur. Galli tamen evirati erant sacerdotes Cybeles.

333 *Hippolyte*] Regina Amazonum victa ab Hercule.

334 *Penthesilea*] Altera Amazon,

quæ fortiter militavit in bello Trojano. Virgil. 'Mediis in millibus ardet Penthesilea furens,' &c.

336 *Fœmineus labor*] Didonis, quæ Carthaginem; Semiramidis, quæ Babylonem inter mundi miracula relatam condidit. Nam ex Ovidio, 'Dicitur olim Coctilibus muris cinxisse Semiramis urbem.'

339 *Manus*] Homines manu sua et cultro fecerunt enunchos. Christus apud S. Matth. c. 19. 'Sunt eu-

Hos sibi conjunxit similes : seu Parthica ferro
 Luxuries vetuit nasci lanuginis umbram,
 Servatoque diu puerili flore cœgit
 Arte retardatam Veneri servire juventam. 345

Fama prius falso similis, vanoque videri
 Ficta joco. Levior volitare per oppida rumor,
 Riderique nefas : veluti nigrantibus alis
 Audiretur olor, corvo certante ligustris.
 Atque aliquis gravior morum, Si talibus, inquit, 350
 Creditur, et nimiis turgent mendacia monstris ;
 Jam testudo volat, profert jam cornua vultur :
 Prona petunt retro fluvii juga : Gadibus ortum

possent indicare se, adjunxit hos eunuchos similes sibi : seu latus Parthicus prohibuit cultro oriri umbram barbæ, et flore puerili conservato longum, cœgit juventutem fractam industria vacare voluptati. Primo fama cœpit apparere par falsitati, et excogitata per ludum inanem : marmor levius cœpit currere per urbes, et crimen irrideri : quasi corvo candidiore ligustris, Cycnus pennis nigris audiretur. Tum quidam gravior moribus ait, Si fides adhibetur hisce rebus, et mendacia tument prodigiis immodicis : jam testudo volat, jam vultur ostendit cornua, flumina retro euntia ascendunt culmina montium. Carmani Indiæ populi viderunt solem

//////////

Pat. Thuan. Mazar. tres Petav. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *levesque* Exc. Læti m. pr. *lavesne* Leid. sec. *levesque* vel *lenesque* Med. pr. *procedere* Vat. tert. *possunt* Med. sec.—342 *Hos tibi* Vicet. *Has legebat* Heinsius. *contraxit* Thuan. *connexit* Med. quart. *Parthica* Exc. Lucens. pr. *Parthia* Vat. tert. Reg. Mazar. Jun. pr. Oxon. pr. *percita* ed. Vicet. *pertica* Leid. pr.—343 *orbum* Med. tert.—344 *cœgit* vel *peregīt* Petav. tert.—345 *Arte* vel *Ante* Reg. Oxon. pr. *retardandum* Lov. m. pr. *servare* Exc. Læti m. pr. *servire* vel *servare* Oxon. sec.—346 *falsæ* leg. Heins.—347 *facta* Oxon. sec.—348 *veluti* Vat. pr. Florent. Reg. Mazar. Exc. Lucens. pr. *sicut* duo Leidd. et viginti quatuor alii, Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. et ed. Vicet. *sicut* vel *veluti* Exc. Læti.—349 *lustrante* Vat. quint. *luctante* Med. quart.—350 *Utque* Exc. Læti m. pr. ed. Parm. *morum gravior* Thuan.—351 *miracula* inc. Heins. qui ejusmodi notam f. apposuerat. *miniis* Pric.—352 *profert jam* Lov. *milvus* Med. tert.—353 *petent* Petav. tert. *fluvii retro* Pric. Petav. pr. *eada* tres Vat. Pal. Farn. Florent. duo Med. Put. Thuan. Petav. pr. *eada* tres Vatt. Pal. Farn. Florent. duo Medic. Put. Thuan. Petav. sec. Exc. Læti m. pr. *juga* vet. Gyr. Vat. Livin. Lov. Oxon. sec. duo Med. totidem Petav. et Ambr. Bonon. Tholos. Exc. Læti, Lucens. sec. Gevart. Sched.

NOTÆ

nuchi, qui facti sunt ab hominibus.' tropium esse consulem; quod sine
 346 *Fama*] Quæ celebravit Eu- crimine fieri non poterat.

Carmani texere diem: jam frugibus aptum
Æquor, et advectum sylvis delphina videbo: 355

Jam cochleis homines junctos, et quicquid inane
Nutrit, Judaicis quæ pingitur India velis.

Subjeit et mixtis salibus lascivior alter:

Miraris? nihil est, quod non in pectore magnum
Concipit Eutropius: semper nova, grandia semper 360

Diligit, et celeri degustat singula sensu.

Nil timet a tergo: vigilantibus undique curis

Nocte dieque patet: lenis facilisque moveri

Supplicibus, mediaque tamen mollissimus ira.

Nil negat, et sese vel non posecentibus offert. 365

Quidlibet ingenio subigit, traditque fruendum.

orientem in Gadibus, et ipsi occulant occidentem. Jam mare idoneum est segeti, et conspiciam Delphinum allatum ex sylvis: jam conspiciam homines conjunctos cochleis limacum, et quodcumque India alit raurum, India quæ depingitur tapetibus Judaicis. * * * * *

//////////

Gud. *juga* vel *vada* Vat. pr. Petav. pr. inc. Heins.—354 *Germani* Exc. Lucens. sec. cum signo +, quo indicatur lectionem veterem erasam aut interpolatam esse. *Quarmerii* Prie. *Sarmerii* Var. LL. ed. Antv. *Carmerii* Petav. sec. Med. tert. *Armini* Rott. *Armenii* Vat. pr. *Armenii* tres Vatt. Pal. Oisel. Exc. Læti. *traxere* Farn. Jun. pr. Thuan. Mazar. Med. quart. inc. Heins.—355 *adductum* Reg. *aductum* Leid. pr. *avectum* Vat. quint. *adrectum* Leid. sec. et viginti quatuor alii, Exc. Gevart. Lucens. pr. Sched. Gud. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *adventum* Prie. *assuctum* Vat. pr. et tert. Oisel. Florent. Mazar. Med. tert. *adrectum* vel *assuctum* inc. Heins. Exc. Læti. *adjunctum* vel *assuctum* Moret. pr. *sileis* vel *fluxiis* Vat. pr.—356 *Junque Deis* inc. Heins. qui et *vinctos* pro *junctos* exhibet.—357 *Indaicis* Vat. quint. *Indiacis* Pat. in Vat. pr. ante *Judaicis* litera videtur erasa, spatio aliquo relicto: primum quoque *i* videtur a fuisse.—358 *salibus mistis* Vat. quint. *salibus* vel *sabiis* Put.—359 *in pectora* Thuan.—360 *grandia* Med. tert. *gandia* Oisel. Jun. pr. Florent. m. pr. Mazar. Pat. Exc. Cod. Rhem. *gandia* vel *grandia* Vat. pr. Exc. Læti.—361 *Diligit* inc. Heins. *Dirigit* Vat. quint. Rott. Tholos. Leid. sec. m. pr. Moret. sec. Ambr. tert. duo Petav. Oxon. pr. Exc. Gevart. *Diligit* vel *Dirigit* Vat. pr. *degustans* Moret. pr.—363 *latus* Put. m. pr. Jun. pr. Leid. a m. pr. *lentus* Pat. atque ita conceperat Heinsius. *lanis* vel *latus* Reg. *Latus* vel *levis* Oxon. pr. *levis* Leid. a m. s.—365 *cu sese* Oisel. *presentibus* Petav. sec.—366 *Quidlibet* Rott. Lov.

NOTÆ

354 *Carmani*] Ἡ δὲ Καρμανία τελευτάτα μὲν ἐστὶ τῆς ἀπὸ τοῦ Ἰνδοῦ ἐκβολῆς, *Carmania ab Indi ostio ultimæ est.* Strabo.

357 *Judaicis*] India et res Indicæ portentosæ depingebantur in tapetibus, seu auleis Judæorum. Alii le-

gunt in *Attalicis*, id est, superbis: alii *Niliacis*, id est, Ægyptiis, seu Alexandrinis, apud quos in aulaeis mirandæ species pingebantur. Unde Plant. vocat 'Alexandrina belluata, Conchyliata tapetia.'

Quicquid amas, dabit illa manus : communiter omni
Fungitur officio, gaudetque potentia flecti.

Hoc quoque conciliis peperit meritoque laborum :

Accipit et trabeas, argutæ præmia dextræ.

370

Postquam vera fides facinus vulgavit Eoum

Gentibus, et Romæ jam certius impulit aures :

Eutropiumne etiam nostra dignabimur ira ?

Hic quoque Romani mernit pars esse doloris ?

Sic efflata, rapit cœli per inania cursum

375

Diva potens, unoque Padum translapsa volatu

Castra sui rectoris adit. Tum forte decorus

Postequam sermo verus disseminavit apud populos crimen orientis, et feriit jam verius aures Romæ: An reputabimus quoque Eutropium dignum furore nostro? An hic etiam promeritus est esse pars luctus Romanorum? Hæc locuta Diva potens Roma, arripit riam per spatia Cæli, et trajiciens Eridanum uno cursu, petit castra gubernatoris sui. Tum forte gener pulcher Honorius cum Stilichone socero

//////////

Moret. sec. Petav. pr. Thuan. Mazar. Med. quart. *Quodlibet* Vat. tert. Pal. Pric. Oisel. Vat. pr. m. pr. Exc. Læti. *Quilibet* vel *Quodlibet* Med. pr. *Quælibet* vel *Quamlibet* Var. LL. e marg. Parm. *ingenio* vel *ingenuo* Vat. pr. Exc. Lucens. pr. *subicit* Vat. pr. et tert. Florent. Oisel. Jun. pr. Vat. Livin. Leid. pr. Oxon. pr. *traditque* Exc. Læti. *truditque nefandum* ed. Vicet. *traditque* vel *truditque* Florent. *nocendum* Lov. m. pr. Leid. sec. m. pr. Tholos. Mazar. Med. tert. duo Petav. Exc. Gevart. *nocendum* vel *nefandum* Exc. Pat. rec. *nocendum* vel *fruendum* Reg. Petav. pr.—367 *ille* Gronovius in Exc. Schotti, qui ascripserat locum Ovid. de Art. iii. 657. ‘Sed semel est custos longum redimendus in annum, Sæpe dabit, dederit quas semel, ille manns.’—368 *meruit* Ambr. pr. *meritumque laborum* conj. Heins.—370 *Accepit trabes* Med. quart. *argutæ* vel *argutæ* Lov.—371 *vulgarat* Jun. pr. *Eois* Med. tert.—372 *certior* Moret. sec. *consciis* Reg. Oxon. sec. m. pr.—373 *Eutropiine* Petav. sec. *dignabimur* Vat. Livin. *dampnabimur* Jun. pr. *dignabitur* Leid. pr. m. pr. Var. LL. e marg. Parm. Ald. Colin. et Exc. Læti. *dignabitur* vel *dignabimur* Oxon. sec.—374 *Hoc quoque Romani* Oxon. pr. *Romanis* Vat. quint. *laboris* Ambr. pr. Med. tert. *doloris* Put. *doloris* vel *laboris* Lov.—375 *petit* Med. sec. m. pr. *celerem* Med. tert. *cæli, celerem, vel celeri* Vat. pr. *cursu* Petav. sec. *cursus* Farn.—376 *translata* Thuan. duo Ambr. inc. Heins. *translata* Jun. pr. *transgressa* Vat. tert. duo Med. Reg. Oxon. pr.—377 *victoris* Med. sec. *Cum forte* Ambr. sec. inc. Heins. *Ut* Med. tert. *tunc* Farn.

NOTE

371 *Facinus Eoum*] Crimen Orientis, qui Eutropium fecerat Consullem.

373 *Etiam*] Post tot monstra domita, Maximum, Eugenium, Argobas-

tem, Andragathinum, Rufinum, &c.

376 *Padum*] Ut Ravennam peteret, in qua urbe tum Honorius sedem fixerat.

Cum Stilichone gener pacem implorantibus ultro
 Germanis responsa dabat, legesque Cœcis
 Arduus, et flavis signabat jura Suëvis. 380
 His tribuit Reges, his obside fœdera sancit
 Indicto: bellorum alios transcribit in usus,
 Militet ut nostris detonsa Sygambria signis.
 Læta subit Romam pietas, et gaudia pæne
 Moverunt lacrymas, tantoque exultat alumno. 385
 Sic armenta suo jam defensante juvenco,
 Celsius assurgunt erectæ cornua matri.
 Sic jam terribilem stabulis, dominumque ferarum,
 Crescere miratur genitrix Massyla leonem.
 Dimovit nebulam, juvenique apparuit ingens. 390

reddebat sponte oracula Germanis petentibus pacem, et sublimis in solio imponebat leges Cœcis, ac designabat jura Suevis flurentibus. Dat his Reges, constituit his fœdera, obsidibus imperatis: destinat alios in subsidium bellorum, ut Sygambria rarsa belligeret sub vexillis nostris. Sensus picturis jucundæ moerit Romam, et lætitiæ excitavit fere fletus, ac triumphat alumno tanto Honorio. Ita tauro suo jam tutante armenta, cornua attolluntur lætæ matri ejus altius. Ita mater Massyla obstupescit leonem adulescere jam metuendum stabulis, Regemque futurum bestiarum. Roma removit nubem, et magna visa est juveni Honorio.

//////////

Mazar. Petav. sec. fronte Ambr. pr. forte vel fronte Florent.—378 Stilicone Vat. sec. Exc. Læti.—379 legemque Petav. pr. Cœcis Med. sec. Cœcis Vat. quint. Farn. Rott. Pnt. Reg. Mazar. Petav. sec. Moret. pr. inc. Heins. Cœcis vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. Caychis Florent. Cuhicis Vat. tert. Chaicis Vat. sec. Pal. Med. pr. Thuan. Petav. sec. Chaycis Exc. Læti. Chaucis Vat. pr. Oisel. Cahucis Med. tert. Caichis Jun. pr. Cœcis Leid. pr. Caycis vel Coacis Lov.—380 signavit Moret. pr. Suavis Oisel.—381 Reges Florent. duo Med. Put. Reg. m. pr. Petav. sec. Bonon. Pat. Tholos. Lov. Ambr. sec. Moret. sec. duo Leidd. m. pr. Exc. Gevart. Lucens. sec. leges Jun. pr. Farn. Med. sec. duo Vatt. duo Leidd. m. sec. sedes Med. quart. sancit Vat. pr. Oisel. sanxit Pric. Reg. Pat. Tholos. Jun. pr. Oxon. pr. Lov. Moret. sec. sanxit vel sancit Moret. pr.—382 Inducto Lov. m. sec. Indicto Moret. pr. transmittit Med. sec.—383 in nostris Leid. pr. Sicambria Pric. Exc. Læti m. pr. Sigambria Vat. pr.—384 pietas Romam Moret. sec.—385 Moretur Med. quart. totoque Petav. tert. insultat Med. tert. exultat Reg.—386 armata Vat. sec. Var. LL. ed. Antv. defendente Vat. quint. Farn. defensante Exc. Lucens. pr. descendente Exc. Læti, ed. Vicet. et Parm. decessante et emend. defendente Lov. defendente vel defensante Var. LL. e marg. Parm. defendente vel defensata marg. Isingr. et Palm.—387 armatæ Vat. sec. m. pr.—389 Massyla vel Gatula Pat. Malea vel Massyla Moret. sec.—390 nebulas Exc. Læti. Juvenisque Ambr. pr.

NOTE

- 379 Cœcis, Suëvis] Hi sunt Germaniæ populi, sicut et Sygambri: 389 Massyla] Massyla regio Africae, famosa leonibus.
 de his supra. 390 Nebulam] Dii Deæque soliti tegi nubibus.

Tum sic orsa loqui : Quantum te Principe possim,
 Non longinqua docent : domito quod Saxone Tethys
 Mitior, aut fracto secura Britannia Picto.
 Ante pedes humili Franco tristique Suëvo
 Perfruo : et nostrum video, Germanice, Rhenum. 395
 Sed quid agam ? discors Oriens felicibus actis
 Invidet, atque alio Phœbi de cardine surgunt
 Crimina, ne toto conspiret corpore regnum.
 Gildonis taceo magna cum laude repertam

Tunc Roma ita incepit loqui : Quantum valeam, te imperatore, o Honori, non facta remota testantur ; quod, Saxone profligato, mare est tutius, aut quod Anglia tuta est Pictis debellatis. Fruor Francis summissis, et Suevis asperis jacentibus ad pedes meos, et intueor Rhenum in nostra potestate, o Honori Germanice. At quid faciam ? Imperium Orientis amulatur facta nostra fortunata, et scelera oriuntur ex alia via Solis, ne Imperium consentiat in partibus universis.

////////

Sched. Gud.—391 *Tum* Leid. pr. Vat. Livin. Med. quart. inc. Heins. Exc. Lucens. sec. *Tunc* duo Vatt. Pric. Farn. Rott. Oisel. Exc. Læti. *possum* Vat. quint. Farn. Rott. Med. tert. Reg. Petav. pr. Leid. pr. item Oxon. Exc. Læti, Ald. Junt. Parm. Vicet. *possem* Vat. pr. Oisel. Florent. Jun. pr.—392 *Nos longinqua* vet. Gyr. *Num* conjiciebat Heins. *domino* Exc. Læti m. pr. *jam Saxone* Med. quart. *quo* Pal. q Jun. pr. *quod* vel *quo* Med. sec. *quod* vel *jam* Leid. sec. *Santone* Ambr. tert. *Rhenus* pro *Tethys* Farn. et Ambr. tert.—393 *strato* Ambr. pr. Sched. Gud. *Picto* Exc. Lucens. pr. Brito ed. Vicet.—394 *fracto* pro *Franco* Jun. pr. Leid. sec. Oxon. sec. duo Petav. Pat. tres Ambr. inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Autv. *Franco* vel *fracto* Vat. pr. Lov. *tristire* Jun. pr.—395 *vestrum* Vat. Livin. *rerum* pro *Rhenum* Tholos. *Retum* inde conjiciebat Heins.—396 *actis* vel *armis* Oxon. sec.—397 *carmine* Jun. pr. *sumunt* Lov. m. pr.—398 *Carmina* Pric. Oisel. Mazar. *nec toto* Med. tert. *ordine* Jun. *regum* Jun. pr.—399 *taceam* Pat.

NOTE

Ingens] Major erat Romæ species.
 392 *Non longinqua docent*] Non opus est factis longinquis ac remotis, ut ostendatur, quantum possim, te Imperatore.

Saxone] Saxones, Picti, Franci, Suevi, Germani, alique populi a Stilihone aut victi aut compositi sunt sub auspiciis Honorii.

395 *Germanice*] Roma blanditur Honorio, dum vocat eum Germanicum, alludens ad Germanicum illum, urbis orbisque delicias, in quo Prin-

cipe virtutes omnes heroicæ absque ulla vitii macula elucebant.

398 *Crimina*] Eutropius, qui novo crimine ad consulatum evehitur.

Conspiret] Ne Imperium non perfecta concordia fruatur in toto corpore, in partibus omnibus ; ne non uno et eodem spiritu animoque regatur ; ne non sit fortunatum, surgunt crimina in Oriente, Eutropio facto Consule.

399 *Repertam*] Alii legunt *receptam*. Taceo perfidiam Gildonis male

Perfidiam, et fretos Eoo robore Mauros. 400

Quam suspecta fames, quantum discriminis Urbi!

Ni tua vel soceri nunquam non provida virtus

Australem Arctoïs pensasset frugibus annum.

Invectæ Rhodani Tyberina per ostia classes,

Cinyphiiisque ferax Araris successit aristis. 405

Teutonicus vomer, Pyrenæique juveni

Sudavere mihi: segetes mirantur Hiberas

Horrea: nec Libyæ senserunt damna rebellis

Sileo infidelitatem Gildonis subactum cum gloria ingenti, et Mauros subactos, etsi munitos viribus Orientis. Quam fames fuit timenda! Quantum periculi impendit urbi Romæ! Nisi fortitudo tua vel soceri Stilichonis semper prospiciens compensasset annonam meridianum messibus Septemtrionalibus. Naves adrectæ sunt Rhodano per ora Tyberis, et Araris fecundus successit spicis Africanis. Aratrum Teutonicum, et boves Pyrenæi laboraverunt pro me: granaria nostra admirantur

magna taceo cum laude Petav. sec. *cum magna laude inc.* Heins. *magna cum fraude conj.* Heins. *clade* Pal. Med. pr. *reptam* Oxon. pr. forte bene, pro *detectam*. Lib. II. in Entrop. vs. 88. *receptam* Gesn. ed. Bipont. et al.—400 *muros* Mazar.—401 *Quam suspecta* duo Vatt. Pric. Med. quart. Reg. Tholos. duo Petav. Jun. pr. Oxon. pr. Moret. sec. Exc. Pat. rec. *Quæ suspecta* Vat. sec. Pal. Farn. Rott. Oisel. Lov. tres Med. inc. Heins. *Quæ suscepta* Exc. Læti. *sustenta* Petav. m. pr. *suspecta* vet. Gyr. duo Leidd. tres Ambr. Exc. Gevart. *suscepta* vel *suspecta* Vat. pr. Florent. Thuan. *urbis* Pric. Rott. Thuan. duo Petav. Tholos. Jun. pr. duo Oxon.—403 *Eois* Vat. quint. *pensaret* Med. quart. *pensassent* Jun. pr. atque ita legebat Heins.—404 Heinsius legisse videtur *Subvectæ*, nam ascripserat locum Tacit. Lib. xv. Ann. 'Naves, quæ frumentum Tiberi subvectæ essent.' ita enim constanter libri scripti, non *subvectassent*. conjiciebat tamen, *subvecturæ essent*. vid. Salmas. ad Hist. Aug. p. 119. *Rhodani* tres Vatt. Pal. Rott. Reg. Exc. Cod. Rhem. et Lucens. pr. *Rhodan* Oxon. sec. m. sec. *Rhodanum* Pric. *Rhodanos* Jun. pr. *Rhodano* Vat. pr. Farn. Med. quart. Florent. m. pr. Put. Mazar. Petav. pr. Ambr. et Moret. pr. Lov. Vat. Livin. Exc. Læti et ed. Vicet.—405 *Ciniferisque* Jun. pr. *ferox* Rott. Thuan. *succedit* Put.—406 *Teutonicis* Vat. tert. *Teutonicisque* Moret. pr. *Pyrenæique* Vat. pr. *Phireteique* Var. LL. ed. Antv. *Pyrenæique* vel *Phylereique* Exc. Læti.—408 *rebelles* Vat.

NOTÆ

receptam, subactam, vindicatam, dum iste Maurus Libyam tentabat Imperio Romano avellere. Quod cum moliretur, annonæ penuria urbem Romanam infestasset, nisi Stilicho providisset.

400 *Eoo robore*] Viribus Orientis. Eutropius quippe tentabat annectere Libyam Imperio Orientis, ut bellum inter fratres aleret, in bello se po-

tentiolem esse ratus.

403 *Arctoïs frugibus*] Frugibus advectis ex Gallia, quæ est versus septentrionem habita ratione Romæ.

405 *Cinyphiiis*] Africanis, ex Libya scilicet venientibus. Supra de bello Gildonico v. 7.

406 *Teutonicis*] Cimbri et Teutones, eam quam Dani, partem terrarum tenebant.

Jam Transalpina contenti messe Quirites.
 Ille quidem solvit meritas (scit Tabraca) poenas, 410
 Ut pereat, quicumque tuis conflixerit armis!
 Ecce repens isdem clades a partibus exit,
 Terrorisque minus, sed plus habitura pudoris,
 Eutropius Consul. Pridem tolerare fatemur
 Hoc genus, Arsacio postquam se regia fastu 415
 Sustulit, et nostros corrumpit Parthia mores.
 Præfecti sed adhuc gemmis, vestique dabantur
 Custodes, sacroque adhibere silentia somno.
 Militia eunuchi nunquam transgressa cubile,
 Non vita spondente fidem, sed inertia tutum 420

*fruges Hispaniæ; et cives Romani jam saturati frugibus Transalpinis non cogita-
 verunt de detrimento Libyæ rebellantis. Iste Gildo certe luit supplicium dignum,
 (Tabraca testatur) ut quisquis pugnaverit contra arma tua, deleatur. En Eutropius
 Consul, causa exitiî subiti, erumpit ex iisdem regionibus, partitura minus timoris,
 sed plus dedecoris. Confitemur nos pati jamdudum hanc nationem eunuchorum,
 posteaquam Aula extulit sese superbia Arsacia, et Parthia infecit mores nostros.
 Verum eunuchi fiebant adhuc tantum præpositi lapillis servandis, et custodes vesti-
 mentis, et ad curanda silentia somni sacriati. Bella eunuchi nunquam præterie-*

////////

pr. Pnt. m. sec. *rebellis vel libellis* Moret. pr.—410 *solvit meritas* duo Leidd. cum viginti duobus aliis, Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *meritas solvit* Isingr. Gryph. Raphael. sit Vat. pr. m. pr. *Tabrica* Tholos. Leid. sec. Voss. Exc. Cod. Rhem. *Tabrica* vel *Tabraca* Lov.—411 *Ut pereant* Med. tert. *prout pereant* Lov. *Et pereat* conj. Heins. in Thuan. *deest hic versus. confluxerit* Vat. pr. m. pr. item quint. Rott. Jun. pr. *effligerit* Ambr. pr.—412 *repens* Vat. pr. vet. Gyr. Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. *clades ab eisdem partibus* Med. quart. *isdem clades* Vat. pr. idem Petav. tert. *de partibus* Florent. Tholos.—414 *tolerasse* Vat. pr. m. sec. Ambr. pr. Lov. *tolerare* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *futetur* Jun. pr.—416 *ad nostros corrumpit* Rott. *corrumpit* Vat. quint.—417 *Perfecti* Moret. pr. *adhæc* Put. *vestisque* Thuan.—418 *solatia* Med. quart.—419 *transgressa* Vat. sec. Pal. Med. pr. *progressa* tres Vatt. Farn. Rott. Oisel. Oxon. sec. duo Leidd. Exc. Læti. *progressa cubili* Oxon. pr.—420 *Nec* Lov. Oxon. sec. m. sec. Med. quart. *ritas* Petav. sec. *spondente* Exc. Lucens. sec. *spondere* Exc. Læti, ed. Vicet. *spondere* vel *spondente* Exc. Pat. rec. *splendente fides* Barth. *tutum* Vat. pr. Pric. Vat.

NOTE

410 *Tabraca*] seu Τύβαρα urbs Libyæ, ad quam victus est Gildo.

412 *Clades*] Eutropius causa tot cladum, tanti exitiî, exiit ex Africa.

415 *Arsacio*] Superbia simili superbix Arsacidarum, qui Parthorum erant Reges.

417 *Dabantur adhibere*] Phrasix Græca, id est dabantur, ut curarent silentia sacri somni Principum Augustorum: quorum somnus dicitur sacer, quia Personæ sunt sacræ. Inuit Eutropium fuisse præpositum sacri cubiculi.

Mentis pignus erat. Secreta monilia servant,
 Ornatus curent Tyrios : a fronte recedant
 Imperii. Tenero tractari pectore nescit
 Publica majestas : nunquam vel in æquore puppim
 Vidimus eunuchi clavo parere magistri. 425
 Nos adeo sperni faciles ? orbisque carina
 Vilior ? Auroram sane, quæ talia ferre
 Gaudet, et assuetas sceptris muliebribus urbes
 Possideant. Quid belliferam communibus urunt
 Italiam maculis, nocituraque probra severis 430
 Admiscent populis ? Peregrina piacula forti
 Pellantur longe Latio, nec transeat Alpes

runt lectum, vita eorum non promittente fidelitatem, at ignavia erat monumentum securum animi. Custodiant igitur gemmas sepositas, invigilent vestibus Tyriis : sed removeantur a gubernaculo Regni. Auctoritas Reipublicæ non potest geri ab hoc effæminato. Nunquam vel in mari asperimus navim obedire gubernaculo eunuchi rectoris. Nos tum facile contemnuntur ! An navis mundi abjectior est navi maris ? Hæc monstra habeant certe Orientem, qui latetur pati talia, et civitates assuefactas potestati fæmineæ. Quare inficiunt communi dedecore Italiam bellicosam, et miscent dedecora noxia cum gentibus tenuibus virtutis ? crimina externa expellantur procul ex Italia, neque hæc infamia trahat Alpes : adhaereat in

////////

Livin. rarum a. rec. tantum Vat. sec. Pal. Farn. Rott. Oisel. Exc. Læti. *im* duo Vatt. *tutum* vel *tantum* Florent.—421 *servet* Vicet. Parm.—422 *a sorte* Var. LL. e marg. Parm. *a fronte* Exc. Læti. *fronte* vel *sorte* Exc. Pat. rec.—423 *publica nescit Pectore* Vat. quint.—424 *puppim* Tholos. *puppem* Leid. pr. cum triginta aliis. *puppem* vel *classem* Oxon. sec.—425 *magistro* Vât. pr. *eunuchio pendere tyranno* Jun. pr.—427 *saltem* Pat. *Auroru certe est* Moret. pr. Exc. Læti, ed. Vicet. *Aurora sane* duo Petav. Ald. *Aurora est* Vat. sec. Pal. Farn. Med. pr. *Auroram* Vat. pr. Florent. tres Med. Reg. Thuan. Mazar. Petav. pr. Put. Bonon. Tholos. tres Ambr. Lov. vet. Gyr. Moret. sec. Vat. Livin. inc. Heins. Exc. Gevart. Cod. Rhem. et Lucens. sec. cum appposito + signo, ed. Parm. *sane* duo Leidd. et triginta Codd. Exc. Lucens. sec. Cod. Rhem. Var. LL. ed. Antv. ed. Parm. item Exc. Gevart. *sane* vel *saltem* Vat. pr. Put.—428 *Gaudeat* Jun. pr.—429 *Possideat* Med. pr. *quid* vel *qui* Petav. pr. *qui* Vicet. et Parm. *bella geram* Med. quart. Thuan.—430 *nocturnaque* marg. Isingr. probavit Barth. in pr. ed.—431 *pericula* Vat. quint. Pric. Put. Reg. Mazar. Pat. Tholos. Ambr. pr. m. sec. Exc. Cod. Rhem. *piacula* vel *pericula* Vat. pr. Petav. pr. Oxon. sec.—432 *Latio longe* Moret. pr. *ne* quatuor Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. *nec* Leid. pr. duo Med. inc. Heins. Exc.

NOTÆ

- 422 *Fronte*] A gubernaculo, seu brosis.
 capite imperii.
 428 *Sceptris muliebribus*] Ut Semiramidis, Zenobiæ, Amazonum.
 429 *Urunt*] Velut stigmati pro-

430 *Severis*] Populis virtutum rigidis custodibus, et hæc monstra severe expellentibus.

Dedecus. In solis, quibus extitit, hæreat arvis.
 Scribat Halys, scribat famæ contemtor Orontes.
 Per te, perque tuos obtestor, Roma, triumphos, 435
 Nesciat hoc Thybris, nunquam poscentibus olim
 Qui dare Dentatis annos Fabiisque solebat.
 Martius eunuchi repetet suffragia campus?
 Æmilios inter, servatoresque Camillos
 Eutropius? jam Chrysogonis tua, Brute, potestas, 440

unis agris, in quibus est. Halys inscribat hoc, Orontes securus famæ suæ inscribat hoc monstrum. Sed ego Roma oro te per te et per victorias tuas, ut Tybris non videat hoc; Tybris, qui consueverat distribuere consulatus quondam Dentatis et Fabiis nunquam ambicentibus. Campus Martius recitet suffragia eunuchi? Eutropius sit inter Æmilios, et Camillos custodes! O Brute, jam potentia tua conceditur

////////

Lucens. sec. *Alpis* Petav. sec.—433 *exiit* malebat olim Heins. *horreat* Oxon. sec. *oris* Med. sec. *arvis* vel *oris* Petav. tert.—434 *Alis* Vat. sec. Pal. Var. LL. ed. Antv. *famæ scribat* Med. pr. Thuan. Leid. pr. Oxon. sec. Lov. Moret. sec. Bonon. Tholos. Ambr. tert. tres Petav. *scribat famæ* Vat. pr. et tert. *formæ* Leid. pr. m. pr. marg. Isingr.—435 hic versus deerat in Mazar. et Exc. Cod. Rhem. *Roma* vel *fama* Oxon. pr.—436 *Nesciat* vel *Nesciet* Reg. Oxon. pr. *numquid* Lov. m. pr. *numquam* vel *numquid* Reg. *pascentibus* Jun. pr.—437 *Quid* Exc. Lucens. sec. *Dentatos annis* Vat. tert. m. pr. *de tantis* Mazar. Exc. Cod. Rhem. *Dentatis* vel *de tantis* Florent. Med. pr. *animos pro annos* Petav. tert. Var. LL. ed. Antv.—438 *repetat* Florent. tres Med. Pnt. m. pr. Thuan. Mazar. Bonon. Pat. Ambr. sec. Moret. pr. inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm. Ald. et Exc. Gevart. *repetit* quatuordecim alii, Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *repetat* et emendatum *repetit* Oxon. sec. *repetet* Vat. sec. Med. pr. *repetet* vel *repetat* Vat. pr. *consul* vel *campo* Moret. pr.—439 *bellatoresque* Lov. ex conjectura: et sic etiam conj. Heins.—440 *Grisogonis* tres Vatt. Pal. Rott. tres Med. inc. Heins. Mazar. Pat.

NOTE

434 *Scribat*] Halys et Orontes inscribant in fastis nomen monstri Consulis, Strabo: Ὁνόμασται δ' ἀπὸ τῶν ἀλῶν ἧς παραρρεῖ· ἔχει δὲ τὰς πηγὰς ἐν τῇ μεγάλῃ Καππαδοκίᾳ. Halys nominatur a salibus, quos præterlabitur. *Fontes habet in magna Cappadocia.* Alluit Galatas et Paphlagonas.

Famæ contemtor Orontes] Fluvius Syriorum, qui molles sunt et famam contemunt. De hoc Strabo: Τὸ δ' ὄνομα ἀπὸ τοῦ γεφυρώσαντος αὐτὸν Ὀρόντον μετέλαβε, καλούμενος πρότερον Τυφόν. *Nomen ab Oronte qui in ipso pontem fecit, accepit, dictus antea Typhon.*

437 *Dentatis, Fabiis*] Hæ veterum erant Romanorum familie, magna et frugalitate et fortitudine spectabiles.

438 *Martius*] Quasi per indignationem diceret, ferine potest ut in campo Martio creandis magistratibus destinato repetantur videanturque suffragia eunuchis data? Fierine potest ut Eutropius videatur inter nomina Æmiliorum et Camillorum, tam illustrium Romæ Ducum?

439 *Servatores*] Camillus urbem servavit, Gallis expulsis; nude et dictus, 'alter Romæ conditor.'

440 *Chrysogonis .... Narcissis*] Hi erant liberti; hic Claudii Cæsaris,

Narcissisque datur? natos hoc dedere pœnæ
 Profuit, et misero civem præponere patri?
 Hoc mihi Janiculo positis Etruria castris
 Quæsiit, et tantum fluvio Porsenna remotus?
 Hoc meruit vel ponte Cocles, vel Mucius igne? 445
 Visceribus frustra castum Lucretia ferrum
 Mersit, et attonitum tranavit Clœlia Tybrim?
 Eutropio fasces asservabantur adempti

Chrysogonis et Narcissis? An idea juxta tradere supplicio filios, et præferre civem parenti afflicto? An Thuscia peperit hoc mihi, castris metatis in Janiculo, et Porsenna exclusus solum flumine? Horatius Cocles hoc meritis est ponte defenso, vel Mutius Scævola flamma spreto? Lucretia condidit inutiliter pugionem pudicum in præcordiis, et Clœlia trajecit Tybrim obstupefactum? An fasces crepti Tar-

////////

Moret. pr. qui etiam *Chrysogonis* exhibet.—441 *natos hic* Moret. sec. Ald. *quid natos* Moret. pr. *natis pœnas* Pal. Med. pr. Thuan. Petav. sec. *natis has d. pœnas* Med. quart. *natis* Farn. Rott. Oisel. Vat. tert. m. pr. Ambr. pr. *natos* tredecim scripti, Exc. Lucens. sec. ed. Parm. et Vicet. *natos vel natis* Reg. Petav. pr. Oxon. pr. *natos vel natis hos d. pœnas* Florent. *hic dedere* Farn. *hæc* Put. an Ambr. tert. *hic vel hoc* Oxon. pr. *hic vel hæc vel hoc* Reg.—442 *proponere* inc. Heins. *patri* Exc. Lucens. pr. *fratri* ed. Vicet.—443 *Non mihi* Vat. quint. *Num* Reg. *jam pro mihi* Put. m. sec. hi duo versus non comparent in Med. sec. alter desideratur in Lov. et Exc. Gevart.—444 *tanto* Tholos.—445 *sponte* Leid. pr.—447 *Merserit* Jun. pr. *transavit* Thuan. Mazar. duo Petav. *Coclyia* Jun. pr. *Clœlia* Exc. Lucens. pr. *Colchia* Med. tert. *Coclea* Vat. tert. Farn. Florent. *Cœlia* Vat. sec. Pal. Pric. Rott. tres Med. Put. Reg. Thuan. ambo Moret. tres Petav. Lov. inc. Heins. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. ed. Vicet. *Tibrin* Florent. Oisel.—448 *observabuntur* Jun. pr. *conservabantur* Petav. tert. *conservabantur* Vat. quint. Petav. pr. *adservabantur* Pric. Tholos. Oxon. sec. m. sec. *adservabantur* Vat. pr. et sec. duo Med. Vat. Livin. vet. Gyr. Thuan. duo Ambr. inc. Heins. Exc. Læti et Lucens. sec. *observabantur* Farn. Florent. Med. quart. Put. Reg. Mazar. Leid. pr. Oxon. pr. Bonon. Pat. Moret. pr. Ald. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. *an servabantur* Vat. tert. Med. sec. *adservabantur vel observa-*

NOTÆ

ille Syllæ.

441 *Dedere pœna*] An ideo Posthumius Tubertus et Manlius Torquatus filios proprios exposuerunt supplicio, et sic prætulerunt animos civis, animo et amoris paterni? An ita se gesserunt in honorem Romæ, ut Roma serviret Eutropio?

443 *Janiculo*] In Janiculo, uno ex septem Romæ collibus, Porsenna Rex Thuscorum consederat; ubi, exclusus solo fluvio Tybri, Tarquinius ejec-

tos restituere tentabat.

446 *Lucretia*] Casta uxor Collatini, violata ab Arunte Tarquinii Superbi filio, se occidit, cognatos prius et amicos ad pudicitia: suæ ultionem exhortata.

Castum ferrum] Quo feriit castum pectus.

447 *Clœlia*] Nobilis Virgo Romana, data cum aliis Virginibus obses Porsennæ, Tybrim vel natando vel equitando tranavit, patriamque repetiit.

Tarquiniiis ? quemcumque meæ vexere curules,
 Laxato veniat socium aversatus Averno. 450
 Impensi sacris Decii prorumpite bustis,
 Torquatique truces, animosaque pauperis umbra
 Fabricii : tuque o, si forte inferna piorum
 Jugera, et Elysias scindis, Serrane, novales.
 Pœno Scipiade, Pœno præclare Lutati, 455
 Sicania, Marcelle, ferox : gens Claudia surgat,
 Et Curii series ; et qui sub jure negasti
 Vivere Cæsareo, parvo procede sepulcro,
 Eutropium passure, Cato. Remeate tenebris,
 Agmina Brutorum, Corvinorumque catervæ. 460

quiniiis conservabuntur Eutropio? Ille, quemcumque meæ sellæ eburnæ gestaverunt, inferis solutus adveniat, persecuturus hunc collegam. O Decii devoti patriæ, emergite ex tumulis sacratis, et vos o Torquati severi, et manes generosi Fabricii pauperis, et tu, o Serrane, si forsán proscindis agros inferos piorum, et culta Elysiorum camporum. O Scipio et Lutati illustres Carthaginiensibus victis, o Marcelle superbe Sicilia snbacta, genus Claudiorum exsurgat, et progenies Curii : et tu, o Cato, qui recusasti vivere sub potestate Cæsaris, egredere tumulo exiguo, toleraturus Eutropium. O turmæ Brutorum, et cohortes

//////////

bantur Lov.—449 *Tarquinii* Med. quart. *quemcumque* Vat. Livin. vet. Gyr. *quecumque* Vat. pr. *quicumque* Ald. et ed. Vicet. *quocumque* Jun. pr. *quacumque* Petav. tert. *quodcumque* Thuan. *tuæ* Exc. Cod. Rhem. *meis* Vat. pr. m. pr. *invexere* Thuan.—450 *Laxato* Florent. *socium aversatus* Vat. Livin. *socii spectatores* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Oisel. m. sec. *socium aversatus vel socii spectatores* Vat. pr. *speculator* Mazar.—451 sic Exc. Lucens. pr. *Infensi* Var. LL. e marg. Parm. ed. Vicet. *perrumpite* Pal.—452 *ducis* Jun. pr.—453 *tu qui* Med. quart. *infanda* Rott. *nefanda* Med. sec. *priorum* Var. LL. ed. Antv.—454 *Elysias* Ambr. pr. *Elisios* Oxon. sec. m. sec. *findis* Rott. *Serrane* Moret. sec.—455 *Pœnos Scipiadæ, Pœnos prädæte* Med. tert. *Scipiadæ* Vat. pr. *Scipiade* tres Vat. Pal. Farn. Pric. Reg. Thuan. Mazar. tres Petav. *Scipiade vel Scipiadæ* Put. *præclare* Put. *prädæte* Moret. pr. *Lutati* Petav. sec.—456 *Sicaniam* Med. tert. *mercede ferox* Med. sec. m. pr. *gens Ludia* Med. tert. *surgit* Mazar.—457 *Curii veteres* Vat. pr. et tert. Rott. Oisel. Mazar. *series* Leid. pr. Vat. sec. Oxon. sec. vet. Gyr. Lov. Jun. pr. Moret. sec. Put. m. pr. Bon. Pat. Tholos. Thuan. inc. Heins. tres Petav. totidem Ambr. quatuor Med. Exc. Gevart. Lucens. pr. Sched. Gud. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *negari* Tholos. *neganti* Rott. *negasti* Exc. Læti. *negasti vel neganti* Oxon. pr. Petav. tert.—459 *risure* Tholos.—461 *nostros*

NOTÆ

452 *Torquati*] Supra v. 441. &c.
 455 *Lutati*] Lutatius Catulus civis Romanus cum 300 navibus, Pœnorum naves 600 vicit apud Ægates, inter Siciliam et Africam.
 458 *Parvo sepulcro*] Varro Ataci-

nus, 'Marmoreo tumulo Licinus jacet : at Cato parvo, Pompeius nullo,' &c.

460 *Corvinorumque*] M. Valerius Corvinus, duce Camillo, in Gallum provocatorem solus processit : cor-

Eunuchi vestros habitus, insignia sumunt
 Ambigui Romana mares. Rapuere tremendas
 Hannibali Pyrrhoque togas. Flabella perosi
 Aspirant trabeis. Jam non umbracula gestant
 Virginibus, Latias ausi vibrare secures. 465
 Linquite fœmineas, infelix turba, latebras,
 Alter quos pepulit sexus, nec suscipit alter;
 Exsecti Veneris stimulos, et vulnere casti;
 Mixta duplex ætas; inter puerumque senemque
 Nil medium; falsi complete sedilia Patres. 470
 Ite novi proceres, infœcundoque Senatu
 Eutropium stipate ducem. Celebrate tribunal

Corvinorum, exite inferis. Eunuchi gerunt vestes vestras, mares dubii gerunt monumenta vestra: præripuerunt vestimenta tinenda olim Annibali et Pyrrho: exosi ventilabra, affectant vestes consulares. Jam non ferunt umbrellas puellis, audent torquere secures Italia. Exite e secessibus mulierum, o caterva infortunata eunuchorum, quos sexus alter virilis expulit, neque alter muliebris recipit; habentes cupiditatem libidinis amputatam, et pudici ob plagam: quibus est ætas gemina; nihil medium est inter puerum et senem; patres falsi, replete subsellia. Incedite novi primores, et cingite Eutropium ductorem vestrum

*****

Pal. inc. Heins.—462 et *flabra* Ambr. tert.—464 *trabeæ* Med. tert. *Aspiciunt trabeas* vel *Aspirant trabeis* Lov. *gestant* Vat. pr. et tert. Reg. Exc. Pat. rec. m. sec. *tollunt* Leid. sec. cum viginti aliis, Var. LL. e marg. Parm. Exc. Gevart. nec non Var. LL. ed. Antv. *gestant* vel *tollunt* Put. Petav. pr. Exc. Læti.—465 *ausi Latias* Pal. duo Med. *securis* Petav. sec.—467 *non* Vat. quint. Tholos. *neque* Med. sec. *quo Jun. pr. suspicit* Leid. pr. *suspiscit* Exc. Gevart.—468 *Exempti* Put. *Excepti* Farn. *Exesti* Jun. pr. *Ejecti* vel *Exsecti* Vat. pr. *Erepti* vel *Exsecti* Vat. tert. *Veneri stimulis* Rott. *stimulos Veneris* Med. sec. *stimulis* Florent. n. pr. Put. m. sec. Oxon. sec. m. pr. Exc. Læti, Var. LL. ed. Antv. *stimulis* vel *stimulos* Pric. *vulnere pleni* Med. sec. m. pr.—469 *inter juvenemque* Petav. pr. m. pr. Exc. Pat. rec.—470 *comple* Oxon. sec.—471 *infecundusque senatus* Tholos.—472 *Eutropio* Rott. *stipate* vel *servate*

NOTE

vus, ab ortu Solis, Valerii galeam insedit, et ita ora oculosque Galli verberavit, ut vinceretur a Valerio, qui inde dictus est *Corrinus*.

462 *Ambigui mares*] De quibus dubitatur, an sint mares, an fœminæ.

463 *Flabella*] Exosi et relinquentes ventilabra, quibus a virginibus nobilibus ardorem nimium removebant; aspirant, affectantque consulatam. *Aspirant*, alludit ad alium spiritum, ad aliam auram, auram scilicet ambitionis.

cet ambitionis.

466 *Latebras*] *Secessus*, cubicula, in quibus eunuchi astant fœminis operam præstituri.

469 *Inter puerumque senemque nil medium*] *Inter puerum et senem est vir*, sed eunuchus vir non est, ac proinde nil medianum inter utrumque. Eunuchus nec vir est, nec fœmina.

470 *Falsi Patres*] Cum veri esse non possitis. Alludit ad Patres Conscriptos.

Pro thalamis. Verso jam discite more curules,
 Non matrum pilenta sequi. Neu prisca revolvam,
 Neu numerem, quantis injuria mille per annos 475
 Sit retro ducibus: quanti fœdabitur ævi
 Canities! unam subeant quot sæcula culpam!
 Inter Arinthæi fastus et nomen herile
 Servus erit, dominoque suos æqualis honores
 Inseret. Heu, semper Ptolemæi noxia mundo 480

curia sterili. Frequentate tribunal pro lectis. Jam consuetudine mutata, discite comitari sellas eburneas, non currus matronarum. Neve referam antiqua, neve recenseam, quantis dedecus sit ductoribus per annos mille præteritos. Quanti temporis antiquitas contaminabitur? Quot sæcula patientur unam ignominiam? Inter magnitudinem Arinthæi, et nomen Domini, servus Eutropius invenietur, et similis miscebit magistratum suum cum domino. Pro! servos Ptolemæi semper funestos

////////

Exc. Læti. deest hic versus in Bonon. Tholos. et Oxon. sec.—474 *neu prisca* Med. sec. Thuan. duo Leid. inc. Heins. Exc. Gevart. *ne* Vat. pr. et tert. Rott. Oisel. Ambr. pr. *non* Med. quart. Jun. pr. Moret. sec. *nec* septemdecim alii. *nec* vel *neu* Petav. pr.—475 *Neu numerem* Ambr. sec. Exc. Lucens. sec. Heu Florent. *Non* Med. quart. *Nec* duo Vatt. Pal. Farn. Pric. duo Med. Put. Reg. Thuan. tres Petav. Bonon. Pat. Tholos. duo Ambr. Moret. sec. duo Oxon. et ed. Vicet. *Ne* Jun. pr.—476 *Sic retro* Rott. *Fil* Heinsius conjiciebat. *ducibus* vel *divitibus* Florent. Leid. pr. Put. *sedabitur* Put. Mazar. Petav. et Ambr. tert. Var. LL. ed. Antv.—477 *subeunt* duo Vatt. Pal. Farn. Reg. Tholos. tres Med. *tot* Jun. pr. *quod* Exc. Gevart. et Lucens. sec.—478 *Arinthæi* Vat. Livin. Med. quart. Reg. Exc. Lucens. sec. *Arithæi* Med. sec. Exc. Læti. *Arenthæi* Ambr. tert. *Arestei* Jun. pr. *Aristæi* duo Leidd. cum octodecim aliis et Sched. Gud. *Aristerii* Lov. *Eristei* Moret. sec. *Arithæi* vel *Aristei* vet. Gyr. *Arenthæi* vel *Aristæi* Med. pr. *fastus* vet. Gyr. Med. sec. Exc. Pat. rec. ed. Parm. et Vicet. *fastos* duo Leidd. et plurima pars Codd. Exc. Gevart. Lucens. sec. Cod. Rhem. Sched. Gud. Ald. item Var. LL. e marg. Parm.—479 *æquabit* Vat. sec. Rott. Med. quart. Mazar. Ambr. pr. Moret. sec. marg. Isingr. Var. LL. e marg. Parm. Sched. Gud.—480 *Et seret* Med. quart. *Inseret* Lov. *Inferet* Med. tert. Thuan. Ambr. pr. Var. LL. e marg. Parm. Sched. Gud. *Inserit* Pulm. *Ptolemæus* Ambr. pr. *Ptolomeus* Put. *Tholmæus* Reg. Thuan. Mazar. duo Petav. *Tholomæus* Var. LL. e marg. Parm. *Tholomæi* Lov. ambo Moret. *Ptolemæi* vel *Ptolemæus* Vat. sec. *regia* Moret. sec. *regia semper* Vat. sec. m. pr. *noxia* vel *Regia* Lov. *mundo* vel *semper* Oxon. sec.—

NOTE

476 *Sit retro ducibus*] Vident omnes, quanta injuria facta sit tot ducibus retro præteriti temporis, cum factus est consul indignus, qui inter eos numeratur. Id dedecus omnia ferent sæcula.

477 *Canities*] Antiquitas veneranda, ut canities in sene.

478 *Arinthæi*] Fierine potest ut in

fastis iisdem legatur nomen Arinthæi consulis, et nomen consulis Eutropii, qui fuit Arinthæi servus? Arinthæus autem fuit vir illustris, togata et armata militia clarissimus.

480 *Ptolemæi*] Regis Ægypti, cuius servus Pothinus ad dignitates sublatu occidi jussit Pompeium Magnum.

Mancipia! en alio lædor graviore Pothino.
 En patior majus Phario scelus. Ille cruorem
 Consulis unius Pellæis ensibus hausit:
 Inquinat hic omnes. Si nil privata movebunt,
 At tu principibus, nostræ tu prospice causæ, 485
 Regalesque averte notas. Hunc aspicit unum
 Aula magistratum: vobis Patribusque recurrit
 Hic alternus honos. In crimen euntibus annis

orbi! Ecce offendor Pothino altera perniciosiore. Ecce fero crimen acerbius Ægyptio crimine. Ille Pothinus exsorbuit sanguinem unius consulis Pompeii gladiis Alexandrinis: hic Entropius inficit omnes. Si res privatæ nihil te commovebunt, at tu, o Stilicho, consule Principibus, et causæ nostræ, et remore maculas Imperatorias. Regia intuetur hunc unum magistratum. Hic honos consulatus redit robis et Senatoribus alternatim. O Stilicho, quantum consul, succurre annis labentibus in

481 *heu alio* Med. tert. *lædi* Jun. pr. *Pothino* Exc. Lucens. sec.—482 *En patior* Vat. sec. Pal. Med. pr. Thuan. Lov. Moret. sec. Ambr. tert. *Phario majus* Vat. tert. Pric.—483 *Lagæis* Exc. Lat. *menibus* pro *ensibus* Moret. pr.—484 *movebunt* Exc. Lucens. sec. *movebunt* Farn. *movebant* ed. Vicet.—485 *At nunc* Vat. quint. Petav. pr. *nostræ tu* Mazar. Ambr. sec. *tu nostræ* inc. Heins. *restræ* Exc. Lucens. sec. ed. Gesn. et ed. Bipont. *nostris* Jun. pr. Moret. sec. *nobis* Oxon. pr. *nostræ circumspecte* Mazar. Ambr. tert. *nostræ vel conspice* Oxon. sec. *conspice* duo Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. tres Med. et Petav. Bonon. Tholos. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *conspice vel consule* Moret. pr. *conspice vel prospice* ut et *causæ* vel *cere* Lov. in quo ascriptum erat, *cere*, 'forte recte, nam Notarius fuit,' respice vel prospice Vat. tert. *consule* legebat Heins.—486 *Regales adverte* Med. sec. *Regalesque notas* aulr. Bonon. Oxon. sec. *adverte notas* tres Vatt. Pal. Pric. Farn. Rott. Med. pr. Reg. Petav. sec. *averte* Jun. pr. Florent. duo Med. inc. Heins. Thuan. Mazar. Petav. pr. Put. m. sec. tres Ambr. item Vat. Livin. *hinc* Vat. tert. Rott. Florent. Reg. Put. *hunc vel hinc* Oxon. pr. Med. sec. *accipit* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Vicet. Parm. Ald. Isingr. *aspicit* Med. sec. Oxon. sec. Put. Pat. Thuan. duo Ambr. Var. LL. ed. Antv.—487 *nobis* Vat. tert. *paribusque* Ambr. pr.—488 *Nil alterius* inc. Heins. *Hinc* vel *Hic* Med. sec. *honor* duo Vatt. Pal. Pric. Rott. Florent. duo Med. Put. Mazar. tres Petav. Bonon. Pat. Lov.

NOTE

481 *Mancipia*] Non quod Eutropius fuerit servus Ptolemæi, sed quod natus fuerit ex Africa, in qua regnavit Ptolemæus.

482 *Majus*] Majus scelus quam Pharium, seu quod patratum est in Ægypto, quæ Pharia dicitur a Pharo insula Nili.

483 *Pellæis*] Alexandrinis. Alexandria enim urbs Ægypti condita fuit ab Alexandro Pellæ nato.

485 *Nostræ causæ*] Quæ dedecoratur a tam turpi Consule.

486 *Regales notas*] Averte dedecus Imperatoris Arcadii, cujus Aula hoc monstro inficitur.

487 *Recurrit*] Recurrit consulatus, et vos post Eutropium illum gerere sustinebitis?

488 *In crimen euntibus*] Anni qui nominantur a consulibus, dedecorantur tam turpi consule, et nemo deinceps nisi turpis, volet esse consul. Nempe majores dignitates dedecorantur ab hominibus abjectis: et dignitates vel minimæ nobilitantur a

Parce, quater Consul : contagia fascibus oro
 Defendas ignava tuis : neu tradita libris 490
 Nomina, vestitusque meos, quibus omne, quod ambit
 Oceanus, domui, tanta caligine mergi
 Calcarique sinas. Nam quæ jam bella geramus
 Mollibus auspiciis ? quæ jam connubia prolem,
 Vel frugem latura seges ? quid fertile terris, 495
 Quid plenum sterili possit sub Consule nasci ?
 Eunuchi si jura dabunt, legesque tenebunt,
 Ducant pensa viri, mutatoque ordine rerum
 Vivat Amazonio confusa licentia ritu.

scelus : rogo te, ut arceas a fascibus tuis contagionem inertem : neve permittas nomina tot consulum prodita fastis, et vestes meas, quibus superavi id omne, quod Oceanus cingit, sepeliri tantis tenebris, et proteri. Etenim quæ jam faciamus prælia, ducibus effœminatis ? Quæ jam matrimonia paritura sunt sobolem, quæ seges paritura messem ? Quid sæcundum in orbe, quid maturum queat produci sub Consule infœcundo ? Eunuchi si ferent jura, et si moderabuntur leges, viri trahant pensa, et serie rerum conversa, libertas effrænata agat more Amazonum. Quare moror am-

*****

Moret. pr. Oxon. sec. Exc. Gevart. ed. Vicet. honos Exc. Lucens. sec. amor vel honor Reg. Oxon. pr.—489 pater Consul Med. sec. m. pr. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. pater vel quater Oxon. sec. fastibus Tholos.—490 ne tradita duo Med.—491 Nomina Ambr. tert. Pat. m. sec. quod probat Heinsius, qui notat Nomina et fastos conjungere Spartian. in Æl. Vero p. 16. l. 4. Tegmina Exc. Læti. Omnia Pal. Farn. Pric. Exc. Gevart. et Lucens. sec. Ald. Homina Med. tert. Lov. Omnia tres Vatt. Rott. Florent. Med. sec. Oxon. sec. Petav. tert. Mazar. Bonon. ed. Vicet. Carmina vel Crimina Med. quart. Omnia vel Nomina Petav. pr. Leid. pr. Nomina vel Omnia Vat. tert. Pric. vestitusque Lov. conventusque Med. sec. m. pr. restitusque vel conventusque Vat. tert. tuos Med. quart.—492 tanta dñi pro domui tanta Jun. pr.—493 nefas Pat. non quadam Vat. sec. feramus Vat. tert. Rott. Reg. Mazar. ed. Vicet. geremus Petav. tert. inc. Heins. geramus duo Leidd. cum viginti aliis, Exc. Gevart. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm.—494 aut quæ connubia Farn. quæ jam Med. pr. Mazar. Moret. sec. Vat. Livin. connubia Moret. pr.—495 Aut Farn. ed. Vicet. Fel duo Leidd. et septemdecim aliis, Exc. Gevart. Lucens. sec. Ald. item Var. LL. e marg. Parm. frugem Vat. tert. ed. Vicet. fruges Farn. laturus ager quatuor Vatt. Pal. Pric. marg. Isingr. latura seges Mazar. Vat. Livin. latura seges vel laturus ager Vat. pr. Farn.—496 pulchrum Pulm. et Ms. Delrii. poterit Oxon. sec. m. sec. possit sterili Med. quart. principe Pal. Med. pr.—497 tenebant Petav. sec.—498 mutandoque Put. Petav. sec.—499 sistro pro

NOTE

viris magnis. Sic Epaminondas, cum viarium sternendarum cura ipsi contumeliose demandata fuit, ‘ abjectissimum negotium pro amplissimo ornamento expetendum Thebis reddidit.’ Val. Maximus.

491 *Auspiciis*] Olim captabantur

auspicia, seu consulebantur aves, antequam bella gererentur.

498 *Pensa*] Viri trahent pensa, nebunt instar mulierum, si effœminati negotia virilia obire velint.

499 *Amazonio ritu*] Mulieres viris dominabuntur : alii legunt *sistro* ; nec

Quid trahor ulterius? Stilicho, quid vincere differs, 500
 Dum certare pudet? nescis, quod turpior hostis
 Lætitia majore cadit? Piratica Magnum
 Erigit: illustrat servilis laurea Crassum.
 Annuis. Agnosco fremitum, quo palluit Euris,
 Quo Mauri Gildoque ruit. Quid Martia signa 505
 Sollicitas? non est jaculis hastisque petendus:
 Conscia succumbent, audito verberare, terga.
 Ut Scythia post multos rediens exercitus annos,

plius? O Stilicho, quare procrastinus superare, dum erubescis dimicare? An ignoras, quod hostis deformior vincitur cum gaudio majore? Piratica victoria extollit Magnum Pompeium. Laurus servilis nobilitat Crassum. Concedis petita. Cognosco murmur, quod terruit Orientem, quo Mauri et Gildo victi sunt. Quid requiris vexilla Martis? Non hostis aggrediendus est arcubus et cuspidibus: terga hominis conscii dejiciuntur flagro audito, sicut exercitus Scytharum revertens post multos

////////

ritu vet. Gyr. Exc. Lucens. sec.—500 Quid trahor? ulterius Bonon. Stilico Vat. tert. Med. quart. differt Farn. Put. Thuan. duo Petav. differs duo Leidd. et sedecim alii, Exc. Gevart. Lucens. sec. Sched. Gnd. et Var. LL. ed. Antv.—501 Quid certare Med. tert. Dum vel Num certare pudet Vat. pr. certare fugis Oisel. Vat. Livin. fugas Rott. pudet vel fugis Mazar. et Vat. pr. nescit Put. Petav. tert. quam vel quod Med. sec. vilior inc. Heins.—502 cadit Exc. Læti et Lucens. pr. cadet Leid. sec. et viginti alii, item Exc. Gevart. et ed. Vicet.—503 Egerit Jun. pr.—504 Annuis Exc. Lucens. sec. Ha nimis Med. quart. Animus ed. Vicet. At rix agnoscit marg. Isingr. fremitu Ambr. sec. Leid. sec. Exc. Gevart. quem palluit conjiciebat Heinsius ascripto Siliî loco lib. 1. 101. 'Non ille enantis Massylæ palluit iras.' sed postea mutavit sententiam, ut patet: nam ascripserat locum iv. Cons. Hon. 359. 'palescat nostro sine barbaris areu.' palluit Hebrus Oxon. sec. m. sec. Ebrus Pric. Eb^{us} Jun. pr. Hemus et emendatum Hebrus Oxon. pr. Emus et m. sec. Hebrus Reg. cum glossa seq. Hebrus fluvius Thraciæ, ubi Stilico Getas devicit, unde ait Poëta, l. 1. in Rnfîn. 332. 'Quos tamen impavidus contra spumantis ad Hebri Tendis aquas.'—505 gildoque perit Leid. pr. Gildonque Exc. Læti. perit Med. tert. hastis jaculisque Tholos. jaculis hastisque Farn. Ambr. tert.—506 hastis jaculis tres Vatt. Petav. pr. Vat. Livin. jaculisre hastisque Oisel. hostisque Thuan.—507 succumbunt Med. sec. audito nomine Med. tert.—508 per multos Ambr. pr.

NOTÆ

male: σείστρον, ἀπὸ τοῦ σείειν, quater, est crepitaculum æreum, quo Amazones in bello utebantur, et Isidis Sacerdotes in sacris, et Ægyptii etiam in bello: unde Virgilius de Cleopatra: 'patrio vocat agmina sistro.'

502 *Piratica*] Pompeius vicit piratas, Crassus Spartacum aliosque servos, et ambo multam hinc laudem sibi

comparaverunt.

507 *Conscia terga*] Hominis servum se esse conscii.

508 *Ut Scythia*] Scythæ ex Justino, tertia expeditione Asiana, octo annis absunt a conjugibus: hæ servis nubunt, qui armati dominos redeuntes velut advenas finibus prohibent. Scythæ post varia prælia, inopinantibus verbera intentant: adeoque illos per-

Cum sibi servilis pro finibus obvia pubes
 Iret, et arceret dominos tellure reversos,
 Armatam ostensis aciem fudere flagellis.
 Notus ab inceptis ignobile repulit horror
 Vulgus, et adductus sub verbere torpuit ensis.

510

annos, cum jurentus servilis veniret sibi obviam ad confinia regionis, et repelleret dominos redeuntes in terram patriam, flagris monstratis ricerunt turbam armatam: timor expertus deterruit a ceptis multitudinem servorum obscuram, et gladius sublatus ad plagam sub flagro elanguit.

//////////

—509 *Cum sibi* Put. Petav. sec. ed. Parm. *præ finibus* conjiciebat Heins. *funibus* marg. Marcill.—510 *reversos* Ambr. pr.—511 *offensis* Leid. pr. Rott. Oisel. Put. Petav. tert. *ostensis* vel *offensis* Vat. tert. *fudere* vel *trudere* Mazar.—512 *inceptis* Exc. Læti. *incertis* Moret. sec. *incestis* vel *inceptis* Vat. tert. *ignobile* Exc. Lucens. sec. *immobile* Mazar. ed. Vicet.—513 *adductus* Jun. pr. duo Vatt. Med. quart. Florent. m. sec. Reg. Mazar. Petav. pr. Ambr. tert. *abductus* Pal. Vat. sec. Med. pr. et sec. Var. LL. e marg. Parm. *obductus* Ald. *abductis* Rott. *addictus* Med. quart. inc. Heins. Florent. m. sec. Pat. Tholos. Put. Moret. sec. Petav. tert. Exc. Lucens. sec. ed. Parm. et Vicet. item Exc. Schotti, in quibus Gronovius notaverat seqq. *addictus* i. e. *servilis*. *male mutat Barthius*. *abdictus* Bonon. *abjectus* Pric. *addictus* et emendatum *abdictus* Lov. *adstrictus* Thuan. Leid. sec. Exc. Gevart. quod Heinsio placere visum est. *addictus* vel *adstrictus* Ambr. sec. *addictis* vel *adductus* Vat. pr. *abductus* vel *addictus* Vat. tert. *sub pulvere* Rott. Reg. m. pr. Oxon. pr. *verbere* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. *sub verbera* vet. Gyr. et vet. Cod. Petav. teste Heinsio, qui ascripserat, *recte, i. e. imminentibus verberibus*, sic *sub cantum tibiæ* Horat. Od. vii. lib. iii. *sub pectora* quoque apud Valer. Flacc. vi. 603. ex Msto Carrionis, et Stat. ii. Theb. 115. similiter ex Mss. *verbere* vel *pulvere* Vat. tert. Put. *corruit* Med. tert.

NOTÆ

cellunt, ut quos ferro non poterant, metu verberum vincerent: alii occisi, alii capti et cruci affixi. Sic ex Pacato: ' tanta vis conscientiae fuit, ut ab inermibus verterentur armati: et qui obtulerant mortibus pectora, darent terga verberibus.'

513 *Adductus*] Sublatus in plagam ferendam; vel *addictus*, id est, servilis gladius, nam olim quidam nexi in servitutem creditoribus addicebantur: idque petatum est ex ipsis Juris fontibus.

XIX.

CL. CLAUDIANI
IN EUTROPIUM
LIBER II.

PRÆFATIO.

ARGUMENTUM.

ILLUDIT Eutropio, qui ex Consule factus est servus et exul.

QUI modo sublimes rerum flectebat habenas
Patricius, rursum verbera nota timet;
Et solitos tardæ passurus compedis orbes,
In dominos vanas luget abisse minas.

Ille Eutropius Patricius, qui nuper moderabatur imperium altum, metuit iterum flagra experta sibi. Et toleraturus nexus consuctos catenæ lentæ, dolet minationes

////////

In Moret. sec. vocatur *Præfatio Libri secundi in Eutropium*. in Schotti Excerptis vero deest. Excerpta Læti habent sequentia, *Non videtur mihi Prologus, sed Elegia separata, quæ erat inter Epigrammata, hoc in loco posita prope materiam.*—2 *Fabricius* inc. Heins. *rursus* Farn. Med. sec. Ambr. sec. *rursum* dno Leidd. cum triginta aliis, Exc. Gevart. Lucens. sec. ed. Parm. *timet?* Moret. sec.—3 *solidos* Farn. Petav. pr. m. pr. *solius* Jun. pr. *solitus* vel *solitos* Mazar. *solitos* vel *solidos* Ambr. pr. Med. sec. *orbis* Petav. sec. *orbem* Tholos.

NOTE

1 <i>Sublimes habenas</i>] Qui sublimis in alta sede regebat habenas Imperii.	tur, nisi cum vita, ex Cassiodoro: at secus accidit in Eutropio.
2 <i>Patricius</i>] Senatoris instar, in nobilitatem allectus: quæ Patricii dignitas amplissima est, et non fini-	<i>Verbera</i>] Timet verbera servilia, quia factus iterum servus.
	3 <i>Passurus</i>] Passurus catenas, ut

Culmine dejectum vitæ Fortuna priori
 Reddidit, insano jam satiata joco.
 Scindere nunc alia meditatur ligna securi,
 Fascibus et tandem vapulat ipse suis.
 Illatas Consul pœnas se Consule solvit,
 Annus qui trabeas, hic dedit exilium. 10
 Infaustum populis in se quoque vertitur omen.
 Sævit in auctorem prodigosus honos.
 Ablato penitus respirant nomine fasti,
 Maturamque luem sanior aula vomit.

suas inanes in dominos evanuisse. Fortuna jam saturata ludo furioso restituit conditioni primæ Eutropium deturbatum honoribus. Nunc ille apparat cedere ligna bipenni altera, et demum verberatur fascibus suis. Consul luit supplicium irrogatum, se Consule. Hic annus, qui dederat consulatum, dedit exilium. Augurium infortunatum gentibus convertitur etiam in se: dignitas monstrosa furit in auctorem suum. Fasti liberiores sunt, nomine Eutropii eraso omnino, et Regia sanior

—4 *dominos* Put. Pat. Ambr. pr. *domino* unus Ms. *varias* Pal. Med. pr. Lov. m. pr. *abesse* Tholos.—5 *vitæ fortuna priorem* Med. tert. *priorem* Petav. sec. Leid. pr. m. pr.—6 *sociata* Tholos. Lov. m. pr. *loco* Petav. sec.—7 *lingua* Var. LL. ed. Antv.—8 *ille* Rott. Florent. Petav. tert. ed. Vicet. *ipse* duo Leidd. et Oxon. Jun. pr. Lov. Pal. Farn. Pric. Oisel. Moret. sec. et omnes Vatt. Sched. Gnd. Exc. Gevart. nec non Var. LL. ed. Antv.—9 *Illatas* Leid. pr. m. pr. Oxon. pr. Med. tert. *Illicitas* omnes Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. *Illicitus* Barth. *Illicitas* vel *Illatas* Reg. Pric. *Sancitas* conjiciebat Heinsius. *solum pro solvit* Petav. sec.—10 *auxilium* Vat. quart.—11 *Infandum* Moret. sec. *Infaustum* vel *infandum* Exc. Læti. *in se convertitur* Jun. pr.—12 *S'rit* Jun. pr. *auctorem* Med. quart. Exc. Læti. *uctorem* tres Vatt. duo Petav. Lov. Pat. Leid. sec. *honor* tres Vatt. Pal. *honos* Rott. Oisel. Florent. Med. tert. Mazar. Vat. Livin. Jun. pr. Leid. pr. et Oxon.—13 *Ablato* Leid. pr. m. pr. Vat. sec. Med. tert. Petav. tert. duo Ambr. Exc. Gevart. et Lucens. sec. *Oblato* Jun. pr. *Oblito* Petav. sec. *respirant* Med. sec. m. pr.—14 *aula* Vat. pr. Pal. Pat. Med. quart. Exc. Læti. *aura* viginti quin-

NOTE

olim, dum viuctus opus servile faceret: id quod de Eutropio fama loquebatur.

4 *Dominos*] Eutropius factus Consul, ut exstingueret vitæ prioris sordes, suos dominos volebat exstingere: sed nunc dolet minas illas vanas fuisse.

7 *Scindere ligna*] Ut servus vilissimus scindit ligna, sed non hac securi, quam gestabat dum esset consul.

8 *Fascibus*] Verberatur fasciculis ex betulla factis, more cervorum. Aludit ad fasces Consulium.

9 *Consul*] Qui fuit Consul, sentit

easdem pœnas sibi inferri, quas aliis inferebat.

10 *Exilium*] In insulam Cyprum.

11 *Omen*] Consulatus mali ominis, seu monstrosus Eutropio datus, convertitur in se; id est, ipsum Eutropium, quem in servitntem retrahit, retractum expellit: sicque sævit in ipsum auctorem, id est, in ipsum Eutropium auctorem monstrosi consulatus, dum eum gereret.

13 *Respirant fasti*] Quasi gement oppressi nomine Eutropii.

14 *Maturam sanior aula*] Et velut repurgans sese, vomit Eutropium,

Dissimulant socii, conjuratique recedunt; 15
 Procumbunt pariter cum duce tota cohors :
 Non acie victi, non obsidione subacti,
 Ne pereant ritu, quo periere viri.
 Concidit exiguæ dementia vulnere chartæ :
 Confecit sævum litera Martis opus. 20
 Mollis fœminea detruditur arce tyrannus,
 Et thalamo pulsus perdidit imperium.
 Sic juvenis, nutante fide, veterique reducta
 Pellice, desletam linquit amica domum.

eromit pestem putrefactam. Comites ejus mussant, et conspirantes abeunt ; omnis caterva eunuchorum cadit simul cum ductore. Non superati sunt bello, non domiti obsidiis, ne cudent eo more, quo viri occiderunt. Amentia tota cecidit ictu papyri tenuis: epistola implevit laborem crudelem Martis. Tyrannus effeminatus deturbatur ex fastigio muliebri, et expulsus lecto amisit regnum. Ita amasia deserit domum tristem, fidelitate adolescentis amici vacillante, et concubina antiqua

*****

que alii, Exc. Gevart. Lucens. pr. Sched. Gud. Oxon. duo. Jun. Lovan. marg. Isingr. edd. Parm. Vicet. Pulman. item Var. LL. ed. Antv. *aura* vel *aula* Med. pr. Vat. quart. *luit* Pat. *movit* Leid. pr. m. pr. *luit* vel *romit* Put.—16 *Procumbunt* Put. Pat. Lov. m. sec. *Procumbit* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *Procubuit* Oxon. sec. m. sec. in *duce* Vat. pr. Oisel. *cum duce* Leid. pr. *judice* vel *cum duce* Oxon. pr.—17 *aciejuncti* Var. LL. ed. Antv. *nec* Vat. quart. Pal. *non* Leid. pr. Oxon. pr. Florent. duo Med. Lov. Jun. pr. *nec* vel *non* Oxon. sec. *obsidione* Vat. quart. Pat. Ald. Var. LL. e marg. Parm. *seditione* Vatt. quatuor, Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Lov. Leid. sec. *deditione* Exc. Gevart. *seditione* vel *deditione* Reg. Ambr. pr. Moret. pr. *subacti* Moret. sec. *coacti* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *recati* Var. LL. ed. Antv. [*f. reducti*].—18 *Nec pereunt* Vat. pr. Farn. Mazar. Put. *Non pereunt* Oxon. pr. Ambr. sec. inc. Heins. *Ne pereant* vel *Non pereunt* Reg. *remi pro ritu* Pal.—20 *Perfecit* duo Vatt. Petav. pr. Med. quart. *Et fecit* Leid. pr. *Cum fecit* Leid. sec. Farn. Pric. Med. tert. Put. Petav. sec. Reg. m. sec. Pat. Tholos. Lov. Exc. Gevart. *servum* Moret. pr.—21 *demittitur* Med. tert. *arte* Pal. Pric. Rott. Tholos. *arce* duo Leidd. et quindecim alii, Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. Var. I.L. e marg. Parm. *arte* vel *arce* Vat. pr. Med. sec. Reg. *arte tyranni* Petav. tert.—22 *prodidit* Jun. pr.—23 *fluitante* Mazar. Exc. Cod. Rhem. *mutante* Tholos. inc. Heins. Oisel. cum glossa i. e. *mutata. nutante* vel *nutante* Reg. Oxon. pr. *relicta* pro *reducta* Med. tert.—24 *deslet*

NOTÆ

cen vomicam aliquam matram, hoc est, satis putrefactam.

19 *Vulnere*] Dementia Eutropii aliorumque eunuchorum fracta est vulnere sen ictu rescripti Principis ; sicque epistola fecit, quod bellum fecisset, Eutropium ejiciendo. Nempe Gaius seu Gaines infensus Eu-

tropio, et impulsus a Stilichone, petit ab Arcadio, ut sibi iste dedatur. Eutropius fugit in templum tanquam asylum. Inde per promissa educitur : relegatur in Cyprum : post mittitur Chalcedonem, et ibi interficitur.

21 *Arce*] Deturbatur ex fastigio rerum, ad quod vir effeminatus as-

Canitiem largo raram de pulvere turpat, 25
 Et lacrymis rugas implet, anile gemens :
 Suppliciterque pias humilis prostratus ad aras
 Mitigat iratas voce tremente nurus.
 Innumeri glomerantur heri, sibi quisque petentes
 Mancipium solis utile suppliciis. 30
 Quamvis fœdus enim, mentemque obscœnior ore,
 Ira dabit pretium : pœna meretur emi.

revocata. Eutropius deformat cinere multo canos jam paucos, et flens aniliter, replet rugas suas fletibus, et submissus adrolutus religiose ad altaria sacra, mulcet verbis tremulis nurus indignantes. Domini infuiti congregantur, poscentes sibi quisque serrum Eutropium aptum verberibus unis. Nam etsi turpis est, et habet animum turpiorem cultu, furor numerabit pecuniam; supplicium ejus meretur emi.

////////

Petav. tert. *defectam* Lov. *depletam* vel *dilectam* Ambr. pr. *linguit* duo Med. inc. Heins. *liquit* Med. sec. Thuan. Bonon.—25 *Canicienque aram* duo Vatt. *largo raram* duo Med. Put. Petav. pr. Pat. Ambr. sec. Moret. sec. Lov. inc. Heins. Ald. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *raram largo* Vat. pr. Farn. Pric. Rott. Oisel. Vicet. Parm. Isingr. Gryph. Colin. Raphel. *largam raro* Med. sec. Petav. sec. Ambr. sec. Tholos. Exc. Gevart. *raram raro* Vat. quart. Exc. Læti. *large raram* Vat. quint. *largo raram* vel *raro largam* Reg. duo Oxon. *rarus Voss. de pulvere* Vat. Livin. *de abest* Oisel. *sc pulvere* Florent. m. pr. *tam pulvere* Oxon. pr. *jam pulvere* vet. Gyr. Vat. Livin. Leid. pr. Med. tert. *tam* vel *de pulvere* Vat. pr. Reg. *jam* vel *tum* leg. Heins. *turbat* Farn. *carpit* vel *spargit* Med. sec. *carpit* marg. Isingr. *larit* Med. sec. et al. —27 *Suppliciumque* Pat. *Suppliciisque* Vat. quint. *Suppliciterque* vel *Simpliciterque* Put. *substratus* duo Leidd. et Petav. Vat. sec. Farn. Med. tert. Thuan. Bonon. Pat. Moret. sec. inc. Heins. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. *subtractus* Med. sec. *prostratus* vel *substratus* Pric. Put. Oxon. sec. *subsistit* marg. Isingr.—28 *iratus* Var. LL. ed. Antv.—29 *Innumeri* Exc. Læti. *Innumerus* Pat. ed. Vicet. *In numerum* Pric. et vet. Cod. teste Heinsio, qui ascripserat locum Lucani Lib. II. III. ‘In numerum pars magna perit.’ *potentes* Vat. pr.—30 *Mancipii* Rott. *vivere* pro *utile* Ambr. pr. Sched. Gud. *principiis* pro *suppliciis* Rott.—31 *fidus* Mazar. *emi* Pal. *obscurior* Vat. pr.—32 *dabit* Vat. pr. Pal. Farn. *dabit* Reg. Oxon. pr.

NOTE

cenderat. Alii legunt *arte faminea*, quod Eudoxia Augusta ab Eutropio offensa Pulcheriam et Arcadium filio- las in sinu gerens, conquesta sit co- ram Imperatore Arcadio, de istius miseri impudentia; quæ ipsi mina- batur eam se ad suos esse reductu- rum, quod non nisi filias pareret.

27 *Pias aras*] Aras Christiano- rum, ad quas fugerat; et quibus se indignum præstiterat; cum eo ad- duxisset Arcadium, ut vetaret, ne quis ad Ecclesiam confugeret.

28 *Iratus*] Indignantem tale mon- strum.

32 *Ira*] Ira dabit pecuniam, fa-

Quas, spado, nunc terras, aut quem transibis in axem?

Cingeris hinc odiis, inde recessit amor.

Utraque te gemino sub sidere regia damnat: 35

Hesperius nunquam, jam nec Eous eris.

Miror cur, aliis qui pandere fata solebas,

Ad propriam cladem, cæca Sibylla, taces?

Jam tibi nulla videt fallax insomnia Nilus:

Pervigilant vates nec, miserande, tui. 40

Quid soror? audebit tecum conscendere puppem,

Et veniet longum per mare fida comes?

O Eunuche, in quas nunc transgredieris terras, aut quam in regionem? Hinc circumdatis odiis, inde amor abiit. Autæ duæ condonant te, sub duobus Imperatoribus: jam nunquam eris occidentalis, nec Eous. Admiror, cur tu, qui consueveras aperire futura ceteris, silcus in calamitate tua, velut Sibylla muta. Jam Nilus tuus nulla cernit somnia, neque lurioli tui rigilant tibi, o miser. Quil soror tua facit? An audebit ascendere navim tecum, et socia fidelis sequetur per

//////////

Put. m. sec. Bonon. Tholos. Ambr. tert. Lov. tres Petav. inc. Heins. Exc. Ge-
vart. Lucens. sec. Cod. Rhem. Var. LL. e marg. Parm. *dabit vel dabat* Oxon.
sec. *pæna* Exc. Lucens. pr. et Læti. *lingua* ed. Vicet. *pæna* vel *lingua* Exc. Pat.
rec.—33 *Quo spado* Rott. *transibit* duo Vatt. Pric. m. pr. Tholos. Ambr. pr.—
34 *hoc odiis* Jun. pr. *hic odiis* Put. *resistit* Ambr. tert.—35 *te sidere* Med. tert.
sub gemino te sidere Thuan. *regio gemino sub sidere* duo Vat. Pric. *damnat* Jun. pr.
—36 *Hesperium* Vat. pr. m. pr. *nunquam* vel *nasquam* Oxon. sec. *erit* Petav.
tert.—37 *quæ* Thuan. Moret. pr. Oxon. sec. Petav. tert. *facta* Pric. *solebat*
Jun. pr.—38 *tabem* Jun. pr. qui et *tecta* pro *cæca* exhibet. *taces*, sine nota
interrogationis, Exc. Gevart.—39 *jam quia nulla fides fallax ad somnia visus*
Med. tert.—40 *Provigilant* ambo Moret. *Pervigil* aut Vat. sec. *Nec rigilant*
vel *Pervigilant* Oxon. pr. *Nec* vel *Nunc* vel *Pervigilant* Reg. *nec miserande*
Pal. *nunc* Moret. sec. Exc. Gevart. *non* duo Vatt. Farn. Petav. pr. vet. Gyr.
nec vel *nunc* Leid. sec. *jam* Vat. pr. et tert. Leid. pr. Rott. Florent. Mazar.
Put. m. sec. Ambr. sec. *miseranda* Moret. pr. *tibi pro tui* Exc. Lucens. sec.
—41 *Quod* Reg. *Quid?* soror quatuor Vatt. Ambr. sec. qui et *ardebit. te-*
cumne ascendere Ambr. tert. *navem* Vat. quint. *puppin* vet. Gyr. Florent.
Med. sec. et Claver. *puppis* Pric. Oxon. pr.—42 *ceciat* Med. quart. *tecum*

NOTE

cietque ut ematur ipsa pæna; hoc est, homo pæna supplicioque mulctandus.

35 *Utraque regia*] Constantino-politana et Romana.

Gemino sub sidere] Sub Arcadio et Honorio, qui tanquam duo astra Orientem et Occidentem regunt.

37 *Aliis qui pandere fata solebas*] Dum referebat oracula Ægyptiorum.

Delph. et Var. Clas.

Supra lib. i. in Entrop. vs. 312. et 313.

38 *Cæca Sibylla*] Vocat et Eutropium Sibyllam, quod esset vetulæ simillimus.

39 *Insomnia*] Supra lib. i. in Eutrop. vs. 312.

41 *Soror*] Uxor, quam Eutropius habebat ut sororem.

Claud.

2 K

An fortasse toros eunuchi pauperis odit,

Et te nunc inopem dives amare negat ?

Eunuchi jugulum primus secuisse fateris :

45

Sed tamen exemplo non feriere tuo.

Vive pudor fati. En quem tremuere tot urbes !

En cujus populi sustinuerunt jugum !

Direptas quid plangis opes, quas natus habebit ?

Non aliter poteris Principis esse pater.

50

Improbe, quid pulsas muliebribus astra querelis,

Quod tibi sub Cypri littore parta quies ?

Omnia barbarico per te concussa tumultu.

Crede mihi, terra tutius æquor erat.

mare longum ? An forte odit thalamum eunuchi egeni, ipsa locuples, et recusat nunc diligere te egentem ? Tu, o Entropi, confiteris primum te amputasse cervicem eunuchum, attamen non percutieris exemplo tuo. Vire ignominia fatorum. Ecce iste, quem tot urbes timuerunt ! Ecce iste, cujus servitutem tot gentes tulerunt ! Quare fles divitias tuas populas, quas filius tuus possidebit ? Non poteris aliter esse pater Imperatoris. Scelerate, quare feris sidera questibus fœmineis, quod requies parata est tibi sub ora Cypri ? Omnia labe factata sunt per te bellis barbarorum. Crede mihi, mare securius erat tibi, quam terra. Jam non percelles Arme-

~~~~~

pro longum Tholos. *tuta comes* Thuan.—43 *At* Med. sec. *choros* Leid. pr. Jun. pr. Thuan. Ambr. sec.—44 *retat* Med. sec. *fugit* Moret. sec.—45 *primus jugulum* Vat. Livin. Ald. *primis* Var. LL. ed. Antv. *fateris* vel *probaris* Med. sec.—46 *meo* Vat. pr.—48 *En cujus* Exc. Lucens. pr. *Et cujus* Leid. sec. *Eunuchus* ed. Vicet. *Cujus tot* marg. Isingr. *populum* Jun. pr.—49 *Areptas* Jun. pr. *cur plangis* Pat. Ambr. pr. *quid natus* Exc. Læti.—50 *poteris* Jun. pr. Ambr. pr. Tholos.—52 *Quam* Jun. pr. *Quod* Vat. tert. Florent. duo Med. Reg. Thuan. Mazar. duo Ambr. tres Petav. Tholos. Lov. Moret. sec. inc. Heins. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *Et* Leid. pr. *Quæ* Rott. Med. tert. *Quid* duo Vatt. Pal. Farn. Pric. duo Oxon. Ald. Pulm. et al. edit. *sibi* Isingr. Gryph. *tuta* vel *parta* Med. sec.—53 *concessa* Oisel. *confusa* Farn. *percussa* Med. pr. Moret. sec.—54 *Crede tamen* Thuan. *terra* Vat. pr. Oxon. pr. Vat. Livin. *erat* Florent. duo Leidd. et Med. Bonon. Pat. Tholos. Lov. m. pr. Oxon. pr. Vat. Livin. Exc. Gevart. *erit* Vat. sec. Pal. Farn. Put. Reg. Mazar. tres Petav. Ald.—

NOTÆ

46 *Nou feriere*] Nam vita tibi relinquetur, 'Præbeat ut sensum materiemque malis.' Ovidius.

47 *Vire pudor*] Etiam vita tibi concedetur ad te torquendum, et ad fati pudorem.

49 *Natus*] Patricii dicebantur patres Imperatoris. Hinc irridet Entropium patricium, cujus opes possidet Imperator, quem vocat Entropii filium, quod ejus bonis succedat ve-

lut novus hæres et filius. Ceterum exules, et capitali judicio damnati, bona amittebant.

51 *Muliebribus querêlis*] Instar fœminarum.

52 *Cypri*] Sacra Veneri est insula Cypros : et ideo jure homo effœminatus in hanc insulam mittitur.

53 *Barbarico tumultu*] A Barbaris per te accitis, bello excitato.

- Jam non Armenios jaculis terrebis et arcu: 55
 Per campos volucrem non agitabis equum.
 Dilecto caruit Byzantius ore Senatus:
 Curia consiliis æstuat orba tuis.
 Emeritam suspende togam, suspende pharetram:
 Ad Veneris partes ingeniumque redi. 60
 Non bene Gradivo lenonia dextera servit:
 Suscipiet famulum te Cytherea libens.
 Insula læta choris, blandorum mater amorum;
 Nulla pudicitiae cura placere potest.
 Prospectant Paphiæ celsa de rupe puellæ; 65
 Sollicitæ, salvam dum ferat unda ratem.
 Sed vereor, ne te teneant Tritones in alto,
 Lascivas doctum fallere Nereidas:

nios telis et sagittis, non ages equum velocem per agros. Curia Constantinopolitana privata est ore caro Eutropii; Curia fluctuat privata consiliis tuis. Depone vestem functam officio, depone pharetram, et revertere ad factionem artesque Veneris. Manus lenonis non recte famulatur Marti; Venus volens recipit te seruum. Insula est jucunda saltationibus, nutrix amorum tenerorum; nulla cura castitatis potest amari. Virgines Cypricæ aspiciunt ex saxis altis, anxie, donec aqua afferat narim Eutropii incolamem. At timeo, ne Tritones retineant in mari te, peritum decipere Nereides luxuriantes: vel timeo ne iidem venti, qui modo impederunt

*****

55 *jaculo* Put. Pat. *crebresceret* pro *terrebis* et Med. tert.—56 *Et campo* Med. sec. *campum* Jun.—57 *Dilectoque caret* Lov. ex conjectura. *caret in conjiciēbat* Heinsius.—59 *Et retitam* Moret. pr. *pharetras* Med. sec.—60 *ventris partes* Ambr. tert.—61 *lenonis* Moret. sec.—62 *Suscipiat* Vat. quint. Lov. m. pr. dno Petav. Voss. *Incipiet* Jun.—63 *Insula* Jun. pr. Var. LL. ed. Antv. *lecta choris* Reg. m. pr. *blanda* Jun. pr. *choris* vel *thoris* Reg. Oxon. pr.—65 *Casie* pro *Paphiæ* Vat. tert. sc *sese* [de *sede*] Jun. pr. *puppe* dno Vat. Med. tert. *capelle* Vat. tert. m. pr.—66 *celsam* Pat. *deferat* Ambr. pr.—67 *ne te teneant* Med. pr.

NOTÆ

57 *Dilecto*] Ironiciſ, ut et multa alia. *Dilecto ore*, vel caro capite, vel amabili eloquentia Eutropii privatus est Senatus.

Byzantius] Byzantium sen Constantinopolis, urbs maxima ad Bosphorum Thracium.

59 *Emeritam*] Emeritus est miles, qui functus est officio: hinc dicitur *emerita toga*, quæ post officium consulare deponenda est, et sic quodam-

modo officio suo functa est.

Suspende] Eorum more, qui arcus suspendebant, cum futuri erant inutiles.

62 *Cytherea*] Venus ab insula Cytheris, vulgo *Cerigo*.

65 *Paphiæ*] Sic dictæ ab urbe Papho, quæ est in insula Cypro.

67 *Tritones*] Monstra marina, eaque lasciva atque salacia.

- Aut idem cupiant pelago te mergere venti,
 Gildonis nuper qui tenuere fugam. 70
- Incluta captivo memoratur Tabraca Mauro :
 Naufragio Cyprus sit memoranda tuo.
- Vecturum moriens frustra delphina vocabis :
 Ad terram solos devehit ille viros.
- Quisquis adhuc similes eunuchus tendit in actus, 75
 Respiciens Cyprum desinat esse ferox.

effugium Gildonis, tentent te submergere mari. Tabraca illustris prædicatur, Mauro capto. Cyprus sit prædicanda naufragio tuo. Inutiliter implorabis obiens Delphinum portaturum te ; ille portat ad litus viros unos. Quicumque eunuchus vertit se ad facta paria, spectans Cyprum cesset esse crudelis.

////////

Put. Mazar. Pat. Ambr. pr. *teneant ne te quatuor* Vatt. Farn. Rott. Oisel. Vicet. Parm. Junt. Ald. Isingr. Colin. Gryph. *in altum* Lov. Med. sec. *in æquor* Med. quart.—69 *Hac idem* Pric. *cupient* Vat. tert. Med. sec. *rapiant* Med. tert. *demergere* Vat. quint. *jungere vel mergere* Oxon. pr.—70 *Gildoni* Rott. Med. sec. *fidem* Pat.—71 *veneratur* Tholos. *Tabraca* Oxon. pr. *Trabaca* Var. LL. ed. Antv. *Maure vel Mauro* Petav. tert.—72 *fit* Vat. tert. Florent. Petav. tert. duo Oxon.—73 *Venturum* Lov. Tholos. Pric. Med. sec. m. pr. Vat. quart. inc. Heins. tres Petav. totidem Ambr. ed. Vicet. *Vecturum vel Venturum* Reg.—74 *terras* Pal. Pric. Med. pr. *mares* Sched. Gnd. *deos vel viros* Med. sec.—75 *Eunuchus* Leid. pr. Exc. Lucens. sec. *Eunuchi* Leid. sec. et maxima pars Codd. Exc. Læti et Gevart. et ed. Vicet. *Eunuchus vel Eunuchi* Vat. pr. *tendet* inc. Heins. *ad actus* Vat. tert. ed. Parm. *in actus* Leid. sec. cum viginti quatuor aliis, Exc. Lucens. sec. et Gevart. Sched. Gnd.—76 *Respiciat* Rott. Med. sec. *Despiciens* Med. quart.

NOTÆ

69 *Venti*] Amici Romanorum, inimici eorum qui rem Romanam pessumdare volunt.

71 *Tabraca*] Urbs Libyæ, ad quam

deletus est Gildo Maurus.

73 *Delphina*] Ut illum invocavit Arion, et ab eo delatus incolumis.

XX.

CL. CLAUDIANI IN EUTROPIUM LIB. II.

ARGUMENTUM.

EUTROPIUS pellitur, sed sero post tot præsagia. Irridentur decretus ipsi Consulatus, statuæ, uxor, secessus Ancyranus. Bellona et Mars hunc detestantur; Bellona a Marte impulsæ, sub specie conjugis, Targibilum excitat ad monstrum vindicandum. Mox Targibilus, cui Phrygia assignata fuerat, desciscit a Romanis: vastat Phrygiam: dolet Cybele. Eutropius concilium cogit hominum vilium et gulosorum: hortatur ad bella. Leo Eutropii minister, lanificus quondam, armat, pugnat, deletur: plena omnia cladibus et rebellionibus. Omnes vindicem expetunt Stilichonem; ad id invitat illum ipsa Aurora.

MYGDONII cineres, et si quid restat Eoi,
Quod pereat, regni, certæ non augure falso
Prodigii patuere minæ; frustra que peracto
Vulnere monstriferi præsagia discitis anni.

O reliquæ Phrygiæ, et si quid superest Imperii Orientis, quod exerta^{tur}, minationes veræ monstri cognitæ sunt prædictione vera, et plaga facta, cognoscitis

Excerpta Læti inscribunt, CL. CLAUDIANI V. Cl. Liber V. Petav. pr. *Insultatio in Eutropium. Liber de Depositione Eutropii. De depositione Eutropii gratulatur.* et manu recenti Cl. Claudiani Liber II. in Eutropium Eunuchum. in Vat. quarto erat simpliciter, *De Eutropio Consule.* et post *Incipit Epigramma sequentis Libri in Eutropium.* in Vaticano primo ante Prologum legitur in eundem Eutropium liber secundus. dein vero, *Incipit Liber III. in Eutropium.*

1 *Myldoniæ Jun. pr. procres Tholos.*—2 *cum te pro certæ Med. tert.*—3 *parere Jun. pr. peralto Farn.*—4 *mortiferi Jun. pr. Farn. præsagi Jun. pr. discimus Vat. quint. dicitis Pat. Tholos. ed. Vicet. ducitis Farn. Jun. pr. Med. sec. m. pr. Lucens. sec. duscitis vet. Gyr. discitis vel ducitis Oisel.*—

NOTÆ

1 *Mygdonii*] Phrygia, quæ et Mygdonia dicitur: quæ a Targibilo seu Tribigildo devastata fuerat per inertiæ Eutropii.

2 *Non augure falso*] Eventus docuit non eos esse falsos augures, qui,

Eutropio consule monstroso, mala multa eruptura prædicebant.

3 *Frustra*] Discitis id frustra, nam malo occurrendum erat.

4 *Monstriferi anni*] Anni qui Eutropium tulit consulem monstrosum.

Cautior ante tamen violentum navita Corum 5
 Prospicit, et tumidæ subducit vela procellæ.
 Quid juvat errorem mersa jam puppe fateri?
 Quid lacrymæ delicta levant? stant omina vestri
 Consulis: immotis hæsero piacula fati.
 Tunc decuit sentire nefas, tunc ire recentes 10.
 Detersum maculas. Veteri post obruta morbo
 Corpora, Pæonias nequicquam admoveris herbas.
 Ulcera possessis alte suffusa medullis,
 Non levioꝛe manu, ferro sanantur et igni,

inutiliter auguria anni monstrosi. Prius tamen nauta prudentior consulit Corum rapidum, et subtrahit curbas tempestati imminenti. Quid prodest confiteri culpam, nave jam submersa? Quid fletus prosunt peccatis? mala prodigiosa Consulis vestri Entropii remanent: crimina remanent, fatis inconcussis. Tum oportuit persentiscere scelus, tum properare ad eluendam infamiam novam. Post riscera oppressa morbo longo, adhibueris frustra gramina Pæonia: ulcera inflammata profunde in medullis occupatis, curantur ferro et igne, dextra non parcente, ne cicatrix

//////////

5 *Doctior* Moret. pr.—6 *Consulit* Pal. Med. pr. quod placebat Heinsio, qui ascripserat Ovid. l. i. de Art. Am. ‘Consule de gemmis, de tincta murice lana, Consule de facie corporibusque diem.’ et l. i. Fast. ‘Et visam primum consulit augur avem.’ sic *consulere exta* Virgilio. notaverat tamen *prospicere* cum accensativo construi, citans Salmas. ad Hist. Aug. p. 248. *tumidæ* Vat. quart. Pric. Tholos. *tumidæ* vel *timidæ* Reg. Oxon. pr. *producit* Ambr. pr. *carinæ* Vat. sec. m. pr. Pat. *carinæ* vel *procellæ* Pnt. Pat.—7 *errorem* Florent. Reg. Mazar. Oxon. pr. *errores* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. *mensa* Petav. sec. *cum puppe* Oisel.—8 *Quid* vel *Cum* Vat. pr. *dilecta* Jun. pr. *iurant* Pal. Pric. m. sec. duo Med. inc. Heins. Moret. pr. Ambr. sec. Leid. sec. m. sec. Exc. Gevart. *levant* Vat. pr. *relant* Tholos. *lavant* Leid. pr. m. pr. *levant* vel *juvant* Oxon. sec. *omina* vet. Gyr. Vat. Livin. Oxon. sec. ambo Moret. Gesn. et ed. Bipont. *omnia* Oisel. Florent. duo Med. Thuan. Lov. duo Petav. *veri* Florent. Exc. Læti, ed. Parm. *nostri* Farn. Med. quart. inc. Heins. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *vestri* Lov. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm.—10 *vitare nefas* Pat.—11 *lacrimas* Farn. ambo Moret. Var. LL. ed. Antv. *maculas* vel *lacrimas* Oxon. sec. *tunc obruta* Jun. pr. *obluta* Leid. sec. m. pr.—12 *nequaquam* Pnt. *artes* Jun. pr. *herbas* vel *artes* Pric.—13 *Vulnera* Thuan. *Ultra* Pal. Med. pr. *Viscera* Florent. Bonon. *Vulnera* vel *Ulcera* Vat. tert. Pnt. late Moret. sec. *suffossa* Farn. *confusa* Tholos. *rcnenis* Pat. Pnt. m. pr.—14 *Num levioꝛe* Pat. *ferro sanantur* apposite Amnian. l. xvii. p. 103. ed.

NOTÆ

6 *Tumidæ*] Imminenti, mox erupturæ.

8 *Lacrymæ*] Leniunt animum, sed non emendant noxam.

Omina] Mala ominosa, quæ prædicebantur, stant, hærentque; et piacula, seu crimina expianda, remanent.

12 *Pæonias*] Medicas a Pæone, seu Apolline; vel a medico præstante.

13 *Ulcera*] Virgilius: ‘Continuo culpam ferro compesce, priusquam Dira per incautum serpent contagia vulgus.’

14 *Ferro et igni*] Ovidius: ‘Cunc-

Ne noceat frustra mox eruptura cicatrix. 15
 Ad vivum penetrant flammæ, quo funditus humor
 Defluat, et vacuis corrupto sanguine venis
 Arescat fons ille mali. Truncantur et artus,
 Ut liceat reliquis securum degere membris.
 At vos egregie purgatam creditis aulam, 20
 Eutropium si Cypros habet, vindictaque mundi
 Semivir exul erit. Quis vos lustrare valebit
 Oceanus? tantum facinus quæ diluet ætas?

statim emersura obducatur inutiliter. Ignis cum ad vivum, ut humor noxius effluit omnino, et venis purgatis sanguine vitiat, origo illa pestis emittitur. Etiam membra amputantur, ut partes reliquæ possint vivere secure. Sed vos putatis Regiam bene sanatam, si Cyprus teneat Eutropium: et si Eumachus, ultio Orbis, exulat. Quid mare poterit purgare vos? Quæ sæcula eluent tantum scelus? Vix

//////////

Lindenbr. igne Leid. pr. ambo Moret.—15 *Nu* Petav. sec. *noceat* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *coëat* leg. Heins. cum Barthio. *exitura* Vat. quint.—16 *Ad durum* Med. tert. *vinum* Leid. pr. *flammæ penetrant* Jun. pr. *penetrent* Oxon. sec. *qui* Jun. pr. *quo* Pal. Oisel. duo Med. inc. Heins. Mazar. Ambr. sec. Isingr. Var. LL. e marg. Parm. *q* Med. tert. *queistres* Vatt. Farn. Pric. Rott. Moret. sec. Exc. Læti et Gevart. *quis* duo Leidd. Lov. Oxon. sec. Flor. Put. Thuan. Med. quart. Bonon. Pat. Tholos. duo Ambr. tres Petav. Exc. Lucens. pr. edd. Parm. Vicet. Junt. *qs* Var. LL. ed. Antv. *quo vel quis* Vat. pr. Reg. Petav. pr. et Oxon. *defluat humor Funditus* Ambr. pr.—18 *Arescat* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. *Exundet* Oxon. pr. Vat. tert. Oisel. Florent. m. pr. Mazar. Vat. Livin. Exc. Cod. Rhem. *Exundet* vel *Arescat* Vat. pr. Pnt. Reg.—19 *liquidis* Vat. quart. Pric. Petav. pr. m. pr. *securum* Exc. Læti. *secure* ed. Vicet. *seculo* leg. Heins. *vivere* quatuor Vatt. Pal. Farn. *degere* Vat. pr. Reg. Mazar. Vat. Livin. Oxon. pr.—20 *Et vos* Thuan. *traditis* Med. tert.—21 *Cyprus* omnes Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. *Cypros* Med. tert. Exc. Lucens. sec.—22 *erut* Exc. Gevart. *qui* vos duo Vatt. Rott. Oisel. *quid* Med. sec. m. pr. Pat. *non* vos duo Vatt. Med. quart. *nos* Put. Leid. pr. Oxon. sec. Exc. Gevart. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *valebat* Leid. sec. m. pr. Exc. Gevart.—23 *diluât* Vat. quint. *diluit* inc. Heins. *destruct* Farn. *deluct* Var. LL. ed. Antv. in Leid. sec. glossa sequens erat, ‘hoc sumtum est de libro Statii Achilleidos.’

NOTÆ

ta prius tentanda, sed immedicabile vulnus Euse recidendum est, ne pars sincera trahatur.’

15 *Ne noceat*] Alii legunt *coëat*, i. e. ne cicatrix non bene sanata coëat, servetque intus putredinem, quæ mox cum pernicie laborantis erumpat.

20 *Aulam*] Imperium Orientis.

21 *Vindictaque mundi*] Eutropius,

de quo totus Orbis vindictam sumere deberet.

23 *Oceanus*] O populi Orientis, si totam maris aquam insumatis, non poteritis eluere maculam, quam in creando tali Consule suscepistis. Euripides de Oceano, κλύζει πάντα κακά, eluit omnia mala.

Induerat necdum trabeas; mugitus ab alto
 Redditus: infernas rabies arcana cavernas 25
 Vibrat, et alterno configunt culmina lapsu.
 Bacchatus per operta tremor Chalcedona movit,
 Pronus et in geminas nutavit Bosphorus urbes:
 Concurrere freti fauces: radice revulsa
 Vitant instabilem rursus Symplegada nautæ. 30
 Scilicet hæc Stygiæ præmittunt signa sorores,
 Et sibi jam tradi populos hoc Consule gaudent.

Entropius sumserat restem consularem, cum boatus auditus est a Cælo: ira secreta conculit antra Stygia, et montes concurrunt casu alterno. Motus furens per occulta loca terræ quassavit Chalcedonem, et Bosphorus commotus est inter duas urbes. Angustie freti conflixerunt: nautæ effugiunt iterum Symplegades mobiles, fundamentis aculis. Nimirum sorores infernæ spondent hæc, et jam lætantur,

*****

—24 *Inducrant* Put. Bon. Pat. Oxon. sec. *nondum* duo Vatt. Rott. Petav. pr. *trabeas necdum* Pal. Med. pr. *ab alto* vet. Gyr. ed. Parm. et Vicet. *ab axe* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Exc. Læti, Lucens. pr. item Var. LL. e marg. Parm. *axe* vel *alto* Pat.—25 *Redditur* Pat. m. pr. Ambr. tert. *infernas* Vat. pr. Put. Bonon. duo Ambr. Oxon. sec. m. pr. Var. LL. e marg. Parm. Sched. Gud. *inferno* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Exc. Læti. *inferno* vel *infernas* Lov. *Inferiore venit fragor auras ille supernas* Mazar. *rabies audita* Med. sec. *cavernis* Med. tert. *cavernæ* ed. Vicet.—26 *constringunt* Ambr. pr. Sched. Gud. *consurgunt* Med. quart. Mazar. in Med. tert. hic versus deest.—27 *Bacchatur* Reg. Oxon. pr. Petav. pr. *operta* Vat. quint. *opaca* Rott. Med. sec. Tholos. Ambr. pr. *operta* vel *opaca* Petav. tert. *movit* Moret. pr.—28 *Protinus et geminas* Pric. *nutavit* Moret. pr. Lov. Ald. ed. Plantin. *nutabit* Vat. pr. Oisel. *mutabit* Jun. pr. *mutavit* Vat. tert. Farn. Pric. Med. quart. Put. Bonon. Pat. Tholos. Oxon. sec. *Bosporus* Var. LL. ed. Antv. *urbes* Put. Petav. pr. *undas vel urbes* Reg. Oxon. pr.—29 *Occurrere* Pal. Farn. Var. LL. e marg. Parm. *fauces* cum *τελεία στήρυ* Med. sec. Petav. pr. *tel-lure* Reg. *radice* vel *tel-lure* duo Oxon.—30 *Vincant* Med. tert. *rursus* Farn. *russum* Florent. Mazar. Ambr. pr. Vat. Livin. *rursus* vel *russum* Reg. *Symplegade* Pal.—31 *hæc Stygiæ* Vat. pr. duo Ambr. Vat. Livin. et *Stygiæ* duo Leidd. et maxima pars Codd. Exc. Læti, Gevart. et Lucens. pr. ed. Vicet. Ald. Var. LL. e marg. et ed. Antv. *hæc* vel *et* Reg. *signa* Exc. Læti. *fla* Rott. *Stygiî furores* vel *Stygiæ sorores* Pric.—32 *Sed sibi* Farn. Pat. *jam tradi* Rott. Exc. Læti et Lucens. pr. *mox tradi* ed. Vicet. Var. LL.

NOTÆ

26 *Alterno*] Montes, in sese invicem cadentes, configunt alternatim, mutuo illo casu.

27 *Chalcedona*] Urbem e regione Constantinopolis, trans Bosphorum Thracium. Hanc Megarenses condidere, cæcique dicti sunt, quod non potius oppositum littus, in quo est

Constantinopolis, elegerint. Hic celebratum est 'Concilium Chalcedonium.'

28 *Nutavit*] Bosphorus quasi dubitavit, cui se urbi addiceret, an Constantinopoli, an Chalcedoni.

30 *Symplegada*] Vid. lib. de bello Getico vs. 9.

Mox oritur diversa lues: hinc Mulciber ignes
 Sparserat: hinc victa proruperat objice Nereus.
 Hæc flagrant, hæc tecta natant. Quam, Numina, poenam 35
 Servatis sceleri? cujus tot cladibus omen
 Constitit? incumbas utinam, Neptune, tridenti;
 Pollutumque solum toto cum crimine mergas!
 Unam pro mundo Furiis concedimus urbem.
 Utque semel patuit monstris iter, omnia tempus 40
 Nacta suum properant. Nasci tum decolor imber,

gentes dari sibi, sub consule tali. Statim pestis varia prodit: hinc Vulcanus effuderat flammæ: inde Neptunus emergerat obstaculis ruptis; hæc domus ardent, illæ submerguntur. O Dii, quid reservatis supplicium scelerato? Cui homini data suffragia emuntur tot calamitatibus? O Neptune, utinam incubes cum fuscina, et immergas terram purgatam cum scelere toto. Damus furiis urbem unam pro Orbe expiando. Et statim atque via semel aperta est prodigiis, omnia, invento tempore opportuno, festinant exsurgere: tum pluvia sanguinea videtur, et facies

~~~~~

e marg. Parm. hoc ordine Rott. ordine vel consule Med. sec.—33 hic Mulciber Med. tert. hinc vel mox Oxon. sec. Mulcifer Exc. Lucens. sec. ignis Rott. —34 hinc rupto Leid. sec. hic Med. tert. victa Vat. pr. et tert. Oisel. Med. tert. Mazar. Vat. Livin. vincta Exc. Lucens. sec. victo Vat. sec. Pal. Farn. Pric. Rott. Ambr. pr. vincto ed. Parm. rupto Farn. Ald. rapta vet. Gyr. rupto duo Vatt. Ambr. pr. Lov. m. sec. Exc. Pat. rec. rupto vel victo Petav. pr. proruperit Rott. præruperat Thuan. procederat Ambr. pr.—35 Hæc...hæc duo Leidd. et maxima Codd. pars, Exc. Læti, Lucens. sec. Ald. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv.—36 Serrastis Moret. sec. sceleri Vat. Livin. sceleris Ald. et Colin. cujus tot Exc. Lucens. pr. quovis inc. Heins. ed. Vicet. classibus Var. LL. e marg. Parm. fluctibus Rott. unde luctibus rescribi jubet Heins. omne Thuan. omnes Jun. pr.—37 incumbens Rott. ed. Vicet. incubus Exc. Lucens. pr.—38 totum Moret. sec. Oxon. pr. cum toto Oxon. sec. tanto cum Mazar.—39 mundi Lov. m. sec.—40 furiis Ambr. pr. omnia Vat. pr. Farn. Rott. Oisel. omina tres Vatt. Med. pr. Put. Petav. pr. m. sec. Var. LL. e marg. Parm. ora Oxon. pr. omnia Jun. pr.—41 Nauta Var. LL. ed.

NOTÆ

33 *Mulciber ignes*] Ignium eruptio-
 nes inter prodigia recensentur.

34 *Victa objice*] Geminatur i metri causa: *obex* sæpius ponitur in genere Masculeo; at olim dicebatur *hic et hæc obex*: unde apud Plinium, 'Nullæ obices:' et apud Virgilium ipsum, 'Ecce maris magna claudit nos objice pontus.' Sic enim legunt libri meliores.

36 *Sceleri*] Eutropio homini scelerato. Cicero: 'Scelus ac sacrilegium

deprehensum est.' Id est, sceleratus et sacrilegus.

Cujus omen] Cujus consulatus omni-
 nosus, funestus, tantis calamitatibus constitit?

37 *Incumbas*] Applices te terræ
 cum aquis universis.

39 *Unam urbem*] Satis inclementer. Sed Romæ amatores oderant Constantinopolin, quæ non poterat crescere sine detrimento alterius. Virgilius: 'Unum pro multis dabitur

Infantumque novi vultus, et dissona partu

Semina : tum lapidum fletus, armentaque vulgo

Ausa loqui, mediisque feræ se credere muris.

Tum vates sine more rapi, lymphataque passim

45

Pectora terrifici stimulis ignescere Phœbi.

Fac nullos cecinisse Deos : adcone retusi

Quisquam cordis erit, dubitet qui partibus illis

Affore fatalem castrati Consulis annum ?

Sed quam cæcus inest vitiis amor ! omne futurum

50

Despicitur, suadentque brevem præsentia fructum,

Et ruit in vetitum damni secura libido ;

portentosa infantum, et factus dissimiles seminibus. Tum lacrymæ saxorum, et pecora passim ausa loqui, et belluæ audent committere se urbibus mediis : tum rates abripi cœperunt sine exemplo, et corda furiosa undique ardescere cœperunt stimulis Apollinis horribilis. Concede nullos Deos prædisse : an aliquis erit animi tam lebetis, qui post factus illos monstrosos dubitet annum Consulis cinnuchi fore funestum ? At quam cæcatus est amor in peccatis ! futura omnia negliguntur, et præsentia ostendunt voluptatem exiguum, et cupiditas non

////////

Antv. Jun. pr. *Moustra inc.* Heins. Ambr. sec. *properant.* cum τελεία στιγμή Ald. *nasci.* cum τελεία στιγμή omnes Vatt. Farn. Pric. Florent. tres Med. Pnt. Reg. Thuan. Mazar. Pnt. Tholos. tres Petav. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *tunc decolor* duo Vatt. Farn. Rott. Moret. pr. Ambr. sec. Heinsius *discolor* conjicit i. e. *sanguineus*.—42 *dissona vultu* Med. tert.—43 *lapidis* Moret. sec. *tunc lapidum* duo Vatt. Farn. Rott. Moret. pr. Ambr. sec. *fluctus vel fletus* Leid. pr.—45 *Tunc rates* Vat. pr. Farn. Rott. Moret. pr. Mazar. Med. quart. *Tum ed. Vicet. sine lege* Med. tert. *lege vel more* Reg. *semota loqui vel sine more rapi* Med. sec. *passis inc.* Heins.—46 *terrificis* Med. quart. Jun. pr. Var. LL. ed. Antv. *sacrifici* Exc. Læti. *terrifici* duo Leidd. et plurima pars Codd. Exc. Gevart. Lucens. sec. Sched. Gnd. Var. LL. e marg. Parm. Valer. Flacc. l. i. vs. 29. ‘*pecundumque per aras Terrifici monitus iterant.*’ *facifici* ed. Vicet. *fatifici* Parm.—47 *recinisse* Pal. *recidissee* Var. LL. ed. Antv. *retusi inc.* Heins. Exc. Lucens. sec. *recusi* Leid. pr. Oisel. *remissi* Moret. pr. *retrusi* Vat. tert. Florent. duo Med.—48 *Quisquis* Farn. *erat* Moret. pr. *erit vel erat* Reg. *dubitat* Oxon. pr. *dubitet quis* Rott. unde quin leg. Heins. *ne* Jun. pr.—49 *castrati* Thuan. *castrati fatalem* Mazar.—50 *Sed quia* Oisel. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm.—51 *Respicitur* Leid. sec. m. pr. Exc. Gevart. *prasagia* Pat. m. sec. *prasagia vel suffragia* Pnt. *prasentia vel prasagia* Vat. pr. et tert. *finem* Moret. pr.—52 *Irruit* Var. LL.

NOTÆ

caput.’ Sic imminetia Reip. mala una aliqua victima se redimere atque avertere posse putabant.

45 *Sine more*] Sine exemplo, præter usum communem. Virgilius : ‘Et raptas sine more Sabinas.’

50 *Quam cæcus*] Quam cæci sunt

homines in amandis vitiis ! Hæc amant, hæc fovent, et modo spes præsentis alicujus utilitatis affulgeat, futura omnia mala despiciunt.

52 *Damni secura*] Virgilius : ‘Securus amorum Germanæ,’ &c.

Libido] Cupiditas hominum cæcata

Dum mora supplicii lucro, serumque, quod instat,
 Creditur. Haud equidem contra tot signa Camillo
 Detulerim fascēs, ne dum (pro sexus!) inertī 55
 Mancipio, cui (cuncta licet responsa juberent,
 Hortantesque licet sponderent prospera Divi)
 Turpe fuit cessisse viros. Exquirite retro
 Crimina, continui lectis annalibus ævi:
 Prisca recensitis evolvite sæcula fastis: 60
 Quid senis infandi Capræ, quid scena Neronis
 Tale ferunt? spado Romuleo succinctus amictu
 Sedit in Augustis laribus: vulgata patebat
 Aula salutantum studiis: huc plebe Senatus
 Permixa, trepidique duces, omnisque potestas 65
 Confluit: advolvi genibus, contingere dextram

solicita; dum credunt de peste lucrari pœnam cunctatione, et putant remotum id, quod impendit. Non equidem contra tot prodigia dedissem consulatum vel Camillo, longe minus (pro sexus!) serro ignaro; cui indecorum fuit viros cedere, quamvis omnia oracula imperarent, et quamvis Dii exhortantes promitterent res secundas. Historiis perlectis, investigate scelera sæculorum omnium prætoriorum, percurrite ætates antiquas fastis evolutis: quid simile producant Capræ senis obscœni Tiberii, quid theatrum Neronis? Eunuchus ornatus recte Romulea consedit in palatio Imperatoris. Regia promiscue aperiebatur officiis salutantum: senatus plebecula mixta, et ductores timidi, et magistratus omnes conveniunt. Cæperunt procidere

~~~~~

e marg. Parm.—53 *supplicii*que Vat. pr. Oisel. *letho* Rott. *lucro* est Ambr. pr. Ms. Pulm.—54 *haud unquam* Moret. pr.—55 *Detulerim* Vat. Livin. *Detulerant* Ald. Var. LL. e marg. Parm. *ne*dum Exc. Lucens. pr. *ne*dum Vat. tert. Pnt. Ambr. pr. Tholos. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *pro sexus* Vat. pr. Petav. tert. *inertis* Petav. sec.—56 *sibi cuncta* Petav. sec. *certa* conjiciebat Heins. *jubuntur* Jun. pr.—57 *duri* pro *Diri* Jun. pr. Med. sec.—58 *deos c. viros* Vat. pr. *cessasse* Jun. pr. *viris* Med. sec.—59 *Carmina* Moret. sec. m. pr. Exc. Læti. *longis annalibus* Exc. Pat. rcc. *anni* Vat. quint. Flor. Reg. Oxon. pr.—60 *evolvunt* Pal. Med. pr. *scelera* Vicet.—61 *infantis* Farn. *infandæ* Pric. *certa Neronis* Rott. *cæna* Med. sec. m. pr. Jun. pr. Oxon. pr.—62 *fremit* Jun. pr. *refert* vetus liber, Ms. Pulm.—63 *angustis* Thuan. Mazar. Petav. sec.—64 *salutandum* Florent. *hinc plebe* Farn. Sched. Gud. *ac plebe* Vat. pr. Reg. Oxon. pr.—65 *urbis*que potestas Moret. pr.—66 *advolvit* Vat. sec. Rott. Med.

NOTE

specie boni præsentis, non sollicita de futuro, fertur in vetitum; sperat se posse lucrari et evitare cunctando supplicium; aut quæ imminet, longe abesse putat.

55 *Pro sexus*] Pro sexus virorum!

talia sinitis?

61 *Capræ*] Insula ad oras Campaniæ, secessu Tiberii infamis, et vitiis infandis turpificata.

Scena] Theatrum Neronis, monstris famosum. Alludit forte ad Sporum,

Ambitus, et votum deformibus oscula rugis
 Figere. Præsidium legum, genitorque vocatur
 Principis, et famulum dignatur Regia patrem.
 Posteritas, admitte fidem. Monumenta petuntur 70
 Dedecoris, multisque gemunt incudibus æra
 Formatura nefas : hæc iudicis, illa togati,
 Hæc nitet armati species : numerosus ubique
 Fulget eques : præfert eunuchi Curia vultus.
 Ac veluti caveant, ne quo consistere virtus 75
 Possit pura loco, cunctas hoc ore laborant

ad genua, ambientes osculari manum, et candidati osculo constringere rugas turpes. Appellatur columnen legum, et pater Imperatoris, et aula dignatur serrum patrem! Nepotes, an adhibebitis fidem? Pignora ignominia comparantur, et ara effictura statuum nefandam resonant sub incudibus plurimis: hæc effigies Eutropii iudicis micat, illa togati, hæc armati. Eques multus splendet undique: Senatus ostentat imaginem eunuchi, et quasi metuerent, ne qua in parte virtus pura queat stare, co-

////////

quart. Pnt. Moret. sec. Oxon. sec. ed. Vicet. *contingere dextra* Petav. sec. *contexere* Rott. *contingere vel contexere* Med. sec. *contingere vel conjungere* Moret. sec.—68 *Jungere* Ambr. sec. *legis* Jun. pr. *Princeps* idem Jun. *Rubinius* in Epist. ad Heins. data ascripserat locum Philostorgii xi. 4. de Eutropio. *Καὶ τὴν Λυσιπὼν πατὴρ ὁ εὐνοῦχος βασιλέως, ὁ μὴδὲ τὸν τυχόντα παῖδα φῦναι δυνάμενος.*—70 *ad monumenta parantur* conjiciebat Heins.—71 *multisque* Jun. pr. *multisque* Leid. sec. m. sec. *multis regemunt* Ambr. sec. inc. Heins.—72 *hinc iudicis, inde togati* Moret. pr. *his iudicis ora togati, His nitet* conjiciebat Heins.—73 *Hinc nitet* Moret. pr. *Hæc nitet* triginta Codd. Exc. Lucens. sec. et Var. LL. e marg. Parm. *inique pro ubique* Jun. pr.—74 *profert* Leid. pr. *præsunt* Thuan. *perfert* leg. Heins.—75 *consistere possit* Virtus Pal. Med. pr. Ambr. pr. inc. Heins. *considere* Rott. *considere vel consistere* Med. sec.—76 *plura loco* Oisel. Ambr. sec. *plura nefas* Rott. *pulchra loco* Med. tert. *tuta* Pat. m. sec. *tura* Var. LL. ed. Antv. m. pr. *nefas vel loco* Med. sec. *hic ore* Med. tert.

NOTÆ

quem Nero transformare voluit in feminam: vel ad ipsum Neronem, qui melior auriga, quam Imperator; quique tot monstrosas libidines excoGITAVIT.

67 *Ambitus*] Homines ambientes contingunt dextram Eutropii, prensantque more candidatorum.

Votum] Homines votentes, desiderantes, candidati, et ad dignitatem aliquam se evehi ardent.

68 *Figere*] Ut constringendo osculandoque fortius hominem, majora darent amicitia signa.

Genitor] Eutropius Patricius; et

Patricii vocabantur patres Principis; ut dictum est in Prologo hujus libri.

70 *Monumenta dedecoris*] In Eutropii honorem comparentur effigies, statuae, picturae, et alia monumenta, quæ decorant viros, sed dedecorant Eutropium, eosque qui ista huic discernunt.

71 *Æra*] Simulacra ex ære et ex marmore decreta sunt Eutropio.

74 *Eques*] Eutropius effictus ut eques, fulget ubique; hoc est, habet multas statuas equestres.

Curia] Senatus ostentat imaginem

Incestare vias. Maneant immota, precamur,
 Certaue perpetui sint argumenta pudoris.
 Subter adulantes tituli, nimiaeque leguntur
 Vel maribus laudes : claro quod nobilis ortu 80
 (Cum vivant domini), quod maxima praelia solus
 Impleat, (et patitur miles ?) quod tertius urbis
 Conditor : (hoc Byzas, Constantinusque videbunt ?)
 Inter quæ tumidus leno producere cœnas

nantur polluere vias omnes hac facie. Oramus ut simulacra ista remaneant inconcussa, et extant signa indubitata infamiae sempiternæ. Subter inscriptiones blandientes, et laudes immodicæ etiam pro viris, notantur; puta quod illustris sit Eutropius origine spectata, cum Domini ejus vivant adhuc; quod unus perficiat certamina magna, et miles pugnet? quod tertius conditor urbis. Hoc Byzas et Constantinus aspicient? Inter quæ leno superbus solet trahere convivium in diem,

////////

hæc ora ed. Vicet. *hoc ære* duo Vatt. Florent. tres Med. Petav. pr. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. *hoc ore* duo Leidd. et viginti alii, Exc. Læti, Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv.—77 *Instaurare* Oisel. Mazar. Exc. Cod. Rhem. *Incestare* vel *Instaurare* Vat. pr. non nota Put. *precantur* Vat. quint.—78 *Cætera perpetui* Pat. sunt Pal. Med. pr. Petav. sec. inc. Heins. *furoris* Rott. *doloris* vel *pudoris* Florent. *furoris* vel *pudoris* Med. sec.—79 *Subtus* Vat. sec. Moret. pr. Ambr. sec. Var. LL. e marg. Parm. *adulantis* Exc. Gevart. *adorantes* Pat. *nimumque* Jun. pr.—80 *Vel maribus* vel *Ut maribus* Reg. *quid nobilis* Exc. Læti.—81 *Conjurant* Thuan. Var. LL. ed. Antv. m. pr. *Cou-
 vivant* Put. Petav. sec. Ambr. pr. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. m. sec. *Cum vivant* duo Leidd. et viginti alii, Exc. Gevart. Lucens. sec. et Cod. Rhem. Var. LL. e marg. Parm. *Cum vivam* Oisel. *Convivat* vel *Uniant* inc. Heins. *dominis* Vat. Livin.—82 *patrum* duo Vatt. Pal. Farn. Med. pr. Thuan. Petav. pr. *patitur* duo Leidd. et octodecim alii, Exc. Schott. Gevart. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. *pariter* vel *patrum* Pric. *patitur* vel *patriæ* Med. sec. *qui* Exc. Læti. *quem* Med. tert. *conditor urbis* Tertius Ambr. pr. *orbis* Mazar. Pat. Leid. pr. m. pr. *urbis* vel *orbis* Ambr. sec.—83 *hæc* duo Vatt. Farn. Pric. Petav. pr. Moret. sec. *hinc* Thuan. *videbis* Pat. atque ita conjiciebat Heins.—84 *que* Reg. *quos* Rott. inc. Heins. duo

NOTÆ

eunuchi depictam inter virorum consularium imagines.

78 *Pudoris*] Dedecoris et ignavia eorum, qui talia servo Eutropio de-
 creverunt.

79 *Subter*] In basi statnarum inscripti sunt tituli in laudem Eutropii, sed quæ assentationem servilem arguant.

81 *Cum vivant domini*] Claverius legit, *conviva et Domini*, id est, Imperatoris, quasi Eutropium mensæ honore dignatus sit: qui summus est honor. Virg. 'Tu das epulis accumbere di-

vum.' Quin et servus liber fiebat, si dominus cum mensæ suæ adhiberet.

82 *Impleat*] Quæ summa laus est præstantissimi Imperatoris, et Ducis et militis munus implere. Et hæc laus tribuatur et eunuchis et servo! Quo non grassatur adulation? Recte quidem ille Philosophus, inter animalia fera, tyrannus; inter mitia, adulator pessimus.

Tertius conditor] Primus Romulus, secundus Camillus, tertius Eutropius. Comparationem lepidam!

83 *Byzas*] Heros nobilis conditor

In lucem, foetere mero, dispergere plausum . . . 85
 Emturas in vulgus opes, totosque theatri
 Indulgere dies, alieni prodigus auri.

At soror, et, si quid portentis creditur, uxor,
 Mulcebat matres epulis, et more pudicæ
 Conjugis eunuchi celebrabat vota mariti. 90
 Hanc amat, hanc summa de re, vel pace vel armis,
 Consulit; huic curas et clausa palatia mandat,
 Cen stabulum vacuamque domum. Sic magna tueri
 Regna nihil? patiensque jugi deluditur orbis?

Mitior alternum Zephyri jam bruma teporem 95
 Senserat, et primi laxabant germina flores.

male olere vino, spargere in populum divitias, emturas favorem popularem, et profundens opes alienas, solet tacare theatri per dies totos. Sed soror, et si qua fides adhiberetur monstris, eadem conjux Eutropii, deliniebat matres convivii, et instar uxoris castæ peragebat honores rotiros eunuchi conjugis. Diligit hanc, consultat hanc de negotiis magnis, vel in pace, vel in bello; committit huic curas suas, et Regiam clausam, sicut præsepia, et Aulam inanem. Itane nihil est regere imperia? Itane mundus tolerans servitutis illuditur? Jam hyems lenior experta erat calorem

*****

Med. Thuan. Mazar. Ambr. sec. Moret. sec. *quæ* vel *quos* Pric. Florent. *tumidus leno* Moret. pr. Ald. *leno tumidus* Reg. *cænas*. cum *τελεία στυγῆ* Moret. pr. Heinsius ascripserat, sic 'in lucem potare' Histor. Ang. p. 46. l. XL. et 'trahere cenam in noctem' p. 36. l. xxxix.—85 *fecere* Var. LL. Antv. m. pr. *plaustrum* Leid. pr. m. pr. Jun. pr. Oxon. sec. Rott. Oisel. m. sec. Med. tert. Put. m. pr. duo Petav. Bonon. Pat. m. pr. Lov. m. pr. et emendatum *plapsum* Exc. Gevart. *plusu* Petav. pr. Ambr. sec. ed. Vicet. Var. LL. c marg. Parm. *plausum* vel *plaustrum* Reg.—86 *Itūras* Vat. tert. *totisque* Petav. tert.—88 *portenti* Petav. sec. *portenti* vel *portentis* Reg.—89 *Mulcebant* Vat. tert. *cænis* Jun. pr. *matris epulas* Oxon. sec. et in ore Lov. m. pr.—91 *de re summa* Jun. pr.—92 *hæc curas* Put. m. pr. *curas* vel *ceras* Vat. pr. *curas* vel *caussas* Med. sec. *clusa* Exc. Læti.—93 *viduamque* duo Vatt. Pric. Petav. pr. Exc. Pat. rec. *vacuamque* vel *viduamque* Reg. Oxon. pr.—94 *niti* pro *nihil* ed. Vi. cet. *nihil* vel *putat* Exc. Læti.—95 *Zephyris* Vat. sec. Pal. Med. pr. Mazar. Lov.—96 *germina* Vat. pr. inc. Heins. Exc. Læti et Lucens. pr. *gramina*

NOTÆ

Byzantii, quod ante *Ligos* vocabatur. Constantinus Imperator sedem posuit Byzantii, et suo nomine Constantino-
 polin appellavit.

85 *Fætere mero*, &c.] Martialis: 'Nocturno fætere mero qui credit Acerram, Fallitur; in lucem semper Acerra bibit.'

89 *Matres*] Fæminas illustres demulcebat epulis a marito suo in hono-

rem Deorum ex voto peractis.

93 *Ceu stabulum*] Pro dedecus! Committit Aulam uxori, quasi committeret curam stabuli, aut domus, in qua nemo degeret: vel committit palatia seu magnificas suas domos, quæ vacuæ sunt filiis seu hæredibus.

95 *Alternum*] Teporem Zephyri redeuntem alternis vicibus.

Jamque iter in gremio pacis solenne parabant
 Ad muros, Ancyra, tuos, auctore repertum
 Eutropio, pelagi ne tædia longa subirent,
 Sed vaga lascivis flueret discursibus ætas. 100
 Unde tamen tanta sublimes mole redibant,
 Ceu vinctos traherent Medos, Indumque bibissent.
 Ecce autem flavis Gradivus ab usque Gelonis
 Arva cruentato repetebat Thracia curru.

redeuntem Favonii, et germina trudebant flores primos. Jamque in sinu pacis accingebant facere viam solennem ad mania tua, o Ancyra, viam excogitatam ab Eutropio inceptore, ne fastidia longa maris incommodarent, sed ætas vagabunda elaberetur mutationibus gratis: unde tamen revertebantur superbi tanto apparatu, quasi adducerent Medos captivos, et exhausissent Indum. Ecce autem Mars ab usque Gelonis fluentibus, redibat in agros Thraciæ, rectus curru sanguineo.

//////////

Leid. pr. et septemdecim alii, et ed. Vicet. *germina* vel *gramina* Put.—97 *in genio* Tholos. *e gremio* Vat. pr. Oisel. *paucis* vet. Gyr. Leid. sec. m. pr. Bonon. Tholos. Med. quart. Exc. Lucens. sec.—98 *Ancyra* Vat. pr. vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. *Ancyrra* Med. tert. *Ansyra* Exc. Cod. Rhem. *Amphisa* Jun. pr. *Amphira* Leid. pr. Put. Thuan. Mazar. Var. LL. e marg. Parm. *Amphira* Leid. sec. et viginti quinque Codd. Exc. Gevart. *Afsira* Oisel. *Amphira* Var. LL. ed. Antv. *actore* Leid. sec. duo Vatt. et Med. Pal. inc. Heins. duo Petav. et Ambr. Bonon. Tholos. Lov. Moret. sec. Oxon. sec. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv.—100 *discursibus* Oisel. *decursibus* Farn. Florent. Petav. sec. *ætas* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Put. Pat. Tholos. *æstas* duo Leid. cum duodecim aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. *atav* vel *æstæ* Vat. pr. Rott. Reg. Petav. tert. Lov.—101 *mole* Vat. pr. et sec. Pric. Rott. duo Leidd. Oxon. sec. inc. Heins. Put. Mazar. tres Petav. quatuor Med. Bonon. Pat. Tholos. Lov. tres Ambr. Exc. Gevart. Læti et Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. Ald. item Var. ed. Antv. *laude* Vat. tert. Farn. *mole* vel *laude* Reg. *redirent* Petav. tert. m. sec.—102 *victos* tres Vatt. Pal. Med. pr. Thuan. Moret. sec. ed. Vicet. *vinctos* Exc. Lucens. pr. *victos* vel *vinctos* Reg. *Medios* Oxon. sec. *Indumque* Vat. pr. inc. Heins. Reg. duo Petav. Exc. Læti et Lucens. pr. *Indosque* Med. tert. *Tigrinque* Moret. pr. *Nilumque* Leid. pr. Vat. sec. Pal. duo Med. Thuan. Put. m. sec. Tholos. duo Ambr. Jun. pr. Moret. sec. ed. Vicet. *Indumque* vel *Nilumque* Lov. *subissent* Oisel.—103 *adusque* Reg. Jun. pr.—104 *repetebant* Vat. pr.

NOTE

97 *Solenne*] Quod fit singulis annis. Unde a quibusdam *solenne*, quasi quod fit solo anno.

98 *Ancyra*] Duæ sunt Ancyrae, altera in Phrygia; altera in Galatia, dicta Ancyra ab anchoris navium a Mithridate captarum; ἄγκυρα, *anchora*.

Repertum] Entropius, deliciarum artifex, auctor fuit, ut voluptatis causa in urbe Ancyra æstas ageretur; sicque æstas, his velut discursibus ac mutationibus lenius jucundiusque

fluere.

99 *Pelagi tædia*] Ne mare incommodum foret Constantinopoli manentibus.

100 *Vaga atas*] Quæ velut vagabunda est, dum alius et alius subinde locus amœnior mutatur.

103 *Gelonis*] Gelones vel Geloni, populi sunt interioris Scythiæ, iique bellicosi, Martique cari.

104 *Thraciæ*] Ibi natus creditur Mars, ob gentis ferociam.

Subsidunt Pangaea rotis, altæque sonoro 105
 Stridunt axe nives: ut vertice constitit Hæmi,
 Fœmineasque togas pressis conspexit habenis,
 Subrisit crudele pater, cristisque micantem
 Quassabat galeam, tunc implacabile numen
 Bellonam alloquitur, quæ sanguine sordida vestem 110
 Illyricis pingues pectebat stragibus hydros:
 Necdum mollitiæ necdum, germana, mederi
 Possumus Eoæ? nunquam corrupta rigescent
 Sæcula? Cappadocum tepidis Argæus acervis

Mons Pangæus deprimit se sub rotis, et nives profundæ gemunt sub axe sonanti. Statim atque stetit in culmine Hæmi, et loris compressis, videt vestes muliebres; pater Mars subrisit atrociter, et concutiebat cassidem fulgentem jubeis. Tunc affatur Bellonam Deam inexorabilem, quæ fadata cruore depectebat colubros saginatos cædibus Illyriæ: Nondum adhuc, o soror, nondum valeamus reprimere luxum Orientis? Sæcula depravata nunquam severiora fient? Argæus fumat cumulis calidis

//////////

Bactria Mazar. cursu Leid. pr. et octo alii, item Exc. Cod. Rhem.—105 *Plan-gæa* Exc. Gevart. *alteque* Reg. Thuan. Mazar. tres Petav.—106 *ut vertice* Vat. Livin. Med. sec. Exc. Lucens. sec. et Leid. sec. Vat. sec. Pal. Put. duo Petav. tres Med. Tholos. duo Ambr. Bonon. Lov. Var. LL. e marg. Parm. Ald. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *ut vel et* Vat. pr. *ut vel qui* Florent.—107 *compressit* Farn. Put. Pat. m. pr. Oxon. sec. *concutit* Lov. m. pr. *complevit* Exc. Cod. Rhem.—108 *Subsidit* Oxon. pr. *tristisque* Farn. Pric. Rot. *cristisque* Leid. pr. Oxon. pr. Jun. pr. Pal. inc. Heins. Thuan. Mazar. Petav. pr. Moret. et Ambr. pr. vet. Gyr. Vat. Livin. Med. tert. et omnes Vatt. Sched. Gud. Exc. Læti. *cristisque* vel *tristisque* Reg.—109 *Quassarit* duo Vatt. Farn. Oisel. Med. tert. Vat. Livin. item Claver. ex ed. Raphel. et sic Isingr. *Quassabat* duo Leidd. cum viginti aliis, Exc. Lucens. pr. Sched. Gud. Var. LL. e marg. Parm. Ald. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *Concussit* Moret. pr. quod placere videtur Heinsio, qui ascripserat: sic Ovid. ‘Concutiens illustre caput.’ *impacabile* Pric.—110 *Bellonem* Florent. *Bellona* Jun. Var. LL. ed. Antv. *aggreditur* Mazar.—111 *pinguis* Petav. sec. *pinguis plectebat* Var. LL. ed. Antv. *cladibus* edd. vet. *pectebat* Exc. Lacti. *spectabat* Oisel. Med. tert. Mazar. *pectebat* vel *pascubat* Ambr. sec. *spectabat* vel *placabat* Vat. pr. *vertice crines* Jun. pr. *stragibus* duo Leidd. et omnes melioris notæ Codd. Exc. Gevart. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. Sched. Gud. *angues* Ambr. sec.—112 *Nondum* Petav. pr. *mollitiem* ed. Vicet. et Parm. *videri* Jun. pr. *Eoæ?* cum signo interrogandi, Moret. pr. duo Ambr.—113 *necdum corrupta* inc. Heins. *rigescunt* Pric. Bonon. Pat. Ambr. pr. *rigescunt* Ambr. sec. *pigescunt* Vat. tert.—114 *Sæcula?* cum interrogandi nota, Florent. Moret. pr.

NOTÆ

105 *Pangæa...Hæmi*] Sunt montes Thraciæ.

107 *Fœmineas*] Delicatas, quas gerebat effeminatus Eutropius.

111 *Illyricis*] Illyria est regio ad oras maris Adriatici, sed tunc fœda stragibus, quas Gothi edebant.

112 *Mollitiæ*] Semper molliores ex-

titerant populi Orientis. Lucanus: ‘emollit gentes clementia cæli.’

113 *Rigescunt*] Virilem severitatem induent.

114 *Argæus*] Mons altissimus Cappadociæ, ex Strab. *Orontes* vero est fluvius Cælesyriæ, et Syriæ. De hoc fluvio jam sæpe dictum est.

Æstuat : infelix etiamnum pallet Orontes. 115
 Dum pereunt, meminere mali : si corda parumper
 Respirare sinas, nullo tot funera sensu
 Prætereunt, tantique levis jactura cruoris :
 Aspicias obscœnum facinus ? quid crinibus ora
 Protegis ? en quales sese diffundit in actus 120
 Parva quies ! quantum nocuerunt otia ferri !
 Qui caruit bellis, eunucho traditur, annus.
 Actum de trabeis esset, si partibus una
 Mens foret Hesperii : rueret derisa vetustas,
 Nullaque calcati starent vestigia juris, 125
 Ni memor imperii Stilichon, morumque priorum
 Turpe relegasset defenso a Tybride nomen,

Cappadocum cæsorum ; Orontes infortunatus etiam nunc timet. Recordantur tantum cladium, dum sentiunt eas. Si permittas pectora eorum respirare tantisper, tot cædes evanescent absque ullo sensu, et damna sanguinis tenti levia sunt. An vides scelus turpe ? Quare velas faciem tuam capillis ? En qualia in factis requies modica luxuriat ! Quantum obest cessatio armorum ! Annus expers prætorum datur regendus eunucho. Trabæ periissent, si animus idem fuisset Aulæ Occidentis : antiquitas illusa eaderet, et nulla remanerent signa legum contentarum, nisi Stilicho memor majestatis, et morum priscorum, expulisset longe a Tybride

duo Ambr. *Secula Cappadocum ?* Vat. sec. Put. *scelera* Vicet. *trepidus* Med. quart. *Argæus* f. *Ægæus* ed. Parm. ex conjectura.—115 *etiamnum* tres Vatt. Pal. Farn. Ald. Vicet. et al. *etiamnum* Oxon. pr. *etiamnon* Vat. tert. Reg. Ambr. sec. *Euntes* Jun. pr.—116 *sed corda* Vat. quint.—117 *sinam* Moret. pr.—118 *Prætereant* conjiciebat Heins. *antiqua* Vat. Livin. *tantique* vel *antiqua* Vat. pr. et tert.—119 *Adspicias* vel *Respicias* Vat. pr. *quid protegis ora* Crinibus Med. quart.—120 *en quales* duo Leidd. duo Ambr. ambo Moret. tres Med. totidem Petav. Oxon. pr. Pat. Lov. Tholos. Mazar. Reg. Put. Thuan. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *heu quales* vulgo. *diffundit* Vat. pr. et sec. Pal. Farn. Rott. Oisel. *defundit* Put. Lov. *descendit* Ambr. tert. *diffudit* Jun. pr. Vat. Livin. *diffundit* Vat. tert. Prie. Petav. pr. Moret. sec. atque ita legebat Heinsius. *artus* Vat. tert. Rott. Put. m. sec. Reg. m. pr.—121 *Prima* Leid. sec. m. sec. Exc. Gevart. *Præra* Med. quart. *secula ferri* Put. m. pr. *fœdera* Pat. m. pr. *otia* vel *secula* Vat. pr. *mundo* Ambr. pr. *ferro* conjiciebat Heins.—122 *Quid* Farn.—123 *Auctum* Jun. pr. *de patribus esset. si patribus* Vat. tert.—124 *delusa* Ambr. pr. *diversa* Med. tert. *decepta* Vat. quint. *detrusa* Jun. pr. *delusa* vel *derisa* Vat. quart.—125 *uris* Var. LL. ed. Antv.—126 *Ne* Tholos. *Stilico* Vat. sec. *Stilichon* Exc. Læti. *morisque* Thuan. *morumque* omnes Vatt. Farn. *morum* Mazar.—127 *defenso a Thybride* Vat. pr. et tert. Oisel. Put. Reg. Mazar. Jun. Oxon. et Leid. pr. *defensa a Tibride* Raphael. *defenso Thybride* Leid. sec. Lov. Oxon.

NOTÆ

119 *Obscœnum*] Scelus importunum, 120 *Protegis*] Quid tegis ora crinibus male ominosum in Eutropio facto consule.

Delph. et Var. Clas.

Claud.

2 L

Intactamque novo servasset crimine Romam.

Ille dedit portum, quo se pulsata referret

Majestas Latii, deformatæque secures :

130

Ille dedit Fastos, ad quos, Oriente relicto,

Confugeret sparsum maculis servilibus ævum.

Quam similes hæc aula viros! (ad mœnia visus

Dirige) num saltem tacita formidine mussant?

Num damnant animo? plaudentem cerne Senatum,

135

Et Byzantinos proceres Graiosque Quirites.

O Patribus plebes, o digni Consule Patres!

Quid, quod et armati cessant, et nulla virilem

propugnato nomen infame, et conserrasset Romam immunem a scelere recenti. Ille Stilicho concessit refugium, quo majestas Romanu expulsa, et secures violatæ redirent; ille concessit fastos, ad quos, Oriente deserto, sæcula redirent infecta ignominia servili. Hæc Regia Orientis quam pares habet homines! Converte oculos ad urbem, o Bellona: num saltem dissimulant metu secreto? Num condemnant secum Eutropium? Vide Curiam blandientem, et primores Constantinopolitanos, et cives Græcos. O plebs digna Senatoribus! O Senatores digni Consule tali!

sec. ambo Moret. Ald. Exc. Gevart. Vicet. Parm. Junt. Colin. Gryph. *defenso Tibride* Gesn. et ed. Bipont. *defenso a Tibride* Heins. *Tybride* Var. LL. ed. Antv. *Tibure* Mazar. *referret omnes* Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oïsel. —129 *referrent* Oxon. sec. m. pr.—130 *deformatæque* Voss. et ita edidit Isingr.—131 *fastos tres* Med. Put. Reg. Bonon. Pat. Tholos. tres Petav. totidem Ambr. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *fasces* Thuan. Ald. *ad quas* Thuan.—132 *sparsim* Med. sec.—133 *aura* Jun. pr. *habet aula* Livin. et Barth. *cris posterioribus. hæc aula viros* Florent. cum glossa, *sc. habet. rursus pro visus* Jun. pr.—134 *Derige* Exc. Lucens. sec. *non saltem* dno Vatt. Rott. Florent. Med. quart. Thuan. Ambr. pr. tres Petav. ed. Parm. et Vicet. *nunc* Leid. pr. et octodecim alii, item Exc. Læti.—135 *Non damnant tres* Vatt. Farn. Rott. Petav. tert. *Nec inc.* Heins. *Nun* Med. pr. Petav. sec. Exc. Lucens. pr. et Gevart. ex conjectura. *Nunc* Leid. pr. et quindecim alii. *Dum* Vat. Livin. *Non vel Ut* Exc. Pat. rec.—136 *Græcosque* Reg. Oxon. pr. *aliosque* Ambr. pr.—138 *Quidquid* Jun. pr. Petav. sec. *cessent* Med. tert. *multa* Vat. quint. *virilem* Mazar. Ambr. pr. inc. Heins. Exc. Gevart. *virilis*

NOTE

128 *Intactam Romam*] Ergo Eutropius non admissus consulatui Romæ.

120 *Majestas*] Imperii Romani auctoritas.

133 *Similes*] Effæminatos instar Eutropii.

136 *Graios Quirites*] Quirites sunt proprie Romani, sed ironice vocat Græcos, qui adulabantur Eutropio: Græci enim parasiti et adulatores habiti. Juven. ‘Græculus esuriens

in cælum, jusseris, ibit,’ Quid quod *Quiritum* vox designat inertes; unde cum Julius Cæsar veteranos cum minis missionem et præmia flagitantes *Quirites* appellasset, ipsi statim responderunt se esse *militēs*, hoc est fortes et generosos.

137 *Plebes*] Dicitur plebs et plebes. Lucanus: ‘Nescit plebes jejuna timere.’

138 *Nulla ira*] Nulla ira reminisci-

Inter tot gladios sexum reminiscitur ira ?
 Huccine nostrorum cinctus abiire nepotum ? 140
 Sic Bruti despectus honos ? ignosce parenti,
 Romule, quod serus temeratis fascibus ultor
 Advenio. Jam jam largis hæc gaudia faxo
 Compensent lacrymis. Quid dudum inflare moraris
 Tartaream, Bellona, tubam ? quid stringere falcem, 145
 Qua populos a stirpe metas ? Molire tumultus :
 Excute delicias. Thracum Macetumque ruinæ
 Tædet, et in gentes iterum sævire sepultas.

Quid, quod etiam armati feriantur, et nullus furor inter tot arma recordatur sexus sui ? Huccine vestes posterorum nostrorum emanerunt ? Siccine decus Bruti contemtum est ? o Romule parce Marti patri tuo, quod adveniam etsi tardus vindex, fascibus violatis. Mox ego perfecero, ut largi fletus occupent hanc letitiam. O Bellona quare jampridem cunctaris animare buccinam infernam ? Quare cunctaris vibrare falcem, qua gentes funditus excindas ? Excita bellu, dissipa luxum. Pertæsum est cladis Thracum et Macedonum, et tædet furere rursus contra populos

*****

Leid. pr. et viginti alii, Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *viriles* Pat. Petav. tert. *viriles* et emendatum *virilis* Oxon. sec. *viriles* vel *virilis* Vat. pr. Lov.—139 *quot gladios* Oxon. sec. m. pr. *gladio* Farn. *sexum* Put. Reg. Thuan. duo Petav. *sexus* Moret. pr. Oxon. sec. *sexum* vel *sexus* Lov.—140 *cunctis vel cinctus* Reg. *habuere* Med. quart.—141 *honor* Ambr. pr. Farn. Jun. pr.—142 *sexus* Oxon. Var. LL. ed. Antv. *temeratis* Exc. Lucens. pr. *remeatis* ed. Vicet.—143 *Advenio* Vat. Livin. *Adveniam* Ald. *laxis* Ambr. pr. Jun. pr. Sched. Gud.—144 *Compensant* Med. quart. *Compescunt* Jun. pr. Pric. Mazar. m. pr. *quid* vel *quo* Put. *ludum* pro *dudum* Vat. tert. m. pr.—146 *Quin populos* Petav. sec. *metas* Leid. pr. Vat. pr. et tert. duo Med. Put. Petav. pr. m. sec. Var. LL. e marg. Parm. *metis* duo Vatt. Pal. Farn. Pric. Petav. pr. m. pr. *metos* Var. LL. ed. Antv. m. pr. et *metas* a m. sec. *meos* Leid. sec. cum undecim aliis. *meos* vel *metis* Reg.—147 *delicias* cum *τελεία στιγμή* duo Med. Thuan. Mazar. Petav. tert. inc. Heins. *Macetumque* Rott. Oisel. duo Med. Prt. Mazar. duo Petav. Bonon. Pat. Lov. Vat. Livin. Oxon. et Leid. sec. Exc. Gevart. et Lucens. sec. *Macedumque* Ambr. pr. duo Vatt. Farn. Pric.—148 *sævire* Petav. pr. m. pr. *servare* Put. m. sec. *servire* Rott. Lov. Oxon. et Leid. sec. *sepultas* Ambr. pr. Lov. Put. m. pr. *repultas* Vat. tert. Oisel. Bonon. Pat. Oxon. sec. *sepultas* vel

NOTÆ

tur sexum ; id est nullus sexus nobiles et generosas iras induit.

140 *Cinctus*] Siccine vestes a Romanis gestatæ exulant, abeunt, dum Eutropius gerit vestes femineas ?

141 *Bruti*] Qui post ejectos Reges primus gessit consulatum. De hoc supra.

Ignosce parenti, Romule] Sic Mars alloquitur Romulum filium ; dolet enim quod non punierit Eutropium.

148 *Gentes sepultas*] Tædet tot bella in Thracia gerere : hoc dictum propter Gothos, qui multas in Thracia strages excitabant.

Damna minus consueta movent. Trans æquora sævas
 Verte faces: aliis exordia sume rapinis. 150
 Non tibi Rhiphæis hostis quærendus ab oris:
 Non per Caucasias accito turbine valles
 Est opus. Ostrogothis colitur mixtisque Gruthungis
 Phryx ager: hos parvæ poterunt impellere causæ
 In scelus: ad mores facilis natura reverti. 155
 Sic eat: in nostro quando jam milite robur
 Torpuit, et molli didicit parere magistro:
 Vindictet Arctous violatas advena leges;

mortuos. Jactura minus ordinaria commoret: converte tædas crudeles trans maria. Cape initia ab latrociniiis aliis. Non tibi hostis exquirendus est ex regionibus Rhiphæis: non indiges tempestate accersita per valles Caucasi. Campus Phrygius tenetur ab Ostrogothis et Gruthungis permixtis: causæ exiguæ valebunt excitare illos ad crimen: indoles propria facilis est redire ad feritatem. Ita sit: quoniam vis jam elanguit in militibus nostris, et didicit obedire rectori effaminato: externus

////////

repulsas Vat. pr. Petav. tert.—149 *sæva* Ambr. sec.—150 *incendia* Moret. pr. *exordia* vel *primordia* Vat. pr. *rapinus* Vat. tert. m. pr.—151 *Non* vel *Nunc* Oisel. *hostis* Exc. Lucens. pr. *hospes* ed. Vicet. in *oris* Exc. Læti, Thuan.—152 *angusto* Rott. *cacito* conj. Heins.—153 *Ostrogonis* Med. quart. Put. Pat. inc. Heins. *Ostrogogis* Med. pr. *Ostrogothis* Lov. Exc. Gevart. *Obstrogothis* Var. LL. ed. Antv. *Ostrogetos* Oisel. *Astrogotis* Mazar. *Astragetis* Thuan. *Antrogonis* Moret. pr. *Otrhyisiis* Jun. pr. *Grutungis* vet. Gyr. Med. quart. *Gruthungis* Leid. pr. Exc. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. *Gritungis* Med. tert. *Grutugis* ed. Vicet. *Grotunnis* Vat. sec. Farn. Med. pr. inc. Heins. Put. Reg. Oxon. pr. Ambr. et Moret. pr. Var. LL. e marg. Parm. m. sec. *Gruthunnis* tres Vatt. Pal. Oisel. Petav. pr. Mazar. *Grothunnis* Florent. *Grotundis* Med. sec. *Grothundis* Pric. Rott. *Grutundis* Oxon. sec. *Glutondis* Lov. *Grucondis* Exc. Gevart. *Gruthondis* Bonon. Moret. sec. *Grocomis* Thuan. *Gruthongis* Tholos. Ambr. sec. *Grotongis* Vat. quint. *Gruthendis* Petav. tert. *Grutunnis* Jun. pr. Vat. Livin. *Grutodis* Var. LL. ed. Antv. *Grutundis* et emendatum *Grutongis* Leid. sec. *Gruthungis* et m. sec. *Gothymis* Exc. Læti. *Gothongis* Exc. Cod. Rhem. postea semper *Grothungi*.—154 *Phryx* *Geticos* *parvæ* Vat. sec. Pal. Med. pr. item Ambr. *Getas* Med. tert. *Gothos* ed. Parm. *Phryx* *Geticos* vel *Phryx* *ager* *hos* Lov. *thos* deest in Vat. quart. et quint. et *parvæ* Moret. sec.—155 *Ad scelus* Vat. tert. *En scelus* Vat. pr. in *mores* Ambr. pr. et vel *ad mores* Reg.—156 *Sic eat* in *nostra* Oxon. sec. *Hoc* Vat. pr. m. pr. *erat* Farn. Bonon. *eat* duo Leidd. cum viginti tribus aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. Sched. Gud. Ald. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *vestro* Farn. Pric. *quando* Mazar. Petav. sec. *quoniam* duo Vatt. Pric. Rott. Oxon. pr. Exc. Pat. rec. qm̄ Petav. pr. qñ [f. *quoniam*] Put. Reg. Thuan. Petav. tert. Bonon. Pat. Tholos. Ambr. sec. Lov. Oxon. sec.—157 *Sorbuit* Vat. tert. Oisel. *Sorpuit* Vat. pr. m. pr. *didicit molli* Ambr. pr. *torpere* Pat.—158 *Vendictet* vel *Vindictet* Reg.—159 *succedunt*

NOTE

- 150 *Rapinis*] Aliis latrociniiis, aliis *thunnis*, populis Septemtrionis.
 bellis: olim milites, latrones; et bella 155 *Ad mores*] Horatius: 'Naturam
 dieebantur latrocinia. expellas furca, tamen usque recurret.'

153 *Gruthungis*] Alii legunt *Go-*

158 *Arctous advena*] Gothi ex oris

Barbara Romano succurrant arma pudori.
 Sic fatus, clypeo, quantum vix ipse Deorum 160
 Arbiter, infesto cum percutit ægida nimbo,
 Intonuit. Responsat Athos, Hæmusque remugit :
 Ingeminat raucum Rhodope concussa fragorem.
 Cornua cana gelu mirantibus extulit undis
 Hebrus, et exsanguem glacie timor alligat Histrum. 165
 Tunc adamante gravem nodisque rigentibus hastam,
 Telum ingens, nullique Deo jaculabile, torsit.
 Fit late ruptis via nubibus. Illa per auras

hostis septentrionalis ulciscatur leges infractas; arma Barbarorum subveniant recundie Romanæ. Mars ita locutus, tonit tantum, quantum vix ipse tonat Rector Deorum, dum ferit clypeum nube terribili: Athos resonat, et Hæmus resultat; Rhodope quassata duplicat murmur horridum. Hebrus erexit cornua candida glacie, aquis attonitis, et metus constringit gelu Danubium pallentem. Tunc vibravit cuspidem ponderosam adamante, et nodis duris, jaculum magnum, et nulli Deo missile. Iter aperitur undique, nubibus fractis: illa cuspis impulsu uno impetu per

////////

Ambr. pr.—160 *quantum vis* Jun.—161 *percutit* Moret. pr. *æra* Mazar. Ambr. et Moret. sec. *athera* tres Vatt. Pal. Exc. Læti. *ægida* Vat. pr. et tert. Oisel. Livin. vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. *ægida* vel *athera* Vat. pr. *mundo* Leid. pr. m. pr.—163 *Rhodope raucum* Exc. Læti. *raucum Rhodope* duo Leidd. et viginti quatuor alii, Exc. Lucens. sec. Ald. Isingr. Gryph. Colin. Raphel. Var. LL. e marg. Parm. *mutum* Oxon. pr. *magnum* ed. Vicet. *percussa* Jun. pr.—164 *cana* pro *cana* Var. LL. ed. Antv. *micantibus* Rott. *exerit* Florent. *extulit* duo Leidd. et Oxon. quatuor Med. Pnt. Reg. Thuan. tres Petav. Bonon. Pat. Tholos. tres Ambr. Lov. Moret. sec. Mazar. Exc. Gevart. Lucens. sec. Ald. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *excutit* vel *extulit* Exc. Læti. in Jun. pr. hic quatuor versus desunt.—165 *minor* Exc. Læti m. pr.—167 *adeo* Jun. pr. *Deo* vel *adeo* Reg. Oxon. pr. *ctiam* Petav. tert. *jactabile* ed. Vicet. *jaculabile* Exc. Læti et Lucens. pr. *misit* Med. quart.—168 *Fert late* Mazar. *raptis* duo Med. Reg.

NOTÆ

Septentrionalibus advenientes.

159 *Succurrant*] Barbari succurrant pudori Romano, qui ferre non potest Eutropium.

162 *Athos, Hæmus, Rhodope*] Sunt montes Thraciæ.

165 *Hebrus, et Histrum*] Hi sunt fluvii; hic Germaniarum, ille Thraciæ.

166 *Hastam*] Alludit ad morem quo ad bellum indicendum hasta jaciebatur in fines vel castra hostium, vel in ipsos hostes. Virgilius: ‘Pandare, qui quondam jussus confundere

fœdus, In medios telum torsiisti primus Achivos.’ Et Ovidius: ‘Hinc solet hasta manu belli prænuntia mitti In regem, aut gentes, cum placeat arma capi.’ Et hastam illam in hostes torquendam servabant Romani in templo Bellonæ.

167 *Jaculabile*] Ita ut telum sacrum nullus Deus præter Martem vix jaculari posset: sic Sol unus potest regere currum suum, Ovidius: ‘Non tamen ignifero quisquam consistere in axe Me valet excepto.’

Tot freta, tot montes, uno contenta volatu
 Transilit, et Phrygiæ mediis affigitur arvis. 170
 Sensit humus : gemuit Nysæo palmite felix
 Hermus, et aurata Pactolus inhorruit urna,
 Totaque submissis fleverunt Dindyma sylvis.
 Nec Dea præmissæ stridorem segnius hastæ
 Consequitur, centumque vias meditata nocendi, 175
 Tandem Targibilum (Geticæ dux improbus alæ

âerem trajicit tot maria, tot montes, et adhærescit agris mediis Phrygiæ. Terra persensit : Hæmus fecundus vitibus Nysæis sonuit, et Pactolus cum urna aurea intremuit, et Dindyma omnia gemuerunt sylvis demissis. Neque vero Diræ Bellona sequitur inertius murmur cuspidis, et excogitans centum artes nocendi, demum invadit Targibilum: hic erat ductor sævus cohortium Geticarum. Tum forsân Targi-

////////

Petav. sec. Moret. sec. *vocibus* Rott. *ista* Med. sec.—169 *fera* pro *freta* Var. LL. ed. Antv. *contenta* Farn. *contempta* Bonon. Pat. Tholos. Ambr. pr. Exc. Læti m. pr.—170 *Transiit* Bonon. *adffigitur* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *affigitur* vet. Gyr. Thuan. Petav. sec. Leid. sec. m. pr. Exc. Gevart. *arvis* vet. Gyr. Vat. pr. Jun. Oxon. et Leid. pr. Reg. Mazar. Med. tert. Exc. Lucens. sec. *horis tres* Vatt. Pal. Farn. Pric. Exc. Læti. *arvis* vel *oris* Put.—171 *Sentit* Rott. Oxon. pr. Reg. m. pr. Nysæo *vertice* Thuan.—172 *Hæmus* Med. quart. *Hæmus* Tholos. *unda* Vat. quart. Pal. Farn. Med. quart. *urna* duo Leidd. et plurimi *optimæ* notæ, Exc. Gevart. Lucens. sec. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. *unda* vel *urna* Reg. Oxon. pr. Mazar. Ambr. pr. duo Petav.—173 *dimissis* Jun. pr. *fluxerunt* vel *fleverunt* Reg.—174 *Non* duo Vatt. Petav. pr. *Hic* Rott. *Tunc* Vat. tert. *Nondum* Jun. pr. *stridorem præmissa* Pat.—175 *Prosequitur* Med. tert. *hic* versus deerat Jun. pr. *medicata* Petav. sec.—176 *Targibilum* Vat. quart. tres Med. inc. Heins. *Tharbigilum* Florent. Petav. sec. Bonoñ. Tholos. Ambr. sec. Var. LL. e marg. Parm. *Tarbigilum* Vat. pr. et tert. Pric. Oisel. Reg. Thuan. vet. Gyr. Vat. Livin. Moret. sec. Leid. sec. duo Oxon. Exc. Gevart. *Tabrigilum* Exc. Læti, ed. Parm. *Tragibilum* Vat. quint. Farn. *Trabigilum* Med. pr. Moret. pr. Exc. Lucens. sec. ed. Vicet. *Thrabigilum* Ambr. tert. *Tharbligilum* Petav. tert. *Tharbigalum* Leid. pr. *Tartigilum* Var. LL. ed. Antv. *Tarbigidum* Ambr. pr. *Targibalum* Vat. sec. Put. Pat. *Trabagilum* Pal. *Barbigulum* Lov. m. pr. *Tartidium* Sched. Gud. *Turbigulum* Mazar. *Tarbigulum* Jun. pr. Rott. Exc. Cod. Rhem. quæ tamen pōtea bis *Tarlibagus* exhibent. *Targibilum* vel *Tarbigilum* Petav. pr. *aulæ* omnes Vatt. Pal. Farn. Oisel. *Geticæ alæ* leg. Heins.

NOTE

169 *Contentu*] Impetu non interrupto.

Volatu] Volatus tribuitur sagittis ob celeritatem. Virgilius: 'Alis alapsa sagitta.'

171 *Nysæo*] Vitibus Bacchi Nysæi, ab urbe Nysa vel Arabiæ vel Indiæ, Baccho sacra. Unde et *Dionysius* dicitur, quasi *Deus Nysæ*.

172 *Hermus*] Fluvius anrifer, in quem influit Pactolus, itidem Lydiæ fluvius.

173 *Dindyma*] Montes sunt Troadis, sylvis pleni.

176 *Targibilum*] Seu Tribigildum.

Alæ] Cohortis, quæ in latere pugnabat.

Hic erat) aggreditur. Viso tum forte redibat
 Entropio vacuus donis, feritasque dolore
 Creverat, et, teneris etiam quæ crimina suadet
 Ingeniis, Scythicum pectus flammabat egestas. 180
 Huic sese vultu simulatæ conjugis offert,
 Mentitoque ferox incedit barbara gressu,
 Carbaseos induta sinus : post terga reductas
 Uberibus propior mordebat fibula vestes :
 Inque orbem tereti mitra redeunte capillum 185
 Strinxerat, et virides flavescere jusserat angues.

bilis, *Eutropio salutato, revertebatur absque muneribus, et ferocia aucta erat ira, et paupertas, quæ persuadet scelera lenibus quoque animis, cor Scythicum incendebat. Huic Targibilo Bellona occurrit sub specie uxoris fictæ, et hæc barbara atrox graditur passu simulato, operâ vestibis lineis. Fibula proxima mammis nectebat vestimenta revocata post dorsum, et mitra rotunda circumcingente extulerut crines in orbem, atque imperaverat colubros suos viridantes flavescere.* Sic

//////////

cum Alberto Rubenio.—177 *aggreditur* vel *alloquitur* Vat. pr. *tunc* Farn. Med. sec. Mazar. Tholos. Petav. tert. cum Pric. Put. Pat. Bonon. *redibant* Put.—178 *vacuis donis* Ambr. sec. Put. *dolorem* Exc. Cod. Rhem.—179 *Morerat* idem Cod. *suadet* Put. Reg. Thuan. Mazar. tres Petav. Vat. Livin. *sudet* Jun. pr. *suadent* Lov. m. pr. item edd. Vicet. Parm. Junt. Ald. Isingr. Gryph. Colin.—180 *pectus Scythicum* Med. quart.—181 *simulato* Oxon. pr. Leid. sec. Med. quart. Exc. Gevart. *simulatæ* vel *mentitæ* Vat. pr.—182 *incendia barbara* Oxon. sec. Leid. sec. *incedens* vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. Lov. *incedit* omnes Vatt. Pal. Exc. Læti. *incendia* Bonon. Petav. sec. Med. tert. *incedit* vel *incendit* Oxon. pr. *incedit* vel *incendia* Lov. Reg. Var. LL. ed. Antv. *motu* Jun. pr.—183 *induta* Ambr. sec. *inducta* Leid. sec. Jun. pr. duo Oxon. Farn. Rott. Florent. Put. Thuan. Petav. sec. Bonon. Pat. Tholos. Lov. Moret. sec. duo Ambr. ed. Parm. Exc. Gevart. *induta* vel *inducta* Reg. *reductis* Vat. tert. m. pr. tres Med. *reductos* Lov. m. sec. Jun. pr. Leid. pr. m. sec.—184 *Uberius* Vat. sec. Med. pr. *Uberior proprios* vel *Uberibus propior* Reg. *mordebat* vel *stringebat* Vat. quart.—185 *mitra tereti* Med. sec. *terea* Petav. sec. *redeunte* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti et Lucens. pr. *redimente* vet. Gyr. Gen. et ed. Bipont. *radiante* ed. Vicet. *capillos* Pat.—186 *Strinxerat* omnes Vatt. Pal. Pric. Oisel. Moret. pr. Exc. Læti. *Traxerat* Thuan. *Struxerat* Farn. Reg. m. pr. Ambr. pr. Lov. Jun. Oxon. pr. Gesn. et ed. Bipont.

NOTÆ

177 *Viso*] Honoris causa Targibilus Entropium inviserat.

180 *Scythicum*] Sævum, barbarumque pectus.

183 *Carbaseos*] Operta vestibis lineis, iisque tenuissimis.

186 *Strinxerat*] Alii legunt *struxerat*, i. e. disposuerat atque erexerat

erines, seu cæsariem amplam altamque in speciem turris. S. Hieronymus: ‘Alienis capillis turritum verticem struere.’

Angues] Bellona habet suos angues, ob affectus iræ, et odii, quos angues repræsentant, ut apud Amatam Virgilianam Alectus angue inflammata,

Advolat, ac niveis reducem complectitur ulnis,
 Infunditque animo furiale per oscula virus.
 Principe quam largo veniat, quas inde reportet
 Divitias, astu rabiem motura, requirit. 190
 Ille, iter ingratum, vanos deflere labores :
 Quos super eunuchi fastus, quæ probra tulisset.
 Continuo secat ungue genas, et tempore pandit
 Arrepto gemitus : I nunc, devotus aratris
 Scinde solum, positoque tuos mucrone sodales 195
 Ad rastros sudare doce : bene rura Gruthungus
 Excolet, et certo disponet sidere vites.
 Felices aliæ, quas debellata maritis
 Oppida, quas magnis quæsitæ viribus ornant

occurrit, atque amplectitur brachiis albis Targibilum revertentem, et osculando inspirat ipsi venenum perniciosum. Illa excitatura dolo furorem, petit quam a liberali Imperatore veniat, quas referat inde opes. Ille Targibilus cæpit dolere rian infæcundum, curas inanes, et quam præterea passus esset superbiam eunuchi, et quæ opprobria? Statim Bellona lacerat vultum suum unguibus, et nacta occasionem, aperit sua suspiria. Proficiscere nunc, addictus romeri sulca campos, et gladio abjecto, edoce socios tuos insudare ad rastra: Gruthungus colet optime agros, et seret rites, temporibus certis. O fortunatæ ceteræ conjuges, quas urbes victæ a maritis et spolia comparata labore magno locupletant: quibus matres Græcæ, et

//////////

mudos vel nigros pro virides Med. sec.—187 et niveis duo Vatt. Pal. ac niveis Reg. Oxon. pr. Leid. pr. Florent. Exc. Lucens. sec. redeuntem Exc. Læti m. pr. urnis Put.—188 Infunditque Tholos. duo Ambr. Infuditque Vat. pr. et tert. Rott. Oisel. Thuan. Mazar. Jun. et Oxon. pr. Vat. Livin. Diffunditque malebat Heins. iterum pro animo Jun. pr.—189 quam vel quod Reg. Oxon. pr. teniet Jun. reportat Farn. Med. sec.—190 astu vel actu Reg. rabie Leid. sec. moritura Pnt. m. sec.—191 vacuos Vat. sec. Pal. Med. pr. varios Med. tert. defletque Exc. Lucens. sec.—192 pro quæ probra Ms. Pulm et marg. Isingr. quem Roma.—193 prodit Thuan.—194 Arrecto Thuan. jam nunc Vat. sec. Pal. Farn. Oisel. Med. pr. Thuan. Mazar. i vel jam Vat. pr. et quart.—195 tuo mucrone Vat. quint. Put. Exc. Læti. novales vel sodales Med. sec.—196 Gruthungus vet. Gyr. Bonon. duo Leidd. et Ambr. Exc. Lucens. sec. Grutunghus Oxon. sec. Gruthunus Vat. pr. Rott. Vat. Livin. Grutunus Jun. pr. Mazar. ed. Vicet. Grotunus decem alii. Gothunus Farn. Gritungus Med. tert. Gothungus Pric. Grotundus Reg. Oxon. pr. Grothongus Vat. quart. et quint. Petav. pr. Gruithongus Florent. Med. sec. Petav. tert. Tholos. Grutongus Med. quart. Exc. Gevart. Grutondus Moret. sec. Bruthongus Petav. sec. Guithurgus Sched. Gud. Gruthongus vel Glutongus Lov. Gruthungus vel Gruthungrus Exc. Læti. —197 Excolit Tholos. disponit Vat. tert. dispones Med. tert. deponet Tholos. sidere Florent. cum glossa i. e. tempore.—198 Felices animæ Var. LL. ed. Antv.

NOTE

et habet ob sanie cadaverum in bel- gues mutarat in flavos crines.
 lo mortuorum. Sed tum Bellona an-

Exuviae : quibus Argivæ pulchræque ministrant 200
 Thessalides, famulas et quæ meruere Lacanas!
 Me nimium timido, nimium junxere remisso
 Fata viro, totum qui degener exuit Histrum ;
 Qui refugit patriæ ritus, quem detinet æqui
 Gloria, concessoque cupit vixisse colonus, 205
 Quam dominus raptō. Quid pulchra vocabula pigris
 Prætentas vitiis ? probitatis inertia nomen,
 Justitiæ formido subit. Tolerabis iniquam
 Pauperiem, cum tela geras ? et flebis inultus,
 Cum pateant tantæ nullis custodibus urbes ? 210
 Quippe metus pœnæ. Pridem mos ille vige-
 bat,

*Thessalides formosæ serviunt, et quæ meritæ sunt Spartanæ servas! Fata con-
 junxerunt me viro nimis pavido, nimis molli, qui degenerans abjicit mores omnes
 Danubii; qui vitat consuetudinem patriæ, quem honor justitiæ movet, et maculat
 degere agricola in agro assignato potius, quam dominus in occupato. Quare præ-
 tendis inertiae tuæ nomina gloriosa? Ignavia tua usurpat nomen integritatis; timor
 tuus usurpat nomen æquitatis. An patieris egestatem acerbam, cum feras arma?
 Tu impunitus lugebis, cum tanta oppida se pendant nullis præsiidiis? Scili-
 cet timor supplicii vetat. Jamdudum illa consuetudo valebat, ut Romani ho-*

////////

—200 *argutæ* Pal. *pulchræque* omnes Vatt. Oisel. *pulchræve* Oxon. sec. Bonon.
 inc. Heins.—201 *sibi quæ* Med. sec. Leid. sec. *si quæ* Exc. Gevart. *Lacanas*
 Lov.—202 *Te* Moret. pr. *timido* Reg. m. pr. Moret. pr. Leid. sec. Exc.
 Gevart. *marito pro remisso* Pal. *ministro vel remisso* Florent.—203 *exiit* Rott.
 —204 *Nunc refugis* Oxon. pr. *Nunc refugit* Vat. pr. et tert. Rott. *Hunc* Flo-
 rent. Med. sec. Mazar. *Nunc refugis vel Qui refugit* Reg. *Qui detinet* Reg.—
 205 *Gloria vel Singula* Reg. *cupis* Oxon. pr. *tulit* Rott. *tulit vel cupit* Florent.
cupis vel cupit Reg.—206 *Quod dominus* Petav. sec. *quam pulchra* Moret. pr.—
 207 *Prætentis* vet. Gyr. Pric. Med. quart. Mazar. Leid. sec. Oxon. sec. m.
 sec. Exc. Cod. Rhem. *Prætentia* Pal. *Prætentas* Florent. tres Med. Put. Reg.
 Thuan. Bonon. Petav. Tholos. duo Petav. tres Ambr. Vat. Livin. Lov. Moret.
 sec. inc. Heins. Exc. Gevart. Lucens. sec. cd. Vicet. et Var. LL. e marg.
 Parm. *Pertentis* Exc. Læti. *Prætentas* Farn. *Contentas* Petav. sec. *Pertentis*
 vel *Contemptas* vel *Prætentas* Reg. *Prætentas vel Conceptas vel Prætentas*
 Oxon. pr. *pictatis* Leid. pr. m. sec. Reg. Moret. pr. inc. Heins. *probitatis vel*
pictatis Oxon. pr.—208 *fuit pro subit* Med. sec. *tolerabilis inquam* Vat. pr. m. pr.
 —209 *vel flebis* Vat. sec. Pal. Med. pr.—210 *arces* Pat. *arces vel urbes* Put. *ades*
 vel *urbes* Med. sec.—211 *metu* Petav. sec. quod placet Barthio. *quondam pro*

NOTÆ

- 201 *Thessalides*] Thessaliæ matres.   decoras pulchris nominibus probitatis
 203 *Exiit*] Exiit totum Histrum, et justitiæ; quibus, tanquam prætex-
 id est, totam magnanimitatem, ferita-   tu, uteris ad nihil andendum?
 temque, quam habere debet Danubii   209 *Inultus*] Qui se nescisci nequit.
 accola.   210 *Cum pateant*] Cum urbes in-
 206 *Pulchra vocabula*] Quare vitia   custodiæ nullo negotio patere tibi
 tua, inertiam scilicet et timiditatem,   possint.

Ut meritos colerent, impacatisque rebelles
 Urgerent odiis: at nunc, qui fœdera rumpit,
 Difatur; qui servat, eget. Vastator Achivæ
 Gentis, et Epirum nuper populatus inultam 215
 Præsidet Illyrico: jam, quos obsedit, amicus
 Ingreditur muros, illis responsa daturus,
 Quorum conjugibus potitur, natosque peremit.
 Sic hostes punire solent: hæc præmia solvunt
 Excidiis. Cunctaris adhuc? numerumque tuorum 220
 Respicias, exiguanque manum? Tu rumpe quietem:
 Bella dabunt socios: nec te tam prona monerem,

norarent viros merentes, et insectarentur ira implacabili deficientes. Sed nunc qui violat pacem, locupletatur; qui custodit, pauper est. Alaricus populator populorum Græciæ, et prædatus non ita pridem Epirum indefensam, dominatur Illyriis: nunc socius intrat urbes, quas oppugnavit, laturus leges illis, quorum fruitur uxoribus, et quorum occidit filios. Ita Romani consueverunt mulctare hostes. Hanc reddunt mercedem ruinæ sibi illatæ. Et dubitas adhuc, Targibile, et consideras paucitatem tuorum, et cohortes parvas? Tu turba pacem: bellum conciliabit tibi fœderatos. Neque ego tam propensa hortarer te, si ferres vi-

////////

pridem duo Med. *mors illa* Petav. sec.—212 *Ut mites* Moret. sec. *mites vel meritos* Oxon. pr. *meritos vel meritis* Reg. *implacatisque* Ambr. pr.—213 *studiis* Vat. sec. m. pr. *stimulis* Med. tert. *qui nunc* Prie. *non qui* Ambr. pr. *at nunc vel atra* Reg. *sidera* Farn. *rumpit* Jun. pr. Farn. Med. quart. ed. Vicet. *rumpit* Var. LL. ed. Antv.—214 *Vitatur* Pal. *servet* Vat. pr. m. pr. *servit* Med. pr.—215 *populator* Ambr. pr. *inultam* Oisel. m. pr. *adultam* Rott. Mazar. Oxon. pr. *inermem* Vat. quint. *Achivum* Vat. tert. m. pr. *opimam* idem m. sec. *inultam vel adultam vel opimam* Put.—216 *Possidet* Ambr. pr. Jun. pr. Leid. sec. *Possidet cum* *στυγῆν*, Med. pr. Petav. tert. inc. Heins. *Præsidet* Prie. Florent. Leid. pr. Oxon. sec. vet. Gyr. Vat. Livin. Put. Reg. Thuan. Bonon. Pat. Tholos. Lov. duo Petav. tres Med. Mazar. *Præsidet vel Possidet* Moret. sec. *Illyrico* Rott. Reg. m. pr. Exc. Lucens. sec. *Illyricos* Jun. pr. Leid. sec. duo Vatt. Pal. tres Med. Put. Mazar. tres Petav. vet. Gyr. Vat. Livin. Lov. *Illyricis* Thuan. *Illyricis* Florent. m. sec. Var. LL. ed. Antv. *Possidet Illyricos vel Præsidet Illyricis* Vat. quart. Farn. *possedit pro obsedit* Vat. quint. Jun. pr. Moret. sec.—217 *illic* Moret. pr.—219 *hunc præmia* Thuan.—220 *Exitus* Leid. pr. m. sec. *adhæc* Put. m. pr. *numeroque* Vat. tert. m. pr.—221 *Despicias* Mazar. *exiguanque manu* Jun. pr. *jam rumpe* Lov.—222 *jam prona* Farn. Prie. Med. quart. duo Petav. Lov. Pat. Tholos. Ambr. pr. Oxon. sec. *jam te bella* Med. sec. *bellare* Med. tert. *moverem* Vat. tert. Florent. Ambr. pr. Oxon. pr. *moverent* Jun. pr. *monerem*

NOTE

213 *Qui fœdera*] Tum fœderum violatores ditabantur: 'probitas laudabatur et algebat.'

216 *Præsidet*] Alarico sævo assignata est Illyria.

222 *Bella*] Esto dux, bellum move, et socii ad te confluent.

Nec te tam prona] Non tam prono animo, non tanta te propensione hortarer.

Si contra paterere viros: nunc alter in armis
 Sexus, et emuchis se defensoribus orbis
 Credidit: hos Aquilæ Romanæque signa sequuntur. 225
 Incipe barbaricæ tandem te reddere vitæ.
 Te quoque jam timeant, admirenturque nocentem,
 Quem sprevere pium. Spoliis prædaque repletus,
 Cum libeat, Romanus eris. Sic fata, repente
 In diram se vertit avem, rostroque recurvo 230
 Turpis, et infernis tenebris obscurior alas
 Auspiciū veteri sedit ferale sepulchro.
 Ille, pavor postquam resolutō corde quievit,
 Et rigidæ sedere comæ, non distulit atrox
 Jussa Deæ: sociis, quæ viderit, ordine pandit, 235

ros ex adverso. Nunc sexus alius est in armis, et mundus commisit sese eunuchis propugnatoribus. Aquila et vexilla Romana sequuntur hos. Incipe demum resumere feritatem barbaricam. Romani formident nunc etiam te sotentem, quem contemserunt probum: plenus exuviis et divitiis Romanus eris, cum voles. Bellona ita locuta, statim transformavit sese in volucrem funestam: et obscena rostro adunco, et habens nigrantiores pennas caligine Stygia, consedit in tumulo antiquo, tanquam augurium fatale. Ille Targibilus, postquam timor cessavit corde liberato, et crines hirsuti depressi sunt, non retardavit sarcas imperia Divæ Bellonæ: aperit so-

//////////

vel juberem Exc. Læti.—223 *peterere* Thuan. Exc. Lucens. pr. *parere* Leid. sec. Oxon. pr. et Reg. m. sec. Ambr. pr. tres Vatt. Pal. Farn. duo Petav. *moveare* Ambr. sec. *properare* Jun. pr. Tholos. *paterere* vel *raperere* Vat. pr. Petav. pr. *peterere* vel *paterere* Med. sec. *non alter* Pat. Med. pr. Moret. pr. *nunc* Var. LL. ed. Antv. *nomine* conjiciebat Heins. *inermis* Farn. vet. Gyr. *inermis* vel *in armis* Florent.—225 *sequuntur* Thuan. Mazar. Petav. tert. m. sec. *petuntur* Pat.—226 *credere* Med. sec. Mazar. Ambr. pr. *curæ* inc. Heins.—227 *stupeant* Med. quart. *nocentes* Pal.—228 *virum* Pric. *refertus* Rott. *repletus* vel *repleri* Vat. pr. *repletus* vel *receptus* Mazar. *repletus* vel *potitus* Vat. quart.—229 *Qui* vel *Cum libeat* Exc. Læti. *Cum* Pnt. qui et *liceat* vel *libeat* habet. *erit* Vat. pr. m. pr.—231 *Turpis* Med. sec. *infernas* tres Vat. Farn. Pric. Rott. Oisel. Florent. m. sec. Med. sec. Leid. sec. duo Oxon. Exc. Læti. *infernis* Florent. m. pr. Thuan. Petav. pr. Moret. sec. duo Med. duo Ambr. *inferni* vel *infernas* Vat. quart. *tenebrisque* Thuan. *obscurior* Pal. Med. pr.—232 *fatale* Med. quart.—233 *Inde* pro *ille* conjiciebat Heins.—235 *quod vide-*

NOTÆ

223 *Paterere*] Si ferres viros adversos, hostes. Alii legunt, *raperere*, id est, si ires pugnaturus contra viros.

229 *Romanus eris*] Si abundas spoliis et opibus, Romanus eris, si voles. Juven.: 'Et genus et nomen regni pecunia donat.'

232 *Auspicium*] Bellona sedit in

sepulchro, tanquam avis finestis augurii. Sic et Megæra apud Virgil.: 'Alitis in parvæ subito collecta figuram, Quæ quondam in bustis,' &c.

233 *Resolutō*] Corde liberato, et soluto ab omni pavore.

234 *Sedere*] Postquam crines, qui præ horrore hirsuti surrexerant, de-

Invitatque sequi. Conjurat barbara pubes
 Nacta ducem, Latiisque palam descivit ab armis.
 Pars Phrygiæ, Scythicis quæcumque Trionibus alget
 Proxima, Bithynos; Solem quæ condit, Ionas;
 Quæ levat, attingit Galatas: utrimque propinqui 240
 Finibus obliquis Lydi Pisidæque feroces
 Continuant australe latus: gens una fuere,
 Tot quondam populi, priscum cognomen et unum,
 Appellata Phryges, sed quid non longa valebit
 Permutare dies? dicti post Mæona regem 245
 Mæones. Ægeos insedit Græcia portus.

dalibus ex ordine, quæ spectaverit, hortaturque eos sectari se. Jurentus barbara inveniens ductorem, conspirat, et aperte rebellat contra arma Romanorum. Pars Phrygiæ, quæ friget propior Trionibus Scythicis tangit Bithynos; pars, quæ occultat Solem occidentem, tangit Ionas; pars, quæ attollit Solem orientem, tangit Galatas: hinc et inde Lydi proximi sunt limitibus oppositis, et Pisidæ feri contingunt partem meridianam: tot populi fuerant olim unus populus, vocatus Phryges, hoc cognomentum antiquum et solum. At quid non longuin tempus poterit mutare? Mæones appellati sunt post Regem Mæona. Græcia occupavit portus Ægeos.

//////////

rit Jun. pr. viderat Vat. pr. et Vat. Livin. omnia pro ordine Vat. quint.—236 Irritatque Vat. pr. et Livin. Exc. Lucens. sec.—237 discordat Thuan.—238 Phrygiæ Jun. pr. duo Oxon. duo Leidd. Phrygiam Var. LL. ed. Antv.—239 Bithyno Vat. pr. Pachynos Jun. pr. Bithynios duo Vatt. Farn. Var. LL. ed. Antv. Bistonios Thuan. Tholos. Moret. pr. Bithynos vel Bistonios Mazar. qui Petav. sec. Jonam Ambr. pr.—240 læva Rott. Florent. Exc. Læti. levat duo Vatt. Farn. levat duo Leidd. cum octodecim aliis, Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. levat vel lera Put. Heinsius levat legebat, ablegans lectorem ad ea, quæ ad Ovid. Lib. iv. Fast. p. 81. notaverat. Galatam Jun. pr. utrumque Var. LL. e marg. Patm. utrinque Vat. sec. propinquos Vat. tert. Rott. propinquis Jun. pr. Oisel. Med. sec. Pat. Thuan. Mazar. Tholos. Moret. sec. Petav. tert. Exc. Cod. Rhem. propinquos Vat. tert. Rott.—241 obliquis inc. Heins. obliqui undecim alii et Exc. Cod. Rhem. obliquis et emend. obliquos Put. obliqui vel obliquis duo Vatt. Lydæ Moret. sec. Lidii Oxon. pr. Lydis Var. LL. ed. Antv. Pisidique Thuan. Exc. Gevart. Piscidæque Vicet. Pisidæque vel Pisidæque Mazar.—243 populi quondam Pal. Med. pr. priscus Vat. tert.—244 quadam longa Oisel.—245 mænia pro Mæona Tholos.—

NOTE

pressi sunt; et sic timor cessavit.

238 *Phrygiæ*] Hæc describitur: pars Septentrionalis tangit Bithynos, Occidentalis Ionas; pars Eoa Galatas; pars Meridiana, opposita ex obliquo Orienti et Occidenti, tangit Lydos et Pisidas: porro *Phrygia* ex Josepho, originem duxit a *Thygramme*, qui patrem habebat *Gomor*, avum *Japhet*, et proavum *Noë*.

239 *Ionas*] Iones dicti sunt a *Javan*, qui patrem habebat *Japhet*.

240 *Galatas*] Galatæ conditorem agnoscunt *Gomor*, qui satius est ex patre *Japhet*.

241 *Lydi*] Sen *Ludæi*, dicti sunt a *Lude*, qui fuit filius *Sem*.

246 *Ægeos portus*] Littora porrecta versus *Ægæum* mare.

Thyni Thraces erant, quæ nunc Bithynia fertur.
 Nuper ab Oceano Gallorum exercitus ingens
 Illis, ante vagus, tandem regionibus hæsit,
 Gesaque deposuit, Graio jam mitis amictu, 250
 Pro Rheno poturus Halyn. Dat cuncta vetustas
 Principium Phrygibus: nec rex Ægyptius ultra
 Restitit, humani postquam puer uberis expers
 In Phrygiam primum laxavit murmura vocem.
 Hic cecidit Libycis jactata paludibus olim 255
 Tibia, foedatam cum reddidit umbra Minervam.

Thyni Thraces colunt partem, quæ nunc Bithynia dicitur. Magnus exercitus Gallorum nuper profectus ab Oceano, prius errans, demum fixit sedem in oris illis, et abiecit tela, jam lenior factus veste Græca, bibiturus Halyn pro Rheno. Antiquitas omnis dat initium Phrygibus: neque Rex Ægyptius contendit ulterius, posteaquam puer inscius mammae mulieris, resolcit linguam primum in sermonem Phrygium. In hunc locum tibia projecta quondam in paludes Libycas lapsa est, cum imago ostendit Pulladem deformatum: hic et pastor Marsyas superatus lyra

////////

247 *Thraces erant Thyni* Ambr. sec. arant Vat. pr. et tert. Prie. Bonon. Oxon. sec. Vat. Livin. Geso. et ed. Bipont. crant tres Vatt. Pal. Fain. Rott. Oisel. Exc. Læti.—248 *Gallorum* Pat. m. pr. *Bellorum* vel *Gallorum* Put. Ambr. sec.—250 *Telaque* Moret. pr. *disposuit* Florent. Thuan. Vat. tert. *Grajo jam* Vat. quint. Jun. et Oxon. pr. Ald. Exc. Gev. *jam Grajo* Florent. quatuor Med. Put. Thuan. Mazar. Pat. Lov. duo Petav. tres Ambr. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. Ms. Pulm. edd. Ald. Colin. Raphael. Parm. et Vicet.—251 *Halym omnes* Vatt. Pal. Rott. Oisel.—252 *non rex* Mazar.—253 *Isidis expers* Exc. Lucens. sec. apposito + signo, quo indicatur veterem lectionem aut erasam aut interpolatam esse. *post captum culmen honoris* pro *postquam puer uberis expers* Petav. sec.—254 *Et Phrygia primum laxavit murmura voce* Med. sec. *primus* Pat.—255 *cecidit* quatuor Med. Put. Reg. Thuan. Mazar. duo Petav. Pat. Tholos. tres Ambr. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *cecinit* Vat. Livin. *cecidit* vel *cecinit* Florent. *Hic cecidit* vel *Huc cecinit* Petav. pr.—256 *redderet* Moret. pr. *reddit* Exc. Gevart.

NOTE

248 *Gallorum*] Inde Gallogræcia appellata est, quæ eadem est ac Galatia.

250 *Gesa*] Arma Gallorum propria; ut pila Romanorum.

251 *Halyn*] Fluvius est: ex Tauri montis radicibus nascitur; Cappadociæ, Syriæ, et Paphlagoniæ agros irrigat; et in Pontum Euxinum se exonerat.

252 *Nec Rex Ægyptius*] Psammeticus, ex Herodoto, Rex Ægyptio-

rum, et Phryx inter se contendebant, uter populus esset antiquior: at utriusque consensu nutritus puer procul a nutrice fertur locutus esse primum sermonem Phrygium, sicque secundum Phrygem pronuntiare videbatur. De eadem re contendisse dicuntur Seythæ et Ægyptii.

255 *Libycis*] In natalem Tritonida paludem Libycæ cecidit. Alii legunt *Lyciis*. Lycia Phrygiæ vicina.

256 *Tibia*] Minerva tibia ludebat,

Hic et Apollinea victus testudine pastor
 Suspensa memores illustrat pelle Celænas.
 Quatuor hinc magnis procedunt fontibus amnes
 Auriferi : nec miror aquas radiare metallo, 260
 Quæ toties lavere Midan. Diversus ad Austrum
 Cursus et Arctoum fluvii mare. Dindyma fundunt
 Sangarium, vitrei puro qui gurgite Galli
 Auctus Amazonii deferitur ad ostia Ponti.
 Icarium pelagus Mycalæaque littora juncti 265
 Marsya Mæanderque petunt : sed Marsya velox,

Phæbea ornat Celænas memorabiles pelle appensa. Hic fluvii quatuor auriferi scaturiunt ex ingentibus originibus. Neque admiror aquas eorum fulgere auro, quæ aquæ abluunt toties Midan. Cursus varius est fluminibus ad meridiem, et ad mare septentrionale. Dindyma montes perit Sangarium, qui tumefactus aquis nitidis Galli micantis, rapitur ad ostia ponti Amazonii. Marsya et Mæander conjuncti influunt mare Icarium, et oras Mycalæas : sed Marsya celer, dum suus

////////

umbra Minervæ Vat. pr. m. pr. *unda* Moret. pr. Petav. tert.—258 *illustret* Pat. *morte pro pelle* Thuan. Petav. tert. *more* Med. sec. m. pr. Leid. sec. m. pr.—259 *hic magnis* Moret. pr. *hinc* Exc. Læti, dno Med. et Exc. Lucens. sec. *hic omnes* Vatt. Pal. Farn. Pric. Oisel. *his* Rott. Tholos. *huic conjiciebat* Heinsius. *magni* Mazar. *fluctibus* Moret. pr. Thuan. *fontibus vel fluctibus* Vat. quart.—260 Heinsius olim legebat *Aurifero nec miror aquas radiare metallo*.—261 *Midan omnes* Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel.—262 *Cursus* vet. Gyr. Vat. Livin. *Currus* Exc. Læti m. pr. Ald. *Cresus* Vat. *quint. fundunt* Vat. tert. Mazar.—263 *qui puro* Jun. et Moret. pr. *puro qui omnes* Vatt. Pric. Farn. Rott. *vitrei qui puro vel vitreo puri qui* Pal.—264 *Ductus* Ambr. sec. *Actus* Bonon. Jun. pr. Oxon. sec. Exc. Læti, Var. LL. ed. *Antv. differtur* Med. sec.—265 *Megarcaeque* Med. sec. *Mygalæaque* Ald. *Mycaleque vel Megarcaeque* Vat. sec.—266 *Mæandrusque* Med. sec. m. pr. *potant*

NOTÆ

sed cum in umbra fluvii, tanquam in speculo videret genas suas tumentes ac deformatas, projecit tibiā, quam invenere pastores, et didicere modulamina. Hinc Ovidius de Pallade : ‘ I procul hinc, dixit, non est mihi tibiā tanti, Ut vidit vultus Pallas in amne suos.’

Umbra] Alii legunt *unda*, nec male.

257 *Pastor*] Satyrus Marsyas ausus est cum Apolline de cantu contendere ; sed victus est et pelle exutus.

258 *Celænas*] Populos Phrygiæ, et

urbem ejusdem regionis, de qua supra, lib. i. in Entrop. vs. 278.

261 *Midan*] Regem Phrygiæ, quæcumque tangeret in aurum vertentem ; avaritiæ symbolum.

263 *Galli*] Fluvii ; unde dicuntur Galli Cybeles ministri.

264 *Amazonii*] Ponti seu maris aluentis Imperium Amazonum.

265 *Icarium*] Sic dictum ab Icaro Dædali filio, qui in hoc mare decidens, ex Ovidio, ‘ Icarus Icaris nomina fecit aquis.’

Mycalæa] Littora Mycales, vel Promontorii vel urbis Cariæ.

Dum suus est, flexuque carens: jam flumine mixtus
 Mollitur, Mæandre, tuo; contraria passus
 Quam Rhodano stimulatus Arar: quos inter aprica
 Planities Cererique favet, densisque ligatur 270
 Vitibus, et glaucos fructus attollit olivæ,
 Dives equis, felix pecori, pretiosaque picto
 Marmore, purpureis cedit cui Synnada venis.
 Talem tum Phrygiam Geticis populatibus uri
 Permisere Dei. Securas barbarus urbes 275

est, et sine anfractibus: jam confusus cum fluvio tuo, o Mæandre, lenitur, ferens res contrarias, quam Arar raptus a Rhodano. Inter quos flavios campus apricus gratus est Cereri, et operitur vineis spissis, et ostentat fatus virides olivæ: fecundus eorum, fecundus armentorum, et locupletatus marmore picturato, cui Synnus cedit, lapidicinis rubentibus. Superi siverunt Phrygiam tum talem incendi prædati-

////////

Med. quart.—267 *fluxuque* Oxon. sec. *flexusque* Vat. pr. et tert. Oisel. *flexuque* vel *fluxuque* Florent. nam *flumine* Med. sec. Petav. tert.—268 *Mollitur* Vat. tert. *mollitus* Jnn.—269 *Quam Rhodanus* Bonon. *Quorundam* Tholos. *Quæ Rhodano* Petav. pr. *stimulatur* Pric. *stimulator* Rott. Tholos. Leid. sec. Petav. sec. Lov. m. pr. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *stimulator* vel *stimulus* Reg. Exc. Pat. rec. *Arar* Rott. Leid. pr. *Atax* conjiciebat Heins.—270 *cedrisque favet* Leid. pr. *facit* Var. LL. ed. Antv. *facent* Petav. sec.—271 *Fructibus* Ambr. pr. m. pr. *glaucæ* Ambr. tert. Exc. Læti. *glaucos omnes* Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. *gratos* Ambr. sec. inc. Heins. *fructus* Jun. pr. *fluctus* Leid. pr. Vat. tert. m. pr. *extollit* ed. Vicet. *attollit* Exc. Læti et Lucens. pr.—272 *equis* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *equi* Ambr. pr. *pecoris* Vat. sec. Pal. Med. pr. Reg. Oxon. pr. *pecorum* Petav. pr. Thuan. Vat. quart. Scalig. Isingr. *pecori* duo Leid. cum viginti aliis, Exc. Læti, Lucens. pr. et Gevart. ed. Parm. et Vicet. item Ald. *picto* quatuor Vatt. Pal. Farn. Oisel. *ficto* vel *picto* Rott. *ficto* vel *sculpto* Pric.—273 *quæ cedit* Var. LL. ed. Antv. *cedit quæ* Pric. Med. pr. Ambr. pr. Petav. sec. Exc. Gevart. *cui cedit* Petav. pr. Leid. sec. Vat. quint. *quod* ed. Vicet. *quoque* Ambr. tert. *Sennada* Moret. pr. *Sirmada* Med. pr. *Cirmana* Thuan. *Firmada* Tholos. *Sinnada* et emendatum *Trabacha* Leid. pr. Oxon. sec. *Sarmata* vel *Sindima* vel *Sennada* Moret. sec. *vestis* Var. LL. ed. Antv.—274 *tum* Med. sec. cum Rott. Petav. pr. Med. tert. *tunc* Mazar. duo Med. duo Ambr. nunc Farn. *Geticis populatibus* Florent. tres Med. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *Geticis* Put. Reg. Thuan. Mazar. Bonon. Pat. tres Petav. tres Ambr. ambo Moret. Vat. Livin. Ald. Exc. Gevart. et Cod. Rhem. *populantibus* Farn. Lov. duo Oxon. Exc. Læti. *populatibus* duo Vatt. Pric. Put. Reg. Thuan. Mazar. duo Petav. Vat. Livin. ambo Moret. Exc. Gevart. *uti* Ambr. tert.—275 *Promisere* Mazar. *securus*

NOTE

267 *Dum suus est*] Marsya fluvius, dum est in suo alveo, dumque sui juris est, est rapidus; at mixtus cum Mæandro sinuoso, fit lenis; contra Arar lentus, mixtus rapido Rhodano fit quoque rapidus.

273 *Synnada*] *Synnas*, adis, et *Synnada*, urbs Phrygiæ celebris marmoreis lapidicinis, vel lapidicinis, quarum marmor maculas habet rubentes.

Irrupit, facilesque capi. Spes nulla salutis,
Nulla fugæ. Putribus jam propugnacula saxis
Longo corruerant ævo, pacisque senecta.

Interea gelidæ secretis rupibus Idæ
Dum sedet, et thiasos spectat de more, Cybebe, 280
Curetumque alacres ad tympana suscitāt enses;
Aurea, sanctarum decus immortale comarum,
Defluxit capiti turris, summoque volutus
Vertice crinalis violatur pulvere murus.
Obstupnere truces omen Corybantes, et uno 285
Fixa metu tacitas presserunt orgia buxos.

onibus Getarum. Barbarus tutus irruit oppida facillima expugnatu: spes nulla salutis erat, nulla cffugii. Jam turres saxis corruptis longa retustate, et diuturnitate pacis, conciderant. Interim dum Cybele sedet in saxis remotis Idæ frigidæ, et aspicit choros pro consuetudine, et excitat gladios lætos Curctum ad sonitum tympanorum; apex turritus anratus, qui est honor æternus crinium ejus sacrorum, decidit ex capite ejus, et fastigium ipsius capillatum, resolutum in culmine alto, turpatur cinere. Corybantes sacri obstupefacti sunt præsagio, et Orgia defixa uno timore compresse-

Vat. tert. *securis* Med. tert. *securis* vel *secretis* Florent.—276 *Irrupit* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *Irrumpit* Med. sec. *facilisque* Petav. sec. *rapit* Thuan.—277 *patribus* Vat. pr. m. pr.—278 *torruerant* Var. LL. ed. Antv.—279 *fecundis* Thuan. *securis* vel *secretis* Florent. *rupibus* Vat. pr. et tert. Oisel. Med. tert. Mazar. Oxon. pr. vet. Gyr. Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. *partibus* tres Vatt. Pal. Farn. Rott. Exc. Læti. *rupibus* vel *partibus* Reg.—280 *Cybeles* Med. sec. *Cybelle* Pric.—281 *alacris* Mazar. Var. LL. e marg. Parm. *concitat* Moret. pr.—282 *sacrarum* Exc. Gevart.—283 *Deflueret* Thuan. *Destruxit* Rott. *Defluxit* vel *Destruxit* Vat. tert. *capitis* Thuan.—285 *Obstupnere* Ambr. tert. Exc. Læti et Lucens. sec. *Obstrepuere* Reg. Oxon. pr. *Corybantis* Moret. sec. *una* Petav. tert. m. sec. *imo* Vat. pr. et tert. Oisel. quatuor Med. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *uno* duo Leidd. et sedecim alii, Exc. Læti et Gevart. ed. Parm. *uno* vel *imo* Florent. Reg.—286 *tacita buxo* Florent. m. pr. Tholos. Ambr. tert. *tacita buxo* vel *tacitas*

NOTE

278 *Pacisque senecta*] Sapientes pacis causa bellum gerunt, sed pax aliquando nocet. Cujus rei exempla passim. 'Nunc patimur longæ pacis mala.' Juven.

279 *Idæ*] Nomen urbis et montis in Phrygia: huic præsidet Cybele mater Deorum.

280 *Thiasos*] Choros: nam *θίασος*, seu *Thiasus*, est chorus tripudiantium in honorem numinis alicujus, sed præcipue Bacchi.

281 *Enses*] Cnretes et Corybantes, Cybeles ministri, vibrahant gladios, et sæpe sese vulneribus deformabant.

283 *Turris*] Crines in cumulum elati, instar turris, muri fastigii, verticis.

286 *Orgia*] Ἀπὸ τῆς ὀργῆς, a furore, sic dicta, sunt sacra Bacchi. Sed et usurpantur pro sacris omnibus, in quibus furor dominatur: *orgia presserunt buxos*, id est, Corybantes orgia

Indoluit genitrix ; tum sic commota profatur :
 Hoc mihi jam pridem Lachesis grandæva canebat
 Augurium : Phrygiæ casus venisse supremos,
 Delapsus testatur apex. Heu, sanguine qualis 290
 Ibit Sangarius, quantasque cadavera lenti
 Mæandri passura moras ! immobilis hæret
 Terminus : hæc dudum nato placuere Tonanti.
 Par et finitimis luctus : frustra que Lyæi
 Non defensuros implorat Lydia thyrsos. 295

runt tibus buxas silentes. Mater Cybele ingemuit : tum afflicta ita loquitur : Lachesis annosa presagiebat mihi jamdudum hoc auspicium : vertex corruens significat fatum ultimum Phrygiæ accidisse. Heu ! Qualis Sangarius fluit ob cruorem, et quantos cadavera toleratura sunt flexus Mæandri tardi ! Lines inconcussus manet. Hæc jampridem statuta sunt a filio Jove. Et clades similis est vicinis cladibus ; ac Lydia invocat inutiliter hastas Bacchi non propugnaturas se. Jam-

////////

buxas Moret. sec.—287 *tum* Vat. pr. et tert. Leid. sec. Exc. Gevart. *commota* Vat. pr. et tert. Rott. Oisel. Florent. duo Med. Reg. Thuan. Mazar. Petav. sec. Bonon. Ambr. pr. Leid. pr. duo Oxon. vet. Gyr. Vat. Livin. *irata* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Med. pr. Exc. Læti. *irata* vel *commota* Pnt.—288 *Hoc tibi* Mazar. *grandæva* Vat. pr. Rott. Florent. Jun. pr. Leid. sec. Med. tert. vet. Gyr. Vat. Livin. *longæva* quatuor Vatt. Pal. Farn. Exc. Læti.—289 *Phrygiæ* Exc. Læti.—290 *Dilapsus* duo Vatt. Mazar. Petav. pr. Pat. Ambr. pr. ambo Moret. *apes* Var. LL. ed. Antv.—291 *Ibat* Leid. sec. m. sec. *quantasque* Moret. pr. *quantumque* vel *quantasque* Moret. sec.—292 *pressura* Moret. sec. *Cadavere lentus* Mæander *passure* conjiciebat Heins.—293 *nato* dudum Vat. pr. Pal. Med. pr.—294 *Parcet* Pric. *Par* et Vat. pr. et quint. Jun. pr. Lov. m. sec. Ambr. tert. Vat. Livin. *Parcet finitimis* Colin. Gryph. *finitimis* Ambr. tert. duo Medd. et Petav. Exc. Læti et Lucens. pr. *finitimus* Leid. pr. et viginti Codd. Ald. Junt. Isingr. Raph. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *finitimus* vel *finitimis* Vat. quint. Reg. Oxon. pr.—295 *imploret*

NOTE

celebrantes, presserunt tibus ex buxo factas.

288 *Lachesis*] Una Parcarum sic dicta ἀπὸ τοῦ λαγχάνειν, *sortiri*, quod sortiatur ducatque ea quæ futura sunt.

291 *Quantasque*] Quanto sanguine Sangarius fluvius tædabitur? Quantas moras passurus est Mæander ob cadavera?

292 *Immobilis*] Finis cuique rei præscriptus hæret immobilis, neque

Delph. et Var. Clas.

ultra ire licet.

293 *Placure*] Dudum placuit Jovi, ut periret Phrygia.

294 *Par*, &c.] Luctus noster par est finitimis : hoc est, proximus est, idem est ac si mox accideret, ac si finitima mala forent.

295 *Lydiu*] Baccho sacra est.

Thyrsos] Thyrsus est hasta pampinis vel hederis involuta, quam gestabat Bacchus.

Claud.

3 M

Jamque vale, Phrygiæ tellus; perituraque flammis
 Mœnia, conspicuas quæ nunc attollitis arces;
 Mox campi, nudumque solum. Dilecta valet
 Flumina; non vestris ultra bacchabor in antris:
 Nec juga sulcabit noster Berecynthia currus. 300
 Dixit, et ad tristes convertit tympana planctus.
 Labentem patriam sacris ululatibus Attis
 Personat, et lacrymis torvi maduere leones.
 Eutropius, quamvis nequeat metuenda taceri
 Clades, et trepidus vulgaverit omnia rumor, 305
 Ignorare tamen fingit, regnique ruinas
 Dissimulat. Parvam latronum errare catervam;
 In sontes tormenta magis, quam tela, parari;

que vale, o terra Phrygiæ; et urbes sepeliendæ ignibus, quæ urbes nunc ostenditis turres altas, statim eritis agri, et solum desertum. Valet, fluvii cari: non furam amplius in cavernis vestris; neque currus noster findet colles Berecynthios. Cybele ita locuta est, et statim vertit luctus mæstos ad tympana: Atys resonat lumentis sacratæ patriam cadentem, et leones feri sparguntur fletibus. Eutropius, etsi strages timenda non possit sileri, et fama timida reclarit, tamen simulat se nescire, et dissimulat exitium imperii: jubet turbam exiguum prædonum vagari, et venditat expediti potius supplicia in nocentes, quam arma; neque contundendos

ed. Parm. et Vicet.—297 *urbes* vel *arces* Jun. pr.—298 *dudumque* Farn. *dejecta* Tholos.—299 *nec* duo Vatt. Farn. Tholos. Oxon. sec. Ald. Exc. Læti. non quatuor Med. Put. Reg. Thuan. duo Petav. Exc. Lucens. sec. *ultra vestris* Pric. Reg. Oxon. pr. Moret. sec.—300 *Non juga* Thuan. *Nec* Lov. Moret. sec. Jun. pr. Leid. pr. duo Oxon. Ald. Var. LL. ed. Antv. *vester* Pal. Tholos. *cursus* Thuan. *nostræ curæ* Rott. *nostros cursus* Jun. pr.—301 *luctus* Med. sec.—302 *Labentem* Var. LL. ed. Antv. *Athis* Lov. *acris* Vat. sec. *atris* Put. *antris* Petav. sec. *antris* vel *Alis* Florent. inc. Heius.—304 *quamvis* nequeat duo Med. Mazar. Ald. nequeat *quamvis* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *tacere* Jun. pr.—305 *sed trepidus* Mazar. *strepitus* Vat. sec. Pal. Med. pr. *vulgaverat* Jun. pr. Oxon. sec. Med. sec.—306 *fugit* Rott.—307 *parvam* Jun. et Oxon. pr. Moret. sec. *latronum* vel *luctat* Vat. quart. *exire* Thuan.—308 *In sontes* Ambr. pr. Sched. Gud. *parvam* ad *sontes* errare c. *Latronum* Leid. sec. et tredecim alii, ed. Vicet. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. ad *sontes* certare c. *Latronum* Exc. Læti m. pr.—308 *In sontes* Ambr. pr. Sched. Gud. *Ad sontes* omnes Vatt. Pal. Rott. Oisel. Exc. Læti, Gesn.

NOTÆ

299 *Bacchabor*] Non celebrabo Or-
 gia cum Bacchantibus.

302 *Berecynthia*] Berecynthius est
 mons Phrygiæ, sacer Cybelæ Deo-
 rum matri.

302 *Attis*] Seu *Atys*, amasius Cy-
 beles.

303 *Leones*] Qui currum Cybeles
 trahere finguntur.

Nec duce frangendas jactat, sed iudice, vires.
 Vasta velut Libyæ venantum vocibus ales 310
 Cum premitur, calidas cursu transmittit arenas,
 Inque modum veli sinuatis flamine pennis
 Pulverulenta volat; si jam vestigia retro
 Clara sonent, oblita fugæ stat lumine clauso
 Ridendum revoluta caput, creditque latere 315
 Quem non ipsa videt. Furtim tamen ardua mittit
 Cum donis promissa novis, si forte rogatus
 Desinat. Ille semel nota dulcedine prædæ

impetus hostium per ductorem, sed per magistratum. Quemadmodum avis ingens Libyæ Struthiocamelus cum urgetur clamoribus venatorum, trajicit currendo arenas ardentes, et curvatis alis cum flatu, instar veli, pulvereæ evolat: sed si jam passus venatorum clare resonent pone, immemor fugæ, consistit oculis clausis, et capite ridiculo tecto; ac putat fallere hostem, quem ipsa non cernit. Eutropius tamen clam mittit promissa aurea cum muneribus recentibus, si forsitan Targibilus exoratus cesset belligrare. Ille semel delinitus amore cognito spoliolum,

//////////

et ed. Bipont. parabat Med. pr. m. pr.—309 *se iudice* Farn. Jun. pr. *Vindice* Pric. Petav. sec. Tholos. Med. quart. duo Ambr. *iudice vel vindice* Vat. pr. Reg. Oxon. pr. *ruris pro vires* Put. m. pr.—310 *Vasta vel Vesta* Reg. Oxon. pr. *Libyæ omnes* Vatt. Pal. Put. Reg. Mazar. Petav. pr. *Libyæ* Exc. Læti. *patriæ* Med. tert. *venatum* Var. LL. ed. Antv. *vocibus inc.* Heins. *vallibus* Farn. Rott. Leid. sec. m. pr. Petav. sec. Ambr. tert. Var. LL. ed. Antv. *vocibus vel vallibus* Vat. tert. Florent. *imul pro ales* Vat. pr. m. pr.—311 *Comprimatur* Vat. tert. Put. Petav. sec. et tert. m. sec. Pat. Bonon. Med. vero sec. hunc versum sequenti postponit. *transmisit* Jun. pr. *committit* Oxon. sec. *præmittit* Oxon. pr. *habenas* Loy. m. pr. Oxon. sec. m. pr.—312 *sinuatis* Put. m. sec. *sinuantes* Vat. pr. *sinuantis flumina* Thuan. *pinus* Petav. sec. *pinnis* Leid. sec. Rott. Oisel. Florent. m. pr. Petav. tert. Pat. Exc. Gevart. Lucens. sec. *pennis vel pinnis* Reg. Oxon. pr.—313 *volant* ed. Vicet. *sed jam* Thuan. *si vel sed* Reg.—314 *Rura* Exc. Cod. Rhem. *sonant* Rott. Thuan. Pat. Loy. Jun. pr. duo Ambr. inc. Heins. *fugam* duo Vatt. Pric. m. pr. Pat. *fuga* Rott. *fugat* Reg. *fuga est* Petav. sec. Var. LL. ed. Antv. *fugæ est* Ambr. tert. Leid. sec. m. pr. *fugæ vel fugam est* Lov. *dat lumine* Med. tert. *lumine vel limite* Lov. *clauso* Exc. Læti.—315 *Quod vero pro Ridendum* Farn. *Ridendum vel Retrorsum* Oisel. *relata* duo Vatt. Pric. Moret. sec. *relata vel revoluta* Petav. pr.—316 *Quem* duo Leidd. et plurimi Codd. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. *Quam* Ambr. pr. *Quæ* Exc. Læti. *furtum* Farn.—317 *donatus* Med. tert.—318 *ille tamen* Ambr. pr. *notæ*

NOTE

310 *Vasta*] Struthiocamelus, Στρουθὸς ἡ μεγάλη. Alianus. Plantus vocat passerem murinum.

313 *Volat*] Non tam volat, quam currit: pedibus enim semper nititur, præ magnitudine.

315 *Ridendum*] Ridiculum caput, quia calvum, quia sine superciliis, quia stulta, aut non videns hostem, credit se non videri.

316 *Mittit promissa*] Mittit legatos, qui montes aureos promittant.

Se famulo servire negat ; nec grata timentum
 Munera. Militiam nullam, nec prima superbus 320
 Cingula dignari. Nam quis non Consule tali
 Vilis honos ? Postquam precibus mitescere nullis,
 Non auro cessisse, videt, creberque recurrit
 Nuntius incassum, nec spes jam fœderis extat ;
 Tandem consilium, belli confessus agendi, 325
 Ad sua tecta vocat. Juvenes venire protervi,
 Lascivique senes, quibus est insignis edendi
 Gloria, corruptasque dapes variasse decorum :

recusat famulari servo ; et dicit dona hominum trepidantium non esse jucunda. Nullum ille arrogans voluit accipere decus militiæ : neque principem dignitatem. Etenim quæ dignitas non abjecta est sub Consule tali ? Postquam Eutropius cernit Targibilum non flecti ullis precibus, non vinci muneribus, et nuncius frequens redit frustra, neque jam spes est pacis, tandem fassus bellum faciendum esse, convocat in domum suam concilium. Juvenes petulantes adsunt et senes luxuriosi, qui gloriantur comedere egregie, et putant pulchrum mutare epulas vitiatas : qui

////////

Vat. sec. Pal. duo Med. quod probatur Heinsio, nota quatuor Vatt. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *tuta* Exc. Cod. Rhem.—319 *timentum* Vat. Livin. *timendum* Pal. Rott. Mazar. Moret. pr. *timentis* Med. quart. Thuan. Ambr. pr. Leid. sec. Ald. *timendam* Var. LL. ed. Antv. *timendum* vel *timentum* Florent. Med. pr. et sec. *timentis* vel *tremensis* Exc. Gevart.—320 *nullis* Vat. quint. *neque prima* Med. sec. *neque plura* Rott.—321 *vincula* Exc. Gevart.—323 *texisse* Jun. pr.—324 *spes modo* Moret. sec.—325 *consilium* tres Vatt. Pal. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *concilium* Leid. pr. Petav. pr. m. sec. inc. Heins. *consilium* vel *concilium* dno Vatt. *congressus* Med. sec. *confusus* Pal. Med. pr. unde *confusus* conjiciebat Heinsius.—326 *vocat.* cum *τελεία στιγμή*, Florent. Med. pr. Bonon. Ambr. sec. Vat. Livin. in Vat. sec. post *juvenes* interpungitur. *propinqui* vel *protervi* Med. sec.—327 *Basconesque senes* Florent.—328 *Gratia* vel *Gloria* Vat. quint. *conditusque* conjicebat Heins.

NOTÆ

319 *Servire negat*] Se servitutum esse.

321 *Cingula*] Se non dignari accipere *cingula prima*, hoc est principem militiæ dignitatem, seu magisterium equitum, id quod Eutropius timens offerebat. Per *Cingula prima*, nonnulli explicant *cinctus primos*; hoc est Consulatum.

Consule tali] Quæ munera non vilia sint, dante Eutropio ? Nam dona ex merito tantis censi solent.

325 *Belli confessus agendi*] Confi-

tens bellum agendum esse; Gellius *confessus æris*, id est, confitens debitu.

327 *Edendi*] Edaces olim vocabant asinos, ut abjectissimi animalis nomen indignissimis hominibus imponeretur. Sic Eresichthon ille portentosæ voracitatis dicitur ab Æliano *κάθων*, id est, *asinus*.

328 *Corruptas*] Gloriantur sibi apponi varias dapes corruptas, non quod corruptæ sint, sed quod causa sint corruptionis et crudelitatis.

Qui ventrem invitant pretio, traduntque palato
 Sidereas Junonis aves, et, si qua loquendi 330
 Gnara coloratis viridis defertur ab Indis,
 Quæsitos trans regna cibos : quorumque profundam
 Ingluviem non Ægæus, non alta Propontis,
 Non freta longinquis Mæotia piscibus explent.
 Vestis odoratæ studium, laus maxima risum 335

accendunt gulam caritate ciborum, et sorbent ore volucres stellatas Junonis, et si qua avis viridis (Psittacus) perita loquendi adrehitur ab Indis nigris, quæ sunt dapes quæsitæ trans imperia: quorum gula insatiabilis non satiatur cibus Ægæi maris, non Propontidis profundæ, non piscibus remotis fretorum Mæoticorum. His cura est vestium fragrantium; honor magnus his est excitasse risum per facetius

////////

variare Pric. Ambr. et Oxon. pr. Exc. Cod. Rhem.—329 venerem invitant Med. tert. vitam Put. Oxon. sec. m. pr. vota Bonon. mutant Med. quart. irritant legit Heinsius.—331 Nata pro Gnara Exc. Læti m. pr. viridi Petav. sec. differtur Vat. tert. Oxon. sec. undis Rott. Tholos.—332 Quæsitos Vat. pr. Quæsitis cibos Rott. Quæsitos cibos Vat. Livin. Quæsitus cibus quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Oisel. Exc. Læti.—333 Ægæum Ambr. pr. Leid. sec. Med. quart. Exc. Gevart. Ægeus Var. LL. ed. Antv. Proponti inc. Heins. 334 Mæotia Vat. pr. et sec. Bonon. Med. tert. Mæotida duo Leidd. et undecim alii. Mæotica tres Vatt. Pal. Farn. tres Med. Thuan. Mazar. duo Petav. duo Ambr. Tholos. Moret. pr. inc. Heins. Exc. Læti et Lucens. sec. Ald. Var. LL. e marg. Parm. æquent Vat. pr. m. sec. inc. Heins. Exc. Læti. implent Farn. Med. sec. Jun. et Ambr. pr. Leid. sec. m. sec. explent omnes Vatt. Pal. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti m. sec.—335 odoratæ quatuor Vatt. Pal. Farn. Exc. Læti. odoratæ Vat. sec. Rott. Med. sec. m. sec. Ambr. pr. Bonon. Var. LL. e marg. Parm. et edit. Antv. adornatæ Pric. Reg. Oxon. pr. odoratæ vel odoratæ inc. Heins. pars maxima Vat. tert. risus Thuan. Petav.

NOTÆ

329 *Invitant*] Invitant sese ad edendum, ob pretium ciborum exquisitissimorum, qui carius emti sunt. Alii legunt, *irritant*, nec male, id est, pretium incendit ingluviem, quasi cibus eo melior sit, quo carius emtus est, et superbo delectu in sylvis, aut in mari longinquo conquisitus. Juvenalis: ‘Optima sylvarum interea pelagique vorabit,’ &c.

330 *Junonis aves*] Pavones, quorum caro exquisita dicitur, sed crudelitatis parens. Adeo ‘nihil est ab omni Parte beatum!’ Horatius. *Sidereas* autem dixit alludens ad fabulam, quæ ait Junonem Argi custodis

oculos avis suæ candæ, quasi totidem sidera, inseruisse.

331 *Coloratis*] Virgilius: ‘Coloratis Indis.’

332 *Trans regna*] Hinc Senecæ indignatio in eos, quibus ob gulam tam angustus erat Romanus orbis ut dapes ex aliis regionibus peterent.

334 *Piscibus*] Pisces in deliciis apud veteres, ut testantur Apicii.

Mæotia] Palus *Maotis*, *Maotica*, vel *Maotia*, supra Pontum Euxinum.

335 *Vestis odoratæ*] Scilicet veste odorata et aurea gloriabantur, qui ferro et ære gloriari debuerant.

Per vanos movisse sales, minimeque viriles
 Munditiæ, comiti vultus, onerique vel ipsa
 Serica. Si Chunus feriat, si Sarmata portas,
 Solliciti scenæ, Romam contemnere sueti,
 Mirarique suas, quas Bosphorus alluit, ædes : 340
 Saltandi dociles, aurigarumque periti.

nugatorias; et his lautitiæ sunt minus viriles, facies ornata, et vel ipsa vestimenta serica sunt ponderi. Si Chunus, si Sarmata percutiat portas, anxii sunt pro theatro, soliti spernere Romam, et admirari domos suas, quas Bosphorus irrigat: apti sunt cho-

pr. rerum Florent. m. sec.—336 *ranos* Pric. Rott. Oisel. Med. quart. Thuan. Bonon. Pat. pr. duo Petav. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *ranos* vel *varios* Put. *monuisse* Vat. tert. *alas* pro *sales* Vat. pr. m. pr. qui et *virilis* habet.—337 *cultus* coniecerat Heins. *oneraque* Var. LL. e marg. Parm. *cum tegmina cunctis Serica, desertas custodit Sarmata portas* Ambr. tert.—338 *Si Chunus* Bonon. *Syhunnus* Var. LL. *si Hunus* Pal. Florent. quatuor Med. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *si Hunus* Leid. pr. Put. Reg. Thuan. Mazar. Petav. sec. Moret. pr. Lov. Exc. Gevart. *sic Hunus* tres Vat. Pat. *Sin Hunus* duo Vatt. Farn. Moret. sec. Petav. tert. duo Ambr. inc. Heins. Exc. Læti. et Lucens. pr. *feriat Hunus* Med. tert. *variat* Jnn. pr. *Si Chemus feriat* et emend. *si feriat Hunus* Oxon. sec. *si Sarmata* Farn. Florent. quatuor Med. Put. Reg. Thuan. Lov. Moret. sec. duo Petav. totidem Ambr. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. *sin* Exc. Læti. *sic* Vat. quint. Pat. vel Mazar. *portus* Tholos.—339 *Sollicitæ* Jun. pr. *senæ* Med. quart. *cenæ* tres Vatt. Pric. Reg. Mazar. Petav. sec. *cenæ* Florent. Moret. pr. inc. Heins. vet. Gyr. Vat. Livin.—340 *Miratique* Exc. Læti. *Mirarique* Exc. Lucens. pr. *Munirique* ed. Vicet. *cernit quas Bosphorus* Moret. sec. *abluit* Tholos. Var. LL. ed. Antv. *obluit* Med. sec. m. sec. Florent. cum Glossa *i. e. tangit vel lavat. obruit* duo Vatt. Put. Thuan. Mazar. Jun. pr. Oxon. sec. duo Leidd. tres Petav. *horruit* Vat. pr. et tert. *horruit* vel *obstruit* Oxon. pr. *obruit* vel *obstruit* Reg. *abluit* vel *alluit* Vat. Livin.—341 *Saltanti* Put. *aurigarumque* omnes Vatt. Pal.

NOTE

336 *Movisse sales*] *Histrionum tropius.*
 more.

Minimeque viriles] Quibus convivas provocabant ad libidinem effœminatam.

337 *Oneri*] *Sericæ ipsæ vestes, etsi tenuissimæ, erant oneri hominibus delicatulis.* Juvenal. ‘Panniculus bombycinus urit.’ Cæsar ex Suetonio milites ‘habebat tam cultos, ut argento et auro politis armis ornaret: simul et ad speciem, et quo tenaciores eorum in prælio essent metu damni.’ Jactabatque, ‘Milites suos etiam unguentatos bene pugnare posse.’ Sed alius Cæsar, alius Eu-

338 *Chunus, Sarmata*] *Populi Sarmatiæ Europææ.* Etiam si hostis ad portas fulminet, solliciti de theatro Eutropiani, non omittunt ludos, comœdiam, &c.

339 *Romam contemnere*] Ob mares Romanorum animos. Romam tamen, quam Dionysius vocat *μητέρα πασάων πόλεων, καὶ μέγαν οἶκον ἀνάκτων, Matrem omnium urbium, magnamque Regum domicilium.*

341 *Aurigarumque periti*] Instar Neronis; vel cupidi scire, quis auriga melior, &c.

Pars humili de plebe duces, pars compede suras,
 Cruraque signati nigro liventia ferro,
 Jura regunt, facies quamvis inscripta repugnet,
 Seque suo prodat titulo. Sed prima potestas 315
 Entropium præfert, Hosio subnixa secundo.
 Dulcior hic sane cunctis, prudensque movendi
 Juris, et admoto qui temperet omnia fumo;

reis, et docti ducere currus; alii sunt ductores ex plebecula abstracta: alii habentes tibias notatas cutenis, et crura livida ferro atro, dant leges, etsi frons impressa reclamet, et se ostendit titulo suo. At prima sedes anteponit Eutropium, freta Hosio secundo. Illic Hosius suavior est certe omnibus, et peritior juris movendi, et qui fumo

Oisel. Exc. Læti. *auguriorumque* Jun. pr. *aurigandique* Med. quart.—342 *ducis* Vat. pr. *duces* id. Vat. m. sec. de *compede* Pat.—343 *Colluque* vel *Cruraque* Mazar. *lucentia* Florent.—344 *quamvis facies* Vat. quint. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Med. pr. Leid. sec. Exc. Læti. *recuset* inc. Heins. *repugnet* Vat. sec. Pal.—345 *suo reprobrat* Petav. pr. *reprobat* duo Vatt. Exc. Pat. rec. *prodat* vel *reprobat* Reg. *præfert* pro *præfert* duo Leidd. totidem Med. Pat. Petav. tert. Exc. Gevart.—346 *Hosio* Exc. Lucens. pr. *Otio* Vat. pr. *Osia* Oxon. pr. *Asya* Jun. pr. *Solio* ed. Vicet. *Hocia* Pric. *Osio* Lov. duo Vatt. ambo Moret. Var. LL. ed. Antv. *Hosio* vel *solio* Exc. Pat. rec. *Hosio* vel *Bosio* Exc. Læti. *submissa* Med. tert. Tholos. *subnixa* Lov. Moret. sec. Sched. Gud. Ald. Exc. Gevart. et Var. LL. ed. Antv. *secundo* Leid. sec. Put. Mazar. Lov. Jun. pr. duo Petav. *severo* inc. Heins. *secunda* Pric. Oisel. Reg. Thuan. Pat. Petav. pr. m. pr. Var. LL. ed. Antv.—347 *Doctior* Jun. Oxon. pr. Med. sec. m. pr. Vat. tert. *Dulcior* vel *Doctior* Vat. quart. Reg. *facie* Ambr. pr. Sched. Gud. *sane* probat Heinsius. *huic sane* Med. sec. m. pr. *prudensque* Jun. pr. *movendi* Pric. Rott. Reg. Thuan. Exc. Læti, ed. Parm. et Vicet. *movendi* Leid. pr. Jun. pr. duo Oxon. Exc. Lucens. in Leid. pr. erat Glossa i. e. *evertendi*. Heinsius ascripserat, *movere jus est loco movere* vel *submovere*. sic *jura subvertere* Hist. Ang. p. 47. et alibi apud eosdem scriptores.—348 *amoto* Thuan. Mazar. Ambr. sec. *admoto* vel *amoto* Reg. Oxon. pr.

NOTÆ

343 *Signati*] Habentes crura signata ferro, quia ante servi erant.

344 *Jura regunt*] Leges, Judicia, Magistratus, Imperium.

Inscripta] Dant leges, imperant, etiamsi facies inscripta servilli nota adversetur tanto honori. Servi notabantur ferro, et inscribebantur, ut pecora domini notam gentia.

346 *Subnixa*] Prima sedes datur Eutropio, sed eadem sedes freta et subnixa est Hosio, secundum locum occupante.

347 *Dulcior*] Hic multa ambigue et ingeniose dicta contra Hosium,

qui coquus fuerat. Unde *dulcior* dicitur et prudens *movendi juris*, alludendo ad jusculum culinæ, et simul tamen innuens Hosium esse peritum justitiæ turbandæ. Alii legunt, *novandi juris*: id est, inveniendi novi juris.

348 *Fumo*] Alludit iterum ad fumum culinæ; sed alio sensu dicit Hosium moderari et temperare omnia admoto fumo, id est, adhibita quadam adulatione. Alii legunt, *naso*, nec male, id est, quadam sagacitate.

Fervidus, accensam sed qui bene decoquat iram.

Considunt apices gemini ditionis Eoæ, 350

Hic coquus, hic leno : defossi verberare terga :

Servitio, non arte, pares. Hic sæpius emtus,

Alter ad Hispanos nutritus verna penates.

Ergo ubi collecti proceres, qui rebus in arctis

Consulerent, tantisque darent solatia morbis ; 355

Obliti subito Phrygiæ, belloque relicto,

Ad solitos cœpere jocos et jurgia Circi

Tendere. Nequicquam magna confligitur ira,

adhibito condiat cuncta: ardens est, sed qui decoquat sapienter furorem inflammatum. Vertices duo Imperii Orientis sedent; ille coquus Hosius, hic leno Entropius, habentes terga sulcata flagris; similes servitute, non industria. Hic Entropius emtus est frequentius, ille educatus verna in domo Hispana. Postquam igitur primores convocati sunt, ut consultarent in negotiis angustis, et afferrent remedia tantis malis, statim immemores Phrygiæ, et bello neglecto, inceperunt redire ad facetias consuetas et certamina theatri. Frustra contenditur studio ardenti, quis

~~~~~

temperat Farn. Pric. Ambr. sec. Exc. Læti. *temperet* Leid. pr. et octodecim scripti, Ald. Exc. Lucens. Var. LL. e marg. Parm. *omina* Vat. tert. m. sec. *fundo* Put. m. pr. *fumo* Pat. Lov. Ald. Exc. Gevart. Sched. Gud. *naso* Exc. Læti. *fumo* vel *naso* Florent.—349 *si quis* Florent. *decoquit* Mazar. *decoquet* Pal. Med. pr.—350 *Concidunt* Sched. Gud.—351 *Hinc coquus, hinc leno* leg. Heins. *defessi* Vat. pr. Med. sec. Raphael. *defossi* Jun. pr. duo Oxon. duo Leidd. *defossus* Vat. quint. *defosti* quatuor Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. Exc. Læti. *descissi* Pric. m. pr. *descisi* Moret. pr. *verbere* Vat. pr. m. sec. *vulnere* Vat. tert. Reg. Mazar. Oxon. pr. *vulnere* vel *verbere* Put. vid. Pricæum ad Metam. Apuleii p. 374.—353 *in una* pro *verna* Var. LL. ed. Antv. *penates* vel *parentes* Thuan.—354 *in altis* Jun. pr. Vat. sec. m. pr. *arctis* vel *altis* Farn.—355 *solatia* rebus Pric. Moret. sec. *tantaque d. solatia mortis* Vat. pr. et Livin.—356 *Phrygiæ subito* Ambr. pr. *bellisque relictis* Vat. pr. et tert. Rott. Oisel. Mazar. Gronov. in Exc. Schotti ascripserat locum Cic. Lib. III. in Verr. cap. 12. *belloque relicto* duo Leidd. et viginti alii, Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv.—357 *rediere* Moret. pr. *locos* Florent. *ad jurgia* Pal.—358 *nequicquam* vel *nequaquam* Vat. pr. *in magna* Put. *confligitur* Med.

NOTE

349 *Decoquat*] Fervidus est, sed ita, ut sciat artem, qua sua ira decoquatur, et defervescat sapienter.

351 *Defossi*] Alii legunt *defessi*, id est, fatigati ferre flagra seu verbera.

353 *Verna*] Est filius ancillæ.

355 *Morbis*] Ambigua vox, nam significare potest incommoda reipub. et simul perstringere morbos

ex libidine, et ex gula natos.

357 *Jurgia*] Certamina histriorum more. O levitatem, ac stuporem! In ipsis belli urgentis angustis, obliviscuntur belli, animosque ad jocos rixasque convertunt.

358 *Magna ira*] Agunt de ludis, magno studio, immo et ira ardeente, cum patria periclitatur.

Quis melius vibrata puer vertigine molli
 Membra rotet : verrat quis marmora crine supino : 360
 Quis magis enodes laterum detorqueat artus :
 Quis voci digitos, oculos quis motibus aptet.
 Hi tragicos meminere modos : his fabula Tereus,
 His necdum commissa choro cantatur Agave.

Increpat Eutropius : Non hæc spectacula tempus 365
 Poscere : nunc alias armorum incumbere curas.
 Se satis Armenio fessum pro limite cingi,

puer circumagat corpus impulsum circuitu leni : quis capillis resupinatis abstergeat pavimenta marmorea : quis deflectat melius partes molles laterum : quis accomodet melius digitos voci, quis oculos saltationibus. Hi recordantur versus tragicos : fabula Terei canitur ab illis : Agave nondum credita theatro canitur ab aliis. Eutropius reprehendit hos, dicens, Hoc tempus non petere ludos tales ; nunc labores alios belli urgere, se etsi fatigatum satis armari pro finibus Armeniæ

////////

tert. contenditur Moret. sec. Hic versus cum priore desideratur in Moret. pr. —360 rotat Leid. pr. vertat Exc. Læti m. pr. et Lucens. pr. item Ald. verret Med. tert. verrat tres Med. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. Bonon. tres Ambr. Mazar. duo Petav. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. Sched. Gud. marmore Thuan. crine soluto Pal. soluto vel supino Med. pr.—361 Qui magis Bonon. Petav. tert. edones Var. LL. Antv. enodes vel idoneos Reg. Moret. sec. procerum Vat. tert. Rott. Exc. Pat. rec. procerum vel laterum Put. artus quatuor Vatt. Pal. Farn. Reg. Petav. sec. marg. Isingr. arcus Vat. quart. Oisel. Florent. duo Med. inc. Heins. Put. Thuan. Mazar. Tholos. Ambr. sec. ambo Moret. duo Petav.—362 oculos qui Leid. sec. motibus Lov. cum glossa, i. e. gesticulationibus. moribus omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Jun. pr. duo Leidd. et Oxon. marg. Isingr. et Cod. Palm. et Claver. motibus exhibet. vid. supr. vs. 182. aptet Oisel. apti Rott. ed. Parm. e conjectura.—363 jocos Ambr. pr. Oxon. sec. Med. quart. jocos vel modos Vat. quint.—364 nondum tres Vatt. Petav. pr. Ambr. sec. mundum inc. Heins. medium Put. choro Lov. Jun. pr. Moret. sec. Sched. Gud. Ald. Exc. Gevart. thoro Thuan. Ambr. tert. thoro vel viro Pric. choro vel thoro Reg. Oxon. pr.—366 altis Lov. atque ita conjiciebat Heins. annorum Sched. Gud. impendere Med. sec. armorum poscere Med. tert. m. pr.—367 Me Juu. pr. Armenia Moret. pr. milite Mazar. Tho-

NOTE

359 Vertigine] Quis puer capite demisso, pedibusque in altum sublatus, melius vibret suum corpus.

360 Verrat] Quis pedibus sursum elatis, projectisque manibus, quibus sustinetur, fungatur officio pedum, capite demisso, et crinibus pendentibus, verrat pavimenta marmorea.

361 Enodes] Quis ita detorqueat costas laterum, ut sine nodo, sine ossibus esse videatur. Alii legunt, laterum arcus, id est, flexus, curva-

turas.

363 Tereus] Rex Thracum, qui ob constupratam Philomelam Progne uxoris suæ sororem, in upupam mutatus est.

364 Necdum commissa choro] Nondum producta in theatrum.

Agave] Cadmi et Hermiones filia, qui filium Pentheum abstemium, et ideo Bacchi sacra despicientem, cum ceteris Bacchantibus discerpit, eum vitulum esse rata præ nimio furore.

Nec tantis unum subsistere posse periclis.

Ignoscant senio: juvenes ad praelia mittant.

Qualis pauperibus nutrix invisâ puellis

370

Assidet, et tela communem quærere victum

Rauca monet: festis illæ luisse diebus

Orant, et positis æquævas visere pensis:

Iratæque operi jam lasso pollice fila

Turbant, et teneros detergunt stamine fletus.

375

Emicat extemplo, cunctis trepidantibus, audax

Crassa mole Leo, quem vix Cyclopia solum

Æquatura fames, quem non jejuna Celæno

defendendis, sed non se solum valere resistere discriminibus tantis. Rogat hos ut parcant senectuti suæ; ut mittant juvenes ad bella: sicut nutrix odiosa sedet prope virgines inopēs, et rauca hortatur illas comparare victum communem tela faciendâ: illæ virgines rogant, ut sinat colludere diebus festis, et opere seposito invisere æquales suas; et jam indignantes laborem suum, jam digitis fatigatis confundunt stamina, et abstergunt tela sua lacrymas tenellas. Statim Leo animosus ingenti magnitudine exsurgit omnibus timentibus, quem unum fames Cyclopon ægre

////////

los. Ambr. pr. ambo Moret.—368 *tantis etiam* Ambr. pr. *Ne tantis undæ* Jun. pr. *obsistere* Farn. *procellis* conjiciebat Heins.—371 *Insidet* Ambr. pr. *Absidet* Vicet.—372 *Rauca movet* Farn. Pric. Var. LL. ed. Antv. *luxisse* Tholos.—373 *impositis* Jun. pr. *æque paruisse repensis* Florent. m. pr. Petav. sec. *æqua visere repensis* Med. tert. *aqua parescere* Rott. Oisel. *æque pallescere* Var. LL. ed. Antv. *æquævas visere vel æque parescere* Vat. tert. Put. pennis Farn.—374 *Intentæque* Med. sec. m. pr. *laxo* Petav. sec. *lapso* duo Med. *tela* Med. tert. m. pr. *tela* conjiciebat Heins.—375 *teneros vel tenebros* Put. *detergunt* tres Vatt. Pal. Farn. Ambr. pr. Mazar. Petav. pr. Med. quart. Exc. Læti. *detergent* duo Leidd. cum viginti aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. et ed. Vicet. *detergunt* Petav. tert. *flumine* Med. sec. m. pr. *flumine* Var. LL. ed. Antv.—376 *comitantibus* Jun. pr.—377 *Leon* Exc. Læti. *Cyclopia* Ambr. sec. *Cyclopeia* duo Med. Put. Thuan. Mazar. Moret. pr. et Ambr. *Cyclopea vel Cyclopeia* Vat. sec. Pal. Farn.—378 *quam* Vat. tert. *jejuna* Exc.

NOTE

371 *Assidet*] Prope sedet, supra sedet, ad urgendas puellas.

372 *Luisse orant*] Phrasis Græca Poëtis familiaris: mira comparatio ad irridendum Eutropium Eutropiique sectatores ad bella ineptos; quos comparat cum vetula et puellis mollibus, et proposito labore flentibus.

377 *Leo*] Homo quidam cognominatus Leo, vecors et ventri deditus, qui non alia ratione emersit,

quam quod esset Eutropio jucundus. Missus est contra barbaros: officium suum utcumque obliit; sed ob crapulam facile deceptus est a Gainæ et Targibilo, fraude deletus.

Cyclopia] Ita famelicus, ut ipse solus famem Cyclopon et Harpyiæ Celæno superaret. Celæno Harpyia sic dicta, quia κέλαινος idem est ac niger. At iste si helluabatur, et bibebat quoque egregie: fortitudinem enim in eo ponebat, ut plus biberet

Vinceret: hinc nomen fertur meruisse Leonis.

Acer in absentes, linguæ jactator, abundans 380

Corporis, exiguusque animi, doctissimus artis

Quondam lanificæ, moderator pectinis unci.

Non alius lanam purgatis sordibus æque

Præbuerit calathis; similis nec pinguia quisquam

Vellera per tenues ferri producere rimas. 885

Tunc Ajax erat Eutropii, lateque fremebat:

Non septem vasto quatiens umbone iuvencos:

Sed, quam perpetuis dapibus, pigroque sedili,

Inter annos interque colos oneraverat, alvum.

adæquaret, quem non Celano famelica superaret: hinc dicitur promeritus esse cognomen Leonis. Homo jaculator ardens sermonis contra absentes, vastus corpore, parvus animo, olim peritissimus artis lanificæ, rector pectinis curri. Non alter iniecerit in canistros lanam, immunditiis ejectis, similiter; neque alter æqualis trajicere lanas crassas per foramina ferri subtilia. Tunc Leo erat Ajax Eutropii, et undique furebat, non concutiens septem pelles boris in clypeo magno, sed ventrem, quem inter vetulas et inter colos oppresserat epulis continuis, et cathedra

*****

Lucens. pr. victura ed. Vicet.—379 hic Oisel. Leid. pr. Florent. huic Var. LL. ed. Antv. hoc nomen Rott. Vat. tert. Leontis Exc. Læti.—380 Acer in absentes, linguæ j. dno Leidd. duo Oxon. Lov. ambo Moreti et Ald. absentes. cum στυγή, quatuor Vatt. Pric. Oisel. jactator Pric. Rott. jaculator Var. LL. ed. Antv.—381 exiguusque Ambr. sec. Exiguusque Mazar. Exiguus animi sine copula, quatuor Vatt. Pal. Farn. tres Med. inc. Heins. Put. Thuan. tres Petav. Ambr. pr. Bonon. Pat. Tholos. ambo Moret. Lov. Ald. Exc. Gevart. animo Vat. tert. Farn. Rott. Med. sec. Put. Pat. Moret. pr. animi vel animo Petav. pr.—382 unci omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. uncci Mazar. uncti vet. Cyr. Moret. pr. Exc. Lucens. sec. et hoc firmare videtur vellera pinguia, quod sequitur.—383 Non illi Florent. m. sec. purgatam Vat. tert. Pal. Farn. duo Med. Leid. sec. m. sec. purgatis vel purgatam Put.—384 Præbuerit Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. Præbuerat Farn. Oisel. Florent. Med. tert. Jun. pr. Thuan. Moret. sec. Exc. Læti, edd. Parm. Vicet. Junt. Ald. Colin.—385 tenuis Moret. pr. Vat. sec. Med. tert. Bonon. Tholos. Ambr. tert. fratri Rott. perducere Vat. sec. Pric. Mazar. Petav. pr. Moret. sec. deducere Vat. tert. Moret. pr. Med. quart. limas Oxon. sec. raras Med. tert.—386 lateque Lov. m. pr.—388 quem Pal. qui dno Vatt. et Medd. Put. Oxon. pr. quod Ambr. pr. Petav. sec. qd Rott. Oisel. quam vel qui Reg. Exc. Læti. sedili vel cubili Vat. pr.—

NOTÆ

quam reliqui omnes, et plures haberet meretrices quam milites.

380 Acer in absentes, linguæ jactator] Maledicens, et ideo iners. Livius: 'Viri nati militia, factis magni, ad linguæ certamina rudes.'

386 Ajax] Vir fortissimus inter

Græcos, de quo Ovidius, 'Clypei dominus septemplex Ajax.'

388 Pigroque sedili] Quia semper sedebat in lana tractanda homo gulosus, corporis ejus moles crassior evaserat, sicque ipse sua mole oneratus et oppressus erat.

Assurgit tandem, vocemque expromit anhelam : 390

Quis novus hic torpor, socii ? quonam usque sedemus
Fœmineis clausi thalamis, patimurque periculum
Gliscere desidia ? Graviorum turba malorum
Textitur, ignavis trahimus dum tempora votis.
Me petit hic sudor. Nunquam mea dextera segnis 395
Ad ferrum. Faveat tantum Tritonia cœptis,
Inceptum peragetur opus. Jam cuncta furore
Qui gravat, efficiam leviolem pondere lanæ
Targibilum tumidum ; desertoressque Gruthungos

inerti. Tandem surgit, et anhelus erumpit in hunc sermonem : O commilitones, quæ nova hæc segnities est ? Quo usque tandem nos inclusi in cubilibus muliebribus considemus, et inertia nostra sinibus malum crescere ? Series calamitatum majorum paratur, dum ducimus tempora desideriis inertibus. Hic labor poscit me. Nunquam manus mea pigra fuit ad arma : si Pallas tantum adsit consiliis meis ; labor inchoatus perficietur. Mox ego reddam Targibilum, etsi turgentem, qui opprimit omnia rabie sua, leniorem onere lanæ ; et diripiam, ut oves misellus, Gru-

~~~~~

390 *Assurgit* omnes Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. Leid. pr. Exc. Læti. *Assurgit* Pric. Leid. sec. duo Oxon. *Consurgit* Med. quart. *Exsurgit* Ambr. pr. Var. LL. ed. Antv. *exponit* Rott. Florent. Reg. Oxon. pr. *exponit* vel *expromit* Oxon. sec. *anilem* Leid. pr. Moret. sec. Med. tert. m. sec.—391 *Quid* Pric. *Quis* vel *Quid* Reg. *tepor o* Med. sec. m. pr. *torpor* vel *stupor* O Vat. pr.—392 *clusi* Exc. Læti. *patimurque* vel *patimur* Vat. pr.—393 *Crescere* Med. quart. *Gliscere* ? cum signo interrogationis. Med. sec. *desidia* Farn.—394 *trahimur* Jun. pr. *trahimus* vel *trahitur* Exc. Læti.—395 *mea numquam* Med. quart. Ald.—396 *Lutonia* Moret. sec.—397 *peragatur* Vat. tert. Rott. *perage-*
tur vel *peragatur* Put. iter Jun. pr. Thuan. *furorem* Petav. sec. Med. quart. ed. Parm. *favorem* Med. tert. Tholos. *parore* legebat Heins.—398 *leviorem* Exc. Lucens. pr. *graviorem* Exc. Læti, ed. Vicet.—399 *Tharbigilum* Farn. Petav. sec. Bonon. tres Ambr. Lov. Leid. sec. *Trabigilum* Leid. pr. Oxon. pr. Pal. duo Med. Mazar. Tholos. Moret. pr. ed. Parm. *Targibulum* Med. quart. *Turbigilum* Reg. Thuan. Jun. pr. Oxon. sec. vet. Gyr. Vat. Livin. Moret. sec. Petav. tert. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *Turbigalum* Vat. tert. Rott. *Targibulum* Vat. sec. Put. Pat. *timidum* Vat. pr. Rott. Oisel. Moret. sec. duo Oxon. Exc. Læti, et ed. Parm. *defensoresque* Leid. pr. *Gruthomnos* Florent. Tholos. Med. et Leid. sec. *Grutunnos* Jun. pr. inc. Heins. ed. Vicet. *Grothumnos* Moret. sec. *Grotunnos* Vat. sec. Pal. Farn. Med. pr. Put. Moret. pr. *Grotunos* Oxon. pr. *Grotungos* Vat. quint. *Grotonges* duo Ambr. *Grotongos* Petav. pr. Med. quart. *Gruthunnos* Leid. pr. Vat.

NOTÆ

390 *Anhelam*] Ipse anhelus præ cere, sudor: omnia ambigua, et ad nimia pinguedine. lanificium alludentia.

392 *Fæmineis*] Vel revera inclusi 396 *Tritonia*] Pallas sic dicta a in cubilibus fæmineis, vel in cubicu- palude Tritonide in Africa, ubi nata lis hominum effœminatorum. esse dicitur. Pallas autem Dea lani-

394 *Textitur*] Texere, trahere, glis-

ficii.

Ut miseras populabor oves, et pace relata 400
 Pristina restituam Phrygias ad stamina matres.
 His dictis iterum sedit. Fit plausus, et ingens
 Consilii clamor. Qualis resonantibus olim
 Exoritur caveis, quoties crinitus ephebus
 Aut rigidam Nioben, aut flentem Troada, fingit. 405
 Protinus excitis iter irremeabile signis
 Arripit, infaustoque jubet bubone moveri

thungos transfugas; et pace restituta remittam matres Phrygias ad opera solita. His pronuntiatis, Leo sedit rursus. Admurmuratio excitatur, et magnus fremitus consensus. Qualis nascitur quondam in Circo sonoro, quotiescumque juvenis capillatus agit vel Nioben saxeam, vel Troadem lugentem. Statim Leo vexillis accersitis, rapit viam irrevocabilem, atque imperat cohortes procedere, infelici alite;

////////

tert. Rott. Oisel. Mazar. Vat. Livin. Gruthongos Exc. Gevart. Gruthanos Pric. Gothunnos Pat. Glutomos Lov. Grotomos Oxon. sec. Petav. tert. Grotumpnos Reg. Gothumpnos Thuan. Gothunnos vel Gruthungros Exc. Læti. —400 *populabor* Var. LL. ed. Antv. m. pr. ares duo Vatt. Petav. pr. m. pr. ores Vat. sec. *paceque* Jun. pr. *parte relata* Oisel. *relicta* Oxon. pr. *reducta* Pric. Reg. Moret. sec. m. sec.—402 *His iterum dictis* Reg. Oxon. pr.—403 *Consilii* Vat. tert. Florent. inc. Heins. Put. Reg. Mazar. Petav. sec. Exc. Læti, ed. Parm. et Vicet. *Concilii* Leid. pr. Jun. pr. tres Vatt. Moret. pr. Ambr. tert. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. *Consiliis* Vat. sec. Pal. Pric. Med. pr. Petav. tert.—404 *quoties careis* Med. quart. *cuneis* Vat. sec. Pal. Med. pr.—405 *flectere* pro *flentem* inc. Heins. *Troida* Petav. sec. *Trosida* Med. tert. *finxit* Rott. Moret. pr. *vidit* Vat. sec. m. pr.—406 *accitis* Vat. tert. Mazar. *exutis* Var. LL. ed. Antv. m. pr. *exitiis* Exc. Lucens. sec. apposito + signo, ut notetur veterem lectionem aut erasam aut interpolatam esse. *irrevocabile* Pric. Jun. pr.—407 *Prodidit* Oisel. *infaustoque* vet. Gyr. Vat. Livin. Isingr.

NOTÆ

400 *Populabor*] Diripiam, tondebo, ut oves.

404 *Ephebus*] Juvenis: ἐπὶ, *super*, et ἡβη, *juventus*. Ephebus itaque est qui intrat in juventutem.

405 *Rigidam Nioben*] Niobe Tantalii filia, duodecim liberis superba, se Latonæ Deæ præferebat: Dea indignata, arreptis Dianæ Apollinisque sagittis liberos ejus occidit, Niobenque ipsam convitiantem venti turbine in Asiam impulit, et juxta Sipylum urbem in saxum transformavit. Per saxum, intellige Nioben dolore diriguisse, et velut immotam stetisse. Forsan et hæc fabula de-

torta est ex Lothi conjuge, quæ in statuam salis mutata est.

Troada] Vel feminam aliquam Trojanam flentem, vel easus Trojæ lugentis et deplorantis sua mala.

406 *Iter irremeabile*] Iter, unde non rediret, non remearet, quia delendus esset exercitus. Virgilius, 'irremeabilis error.'

407 *Infausto bubone*] Malis et infaustis avibus. Nam bubo est avis sinistri generis: fuit tamen felix Agrippæ Judæo, ex Josepho; illi enim libertatem regnumque præsagiit.

Aginina, Mygdonias mox impletura volucres.
 Pulcher et urbanæ cupiens exercitus umbræ,
 Assiduus ludis, avidus splendere lavacris, 410
 Nec soles imbresve pati, multumque priori
 Dispar, sub clypeo Thracum qui ferre pruinas
 Dum Stilichon regeret, nudoque hyemare sub axe
 Sueverat, et duris haurire bipennibus Hebrum.
 Cum duce mutatæ vires. Byzantia robur 415
 Fregit luxuries, Ancyranique triumphi.

cohortes mox devorandas ab avibus Phrygiis. Exercitus decorus, et amans otii urbis, continuus in ludis, cupidus fulgere in balneis solebat, neque tolerare calores et pluvias, et multum dissimilis sibi primo, qui, dum Stilicho duceret enim, solebat pati sub scuto niveo et hybernare sub Cælo puro, et potare aquas Hebri fractas securibus rigidis. Vigor ejus abiit cum ductore: lascivia Constantinopolitana, et victoriæ Ancyranæ excreverunt vires ejus. Non equites præeunt

////////

Ambr. pr. Mazar. Med. tert. Sched. Gud. Var. LL. ed. Antv. Exc. Lucens. sec. infestoque tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Jun. pr. Oxon. sec. Leid. sec. infestoque vel infaustoque Pnt. Reg.—408 *Mæonias* Pat. n. sec.—409 *aulæ* Ambr. pr. imbre vel umbræ Vat. tert. auræ conjiciebat Heins.—410 *Assiduus ludis* ed. Parm. *Assiduus* Florent. Med. tert. Lov. ed. Vicet. *ludis* deest in Oisel. *Assiduus ludis* vel *Assiduus ludus* Reg.—411 *umbrasve* Vat. sec. *peti* Exc. Læti. m. pr. *multumque* Oxon. pr. *multum* sine copula Farn. *vultumque* Reg.—412 *sub clipeis* Med. sec. *ruinas* Med. sec. Hic versus cum sequenti deest in Med. quart.—413 *tegeret* Lov. acute, ut notat Heins. *hyemale* Mazar.—414 *diris* Med. sec. Petav. sec. marg. Isingr.—416 *Ancyranique* Pric. Oisel. Florent. Med. tert. et sec. m. pr. Bonon. Pat. Vat. Livin. vet. Gyr. Leid. sec. inc.

NOTÆ

408 *Mygdonias*] Phrygia dicitur et Mygdonia.

Impletura] Mox præda futura avibus Mygdoniis seu Phrygiis.

409 *Pulcher exercitus*] Exercitus dicitur, quod melior fiat exercendo. *Pulcher* hic est mollis, feminarum instar, quæ pulchritudine delectantur. *Pulcher* nempe et mollis miles, qui, exemplo Sardanapali, fustum non fundam, telas non tela contrectet.

Umbra] Otii quod percipitur in umbraculis domuum.

413 *Nudo sub axe*] Sub dio, sub Luna, sub Æthere puro, nudo, etiam

sine pellibus.

414 *Haurire*] Scindere securibus aquas Hebri fluvii, et scissas haurire; vel haurire aquas sub glacie scissa latentes.

415 *Cum duce mutata*] Adeo vere dictum est, leones a cervo ductos, in cervos totidem degenerare.

416 *Ancyranique triumphi*] Ironiçs. Alludit nempe ad iter, quo Eutropius delectationis causa Ancyram magna pompa petivit, tanquam secessum æstati traducendæ amœnis-simum.

Non peditem præcedit eques : non commoda castris
 Eligitur regio : vicibus custodia nullis
 Advigilat vallo : non explorantur caudæ
 Vitandæque viæ : nullo se cornua flectunt 420
 Ordine : confusi passim per opaca vagantur
 Lustra, per ignotos angusto tramite valles.

Sic vacui rectoris equi, sic orba magistro
 Fertur in abruptum casu, non sidere, puppis :
 Sic ruit in rupes, amisso pisce sodali, 425
 Bellua, sulcandas qui præviis edocet undas,
 Immensumque pecus parvæ moderamine caudæ

peditibus: non locus deligitur aptus castris metandis: non ex cubicis vigilant ad aggerem, vicibus alternis: non iter petendum aut effugiendum indagatur: cornua nullo se vertunt ordine: turbati undique errant per sylvas opacas, et per valles incognitas semita arcta. Ita equi privati moderatore, ita navis privata gubernatore ruit in præceps, ducta per fortunam, non per astra. Ita monstrum marinum balæna rapitur in scopulos, perduto pisce socio, musculo, qui præcedens monstrat aquas finitendas, et gubernat belluam ve grandem regimine caudæ exiguæ, et inil

////////

Heins. duo Ambr. Exc. Læti, Lucens. sec. *Anciranique* Lov. Put. duo Petav. *Amphyranique* tres Vatt. Pal. Jun. pr. *Amphyranique* Thuan. Mazar. Petav. pr. Ambr. tert. Ald. *Ancphiranique* Vat. sec. *Ansitanique* Farn. *Anfiranque* Moret. sec. *Anticheranique* Oxon. pr. *Anticheranique* et emendatum *Ancyranique* Reg. — 417 *comitem* Med. quart. *præcedet* Oxon. pr. — 418 *legio* Jun. pr. inc. Heins. Vat. quint. *regio* Exc. Læti, m. pr. *legio* vel *regio* Med. pr. deest hic versus in Moret. pr. — 419 *Advigilant* ed. Vicet. *eundo* Vat. sec. — 420 *Vitandæ* Pric. *vertunt* inc. Heins. — 421 *sparsim* Ambr. tert. *operta* Vat. pr. m. pr. Vat. Livin. *feruntur* Pal. Med. pr. — 422 *ignotos* Vat. pr. m. pr. *ignotas angusto* duo Leidd. et maxima pars Codd. Sched. Gud. Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. *ignoto* Vat. tert. Rott. *ignotas arguto* vel *angusto* Reg. *ignotas angusto* vel *angustus ignoto* Pnt. m. sec. *angusto* quatuor Vatt. *ignotos calles* leg. Heins. *limite* Pat. Oxon. pr. *limite* vel *tramite* Put. — 423 *magistri* Pric. m. pr. Ambr. pr. — 424 *in arbitrium* Pat. m. pr. — 425 *puppis* pro *rupes* inc. Heins. — 426 *secandas* Med. tert. *sulcandus* Exc. Læti. qui Vat. pr. duo

NOTE

417 *Non peditem*] Sub Leone omnia indisposita : et Tacitus diceret, 'Pervigiliis et Bacchanalibus, quam disciplinæ et castris propiora.'

419 *Explorantur*] Non mittuntur exploratores, qui doceant viam tutam, qua eatur ; et intutam, quæ vitetur.

424 *In abruptum*] In loca abrupta et præcipitia.

425 *Pisce sodali*] Ferunt nempe musculum piscem exiguum regere et ducere balænam, quæ est portentosæ magnitudinis.

427 *Pecus*] Monstrum marinum. Horatius de monstis marinis : 'Om-

Temperat, et tanto conjungit fœdera monstro :
 Illa natat rationis inops, et cæca profundi
 Jam brevibus deprensa vadis, ignara reverti 430
 Palpitat, et vanos scopulis illidit hiatus.
 Targibilus simulare fugam, flatusque Leonis
 Spe nutrire leves ; improvisusque repente
 Dum gravibus marcent epulis, hostique catenas
 Inter vina crepant, largo sopita Lyæo 435
 Castra subit. Perieunt alii, dum membra cubili

amicitiam cum portento tanto. Illa bellua carens omni cogitatione nat, et ignara maris, jam intercepto vadis exiguis, nesciens redire, deficit, et impingit in rupes voraginem inanem. Targibilus capit fingere fugam, et alere spe tenui cor tumidum Leonis; et statim inopinus invadit castra sepulta vino copioso, dum flaccescunt cibis onerantibus, et eructant vincula in hostem inter pocula. Ili occiduntur, dum attollunt corpora lenta ex lectis; illi copulaverunt mortem somno: sed palus fini-

Med. Tholos. Lov. Vat. Livin. cum Vat. tert. Reg. m. pr. cui tres Vatt. Farn. Oisel. Exc. Læti. quod ed. Vicet. cum vel cui Oxon. pr.—428 fœdera monstro tres Vatt. Farn. Exc. Læti. fœdere monstra dno Leidd. et tredecim Codd. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. tantum c. f. rerum Vat. Livin. fœdere monstrum vel fœdera monstro Vat. pr.—429 cæca vel cassu Vat. quart. profundi vel futuri Ambr. pr.—430 depressa Lov. Oxon. sec. Var. LL. ed. Antv. defensa marg. Isingr. natandi vel reverti Vat. pr.—431 racuos Moret. pr. vanos vel rarios Vat. quint. allidit Pric. illudit Vat. sec. Pal. Med. pr. Var. LL. ed. Antv.—432 Turbigilus Vat. pr. Pric. Oisel. duo Med. Reg. Thuan. Lov. Moret. sec. vet. Gyr. Vat. Livin. Exc. Gevart. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. Tharbigilus Florent. m. pr. Leid. sec. duo Oxon. duo Petav. tres Ambr. Exc. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. Tabrigilus Exc. Læti. Tharbigulus Mazar. Thragibilus Farn. Tholos. Tarbigulus Jun. pr. Tharbigalus Vat. tert. Rott. Targihalus Vat. sec. Put. Pat. Trarbigilus Florent. m. sec. Leid. pr. Moret. pr. ed. Parm. Targibulus Med. quart. fastusque Mazar. flatusque vel fastusque Pric.—433 levis Vat. quart. Rott. Oxon. sec. Leid. sec. Exc. Læti. leres septemdecim scripti et Var. LL. e marg. Parm.—434 marcent Med. pr. marcet Ambr. tert. hostisque Moret. pr. Med. tert.—435 crepant Med. tert. sonant vel crepant Exc. Læti.—436 cum Exc. Læti. Ambr. tert. membra cubili Exc. Læti. tarda cubili Membra levant Leid. sec. Med.

NOTÆ

ne cum Protens pecus egit altos Virescere montes.

429 *Rationis*] Ex Aristotele, in bestiis sunt *μηῆματα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς*, quædam *ritæ humane* et rationis *imitumina*: instinctum nonnulli vocant, nonnulli cognitionem quandam, qua bestię uti videntur; alii dicunt impressiones sensuum, quibus ita moventur, ut cognoscere putares.

430 *Vadis*] Deprehensa in vadis brevibus, id est, arenis aqua profunda

carentibus, destituitur, palpitat, et mare altius quærrens, oris aperta voragine impingit in scopulos.

432 *Flatus Leonis*] Id est, cor tumidum inani fimo ventoque supinæ arrogantia.

435 *Crepan*] Inter ructum crepitumque catenas mimitantur. Sic Tullius de Catilinariis, ‘eructant cædes bonorum:’ id est, ructando minantur se patruros esse cædes bonorum.

Tarda levant; alii leto junxere soporem:

Ast alios vicina palus sine more ruentes

Excipit, et cumulis immanibus aggerat undas.

Ipsc Leo dama cervoque fugacior ibat, 440

Sudanti tremebundus equo: qui pondere postquam

Decidit, implicitus limo, cunctantia pronus

Per vada reptabat, cæno subnixa tenaci,

Mergitur, et pingui suspirat corpore moles,

More suis; dapibus quæ jam devota futuris 445

Turpe gemit, quoties Hosius mucrone corusco

Armatur, cingitque sinus; secumque volutat,

Quas figat verubus partes, quæ frusta calenti

Mandet aquæ, quantoque cutem distendat echino.

Flagrat opus; crebro pulsatus perstreptit ictu; 450

tima recipit ceteros fugientes sine exemplo, et auget aquas acervis magnis. Ipse Leo timidus currebat equo spumante, levior damæ et cerro; qui Leo posteaquam præ nimia mole cecidit, inplexus luto, demissus, arrepebat per vada remorantia, fulta limo viscoso. Submergitur tandem, et crassitudo ejus ob corpus obesum, anhelat, instar porcæ, quæ jam destinata convivis celebrandis suspirat turpiter, quotiescumque Hosius instruitur cultro nitenti, et succingit vestes, et cogitat secum, quæ frusta affigat verubus, quæ frusta immergat aqua bulliente, et quot ovis echini farciat pellem. Labor ferret: eos percussa ictu frequente stridet: fumus diversus exiens obumbrat Chal-

quart. Exc. Gevart.—437 *sopores* Leid. pr. Oxon. pr.—438 *sine fine* Pal. Med. pr. *morte* Jun. pr. Moret. pr. Oisel. Exc. Cod. Rhem. *sub morte* Mazar. *more vel morte* Florent.—439 *tumulis* Oxon. pr. *immanes* Put. m. pr. *aggregat* Oxon. pr. *undæ* Exc. Læti.—440 *Leon* Exc. Læti, qui et *damis* habet.—441 *tremebundus* Tholos.—442 *Occidit* Thuan.—443 *Per mare reptabat* Med. tert. *submixta* Moret. pr. Heinsius hic quædam desesse suspicabatur. Burmannus, cum Scaligero, distinguendum putat: *Per vada reptabat. Cæno s. tenaci Mergitur, &c.*—444 *pinguis* Vat. pr. m. sec. vet. Gyr. Vat. Livin. *pectore* Vat. tert. *miles* Vat. sec. m. pr. *corpora molis* Vat. pr. m. pr.—445 *More suis* Pric. sui Vat. pr. m. pr. *quæ jam dapibus* Jun. pr. Pric. Thuan.—446 *quotiens* Var. LL. ed. Antv. *quatics* dno Med. Ambr. sec. *quatiens* Vat. quart. Oisel. Petav. sec. ed. Parm. *quaciens* dno Oxon. *quoties* vel *quatiens* Reg. Osius Vat. tert. Lov. ambo Moret. *Ocius* Exc. Læti, *Osilis* Jun. pr. *aliquis* ed. Parm. et Vicet. *Osius* Oxon. pr. *Hosius* Pric. *Hosius* vel *aliquis* Exc. Pat. rec.—447 *Armatusque sinus cingit* Thuan. *Armdtur* vel *Armatus* Oisel. *latus pro sinus* Med. quart. *voluptat* Var. LL. ed. Antv.—448 *Quas partes figat veribus* Put. *Quæ vel Quas* Oxon. pr. *partes verubus* Put. m. sec. *veribus* Med. pr. *partes vel partis* Oxon. pr.—449 *Mandat et distendat* Petav. sec.—450 *Flagrat* vel *Ferret* Vat. pr. *perstreptit* Jun. pr.

NOTÆ

442 *Cunctantia*] Fugam retardantia vada.

445 *Devota*] Velut sacra culinæ victima, ab Hosio coquo succincto paratoque mactanda.

449 *Distendat*] Porcellos assos ovis

Delph. et Var. Clas.

echini farcire, implere, distendere solebant antiqui. Alii per *echinum* intelligunt vasis ænei genus, in quo porcellus vel porcelli cutis distendatur.

450 *Perstreptit*] Cos perstreptit cre-

Claud.

2 N

Contextit varius penetrans Chalcedona nidor.
 Ecce levis frondes a tergo concutit aura;
 Credit tela Leo: valuit pro vulnere terror,
 Implevitque vicem jaculi: vitamque nocentem
 Integer, et sola formidine saucius, efflat.

455

Quis tibi tractandos pro pectine, degener, cnses,
 Quis solio campum præponere suasit avito?

Quam bene textentum laudabas carmina tutus,
 Et matutinis pellebas frigora mensis!

Hic, miserande, jaces: hic, dum tua vellera vitas,
 Tandem fila tibi neverunt ultima Parcæ.

460

cedona. En ventus tenuis impellit folia pone, Leo putat esse sagittas: timor efficit, quod plaga efficeret, et peregit opus teli; ac iste Leo incolumis hactenus emittit animam sontem, et vulneratus solo metu. Ecquis tibi persuasit, Leo degenerans, gladios versare, pro pectine, et præferre arenam Martis cathedræ atorum tuorum? Quam apte prædicabas carminationes carminantum, et arcebas frigora laboribus matutinis! Hic jaces miser; hic, dum effugis fila solita, Parcæ tandem

~~~~~

actu id. Jun.—451 Cum textit Pal. Med. pr. Conteritur Ambr. pr. Sched. Gud. Contextit vel Texitur et Exc. Læti. Subtextit legebat Heins. qui ascripserat Lucan. lib. iv. p. 183. Subtextit cælum nox. ex vet. Cod. Petav. ranus Vat. quart. variis Pat. ranus vel varius Vat. quint.—452 Esse Var. LL. ed. Antv. leves Vat. pr. Oxon. sec. m. sec. inc. Heins. duo Med. concitat Jun. pr.—453 Leon Exc. Læti.—455 Integrit Put.—456 Qui Rott. degener Oisel. denegat Vat. tert.—457 solio campum Exc. Lucens. pr. solium campo Vat. tert. Pal. Farn. duo Med. Thuan. Mazar. Tholos. Moret. pr. Petav. tert. ed. Vicet. solium campo vel solio campum Reg. proponere Petav. sec. suadet Pal. Med. pr. jussit Jun. pr. Oxon. sec. avitum Sched. Gud.—458 Qui bene Oxon. sec. Petav. pr. m. sec. laudabas Pnt. carmina Lov. ambo Moret. duo Leidd. totidem Oxon. Ald. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. crimina Farn. tromina vel carmina Reg. flumine lanas vel telas pro carmina tutus Med. tert.—459 frigata Jun. pr. frigora vel crimina Vat. tert.—460 taces Ambr. pr. hæc dum Mazar. vellera vel stamina Vat. pr. curas pro vitas Jun. pr.—461 Tende pro Tandem Jun. pr. sola

NOTÆ

bro impulsu icta ad acnendum cultum, quo Hosius carnes assas partiatur.

451 *Nidor*] Fumus et odor carniū, vel assarum vel elixarum, præ nimia copia penetrat Chalcedona, urbem ex altera Bospori parte, e regione Byzantii, illamque contextit, seu tegit, obumbrat. Virgilius: 'Cælum subtexere fumo.'

455 *Efflat*] Emittit animam flando, sicut porcus.

457 *Solio*] Leo erat præfectus lanificorum, et in hac arte successerat suis patribus, quorum cathedram vocat ironicās solium, nam Leo ortus erat ex vili genere lanificorum.

458 *Carmina*] Vox ambigua: significat enim non solum Poëtarum versus, et cantilenas a lanificis cani solitas, sed et significat ipsum pectinem, quo lanas carminabant.

461 *Fila ultima*] Virgilius: 'extremaque Parcæ Lauso fila legunt.'

Jam vaga pallentem densis terroribus aulam
 Fama quatit: stratas acies, deleta canebat
 Agmina, Mæonios fœdari cœdibus agros,
 Pamphylos Pisidasque rapi: metuendus ab omni 465
 Targibilus regione tonat: modo tendere cursum
 In Galatas, modo Bithynis incumbere fertur.
 Sunt qui per Cilicas rupto descendere Tauro,
 Sunt qui, correptis ratibus, terraque marique
 Adventare ferant. Geminantur vera pavoris 470

carpserunt pro te fila extrema. Jam fama errabunda concutit Regiam trepidantem timoribus crebris; occinebat cohortes Leonis fusas, et exercitum profligatum; et campos Mæonios infici stragibus, Pamphylos et Pisidas trahi captivos. Targibilus formidandus fulminat ab omni parte: ille dicitur nunc vertere cursum contra Galatas, nunc incubare Bithynis. Homines sunt, qui dicant eum Tauro monte fracto, per Cilicas descendere; sunt qui dicant eum navibus occupatis, accurrere

Exc. Læti. venerunt Bonon. meruerunt vel venerunt Pnt. stamina Pric.—462 *An vaga* Med. pr. rumoribus Moret. pr.—463 *deleta* Moret. pr. inc. Heins. caneabant Ambr. pr.—464 *Chaonios* Thuan. *Migdonios* Vat. quint. *Mygdonios* Med. tert. *catibus* Petav. sec. *mortibus* Med. sec.—465 *Pamphylias* Thuan. *Pamphineos* Jun. pr. *Pamphylios* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *Pamphylos* Vat. Livin. Moret. pr. Ambr. tert. Exc. Lucens. sec. *Pisidasque* Vat. sec. *Paphidasque* Reg. *Phasiasque* Thuan. *Phasidasque* Jun. pr. Oxon. pr. *in omni* ed. Vicet.—466 *Targibilus* Med. tert. *Thabigulus* Med. sec. Exc. Lucens. pr. *Tarbigulus* Thuan. *Trabigilus* Leid. pr. Oxon. pr. Pal. Med. pr. Tholos. Moret. pr. *Targibatus* Vat. sec. *Tragibilus* Exc. Læti. *Thardigilus* Lov. *Tharbigilus* Florent. duo Petav. *Tarbigilus* Leid. sec. et octodecim alii, ed. Vicet. et Var. LL. ed. Antv. *sonat* Rott. Oisel. Farn. duo Vatt. Reg. Thuan. Mazar. Exc. Læti m. pr. *tonat* duo Leidd. et plurimi Codd. Exc. Gevart. Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv. *sonat* vel *tonat* Florent. *contendere* Thuan. *Cursus* Vat. pr. Bonon. Ambr. pr. Vat. Livin. *cursu* conjiciebat Heinsius, qui ascripserat, sic alibi ‘*Hispidâ tendebat bisido vestigia cursu.*’—467 *Bithyniis* Vat. sec. Med. pr. *Bithynios* Med. sec.—468 *muro* pro *Tauro* Med. tert.—469 *corruptis* Vat. sec. Mazar.—470 *ferunt* ed. Vicet. *vera* duo Leidd. et Oxon. Jun. pr. Lov. ambo Moret. Ald. Exc. Gevart. Var. LL.

NOTE

462 *Pallentem*] Non quod Aula paleat, sed pallent trepidantque qui sunt in Aula; et est continens pro contento, Metonymicâs.

Densis] Timoribus, seu causis timorum densis, et ex omni parte velut densa caterva venientibus.

464 *Mæonios*] Alii legunt *Mygdonios*, id est, Phrygios: sed et Mæonia olim dicta *Phrygia*: ‘dicti post Mæo-

na Regem Mæones,’ &c. supra.

465 *Pamphylos Pisidasque*] Populos Phrygiæ vicinos, sicut et Galatas, Bithynos, et Cilices.

467 *Incumbere*] Hostes irruere in Bithynos, et ipsis incumbere, ipsos urgere tempestatis instar.

468 *Tauro*] Monte Ciliciæ in Asia.

470 *Pavoris ingenio*] Veritas augetur, secundum ingenium et natu-

Ingenio. Longe spectari e puppibus urbes
Accensas, lucere fretum, ventoque citatas
Omnibus in pelago velis hæerere favillas.

Hos inter strepitus funestior advolat alter

Nuntius, armatam rursus Babylona minari 475

Rege novo: resides Parthos, ignava perosos

Otia, Romanæ finem jam quærere paci.

Rarus apud Medos regum cruor, unaque cuncto

Pœna manet generi, quamvis crudelibus æque

Paretur dominis. Sed quid non audeat annus 480

Eutropii? socium nobis, fidumque Saporem

per mare et terram: veritas augetur, ipsa natura timoris. Dieunt urbes inflammatas procul videri ex altis navibus, mare fulgere, et scintillas impulsas flatu venti adherescere velis cunctis in mari. Inter hæc murmura nuntius alius perniciosior accidit, Babylonem scilicet instructam Rege novo minitari iterum, et Parthos pacatos, exosos quietem inertem, requirere finem pacis. Paxcus sanguis effunditur regnantium apud Medos, et supplicium unum expectat gentem universam, etsi obediatur dominis pariter immitibus. Sed annus Consulatus Eutropii quid non suscipiat?

////////

ed. Antv. rela Ambr. pr. vera vel verba Oisel. pavoris Lov. timoris Ambr. pr. Med. sec.—471 *Ingenia* et Moret. pr. *prospectant* Leid. pr. *spectarit* Vat. tert. *spectant* Med. sec. *puppibus* tres Vatt. Farn. Pric. Rott. Oisel. a *puppibus* Vat. sec. Pal. Med. pr. Ambr. sec. e *puppibus* Med. quart. Bonon. Ambr. pr. Leid. sec. Vat. Livin. *rupibus* conjiciebat Heins.—472 *relatus* Med. tert.—473 *carinas* Thuan.—474 *fremitus* Vat. quint.—475 *rursus* Mazar.—476 *perosus* Vat. tert.—477 *jam finem* Moret. pr. *finem jam* omnes Vatt. Pal. Oisel. *paci* Moret. pr. *paci* vel *pacis* Ambr. sec.—478 *Rarus habet* Farn. *Medios* Var. LL. ed. Antv. *regis* Exc. Pat. rec. *cuncto* duo Med. Bonon. Pat. Ambr. pr. Exc. Lucens. pr. et Pat. rec. item ed. Vicet. *cunctos* Leid. pr. eum quindecim scriptis et Var. LL. e marg. Parm. *cuncto* vel *cunctos* Ambr. sec.—479 *manet* Petav. sec. *moret* Put. Bonon. Moret. sec. Jun. pr. *morent* Var. LL. ed. Antv. *generi* Med. tert. *generis* Leid. pr. Jun. pr. Moret. sec. tres Vatt. Pal. Farn. Florent. m. sec. duo Medd. Thuan. Petav. pr. Var. LL. e marg. Parm. *generi* vel *generis* Ambr. sec.—480 *hic pro sed* Med. quart.—481 *Eutropium* Jun. pr. *fidum robis* id. Jun. *sodalem* quatuor Vatt. Pal. Pric. Rott. Oisel. *Saporem* vet. Gyr. Vat. Livin. Exc. Lat. et Lueens. sec. *Saporem* vel *sodalem* Vat. pr.

NOTÆ

ram timentium,

475 *Babylona*] Per hanc urbem Assyria et Mesopotamiâ censentur defecisse.

478 *Cruor*] Rarissime occiduntur Reges Medorum; et quamvis ii Reges crudeles sint, tamen Parthi Medique iis semper obediunt. At si quis apud eos Regem, etsi crudelem,

interfecerit, mactatur interfectior, simulque totam genus interfectoris. Et tamen ne quid inansum esset, Eutropio consule, Parthi in Regem suum scelesti et impii fuerunt; quasi ob Eutropium Dii iras concepissent in gentem hominum universam.

481 *Saporem*] Regem Persarum; quorum Reges plurimi Sapores dicti

Perculit, et Persas in regia vulnera movit;
 Rupturasque fidem, leto pars ne qua vacaret,
 Eumenidum tædas trans flumina Tigridis egit.
 Tum vero cecidere animi, tantisque procellis 485
 Deficiunt, septi latrantibus undique bellis.
 Infensos tandem Superos et Consulis omen
 Agnovere sui: nec jam revocabile damnum
 Eventu rerum stolido didicere magistro.
 Namque ferunt geminos uno de semine fratres 490
 Japetionidas generis primordia nostri
 Dissimili finxisse manu: quoscumque Prometheus
 Excoluit, multoque intexuit æthera limo,

Percussit Saporem fœderatum et fidelem nobis, et excitavit Persas in plagas regales, et ne qua regio careret morte, impulit trans fluvium Tigridis faces Furiarum violaturas fidem. Tunc autem animi demittuntur et languescunt in tantis tempestatibus: cincti bellis minantibus undequaque senserunt tandem Deos infestos, et præsigium triste consulis: et ab exitu cognoverunt stupido magistro rerum detrimentum non reparabile. Etenim aiunt fratres duos, Prometheum et Epimetheum filios Japeti, formasse manu dispuri principia stirpis nostræ ex eadem materia. Omnes quos Prometheus effinxit, et in quibus innexuit ignem luto plu-

—482 *Pertulit* Moret. pr. *mænia* Med. sec. m. pr. *misit* Pat. *misit* vel *movit* Put.—483 *Rupturasque* Vat. pr. *Rupturasque* Vat. Livin. *Rapturasque* Pric. Pat. Ambr. pr. *Rapturasque* duo Leidd. et plurimi optimæ notæ, Exc. Gevart. Ald. ed. Parm. et Vicet. *Rupturasque* vel *Rapturasque* Put. *Rapturasque* vel *Rapturasque* Vat. quint. *fracturasque* coniecerat Heins. *leto*: Thuan. *lecto* Vat. pr. m. pr. Bonon.—484 *menia* Exc. Pat. rec. *Tibridis* Ambr. pr.—485 *Tum* duo Leidd. cum viginti duobus Codd. et Exc. Lucens. sec. *Tunc* quatuor Vatt. Farn. Pric. Rott.—486 *Decidunt* Petav. tert. *animi* pro *septi* Med. sec. *cepti* Vat. tert. Hic versus deest in Mazar. et Moret. pr.—487 *Infestos* Farn. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *Infensos* Exc. Lat. et Lucens. pr.—488 *revocabile damni* ed. Vicet.—489 *Eventum Stilico* Jun. pr. *Stilico rerum* Farn. Tholos. *stolido rerum omnes* Vatt. Pal. Pric. Rott. Oisel. Oxon. sec. *stolidis* conjiciebat Heins. *magistros* Vat. tert.—490 *Jamque* Jun. pr. *sanguine* Moret. pr. *corpore natos* vel *semine fratres* Lov.—491 *Japetionidas* ambo Moret. Vat. sec. *Japetionidas* tres Med. Exc. Lucens. sec. *generis de semine nostri* Med. sec. m. pr.—492 *finxisse* Jun. pr. *pinxisse* inc. Heins. *quicumque* Mazar.—493 *multoque* Vat. pr. m. pr. Bonon. Put. Pat. Ambr. pr. Leid. sec. Exc. Gevart. *multum-*

NOTE

sunt, ut Cæsares apud Romanos, mina.
 Ptolemaï apud Ægyptios. Ceterum
 Ægyptii, et Persæ, eximie Reges
 venerantur. Q. Curtius: 'Persæ non
 solum pie, sed et prudenter suos
 Reges inter Deos colunt.'

484 *Eumenidam*] Furiarum, quarum facibus tribuuntur omnia cri-

Tigridis] Hic fluvius alluit Mesopotamiam.

486 *Latrantibus*] Instar canum.

492 *Prometheus*] Supra de iv. Cons. Hon. vs. 229.

493 *Æthera*] Animam cælestem, quæ videri possit radius quidam ex

Hi longe ventura notant, dubiisque parati
 Casibus occurrunt fabro meliore politi. 495
 Deteriore luto pravus quos condidit auctor,
 (Quem merito Graii perhibent Epimethea vates,)
 Et nihil ætherii sparsit per membra vigoris,
 Hi pecudum ritu non impendentia vitant,
 Nec res ante vident: accepta clade queruntur, 500
 Et seri transacta gemunt. Jam sola renidet
 In Stilichone salus, et cujus semper acerbum,
 Ingratumque sibi factorum conscius horror

rimo, hi perspiciunt procul futura, et efformati ab artifice præstantiore, constantes præveniunt fortunam ancipitem. Illi, quos artifex malus finxit ex limo pejore, (quem artificem poeta Græci jure vocant Epimetheum,) et in quibus nihil diffudit spiritus cælestis per corpus, illi, inquam, more bestiarum, non effugiunt imminentia, neque res prius prævident, quam acciderint: conqueruntur, calamitate urgenti, et tardi dolent præterita. Jam una spes salutis affulget in Stilichone, et timor conscius delictorum putavit accessum illius semper molestum sibi et injucun-

que decem alii. *intexit* Ambr. pr. *innoxuit* Pric. m. pr. *inexuit* Pat. *intexit* vel *innoxuit* Vat. pr.—494 *cantunt* Tholos.—495 *Cassibus* Jun. pr. Oxon. pr. Med. sec. Florent.—496 *pravos* inc. Heins. *prarus* Var. LL. ed. Antv. *condidit* Vat. tert. Ald. Isingr. Colin. *rendidit* Rott. *edidit* quatuor Vatt. Farn. Oisel. quatuor Medd. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. Mazar. tres Petav. Bonon. Pat. Tholos. tres Ambr. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *condidit* vel *edidit* Oxon. pr. *auctor* Med. tert. *actor* Pal. duo Med.—497 *Quem miro* Med. tert. *generi* pro *Graii* Med. quart. *perhiment* Vat. tert. *Epimethida* Put. Moret. sec. *fratres* Rott.—498 *His nihil* Tholos. *Ter nihil* Tholos. *atereis* Petav. sec. *post membra* Pric.—499 *Cum pecudum* Ambr. pr. *imperitia* Vat. pr. *impudentia* vel *impedientia* Reg.—500 *Non* Vat. quint. Petav. pr. *feruntur* Jun. pr.—501 *sero* Farn. ed. Vicet. *serie* Vat. pr. *serum* Med. tert. *nâseri* Ambr. pr. *seri* duo Leidd. et maxima Codd. pars, Exc. Gevart. Lucens. sec. Ald. et ed. Parm.—502 *In Stilicone* Vat. sec. *Et Stilicone* Vat. pr. *acervum* Vat. pr.—503 *In-*

NOTÆ

ipsa divinitate delibatus.

497 *Epimethea*] Hic fuit Promethei frater, et hominis statuam primus ex luto finxit: qua re iratus Jupiter, eum vertit in Siniam, et in insulas Pithecusas Campaniæ Italiæ vicinas relegavit. Diciter jure ἐπιμηθεὺς, id est, sero sapit, quod eum semper sequatur pœnitentia; eum quod statuam finxerit, Jove indignante, tum quod oblatam a Pandora conjuge funestam pyxidem malis fœtam, aperuerit, et omne calamitatum genus in

orbem universum effuderit. Et forte per Prometheus et Epimetheum notat Honorium et Arcadium; et si altius liceret assurgere, in Prometheus Deum Adami et Evæ conditorem, in Epimetheo Adamum lapsum et Dei opus corruptentem, in Pandora Evam, in pyxide ponum fatale tot malorum causam, mihi viderer intueri.

501 *Transacta gemunt*] Gemunt ob id quod factum et præteritum est, et cui remedium afferri non potest.

503 *Consciis horror*] Timor peccan-

Credidit adventum; quem si procedere tantum
 Alpibus audissent, mortem pœnasque tremebant; 505
 Jam cuncti venisse volunt, scelerumque priorum
 Pœnitet: hunc tantis bellorum sidus in undis
 Sperant: hunc pariter justis sonesque precantur.
 Ceu pueri, quibus alta pater trans æquora merces
 Devehit, intenti ludo, studiisque soluti 510
 Lætius amoto passim custode vagantur:
 Si gravis auxilio vacuas invaserit ædes
 Vicinus, laribusque suis proturbet inultos,
 Tum demum patrem implorant, et nomen inani
 Voce cient, frustra que oculos ad littora tendunt. 515

dum: quem Stilichonem si populi Orientis accepissent solum proficisci ex Alpibus, extimuisent mortem et supplicium: at nunc omnes expetunt eum advenire, et commorentur criminibus suis primis: expectant hunc, tanquam astrum, in tantis fluctibus bellorum: orant hunc nocentes simul et innocentes. Quemadmodum pueri, pro quibus pater portat merces trans maria profunda, incumbentes ludo, et liberati a studiis litterarum, errant undique hilariter, præceptore remoto; si finitimus quis intolerandus irruerit domum destitutam omni præsidio, et deturbet ex sedibus suis pueros non se vindicantes, tum invocant tandem patrem, et appellant nomen ejus clamore inutili, et vertunt oculos nequicquam ad mare. Omnes contententur se

////////

gratumque simul Lov. fastorum Med. sec.—505 audirent Put. m. pr. Pat. timebant Vat. tert. m. sec. Pat. Med. sec. tremebant Vat. pr. Florent. Med. pr. timebant vel tremebant Moret. sec.—507 hunc tantis—hunc pariter Reg. Med. sec. hoc tantis—hoc pariter omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. hunc vel hoc Oxon. pr. tantum Med. tert.—508 justis senesque Vat. tert. sones justique Moret. sec.—509 Heu Vat. pr. parens Farn.—510 instanti Mazar. soluto Jun. pr.—511 Lætius Pal. Lætius vel Lætius Oxon. sec. admoto Med. tert.—512 exitio Thuan. auxilio vel exiguo Oxon. sec. invaserat Vat. tert. evaserit Thuan. Petav. sec.—513 suos Pal. Med. et Jun. pr. proturbat Tholos. perturbet duo Vatt. Pric. Med. sec. Mazar. Jun. pr. Moret. sec. duo Petav. in istros Med. quart.—514 Tunc Thuan. Mazar. Pat. Tholos. Leid. sec. Exc. Gevart. Te Moret. pr. patrenque Med. quart. ed. Vicet.—515 sidera Med. sec. m. pr.

NOTÆ

tium sibi male consciorum; vel potius peccantes sibi male conscii factorum suorum timent adventum Stilichonis.

505 *Alpibus*] Populi Orientis sibi male conscii timebant Stilichonem, vel eo momento quo Ravenna Alpibus vicina exhibat: sed nunc ejus humanitate confisi, malis que pressi, ex-

petunt enim advenire.

506 *Scelerum priorum*] Quod Rufino et Eutropio faverint contra Stilichonem.

511 *Custode*] Horatius: 'Imberbis juvenis, tandem custode remoto, Gaudet equis canibusque,' &c.

513 *Laribus*] Hi erant Dii domestici: sumuntur pro domo.

Omnes supplicio dignos letoque fatentur,
 Qui se tradiderint famulis, Stilichone relicto.
 Mutati stupuere diu, sensuque reducto
 Paulatim proprii mirantur monstra furoris :
 Avertuntque oculos. Projectis fascibus horret 520
 Lictor, et infames labuntur sponte secures.
 Quales Aonio Thebas de monte reversæ
 Mænades, infectis Pentheo sanguine thyrsis,
 Cum patuit venatus atrox, matrique rotatum
 Conspexere caput, gressus caligine figunt, 525
 Et rabiem desisse dolent. Quin protinus ipsa

meritos esse pœnam et mortem, quod commiserint sese servis, Stilichone neglecto. Mutati hæserunt diu, et animis collectis, sensim obstupescunt portenta insanæ suæ, et detorquent oculos: lictor exhorrescit fascibus abjectis, et secures ignominiosæ cadunt sнопte motu. Quemadmodum Bacchantes repentes Thebas ex monte Aonio, hastis cruentatis crure Penthei, cum venatus crudelis cognitus est, et viderunt caput versatum a matre ipsius, defigunt vestigia in tenebris, et ingemunt furorem suum cessare. Præterea Aurora ipsa supplicans statim venit ad Italiam

*****

tendit Pal.—517 Quod se tradiderunt Jun. pr. famulo duo Vatt. Farn. Oxon. pr. Med. quart. ed. Vicet. famulis tres Med. inc. Heins. Put. Thuan. Petav. sec. Bonon. Pat. Tholos. Moret. sec. tres Ambr. Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. Var. LL. e marg. Parm. famulo vel famulis Lov. Florent. Stilicone Vat. sec.—518 Mutatis Vat. pr.—519 Mirati Bonon. Exc. Cod. Rhem. Mirantur proprii paulatim Oxon. sec. strepuere Put. m. pr. Bonon. Ambr. pr. stipuere Reg. Petav. pr. m. pr. frusta furoris Rott. Hic versus deest in Mazar.—520 Avertuntque Vat. tert. m. pr. Rott. Florent. Jun. pr. Petav. sec. Avertunt Ambr. pr. Avertuntque Pat. prostratis vel projectis Vat. pr.—522 Aonia tædas Moret. pr. Thebis Vat. pr. Bonon. e monte Ambr. pr. reversi Petav. sec.—523 infectis Med. sec. m. pr.—524 C pantu pro Quum patuit Jun. pr. venatus Prie. venator vel renatus Vat. pr. matrisque rotatu Med. tert. natiq̃ue rotatum Pat. m. pr.—525 Asperere Pal. Vat. sec. Med. pr. Jun. pr. Put. Pat. Aspersere Vat. pr. gressu Put. figunt Leid. sec. cum novem aliis, Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. figunt vel fingunt Moret. sec.—526 desisse vet. Gyr. Med. sec. Reg. Moret. sec. duo Petav. Ambr. tert. desisse Leid. pr. Vat. tert. Jun. et Oxon. pr. descesse Exc. Lucens. sec. discesse Vat. sec. descesse duo

NOTÆ

517 Famulis] Eutropio, Hosio, et aliis.

521 Infames] Infamatæ, quia a servis gestatæ sunt.

523 Mænades] Bacchantes, sic dictæ, ἀπὸ τοῦ μαινεσθαι, furere, bacchuri.

Pentheo] De hoc supra, sicut et de Aonio monte.

524 Venatus atrox] Nam Bacchantes crudeliter venatæ fuerant, rapuerantque Pentheum.

526 Dolent] Rabiem suam desiisse dolent, quia non viderent crimen horrendum a se patratum, quod vident nunc, furore placato, et quod erubescunt.

Tendit ad Italiam supplex Aurora potentem,
 Non radiis redimita comam, nec flammea vultum,
 Nec croceum vestita diem : stat livida luctu ;
 Qualis erat, Phrygio tegeret cum Memnona busto. X 530
 Quam simul agnovit Stilichon, (nec causa latebat,) 530
 Restitit : illa manum victricem amplexa moratur,
 Altaque vix lacrymans inter suspiria fatur.

Tantane te nostri ceperunt tædia mundi ?
 Sic me ludibrium famulis risumque relinquis, 535
 Dux quondam rectorque meus ? solamque tueris

potentem ; non habens crines cinctos radiis, neque faciem ardentem, neque induta luce crocea : stat pallida dolore ; sicut erat, cum conderet Memnonem sepulchro Trojano. Quam Auroram statim atque Stilicho cognovit, neque causa viæ ejus erat incognita, constitit : illa osculans manum ejus victricem, hæret diu, et flens, vis loquitur inter gemitus profundos. An tanta fastidia Orbis nostri occupant te ? An ita deseris me servis quasi lulum et jocum, o Stilicho, olim meus ductor et moderator ? An protegis tuam Italiam solam ? Neque jam permissum est mihi

////////

Vatt. Pal. Farn. Pric. Florent. tres Med. inc. Heins. Put. Thuan. Lov. m. sec. Bonon. Pat. Moret. pr. dno Ambr. Ald. et Sched. Gud. *desisse vel descisse* Vat. pr. *descisse vel discesse* Petav. pr. *protinus ipsam* Leid. pr. Petav. tert.—527 *et Italiam* Pat. ad vel in *Italiam* Oxon. sec. *potentem* Oxon. sec.—528 *Deest hic versus* Moret. pr. *comas* Var. LL. ed. Antv. *nec lumine sicco* Reg. *nec* Petav. tert. *non* Leid. pr. Jun. pr. duo Vatt. et Medd. Petav. pr. Thuan. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. *flammea vultum* Ambr. sec. Exc. Lucens. pr. ed. Parm. *flamine vultum* Med. quart. *flammea vultu* Leid. pr. et octodecim scripti, Var. LL. ed. Antv. Ald. et ed. Vicet. *flammea vultus* inc. Heins. *flammea vultum vel cincta* Exc. Læti. *non lumine sucto* Put. Vat. tert. *flamea vel flamare* Lov. *flammea vultum vel luce corusca* Vat. pr. *nec luce corusca vel nec flamæa vultu* Oxon. sec. *nec flammea vultum vel non lumine sucto* Pric. Florent. Put. *nec lumine sicco vel non flamea vultu* Oxon. pr.—529 *Non croceum* Jun. pr. Ambr. sec. Thuan. Petav. pr. duo Vatt. Pric. Med. sec. inc. Heins. *livida* Vat. quint. Petav. pr. *vultu* inc. Heins. *luctu vel vultu* Put.—530 *terit* Leid. pr. Med. tert.—531 *Quæ simul* Bonon. *non caussa* Pat. *patebat* Vat. pr.—533 *Atraque* Moret. pr. *Altaque* Leid. sec. et plurimi Codd. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. et Var. LL. ed. Antv. *Atque ita* Vat. tert. Rott. Oisel. Mazar. Petav. tert. *Atque hæc* Med. sec. *ita deest* in Med. quart. *Altaque vel Atque ita* Reg. Oxon. pr. *lacrimis* Farn.—535 *Si me* Jun. pr. *Ludibrium famulis sic me* Pal. Med. pr. *famulo* Med. quart. *famulis vel famulo* Lov.—536 *ductorque* Vat. sec. m. pr. *solanne* Moret. sec.—537 *Hesperiem*

NOTE

527 *Aurora*] Poëtice, id est, legati Orientis.

530 *Memnona*] Filium Auroræ in bello Trojano occisum, et in regione Trojana sepultum : vel potius, ex Josepho, ad fluvium Pellam, ad urbem Ptolemaidem, ubi sepulchrum Mem-

nonis videbatur.

536 *Dux quondam*] Stilicho universi Imperii rebus præfectus erat sub Theodosio ; sub quo, ex Cedreno, omnia vel solo nutu regere videbatur.

Hesperiam? domiti nec te post bella tyranni
 Cernere jam licuit? sic te victoria nobis
 Eripuit, Gallisque dedit? Rufinus origo
 Prima mali. Geminas inter discordia partes 540
 Hoc auctore fuit. Sed jam majora moventi
 Occurrit justa rediens exercitus ira,
 Fortis adhuc ferrique memor: brevis inde reluxit,
 Falsaque libertas. Rursum Stilichonis habenis
 Sperabam me posse regi. Pro cæca futuri 545
 Gaudia! fraterno conjungi cœperat orbis
 Imperio (quis enim tanto terrore recentis
 Exempli paribus sese committeret ausis?)
 Cum subito, monstrosa mihi turpisque relatu
 Fabula, Rufini castratus prosilit hæres: 550
 Et similes iterum luctus Fortuna reduxit,

videre te post praelia tyranni Rufini superati? An ita triumphus avulsit te nobis, et concessit Gallis? Rufinus est prima labe mali: dissensio extitit inter utrumque Imperium, hoc suatore. At nunc exercitus tuus revertens furore justo, adhuc generosus, et recordatus armorum, occidit Rufinum jam meditantem grandiora. Hinc libertas brevis, et inanis affulsit. Expectabam me posse iterum gubernari imperio Stilichonis: pro latitiam ignavam rerum venturarum! Mundus inceperat jungi potestate fratrum duorum; (nam cuquis post tantum metum exempli novi exponeret se furoribus tantis?) cum statim fabula portentosa, et infamis dictu, successor eunuchus Rufini mihi exsurgit: et fortuna renovavit dolores rursus pares,

////////

Pat. domiti nec te Vat. pr. bella vel tela Oxon. sec. tyranni Mazar. cum glossa i. e. Rufini—539 dedit vel fuit Oxon. pr.—540 geminos fratres Pat. Med. tert. Vat. quart.—541 actore Pal. duo Med. Var. LL. ed. Antv. fuit conjiciebat Heins. si jam Rott. Oisel. sic jam Pat. cui vel jam Moret. sec. movendi Farn. furenti Vat. tert. m. pr.—542 Occurrat inc. Heins. ira vel aula Vat. pr.—543 fratrisque memor Rott. reluxit Exc. Lucens. sec. reduxit ed. Vicet.—545 pro cæca Vat. pr. Put.—546 jam cingi Farn.—547 retentus Lov. m. sec.—548 armis vel ausis Florent.—549 monstrosa mihi omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. monstrosa lues vet. Cod. Anglic. teste Heinsio, qui ascripserat. 'sic pestem, lubeam et cladem hominem nequam vocabant. vid. Casaub. ad Hist. Aug. p. 157. sic pestis initio vitæ Alexandri Severi.'—550 Castratus Rufini Thuan.—551 similis Petav. sec. ludos vel lusus conj. Heins.—552 sexum do-

NOTÆ

539 Gallis] Quia Stilicho debebat sæpius Mediolani, in Gallia Cisalpina. Sed et Gallorum nomine non raro intelliguntur legiones Occidentales, magno honore nobilissimæ, fortissimæque nationis.

Rufinus] De hoc supra duobus libris in Rufinum, qui novas res molitus ab exercitu discerptus est.

548 Exempli] Quod statutum erat in Rufinum.

Ut solum domini sexum mutasse viderer.
 Hic primum thalami claustris delicta tegebat,
 Clam timideque iubens. Erat invidiosa potestas,
 Sed tamen eunuchi. Necdum sibi publica jura 555
 Sumere, nec totas audebat vertere leges.
 Sed postquam pulsisque bonis, et sæce retenta,
 Pejores legit socios; dignusque satelles
 Hinc Hosius stetit, inde Leo; fiducia crevit,

ut viderer permutasse solum sexum domini. Iste Eutropius primo occultabat peccata in latebris cubilium, imperans furtim et meticulose: potentia ejus erat odiosa, sed tamen potentia erat eunuchi. Nec dum sustinebat usurpare sibi auctoritatem Reipub. neque pessumdare leges universas. At posteaquam, viris probis expulsis, et infamis reservatis, elegit sibi sodales deteriores; hinc astitit dignus administer Hosius, inde Leo; confidentia ejus aucta est, et cupido manifesta imperandi exarsit

////////

mini Moret. pr. mutasse Exc. Læti et Lucens. pr. mutare Pal. quatuor Med. Mazar. Bonon. inc. Heins. ed. Vicet.—553 *thalamis clausis* Thuan. *clatris pro claustris* Vat. quart.—554 *timidusque* Med. quart. unde *timidumque* corrigebat Heins. *insidiosa* vel *invidiosa* Put.—555 *necdum* inc. Heins. *nondum* duo Vatt. Pal. Med. pr. Lov. Petav. pr. *rura* Med. sec. m. pr. *vita* Var. LL. ed. Antv.—556 *tantas* quatuor Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. *totas* vet. Gyr. Vat. Livin. Put. m. pr. Bonon. Ambr. pr. Exc. Lucens. sec. *totas* vel *tantas* Vat. pr. *audebant* Vat. sec. Pal. Oisel. Pric. m. pr. Med. pr. Thuan. Mazar. duo Petav. ambo Moret. Ambr. tert. inc. Heins. *vertere* Bonon. Pat. Ambr. pr. Med. quart. Isingr. *sumere* viginti Codd. Exc. Gevart. ed. Parm. Var. LL. ed. Antv. *sumere* vel *vertere* Vat. quart. Put. Tholos. duo Ambr. Exc. Lucens. pr.—557 *Sed postquam* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Bonon. Ambr. tert. *feceremota* Mazar. *fæce* Oisel. dno Med. Lov. m. pr. Petav. sec. *fæce retento* Pric. Rott. *fæce* Var. LL. ed. Antv. *fæce retenta* vel *fæce retento* Reg. *fæce* vel *feceremota* Petav. tert.—558 *Pejoresque* Thuan. *dignusque satelles* Florent. quatuor Med. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. Mazar. tres Petav. Bonon. Pat. Tholos. duo Ambr. ambo Moreti, ed. Parm. et Vicet. Exc. Gevart. Lucens. pr. Sched. Gud. Ald. et Var. LL. ed. Antv. *dignosque sodales* vel *dignusque satelles* Ambr. tert.—559 *Hic* Pat. *Hosius* Reg. *Osius* Pric. *Ocius* Vat. quint. *Socius* Thuan. *Osius* Vat. tert. Moret. sec. Ald. *Leon* Exc.

NOTÆ

552 *Sexum*] Quasi Eutropius non tam sit vir, quam fœmina.

553 *Thalami*] Eunuchi Thalami custodiendi præfecti erant: sed Eutropius non tam custodiebat, quam corrumpendos dabat, pretio ipse corruptus.

554 *Jubens*] Ut solent infames libidinum ministri.

555 *Eunuchi*] Notandum est *Eunuchum* esse officii nomen, a servandis

lectis sen thalamis; sicque Eunuchi non ideo castrati erant: sic Putiphar, ex quibusdam, non erat eviratus; immo et viri modestissimi et castissimi dicti Eunuchi, ut de Daniele et ejus sociis legitur; sed cum principes uxorum et filiarum curam solis castratis committerent, hinc castrati omnes dicti sunt Eunuchi.

557 *Fæce*] Retentis hominibus ex vili plebecula electis.

Regnandique palam flagravat aperta libido. 560
 Patricius Consul maculat, quos vendit, honores :
 Plus maculat, quos ipse gerit. Jam signa tubæque
 Mollescunt : ipsos ignavia fluxit in enses.
 Insultant merito gentes, facilisque volenti
 Præda sumus : jam Bistoniis Hæmoque nivali 565
 Vastior expulsis Oriens squalebit aratris.
 Hei mihi, quas urbes, et quanto tempore Martis
 Ignaras, uno rapuerunt prælia cursu !
 Nuper ab extremo veniens equitatus Araxe
 Terruit Antiochi muros, ipsumque decoræ 570

in illo aperte. Ipse Consul Patricius fædat dignitates, quas vendit; sed fædat magis eas, quas ipse administrat: jam vexilla et buccinæ effæminantur, inertia diffusa est in gladios ipsos. Hinc nationes jure illudunt nobis, et sumus præda parata hostium cupientium. Jam regiones Orientis desertiores Thracia et Hæmo niroso marebunt, aratris ejectis. Hei mihi, bella quas eripuerunt uno impetu urbes, et quamdiu nescias pugnarum! equites nuper erumpentes a finibus ultimis Araxis terrificaverunt mœnia Antiochiæ, et hæc ipsa

*****

Læti.—560 *cupido* Med. tert.—561 *Patricius* conjiciebat Heins. *maculat consul* Med. sec. *maculans* Med. tert. *vendis* Pric.—562 *ille* Reg. *regit* Vat. tert. Farn. Ambr. tert. Exc. Læti. *gerit* septemdecim Codd. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. Heinsius ascripserat locum Laud. Seren. vs. 194. 'commissosque labor sic gessit honores.' sic *gerere Consulatam* Capitolin. Pertinace p. 54. l. 30. et *gerere præturam* p. 56. l. 9. et, quod mirum, *gerere provinciam* p. 57. l. 13. p. 124. l. 24. *scrinium gerere non regere*, ut quidam apud Casanb. p. 165. *gerit vel tegit* Pric. *gerit vel regit* Put.—563 *flexit* Ambr. pr. *fluxit vel crevit* Vat. pr.—564 *Insultant* Ambr. sec. Med. quart. *Ersultant* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *Insultant vel Ersultant* Vat. pr. Lov. inc. Heins. *volenti omnes* Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *volentum* Ambr. pr. Sched. Gud. *volenti vel moventi* Med. pr.—566 *squalchit* Lov. m. sec. *squalecit* Vat. pr. *squalchit* Var. LL. ed. Antv. *squalescit* Reg. Oxon. pr. *squalebat* Leid. pr. m. pr. Ambr. pr. Med. tert. Thuan. Tholos. ambo Moret. Exc. Cod. Rhem. *aristis* Jun. pr. Vat. sec. Pal. tres Med. *aristis vel aratris* Thuan.—567 *Ei mihi* Florent. Put. Reg. Thuan. Petav. sec. *Heu duo* Vatt. Pric. Jun. et Petav. pr.—568 *Ignaris* Thuan.—569 *et extremo* Moret. pr. *comitatus vel equitatus* Vat. pr. *Oare* Vat. sec. Pal. *Oraxe* Vat. quart. Med. pr. Petav. pr. *ab axe* Moret. pr. Med. tert.—570 *ipsosque* Med. sec. *decoram* Vat. tert. *decoræ* Moret. sec. Ald. *decorum* Pal. Farn. tres Med. Moret. pr. Leid. sec. m. sec. Thuan. Mazar. *decoræ vel decorum* Vat.

NOTÆ

561 *Patricius*] Supra in Prologo hujusce Libri.

566 *Squalebit*] Ita deseretur, ut tristior post appareat soli inculti facies.

570 *Decoræ*] Syria pulcherrima

provincia, cujus caput Antiochia urbs celeberrima; sed cives ejus leves, et petulantes fuerunt, ut qui non pepercerint Juliani Imperatoris barbæ, Flaccillæque Augustæ statnam dejecerint. In quos dum Princeps ultio-

Pæne caput Syriæ flammis hostilibus arsit.
 Utque gravis spoliis, nulloque obstante profunda
 Lætus cæde redit, sequitur mucrone secundo
 Continuum vulnus. Nec jam mihi Caucasus hostes,
 Nec mittit gelidus Phasis : nascuntur in ipso 575
 Bella sinu. Legio pridem Romana, Gruthungi,
 Jura quibus victis dedimus, quibus arva domosque
 Præbuimus, Lydos Asiæque uberrima vastant
 Ignibus, et si quid tempestas prima reliquit;
 Nec duce, nec numero freti : sed inertia nutrit 580
 Proditioque ducum, quorum per crimina miles

metropolis Syriæ pulchræ fere incensa est tadis hostilibus. Et ut equites onusti exuriis, et gaudentes alta strage facta nemine resistente, revertuntur, plagæ perpetuæ sequuntur, gladiis succedentibus. Neque vero jam Caucasus emittit hostes in me, neque Phasis frigidus: prælia oriuntur in ipso gremio meo. Gruthungi, qui erant jamdudum legio Romanorum, quibus superatis imposuimus leges, quibus assignavimus agros et domos; populantur flammis Lydiam et arva fertilissima Asiæ; et si quid bella priora præterierunt; populantur confisi neque ductore, neque multitudine; sed ignavia alit eos, et perfidia Rectorum nostrorum, per

////////

quint.—571 *Pena* Farn. *Schythiæ* Thuan. *ussit* vel *arsit* Mazar.—572 *Atque* inc. Heins. *nulloque instante* Var. LL. ed. Antv.—573 *cæde* ruit Ald. *mucrone* cruento Vat. tert. Put. Reg. *secundo* duo Leidd. et magna pars Codd. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. Ald. item Var. LL. ed. Antv. *secundo* vel *cruento* Florent. Exc. Læti.—574 *vulgus* Jun. pr. Ambr. sec. inc. Heins. *jamjam* mihi Jun. pr. *hostis* Ambr. pr. Petav. sec.—575 *ab ipso* Vat. tert. Rott. Florent. Reg. Moret. pr.—576 *quondam* Med. quart. inc. Heins. *humana* Moret. pr. *Gruthungi* Bonon. *Ghrutungi* Vat. pr. *Gruthunni* vet. Gyr. Vat. Livin. *Gruthuni* Mazar. *Grutungi* duo Leidd. *Grutunchi* Lov. *Gruthungri* Exc. Læti. *Gruthongi* Exc. Gevart. *Grutongi* Med. quart. duo Petav. totidem Ambr. Var. LL. ed. Antv. *Grutunni* ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *Gruthonni* Florent. *Grutonni* inc. Heins. *Gruthondi* Moret. sec. *Gruthongi* Tholos. *Grochuni* Med. sec. *Grotumpni* Reg. *Grotunui* Pat. Ambr. sec. *Grotonni* Thuan. *Grotunni* Vat. sec. Pal. Farn. Med. sec. Moret. pr. Put. *Grothongi* Petav. et Oxon. pr. duo Vatt. Deerat hic versus Jun. pr.—577 *arma* duo Vat. Rott. Reg. Thuan. Jun. et Oxon. pr. *domosque* Med. sec. *domusque* duo Leidd. et viginti alii, Exc. Lucens. pr.—580 *Nec ri* Exc. Lucens. sec. *Non duce non numero* Jun. et Petav. pr. *ri* vel *duce* Vat. pr. *særi* pro *freti* Exc. Lucens. sec.—581 *Prodicioque* Lov. Bonon. Tholos. Ambr. tert. Exc. Pat. rec. *Prodigiumque* Jun. pr. quatuor Vat. Pal. Farn. *Prodigioque* Moret. pr. Ambr. sec. Rott. Oisel. duo Petav. Mazar. Var. LL. e marg. Parm. *Prodigi-*

NOTE

nem parat, Libanius, seu potius Flavianus, delicti veniam sua meruit eloquentia.

574 *Caucasus, Phasis*] Sunt in finibus Scythiæ, hic fluvius, ille mons, de quibus supra, sicut et de Araxe.

Captivis dat terga suis, quos teste subegit
 Danubio ; partemque timet, qui repulit omnes.
 Aula choris epulisque vacat : nec perditā curant,
 Dum superest aliquid. Ne quid tamen orbe reciso 585
 Venditor amittat ; provincia quæque superstes
 Dividitur, geminumque duplex passura tribunal
 Cogitur alterius pretium sarcire peremtæ.
 Sic mihi restituunt populos : hac arte reperta
 Rectorum numerum terris pereuntibus augment. 590
 In te jam spes una mihi : pro fronde Minervæ
 Has tibi protendo lacrymas. Succurre ruenti.
 Eripe me tandem servilibus, eripe, regnis :

quorum scelera, miles fugit ante captivos suos, quos devicerat, teste Istro ; ac metuit partem hostium, qui fugavit universos. Regia occupatur in saltationibus et conviviiis : neque satagunt rerum amissarum, dum quiddam retinetur : ne quid tamen venditor perdat, munulo amputato, unaquæque provincia remanens distribuitur, et divisa ac tolerans tribunalia duo, cogitur compensare pretium alterius spoliata. Ita reddunt gentes mihi : hoc artificio avaritiæ invento, multiplicunt numerum Præfectorum, provinciis imminutis. In te, o Stilicho, jam sola spes restat mihi, ego hos affero tibi fletus, pro ramis Palladis : auxiliare pereunti, libera me aliquando,

////////

oque vel Prodicioque Put.—582 *Captivis* Leid. pr. Oxon. pr. Vat. Livin. Lov. Moret. sec. Florent. tres Med. Put. Reg. Thuan. Mazar. tres Petav. Bonon. Pat. Tholos. duo Ambr. inc. Heins. Exc. Læti et Var. LL. e marg. Parm. *Captivus* Vat. quint. Oisel. Med. et Ambr. tert. Exc. Lucens. sec. ed. Vicet. *subegit* Vat. Livin. *subegi* Vat. pr. Ald.—583 *omne* et emendatum *omnem* Vat. quint.—584 *Aura c. e. vacant* Var. LL. ed. Antv. *non Jun. pr. curat* Vat. pr. m. sec. Exc. Læti.—585 *nec quid* Oxon. pr. Vat. tert. inc. Heins. *ore reciso* Petav. sec.—586 *amittat* Pric. *amittat* Var. LL. ed. Antv.—587 *Dividitur* Vat. tert. *geminum*, sine copula, Vat. pr. *suplex* Leid. sec. Exc. Gevart.—588 *alternis* Ald. Exc. Læti et Pat. rec. *alterius* vel *alternis* Lov. Heinsius ascripserat : *alternis* al. male. ‘alterius crimen utrumque tenent.’ *redemtæ* conj. Heins.—589 *restituit* Vat. sec. Pal. Pat. *ac arte* Leid. pr. Reg. Tholos. *fraude* Moret. pr.—590 *Gestorum* Med. tert.—592 *pratendo* Farn. Reg. Ambr. pr. inc. Heins.—593 *cripe flammis* Moret. pr.—594 *Nec* vel *Nonne* Vat. pr.

NOTÆ

582 *Teste Danubio*] Qui velut Deus ab accolis suis colebatur.

585 *Orbe reciso*] Provinciis amputatis, et ex orbe sen Imperio nostro abscissis.

587 *Dividitur*] Una et eadem Provincia dividitur, venditurque multis Præfectis ; adeo ut si numerus Provinciarum minuat, non minuat

numerus Præfectorum.

588 *Sarcire*] Provincia remanens cogitur solvere tantundem, et pro se, et pro Provincia altera spoliata.

591 *Pro fronde Minervæ*] Id est pro ramis olivæ, seu pro pace, cujus olivæ signum ; et qua coronabantur qui pacem petebant.

Neve adeo cunctos paucorum crimine damnes ;
 Nec nova tot meritis offensa prioribus obstet. 595
 Jam jam flecte animum. Suprema pericula semper
 Dant veniam culpæ. Quamvis iratus et exul
 Pro patriæ flammis non distulit arma Camillus.
 Non te subtrahimus Latio : defensor utrique
 Sufficis. Armorum liceat splendore tuorum 600
 In commune frui : clypeus nos protegat idem,
 Unaque pro gemino desudet cardine virtus.

libera me a tyrannide servorum, et ne condemnes omnes ob scelus paucorum, neque injuria recens obsit tot meritis prioribus: nunc placet iram tuam. Discrimina ultima semper ignoscunt peccato. Camillus etsi offensus et expulsus, non procrastinavit bellum pro incendio patriæ vindicando. Non arellimus te ex Italia: potes utramque propugnare: fas sit potiri in commune fulgore armorum tuorum: scutum idem tutetur nos, et una fortitudo laboret pro imperio duplici.

////////

—595 *Nec mora* Leid. pr. *tot meritis* Vat. pr. Farn. Med. tert. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *jam* Jun. pr. duo Petav. *tam meritis* viginti quatuor Codd. *jam* legit Heins. *obstet* Jun. et Oxon. pr. Mazar. Med. quart.—596 *Jam deflecte* Vat. sec. Pal. Med. pr. *Jam flectas* Ambr. sec. inc. Heins. *animum* Med. pr. *pericula* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *piacula* Med. sec. Vat. quint. Thnan. Moret. sec.—598 *In patriæ* Petav. pr. m. pr. duo Vatt.—599 *Nec te* Lov. Moret. sec. *utrisque* duo Vatt. *uterque* Rott. *ubique* Ambr. pr. *utrique* vel *utrinque* Ambr. tert. *ubique* vel *utrique* Vat. pr.—601 *protegat* Pal. Med. pr. *contegat* Petav. pr. Voss.—602 *corpore* Pat. In Vat. pr. erat: *In Eutropium Liber III. Explicit. Incipit Epithalamium Laurentii.* Heinsius ascripserat: *Epithalamium Laurentii non vacavit discutere.*

NOTÆ

595 *Obstet*] Neque nova injuria efficiat, ut obliviscaris tot priorum meritorum, quæ te excitare deberent ad defensionem Patriæ nostræ, quam toties defendisti, et quam ferre non potes ita spoliari, nisi opus tui oderis.

596 *Suprema pericula dant veniam*] Faciunt ut ignoscatur.

598 *Camillus*] Qui Gallos post Romam incensam Capitolio fere incubantes expulit.

600 *Splendore*] Tanquam Sole aliquo.

602 *Cardine*] Et virtus tua laboret, desudet pro defensione Cardinis gemini, Orientis scilicet et Occidentis.

XXI.

CL. CLAUDIANI

IN PRIMUM CONSULATUM

FL. STILICHONIS

V. C.

LIBER I.

ARGUMENTUM.

LAUDANTUR Stilichonis crebri successus, virtutes, pueritia, juvenus, legatio ad Parthos, conjugium cum Serena, triumphus de Getis, officium Theodosii ab eo impletum in tutandis ejus filiis regendoque Imperio : disciplina militaris, amor militum ; victoriæ de populis Septentrionis, et Africæ seu Meridiei ; prædicaturque ob pacatum Orientem, et liberatam a fame Roman.

CONTINUANT Superi pleno Romana favore

Dii pergunt lætitiæ Romanæ benevolentia non interrupta, et cumulant

~~~~~  
In Moret. pr. hi libri sequuntur post libros in Entropium. in Moret. sec. et Exc. Gevart. post Panegyricum Mallii. in Vat. pr. erat : *Incipit Laus Stiliconis. Libri numero III.* in Exc. Læti *Panegyris* inscribitur. Leid. pr.

NOTE

1 *Pleno favore*] Non interrupto, vel maximo consummatoque favore.



Gaudia, successusque novis successibus urgent.  
 Connubii necdum festivos regia cantus  
 Sopierat, cecinit fuso Gildone triumphos,  
 Et calidis thalami successit laurea sertis :  
 Sumeret ut pariter Princeps nomenque mariti,  
 Victorisque decus. Libyæ post prælia crimen  
 Concidit Eoum : rursusque, Oriente subacto,

5

*prosperitates prosperitatibus recentibus. Aula rixdum compresserat concentus solennes conjugii, cum cantavit victorias Gildone delecto, et laurus excepit flores tepentes lecti nuptialis, ut Imperator acciperet simul et nomen sponsi, et honorem victoris. Post certamina Libyæ, scelus Orientis extinctum est, et iterum, Oriente superato, Con-*

//////////

exhibet. Incipit Liber V. de Consulatu Stiliconis. Rott. et Petav. sec. item Exc. Lucens. sec. De Consulatu Stiliconis hos libros inscribunt. in Schedis Gud. scriptum legebatur, *Ad hoc et quæ ex ordine Isingrinianæ Editionis sequuntur Poëmata reliqua, sciendum est, notulas ab alia quadam et paulo recentiore manu ascriptas esse, et nescio an etiam ex alio Codice.*

1 *Conturbant* vel *Conturbant* Med. tert.—2 *novos* Pal. Farn. Thuan. Med. pr. *augent* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *urgent* Tholos. Ambr. pr. *augent* vel *urgent* Leid. pr.—3 *Connubii* Exc. Lucens. sec. *Conjugii* omnes Vat. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *nondum* Mazar. Petav. pr. Med. et Moret. sec. Vat. tert. *necdum* Exc. Læti. *festivos* Pal. Put. Exc. Læti, ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *regia* duo Vatt. Pal. Oisel. *gaudia* sedecim alii, Exc. Læti, ed. Parm. et Vicet. Exc. Schott. Var. LL. ed. Antv. *regia* vel *gaudia* Vat. quint.—4 *Sopierant* Vat. sec. Pal. Put. Reg. Mazar. Pat. Tholos. Lov. Moret. sec. tres Ambr. inc. Heins. Exc. Læti et Schotti, ed. Parm. et Vicet. item Var. LL. ed. Antv. *fuso cecinit* Moret. sec. *cecidit* inc. Heins. *triumphos* Farn. Pric. Jun. et Leid. pr. Thuan. *triumphus* octodecim Codd. Exc. Læti et Lucens. pr. ed. Vicet.—5 *calidi* Lov. *sertis* vel *sacris* Petav. pr.—6 *Sumeret* et Tholos. *Princeps pariter* Ambr. pr. *triumphi* pro *mariti* Med. tert.—7 *crimen* vel *crinem* Med. pr.—8 *Condidit* Leid. pr. m. pr. Vat. sec. *rursus* Vat. pr. *rursusque* quatuor Vatt. Pal. Pric.

## NOTE

2 *Urgent*] Vix una victoria reportata est, cum alia succedit, aliamque succedendo urget.

3 *Connubii*] Honori et Mariæ Stilichonis filiæ: quod conjugium celebratum est anno 398. Tum Gildo fusus est. Eutropius anno sequente concidit; et anno 400. Stilicho Consul creatus est.

4 *Cecinit*] Aula personuit cantibus nostris, dum canebamus Gildonem victum in Libyæ.

Delph. et Var. Clas.

5 *Calidis sertis*] Sertis recentibus ex omni florum genere, ex myrto Veneri sacra, qua novi nupti coronabantur.

7 *Crimen Eoum*] Eutropius anno Gildonis cladem sequente concidit; Eutropius, qui crimine populorum Orientis ad primos honores evectus fuerat.

8 *Oriente subacto*] Ob Eutropium, qui ejectus erat, immo et occisus.

Claud.

2 O

Consule defensæ surgunt Stilichone secures.  
 Ordine vota meant. Equidem si carmen in unum 10  
 Tantarum sperem cumulos advolvere rerum,  
 Promptius imponam glaciale Pelion Ossæ.  
 Si partem tacuisse velim, quodcumque relinquam,  
 Majus erit. Veteres actus, primamque juventam  
 Prosequar? ad sese mentem præsentia ducunt. 15  
 Narrem justitiam? resplendet gloria Martis.  
 Armati referam vires? plus egit inermis:  
 Quod floret Latium, Latio quod reddita servit  
 Africa, vicinum quod nescit Hiberia Maurum,

*sulatus exsurgit propugnatus a Stilichone Consule. Desideria nostra succedunt ex ordine. Ego certe si contendere aggregare in opus unum acervos rerum tantarum, citius involerem Pelion Ossæ nivali. Si optem silere partem factorum, quodcumque reticebo, erit grandius. An commemorabo facta ejus antiqua, et primam juventutem? Res præsentem vertunt animos ad se. An recenseam justitiam? Laus belli emicat. An prædicem virtutem ipsius in armis? Plus effecit sine armis. Effecit nempe, quod Italia florescat, quod Africa restituta Italiae famuletur, quod Hispania non timeat Mauros finitimos, quod Gallia secunda obstu-*

////////

Exc. Læti. rursusque Ambr. pr. Moret. sec.—9 *defenso* Moret. sec. *surgunt* Rott. *redeunt* Vat. sec. *radiant* hinc conjiciebat Heinsius.—10 *fata* Var. LL. ed. Antv. *carmine in unum* duo Vatt. Pal. Oisel. Med. pr. m. pr. Moret. sec. *carmine in uno* Vat. pr. m. pr. Florent. pr. m. pr. *carmine in uno vel carmine in unum* Jun. pr.—11 *Tanta re* pro *Tantarum* inc. Heins. *evolvere* Exc. Gevart. *adolvere vel involvere* Oxon. pr. *laudum* Petav. sec.—12 *Protinus* Ambr. pr. Moret. sec. Exc. Schotti, in quibus Gronovius conjecerat *Ocius*. *Protinus* vel *Promptus* Leid. pr.—13 *tenuisse* Pal. Vat. tert. m. sec. Florent. m. pr. *tenuisse vel tacuisse* Med. pr. unde *cecuisse* conjiciebat Heinsius, ceterum hic versus deest Jun. pr. *quæcumque* Vat. quart. *relinquar* Oisel.—14 *primamque vel primamne* Reg. Oxon. pr.—15 *Persequar* Vat. quart. Lov. duo Ambr. *Si sequar* Vat. sec. *ad mentem sese* Pric.—16 *Narrem* Put. *Partem* Petav. sec. *respondet* Mazar. *plus splendet* Reg. Tholos. duo Oxon.—17 *referant* Put. Bonon. Pat. *in armis* Put.—19 *Hibernia* Jun. pr. Var. LL. ed. Antv.—

#### NOTÆ

9 *Surgunt*] Secures seu Consulatus surgit, id est, erigitur in pristinum decus.

10 *Vota meant*] Vota et desideria nostra succedunt eo ordine quo nos ipsi expectabamus.

11 *Adolvere*] Molem scilicet et quasi cumulos rerum pulcherrimarum a te gestarum.

12 *Pelion Ossæ*] Sunt montes Thes-

salia, ob Gigantes notissimi; *promptius* autem *involtram Pelion Ossæ*, id est, rem citius perficiam vix possibilem.

18 *Reddita Africa*] Deleto Gildone, qui, Africa sibi erepta, bellum Maurosque snos in Hispaniam trajecturus erat, nisi Stilicho, hominis clade, ab eo inrita consilia prævertisset atque oppressisset.

Tuta quod imbellem miratur Gallia Rhenum. 20  
 An gelidam Thracen decertatosque labores,  
 Hebro teste, canam? magnum mihi panditur æquor,  
 Ipsaque Pierios lassant proclivia currus  
 Laudibus innumeris: etenim mortalibus ex quo  
 Tellus cœpta coli, nunquam sincera bonorum 25  
 Sors ulli concessa viro. Quem vultus honestat,  
 Dedecorant mores: animus quem pulchrior ornat,  
 Corpus destituit: bellis insignior ille,

*pescat Rhenum incremen. An cantabo Thraciam frigidam, et labores exhaustos ad ripas Hebri? Immeusum mare aperitur mihi, et ipsa facta prona mole se offerentia fatigant elogiis innumerabilibus currus Musarum. Nam ex quo tempore terra cœpit habitari ab hominibus, nunquam series immaculata dotium data est viro eidem. Vitia infamant illum, quem pulchritudo commendat: corpus describit eum, quem animus præstantior illustrat: ille est clarior bello, sed contaminat pacem pec-*

////////

20 *miratur gloria* Vat. pr. m. pr. *remum* Rott. *Parthum* Vat. tert. m. pr.—  
 21 *Aut Jun. pr. Exc. Lucens. sec. Aut vel An Oxon. pr. Thracem* quatuor  
 Vatt. Pal. *Thracen* Pat. Ambr. tert. inc. Heins. Exc. Læti, et Ald. *detestatos-*  
*que* ed. Vicet. *labores vel triumphus* Moret. sec.—23 *Lapsaque* Mazar. *Pierides*  
 Vat. tert. m. pr. *laxant* Farn. Reg. *declivia* Med. sec. Thuan. *cursus* Pal.  
 Florent. Med. pr. vet. Gyr. *currus* Med. sec. deerat hic versus Rott.—24 *e quo*  
 Rott.—25 *concessa bonorum* Reg. Pric. *laborum* Vat. quint.—26 *Mors* Var.  
 LL. ed. Antv. *Pars* inc. Heins. *alia pro ulli* Med. quart. *uni* conjiciebat  
 Heins. *sincera* Reg. Pric. *honestant* Moret. pr.—27 *Et decorant* Vicet. *plurimus*  
 Pal. Florent. Med. pr. Thuan. Jun. pr. *plurimus vel pulchrior* Pric. *ornat* Pat.  
 —28 *illo* Pat. *ille est* Leid. pr.—29 *putrem* Moret. pr. *hic publica* duo Med.

#### NOTE

20 *Imbellem Rhenum*] Qui solebat bellis et Germanorum insultibus sæpè infestari.

21 *Decertatosque*] Labores exhaustos in decertando et in profligandis Gothis ad ripas Hebri Thraciæ fluvii; quos quidem Gothos Theodosius dum vinceret, perpetuum sibi comitem habebat Stilichonem.

22 *Magnum æquor*] Vastus orationis laudisque campus aperitur.

23 *Proclivia*] Res a Stilichone gestæ, turmatim et velut prona proclivique suæ magnitudinis mole se ultro offerentes, fatigant onerantque currum Musarum, quæ vix ferre possunt tantum pondus.

*Currus*] Id est, vim omnem eloquentiæ Poëticæ exhaustiunt: Musis porro currus et equi tribuuntur, ob celeritatem ingenii.

25 *Sincera*] Sine macula, sine vitio aliquo. Nam ex Horatio, 'Nihil est ab omni Parte beatum.' Ex Plinio, 'Adhuc nemo extitit, cujus virtutes nullo vitiorum confinio læderentur.' Homerus, οὐτως οὐ πάντεσσι θεὸς χαρίεντα δίδωσιν: Non sic Deus dat omnibus omnia munera, &c.

28 *Destituit*] Qui valet animo, frequenter nactus est corpus aut infirmum aut deformè: talis fuisse dicitur Philopæmenes dux Græcorum.

Sed pacem fœdat vitiis. Hic publica felix,  
 Sed privata minus. Partitum singula quemque 30  
 Nobilitant : hunc forma decens, hunc robur in armis :  
 Hunc rigor, hunc pietas : illum solertia juris :  
 Hunc soboles castique tori. Sparguntur in omnes,  
 In te mixta fluunt : et, quæ divisa beatos  
 Efficiunt, collecta tenes. Quid facta revolvam 35  
 Militiamque patris ? cujus producere famam,  
 Si nihil egisset clarum, nec fida Valenti  
 Dexterâ duxisset rutilantes criminibus alas,  
 Sufficeret natus Stilichon. Mens ardua semper

*cutis. Hic fortunatus quoad publica, sed minus fortunatus est quoad privata. Dotes singula exornant unumquemque, sed dividit. Hunc species decora ornat, illum fortitudo in bello : hunc gravitas, illum pietas : illum scientia juris, hunc filii et thalamus pudicus : ornamenta omnia diffunduntur in omnes alios ; affluunt collecta in te ; et possides conjuncta, quæ dispersa reddunt ceteros felices. Quorsum revocem facta et bella patris tui, cujus nomen filius Stilicho posset propagare, etiamsi pater nihil fecisset illustre, neque ejus magnanimitas fidelis Valenti Imperatori praevisset catervis barbarorum habentium micantes capillos. Animus*

~~~~~

Put. Reg. Mazar. Bonon. Pat. Tholos. duo Ambr. tres Petav. Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. in publica Vat. pr. et tert. Pric. m. sec. Rott. Oisel. Jun. pr. Ambr. sec. Lov. Moret. sec. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. an publica Pal. Med. pr.—30 Ad privata Tholos. unde At faciebat Heinsius. Sed vel Ad Petav. tert. manus Pat. domus Exc. Læti, ed. Parm. et Vicet. partitur Med. quart. partitu Vat. pr. Petav. pr. m. sec. Ambr. pr. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. partitur vel partitu Farn. Exc. Læti. partitur vel partitum Oxon. sec. partitum Lov. ex conjectura, atque ita Heinsius. quæque Reg. quæque vel quæque Oxon. pr.—31 Nobilitans Farn.—32 rigor Med. sec. solatia Med. quart.—33 soboles Oisel.—34 divisa duo Vatt. Farn. diversa septemdecim alii et Var. LL. ed. Antv. diversa vel divisa Oxon. pr.—35 collata duo Vatt. collecta vel collata Petav. pr. neu facta Med. quart. nec Vat. sec. Farn. Med. tert. Lov. inc. Heins. duo Ambr. ed. Vicet. ne Exc. Lucens. pr. nec vel quid Reg. Oxon. pr. fata Pal. Farn. Med. pr. Thuan. Exc. Gevart.—36 procedere Put. Moret. sec. protendere Farn. ed. Vicet. Exc. Læti. producere Leid. pr. et viginti duo Codd. Exc. Gevart. Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv. procedere vel producere Ambr. pr. famam Exc. Læti. mores Pric.—37 educet Moret. pr. ne fida Reg. fine Exc. Gevart. fide Moret. pr. volenti Exc. Lucens. sec. ed. Vicet. Valencii Med. pr.—39 nutis Pat. Stilico Vat.

NOTÆ

29 *Fœdat*] Plinius : ‘ Enituit ali-
 quis in bello, sed obsolevit in pace.’

Felix] Sic Augustus in Repub. ad-
 ministranda felicissimus, in privata
 familia infelicissimus.

33 *Hunc soboles castique tori*] Ut
 Cæsarem Germanicum.

37 *Valenti*] Imperatori : sub cujus

auspiciis Pater Stilichonis præfuerat
 flavis et rutilantibus turmis Germa-
 norum, aut gentium aliarum Septem-
 trionalium.

39 *Mens ardua*] Animus, spiritus
 excelsus, et alta quædam et generosa
 indoles.

A puero, tenerisque etiam fulgebat in annis 40
 Fortunæ majoris honos. Erectus et acer,
 Nil breve moliri, nullis hæere potentum
 Liminibus; fatisque loqui jam digna futuris.
 Jam tum conspicuus, jam tum venerabilis ibas:
 Spondebatque ducem celsi nitor igneus oris, 45
 Membrorumque modus; qualem nec carmina fingunt
 Semideis. Quacumque alte gradereris in urbe,
 Cedentes spatii assurgentesque videbas,

Stilichonis semper excelsus erat vel in ipsa pueritia, et in tenella etiam ætate species fortunæ sublimioris emicabat. Eras magnanimus et animosus, nihil leve solebas facere, nullis adhaerescere foribus potentiorum, et dicere jam res dignas magnitudine tua ventura. Jam tum spectabilis incedebas, jam venerandus; et vigor igneus vultus alti, et proceritas corporis, qualem nec poetæ mentiuntur in suis heroibus, promittebat ductorem te futurum. Quicumque altius ires per urbem, cernebas viros decedentes via, et assurgentes tibi, etsi miles adhuc fores.

////////

sec. *Stilichon* Exc. Læti. *Stilico natus* Reg. *solus pro natus* Moret. sec.—40 *armis* duo Vatt. Florent. Med. tert. Put. Pat. Petav. pr. m. pr. Exc. Cod. Rhem. *annis vel armis inc.* Heins. Ambr. sec.—41 *honus* Rott. Oisel. duo Med. Leid. pr. m. pr. Put. inc. Heins. *onus* Petav. sec. Ambr. sec.—42 *Nil leve* Lov. ex conjectura, atque ita conjecerat Heinsius, quod confirmare videtur Glossa Cod. Reg. nam super *breve* ascriptum habebat *i. e. instabile. nullisque* Med. sec.—43 *Luminibus* Jun. pr. Ambr. sec. m. pr. Bonon. Pat. Vat. quart. *fatisque* Vat. pr. Med. sec. et tert. Moret. pr. Vat. Livin. vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. *factisque* duo Vatt. Pric. Oisel. Reg. Lov. Leid. pr. Oxon. pr. m. sec. *factisque* tres Vatt. Pal. Farn. Rott. Exc. Læti.—44 *Jam tunc* Vat. sec. Farn. tres Petav. Exc. Læti et Var. LL. e marg. Parm. *Jam tum* Leid. pr. cum quindecim aliis, Exc. Gevar. et Lucens. pr. *tu tu* Pal. Rott. Florent. duo Med. *ibat* duo Vatt. Petav. pr. Oxon. sec. Tholos.—45 *Spondebusque ducem.* cum *σπρυγῆ*, Ambr. pr.—46 *Mensuramque* Oisel. *quales* Med. quart. nunc Moret. pr. *non* Lov. *carmine* Pal. Florent. Thuan. *fingent* Pal. Med. pr. Thuan. *fingant* legebat Heins.—47 *quascumque* Reg. *alta* Florent. m. pr. Put. Thuan. vet. Gyr. *graderis* Pal. Pric. m. pr. *urbes* Reg. *urbem* Oxon. pr. Moret. sec. Petav. tert. Bonon. Tholos. Ambr. pr.—48 *videres* Lov. ex

NOTE

41 *Honos*] In ejus vultu micabat honos, fulgor, et species quædam, spesque honorum et fortunæ sublimioris.

Erectus] Vividus, alacris, magnanimus in suscipiendo.

Acer] Constans et animosus in urgendo proposito.

43 *Fatis*] Id est, loqui digna magnitudine, quam ipsi fata dabunt. Alii legunt *fastis*, id est, digna loqui Consulatu futuro.

46 *Membrorumque modus*] Id est, quidam habitus, quædam corporis proceritas et temperies digna heroibus.

47 *Alte*] Cum ea majestate, quam efficit oris dignitas, et justa corporis proceritas, quæ incessum heroum reddit venerabiliorem.

48 *Assurgentes*] Alicui cedere de via, alicui assurgere, honoris est delati iudicium.

Quamvis miles adhuc. Taciti suffragia vulgi
 Jam tibi detulerant, quicquid mox debuit aula. 50
 Vix primævus eras, pacis cum mitteris auctor
 Assyriæ. Tanta fœdus cum gente ferire
 Commissum juveni. Tigrin transgressus et altum
 Euphraten, Babylona petis. Stupuerere severi
 Parthorum proceres, et plebs pharetrata videndi 55
 Flagravit studio, defixæque hospite pulchro
 Persides arcanum suspiravere calorem.
 Thuris odoratæ cumulis et messe Sabæa

Consensus populi silentis jam dederant tibi quodcumque Regia mox reddidit. Vix eras adolescens, cum missus es legatus pacis Assyriæ. Munus demanatum est tibi juveni percutere fœdus cum populo tanto: Tigride et Euphrate profundo trajectis, profiscisceris Babylonem: primores Parthorum rigidi obstupuerunt, et gens pharetrata arsit desiderio spectandi te, et Persides admiratæ hospitem formosum, dederunt suspiria ob amorem secretum. Altaria fragrantia acervis thuris et proventu

////////

conjectura.—49 *tanti* Pal. Farn. Med. pr. Thuan. Moret. sec. *tanti* vel *taciti* Reg. Oxon. pr. Ambr. tert.—50 *contulerant* Vat. quart. et quint. Petav. pr. Oxon. pr. Moret. sec. *debuit* duo Med. Reg. Petav. sec. Lov. inc. Heins. vet. Gyr. Exc. Gevart. et Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *contulit* ed. Vicet. *reddidit* quatuor Vatt. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *debuit* vel *reddidit* Pal. Leid. pr. Oxon. sec. Heinsius conjiciebat *credidit*, vel *detulit*, vel *dedit*, et ascripserat vi. Cons. Honor. 610. ‘Non quærat pretium, vitam qui dedit amori.’ ut ibi ex vet. Cod. pro *debet* legebat. *aulam* Vat. sec.—51 *pacis* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. *pacis* vel *paci* Oxon. pr. *committeris* duo Med. inc. Heins. Pat. Lov. Moret. sec. Exc. Gevart. *actor* Tholos. Petav. sec. duo Ambr. *ictor* conjiciebat Heins.—52 *fœdus tanta* Oxon. et Ambr. pr. Moret. sec. *de gente* Pric. m. pr. *ferire* Exc. Læti. *ferire* vel *subire* Farn.—53 *Permissum* Ambr. tert. *Commissum est* Petav. tert. *Tigrin* quatuor Vatt. Pal. Pric. *Tigrin* Florent. *congressus* Vat. tert. *in altum* Ambr. pr. et *altum* vel *in altum* Oxon. pr.—54 *Euphratem* quatuor Vatt. Pric. Med. tert. *Euphraten* Florent. duo Med. Put. Leid. pr. Moret. sec. *Eufraten* Oxon. pr. *stipuerere* Exc. Lucens. pr.—55 *Parthorum* duo Vatt. tres Med. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *Persarum* Vat. pr. et tert. Pal. Pric. Oisel. Florent. Thuan. Mazar. Isingr. Jnn. et Med. pr.—56 *flagrabat* duo Vatt. Petav. pr. Moret. *hospite* *prisco* Thuan.—57 *arcatum* vel *arcum* Vat. pr. *cruorem* Pric.—58 *odoratæ* Thuan. Petav. tert. *odorati* quatuor Vatt. Pric. m. pr. Rott. Florent. m. pr. duo Med. Put. Mazar. duo Petav. et Ambr. Lov. Leid. pr.

NOTÆ

50 *Debuit*] Velut ex debito reddidit, detulit.

51 *Primævus*] Juvēnis ephebus, qui ex pueritia egressus est, primamque juventutem attigit.

54 *Babylona*] Regiam Persarum, ut olim Parthorum.

55 *Pharetrata*] Gens Parthorum vibrandi sagittas peritissima, et ideo semper phatretris instructa.

56 *Defixæ*] Id est, habentes oculos defixos in formoso hospite Stilichone.

58 *Messe Sabæa*] Cumulis thuris, quod thus est messis proventusque

Pacem conciliant aræ. Penetralibus ignem
 Sacratum rapuere adytis, rituque juvencos 60
 Chaldæo stravere Magi. Rex ipse micantem
 Inclinat dextra pateram, secretaque Beli,
 Et vaga testatur volventem sidera Mithram.
 Si quando sociis tecum venatibus ibant,
 Quis Stilichone prior ferro penetrare leones 65
 Cominus, aut longe virgatas figere tigres?

Sabæorum componunt pacem. Magi corripuerunt ignem sacrum ex sacrariis intimis, et immolaverunt bores pro more Chaldæorum. Rex ipse invertit dextra craterem gemmatum, et testificatur arcana Beli, et Mithram ducentem astra errantia. Si quando Parthi petebant tecum sociam venationem, quis præstantior confodere telis leones prope, aut procul trajicere tigres maculosas? Medi concesserunt facile lora

//////////

duo Oxon. *adoratæ* Ambr. sec. Moret. sec. inc. Heins. *adorati* Bonon. Tholos. Ambr. pr. Exc. Gevart. *odorati* vel *odoratæ* Petav. pr. *odorati* vel *odoriferi* Reg. Jun. pr.—59 *Partem* Rott. Med. sec. Petav. sec. Bonon. Pat. Ambr. tert. *animæ* Moret. pr.—60 *Sacratum* duo Med. *Sacrorum* Vat. pr. et tert. Pal. Pric. Oisel. Florent. Med. pr. Jun. pr. Mazar.—61 *Chaldæos* Petav. sec. Ambr. pr. Bonon. Moret. sec. qui et pro *stravere* exhibet *rapuere*. *Caldæi* vel *Caldæo* Lov.—62 *patriam* Med. pr. *cæli* Jun. pr. *Celi* Exc. Gevart. *belli* quatuor Vatt. Farn. Pric. Rott. duo Oxon. Exc. Læti. *cæli* duo Med. Thnan. Petav. pr. m. sec. ed. Vicet. *Celi* vel *Cæli* Vat. tert. Pal. *cæli* vel *belli* Med. quart. Mazar. *Beli* vel *cæli* Farn.—63 *volventem testatur* Pat. *mitram* Med. pr. *matrem* Pat. *mundum* vel *mitram* Moret. sec.—64 *socii* Leid. pr. duo Vatt. Rott. Oisel. Oxon. pr. duo Med. inc. Heins. Reg. Mazar. Lov. Petav. pr. duo Ambr. Exc. Læti et Var. LL. e marg. Parm. *socii venatibus* vel *sociis venantibus* Moret. pr. Ald. Exc. Læti. *secum* et *ibat* Med. tert.—65 *penetrasse* Ambr. tert.—66 *virga transfigere* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Oisel. *transfigere* Med. quart. *virgatas figere* Ambr. tert. Exc. Læti et Lucens. sec.—

NOTÆ

Sabæorum in Arabia.

59 *Aræ*] Pax juratur, adhibitis sacrificiis.

Ignem] Hunc adorabant populi Orientis, et Ægyptii in ejus honorem Pyramides dedicaverant. Indi quoque hodierni ignem honorant.

60 *Adytis*] Sacrariis intimis, quæ soli Sacerdotes ingrediebantur, ceteris intrare nefas. Unde ἄδυτος, ab *α* sine, et δύω *ingredior*, locus in quem ingredi nefas.

61 *Magi*] Magi, Philosophi, sapientesque erant, quorum hi sacrificia curabant, illi res cælestes.

Micantem] Ob gemmas micantem

pateram leniter inclinat ad firmandum fœdus.

62 *Beli*] Belus apud Chaldæos est Jupiter, præses auctorque fœderum, ex Diodoro Siculo.

63 *Mithram*] Solem sic a Persis et Chaldæis appellatum: qui Sol volvit seu regit vaga sidera, id est, planetas qui errant. Strabo de Persis, ἥλιον καλοῦσι μίθραν, *Solem vocant Mithram*. Erat autem vultu Leonis cum tiara, tauri reluctantis cornu compri-

mens.
 66 *Virgatas*] Tigres, virgarum instar, maculis distinctas.

Flectenti faciles Medus tibi cessit habenas.
 Torquebas refugum, Parthis mirantibus, arcum.
 Nubilis interea maturæ virginis ætas
 Urgebat patrias, suspensio Principe, curas : 70
 Quem simul imperioque ducem, natæque maritum
 Prospiceret, dubius toto quærebat ab axe
 Dignum conjugio generum thalamisque Serenæ.
 Judicium virtutis erat : per castra, per urbes,
 Per populos animi cunctantis libra cucurrit. 75
 Tu legeris, tantosque viros, quos obtulit orbis,
 Intra consilium vincis sensumque legentis,

equitanti tibi: vibrabas sagittas celeres, Parthis obstupescantibus. Interim atas nubilis puellæ maturæ occupabat amorem paternum, Imperatore dubitante, quem prouideret una et rectorem Imperio et conjugem filiæ: et sollicitus vestigabat in orbe universo generum parem huic matrimonio, et nuptiis Serenæ. Delectus erat virtutis: examen dubitantis volarit per exercitus, per urbes, per gentes omnes: et tu, o Stilicho, eligeris, et in ipso iudicio ac cogitatione eligentis superas tantos

//////////

67 *Flectendi* Reg. Thuan. Moret. sec. inc. Heins. *facilis* Moret. sec. *faciles* vel *facilis* Oxon. pr. *satis est pro faciles* Rott. *tibi cessit Medus* Reg. Thuan. Bonon. Tholos. Oxon. et Ambr. pr. *cessit tibi Medus* duo Vatt. Pal. Pric. Oisel. Florent. Med. pr. Mazar. Lov. Jun. pr. Oxon. sec. Vat. Livin.—68 *Tendebras* Moret. sec. *mutantibus* Pat.—70 *Urebat* coniecerat Heinsius.—71 *Qui simul* Moret. pr. m. sec. *natæque* Bonon. Pat. tres Ambr. *natæque* Isingr. Gryph. Colin.—72 *Aspiceret* Med. sec. *in axe* Reg. Oxon. pr.—73 *conjugio et gremio* Med. quart. *serenum* Put. Reg. Petav. sec. inc. Heins. Bonon. tres Ambr. duo Oxon. Sched. Gnd. *Seum* vel *Serenæ* Lov. *severe* Pat. *Severnæ* Var. LL. e marg. Parm. *Serenum* vel *Severæ* Petav. tert.—74 *Indicium* Pal. Rott.—76 *Tum legeris* Tholos. *protulit* Moret. pr.—77 *Inter* Thuan. *Concilium* Vat. pr. *consilium* Farn. *sensusque* Oxon. pr. *sensumque* Exc. Schot-

NOTÆ

67 *Medus*] Medi, etsi nobiles in equitando, tibi cesserunt.

68 *Refugum*] Arcum refugum, id est, arcum Parthi refugii, seu fugiendo vincentis. Et tamen Parthi illi, quam peritissimi jaculandi, te sagittas vibrantem mirabantur.

70 *Principe*] Serena patrem habebat Honorium, Theodosii Imperatoris fratrem, sed adoptata fuerat ab ipso Theodosio.

71 *Ducem*] Stilicho non fuit Augus-

tus, non Cæsar, non Imperator, non Rex, non Princeps, sed dux tutorque principum, adeo ut vel uno nutu omnia regeret.

72 *Prospiceret*] Provideret tanquam providentia aliqua, quæ utilis foret Imperio.

74 *Judicium*] Sola virtus judicabatur, ponderabatur, eligebatur.

76 *Tantosque viros*] Hinc major est Stilichonis gloria, qui electus fuerit inter proceres omnes Orbis universi.

Et gener Augustis, olim socer ipse futurus,
 Accedis. Radiis auri Tyriaque superbit
 Majestate torus. Comitata parentibus exit 80
 Purpureis virgo. Stabat pater inde tropæis
 Inclutus : inde pium matris Regina regebat
 Obsequium, gravibus subnectens flammea gemmis.
 Tunc et Solis equos, tunc exultasse choreis
 Astra ferunt, mellisque lacus, et flumina lactis 85
 Erupisse solo, cum floribus æquora vernis
 Bosporus indueret, roseisque evincta coronis
 Certantes Asiæ tædas Europa levaret.

duces, quos mundus ostendit; atque advocaris gener Principibus, aliquando socer futurus. Thalamus attollitur fulgore auri, et splendore purpuræ Tyriæ. Puella Serena, ducta a parentibus gestantibus purpuram, egreditur. Pater ejus illustris victoriis stabat hinc; inde Imperatrix fungebatur pio officio matris, substringens velum nuptiale gemmis exquisitis. Aiunt et equos Solis, et sidera tum tripudiasse saltationibus, et fontes mellis, et fluvios lactis emeruisse ex terra, cum Bosporus ornaret maria floribus vernis, et Europa redimita corollis roseis offerret faces utiles

ti cum Glossa *i. e. judicium*.—78 *Et genus* Med. tert. *At gener* Moret. sec. *Augustis* Vat. Livin. *Augustus* Pat. Ald. *dudum pro olim* Var. LL. ed. Antv. *ille* Florent. Mazar. *futuris* Vat. tert. Rott.—79 *Accedis. cum* *τελεῖα σιγῇ*, Mazar. Vat. Livin. *radiisque* Florent. *superbis* Rott.—80 *domus* Oxon. pr. *chorus* Farn. *ferus* Med. tert. *toris* Med. sec. *potentibus* Lov.—81 *ipse tropæis* Florent. Oxon. et Ambr. pr.—82 *martis* Exc. Læti m. pr. *tegebat* Vat. quart. Pal. Rott. *gerebat* quatuor Vatt. Farn. Pric. Oisel. Med. quart. ed. Vicet. Exc. Læti. *regebat* Leid. pr. cum novem aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. Var. LL. ed. Antv.—83 *Officium* Vat. sec. *Obsequium* Ald. *subnectans* Med. tert.—85 *mellisque* Exc. Lucens. sec. *vinique* ed. Vicet.—86 *Eripuisse* Rott. Moret. sec.—87 *induerat* Ambr. sec. *roseis* Farn. *evincta* Mazar. Ambr. sec. *induta* tres Vatt. Moret. sec. Petav. et Ambr. tert. et Med. quart. *inducta* Oisel. Put. Bonon. Pat. m. sec. Tholos. Ambr. pr. Oxon. sec. Lov. duo Petav. Sched. Gud. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. *choreis* Put. *carinis* Rott. Med. sec. m. pr.—88 *Certantis* duo Vatt. *Cunctantes* Moret. pr. *Cum tantis*

NOTE

78 *Augustis*] Theodosio et Honorio fratribus, quorum hic naturalis, ille adoptivus erat Serenæ pater. Sed et facile laudatur fratrum concordia; quasi simul imperavissent, et liberos ut communes amavissent.

Socer] Socer futurus Honorii Imperatoris, qui Mariam duxit Stilichonis filiam.

80 *Majestate*] Tanquam purpuræ color inter ceteros regnet.

83 *Flammea*] Flammenum erat velum nuptiale coloris lutei, quo vel mater vel pronuba novam nuptam obducebat, et illud deinde demebat.

88 *Certantes*] Europa attollebat faces nuptiales Stilichonis, cujus cum Serena conjugium futurum erat utile et Europæ et Asiæ, et utriusque bono certare, cælo terraque plaudentibus, et lac melque, id est, omnia comoda, omnes utilitates et delicias ob

Felix arbitrii Princeps, qui congrua mundo
 Judicat, et primus censet, quod cernimus omnes. 90
 Talem quippe virum natis adjunxit et aulæ,
 Cui neque luxuries bello, nec blanda periclis
 Otia, nec lucis fructus pretiosior unquam
 Laude fuit. Quis enim Visos in plaustra feroces
 Repulit, aut sæva Promoti cæde tumentes 95
 Bastarnas una potuit delere ruina ?

Asia. Princeps fortunatus est suo delectu, qui princeps providet quod est utile Orbi, et prior videt, quod nos omnes videmus. Etenim advocavit, et pro filia et pro Regia talem ducem, cui nec lux in bello, nec dulcis quies in discriminibus, nec usura vitæ fuit unquam carior, quam gloria ipsa. Nam equis excitavit Mysos audaces in plaustra Getarum, vel potuit excindere una clade Bastarnas turgentibus crudeli struge Promoti ducis? Aeneas vindicavit mortem Pallantis mor-

*****

Tholos. *lararet* Med. quart.—90 *Indicat* Pal. Florent. duo Med. Thuan. Leid. pr. Oxon. sec. Petav. tert. Lov. Pat. Exc. Læti et Gevart. ed. Vicet. Ald. Var. LL. ed. Antv. *Judicat* vel *Indicat* Reg. Oxon. pr. *sensit primus* Oxon. pr. Moret. sec. *primus censet* Oxon. sec. *censet primus* Reg. Ambr. pr. *censet* duo Vatt. Pal. Oisel. Florent. duo Med. *sensit novemdecim scripti*, Exc. Gevart. Læti et Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. Sched. Gud. *sensit vel censet* Petav. pr. *quod* duo Med. Exc. Læti et Lucens. pr. item ed. Vicet. *quæ* Pal. Florent. Med. pr. *quæ terminus* Rott.—91 *natis omnes* Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *nataque* Ambr. tert. *adduxit* Ambr. sec. *conjunct* Mazar. *subiunxit* Reg. Ambr. pr. Moret. sec. Oxon. pr. m. pr.—92 *nec* Farn. Exc. Læti. *neque* Leid. pr. et plurimi alii, Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. *blando* Ambr. tert.—94 *Mysos* Pric. Med. et Ambr. tert. *populos* Moret. sec. *nisos* Pal. Florent. Med. pr. Moret. pr. Exc. Gevart. *mysos* Ambr. pr. *Missos* Med. quart. ed. Vicet. *Visos* quatuor Vatt. Farn. Rott. Oisel. Med. sec. Bonon. Pat. Tholos. Ambr. sec. Put. Thuan. tres Petav. Vatt. Livin. Exc. Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv. *Mysos* vel *Missos* Mazar. *Visos* vel *Volsos* Oxon. sec. *Misos* vel *Visos* Reg. Oxon. pr. Vat. quint. *impleta pro in plaustra* Rott. *claustra vel plaustra* Reg. Lov.—95 *Promoti* tres Vatt. Pric. Rott. Oisel. Florent. Med. sec. Thuan. Mazar. Moret. pr. duo Petav. Vat. Livin. *Proponti* Leid. pr. m. pr. duo Vatt. totidem Oxon. Pal. Pric. m. pr. Exc. Læti. *Promethi* Jun. pr. Leid. pr. m. sec. *Proiecti* Farn. Exc. Lucens. pr. *timentes* Moret. pr. Med. quart. *furcentes* Med. pr. Thuan. *furcentes vel tumentes* Jun. pr.—96 *Baternus* Exc. Læti. *Vasternus* Vat. pr. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Med. sec. Put. Reg. Mazar. Petav. tert. Pat. Tholos. Ambr. pr. Jun.

NOTÆ

has felices nuptias hominum generi liberaliter concedentibus.

94 *Visos*] I. e. Stilicho repulit Visos seu Visogothos in sua plaustra: i enim utebantur planstris pro domibus. Alii legunt *Mysos*, i. e. Stilicho adventu suo excitavit Mysos, feroces quidem, sed animum tamen

despondentes; excitavit, inquam, et repulit in Getas, 'Quorum plaustra vagas rite trahunt domos.'

95 *Promoti*] Promotus erat dux fortissimus, sed quem barbari dolo Rufini occiderant.

96 *Bastarnas*] Populos versus Scythiam.

Pallantis jugulum Turno moriente piavit
 Æneas, tractusque rotis ultricibus Hector
 Irato vindicta fuit vel quæstus Achilli.
 Tu neque vesano raptas venalia curru 100
 Funera, nec vanam corpus meditatus in unum
 Sævitiâ, turmas equitum, peditumque catervas,
 Hostilesque globos tumultu posternis amici.
 Inferiis gens tota datur: nec Mulciber, auctor
 Mendacis clypei, fabricataque vatibus arma 105
 Conatus juvare tuos. Tot barbara solus
 Millia jam pridem miseram vastantia Thracem

te Turni; et Hector, raptatus curru vindice, fuit ultio vel lucrum Achilli iracundo. Tu vero, o Stilicho, neque trahis in currum insano cadavera vendenda, ut Achilles, neque concipis crudelitatem inunem in unum corpus, ut Æneas, sed mactas ad sepulcrum sodalis Promoti alas equitum, et cohortes peditum, et manipulos hostium: natio universa immolatur cæquii ejus: neque Vulcanus artifex est scuti fabulosi, neque arma conflata a pœtâ adjuverunt impetus tuos. Tu unus premebas tot millia barbarorum jamdudum populantia Thraciam deplorandam, inclusa limitibus vallis angustâ.

////////

pr. ambo Moreti, duo Oxon. *Basternos* Vat. tert. Bonon. *Valternos* Vat. sec. *Vuaternos* Leid. pr. Petav. sec. Med. tert. inc. Heins. Lov. duo Ambr. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *Vasternas* Pal. Farn. Med. pr. Florent. Thuan. *Basternas* duo Vatt. de *Vasternis* vid. Salmas. ad Hist. Aug. p. 92. *potuit una* Med. quart. *rapina* vel *ruina* Med. pr.—97 *tumulum* Vat. sec. Tholos. *Pallantisque jugum* Petav. sec. Exc. Gevart. *victibus* Pric. Jun. pr. Exc. Læti.—100 *raptu* Thuan. *captas* Moret. pr. *raptas* vel *raptus* Oxon. pr.—101 *quæ ranam* Rott. *variam* Pal. Med. pr. Thuan. *meditatis* omnes Vatt. Pal. Rott. Exc. Læti, *meditatus* Lov. *meditatis* vel *meditatus* Oxon. pr.—103 *tumulis* Med. sec. *stimulo* Med. tert. *tumulo amico* legebat Heinsins.—104 *Inque feris* Pat. *actor* tres Vatt. Pal. Med. pr. Reg. inc. Heins. *actus* Pat.—105 *viribus* Reg. cum Glossa sequente: *In quibusdam Libris hobetur VATIBUS, quod elegantius dictum. id est, quæ mendacia Pœtarum finxerunt. libro de nuptiis. 'Unde Cupidineas armavit fama sagittas,' et alibi, 'quos ditat fabula ramos,' vatibus vel viribus* Oxon. pr.—106 *Conatur* Pat. *tot millia solus Barbara* Moret. pr.—107 *Militiam* Med. tert. *Milicia* vel *Millia jam* Med. pr. *miseram* Exc. Lucens. pr. *missam* ed. Vicet. *jactantia* Var. LL. ed. Antv. m. pr. *Thracem* Vat. quart. Pal. Rott. Florent. quatuor Medd. Reg. tres Petav. Bonon. Tholos. Ambr. sec. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *Thracem* Pric. Moret. sec.

NOTÆ

97 *Piavit*] Expiavit mortem Pallantis velut crimen admissum a Turno, qui ideo immolatus est ab Ænea umbris Pallantis.

99 *Quæstus*] Dicunt Achillem Priamo vendidisse cadaver Hectoris a se raptati. Virgilius: 'Exanimumque auro corpus vendebat Achilles.'

100 *Vesano*] Currum vesaniam et iram indecoram arguente.

103 *Amici*] Promoti, qui amicus erat Stilichonis, et ideo ab hoc est vindicatus.

105 *Fabricata*] Inventa et conflata a solis Pœtis, et ideo *mendax clypeus*, id est, fictus.

Finibus exiguae vallis conclusa tenebas.
 Non te terrisonus stridor venientis Alani,
 Nec vaga Chunorum feritas, non falce Gelonus, 110
 Non arcu pepulere Getæ, non Sarmata conto.
 Extinctique forent penitus, ni more maligno
 Falleret Augustas occultus proditor aures,
 Obstrueretque moras, strictumque reconderet ensem,
 Solveret obsessos, præberet fœdera captis. 115
 Assiduus castris aderat, rarissimus Urbi,
 Si quando trepida Princeps pietate vocaret:
 Vixque salutatis Laribus, vix conjuge visa,

Non murmur terrificum Alani ingruentis expulit te, non sævitia Chunorum errantium, non Geloni gladiis falcatis, non Geta arcu, non Sarmata hastis expulerunt te. Et isti funditus deleti fuissent, nisi proditor secretus, Rufinus, exemplo pessimo deciperet aures Imperatorias, et annecteret cunctationem, et includeret gladios nudatos, liberaret hostes oppugnatos, daret pacem captivis. Stilicho perpetuo versabatur in castris, infrequenter in urbe, si aliquando Imperator eum addisceretur pietate timente liberis suis: et statim, vix domo conspecta, vix uxore salutata, nec-

////////

inc. Heins. Ald. Exc. Læti.—108 *exiguus* Vat. tert. Pric. Oisel. Florent. *conclusa* Oisel. Mazar. *commissa* Florent. *tenebat* Rott. *tenebat* vel *tenebas* Moret. pr.—109 *Non te terrisonus* Vat. quart. Petav. pr. Exc. Lucens. sec. *Nec tres* Vatt. Pal. Rott. Oisel. Exc. Læti. *Non* vel *Nec* Vat. quint. qui et *terrisonis* habet, *ferrisonus* legebat Heins. ut *arisonus*. *stridor* Exc. Læti. *terror* Farn.—110 *rarior* Put. Ambr. tert. *Nec fugat Hunorum* Thuan. *fugat* vel *ragat* Med. pr. *Chunorum* vet. Gyr. Exc. Lucens. pr. *Venorum* Vat. quint. *Hunorum* quatuor Vatt. Farn. Pric. Rott. Oisel. Florent. tres Med. Bonon. Leid. pr. Jun. pr. duo Oxon. Moret. sec. in cuius margine scriptum erat legendum esse *Hunorum* *vaga* nec. *Cunorum* Var. LL. e marg. Parm. in qua hæc notata erant. ‘De *Cunis* Plinius in Europa, de *Hunis* Melia in Asia.’ *feritas* Exc. Lucens. pr. *gravitas* ed. Vicet. *nec falce* Vat. sec. Pal. Farn. Med. sec. Reg. Jun. pr. inc. Heins. duo Oxon. Exc. Lucens. sec. *Gelonis* Put.—111 *Nec arcu* nec *Sarmata* Pal. nec *Sarmata* Reg. Oxon. pr. Moret. sec. Med. quart.—112 *forent omnes* Reg. *mole maligna* Pat.—114 *Obstrueretque* Pal. *Obstrueretque* vel *Obrueretque* Med. pr. *mora* conjiciebat Heins. *retunderet* Vat. pr. m. pr. Exc. Lucens. sec. *retenderet* ed. Vicet. *reconderet* Exc. Læti. *reconderet* vel *retunderet* Pric.—115 *ricctis* Ambr. pr.—116 *Assiduus* Med. tert. *aderas* Mazar. *Karissimus* Tholos. *urbis* Pat.—117 *Princeps trepida* Vat. sec. *vacaret* Moret. pr.—

NOTÆ

108 *Conclusa*] Et a Stilichone dimissa sunt, ex Orosio.

109 *Alani*] Hi et Chuni, Geloni, Getæ, et Sarmatæ populi sunt tractus Septentrionalis; sed notandum est Alanos jactis procul laqueis hos-

tes attrahere solitos, eosque sic traxisse Tiridatem Regem, de quo actum erat, nisi funis subito fuisset incisus.

118 *Salutatis*] Redeuntes olim, lares, domumque salutabant: de lari-
bus supra dictum est.

Deterso necdum repetebat sanguine campum.
 Nec stetit Eucherii dum carperet oscula saltem 120
 Per galeam. Patris stimulos ignesque mariti
 Vincit cura ducis. Quoties sub pellibus egit
 Edonas hyemes, et tardi flabra Bootæ
 Sub dio Riphæa tulit! cumque igne propinquo
 Frigora vix ferrent alii, tunc triste rigentem 125
 Danubium calcabat eques, nivibusque profundum
 Scandebat cristatus Athon, lateque corusco
 Curvatas glacie sylvas umbone rucbat.
 Nunc prope Cimmerii tendebat littora Ponti :

dum cruore absterso, remeabat in campum Martium. Neque constittit donec libaret oscula Eucherii filii saltem per cassidem. Cura ductoris superat studium patris et amorem mariti. Quoties traduxit sub tentoriis hyemes Thracias, et perpersus est sub Jove frigido ventos Rhiphæos Bootæ lenti! et cum ceteri vix paterentur gelu igne propiore, tunc Stilicho eques proterebat Istrum constrictum tristi glacie, et galeatus superabat Athon altum nivibus, et impellebat undique scuto rutilante sylvas depressas nice. Modo ibat ad littora ponti Cimmerii, modo Rhodope nubi-

//////////

119 *nondum* Thuan. Moret. pr. inc. Heins. *repetebas* Pal. Florent. Med. pr. Thuan. Mazar. Jun. et Leid. pr.—120 *Exstitit* inc. Heins. *Eucherius* Med. quart.—121 *tunulos* Petav. sec. *ignemque* Reg. Tholos. Lov. m. sec. Oxon. et Moret. sec. *patrios stimulos ignesque maritos* malebat Heins.—122 *Vincit* Thuan. Vat. Livin. *Vicit* viginti Codd. Ald. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv.—123 *Hibernis* Jun. pr. *Edonas* Vat. tert. Pric. m. pr. *Ædonas* Med. tert. Var. LL. e marg. Parm. *Edonias* Leid. pr. cum sedecim aliis, Exc. Læti, Lucens. pr. et ed. Vicet. *Sithonias* Med. quart. *flagra Bootæ* Lov. *Bootes* Vat. quint.—124 *Sub dio* Med. quart. Exc. Læti. *dura* Med. tert. *divo* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel.—125 *nunc iste* Rott. *igne* Put. Pat. *triste* Farn. *teste* Jun. pr. *ipse regentem* Thuan. *ister agentem* Vat. pr. m. pr. *iste* omnes Vatt. Pal. Pric. Oisel. Exc. Læti.—126 *calcarit* Oxon. et Amhr. pr. Moret. sec. *profundis* Tholos.—127 *Athox* Lov. *corusco* Rott.—128 *Curvatus* ed. Vicet.—129 *quoque* Med. sec. m. pr. *probe Micenei* Pal. *Cumæi* Med. quart. *micenei* Med. pr. Thuan.

NOTE

119 *Deterso*] Adhuc gladio rubente.
 120 *Eucherii*] Fuit hic infortunatus: nam occiso patre Stilichone Romanam fugit, ubi ab Arsacio et Terentio Eunnchis interfectus est.

122 *Vincit cura ducis*] Dux est tam strenuus et Principi tam fidus atque addictus, ut, Principe vocante, vix se maritum et patrem esse meminerit, utque deponat omnem amorem familiæ, Principi obtemperaturus.

Pellibus] Sub tentoriis, sub taber-

naulis quæ pellibus tegebantur.

123 *Edonas*] Thracias, ab Edonis Thraciæ populis. Virgilius: 'Edoni Boreæ;' quia flant a Thracia violentius, sicque hyems Thracia est acerbior.

Bootæ] Supra in III. Consul. Hon. vs. 170.

124 *Riphæa*] Riphæi sunt Scythiæ montes.

129 *Cimmerii*] Populi sunt ultra Pontum Euxinum ad Bosporum Cim-

Nunc dabat hybernum Rhodope nimbose cubile. 130
 Vos, Hæmi gelidæ valles, quas sæpe cruentis
 Stragibus æquavit Stilichon, vos, Thracia, testor,
 Flumina, quæ largo mutastis sanguine fluctus.
 Dicite, Bisaltæ, vel qui Pangæa juvenis
 Scinditis, offenso quantæ sub vomere putres 135
 Dissiliant glebis galeæ, vel qualia rastris
 Ossa peremtorum resonent immania Regum.
 Singula complecti cuperem: sed densior instat
 Gestorum series, laudumque sequentibus undis
 Obruimur. Genitor cæsi post bella tyranni 140
 Jam tibi commissis conscenderat æthera terris.
 Ancipites rerum ruituro culmine lapsus

fera præbebat ipsi lectum hyemalem. Vos testor, o valles frigidae Hæmi, quas sæpe Stilicho cumularit cadibus sanguineis; et vos, o fluvii Thraciæ, qui conver-tistis aquas in cruorem copiosum. O Bisaltæ, aut vos qui proscinditis cum bobus vestris Pangæa rura, narrate, quot cassides putrefactæ disrumpantur inter glebas sub aratro occurrentes, vel qualia ossa ingentia Regum interfectorum sonent contra rastros! Equidem vellem recensere omnia: sed copia major factorum obruit nos, et opprimimur velut fluctu immenso rerum laudandarum. Pater Theodosius, post prælia tyranni Eugenii interfecti, jam orbe credito tibi, ascenderat in cælum. Tam

//////////

—130 *umbrosum Rhodope* Moret. pr.—131 *Euri vel Hæmi* Oxon. sec. *valles gelidæ* Pric. *cruentus* Pat.—133 *longo mutastis* Med. sec. *mutatis* Pric. Put. Petav. sec. *rultus* Vat. sec. m. pr.—134 *Discite* Rott. Pnt. Mazar. Bonon. Med. tert. Lov. duo Petav. *hæc altæ* Var. LL. ed. Antv. *Bisaltæ* Jun. pr. *Pangæa* Oxon. sec. *Pongæa* Med. sec. *juvencus* Pal.—135 *offensæ* quanto ed. Vicet. *obsesso* Exc. Læti. *offenso* vel *effosso* Vat. pr. Pric. Moret. sec. *offensis* quantis legebat Heins. quanto Exc. Læti. *quantæ* Med. sec. *nomine* Rott. *vomere* Exc. Læti.—136 *galeæ glebis* Vat. sec. *qualia regum* Ossa p. r. i. *rastris* Ambr. sec.—137 *resonant* Lov. Pnt. Tholos. Petav. tert. inc. Heins.—139 *laudumque* Moret. sec.—140 *Obruimur* Rott.—141 *concesserat* Var. LL. ed. Antv. *æthera* Exc. Lucens. pr. *æquora* Exc. Læti et ed. Vicet.—

NOTÆ

merium, ob montes circumstantes densissimis tenebris involuti.

130 *Rhodope*] Mons Thraciæ, sicut et *Athos*, *Hæmus*, et *Pangæus*.

134 *Bisaltæ*] Populi sunt Scytharum qui equorum sanguine cum lacte mixto aluntur.

137 *Immania*] Ex ossibus magnis magnam staturam intellige: et talem barbarorum Regibus affingebant venteres.

139 *Undis*] Tanta est rerum in Stilichone laudandarum copia, ut ipsa multitudo sese invicem sequente, velut undis et fluctibus immensis sibi invicem succedentibus, obruamur.

140 *Tyranni*] Eugenii, qui cum Argobaste suo deletus est, ut supra notavimus.

142 *Ancipites lapsus*] Pondus lapsu ancipiti et periculoso vacillans: *ruituro culmine*, id est, ruinam minitante.

Æquali cervice subis. Sic Hercule quondam
 Sustentante polum, melius librata pendit
 Machina, nec dubiis titubavit signifer astris, 145
 Perpetuaque senex subductus mole parumper
 Obstupuit proprii spectator ponderis Atlas.
 Nulli barbariæ motus, nil turbida rupto
 Ordine tentavit novitas, tantoque remoto
 Principe mutatas orbis non sensit habenas. 150
 Nil inter geminas acies, ceu libera frænis,
 Ausa manus certe : nec tantis dissona linguis
 Turba, nec armorum cultu diversior unquam
 Confluxit populus : totam pater undique secum

fers huiusmodi paribus pondus periculosum Imperii fastigio labante. Ita, Hercule olim sustinente cælum, moles firmitus effulta suspensa est, neque Zodiacus vacillavit, sideribus caducis, et Atlas longævus subtrahens se tantisper machine æternæ, attentus stetit considerans onus suum. Incursiones nullæ Barbarorum, novitas turbulenta nihil ausa est, ordine everso, et tanto Imperatore Theodosio nobis erepto. Mundus non sensit mutationem Imperii. Nihil sane ulla cohors, tanquam liberata a servitute, suscepit inter duos exercitus. Neque multitudo discors tot linguis, neque unquam populus dissimilior differentia armorum convenit. Parens Theodosius

////////

142 *Præcipites* conjecerat Heins. *culmina* Vat. pr. m. pr.—144 *mediis* Rott.—145 *non* Florent.—146 *seductus* Put. Bonon. Pat. Tholos. Ambr. pr. Moret. sec. item Oxon. Sched. Gud.—147 *Obstupuit* Exc. Læti. *spectati* Pat. *mirator* Pal. Thuan. Med. pr.—148 *Nil ibi* Exc. Læti. *Nulli* Leid. pr. et major Codd. pars, Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. *barbariæ* Lov. Exc. Læti. *barbarici* Pric. *barbarii* Vat. pr. Rott. Oisel. Florent. Moret. pr. *turbida* Med. sec. *rupto* quatuor Vatt. Pric. m. sec. Oisel. Exc. Læti. *rupto* Jun. et Med. pr. Put. Thuan. *ruptis* Rott.—149 *turbavit novitas* Florent. m. sec.—150 *ubi sensit* Pal. *sensit* Pric. Thuan. Moret. sec.—151 *ceu libera frænis* Florent. tres Med. Put. Reg. Thuan. Mazar. Bonon. Pat. Tholos. tres Petav. totidem Ambr. Var. LL. e marg. Parm.—152 *non tantis* Moret. sec. *signis* Reg.—154 *Influxit* Reg. *Influxit* vel *Confluxit* Oxon. pr. Heinsius notaverat hoc desumptum esse ex Lucan. l. iii. 288.

NOTÆ

143 *Æquali*] Cervice nusquam inclinate, ea firmitudine qua Imperium sustentarat Theodosius.

Hercule] Atlas senio defessus dicitur Cælum Herculi dedisse sustinendum. Id quod Poëtæ finxerunt, ex eo quod Atlas Astrologus optimus Herenlem docuisse Astrologiam memoretur.

149 *Novitas*] Stilichone Imperium administrante, nulli Barbarorum mo-

tus, nullæ novæ res extiterunt; non ordo subvertitur; immo sic reguntur omnia, ut, mortuo Theodosio, nulla mutatio sentiat.

151 *Libera frænis*] Post mortem principum sæpe turbatur, sed tamen post mortem Theodosii nulla cohors, tanquam excusso imperio, quicquam ausa est in utroque exercitu Orientis et Occidentis: omnia pacavit reverentia Stilichonis.

Moverat Auroram. Mixtis hic Colchus Hiberis, 155
 Hic mitra velatus Arabs, hic crine decoro
 Armenius; hic picta Saces, fucataque Medus,
 Hic gemmata niger tentoria fixerat Indus;
 Hic Rhodani procera cohors, hic miles Alanus
 Oceani. Ductor Stilichon tot gentibus unus, 160
 Quot vel progrediens vel conspicit occiduus Sol.
 In quo tam vario vocum generumque tumultu

eduxerat secum undequeque Orientem universum. Hic Colchus Hispanis permixtis; hic Arabs cinctus mitra; hic Armenius cæsarie pulchra; illic Saces statuerat tabernacula picturata, et Medus cerussata, et Indus ater ornata gemmis. Hic cæteræ altæ Rheni; illic milites nutriti ad Oceanum. Stilicho Dux solus tot populis, quot Sol vel oriens videt, vel occidens. In qua turba tam diversa linguarum, et

////////

—155 *mistis* vel *mixtus* Oxon. pr. *hinc Colchus* Moret. sec. *sic Colchus* Med. tert. *tibi Colchus* Pal. Med. pr. unde *ibi* corrigebat Heinsius, qui ascripserat margini *Scotus*, ex libro an conjectura, dubium. *ibernis* Med. sec. m. pr.—156 *Hinc...hinc* Moret. sec. Lov. *velatur* Florent. *cum crine* Lov. Med. tert. inc. Heins. Exc. Gevart. Schott. et Lucens. pr. ed. Vicet. *decoro* Exc. Læti. *decorus* viginti quatuor Codd. Var. LL. e marg. Parm. item ed. Antv. *cum crine decorus* Jun. pr. Med. quart. duo Oxon. *cum crine decoro* Armenius ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *decoris Armeniis* Leid. pr. Petav. sec. Med. tert. inc. Heins. Lov. Moret. sec. duo Ambr. Exc. Schott. et Gevart.—157 *hinc* Moret. sec. *pacta* Tholos. *Saces* Florent. *Sages* duo Vatt. Pal. Farn. Med. pr. Jun. et Leid. pr. Exc. Læti. *scges* Med. quart. *Asares* Rott. *Asuces* Oxon. pr. Lov. Ambr. sec. Reg. Petav. sec. Med. tert. inc. Heins. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. *Fages* Petav. tert. *fugataque* Vat. pr. m. pr. *sulea-que* Pat. Moret. pr. *furcataque* Med. tert. *fuscataque* Leid. pr. m. sec. quatuor Vatt. Pal. Farn. Florent. m. sec. duo Med. Put. Thuan. Mazar. duo Petav. et Ambr. Bonon. Jun. et Oxon. pr. Moret. sec. *fuscataque* vel *fucata-que* Reg. Oxon. pr.—158 *Hinc* Moret. sec. Med. tert. *fixerit* Moret. sec. *finxerat* Leid. pr. Thuan.—159 *Hinc* Moret. sec. *Alanus* Leid. pr. cum viginti aliis, Exc. Schott. Gevart. et Var. LL. ed. Antv. *Alenus* Sched. Gud. *alumnus* Florent. Med. sec. atque ita legit Gevartius in literis ad Heinsium datis. sic etiam Gesn. et ed. Bipont. *alunnius* Vat. pr. m. pr. Farn. Rott. Pric. m. sec. Exc. Læti. *alunnius* vel *alumnus* Vat. tert. *alumnus* vel *Alanus* Petav. pr. Oxon. sec. Lov. item Mazar. qui post *Alanus*. *τελειαν στήλην* habet.—160 *unum* Farn.—161 *Quot* Pal. Pric. m. sec. *Quod* Vat. pr. m. pr. *Quæ* inc. Heins. *Quos* duo Vatt. Pric. m. pr. Rott. Put. Ambr. sec. *Quas* Leid. pr. m. sec. cum septem aliis et Exc. Læti.—162 *jam vario* Petav. sec. Var. LL. ed.

NOTE

- 155 *Colchus Hiberis*] Colchi et carpuntur.
 Hiberi populi sunt Asiæ juxta Pontum Euxinum. Hiberi vero, ab Hispania seu Hiberia huc trajecti, sunt populi juxta mare Caspium: hodie Georgi dicuntur.
 156 *Mitra*] Gestamen antiquum mulierum, unde et Arabes ut molles 157 *Armenius, Saces, Medus*] Populi Asiæ nobiles.
 158 *Gemmata*] Indi gemmis illustres.
 159 *Procera*] Accolæ Rheni sunt stature procerioris, ut Germani, Batavi, &c.

Tanta quies, jurisque metus servator honesti,
 Te moderante, fuit, nullis ut vinea furtis,
 Vel seges exsecta fraudarit messe colonum : 165
 Ut nihil aut sævum rabies, aut turpe libido
 Suaderent; placidi servirent legibus enses.
 Scilicet in vulgus manant exempla regentum;
 Utque ducum lituos, sic mores, castra sequuntur.
 Denique victrices aquilas quocumque moveres, 170
 Arcbant tantis epoti millibus annes.
 Illyricum peteres, campi montesque latebant :
 Vexillum navale dares, sub puppibus ibat

nationum tanta pax et tantus justitiæ timor custos honestatis extitit, te regente, ut nec vitis fessellerit agricolam ullis latrociniiis, nec seges messe succisa: ut nec ira impelleret ad ullam crudelitatem, nec lascivia ad ullam turpitudinem; utque gladii pucati obtemperarent legibus. Nimirum exempla rectorum fluant in animos populi, et quemadmodum exercitus sequuntur tubas ductorum suorum, ita et sequuntur vitam. Demum quocumque verteres aquilas triumphantes, fluxii exhausti tanta multitidine sicecebant. Si tenderes in Illyrium, agri et montes delitescabant sub exercitu. Si juberet signum navale, mare Ionium occultabatur sub naribus. Ce-

*****

Antv. tot vel tam Oxon. pr.—163 generisque Vat. quint. jurisque vel generisque Med. pr.—164 non ullis vinea Lov.—165 Aut Vat. Livin. Ut ed. Vicet. Vel Leid. pr. Jun. pr. Florent. duo Oxon. quatuor Med. ereptis Med. pr. erepta omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Oisel. Exc. Læti. erecta Jun. pr. Ambr. sec. Put. inc. Heins. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. exsecta Rott. Exsecta Med. sec. fraudetur Pric. m. pr. fraudaret omnes Vatt. Pal. Rott. Exc. Læti. fraudavit Petav. sec. Med. tert. Ambr. sec. Var. LL. ed. Antv. fraudavit Leid. pr. Exc. Gevart. atque ita legebat Heins.—166 Ut nil duo Vatt. Petav. pr. Tholos.—167 Suaderet omnes Vatt. Pric. Exc. Læti. Suaderent Leid. pr. et plurimi alii. item Exc. Gevart. Suaserit ut inc. Heins. Ambr. sec.—168 Solis in vulgus Moret. sec. manent Med. sec.—169 Atque inc. Heins. mores sic Vat. sec. arma Moret. pr.—170 victrices Put. Pat. felices omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. quocumque Moret. pr. moveris Lov.—171 Ardebant Put. Pat.—172 Illyrium Moret. pr. Illyricum Exc. Læti.—173 irent Ma-

NOTE

163 *Juris metus*] Metus et pudor eximii sunt virtutum custodes; qui ne violentur a militibus, valde providendum est. Ideoque milites severiore disciplina sunt coercendi. Ita ‘Sertorius, ut disciplinam exemplis stabiliret, cohortem, propter obscenitatem morum, et immodicas rapinas, ad unum interfecit.’ Alexander ab Alexandro.

167 *Enses*] Non obediunt enses,

Delph. et Var. Clas.

sed qui enses ferunt, obediunt, serviantque legibus. Cicero: ‘legum idcirco omnes servi sumus, ut liberi esse possimus.’

168 *Exempla*] Milites componuntur ad exemplum sui Imperatoris.

172 *Illyricum, Ionium*] Supra de his diximus.

173 *Vexillum*] Vexilli propositio indicium belli erat.

Claud.

Ionium. Nullis succincta Ceraunia nimbis,
 Nec juga Leucatæ feriens spumantia fluctu 175
 Deterrebat hyems. Tu si glaciale juberet
 Vestigare fretum, securo milite ducti
 Stagna reluctantes quaterent Saturnia remi.
 Si deserta Noti, fontem si quærere Nili,
 Æthiopum medios penetrassent vela vapores: 180
 Te memor Eurotas, te rustica Musa Lycæi,
 Te pastoralis modulantur Mænala cantu,
 Partheniumque nemus, quo te pugnante resurgens

raunia nullis circumdata nubibus avertabant te, neque tempestas percutiens undis culmina spumosa Leucatæ. Tu si imperares penetrare mare glaciale, remi vel inviti impulsus a militibus audacibus concuterent maria septemtrionalia. Si imperares eos petere solitudines plagæ Australis, et originem Nili, carbasa trajicerent calores medios Æthiopum. Eurotas recordatus tui, te agrestis Musa Lycæi, et Mænala canunt te carmine pastoritio, et sylva Parthenia canit te; in qua sylva afflicta

*****

zar.—174 *nullum* Pnt. Reg. dno Oxon. et Petav.—175 *vaga* Rott. Med. pr. et sec. m. pr. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *juga* vel *rada* Oxon. pr. *juga* vel *vaga* Pric. Reg. *Leucatæ* Florent. quatuor Med. inc. Heins. Reg. Thuan. Mazar. Bonon. Tholos. tres Petav. et Ambr. ed. Vicet. Exc. Lucens. pr. *fumantia* Rott. Med. sec. *fluctus* Exc. Gevart.—176 *Deterret* Moret. sec.—177 *limite* Moret. pr. *remige* Thuan. *milite* Florent. *milite* vel *remige* Med. pr. *milite* ducto Ambr. sec. *ductum* Tholos. Exc. Gevart. *ductu* Oxon. pr. *ducti* vel *ductu* Lov.—178 *quererent* inc. Heins.—179 *frontem* Rott. Med. sec. m. pr. Petav. sec.—180 *penetrarent* duo Vatt. Petav. pr. Reg. Ambr. et Oxon. pr. *tela* Rott. Jun. a m. pr.—181 *Te canit* Moret. pr. qui et *mystica musa*. *Lyceum* Thuan. *Leæi* Mazar. *Liceti* Lov.—182 *moderantur Mænala curru* Vat. quart. *cultu* Pat.—183 *quia* te Reg. *quod te* Leid. pr. Jun. pr. Oxon. sec. Pal. Farn. quatuor Vatt. *quæ* Ambr. pr. *quo* Med. tert. *q* Rott. Vat. quart. *quæ*,

NOTÆ

174 *Ceraunia*] Montes, seu alti scopuli Epiri in Græcia, sic dicuntur, ἀπὸ τοῦ κεραυνῶ, a fulmine, quod sæpius fulmina feriant hos montes.

175 *Leucatæ*] Lencates est promontorium Acarnaniæ in Epiri parte.

176 *Glaciale*] Mare glaciale est in extremo Septemtrione, diciturque aliter mare pigrum, Chronium, seu Saturnium, ob Planetam Saturnum ibi potentius dominantem.

179 *Deserta Noti*] Si jubeas ire milites tuos ad extremas Africæ solitudines, penetrabunt calores Æthio-

pum sub zona torrida, quæ media est, et quæ vergit ad Notum seu Meridiem.

Fontem Nili] Fons Nili tum latebat, hodie patet; scimus quippe Nilum oriri ex duobus fontibus supra lacnum Dambeam.

181 *Eurotas*] Fluvius Laconia, testis laborum Stilichonis.

Lyceus, Mænalus] Montes Arcadiae.

183 *Parthenium*] Parthenia Arcadiae sylva, ἀπὸ τῶν παρθένων, a virginibus, quæ ibi sacra Veneri facere solebant.

Ægra caput mediis crexit Græcia flammis.
 Plurima Parrhasius tunc inter corpora Ladon 185
 Hæsit, et Alpheus Geticis angustus acervis
 Tardior ad Siculos etiamnum pergit amores.
 Miramur rabidis hostem succumbere bellis,
 Cum solo terrore ruant? Num classica Francis
 Intulimus? Jacuere tamen. Num Marte Suëvos 190
 Contudimus, quis jura damus? Quis credere possit?
 Ante tubam nobis audax Germania servit.
 Cedant, Druse, tui, cedant, Trajane, labores.

Græcia, resuscitata, te dimicante, sustulit caput ex ignibus mediis. Tum Ladon Arcadicus constitit inter multa cadavera, et Alpheus arctatus cumulis Getarum, redit etiam lentior ad amores Arethusæ Siculæ. An obstupescimus hostem opprimi præliis violentis, cum vincatur solo pavore? Num indiximus bella Francis? Victi sunt tamen. Num periculum pugna aliqua Suevos, quibus imponimus leges? Ecquis possit credere? Germania animosa famulatur nobis ante prælium. Victoriæ tuæ cedant victoriis Stilichonis, o Druse, et tuæ, o Trajane. Quicquid fortitudo

////////

quod, vel que Oxon. pr.—184 *flammis* Exc. Lucens. pr. *campis* Farn. Petav. sec. duo Ambr. inc. Heins. ed. Parm. et Vicet. Exc. Gevart. et Schotti. *flam- mis vel campis* Reg. Med. quart. Exc. Læti. Heinsius conjecerat *damnis*, ut scriptum antea fuerit *dampnis*.—185 *corua* vel *corpora* Med. pr. *Lado* Vat. tert.—186 *Alpheus* Exc. Lucens. pr. *Enipheus* ed. Vicet. *angustus* Florent.—187 *Tardius* Vat. quart. Pal. Rott. duo Med. Thuan. Petav. pr. m. pr. Ambr. sec. Moret. pr. Jun. Oxon. sec. m. pr. *in Siculos* Med. sec. *etiamnum* omnes Vatt. Pal. Pric. Rott. Oisel. *etiam non* Moret. sec. *etiam nunc* Vicet. Parm. Ald. et al.—188 *Miramur* Tholos. Jun. pr. m. sec. *rabidis* ed. Vicet. *rapidis* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *hostes* Var. LL. ed. Antv. *alios pro hostem* Moret. pr.—189 *ruat* Vat. tert. Med. sec. *num classica* Vat. pr. Lov. Oxon. pr. Reg. Petav. sec. Ambr. tert. Exc. Gevart. *non qua- tuordecim alii*, Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *nunc* Exc. Læti. *nec* Vat. sec. Pal. Mazar.—190 *latuere* Pric. Rott. Oisel. *jacuere* vel *latuere* Vat. quart. *nun* Vat. pr. et tert. Pric. Reg. Petav. sec. Ambr. tert. Lov. Oxon. pr. Exc. Gevart. *nec* Pal. *non* Florent. cum viginti aliis, Exc. Læti et Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *non marte vel sine Marte* Jun. pr. *nos Marte* Isingr. Junt. Gryph. *morte* Med. quart.—191 *Contulimus* Vat. pr. m. pr. qui et *quod jura* exhibet. *thura* Rott.—192 *tubas* Petav. pr. duo Vatt. *cessit* Pric. *servit* Farn. *servit* vel *cessit* Oxon. pr.—193 *Cedunt* Vat.

NOTE

185 *Parrhasius Ladon*] Fluvius Arcadiæ, dictus Parrhasius, quia olim Arcadia dicebatur *Parrhasia*.

186 *Alpheus*] Fluvius Elidis, qui per subterraneos meatus dicitur fluere ad Arethusam fontem Siciliæ: hinc poëtis celebrantur Alpei et Arethusæ amores.

189 *Terrorc*] Instar Alexandri, qui

plures nationes nominis sui terrore, quam armorum vi, subegit.

Classica] Bella: signum pro re signata. Sic et *ante tubam*, id est, ante bellum.

190 *Suëvos*] Populos ad oras Danubii.

193 *Druse, Trajane*] Drusus pater Germanici, et Trajanus Imperator,

Vestra manus dubio quicquid discrimine gessit,
 Transcurrens egit Stilichon: totidemque diebus 195
 Edomuit Rhenum, quot vos potuistis in annis;
 Quem ferro, alloquiis, quem vos cum milite, solus:
 Impiger a primo descendens fluminis ortu
 Ad bifidos tractus, et juncta paludibus ora,
 Fulmineum præstrinxit iter. Ducis impetus undas 200
 Vincebat celeres, et pax a fonte profecta
 Cum Rheni crescebat aquis. Ingentia quondam
 Nomina, crinigero flaventes vertice Reges,
 Qui nec Principibus, donis precibusve vocati,
 Paruerant, jussi properant, segnique verentur 205
 Offendisse mora. Transvecti lintribus amnem

restra perfecit, periculo ancipiti, Stilicho velut transiliens id perfecit, et subegit Rhenum tot diebus, quot vos in annis valuistis subigere. Quem Rhenum vos subegistis armis, ille verbis; quem vos cum exercitu, ille solus alacer, delubens a primis fontibus fluvii usque ad fines bipartitos, et ad ostia conjuncta paludibus, præripuit viam rapidissimam. Celeritas ductoris superabat celeritatem aquarum, et pax incipiens ab origine, augebatur cum aquis Rheni. Reges flavi, capite capillato, nomina olim magna, qui non ohedierant Imperatoribus, etsi excitati numeribus et precibus, festinant nunc imperati, et timent lædere te cunctatione pigra. Trajicientes fluvium

//////////

sec. *Trojane* Thuan. *enea* Var. LL. ed. Antv.—194 *domus* Ambr. pr. Sched. Gad. *certaine* Med. sec.—196 *Rhetin* Pat. quod pro quot Vat. pr. m. pr.—197 *Quem* ros Exc. Læti m. pr.—198 *decedens* Thuan.—200 *Fulminum* Lov. duo Vatt. Exc. Læti. *Flumincum* Leid. pr. et major pars Codd. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *Flumincum* vel *Fulmineum* Petav. pr. Reg. Oxon. pr. *præstrinxit* Pric. Reg. m. sec. *perstrinxit* omnes Vatt. Pal. Farn. Rott. Exc. Læti. *perstringit* Oisel. *præstringit* vel *perstrinxit* Oxon. pr. *perstringit* vel *produxit* Jun. pr.—201 *pax ipsa* Ambr. tert. unde *pax ipso a fonte* legebat Heinsius. *fronte* Farn. Pric. Rott. Ambr. pr. Petav. sec. Oxon. sec. inc. Heins. *fonte* vel *fronte* Reg. Oxon. pr.—202 *In Rheni* Petav. sec. *equis* Ambr. pr. *Saugnta* pro *ingentia* Pat.—203 *Namina* Exc. Gevart. *crinifero* Ambr. pr.—204 *non* Pric. nec Rott. Exc. Læti. *precibusre* Petav. tert. *precibusque* omnes Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. *vocatis* Pric. Pat. *vocari* Exc. Læti.—205 *Paruerant* Vat. pr. et tert. Rott. Exc. Læti, Schotti et Lucens. pr. *Paruerint* tres Vatt. Farn. Lov. Oxon. pr. Moret. sec. Pat. Reg. Mazar. Med. quart. Bonon. Pat. Tholos. inc. Heins. duo Petav. tres Ambr. ed. Viçet. *Paruerunt* conjiciebat Heins. *visti* Petav. sec. *segnesque* Mazar.—206

NOTÆ

maximas res in Germania gesserunt.

199 *Ad bifidos tractus*] Ubi Rhenus finditur in duo cornua, Vahalim scilicet, et Isalam, ubi est etiam *Canalis Drusi*.

Juncta paludibus ora] Intelligit Bataviam.

200 *Fulmineum*] Stilicho sibi aperuit, leviterque rapuit viam celerem, fulminis instar.

Occursant ubicumque velis. Nec fama fefellit
 Justitiæ: videre pium, videre fidelem:
 Quem veniens timuit, rediens Germanus amavit.
 Illi terribiles, quibus otia vendere semper 210
 Mos erat, et foeda requiem mercede pacisci,
 Natis obsidibus pacem tam supplice vultu
 Captivoque rogant, quam si post terga revincti
 Tarpeias pressis subcant cervicibus arces.
 Omne, quod Oceanum fontesque interjacet Histri, 215
 Unius incursu tremuit. Sine cæde subactus
 Servit io Boreas, exarmatique Triones.
 Tempore tam parvo tot prælia sanguine nullo
 Perficis; et Luna nuper nascente profectus,
 Ante redis quam plena fuit, Rhenumque minacem 220

naviculis, adveniunt quocumque jubes. Neque fama justitiæ tuæ decepit eos; agnoverunt te justum, agnoverunt fidelem, et Germanus revertens dilexit, quem formidavit adveniens. Illi Germani formidabiles, qui semper solebant vendere pacem, et negotiari quietem hæro ignominioso, nunc filiis suis datis obsidibus, orant pacem, facie tam humili et captiva, quam si ligati post terga intrent turres Tarpeias, capite demisso. Id omne quod situm est inter Oceanum et originem Danubii, horruit adventu unius Stilichonis. Aquilo domitus sine sanguine famulatur io, et Triones subacti sunt armis. Tu peragis tot bella tam brevi tempore, et absque cruore, et egressus nuper Luna crescente, prius reverteris, quam plena foret, et cornibus ruptis subigis Rhenum torrum ita

////////

Ostendisse Tholos. transecti Pal. Farn.—207 Occurrunt Mazar. Concursant Farn. Obscurant Jun. pr. utrinque velis Pat. velit Vat. pr. et Vat. Livin. relint Rott.—209 Germania Exc. Læti m. pr. amabat Ambr. sec.—211 mox cade Med. quart.—212 jam simplice Jun. pr. Ambr. sec. cum supplice Tholos.—213 Capturoque Leid. pr. vocant inc. Heins. post bella Ambr. pr. per terga inc. Heins. revincti Reg.—214 subcant pressis duo Vatt. Rott. Petav. pr. Moret. sec. subeunt Petav. sec. aras Vat. quint.—215 Oceani Oxon. sec. fontique Tholos. Jun. pr. Oxon. et Petav. sec. duo Ambr. fontemque tres Vatt. Farn. Exc. Læti, Lucens. pr. et ed. Vicet. fontesque viginti alii.—216 timuit Florent. Moret. pr. coactus Florent. m. pr. Lov.—217 Servit io Ambr. tert. Servizio quatuor Vatt. Pric. Serritio Gesn. ed. Bipont. et Kœnig.—218 Jam parvo Petav. tert. tam parvo Med. tert.—219 Conficis vel Perficis Oxon. pr. ut luna Med. sec. semper Ambr. sec.—220 plena Farn. Thuan. Exc. Læti. tanta Petav. tert. m. pr. tota Leid. pr. et maxima Codd. pars, nec non Exc.

NOTÆ

214 *Tarpeias*] Non aliter ac si dicerentur in triumpho, et in Capitolium traherentur. Capitolium dicitur Arx Tarpeia, a puella Tarpeia, quæ a Tatio, cui arcem prodiderat,

obruta est. Adeo proditorem ode-
 runt etiam qui proditorem faciunt!

217 *Boreas*] Servit Boreas, et Triones, id est, regiones Septentrionales subactæ sunt.

Cornibus infractis adeo mitescere cogis,
 Ut Salius jam rura colat, flexosque Sygambros
 In falcem curvet gladios, geminasque viator
 Cum videat ripas, quæ sit Romana requirat.
 Ut jam trans fluvium, non indignante Cæico, 225
 Pascat Belga pecus, mediumque ingressa per Albin
 Gallica Francorum montes armenta pererrent :
 Ut procul Hercyniæ per vasta silentia sylvæ
 Venari tuto liceat, hucosque vetusta

mitigari, ut jam Salii excolant arva, et Sygambri sinuent enses curvatos in falcem, et viator cum spectet littera duo, petat quodnam sit Romanum. Ut jam Belga nutriat pecora ultra flumen, Cæico non irascente, et armenta Gallica prætereuntia per Albin medium peragrent colles Franconia: ut permittatur venari longe per solitudines silentes sylvæ Hercyniæ, et ut securus nostræ percutiant tuto nemora

////////

Gevart. Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv. item Florent. cum glossa *i. e. plena, tota* et superscriptum *plena* Reg. *fuit* vel *micet* Oisel. *manantem* inc. Heins. —222 *Salius* Petav. sec. Med. tert. inc. Heins. duo Ambr. Var. e LL. marg. Parm. *Sueris* Pat. *Suerus* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Jun. pr. Ambr. sec. Lov. Oxon. sec. ambo Moret. Ald. Exc. Læti et Var. LL. ed. Antv. *Salius* vel *Suerus* Reg. Oxon. pr. *jura* Vat. pr. m. pr. Pric. m. sec. Oisel. *tuta* Thuan. *flexusque* Vat. pr. Pal. Pric. duo Medd. Jun. pr. Oxon. sec. *Sicambri* ed. Vicet. *Sicambros* Florent. duo Medd. *Sigrambus* Oisel. *Sycambros* Vat. pr. et tert. Pal. Pric. *flexusque Sicambros* Thuan. Mazar. *Sicambri* Gesn. et ed. Bipont.—223 *falces* Vat. sec. *cuneant* Exc. Læti. *curvet* Vat. pr. et tert. Pal. Pric. Oisel. Jun. et Petav. pr. Oxon. sec. Mazar. Florent. duo Medd. *current* Gesn. et ed. Bipont.—224 *Cum videat* Put. *vidcant* Ambr. tert. *quæ vel an sit* Vat. pr. *sint* Pric. *requirit* Vat. sec. Rott. Oxon. pr.—225 *Cæico* Ambr. tert. Exc. Læti. *Cæicho* Florent. Med. sec. *Cæicho* Vat. sec. Farn. Med. quart. *Coicho* Reg. *Caischo* Leid. pr. *Cahico* Vat. tert. Pal. Thuan. Med. pr. *Caico* Put. Petav. pr. duo Vatt. ambo Moret. *Chaico* Pric. Rott. Tholos. Petav. tert. *Cheruco* Var. LL. e marg. Parm. *Chauco* vet. Gyr. *Chaicho* Oisel. *Caicho* Vat. pr. Med. tert. Bonon. Ambr. pr. Petav. sec. *Caicho* vel *Chauco* Lov. *Chayco* vel *Chenicho* inc. Heins. *Caico* vel *Cheruco* Ambr. sec. —226 *Belca* Rott. Med. sec. *Albin* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. *Albin* Reg. Bonon. Moret. sec. inc. Heins. Ald. Var. LL. e marg. Parm. *Albin* Thuan. Petav. pr.—227 *fumorum* Rott.—228 *Hirciniæ* Lov. *Entheriæ* inc. Heins.—229 *Venari* Med. sec.—230 *In regione* Vat. pr. et tert. m. sec.

NOTE

221 *Cornibus infractis*] Fracta obstinatione populorum.

222 *Salius, Sygambros*] Salii populi accolæ fluvii Salæ in Franconia: Sygambri vel Sygambri populi Ubiorum veterum versus Coloniam.

225 *Cæico*] Cauci accolebant Albin, et Belgas sæpius infestabant.

227 *Gallica Francorum*] Galli et

Franci distinguebantur. Galli erant qui Gallias usque ad Rhenum et ulterius protensas incolebant: Franci vero erant populi Franconia.

228 *Hercyniæ*] Sylva Hercynia late olim per Germaniam sparsa, nunc vero in montibus Bojohæmis, etsi magna quoque est, longe est tamen angustior.

Religione truces, et robora Numinis instar 230
 Barbarici nostræ feriant impune bipennes.
 Ultro quin etiam devota mente tuentur,
 Victorique favent. Quoties sociare catervas
 Oravit, jungique tuis Alamannia signis!
 Nec doluit contempta tamen, spretoque recessit 235
 Auxilio laudata fides. Provincia missos
 Expellet citius, fallax quam Francia Reges,
 Quos dederis. Acie nec jam pulsare rebelles
 Sed vinclis punire licet. Sub iudice nostro

crudelia, religione antiqua, et percutiant quercus, quæ erant sicut Dii Barbarorum. Præterea spectant nos sponte, animo addicto, et student dormitori suo. Quoties Alemannia rogavit conjungere turmas suas, et ascisci vexillis tuis? Neque tamen spreta genuit, et fidelitas ejus probata rediit subsidii ejus contentis. Provincia ejiciet potius fasces ad se missos, quam Francia ejiciat Reges, quos imposueris ipsi. Neque jam fas est confundere rebelles cum exercitu, sed mulctare catenis. Sub Consule nostro Stilichone carcer Romanus examinat sce-

////////

sacros Vat. sec. robora duo Med. robur Vat. tert. Pal. Oisel. Florent. Med. pr. Thuan. Mazar. Oxon. pr. robur vel robora Vat. pr. muneris inc. Heins. —231 vestræ Mazar. feriant duo Med. feriant Pric. Oisel. Pal. Florent. Thuan. Med. pr. secures inc. Heins. duo Ambr.—232 deest hic versus Rott. —233 ferunt Med. tert. favens Med. sec. resonare catervis Pal. Med. pr. et sec. m. pr. saciare Pat.—234 Alamannia Vat. pr. Alamania Exc. Lucens. pr. Alemannia quatuor Vatt. silvis Vat. tert. m. pr.—235 Sed doluit—Med. quart. scriptoque Farn.—236 missos quatuor Vatt. Oisel. Mysos Exc. Læti, ed. Parm.—237 Expellit Pric. Pal. duo Med. Thuan. Ambr. pr. Moret. sec. Expellat legebat Heins. hi duo versus manu recenti ascripti erant in Vat. pr. certa fallax Bonon. fasces Leid. pr. duo Vatt. Pal. Florent. duo Medd. Jun. pr. Vat. Livin. duo Oxon. ambo Moret. Ald. Exc. Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv. fallax Vat. sec. Med. tert. Put. Reg. Ambr. pr. Petav. sec. inc. Heins. Exc. Læti, ed. Parm. et Vicet. fasces vel fallax Vat. quart. Petav. pr. Francia numen Med. tert. m. pr.—238 dederis feriat Ambr. sec. dederit Bonon. Pat. Put. Reg. duo Petav. Tholos. Ambr. pr. Exc. Gevart. acie Florent. Med. sec. dederit serrat Oxon. sec. dederit servet Oxon. pr. serrat Leid. pr. tres Med. Put. Thuan. Bonon. Pat. Tholos. Lov. Jun. pr. inc. Heins. duo Petav. tres Ambr. Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Antv. servet Leid. sec. Reg. Mazar. servat vel servet Petav. pr. serrat vel feriat Florent. acie nec jam Vat. tert. Oisel. Vat. Livin. non jam Med. pr. Thuan. nec Leid. sec. Jun. pr. Oxon. sec. Lov. ambo Moret. Exc. Gevart. rebellis Oisel. Put. Pat. Petav. sec. duo Ambr.—239 Nec panis Vat. quint. licet Pat. duo Ambr. libet Vat. sec. Moret. sec. decet Reg. Ambr. pr. vestro Flo-

NOTÆ

230 *Truces*] Sylvæ erant crudeles religione, quæ jubebat homines Dianæ immolari.

Numinis] Arbores, ut numina quædam colebant Germani Gallique:

Sanctus Martinius in Gallia fanum diruit, et pinum fano proximam, monuitque nihil esse religionis in stipite.

234 *Alamannia*] Accolas Dannbiff Rhenique intelligit Claudianus.

Regia Romanus disquirit crimina carcer. 240
 Marcomeres Sonnoque docent : quorum alter Etruscum
 Pertulit exilium ; cum se promitteret alter
 Exulis ultorem, jacuit mucrone suorum :
 Res avidi concire novas, odioque furentes
 Pacis, et ingenio scelerumque cupidine fratres. 245
 Post domitas Arctos alio prorumpit ab axe
 Tempestas ; et, ne qua tuis intacta tropæis
 Pars foret, Australis sonuit tuba. Moverat amens

lera Regum. Marcomeres et Sonno id testantur ; quorum alter passus est exilium in Thuscia, et alter cum sponderet se vindicem fore exulis, occisus est gladiis suorum. Illi ambo cupidi erant moliri res novas, et sarvientes odio pacis, et fratres indole et cupiditate criminum. Post Septemtrionem subactum, procella belli erumpit ab altero cardine, et ne qua regio inaccessa victoriis tuis remaneret, buc-

~~~~~

rent.—240 *Romanis* ed. Vicet. *dequirit* Moret. sec. *descrepsit* Med. quart. *discurrit* Vat. pr. Rott. Pric. Med. sec. inc. Heins. Put. Petav. sec. Lov. duo Ambr. *nomina* Pal. Thuan. *nomina vel crimina* Med. pr.—241 *Marchomares* Moret. sec. *Marcomares* Leid. pr. Ambr. sec. Med. tert. Put. Pat. duo Petav. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *Marcomanes* Rott. Moret. pr. inc. Heins. Lov. Exc. Læti. *Marcomenes* Vat. quart. Pal. Med. sec. Petav. pr. Var. LL. e marg. Parm. *Marcometes* Bonon. *Marcomeres* Vat. pr. et tert. Pric. Florent. Med. pr. Reg. Thuan. Mazar. Tholos. Ambr. pr. Exc. Gevart. *Mareamanes* Farn. *Marcomyrus* Exc. Læti. *Marthomenes* vel *Marthometes* Med. quart. Heinsius seqq. notaverat. ‘Apud Victorem in Antonini vita mentio fit Marcomari Regis Marcomannorum. ejus locus est apud Casaub. ad Hist. Aug. pag. 74.’ *Suenoque* Vat. sec. inc. Heins. Ambr. sec. ed. Parm. *Sunnoque* Exc. Lucens. pr. *Sunioque* Ambr. tert. *Sunnoque* Leid. pr. Med. tert. *Somnusque* duo Vatt. *Sunnoque* Rott. Med. pr. Reg. Put. Moret. pr. duo Petav. Exc. Læti. *Sumpnoque* Med. sec. *Sompnoque* Farn. Florent. Thuan. Mazar. Tholos. Moret. pr. duo Oxon. *Somnoque* Ambr. pr. Bonon. Pat. Petav. sec. *Sopnoque* Med. quart. *Sompnoque* vel *Suenoque* Lov. *Sommonque* Exc. Læti in. sec. item *Sensoque* vel *Onnoque*. *Fliniusque* vel *Sounoque* Moret. sec. *docet* Put. Reg. Pat. Tholos. duo Petav. et Ambr. *docent* Leid. pr. Vat. quint. Pal. Farn. Pric. Ald. Exc. Læti et Gevart. *Etruscus* Vat. pr.—242 *auxilium* Med. in. pr.—243 *auctorem* Tholos.—244 *avidus* Vat. quart. Farn. Pric. *conferre* Put. *concire* Petav. pr. Exc. Schott. *conscire* quatuor Vatt. Pal. Pric. Oisel. Exc. Læti et Var. LL. ed. Antv. *fruentes* Rott.—245 *celerique* ed. Vicet. *scelerumque* vel *celerique* Exc. Læti.—246 *domitos* Exc. Gevart. *Arctos* Vat. pr. *arces* Pat. *Alpes* Vat. sec. Pal. Med. pr. Thuan. *Alpes* vel *Arctos* Lov. *prorumpit* duo Vatt. totidem Med. *prorupit* tres Vatt. Pal. Pric. Oisel. Florent. duo Medd. Pat. duo Oxon.—248 *move-*

NOTE

241 *Marcomeres, Sonno*] Vel *Marcomirus* et *Sunno*, tum erant Gallorum Reges ; vel eos, prinsquam hæc scriberet Claudianus, ‘cum Valentinianus multis præliis attentasset, nec vincere potuisset, Fraucos, id

est, feroces, appellavit.’ Heinsius ex Chronico Altissiodorensi.

245 *Fratres*] Vel *revera fratres*, vel pares similesque in omnibus, fratrum instar.

246 *Arctos*] *Populos Ursæ* subjec-

Maurorum Gildo populos, quibus imminet Atlas,
 Et quos interior nimio plaga sole relegat ; 250
 Quos vagus humectat Cinyps, et proximus hortis
 Hesperidum Triton, et Gir notissimus amnis
 Æthiopum, simili mentitus gurgite Nilum.
 Venerat et parvis redimitus Nuba sagittis,
 Et velox Garamas : nec quamvis tristibus Ammon 255

cina Meridiana increpuit. Gildo insanus excitaverat gentes Maurorum, quibus Atlas impendat, et quos regio intima usta Sole ardentiore remouet a nobis ; quos Cinyphs errabundus alluit, et Triton propinquus hortis Hesperidum, et Gir fluvius celeberrimus Æthiopum, imitans Nilum exundatione pari. Nuba quoque cincti jaculis exiguis adveniant, et Garamantes celeres ; neque Jupiter Ammon ra-

~~~~~

rat omnes omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. omnis Exc. Lucens. pr. amens inc. Heins. amens Reg. Petav. sec. Bonon. Tholos. Lov. Moret. et Oxon. sec. m. sec. duo Med. tres Ambr. Var. LL. e marg. Parin. omnes vel amens Mazar. Oxon. pr.—249 Gildon Exc. Læti.—250 ulterior Thuan. interior vel ulterior Farn. Med. pr. nostro plaga Tholos. relegas Pat. relegit Moret. pr.—251 Deest hic versus Med. tert. Put. et Petav. sec. Quo Florent. Gynyps Leid. pr. Gynips Florent. Moret. pr. Var. LL. ed. Antv. Gynyps tres Vatt. Farn. Pric. Oisel. Gynipus Tholos. Sinips Med. quart. Ginis Med. sec. Ginip Thuan. Mazar. Gipus Jun. pr. Oxon. sec. Gnipus Pal. Ginipus Med. pr. Cinipheus Vat. quint. Lov. Gynyps vel Ciniphus Vat. quart.—252 Gir Oisel. Exc. Læti et Lucens. Gyr Leid. pr. Gil Vat. tert. Med. sec. Lov. inc. Heins. Ambr. sec. Git Moret. pr. Gis Med. quart. ed. Vicet. Gins Jun. pr. Hic Rott. m. pr. Ger Oxon. pr. Petav. sec. Med. tert. Reg. Put. Pat. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. Git vel Gir Exc. Læti m. sec. novissimus Pal. Med. pr. Thuan.—253 gurgite Vat. tert. flumine Farn. sanguine Put. Pat. Ambr. tert. Lov. cum glossa, i. e. origine Petav. sec. et tert. qui eandem glossam habet, item Exc. Gevart.—254 Juba Leid. pr. m. sec. Med. sec. Vat. tert. Rott. duo Oxon. Viva Med. pr. Vat. Livin. Numa Farn. Juma Jun. pr. Jura Pal. Oisel. Nuda inc. Heins. Myba Exc. Læti. Nuba duo Vatt. Pric. Florent. Med. tert. vet. Gyr. Lov. Moret. sec. Put. Mazar. Bonon. Pat. Tholos. tres Petav. totidem Ambr. Exc. Schott. Gevart. et Lucens. sec. item ed. Vicet. Jura vel Nuba Vat. pr.—255 Garamans Leid. pr. Oxon. sec.

NOTÆ

tos in Septemtrione : ἄρκτος, *ursa*, signum cæleste.

249 *Atlas*] Mons altissimus Mauritaniae in Africa.

250 *Relegat*] Qui sunt remoti, et velut relegati ob zonam torridam nimio sole, id est, nimis ardente, adustam.

251 *Cinyps*] Fluvius Libyæ ; hinc Cinyphius, id est, Libycus. Supra de bello Gild. vs. 8.

252 *Triton*] Palus seu fluvius, ad

quem nata Minerva, inde dicta *Tritonia*.

Gir] Fluvius Æthiopum alluit urbem cognominem, ut tradit Ptolemæus. Nonnulli putant esse fluvium *Nigrum*.

254 *Nuba*] Νούβαι ἔθνος Λιβύης παρὰ Νείλῳ, *Nubæ gens Libyæ ad Nilum*. Suidas.

255 *Garamas*] Garamantes, populi interioris Libyæ, sicut et Nasamones.

Ammon] Seu Hammon Jupiter co-

Responsis alacrem potuit Nasamona morari.
 Stipantur Numidæ campi : stant pulvere Syrtes
 Gætulæ : Pœnus jaculis obtexitur aër.
 Hi virga moderantur equos : his fulva leones
 Velamenta dabant, ignotarumque ferarum
 Exuviae, vastis Meroë quas nutrit arenis :
 Serpentum patulos gèstant pro casside rictus ;
 Splendent vipereæ squamosa pelle pharetræ.

260

luit retinere oraculis, quanquam sinistris, Nasamones latos. Agri Numidarum replentur : Syrtes Gætuliæ obducuntur pulvere : cælum obscuratur sagittis Carthaginiensium. Hi Numidæ regunt equos virga : leones et spolia belluarum incognitarum, quas Meroë pascit in desertis immensis, præbebant illis tegmina flava : ferunt ora patentia draconum pro galeis : pharetræ eorum micant exuviis squameis

////////

nec quisquam Bonon.—256 *potait alacrem* Vat. sec. *Nasomona* Farn. Petav. sec. *Nomosona* Med. sec.—257 *campi* Vat. pr. Pric. Rott. ed. Parm. ex conjectura. *campis* tres Vatt. Pal. Farn. Oisel. Exc. Læti. *campi* vel *campis* Vat. tert.—258 *Gætules* Tholos. *jaculis Pœnis* Pric. *Pœnus* tres Vatt. Pal. Farn. Rott. Put. Thuan. Lov. m. pr. Leid. pr. et Moret. tres Petav. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *Pœnis* Vat. tert. Exc. Læti. *Pœnus* tres Med. Bonon. Pat. Tholos. Ambr. tert. Exc. Schott. Lucens. pr. Cod. Rhem. et ed. Vicet. *plenus* undecim alii, Sched. Gud. et Var. LL. e marg. Parm. *Pœnus* vel *plenus* Farn. *plenus* vel *Pœnis* Florent. Petav. pr. m. sec. *intexitur* Jun. pr.—259 *leonis* Pnt. Pat. *leonum* Vat. sec. *scuta leonis* Exc. Gevart. *scuta leonum* Tholos. duo Ambr. *scuta leonum* et emend. *fulra* Lov. porro sequens versus deerat Pnt. Jun. pr. Petav. sec. Ambr. tert. item Lov. in quo tamen margini ascriptus erat.—261 *Nemæe* Med. quart. *nutrit* Exc. Læti. *mittit* Farn. ed. Vicet. *habenis* Petav. sec.—262 *gestat* Med. pr. *patulos gestant* Codd. plurimi, Exc. Gevart. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *paridos* Exc. Læti, unde *avidos* conjiciebat Heins. *casside* Jun. pr. *Cuspide* Pric. *vultus* inc. Heins.—263 *Pendent* Leid. pr. Jun. pr. duo Vatt. Pric. Oisel. Exc. Lucens. pr. Isingr. *Splendent* Med. pr. Reg. Thuan. Mazar. Petav. pr. Tholos. Ambr. sec. Lov. Vat. Livin. inc. Heins. ed. Vicet. *Pendent* vel *Splendent* Vat. sec. Florent. Ald. *ex pelle* Ambr. tert. *Splendet vipereæ pharetra* Med. quart. Bonon. duo Ambr. Lov. Moret. sec. Ms. Pulm. Exc. Læti et Gevart. *Pendet vipereæ pharetra* Med. tert. Put. Pat. duo Petav. in Pal. hic versus deerat. Heinsius ascripserat locum Virgil. Æn. 1. ‘Namque humeris

NOTE

lebatur in Libya sub specie arietis, quod sitiienti Baccho in desertis Arabiæ, Jovemque patrem imploranti, apparuerit in forma arietis, qui terram pedibus feriens fontem ostendebat. De hoc alibi.

257 *Numidæ*] Populi Africae, qui sine frænibus virga tantum regunt equos : hinc in Virgilio ‘Numidæ infræni’

dicuntur.

Syrtes Gætulæ] In Gætulia regione Libyæ cumulantur arenarum acervi, quibus homines obruti, ut in mari naufragantur.

258 *Pœnus*] Pœni seu Carthaginenses populi Libyæ.

261 *Meroë*] Vulgo *Gueguere*, insula Nili aquis circumdata.

Non sic intremuit Simois, cum montibus Idæ
 Nigra coloratus produceret agmina Memnon ; 265
 Non Ganges, cum tela procul vibrantibus Indis
 Immanis medium vectaret bellua Porum.
 Porus Alexandro, Memnon prostratus Achilli ;
 Gildo nempe tibi. Nec solum fervidus Austrum,
 Sed partes etiam Mavors agitabat Eoas, 270
 Quamvis obstreperet pietas. His ille regendæ
 Transtulerat nomen Libyæ, scelerique profano
 Fallax legitimam regni prætenderat umbram.
 Surgebat varia geminum formidine bellum ;

viperarum. Simois non ita timuit, cum niger Memnon promoveret catervas fuscas in montes Idæ. Non Ganges sic timuit, cum bestia portentosa Elephanta portaret Porum in medio aliorum, Indis torquentibus longe jacula. Porus devictus est ab Alexandro, Memnon ab Achille, Gildo nimirum a te. Neque vero bellum ardens infestabat solum partem meridianam, sed imperium quoque Orientis, licet pietas reclamaret. Ille Gildo tradiderat his partibus Arcadii nomen Libyæ administrandæ, et perfidus præbuerat crimini impio speciem justam Imperii. Bellum

~~~~~

de more habilem suspenderat arcum.'—264 *contremuit* Vat. sec.—265 *perduceret* Petav. tert. *Memnon* tres Vatt.—266 *undis* Pal. Moret. sec. *inde* Tholos.—267 *Medum* Vat. tert. m. sec. Med. tert. Put. Pat. Jun. pr. Ambr. sec. *Medum* vel *medium* Reg. duo Oxon. *vastaret* Lov. *bellua* Var. LL. ed. Antv. cum glossa i. e. *Camelus*.—268 *Porus Alexandro prostratus, Memnon Achilli* Moret. sec. *Memnon* Vat. pr. et tert. *prostratus Memnon* quatuordecim scripti, Exc. Læti, ed. Parm. et Vicet.—269 *solvit ferridus* Reg. *perfidus* Heins. malit. *Auster* Petav. sec.—270 *Deerat* hic versus Moret. pr.—271 *regendum* Exc. Gevart. *regundæ* Tholos.—272 *Transtuleret* Med. tert. *Libyæ nomen* Med. quart. *Libyæ partes* Vat. sec.—273 *legitimam* Vat. Livin. *legitimi* Ald. Var. LL. e marg. Parm. *portenderat* Vat. sec. *protenderat* Oisel. Florent. Med. sec. Petav. tert. Bonon. Tholos. Moret. et Oxon. sec. inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm. *prætenderat* Vat. tert. Pal. Farn. duo Med. Put. Reg. Pat. *prætenderat* vel *protenderat* Tholos. m. sec. duo Ambr. *undam* Pric.—274 *geminum rana* Jun. pr. *varia geminum* Vat. sec. Rott. Oisel.

NOTÆ

264 *Simois*] Nobilis Trojæ fluvius, vix hodie rivus.

Ida] Mons Phrygiæ.

268 *Porus*] Rex Indorum fortissimus, victus est ab Alexandro. *Memnon*, Auroræ filius ab Achille. *Gildo* a Stilichone : egregia comparatio.

270 *Eoas*] Partes seu Imperium Orientis.

271 *Pietas*] Cum reclamaret pietas, vetaretque bella inter fratres Area-

dium et Honorium.

272 *Libyæ regendæ*] Gildo dux locupletissimus in Africa, ut jugum Honorii excuteret, finxit se velle transferre Libyam in Arcadium, quasi ad ipsum pertineret regnum Africæ, sed ut sub hac regni specie se firmius tueretur contra Honorium.

274 *Geminum bellum*] Alterum apertum contra Honorium et Occidentem, alterum civile et occultum

Hoc armis, hoc triste dolis: hoc Africa sævis 275
 Cinxerat auxiliis; hoc conjuratus alebat
 Insidiis Oriens. Illinc edicta meabant
 Corruptura duces: hinc frugibus atra negatis
 Urgebat, trepidamque fames obsederat Urbem.
 Exitiale palam Libycum; civile pudoris 280
 Obtentu tacitum. Tales utrimque procellæ
 Cum fremerent, lacerumque alternis ictibus anceps
 Imperium pulsaret hyems, nil fessa remisit
 Officii virtus, contraque minantia fata
 Pervigil, eventusque sibi latura secundos, 285

duplex excitabatur metu diverso; unum funestum armis contra Occidentem, alterum civile fraude: Africa cum subsidiis crudelibus instruxerat unum apertum, Oriens conspirans forebat alterum civile dolis. Ex Oriente edicta proficiscebantur depravaturo ductores: in Libya frumento non dato, fames horribilis instabat et oppugnabat urbem Romam timentem. Bellum Libycum funestum aperte, bellum civile occultum specie pudoris. Turbines ejusmodi cum tonarent hinc inde, et cum tempestas dubia quateret Imperium laniatum plagis alternantibus, fortitudo Stilichonis nihil omisit ex officio, et excubans contra calamitates impendentes, ac paratura sibi successus prosperos major enituit in adversitate. Quemad-

geminum varia Leid. pr. cum octodecim aliis et Exc. Lucens. pr. *geminum varia* vel *varia* *geminum* Oxon. sec.—275 *Deest* hic versus in Moret. pr.—276 *hic conjuratus* Med. tert.—277 *illic* Pal. duo Med. Pnt. Thnan. Petav. sec. inc. Heins. *maneant* Ambr. tert. Jun. pr. Oxon. sec.—278 *atra* Vat. Livin. *astra* Moret. sec. *antra* Vat. sec. duo Med. inc. Heins. Pnt. Reg. m. pr. Bonon. Tholos. Ambr. pr. Lov. m. pr. duo Petav. Sched. Gud. Var. LL. e marg. Parm. ante Ald. *atra* vel *arra* Pric. *atra* vel *astra* vel *arra* Oxon. pr.—279 *Urgebant* quatuordecim scripti et Var. LL. ed. Antv. *urbes* Pat.—280 *Libye* Rott.—281 *Obtractu* Moret. pr. *Obtentu* vel *Oblectu* Lov. *utrimque* Vat. sec. Farn.—282 *premerent* conjiciebat Heins. *laterumque* inc. Heins. *latumque* Pnt. *latumque* Mazar. duo Petav. *lacerumque* Moret. sec. Exc. Gevart. et Lucens. pr. *Latiumque* Pal. Farn. duo Med. Ambr. tert. Vat. Livin. Jun. pr. Oxon. sec. ed. Vicet. *laterumque* novemdecim alii, Ald. Exc. Læti et ed. Parm. *Latiumque* vel *Latiumque* Petav. tert.—283 *num fessa* Exc. Læti. *fossa* Farn. *fada* inc. Heins. qui hinc *fida* conjiciebat. *revisit* Oxon. sec.—284 *Officium* Med. quart. *minantia* Lov. *minacia* Pric. Ambr. sec. *facta* Florent. m. pr. Med. quart.—285 *factura* Pat. *jactura* Put.—286 *adversos*

NOTÆ

inter fratres; siquidem Gildo id efficiebat, ut duos fratres ad civile bellum accenderet, utque ex eorum damnis regnum meditatum sibi stabiliret.

Varia formidine] Nam timebat Honorius, ne sibi Africæ regnum eriperetur; timebat Arcadius, ne sibi a Gildone oblatum conservare non posset.

275 *Dolis*] Rufini, et deinde Eutropii, de quibus in Ruf. et Eutrop. quæ *gominæ* pestes obtinebant edicta a Principe, quibus duces corrumpere.

278 *Frugibus negatis*] Libya cum non mitteret Romæ fruges solitas, Roma cœpit fame laborare.

282 *Alternis ictibus*] Cum belli tempestas quateret utrumque Imperium,

Major in adversis micuit. Velut arbiter alni,
 Nubilis Ægæo quam turbine vexat Orion,
 Exiguo clavi flexu declinat aquarum
 Verbera, nunc recta, nunc obliquante carina
 Callidus, et pelagi cœlique obnuitur iræ. 290
 Quid primum mirer, Stilichon? Quod cautus ad omnes
 Restiteris fraudes; ut te nec noxia furto
 Litera, nec pretio manus inflammata laterent?
 Quod nihil in tanto rerum terrore locutus
 Indignum Latio? Responsa quod ardua semper 295

modum rector navis, quam Orion aquosus infestat ventis in Ægæo mari, parvo flexu gubernaculi avertit impetus fluctuum, peritus naxe modo recta, modo obliqua, et resistit furori maris et Cæli. O Stilichon, quid prius obstupescam? An quod providus obstiteris omnibus insidiis, ut et cognosceres epistolæ obnoxius furto, et manus pecunia corruptas? An quod in tanto tumultu rerum nihil diceris indignum majestate Romana? An quod inconcussus reddideris responsiones semper magnanimas

////////

Ambr. sec. *timuit* Vat. quint. *alci* Pat.—287 *Nubilis* Thuan. Bonon. Tholos. Mazar. Vat. Livin. inc. Heins. tres Med. totidem Petav. et Ambr. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *Nubibus* Reg. Vat. tert. Ald. *Nubilis* Med. pr. *Nobilis* Put. Pat. *quent* Rott. Pal. duo Med. *quam* Exc. Læti. *versat* duo Vatt. Rott. Med. sec. Exc. Læti. *versat* Ambr. tert. *vexat* duo Vatt. Farn. Florent. tres Med. Thuan. Mazar. Moret. pr. Vat. Livin. Jun. et Leid. pr. duo Oxon. Exc. Lucens. sec. *vexat* vel *versat* Vat. pr.—288 *deritat* Thuan. *non recta* Farn. *nec* Med. tert. *tecta* Rott. Bonon. *non obliquante* Farn.—290 *cæli pelagique* Pal. Med. pr. Reg. Thuan. *innititur* Jun. pr. Lov. Vat. sec. Med. quart. Put. Pat. Ambr. tert. *innititur* Oxon. sec. *obnuitur* Vat. pr. et tert. Pal. Pric. Oisel. *obnuitur* vel *innititur* Reg. *iræ* duo Moret. Lov. Ald.—291 *miror* Pat. *Stilichon mirer* Leid. pr. Jun. pr. Reg. Mazar. Thuan. Moret. pr. duo Oxon. *qui* Med. sec. Thuan. *quam* vel *quod* Reg. *quod* vel *ut* Exc. Læti. *captus* Jun. pr.—292 *Restiterat* Farn. *Restiterit* Med. tert. *Restiteris* vel *Restiteras* Reg. *qui* Med. sec. Thuan. *nec te* Med. tert. inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm. *ut nec te* Ambr. sec. *ut te nec* Bonon. Pat. Tholos. duo Ambr.—293 *laterent* ed. Vicet. *lateret* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti.—294 *Qui* Med. quart. Tholos. *nihil* duo Vatt. Exc. Læti. *nihil* Leid. pr. cum octodecim aliis et Var. LL. e marg. Parm. *in tacito* Ambr. pr. *rerum terrore* Ambr. tert. Exc. Læti. *dignum* Tholos. *circum* Leid. pr. duo Vatt. Pric. Oisel. Florent. m. pr. Med. tert. inc. Heins. Bonon. Pat. Petav.

NOTÆ

modo hoc, modo illud, alternatim.

287 *Ægæo turbine*] Violento, qualis est in Ægæo mari, quod propter crebras insulas variasque angustias magis agitur.

Orion] Sidus quod tempestates excitat: de hoc alibi.

292 *Noxia furto*] Erant nempe pri-

mo Rufinus, post Eutropius, qui pecunia corrupti et inflammati, Arcadii nomine epistolæ *noxias furto*, seu furtivas, et subreptitias, atque edicta componebant, et modo jubebant milites abscedere, modo Stilichonem arma deponere.

Eois dederis, quæ mox effecta probasti
 Securus, quamvis et opes, et rura tenerent,
 Insignesque domos? Levis hæc jactura, nec unquam
 Publica privatæ cesserunt commoda causæ.
 Dividis ingentes curas, teque omnibus unum 300
 Objicis, inveniens animo, quæ mente gerenda,
 Efficiens patranda manu. Dictare paratus,
 Quæ scriptis peragenda forent. Quæ brachia centum,
 Quis Briareus aliis numero crescente lacertis,
 Tot simul objectis possent configere rebus? 305

partibus *Orientis*? quas responsiones mox ostendisti perfectas, etiamsi possiderent et divitias, et agros, et domos nobiles. *Dammum hoc lexe fuit, neque utilitas publica posthabita est unquam utilitati tuæ privatæ.* Tu partiris curas magnas, et exponis te unum rebus omnibus, excogitans in animo, quæ facienda sunt consilio, exequens quæ exequenda sunt dextra; promptus ad dictandum, quæ perficienda sunt literis. Quæ centum manus, equis Briareus aucta multitudine manuum aliarum valerent superare tot res una offerentes sese? sicut nempe, effugere fraudes, corroborare

////////

sec. duo Ambr. rerum vel circum Reg. Oxon. pr.—296 *Eois dederit* Put. Bonon. Petav. sec.—297 *Secura* Med. quart. regna tenerent Exc. Læti m. sec. jura inc. Heins. signa Vat. sec.—300 *Dividit* Tholos. curis Vat. tert. m. pr. atque omnibus Exc. Læti m. pr. animo deerat Med. tert.—301 *digna gerenda* Vat. tert. m. pr.—302 *Efficies* Vat. pr. Med. sec. *Efficias* Med. tert. *Efficeres* Pric. m. sec. probanda Lov. peractus Petav. sec.—303 *scepтрis* Moret. pr. quæ brachia Vat. Livin. non duo Med. inc. Heins. Put. duo Petav. et Ambr. Lov. Pat. Ald. Exc. Læti et Lucens. pr.—304 *Nou Briareus* inc. Heins. Ambr. sec. Lov. vet. Gyr. Vat. Livin. Deerat hic versus in Med. tert. Put. Pat. Ambr. tert. duobus Petav. Ald. et Exc. Lucens. pr. alis Vat. quint. humero pro numero conjiciebat Heins.—305 *injectis* Vat. quart. possit Mazar. possent Leid. pr. Vat. sec. tres Med. inc. Heins. Put. Pat. Tholos. Petav. sec. duo Ambr. Lov. Vat. Livin. Var. LL. e marg. Parm. posset quatuor Vatt.

NOTÆ

298 *Insignesque domos*] Domos illustrium, quas Arcadii Imperatoris administrari possidebant; vel potius domos magnificas agrosque Stilichonis, quas ipsi restituissent, siquid de officio remisisset. Sed utilitas publica utilitati privatæ ab eo præferebatur, cum mallet amittere villas suas, quam rempub. prodere.

301 *Animo*] Anima, animus, et mens distinguuntur: anima ad vitam pertinet, animus ad excogitandum

celerius, mens ad judicandum acrius et providendum. Hinc veteres, ut totam vim hominis interioris explicarent, mentem animi dixerunt.

302 *Dictare paratus*] Talis erat Julius Cæsar, qui vel pluribus simul res varias dictabat.

304 *Briareus*] Gigas centimanus. De quo alibi.

305 *Configere*] Res omnes labore improbo superare, et velut certamine quodam vincere.

Evitare dolos? veteres firmare cohortes,
 Explorare novas? duplices disponere classes,
 Quæ fruges vel bella ferant? aulæque tumultum,
 Et Romæ lenire famem? Quot nube soporis
 Immunes oculi, per tot discurrere partes, 310
 Tot loca sufficerent, et tam longinqua tueri?
 Argum fama canit centeno lumine, centum
 Corporis excubiis unam servasse juvencam.
 Unde tot allatæ segetes? Quæ sylva carinas
 Texuit? unde rudis tanto tirouæ juvenus 315

catervas antiquas, conquirere novas, instruere classes duas, quæ vel apportent frumentum, vel reportent milites? mitigare turbas Aulæ, famem Romæ? Quot oculi expertes nebulae somni possent cursitare per tot officia, et per tot loca, et pervidere res tam remotas? Fama prædicat Argum præditum oculis centum, et custodia centena corporis sui custodivisse vaccam unam. Unde tot fruges allatæ sunt? Quæ sylva intexit tam cito naves? Unde juvenus inexperta cum tot novis

////////

Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *confidere* Pric.—306 *Et vitare* Pal. Thuan. Jun. et Med. pr. *formare* Farn.—307 *novos* Lov. *exponere* Med. quart.—308 *quæ bella* Moret. pr. *aut bella* Leid. pr. et maxima pars Codd. Exc. Læti, Lucens. pr. et Var. LL. e marg. Parm. *ferunt* Thuan. *ferent* Exc. Læti et ed. Vicet. *gerant* Med. quart. *auferre tumultum* Pnt. Pat.—309 *Aut Romæ* Jun. pr. Oxon. sec. *Et vel Aut Pric. quæ nube* Reg. qui Oisel. duo Med. Thuan. *quod* Vat. tert. *quot vel qui* Vat. quint. Exc. Læti. *nube soporis* Vat. Livin. vet. Gyr. *saporis* Farn. ed. Vicet. *nubibus apti* Pat. *nubis aperti* Med. tert. inc. Heins. Put. Reg. Petav. sec. duo Ambr. Var. LL. e marg. Parm. item ed. Antv. *nubis aperta* Ambr. tert. *nube aperti* Lov. m. pr. *nubis aperti* Ald. *nubis aperti vel nube soporis* Oxon. pr.—310 *Immuneres* Med. tert. *oculis* Ambr. pr. *per quot* Pric. *quod* Vat. pr. m. pr. *discernere* Jun. pr.—311 *Et loca* Pric. *Tunc loca* Farn. *tot longinqua* tres Vatt. Pal. Farn. Rott. Exc. Læti. *tam longinqua* Leid. pr. et tredecim scripti, Exc. Gevart. et Lucens. sec.—312 *numine cinctum* Petav. sec. *corpore centum* Var. LL. ed. Antv. *cincto* Med. sec. m. pr. *centum* Moret. pr. Vat. Livin. *cinctum omnes* Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti.—313 *servare* Mazar.—314 *allatæ* Reg. *illatæ* ed. Vicet. *alatae* Farn. *ablatæ* Ambr. pr. Vat. quint. *allatæ* Florent. quatuor Med. Put. Thuan. Mazar. tres Petav. *fruges* Moret. pr. *segetes vel fruges* Oxon. pr. *salva carinæ* Pat.—315 *Extruit* Rott. Mazar. Exc. Cod. Rhem. *Excudit* Moret. pr. *Exuit* Oxon. sec. *Texcrit* Pal. *Texcrit vel*

NOTÆ

308 *Vel bella ferant*] Classes quæ ex Africa apportent frumentum in Italiam, et ex Italia exportent in Africam non bella, sed milites ad bella facienda.

Aulæ tumultum] Seditiones et dissidia inter Arcadii Honoriique partes.

312 *Argum*] Hic filius erat Actoris; totus scatebat oculis; a zclotypha Ju-

none custos datus est Io Inachi filiæ in bovem commutatæ. Hunc Mercurius occidit, at Juno oculos ejus Pavonis sui caudæ inseruit. Argus est sphaera stellifera, quam Mercurius seu Sol obscurare et extinguere videtur.

Centeno lumine, centum excubiis] Id est, centum oculis excubantibus.

Emicuit, senioque iterum vernante resumsit
 Gallia bis fractas Alpino vulnere vires ?
 Non ego delectu, Tyrii sed vomere Cadmi
 Tam subitas acies, conceptas dente draconis,
 Exsiluisse reor. Dircaëis qualis in arvis
 Messis, cum proprio mox bellatura colono,
 Cognatos strinxit gladios, cum semine jacto
 Terrigenæ galea matrem nascente ferirent,

320

militibus emersit? Et unde senectute rursus revirescente Gallia renovavit virtutem suam bis afflictam cladibus Alpium? Ego existimo exercitus tam repentinos satos dentibus draconis surrexisse per aratrum Cadmi Phœnicii, non delectu. Qualis seges in agris Thebanis, mox pugnatura cum cultore suo Cadmo, nudavit enses similes; cum, semente sparsa, Terrigenæ isti percuterent matrem suam terram

//////////

Texuit Med. pr. *Instruit* vel *Texuit* Jun. pr.—316 *Enituit* Leid. pr. et undecim alii. Exc. Læti. *Enituit* vel *Emicuit* Oxon. sec. in Exc. Læti a m. pr. erat *Excitus*, unde *Excitur* vel *Exsiluit* conjiciebat Heins. *regnante* vel *vernante* Moret. pr.—318 *dilectu* Vat. pr. Oisel. Lov. Vat. Livin. Exc. Læti et ed. Vicet. *delectum* Tholos. *delecto* Put. *dejectu* Med. tert. *dilecto* Med. pr. m. pr. *dedecni* Ambr. pr. *delectos* Pat. *delectu* vel *dejectu* Oxon. pr. *Tyrio* Moret. sec. *Tyriis* Ambr. pr. *sed vomere* Leid. pr. Put. Jun. pr. Oxon. sec. *nec vomere* Med. tert. *sed vel nec* Oisel. *sed vel sub vomere* Oxon. pr.—319 *Tum subitas* Petav. sec. *conceptis* Put. *concepto* duo Vatt. Farn. Pric. Oisel. Exc. Læti. *contempto* Tholos. *conceptas* Leid. pr. duo Med. Florent. m. sec. Thuan. Petav. pr. Moret. pr. Jun. et Vat. Livin. Var. LL. ed. Antv. *concepto* vel *conceptas* Oxon. sec.—320 *Exclusisse* Jun. pr. *Exilisse* tres Vatt. Med. quart. inc. Heins. Put. Bonon. Lov. duo Petav. totidem Ambr. Exc. Gevart. et Var. LL. e marg. Parm. *Circhaëis* Mazar. *talis* Moret. pr. *armis* duo Med. Florent. m. pr. *oris* Med. sec.—321 *debellata* Jun. pr. *bellatura* vel *debellata* Oxon. sec.—322 *stringit* duo Vatt. Farn. Reg. Tholos. Oxon. sec. *struxit* Put. Pat. Var. LL. ed. Antv. *dum semine* Jun. pr. Oxon. sec.—323 *crescente* Pric.—324 *Armifer* Oisel. *Armiger* tres Med. Put.

NOTÆ

317 *Bis fractas*] Bellis contra Eugeninum et Argobasten, deinde Getas factis; in quorum primo Theodosius vicit: in secundo Getæ superarunt Alpes: in utroque magnum Reip. Romanæ et Galliæ Cisalpiinæ vulnus inflictum est.

318 *Delectu*] Id est, conquisitis et conscriptis pro more militibus. Cic. 'Superbo delectu conquisitus exercitus.'

Tyrii] Phœnicii, ab urbe Tyro in Phœnicia Asiæ regione.

319 *Dente draconis*] Cadmus cum

prope Thebas draconem portentosum occidisset, avulsos ejus dentes sevit; inde nata est seges armata in ipsum Cadmum satorem. De hac fabula alibi.

320 *Dircaëis*] Thebanis. Supra in IV. Cons. Hon. vs. 533.

322 *Cognatos*] Similes, ex eodem semine natos gladios. Virgilius: 'Hæc loca non tauri spirantes naribus ignem Invertere, satis immanis dentibus hydri, Nec galeis densisque virum seges horruit hastis.'

Armiger et viridi floreret milite sulcus.
 Hoc quoque non parva fas est cum laude relinqui, 325
 Quod non ante fretis exercitus astitit ultor,
 Ordine quam prisco censeret bella Senatus.
 Neglectum Stilichon per tot jam sæcula morem
 Retulit, ut ducibus mandarent prælia Patres,
 Decretoque togæ felix legionibus iret 330
 Tessera. Romuleas leges rediisse fatemur ;
 Cum procerum jussis famulantia cernimus arma.
 Tyrrhenum poteras junctis transmittere signis,
 Et ratibus Syrtes, Libyam complere manipulis.
 Consilio stetit ira minor; ne territus ille, 335

casside oriente, et campus armifer effloresceret militibus viridibus. Non licet etiam hoc omittere modice illaudatum, quod exercitus vindex non prius intravit mare, quam Senatus decerneret bellum pro more antiquo. Stilicho restituit consuetudinem spectam jam per tot annos, ut Senatores committerent certamina ductoribus, et mandata fausta ferrentur ad legiones Senatusconsulto. Confitemur nunc leges Romanas esse restitutas, siquidem videmus arma cedere togæ Primorum. Tu ratibus trajicere mare Thuscum vexillis conjunctis, et replere Syrtes navibus, et Libyam legionibus. Sed ira tua coercita est prudentia; ne ille Gildo pave-

////////

Thuan. Mazar. Ambr. pr. Pat. Tholos. duo Moret. totidem Petav. Jun. pr. Lov. Armiger vel Armifer Pric. limite Vat. sec.—325 Hoc Med. tert. Hæc Vat. pr. et quint. Hæc quoque cum p. fas est non l. r. Oxon. sec. nec parva Mazar. pauca Pal. cum parva fas non est Ambr. pr.—326 abstulit Pal. Thuan. Med. pr. adficiit Exc. Læti m. pr. exstitit Vat. tert. Pric. Florent.—327 quem prisco Pal. sentiret Moret. pr. censeret Rott.—328 Neglectum Med. pr. tot jam per secula Pnt. Petav. sec. Exc. Læti et ed. Parm. per tot jam secula Leid. pr. et octodecim alii, Exc. Lucens. pr. Ald. et ed. Vicet.—330 fretis legionibus Jun. pr. felix vel fretis Oxon. sec. regionibus Lov.—331 Tessera Pal. Exc. Læti. Tessera omnes Vatt. Lov. Romuleæ leges rediere vet. Gyr. Exc. Luceus. sec. remeasse Moret. pr. item Gesn. et ed. Bipont.—332 patrum jussis Med. quart. jussu Vat. quint. Moret. pr.—333 Tu Renum Jun. pr. poteras Gesn. et ed. Bipont. cunctis omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Exc. Læti. cunctis vel junctis Reg. transcurrere Leid. pr.—334 Sirtim Pric.—335 ira ruens Vat. pr. Pal. Oisel. duo Med. Thuan. Mazar. Jun. pr. Oxon. sec. m. pr. Exc. Cod. Rhem. ruens vel minor Vat. tert. Pric. Heinsius ruens legebat. nec territus Farn. Pric. Rott. Pnt. Lov. Bonon. Ambr.

NOTÆ

330 *Decretoque togæ*] Decreto Senatorum, seu ordinis togati, seu Senatusconsulto.

331 *Tessera*] Tabella in qua contineretur mandatum Senatus.

333 *Junctis signis*] Conjunctis legionibus.

334 *Syrtes*] Geminas Libyæ Syrtis, vel potius loca Syrtibus vicina. Syrtis sunt loca periculosa, ἀπὸ τοῦ σῦρμα, a trahendo, quod velut naves trahere videantur; vel potius quod Syrtis sint loca, in quæ limum, arenam, et saxa fluctus trahunt.

Te duce, suspecto Martis graviore paratu,
 Aut in arenosos æstus zonamque rubentem
 Tenderet, aut Solis fugiens transiret in ortus :
 Missurusve sibi certæ solatia mortis,
 Oppida dirueret flammis. Res mira relatu; 340
 Ne timeare, times; et, quem vindicta manebat,
 Desperare vetas. Quantum fiducia nobis
 Profuit hostilis! Salvæ Carthaginis arces,
 Illæsis Tyrii gaudent cultoribus agri,
 Quos potuit vastare fuga: spe captus inani, 345
 Nec se surripuit pœnæ, nostrisque pepercit
 Demens: qui numero tantum, non robore, mensus
 Romanos, rapidis ibat ceu protinus omnes
 Calcaturus equis: et, quod jactare solebat,

factus, te ductore, et apparatu belli majore formidato, iret vel in loca plena calore et arenis, et zonam torridam, vel effugiens peteret Solem orientem; vel daturus ipse sibi quandam consolationem cladis indubitatæ vastaret urbes ignibus. Res admirabilis dictu, metuus ne ille te metuat nimis, et prohibes illum desperare, quem ultio certa expectabat. Quam confidentia hostium fuit utilis nobis! Urbs Carthago incolumis remansit: agri Carthaginensium, quos fugiendo potuit populari, fruuntur agricolis intactis: deceptus spe vana neque subtraxit se supplicio, et remisit res mox nostras futuras; stultus, qui spectans Romanos non ex virtute, sed ex numero, insolecebat seu statim protriturus omnes quis citatis, et oppressurus

//////////

pr. duo Petav. Exc. Læti — 336 *suscepto* Vat. sec. Pric. Rott. Exc. Læti, *suspecto* Vat. Livin. cum duodecim aliis, Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *suspecto* vel *suscepto* Vat. quint. *mortis* Leid. pr. m. sec. *periculo* Put. Pat. — 338 *aut solus* Med. quart. *fugiens solis* Pal. Thuan. Med. pr. *in arcus* Put. — 339 *Missurusne* Pal. *Missurusque* Vat. pr. item Vat. Livin. *Missurire* Thuan. *Missurisve* sc. *flammis* Med. pr. m. pr. *Missurusque* vel *Missurusve* Oxon. pr. In Ambr. pr. hic versus desideratur — 340 *Diruerent* Thuan. Ambr. pr. *digna* Moret. pr. — 341 *cues* Moret. pr. — 343 *Proficit* Moret. sec. *Contulit* Moret. pr. qui et *hostiles* exhibet. *Karthaginis arces* Vat. tert. *urbes* Med. tert. — 345 *captare fuga* Put. Pat. *inane* Reg. — 346 *Non se* Thuan. Mazar. *præripuit* Put. Pat. *nostraque* Med. tert. — 347 *nostro tantum* pro *numero* Thuan. — 348 *ibat rapidis* Moret. sec. — 349 *quod* Exc. Læti. *quæ* inc. Heins. *quæ* Cod. Voss. ed. Vicet. *per* Pric. *quos* Ambr. pr. Med. quart. *quæ* vel *quæ* Jun. pr.

NOTÆ

339 *Solatia*] Solatium enim est sua vastare, ne potiatur victor.

341 *Ne timeare, times*] Times, ne hostis nimium metuat virtutem tuam, sicque et cladi et supplicio se subtrahat.

342 *Fiducia*] Dum confidit se posse vincere, civitates Africæ conservat, quas alioquin vastasset.

344 *Tyrii*] Agri Carthaginensium, qui a Phœnicia profecti sunt, ubi urbs Tyrus.

Solibus effœtos mersurus pulvere Gallos. 350
 Sed didicit non Æthiopum geminata venenis
 Vulnera, non fusum crebris hastilibus imbrem,
 Non equitum Latiis nimbos obsistere pilis.
 Sternitur ignavus Nasamon: nec spicula supplex
 Jam torquet Garamas, repetunt deserta fugaces 355
 Autololes. Pavidus projecit missile Mazax.
 Cornipedem Maurus nequicquam hortatur anhelum.

arenis Gallos enervatos caloribus, id quod consueverat dictitare. Ast cognovit plagus Æthiopon duplicatus venenis non resistere posse telis Romanorum, neque nubes effusas jaculis frequentibus, neque multitudinem equitum posse resistere. Nasamones inertes profligantur: neque Garamantes humiles jam vibrant tela. Autololes fugitivi redeunt in solitudines suas. Mazaces timidi abijciunt sagittas suas. Mauri frustra excitant equos suos fatigatos. Tabraca funesta recepit in

*****

qui vel quod Var. LL. e marg. Parm.—350 effato i. e. sterili Lov. effatos Var. LL. e marg. Parm. infectos Put. Pat. effectos duo Leidd. Vat. quint. Pal. Farn. Pric. m. pr. duo Med. Thuan. Petav. sec. Voss. m. pr. duo Ambr. Var. LL. ed. Antv. effetos vel affectos Oxon. pr. effectos vel affectos Reg. mensurus Med. tert. visurus Ambr. pr. pulvere Exc. Læti. frigore ed. Vicet. —352 nec Vat. sec. Pal. Med. pr. Thuan. ignem Put. Pat.—353 Latiis nimbos Jun. pr. Leid. sec. Florent. duo Med. Thuan. Petav. sec. Moret. pr. Vat. Livin. Ald. nimbos Latiis tres Vatt. Farn. Pric. Oisel. nimbos equitum Latiis duo Vatt. Petav. pr.—354 ignarus Oxon. pr. non spicula Ambr. sec. Med. quart. inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm.—355 Intorquet Pal. Florent. Med. pr. Exc. Læti. Jam torquet duo Leidd. cum viginti duobus aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. et Var. LL. ed. Antv. Garamans Leid. pr. Oxon. sec. rapiunt Ambr. sec.—356 Autololes Oisel. Med. sec. Reg. Var. LL. e marg. Parm. Autololes Ambr. tert. Autolois Voss. Put. Tholos. duo Vatt. Oxon. pr. duo Leidd. Autoroles Moret. sec. Autoboles Pric. Mazar. Petav. et Ambr. sec. inc. Heins. Auctores Med. tert. Aut soboles Moret. pr. Autheoles Lov. Aut dolopes Med. quart. Autolopes duo Vatt. Florent. Thuan. Petav. pr. Audolopes Jun. pr. vet. Gyr. Farn. ed. Parm. Audoloses Var. LL. ed. Antv. Autoloës Petav. tert. Autolopes Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. Audolopes Pal. Med. pr. Andolope Oxon. sec. pavidum Ambr. sec. inc. Heins. projectat Med. sec. m. pr. inc. Heins. Ambr. sec. Exc. Læti. projectat quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. projecit vel projectat Vat. pr. Mazax quinque Vatt. Pal. Pric. duo Med. Reg. m. sec. Bonon. Tholos. Ambr. sec. Exc. Læti et Lucens. pr. Majax inc. Heins. Mazar Moret. pr. Med. tert. Mazas Florent. Med. quart. Mazar. Pat. Ambr. tert. Ald. ed. Parm. et Vicet. Marax Voss. Leid. sec. Ambr. pr. Matax Put. Vat. Livin. Jun. pr. Moret. sec. Matax vel Mazax Thuan. Matax et emendatum Matans Lov. m. sec.—357 Cornipedum Farn. nequaquam Put. nec quicquam Reg. nequiquam

NOTE

350 *Solibus effœtos*] Gildo dictabat Gallos caloris Africani impatientes fore, eos inassueto ardore solutos et languentes turmarum suarum pulvere a se esse opprimendos, submergendos.

351 *Geminata venenis*] Illa natio veneno infecta, cujus vulnera mortem duplicem inferunt, et ictu teli, et ictu veneni

354 *Nasamon*] Item *Garamas*, *Autololes*, *Mazaces*, et *Mauri*, sunt toti-

Prædonem lembo profugum, ventisque repulsum,

Suscepit merito fatalis Tabraca portu :

Expertum, quod nulla tuis elementa paterent 360

Hostibus, et lætæ passurum jurgia plebis,

Fracturumque reos humili sub iudice vultus.

Nil tribuat Fortuna tibi, sic prospera semper

Illa quidem. Sed non uni certamina pugnae

Credidimus, totis nec constitit alea castris 365

Nutatura semel. Si quid licuisset iniquis

Casibus, instabant aliæ post terga biremes :

portu digno latronem Gildonem fugientem navicula, et rejectum ventis: Gildonem agnoscentem, quod nulla elementa aperirentur hostibus tuis, et toleranturum convicia populi gaudentis, et capite damnato periturum sub iudice rili. Fortuna nihil arroget sibi; ita semper illa secunda sit. Et non commisimus prælia uni tantum conflictui, neque alea belli inclinatura semel habuit hic tota castra. Si quid permissum fuisset casui infesto, navis aliæ veniebant pone, dux major Stilicho

////////

Exc. Læti. *hortulus* Med. quart. *ornatur* Lov.—358 *nimbo* ed. Vicet. *refugum* Vat. sec. et Ambr. inc. Heins. *ventoque* Jun. pr. Oxon. sec. *fatali* Voss. Petav. tert.—360 *pararent* Vat. tert. m. pr.—361 *lætæ* Rott. Med. sec. *late* Mazar.—362 *Fracturumque* quatuor Vatt. Pal. Farn. Vat. Livin. *Perfractumque* duo Leidd. Vat. sec. Pric. inc. Heins. duo Med. totidem Petav. tres Ambr. Lov. Voss. Ald. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *Perfunctumque* Put. *Fracturumque* vel *Perfractumque* Reg. Petav. pr. *humilis* Pal. Med. pr. *vindice* Florent. *cultus* Pric.—363 *tribuit* Farn. Thuan. Petav. sec. Med. quart. Ambr. sec. Pat. Leid. sec. m. sec. *tribuat* vel *tribuit* Florent. *sic* Med. tert. Lov. ex conjectura. *it* Put. *sit* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Oisel. *fit* Vat. quint. Rott. Moret. pr.—364 *illa equidem* Moret. pr. Vat. quint. *certamine* Mazar.—365 *area* Mazar.—366 *Mutatura* Put. *Maturata* Pat. *Mutatura* vel *Maturata* Petav. tert. *sed quid licuisset* Exc. Læti. *lucisset* Var. LL. ed. Antv.—367 *Cassibus* Ambr. tert. *ultæ* Florent. Leid. pr. *bipennes* Jun. pr. m. pr.

NOTÆ

dem Africæ populi, cum Gildone devicti.

359 *Tabraca*] Urbs Libyæ, in qua Gildo condemnatus est, sed prius expositus est ludibrio conviciisque populi ejus ciade latantis, et cum per compita fæde traduentis. *Tabathram* Stephanus ex Polybio vocat *Τάβαθραν*.

362 *Fracturum vultus*] Gildo ad tribunal judicis humilis *fregit vultus*, id

est, condemnatus est, et velint ad scopulum impegit, in quo laceratus est.

365 *Alea*] Non hic stabant omnes nostræ cohortes, non huic belli aleæ omnia exposita sunt: immo si qua primo conflictu calamitas accidisset, venturus erat Stilicho, qui prælium vi majore renovasset.

366 *Si quid licuisset*] Si quid fortuna infesta sibi in nos permisisset.

Venturus dux major erat. Victoria nulla
 Clarior, aut hominum votis optatior unquam
 Contigit. An quisquam Tigranen, armaque Ponti, 370
 Vel Pyrrhum Antiochique fugam, vel vincla Jugurthæ
 Conferat, aut Persen, debellatumque Philippum?
 Hi propagandi ruerant pro limite regni:
 Hic stabat Romana salus: ibi tempora tutas
 Traxerunt dilata moras: hic vincere tarde 375

affuturus erat. Nulla victoria illustrior unquam erexit, vel optabilior desiderii hominum. An aliquis comparabit huic Tigranem, et bella Ponti, vel Pyrrhum, et fugam Antiochi, vel captivitatem Jugurthæ, vel Persen, et Philippum devictum? Hi duces nostri irruerant pro finibus dilatandis: in hoc bello salus Romana consistebat. Ibi dilatio temporis dabat moram securam, hic superare sero, fuit fere

////////

—368 *Vecturus* Farn.—369 *optantior* duo Med.—370 *aut quisquam* Rott. Med. sec. inc. Heins. Mazar. Ambr. pr. *haud quisquam* Leid. et Jun. pr. Med. quart. *antiquis* Med. tert. Voss. Pat. Var. LL. ed. Antv. *antiquisne* Put. Exc. Gevart. *quisquamne* Voss. m. sec. duo Medd. *antiquis* vel *quisquamne* Petav. sec. Heinsius tamen *huic quisquam* conjecerat. *Triganem* Exc. Lucens. pr. *armaque potentis* Leid. pr. *armare* Pal. Thuan. Med. pr.—372 *an Persæ* Jun. pr. *Persum* Pric. *Persen* Pal. Med. pr. Thuan.—373 *Hæc* Thuan. *Illa* Vat. pr. et tert. Pal. Rott. Oisel. duo Med. Petav. pr. *Ista* Petav. tert. m. sec. Var. LL. e marg. Parm. *Hi* vel *Illa* Florent. *propagandi* Vat. pr. m. sec. Exc. Læti. *propugnanda* Farn. *ruerant* Med. et Ambr. tert. Exc. Lucens. pr. *rexant* Med. quart. Mazar. Exc. Cod. Rhem. *fuertant* duo Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. Thuan. Petav. tert. m. pr. Exc. Gevart. ed. Parm. et Vicet. *ruerent* Pric. ambo Moret. Ald. Sched. Gud. *ruerant* vel *fuertant* Vat. pr. Voss. Oxon. pr. Florent. *fuertant* vel *ruerent* Reg. mundi Med. sec.—374 *Hoc* Moret. pr. *Hinc* Rott. Reg. in tempore Put. *hinc* Petav. sec. *tuto* quatuor Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *tutas* Ambr. sec. Var. LL. e marg. Parm.—375 *moras* inc. Heins. Exc. Lucens. pr. *mores* Tholos. *tutas* moras Exc.

NOTE

370 *Tigranen*] Armeniæ Regem, victum et a Lucullo et a Pompeio Magno.

Armaque Ponti] Bella tamdiu gesta a Mithridate Ponti Rege, quem tandem Pompeius Magnus superavit.

371 *Pyrrhum*] Regem Epirotarum, a Fabricio fugatum. Ille Pyrrhus periit ictu tegulæ a fœmina jactæ, cum Argos cepisset.

Antiochi] Plures hujus nominis fuerunt, sed hunc Scipio Asiaticus, fratre natu majore adjutus, majori regni parte spoliavit, et ultra Taurum mon-

tem summovit.

Vincla Jugurthæ] Hunc Numidarum Regem Marius duxit in triumpho.

372 *Persen*] Regem Macedoniæ, devictum ab Æmilio, et in triumpho ductum.

Philippum] Demetrii filium, Regem Macedoniæ, et a Levino Consule et a Quinto Flaminio victum.

374 *Stabat Romana salus*] Nam Gildo potuisset Romam fame conficere; et nisi Stilicho promptius vicisset, vel fame Roma victa fuisset.

Vinci pæne fuit. Discrimine Roma supremo
 Inter supplicium populi deforme pependit;
 Et tanto Libyam fructu majore recepit,
 Quam peperit, quanto graviolem amissa dolorem,
 Quam nec dum quæsitâ, movent. Quis Punica gesta, 380
 Quis vos, Scipiadæ, quis te jam, Regule, nosset?
 Quis lentum caneret Fabium, si jure perempto
 Insultaret atrox famula Carthagine Maurus?
 Hæc omnes veterum revocavit adorea lauros.
 Restituit Stilichon cunctos tibi, Roma, triumphos. 385

superari. Roma in angustiis hisce ultimis dubia remansit inter pœnam miserabilem populi, et resumpsit Libyam eo ampliore utilitate, quam sibi comparaverat illam, et quanto ea quæ perditâ sunt excitant afflictionem majorem, quam ea quæ nondum parta sunt. Equis cognosceret facta Carthaginensium, equis vos, o Scipiones, equis te, o Regule? Equis predicaret Fabium cunctatorem; si, legibus Romanorum extinctis, Mauri crudeles insultarent nobis Carthagine redacta in servitutem? Hæc palma renovarit omnes palmas antiquorum: at Roma, o Stilicho, refert acceptas tibi victorias omnes.

////////

Læti. *moræ* Med. tert. Voss. m. pr. Petav. sec. ed. Vicet. *tutæ moræ* duo Leidd. Vat. sec. Lov. Ambr. tert. Var. LL. ed. Antv. *hic vincere* Var. LL. ed. Antv. *hinc* Med. pr. Moret. sec. Tholos. *nunc* Ambr. tert. *hic vel hinc* Moret. pr.—376 *Vincere pena* Med. tert. Voss. m. pr. *nempe* Ambr. pr. *pena* Pat. *supino* Ambr. sec. *summo discriminè* Roma Moret. sec.—378 *tanto Libyam* Pat. *tantus* Pal. *tandem* Med. tert. *tantum* quatuor Vatt. *quantum* Pric. Oisel. *tantum vel quantum* Pric. *meliore* Rott.—379 *Qua peperit* Med. sec. *Qui inc.* Heins. *quanto* Pat. *quantum omnes* Vatt. Farn. Pric. Rott.—380 *nondum* Med. pr. Thuan. Moret. pr. Ambr. tert. *movent* Med. sec. *monet* Mazar. *gesta* quatuor Vatt. Pal. Oisel. *facta* Vat. sec.—381 *Quis te* Pal. Med. pr. Thuan. *quis jam te* Inn. pr. Oxon. sec. *vos jam* Med. quart. Petav. sec.—382 *caneret Fabium lentum* Pric. *Marium* Pat. *reperito* Med. tert.—383 *Karthagine* Vat. tert.—384 *Hic* Var. LL. ed. Antv. m. sec. *Hos* Vat. sec. *veteres* Mazar. *adorea laurum* Var. LL. ed. Antv. m. pr. *ad horrea* quatuor Vatt. Pal. *adorea vel ad horrea* Vat. pr. *laurus* Pric. m. sec. Med. tert. duo Ambr. *lauros* Leid. pr. cum quatuordecim aliis, Exc. Schotti et Lucens. sec.—385 *cunctos Stilico* Pric. *trophæos* Lov.

NOTÆ

377 *Pependit*] Roma dubia hæsit inter supplicium, id est, parum abfuit, quin populus supplicio miserabili, hoc est, fame periret.

381 *Scipiadæ*] Duo Scipiones Afri-

canus major, et Africanus minor; sed et fuere alii Scipiones illustres, Scipio Nasica, Scipio Asiaticus, &c.

Regule] De hoc alibi.

XXII.

CL. CLAUDIANI

IN PRIMUM CONSULATUM

FL. STILICHONIS

V. C.

LIBER II.

ARGUMENTUM.

LAUDAT virtutes Stilichonis in pace, clementiam, fidem, justitiam, et alias, quæ nec patiuntur avaritiam, nec ambitionem, nec alia vitia. Stilicho fovet virtutem et Musas, non luxuriosus, sed liberalis; non superbus, sed affabilis, doctus, facetus, amore et statu dignus, et hominum Deorumque favore. Hinc omnes provinciæ volunt illum creare Consulem, Hispania scilicet, Gallia, Britannia, Africa, Roma ipsa, quæ ob illum id petit, et obtinet. Gaudent Proceres Orbis, Superi: Sol ipse eligit pro Consulatu Stilichonis annum aureum.

HACTENUS armatæ laudes: nunc qualibus orbem

Hactenus gloria bellica Stilichonis celebrata est a nobis. Nunc Camæna

////////

In Vat. pr. erat, *Incipit liber scds de Laude Stiliconis*. Rott. et Exc. Lucens. sec. de *Consulatu Stiliconis* inscribunt. Petav. pr. exhibet, *Secundus Liber de Laudibus Stiliconis ad promotionem* (n. sec. electionem) *Consulatus*.—1 *armorum*

NOTÆ

1 *Armatæ laudes*] Hæ sunt quas sibi comparat vir armatus.

Moribus, et quanto frænēt metuendus amore,
 Quo tandem flexus trabeas auctore rogantes
 Induerit, fastisque suum concesserit annum,
 Mitior incipiat fidibus jam Musa remissis.

5

Principio magni custos Clementia mundi,
 Quæ Jovis incoluit zonam, quæ temperat æthram
 Frigoris et flammæ mediam, quæ maxima natu

nostra placidior aggrediatur jam canere cithura mitigata, quali virtute, et quali verendus studio moderetur habenas Mundi, quo tandem impulsus suasore ornaverit se recte Consulari supplicante, et indulerit regimen anni sui fastis. Ac primo quidem Clementia conservatrix Mundi immensi; quæ habitat regionem Jovis, quæ moderatur atherem mixtum calore et frigore, quæ est antiquissima origine inter

//////////

Reg. qualibet Reg. quam libet Jun. pr. m. pr. urbem Vat. tert. Pric. Oisel. Med. pr. et Vat. pr. m. pr. orbem Leid. sec. cum viginti duobus scriptis, Exc. Schott. Lucens. pr. ed. Vicet. et Parm. urbem vel orbem Mazar.—2 serret Med. quart.—3 actore Rott. Florent. Leid. sec. Var. LL. e marg. Parm. auctore Leid. pr. Oxon. pr. Moret. sec. Vat. Livin. duo Med. inc. Heins. Put. Reg. Mazar. tres Ambr. ed. Parm. rogantes Oxon. pr. duo Leidd. vocandus m. pr. et rogantes m. sec. Jun. pr. rogantes vel regentes Oxon. sec.—4 festisque Tholos. factisque Leid. pr. m. pr. concesserat Ambr. pr. Mazar. consenserit Leid. pr. m. pr.—5 incipiet Tholos. et manus docta in ora ed. Vicet. incipiat omnes Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. incipia sidibus Pric. m. pr. incipias malit Heins. Diva Med. tert.—6 Principium Tholos. mundi c. Cl. magni Med. tert. Put.—7 incoluit, zona Leid. sec. Voss. incaluit Tholos. involvit Exc. Schott. ex conjectura. temperat Jun. pr. duo Oxon. duo Leid. temperet Med. tert. Thuan. æthru Med. quart. Petav. sec. Tholos.—8 mediam Vat. quart. duo Petav. Vat.

NOTÆ

Orbem frænēt] Regat Orbem moribus, seu virtutibus suis moderetur habenas Orbis. Supra diximus Stilichonem administrasse aliquamdiu ntrumque Imperium Orientis et Occidentis.

2 Moribus] Virtutes omnes pacis intellige.

Metuendus amore] Populis, metu simul et amore eum verentibus.

3 Rogantes] Quasi trabea seu vestis Consularis tantum virum ambierit, et Stilicho velut invitus Consulatum subierit, ut jam diximus.

4 Annum] Stilicho concesserit fastis, ut annus unus nomine suo insigniretur.

5 Mitior....remissis] Musa placidior

canat lyra remissa; res enim bellicæ intento et terribili tubæ sono canuntur.

6 Custos Clementia] Hujus enim beneficio stat Mundus, siquidem hæc efficit, ne res ardore, frigore, violentia pessumdentur.

7 Jovis zonam] Clementia dicitur habitare zonam seu regionem Jovis, quia Jupiter, seu Æther, est suprema pars aëris, quæ ceteras servare et custodire dicitur, et qua cum nihil sit tranquillius, ideo Jovis sidus a Poëtis attribuitur Clementiæ. Zona autem dicitur, quasi cingulum: ζώνω, cingo.

8 Frigoris et flammæ] Id est, ætheream mira tranquillitate et temperie

Cœlicolum : nam prima Chaos Clementia solvit,
 Congeriem miserata rudem, vultuque sereno 10
 Discussis tenebris in lucem sæcula fudit.
 Hæc Dea pro templis et thure calentibus aris
 Te fruitur, posnitque suas hoc pectore sedes.
 Hæc docet, ut pœnis hominum vel sanguine pasci
 Tarpe ferumque putes : ut ferrum Marte cruentum, 15
 Siccum pace premas : ut non infensus alendis
 Materiem præstes odiis : ut sontibus ultro
 Ignovisse velis : deponas ocyus iram,

Cœlites. Etenim Clementia prior commota mole indigesta removit confusionem rerum, et umbris dissipatis, facie micanti sparsit lumen in tempora. Hæc dica potitur te, velut delubro et altaribus raporatis thure, et fixit domicilium in hoc animo tuo. Hæc edocet te, ut existimes inhonestum esse et ferinum delectari supplicis et cruore hominum: ut geras ense sanguinolentum in bello, sed siccum in pace: ut non infestus des occasionem odiis forendis: ut sponte velis parere nocenti-

////////

Livin. *mediæ* Petav. sec. *media* Rott. *medio* duo Leidd. et maxima Codd. pars, Exc. Schott. Gevart. Vat. pr. a m. pr. ed. Ald. et Var. LL. e marg. Parm. *proxima* Farn. *natu* Ambr. tert. *nota* Voss. Exc. Gevart. *nutu* Moret. pr. Put. Bonon. Pat. duo Ambr. *nato* Thuan.—9 *jam prima* Oxon. pr. *solvis* Florent.—10 *temerata* Voss. m. pr. *miserata* vel *partita* Reg. duo Oxon.—11 *Discussit tenebras* Leid. pr. Med. sec. Vat. tert. Pric. Oisel. Florent. Put. Reg. Mazar. Ambr. pr. Bonou. Pat. Jun. et Oxon. pr. Exc. Cod. Rhem. *Discussis tenebris* vel *Discussit tenebras* Vat. pr. *prodit* Petav. tert.—12 *jure* Petav. sec. *fumantibus* Farn.—13 *in pectore* Voss. m. sec. *hæc pectore* Med. quart. *tempore* Pric. Reg. Oxon. pr. *tempore* vel *pectore* Vat. pr. m. pr. Oxon. sec.—14 *et pœnis* Med. tert. *in pœnis* Mazar. *pœnas* Exc. Gevart. *peras* Voss. m. sec. *homines* Med. quart.—15 *non ferrum* Vat. quint. *in Marte* Ambr. pr. Moret. sec.—16 *sed cum* Ambr. tert. *Siccum* Vat. quart. Pal. Pric. inc. Heins. Mazar. duo Med. totidem Petav. Ambr. sec. Moret. sec. Exc. Schott. Var. LL. e marg. Parm. *Sic cum* Vat. pr. Farn. *Sacra* Moret. pr. *Siccum* vel *Sacra* Jun. pr. *in pace* duo Vat. Moret. sec. *Marte* Med. tert. *ferat tres* Vatt. Pric. Oisel. Reg. Mazar. Petav. et Oxon. pr. Exc. Cod. Rhem. *feras* vel *premas* Vat. pr. Florent. *offensus* Lov. *incensus* Var. LL. ed. Antv. *infensus* vel *infestus* Vat. pr.—17 *Materiam* Farn. duo Med. *Materiem* duo Leidd. et viginti alii, Exc. Gevart. Lucens. pr. et Ald. *præbes* Reg. *ultor* Leid. sec. Voss. Lov. ambo Moret. duo Petav. tres Vat. et Ambr. totidem, Tholos. Var. LL.

NOTÆ

præditum.

Maxima natu] Poëtæ ex elementorum temperie suos Deos ortos esse dicebant, ideoque Clementia natu maxima est, nam sine ea nulla generatio. Ergo statim atque in Mundo res extiterunt, statim extitit Clementia, sine qua res esse non possunt.

9 *Chaos*] Rudem et indigestam rerum molem et confusionem.

12 *Dea*] Velut ex Astris translata in pectus Stilichonis. Ex veteribus non alia sedes Deo dignior, quam animus hominis probi: effatum Christianis dignum.

17 *Ultro ignovisse*] Etiam non

Quam moveas: precibus nunquam implacabilis obstes :
 Obvia prosternas, prostrataque more leonum 20
 Despicias; alacres ardent qui frangere tauros,
 Transiliunt prædas humiles. Hac ipse magistra
 Das veniam victis: hac exorante calores
 Horrificos, et quæ nunquam nocitura timentur
 Jurgia, contentus solo terrore, coërces; 25
 Ætherii patris exemplo, qui cuncta sonoro
 Concutiens tonitru, Cyclopus spicula defert

bus: mitiges citius iracundiam, quam excites: nunquam noceas, quasi sis inexorabilis precibus: deficias resistentia, sed instar leonum contemptas dejecta. Illi qui flagrant sternere tauros feroces, pratermittunt prædas leves. Hac Clementia docente, tu ipse concedis veniam superatis: hac rogante contentus solo timore, reprimis tumultus terribiles, et rixas, quæ formidantur, etsi nunquam nocituræ esse videntur; imitatus patrem cælestem, qui percellens omnia fulmine reboante, jucu-

*****

ed. Antv. ultro vel ultor Farn. Vat. quint. Reg. duo Oxon.—19 *obstes* Vat. Livin. Exc. Læti. *instes* Petav. tert. *hostes* Farn. *hostis* Moret. pr. *adstes* Med. quart. *abstes* vet. Gyr. *astes* duo Leidd. cum decem aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *astes* vel *obstes* Voss. Oxon. sec.—20 *Parcere substractis ceu nobilis ira leonis* Florent.—21 *audent* Med. sec. Put. Pat. *gaudent* Jun. pr. *gaudent* vel *audent* vel *ardent* Oxon. sec. *qui tres* Med. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. *cum sternere* Exc. Læti. *cum frangere* Pal. vet. Gyr. *confringere* Thuan. *qui frangere* Voss. cum viginti aliis et Exc. Gevart. *qui frangere* vel *cum frangere* vel *confringere* Oxon. sec. *cervos* Pric. *carnes* Oxon. sec. m. pr.—22 *Transibunt* Florent. m. pr. *Contemnunt* Med. sec. *humiles prædas* duo Vatt. Pric. Petav. pr. Med. sec. *ista* Petav. sec. *iste* Vat. pr. a m. pr. Leid. sec. m. pr. et viginti Codd. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *teste* conjiciebat Heins.—23 *Da* Rott. Vat. pr. m. pr. *Dat* Vat. sec. Farn. duo Med. Put. Bonon. Tholos. Lov. Oxon. sec. Moret. sec. tres Ambr. Exc. Gevart. *Das* Exc. Læti. *Dat* vel *Da* Reg. Oxon. pr. *vinctis* Med. sec. *cunctis* inc. Heins. *exorare* Vat. pr. m. pr. Reg. *exorante* Pal. Pric. Oisel. duo Med. inc. Heins. Jun. pr. Ambr. sec. duo Oxon. *exhortante* Vat. sec. et pr. m. sec. Oisel.—24 *Terrificos* Var. LL. ed. Antv. *Horrificos* vel *Terrificos* Oxon. sec.—25 *contemptus* Moret. pr. Med. sec. Mazar. *coërcet* Med. tert. *coërcet* Vat. sec. Farn. Med. quart. inc. Heins. Put. Petav. sec. Bonon. Pat. Tholos. tres Ambr. ed. Parm. *cohercet* Voss. m. pr. Lov. Moret. sec.—26 *sereno* Leid. pr.—27 *sonitu* Vat. quart. *sonitu* vel *tonitru* Moret. pr. *differt* Vat. quint. Farn. Rott. Pric. Med. sec. Var. LL.

NOTÆ

rogatus: ita ut cum possis punire,
 quæras causas ignoscendi.

19 *Implacabilis*] Seneca: 'Non
 decet regem sæva nec inexorabilis
 ira.'

20 *Prostrataque despicias*] Vir-

gilius: 'Parcere subjectis et debel-
 lare superbos.' Est et tritum illud:
 'Corpora magnanimo satis est pro-
 strasse Leoni.'

27 *Cyclopus spicula*] Fulmina a
 Cyclopius fabricata.

In scopulos et monstra maris, nostrique cruoris
 Parcus, in Ætæis exercet fulmina sylvis.
 Huic Divæ germana Fides, eademque sorori 30
 Corde tuo delubra tenens, sese omnibus actis
 Inserit. Hæc nullo docuit livescere fūco;
 Nunquam falsa loqui, nunquam promissa morari,
 Invisos odisse palam; non virus in alto
 Condere, non lætam speciem præmittere fraudi: 35
 Sed certum mentique parem componere vultum.

latur tela Cyclopium in rupes et portenta maris, et parcus sanguini nostro, expeditur tonitrua sua in sylvis Ætæis. Fides est soror huic Deæ Clementiæ, et occupans eadem templa cum sorore in mente tua, miscet se omnibus actionibus tuis. Hæc docuit te nulla decolorari simulatione, nunquam dicere falsum, nunquam differre pollicita; insectari aperte inimicos; non occultare venenum in pectore profundo, non tegere dolum specie hilari, sed ostendere faciem sinceram et similem menti: pro-

////////

e marg. Parm. *deffert* Put. *defert* Vat. sec. Pal. Med. pr. Voss. m. pr. Oxon. sec. Ambr. tert. Thuan. Petav. pr. ed. Parm. et Vicet. Exc. Gevart. *defert* vel *differt* Vat. quart. *montesque maris* Moret. sec.—28 *merique cruoris* Thuan. —29 *Parcus et Jun.* pr. *Ætæis* vel *Æthnæis* Pric. Florent. *atheriis*, vel *Æthæis* vel *Athnæis* Vat. tert. *Spicula* Ambr. pr. *flumina* Florent. Med. pr. m. pr.—30 *Hinc tres* Med. ed. Vicet. Exc. Cod. Rhem. *Huic* vel *Hinc* Var. LL. e marg. Parm. *sorori* Vat. tert. Pric. Oisel. Florent. m. pr. Med. tert. Reg. Lov. m. sec. Exc. Cod. Rhem. *sororis* Leid. sec. et octo alii. *sorori* vel *sororis* Oxon. pr.—31 *tenet* Exc. Lucens. sec.—32 *Insuit* Jun. pr. m. pr. *Infert* Moret. pr. *Ingerit* legebat Heins. *docuit nullo* Florent. Med. pr. Reg. Thuan. Mazar. Jun. pr. duo Oxon. *livescere* Vat. pr. Pal. Pric. Oisel. *lucescere* Vat. quart. *succo* Farn. Rott. Med. tert. et quart. Put. Ambr. pr. Petav. sec. *fusco* Med. sec. Petav. tert. Tholos. *ferro* Ambr. sec. m. pr. *fato* Moret. sec. *fuo* vel *futo* Lov.—35 *altam* Ambr. sec. Voss. et Lov. m. pr. Leid. sec. m. pr. Var. LL. ed. Autv. *aliam* conjiciebat Heins. *prætendere* Farn. vet. Gyr. ed. Parm. et Vicet. *promittere* Jun. pr. duo Med. Tholos. Ambr. tert. Vat. Livin. *committere* Rott. inc. Heins. *præmittere* duo Leidd. et alii magno numero, Exc. Schott. Gevart. Lucens. sec. Ald. Var. LL. e marg. Parm. item ed.

NOTÆ

29 *Ætæis*] Æta mons est Thessaliæ in Græcia: ponitur pro quovis monte.

32 *Livescere*] Fides enim dicitur cana, et vestes ejus albæ esse finguntur: at si accedit simulationis fucus, tunc, vitiato nativo candore, livescit.

34 *Odisse palam*] Ut solebant veteres, amicitiiis publice renuntiatis. Sic Germanicus per 'Epistolas re-

nuntiavit amicitiam Pisoni.' Tacitus.

Virus] Fraudem aliquam perniciosam, pestiferam.

35 *Speciem*] Non tegere dolum aliquem specie læta blandientis amici.

36 *Certum vultum*] Quo viso, de ipsa mente certus et securus esse possis.

Occulto sævire vetat, prodesse remittit.
 Hæc et amicitias longo plus tempore firmat,
 Mansuroque adamante ligat; nec mobile mutat
 Ingenium; parvæ strepitu nec vincula noxæ 40
 Dissolvi patitur, nec fastidire priorem
 Allicitur veniente novo: benefacta tenere,
 Respuere offensas facilis, pariterque minoris
 Officii magnique memor, superare laborat:
 Utque hostes armis, meritis sic vincit amicos. 45
 Hæc fovet absentes; hæc longe sola remotis

hibet nocere clam, permittit adjuvare clam. Hæc etiam Fides confirmat amicitias magis ac magis serie temporis, et connectit catena velut ex adamante duraturo: neque permittit mutari indolem lerem, neque sinit nexum amicitiae resolvi rumore erroris leviusculi; neque titillatur contemnere primum amicum, veniente novo. Fides hæc pronta est conservare beneficia, rejicere culpas, et recordata æqualiter officiorum et majorum et minorum, tentat vincere: et ut superat hostes armis, sic et superat amicos beneficiis. Hæc fides protegit absentes: hæc una providet sum-

*****

Antv.—37 *servire* Med. sec. Put. Petav. sec. Oxon. pr. ed. Parm. *sermone* Voss. m. pr. Leid. sec. m. pr. *sævire* vel *servire* Reg. *negat* inc. Heins.—38 *post longo* Moret. sec. *post* vel *plus* Vat. pr. Petav. tert. duo Oxon. *servat* Farn. *format* Moret. sec.—39 *non* Pric. *nobile* Med. quart. Moret. sec. inc. Heins.—40 *parvæ* tres Medd. Put. Thuan. Mazar. Pat. Bonon. Tholos. tres Petav. totidem Ambr. Voss. Lov. Moret. sec. Vat. Livin. Exc. Gevart. et Lucens. pr. Raphael. Barth. *parro* Florent. m. pr. Oxon. pr. Med. quart. inc. Heins. edd. Vicet. Junt. Ald. Isingr. *vincula* Put. cum glossa *i. e. amoris*.—41 *Dissolvens* Thuan. *ne* Farn. *minorem* Moret. pr.—42 *Allicitur* Pric. Petav. pr. m. sec. Bonon. Moret. sec. Ald. *Illicitur* Vat. tert. Oisel. Med. sec. Put. Reg. Petav. sec. duo Ambr. Var. LL. e marg. Parm. Exc. Lucens. sec. *Alli-*
citus Moret. pr. *Allicitum* Pal. Rott. Med. pr. Thuan. Mazar. Jun. pr. Petav. tert. *Illicitum* vet. Gyr. Vat. sec. Med. tert. *Illicite* Farn. Med. tert. Tholos. Ambr. tert. Leid. sec. Oxon. sec. Exc. Gevart. *Illicite* Voss. *Allectum* Vat. quint. Petav. pr. m. pr. *Illectum* Vat. quart. Pat. *Illicitur* vel *Allicitum* Vat. pr. *Illicitur* vel *Illicitum* inc. Heins. *Illicite* et emendatum *Allicitum* Lov. *Illicite* vel *Allectum* Exc. Schott.—43 *facilis* Med. tert. Exc. Lucens. pr. *faciles* Leid. pr. cum quatuordecim aliis et Exc. Gevart. quæ post *minoris*. *τῶν σιγῶν* habent.—44 *laboras* Pal. Med. pr. Thuan.—45 *armis* *hostes* Ald. *hostis* Bonon. Pat. Tholos. duo Ambr. *vinct* Mazar. *vincis* Vat. sec.

NOTÆ

37 *Occulto*] Fides permittit clam prodesse hominibus, at sævire et explere tecta et occulta odia non permittit.

39 *Adamante*] Fides amicos ligat, velut nexu quodam adamantino, 'neque mutat ingenium mobile,' non

admittit ullam levitatem.

42 *Benefacta tenere*] Conservare memoriam beneficii aliorum.

43 *Respuere*] Negligere offensas seu leves injurias sibi illatas.

46 *Fovet absentes*] Animo calumniis et delationibus impervio.

Consulit; hæc nullis avidam rumoribus aurem
Pandit, ut ignarum nunquam læsura clientem
Insidiosa tuos alienent murmura sensus.

Nec vivis annexus amor meminisse sepultos 50

Desinit: in prolem transcurrit gratia patrum.

Hac tu Theodosium, tenuit dum sceptras, colebas:

Hac etiam post fata colis: nec pignora curas

Plus tua, quam natos, dederat quos ille monendos

Tutandosque tibi. Justos nimiumque fideles 55

Fama putat, qui, cum possent commissa negare,

Maluerint nullo violati reddere quæstu.

At Stilichon non divitias, aurique relictum

motis procul: hac non aperit aurem attentam ullis sermonibus, adeo ut delationes fraudulentæ nunquam avertant animum tuum offensuræ clientem inscium. Neque amicitia tua, adhærens tantum viventibus, cessat recordari mortuorum: amicitia tua in parentes, transit in filios. Hac veneraberis Theodosium, dum moderatus est imperium: hac etiam veneraris eum post mortem: neque magis sollicitus es pro liberis tuis, quam pro filiis quos ille Theodosius commiserat tibi instituendos et tuendos. Fama censet eos æquos et nimis fidos, qui cum valerent inficiari res creditas sibi, maluerint restituere eas nullo corrupti lucro. Sed Stilicho conservat parvis pueris

//////////

Pal. Med. pr. Thuan.—47 *aulam* Moret. sec.—48 *et ignarum* Farn. Ambr. pr. ut Voss. et viginti quatuor Codd. Exc. Schott. Gevart. Læti et Lucens. pr. Ald. et Var. LL. e marg. Parm. *ignarum* ed. Vicet.—49 *Invidiosa* Lov. tuis Voss. m. pr. *murmure* Oxon. sec.—50 *Nec rivis* duo Leidd. et plurimi scripti, Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. Var. LL. ed. Antv. *cuiris* Oisel. *innexus* Pric. Med. sec. *amplexus* Put. *anixus* vel *obnexus* Florent.—51 *Desinit* vel *Desinat* Reg. Oxon. pr. *proles* Moret. sec. *discurrit* Moret. pr. *gloria* Leid. sec. Pal. Med. pr. Exc. Gevart. *patrum* vel *fratrum* Oxon. sec.—52 *Theodosium* Jun. pr. duo Oxon. duo Leidd. *tremuit* Tholos. *cepta* colebat Farn. *tenebat* Rott. *tenebas* Med. sec.—53 *Hunc* Tholos. Oxon. sec. *Hæc* inc. Heins. *Hanc etiam plus fata* Farn. *post facta* Var. LL. e marg. Parm. *non pignora* Petav. tert.—54 *ipse* Vat. sec. Reg. *morandos* Reg. m. sec. Tholos. duo Ambr. *forendos* Med. tert.—55 *fidelis* Vat. pr.—56 *se possent* Lov. *possunt* Pal. Med. sec. *possint* Leid. pr. Oxon. pr. et sec. m. pr. Jun. pr. duo Vatt. Pric. Oisel. Exc. Læti. *possent* duo Med. inc. Heins. Put. Thuan. Bonon. Pat. Tholos. tres Petav. totidem Ambr. Exc. Lucens. pr.—57 *Maluerunt* Farn. Rott. item Gesn. et ed. Bipont. *violatum* Vat. quint. m. pr. *curru* Rott. *quæstum* Pal. *quæstus* Reg.—58 *At* duo Vatt. Farn.—59 *geminas aras* Pal. Med. pr. Thuan.

NOTÆ

47 *Consulit*] Providet, cavet, ne remotis noceatur. ‘ Nam quis innocens erit, si accusare sufficiet? Ammianus.

48 *Læsura*] Stilicho respuit delationes assentatorum, ne lædam clientem ignarum, inauditum.

Pondus, sed geminos axes, tantumque reservat
 Depositum teneris, quantum Sol igneus ambit. 60
 Quid non intrepidus credas, cui regia tuto
 Creditur? Hoc clypeo munitus Honorius altum
 Non genuit patrem; vitæque et lucis in ipso
 Limine, contemptus nunquam dat jura subactis
 Gentibus, et secum sentit crevisse triumphos. 65
 Quem tu sic placida formas, sic mente severa,
 Ut neque desidiæ tradas, dum pronus ad omne,
 Quod libet, obsequeris; nec contra nixus ovantem
 Confringas animum; secretus consona regno

non opes, non pondus auri relictum, sed imperium duplex Orientis et Occidentis, et depositum tantum, quantum Sol flammifer circuit. Quid non securus committas illi, cui aula secure committitur? Honorius corroboratus hoc scuto potuit non desiderare patrem angustum; et in ipso aditu vitæ et luminis, nunquam spretus, imponit leges populis victis, et experitur victorias secum crevisse. Quem Honorium tu, o Stilicho, ita instituis, ita animo rigido, ut neque dedas eum inertiae, dum facilis obediens ad omnia, quæ placent ipsi, neque contra resistens dejicias indolentem ejus exultantem: ut secreto edoceas illum relictum adolescentem, ea quæ utilia sunt Imperio, ea quæ

—60 *Depositum.* cum τελεία σιγῇ Mazar. Moret. sec. terris duo Leidd. et plurimi scripti, Exc. Gevart. et Lucens. sec. teneris vel terris Vat. tert. Pric. Florent. Petav. tert.—61 *credas tibi* Vat. tert. *curas cum* Pal. Med. pr. *gratia* Thuan.—63 *Nec* Thuan. *genuit præstem* Voss. m. pr. *prestem* Leid. sec. m. pr.—64 *Limine* Ambr. pr. *Lumine* Pal. Put. duo Med. *Lumine* vel *Limine* Med. pr. Reg. Oxon. pr. *contentus* Farn. duo Vatt. duo Med. Exc. Læti. *contemptis* Pat. *contemptus* Florent. duo Med. inc. Heins. Mazar. Bonon. Tholos. Lov. Moret. pr. Petav. sec. tres Ambr. Exc. Schott. et Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. *dat numquam* Jun. pr.—65 *sensit secum* Reg. Oxon. pr. *sensit* duo Leidd. et maxima Codd. pars, Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. ed. Vicet.—66 *tu* Florent. quatuor Med. Bonon. Pat. tres Ambr. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *tunc* Med. quart. *forma* Petav. sec. *firmas* Ambr. pr. *quieta* Vat. quint. m. pr. *severa* Florent. duo Med. *serena* duo Leidd. Pal. Farn. Pric. duo Med. inc. Heins. vet. Gyr. Voss. Lov. m. pr. Petav. sec. Put. Pat. Ambr. sec. Exc. Gevart. et Lucens. sec. *severa* vel *serena* Vat. sec. Reg. Oxon. sec.—67 *credas* Vat. sec. m. pr. *cum* Tholos. *tempus* Petav. sec. *mitis* Put. *omen* Reg. Oxon. pr. *omnem* Leid. sec. m. pr. Pat. Med. tert. *omen* vel *omne* Petav. pr.—68 *Quidlibet* Moret. sec. *Quod placet* Ambr. sec. *ne contra* Vat. pr. et sec. m. pr. Florent. Med. pr. *neque* Farn. *nixus* Petav. tert.—69 *Constringas* Lov. *stringas an virum* Farn. *ceu cernas* Petav. tert. *secernis*

NOTÆ

63 *Non genuit*] Non quod Honorius non defleverit patrem Theodosium, sed quod potuerit enim non desiderare, quem in Stilichone sibi superstitem habere videbatur.

64 *Limine*] In ipsa infantia regit

populos, et a nemine tenera ejus ætas contemnitur, tutore Stilichone.

67 *Desidiæ tradas*] Ita obedis, ut non ideo fiat iners; ita resistis, ut animus adolescentis ovans, exultans, alacri lætaque indole se exerens,

Ceu juvenem doceas, moles quid publica poscat; 70
 Ceu sanctum venerere senem, patriisque gubernes
 Imperium monitis; dominum submissus adores,
 Obsequiis moderere ducem, pietate parentem.
 Hinc fuit, ut primos in conjugē disceret ignes:
 Ordiri que virum, non luxuriante juvena, 75
 Sed cum lege tori, casto cum fœdere, vellet.
 Principe tu felix genero: felicior ille
 Te socero. Fratrem levior nec cura tuctur,

Resp. postulat; et colas eundem velut senem venerandum; et regas Imperium admonitionibus paternis, et humilis colas velut Imperatorem; officio agas ductorem, patrem pietate; inde factum est, ut disceret primos amores in marito, et vellet incipere munus virile non adolescentia lasciviente, sed cum legibus conjugii, et cum fœdere pudico. Tu fortunatus es Imperatore genero, sed ille est fortunatior te socero.

//////////

Vat. sec. duo Med. Moret. sec. Exc. Gevart. *sectus* Var. LL. ed. Antv. *secreto* Vat. pr. et quart. Pric. Med. sec. Reg. Thuan. Bonon. Tholos. Moret. pr. duo Ambr. *secretus* Leid. pr. cum quindecim aliis, Exc. Cod. Rhem. et Lucens. pr. Ald. ed. Parm. et Vicet. *secreto* vel *secretus* Vat. tert. *secernis* et m. sec. *secertus* Voss. incertum an ex glossa, nam *secernis* erat deletum.—70 *Seu* Med. et Petav. tert. *Seu* vel *Ceu* vel *Cum* Reg. Oxon. pr. *doceat* Vat. quint. *quod* Med. sec. m. pr. *poscat* Vat. pr. m. pr. Pric. *poscit* Vat. pr. m. sec. Farn. Oisel. Reg. Florent. m. pr. Med. sec. m. pr. *possit* Pal. Med. pr. *sentit* Vat. tert. m. pr.—71 *Seu* Vat. quart. Petav. tert. *Cum* Reg. Oxon. pr. deest hic versus in Med. tert. *venerare* duo Vatt. Pal. Tholos. *reverere* Voss. Ambr. pr. *patriisque* Reg. Petav. tert. *patriisque* Lov. Jun. pr. duo Leidd. *propriisque* Florent. m. pr. *gubernas* Vat. pr. Farn. Tholos.—72 *montes* pro *monitis* Voss. m. pr. *domitum* Vat. quart. *dominum* vel *domitum* Florent. *subnixus* Leid. sec. tres Vatt. Rott. tres Med. duo Petav. Lov. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *submissus* vel *subnixus* Jun. pr.—73 *Obsequio* Farn. Lov. ed. Vicet. *Obsequium* Petav. sec. *Obsequiis* Leid. pr. cum septemdecim aliis et Exc. Lucens. pr. *venerare* Jun. pr. *moderare* Leid. pr. et multi alii. *parentes* Reg.—74 *Hic* Reg. *Sic* Vat. pr. Pric. duo Med. Tholos. Petav. sec. Ambr. tert. *cum conjugē* Med. pr. *ut conjugē* Rott. *ignis* Tholos.—76 *chori* Med. tert. *tum* Farn. *velles* Med. quart.—77 *genero felix* duo Vatt. Petav. pr. Ambr. sec.—78 *non* Moret. pr.

NOTÆ

non frangatur ac dejiciatur, ut dejici solent servilia ingenia nimio timore constricta atque impedita.

71 *Sanctum senem*] Alii ad Theodosium alludi putant, alii ad sanctum Ambrosinum, quem Stilicho ut patrem colebat, et cuius consiliis utebatur in regendo Honorio, et quo mortuo dixisse fertur, tanto viro recedente de corpore, interitum Ita-

liæ imminere: id quod accidit.

73 *Obsequiis*] Obsequiis et officiis geras te ut ducem: studio et pietate ut parentem.

74 *Primos ignes*] Per Stilichonem factum est, ut Honorius primos amores disceret, non libidinibus vagis, ut solent juvenes, sed cum lege tori, seu legitimo conjugio.

Arcadium: nec, si quid iners atque impia turba,
 Prætendens proprio nomen regale furori, 80
 Audeat, ascribis juveni. Discordia quippe
 Cum fremeret, nunquam Stilichon sic canduit ira,
 Sæpe lacessitus probris, gladiisque petitus,
 Ut bello furias ultum, quas pertulit, iret
 Illicito, causamque daret civilibus armis. 85
 Hujus fulta fide, mediis dissensibus aulæ,
 Intemeratorum stabat reverentia fratrum.

ro. Neque cura tua minor tutatur fratrem ejus Arcadium, neque attribuis hinc adolescenti facta, si qui cohors ignava et impia ausit patrare, tegens insaniam suam nomine Imperatorio. Etenim cum dissensio tonaret, nunquam Stilicho inflammatus est furore, quanquam provocatus frequenter conviciis, et appetitus telis, ut pararet contra fas vindicare armis rabiem quam passus est, et præberet occasionem bellis civilibus. Amicitia inviolata inter fratres fracta fide hujus Stilichonis remanebat in

//////////

Vat. sec.—79 *quis* Reg. *quod* Exc. Læti. aut *impia* edd. primæ. *utque impia* ex scriptis et Aldo restituit Heins.—81 *adscribis* Lov. Moret. sec. Ald. *adscribit* Thnan. *adscribi* Reg.—82 *fremuit* Pric. Rott. Oisel. Exc. Læti. *fremere* Put. Pat. Bonon. Tholos. duo Petav. duo Leidd. Oxon. sec. Lov. ambo Moret. vet. Gyr. Voss. tres Ambr. Voss. Exc. Schott. et Gevart. Var. LL. ed. Antv. *premeret* Vat. quart. Mazar. inc. Heins. tres Medd. *fremuit* vel *fremere* Vat. pr. Florent. Jun. pr. *Stilichonis* Vat. sec. Oisel. Put. Mazar. duo Petav. *Stilico* sic Vat. Livin. et quatuordecim scripti. *Stilichonis* vel *Stilico* sic Vat. tert. Florent.—83 *laccessiti* ... *petiti* ex conjectura Raphel. et Barth. *propriis* Jun. pr. m. pr. *laccessitus* Jun. pr. duo Leidd. duo Oxon. *odiisque* Pal. Farn. Med. pr. Bas. marg. Raphel. Barth. *gladiisque* duo Leidd. Oxon. pr. *odiisque* vel *gladiisque* Oxon. sec.—84 *bellum* Pric. *pratulit* Med. quart. *pertulit* Var. LL. ed. Antv.—85 *caussasque* Vat. sec. *dedit* Voss. duo Leidd. Rott. Med. tert. Put. Petav. sec. Bonon. Pat. duo Ambr. inc. Heins. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. *metamque dedit* vel *caussamque daret* Lov.—86 *cujus* vulg. *hujus* Jun. et Oxon. pr. tres Vatt. Pal. Rott. Oisel. Florent. Med. sec. Reg. Petav. tert. Vat. Livin. et Leid. pr. *Hujus* vel *Cujus* Med. pr. *culta* Mazar. *stulta* Vicet. *discussibus* Put. Petav. sec. Med. tert. *successibus* Mazar. Exc. Cod. Rhem. *discursibus* Med. quart. Pat. *iræ* Med. tert.—87 *servat* Pal. Med. pr.

NOTÆ

79 *Iners atque impia turba*] Intel-
 ligit Rufinum et Eutropium, seu
 utriusque asseclas, qui multorum ma-
 lorum causæ extiterunt.

80 *Prætendens*] Utens nomine Im-
 peratoris velut prætextu, seu specie
 aliqua ad tegenda crimina.

83 *Laccessitus*] Per factiones Ru-
 finianas et Eutropianas.

87 *Intemeratorum*] Reverentia seu
 amicitia inter fratres intemerata, in-
 concussa permanebat. Veram ami-
 citiam comitatur reverentia.

Quin et Sidonias chlamydes, et cingula baccis
 Aspera, gemmatasque togas, viridesque smaragdo
 Loricas, galeasque renidentes hyacinthis, 90
 Gestatosque patri capulis radiantibus enses,
 Et vario lapidum distinctas igne coronas,
 Dividis ex æquo: ne non Augusta supellex,
 Ornatusque pares geminis hæredibus essent.
 Mittitur et miles, quamvis certamine partes 95
 Jam tumeant. Hostem muniri robore mavis,
 Quam peccare fidem: permittis justa petenti,

ipsis discordiis Aulæ. Præterea partiris æqualiter inter fratres chlamydes purpurcas et balteos graves conchis, et cestes gemmatas, et thoraces ornatos smaragdis viridibus, et cassides micantes hyacinthis, et gladios manubriis fulgentibus gestos a parente Theodosio, et coronas ornatas splendore lapillorum diversorum; ne supellex Imperatoria, et ornamenta non forent æqualia duobus hæredibus. Milites quoque mittuntur ad Imperium Orientis, etsi partes hujus jam turgeant prælio. Mavis hostes corroborari cohortibus, quam violare fidem tuam: concedis Arcadio postulanti

////////

patrum Med. tert.—88 Sodonias Voss.—89 viridisque omnes Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. Pric. smaragdis vulg. Smaragdo Exc. Luceus. sec. Smaragdus Bonon. maragdum Voss. Leid. sec.—90 renidentes Pric. Med. tert. redundantes Vat. pr. Oisel. m. pr. Reg. Oxon. pr. Med. sec. Vat. Livin. renidentesque Vat. tert. Med. pr. Thuan. Tholos. Oxon. pr. redundantes vel renidentes Florent. Mazar. Hiacinthos Oxon. pr.—91 patris Moret. sec. Varr. LL. ed. Antv. scapulis Vat. sec. Pal. Farn. Rott. Jun. pr. Oxon. sec. ambo Moret. Ald. Vicet. Parm. capulis Florent. Med. tert. et sec. m. sec. inc. Heins. Mazar. Bonon. Tholos. duo Petav. tres Ambr. Vat. Livin. Exc. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. patris capulis Oxon. pr.—92 districtas Voss. ore Vat. tert. m. pr.—93 nec non Vat. sec. Farn. Rott. Moret. pr. Petav. sec. Var. LL. ed. Antv. angusta Pal. Farn. Rott. duo Med. Reg. Jun. Oxon. pr.—94 patres Farn.—95 partis Put. Petav. sec. Pat. Tholos. Ambr. pr. partis vel partes Reg. certamina vel certamine Oxon. sec.—96 timeas Pat. timeant Pal. Farn. Vat. pr. m. pr. Med. pr. inc. Heins. Petav. et Oxon. sec. timeant hostem. cum τελεῖα στήμη Put. Thuan. mirari Ambr. sec. et robore Pal. mugus Vat. tert. Maurus Med. tert.—97 violare Ald. Cujac. Sched. Gud. spectare Med. tert. Voss. Leid. sec. Exc. Gevart. peccare Put. Reg. Thuan. Mazar. Bonon. Tholos. tres Petav. totidem Ambr. ed. Parm. fide Pal. Farn. Thuan. Mazar. Petav. tert. Florent. duo Med. Vat. Livin. ed. Vicet. fidem omnes Vatt. Pric. Oisel. Moret. sec. duo Oxon. Var. LL. ed. Antv. fidem vel fide Jun. Leid. pr. promittere Moret. pr. jara Pal. Med. pr. jussa Oisel. Florent. Med. sec. m. pr. Reg. potenti Farn. Med. tert. pctitis Thuan.—

NOTÆ

88 *Sidonias*] Purpureas: ab urbe illis diximus.
 Sidone in Phœnicia, ubi est purpura 95 *Miles*] Ait Stilichonem misisse
 exquisita. milites: sed tamen meliorem partem
 91 *Capulis radiantibus*] Propter Honorio reservavit.
 gemmas quibus capulos ensium He- 96 *Tumeant*] Velut prælium bel-
 roës ornabant. Supra de gemmis lumque mox partituræ.

Delph. et Var. Clus.

Claud.

2 R

Idque negas solum, cuius mox ipse repulsa
Gaudeat, et quicquid fuerat deforme mereri.

Omnes præterea, puro quæ crimina pellunt 100
Ore Deæ, iunxere choros, unoque receptæ
Pectore diversos tecum cinguntur in usus.
Justitia utilibus rectum præponere suadet,
Communesque sequi leges, injustaque nunquam
Largiri sociis: durum Patientia corpus 105
Instruit, ut nulli cupiat cessisse labori:
Temperies, ut casta petas: Prudentia, ne quid
Inconsultus agas: Constantia, futile ne quid
Infirnumque geras. Procul importuna fungantur

res justas, et rennis tantum id, quo non obtento mox latetur ille, et rennis quicquid ipsi turpe foret impetrare. Iusuper Deæ omnes Virtutes, quæ fugant vitia vultu sereno, conjunxerunt cætum suum, et exceptæ in uno animo, armantur tecum pro usibus variis. Justitia persuadet tibi præferre honestatem lucro, et parere legibus communibus, et nunquam concedere iniqua fœderatis nostris. Patientia corroborat corpus tuum validum, ne velit succumbere ulli labori. Temperantia facit, ut requiras pudica: Prudentia facit ne quid inconsideratus facias. Constantia, ne quid

////////

98 ipsa Vicet. Parm.—99 fuerit conj. Heins. videri Pric.—100 quæ puro Vat. sec. posito quæ crimina poscunt et emendatum crimina Ambr. sec. posito inc. Heins. quam Pric. carmina Ambr. pr. Sched. Gud. possunt Var. LL. ed. Antv. m. pr. poscunt Voss. m. pr. Leid. sec. inc. Heins. Tholos. Exc. Gevart. Petav. sec. cum glossa, i. e. impetunt. alibi in veteri Cod. 'quem poscere solum Horrui.' i. e. provocare. pellunt vel poscunt Reg. Oxon. pr.—101 Orbe Vat. sec. vixere ed. Vicet. vixere Petav. sec. Junxere Florent. quatuor Med. inc. Heins. Thuan. Petav. tert. Bonon. Thol. tres Ambr. ambo Moret. Ald. Exc. Schott. Var. LL. e marg. Parm. Deos pro choros Tholos. inoque Jun. pr. repente Med. quart.—102 Corpore Pat. Junguntur dno Med. accinguntur Petav. pr. m. sec. cinguntur vel junguntur Vat. pr. coguntur vel cinguntur Oxon. sec.—103 regnum Moret. pr.—104 jubet pro sequi Thuan.—105 largiri facilis con-jiciebat Heins.—106 et nulli Med. quart. cupias Vat. sec. Oisel. Mazar.—107 castra Thuan. fictile Med. pr.—109 Infirnumve Vat. sec. genus vel geras

NOTÆ

99 *Mereri*] Turpe fuisset nempe Arcadio obtinere aliquid quod nocere potuisset fratri Honorio, idque ideo non concedebatur a Stilichone. Valerius Maximus dicit, 'Nos plerumque id votis expetere, quod non impetrasse melius foret.'

101 *Junxere choros*] Virtutes omnes in statu, ut vocant, heroico, simul esse dicunt Philosophi.

102 *Cinguntur*] Parantur velut militaturæ contra vitia.

107 *Castâ petas*] Ammianus: 'Pudicitia vitam honorat ad excelsa surgentem.'

108 *Inconsultus*] Imprudenter, sine deliberatione.

109 *Infirnum*] Constantia efficit, ut nihil geras futile et frivolum, quod redolet animum levem ac pusillum.

Numina, monstriferis quæ Tartarus edidit antris. 110
 Ac primam scelerum matrem, quæ, semper habendo
 Plus sitiens, patulis rimatur faucibus aurum,
 Tradis Avaritiam : cujus fœdissima nutrix
 Ambitio, quæ vestibulis foribusque potentum
 Excubat, et pretiis commercia pascit honorum, 115
 Pulsa simul. Nec te gurgēs corruptior ævi
 Traxit ad exemplum : quod jam firmaverat annis
 Crimen, et in legem rapiendi verterat usus.

facias lere et ignarum. Furie funestæ, quas Tartarus protulit in carceris portentosis, expellantur longe. Ac primo ejicis Avaritiam parentem vitiorum, quæ inhians semper divitiis majoribus possidentis, scrutatur aurum gurgite aperto: cujus avaritiæ altric perpetua Ambitio, quæ adhæret liminibus et januis potentiorum, et quæ foret pecunia venditionem Magistratuum, una fugata est. Neque orago sæculi corruptioris attraxit te ad exemplum, quod vitia jam corroboraverant vetustate, et quod actiones omnium converterant in consuetudinem furandi. De-

Vat. quart. *infortuna* Ambr. sec.—110 *abdedit* Jun. pr.—111 *Ac tres* Med. inc. Heins. Put. Tholos. Moret. pr. Ambr. sec. Lov. Vat. Livin. duo Petav. Exc. Gevart. et Lucens. sec. *At* Vat. tert. Pal. Pric. *Ut primum* Mazar. *Ac primum* Oxon. sec. *Ac primam* Jun. pr. Oxon. pr. duo Leidd. Bonon. Pat. duo Ambr. *primum* Farn. Petav. sec. *primum* Florent. m. pr. quatuor Med. Pnt. Thuan. Reg. Mazar. duo Petav. Moret. sec. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Parm. *matrem scelerum* Thuan. *abunda* Med. quat. deerat hic versus in Rott.—113 *Trudit* Tholos. Ambr. pr. Moret. sec. *fidissima* Vat. quint. Florent. tres Med. inc. Heins. Mazar. Ald. Gesn. et ed. Bipont. *sacissima* Moret. pr. Oisel. m. sec. *fœdissima* Med. tert. Ambr. pr. Tholos. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. edd. Vicet. Isingr. Gryph. et al.—114 *potentem* Ald.—115 *in pretiis* Rott. Petav. sec. duo Med. *in precium* inc. Heins. *poscit* tres Vat. Pal. Farn. Ambr. sec. *rendit* Ambr. tert. *pascit* Leid. sec. m. pr. et undecim scripti, Exc. Gevart. ed. Parm. *pascit* Vat. pr. m. pr. *poscit* id. m. sec.—117 *explem* Vat. pr. m. pr. *qui* Leid. sec. duo Vatt. Oisel. inc. Heins. Voss. Oxon. pr. Ambr. sec. Reg. Mazar. Lov. Med. quart. tres Petav. Ald. ed. Parm. Exc. Gevart. et Lucens. sec. *firmaverit* Vat. sec. Med. pr. *formaverit* Pal. Lov. m. pr. *firmaverat* Med. sec. m. pr. *firmaverat* vel *formaverat* Pric.—118 *verterit* Pal. Med. pr. Thuan. *usum* omnes Vatt. Pal. Farn. Rott. Jun. pr.

NOTÆ

Importuna] Furie, quæ a Poëtis dicuntur numina importuna, inauspicata, obscæna, funesta, fatalia. Furie autem illæ sunt Avaritia, Ambitio, et aliæ pestes importunæ, id est, crudeles, immanes, abominandæ. ‘Cyclops alter multo importunior.’ Cicero, de crudeli.

112 *Plus sitiens*] Ovidius: ‘Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.’

113 *Avaritiam*] S. Paulus ad Ti-

moth. *ρίζα πάντων τῶν κακῶν ἐστὶν ἡ φιλαργυρία*, radix omnium malorum est cupiditas.

Fœdissima] Nutrix perpetua est, quæ Avaritiæ fideliter adhæret, nec ab ea divelli potest.

116 *Gurgēs corruptior*] Corruptela sæculi. Revera in sæculo corruptissimo Stilicho fuisse ab omni avaritiæ labe immunis a quibusdam dicitur. Alii contra sentiunt.

Denique non dives sub te pro rure paterno,
 Vel laribus, pendet : non insidiator oberrat 120
 Facturus quemcumque reum : non obruta virtus
 Paupertate latet. Lectos ex omnibus oris
 Evelhis, et meritum, non quæ cunabula, quæris ;
 Et qualis, non unde satus. Sub teste benigno
 Vivitur : egregios invitant præmia mores. 125
 Hinc priscae redeunt artes : felicibus inde
 Ingeniis aperitur iter, despectaque Musæ
 Colla levant ; opibusque fluens et pauper eodem

*num sub te non locuples timet pro agro patrio aut pro domo. Non delator circuit
 cersurus quemlibet reum : non virtus oppressa egestate delitescit : extollis viros
 delectos ex omni parte Orbis, et requiris virtutem, non qui natales sint ; et quæris
 qualis sit vir, non unde oriundus. Vivitur sub spectatore æquo : munera excitant
 mores eximios. Hinc artes antiquæ renovantur, inde via panditur ingeniis præ-
 stantibus, et Musæ attollunt capita ante spreta, et affluens divitiis et pauper aspirat*

//////////

duo Leidd. totidem Oxon. *usus* vel *usum* Pric.—120 *pallet* duo Ambr. item Gesn. et ed. Bipont. *pellet* Thuan. *pallet* vel *pendet* Petav. tert. *aberrat* Exc. Lucens. pr. ed. Vicet.—121 *Facturus* omnes Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. Exc. Læti et Var. LL. e marg. Parm. *Fractus* Petav. pr. Oxon. sec. ed. Parm. et Vicet. *Facturus* vel *Fractus* Pric. *quodcumque* Pal. Med. pr. *deum* inc. Heins.—123 *emeriti* numquam Oxon. sec. *numerus* non *quæ* inc. Heins. *numquam meriti* Vat. pr. et tert. Pric. Oisel. *meriti* numquam Rott. Med. sec. *numquam meritum* Voss. m. pr. *meritum*, non *quæ* Leid. pr. vet. Gyr. Lov. ambo Moret. Med. quart. Pat. Thuan. Bonon. Pat. Tholos. tres Petav. totidem Ambr. Sched. Gud. Exc. Lucens. sec. *meriti* : non *quæ* Var. LL. e marg. Parm. *meritum* numquam Mazar. duo Med. ed. Vicet. Exc. Gev. *numquam meritum* et superscriptum *imo meriti* Florent. *numquam meriti* vel *meritum* Oxon. pr. *merito* vel *meritum* Reg. *meritum* numquam vel *meritum* non *quæ* Exc. Schott. *numquam* Farn. non *quæ* Jun. pr. m. sec. duo Vatt. *renabula* Oxon. sec. *quærit* Med. sec.—124 *Sed* Vat. tert.—125 *arces* Pric. Vat. tert. unde Petav. sec. Exc. Schott.—128 *nitens* Farn.—129 *cernit* Pal. Oisel. Med. pr.

NOTE

120 *Insidiator*] Delator, emissarius, quales emittebantur a Nerone, Domitiano, et aliis, ut aliquid contra principem factum aut dictum esse arguentes, occasionem darent eorum spoliandorum.

121 *Facturus*] Alii *fractus*, i. e. eversurus bonis, quicumque in iudicium adduceretur. Alii legunt *actus*, nec male : *agere reum*, est facere ut reus condemnetur.

123 *Cunabula*] Non requiris nata-

les patriamque, sed solam virtutem.

124 *Benigno*] Benigne omnia interpretante, non fingente vitia, immo aut excusante aut dissimulante.

125 *Egregios mores*] Præmia seu honores a Stilichone dati faciunt ut homines invententur, alliciantur ad optimos mores.

127 *Musæ*] Avaritia et inhumanitate priorum ducum velut collo captivo oppressæ Musæ ad spem meliorem eriguntur.

Nititur ad fructum studio : cum cernat uterque,
 Quod nec inops jaceat probitas, nec inertia surgat 130
 Divitiis. Nec te jucunda fronte fefellit
 Luxuries, prædulce malum, quæ dedita semper
 Corporis arbitriis hebetat caligine sensus,
 Membraque Circæis effœminat acrius herbis ;
 Blanda quidem vultus, sed qua non tetrius ulla 135
 Ultrices fucata genas, et amicta dolosis
 Illecebris, torvos auro circumlinit hydros.

ad utilitatem honestam ardore simili, cum uterque videat, quod nec integritas egena despiciatur, neque ignaria attollatur opibus suis. Neque vero luxuria, vitium blandum, decepit te vultu hilari, quæ luxuria obediens semper imperio corporis, effundit animo tenebras, et enervat artus potentius graminibus Circæis ; lenis quidem secundum faciem, sed qua non funestius ulla pestis est fucata per genas vindices, et cincta blanditiis fallacibus oblinuit auro colubros feroces. Illa luxuria irretivit

//////////

Thuan. Jun. pr. Oxon. sec. *utrumque* Vat. quart.—130 *iners* Pal. *inops* vel *iners* Med. pr. *lateat* Ambr. tert.—131 *jucundo fonte* Med. tert. *jocunda* Put. Reg. duo Petav.—132 *debita* Pal. Med. pr. inc. Heins. Ambr. sec. Lov. Voss. m. pr.—133 *hebet* hac Put. *hebet ac* Petav. sec. *sensum* Mazar.—135 *vultus* duo Leidd. et viginti Codd. Exc. Schott. et Lucens. sec. *vultu* quatuor Vatt. Med. sec. *virtus* inc. Heins. *virtus* et m. sec. *vultus* Oxon. sec. *tetrius* quatuor Vatt. Pal. Farn. Rott. *tetrius* duo Leidd. et decem scripti. *tercius* vel *tetrius* inc. Heins. *alter* Vat. quint.—136 *Ultrices* Voss. m. pr. Leid. pr. *interius* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Reg. Exc. Læti. *Ultrices* Jun. pr. m. pr. vet. Gyr. Med. tert. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. *Ultricis* Petav. sec. Leid. sec. m. pr. *Ultrices* Tholos. *fucata* Vat. pr. Pal. Oisel. Ambr. sec. *sulcata* Jun. pr. Oxon. sec. *signata* inc. Heins. *fuscata* duo Leidd. cum plurimis aliis, Exc. Schott. et Gevart. *Illyricas fuscata* Var. LL. ed. Antv. *fuscata* vel *fucata* vel *sulcata* Reg. *amica* Pal. Pric. m. pr. duo Med. Bonon. Ambr. pr. *amica* vel *amicta* Vat. pr. Florent. Thuan. Moret. sec. Petav. tert. *doloris* vel *dolosis* Vat. quint.—137 *lauro* Voss. Leid. sec. Petav. sec. Tholos. Ambr. sec. inc. Heins. Exc. Gevart. *alro* Exc. Schott. *auro* vel *lauro* Reg. Oxon. pr. *circumligat* Rott. Med. sec. inc. Heins. Leid. pr. m. sec. Vet. Gyr. Ambr. sec.

NOTE

134 *Circæis*] *Luxuria* enervat corpora potentius quam herbæ *Circæis* veneficæ, quæ socios *Ulyssis* mutavit in porcos, et quæ homines mutabat in bestias. Id quod intelligendum est de luxuria et ebrietate, quæ homines transformant in bestias.

136 *Ultrices fucata genas*] *Luxuria* blanda quidem est specie, sed habet genas fucatas ; et ex hoc fucō nascitur sua pœna, sua vindicta, siquidem sequitur fucum deformitas, quæ est

velut vindicta et supplicium ; vel sub hoc fucō latet ultio teterrima, et hujus pestis illecebræ dolosæ sunt et perniciosæ. Alii legunt *fuscata genas*, id est, deturpata : alii legunt *signata*.

137 *Hydros*] *Crines* luxuriæ videntur esse aurei, sed revera scatent colubris : id quod dicitur ob effecta luxuriæ, quæ causa est venenorum, cædium, aliorumque malorum. Alii legunt, *circumligat auro*, id est, nodis et tæniis aureis.

Illa voluptatum multos innexuit hamis:

Te nunquam conata capit. Non prava libido

Stupris advigilat: non tempora somnus agendi 140

Frustratur: nullo citharæ convivia cantu,

Non pueris lasciva sonant. Quis cernere curis

Te vacuum potuit, quis tota mente remissum,

Aut indulgentem dapibus, ni causa juberet

Lætitiæ? Non indecores æraria lassant 145

Expense: parvo non improba litera libro

Absentum condonat opes. A milite parcus

multos nexibus voluptatum, te nunquam irretiat, etsi tentaret. Non in te impudicitia improba excubat ad stupra: non sopor furatur occasionem laborandi. Epulæ tunc non resonant ullo concentu lyræ, non symphonia impura puerorum. Ecquis videt videre te sine curis, ecquis relaxatum toto animo, aut vacantem conviviis, nisi occasio gaudii alienus id postulet? Sumtus indigni te non fatigant ærarium. Non epistola pessima damnat divitias absentum, volumine exiguo. Eligeris u mili-

*****

ed. Parm. et Vicet: *circumluit* Jun. pr. Thuan. Exc. Gevart. *circumfluit* Voss. Leid. sec. *circumlinit* vel *circumligat* Lov. *circumluit* vel *circumlinit* Oxon. sec. *circumvenit* vel *circumligat* Exc. Schott.—139 *rapit* Jun. pr. Petav. tert. *caput* Pal. Med. pr. *rapit* vel *capit* Oxon. sec. *parva* ed. Vicet.—140 *Advigilat stupris* Vicet. Parm. Junt. Isingr. Colin. et al. *stupris advigilat* duo Leidd. et plurimi alii, Exc. Gevart. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. *nec* Leid. sec. Voss. Mazar. Exc. Gevart. *tempus* Pal. Med. pr. Thuan. *somni tempus* Pat.—141 *Fraudatur* Pat. *communia* Med. sec. Put. Pat.—142 *Nec* Med. quart. *pueri* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *pueris* duo Med. Petav. sec. Ambr. tert. Exc. Gevart. *pueri* vel *pueris* Med. pr. *sonat* Vat. pr. m. pr. *quid* Tholos.—143 *tanta* Med. sec. m. pr.—144 *nisi* Med. quart. Moret. pr.—145 *Lætitiæ* conjiciebat Heins. *quassant* Pal. *cassant* Florent. Voss. m. pr. Med. item Ambr. tert. *laxant* omnes Vatt. Farn. Rott. duo Med. Thuan. Jun. pr. Petav. pr. Mazar. Ambr. pr. Moret. sec. Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. Var. LL. ed. Autv. *lassant* vel *cassant* Oxon. pr. *laxant* vel *lassant* Vat. tert. *quassant* vel *laxant* Med. pr. *laxant* vel *cassant* Exc. Schott. *laxant* vel *lassant* vel *cassant* Oxon. sec.—146 *Expenso* Pric. *præ* Moret. sec. et sic conjiciebat Heins.—147 *Insontum* leg. Heins. *condemnat* Leid. pr. *condempnat* Med. tert. ed. Vicet. *condonct* Voss. m. pr. *condonat* omnes Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. Exc. Lucens. pr. *commendat* vel *condonat* vel *condemnat*

NOTÆ

142 *Pueris lasciva*] Non convivia tua lasciva sunt cantu puerorum symphonicorum. Theodosius edicto expulit ex conviviis operas cantorum.

146 *Parvo libro*] Epistola est, seu mandatum parvo volumine contentum.

147 *Condonat*] Alii *condemnat*, i. e. addicit fisco.

Parcus] Parsimonia in milites, qui auro inhiant, multis pernicioosa fuit, et Stilichoni non nocet; eligitur enim, etsi parcus sit tempore belli, quia tempore pacis fuit liberalis.

Diligeris : neque enim neglectas pace cohortes
 Tunc ditas, cum bella fremunt. Scis nulla placere
 Munera, quæ metuens illis, quos spreverit, offert 150
 Serus, et incassum servati prodigus auri.
 Antevenis tempus, non expectantibus ultro
 Munificus, mensæque adhibes, et nomine quemque
 Compellas, clari, sub te quod gesserit olim,
 Admonitos facti; figendaque sensibus addis 155
 Verba, quibus magni geminatur gratia doni.

tibus etsi parcus, nec enim cum bella tonant locupletas exercitus contentos per pacem. Nosti nulla dona grata esse, quæ quis lentus et largus frustra auri reservati dat iis quos contemserit. Prævenis tempus, liberalis sponte in homines non opperientes, et admores eos mensæ tuæ, et appellas unumquemque suo nomine, monitor facinoris gloriosi, quod fecerit alias sub te duce, et adjungis dicta imprimenda in alta mente, quibus dictis favor amicitiae ingentis augetur. Et si des aliquid,

~~~~~
 Pric. e milite Mazar. partus Var. LL. ed. Antv.—148 nec Pal. Farn. Med. pr. Bonon. Jun. et Ambr. pr. Moret. sec. neglecta Put. Bonon. Pat. Tholos. Ambr. pr. Moret. sec. duo Petav. Var. LL. ed. Antv. ne latas Jun. pr.—149 Tu Vat. quint. Med. quart. Tum duo Leidd. duo Vatt. Med. sec. Tunc Florent. duo Med. Reg. Thuan. Mazar. Pat. Ambr. sec. Vat. Livin. ditos Voss. quæ bella Ambr. pr. fremant Moret. sec. Heinsius ascripserat locum Prudentii Hamartig. 'vesania et error Suppeditant, ut bella fremant.'—150 spreveris Med. pr. et tert. spreverat Pat. Mazar. Lov. Moret. pr. Vat. Livin. Exc. Schott. et Lucens. sec. præferat Reg. presserat Vat. tert. m. pr. Oisel. Oxon. pr. Med. sec. et spernit et offert Jun. pr. spreverit vel presserat Vat. pr.—151 Servus Jun. pr. incassi serrator Reg.—152 Antevenit Ambr. pr. nunc Jun. pr.—153 Magnificus vel Munificus Ambr. pr.—154 Appellas Petav. pr. m. pr. Vat. et Med. quart. sub te quod Pal. Farn. quod sub te Florent. Med. pr. Ambr. sec. inc. Heins. Thuan. Mazar. Jun. et Oxon. pr. gesserat omnes Vatt. Pric. Rott. Oisel. gesserit duo Med. Petav. tert. Exc. Lucens. sec. disserat Put.—155 Admonitor vet. Gyr. ed. Vicet. Heins. Gesn. et ed. Bipont. Admonitu Moret. pr. Ammonitum Voss. Admonitum Leid. sec. et alii magno numero, Exc. Læti, Gevart. Lucens. sec. Var. LL. e m. Parm. figendaque Pal. Farn. Rott. Pric. Vat. pr. m. pr. Voss. Med. sec. Jun. pr. Oxon. et Leid. sec. Exc. Gevart. figendaque vel fingendaque Med. pr.—156 gemina cum Voss.

NOTÆ

148 *Neglectas pace cohortes*] Id perdidit Probum optimum Imperatorem, quo cæso milites pretiocorrupti Imperatores creaverunt.

150 *Spreverit*] Non subveniens egentibus, aut debita virtuti præmia per avaritiam denegans.

Offert] Dat enim coactus: nam timens hostes partem dat militibus, ut sua virtute efficiant ne totum amittat.

152 *Antevenis*] Prævenis tempus quo indigeant amici tui.

153 *Nomine compellas*] Efficax in principe blandimentum ad conciliandos sibi milites, eos nomine suo compellare: ita Cyrus, ita Alexander et alii se gerebant.

155 *Admonitos*] Juvat te revocare in memoriam præclara facta, quæ sub te duce gesserunt.

156 *Gratia doni*] Bonis officiosis-

Nec, si quid tribuas, jactatum sæpius idem
 Exprobrare soles: nec, quos promoveris, alto
 Turgidus alloqueris fastu: nec prospera flatus
 Attollunt nimios. Quin ipsa superbia longe 160
 Discessit, vitium rebus solenne secundis,
 Virtutumque ingrata comes. Contingere passim
 Affarique licet. Non inter pocula sermo
 Captatur; pura sed libertate loquendi
 Seria quisque joci nulla formidine miscet. 165
 Quem videt Augusti socerum regnique parentem,

non consuevisti id obicere sæpe venditando: neque tumefactus fastu arroganti, affaris eos quos exaceris ad honores, neque res secundæ efferunt te vanitate immodica. Immo superbia ipsa recessit procul, vitium familiare in rebus prosperis, et socia injucunda virtutum. Fus est ad te accedere, et alloqui te. Non homines aucupantur inter convivia occasionem loquendi; at unusquisque ingenua licentia dicendi admiscet seria facetiis absque ullo metu. Et quem intuetur socerum Impe-

*****

nodi Vat. pr. m. pr. Oisel. Pric. Reg. *doni* vel *nodi* Vat. tert. cum glossa, *i. e. amicitia*. Heinsius ascripserat locum Ovidii Epist. Phædræ vs. 135. 'Illa coit firma generis junctura catena, Imposuit nodos cui Venns ipsa snos.'—157 *Ne quid si* ed. Vicet. *Nec si quid* Exc. Lucens. pr. *quid si* Farn. *jactantum* et manu recenti superscriptum *jaclandum* Sched. Gud. *jactatum* vel *tractatum* Vat. pr.—158 *alto* vel *ultra* Oxon. sec.—159 *Turbidus* duo Leidd. et plurimi Codd. Exc. Læti, Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *fatu* vel *fastu* Med. pr. ne Petav. sec. *fastus* Jun. pr.—161 *Decessit* Jun. pr. *commune* Pric. *sederis* Farn. m. pr.—162 *conjungere* Leid. pr. Oxon. pr.—163 *datur* pro *licet* Ambr. sec. *licet* Vat. pr. m. pr. *intra* Med. tert.—164 *tuta* vel *vera* conjiciebat Heins. *purus* Voss. m. sec.—165 *locis* Vat. sec. Med. tert. *locus* Med. sec.—166 *generumque* *parentem* Farn. *potentem* Reg. po-

NOTÆ

que verbis, cum munus aliquod datur, augetur ejus meritum et gratia. Alii legunt *nodi*, id est, bona et officiosa verba dicis, quibus gratia et honos nodi honorifici amicitia tuæ augetur, geminatur. Cicero: 'Amabilissimus nodus amicitia.'

158 *Exprobrare*] Non jactas beneficium a te collatum, non commemoras, nam isthæc commemoratio quasi exprobratio est in ingratos et immemores beneficiorum.

161 *Solenne*] Superbia in rebus secundis vitium familiare, ordinarium, quod vult coli, quasi dies aliquis festus et solennis.

162 *Virtutumque ingrata comes*] Superbia comes injucunda virtutum, hoc est, honorum virtute partorum.

Contingere] Ad te accedere propius, dextram tuam contingere.

163 *Inter pocula*] Inter scyphos, inter convivia, ubi veteres se piaculum admittere putabant, si quicquam tum triste aut dicerent aut facerent. Ideoque hæc viros principes alloquendi occasio consulto captabatur.

164 *Pura*] Libertate pura, sincera, ingenua, non parata et elaborata artificiiis, ut aures potentiorum fastu turgidas, et obstructas leniori adulatione penetret.

Miratur conviva parem ; cum tanta potestas
 Civem lenis agat. Te doctus prisca loquentem,
 Te matura senex audit, te fortia miles :
 Aspersis salibus, quibus haud Amphiona quisquam 170
 Præferat Aonios meditantem carmine muros :
 Nec velit Orpheo migrantes pectine sylvas.
 Hinc amor, hinc veris, et non fallacibus, omnes
 Pro te solliciti votis : hinc nomen ubique
 Plausibus, auratis celebrant hinc ora figuris. 175
 Quæ non incudes streperent ? quæ flamma vacaret
 Fabrilis ? quantis fluere fornacibus æra,

ratoris et Patrem Reip. conviva suspicit similem aliis ; cum tanta dignitas leniter administrata eum ostendat ut civem. Eruditi audiunt te narrantem res antiquas, senes te narrantem res solidas ; milites, res generosas : idque salibus admixtis, quibus nullus anteponat Amphionem condentem mœnia Thebana cantu, neque vellet anteponeere sylvas sequentes lyram Orphei. Hinc amor civium in te nascitur : hinc omnes anxii sunt pro te, votis sinceris et non fictis : hinc undique honorant nomen tuum applausibus, et vultum tuum statuæ aureis. Quæ non incudes resonarent ? Qui ignis artificum quiesceret ? In quot fornacibus ara factura imagines tuas liquescerent ?

////////

tentem vel parentem Petav. tert.—167 patrem Var. LL. ed. Antv.—168 loquente Reg.—170 silibus Voss. m. pr. aut Med. pr. Petav. sec.—171 Proferat Reg. Aonios muros Vat. Livin. Florent. Med. pr. et sec. Thuan. Petav. pr. Ambr. tert. Aonios Musos Put. Aonius Musas duo Leidd. cum tredecim aliis, Exc. Gevart. Lucens. sec. et Ald. modulantem Jun. pr. Oxon. sec. carmina Oxon. pr. Musos Put. Musa Sched. Gud.—172 Aut velit Thuan. silvos Voss.—173 sed non Reg. fallentibus Mss. nonnulli, et edd. vett. fallacibus Florent. quatuor Med. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. Mazar. tres Petav. Bonon. Pat. Tholos. tres Ambr. Voss. Lov. Moret. sec. Exc. Gevart. Lucens. pr. Ald. Var. LL. e marg. Parm.—174 sollicitis Voss. m. pr.—175 aurati Med. tert.—176 includes Voss. m. pr. summa Pal. Med. pr. flamma parentum Vat. pr. m. pr.—177 Fabrilis ? quæ sufficerent Moret. pr. Flabilis et quantis fluere Exc. Gevart. quæ sufficerent Vat. pr. et tert. Pal. Pric. Oisel. Thuan. Mazar. duo Oxon. Exc. Lat. quantis fluere plurimi Codd. Exc. Schott. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. quæ sufficerent vel quantis fluere Med. pr. Ceterum illa a

NOTE

167 *Parem*] Ob comitatem in convivii, animumque civilem.

171 *Muros*] Nota fabula, Amphionem tractis lyra saxis muros Thebanos condidisse in Bœotia seu Aonia. Id quod ingeniose inventum est, quod Amphion ingenti pecunia lyra cantu comparata muros Thebanos condiderit : vel quod ‘prece blanda,’ sen eloquentia sua, homines agrestes, et la-

pidum instar duos, in urbanæ vitæ societatem convocavit.

172 *Sylvas*] Sequentes lyram Orphei. Per sylvas et arbores, intellige homines rudēs, et stipitum instar stolidos, quos Orpheus ad mansuetiorem vivendi rationem traduxerit.

173 *Hinc*] Ex tua comitate, affabilitate, aliisque virtutibus, omnium amor in te nascitur.

Effigies ductura tuas? quis devius esset
 Angulus, aut regio, quæ non pro numine vultus
 Dilectos colerent, talem ni semper honorem 180
 Respueres? Decus hoc rapiat, quem falsa timentum
 Munera decipiunt, qui se diffidit amari.
 Hoc solus sprevisse potest, qui jure meretur.
 Undique legati properant, generique sub ore
 In tua centenas aptant præconia voces: 185
 Grates Gallus agit, quod limite tutus inermi,
 Et metuens hostile nihil, nova culmina totis
 Ædificet ripis, et sævum gentibus annem,

Ecquis angulus foret tam inaccessus, quæ regio, quæ non veneretur simulacra tua gratissima, tanquam Deum, nisi tu semper renueres hanc gloriam? Ille vindicet sibi hos titulos, quem dona inania hominum metuentium fallunt, qui diffidit se diligi: hoc unus potest contemnere, qui meretur jure. Oratores undequaque festinant, et in conspectu generi tui Honorii expetunt centum linguas ad laudes tuas celebrandas. Galli reddunt tibi gratias, quod securi in finibus suis sine armis, et nullam timentes hostilitatem, exstruant domos novas in littoribus omnibus, et instar Tibris præ-

*****

quantis fluerent usque ad aut regio desiderabantur in Jun. pr.—178 dictura Med. tert.—179 an regio Put. munere Leid. pr. Voss. m. pr. Reg. Med. quart. promittere Jun. pr. nomine Vat. pr. m. pr. Oisel. munere vel numine Lov.—180 coleret Vat. pr. et tert. Pal. Pric. Oisel. Florent. duo Med. inc. Heins. Reg. Thuan. Mazar. Petav. pr. m. sec. Jun. pr. duo Ambr. totidem Oxon. ambo Moret. Ald.—181 Respueres vel Respiceres Med. pr. tumentum Petav. sec. vivendum Med. tert. timentem Vat. quint. m. sec. Florent. m. pr. qui tamen et timentis habet. timentum vel tumentum Oisel.—182 decipiunt vel despiciunt Oxon. sec.—183 Hoc solam Leid. pr. Tholos. Oxon. pr. Ambr. tert. Hoc solus Leid. sec. Hac solus Mazar. solus Vat. sec. Farn. Rott. m. sec. solum Vat. pr. et tert. Pal. Rott. m. pr. Med. pr. Florent. m. pr. semper Ambr. pr. Hic solus vel Hoc solum Pric. Petav. tert. tuctur Var. LL. ed. Antv.—184 laudantes Ambr. tert. geminantque Thuan.—185 aptant Vat. tert. Pal. Rott. Oisel. Florent. m. pr. duo Med. agitant Med. sec. optant Leid. sec. cum viginti duobus aliis, Exc. Schott. Lucens. sec. Var. LL. ed. Antv. m. pr. aptant vel optant Vat. pr. Pric. Med. pr. Oxon. pr. Heinsius sociant vel optant conjecerat, vulgatam tamen retinet.—186 ait Farn. qui Moret. sec. lumine Jun. pr. limite Vat. tert. Pal. Oisel. Vat. pr. m. pr. Med. pr. Thuan. milite Leid. sec. et decem alii. limite Florent. m. pr. Med. sec. Tholos. limite vel milite duo Oxon. limite vel milite Leid. pr. Petav. tert. inermis Meret. pr.—187 Ut Tholos. notis Pric. tectis Ambr. pr.—188 Ædificat

NOTÆ

180 *Honorem respueres*] Instar Agelilai, qui etiam moriens sibi statuas poni vetuit.

181 *Rapiat*] Cupide et ambitiose.
Falsa] Munera ex animo ficto et fallaci provenientia.

186 *Limite inermi*] In finibus armorum præsidio destitutus.

188 *Gentibus*] Populis infestis Imperio Romano, Rhenum late accolentibus.

Tybridis in morem, domibus prævelet amœnis.
 Hinc Pœni cumulant laudes, quod rura tyranno 190
 Libera possideant: hinc obsidione solutus
 Pannonius, potorque Savi, quod clausa tot annis
 Oppida laxatis ausus jam pandere portis,
 Rursum cote novat nigras rubiginæ falces,
 Exesosque situ cogit splendere ligones: 195
 Agnoscitque casas, et collibus oscula notis
 Figit, et impresso glebis non credit aratro.

texant ædificiis pulchris Rhenum formidandum fluvium ob gentes infestas. Hinc Carthaginenses accerant encomia tua, quod teneant arva sua vacua tyranno Gildone: hinc Pannonii liberati ab obsidiis, et is qui bibit Sarum fluvium, quod portis resecatis ausus aperire jam urbes suas clausas per tot annos, acuit cote iterum falces scabras rubiginæ, et facit micare ligones corrosos carie, et nescit tuguria sua, et imprimit oscula clivis sibi cognititis, et non discedit vomere infixio in campis. Syl.

Thuan. Ambr. pr. Moret. sec. Exc. Lucens. sec. *sepum* Tholos. *omen* Ambr. pr.—189 *Tybridis* vel *Tygridis* inc. Heins. *prævellet* Ambr. pr. Exc. Lucens. pr. *prævellet* Pric. Put. Petav. sec. Bonon. Pat. *perrellet* ed. Vicet. *prævellet* Tholos. *prævellet* Vat. sec. Farn. Reg. Leid. sec. m. pr. Oxon. sec. m. sec. Ambr. tert. Voss. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. quod probat Heins.—190 *Huic* Put. *cumulant* Reg. *grates* id. Reg. *landes* vel *grates* Oxon. sec. qui Voss. jura id. Voss. m. pr. Ambr. tert. *paterno* Rott.—192 *portorque* Voss. m. pr. *Savi* Var. LL. ed. Antv. m. pr. *Fari* Mazar. *Padi* Vat. sec. inc. Heins. Thuan. Ambr. sec. *Sani* Leid. pr. cum duodecim scriptis. *Fanni* vel *Padi* Pal. Med. pr. quod *clausa* Leid. sec. et sedecim alii, Exc. Gevart. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. qui Vicet. Parm. Junt. Isingr. Colin. Gryph. et scripti aliquot. *annos* legebat Heins.—193 *laudatis* Pric. *audet* Med. tert. *ausit* Moret. pr. *ausos* Vat. pr. m. pr.—194 *noras* Vat. pr. Oisel. Oxon. pr. *norant* Med. tert. *nigra* Med. quart. *rubras* Med. tert. *pigras* vel *rubas* Vat. pr. *catigine* Vat. sec. *fuscis* Reg.—195 *cogis* Oisel. Oxon. pr.—196 *Agnoscitque* casas Vat. quint. Pric. Oisel. Med. tert. Put. Pat. Petav. tert. Leid. pr. Ald. Exc. Lucens. pr. *Agnoscit* causas Leid. sec. cum viginti aliis, et ed. Vicet. *Cognoscit* vel *Agnoscit* Oxon. sec. *casus* Vat. tert. m. sec. *caulus* Ambr. tert. Exc. Schott. *caussa* Var. LL. ed. Antv. *callibus* Med. tert. *collibus* vel *callibus* Leid. pr. *sileis* pro *notis* Rott. *rotis* Jun. pr.—197 *nunc* Med. tert. Exc. Lucens. pr. *cedit* Exc. Læti. *condit* Reg. *pendet* Vat. tert. m. pr. Med.

NOTÆ

189 *Tybridis in morem*] Ripæ Tyberis domibus magnificis prætextæ.

Prævelet] Alii *prævellet*, i. e. ita prætextat, ut ipsæ domus totidem propugnacula esse videri possint.

191 *Obsidione*] Per triginta annos Alaricus Pannoniam invaderat.

192 *Sari*] Savus fluvius, qui alluit Bosniam aliasque regiones, et ad ur-

bem Taurinum, vulgo *Belgrade* in Hungaria, sese in Danubium exonerat.

196 *Oscula*] Reduentes in patriam religiose osculabantur domos, agros, &c.

197 *Credit*] Alii legunt *cedit*: id est, non discedit ob interturbatum opus hostili incursione.

Exsectis, inculta dabant quas sæcula, sylvis
 Restituit terras, et opacum vitibus Histrum
 Conserit; et patrium vectigal solvere gaudet, 200
 Immunis qui clade fuit. Te sospite fas est
 Vexatum laceri corpus juvenescere regni.
 Sub tot Principibus quæcumque amisimus olim,
 Tu reddis. Solo poterit Stilichone medente
 Crescere Romanum vulnus tectura cicatrix: 205
 Inque suos fines tandem redeunte colono,
 Illyricis iterum ditabitur aula tributis.

vis, quas tempora neglecta produxerant, recisis, reparat agros, et serit vites ad ripas opacus Danubii: et qui extitit expers cladis, latatur persolvere tributum patrium. Te incolumi, o Stilichio, infestatum corpus imperii discerpti potest resumere juventutem suam. Tu restituis quicquid perdidimus quondam sub tot Imperatoribus. Uno Stilichone medente, cicatrix obductura plagam Romanam poterit augeri, et agricolis tandem revertentibus in fundos suos, Aula locupletabitur rursus

*****

sec. credit duo Med. Florent. m. pr. inc. Heins. Put. Thuan. Mazar. Bonon. Pat. Tholos. Voss. ambo Moret. tres Petav. totidem Ambr. Exc. Gevart. Schott. et Lucens. pr. Ald. ed. Parm. et Vicet. *figit* et emendatum *credit* Lov.—198 *Ex sectis* Var. LL. e marg. Parm. *Erectis* Tholos. *Exertis* Lov. *solera* pro *secula* Put.—199 *Restitui* terris Jun. pr. *terris* Vat. sec.—200 *cogit* Vat. tert. m. pr.—201 *quod* Thuan. Jun. pr. Oxon. sec. m. pr. *qui vel quod* Pric. *classe* Med. quart. inc. Heins. Put. Reg. Moret. pr. Petav. sec. Pat. m. sec. Ambr. sec. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *clade* vel *classe* Vat. quint. Lov. Oxon. sec.—202 *Vexatum* Reg. Petav. pr. m. pr. *Exitum* pro *Vexatum* Voss. m. pr. Exc. Gevart. *laceri* Florent. Med. sec. duo Petav. Vat. Livin. *latum* Tholos. *late* Leid. pr. et viginti duo Codd. Exc. Gevart. Lucens. pr. Sched. Gud. ed. Vicet. et Var. LL. e marg. Parm. *lateri* vel *late* Vat. tert. Pric. *late* vel *laceri* Moret. pr.—203 *quicumque* Parm. *quodcumque* Exc. Gevart.—204 *Te* Voss. m. pr. Var. LL. ed. Antv. *Te reddi solo potuit* Exc. Gevart. *Te reddi solo poterunt* Vat. quint. duo Med. inc. Heins. Jun. pr. m. sec. Put. Reg. Pat. duo Petav. totidem Ambr. Lov. Exc. Schott. *poterat* Florent. m. sec. *poterunt* Voss. m. pr.—205 *Crescet* Vat. quint. Put. Reg. Pat. inc. Heins. Petav. sec. duo Med. et Ambr. Exc. Schott. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. et ed. Antv. *vulgus* Ambr. pr. Sched. Gud. *textura* ed. Vicet. *tractura* Reg.—206 *tandem fines* Leid. pr. cum quatuordecim aliis.—207 *dictabitur* Pe-

NOTE

198 *Sæcula*] Sæculum aliquando denotat annos triginta, quo temporis spatio terra Pannoniarum ab Alarico pressa, inculta remanserat.

200 *Patrium vectigal*] Debitum a se pro jure suæ patriæ.

202 *Juvenescere*] Ut homines, sic et Imperia suas habere videntur

ætates.

205 *Vulnus*] Damna tot præliis accepta ita reparantur a Stilichone, vix ut postea horum vestigia remaneant.

207 *Illyricis*] Illyriam diu Alaricus obtinuerat.

Nec tamen humano cedit cœleste favori
 Judicium : cingunt Superi concordibus unum
 Præsidiis, hostesque tuos aut littore produnt, 210
 Aut totum oppositi claudunt fugientibus æquor,
 Aut in se vertunt furiis, aut militis ense
 Bacchati laniant Pentheo corpora ritu.
 Insidias retegunt, et in ipsa cubilia fraudum
 Ducunt, ceu tenera venantem nare Molossi. 215
 Ominibus ventura notant, aut alite monstrant,

rectigalibus Illyricis. Neque tamen favor divinus in Stilichonem minor est favore hominum. Diî circumdant illum unum auxiliis conspirantibus, et vel derelinquant hostes tuos in ipso littore, vel aduersi obstruunt totum mare effugientibus iis, vel convertunt in sese accensos furore, vel lacerant ut Pentheum membra eorum gladiis militum lymphatorum. Detegunt stratagemata, et ducunt te, instar canum vestigantium prædam nare sagaci, in ipsa latibula insidiarum. Designant futura

tav. sec. donabitur Reg. dotabitur conjecit Heinsius. tribunis Rott. Med. sec. triumphis Ambr. pr.—208 Non Ambr. tert. Nec non Vat. tert. Farn. cedet Pric. Med. quart. favori vel furori Oxon. sec.—209 Indicium Exc. Gevart.—210 hostisque Voss. m. pr. suos Reg. hostisque animos Petav. sec. a litore Bonon. inc. Heins. in Petav. pr. m. pr. Var. tert. ac Petav. sec. a vel in Vat. quint. perdunt Vat. sec. Ambr. teri.—211 oppositis Pat. Mazar. Med. quart. Vat. quint. oppositum Tholos. positi Petav. sec. pasci Voss. m. pr. ponti Reg. Petav. pr. Oxon. pr. Vat. quart. optato Med. tert. appositi Farn. Bonon.—212 vertent ed. Vicet. furias Vat. pr. et quint. Jun. pr. Med. quart. furiis vel furias Petav. pr. rel Jun. pr. Oxon. sec. aut vel ac Vat. quint. enses Jun. pr. Mazar. Vat. quart. Farn. Rott. ed. Vicet.—213 Bacchantis Pat. Bacchatis Put. Bacchaice Vat. quint. corpore ed. Vicet.—214 regerent Reg. cunabula Farn. ed. Vicet. fraudis Put. Pat. Lov.—215 teneram Exc. Læti. venientem Rott. Molossi Pal. Moret. pr. duo Vatt. Molosum Leid. pr. Oxon. sec. Molossum Vat. pr. et sec. Oisel. Pric. duo Med. inc. Heins. Var. LL. e marg. Parm. et manus docta in ora ed. Vicet.—216 Omnibus hæc Jun. pr. Omnibus hæc victura Oxon. sec. m. pr. notant Vat. pr. Pric. ca-

NOTE

210 *Littore produnt*] Arguunt, derelinquunt hostes tuos, vel tradunt eos suo furori; sic Maximus dux magnus a legionibus Anglis creatus Imperator, a Theodosio magno, comite Stilichone, deletus est, et occisus cum filio Victore ad urbem Aquileiam in Foro Julio, Italiæ parte. Sic et Gildonem mare expulit ad littus, ad urbem scilicet Tabracam in Africa, ubi damnatus et occisus est.

211 *Claudunt fugientibus æquor*] Sic Andragathius perfidus Gratiani inter-

fector, in mari Ionio navigans, Gratianique vindictam metuens, se ipsum in mare præcipitem egit.

212 *In se vertunt*] Sic Argobastes, Eugenii adjutor bellicosus, seipsum interfecit.

213 *Laniant*] Sic milites lacerarunt Rufinum, ut Bacchantes Pentheum. De Pentheo alibi.

215 *Molossi*] Canes optimi, sic dicti a regione Molossorum Epiri parte in Græcia, quæ regio his canibus abundat.

Aut monitos certa dignantur imagine somnos.
 Pro quibus innumeræ trabearum insignia terræ
 Certatim petiere tibi. Poscentibus ipse
 Restiteras, et mens aliorum prona favori, 220
 Judex dura sui, facibus succensa pudoris,
 Tarda verecundis excusat præmia causis.
 Ergo avidæ, tantosque novi spe Consulis annos
 Elusæ, dominæ pergunt ad limina Romæ.
 Si minus annueres precibus, vel cogere certæ 225
 Cunctantem, votoque moras auferre paratæ,
 Conveniunt ad tecta Deæ, quæ candida lucent

præsagiis, vel ostendunt volatu avium, vel curant somnia tua esse admonita specie vera futuri. Pro quibus favoribus provincie infinitæ poposcerunt pro te certatim ornamenta Consulatus. Tu ipse renueras his id posulantibus, et animus tuus promptus ad faciendum ceteris, serenus astinator sui, suffusus rubore pudoris, recusat rationibus modestis hæc munera etsi sera. Igitur hæc Provincie, cupide et deceptæ per tot annos spe consulis novi, eunt ad mania Romæ reginæ: statuentes etiam cogere te morantem, si non concedas petita precibus, et accingentes se abrupte retardationem omnium desiderii sui, confluunt ad palatium Romæ Deæ, quod album

////////

nunt Vat. sec.—217 somnis Jun. pr.—219 sibi Reg. Med. tert. tibi vel sibi Med. pr. ille Jun. pr. Oxon. sec.—220 favorum Put. Ambr. pr. Moret. sec. Var. LL. ed. Antv. favoris ed. Parm.—221 facibus ed. Parm. facibusque accensa Med. quart. pudoris Reg. Voss. m. pr. Petav. sec. Leid. sec. m. pr. Exc. Gevart. pudoris vel pudoris Oxon. sec.—222 Tanta Med. quart.—223 noris *p* pro novi spe Vat. pr. m. pr.—224 peragunt Med. pr. Reg. lumina id. Reg. limina vel lumina Moret. sec.—225 annueris Vat. tert. Mazar. Ald. ed. Vicet. Gesn. ed. Bipont. annuerit Vat. pr. Pal. Farn. Pric. Oisel. Oxon. pr. et sec. m. sec. annueret Med. tert. Vat. Livin. annueres Voss. Florent. m. sec. Put. Bonon. Pat. Tholos. Lov. Moret. sec. tres Vatt. duo Med. inc. Heins. tres Petav. totidem Ambr. Exc. Gevart. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. certe Vat. sec.—226 Cunctantis Pat. minas Oxon. sec. m. pr. afferre Vat. pr. m. pr. Oisel. Petav. tert. Bonon. Tholos. Exc. Gevart.—227 qua Pat. candida, quia marmorea, ascriptum ab Heinsio: forte ex Glossa. lucenti Jun. pr. duo Leidd. totidem Oxon. lucent

NOTE

217 *Monitos dignantur somnos*] Dignantur te monitum esse somniis certis. Homerus : ὕπαρ ἐκ δῖος ἔστιν, a Deo somnium est.

221 *Facibus pudoris*] Mens accensa pudore, et velut igne quodam affuso erubescens.

222 *Tarda*] Consulatum recensat, etsi ille tardum sit præmium tot vir-

tutum.

226 *Moras auferre*] Avertere et rumpere ea omnia, quæ obstarent et retardarent vota sua Consulem Stili- chonem designantia.

227 *Tecta Deæ*] Roma ut Dea celebrabatur, et habebat templum commune cum Venere Cæsarium genitricem.

Monte Palatino. Glaucis tum prima Minervæ
 Nexa comam foliis, fulvaeque intexta micantem
 Veste Tagum, tales profert Hispania voces : 230
 Cuncta mihi semper Stilichon, quæcumque poposci,
 Concessit, tantumque suos invidit honores.
 Augusti potuit soceri contemnere fascēs :
 Jam negat et genero. Si non ut ductor ab orbe,
 Quem regit, accipiat saltem cognatus ab aula. 235
 Exiguumque putat, quod sic amplexus Hiberam
 Progeniem nostros immoto jure nepotes
 Sustinet, ut patrium commendet purpura Bætin ?

splendet in colle Palatino. Tum Hispania habens crines innexos ramis glaucis oleæ Palladis, et habens Tagum fulgentem auro, contextum in restimento aureo, prior dicit talia verba : Stilicho semper dedit mihi Hispaniæ omnia quæ petivi, et solum recusavit pro se dignitates. Sustinuit spernere Consulatum oblatum ab Imperatore socero Theodosio : jam renuit illum etiam oblatum a genero Honorio : si non recipit illum ut moderator, a mundo quem moderatur, saltem recipiat a principe, ut affinis. An credit parvum esse quiddam, quod ita complexus prolem Hispanam, tutatur nepotes nostros imperio inconcusso, ut purpura Imperatoria nobilitet Bætin

////////

Raphel.—228 cum Med. pr. Thuan. tunc Vat. sec. Farn. Pric. Rott. Med. sec. Reg. Mazar. Petav. sec. Jun. pr. Moret. pr. Ambr. sec.—229 Nixa Vat. pr. Oxon. pr. fulvaeque int. micantem Veste Tagum tales desunt in Thuan.—230 togam pro Tagum Med. tert. talis Vat. pr. prosunt Jun. pr.—231 Stilicho semper Reg. Petav. pr. Vat. et Med. tert.—233 poterat Pal. Med. pr. Thuan. poterit Farn. contemnere fascēs? cum nota interrogandi, Ambr. sec.—234 legat Florent. m. pr. genero? id. Ambr. sec. Sic non ut Vat. Livin. non vult Pat. Ald. situm Sched. Gud. vertit pro non ut Put. doctor Ambr. pr. Leid. sec. Moret. pr. Voss. Exc. Gevart. urbe Pric. m. sec. Rott. Reg. Med. sec.—235 Quam Pric. Reg. regat Moret. sec.—236 Exiguumque ambo Moret. Exc. Schott. putat omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. putat Voss. m. pr. Oxon. pr. Leid. sec. m. pr. sit complexus Moret. sec. amplexus Exc. Lucenſ. pr. complexus Jun. pr. Moret. pr. duo Vatt. duo Ambr. complexus vel amplexus Oxon. sec.—237 non moto Ambr. pr. immotus Lov. penates Pat. m. pr.—238 patrum Thuan. patri Reg. patris Pal. patriis Med. pr. commendat Farn. Med. tert. Bætin Lov. Bæthin Put. Reg. Mazar. Leid. sec. Bætin omnes Vatt. Pric. Rott. Oisel.

NOTÆ

229 *Foliis Minervæ*] Ramis oleæ coronata, signum pacis. Olea autem Minervæ sacra est.

230 *Hispania*] Prima loquitur, ut honoratior, quia patria Theodosii magni.

232 *Suos invidit honores*] Invidit nobis voluptatem honoris, seu Consula-

tus recipiendi, nobis id petentibus atque cupientibus.

233 *Augusti soceri*] Theodosii, cujus filiam adoptivam Serenam duxerat.

237 *Nostros nepotes*] Arcadium et Honorium Theodosii nostri filios.

238 *Purpura*] An putat parvum

Quod pulchro Mariæ foecundat germine regnum?
 Quod dominis speratur avus? Tum flava repexo 240
 Gallia crine ferox, evinctaque torque decoro,
 Binaque gæsa tenens, animoso pectore fatur:
 Qui mihi Germanos solus Francosque subegit,
 Cur nondum legitur fastis? cur pagina tantum
 Nescit adhuc nomen, quod jam numerare decebat? 245
 Usque adeone levis pacati gloria Rheni?
 Inde Caledonio velata Britannia monstro,

natalem, et quod auget imperium generoso fetu Mariæ, et quod aspicitur ut avus futurus Imperatorum? Post Hispaniam, Gallia flava, superba capillis repexis, et redimîta monili pulchro, et ferens duo gæsa, sic loquitur animo generoso: Ille, qui unus contudit mihi Germanos, et Francos, cur nondum videtur in fastis? cur liber ille ignorat adhuc nomen tam illustre, quod conveniret legere hic sæpius? usque adeone laus parva est Rheni sedati? Inde Britannia cincta portento Scotico,

//////////

Batin Florent. inc. Heins. Ald.—239 Deest hic versus Jun. pr. *Qui* Med. quart. *Et* Exc. Gevart. *gramine* Rott. *germina* Reg. *regum* Var. LL. ed. Antv.—240 *Qui* Med. quart. *domino* Ambr. tert. *domini* duo Vatt. Pric. Rott. Oisel. Med. sec. Var. LL. e marg. Parm. *dominis* Leid. sec. et duodecim scripti, Exc. Gevart. Lucens. sec. ed. Parm. *domini* vel *dominis* Vat. pr. et quart. *Divus speratur* Moret. pr. *superatur* Pal. aris Vat. sec. m. pr. *Tunc* Jun. pr. Oxon. sec. Vat. quint. duo Med. Put. Reg. Pat. Moret. pr. *fulva* Vat. pr. et tert. Pal. Oisel. Mazar. Med. sec. *fulva* vel *flava* Leid. pr. Florent. Med. pr.—241 *ferax* Moret. sec. *feror* Jun. pr. *conjunctaque* Med. quart. *veneno* Pric.—242 *Gesaque bina* Jun. pr. Oxon. sec. *cesa* vel *gesa* Med. pr. *ferens* Med. quart.—243 *solum* Pal. deerat vero hic versus in Vat. sec.—244 *non deligitur* Pat. *fastis legitur* Vat. quint. Pric.—245 *decebit* Reg.—246 *Rheni* Med. sec. inc. Heins. Exc. Lucens. sec. *regni* Pal. Florent. tres Med. Thuan. Mazar. Jun. pr. Exc. Cod. Rhem. *regni?* Moret. pr. *regni* vel *Rheni* Oxon. sec.—247 *Calidonio* Exc. Gevart. *vestita* Put. *monstro* Leid. pr. cum glossa

NOTÆ

esse, quod se tutore solum pertinet ad Hispanos nostros, sicque Imperatoria purpura nobilitat Hispaniam, seu Bætin fluvium Bæticiæ, vulgo *Guadalquivir*? An parvum putat, quod data Honorio Maria sua *foecundat regnum*? hoc est, facit ut Imperium foecundum esse possit Imperatoribus ex se natis. An parvum putat denique quod speratur fore avus Imperatorum? At Maria sine prole obiit, ut diximus antea, ideoque spes ejusmodi evanuerunt.

242 *Gæsa*] Propria sunt Gallorum

tela. Græci dicunt γασὰ et γασοὺς. Virgilius: 'duo quisque Alpina coruseat Gæsa mann.' Quidam scribunt *gesa*, sed non melius.

243 *Francos*] Qui Franconiam habitabant.

245 *Numerare*] Tuum nomen toties in fastis scribi decebat, ut jam multiplicatum numerari deberet.

247 *Caledonio monstro*] Britannia ob immanitatem exhibetur cincta monstro: *Caledonio* autem a Caledonia Scotiæ sylvæ. Alii legunt, *Caledonio vallata Britannia ponto*.

Ferro picta genas, cujus vestigia verrit
 Cœrulus, Oceanique æstum mentitur, amictus :
 Me quoque vicinis pereuntem gentibus, inquit, 250
 Munivit Stilichon, totam cum Scotus Iernen
 Movit, et infesto spumavit remige Tethys.
 Illius effectum curis, ne tela timerem
 Scotica, ne Pictum tremere, ne littore toto
 Prospicerem dubiis venturum Saxona ventis. 255
 Tum spicis et dente comas illustris eburno,
 Et calido rubicunda die, sic Africa fatur :
 Sperabam nullas trabecis, Gildone peremto,

habens vultum signatum gladio, cujus Britannicæ vestis carula lambit pedes, et representat instabilitatem fluctuum : Stilicho firmavit me etiam, ait, quassatam a populis finitimis, cum Scoti excitaverunt nationes Hybernæ totius, et mare agitata est remigiis inimicis. Perfectum est labore hujus Stilichonis, ne metuerem bella Scotica, ne formidarem Pictos, ne procul riderem in littoribus omnibus Saxones advolantes etiam ventis incertis. Tum Africa insignis ob aristas, et crines pectos pectine eburneo, et inflammata ob Solem ardentem, ita loquitur : Gildone occiso, expectabam nullas moras posse offerri consulatui. Ille Stilicho etiam

//////////

i. e. Cete.—248 *vestigia ferri* Pat. *vertit* Leid. sec. et tredecim alii, Exc. Gevart. ed. Vicet. *lambit* Moret. pr. *restit* Mazar. Exc. Cod. Rhem.—249 *mentitus* Mazar. *metitur* Jun. et Ambr. pr. Oxon. sec. Med. quart. *amictum* ed. Vicet.—251 *Munivit* omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *Me juvit* Reg. *Mutavit* Med. quart. Heinsius ascripserat : ‘ sic munire apud Senec. Trag. p. 10. ex v. Cod. de muniendi verbo apud Jurisconsultos vid. Casaub. ad Hist. Aug. p. 65. videtur autem intelligendum de muro inter Scotiam et Angliam.’ *toto* Rott. *tutum* Petav. sec. *tantum* Pal. Med. pr. *Scottus* Exc. Lucens. pr. *Iernen* Vat. pr. m. pr. *Iernen* Exc. Lucens. pr. *Hibernam* duo Leidd. tres Vat. Pal. Farn. Rott. Oisel. *Hibernam* Vat. tert. Pric. Jun. pr. Lov. *Iernani* Raphael. Barth. *Iernen* leg. Heins. *Iernenem* et emendatum *Hibernam* duo Oxon.—252 *infesto* Jun. pr.—253 *nec bella* Reg. *tela* Jun. et Oxon. pr. *tela* vel *bella* Oxon. sec. *timerent* Put.—254 *Scottica* inc. Heins. Exc. Lucens. pr. *Scortica* Jun. et Oxon. pr. *nec* Vat. sec. Med. quart. Reg. Thuan. Gronov. in Exc. Schott. ascripserat, vid. Sidon. Carm. vii. vs. 227. Savar. p. 89. et sic Gryph. *picta* Oxon. pr. *tremere* Put. *timeam* Vat. quint. Pat. Var. LL. ed. Antv. *nec litore* Vat. sec. Pal. Med. pr. Reg. Thuan. *tuto* Reg. item Gesn. et ed. Bipont. *toto* vel *tuto* Oxon. sec.—255 *Prospiciam* Vat. quint. Pat. Var. LL. ed. Antv. *Prospicerent* Put. *Perspicerent* Reg. *Aspicerem* Ambr. pr. Moret. sec. *rentosum* Ambr. pr. *Saxona* Petav. sec. *Santona* Ambr. tert.—256 *Tum* Voss. Lov. Moret. sec. tres Med. inc. Heins. Reg. Bonon. Pat. tres Petav. totidem Ambr. Exc. Gevart. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *Tunc* duo Vatt. Pal. Jun. et Oxon. pr. *Dum* Tholos. *insignis*

NOTÆ

248 *Picta*] Britanni, Scoti, Picti, olim ferro sibi genas eruentabant, aut alio quovis modo deformabant ad terrorem.

249 *Mentitur*] Representat æstum maris fluendo et refluxendo.

251 *Iernen*] Eandem hanc faciunt cum Hybernia. De Pictis et Saxonibus alibi.

256 *Dente eburno*] Africa ferax eboris, propter elephantos.

Nasci posse moras. Etiam nunc ille repugnat,
 Et tanto dubitat fasces præbere triumpho ? 260
 Qui mihi Maurorum penitus lacrymabile nomen
 Ignorare dedit. Post has Ænotria lentis
 Vitibus intorquens hederas, et palmite largo
 Vina fluens, Si vos adeo Stilichone curules
 Augeri flagratis, ait, quas sola juvare 265
 Fama potest : quanto me dignius incitat ardor,
 Ut præsentē fruar, conscendentemque tribunal
 Prosequar, atque anni pandentem claustra salutem ?
 Talibus alternant studiis, Romamque precantes
 Pro cunctis hortantur eat. Nec segnius illa 270

nunc resistit, et ille ambigit an debeat dare fasces tantæ victoriæ ? qui concessit mihi nescire omnino nomen luctuosum Maurorum. Post has provincias Italia torquens hederas cum vineis flexilibus, et fundens vina ex rite liberali, Si vos ita ardetis, inquit, curules honorari Stilichone, vos quas sola fama ipsius delectare valet, quanto majus desiderium me inflammât, ut potiar ipso præsentē, et ut colam eam ascendentem solium consulare, et ut consulatē ipsum aperientem principium anni ? Provinciæ alternatim loquuntur tali amore, et rogantes Romam, exhortantur ut adeat Stilichonem pro se omnibus. Neque illa Roma obedit indili-

////////

Vat. sec. m. pr.—259 *propugnat* Vat. quint.—260 *dubitat tanto* Moret. sec. *fasces* Med. sec.—262 *has* Vat. pr. et tert. Pal. Pric. Rott. Oisel. Oxon. pr. duo Med. Exc. Lucens. sec. *hæc tres* Vatt. τδ *has* deerat Farn. *lentas* Vat. tert. m. pr. Moret. sec. *latis* Rott. Med. sec.—263 *Viribus* Tholos. *longo* Reg.—264 *ritos* pro *si* vos ascripserat Heinsius, ex libro an conjectura incertum. *si nos* Var. LL. ed. Antv. *Curulem* Vat. pr. m. pr. Oisel. Jun. pr. Leid. pr. m. pr.—265 *Augere* Vat. pr. m. pr. quos Moret. pr.—266 *quantum* Thuan. *incitat* quatuor Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. *excitat* Pric. Moret. pr. *incitet* Vat. quart. inc. Heins. Petav. pr. Ambr. sec.—268 *Persequar* Leid. pr. Jun. pr. Reg. Med. quart. duo Ambr. *atque ducem* Thuan. *atque unimi* Jun. pr. Oxon. sec. Reg. Mazar. Petav. sec. Med. tert. *anni vel animi* Florent. Med. pr. Petav. tert. *plaudentem* Med. tert. inc. Heins. *claustra* Voss. *hustra* Jun. pr.—269 *dictis* pro *studiis* inc. Heins. *precantes* Exc. Læti et Lucens. pr. *petentes* Farn. Put. ed. Vicet.—270 *Præ* vel *Pro* Oisel. *hortatur*

NOTÆ

261 *Maurorum*] Quos cum Gildone Stilicho profligavit.

262 *Ænotria*] Italia : vel ab Ænotro Rege ; vel ἀπὸ τοῦ οἴνου, a rino, cujus est fecunda.

263 *Hederas*] Vel edera dicitur, quia exedit ea quibus adhæret : unde et symbolum est ingrati, qui enecat aut evertit id unde natus est. Hic au-

tem Italia vitibus intorquet hederas, quia vites et hederæ sacræ sunt Baccho : hæ, quod resistant vini vaporibus ; illæ, quod vinum ferant.

264 *Vina fluens*] Fluens ob vina, vel fundens vina fluentia.

268 *Prosequar*] Deducam, ut clien-tes patronum deducere, atque honoris causa prosequi solent.

Paruit officio, sed raptis protinus armis
 Ocyor excusso per nubila sidere tendit.
 Transvelitur Thuscos: Apenninusque volatu
 Stringitur: Eridanus clypei jam fulgurat umbra.
 Constitit ante ducem, tetrica nec Pallade vultum 275
 Deterior, nec Marte minor. Tremuit orbe corusco
 Jam domus, et summæ tergunt laquearia cristæ.
 Tum prior attonitum gratis affata querelis:
 Servatas, Stilichon, per te, venerande, curules,
 Ornatas necdum, fateor. Quid profuit anni 280
 Servilem pepulisse notam? Defendis honorem,
 Quem fugis; et spernis, tanta quem mole tueris;
 Respuis oblatum, pro quo labente resistis?

gentius huic muneri, sed armis statim correptis it velocior astro cadente per aërem. Trajicit Hetruriam, et mons Apenninus crispatur alis ejus. Padus jam micat umbra scuti ejus. Stetit coram ductore Stilichone, neque per os inferior Minerva severa, neque inferior Marte. Jam palatium Stilichonis quatitur Orbe scuti ejus micante, et apices cristarum ejusdem lambunt laquearia. Tum Roma prior allocuta cum questibus blandis Stilichonem admirantem: O Stilicho verende, confiteor Consulatum per te defensum esse, sed nondum decoratum. Ecquid jurit expulisse maculam servilem anni? Tueris dignitatem, quam evitas et contemnis, quam dignitatem, propugnans tanto conatu; recusas oblatam, pro qua cadente pugnas?

~~~~~

Med. tert.—271 *raptis sed* Vat. pr. et tert. Pal. Pric. Oisel.—272 *Ocius Pat. tandem pro tendit* Jun. pr.—273 *Traces* Moret. pr.—274 *Euridanus* Var. LL. ed. Antv. *Eridani* Jun. pr. *subfulgurat* Ambr. pr. Moret. sec. *suffulgurat* Exc. Schott. *fulserat vel fulgerat* Oxon. sec.—275 *tetrico* Vat. tert. m. pr. Pric. ed. Vicet. non Moret. sec. *neque* Farn. *vultu* omnes Vatt. Pal. Pric. Farn. Rott. Oisel. *vultum* Exc. Gevart.—276 *ore* Florent. Mazar. *orbe* duo Leidd. cum viginti tribus aliis, ed. Vicet. Ald. Exc. Gevart. Lucens. pr. item Exc. Schotti cum glossa sc. *clypei*.—277 *tangunt omnes* Vatt. Farn. Pric. Rott. Oisel. vid. ad præfat. lib. i. in Rufin. vs. 4.—278 *Tunc* Pric. Put. Moret. sec. Cum Med. tert. prius Pal. Med. pr. Thuan. *grecis pro gratis* Farn. *loquels* Vat. Livin.—279 *Servata* Exc. Lucens. sec. *per me* Ambr. pr. *per te* Stilico Moret. sec. *venerare* Petav. tert. *cerulis* Voss. m. pr.—280 *necdum fatcar!* Lov. m. pr. *quo* Jun. pr. *annis* malit Heinsius.—281 *repulisse* Petav. tert.—282 *tota* vet. Gyr. Exc. Lucens. sec. *quem tanta* Vat. quint. Med. tert.

NOTÆ

271 *Armis*] Roma semper armata pingitur.

272 *Excusso sidere*] Cadente. Ovidius: 'Quod si non cecidit, potnit cecidisse videri.'

275 *Tetrica*] Pallade, cui vultus severus est, et quadam gravitate formidandus.

278 *Attonitum*] Ob adventum insperatum Deæ clarissimæ.

281 *Servilem*] Entropium servum, eumque Consulem, qui consiliis Stilichonis expulsus est. *Servilem notam*, id est, susceptam in creando servo consule.

282 *Tanta mole*] Tantis machinis.

Quænam causa moræ? quo me cunctabere rursus
 Ingenio? nullus Boreæ metus, omnis et Austri 285
 Ora silet: cecidit Maurus, Germania cessit,
 Et Janum pax alta ligat. Te Consule necdum
 Digna feror? titulumne levem, parvique nitoris
 Credimus, Augusti quem se decorare fatentur?
 Sub juga quo gentes captivis Regibus egi? 290
 Num, si prodigiis casus natura futuros
 Signat, polluimur macula? Quod reris, Eois

Quænam est ratio retardationis? Qua arte remoraberis me iterum? Nullus timor est Septentrionis, tota regio tractus meridiani pacata est. Mauri victi sunt, Germania succubuit, et pax profunda constringit Janum. Necdum judicor digna habere te Consulem? An putamus honorem esse tenuem, et splendoris exigui, a quo Imperatores ipsi confitentur sese ornari? Quo redegi in servitutem nationes, Regibus earum captis? Dedecus haud inurit nobis, etsi natura designat portentis calamitates venturas. Illud præsagium de quo cogitas,

////////

Lov.—284 *Quæ jam* duo Leidd. et maxima Codd. pars, Exc. Gevart. Lucens. pr. Var. LL. ed. Antv. *quo jam* Put. Petav. sec. m. sec. Var. LL. e marg. Parm. *quid jam* Med. tert. *quonam* Vat. quart. Farn. Mazar. Petav. pr. *quondam* Reg. Petav. sec. m. pr. Voss. m. sec. *quo me* Leid. pr. et viginti alii, Ald. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *quondam* et emendatum *quo me* Leid. sec. *quo me vel quondam* Vat. sec. *cunctabile* Voss. m. pr. *rursum* Rott.—285 *nullo* Jun. pr. *nullæ* Voss. *Eois* pro *omnis* Med. tert. *Eos* Voss. Reg. Lov. m. pr. Exc. Gevart. et Schott. in *Austrum* Jun. pr.—287 *Rhenum* Leid. pr. m. pr. *Thanaim* Pric. *En Janum* legebat Heins.—288 *fruur* Exc. Cod. Rhem. *titulumque* Jun. pr. *tituline* Med. tert.—289 *Augustus* Mazar. qui et *fatetur* exhibet. qui Voss. Tholos. Jun. pr. Oxon. sec. *quod* Leid. sec. Petav. sec. *quo omnes* Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. q Reg. Med. tert. q vel qui Var. LL. ed. Antv. *videntur vel fatentur* Reg.—290 *quod* inc. Heins. Petav. sec. *qua* Put. qui vel quis Reg. *egit* Lov. Reg. Oxon. sec. Jun. pr. Petav. sec. Exc. Schott. edit Var. LL. ed. Antv. *qui egit* Pric. Rott. Med. pr. ambo Moret. duo Petav. Thuan. Mazar. *qui egi* Med. quart. *quo egi vel qui egit* Vat. quart. Florent.—291 *Non si omnes* Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. *Non sic vel Non jam* inc. Heins. *prodigii* edd. Vicet. et Parm.—292 *polluimus* Ambr. pr. *lacrima*

NOTE

Alii legunt *tota mole*, id est, totis viribus.

284 *Causa moræ*] Magna certe fuit, seu ingenita, seu affectata modestia Stilichonis, qui etiam noluit filium suum unicum evehi ultra Tribunos Notarios, ex quibus erat Claudianus.

285 *Ingenio*] Causa aliqua ingeniose excogitata.

Boreæ] Populorum Septentrionis.

Austri] Gildone deleta, qui cum Mauris Africam vastabat versus Me-

ridiem, unde flat Auster sive Notus.

287 *Janum ligat*] Ex more vetere, quo, belli tempore Jani templum aperiebatur, tempore pacis claudebatur, et Mars ipse catenis constringebatur.

290 *Quo gentes*] Quo Consulatu, nam Consules de Regibus triumphabant.

291 *Prodigiis*] Ob factum Consulem Eutropium, natura designat calamitates venturas.

292 *Polluimur*] An cum factus sit

Omen erat: quanquam nullis mihi cognita rebus
 Fabula. Vix tanto risit de erimine rumor.
 Opprobriis stat nulla fides, nec litera venit 295
 Vulgatura nefas: in quo vel maxima virtus
 Est tua, quod, nostros qui consulis omnia Patres,
 De monstris taceas. Pellendi denique nulla
 Dedecoris sanctum violant oracula cœtum.
 Nec mea funestum versavit Curia nomen. 300

spectabat Orientem: quamvis ista fabula non sit mihi comprobata ulla experientia. Vir fama risit de tanto scelere. Nulla fides adhibenda est dedecori huic, neque allata est ulla epistola publicatura criminis istius: qua in re virtus tua heroica est, quod tu, qui consultas Senatores nostros in omnibus, sileas de prodigiis. Demum nulla decreta de expellendo hoc monstro contaminant consessum augustum, neque Senatus meus evoluit nomen pestiferum Eutropii. Pars criminis mei fuit

~~~~~

Lov. m. pr. maculas Med. tert. nulla pro macula Voss. quo Pat. rebus duo Vatt. Ambr. sec. Farn. Pric. Rott. et Vat. tert. m. pr. reris Vat. pr. et sec. Oisel. Pat. rebus vel renus Reg. reris vel rebus Florent. Vat. sec. Oxon. pr. quod nomen Pal. Med. pr. Thuan.—293 Opprobrium pro Omen erat Vat. tert. m. pr. Crimen Lov. Pnt. Jun. pr. Oxon. sec. Crimen vel Omen Vat. sec. quamvis Moret. pr. quæquam inc. Heins. postquam Leid. sec. Exc. Gevart. credita Var. LL. ed. Antv.—294 discrimine Vat. sec. Farn. Lov. m. pr.—295 Opprobrii Vat. pr. m. sec. Exc. Lucens. sec. Opprobrii vel Opprobriis Vat. quart. ast Vat. sec. stat Petav. sec. Var. LL. e marg. Parm. stant Med. tert. at Ambr. sec. at vel stat Vat. quart. Opprobriis et nulla fide inc. Heins. Opprobriis data nulla fides Rott. atque ita legebat Heinsius, sed postea delevit. litora Petav. tert. Heinsius ascripserat seqq. 'De literis similiter interceptis vide Spartian. in Severo p. 66. l. 23. et seq.' venit pro venit Voss. m. pr.—297 quod nostros Vat. pr. Exc. Læti. qui nostros quod Reg. Voss. qua Pal. Med. pr. nostras partes Vat. tert. Med. sec. nostros patres vel nostras partes Petav. pr. omina inc. Heins. Moret. sec. ed. Parm. ex conjectura.—298 taceas Voss. taceas Med. pr. Mazar. duo Petav. Vat. Livin. pellendis. duo Vatt. Farn. Pric. Oisel. Med. sec. pellendum Tholos. polluti Exc. Cod. Rhem. pellendis Voss. inc. Heins. pellendi Vat. pr. et tert. Rott. Florent. Med. pr. Thuan. Mazar. duo Petav. Vat. Livin.—299 Dedecoras Voss. Dedecoras. sed enim Exc. Gevart. violatum Med. tert. violent legebat Heins. tecum pro

NOTE

Consul Eutropius infamis, ideo pol-
 luitur Consulatus? Si hoc esset, spec-
 taret Orientem, non Romam, in qua
 Eutropius Consul habitus est tan-
 quam fabula, de qua vix fama, seu
 homines solitis in sermonibus vix ri-
 serunt, quia res erat inandita, scele-
 rata, ignominiosa, cui nemo fidem ad-
 hibebat.

294 *Fabula*] Apud me fabula est,

vix enim credo Eutropium ab Arca-
 dio et proceribus Orientis esse fac-
 tum Consulem: et si quid mali hinc
 eventurum est, spectat proceres
 Orientis.

296 *Virtus*] Magna virtus tua est,
 quod agens in Senatu, de monstris
 pellendis taceas, ne vel nominando
 Eutropium Senatus polluiatur, et hu-
 jus oracula seu decreta violentur.

Pars sceleris dubitasse fuit. Quæcumque profana
 Pagina de primo venisset limite Phœbi,
 Ante fretum deleta mihi, ne turpia castis
 Auribus Italiæ factorum exempla nocerent.
 Publicus ille furor (quantum tua cura peregit!) 305
 Secretum meruit. Lætetur, quisquis Eoos
 Scribere desierit: fastos portenta Gabinos
 Ista latent. Propriam labem tersisse laborent.
 Cur ego, quem nunquam didici sensive creatum,
 Gratuler exemtum? Delicti pœnitet illos: 310

dubitasse. Mandatum omne impium, quod afferebatur de primis finibus Solis, deletum est a me ante quam transiret maria, ne exempla obscœna factorum læderent aures pudicas Italiæ. Illa rabies publica (quantum tua prudentia fecit!) meruit occultari. Ille gaudeat, quicumque cessaverit describere Consules Orientis: monstra ista ignota sunt fastis Latii. Si hoc esset, conarentur eluere hanc maculam. Sed quare ego, quem nunquam cognovi aut animadverti Consulem factum, lætabor deturbatum esse? Pœnitet illas partes Orientis culpæ suæ; nos non

////////

cætum Var. LL. ed. Antv.—301 *Par* Vat. pr. m. pr. *Proh* Pat. *Proh* vel *Pars* vel *Par* Rott. *dubitare* Pric.—302 *venisset de primo limite* Ambr. pr. *lumine* Vat. quint. Med. sec. Pat. Ambr. sec. *limine* Leid. pr. et duodecim alii, Exc. Schott. Gevart. Sched. Gud. *limine* vel *limite* Florent.—303 *fretum* vel *foret* Oisel. Heinsius huic versui obelum apposuerat. *dilecta* Jun. pr. *delecta* Vat. quint. *delata* Vat. pr. et tert. Rott. Pric. m. pr. Oisel. Med. sec. m. pr. Put. Bonon. Tholos. Oxon. pr. *diceta* Ambr. pr. unde *discerpta* conjiciebat Heins.—304 *factorum* tres Vatt. Pric. Rott. Exc. Læti, Var. LL. e marg. Parm. *factorum* Vat. pr. Florent. m. pr. duo Med. Put. Thuan. ed. Parm. et Vicet. *notaret pro noceret* Exc. Cod. Rhem. *notarent* Moret. pr. *nocenti* Voss. m. pr.—306 *Secretu* Tholos. *omnis latetur* Ambr. pr. *Eoos* Gesn. et ed. Bipont. *Eois* leg. Barth. *Eoos* Exc. Lucens. sec.—307 *deseruit* Leid. pr. Vat. sec. Pal. Med. pr. Thuan. Ambr. pr. Oxon. pr. ambo Moret. unde *desuerit* legebat Heins. *fastus* Pat. *Sabios* Vat. quint. Put. *Latinos* conjecerat Heinsius, sed postea delevit.—308 *Illa* Ambr. pr. *labem propriam* inc. Heins. Ambr. sec. *transisse* Reg. Thuan. *traxisse* Oxon. sec. ambo Moret. *strinxisse* Vat. sec. *texisse* tres Vatt. Pric. Rott. Oisel. duo Med. Mazar. duo Petav. Bonon. Pat. Tholos. Oxon. pr. Vat. Livin. *rasisse* leg. Barth. quod placet Heinsio. *laborant* Ambr. pr. Reg. Pat. Med. sec. m. pr.—309 *qui nunquam* Put. *quæ* Vat. sec. Farn. *nonnumquam* Reg. *quem* duo Med. Florent. Thuan. Mazar. Petav. pr. Moret. sec. Vat. Livin. *quæ* deest Med. tert. *dici* Reg. *ridi* Florent. *cruentum* ed. Vicet. et Colin.—310 *Gratulor* duo Vatt. Pal. Rott. *Gratuler* Petav. pr. m. sec. Pat. Tholos. Ambr. sec. Vat. Livin. *exemptum* Med. tert. *exemplum* Leid. pr. m. sec. Farn. Pric. Put. Reg.

NOTE

301 *Dubitasse*] Dubitavi forte an illum sustinerem scribi in fastis, et hoc meum crimen est.

304 *Exempla*] Ne creato tam fœdo et scelerato Consule, pessimum ex-

emplum præberetur posteris ad idem tentandum.

305 *Publicus ille furor*] Quo Eutropius Consul creatus est.

307 *Gabios*] Romanos, quos sic

Nos nec credidimus. Fuerit tamen omnibus unum
 Crimen, et ad nostras manaverit usque secures.
 Plus ideo sumenda tibi fastigia juris,
 Ne pereat tam priscus honos, qui portus honorum
 Semper erat: nullo sarciri Consule damnum, 315
 Excepto Stilichone, potest. Bene præscia tempus
 Mens tua distulerat. Titulo tunc crescere posses,
 Nunc per te titulus. Consul succurre gravatis
 Consulibus, quicumque fuit, quicumque futurus,
 Annum redde tuum, quem mox secuta sequatur 320

etiam putarimus id verum: attamen sit unum scelus commune omnibus, et diffusum sit usque ad secures nostras. Idcirco cubina summæ dignitatis magis recipienda sunt a te, o Stilicho, ne honos tam antiquus obsolescat, qui honos erat semper confugium dignitatum omnium. Macula suscepta non potest reparari ab ullo Consule præter Stilichonem. Animus tuus optime prævidens procrastinaverat tempus, tunc enim potuisses crescere hoc honore, nunc honos crescet per te. Tu Consul factus, auxiliare Consulibus oppressis, quicumque fuerint, quicumque futuri sint, concede annum tuum, quem mox posteri tuti initentur, nec jam mereant anti-

//////////

Jun. pr. vet. Gyr. Exc. Læti. dilecti Jun. pr. delictum Tholos.—311 Nos nec duo Leidd. totidem Med. Oisel. duo Oxon. ed. Vicet. Nec nos Voss. Vat. tert. Pal. Rott. Florent. Med. pr. et sec. Reg. Thuan. Ambr. pr. Ald. Exc. Læti et Gevart. Nec non Moret. sec. Nos non Pat. fuerat Leid. pr. m. sec.—312 duras pro nostras Vat. pr. m. sec. adversus Vat. pr. et tert. Oisel. Reg. Oxon. pr. Var. LL. ed. Antv. manaverat duo Leidd. Voss. Vat. sec. Pat. Farn. vet. Gyr. inc. Heins. mandaverit Moret. sec.—313 igitur Pal. mihi Rott. fastigia rerum Leid. pr. vitas pro juris vet. Gyr. Exc. Lucens. pr. virtus Exc. Cod. Rhem. Hic versus in Lov. margini ascriptus erat, et Barthius adulterinum putat.—314 jam duo Vatt. Farn. Rott. Jun. pr. Oxon. sec. tres Med. inc. Heins. Put. duo Petav. Tholos. Lov. Moret. pr. Ambr. sec. Lucens. pr. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. honor Vat. pr. Put. Pat. semper honorum Portus erat id. Pat.—315 sanciri Vat. tert. m. pr. saciri Med. quart.—316 placet pro potest Ambr. tert. tum præscia Vat. quint.—317 Distulerat Rott. distulerit Vat. quint. Med. sec. titulis Lov. ne crescere Moret. pr. nunc Vat. quart. tum inc. Heins. poscens Med. quart.—318 titulis Moret. sec. Med. quart.—320 unum pro tuum Farn. jam pro mox tres Vatt. Pric. Oisel. Mazar. Pat. Oxon. pr. sequetur Vat. quint. Mazar.—

NOTÆ

vocat a vetere veste Gabinorum Italiæ populorum, quam Romani in Magistratibus usurpabant.

312 *Secures*] Ad Consulatum nostrum, cujus insignia sunt secures.

313 *Plus ideo*] Etsi fasti nostri decorati forent nomine Eutropii, magis tamen ideo deberes recipere Consulatum, ut repares hanc maculam, hocque damnum.

314 *Portus*] Ad quem honorem, tanquam ad portum omnes aspirabant.

316 *Tempus*] Sapienter tempus, quo Consul fores, ad hoc usque tempus distuleras.

318 *Gravatis consulibus*] Consulibus antiquis gravatis et oppressis societate infamis Eutropii.

320 *Redde*] Concede, ut annus

Posteritas, nec jam doleat defensa vetustas.
 Sit trabeis ultor Stilichon, Brutusque repertor.
 Libertas populi, primo tunc Consule Bruto,
 Reddita per fasces: hic fascibus expulit ipsi
 Servitium: instituit sublimem Brutus honorem: 325
 Asseruit Stilichon. Plus est servasse repertum,
 Quam quæsisse novum. Quid tardius ore rubenti
 Annuis, et solitus frontem circumlinit ignis?
 Tandem vince tuum, vincis qui cuncta, pudorem.
 Hos etiam, quamvis corrumpi munere nullo 330
 Te certum est, mirare libens ac suscipe cinctus,

qui per te propugnati. Brutus sit inventor Consulatus, et Stilicho vindex. Libertas populi tunc restituta est per Consulatum, Bruto Consule primo: hic Stilicho populi servitutem, ipso Consulatu. Brutus inchoavit primus magistratum amplissimum: Stilicho ultus est. Gloriosius est defendisse inventum, quam primo invenisse. Quare igitur, o Stilicho, vultu erubescere serius concedis petita? quare rubor consuetus vultum cingit? Supera tandem modestium tuam, tu qui superas omnia. Quinetiam, etsi constat te nullo depravari dono, tamen admirare ultro, et recipe has

////////

321 *tam* Vat. tert.—322 *Si* Ambr. pr.—323 *populis* Farn. *populo* Leid. pr. *te consule Brute* Florent. Vat. tert. m. pr. *tum consule inc.* Heins.—324 *hac* Oisel. *his* Var. LL. ed. Antv. *abstulit* Ald.—325 *sublimis* Pal. Med. pr. Thuan. *servilem* Lov.—326 *populum servasse* Med. quart.—327 *ore rubenti* Vat. pr. et tert. Rott. Oisel. duo Med. Reg. Thuan. Mazar. Jun. Oxon. pr. Vat. Livin. *verendo* tres Vatt. Farn. Pric. inc. Heins. duo Med. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *jacendo* Ambr. pr. *rubenti vel verendo* Florent. Oxon. sec.—328 *at solitus* Pat. *et solitus* duo Vatt. tres Med. Pal. Oisel. Florent. Reg. Thuan. Mazar. Petav. pr. *insolitus* duo Leidd. Vat. sec. Farn. Pric. Oxon. sec. Med. tert. *an solitus* Barth. ex Ms. *ut vel en conj.* Heins. *tandem pro frontem* Ambr. pr. *circumlinit* Farn. Put. Lov. et ed. Vicet. *circumluit* Lov. ex conjectura, sicut et olim Heins. *circumfluit* Exc. Læti et Lucens. pr. item Heins. Gesn. et ed. Bipont. *circumfluit* Med. tert. *ignis* tres Vatt. Pal. *annis* Vat. sec. Pric. Petav. sec. inc. Heins. Bonon. Tholos. Leid. sec. m. pr. ambo Moret. duo Ambr. Var. LL. e marg. Parm. *ignis vel annis* Oxon. pr. Reg. cum glossa, *i. e. sudor ex verecundia*. Lov. cum glossa, *i. e. sudor*.—329 *qui vincis* tres Vatt. Pal. Pric. *vincis* qui Vat. Livin. cum viginti aliis, Exc. Lucens. sec. *vincis quo* Leid. sec. Mazar. Voss. Exc. Gevart.—330 *corrumpere* Pric.—331 *Te certum est* Florent. duo Med. Reg. Thuan. Mazar. Pat. Var. Livin.

NOTÆ

tuus, hoc est, Consulatus tuus, annumeretur annis appellatis ab aliis Consulibus.

321 *Dolcat*] Antiquitas, te semel Consule, solabitur dolorem suum ex Eutropii Consulatu susceptum; nec amplius dolebit.

322 *Brutus*] Expulsis Tarquiniis

primus instituit Consulatum, et populo comparavit.

327 *Quam quæsisse novum*] Vulgata sunt illa: *parta tueri* non minor est virtus quam quærere.

328 *Ignis*] Pudor, rubor, qui instar ignis vultum circumfluit, suffundit.

Quos tibi divino mecum Tritonia duxit
 Pectine. Tincta simul repetito murice fila
 Contulimus pensis, et eodem nevimus auro,
 Aurea quo Lachesis sub te mihi sæcula textit. 335
 Hic ego promissam sobolem, sperataque mundo
 Pignora prælusi. Veram mox ipse probabis
 Me vatem, nostræque fidem venientia telæ
 Fata dabunt. Dixit, gremioque rigentia profert
 Dona, graves auro trabeas. Insigne Minervam 340
 Spirat opus. Rutulis hic pingitur aula columnis,

vestes, quas Pallas mecum texuit pectine caelesti. Una conguessimus telas tinctas purpura geminata, et aurum illud inseruimus, quo Parca aurea nevit mihi sæcula sub te. In hoc texto depinxi velut præludendo prolem promissam tibi, et filios expectatos Orbi. Statim cognosces me prædixisse vera, et fata sequentia dabunt fidem telæ nostræ. Roma sic locuta est, et produxit ex sinu suo munera rigida labore, vestem scilicet Consularem textam filis aureis. Opus illustre arguit Minervam. In hoc aula depingitur cum columnis micantibus, et factus futurus Mariæ.

Est certum Leid. pr. Nosse queas Vat. quart. Posse queas Leid. sec. et sedecim alii, Ald. ed. Parm. et Vicet. Exc. Schott. Gevart. Sched. Gnd. Var. LL. ed. Antv. Posse libens mirare queas Med. tert. Posse queas vel Te certum est Petav. pr. Oxon. sec. Delrins conjicit Posco vel Nosco, queas, et seqq. ascripsit 'quod (sc. Nosco) si verum est, hinc mendii origo fluxit: auctor scriptum reliquerat Nosco; inde alii corrupte Nosce descripserunt. Hinc factum est posse. Typographi postremo, temerario quodam castigationis genere, Te certum est invexerunt.' Ceterum hic versus desideratur in Jun. pr. suscipe Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. suspice Moret. sec. ed. Parm. et Vicet. cultus Moret. sec. cunctus Moret. pr. cultus vel cinctus Petav. pr.—332 Quos ter divino Moret. pr. vixit Jun. pr.—333 cuncta Ambr. pr. m. sec. cuncta duo Leidd. et alii magno numero, Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. et Parm. Var. LL. ed. Antv. cuncta Lov.—334 venimus Rott.—335 textat Ambr. tert. nevit Vat. quart.—336 His Farn. et sic legebat Heins. Hinc Pric.—337 prælusi Pal. prævisti Pat. præscripsi Med. tert. præclusi Moret. sec. Voss. post lusi Moret. pr. rerum Thuan.—338 nostrique Leid. pr.—339 Facta Vat. sec. dabant Med. tert. gemitque ed. Vicet. ingentia Pric. Exc. Læti et Lucens. pr. regalia Farn.—340 trabeas auro Lov. Minervæ quatuor Vatt. Pal. Farn. Rott. Oisel. Pric. m. sec. Minervam duo Leidd. Vat. sec. Pric. m. pr. Med. tert. inc. Heins. Lov. vet. Gyr. Ambr. sec. ambo Moret. duo Petav. Exc. Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. Minervæ vel Minervam Reg.—341 hinc Moret. pr. Vat. sec.—

NOTE

332 *Tritonia*] Minerva: a palude Tritonide in Libya: cui Minervæ opera omnia arte facta, lana et purpura ducta, tribuuntur.

333 *Repetito murice*] Purpura his tincta, quæ erat in pretio, vocant *διβαφαν*, id est, *bis tinctam*, ἀπὸ τοῦ βάπτειν, et *δīs*, *bis*.

335 *Lachesis*] Una Parcarum, sic dicta ἀπὸ τοῦ λαγχάνειν, *sortiri*, quod

sortiatur cum filis tempus vitæ hominum. Parcæ autem ex Poëtis Heroum tempora non lana sed auro nebant.

336 *Promissam*] Quasi Oracula promississent filios Honorio ex Mariâ, quæ tamen ante partum tenera ætate abrepta est, ut diximus; sicque hoc Claudiani oraculum evanuit.

341 *Spirat opus*] Ostendit se velut

Et sacri Mariæ partus. Lucina labores
 Solatur: residet fulgente puerpera lecto.
 Solicitæ juxta pallescunt gaudia matris.
 Susceptum puerum redimitæ tempora Nymphæ 345
 Auri fonte lavant. Teneros de stamine risus,
 Vagitusque audire putes. Jam creverat infans
 Ore ferens patrem: sed avus maturior ævi
 Martia recturo tradit præcepta nepoti.
 Parte alia spumis fucantem Serica fræna 350
 Sanguineis, primæ signatus flore juventæ,

Lucina consolatur puerperam laborantem: hæc sedet in cubili splendente. Prope mater anxia et letans pallet. Nymphæ capite coronato abluunt in fonte aureo infantem natum. Creduis te audire risus tenellos et vagitum ex tela. Jamque infans habens cultum similem patri Honorio creverat: sed avus Stilicho maturus atate dat documenta Martia nepoti moderaturo Orbem. Ex parte altera Eucherius filius Stilichonis depictus in flore primæ juventutis domabat equum inficientem

////////

342 *sacros* Moret. pr. *partus* Mariæ Med. tert. Pat. *portus* Voss. m. pr. *dolores* Leid. pr. Vat. pr. et tert. Pal. Rott. Oisel. Thuan. Mazar. Jun. et Oxon. pr. vet. Gyr. Exc. Læti et Lucens. pr. *labores* Voss. cum novemdecim aliis, Exc. Gevart. Ald. ed. Parm. et Vicet. *dolores* vel *labores* Oxon. sec.—343 *juxta* Var. LL. ed. Antv. *matres* Med. tert. Mazar. inc. Heins. qui *matri* rescribit.—345 *Susceptum* Voss. m. pr. *redimitum* Reg. Oxon. pr. *corpore* Ambr. pr.—346 *levant* Jun. pr. Vat. sec. Farn. *in stamine* Voss. Lov. Bonon. Tholos. inc. Heins. ambo Moret. tres Ambr. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. *stramine* Petav. sec. m. sec. *in stamina* Med. tert. Put. tres Petav. *de stamine* Vat. pr. et tert. Pal. Oisel. Exc. Læti. *de vel in stamine* Oxon. sec.—347 *Vagitus* Jun. pr.—348 *gerens* Moret. pr. *sed avus* Leid. pr. et sedecim scripti, Exc. Gevart. Lucens. sec. et Sched. Gud. *Stilico* pro *sed avus* tres Vatt. Pal. Farn. Rott. *Stilico* vel *sed avus* Florent. *matura verendo* duo Med. inc. Heins. Petav. sec. Pat. Ambr. sec. Exc. Gevart. Lucens. pr. *ævo* duo Vatt. Pal. Farn. Petav. pr. et Vat. tert. m. sec. *avi* quindecim alii, item Exc. Gevart. *sed avusatura verendo* Leid. sec. *matura verendo* et emendatum *maturior ævo* Leid. pr. *sed avusatura verendo* vel *Stilico maturior ævi* Pric. Reg. Petav. tert. Lov. Voss.—349 *venturo* Leid. sec. m. pr. Med. tert. Voss. m. pr. Exc. Gevart. *rectori* Farn. *dederat* inc. Heins.—350 *fucantem* Mazar. Exc. Schott. Var. LL. ed. Antv. *signantem* Pric. m. sec. *furnantem* Petav. tert. *spumantem* Ambr. pr. duo Vatt. Pal. duo Med. Thuan. Petav. pr. m. pr. ed. Vicet. *undantem* Moret. sec. *furnantem* Jun. pr. Oxon. sec. duo Leidd. totidem Vatt. Farn. Pric. Rott. Oisel. Florent. duo Med. inc. Heins. Exc. Læti et Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *fortia frena* Thuan. *seria* Mazar.—351 *Purpureo*

NOTÆ

animatum esse a Minerva.

343 *Fulgente lecto*] Auro, gemmis, purpura.

344 *Pallescunt*] Non gaudia pallescunt, sed mater gaudens, et simul

solicita.

346 *Auri fonte*] In pelvi aurea lavant infantem.

350 *Fucantem*] Inficientem, spargentem.

Eucherius flectebat equum, jaculisque vel arcu
 Aurea purpureos tollentes cornua cervos
 Aureus ipse ferit. Venus hic invecta columbis
 Tertia regali jungit connubia nexu, 355
 Pennatique nurum circumstipantur Amores,
 Progenitam Augustis, Augustorumque sororem.
 Eucherius trepido jam flammea sublevat ore
 Virginis, arridet læto Thermantia fratri.
 Nam domus hæc utroque petit diademata sexu : 360
 Reginasque parit, Reginarumque maritos.

spumis eruentis habenas Sericas, et ipse auratus figit sagittis aut arcu cervos pictos in purpura, erigentes cornua aurata. In hac veste Venus vincta columbis conjungit matrimonium tertium vinculo imperatorio, et amores alati circumvolant novam nuptum, natum ex Imperatoribus, et sororem Imperatorum. Eucherius jam attollit velum puellæ Placidie timide vultu: Thermantia soror Eucherii arridet fratri gaudenti. Etenim hæc domus in utroque sexu poscit sceptrā, et producit Impera-

Leid. pr. tres Vatt. Farn. Med. tert. *Sanguineis* Oxon. pr. Vat. tert. Pal. Oisel. Med. pr. et sec. Vat. Livin. Reg. Thuan. Mazar. Exc. Schott. *Purpureo* vel *Sanguineis* Vat. pr. Pric. Florent. deest autem hic versus Petav. sec. —352 *equam* Put. *purpurco* i. e. *arcu*, ex libro an glossa, incertum.—353 *tollement* Lov. Put. inc. Heins. Var. LL. ed. Antv.—354 *huc* Moret. sec. *hinc* Leid. pr. Vat. quint. Pric. Reg. Ambr. pr. *hunc* Mazar. *columpnis* Moret. pr. Petav. sec.—355 *Tracia* Med. tert. *legali* Lov. m. sec. Bonon. Tholos. Moret. sec. duo Ambr. *regali* vel *legali* Oxon. sec. *juxxit* Leid. sec. Lov. Voss. Jun. pr. Oxon. sec. ambo Moret. *connubia* Pric.—356 *Pennatique thorum* Lov. *thorum* Leid. pr. Oxon. sec. Pric. Rott. Med. tert. inc. Heins. Petav. sec. Bonon. Tholos. tres Ambr. Var. LL. e marg. Parm. Sched. Gud. *chorum* Leid. sec. m. pr. Voss. m. pr. Moret. sec. Exc. Gevart. *nurum* Pat. *nurum* vel *thorum* Petav. tert. Med. quart. *circumspectantur* Med. sec. *honores* Voss. m. pr. Petav. sec. *amores* vel *honores* Oxon. sec.—357 *Progenita* Ambr. pr. qui hunc versum priori præponit.—358 *trepido* Leid. pr. Oxon. pr. Florent. Med. sec. Reg. Pat. Var. LL. ed. Antv. *trepido* vet. Gyr. Vat. Livin. Pal. Thuan. Mazar. duo Med. Exc. Lucens. pr. atque ita Heins. *timido* tres Vatt. Farn. Pric. Rott. *tumido* Put. Jun. pr. *trepido* vel *timido* Vat. pr. *sullevat* Med. pr. *subligat* conjiciebat Heins.—359 *lento* Ambr. pr. *retro* Vat. pr. Reg. Vat. Livin. *lato* vel *tetro* Vat. tert. *Therimantia* Florent. Exc. Læti.—360 *Namque domus utroque* Lov. in quo duo hi versus margini ascripti erant. *Jam domus* Farn. Exc. Lucens. sec. *in utroque* Put. *utroque* Thuan. *sexu* vel *neru* Med. pr. deerrat hic versus in Med. tert. et inc. Heins.—361 *nepotes* Oxon. pr.—362 *dextraque*

NOTE

354 *Aureus*] Totus ex auro fictus, efformatus.

Columbis] Columbæ trahunt currum Veneris, id quod fictum est, quod hæc aves sint salaces.

355 *Tertia*] Primum conjugium est Stilichonis cum Serena; secundum

Honorii cum Maria: tertium Claudianus forte futurum innuit Eucherii cum Placidia sorore Honorii, vel Arcadii cum Thermantia.

359 *Thermantia*] Hæc, Sorore Maria defuncta, nupsit Honorio, qui Mariam non tetigerat.

Talibus invitat donis, dextræque gerendum
 Diva simul porrexit ebur. Solennibus urnam
 Commovet auspiciis, avibusque incepta secundat.
 Tunc habiles armis humeros Dea vestibus ambit 365
 Romuleis: Latii sederunt pectore cultus:
 Loricæque locum decuit toga. Talis ab Histro,

trices, et sponso Imperatricum. Dea Roma exhortatur Stilichonem his muneribus, et una dedit manui illius sceptrum cburneum ferendum: agitat urnam post auspicia ordinaria, et fortunat consilia ejus ex volucris consultis. Tunc Dea induit vestimentis Romanis humeros Stilichonis aptos armis: amictus Latini texerunt pectus ejus, et toga decora fuit in loco thoracis. Mar's ejusmodi revertens a

////////

Leid. pr. Oxon. sec. Voss. Put. Bonon. Pat. Tholos. inc. Heins. duo Petav. tres Ambr. Exc. Lucens. pr. *dextraque regendum* tres Vatt. Pric. Farn. *dextraque gerendum* Pal. Rott. Med. quart. *gerendum* duo Med. Reg. Thnan. Petav. pr. Pat. Oxon. pr. *regendum* duo Leidd. Jun. pr. Oxon. sec. Med. tert. ambo Moret. Ald. *tegendum* Var. LL. ed. Antv. *gerendum* vel *regendum* Lov. Vat. pr.—364 *Et movet* Petav. sec. *Submovet* Pat. *Tum movet* legebat Heins. *aribus* Tholos. *incerta* Vat. quart. *infesta* Voss. *infesta* Pric. Petav. sec. Var. LL. e marg. Parm. *secundis* Voss. duo Vatt. inc. Heins. Pat. Ambr. pr. Petav. sec. Moret. sec. Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm. *secundis* vel *secundat* Lov.—365 *Terribiles* Med. tert. *abies* Petav. sec. *habitus* Put. *armis* humeros Leid. pr. Med. pr. et tert. Pat. Vat. Livin. *humeros armis* tres Vatt. Farn. Pric. Rott. Thnan. Mazar. *artus armis* Lov. m. pr. *jam vestibis* duo Leidd. et viginti duo Codd. Exc. Gevart. Schott. Sched. Gnd. Ald. Var. LL. ed. Antv. *Dea* vel *jam* Vat. sec. Pric. *rectibus* inc. Heins.—366 *Datii* Moret. pr.—367 *Loricæque* signum obeli Heinsius apposuerat. *docuit* Exc. Lucens.

NOTÆ

361 *Reginas*] Regum filii Reges, Regum filia Regina dicebantur. Florus, 'Pulsis ex urbe Regibus:' id est, pulso Tarquinio, et ejus filii. Virgilius: 'Regina Sacerdos Marte gravis,' de Rhea Sylvia, quæ filia erat Regis Numitoris.

363 *Ebur*] Sceptrum Consulare ex ebore factum.

Solennibus auspiciis] Post servata more solenni auspicia, avesque ex cælo consultas, movet urnam ad expromenda inde suffragia, in gratiam Stilichonis.

Urnæ] Varia fuerunt olim urnarum genera, unde sortes educerentur. Urnæ in judiciis, unde nomina reorum extrahebant ad eos judicandos,

quo alludit Virgilius, 'Quæsitur Minos urnam movet.' Urnæ, unde nomina judicium educebant: urnæ in Campo, unde nomina suffragatorum expromebant, ut in hoc loco; et alia ejusmodi.

364 *Aribus secundat*] Id est, ex secunda seu fausta inspectione avium, futura omnia secunda feliciaque promittit.

365 *Vestibus Romuleis: Latii cultus*] Sunt vestis Consularis.

366 *Sederunt pectore*] Vestes leniter depressæ sunt ad tegendum pectus.

367 *Loricæque locum*] Toga decora visa est in eodem loco in quo erat antea lorica.

Vel Scythico victor rediens Gradivus ab axe,
 Deposito mitis clypeo, candentibus Urbem
 Ingreditur trabeatus equis : spatiosa Quirinus 370
 Fræna regit, currumque patris Bellona, cruentam
 Ditibus exuviis tendens ad sidera quercum,
 Præcedit : lictorque Metus cum fratre Pavore
 Barbara ferratis innectunt colla catenis,
 Velati galeas lauro : propiusque jugales 375

Danubio, vel ex finibus Scythiæ, lenis scuto abjecto, trabea indutus intrat urbem in equis albis. Romulus moderatur habenas immensas, et Bellona ducens currum patris sui, attollens ad astra hastam ex quercu, sanguinolentam spoliis locupletibus, præit : et Metus lictor cum fratre Pavore implicat colla fera equorum vinculis ferreis, ambo habentes cassidem suam tectam lauro : et Formido prope equos armata

*****

sec. tenuit inc. Heins. Ambr. sec. *Austro* Ambr. sec. inc. Heins.—368 *Scythio* Var. LL. ed. Antv. *ridens* Leid. sec. *rediens victor* Vat. quint.—369 *gaudentibus* Var. LL. ed. Antv. *orbem* Leid. pr. et sec. m. pr. Vat. tert. m. pr. Med. tert. inc. Heins. Voss. et Lov. m. pr. Petav. sec. Ambr. sec.—370 *spatiata* Med. tert.—371 *cruentum* Pric. Lov. Voss. Moret. sec. inc. Heins. duo Med. Ald. Exc. Gevart. et Lucens. sec. *cruentat* Vat. pr. et tert. Pal. Rott. Oisel. duo Med. Florent. Thuan. Vat. Livin. ed. Parm. et Vicet. *cruentum* vel *cruentat* Reg. Oxon. pr.—372 *essaviis* Vat. sec. *tollens* Vat. sec. *tendentem* ed. Vicet. *tendens* viginti duo Codd. Ald. Exc. Gevart. Lucens. pr. et Var. LL. e marg. Parm.—373 *Pudore* duo Leidd. et undecim alii, item Exc. Gevart. *Pavore* Reg. Thuan. Mazar. duo Petav. Lov. in quo hæc scripta erant, ‘*Pavore*. recte. supra l. i. in Rufin. 343. Homer. Il. O. vs. 119. Hesiod. Scat. Here. vs. 463.’—374 *fraternis* Jun. pr. *frenatis* Pric. *innectant* Rott. Florent. *injectant* Med. sec. Vat. tert. *vincla* Lov. *terga* duo Vatt. Farn. Med. quart. inc. Heins. ed. Vicet. *colla* Leid. pr. Oxon. pr. Vat. pr. Pal. Florent. Mazar. vet. Gyr. Vat. Livin. duo Ambr. tres Medd. Exc. Lucens. sec. *colla* vel *terga* Vat. sec. Petav. tert.—375 *auro* Vat. quint. Exc. Cod. Rhem. *pinctusque* Med. tert.

NOTÆ

370 *Quirinus*] Romulus, dictus in Cælo Quirinus, filius Martis ex Rhea Sylvia : sed et Martis ædem ‘Quirini cognomento, quasi sedati et tranquilli, intra pomerium fuisse, multi meminerunt.’ Alexander ab Alex. II. 4.

371 *Bellona*] Aliquando soror, aliquando filia Martis dicitur, immo et mater, vel auriga : adeo inter se disenserunt Fabularum scriptores : ‘Ædem Bellonæ et Martis extra Capenam, quarto ab urbe milliario, constructam ferunt, ut a civium menti-

bus intestinas clades, ardoremque conserendæ manus a civili cruore ad hostiles pugnas avocarent, utque domi jugi concordia quiete viverent, illos veluti fomenta præliorum intra urbem esse noluere.’ Alex. ab Alex. II. 4.

372 *Quercum*] Hastam magnam, quercus instar.

373 *Metus cum fratre Pavore*] Hi lictores Martis, aliis sunt equi : Valerius Flaccus, ‘Terrorque Pavorque Martis equi.’

Formido ingentem vibrat succincta securim.

Vidit ut optato se Consule Roma potitam,
Nunc, ait, Elysii lucos irrumpere campi,
Nunc libet, ut tanti Curiis miracula voti
Fabriciisque feram, Famæ qui vulnere nuper 380
Calcatam flevere togam. Jam prata choreis
Pulsent, nec rigidos pudeat lusisse Catones.
Audiat hoc senior Brutus, Pœnisque tremendi
Scipiadæ, geminis tandem quod libera damnis
Unius auxilio fasces Libyamque recepi. 385

quassat bipennem magnam. Roma statim atque aspexit se fruentem Consule expetito: Nunc, inquit, nunc juvat volare in sylvas camporum Elysiorum, ut dicam prodigia desiderii tanti Curiis et Fabriciis, qui deflexerunt nuper trabecam esse violatam plaga famæ. Jam Catones severi pulsent prata saltationibus, neque erubescant ludere. Brutus senior hoc discat, et Scipiones formidandi Carthaginensibus, quod ego Roma liberata tandem ab exitio duplici, resumsi Consulatum, et Libyam ope unius Stilichonis. Quod restat, o Consul generosissime Stilicho,

////////

jugalis Put. Pat. Petav. sec. Var. LL. ed. Antv.—376 *librat* Thuan. *vibrant* duo Vatt. *subjecta* Thuan.—377 *aptato* Pric. Jun. pr. *petitam* Vat. sec. Pal. Farn. Put. ambo Moret. inc. Heins. ed. Vicet.—378 *irrumpite* Var. LL. e marg. Parm. *erumpere* Leid. sec. et quatuordecim scripti, ed. Parm. et Vicet. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *irrumpere* vel *erumpere* Oxon. sec.—379 *licet* Ambr. sec. Var. LL. ed. Antv. *intacti* Vat. sec. Med. tert. Petav. sec. Leid. sec. m. pr. Var. LL. ed. Antv. *intacti viciis* Moret. pr. *intacti* vel *et tanti* Lov. *intacti* et emendatum *et tanti* Leid. pr. *cursus* pro Curiis Jun. pr. Pric.—380 *morum* Lov. m. pr. *famis* Vicet. Parm. *vulnera* conjiciebat Heinsius, qui et obelum huic versui apposuerat, *semper* Med. quart.—381 *Calcantem* Reg. Oxon. pr. m. pr. *parta* inc. Heins.—382 *ne rigidos* Thuan. *lusisse* Vat. sec. *cessisse* Farn. *laxisse* Leid. sec. Pal. Voss. Petav. sec. Exc. Gevart. *vidisse* [f. *visisse*] Mazar.—383 *Audent* Vat. pr. m. pr. Pal. Florent. Med. pr. *Gaudeat* conjiciebat Heins. *hæc* Vat. quint. Ambr. pr. Med. sec. Tholos. *Brutos* Pric. *Brutus senior* Moret. pr. Vat. sec. *penitusque* inc. Heins. *tremendus* Ambr. pr. *tremendi* Med. tert. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *timendi* Florent. Ambr. sec. inc. Heins. duo Med.—384 *quæ* Exc. Læti, Var. LL. e marg. Parm. *qui* Farn. ed. Parm. et Vicet.—385 *Panos* pro *fasces* Put. Petav. sec. Oxon. sec. m. sec. Var. LL. e marg. Parm. *Panos* duo Leidd. Vat. sec. Med. tert. inc. Heins. Bonon. Tholos. Moret. pr. vet. Gyr. Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *fasces* vel *Panos* Vat. pr. Lov. *peremi* Vat. tert. m. pr. *recepit* Vat.

NOTE

378 *Elysii campi*] Loca erant destinata beatis; ἀπὸ τοῦ λύειν, *solvere*, quod ibi essent soluti curis.

379 *Miracula voti*] Miracula desiderii expleti.

380 *Famæ vulnere*] Fleverunt togam calcatam violatamque ab Eu-

tropio, id discentes malo rumore famæ, quæ hoc rumore tanquam vulnerare vulnerabat eorum aures. Virgilius: 'Gravior ne nuntius aures vulneret.'

385 *Fasces, Libyamque*] *Recepi fasces*, seu Consulatum, qui calcatus et per-

Quod superest, unum precibus, fortissime Consul,
 Adde meis, Urbique tuum largire parumper,
 Quem rogat, adventum : quam tu belloque fameque
 Depulsa terris iterum regnare dedisti.
 Splendida suscipiant alium te Rostra Camillum. 390
 Ultorem videant servatoremque Quirites,
 Et populus, quem ductor ames : quibus Africa per te,
 Nec prius auditas Rhodanus jam donat aristas :
 Ut mihi vel Massyla Ceres, vel Gallica prosit
 Fertilitas, messesque vehant nunc humidus Auster, 395

adjunge rem unam rotis meis, et concede tantisper urbi adventum tuum, quem precatur ; nubi, quam voluisti rursus imperare, et bello et fame dejectam imperio terrarum. Forum illustre excipiat te ut Camillum alterum. Proceres et plebs, quam dux diligis, quibus per te Africa dat et Rhodanus dat quoque fruges non auditas ante ; proceres et plebs intueantur te ut vindicem et conservatorem, te qui facis, ut vel fruges Massylæ, vel fecunditas Gallorum utilis mihi sit, et nunc Notus pluvius, nunc Boreas apportent segetes, et granaria nostra locupletentur

*****

pr. Farn. Rott. Tholos. Ambr. pr. Petav. sec.—386 *Quæ* Moret. pr. *mitissime* Moret. sec.—387 *meum* Pnt.—388 *Quod* vel *Quem* Vat. sec. *regat* ed. Vicet. et Parm. *quem* pro *quam* Pric. *belloque* Reg. Mazar. Exc. Læti. *bellisque* Leid. sec. cum viginti duobus aliis, Exc. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet.—389 *Depulsam* Pnt. ambo Moret. ed. Vicet. Var. LL. e marg. Parm. *Depulsa* omnes Vatt. Pal. Rott. Oisel. Exc. Læti et Lucens. sec.—390 *suscipiunt* Ambr. pr. *suscipient* Reg. *suspiciant* ed. Vicet. *altum* pro *alium* Oisel.—391 *Altorem* Exc. Gevart. *Actorem* Pnt. Moret. pr. *Autorem* Var. LL. ed. Antv. *Victorem* Vat. quart. *Auctorem* Leid. sec. m. pr. Jun. pr. Moret. sec. Vat. quint. Pric. inc. Heins. duo Petav. totidem Ambr. Var. LL. e marg. Parm. *Auctorem* vel *Ultorem* Oxon. sec. *Victorem* vel *Ultorem* Pric. Vat. tert. *redeant* Tholos. *solatoremque* Pric. Jun. pr. Oxon. sec. *saluatoremque* Thuan. *servatoresque* Moret. pr.—392 *Ut* Tholos. Exc. Læti. *Et* Voss. Lov. Ald. Exc. Gevart. *amat* Pal. *amas* quatuor Vatt. Farn. Rott. Oisel. Reg. Thuan. Mazar. Ambr. tert. *ames* duo Leidd. Jun. pr. Oxon. sec. Lov. Moret. sec. Med. tert. Vat. quart. inc. Heins. Put. Bonon. Pat. Tholos. dno Petav. totidem Ambr. Exc. Lucens. pr. Ald. Var. LL. ed. Antv. *par te* Petav. sec. *parce* Jun. pr. dno Medd. *Barce* conjecerat Heinsius, sed postea deleverat.—393 *Non* Vat. sec. Moret. pr. *prior* inc. Heins.—394 *tibi* Florent. *Ceres* Vat. Livin. *seges* Pal. Med. pr. Thuan. Ald.—395 *messisque* Tholos.

NOTE

ditus erat ab Eutropio : recepi Libyam, Gildone victo : sicque liberata sum a duplici damno, famæ ob Eutropium, et famis ob Gildonem, qui occupata Libya nos fame premebat.

390 *Rostra Camillum*] De Rostris et de Camillo alibi.

393 *Nec prius auditas*] Rhodanus,

seu Gallia per te dat nobis fruges, id quod hactenus inauditum est.

394 *Massyla*] Pars est Mediterranea Mauritaniæ in Africa.

395 *Nunc Auster, nunc Aquilo*] Hic ex Gallia, ille ex Libya et Africa impellit naves, quæ fruges apportant.

Nunc Aquilo; cunctis ditescant horrea ventis.
 Quæ tunc Flaminiam stipabunt millia vulgi!
 Fallax o quoties pulvis deludet amorem
 Suspensum, veniens omni dum crederis hora!
 Spectabunt cupidæ matres, spargentur et omnes 400
 Flore viæ, superes cum Pythia limina Consul
 Arduus, antiqui species Romana Senatus.
 Pompeiana dabunt quantos proscenia plausus!
 Ad cœlum quoties vallis tibi Murtia ducet

a rentis omnibus. Quæ tunc multitudo plebis implebit Flaminiam viam! o quoties pulvis mendax decipiet studia anxii populi, dum credit advenientem quolibet momento! Matres avidæ aspicient, et omnes viæ sternerentur floribus, cum ascendes collem Apollinis Pythii, tu Consul altus, qui es imago Romana Senatorum veterum. Amphitheatra Pompeiana quantis resonabunt acclamationibus! Quoties vallis Murtii efferet tuum nomen ad astra in secessu

//////////

ferat Moret. sec. Var. LL. e marg. Parm. *rehat* Vat. pr. vet. Gyr. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. *reham* Vat. tert. Pal. Oisel. *rehan* Leid. pr. Oxon. pr. Florent. Reg. Thuan. duo Med. *ferant* Leid. sec. cum viginti aliis, Exc. Gevart. Var. LL. e marg. Parm.—396 *Aquilon* Leid. sec. Rott. Bonon. Tholos. Ambr. tert. Vat. quart. tres Petav. *ditescant* Petav. sec. *mensis* vel *rentis* Vat. quint.—397 *Quæ nunc* Moret. pr. Vat. sec. *Quantum* Leid. pr. *Flaminii* Vat. quart. *Flaminii* Leid. pr. m. sec. *Flamineam* Leid. sec. Lov. Moret. pr. Ambr. sec. Petav. pr. Put. Reg. Thuan. inc. Heins. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *stipabant* Thuan. Mazar. Moret. pr. *mænia* pro *millia* Voss. m. pr.—398 *rumor* pro *pulvis* tres Vatt. Pal. Farn. Pric. Med. quart. Exc. Læti, Lucens. pr. Var. LL. e marg. Parm. *pulvis* Vat. Livin. Oxon. pr. Rott. Med. sec. Florent. Reg. Thuan. Mazar. ed. Vicet. *pulvis* vel *rumor* Vat. pr. et tert. Oisel. Med. pr. *deludit* Moret. pr. Vat. sec. *deludat* Farn. Pat.—399 *Suspensu* Put. omni cum Tholos. *crederet* Med. tert. *cerneris* inc. Heins.—400 *matres cupidæ* Moret. pr. *Sparguntur* Med. tert.—401 *superat* Vat. Livin. *superent* Moret. pr. *superet* quatuor Vatt. Farn. Rott. Oisel. *superes* Pal. Med. pr. et sec. Thuan. Mazar. Petav. pr. Exc. Læti. *Pythia culmina* Vat. pr. Rott. Florent. *Phitia* Vat. quint. Pal. Med. pr. *Pincia* Vat. sec. m. pr. *Phicia* tres Vatt. Exc. Læti. *Phicia culminau* Var. LL. ed. Antv. *limina* duo Vatt. Farn. Pric. *lumine* Voss. *lumina* Med. tert. Vat. quart. Put. inc. Heins. *culmina* Oxon. pr. duo Med. Reg. Thuan. Petav. tert.—402 *Ordinis* pro *Arduus* Petav. tert. *antiquum* Ambr. pr. *juventus* Reg. *juventus* vel *senatus* Oxon. pr.—403 *citōs* pro *quantos* Ambr. tert. *proscenia* vel *proscennia* Oxon. pr. *puasis* Vat. pr. m. pr. *lapsus* Jun. pr. *lusus* Vat. sec.—404 *vallis quoties*

NOTÆ

396 *Horrea*] *Horrea publica* Romæ fuerunt trecenta sex.

401 *Pythia limina*] Cum superabis collem, in quo exstructum est templum Apollinis, qui dictus est *Pythius*, quod occiderit serpentem *Pythonem*.

403 *Proscenia*] Σκηνή, *tabernaculum*; Theatrum arborum ramis umbratum. Προσκήνιον, id quod est ante Theatrum a Pompeio exstructum, *Vestibulum secun.*

404 *Murtia*] Vallis sic dicta a Mur-

Nomen, Aventino Pallanteoque recessu! 405

Nunc te conspiciam castris, permitte, relictis,

Mox et cum genero trabeis visura secundis.

Hæc dum Roma refert, jam Fama loquacibus alis

Pervolat Oceanum; linguis et mille citatos

Festinare jubet proceres: nullique senectus, 410

Non iter, hybernis obstant nec flatibus Alpes.

Vincit amor meriti pridem, clarique vetustis

Fascibus ad socii properant et vindicis annum.

Sic ubi fœcunda reparavit morte juventam,

Aventino et Pallanteo? Concede nunc ut videam te deserentem castra, statim conspectura te cum genero tuo Honorio in Consulatu secundo. Dna Roma dicit hæc, jam fama celerrima percurrit maria pennis vocalibus, et imperat primores mille properare citius: et statim nec senium retardat quemquam, nec via, nec Alpes vexatæ ventis hyemalibus. Omnia vincit amor: proceres illustres jundudum virtute et Consulatibus veteribus, accurrunt ad annum regendum a Stilichone collega suo quondam et liberatore. Ita cum Phoenix unicus reno-

////////

Jun. pr. Oxon. sec. Pric. tibi vallis Ambr. sec. valles Vat. pr. Murcia Vat. pr. m. pr. Marcia quatuor Vatt. Pal. Farn. Rott. Vat. pr. m. sec. Reg. Petav. et Ambr. pr. dicit Vat. tert. m. pr. tollet Vat. sec. Pal. Med. pr. Thuan. Moret. pr.—405 *Pallantinoque* Pric. Med. tert. *Palatinoque* Pat. *Palentinoque* Ambr. pr. ed. Vicet. *senatu* Pat. *recursu* Florent. Jun. pr. *recussis* Vat. tert. m. sec. *recussum* Petav. pr. m. sec. et sic Heinsius. *recussum* vel *recessu* m. pr. et *recussum* m. sec. Vat. pr. *recessu* vel *recursu* Oxon. sec. Vat. quart. *recursu* vel *recussis* vel *recussu* Pric.—406 *Nunc te conspiciam* Vat. pr. Florent. duo Med. inc. Heins. Reg. Mazar. duo Petav. duo Ambr. *Ut te* Vat. quint. *perspiciam* Pric. *conspiciam* Farn. Put. Petav. sec. Bonon. Tholos. Ambr. pr. Moret. sec. Exc. Gevart. ed. Parm. et Vicet. *perspiciam* Med. tert. *prospiciam* Voss. m. pr. Jun. pr. Oxon. sec. *Conspicuum* Vat. sec. Pal. Oisel. Med. pr. Thuan. Pat. Moret. pr. Ald. *conspiciam* vel *conspicuum* Leid. sec. Var. LL. e marg. Parm. *claustris* Florent. m. pr.—407 *etiam genero* Jun. pr. *trabeas secundas* Leid. pr. *usura* Med. pr.—408 *Hæc ubi* Vat. *Troja* Var. LL. ed. Antv. *volacibus* Pric. *velocibus* ed. Vicet. *alis* quinque Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. Oisel. Pat. *ales* Nic. Heins. Gesn. et ed. Bipont.—409 *Oceanum*, cum *στρυμῇ*, quatuor Vatt. Pric. Oisel.—410 *nullisque* Oxon. pr. *nullique* Voss. Lov. Moret. sec. Vat. Livin. inc. Heins. Put. Thuan. sec. Bonon. Pat. Tholos. duo Ambr. Exc. Gevart. *secutus* ed. Vicet.—411 *obstat* Pat. *ne flatibus* Med. sec.—412 *Vincit amor*. sic distinguit Vat. tert. et Leid. pr. *pridem* emeriti conjiciebat Heins.—413 *Fastibus* Ambr. pr. *acciti* Pric. Jun. pr. *acciti* vel *ad socii* Oxon. sec. et *socii properans* Reg. *properat* Petav. sec. *sed vindicis* Pric. Jun. pr.—414 *fecundam* Voss. duo Oxon. Vat. sec. duo

NOTÆ

teto: ibi etiam erat templum Veneris Murtiæ, a murto vel myrto, quæ erat arbor Veneris.

Ducet] Efferet, continuabit usque ad Cælum.

Delph. et Var. Clus.

407 *Cum genero*] Hoc non contigit: nam Stilicho iniit Consulatum secundum, non cum Honorio, sed cum Anthemio.

Claud.

2 T

Et patrios idem cineres, collectaque portat 415
 Unguibus ossa piis, Nilique ad littora tendens
 Unicus extremo Phœnix procedit ab Euro;
 Conveniunt aquilæ, cunctæque ex orbe volucres,
 Ut Solis mirentur avem: procul ignea lucet
 Ales, odorati redolent cui cinnama busti. 420
 Nec minor in cœlo chorus est: exultat uterque
 Theodosius, Divique tui. Sol ipse quadrigis
 Vere coronatis dignum tibi præparat annum.
 Est ignota procul, nostræque impervia menti,

varit juventutem suam funere feraci, et ipse fert unguibus suis cineres patrios, et ossa congregata, et iens ad ripas Nili, venit ab Oriente ultimo; Aquilæ conflunt, et aves omnes ex Orbe universo, ut suspiciant volucrem Solis. Avis flammea Phœnix micat longe, pro qua cinnama rogi odoriferi fragrant. Neque vero gaudium minus est in Cælo. Ambo Theodosii triumphant, et Dii Majores tui. Ipse Sol equis redimitis flore verno præparat tibi annum meritum. Parens rancida annorum est longe incognita, et inaccessa animis huma-

////////

Med. inc. Heins. Put. Petav. sec. Bonon. Tholos. Moret. sec. duo Ambr. Exc. Gevart. *collectam* Ambr. pr. m. pr. *jocundam* Pat. Var. LL. ed. Autv. *vita jurentam* Pat. *more pro morte* Oxon. sec. m. sec.—415 *patriis* Jun. pr. *portans* Pric. *portant* Vat. quart. *servat* Vat. tert. m. pr.—416 *tendens* Vat. tert. Pal. Farn. Pric. Rott. duo Med. Thuan. Jun. pr. vet. Gyr. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *tandem* quatuor Vatt. Oisel. Exc. Læti. *tandem vel tendens* Florent. Oxon. sec.—417 *tandem procedit* Ambr. pr. *procedat* Oisel. *processit* Vat. quint. Pat.—419 *ludit* Reg.—420 *adorati* Bonon. Tholos. *redeunt* Pat. *cum cinnama* Med. quart. et *cinnama* Vat. pr. et tert. *tibi vel cui* Oxon. sec.—421 *minus* Ambr. sec.—422 *Theodosius* duo Leidd. totidem Oxon. Jun. pr. Florent. inc. Heins. quatuor Med. Put. Reg. Thuan. Mazar. Ambr. pr. tres Petav. Exc. Lucens. pr. ed. Vicet. *Divisque suis* Farn. *Dominique vel Divique* Oxon. sec. *sollenne pro sol ipse* Pat. *quadrigas* Vat. sec. m. pr.—423 *coronatus* Vat. pr. Isingr. Pulm. Gryph. Colin. *coronatis* Florent. quatuor Med. inc. Heins. Put. Reg. Thuan. Mazar. Bonon. Pat. Voss. Lov. Moret. sec. tres Ambr. totidem Petav. Ald. Exc. Schott. Gevart. Lucens. pr. ed. Vicet. *properat* Vicet. et

NOTÆ

419 *Solis avem*] Phœnicem instar Solis æternum, vel quia ad Solem se comburit.

Ignea] Avis ex igne nata, et ex busto cineribusque patriis.

420 *Cinnama*] Pro qua ave cinnama et ligna odorifera fragrant, his siquidem collectis, et in saxo dispositis, rostro ignem excitat ad Solem, et æipsam igne consumere dicitur, ex

cineribus mox alia nascitur avis. De Phœnice agemus fusius in Claudiani nostri Eidyl. i.

422 *Divique tui*] Majores tui inter Deos relati; vel ambo Theodosii, qui sunt Dii tui, seu a te culti. Legimus in Anthologia Θεωδώραν.

424 *Nostræ menti*] Impervia mentibus aliorum hominum, non poëtarum qui divinitus afflati sunt.

Vix adeunda Deis, annorum squalida mater, 425
 Immensi spelunca ævi, quæ tempora vasto
 Suppeditat revocatque sinu. Complectitur antrum,
 Omnia qui placido consumit numine, serpens :
 Perpetuumque viret squamis, caudamque reducto
 Ore vorat, tacito relegens exordia lapsu. 430
 Vestibuli custos, vultu longæva decoro,
 Ante fores Natura sedet, cunctisque volantes
 Dependent membris animæ. Mansura verendus
 Scribit jura senex, numeros qui dividit astris,

nis, vix patens Superis ipsis, caverna æternitatis infinita, quæ mittit et revocat tempora gremio ingenti. Draco qui edit cuncta potestate tranquilla amplexatur id specus, ac virescit squamis æternis, et decorat caudam suam ore recurvato repetens initia sua flexu silente. Natura annosa facie honesta, servatrix vestibuli, sedet ante januam, et animæ volitantes hærent in omnibus partibus corporis ipsius. Senex venerandus describit leges duraturas, qui senex distribuit numeros sideribus, et motus

Parm.—424 *Ast ignota* Thuan.—425 *feris* Var. LL. ed. Antv.—426 *immersi* Petav. sec. quod Med. quart. *sacula* Rott. Med. sec. *tempore* inc. Heins. *nacto* Oxon. sec. m. pr.—427 *annum* Vat. quint. Rott. Put. Reg. Oxon. pr. *antrum* vel *annum* Vat. tert.—428 *quæ* Rott. Bonon. Ambr. et Moret. sec. *munere* Pric. Ambr. pr. Jun. et Moret. pr. Oxon. sec. *nomine* Vat. pr. m. pr. Med. tert. inc. Heins. Ambr. sec. Leid. pr. m. pr.—429 *Perpetuisque* Moret. pr. *virens* vet. Gyr. *reductum* Exc. Schott. *reductam* duo Leidd. et novemdecim alii, Exc. Gevart. *reducto* vel *reductam* Pric.—430 *volat* Pal. Med. tert. *notat* Ambr. pr. *morsu* vel *lapsu* Lov.—431 *longæva* sacerdos inc. Heins. Ambr. sec.—432 *junctisque* Petav. tert. *volentes* Med. quart.—433 *Dependent* inc. Heins. m. pr. *Deprendunt* Put. ed. Vicet. *mansueta* Jun. pr.

NOTE

427 *Suppeditat*] Quæ ex vasto suo sinu emittit tempora, et revocat in suum sinum. Designat annos, qui sua per vestigia instar circuli redire videntur.

428 *Serpens*] ‘Annus,’ ex Servio, ‘secundum Ægyptios indicabatur picto dracone caudam suam mordente.’ Unde hujus rei jure meminit Claudianus vates Ægyptius.

430 *Vorat*] Serpens caudam vorat, consumit omnia, relegit vestigia. Annorum tempus intellige. ‘Tempus edax rerum.’ Servius: ‘Annus dic-

tus quasi anus, id est, annulus, quod in se redeat, ut est.’ Virgilius: ‘Atque in se sua per vestigia volvitur annus.’

433 *Animæ*] Natura continet rerum omnium animas, quæ ex ipsius corpore dependent. Excipe animam hominis, quæ radius quidam videri possit, non ex natura, sed ex ipso naturæ auctore delibatus.

434 *Senex*] Χρόνος, qui idem est ac Saturnus, Tempusque: nisi potius Deum ipsum temporis auctorem intelligas.

Et cursus stabilesque moras, quibus omnia vivunt, 435
 Ac pereunt fixis cum legibus: ille recenset
 Incertum quid Martis iter, certumque Tonantis
 Proficiat mundo, quid velox semita Lunæ,
 Pigraque Saturni: quantum Cytherea sereno
 Curriculo, Phœbique comes Cyllenius, erret. 440
 Illius ut magno Sol limine constitit antri,
 Accurrit Natura potens, seniorque superbis

et retardationes certas, quibus res omnes oriuntur aut occidunt, statuta quadam lege: ille senex refert, quid via dubia Martis planetæ, quid via certa Jovis prosit Orbi; quid cursus celer Lunæ, quid cursus lentus Saturni prosit; quanto tempore Venus curru pulchro, et quanto Mercurius comitans Solem vegetetur. Statim atque Sol stetit in vestibulo ingenti speluncæ hujus, Natura mater venit obviam, et

////////

Oxon. sec.—434 *dividis* Ambr. pr.—435 *vivant* Vat. quart.—436 *Et pereunt* Mazar. *ac pereant*. cum *σικυμῆ*, tres Vatt. *fictis* ed. Vicet. *ceu pro cum* conj. Heins. Vat. pr. et alii distinguunt *fixis cum legibus ille recenset. legibus* Florent. Reg. *ire recenset* Vat. quart.—437 *quod* inc. Heins.—438 *Proficiat* Vat. quint. inc. Heins. Mazar. Petav. sec. duo Ambr. Exc. Gevart. *Prospiciat* Leid. pr. m. sec. Pal. Farn. Rott. Reg. Thuan. Oxon. pr. duo Med. Exc. Lucens. pr. *Prospiciat* vel *Proficiat* Vat. tert. *velox Scintia* Pric. *semina* Put.—439 *screnum* Jun. pr. Oxon. sec. m. pr. *sonoro* Moret. pr. *soporo* Ms. Mureti. *Saturno* Vat. quart. Thuan. *seno* Pric. *remoso* Put.—440 *errat* Oxon. pr. *erret* Exc. Lucens. pr. *hæret* Moret. sec. Bonon. *erret* Reg. *iret* ed. Vicet. *ardet* Put.—441 *magno sol limine* Vat. pr. et tert. Pal. Rott. Oisel. duo Med. Thuan. Mazar. Oxon. pr. Vat. Livin. *Exc. Cod. Rhem. *Phæbus ad limen* Med. tert. item Gesn. et ed. Bipont. *magno Sol limine vel Phæbus ad limen* Florent. *ad lumen* Ambr. sec. *lumine constitit antri* Reg. Thuan. *antris* Vat. pr. m. pr. *anstri* lib. Barth.—442 *Adcurrit* Put. Var. LL. ed. Antv. *Occurrit* Vat. pr. *Accurrit* Voss. m. pr. duo Vatt. Med. tert. inc. Heins. Bonon. Pat. Tholos. Lov. Moret. sec. tres Petav. totidem Ambr. ed. Parm. Exc. Gevart. *Natura parens* Moret. pr. Heinsius ascripserat locum Plinii lib. xxii. c. 24. 'Parens illa ac divina rerum artifex Natura.' *duce* Vat. pr. m. pr. *superbus* duo Vatt. Farn. Moret. pr. Med. tert. Put. ed. Parm. et Vicet. *superbo* inc. Heins.

NOTÆ

435 *Cursus stabilesque moras*] Per *cursus* cognoscimus planetas; per *stabiles moras* agnoscimus stellas fixas.

Vivant ac pereunt] Etenim statuta quadam lege. 'Ortum quicquid habet finem timet.' Statins.

437 *Incertum Martis iter*] Temperies Martis Planetæ incerta et inæqualis est, prout magis aut accedit aut recedit a Sole.

Certum Tonantis] Temperies Jovis Planetæ certior est et æqualior, quod servet distantiam a Sole æqualiorem.

438 *Velox semita Lunæ*] Cursum suum per mensem conficientis.

439 *Pigraque*] Saturnus per triginta annos cursum absolvit. Unde vocatur *pigra* ejus *semita*.

Cytherea] Stella Veneris, quæ Venus Cytherea dicitur, ut supra vidi-mus.

440 *Phæbique comes Cyllenius*] Mercurius, sic dictus a Cyllene monte Arcadiæ. Proximus est Soli, ideoque illum perpetuo comitari dicitur.

Canitiem inclinat radiis. Tunc sponte reclusos
 Laxavit postes adamas. Penetrare profundum
 Panditur, et sedes ævique arcana patescunt. 445
 Hic habitant vario faciem distincta metallo
 Sæcula certa locis; illic glomerantur athena:
 Hic ferrata rigent, illic argentea cudent.
 Eximia regione domus, contingere terris
 Difficiles, stabant rutili, grex aureus, anni: 450
 Quorum præcipuum pretioso corpore Titan
 Signandum Stilichone legit. Tunc imperat omnes
 Pone sequi; dictisque simul compellat cunctes:

quamvis antiquior, tamen demittit canos ante radios illustres Solis. Tum adamas aperuit portas ultra patentes. Sacrarium altum reseratur, et sedes et secreta temporum videntur. Hic Ætates quædam differentes vultu per metalla diversa incolunt locos separatos: illic ætates æreæ congregantur, hic ferreæ rigescunt, illic argenteæ albescent. At in pulchriore parte domus hujusce turba micabat formosa aunorum aureorum, eveniens Orbi difficile: quorum pulchrior corpore locuplete eligitur a Sole, nominandus a Stilichone. Tum jubet omnes sequi a tergo, et his verbis

////////

—443 *tum sponte* Vat. pr. et sec. Leid. pr. Lov. Pat. ambo Moret. duo Ambr. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. cum Pric. Tholos. Jun. pr. Petav. tert. cum vel tum Oxon. sec. revulsos Pat. reclusas Pric. Ambr. tert. m. sec. reclusus Leid. pr. et tredecim alii.—444 *profundis* Voss. m. pr.—446 *Hinc* Leid. sec. Farn. Exc. Lucens. pr. habitat Med. sec. Put. Ambr. sec. inc. Heins. facies tres Vatt. Pric. Rott. Oisel. Vat. pr. m. sec. faciem Vat. pr. et tert. Leid. pr. m. sec. Pal. Thuan. Mazar. duo Med. distracta Put.—447 *illinc* Oxon. pr. Leid. sec. Farn. Put. Exc. Lucens. pr. ed. Parm. et Vicet. aëno Oxon. pr. atheno Reg.—448 *Hinc...illinc* Farn. Put. Reg. ed. Parm. et Vicet. illinc argentea Moret. pr. cudent Lov.—449 *conjugere* Bonon.—450 *Difficili* Tholos. Ambr. pr. Difficilis omnes Vatt. Pal. Farn. Pric. Rott. stabat tres Vatt. Farn. Pric. Rott. rutili stabant Leid. pr. Oxon. pr. rutili stabat Vat. pr. et tert. Pal. Oisel. Florent. duo Med. Reg. Thuan. Mazar. Vat. Livin. Exc. Lucens. pr. stabat rutili rex Lov. rex etiam decem alii et Exc. Gevart.—451 *principium* Jun. pr. præcipuum vel principium Med. quart. spatioso Ambr. pr.—452 *Signandi* ed. Parm. Signandus Med. quart. Signandum Var. LL. e marg.

NOTE

444 *Adamas*] Porta cavernæ, unde profiunt tempora et sæcula, ex adamante facta est, quia duratura. Hæc certe ævi et sæculorum descriptio luculenta est: in his forsitan alludit ad statuam quam vidit Nabuchodonosor, cujus statuæ caput aureum, pectus et brachia argentea; venter et femora

ærea; tibiæ ferreæ, pedes ferrei et fictiles.

452 *Signandum Stilichone*] Sol eligit ex grege annorum aureorum pulchriorem, cui Stilicho Consul nomen suum imponat: diximus quippe annos a Consulibus nominari.

En, cui distulimus melioris sæcla metalli,
 Consul adest. Ite optati mortalibus anni. 455
 Ducite virtutes: hominum florescite rursus
 Ingeniis hilares, Baccho frugumque feraces.
 Non inter geminos anguis glaciale Triones
 Sibilet, immodico nec frigore sæviat Ursa.
 Non torvo fremat igne Leo, nec brachia Cancri 460
 Urat atrox æstas, madidæ nec prodigus urnæ
 Semina prærupto dissolvat Aquarius imbre.

una alloquitur illos sequentes: Ecce adest Consul Stilicho, pro quo reservavimus ætatem metalli pretiosioris. Currite anni expetiti ab hominibus, conducite virtutes, florete iterum ingeniis virorum, sæcundi vino, et fertiles segetibus. Non Serpens inter Triones duos edat sibilum gelidum, neque Ursa bacchetur frigore nimio: non Leo rugiat cum flamma sua iniqua, neque æstus acerba inflammet brachia Cancri, neque Aquarius profundens urnam humidam, corrumpat fruges pluvii immensis.

//////////

Parm. regit Mazar.—454 *In quem* Oxon. pr. Vat. tert. Oisel. Mazar. *un quem* Reg. *Et cui* Med. tert. *Dii cui* inc. Heins. Petav. tert. qui et hunc versum sequenti postponit. *En cui* vel *In quem* Leid. pr. Vat. pr. Florent.—455 *vos optati* Ambr. tert. *melioribus* vel *mortalibus* Florent. *per sæcla metalli* pro *mortalibus anni* ed. Vicet. *per sæcla metalli* Farn. *metallis* Oxon. pr. *sæcla metalli* vel *mortalibus anni* Lov.—456 *Discite* inc. Heins. Ambr. sec. Med. quart. *Ducite virtutes.* cum *τελεία στιγμή*, Leid. pr. duo Petav. *Discite* vel *Ducite* Vat. sec. *hominum.* sic interpungunt Rott. et Vat. tert. *florescere* Med. quart.—457 *Progeniis* Farn. *Bacchi* Ambr. sec. m. sec. *frugisque* Pat.—458 *angues* Var. LL. ed. Antv.—459 *in medio* pro *immodico* Ambr. sec. inc. Heins. ed. Vicet. *non frigore* Lov. Oxon. pr. *sæviet* Moret. pr.—460 *Nec toto fremat ore* Oxon. pr. *Non toto* Leid. pr. *Nec octo* alii. *torto* Exc. Lucens. pr. *toto* Vat. tert. Oisel. vet. Gyr. Mazar. *toto* vel *torvo* Vat. pr. *fremet ore* Pat. ore Reg. *non brachia* Vat. sec. Med. quart.—461 *æstus* inc. Heins. Ambr. sec. Med. quart. *madidus* Pal. Farn.—462 *Semine* Voss. m. pr.—463 *producit* Mazar.

NOTE

458 *Anguis*] Est signum Septemtrionale, porrectum inter duos Triones, seu duas Ursas, majorem et minorem. Virgilius: 'Maximus hic flexu sinuoso elabitur anguis Circum, perque duas in morem fluminis Arctos.' Alii dicunt hunc anguem Hesperidum mala custodientem ab Hercule fuisse occisum, et a Junone inter astra collocatum: alii in Gigantomachia eum fuisse Minervæ objectum, et ab ea contortum ad sidera cœloque infixum.

Triones . . . *Ursa*] De his supra in III. Cons. Hon. vs. 170.

460 *Leo*] Unum ex duodecim Zo-

diaci signis, est nempe Leo Nemeæus, seu Cleonæus, victus ab Hercule. *Ignem fremat*, quod tum calor sit violentior: *torvo* autem, non quod ignis torvus sit, sed quia Leo ipse torvus.

Cancrī] Hic est, ex Virgilio, 'Pressus ab Hercule Cancer,' dum contra Hydram pugnaret. Tum Sol a nobis instar Cancrī retrogradi fugitur.

462 *Aquarius*] Ganymedes Phrygius raptus ab aquila, Jovis futurus pincerna, Diisque daturus nectar, aquam hominibus. Præsidet partim Decembri et partim Januario mensibus, pluvia infestari solitis.

Phrixæus roseo producat fertile cornu
 Ver Aries: pingues nec grandine tundat olivas
 Scorpions: autumnî maturet germina Virgo. 465
 Lenior et gravidis allatret Sirius uvis.
 Sic fatus, croceis rorantes ignibus hortos
 Ingreditur: vallemque suam, quam flammeus ambit
 Rivus, et irriguis largum jubar ingerit herbis,
 Quas Solis pascuntur equi. Fragrantibus inde 470

Aries Phrixæus cornu pulchro efficiat ver fecundum: neque Scorpions verberet grandine oleas pingues. Virgo reddat fatus Autumnî maturos, et Canicula mitior latret in racemos turgentes. Sol ita locutus intrat hortos suos manantes flammis purpureis, et intrat prata sua, quæ flavius igneus cingit, et immittit lucem copiosum herbis sparsis luce, quibus equi Solis aluntur. Inde Sol nectit comam floribus odo-

////////

perducit Pal. præducit Jun. pr.—464 *pinguis* Vat. pr. Oisel. *gramine* Put. *tundat* ed. Parm. ex conjectura. *olivos* Oisel.—465 *Scorpions* tres Vatt. Pal. Farn. Put. duo Petav. Exc. Lucens. pr. ed. Parm. *Scorpion* Leid. pr. cum septemdecim aliis, ed. Vicet. Var. LL. ed. Antv. *Scopior* et emendatum *Scorpion* Leid. sec. *Scorpio* et emendatum *Scorpions* Lov. *germine* Med. tert. *gramina* Pal. Pric. Rott. Ambr. pr. *germina* Leid. pr. et viginti Codd. Ald. Exc. Lucens. sec. Var. LL. e marg. Parm. *gramina* vel *germina* Vat. tert.—466 *ablatret* Ambr. pr. *oblatret* Moret. sec.—467 *fassus* Mazar. *fatur* Med. tert. ed. Vicet. *roscis* Put. *croceis fatus* Lov. Exc. Gevart. *rutilantes* vel *redolentes* legebat Heins. *ignibus* Vat. pr. et tert. Pal. Farn. Rott. Oisel. *floribus* Lov. *crinibus* inc. Heins. *finibus* Jun. pr. Oxon. sec. m. pr. duo Vatt. Pric. m. pr. Med. tert. Put. Mazar. Pat. Ambr. sec. duo Petav. Exc. Schott. Var. LL. e marg. Parm. *finibus* et emendatum *floribus* Leid. pr. *finibus* vel *ignibus* Vat. quart. *hortos* Lov. Exc. Gevart. *aretos* Put. Pat. *ortus* Oxon. pr. Moret. sec. Vat. tert. Pal. Oisel. Florent. m. pr. Med. pr. Reg. Mazar. duo Ambr.—468 *urit* Pat.—469 *Rivulus* Med. sec. *criguus* Leid. pr. m. pr.—470 *Qua* Pat. *fragrantibus* Lov. duo Vatt. *flagrantibus* Vat. sec. et tert. Pal. Farn. Pric.

NOTE

463 *Phrixæus Aries*] Alatus et vellere aureo insignis, quem Phrixus Athamantis et Nepheles filius, Ino novercam fugiens, conscendit ex Thesalia in Colchidem iturus. Præsidet mensi Martio, quo terra, seu vellere quodam herbarum, vestiri incipit.

465 *Scorpions*] Devictus ab Orione. Præsidet partim Octobri et partim Novembri, quo tempore frigus pungere incipit.

Virgo] Ea est Erigone Icari filia, in cælo collocata ob insignem pietatem: vel est Astræa, seu Justitia, quæ quidem ex Ovidio: 'cæde ma-

dentis Ultima cælestium terras Astræa reliquit.' Præsidet partim Augusto et partim Septembri, qui menses, Virginis instar, nihil amplius pariunt.

466 *Sirius*] Canicula Icari, nomine Mera, in signo Leonis, quæ ex veteribus calorem geminare credebatur. Alia est recentiorum opinio.

467 *Hortos*] Soli regiam, hortos, mensas, equos, pecora Poëtæ tribuunt.

469 *Irriguus*] Irriguæ sunt herbæ, sed larga luce, non aquis.

Cæsariem sertis, et lutea lora jubasque
 Subligat alipedum : gelidas hinc Lucifer ornat,
 Hinc Aurora comas : juxtaque arridet habenis
 Aureus, et nomen prætendit Consulis, annus :
 Inque novos iterum revoluto cardine cursus 475
 Scribunt ætheriis Stilichonem sidera fastis.

*riferis, et habenas croceas, et juba equorum suorum. Hinc Lucifer decorat crines
 roscidos, inde Aurora : et prope annus aureus arridet, tenens lora sua, et præfert
 nomen Consulis ; rursus verso cardine in curriculum novum, Dii ipsi scribunt Sti-
 lichonem in Fastis cælestibus.*

*****

fragrantibus Petav. pr. *fragrantibus* vel *flagrantibus* Vat. pr.—471 *Lethea* Rott.
linthea Tholos. *lutca* duo Vatt. Pal. Farn. Pric. Reg. Thuan. duo Petav. Vat.
 Livin. vet. Gyr. Exc. Læti et Lucens. pr. *lactea* duo Leidd. et sedecim scripti,
 Ald. ed. Parm. et Vicet. Exc. Gevart. Var. LL. ed. Antv. *lutca* vel *lactea*
 Petav. tert. duo Oxon. *colla* Jun. pr. Oxon. sec.—473 *adridet* duo Med. Exc.
 Lucens. pr. ed. Vicet. *illudit* Pric. Jun. pr. Oxon. sec. m. pr. *colludit* Reg.
 Thuan. Mazar. *alludit* Vat. pr. et tert. Pal. Farn. Rott. Oisel. Florent. Oxon.
 pr. duo Med. *arridet* vel *alludit* Vat. quart. Petav. pr. *habenæ* Vat. sec. m.
 pr.—475 *novos tantum* Pal. *resoluto* Lov. *rursus* Pal. Rott. *currus* Pat.—476
sidereis inc. Heins. *secula* vel *numine* pro *sidera* Moret. sec. *fastis* vel *factis*
 Vat. tert.

NOTÆ

472 *Gelidas comas*] Propter ro- anni emeusi : per *novos cursus* intel-
 rem matutinum. Lucifer et Aurora lige annum incipientem.

perpetui Solis comites. 476 *Æthereis*] Cælestibus, immor-

475 *Revoluti*] Hoc finem arguit talibus.

1. Name of the person(s) who prepared the report	100
2. Name of the person(s) who reviewed the report	100
3. Name of the person(s) who approved the report	100
4. Name of the person(s) who signed the report	100
5. Name of the person(s) who submitted the report	100
6. Name of the person(s) who received the report	100
7. Name of the person(s) who filed the report	100
8. Name of the person(s) who distributed the report	100
9. Name of the person(s) who stored the report	100
10. Name of the person(s) who disposed of the report	100

AA 000 404 814 6

L 007 625 588 4

111

111

111

